T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

KIRGIZ TÜRKÇESİNİN KUZEY AĞZI (ISIK-KÖL VE NARIN BÖLGELERİ; SES BİLGİSİ)

GULMIRA MOLDOSULTANOVA

2520160008

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. ALİ ILGIN

İSTANBUL-2022

ÖZ

KIRGIZ TÜRKÇESİNİN KUZEY AĞZI (ISIK-KÖL VE NARIN BÖLGELERİ; SES BİLGİSİ)

GULMIRA MOLDOSULTANOVA

Bu çalışmamızda, öncelikli olarak Kırgız Türkçesinin kuzey ağızlarından olan Isık-Köl ve Narın ağızları ele alınmıştır. Tarafımızca yapılan saha çalışması sonucu elde edilen Isık-Köl ve Narın bölgelerine ait metinler ses bilgisi açısından incelenmiştir. Saha derlemesi sırasında diyalektolojik veri toplama yöntemlerine uygun olarak önceden hazırlanmış soruların yanı sıra konuşmanın doğal seyri içinde *soruşturma* ve *gözlem* metotları da tercih edilmiştir. Kaynak kişilerden elde edilen verilerin yazıya geçirilmesinde Isık-Köl ve Narın bölgelerinin köy ve kasabalarının haritadaki dağılım sırasına dikkat edilmiştir. Metinler çözümlendikten ve yazıya geçirildikten sonra her kaynak kişinin kendi bölgesine göre numaralar verilmiştir.

Ayrıca Isık-Köl ve Narın ağızlarının ses bilgisini eş zamanlı ve art zamanlı, tarihî-karşılaştırmalı metotla analiz etmeye çalıştık. Metinlerin transkripsiyonu için TDK'nin Anadolu ağızları için önerilen alfabesini kullandık. TDK'de bulunmayan bazı ses ve ayırıcı işaretler için de IPA'nın belirli ayırıcı işaretler ve sesleri tercih edilmiştir.

İnceleme sırasında Standart Kırgız Türkçesinde bulunmayıp Isık-Köl ve Narın ağızlarında görülen ses ve ses birimlerini bol örneklerle açıklamaya çalıştık. Eski Türkçede bulunan ünlü ve ünsüzlerin Kırgız Türkçesindeki kullanımının yanı sıra Isık-Köl ve Narın ağızlarındaki durumu, nicelik ve nitelik bakımından analize edilmiştir.

Ses bilgisi incelemesinde önemli sayılan ses olayları bölümü de kapsamlı bir şekilde ortaya konmuş olup her iki ağız metinlerinin orijinali ve Türkçe tercümesi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Isık-Köl, Narın, ağız, ses bilgisi, tarihî-karşılaştırma, Eski Türkçe, ünlü, ünsüz, ses birimi, benzeşme, Standart Kırgız Türkçesi.

ABSTRACT

THE NORTHERN DIALECTS OF KYRGYZ LANGUAGE (ISIK-KOL AND NARIN DIALECTS, PHONETICS)

GULMIRA MOLDOSULTANOVA

In this study, essentially Isik-Kol and Narin Dialects of Kyrgyz language are addressed. Phonetics collected after field study in Narin and Isik-Kol are examined. During the field study; in accordance with dialectologically data collection methods; besides some prepared questions; investigation and observation methods are also used in the natural flow of the conversation. In the transcription process; the alignment of villages in Narin and Isik-Kol is taken into consideration. After the transcription , every source person is enumerated by his or her own region.

In addition to above; the phonetics of Narin and Isik-Kol is analyzed with the synchronic and asynchronous chronological method. For the transcription; the alphabet which is suggested for Anatolian dicalects by Turkish Language Society (TDK) is used. For some vocals and marks which are not found in TDK; some specific diacritics and vocals of IPA are preferred.

In this study some vocals in Narin and Isik-Kol which are absent in standard Kyrgyz language; are explained with plenty of examples. Besides the usage of old Turkic vowels and consonants in Kyrgyz Language, the quality and the quantity of those vowels and consonants in Narin and Isik-Kol dialects are analyzed.

In the phonetics study significant cases are reviewed in detail. The original forms and Turkish translations of texts in both dialects, Narin and Isik-Kol, are expressed.

Key words: Isik-Kol, Narin, dialect, phonetics, chronological method, old Turkic language,vowel, consonant,vocal unit, language assimilations, standard Kyrgyz language.

ÖN SÖZ

Ağızların belgelenmesi ve incelenmesi bir dilin hem geçmişi hem geleceği için önemli rol oynar. Teknolojinin hızlı gelişmesi, internet ve televizyon programlarının ülkenin her tarafında yaygınlaşması standart dil ve ağızların değişmesine yol açmaktadır. Bu yüzden asırlardır sözlü olarak halk arasında aktarıla gelen paha biçilmez edebiyat, gelenek-görenek, halk inançları gibi kültür unsurlarının kaydedilerek korunması büyük bir önem taşımaktadır.

19. yüzyıla kadar sözlü olarak gelişen Kırgız Türkçesi ve ağızları üzerine çalışmalar ancak Sovyet döneminde başlanmış olup hâlen incelemeler devam etmektedir. Bugünlerde Kırgız Türkçesinin kuzey ağızlarından olan Isık-Köl ve Narın ağızları geniş bir alanda konuşulmakta olup bu iki ağzın Standart Kırgız Türkçesine benzerlik gösterdiği bilinir. Fakat detaylı incelemeler sırasında hem Narın ağzı hem Isık-Köl ağızlarının kendilerine has fonolojik ve morfo-fonolojik özelliklerinin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmamızın önemli kısımlarından olan saha derleme işini iki ayrı zaman dilimi içinde gerçekleştirmeyi planladık. Bu planlama gereğince ilk derleme çalışması, 2018 yılının Temmuz-Ağustos aylarında Kuzey Kırgızistan'ın dağlık bölgeleri olarak bilinen Narın, At-Başı, Cumgal ve Koçkor bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. İkinci saha derlemesi de 2019'un Şubat-Mart-Temmuz aylarında yine Kırgızistan'ın Kuzey bölgelerinden olan Isık-Köl, Toŋ, Tüp, Karakol, Çolpon-Ata ve Ceti-Ögüz ilçelerine bağlı köy-kasabalara gidilerek yapılmıştır.

Çalışmanın amacı Isık-Köl ve Narın ağızlarının ses bilgisini art zamanlı ve tarihî-karşılaştırmalı metotla araştırmaktır. Bugüne dek Kırgızcanın ağızları ile ilgili yapılan çalışmaların tümü genelde tasviri ve eş zamanlı çalışmalar olduğundan bu art zamanlı ve tarihî-karşılaştırmalı inceleme çalışmamız diğer çalışmalardan farkını açıkça ortaya koymaktadır.

Narın ve Cumgal bölgelerinin köy ve kasabaları Kırgızistan'ın kırsal-dağlık alanında bulundukları için, ulaşılması zor olan bölgeler arasında yer alır. Derleme sırasında bu tür köy ve kasabalara ulaşmada zorluklarla karşılaştık. Bu nedenle her köy ve kasabadan eşit bir şekilde veri toplanamamıştır. Diğer bir zorluk ise, bölgede uzun

süredir, çoğu doğumundan bugüne köyde yaşayan kaynak kişilerin birçoğunda dişlerinin sağlam ve tam olmaması idi ki bu tür kriterler ağız çalışmalarında önemli rol oynar.

Dört bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde; Isık-Köl, Narın ağızlarının ve Standart Kırgız Türkçesinin tasviri ses bilgisi ele alınarak hem standart dilin hem her iki ağızda tespit edilen seslerin ayırt edici özellikleri tablo şeklinde verildi. Eş zamanlı, karşılaştırmalı yöntemle incelenen bu bölümde her iki ağızda tespit edilen sesler ve onların alt sesleri standart dildeki sesler ile karşılaştırıldı, özellikleri örnekler ile açıklandı. Metinlerin transkripsiyonu için TDK'nin Anadolu ağızları için önerilen alfabesini önemli ölçüde kullanmamıza rağmen yarı yuvarlak [ạ], [ı̣], [i̯], [ẹ] ve yarı düz [o̜], [ö̜], [u̜] alt sesleri, yarı uzun [aˑ], [eˑ], [oˑ], [öˑ], [uˑ], [üˑ], ve en arkada telaffuz edilen kalın [ʁ] sesini yazmak için IPA Uluslararası Alfabesinin bazı ayırıcı işaretleri ve sesleri kullanılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Eski Türkçe ile karşılaştırmalı olarak Isık-Köl ve Narın ağızlarının ünlü ve ünsüz fonemleri incelendi. Benzerlik ve farklılıkları bolca örnekler ile açıklandı. Uzun ünlüler bölümünde Talat Tekin'in vermiş olduğu biçimler esas alınırken normal süreli ünlüler ve ünsüzler bölümünde S.G. Clauson'un "*An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*", *Drevne Tyurskiy Slovar* ve J. Wilkens'in "*Eski Uygurcanın El Sözlüğü*" sözlüklerinden yararlanılmıştır. Üçüncü bölümde ise, Isık-Köl ve Narın ağızlarındaki fonetik süreçler yine art zamanlı, tarihî-karşılaştırmalı yöntemle ele alınarak her iki ağızda görülen ses olayları ortaya konmuştur. Çalışmamızın son bölümünü teşkil eden dördüncü bölümdeyse "Metinler" yer almış olup metinlerin Türkçe tercümesi yine orijinal metnin cümle numaralandırılmasına uygun şekilde verilmiştir.

Bu çalışmanın Kırgızistan ve Türkiye'de Kırgızcanın ağızları ile ilgili yapılacak olan başka çalışmalara bir katkı sağlamasını ümit ediyoruz. Bana bu araştırmayı yapabilmem için yol gösteren, teşvik eden ve her zaman yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Ali ILGIN'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım sürecinde her zaman bana yön gösteren, hep destekleyen saygıdeğer Prof. Dr. Erdal ŞAHİN ve Doç.Dr. Reyila KAŞGARLI hocalarıma; ayrıca maddi ve

manevi yardımı konusunda hep yanımda olan annem-babama ve kardeşime; kolay olmayan bu süreçte benim her halime katlanan sevgili eşim ve oğluma ve Narın bölgesi metinlerinin derlenmesi esnasında bize evini açan, bizi misafir eden arkadaşım Asel'e ve ailesine, metinlerin Türkiye Türkçesine aktarılmasında büyük yardımları dokunan Eliza BORUBAYEVA ve Aisuluu AKUNOVA'ya içten teşekkürlerimi sunarım.

İSTANBUL-2021

GULMIRA MOLDOSULTANOVA

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **II**

ABSTRACT ..... **III**

ÖN SÖZ ..... **IV**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **XI**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **XII**

GİRİŞ **13**

BİRİNCİ BÖLÜM

STANDART KIRGIZ TÜRKÇESİ, ISIK-KÖL VE NARIN AĞIZLARININ BETİMLEMELİ SES BİLGİSİ

1.1. Standart Kırgız Türkçesinin Ses Düzeni **26**
1.1.1. Standart Kırgız Türkçesindeki Ünlüler 26

1.2. Isık-Köl ve Narın Ağızlarının Betimlemeli Ses Bilgisi **28**
1.2.1. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünlüler 28
1.2.1.1. Normal Süreli Ünlüler 28
1.2.1.2. Isık-Köl ve Narın Ağızlarında Uzun Ünlüler ve Onların Alt Sesleri 46
1.2.1.2.1. Birincil Uzun Ünlüler 56
1.2.1.2.2. İkincil Uzun Ünlüler 57
1.2.1.3. İkiz Ünlüler 61
1.2.1.3.1. Alçalan İkiz Ünlüler 61
1.2.1.4. Kısa Ünlüler 62
1.1.2. Standart Kırgız Türkçesindeki Ünsüzler 62
1.2.2. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünsüzler 64
1.2.2.1. Çift Dudak Ünsüzleri 65
1.2.2.2. Diş-Dudak Ünsüzleri 70

1.2.2.3. Diş-Diş Eti Ünsüzleri 72
1.2.2.4. Diş Eti-Ön Damak Ünsüzleri 82
1.2.2.5. Ön Damak Ünsüzleri 86
1.2.2.6. Art Damak-Boğaz Ünsüzleri 90

İKİNCİ BÖLÜM

ISIK-KÖL VE NARIN AĞIZLARININ TARİHÎ-KARŞILAŞTIRMALI SES BİLGİSİ

2.1.Ünlüler 95
2.1.1. Uzun Süreli Ünlüler /aː/, /äː/, /ėː/, /oː/, /öː/, /uː/, /üː/ 95
2.1.2. Normal Süreli Ünlüler /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ 118

2.2. Ünsüzler 145
2.2.1. Patlamalı Ünsüzler /b, p, d, t, k, g, ʏ, q/ 145
2.2.1.1. Çift Dudak Ünsüzleri /b, p/ 145
2.2.1.2. Diş Eti Ünsüzleri /d, t/ 150
2.2.1.3. Ön Damak Ünsüzleri /g, k/ 156
2.2.1.4. Art damak Ünsüzleri /ɣ, q/ 160
2.2.2. Genizsil Ünsüzler /m, n, ŋ/ 167
2.2.2.1. Çift Dudak Ünsüzü /m/ 167
2.2.2.2. Genizsil Diş eti Ünsüzü /n/ 170
2.2.2.3. Art Damak Ünsüzü /ŋ/ 173
2.2.3. Titremeli Ünsüz /r/ 176
2.2.3.1. Diş Eti Damak Ünsüzü /r/ 176
2.2.4. Yarı Kapantılı Ünsüzler /ç/ 178
2.2.4.1. Diş Eti Damak Ünsüzü /ç/ 178
2.2.5. Sızıcı Ünsüzler /s, ş, z, h/ 181
2.2.5.1. Diş Eti Ünsüzleri /s, z/ 181
2.2.5.2.Diş Eti-Damak Ünsüzü /ş/ 187
2.2.5.3 Gırtlak Ünsüzü /h/ 189
2.2.6. Yan Ünsüz /l/ 190
2.2.7. Yarı Ünlü /y/ 192

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ISIK-KÖL VE NARIN AĞIZLARINDA FONOLOJİK SÜREÇLER

3.1. Benzeşme 195
3.1.1. Damak (kalınlık-incelik) Uyumu 195
3.1.2 Dudak (düzlük-yuvarlaklık) Uyumu 201
3.1.2.1. Yuvarlak ünlüler 208

3.2. Tüm Benzeşme 213
3.2.1. Yarı Benzeşme 214
3.2.2. İlerleyici Benzeşme 215
3.2.3. Gerileyici Benzeşme 216

3.3. Ünlü Değişmeleri 217
3.3.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi 217
3.3.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması 220
3.3.3. Ünlü Düzleşmesi 221
3.3.4. Ünlü Yuvarlaklaşması 222
3.3.5. Ünlü Daralması 223
3.3.6. Ünlü Genişlemesi 224
3.3.7. Ünlü Düşmesi 225
3.3.7.1. Kelime başında ünlü düşmesi 225
3.3.7.2. Kelime içinde ünlü düşmesi 226
3.3.7.3. Kelime sonunda ünlü düşmesi 226
3.3.8. Ünlü Türemesi 226
3.3.8.1. Kelime içinde ünlü türemesi 227
3.3.9. Göçüşme (Metatez) 227
3.1.2. Ünsüz Benzeşmeleri 228
3.1.2.1. Tüm Benzeşme 228
3.1.2.2. Yarı Benzeşme 230
3.1.2.3. İlerleyici Benzeşme 231
3.1.2.4. Gerileyici Benzeşme 232

3.4. Benzeşmezlik 232

3.5. Ünsüz Değişmeleri 233

3.5.1. Tonlulaşma 233
3.5.2. Tonsuzlaşma 238
3.5.3. Süreklileşme 241
3.5.3.1.Akıcılaşma 241
3.5.3.2. Sızıcılaşma 242
3.5.4. Süreksizleşme 244

3.6. Ünsüz Tekleşmesi 245

3.7. Ünsüz Düşmesi 246

3.8. Ünsüz Türemesi 248

3.9. Hece Düşmesi 248

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. METİNLER 249

IPA TRANSKRIPSIYONU 250

4.1. Isık-Köl Ağzı Metinleri 256

4.2. Narın Ağzı Metinleri 601

SONUÇ 802

KAYNAKÇA 809

ÖZGEÇMİŞ 818

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 0.1 :……..21

Tablo 0.2 :……..……815

Tablo 0.3 :……..…….816

Tablo 1.1 :……..27

Tablo 1.2 :…….57

Tablo 1.3 :……64

Tablo 3.1 :……213

Tablo 3.2 :……213

Tablo 3.3 :……214

Tablo 3.4 :……214

Tablo 3.5 :……215

Tablo 3.6 :……216

Tablo 3.7 :……230

Tablo 3.8 :……231

Tablo 3.9 :……231

Tablo 3.10 :……..232

Tablo 3.11 :……..233

KISALTMALAR LİSTESİ

a.a : aynı anlamda

a.g.e. : adı geçen eser

Ar. : Arapça

AT : Ana Türkçe

e.a : eş anlamlı

çev. : çeviren

Çin. : Çince

DTS : Drevnetyurskiy Slovar

ET. : Eski Türkçe

Far. : Farsça

Isık. : Isık-Köl

K.S. : Kırgız Sözlüğü

mec. : mecazi anlam

Moğ. : Moğolca

MÖ : Millattan önce

MS : Milattan sonra

Nar. : Narın

Rus. vas. : Rusça vasıtasıyla

TDEA : Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi

Tek. al. : tekrarlı alıntı

vb. : ve başka

GİRİŞ

Kırgız Türkçesi

Kırgız Türkçesinin takip edebileceğimiz en eski yazılı kaynakları, Eski Türk Yazıtları olarak bilinir. Bu yazılı kaynaklar 5. yüzyıl ila 9. yüzyıllar arasında yazılmış olup aynı zamanda ortak Türk dillerinin bilinen ilk yazılı eserleridir.

Kırgız Türkçesi, Türk Lehçelerinin içerisinde (Kuzeybatı) Kıpçak grubunda yer alır. Bu lehçe bugün çoğunluğu Kırgızistan sınırlarında yaşayan Kırgız Türkleri tarafından konuşulmakta olup kendi içinde kuzey, güneydoğu ve güneybatı olmak üzere üç ağıza ayrılır (Ercan-Alkaya, 2015: 319).

Kırgızların ünlü diyalektoloğu Bolot Murataliyeviç Yunusaliyev, Kırgızca ile ilgili yapılan araştırmaların yakın bir geçmişe dayandığını vurgulayarak tarihî-karşılaştırmalı bir metotla derlenmiş ve diyalektlerde korunmuş olan özelliklerden hareketle bir dilin uzak tarihini gözden geçirerek tarihi dönemlerini tespit etmenin mümkün olduğunu söyler ve Kırgız Türkçesinin gelişim evrelerini şu şekilde sınıflandırır:

1. Eski Kırgız Türkçesi devri, IX. ve X. Yüzyıllara kadarki (veya Orhun-Yenisey dönemi) dönem.

2. Orta Kırgız Türkçesi devri, XV. ve XVI. Yüzyıllara kadarki dönem.

3. Yeni Kırgız Türkçesi devri, XVI. Yüzyıldan sonraki Kırgızca (Yunusaliyev, 1985: 64-65).

Yunusaliyev, Eski Kırgız Türkçesi devrine Orhun-Yenisey yazıtlarını örnek vererek günümüz Kırgız Türkçesi ile Orhun-Yenisey eserlerinin dili arasındaki benzerlikleri vurgular ve fiil köklerinin, zamirlerin, sayı adlarının, niteleme sıfatlarının bugünlerde Kırgızcada da aynı şekilde kullanıldıklarını dile getirir. Orta Kırgız Türkçesi devri ile ilgili ise, şimdilik bu devirde yazılmış olan eserlerin henüz bulunmadığını, o dönemde dilde gerçekleşen değişiklikleri, gelişmeleri akraba diller ve diyalektleri karşılaştırarak tespit etmenin mümkün olduğunu belirtir. Yeni Kırgız

Türkçesi döneminin XVI. yüzyılda başladığını ve bu dilin tarihî açıdan Tyan-Şan dönemini kapsadığını söyler (Yunusaliyev, 1985: 64-65).

Her ne kadar Kırgız Türkçesinin yazı dilinin oluşumunu Sovyet dönemine denk getirseler de elimizdeki yazılı kaynaklar Kırgız Türkçesinin yazı dilinin daha da önceki dönemlerde ortaya çıktığını kanıtlamaktadır. Bu yazılı kaynaklar bazı resmî belgeler ve edebî eserler olup Arap alfabesiyle yazılmıştır (Karasayev, 1970: 73-74).

V. Ploskih, 1784-1827 yılları arasında Kırgızlarla Rusların arasındaki yazışmaları dile getirir ve Kırgızların bazılarının XIX. yüzyılın ikinci yarısından önce okuma yazma bildiklerini vurgular (Ploskih ve Kudaybergenov, 1968: 75).

Ayşenur Kırgız Sağın kendi "Kırgız Türkçesi Yazı Dilinin Oluşum Süreci (19.YY. Sonu XX. YY. Başı)" adlı çalışmasında Müşterek Doğu Türkçesi Etkisinde Kırgız Yazı Dili adlı başlığında Kırgızların, Sovyet döneminde iddia edildiğinin aksine 19.yüzyıl veya öncesinde bir yazı dile sahip olduklarını dile getirerek bu yazı dile ait eserleri, resmî mektuplar, edebî metinler ve yazılı mezar taşları olarak üç önemli gruba ayırır (Kırgız Sağın, 2017: 44).

Türklük bilimcileri Kırgız Türkçesini Türk lehçelerinin sınıflandırmasında farklı gruplara dahil ederler. T. Tekin kendi sınıflandırmasında Kırgız Türkçesini *tawlı* (Kıpçak) grubundan ayrı olarak *tōlū* grubuna dahil ederken R.R. Arat Kırgız Türkçesini *tav* grubuna dahil eder. Bezing ile Menges ise Kırgız Türkçesini Aral-Hazar grubunda Kazak, Karakalpak ve Nogay Türkçeleriyle birlikte ele alır (Kasapoğlu Çengel, 2005: 34).

Kırgız Türkçesi ile ilgili bilimsel çalışmalar V.V. Radloff'un ve Çokan Velihanov'un yaptığı çalışmalar dışında, Sovyet döneminde başlar. 1923-1924 yıllarında başlayan çalışmalarda, Kırgız ağızlarından Çüy, Talas, Narın, Prijevalsk gibi Kuzey ağızları ele alınır. Günümüz Kırgız Türkçesinin ağızlarının Tündük (Kuzey) ve Tüştük (Güney) olmak üzere ikiye ayrılmasını ve bu iki ağzın farklılıklarını ortaya koyan girişimlerin temelini ise, İgor Alekseyeviç Batmanov atmıştır (Akın, 2014: 7).

Daha sonra konar-göçer hayat yaşayan Kırgızların eğitilmesi amaçlanarak 1924'te ilk "Alippe" (Elifba) kitabı çıkmıştır. 1920 ila 1940 yıllarında Konstantin

Kuzmiç Yudahin saha derlemesi çalışmaları yaparak ilk "Kırgız-Rusça Sözlüğü"nü yayınlamıştır. Bunun dışında 1950'de "Pravda" gazetesinin sayfalarında dil bilgisinin teorik meseleleri ile ilgili tartışmalar yayınlanmaya başlar. Bu tartışma sonrası Kırgızistan genelinde ağız araştırmaları ile ilgili çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır (Yunusaliyev, 1985: 78).

Kırgız Türkçesi Ağızlarının Sınıflandırılması

Bir dilin veya bir lehçenin yazı diline oranla ve çoğunlukla ses, bazen de şekil, anlam ve söz varlığı bakımından birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri olan (Korkmaz, 2010: 12) ağızlar, aynı zamanda bir dilin asırlardır koruduğu özelliklerini, geçirdiği evreleri açıklamada başvurabilebileceğimiz önemli kaynaklardır.

Diyalektler sadece dilin gelişiminin anlaşmasına hizmet etmeyip foklorik, edebî metinleri çözümlemede, dil özelliklerini ortaya çıkarmada başvurabileceğimiz en büyük kaynaktır. Çünkü pek çok yazar eserinde kendi ağız özelliklerini kullanır. Aynı zamanda diyalekt araştırmaları yine arkeoloji, coğrafi, halk bilimi, etnografya vb. bilimleri için de önemli yere sahiptir (Baytok, 2015: 35).

Kırgız Türkçesinin ağızlarıyla ilgili bilimsel çalışmalara dayanarak ağızların incelenmesini iki döneme ayırabiliriz:

1. 1925-1950 yılları arasında yapılan çalışmalar,
2. 1950'den bugüne kadar yapılan çalışmalar.

1925-1950 yılları arasında Kırgızcanın ağızları ve alt ağızlarını bilimsel açıdan inceleme işleri tekrardan başlatılmıştır. Bu çalışmalara İ.A. Batmanov'un "Kırgız Türkçesinin Kuzey Ağızları" (1938), M.İ. Bogdanova'nın "Kırgız Dilinin Ağızlarını Derlemek ve Öğrenmek Lazım" (1944), K.K. Yudahin'in "Leylek Ağzından" (1948), C.Şükürov'un "Alay Ağızları Hakkında" (1946) gibi incelemeleri ve "Komsomolets Kirgizii" adlı gazetede yayımlanan "Kırgız Dilinin Ağızlarının Araştırılması" (29.11.1945) adlı çalışmalar dâhil edilebilir (Caparov ve Sıdıkova, 2013: 29).

1950 sonrası Moskova'da çıkan "Pravda" gazetesinde başlayan dil bilimi tartışmalarından sonra Kırgızcanın ağızları ile ilgili araştırmalar daha da canlanır. Ayrıca üniversitelerde Kırgız Diyalektolojisi dersi okutulmaya başlanır. Sadece Kırgızistan'da yaşayan Kırgızların değil Kırgızistan sınırları dışında yaşayan Kırgızların ağızlarını da inceleme işlerine önem verilir ve Kırgız Diyalektolojisi sözlüğünün yazılmasına başlanır (Caparov ve Sıdıkova, 2013: 30).

SSCB İlimler Akademisinin Kırgız Dili, Kırgız Edebiyatı ve Tarihi Enstitüsü tarafından 1953 yılında Kırgız halkının etnik kökenini araştırmak üzere arkeolojik-etnografik bir saha çalışması başlatılmıştır. Bu saha çalışmasında, arkeoloji, etnografi araştırmalarının yanı sıra folklor, diyalektoloji vb. alanlarda derlemeler yapılmıştır. Üç yıl devam eden bu planlı saha çalışması 1953 yılına dek yapılan çalışmaların en kapsamlısı olarak kabul edilebilir (Bakinova, 1955: 5).

Bakinova bu çalışmada en önemli amacın; bölgede konuşulan ağız sınırlarını titizlikle netleştirmek, yeniden sınıflandırmak ve Kırgızcanın ağızlarının haritasını düzenlemek olduğunu dile getirir. Saha çalışmasının ilk adımının Isık-Köl bölgesinde yaşayan Kırgızların dilini derlemek olduğunu vurgular (Bakinova, 1955: 5).

Kaynaklara bakılırsa ağız çalışmalarının zirveye ulaştığı dönem Sovyet dönemi ve sonrasına denk gelmektedir. Ağız atlasının hazırlanması için çalışmalar, Kırgızcanın Diyalektolojisi dersleri için ağızlar hakkında yapılan tüm araştırma kitaplarının bir araya getirilerek öğrenciler için ders kitaplarının hazırlanması, Kırgızcanın ağızları ile alt ağızlarının standart dile sağladığı katkıları gibi çalışmalar yine Sovyet döneminde gerçekleşmiştir.

Kırgızistan'da bugünlerde ağızlar ile ilgili çalışmaların gittikçe azaldığını dile getiren dil bilimciler, Kırgız diyalektolojisi ile ilgili 20'ye yakın diyalektoloğun, 50 sene içinde derlediği önemli malzemelerin yeterince muhafaza edilmediğini, hatta bu malzemelerin bilgisayar ortamına bile geçirilmediğini kaygılanarak vurgulamaktadırlar (Caparov ve Sıdıkova, 2013: 30).

Kırgızcanın ağızları ile ilgili incelemeler Kırgızistan dışında Rusya, Türkiye ve başka ülkelerde yapılmakta olup Türkiye'deki çalışmaların çoğu betimleyici ve eş zamanlı metotla yazılmaktadır. Türkiye'deki Kırgızcanın ağızları hakkında

incelemeler, Çetin Pekacar'ın "Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri Ağzı" (1995), Gülsine Uzun'un "Doğu Türkistan Kırgızlarından Derlenmiş Metinler" (2006), Aygül Akmatova'nın "Modern Dönem Kırgız Urukları ve Kırgız Diyalekt Coğrafyası" (2008), Ryspek Alimov'un "Kırgızcanın İçkilik Ağızlar Grubu Üzerine" (2011), Cüneyt Akın'ın "Kırgızcanın Ağızları", "Calal-Abad Merkez Ağzı" (2014), Aysel Baytok'un "Kırgız Türkçesinin Diyalektleri Üzerine" (2015) gibi doktora tezlerini ve bilimsel makaleleri kapsamakta olup bu tür çalışmalar devam etmektedir.

İ.A. Batmanov'un Sınıflandırması

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Kırgız Türkçesi kuzey, güneydoğu ve güneybatı olmak üzere üç ağza ayrılır. Kırgız Türkçesinin ağızlarının ilk tasnifi denemesi A.İ. Batmanov'a aittir. Batmanov, 1938'de "Severnıye diyalektı kırgızskogo yazıka" adlı çalışmasında Kırgız Türkçesinin ağızlarını Kuzey ve Güney olmak üzere ikiye ayırır ve Kuzey ağızlarının özelliklerini altı fonetik, bir morfolojik olmak üzere yedi başlık altında toplar:

1. **Talas-Çatkal diyalekti:** tow (dağ), naysa (süngü), bayda (fayda), baravıs (varıyoruz/varırız), baracatır (varıyor), kısıl (kızıl), türlü (türlü).
2. **Aşağı Çüy diyalekti**: too, naysa, bayda // payda, barabıs, baracatat //baracatır, kısıl, türlü // türdüü.
3. **Güney Alatoo (Isık-Köl, Tüp) diyalekti:** too, nayza, bayda, barabız, baracatır, kızıl, türlüü // türdüü.
4. **Isık-Köl ovası (Isık-Köl'ün kuzeydoğu tarafı) diyalekti:** too, nayza, bayda, barabız, baratat// baracatat // baraytat, kızıl, türdüü.
5. **Narın diyalekti:** too, ayza, bayda, baravız, baratat // baraytat, kızıl, türdüü.
6. **At-Başı diyalekti:** too, naysa, bayda, baravız, baratat // barayatat // baraytat, baracatır, kızıl, türdüü.
7. **Koçkor-Cumgal diyalekti:** too, naysa, bayda, baravıs, baratat // baraytat, kızıl, türdüü.

O dönemde Güney ağızları ile ilgili bilgilerin mevcut olmamasına rağmen İ.A. Batmanov kendi çapında bu ağızların özellikleri hakkında bilgi vermeye çalışmıştır:

1. Uzun ünlüler yerine diftongların kullanılması,
2. Palatal ə sesinin kelime başında kullanılması,
3. Sedasız p sesinin kelime başında sıkça kullanılması,
4. c sesi ile y sesinin kelime başında paralel şekilde kullanılması,
5. Özbek Türkçesine has bazı kelimelerin kullanılması,
6. "ki" bağlacının kullanılması (Akmatova, 2008: 15).

K.K. Yudahin'in Sınıflandırması

İ.A. Batmanov'un sınıflandırmasından az sonra K.K. Yudahin Kırgız Türkçesinin ağızlarını Kırgızların boy (uruk) sistemine ve lengüistik özelliklerine dayanarak *Kuzey* ve *Güney* olmak üzere iki ağza ayırır.

Yudahin Kırgızcanın ağızları ile ilgili fikirlerini 1940'ta Moskova'da yayınlanan "Kırgızca-Rusça Sözlüğü"nde ve daha sonra "Leylek Ağzı Materiyalleri" (1948) adlı çalışmalarında da belirtmiştir (Caparov ve Sıdıkova, 2013: 38).

Yudahin Kırgız ağızlarını, çift dudak ünsüzü /w/ ve palatal açık /ə/ seslerinin kullanılışına göre Kuzey ve Güney olmak üzere iki önemli gruba ayırır:

1. **Kuzey Grubu:** Sekiz kısa ünlüden oluşur: /a,o,u,ı,e,ö,ü,i/. Kelime başındaki /n/ ünsüzü düşer. /s/ ve /z/ ünsüzlerinin kullanılışına göre Kırgız ağızları iki gruba ayırılır. /s/ grubuna Solto, Sarbağış ve Sayak, /z/ grubuna diğer ağızları dâhil edilir.
2. **Güney Grubu:** Güney grubunda Kuzey grubundaki sekiz ünlü yanı sıra dokuzuncu açık /ə/ fonemi de kullanılır. Kuzey grubunda uzun ünlüler kullanılırken bu grupta dudak diftonglar kullanılmaktadır. Bu dokuzuncu fonem Talas ağzında da görüldüğü için Kuzey ağzından olan Talas ağzını Güney ağızları içinde ele almıştır (Baytok, 2015: 42).

B.M. Yunusaliyev'in Sınıflandırması

Yunusaliyev diğer diyalektologlardan farklı olarak Kırgızcanın ağızlarını *Kuzey*, *Güneydoğu* ve *Güneybatı* olarak üç ağza ayırır. Ayrıca Yunusaliyev

sınıflandırmayı fonetik, morfolojik ve leksik ölçütlere dayanarak yapar. Sınıflandırmayı yaparken Kırgızcanın tarihî, coğrafi ve boy sistemi özelliklerini dikkate almış ve o güne dek yapılan ağızlarla ilgili çalışmalardan da faydalanmıştır.

1. **Kuzey ağzı:** Dört alt ağızdan oluşur: 1) Talas, 2) Çüy-Tyan-Şan, 3) Isık-Köl, 4) Aralaş (karışık) sınır, Ketmen-Töbö ve Toğuz-Toroo bölgelerinde yaşayan Kırgızların dili da dâhil edilir.
2. **Güneydoğu ağzı:** Bu ağız iki alt ağıza ayrılır: 1) Doğu alt ağzı- Calal-Abad, Oş şehrinin etrafındaki Nookat ilinin Kırgız-Ata nehrinden başlayıp Lenin ilçesinin Bazar-Korğon köyüne kadarki bölgedeki Kırgızların dili. 2) Kuzeybatı alt ağzı: Bazar-Korğon köyünde yakın akan Kara-Üŋkür suyunun batısından Çatkal bölgesinin Kara-Buura geçidine kadarki yaşayan Kırgızların dili dâhil edilir.
3. **Güneybatı veya İçkilik ağzı:** Leylek, Batken, Kadamcay, Nookat (Kırgız-Ata ırmağının batısına kadar), Suzak, Özgön, Alay ilçelerinde yaşayanların dili ve Tacikistan, Özbekistan'da yaşayan Kırgızların dili de bu gruba girmektedir (Caparov ve Sıdıkova, 2013: 39).

Yunusaliyev Kuzey ağzı bölgesine; Isık-Köl, Tyan-Şan, Çüy, Talas, Calal-Abad eyaletinin Toktogul bölgesi ile Sincan bölgesinin güneydoğu tarafındaki Kırgızların dilini de dâhil etmiştir. Bu ağız bölgeleri için aşağıdaki özellikleri verir:

1. Sekiz normal ünlü mevcuttur (Güneyde görülen /ə/ sesi yoktur),
2. Diftonglar yoktur (fakat bu özellik için Talas bölgesi dikkate alınmamıştır),
3. Fiil kökünde bulunan /l/ ünsüzü ek aldığında düşmemesi (bolgon, bolboyt vb) (Abduldayev, 1966:10).

Güneydoğu ağzına, güney bölgesinde İçkilik Kırgızlarının yerleşmediği yani Leylek, Batken, Frunze, Nookat ve diğer güney bölgelerinin hemen hemen hepsini dâhil etmiştir ve ağız özelliklerini de şu şekilde belirtir:

1. Dokuz normal ünlü mevcuttur (/ə/ sesi ile birlikte),
2. Diftonglar yoktur (fakat Çatkal, Ala-Buka, Karavan Kırgızlarında diftong görülür),
3. Fiillerde /l/ ünsüzü korunur (Abduldayev, 1966: 11).

Yunusaliyev, Güneybatı ağzına İçkilik Kırgızlarının dilini dâhil eder ve Leylek, Batken, Frunze bölgelerinin ve Nookat bölgesinin batı tarafı, Özbekistan, Tacikistan ve Batı Sincan'daki İçkilikleri bu gruptan sayar. Bu ağzın özelliklerini de şu şekilde sıralar:

1. Dokuz ünlü mevcuttur (/ə/ sesi ile birlikte),
2. Diftonglar mevcuttur,
3. /l/ ünsüzü bazı fiillerde düşer (bovoyt, keveyt, bogon, kegen),
4. Standart Kırgız Türkçesinde fiillere eklenen çokluk eki {-Iş} yerine {-LAr} şekli kullanılır (keldiler, keletter, kelseler, kegen edeler vb.),
5. İsim çekim ekleri standart dilden farklı kullanılır. Örn. atasıga (standart dilde atasına), atasını (standart dilde atasın), atasıdan (standart dilde atasınan),
6. Yardımcı fiil *ele* yerine *ede* şekli kullanılır (bargan edem, bar ede),
7. Söz varlığı bakımından bazı paralel kullanımlar görülür (çoŋ/kəttə "büyük", pal/əsəl "bal") (Abduldayev, 1966: 12).

Yukarıdaki sınıflandırma ölçütlerinde de görüldüğü gibi Yunusaliyev'in, Kırgız Türkçesinin ağızlarını daha detaylı şekilde inceleyerek sınıflandırdığını görmekteyiz.

C. Mukambayev'in Sınıflandırması

C. Mukambayev Kırgızcanın ağızlarını diğerlerinden farklı olarak uruk özelliklerine göre *İçkilik* ve *Tışkılık* diye ikiye bölmüştür. Mukambayev *Tışkılık* grubu için şu özellikleri belirtir:

1. too (diftonglar yerine uzun ünlüler kullanılır)[1],
2. Atında (3.şahıs isim çekiminde, standart dildeki gibi çekimlenmesi),
3. Fiilerde çokluk {-Iş}eki ile yapılır, {-LAr} eki kullanılmaz,
4. ele (bargan elem, aldı ele).

[1] Fakat Tışkılık grubunun hepsinde *too* özelliği kullanılmaz. Bu grupta diftongların da kullanıldığı alt ağızlar mevcuttur. Bu ayrıntıyı Mukambayev dile getirmemiştir. Bu şekildeki alt ağızlar Kuzeyde Talas, Güneyde Çatkal, Ala-Buka ve Canı-Col bölgelerinde görülür. Bütün bu bölgeleri Mukambayev, Tışkılık grubuna dahil etmiştir.

İçkilik ağzı için ise aşağıdaki özellikleri sıralar:

1. /ə/ sesi kullanılır,
2. tow (dudak diftongları kullanılır),
3. atıda (3.teklik şahıs ekinde /n/ sesinin düşerek söylenişi),
4. {-LAr} (keldiler, keletter…),
5. ede (bargan edem, aldı ede) (Abduldayev, 1966:12).

E. Abduldayev'in Sınıflandırması

E. Abduldayev Kırgızcanın *Kuzey* ve *Güney* olmak üzere iki ağzı olduğunu belirtir ve her iki ağzın kendilerine ait alt ağızlarını şu şekilde açıklar:

Kırgızcanın Ağızları[2]	
Güney Ağızları (Güney alt ağızları)	Kuzey Ağızları (Kuzey alt ağızları)
1. İçkilik Kırgızlarının alt ağzı 2. Güney Ala-Buka ve Canı-Col bölgelerindeki Kırgızların alt ağızları 3. Güney orta bölgesinde yerleşen Kırgızların alt ağızları	1. Talas alt ağzı 2. Çüy alt ağzı 3. Isık-Köl alt ağzı 4. Tyan-Şan Kırgızlarının alt ağzı
Lokalizasyon	
Şimdiki (2000) Oş ve Calal-Abad bölgelerinde yaşayan Kırgızların dili ve Özbekistan, Tacikistan'da yaşayan Kırgızların dili	Şimdiki (2000) Talas, Çüy, Isık-Köl, Narın bölgelerinde yaşayan Kırgızların dili

Tablo 0.1. E. Abdullayev'in Sınıflandırması.

Güney Ağzının Sınıflandırılmasında Kullanılan Ölçütler

Leksik Özellikler

Torpok- buzağı anlamında

Pəytəmə/Pəytəwə/baytama-sarma anlamında

[2] E. Abduldayev ağız yerine diyalekt, alt ağız yerine govor terimini kullanmıştır.

Cuvaldız-çuvaldız anlamında

Pöstök/postek/bostek-kuzu postu anlamında

Fonetik Özellikler

1. Uzun ve normal /ə/ sesi vardır: zəril, əsəl, məydə,
2. Kelime başında /n/ ünsüzünün korunması: niçke, nark, nayza,
3. /z/ ve /s/ seslerinin kullanılışı standart dildeki gibi,

Gramer bakımından

1. {-LAr} çoğul ekinin kullanılışı: keldiler, barattar, barsalar,
2. {-ıŋ}/{ŋ} şekillerinin kullanılışı: keliŋ, alıŋ, barıŋ,
3. {-tə} ekin kullanılışı: bittə, ekitə, ontə.

Kuzey Ağızlarının Sınıflandırılmasında Kullanılan Ölçütler

Leksik Özellikler

Muzoo- dana yavrusu (Güneyde torpok anlamında),

Taman- ayakkabı tabanı- bu kelime Güneyde çarık olarak geçer,

Temene- bu kelime Güneyde cuwaldız olarak geçer,

Köldölöŋ- bu kelime Güneyde pöstök/postek/bostek.

Fonetik Özellikler

1. /ə/ sesi yoktur,
2. /n/ ünsüzü kelime başında bazen düşer, bazen korunur,
3. /s/ ve /z/ seslerinin karışık şekilde kullanılışı.

Gramer Bakımından

Kuzey ağzındaki gramer özellikleri standart dildeki özellikler ile aynıdır (Caparov ve Sıdıkova, 2013: 43-45).

Isık-Köl Bölgesi

Isık-Köl bölgesi, 43.735 km^2 lik bir alanı kaplayan Kırgızistan'ın bilinen bölgelerindendir. Isık-Köl Kırgızistan'ın kuzeydoğusunda yer almakta olup ortalama yüksekliği 1600 ila 7439 metreyi bulur. Kuzeydoğuda Kazakistan, güneyde Çin, kuzeybatıda Kırgızistan'ın Çüy bölgesi ve güneybatıda Narın bölgeleri ile komşuluk eder. 2021 Ocak ayı nüfus sayımına göre Isık-Köl bölgesinin nüfusu 488,600 olup bu nüfusun % 86.2'sı Kırgızlardan oluşturmaktadır[3]. Isık-Köl bölgesi kendi içinde Ak-Suu, Ceti-Ögüz, Isık-Köl, Toŋ ve Tüp olmak üzere beş ayrı eyalete ayrılır. Bu bölgenin merkezi şehri Karakol'dur.

Isık-Köl gölü dünyadaki en büyük göllerden olup uzunluğu 185 km, ortalama derinliği 702 metreyi bulmaktadır. Çin kaynaklarında Isık-Köl, "Cehay"- "ılık göl" anlamında anılmaktadır (Bartold, 1997:533). Yine eski Çin kaynaklarında MÖ II. asırlardan itibaren Isık-Köl bölgesinde göçmen Usunlar'ın yerleştikleri hatta VII. asırda bu bölgede yerleşik hayat tarzına geçirilerek köy ve şehirlerin kurulduğu anlatılır (Bartold, 1997:533). Isık-Köl'ün Barskoon şehri o dönemlerin ticari merkezlerinden olmuştur.

XVII-XVIII. asırlarda Isık-Köl civarlarını Budist Kalmakların yönettiğini bu bölgenin güneydoğu cephelerinde yazılan Tibet yazılarından görebiliriz. Kalmakların döneminde bu bölgelerde kara Kırgızlar da dağınık şekilde yaşamaktadırlar. 1856-1860'lı yıllarda Rusların gelmesiyle Isık-Köl Rusların yönetimine girer (Bartold, 1997:535).

Isık-Köl bölgesinde genel olarak Bugu ve Sayak urukları yerleşmiştir. Sayak urukları Isık-Köl'ün güney ve kuzey bölgelerinin batı taraflarında yaşamaktadırlar. Gölün güney cephesindeki Sayaklar, Ananyevo köyünden doğuya doğru yayılmışlardır. Kuzeydeki Sayaklar da, Bökönbayev (Toŋ ilçesinin merkezi) köyüne dek uzanmaktadır. Fakat bu bölgenin bazı yerlerinde (Ak-Ölöŋ ve Ottuk köyleri) Bugu uruklarının da yerleştiği görülür. Isık-Kölün diğer bölgelerinde (doğu tarafında,

[3] Bu bilgiler Kırgızistan Ulusal İstatistik Komitesinin resmi sayfasından alınmıştır. http://www.stat.kg/kg/issyk-kulskaya-oblast/ (23.01.2022)

güneyinde, kuzeyinde ve gölün baş taraflarında) tamamen Bugu urukları yaşamaktadır (Abduldayev, 1966: 81).

Bugün Isık-Köl bölgesinde Kırgızlar başta olmak üzere Rus, Kazak, Kalmak, Uygur, Dungan ve Özbeklerden oluşan çeşitli etnik gruplar yaşamaktadır. Sovyet öncesi ve sonrasında Rusların ve diğer etnik grupların en çok tercih ettiği yerleşim bölgelerinden olan Isık-Köl, bugünlerde turistik bir bölge olarak bilinir. Rusçanın ve standart dilin etkisi altında kalmasına rağmen bugün Isık-Köl ağzı kendine has özelliğini korumuştur. Saha çalışması sırasında bu bölgenin merkezi yerlerinden ziyade dağlık-kırsal bölgelerde yerleşen köy ve kasabalar esas alınmıştır. Isık-Köl sakinlerinin misafirperverliği, cana yakınlığı ve yardım severliği çalışmamızı hayli zenginleştirmiştir.

Narın Bölgesi

Narın bölgesi Kırgızistan'ın merkezi ve güneydoğusunda yer almaktadır. İlk kez 1939 yılında Tyan-Şan ili olarak kurulur. 1962'de yeniden devlete bağlanır. Daha sonra 1970 yılında Narın ili olarak tekrardan kurulur. Belirli sebeplerden dolayı 1988'de Isık-Köl iline bağlanır, 1990 yılında da egemenliğin gelmesiyle yeniden kurulur. Doğudan Isık-Köl, kuzeyden Çüy, batıdan Calal-Abad ve Oş, güneyden Çin ile komşuluk etmektedir. Narın bölgesinin yüz ölçümü 45.200 km^2 olup Kırgızistan'ın ¼ oranını kapsamaktadır. 2021 yılının nüfus sayımına göre Narın bölgesinin nüfusu 292.100 olup % 99 oranını Kırgızlar oluşturmaktadır. Bu sebepten dolayı Narın bölgesi monoetnik bir yerleşim bölgesi olarak adlandırılır.[4]

Narın ili kendi içinde, Ak-Talaa, At-Başı, Cumgal, Koçkor ve Narın olmak üzere beş ayrı ilçeye ayrılmaktadır. Narın bölgesi deniz seviyesinden ortalama 1000 ila 5982 metre yükseklikte yerleşmekte olup % 70 dağlık bölgeden oluşmaktadır. Narın bölgesi üç şehir, 136 köy ve kasabadan oluşur, merkezi şehri ise Narın şehridir.

[4] Bu bilgiler Kırgızistan Ulusal İstatistik Komitesinin resmi sayfasından alınmıştır. http://www.stat.kg/kg/narynskaya-oblast1/ (23.01.2022)

Narın bölgesi ile ilgili ilk tarihi bilgiler MÖ I. asırda eski İran kaynaklarında karşımıza çıkarmaktadır. Bu dönemlerde Ceti-Suu ve Teŋir-Too civarlarında "Tigrahauda Sakaları" yani "sivri kalpak giyen Sakalar" yaşıyorlardı. Daha sonra Narın bölgesinin tarihi göçmen Usunlar (MÖ II. ve MS V.) ile ilgilidir (İmanaliyev, 2010: 7-8).

MS V. asırlarda Teŋir-Too bölgesinin batı tarafı Eftalitler'in, doğu tarafı Juan-Juanlar'ın yönetimi altındaydı. 582 yılından itibaren ise Narın bölgesi Batı Türk Kağanlığı'nın yönetimindeydi. MS VIII. asırlarda bu topraklarda konargöçer ve savaşçı Yağmalar yaşıyorlardı. Karahanlılar döneminde Narın bölgesinde yerleşik hayata geçmenin etkisiyle şehirler kurulmaya başlanır. Koçkor-Başı ve At-Başı şehirleri Karahanlı döneminde kurulan şehirlerin bazılarıdır (İmanaliyev, 2010:16).

Karahanlılar döneminde gelişmeye başlayan Narın bölgesi, Cengiz Han'ın istilası ile yıkıma maruz kalır. XVII. yüzyılın 30'lu yıllarında ise Teŋir-Too Kırgızlarının sıradaki düşmanları Kalmaklar olur. XIX. yüzyılda Narın bölgesi Hokand Hanlığı'nın yönetimi altındayken, 1864-65 yıllarında iç Teŋir-Too bölgesinde yaşayan Bugu-Tınımseyit urukları, Sayak uruklarının Koçkor, Cumgal, Ketmen-Töbö'dö yaşayan uruklarının bir kısmı Rus iktidarının yönetimi altına girer.

Günümüzde Narın ili Kırgızistan'ın en az asimile olmuş monoetnik bölgesi olarak bilinir. Dağlık kırsal bölge olan Narın bölgesi, kendi kültürünü ve ağız özelliklerini en iyi şekilde koruyan bölgedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

STANDART KIRGIZ TÜRKÇESİ, ISIK-KÖL VE NARIN AĞIZLARININ BETİMLEMELİ SES BİLGİSİ

1.1. Standart Kırgız Türkçesinin Ses Düzeni

1.1.1. Standart Kırgız Türkçesindeki Ünlüler

Ünlüler, ciğerlerden gelen havanın ağız kanalında herhangi bir engele uğramadan yalnız ses yolundaki daralma veya genişleme ile çeşitlenen, dil ve dudakların oluşturduğu seslerdir (Korkmaz, 2010: 224). A. Buran ünlüleri, ortalama söz temposuyla konuşurken bu tempo içinde ortalama/normal bir sürede boğumlanan ünlülere *"normal süreli ünlüler"*, normalden daha kısa boğumlananlara *"kısa ünlüler"*, normalden daha uzun bir sürede boğumlananlara ise *"uzun ünlüler"* olarak sınıflandırmaktadır (Buran, 2006: 2). Kuzey ağızlarının temelinde oluşmuş Standart Kırgız Türkçesinde sekiz normal (süreli) ve altı uzun ünlü mevcuttur. Kırgız Türkçesinde ünlüler, dudakların aldığı biçime göre, çene açısına göre ve dilin hareketine ve aldığı biçime göre üç grupta sınıflandırılmaktadır (Kudaybergenov ve Tursunov, 1980: 16).

Dilin hareketine ve aldığı biçime göre

Dilin arka damağa veya öne çıkması bakımından ünlüler iki gruba ayrılır:

Kalın ünlüler: /a/, /ı/, /o/, /u/

İnce ünlüler: /e/, /i/, /ö/, /ü/

Çene açısına göre

Çenenin açılışına ve dilin yukarı kalkışına göre ünlüler iki gruba ayrılır:

Geniş ünlüler: /a/, /e/, /o/, /ö/

Dar ünlüler: /ı/, /i/, /u/, /ü/

Dudakların aldığı biçime göre

Dudakların öne doğru çıkarak yuvarlaklaşması ve düzleşmesine göre yine iki grupta incelenir:

Yuvarlak ünlüler: /o/, /ö/, /u/, /ü/

Düz ünlüler: /a/, /e/, /ı/, /i/

Ünlülerin çıkarılış süresine göre

Kısa ünlüler: /a/, /i/, /o/, /e/, /ö/, /u/, /ü/, /ı/

Uzun ünlüler: /aa/, /oo/, /öö/,/uu/, /üü/ /ee/[5]

Aynı zamanda Standart Kırgız Türkçesi ünlüleri içinde açık [æ] fonemi yer almamaktadır. Fakat derlediğimiz Kırgız Türkçesi Kuzey ağzı (Isık-Köl ve Narın) metinlerinde bu ünlünün kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Standart Kırgız Türkçesi Ünlülerinin Ayırt Edici Özellikleri

	Çene Açışı			**Dudak Biçimi**			**Dil Devinimi**		**Süresi**	
Sesler	Geniş	Orta	Dar	Düz	Yuvarlak	Ön Dil	Orta Dil	Arka Dil	Normal	Uzun
a	+	-	-	+	-	-	-	+	+	
aː	+	-	-	+	-	-	-	+	-	+
e	+	-	-	+	-	+	-	-	+	
eː	+	-	-	+	-	+	-	-		+
ı	-	-	+	+	-	-	-	+	+	-
i	-	-	+	+	-	+	-	-	+	-
o	+	-	-	-	+	-	-	+	+	-
oː	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+
ö	+	-	-		+	+	-	-	+	
öː	+	-	-	-	+	+	-	-	-	+
u	-	-	+	-	+	-	-	+	+	-
uː	-	-	+	-	+	-	-	+	-	+
ü	-	-	+	-	+	+	-	-	+	-
üː	-	-	+	-	+	+	-	-	-	+

Tablo 1.1 Standart Kırgız Türkçesi Ünlülerinin Ayırt Edici Özellikleri Tablosu.

[5] S. Kudayebergenov ile A. Tursunov'dan farklı olarak T. Sadıkov ünlüleri sınıflandırırken bu üç sınıfa ek olarak ünlüleri çıkarılış süresine göre kısa ve uzun ünlüleri de eklemiştir.

1.2. Isık-Köl ve Narın Ağızlarının Betimlemeli Ses Bilgisi

1.2.1. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünlüler

Kırgız Türkçesinin Kuzey Ağızlarından olan Isık-Köl ve Narın ağızlarında bulunan ünlüler şu şekildedir:

a, ɐ, aˈ, aː, ă, á, ạ, áː, e, eˈ, eː, ĕ, æ, ė, ėː, ẹ, ɪ, ɪː, í, ĭ, ị, i, iː, ǐ, ị, o, oˈ, oː, ŏ, ó, óː, ȯ, ọ, ö, öˈ, öː, ő, ɵ, ô, u, uˈ, uː, ú, úː, ŭ, ụ, ü, üˈ, üː, ű, ụ̈.[6]

Isık-Köl ve Narın ağızlarındaki ünlülerini boğumlanma süresi ve tarzına göre *"Normal Süreli Ünlüler, Uzun Ünlüler, İkiz Ünlüler ve Kısa Ünlüler"* olarak sınıflandırabiliriz.

1.2.1.1. Normal Süreli Ünlüler

Kırgız Türkçesinin Kuzey ağızlarından olan Isık-Köl ve Narın ağızlarında karşılaşılan normal süreli ünlüler ve onların alt sesleri aşağıdaki gibidir:

/a/ Ünlüsü

/a/ ünlüsü geniş (açık), düz, normal süreli, kalın ünlüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime başı, ortası ve sonunda görülen bu ünlü inceltici özelliğe sahip olan ünsüzler ile hece kurduğunda yarı incelmeye uğrar. Yuvarlak ünlüler ile komşuluk ettiğinde benzeşme sonucu yarı yuvarlak veya tam yuvarlaklaştığı görülür. Aynı zamanda bu ünlü kaynak kişinin konuşma hızına bağlı olarak normalden daha kısa telaffuz edilmektedir.

[6] Isık-Köl ve Narın Ağızlarında Tespit Edilen Ünlüler ve Onların IPA Karşılıkları Tezin Ekler Kısmında Verilmiştir.

Isık-Köl ve Narın ağızlarında /a/ ses biriminin kendinden önce veya sonra komşuluk ettiği ünlü ya da ünsüzlere göre normal uzunlukta dört alt sesi bulunur: **[a]** geniş (açık), düz, normal süreli, kalın; **[á]** düz, geniş, orta dil, yarı ince; **[ạ]** geniş, yarı yuvarlak, arka dil; **[ɐ]** geniş, düz, arka dil (en arkada).

[a]

Kelime başında

Isık. [**atam]** (IS.K:4-3) "babam", [**aqırqı]** (IS.K:5-26) "son", [**ançá]** (IS.K:3-17) "o kadar"; **Nar.** [**anan]** (N.K:5-20) "sonra", [**atabızɣa]** (N.K:15-82) "babamıza", [**arıq]** (N.K:8-185) "ark", [**aḫışqa]** (N.K:13-89) "ihtiyar".

Kelime içinde

Isık. [**bala]** (IS.K:15-42) "çocuk", [**atam]** (IS.K:4-3) "babam", [**ḫaşta-]** (IS.K:1-88) "başlamak", [**bar]** (IS.K:11-28) "var"; **Nar**. [**anan]** (N.K:5-20) "sonra", [**qal-]** (N.K:11-53) "kalmak", [**başqa]** (N.K:12-39) "başka".

Kelime sonunda

Isık. [**bala]** (IS.K:15-42) "çocuk"; **Nar**. [**ǥayra]** (N.K:5-34) "tekrar", [**anda]** (N.K:15-1) "o zaman", [**başqa]** (N.K:12-39) "başka".

[á]

[á] alt sesi düz, açık, bir orta dil sesidir. İnceltici özelliğe sahip olan [y], [l], [m], [n], [c], [ç], [s], [ş] ünsüzlerin etkisiyle yarı incelmeye uğrar. Bu ses daha çok kelime içinde ve sonunda görülür.

Kelime içinde

Isık. [sát-] (IS.K:5-128) "satmak", [**cáşó꞉do]** (IS.K:9-175) "hayatta", [**cálɤız̧]** (IS.K:12-61) "yalnız", **[çáçín̆]** (IS.K:12-102) "saçını"; **Nar**. **[cáman]** (N.K:12-17) "kötü", [**cáylo꞉don]** (N.K:15-106) "yayladan", [**sána-]** (N.K:15-146) "saymak", **[cámǥırɤa]** (IS.K:17-106) "yağmura", **[cáḫşí]** (N.K:16-27) "iyi".

Kelime sonunda

Nar. **[qoşúmçá]** (N.K:16-36) “ek olarak”, **[başqaçá]** (N.K:16-163) “başka şekilde”, **[qançá]** (N.K:17-25) “ne kadar”; **Isık**. [**ançá]** (IS.K:3-17) “o kadar”, **[qısqaçá]** (IS.K:15-20) “kısaca”.

[ạ]

[ạ] alt sesi, geniş, yarı yuvarlak bir arka dil ünlüsüdür. Yuvarlak ünlüler ile komşuluk ettiğinde ya da kendinden önceki veya sonraki kelime yuvarlak ses içerdiğinde benzeşme sonucu yarı yuvarlaklaştığı görülür. Bu husus hem Narın hem Isık-Köl ağızlarında görülür.

Kelime başında

Isık. **[ạl-]** (IS.K:14-79) “almak”, **[ạl-]** (IS.K:2-328) “almak”, **[doɤurŭnuv‿ạtıv]** (**IS.K:1-63**) “inatla”, **[ɡoyuv‿ạlıv]** (IS.K:11-166) “koyarak”.

Kelime sonunda

Nar. **[mınạ]** (N.K:3-79) “işte”, **[súrạ-]** (N.K:19-18) “sormak”, **[mınạ]** (N.K:3-79) “işte”; **Isık. [mınạ]** (IS.K:16-6) “işte”.

[ɐ]

[ɐ] sesi geniş, düz ve bir arka dil (en arkada) ünlüsüdür. Bu ses Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde genelde boğaz [ɡ] ünsüzünden sonra gelmektedir. Art damak /g/ sesi genizsil [ŋ], [n] ve çift dudak [m] ünsüzünün etkisiyle boğaz [ɡ] sesine gelişir. Boğaz [ɡ] sesi ile hece kuran normal /a/ ünlüsü bu sesin etkisiyle arka dil [ɐ] sesine dönüşmektedir.

Kelime içinde

Isık. **[acáldaŋ ɡɐldım]** (IS.K:1-90) “ölümü atlattım”, **[ɡɐtuː]** (IS.K:2-111) “çok”,**[ɡɐyra]** (IS.K:3-16) “tekrar”, **[ɡɐrma-]** (IS.K:16-61) “tutmak”, **[baylaŋɡɐnda]**

(IS.K:22-58) “bağlandığında”; **[tamɢɐsína]** (IS.K:2-122) “işaretine”; **Nar**. **[ɢɐyra]** (N.K:5-34) “tekrar”; **[ɢɐyn‿enem]** (N.K:1-94) “kayınvalidem”, **[ɢɐra]** (N.K:4-134) “kara”.

Kelime sonunda

Nar. **[baqqaŋɢɐ]** (N.K:9-45) “bakmak”, **[mayrámɢɐ]** (N.K:1-31) “bayrama”, **[naŋɢɐ]** (N.K:2-74) “ekmeğe”.

Alıntı kelimelerde

Rusçadan ve Rusça vasıtasıyla diğer dillerden giren kelimelerdeki normal /a/ sesi kelime sonunda bazen ince /e/ sesine dönüşürken bazen yuvarlaklaştığı da görülür.

Kelime içinde

Nar. [aķazıvıyítsá] (N.K:8-91) “meğerse” < Rus. ока́зывается

Kelime sonunda

Isık. [maşiˑne] (IS.K:13-14) “araba” < Rus. маши́на

Nar. [povuske] (N.K:13-44) “davetiye”< Rus. пове́стка

Isık. [ırzıŋke] (IS.K:11-213) “lastik”<Rus. рези́нка

Nar. **[qartüşkö]** (N.K:12-18) “patates”< Rus. карто́шка

/e/ Ünlüsü

/e/ ünlüsü, yarı geniş, düz, normal süreli bir ön dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime başı, ortası ve sonunda bulunan bu ünlü, yine inceltici özelliği olan ünsüzler ile hece kurduğunda e-i arası (kapalıya yakın) bir sese dönüşür. Normal /a/ ünlüsünde de olduğu gibi yuvarlak ünlüler ile komşuluk kurduğunda yarı yuvarlaklaştığı görülür. Ayrıca Isık-Köl ve Narın metinlerinde /e/ sesinin açık [**æ**] alt sesi tespit edilmiştir. Özetleyecek olursak Isık-Köl ve Narın ağızlarında /e/ ses

biriminin kendinden önce veya sonra gelen ünlü veya ünsüzlerin niteliklerine göre normal uzunlukta dört alt sesi mevcuttur: **[e]** yarı geniş, düz, ön dil; **[æ]** geniş, düz, çok açık; **[ė];** yarı dar (kapalıya yakın**)** düz, ön dil; **[ę]** yarı geniş, yarı yuvarlak, ön dil.

[e]

Kelime başında

Isık. **[eldi]** (IS.K:6-78) "halkı", **[eçki]** (IS.K:6-83) "keçi", **[eki]** (IS.K:2-504) "iki", **[eki]** (IS.K:3-13); **Nar**. **[erteŋ]** (N.K:10-63) "yarın", **[eşik]** (N.K:4-134) "kapı", **[eşikte]** (N.K:8-37) "dışarıda", **[emgek]** (N.K:11-13) "emek", **[emde-]** (N.K:12-44) "tedavi etmek", **[emi]** (IS.K:2-8) "şimdi".

Kelime içinde

Nar. **[belgilü꞉]** (N.K:8-72) "bilinen", **[kerek]** (N.K:19-135) "gerek", **[beri]** (N.K:8-28) "beri"; **Isık**. **[belgi]** (IS.K:6-518) "a.a", **[betĭne]** (IS.K:2-54) "yüzüne", **[ket-]** (IS.K:6-53) "gitmek", **[ges-]** (IS.K:7-138) "kesmek".

Kelime sonunda

Isık. **[betĭne]** (IS.K:2-54) "yüzüne"; **Nar. [erte]** (N.K:12-22) "erken", **[mocėrde]** (N.K:1-76) "şurada", **[oşėrde]** (N.K:4-13) "orada".

[ė]

[ė] alt sesi, yarı dar, düz ve bir ön dil ünlüsüdür. Bu ses, [y], [l], [m], [n], [c], [ç], [s], [ş] ünsüzlerinin etkisi sonucu ortaya çıkmaktadır. Hem alıntı hem Türkçe kelimelerde görülen bu ses, genelde kelime içi ve sonunda bulunmaktadır.

Kelime içinde

Isık. **[bicėrde]** (IS.K:21-30) "burada", **[cėrde]** (IS.K:20-19) "yerde", **[kiçėkey]** (IS.K:2-797) "küçük", **[cėt-]** (IS.K:1-17) "ulaşmak", **[cėti]** (IS.K:2-249) "yedi", **[sėn]** (IS.K:2-509) "sen", **[sėksėn]** (IS.K:3-80) "seksen", **[ap‿ketişėt]**

(IS.K:15-78) “götürüler”; **Nar**. **[cė-]** (N.K:1-59) “yemek”, **[mocėrde]** (N.K:1-76) “şurada”, **[cėtim]** (N.K:3-43) “yetim”, **[oşėrde]** (N.K:4-13) “orada”.

Kelime sonunda

Nar. **[girbeg̱ilė]** (N.K:3-76) “girmeyin”, **[antpĕsė]** (N.K:7-39) “yoksa”.

[æ]

[æ] alt sesi, geniş, düz bir ünlüdür. Standart Kırgız Türkçesinde görülemeyen bu ses, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde genelde kelime sonunda bulunmaktadır.

Kelime sonunda

Isık. **[akæ]** (IS.K:16-11) “amca”, **[aķæ]** (IS.K:15-113) “amca”, **[aķæ]** (IS.K:16-7) “a.a”; **Nar**. **[aķæsine]** (N.K:10-17) “a.a”.

[ę]

[ę] alt sesi, yarı dar, yarı yuvarlak, normal süreli bir ön dil ünlüsüdür. Normal süreli /e/ sesinin yuvarlak ünlüler ile komşuluk etmesi ya da kendinden önceki veya sonraki kelimenin yuvarlak ünlü içermesi nedeniyle yarı yuvarlaklaştığı görülür. Bu ses Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında, içinde ve sonunda bulunur.

Kelime başında

Isık. **[ękö]** (IS.K:11-79) “ikisi”, **[ękösü]** (IS.K:21-18) “a.a”, **[Ękö]** (IS.K:6-528) “ikisi”, [**ękö꞉nün]** (IS.K:6-133) “ikisinin”, **[ęrkęk]** (IS.K:16-132) “erkek”; **Nar**. **[Ęmn˺˻üçün]** (N.K:11-202) “neden”, **[ęg̱ö]** (N.K:12-23) “ikisi”.

Kelime içinde

Isık. **[oşęnt˺ĭp˺]** (IS.K:6-93) “bu suretle”, **[kęt-]** (IS.K:2-891) “gitmek”; **[ęrkęk]** (IS.K:16-132) “erkek”; **Nar**. **[өşęnttig̱]** (N.K:8-101) “öyle yaptık”, **[Өşęntiv]** (N.K:8-5) “bu süretle”, **[Oşęntip]** (N.K:18-46) “a.a”.

Kelime sonunda

Nar. **[üydögü̯le̯]** (N.K:18-9) “evdeki”; **Isık**. **[k̯e̯liv̯e̯le̯]** (IS.K:1-88) “gelir gelmez”.

[ö]

[ö] alt sesi, yarı açık, yuvarlak, normal süreli bir ön dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında sınırlı sayıda görülen bu alt ses, düz, geniş /e/ ünlüsünün ikinci hecede bulunan yuvarlak /ö/ ünlüsünün etkisi sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kelime başında

Isık. **[ökö]** (IS.K:13-84) “ikisi”, **[ökö:ŋ]** (IS.K:13-85) “birlikte”; **Nar**. **[ökö:nün̆]** (N.K:11-17) “ikisinin”.

Alıntı kelimelerde

Rusçadan ve Rusça vasıtasıyla diğer dillerden giren kelimelerdeki ince /e/ ünlüsü kelime içi konumunda bazı durumlarda [ė] alt sesine dönüşürken kendinden önceki veya sonraki yuvarlak ünlünün tesiriyle tamamen yuvarlaklaştığı gözlenir.

Kelime içinde

Nar. [sėmiyam] (N.K:12-3) “ailem” < Rus. семья́

Nar. [pėnsiya] (N.K:12-25) “emeklilik” < Rus. пе́нсия

Nar. [arændaɤa] (N.K:2-14) “kiraya” < Rus. аре́нда.

Isık. [kạmbayne̯r] (IS.K:4-6) “biçerdöver sürücüsü” < Rus. комба́йнер

Nar. [povuske] (N.K:13-44) “davetiye”< Rus. пове́стка

Isık. [sintab̯ürgö] (IS.K:1-42) “eylüle”<Rus.vas. сентя́брь

Isık. [k̯ạmpyutür] (IS.K:5-48) “bilgisayar” < Rus.vas. компью́тер

Kelime sonunda

Nar. [işó] (N.K:16-29) “üstelik” < Rus. ещё́

/ı/ Ünlüsü

/ı/ ses birimi dar, düz, normal süreli bir orta dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başı, içi ve sonunda bulunan bu sesin kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüz niteliklerine göre normal uzunlukta üç alt sesi bulunmaktadır: **[ı]** dar, düz, orta dil; **[í]** dar, düz, normal süreli, yarı ince; **[ᵻ]** dar, yarı yuvarlak, orta dil.

[ı]

Kelime başında

Nar. **[ızılda-]** (N.K:1-83) "acı acı sesler çıkarmak", **[ıyíq]** (N.K:2-66) "kutsal", **[ıldıy]** (N.K:8-23) "aşağıya"; **Isık**. **[ıyla-]** (IS.K:15-41) "ağlamak", **[ırım]** (IS.K:15-124) "ritüel", **[ısíq]** (**IS.K:22-112**) "sıcak".

Kelime içinde

Nar. **[qırq]** (N.K:8-1) "kırk", **[cáltıraɤan]** (N.K:14-16) "a.a", **[altımış]** (N.K:2-67) "altmış", **[arıq]** (N.K:8-185) "zayıf", **[qımız]** (N.K:10-34) "kımız"; **Isık**. **[bıltır]** (IS.K:17-70) "geçen sene", **[qıl-]** (IS.K:20-18) "yapmak", **[azırqı]** (IS.K:12-30) "şimdiki", **[cámɢır]** (IS.K:18-22) "yağmur", **[qızıl]** (IS.K:22-162) "kırmızı".

Kelime sonunda

Isık. **[atı]** (IS.K:15-140) "adı", **[bayaɤı]** (IS.K:19-35) "deminki", **[cáŋı]** (IS.K:1-93) "yeni", **[azırqı]** (IS.K:12-30) "şimdiki".

[í]

[í] alt sesi, yarı dar, düz, normal süreli, yarı ince bir sestir. Diğer kalın ünlülerde olduğu gibi inceltici özelliğe sahip olan [y], [l], [m], [n], [c], [ç], [s], [ş] ünsüzlerin etkisiyle yarı incelmeye uğrar. Genelde kelime içi ve sonunda bulunur.

Kelime içinde

Isık. [çíq-] (IS.K:4-111) “çıkmak”, **[cíl]** (IS.K:1-95) “yıl”, **[çíqır-]** (IS.K:1-118) “çağırmak”, **[ayíl]** (IS.K:3-11) “köy, kasaba”, **[ısíq]** (IS.K:4-72) “sıcak”, **[bıyíl]** (IS.K:5-37) “bu sene”, **[şípırɤını]** (IS.K:14-22) “süpürgeyi”; **Nar**. **[çíɤar-]** (N.K:11-281) “çıkarmak”, **[asír]** (N.K:1-28) “şimdi”, **[cíɤaç]** (N.K:12-38) “ahşap”, **[círma]** (N.K:16-4) “yirmi”.

Kelime sonunda

Isık. **[qaysí]** (IS.K:2-28) “hangi”, **[malçí]** (IS.K:2-123) “çoban”, **[cáḫşí]** (IS.K:3-47) “iyi”; **Nar**. **[cáḫşí] (**N.K:16-59) “iyi”, **[sínçí]** (N.K:19-106) “eleştirici, tenkitçi”.

[ɻ]

[ɻ] alt sesi, dar, yarı yuvarlak bir orta dil sesidir. Isık-Köl ve Narın ağızlarında genelde kendinden önce veya sonra gelen yuvarlak ünlüsünün tesiriyle yarı yuvarlaklaştığı görülür.

Kelime başında

Nar. **[ɻrɤɻt-]** (N.K:13-117) “atmak”.

Kelime içinde

Nar. **[ḇarçɻḇız]** (N.K:18-40) “giderdik”, **[bɻ‿cėrdeçi]** (N.K:15-112) “bu yerde” (konuşma hızından dolayı yarı düzleşme); **Isık**. **[çála‿ḇɻla]** (IS.K:6-589) “tam olmayan”, **[ızɻ‿çú:]** (IS.K:9-239) “gürültü”, **[cásáçíḇɻz]** (IS.K:12-122) “yapardık”, **[qızɻqçúmun]** (IS.K:2-196) “ilgimi çekerdi”.

Kelime sonunda

Isık. **[tu:raḇɻ]** (IS.K:6-218) “doğru mu”, **[aytıp qalçɻ]** (IS.K:4-62) “anlatırdı”, **[ɤılçí‿ken]** (IS.K:10-44) “yapardı”.

Alıntı kelimelerde

Kelime içinde

Isık. [muzı̣k̲alniy] (IS.K:15-79) “müsiki” < Rus. музыка́льный

/i/ Ünlüsü

/i/ sesi dar, düz, normal süreli bir ön dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime başında, içinde ve sonunda bulunur. /i/ ses biriminin kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzün niteliğine göre normal uzunlukta üç alt sesi bulunur: **[i]** dar, ön, düz; **[i̱]** ön, yarı yuvarlak, dar; **[ü]** ön, dar, yuvarlak.

[i]

Kelime başında

Nar. **[inisi]** (N.K:4-15) “küçük erkek kardeş”; **Isık**. **[inisi]** (IS.K:11-89) “a.a”, **[içke]** (IS.K:2-902) “ince”, **[iç-]** (IS.K:16-54) “içmek”, **[il-]** (N.K:5-38) “asmak”, **[işte-]** (N.K:10-2) “çalışmak”.

Kelime içinde

Isık. **[bil-]** (IS.K:16-26) “bilmek”, **[eşik]** (IS.K:8-88) “kapı”, **[sėmiz]** (IS.K:2-702) “yağlı”, **[silk-]** (IS.K:22-290) “silkelemek”, **[cigit]** (IS.K:2-360) “yiğit”, **[giy-]** (IS.K:11-202) “a.a”; **Nar**. **[beşik]** (N.K:5-33) “beşik”, **[inisi]** (N.K:4-15) “küçük erkek kardeş”.

Kelime sonunda

Isık. **[emi]** (IS.K:22-29) “şimdi”, **[eki]** (IS.K:22-310) “iki”, **[çiri-]** (IS.K:22-308) “çürümek”; **Nar**. **[teri]** (N.K:4-146) “deri”, **[cėti]** (N.K:8-142) “yedi”, **[berki]** (N.K:8-54) “öteki”.

[i̯]

[i̯] alt sesi, yarı yuvarlak bir ön dil sesidir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde /i/ sesinin yarı yuvarlaklaşması genelde kendinden sonraki hecenin yuvarlak ünlü içermesi nedeniyle yarı yuvarlaklaştığı gözlemlenmiştir.

Kelime içinde

Isık. **[bi̯rö:nün]** (IS.K:19-30) "birini", **[bi̯r]** (IS.K:2-587) "bir", **[bi̯roɤ]** (IS.K:2-140) "fakat", **[ti̯rü:]** (IS.K:17-101) "canlı"; **Nar**. **[bi̯r]** (N.K:4-185) "bir"; **[bi̯r]** (N.K:17-38) "bir"; **[ti̯rü:]** (N.K:13-144) "canlı".

[ü]

[ü] alt sesi, dar (kapalı), yuvarlak bir ön dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında az sıklıkla görülen bu durum, daha çok ilerleyici ve gerileyici benzeşme sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kelime içinde

Isık. **[bürö:nü]** (IS.K:8-13) "birisini, bir tanesini" < **[birö:nü]**, **[tüşköndö‿yün]** (N.K:11-89) "indikten sonra, inince" < **[tüşköndön kiyin]**, **[büroq]** (IS.K:10-13) "fakat" < **[biroq]**.

/o/ Ünlüsü

/o/ sesi, yarı geniş, yuvarlak, normal süreli bir arka dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında, kelime içinde ve sonunda bulunan bu ses, kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzün niteliklerine göre normal uzunlukta dört alt sesi bulunmaktadır: **[o]** yarı geniş, yuvarlak, arka dil; **[ó]** yarı geniş,

yuvarlak, yarı ince, orta dil; **[ọ]** yarı geniş, yarı düz, arka dil; **[ȯ]** yarı geniş (kapalıya yakın), arka dil; **[ö]** yarı açık, yuvarlak, ön dil.

[o]

Kelime başında

Isık. **[otuz̧]** (IS.K:12-22) "otuz", **[ot]** (IS.K:2-338) "ateş"; **Nar**. **[oşėntiv]** (N.K:4-188) "bu suretle", **[oylo-]** (N.K:10-15) "düşünmek", **[otur-]** (N.K:12-79) "oturmak", **[orto]** (N.K:8-126) "orta".

Kelime içinde

Isık. **[qoyçú]** (IS.K:19-58) "çoban", **[bol-]** (IS.K:1-33) "olmak", **[boş]** (IS.K:6-405) "serbest", **[qorq-]** (IS.K:8-103) "korkmak"; **Nar**. **[qol]** (N.K:13-93) "el", **[qoy]** (N.K:4-132) "koyun", **[qoy-]** (N.K:11-318) "koymak".

Kelime sonunda

Nar. **[oylo-]** (N.K:10-15) "düşünmek", **[g̱oyvo-]** (N.K:15-155) "koyma"; **Isık**. **[cė̬ ḇolsó]** (IS.K:6-413) "yoksa", **[bozo]** (IS.K:10-92) "boza".

[ó]

[ó] alt sesi, yarı geniş, yuvarlak, yarı ince bir orta dil sesidir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde inceltici özelliğe sahip olan [y], [l], [m], [n], [c], [ç], [s], [ş] ünsüzlerin etkisiyle yarı incelmeye uğradığı görülür. Genelde kelime içi ve sonunda karşımıza çıkar.

Kelime içinde

Nar. **[cólu]** (N.K:15-188) "kez", **[cóldoşúm]** (N.K:18-57) "eşim", **[toqsón]** (N.K:18-57) "doksan"; **Isık**. **[cóluq-]** (IS.K:2-438) "yolda karşılaşmak", **[cóq]** (IS.K:8-26) "yok", **[oşónçó]** (IS.K:21-67) "o kadar".

Kelime sonunda

Nar. [oşó] (N.K:7-39) “işte”, **[bolsó]** (N.K:16-35) “olsa”, **[cáşó]** (N.K:17-12) “hayat”, **Isık**. **[g̱oşó]** (IS.K:6-327) “birlikte”, **[oşónçó]** (IS.K:21-67) “o kadar”.

[ȯ]

[ȯ] alt sesi, yarı dar (kapalıya yakın), yuvarlak ve bir arka dil sesidir. Bu alt ses Isık-Köl ve Narın metinlerinde genelde [o] sesinin [ş], [ç] ünsüzleri ile komşuluk ettiğinde yarı daraldığı gözlemlenmiştir.

Kelime başında

Isık. [ȯşúnday] (IS.K:14-76) “böyle”, **[ȯşónusún]** (IS.K:2-464) “onu”, **[ȯşȯ]** (IS.K:16-13) “o”, **[ȯşúnday]** (IS.K:2-136) “böyle”; **Nar**. **[ȯşó]** (N.K:18-21) “o”, **[ȯşól]** (N.K:15-1) “o, şu”, **[ȯşintip]** (N.K:16-30) “o şekilde”.

Kelime sonunda

Nar. **[cáşáçȯḇȯz̨]** (N.K:1-24) “yapardık”; **Isık. [ȯşȯ]** (IS.K:16-13) “şu”.

[ö]

[ö] alt sesi, yarı açık, yuvarlak, normal süreli bir ön dil ünlüsüdür. Bu alt ses Narın ağzı metinlerinde genelde kelime başında görülür. /o/ sesinin daralarak /ö/ sesine gelişmesi az sıklıkta görülür. Genelde bu daralma daha kırsal bölgede yaşayan kaynak kişilerin telaffuzunda gözlemlenir.

Kelime başında

Nar. [öşẹntiv] (N.K:8-5) “bu suretle”, **[öşėntip]** (N.K:8-12) “a.a”, **[öşẹnt¯ip]** (N.K:8-28) “a.a”; **[öşól]** (N.K:8-49) “o”.

/ö/ Ünlüsü

/ö/ ses birimi, yarı açık, yuvarlak, normal süreli bir ön dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında, içinde ve ortasında bulunan bu ses, kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzün niteliklerine göre normal uzunlukta üç alt sesi bulunmaktadır: **[ö]** yarı açık, yuvarlak, ön dil; **[ɵ]** yarı açık, yuvarlak, yarı kalın (ö-o arası); **[ö̟]** yarı dar (kapalıya yakın), yuvarlak, ö-ü arası.

[ö]

[ö] alt sesi, yarı açık, yuvarlak bir ön dil sesidir. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime başında, kelime içinde ve sonunda bulunur.

Kelime başında

Nar. **[ösüm]** (N.K:12-60) "kendim", **[ökün-]** (N.K:2-81) "pişman olmak", **[öl-]** (IS.K:12-5) "ölmek", **[özön]** (N.K:4-81) "havza", **[öydö]** (N.K:6-30) "yukarı"; **Isık**. **[özü]** (IS.K:10-61) "kendisi", **[ötük]** (IS.K:15-34) "çizme", **[örüktön]** (IS.K:15-86) "erikten".

Kelime içinde

Nar. **[üyrön-]** (N.K:13-121) "öğrenmek", **[töşök]** (N.K:4-117) "döşek", **[böl-]** (N.K:15-59) "bölmek", **[göp]** (N.K:3-76) "çok"; **Isık**. **[tölö-]** (IS.K:2-715) "ödemek"; **[örmök]** (IS.K:8-79) "kırgız dokuma tezgâhı", **[söykö]** (IS.K:9-88) "küpe", **[güröş]** (IS.K:17-1) "güreş".

Kelime sonunda

Isık. **[tölö-]** (IS.K:2-715) "ödemek", **[çükö]** (IS.K:10-38) "aşık kemiği"; **Nar**. **[ötö]** (N.K:8-141) "çok", **[dövö]** (N.K:8-149) "tepe", **[cönündö]** (N.K:10-18) "hakkında".

[ɵ]

[ɵ] alt sesi, yarı açık, yuvarlak, ö-o arası bir sestir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde sistemli bir şekilde görülmeyen bu ses, sadece kelime içinde bulunmaktadır.

Kelime içinde

Isık. [ekɵb̲üz] (IS.K:10-86) "ikimiz", **[gɵr-]** (IS.K:15-65) "görmek", **[gɵr-]** (IS.K:11-179) "görmek", **[gɵp]** (IS.K:15-63) "çok".

[ô]

[ô] alt sesi, kapalıya yakın, yuvarlak, ö-ü arası bir sestir. Kelime başı ve içinde bulunan bu ses, daha çok Isık-Köl ağzı metinlerinde görülür.

Kelime başında

Nar. **[ôç]** (N.K:18-4) "üç"; **Isık**. **[ôzüb̲üzdün]** (IS.K:10-28) "kendimizin".

Kelime içinde

Isık. **[sôzdörün]** (IS.K:15-134) "sözlerini", **[cönôköy]** (IS.K:15-142) "sade, sıradan", [**bôb̲öktörüŋ**] (IS.K:14-65) "kardeşlerin", **[süyrôp᾽]** (IS.K:9-277) "sürükleyip".

/u/ Ünlüsü

/u/ ses birimi dar (kapalı), yuvarlak normal süreli bir arka dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime başında, içinde ve sonunda bulunan bu ses, kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzün niteliğine göre normal uzunlukta üç alt sesi

bulunur: **[u]** dar (kapalı), yuvarlak, arka dil; **[ú]** dar (kapalı), yarı ince, orta dil; **[ụ]** dar (kapalı), yarı düz, arka dil.

[u]

Kelime başında

Isık. **[uşyaqta]** (IS.K:19-6) "burada", **[uç-]** (IS.K:17-89) "uçmak", **[ula-]** (IS.K:17-79) "ulamak", **[uya]** (IS.K:11-123) "yuva"; **Nar**. **[uːlum]** (N.K:18-6) "oğlum", **[uluː]** (N.K:19-70) "büyük", **[uruq**] (N.K:8-13) "soy".

Kelime içinde

Nar. **[bul]** (N.K:19-40) "bu", **[buẓ-]** (N.K:11-295) "bozmak", **[qut]** (N.K:19-168) "talih", **[cúmuş]** (N.K:6-25) "iş"; **Isık**. **[quyruq]** (IS.K:2-156) "kuyruk", **[quş]** (IS.K:2-220) "kuş", **[tur-]** (IS.K:9-243) "kalmak", **[oyun]** (IS.K:21-25) "oyun", [cóluq-] (IS.K:2-438) "yolda karşılaşmak".

Kelime sonunda

Isık. **[buɤu]** (IS.K:11-95) "maral", **[ulu]** (IS.K:5-27) "büyük", **[bu]** (IS.K:16-36) "bul"; **Nar**. **[uru]** (N.K:4-21) "soy", **[cóɤoru]** (N.K:10-25) "yukarı".

[ú]

[ú] alt sesi, dar (kapalı), yarı ince, orta dil sesidir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde inceltici özelliğe sahip olan [c], [ç], [s], [ş] ünsüzlerin etkisiyle yarı incelmeye uğradığı görülür.

Kelime içinde

Isık. **[uşúnday]** (IS.K:22-50) "böyle", **[cúmuşú]** (IS.K:4-72) "işi", **[aşúsúnan]** (IS.K:20-82) "geçitiden", **[cúmurtqa]** (IS.K:22-159) "yumurta"; **Nar**. **[cúmuş]** (N.K:9-28) "iş", **[súra-]** (N.K:4-56) "sormak", **[cúrt]** (N.K:4-27) "halk", **[usún]** (N.K:11-21) "uzun", **[qoşúnalar]** (**N.K:11-61**) "komşular".

Kelime sonunda

Nar. [cázuːçú] (N.K:4-43) “yazar”, **[uluːsú]** (N.K:11-280) “büyüğü”, **[uşú]** (N.K:8-65) “şu”, **Isık. [sú]** (IS.K:4-24) “a.a”, **[cúmuşú]** (IS.K:4-72) “işi”, **[onŭnçú]** (IS.K:1-75) “onuncu”, **[qoŋşú]** (IS.K:2-129) “komşu”.

[ụ]

[ụ] alt sesi, dar (kapalı), yarı düz bir arka dil sesidir. Bu alt ses, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde az sıklıkta görülür.

Kelime içinde

Isık. [uşụndaylar] (IS.K:2-670) “bu şekilde olanlar”, **[oqụ-]** (IS.K:19-20) “okumak”.

Kelime sonunda

Isık. **[ıntımaqtụ]** (IS.K:21-90) “birlik içinde”, **[bụ emnesi]** (IS.K:16-126) “bu nedir böyle”.

Alıntı kelimelerde

Kelime içinde

Nar. [k̲amụnisttik] (N.K:15-19) “komünist” < Rus. vas. коммуни́ст.

/ü/ Ünlüsü

/ü/ ses birimi, dar (kapalı), yuvarlak, normal süreli bir ön dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında, kelime içinde ve sonunda bulunan bu ses, kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzün niteliğine göre normal

uzunlukta iki alt sesi bulunmaktadır: **[ü]** dar (kapalı), yuvarlak, ön dil; **[ụ̈]** dar (kapalı), yarı düz, ön dil.

[ü]

Kelime başında

Isık. **[ürk-]** (IS.K:4-98) "ürkmek", **[ürkün]** (IS.K:9-172) "telaş", **[ülüş]** (IS.K:4-27) "hisse"; **Nar**. **[üz-]** (N.K:2-57) "koparmak", **[üyröt-]** (IS.K:2-165) "öğretmek".

Kelime içinde

Nar. **[büt-]** (N.K:4-5) "tamamlamak", **[cüg̱ür-]** (N.K:4-103) "koşmak", **[öyüs]** (N.K:11-168) "öteki kıyı"; **Isık**. [**cürög̱ü̱büzdö]** (IS.K:16-3) "kalbimizde", **[özü̱büzdün]** (IS.K:17-8) "kendimizin", **[küyö:sü]** (IS.K:2-546) "kocası", **[süt]** (IS.K:1-28) "süt".

Kelime sonunda

Isık. [küyö:sü] (IS.K:2-546) "kocası", **[tülkü**] (IS.K:2-96) "tilki"; **Nar**. **[özü]** (N.K:4-12) "kendisi", **[elü]** (N.K:4-129) "elli".

[ụ̈]

[ụ̈] alt sesi, dar (kapalı), yarı düz, bir ön dil sesidir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde genelde kendinden sonraki gelen [y] yarı ünlüsünün etkisi sonucu veya ince, düz ünlüler ile komşuluk kurduğunda yarı düzleştiği görülür. Bu durum az sıklıkta görülür.

Kelime içinde

Nar. [boz̭̆ụ̈y] (N.K:11-296) "çadır", **[bụ̈t-]** (N.K:12-106) "tüm"; **Isık**. **[g̱iyçü̱bü̱z]** (IS.K:1-17) "giyerdik".

1.2.1.2. Isık-Köl ve Narın Ağızlarında Uzun Ünlüler ve Onların Alt Sesleri

Isık-Köl ve Narın ağzı metinleri bolca uzun ünlüler içermektedir. Onlar: /aː/, /áː/, /eː/, /èː/, /oː/, /óː/, /öː/, /uː/, /úː/, /üː/ uzun ünlüleridir. Bazen kaynak kişinin konuşma sırasında Standart Kırgız Türkçesinde bulunmayan /ı/ ve /i/ ünlülerinin uzun şekilleri kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu uzamalar genelde vurgu ve tonlamaya bağlı olarak ortaya çıkan uzamalardır. Ayrıca ünlülerin boğumlanma süresine göre de *yarı uzun* ünlülerin de kullanıldığı görülmüştür.

Isık-Köl ve Narın ağızlarında tespit edilen uzun ünlüler ve onların alt sesleri aşağıdaki gibidir:

/aː/ Ünlüsü

/aː/ ses birimi, geniş, düz, uzun bir arka dil bir ünlüsüdür. Isık- Köl ve Narın ağzı metinlerinde /aː/ ünlüsü birincil uzunluklar yanı sıra çeşitli ses olayları sonucu ortaya çıkan ikincil uzunluklar da görülür. Belirli kelimelerde Standart Kırgız Türkçesinde normal /a/ sesi, Isık-Köl ve Narın ağızlarında uzun şekilde karşımıza çıkmaktadır. /aː/ ses biriminin kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzün niteliğine göre Isık-Köl ve Narın ağızlarında üç alt sesi bulunmaktadır: **[aː]** geniş, düz, uzun, arka dil; **[aˑ]** geniş, düz, arka dil, yarı uzun; **[áː]** geniş, düz, yarı ince, uzun süreli bir orta dil.

[aː]

Kelime başında

Nar. **[aːn]** (N.K:9-28) "sonra", **[aːn]** (N.K:16-48) "a.a", **[aːn]** (N.K:15-95) "a.a"; **Isık**. **[aːn]** (IS.K:2-689) "a.a"; **[aːn]** (IS.K:4-78).

Kelime içinde

Isık. **[qaːrı-]** (IS.K:4-59) “ihtiyar”, **[baːrı]** (IS.K:22-31) “hepsi”, **[qaːr]** (IS.K:5-97) “kar”, **[taːndık]** (IS.K:2-170) “ait”, **[baːtır]** (IS.K:4-89) “bahadır”, **[cílaːn]** (IS.K:2-697) “yılan”; **Nar**. **[baːrı]** (N.K:13-48) “hepsi”, **[taːp]** (N.K:14-17) “bul”, **[qaraːn]** (N.K:11-62) “karaltı”, **[sáː-]** (IS.K:8-60) “sağmak”.

[áː]

[áː] alt sesi, geniş, düz, yarı ince, uzun süreli bir orta dil sesidir. Isık-Köl ve Narın ağızlarında normal süreli /a/ sesinde de olduğu gibi [y], [l], [m], [n], [c], [ç], [s], [ş] inceltici özelliğe sahip olan ünsüzlerin etkisiyle yarı incelmeye uğrar.

Kelime içinde

Isık. **[cáːnçíl]** (IS.K:19-77) “yağmurlu”, **[cáːn]** (IS.K:2-892) “yağmur”, **[çáːr]** (IS.K:6-323) “alaca, benekli”, **[cáːʏın]** (IS.K:6-571) “çenesin”; **Nar**. **[cáːp]** (N.K:15-145) “örtüp”.

Kelime sonunda

Isık. **[cáː]** (IS.K:2-300) “yay”, **[sáː]** (IS.K:16-148) “sağmak”, **[cáː]** (IS.K:2-139) “yay”.

[aˈ]

[aˈ] alt sesi, geniş, düz, arka dil, yarı uzun bir sestir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde bulunan uzun ünlüler uzunluklarını korurken bazen yarı uzun şeklinde boğumlandığı görülür. Bunların bazıları vurgu ve tonlamaya bağlı olan yarı uzun ünlülerken bazıları ses olayları sonucunda ortaya çıkan yarı uzunluklardır.

Kelime içinde

Nar. **[baˈrında]** (N.K:3-54) “hepsinde”, **[b̯aˈr]** (N.K:3-11) “var”, **[vaˈr]** (N.K:5-27) “var”, **[baˈyˇ]** (N.K:6-35) “çoktanki”; **Isık**. **[qaˈyra]** (IS.K:2-74) “tekrardan”, **[taˈruˈ]** (IS.K:2-728) “darı”.

Kelime sonunda

Nar. **[ayílda˙]** (N.K:5-2) “köyde”, **[turmuşta˙]** (N.K:1-11) “evli”.

/eː/ Ünlüsü

/eː/ ses birimi, yarı geniş, düz, uzun süreli bir ön dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında /eː/ ses biriminin kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzlerin niteliğine göre üç alt sesi bulunmaktadır: **[eː]** yarı geniş, düz, ön dil, uzun süreli; **[eˈ]** yarı geniş, düz, ön dil, yarı uzun; **[ėː]** yarı dar (kapalıya yakın), düz, ön dil, uzun süreli.

[eː]

[eː] sesi, yarı geniş, düz, ön dil, uzun süreli bir sestir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında, içinde ve sonunda bulunan bu ses genelde çeşitli ses olaylar sonucu ve vurgu, tonlamaya bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Kelime başında

Nar. **[eːŋ]** (N.K:11-21) “en”, **[eːŋ]** (N.K:13-3) “a.a”; **[eːrçi-]** (N.K:15-85) “peşinden gitmek”; **Isık**. **[eːr]** (IS.K:11-25) “eyer”, **[eːn]** (IS.K:11-176) “boş”.

Kelime içinde

Isık. **[geːde]** (IS.K:3-43) “bazen”, **[meːn]** (IS.K:6-308) “ile”; **Nar**. **[keːde]** (N.K:8-134) “bazen”, **[k̯iyinçėreːk]** (N.K:9-21) “daha sonra”, **[teːtiyaqtaɤı]** (N.K:12-44) “şuradaki”, **[meːg̯e]** (N.K:1-88) “akla”.

Kelime sonunda

Isık. [beː] (IS.K:8-60) “kısrak”, **[teː]** (IS.K:3-10) “işte, öteki”; **Nar**. **[teː]** (**N.K:8-90**) “işte, öteki”.

[ėː]

[ėː] alt sesi, yarı dar (kapalıya yakın), düz, uzun süreli bir ön dil sesidir. Isık-Köl ve Narın ağızlarında inceltici özelliğe sahip olan [y], [l], [c], [ç], [s], [ş] ünsüzlerinden sonra gelen /e/ sesi yarı incelmeye uğramaktadır.

Kelime içinde

Nar. **[cėːn]** (N.K:4-1) “yeğen”, **[cėːkte-]** (N.K:4-33) “kıyıdan”; **Isık**. **[cėːrender]** (IS.K:2-81) “ceylanlar”, **[cėːg̱ine]** (IS.K:4-121) “kıyısına”, **[cėːrde]** (IS.K:6-360) “kırmızı”.

[eˈ]

[eˈ] alt sesi, yarı geniş, düz, yarı uzun ve bir ön dil sesidir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde bulunan uzun ünlüler bazen uzunluklarını korurken bazen yarı uzun boğumlandıkları görülür. Bunların bir kısmı vurgu ve tonlamaya bağlı olan yarı uzun ünlülerken bir kısmı hece düşmesi sonucunda ortaya çıkan yarı uzunluklardır.

Kelime içinde

Isık. **[g̱işileˈr]** (IS.K:7-53) “şahıslar”, **[oşónŭ̯meˈn]** (IS.K:1-14) “sonra anlamında”; **Nar**. **[g̱eˈçke]** (N.K:11-319) “uzun süre”.

/ɪː/ Ünlüsü

/ɪː/ ses birimi, dar, düz, uzun süreli bir orta dil ünlüsüdür. /ɪː/ sesi, Standart Kırgız Türkçesinde mevcut olmayıp sadece ağızlarda görülen bir ses birimidir. Isık-

Köl ve Narın ağzı metinlerinde bu ses birimi genelde vurgu ve tonlamaya bağlı olarak ortaya çıktığı görülür. /ɪː/ ses biriminin kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzlerin niteliğine göre bir alt sesi bulunmaktadır: **[ɪː]** dar, düz, uzun süreli bir arka dil.

[ɪː]

Kelime içinde

Isık. **[aqırɪːn]** (IS.K:6-360) "yavaş, sesizce", [**aqırɪːn]** (IS.K:6-360) "yavaş", **[aytɪːp]** (IS.K:7-30) "söyleyip", **[cáşáv‿ataḫɪːz]** (IS.K:19-6) "yaşıyoruz"; **Nar**. **[sáːyvɪːz̥]** (N.K:7-19) "sağarız", **[sálqɪːn]** (N.K:1-107) "serin", **[baştáptɪːr]** (N.K:3-67) "başlamış".

Kelime sonunda

Isık. **[ɤaḫıl‿alıştɪː]** (IS.K:7-23) "kabul ettiler", **[alḫarstɪː]** (IS.K:10-75) "albasan", **[çíqtɪː]** (IS.K:7-16) "evlendi".

/iː/ Ünlüsü

/iː/ ses birimi, dar (kapalı), düz, uzun süreli bir ön dil ünlüsüdür. Uzun /ɪ/ sesi gibi bu sesin de Standart Kırgız Türkçesinde uzun şekli mevcut değildir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde bu uzunluk daha çok vurgu ve tonlamaya bağlı olarak ortaya çıkan uzunluklardır. Isık-Köl ve Narın ağzında /iː/ ses biriminin kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzlerin niteliğine göre iki alt sesi bulunmaktadır: **[iː]** dar (kapalı), düz, uzun süreli bir ön dil; **[iˑ]** dar (kapalı), düz, yarı uzun, ön dil.

[iː]

Kelime içinde

Nar. **[giyiːn]** (N.K:4-134) “daha sonra”, **[geldiːk]** (N.K:4-101) “geldik”; **[mintiːp]** (N.K:10-33) “şöyle”; **Isık**. **[iştediːm]** (IS.K:7-42) “çalıştım”, **[giyiːn]** (IS.K:7-124) “daha sonra”, **[biyiːk]** (IS.K:11-67) “yüksek”, **[ʂiyiːn]** (IS.K:2-653) “daha sonra”, **[giyiːŋki]** (IS.K:2-228) “sonraki”.

Kelime sonunda

Isık. [ilgeriː] (IS.K:21-55) “eskiden, uzun zaman önce”, **[emiː]** (IS.K:22-216) “şimdi”; **Nar. [ʂettiː]** (N.K:12-2) “gitti”, **[ilgeriː]** (N.K:14-1) “eskiden”.

[iˑ]

Kelime içinde

Isık. **[ciˑrma]** (IS.K:1-95) “yirmi”, **[giyiˑn]** (IS.K:15-138) “daha sonra”.

/oː/ Ünlüsü

/oː/ ses birimi, yarı geniş, yuvarlak, normal süreli bir arka dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde /oː/ ses biriminin kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzlerin niteliğine göre üç alt ses bulunmaktadır: **[oː]** yarı geniş, yuvarlak, uzun süreli, arka dil; **[oˑ]** yarı geniş (açık), yuvarlak, yarı uzun, arka dil; **[óː]** yarı geniş, yuvarlak, yarı ince ve uzun süreli, orta dil.

[oː]

Kelime başında

Isık. **[oːrdu]** (IS.K:16-105) “yeri”, **[oːʐ̥]** (IS.K:15-97) “ağız”; **Nar**. **[oːru-]** (N.K:7-37) “hastalanmak”, **[oːs]** (N.K:15-87) “ağız”, **[oːr]** (**IS.K:1-3**) “ağır”,

Kelime içinde

Isık. **[boːl]** (IS.K:12-45) "olmak", **[qɪrɤoːl]** (IS.K:2-227) "sülün", **[qoːz]** (IS.K:17-62) "güzel, görkemli", **[moːntiv]** (IS.K:1-73) "böyle", **[boːsún]** (IS.K:12-73) "bağcığın"; **Nar**. **[toːltura]** (**N.K:13-37**) "dolu", **[boːruḇus]** (N.K:13-118) "göğsümüz", **[toskoːl]** (N.K:19-152) "engel".

Kelime sonunda

Nar. [**aĺtoː]** (N.K:13-40) "altı", **[qorɤoː]** (N.K:10-30) "korumak"; **Isık**. **[cáyloː]** (IS.K:21-51) "yayla", **[ɠoroː]** (IS.K:22-114) "avlu", **[muzoː]** (IS.K:2-359) "buzağı", **[cármoː]** (IS.K:4-45) "eyer çeşidi", **[toː]** (IS.K:6-212) "dağ".

[óː]

[óː] alt sesi, inceltici [c], [ç], [s], [ş] ünsüzlerinin etkisi sonucu ortaya çıkan sestir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde genelde kelime içinde karşımıza çıkar.

Kelime içinde

Isık. [çóːŋ] (IS.K:2-211) "büyük", **[cóːɤo]** (IS.K:4-42) "savaşa", **[cóːr]** (IS.K:6-366) "deri tabakasının sıyrılması", **[cóːş]** (IS.K:9-322) "sakin", **[cóːluq]** (IS.K:91-157) "baş örtü"; **Nar**. **[sóːnun]** (N.K:4-103) "iyi", **[cóːkėr]** (N.K:11-25) "asker", **[cóːluq-]** (N.K:14-26) "rastlamak".

Kelime sonunda

Nar. **[cáşóː]** (N.K:3-46) "hayat", **[tŭşóː]** (N.K:17-51) "köstek".

Alıntı kelimelerde

Isık-Köl ve Narın ağızlarında alıntı kelimelerde görülen dar, yuvarlak, uzun [oː] ünlüsü genelde kelime içindeki diş-dudak, sızıcı [v] ünszünün erimesiyle ortaya çıktığı gözlenir.

Nar. [doːruna] (N.K:19-112) “devrine” < Ar. دور

Isık. [noːruz] (IS.K:21-40) “nevruz” < Far. نوروز

Isık. [doːran] (IS.K:3-25) “devran” < Ar. دوران

/öː/ Ünlüsü

/öː/ ses birimi, yarı açık, yuvarlak, uzun süreli bir ön dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime başında, içinde ve sonunda bulunan bu ses biriminin kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzün niteliğine göre iki alt sesi bulunur: **[öː]** yarı açık, yuvarlak, uzun süreli, ön dil; **[öˑ]** yarı açık, yuvarlak, yarı uzun, ön dil.

[öː]

Kelime içinde

Isık. [cöːlö-] (IS.K:9-95) “sürtünmek”, **[göːp]** (IS.K:11-275) “çok”, **[göḇüröːk]** (IS.K:13-53) “daha çok”, **[büröːnü]** (IS.K:8-13) “birisini”, **[ǩüyöːm]** (IS.K:9-6) “kocam”; **Nar**. **[göːv̯atat]** (N.K:2-30) “kabarıyor”, **[söːk]** (N.K:4-165) “kemik”.

Kelime sonunda

Isık. [törtöː] (IS.K:6-53) “dörtü”, **[töː]** (IS.K:6-111) “deve”, **[cöː]** (IS.K:6-229) “yaya”; **Nar**. **[qız-ǩüyöː]** (N.K:3-69) “gelin damat”, **[cöː]** (N.K:4-126) “yaya”.

[öˑ]

Kelime içinde

Nar. **[ǩiçüröˑk]** (N.K:5-44) “daha küçük”; **Isık**. **[sülöˑsündör]** (IS.K:2-104) “vaşaklar”, **[eköˑḇüz]** (**IS.K:15-69**) “ikimiz”, **['gözöˑp]** (IS.K:13-21) “delip”.

/uː/ Ünlüsü

/uː/ ses birimi, dar (kapalı), yuvarlak, uzun süreli bir arka dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında, içinde ve sonunda bulunan bu ses birimi, kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzlerin niteliğine göre üç alt sesi bulunmaktadır: **[uː]** dar (kapalı), yuvarlak, uzun süreli, arka dil; **[uˈ]** dar (kapalı), yuvarlak, yarı uzun, arka dil; **[úː]** dar (kapalı), yarı ince, uzun süreli, orta dil.

[uː]

Kelime başında

Nar. [uːru] (N.K:14-5) "hırsız"; **[uːlu]** (IS.K:4-1) "oğlu"; **[uːlum]** (N.K:9-35) "oğlum"; **[uːʁa]** (**IS.K:4-39**) "ava"; **[uːq]** (**IS.K:7-85**) "obanın kubbesinin sırıkları".

Kelime içinde

Isık. **[tuːl-]** (IS.K:19-3) "doğmak", **[quːçú]** (IS.K:2-333) "kovalayıcı"**, [tuːra]** (IS.K:6-172) "doğru", **[uzuːn]** (IS.K:6-360) "uzun", **[tuːrduq]** (IS.K:7-72) "obanın bir kısmı", **[ɡuːr-]** (IS.K:14-75) "kavurmak"; **Nar**. **[qonuːʁa]** (N.K:11-19) "yerleşmeye", **[buːday]** (N.K:8-156) "buğday", **[quːdul]** (N.K:18-115) "mukallit".

Kelime sonunda

Nar. [uruː] (N.K:11-24) "kabile", **[oquː]** (N.K:13-115) "okul", **[súluː]** (N.K:13-140) "güzel", **[muː]** (N.K:15-188) "bu", **[cíluː]** (N.K:19-107) "ılık"; **Isık**. **[uluː]** (IS.K:4-94) "büyük", **[aruː]** (**IS.K:6-561**) "temiz".

[uˈ]

[uˈ] alt sesi, dar (kapalı), yuvarlak, yarı uzun, arka dil sesidir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde az sıklıkta bulunan bu alt sesi aşağıdaki örneklerde görülmektedir.

Kelime içinde

Nar. **[gelin‿uˈl]** (N.K:5-6) “gelin ve oğul”, **[tuˈra]** (N.K:9-35) “doğru”, **[uruˈlar]** (N.K:8-28) “kabileler”; **Nar**. **[ƀir‿tuˈʁambız]** (IS.K:15-51) “kardeşiz”.

Kelime sonunda

Isık. **[taˈruˈ]** (IS.K:2-727) “darı”, **[tıyuˈ]** (IS.K:12-40) “yasak”; **Nar**. **[baylánıştuˈ]** (N.K:8-25) “bağlı olarak”.

[úː]

[úː] alt sesi, inceltici [c], [ç], [s], [ş] ünsüzlerinin etkisi sonucu ortaya çıkan sestir. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde genelde kelime içinde görülür.

Kelime içinde

Isık. [súːq] (IS.K:2-325) “çirkin”, **[cúːq]** (IS.K:2-456) “yakın”, **[súːr]** (IS.K:21-52) “dağ sıçanı”, **[çúːlda-]** (IS.K:6-314) “uğuldamak”, **[súːq]** (IS.K:2-405) “soğuk”, **[aşúːn]** (IS.K:6-235) “fazla”; **Nar**. **[cúːrqan]** (N.K:12-106) “yorgan”, **[cúːr-]** (N.K:2-37) “yoğurmak”.

Kelime sonunda

Isık. **[cúː-]** (IS.K:16-126) “yıkamak”, **[súː]** (IS.K:19-33) “su”.

/ü/ Ünlüsü

/ü/ ses birimi, dar (kapalı), yuvarlak, uzun süreli bir ön dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde /üː/ ses biriminin kendinden önce veya sonra gelen ünlü ya da ünsüzlerin niteliğine göre iki alt sesi bulunmaktadır: **[üː]** dar (kapalı), yuvarlak, uzun süreli, ön dil; **[üˈ]** dar (kapalı), yuvarlak, yarı uzun ve ön dil.

[üː]

Kelime içinde

Isık. **[bü:t]** (IS.K:9-121) “tüm”, **[mü:z]** (IS.K:2-194) “boynuz”; **Nar**. **[örü:k]** (N.K:1-112) “kayısı”.

Kelime sonunda

Isık. [tirü:] (IS.K:6-272) “canlı”, **[gezü:]** (IS.K:11-173) “hayvan otlağı için sıra”, **[ölü:]** (IS.K:17-100) “cansız”, **[kiçü:]** (IS.K:22-14) “küçük”, **[güçtü:]** (IS.K:22-28) “güçlü”; **Nar**. **[bölü:]** (N.K:11-299) “bölmek”.

[ü˙]

Kelime sonunda

Isık. **[elü˙]** (IS.K:1-35) “elli”, **[giçü˙]** (IS.K:15-80) “küçük”.

1.2.1.2.1. Birincil Uzun Ünlüler

Birincil/aslı uzun ünlüler, herhangi bir ses değişmesinin ortaya çıkarmadığı, Türkçe kelimelerin kök hecelerinde Ana-Türkçe döneminden beri aslında var olduğu kabul edilen ünlü uzunluğudur (Korkmaz, 2010:27).

Ana Türkçede ve Türk dillerinde aslı uzun ünlülerinin mevcut olduğunu ilk Otto Böhtlink 1851’de *Über die Sprache der Jakuten* adlı çalışmasında ileri sürmüştür. Türkiye’de Ana Türkçedeki Aslı Uzun Ünlüler hakkında ilk çalışma T.Tekin’e aittir. T.Tekin’in 1970 yılında doçentlik tezi olarak sunmuş olduğu bu çalışma daha sonra 1975’te Hacettepe Üniversitesi’nde yayınlanır (Tekin, 1995: 7).

Tekin, Kırgız Türkçesinin Türk dilleri içinden uzun ünlü bakımından en zengin olduğunu vurgulayarak, ünlü uzunluklarının pek çoğu ikincil olup çeşitli ses gruplarının büzülmesi ile meydana geldiğini belirtir (Tekin, 1995:56). Alimova bu dildeki uzun ünlülerin büyük çoğunluğu sonradan meydana gelen ikincil uzunluklar olduğunu fakat bu ikincil uzunluklar yanı sıra birincil uzunlukların az da olsa örnekleri mevcut olduğunu dile getirir ve Kırgız Türkçesindeki birincil uzun ünlülerin daha çok

"*l, m, n, r*" (vokal-konsonant) ünsüzlerden önce ya da sonra korunduğunu, bazen de birincil uzunluklar kısalmış ve kendinden sonra *"y"* ünsüzünün türemiş olduğunu vurgular (Alimova, 2007:36).

Kuzey ağızları (Isık-Köl ve Narın) metinlerinde hem birincil uzun ünlüler hem çeşitli ses olayları sonucunda ortaya çıkan ikincil uzun ünlüler mevcuttur. Metinlerden elde ettiğimiz birincil uzun ünlüleri Türkmen Türkçesinde olan uzun ünlüler ve Talat Tekin'in verdiği liste ile karşılaştırmalı şekli aşağıda verilmiştir:

Kırgız Türkçesi Kuzey Ağızları (Isık-Köl ve Narın)		**Talat Tekin**	**Türkmen Türkçesi**
ba:rı (IS.K:2-15) "hepsi"	ba:rı (IS.K:2-15) "hepsi"	bārı "bütün"	bār "hepsi"
be: (IS.K:8-60) "kısrak".	be: (IS.K:8-60) "kısrak".	bē "kısrak"	-
cá: (IS.K:2-139) "yay"	cá: (IS.K:2-139) "yay"	cā "yay"	yāy "yay"
ke:de "bazen"	ge:de (N.K:2-74) "bazen"	-	kē "kimi"
iyik (IS.K:13-12) "iğ"	iyik (IS.K:13-12) "iğ"	-	îk "iğ"
ǩe:‿bir (IS.K:2-156) "bazı"	ǩe:‿bir (IS.K:2-156) "bazı"	-	kē < kebir "başkası"
qıyqır- (IS.K:2-482) "haykır"	qıyqırat (IS.K:2-482)	-	gīğır- "bağırmak"
qıymıl- (IS.K:2-588) "hareket etmek"	qıymıl- (IS.K:2-588) "hareket etmek"	- kīkır "çağırmak"	gīmılda "kımıldamak"
qu:ra- (N.K:19-108) "kurumak"	qu:raʏan (N.K:19-108) "kuruyan"		gūra-<kūra "kurumak"
síy (IS.K:22-85) "hürmet"	síy (IS.K:22-85) "hürmet"	-	sīla "saygı"
síypa- (N.K:19-174) "sıvazla"	síypap (N.K:19-174) "sıvazlayıp"		sīpa- "sıvazlamak"
ta:nı- (IS.K:2-748) "ta:nımak"	ta:nıb̲ay (IS.K:2-748) "tanımadı"	- tānuk "tanımak"	-
ta:rın- (IS.K:6-561) "darılmak"	ta:rınsín (IS.K:6-561) "darılsın"	tārık "darılmak"	dārık "huzuru kaçmak"
tayke (N.K:19-16) "dayı"	taykĕm (N.K:19-16) "dayım"	-	dāyı "dayı"
u:q (IS.K:7-85) "çadırın üst direği"	u:q (IS.K:7-85) "çadırın üst direği"	ūg "çadırın tepe sırıkları"	ūk "çadırın temel direği"

1.2. Isık-Köl ve Narın Ağızlarında Asli Uzun Ünlülerinin Karşılaştırmalı Tablosu.

1.2.1.2.2. İkincil Uzun Ünlüler

Kuzey ağzı (Isık-Köl ve Narın) metinlerinde bulunan ikincil uzun ünlüler *"hece düşmesi"*, *"hece sonundaki ünsüzün diftonglaşarak ünlüye dönüşmesi"*, *"iki ünlü arasındaki ünsüz düşmesi"* gibi ses olaylarından dolayı ortaya çıkar. Bazen de bu uzunluklar vurgu ve tonlamaya bağlı olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Ses olayları sonucunda ortaya çıkan uzunluklar

Tek heceli kelimelerin sonunda bulunan /b/ ünsüzünün /w/ye dönüşerek erimesiyle ortaya çıkan uzunluklar:

Isık. **[uːɤa]** (IS.K:17-40) "ava", [**uːɤa]** (IS.K:4-39), **[uːɤa**] (IS.K:11-15); **[uːɤa]** (IS.K:21-52) < **ab, aw ET**.

Nar. **[súː]** (N.K:1-141) "su", **[súː]** (N.K:4-103), **[súː]** (N.K:11-125), **[súː]** (N.K:13-140); **Isık**. **[súː]** (IS.K:22-25), **[súː]** (IS.K:1-84), **[súː]** (IS.K:4-82) < **sub, suw ET.**

İki ünlü arasında bulunan [g, ġ, d, ŋ] seslerinin erimesiyle ortaya çıkan uzunluklar:

Nar. **[oːz]** (N.K:2-60) "ağız", **[oːzu]** (N.K:14-14), **[oːs]** (N.K:15-87); **Isık**. [**oːz**] (IS.K:6-537), [oːẓ] (IS.K:15-97), [oːẓ] (IS.K:1-184) < **aγız ET**.

Isık. **[boːrtoqto-]** (IS.K:6-338) "sırt üstü ilerlemek", **[boːrunda]** (IS.K:2-303) "üzerinde", **[boːrunan]** (IS.K:9-238) "ciğerinden"< **baγır ET.**

Isık. **[cóːɤo]** (IS.K:4-42) "düşmana", **[cóːɤo]** (IS.K:11-106), **[cóːdo]** (IS.K:19-36) < **yaγı ET.**

Nar. **[uːl]** (N.K:7-7) "oğul", **[uːlum]** (N.K:1-13), **[uːlu]** (N.K:14-2), **[uːlum]** (N.K:4-7); **Isık**. **[uːlu]** (**IS.K:4-1**), **[uːlu]** (**IS.K:6-19**), **[uːlu]** (IS.K:11-9), **[uːlu]** (IS.K:15-40) < **oγul ET**.

Nar. **[súːq]** (N.K:1-80) "soğuk", **[súːq]** (N.K:4-178), **[súːq]** (N.K:7-13); **Isık**. **[súːq]** (IS.K:1-95), **[súːq]** (IS.K:2-325), **[súːq]** (IS.K:4-18) < **soγuk ET.**

Isık. **[taːr]** (IS.K:6-84) “dağarcık”, **[taːr]** (IS.K:7-83), **[taːr]** (IS.K:12-80), **[taːr]** (IS.K:1-18) < **taγar ET.**

Isık. **[ekö꞉]** (IS.K:3-41) “ikisi”, **[ekö꞉]** (IS.K:21-3); **Nar**. **[ekö꞉]** (N.K:8-35); **[ekö꞉b̥üz̥]** (N.K:3-89) < **ekegü ET**.

Isık. **[küyö꞉sü]** (IS.K:2-546) “güveyi, damatı” < **küdegü ET.**

Nar. **[cė꞉n]** (N.K:4-1) “yeğen”, **[cė꞉n]** (N.K:4-3), **[cė꞉niŋ]** (N.K:6-44) < **yeğen ET**.

Isık. **[eːr]** (IS.K:4-41) “eyer”, **[eːr]** (IS.K:6-90), **[eːr]** (IS.K:6-296), **[eːr]** (IS.K:11-25), **[eːr]** (IS.K:11-26), **[eːr]** (IS.K:11-32) < **eder ET.**

Nar. **[cö꞉]** (N.K:4-84) “yaya”, **[cö꞉]** (N.K:4-126); Isık. **[cö꞉]** (IS.K:11-289); **[cö꞉]** (IS.K:6-229) < **yadaγ ET.**

Nar. **[to꞉q]** (N.K:2-32) “tavuk”; **Isık**. **[to꞉q]** (IS.K:2-167) < **takaγu ET**.

Nar. **[sö꞉l]** (N.K:12-48) “siğil”, **[sö꞉l]** (N.K:12-49) < **siğil ET.**

Nar. **[sö꞉k]** (N.K:4-33) “kemik”, **[sö꞉którün]** (N.K:19-96), **[sö꞉k]** (N.K:4-165); **Isık. [sö꞉k]** (IS.K:11-207) < **söŋük ET.**

Hece düşmesi sonucu oluşan uzunluklar

Bazen iki heceden oluşan kelimenin son hecesi düşer ve ilk hecedeki ünlü uzar: **[meːn]** (N.K:2-24) “ile”< **menen**; **[aːn]** (N.K:9-28) “sonra”< **anan**.

Ses düşmesi sonucu oluşan uzunluklar

/m/ ve /p/ ünsüzleri ile biten tek heceli fiiller, *-Ip/-Up* zarf fiili ekini alınca uzunluk meydana gelir: **Nar**. **[öːp]** (N.K:12-118) “öp” < öwüp < öp-üp **[göːmp]** (N.K:4-117) “gömüp”< köm-üp; **Isık**. **[teːp]** (IS.K:2-683) “tepip” < tewip < tep-ip; **[cáːp]** (IS.K:2-892) “örtüp”< cawıp < cap-ıp **[taːv]** (IS.K:4-137) “bulup”< tawıp < tap-ıp; **[seːp]** (IS.K:16-76) “serpip”< sewip < sep.

Vurgu ve tonlamaya bağlı olarak oluşan uzunluklar

Nar. [baːr] (N.K:1-7) “bar”, **[ameːy]** (N.K:12-67) “eyvah”, **[çóːŋ]** (N.K:1-94) “büyük”, **[moːmınday]** (N.K:10-21) “böyle”, **[göːp]** (N.K:2-30) “çok”; **Isık. [gileːyg̱en]** (IS.K:2-901) “kocaman”, **[teː]** (IS.K:3-10) “o”, **[teːtig̱i]** (IS.K:4-29) “şuradaki”, **[cíyiːrma]** (IS.K:6-90) “yirmi”, **[aqırıːn]** (IS.K:6-360) “sesizce”, **[geldiːm]** (IS.K:7-4) “geldim”, **[uşúndaːy]** (IS.K:9-22) “böyle”, **[biyiːk]** (IS.K:11-67) “yüksek”, **[aːndan]** (IS.K:1-23) “sonra”; **[giyːn]** (IS.K:117-343) “daha sonra”; **[qaːr]** (IS.K:2-892) “kar”.

Alıntı kelimelerde uzun ünlüler

Arapça ve Farsça’dan giren bazı kelimelerde iç sesteki uzun /ā/ ünlüsü Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kısalır:

Nar. [nike] (N.K:8-40) “nikâh”< Far. نکاح

Isık. [esėpten] (IS.K:22-137) “hesaptan” < Ar. حساب

Isık. [günösü] (IS.K:13-53) “günahı” < Far. گناه

Bazen de uzun ünlüler aynen korunmuştur.

Kelime içinde

Isık. [tacáːl] (IS.K:2-466) “deccal” < Ar. دجّال

Nar. [ɤaːda] (N.K:12-27) “kaide” < Ar. قائدة

Nar. [naːlı] (N.K:8-30) “şikayet” < Far. ناله

Rusça kelimelerde ve Rusça vasıtasıyla diğer dillerden giren kelimelerde

Hece kaynaşması sonucu ortaya çıkan uzunluklar: **[sámoːr]** (IS.K:13-62) “semaver” < Rus. samovar; **[b̲adoːt]** (IS.K:2-51) “kâse” < Rus. badavod; [**badoːttoy**] (IS.K:9-190) “kase gibi” < Rus. badavod.

Alıntı kelimelerdeki vurgu ve tonlamaya bağlı uzunluklar: **Isık**. **[taːk̲]** (IS.K:11-118) “işte”, **[taːro]** (IS.K:2-455) “tarot”.

Uzun ünlülerin kısalması

Bazı durumlarda uzun ünlüler kısalır. Bu kısalmalara çoğu zaman konuşma hızından dolayı kısalan uzun ünlüler diyebiliriz: **Isık**. **[cáylodon]** (IS.K:6-81) “yayladan”< cáylo:don, **[cetönü]** (IS.K:13-108) “yedi tanesini”; **Nar**. [**sált-sánab̲ıs**] (N.K:17-65) “adetlerimiz” < salt-sanaabız.

1.2.1.3. İkiz Ünlüler

1.2.1.3.1. Alçalan İkiz Ünlüler

Aynı nefes baskısı altında telaffuz edilen iki ayrı ünlünün birisiyle sıkı sıkıya birleşmesine “*ikiz ünlü*” adı verilir. İkiz ünlünün ortaya çıkabilmesi için her iki ünlünün de aynı hece içinde bulunması gerekir (Gülensoy, 2016: 38).

Her iki bölgenin metinlerinde büyük çoğunlukla kalın iki ünlü arasında kalan [b, v, g, ğ, m] seslerinin erimesiyle ikiz ünlü ortaya çıkar: **Nar**. **[bo͡unda]** (N.K:1-5) “bunda”, [**mĭno͡ureki**] (N.K:19-5) “şu”, **[mo͡u]** (N.K:16-136) “bu”, [**mo͡ureki]** (N.K:17-72) “bu”, **[mına͡u]** (N.K:19-141) “şu”, **[mo͡umday]** (N.K:4-103) “şöyle”; **[bo͡ul]** (N.K:4-109) “bu”. **Isık**. **[bo͡ureki]** (IS.K:12-101) “bu”.

Bazen de birinci kelime ünlü ile biterse, onu takip eden ikinci kelime de ünlü ile başlarsa yan yana gelen iki ünlünün ikizleşmesi görülür: **Nar**. **[ata͡ene]** (N.K:19-7) “anne babam”. Görüldüğü gibi ikiz ünlüler daha çok işaret zamiri, yer yön zarfı ve miktar zarflarında kullanılmaktadır.

1.2.1.4. Kısa Ünlüler

Kuzey ağızları (Isık-Köl ve Narın) metinlerinde hem dar ünlülerin hem geniş ünlülerin kısa şekilleri mevcuttur: ă, ĕ, ĭ, ǐ, ŏ, ő, ŭ, ű. Kısa ünlüler şu sebeplerden dolayı ortaya çıkmaktadırlar:

Tek heceli l, r, y ünsüzleri ile sonlanan fillere ***–Ip/-Up*** zarf-fiil eki eklenince ekteki dar ünlülerde kısalma olur: **Nar. [bolŭp]** (N.K:1-44) "olup", **[alĭp]** (N.K:1-32) "alıp", **[ɤılĭp]** (N.K:5-20) "yapıp", **[qoyŏt]** (N.K:4-20) "koyar", **[oturŭp]** (N.K:8-125) "oturup"; **Isık. [barĭp]** (IS.K:2-399) varıp **[ǩelĭp]** (IS.K:2-240) "gelip".

Kelime sonundaki kısalmalar daha çok konuşma hızına bağlı olarak ortaya çıkar: **Nar. [anĭ]** (N.K:2-55) "onu", **[sėgizinçĭ‿cílı]** (N.K:4-53) "sekizinci yılında"; **Isık. [emĭ]** (IS.K:22-86) "şimdi"; **[aɤă‿çėyin]** (IS.K:1-21) "o zamana kadar"; **[ată‿enemdi]** (IS.K:1-14) "anne-babamı". Bazı durumlarda ilgi hâl ekindeki *{+N₃In/+N₃Un}* dar ünlülerinin kısaldığı gözlemlenmiştir: **Nar. [ayíl apanĭn]** (N.K:18-81) "köyün"; **Isık. [berünűn]** (IS.K:2-770) "vermenin", **[özünűn]** (IS.K:3-37) "kendisinin".

Kelime başındaki ünlülerin kısalması bazen konuşma hızına bağlı ortaya çıkarken bazen de vurgusuzluktan dolayı da ortaya çıkmaktadır: **Isık. [ŭçün]** (IS.K:2-621) "için"; **Nar. [ĕmes]** (N.K:4-3) "gıdalardan değil".

1.1.2. Standart Kırgız Türkçesindeki Ünsüzler

Ünsüzler, akciğerden gelen havanın dil, dudak ve diş gibi konuşma organlarının herhangi bir yerinde kapanma veya daralma gibi bir engele rastlamasıyla oluşan seslerdir (Selen, 1979: 74).

Kırgız Türkçesinde toplam 25 ünsüz mevcuttur. Bunlar: /b/, /p/, /q/, /ɣ/, /d/, /t/, /z/, /s/, /c/, /ş/, /ç/, /x/, /m/, /n/, /ŋ/, /l/, /r/, /y/, /v/, /f/, /ts/, /şç/, /k/, /g/, /j/ (Caparov, Sıdıkova, 2013: 32).

Kasapoğlu Çengel Kırgız Türkçesindeki ünsüzleri Kırgız dilbilimcilerinin ünsüz sınıflandırmasından yola çıkarak şu şekilde sınıflandırmaktadır:

Ton bakımından (ün tüyündörünün işterine karay)

a) Tonlular (cumşaktar): /b/, /c/, /d/, /g/, /ɣ/, /j/, /l/, /m/, /n/, /ŋ/, /r/, /v/, /y/, /z/.
b) Tonsuzlar (katkalaŋdar): /ç/, /f/, /x/, /k/, /q/, /p/, /s/, /ş/, /t/, /ts/, /şç/.

Çıkış yeri bakımından (casaluu orduna karay)[7]

a) Çift-dudak ünsüzleri (koş erinçilder): /b/, /m/, /p/.
b) Diş-dudak ünsüzleri (erin tişçilder): /f/, /v/.
c) Diş-diş eti ünsüzleri (uççuldar): /d/, /l/, /n/, /r/, /s/, /t/, /z/, /ts/.
d) Diş eti-ön damak ünsüzleri (ortoçuldar): /c/, /ç/, /j/, /ş/, /şç/, /y/.
e) Ön damak ünsüzleri (tüpçüldör): /g/, /k/.
f) Art damak-boğaz ünsüzleri (artçıldar): /ɣ/, /x/, /q/,[8] /ŋ/.

Çıkış şekli bakımından (casaluu ığına karay)

a) Süreksiz ünsüzler (carılmalar): /b/, /c/, /ç/, /d/, /g/, /k/, /q/, /p/, /t/.
b) Sürekli ünsüzler: /f/, /ɣ/[9], /x/, /j/, /l/, /m/, /n/, /ŋ/, /r/, /s/, /ş/, /v/, /y/, /z/, /şç/, /ts/.
c) Sızıcılar (cılçıkçıldar): /f/, /ɣ/, /x/, /j/, /s/, /ş/, /v/, /z/, /şç/, /ts/.
d) Akıcılar (uyaŋ tıbıştar): /l/, /m/, /n/, /ŋ/, /r/, /y/[10]

[7] Kırgız Adabiy Tilinin Grammatikası'nda /t/, /d/, /s/, /z/, /c/, /ş/, /n/, /l/, /r/, diş-ön damak, /k/, /g/ ön damak, /q/, /ɣ/, /x/, /ŋ/ ise art damak ünsüzleri olarak sınıflandırılır. S.Kudaybergenov, A.Tursunov, a.g.e., s.38; Başka bir gramerde /d/, /t/, /s/, /z/, /n/, /ş/, /r/ ünsüzleri ön damak, /c/, /ç/, /y/ orta damak, /q/, /ɣ/, /x/, /ŋ/ art damak ünsüzleri olarak sayılır. T.Ahmatov, S.Ömüraliyeva, Kırgız Tili, Fonetika-Leksika, Frunze, 1990, s.40.

[8] /ɣ/, /q/ ve /x/ ünsüzleri, arka damaktan boğaza kayan ünsüzlerdir.

[9] Kırgızcadaki /ɣ/ sesi, /ğ/ şeklinde telâffuz edildiğinden sürekli ünsüz olarak değerlendirilir. S.Kudaybergenov, A.Tursunov, a.g.e., s.38.

[5] Sınıflandırmanın Türkçe şekli H. Kasapoğlu Çengel'in "Kırgız Türkçesinin Grameri. Ses ve Şekil Bilgisi" kitabından alınmıştır. s.54.

Standart Kırgız Türkçesi Ünsüzlerinin Ayırt Edici Özellikleri

	b	p	d	t	c	ç	g	ɣ	k	q	m	n	ŋ	r	s	f	x	ts	ş	şç	y	l	j	v	z
Tonlu	+		+		+		+	+			+	+	+	+							+	+	+	+	+
Tonsuz		+		+		+			+	+					+	+	+	+	+	+					
Sızıcı								+							+	+	+	+	+	+			+	+	+
Genizsil											+	+	+												
Süreksiz	+	+	+	+	+	+	+		+	+															
Yan ünsüz																					+	+			
Titrek														+											
Akıcı											+	+	+	+							+	+			
Çift dudak	+	+									+														
Diş-dudak																+								+	
Diş-diş eti			+	+								+		+	+			+				+			+
Diş eti-ön damak					+	+													+	+	+		+		
Ön damak							+		+																
Art damak-boğaz								+		+			+				+								

Tablo 1.3. Standart Kırgız Türkçesi Ünsüzlerinin Ayırt Edici Özellikleri Tablosu.

1.2.2. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünsüzler

Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde şu ünsüzler tespit edilmiştir:

b, b̲, c, ç̲, j, ç, d, d̲, f, f̲, g, ɤ, g̲, g̲, g′, h, h̲, k, q, k̲, k̲, l, Ĺ, m, n, ŋ, p, p̲, r, r̲, s, ş, s̲, ş, t, t̲, v, y, z, z̲, z̲.[11]

Isık-Köl ve Narın ağızlarında karşılaşılan tüm ünsüzler ve onların alt sesleri aşağıdaki gibidir:

[11] Isık-Köl ve Narın Ağızlarında Tespit Edilen Ünsüzler ve Onların IPA Karşılıkları Tablosu Tezin Ekler Kısmında Verilmiştir.

1.2.2.1. Çift Dudak Ünsüzleri

/b/ Ünsüzü

/b/: Tonlu, patlamalı, çift dudak ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde genelde kelime başı konumunda niteliğini aynen korurken, iki ünlü arasında veya ünlü ile biten kelimeden sonra yer alınca sızıcılaşarak b-v arası /b̯/ sesine, bazen de diş-dudaksıl /v/ sesine geliştiği görülür.

Kelime başında

Isık. **[bizdi]** (IS.K:8-52) "bizi", **[bi̯roq]** (IS.K:12-3) "fakat", **[bala‿b̯aqïra]** (N.K:1-59) "çoluk çocuk", **[böl-]** (IS.K:4-41) "bölmek", **[baş]** (IS.K:3-10) "baş", **[b̯er-]** (IS.K:18-2) "vermek"; **Nar**. **[baq-]** (N.K:4-133) "bakmak", **[bar-]** (N.K:4-159) "gitmek", **[bas-]** (N.K:13-91) "basmak", **[baːrı]** (N.K:3-32) "hepsi", **[geː‿b̯i̯rö]** (N.K:11-30) "bazılar", **[vol-]** (N.K:7-13) "olmak".

Kelime içinde

Patlamalı /b/ sesi, orta ses konumunda genelde sızıcılaşarak [b̯] veya diş-dudaksıl [v] sesine dönüşmektedir. /b/ sesinin diş-dudaksıl [v] sesine dönüşmesi genelde yuvarlak ünlüler ile komşuluk kurduğunda görülür.

Nar. [ab̯ışqa] (N.K:13-89) "ihtiyar", **[çíb̯ıq]** (N.K:13-51) "çubuk", **[tüvünö]** (N.K:4-105) "dibine" **[vüt-]** (N.K:11-238) "bitmek"; **Isık. [qub̯ala-]** (IS.K:2-389) "kovalamak", **[b̯ol-]** (IS.K:4-3) "olmak", **[gövöy-]** (IS.K:5-98) "çoğalmak", **[ayáb̯ay]** (IS.K:8-108) "çok".

[b̯]

[b̯] alt sesi, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde sıkça görülen bir alt sestir. Patlamalı /b/ sesi genelde iki ünlü arasında yer alınca veya ünlü ile biten kelimeden sonra gelince sızıcılaşarak [b̯] alt sesine dönüşür.

Kelime başında

Isık. [b̲ol-] (IS.K:4-3) “olmak”, **[b̲er-]** (IS.K:15-148) “vermek”, **[b̲iz]** (IS.K:16-2) “biz”; **Nar. [b̲aş]** (N.K:11-304) “kafa”, **[b̲aştıq]** (N.K:12-28) “torba”, **[üy b̲ülö]** (N.K:16-108) “aile”.

Kelime içinde

Isık. [bayb̲içė] (IS.K:16-24) “ilkin karı”, **[ayáb̲ay]** (IS.K:8-108) “çok”, **[alb̲arstı]** (IS.K:19-50) “albasan”; **Nar.** olumsuz eki ile **[bilb̲e-]** (N.K:19-17) “bilmemek”, **[çíb̲ıq]** (N.K:13-51) “çubuk”, **[döb̲ö]** (N.K:8-182) “tepe”.

[v]

[v] alt sesi, sızıcı, tonlu, diş-dudak ünsüzüdür. Genelde /b/ ses birimi yuvarlak ünlüler ile hece kurduğunda sızıcı [v] sesine gelişir. Standart Kırgız Türkçesinde sadece alıntı kelimelerde bulunan bu alt ses, kelime içinde yaygın olmayıp daha çok kelime başında bulunur.

Kelime başında

Nar. [var-] (N.K:14-23) “gitmek”, **[vüt]** (N.K:15-6) “bitmek”, **[vış-]** (N.K:14-4) “pişmek”, **[vüt-]** (N.K:11-238) “bitmek”; **Isık. [vol-]** (IS.K:1-72) “olmak”, **[vaştă-]** (IS.K:2-40) “başlamak”, **[vir]** (IS.K:12-26) “bir”.

Kelime içinde

Nar. [civer-] (N.K:9-9) “göndermek”, **[tevetey]** (N.K:11-40) “baş giyisi”; **Isık. [gövöy-]** (IS.K:5-98) “çoğalmak”, **[ayavay]** (IS.K:12-15) “çok”.

[p]

[p] alt sesi, patlamalı, tonsuz, çift dudak ünsüzüdür. [p] alt sesinin kullanımı sadece aşağıdaki örneklerde tespit edilmiştir:

Kelime içinde

Isık. [taːnıyspı] (IS.K:1-137) “tanıyor musunuz”, **[bilespĩ]** (IS.K:2-234) “biliyor musunuz”.

Alıntı kelimelerde

Kelime içinde

Nar. [ilivoyu] (N.K:11-8) “herkes”<Rus. любо́й

Nar. [rėspuvli̱kalıq] (N.K:16-52) “cumhuriyetlik”<Rusça vas. респу́блика

/p/ Ünsüzü

Patlamalı, tonsuz, çift dudak ünsüzü olan /p/ ünsüzü, Türkçe kelimelerde daha çok kelime içi ve sonunda görülür. Alıntı kelimelerde kelime başında bulunan bu ünsüz, iki ünlü arasında kaldığında sızıcı, diş-dudaksıl [v] alt sesine dönüşür.

Kelime içinde

Isık. [apa] (IS.K:19-64) “anne”, **[şıpır-]** (IS.K:9-298) “süpürmek”, **[apaqay]** (IS.K:22-293) “bembeyaz”; **Nar**. **[cálpı]** (N.K:15-229) “umumi”, **[arpa]** (N.K:16-64) “arpa”; **[çóŋ apamdar]** (N.K:4-145) “büyük annemler”.

Kelime sonunda

Isık. [dep] (IS.K:18-4) “diye”, **[ǩöp]** (IS.K:18-15) “çok”, **[çöp]** (IS.K:21-84) “ot”; **Nar**. **[sėp]** (N.K:5-23) “çeyiz”.

/p/ sesi, Isık-Köl ve Narın metinlerinde kelimenin sonunda az sıklıkla bulunur. Çoğu zaman {-p}, {-Ip, -Up} zarf-fiil eki dolayısıyla bulunmaktadır: **Nar**. **[b̲olup]** (N.K:19-121) “olup”, **[bolup]** (N.K:19-37) “a.a”, **[bolup]** (N.K:4-27) “a.a”, **[dep]** (N.K:4-19) “diye”, **[baʏıp]** (N.K:5-5) “bakıp”; **Isık**. **[oqup]** (IS.K:7-12) “okup”.

[v]

[v] alt sesi, tonlu, sızıcı, diş-dudak ünsüzüdür. Genelde kelime sonunda {-p}, {-Ip, -Up} zarf-fiil ekinin iki ünlü arasında kalarak sızıcı [v] sesine dönüşmesiyle ortaya çıkar. Bu alt ses, Kırgız Türkçesinin Isık-Köl ve Narın ağızlarında daha çok kelime sonunda bulunur.

Kelime sonunda

Nar. **[sátıv‿atavız̥]** (N.K:16-76) "satıyoruz", **[gövelė]** (N.K:17-42) "çok", **[ɣeliv‿ele]** (N.K:19-46) "gelip", **[teriv‿alıp]** (N.K:17-40) "toplayıp"; **Isık. [cürüv‿anan]** (IS.K:1-7) "yürüyüp", **[dev‿elė]** (IS.K:2-21) "diye".

[p̧]

[p̧] alt sesi, patlamalı, yarı tonlu, çift dudak ünsüzüdür. Az sıklıkta bulunan bu alt ses, daha çok kelime içi ve sonunda görülür.

Kelime içinde

Isık. soru eki ile **[qalpp̧ı]** (IS.K:2-724) "yalan mı", **[cóqp̧uz]** (IS.K:8-21) "değiliz"; **Nar. [ɣö/p̧]** (N.K:1-74) "çok".

Alıntı kelimelerde

Kelime başında

Nar. [povo̩r] (N.K:17-4) "aşçı"<Rus. по́вар

Nar. [povuske] (N.K:13-44) "davetiye"< Rus. пове́стка

Nar. [pŭlüs] (N.K:6-15) "artı"< Rus.vas.плюс

Kelime içinde

Isık. [k̟ampyutür] (IS.K:5-48) "bilgisayar"<Rus.vas. компью́тер

/m/ Ünsüzü

/m/ ses birimi, genizsi, tonlu, çift dudak ünsüzüdür. Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) bu ses kelime başı, kelime ortası ve sonunda bulunmaktadır.

Kelime başında

Isık. [mına] (IS.K:2-40) "işte", **[men]** (IS.K:2-9) "ben", **[menen]** (IS.K:9-37) "ile", **[mĭnday]** (IS.K:8-40) "şöyle"; **Nar. [miŋ]** (N.K:7-2) "bin", **[mocėrde]** (N.K:1-76) "şurada", **[murun]** (N.K:12-110) "önce".

Kelime içinde

Isık. [cáman] (IS.K:3-48) "kötü", **[alma]** (IS.K:22-324) "elme", **[sėmiz]** (IS.K:2-154) "a.a", **[temir]** (IS.K:2-170) "demir"; **Nar**. **[qımız]** (N.K:10-34) "kımız", **[emi]** (N.K:17-1) "şimdi", **[emes]** (N.K:2-72) "değil", **[cėmişter]** (N.K:16-68) "meyveler".

Kelime sonunda

Nar. [tam] (N.K:8-165) "ev", **[cárım]** (N.K:8-118) "yarım"; **Isık. [ırım]** (IS.K:10-43) "alametlere, fallara inanma".

Alıntı kelimelerde

Kelime başında

Isık. [mektepte] (IS.K:11-259) "okul" < Ar. مكتب

Isık. [muʁalim] (IS.K:14-7) "öğretmen" < Ar. معلم

1.2.2.2. Diş-Dudak Ünsüzleri

/f/ Ünsüzü

/f/ ses birimi sızıcı, tonsuz, diş-dudak ünsüzüdür. Standart Kırgız Türkçesinde sadece alıntı kelimelerde bulunan bu ünsüz, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde de alıntı kelimelerde karşımıza çıkar.

Alıntı kelimelerde

Kelime başında

Nar. [fonḍ] (N.K:16-40) “kurum” < Rus. vas. фо́нд

Isık. [familesine] (IS.K:20-1) “soyadına” < Rus. vas. фами́лия

Kelime içinde

Isık. [telefondor] (IS.K:5-50) “telefonlar” < Rus.vas. телефо́н

[b]

[b] alt sesi, patlamalı, tonlu, çift dudak ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde alıntı kelimelerin başında ve ortasında yer alan diş-dudak /f/ ünsüzü genelde patlamalı /b/ sesine geliştiği gözlemlenir.

Alıntı kelimelerde

Kelime başında

Isık. [balaḵet] (IS.K:16-62) “felaket”< Ar. فَلاَكَةُ

Kelime içinde

Isık. [sábqoz] (IS.K:2-73) “sofhoz” < Rus. совхо́з.

Nar. [bamiliyaŋdı] (N.K:4-142) “soyadını”< Rus.vas. фами́лия.

[p]

[p] alt sesi, patlamalı, tonsuz, çift dudak ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde alıntı kelimelerin başında ve ortasında bulunan diş-dudak /f/ ünsüzü, patlamalı, tonsuz /p/ ünsüzüne gelişir.

Kelime başında

Isık. [pasfor] (IS.K:2-827) “fosfor” < Rus.vas. фо́сфор

Kelime içinde

Nar. **[sápp̰oz]** (N.K:17-12) “sovhoz” < Rus. совхо́з

Nar. [tüs̻epir] (N.K:10-26) “canlı yayın” < Rus.vas. эфи́р

Isık. **[şópur]** (IS.K:1-107) “sürücü/şoför” < Rus.vas. шофе́р

/v/ Ünsüzü

/v/ ses birimi, sızıcı, tonlu, diş-dudak ünsüzüdür. Genelde Standart Kırgız Türkçesinde alıntı kelimelerde bulunan bu ünsüz, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde de alıntı kelimelerde görülür.

Alıntı kelimelerde

Isık. **[veteranı]** (IS.K:21-3) “gazi” < Rus.vas. ветера́н

Isık. [distvitilna] (IS.K:20-20) “hakikaten” < Rus. действи́тельно

Nar. [povo̰r] (N.K:17-4) “aşçı”< Rus. по́вар

1.2.2.3. Diş-Diş Eti Ünsüzleri

/d/ Ünsüzü

/d/ ses birimi, patlamalı, tonlu, diş-diş eti ünsüzüdür. Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) kelime başında seyrek görülen bu ses, daha çok kelime içinde karşımıza çıkmaktadır. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kaydettiğimiz kelime başı [d-] sesi, genelde Eski Türkçe /t/ sesinin tonlulaşmış (t->d-) şeklidir.

Kelime başında

Isık. [deyt] (IS.K:2-6) "der, diyor", **[daʏı]** (IS.K:14-16) "daha"; **Nar. [döḇö]** (N.K:8-182) "tepe".

Kelime içinde

Isık. [cíldız] (IS.K:19-39) "yıldız", **[geːde]** (IS.K:15-101) "bazen", **[murda]** (IS.K:16-22) "önceden"; **Nar. [şírdaq]** (N.K:5-15) "tekimat denilen ve nakışlarla bezenmiş olan keçe", **[arˌʏanday]** (N.K:6-29) "çeşitli", **[ıldíy]** (N.K:8-73) "aşağıya", **[buːday]** (N.K:17-20) "buğday".

[d̯]

[d̯] alt sesi, patlamalı, d-t arası yarı tonsuz, diş-diş eti bir ünsüzdür. Bu alt ses, genelde Narın ağzı metinlerinde karşımıza çıkar. Ünlü diyalektolog B. Yunusaliyev kendi sınıflandırmasında sızıcı, tonlu [z] ile tonsuz [s] ünsüzlerinin kelime başı, ortası ve sonunda karışık şekilde kullanılmasını Kırgız Türkçesinin Kuzey ağzının özelliklerinden biri olarak vurgularlar (Caparov, Sıdıkova, 2013: 41). Derlediğimiz Narın ağzı metinlerinde genelde kelime içi ve sonunda sızıcı [z] yerine tonsuz, sızıcı [s] sesinin kullanıldığı gözlemlenmiştir. İşte bu tonsuz [s] sesinden sonra gelen [d] ünsüzü yarı tonsuzlaşarak [d̯] sesine gelişmektedir.

Kelime içinde

Nar. hâl eki ile **[bisḍe]** (N.K:15-56) “bizim burada”, **[bisḍin]** (N.K:8-42) “bizim”, **[butuḅusḍa]** (N.K:4-146) “ayaklarımızda”, **[ḵesḍe]** (N.K:1-128) “zamanda”, **[özḍörü]** (N.K:5-4) “kendileri”.

Alıntı kelimelerde

Kelime başında

Isık. [duşman] (IS.K:17-90) “düşman” < Far. دشمن/دشمان

Isık. [dayíma] (IS.K:2-592) “daima” < Ar. دا ئمة

Isık. [dosu] (IS.K:2-360) “arkadaşı” < Far. دوست

/l/ Ünsüzü

/l/ ses birimi, yanal akıcı, tonlu, diş-diş eti ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde genelde kelime içinde ve sonunda bulunan bu ünsüzün kalın ve ince şekli mevcuttur. Ayrıca her iki bölge metinlerinde kalın ünlüler ile hece kurmuş olan ince /Í/ ünsüzü mevcuttur. Fakat bu husus sistemli bir şekilde korunmayıp daha çok 70 yaş üstü kaynak kişilerde görülür.

Kelime içinde

Nar. [tile-] (N.K:5-50) “dilemek”, **[bıltır]** (N.K:4-54) “geçen sene”; **Isık. [qulun]** (IS.K:6-285) “tay”, **[gelin]** (IS.K:10-16) “gelin”, **[silk-]** (IS.K:22-290) silkmek”.

Kelime sonunda

Isık. **[cíl]** (IS.K:15-18) “yıl”, **[oşól]** (IS.K:4-36) “öteki”, **[al]** (IS.K:5-11) “o”; **Nar**. **[ayíl]** (N.K:8-42) “köy, avul”, **[sö:l]** (N.K:12-48) “siğil”.

[Ĺ]

[Ĺ] alt sesi ön damak, tonlu, diş eti, yanal akıcı (yalnız kalın ünlüler ile hece kurduğu zaman). Standart Kırgız Türkçesinde bulunmayan bu ses, Isık-Köl ve Narın ağızlarında daha çok 70 yaş üstü kaynak kişilerin konuşmalarında gözlenir.

Kelime içinde

Isık. [baĺa gezimden] (IS.K:10-10) "çocukluktan", **[baĺaʏa]** (IS.K:10-45) "çocuğa", **[aĺçúb̲uz]** (IS.K:1-95) "alırdık"; **Nar**. **[aĺtından]** (N.K:13-16) "altından", **[mayĺayín]** (N.K:1-62) "kutlarız".

[ŋ]

[ŋ] alt sesi, genizsi, tonlu, art damak ünsüzüdür. Bu alt ses, Isık-Köl ağzı metinlerinde kelime içinde bulunmaktadır. Standart Kırgız Türkçesindeki **[cálʏız]** "yalnız" kelimesi Isık-Köl ağzı metinlerinde **[cáŋgız]** şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Standart Kırgız Türkçesinde kullanılmayan bu kelime Isık-Köl ağzına ait bir özelliklerden biri diyebiliriz.

Kelime içinde

Isık. **[cáŋgız]** (IS.K:15-8) "yalnız, tek", **[cáŋgız]** (IS.K:15-45) "a.a", **[cáŋgız]** (IS.K:1-6) "a.a", **[cáŋgız]** (IS.K:1-73) "a.a".

/n/ Ünsüzü

/n/ ses birimi, genizsi, tonlu, diş-diş eti ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime başında seyrek bulunan bu ses, genelde kelime içi ve sonunda bulunur. Kelime başında /n/ sesinin korunup korunmaması ile ilgili yine B. Yunusaliyev kendi sınıflandırmasında kelime başında /n/ sesinin Isık-Köl ağızlarında korunmadığını, Narın ağzında ise bazen korunurken bazen düştüğünü söyler (Caparov

ve Sıdıkova, 2013:41). Derlediğimiz metinlerde de Narın ağzında bu sesin genelde kelime başında korunduğu gözlemlenirken Isık-Köl ağzı metinlerinde düştüğü gözlenir.

Kelime başında

Nar. [narı] (N.K:11-125) "öteye", **[narı]** (N.K:11-163) "a.a", **[narı]** (N.K:15-124) "a.a", **[neme]** (N.K:11-256) "şey"; **Isık. [arı]** (IS.K:2-686) "öteye", **[arı]** (IS.K:3-16) "a.a", **[arı]** (IS.K:22-328) "a.a", **[arı]** (IS.K:1-85) "a.a".

Kelime içinde

Nar. [anan] (N.K:18-23) "sonra", iyelik eki ile **[inim]** (N.K:4-157) "erkeğin kendisinden küçük erkek kardeşi", **[sána-]** (N.K:15-146) "saymak", **[menen]** (N.K:16-38) "ile"; **Isık. [qonok]** (IS.K:6-420) "konuk", **[qayn̯enem]** (IS.K:9-22) "kayınvalidem", **[ançá]** (IS.K:3-17) "o kadar".

Kelime sonunda

Isık. [min-] (IS.K:2-82) "binmek", **[un]** (IS.K:1-51) "un"; **Nar. [talqan]** (N.K:3-27) "öğütülmüş buğday", **[on]** (N.K:1-117) "on", **[men]** (N.K:2-1) "ben".

[m]

[m] alt sesi**,** genizsi, tonlu, çift dudak ünsüzüdür. Her iki bölge metinlerinde kelime içi ve sonunda kullanılan /n/ ünsüzü, kendinden sonra gelen çift dudak /b/ sesinin etkisi sonucu genizsi, çift-dudak /m/ sesine geliştiği görülür.

Kelime içinde

Isık. [çímbı] (IS.K:16-155) "gerçek mi", **[bi̯r tuˈʁambız]** (IS.K:1-6) "kardeşiz"; **[içkembiz]** (IS.K:2-181) "içtik", **[momday]** (IS.K:9-172) "böyle"; **Nar**. **[om bir]** (N.K:4-96) "on bir".

Kelime sonunda

Nar. [mem] (N.K:6-17) "ben", **[ɡüm]** (N.K:7-17) "gün", **[cámam]** (IS.K:9-164) "kötü", **[orum]** (IS.K:17-22) "yer".

[ŋ]

[ŋ] alt sesi, genizsi, tonlu, art damak ünsüzüdür. Kelime içi konumunda genizsi /n/ ünsüzü, *{+GA/+GO}* yönelme hâl ekinin etkisiyle genizsi /ŋ/ sesine gelişir. Diğer örneklerde ise kelime sonu konumunda olan /n/ ünsüzü kendinden sonraki kelimenin başındaki art damak /q/, ön damak /g/ ünsüzlerinin tesiri sonucu genizsi /ŋ/ ünsüzüne dönüşür. Standart Kırgız Türkçesinde böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında bulunan ön damak, tonlu /g/ ünsüzü Standart Kırgız Türkçesinde ön damak, tönsuz /k/ sesi ile başlar.

Kelime içinde

Nar. [geliŋge] (N.K:2-68) "geline", **[üylöŋgön]** (N.K:9-35) "evlenen", **[qasáŋɢɐ]** (N.K:1-127) "kazana"; **Isık. [ölɡöŋgö]** (IS.K:17-75) "ölmeye", **[qırqıŋɢɐ]** (IS.K:9-128) "koyun kırkımına".

Kelime sonunda

Nar. [camaŋ görçübüz̥] (N.K:8-89) "sevmezdik", **[muruŋ]** (N.K:8-179) "önce", **[andaŋ giyin]** (N.K:9-25) "ondan sonra", **[taştaŋ ɡurap]** (N.K:10-65) "taştan yapıp"; **Isık. [oşóndoŋ giyiŋki]** (IS.K:8-109) "ondan sonraki".

/r/ Ünsüzü

/r/ ses birimi, titrek, tonlu, diş-diş eti ünsüzüdür. Standart Kırgız Türkçesinde sadece alıntı kelimelerin başında bulunan bu ses birimi, Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime içinde ve sonunda bulunur. Tespit ettiğimiz örneklerde birlikte hece kurduğu ünlülere göre ince ve kalın /r/ ünsüzü olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kelime içinde

Isık. [cárıq] (IS.K:18-4) “ışık”, **[erte]** (IS.K:1-83) “erken” **[ṭirü:]** (IS.K:10-85) “canlı”; **Nar**. **[örü:k]** (N.K:1-12) “kayısı”, **[arpa]** (N.K:17-20) “arpa”, **[uruş]** (N.K:13-62) “savaş”, **[terek]** (N.K:14-26) “kavak ağacı”.

Kelime sonunda

Isık. [gör-] (IS.K:19-16) “görmek”, **[ır]** (IS.K:2-632) “şarkı, türkü”, **[gir]** (IS.K:13-16) “kirli”, **[e:r]** (IS.K:21-54) “eyer”; **Nar**. **[azır]** (N.K:3-13) “şimdi”, **[bir]** (N.K:4-7) “bir”, **[cėr]** (N.K:10-25) “yer”.

Alıntı kelimelerde

Kelime içinde

Nar. [noyavırdan] (N.K:7-15) “kasımdan” < Rus.vas. ноя́брь

Nar. [fevlal] (N.K:1-81) “şubat” < Rus. vas. февра́ль

Nar. [sirk] (N.K:4-114) “sirk” < Rus. ци́рк

Nar. [k̲ansėrt] (N.K:16-51) “konser”< Rus.vas. конце́рт

Nar. [sėntır] (N.K:16-68) “merkez” < Rus.vas. це́нтр

/s/ Ünsüzü

/s/ ses birimi, sızıcı, tonsuz, diş-diş eti ünsüzüdür. Bu ses Isık-Köl ve Narın ağızlarında genelde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur. Narın, At-Başı bölgesi ağızlarında kelime içi ve sonunda bulunan tonlu /z/ sesi, tonsuz /s/ sesine geliştiği görülür.

Kelime başında

Nar. **[söz]** (N.K:18-110) “söz”, **[sú:q]** (N.K:7-13) “soğuk”, **[sú˙]** (N.K:10-44) “su”, **[sök-]** (N.K:15-206) “sövmek”; **Isık. [sö:k]** (IS.K:11-207) “kemik”, **[sėg̱iz]** (IS.K:2-10) “sekiz”, **[síy]** (IS.K:22-85) “hürmet”.

Kelime içinde

Isık. [üstü] (IS.K:2-125) “üst”, **[eski]** (IS.K:11-49) “eski”, **[este-]** (IS.K:9-139) “anmak, hatırlamak”, **[ös-]** (N.K:4-13) “a.a”; **Nar. [asír]** (N.K:11-43) “şimdi”, **[ösüḇüs]** (N.K:11-259) “kendimiz”.

Kelime sonunda

Nar. [emes] (N.K:17-27) “değil”, **[ös]** (N.K:12-15) “öz”, **[mus]** (N.K:12-77) “buz”, **[o:s]** (N.K:15-87) “ağız”.

[ş]

[ş] alt sesi, sızıcı, yarı tonlu s-z arası bir sestir. Bu alt ses Isık-Köl ağzı metinlerinde kelime içinde az sıklıkta bulunmaktadır.

Isık. [çíqçú emeş̱piz] (IS.K:9-45) “çıkmazdık”, **[bilçi ĕmeş̱piz]** (IS.K:9-47) “bilmezdik”, **[cáş̱áp]** (IS.K:7-126) “yapıp”.

Alıntı kelimelerde

Kelime başında

Isık. [sėḇeb] (IS.K:10-76) “çünkü” < Ar. سبب

Isık. [sáldat] (IS.K:21-67) “asker” < Rus.vas. солда́т

Nar. [sáyasát] (N.K:10-25) “siyaset” < Ar. سياسة

Kelime içinde

Nar. [ustudent] (N.K:7-6) “öğrenci”< Rus.vas. студе́нт

Nar. [ıstıqan] (N.K:13-36) “bardak” < Rus. стака́н

Kelime sonunda

Nar. [pŭlüs] (N.K:6-15) “artı”< Rus.vas. плюс

/t/ Ünsüzü

/t/ ses birimi, patlamalı, tonsuz, diş-diş eti ünsüzüdür. Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında sistemli olarak kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Kelime başında

Isık. [tap-] (IS.K:6-592) “bulmak”, **[tınç]** (IS.K:12-128) “sakin”, **[taːr]** (IS.K:8-79) “kaba yünlü kumaş”; **Nar. [toː]** (N.K:4-105) “dağ”, **[toyut]** (N.K:17-18) “gıda”, **[tamı]** (N.K:19-72) “evi”, **[talqan]** (N.K:3-27) “kavut”.

Kelime içinde

Nar. [ata] (N.K:11-243) “baba”, **[otuz̧]** (N.K:8-117) “otuz”, **[tart-]** (N.K:18-13) “çekmek”, **[cát-]** (N.K:8-37) “yatmak”; **Isık. [erte]** (IS.K:1-83) “erken”, **[ötük]** (IS.K:9-215) “çizme”, **[cėti]** (IS.K:2-43) “yedi”.

Kelime sonunda

Nar. [at] (N.K:15-166) “at”, **[qurut]** (N.K:18-22) “kurut”; **Isık**. **[cig̱it]** (IS.K:2-360) “yiğit”, **[et]** (IS.K:8-92) “et”, **[büt]** (IS.K:9-76) “tüm”, [**tört]** (IS.K:14-85) “dört”.

/z/ Ünsüzü

/z/ ses birimi, sızıcı, tonlu, diş-diş eti ünsüzüdür. Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında alıntı kelimelerde ve tabiat taklidî kelimelerin başında bulunur. Narın ağzında sistemli olmamakla birlikte /z/ ünsüzü kelime sonunda ve iki

ünlü arasında tonsuz, sızıcı /s/ ünsüzüne gelişmektedir. Bazen her iki ağız metinlerinde bu ünsüz yarı tonsuzlaşarak z-s arası bir sese geliştiği de görülür.

Kelime içinde

Isık. [qızıl] (IS.K:22-160) "kırmızı", **[ɤuzɤun]** (IS.K:2-753) "kuzgun", **[azır]** (IS.K:13-55) "şimdi"; **Nar. [özüm]** (N.K:6-4) "kendim", **[izilde-]** (N.K:8-71) "araştımak", **[taza]** (N.K:11-195) "temiz".

Kelime sonunda

Nar. [sėg̱iz] (N.K:11-249) "sekiz", **[tuz]** (N.K:2-75) "tuz", **[qımız]** (N.K:10-34) "kımız", **[qız]** (N.K:4-155) "kız"; **Işık**. **[qomuz]** (IS.K:15-72) "kopuz", **[sėmiz]** (IS.K:2-154) "yağlı, kilolu", **[giyiz]** (IS.K:6-84) "keçe".

[s]

[s] alt sesi, sızıcı, tonsuz, diş-diş eti ünsüzüdür. Bu alt ses genelde Narın ağzında kelime içi ve sonunda bulunur.

Nar. [süsmö] (N.K:18-20) "peynir", **[asír]** (N.K:11-43) "şimdi", **[ösüḇüs]** (N.K:11-259) "kendimiz", **[asírınçá]** (N.K:12-3) "şimdilik", **[usát-]** (N.K:13-86) "uğurlamak", **[ösüm]** (N.K:17-2) "kendim".

Kelime sonunda

Nar. [ɤıs] (N.K:12-35) "kız", **[mus]** (N.K:12-75) "buz", **[cálɤıs]** (N.K:14-2) "yalnız", **[bis]** (N.K:18-7) "biz", **[bis]** (N.K:4-3) "biz".

Alıntı kelimelerde

Kelime başında

Nar. [za͡oçníy] (N.K:15-52) "uzaktan" < Rus.vas. зао́чный

Isık. [Ẕaķaz̲] (IS.K:15-102) "sipariş" < Rus. зака́з

Kelime içinde

Nar. [maɡ̲azinden] (N.K:7-35) “marketten” < Rus.vas. магази́н

Nar. [gezit] (N.K:10-22) “gazete” < Rus.vas. газе́та

Kelime sonunda

Nar. [uqas] (N.K:4-96) “kararname” < Rus. ука́з

[z̲]

[z̲] alt sesi, sızıcı, peltek, tonlu, diş-diş eti ünsüzüdür. Bu alt ses Isık-Köl ağzında kelime içi ve kelime sonunda kullanılmaktadır. Peltek /z̲/ sesi, sistemli olmayıp ferdi kullanımlar ile sınırlıdır.

Kelime içinde

Isık. [az̲ır] (IS.K:11-20) “şimdi”, **[cáz̲a-]** (IS.K:11-31) “yapmak”, **[az̲ır]** (IS.K:11-59) “şimdi”; **[öz̲gör-]** (IS.K:5-61) “değişti”, **[cáz̲a-]** (IS.K:15-85) “yapmak”, **[öz̲ülör]** (IS.K:5-66) “kendileri”.

[z̲̥]

[z̲̥] alt sesi, sızıcı, z-s arası yarı tonsuz, diş-diş eti ünsüzüdür. Bu alt sesi sistemli şekilde Narın ağzında kullanılmakta olup kelime içi ve kelime sonunda bulunur.

Kelime içinde

Nar. [az̲̥ır] (N.K:1-56) “şimdi”, **[ʁız̲̥ım]** (N.K:3-43) “kızım”, **[kez̲̥de]** (N.K:8-65) “zamanda”, **[kez̲̥ek]** (N.K:13-72) “sıra”,

Kelime sonunda

Isık. [dayínsïz̲̥] (IS.K:15-40) “habersiz”, **['sössüz̲̥]** (IS.K:5-136) “mutlaka”, **[biz̲̥]** (IS.K:6-10) “biz”, **['tez]** (IS.K:6-264) “hızlı”; **Nar. [iştev‿atavız̲̥]** (N.K:2-46) “çalışıyoruz”, **[ɡ̲öz̲̥]** (N.K:14-12) “göz”, **[tüz̲̥]** (N.K:14-25) “düz”.

/ts/ Ünsüzü

/ts/; sürekliye yakın, tonsuz, diş ünsüzüdür. Standart Kırgız Türkçesinde sadece alıntı kelimelerinde bulunan bu ses, Isık-Köl ve Narın ağızlarında da yine alıntı kelimelerde bulunur.

Alıntı kelimelerde

[s] alt sesi, Rusçadan ve Rusça vasıtasıyla diğer dillerden giren alıntı kelimelerde kullanılmaktadır.

Kelime başında

Nar. [sirk] (N.K:4-114) "sirk"< Rus.vas. ци́рк

Nar. sėntır (N.K:16-68) "merkez" < Rus.vas. це́нтр

Kelime içinde

Nar. prasėnti (N.K:11-215) "yüzde"< Rus.vas. protsent

Nar. ķansėrt (N.K:16-51) "konser"< Rus.vas. конце́рт

1.2.2.4. Diş Eti-Ön Damak Ünsüzleri

/c/ Ünsüzü

/c/ ünsüzü, tonlu, diş eti-ön damak ünsüzüdür. Genel Türkçede kelime başında bulunan /y/ ünsüzü, Kırgız Türkçesinde /c/ ünsüzüne dönüşmüştür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında sıkça kullanılan bu ünsüz, /ş/ ünsüzünün etkisiyle yarı tonsuz /ç̣/ sesine geliştiği görülür.

Kelime başında

Nar. [cėr] (N.K:16-62) "yer", **[cáː-]** (N.K:8-36) "yağmak", **[cėti]** (N.K:10-5) "yedi"; **Isık. [cíl]** (IS.K:15-18) "yıl", **[cúː-]** (IS.K:6-557) "yıkamak", **[cáŋı]** (IS.K:1-93) "yeni", **[címcírt]** (IS.K:19-58) "sezsiz", **[cáy]** (IS.K:2-111) "yaz".

Kelime içinde

Isık. [címcírt] (IS.K:19-58) “sezsiz”, **[cöcönŭ]** (IS.K:2-200) “civcivi”, **[qurcún]** (IS.K:6-310) “heybe”, **[qılcírıra꞉q]** (IS.K:11-80) “biraz bükük”, **[cápcáŋı]** (IS.K:1-88) “yepyeni”, **[olcó]** (IS.K:17-96) “ganimet”; **Nar. [ecėviz]** (N.K:15-79) “ablamız”, **[mülcü-]** (N.K:5-38) “kemirmek”.

[ç̣]

[ç̣] alt sesi, c-ç arası yarı tonsuz, diş eti-ön damak ünsüzüdür. Bu alt ses, Narın ağzı metinlerinde genelde /c/ sesinden önce gelen /ş/ sesinin tesiriyle ortaya çıkar.

Kelime başında

Nar. [oşç̣ėnde] (N.K:2-44) “orada”, **[uşç̣ėrdi]** (N.K:11-18) “burayı”, **[oşç̣ėrden]** (N.K:11-91) “oradan”, **[uşç̣ėrge]** (N.K:11-190) “buraya”, **[üşç̣üz]** (N.K:18-17) “üç yüz”, **[ç̣ílı]** (N.K:19-43) “yılı”.

Alıntı kelimelerde

Kelime içinde

Nar. [tacríyb̦am] (N.K:2-9) “tecrübem”< Ar. تجربة

Nar. [k̦orcik̦] (N.K:1-24) “ballı pide” < Rus. ко́ржик

/ç/ Ünsüzü

/ç/ sesi tonsuz, süreksiz, diş eti-ön damak ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda bulunur.

Kelime başında

Isık. [ɕėyin] (IS.K:1-17) “dek”, **[ɕóɤuː]** (IS.K:3-8) “birlikte”, **[ɕöp]** (IS.K:4-28) “ot”, **[ɕáɕílarín]** (IS.K:9-75) “küçük saçak, kumaşta”; **Nar. [ɕáç-]** (N.K:3-66) “saçmak”, **[ɕóŋ]** (N.K:4-12) “büyük”, **[ɕiy]** (N.K:7-36) “çiğ”.

Kelime içinde

Isık. [eɕėn] (IS.K:1-41) “ne kadar”, **[uɕúru]** (IS.K:2-10) “vakti”, **[ʝoyunɕá]** (IS.K:4-34) “ilgili”, **[ʞiɕine]** (IS.K:6-23) “biraz”, **[ɕóɕú-]** (IS.K:9-319) “ürkmek”; **Nar. [Köɕögö]** (N.K:1-32) “sokağa”, **[oɕóyo]** (N.K:1-84) “kocaman”, **[üçün]** (N.K:2-9) “için”, **[aqɕáˈ]** (N.K:3-32) “para”.

Kelime sonunda

Isık. [ʞeç] (IS.K:1-8) “geç”, **[tınç]** (IS.K:7-132) “sakin”; **Nar**. **[ilgiç]** (N.K:9-7) “ilmik”, **[toqoç]** (N.K:2-52) “yedi ekmek”.

Alıntı kelimeler

Kelime içinde

Nar. [oɕėred] (N.K:1-36) “sıra” < Rus. о́чередь

Kelime sonunda

Isık. [kem qarç] (IS.K:7-54) “masraf” < Ar. خراج

Nar. [eç] (N.K:8-189) “hiç” < Far. هیچ

[ş]

[ş] alt sesi, sızıcı, tonsuz, diş eti-ön damak ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde /ç/ sesi, kendinden önceki veya sonraki kelimenin /ş/ ünsüzü içermesi nedeniyle ilerleyici ya da gerileyici benzeşme sonucu /ş/ sesine dönüştüğü görülür. Bazen de tonsuz /t/ ünsüzünden önce gelen /ç/ ünsüzünün /t/ ünsüzünün etkisiyle /ş/ ünsüzüne gelişmektedir.

Kelime içinde

Nar. [altımış üşkö] (N.K:2-67) “altmış üçe”, **[eşteke]** (N.K:3-83) “hiç”<Far. hīç; **Isık. [qaş-]** (N.K:4-93) “kaçmak”, **[kişine]** (IS.K:11-80) “azıcık”.

Kelime sonunda

Isık. [üş] (IS.K:4-41) “üç”, **[üş]** (N.K:4-53) “a.a”, **[üş]** (IS.K:10-38) “a.a”, **[üş]** (IS.K:12-125) “a.a”.

/ş/ Ünsüzü

/ş/ sesi, sızıcı, tonsuz, diş eti-ön damak ünsüzüdür. Bu ses, Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında daha çok alıntı kelimeler ve taklidî kelimelerin başında bulunur. Her iki ağız metinlerinde kelime içinde aynen korunmuştur. Hatta iç seste tonsuz, art damak /q/ sesininden sonra yer aldığında /q/ sesinin sızıcılaşarak /ɣ/ sesine geliştiği gözlemlenmiştir. Kelime sonunda sistemli bir şekilde özelliğini korumuştur.

Kelime içinde

Isık. [cáɣşí] (IS.K:16-30) “iyi”, **[oɣşó-]** (IS.K:22-311) “benzemek”, **[aşpurt]** (IS.K:22-326) “armut”, **[taştek]** (IS.K:9-13) “leğen”, **[şümşük]** (IS.K:1-136) “alçak namussuz”; **Nar. [qıştoːsú]** (N.K:11-20) “kışlık”, **[beşik]** (N.K:13-26) “beşik”.

Kelime sonunda

Isık. [altımış] (IS.K:9-13) “altmış”, **[sóʏuş]** (IS.K:1-12) “savaş”, **[cáş]** (IS.K:2-109) “genç”; **Nar. [çíʏış]** (N.K:11-57) “güney”, **[quş]** (N.K:12-75) “kuş”, **[taş]** (N.K:10-65) “taş”.

Alıntı kelimelerde

Kelime başında

Isık. [şáːr] (IS.K:2-101) “şehir” < Far. شهر

Nar. [şügür] (N.K:13-42) “şükür” < Ar. شكر

Kelime içinde

Isık. [ışk̲oldor] (IS.K:15-79) “okullar” < Rus. шко́ла

/y/ Ünsüzü

/y/ sesi akıcı, tonlu, diş eti-ön damak yarı ünsüzüdür. Genel Türkçede kelime başında yer alan /y/ ünsüzü, Kırgız Türkçesinde /c/ ünsüzüne döndüğünden alıntı kelimeler dışında kelime başında /y/ sesi görülmez (Kasapoğlu Çengel, 2005:59). Isık-Köl ve Narın ağızlarında /y/ sesi genelde kelime içinde bulunur, kelime sonunda ise nadir görülür.

Kelime içinde

Nar. [uyat] (N.K:19-138) “ayıp”, **[üylön-]** (N.K:15-7) “evlen”; **Isık. [ayran]** (IS.K:1-53) “yoğurt”, **[qayra]** (IS.K:16-171) “tekrar”, **[buyruq]** (IS.K:6-42) “emir”, **[ayrıqçá]** (IS.K:2-111) “ayrıca”, **[bayke]** (IS.K:3-1) “abi”.

Kelime sonunda

Isık. [oy] (IS.K:2-337) “düşünce”, **[ıldıy]** (IS.K:2-125) “aşağıya”, **[síy]** (IS.K:4-53) “hürmet”; **Nar. [sóy-]** (N.K:8-128) “a.a”, **[ay]** (N.K:13-18) “ay”, **[toy]** (N.K:13-25) “düğün”.

1.2.2.5. Ön Damak Ünsüzleri

/g/ Ünsüzü

/g/ sesi, patlamalı, tonlu, ön damak ünsüzüdür. Kırgız Türkçesinde /g/ ünsüzü kelime başında çoğu durumda yansıma bildiren kelimelerde görülür. Standart Kırgız Türkçesinde kelime başında ve ortasındaki ön damak /k/ sesi Isık-Köl ve Narın ağızlarında çoğu durumda ön damak /g/ sesine dönüşür. Bu ünsüz iki ünlü arasında yer aldığında orta damak /g̲/ ünsüzüne dönüşmektedir.

Kelime başında

Isık. [gö:p] (IS.K:20-7) “çok”, **[güŋgöy]** (IS.K:22-13) “güney”, **[gülük]** (IS.K:7-137) “rahvan”; **Nar. [giyin]** (N.K:15-22) sonra“, **[gön-]** (N.K:17-11) “alışmak”, **[giyiz̧]** (N.K:18-79) “keçe”, **[ge:de]** (N.K:2-74) “bazen”.

Kelime içinde

Isık. [güŋgöy] (IS.K:22-13) “güney”, **[ilgerki]** (IS.K:9-17) “eski”, **[emgek]** (IS.K:9-169) “emek”, **[özgöçö]** (IS.K:10-55) “farklı”; **Nar**. **[ilgiç]** (N.K:9-7) “askı”, **[bilgiç]** (N.K:11-9) “belge”, **[cüg̱ür-]** (N.K:4-103) “koşmak”.

[g̱]

[g̱] alt sesi, patlamalı, tonlu, orta damak ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde iki ünlü arasında veya [l], [r], [y] ünsüzlerinden sonra yer alan ön damak /g/ ünsüzü, orta damak /g̱/ ünsüzüne gelişir. Bu durum daha çok kelime içinde gözlemlenir.

Kelime başında

Nar. [g̱öp] (N.K:12-27) “çok”, **[g̱empir]** (N.K:14-1) “kocakarı”, **[g̱işi]** (IS.K:16-156) “şahıs”, **[g̱el-]** (IS.K:17-70) “gelmek”.

Kelime içinde

Nar. [tig̱i] (N.K:11-5) “öteki”, **[sėg̱iz**] (N.K:11-7) “sekiz”, **[ķöçög̱ö]** (N.K:10-33) “sokağa”, **[ilg̱eri]** (N.K:13-35) “daha önce”; **Isık. [belg̱ilü]** (IS.K:14-87) “ünlü”, **[belg̱i]** (IS.K:16-151) “işaret”, **[cüg̱ön]** (IS.K:22-317) “oyan”.

Alıntı kelimelerde

Kelime başında

Nar. [gumanduˈ] (N.K:16-94) “insanlık” < Rus.vas. гума́нный

Nar. [gezit] (N.K:10-22) “gazete” < Rus.vas. газе́та

Kelime ortasında

Isık. [migrant] (IS.K:11-159) “göçmen” < Rus.vas. мигра́нт

Nar. [magazinden] (N.K:7-35) “marketten” < Rus.vas. магази́н

/k/ Ünsüzü

/k/ sesi, patlamalı, tonsuz, ön damak ünsüzüdür. Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) bu ses her durumda bulunur. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde genelde kelime başında bulunan ön damak /k/ ünsüzü tonlulaşarak /g/ sesine gelişir. Bazı durumlarda komşuluk ettiği ünlü ve ünsüzlerin etkisi ile yarı tonlulaştığı da görülür. Fakat bu değişim Standart Kırgız Türkçesinde görülmez.

Kelime başında

Nar. [kişi] (N.K:19-85) “kişi”, **[kiyin]** (N.K:18-14) “daha sonra”; **Isık**. **[kün**] (IS.K:8-123) “gün”, **[kiyiz]** (IS.K:12-81) “keçe”, **[köz]** (IS.K:14-61) “göz”.

Kelime içinde

Isık. [sėksėn] (IS.K:12-20) “seksen”, **[söykö]** (IS.K:9-86) “küpe”, **[törkün]** (IS.K:10-25) “zevcenin akrabaları”, **[çükö]** (IS.K:10-41) “aşık kemiği”; **Nar**. **[apkel-]** (N.K:19-14) “getirip”, **[erkek]** (N.K:16-6) “erkek”, **[beşĭkti]** (N.K:5-33) “beşiği”.

Kelime sonunda

Isık. [biyiːk] (IS.K:11-67) “yüksek”, [**iyik]** (IS.K:13-12) “kirmen”; **Nar**. **[tüştük]** (N.K:4-12) “güney”, [**ǩök]** (N.K:4-65) “mavi”, **[ǩünümdük]** (N.K:16-12) “günlük”.

[g]

[g] alt sesi, patlamalı, tonlu, ön damak ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında bulunan ön damak /k/ ünsüzü çoğu durumda tonlulaşarak /g/ sesine gelişir.

Kelime başında

Isık. [göːp] (IS.K:20-7) "çok", **[güŋgöy]** (IS.K:22-13) "güney", **[gülük]** (IS.K:7-137) "rahvan"; **Nar. [giyin]** (N.K:15-22) sonra", **[gön-]** (N.K:17-11) "alışmak", **[giyiz̭]** (N.K:18-79) "keçe", **[geːde]** (N.K:2-74) "bazen", **[gelin]** (N.K:6-8) "gelin", **[gün]** (N.K:1-106) "güneş".

[ɣ]

[ɣ] alt sesi, patlamalı, k-g arası yarı tonlu, ön damak ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın bölgesi çoğu kaynak kişileri tonsuz /k/ sesini bazen tonlu /g/ olarak telaffuz ederken bazı durumlarda k-g arası yarı tonsuz **[ɣ]** sesini kullanmaktadırlar.

Kelime başında

Nar. [ɣöp] (N.K:12-27) "çok", **[ɣeçke]** (N.K:7-21) "sabahtan akşama", **[ɣün]** (**N.K:1-106**) "gün", **[ɣünümdük]** (N.K:16-12) "günlük"; **Isık. [ɣüzg̭ü]** (IS.K:2-431) "ayna", **[ɣel-]** (IS.K:9-37) "gelmek".

[gʹ]

[gʹ] alt sesi kalın ünlü hecede ince boğumlanan /g/ ünsüzüdür. Bu alt ses Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde sadece alıntı kelimelerde bulunmaktadır.

Kelime içinde

Nar. [bugʹaltır] (N.K:18-42) "muhasebeci" < Rus. бухга́лтер

Isık. [bugʹaltırlıq] (IS.K:10-4) "muhasebecilik".

[k̲]

[k̲] alt sesi patlamalı, tonsuz, orta damak ünsüzüdür. Bu alt ses genelde alıntı kelimelerde bulunur. Türkçe kelimelerde ise, kelime başında ve ortasında görülür.

Türkçe kelimelerde

Nar. [k̲ıstar] (N.K:7-33) "kızlar", **[ak̲æsine]** (N.K:10-17) "amcasına", **[mınak̲ey]** (N.K:12-2) "işte".

Alıntı kelimelerde

Kelime başında

Isık. [k̲lastan] (IS.K:4-4) "sınıftan" < Rus.vas. кла́сс

Kelime ortasında

Isık. [müşökö] (IS.K:8-115) "çuvala" < Rus. мешо́к

Nar. [dükөŋgö] (N.K:15-6) "dükkana" < Ar. دكان

Nar. [arak̲ėt] (N.K:4-72) "çaba" < Ar. حرقة

Nar. [nalok̲o] (N.K:15-25) "vergiye" < Rus. нало́г

1.2.2.6. Art Damak-Boğaz Ünsüzleri

/ʁ/ Ünsüzü

[ʁ] sesi sızıcı, tonlu, art damak ünsüzüdür. Bu art damak /ʁ/ ünsüzü Standart Kırgız Türkçesinde kelime başında yansıma ve alıntı kelimeler dışında bulunmaz. Kuzey ağızları (Isık-Köl ve Narın) metinlerinde ise art damak /q/ ünsüzünün sızıcı /ʁ/ ünsüzüne dönüştüğü sık görülür. /ʁ/ sesinin uğradığı başka bir değişiklik de genizsil /ŋ/, /n/, /m/ seslerinin tesiriyle boğaz /g̲/ sesine gelişmesidir.

Kelime içinde

Isık. [toɤuz] (IS.K:1-15) “dokuz”, **[ataḫızɤa]** (IS.K:2-438) “babamıza”, **[buɤu]** (IS.K:2-13) “maral”, **[qurɤaqçíl]** (IS.K:5-93) “kurak”; **Nar. [taralɤan ekenbiz]** (N.K:8-30) “yayılmışız”, **[bir tŭɤanıma]** (N.K:10-17) “kardeşime”.

[ɠ]

[ɠ] alt sesi patlamalı, art damak, boğazsı ünsüzüdür. Genelde genizsil /ŋ/, /n/, /m/ seslerinden sonra gelen *{+GA/+GO}* yönelme hâl ekleri, bu genizsil seslerin tesiriyle boğazsıl [ɠ] sesine geliştiği görülür. Bu gelişme sistemli bir şekilde her iki bölge metinlerinde gözlenmektedir.

Kelime içinde

Isık. [qapqaŋɠɐ] (IS.K:2-680) “kapana”, **[cáːŋɠɐ]** (IS.K:2-865) “yağmura”, **[toqsóŋɠo]** (IS.K:4-86) “doksana”; **Nar. [mayrámɠɐ]** (N.K:1-31) “bayrama”, **[tuːɤaŋɠɐ]** (N.K:11-293) “akrabaya”.

/x/ Ünsüzü

/x/ sesi sızıcı, tonsuz, art damak ünsüzüdür. Standart Kırgız Türkçesinde sadece alıntı kelimelerde bulunan bu ses, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde de alıntı kelimelerde gözlenir.

Alıntı kelimelerde

Kelime başında

Isık. [hudojnik] (IS.K:15-63) “ressam” <Rus. худо́жник.

Kelime içinde

Isık. [cól‿ırashotuŋa] (IS.K:5-142) “yol parası”<Rus. расхо́д.

Isık. [aqottop] (IS.K:11-64) “avlanıp”<Rus. охо́та.

Nar. **[tehniḳum]** (N.K:10-28) “teknik okul”<Rus. те́хникум.

Nar. [sápqozu] (N.K:19-7) “sovhozu”< Rus. совхо́з.

/q/ Ünsüzü

/q/ sesi patlayıcı, tonsuz, art damak ünsüzüdür. Standart Kırgız Türkçesinde kelime başı, ortası ve sonunda bulunan bu ses, Isık-Köl ve Narın ağızlarında iki ünlü arasında yer alınca bazen sızıcı, art damak /ɤ/ sesine gelişir.

Kelime başında

Isık. [qu/ş] (IS.K:2-98) “kuş”, **[qayra]** (IS.K:8-102) “tekrar”, **[qırq]** (IS.K:4-1) “kırk”, **[qaysí] (**IS.K:9-15**)** “hangi”; **Nar. [qış]** (N.K:16-17) “kış” **[qara]** (N.K:11-133) “kara”, **[qançá]** (N.K:16-30) “kaç”.

Kelime içinde

Nar. [avışqa] (N.K:12-11) “yaşlı adam”, **[oqu-]** (N.K:17-3) “okumak”; **[cáqın]** (IS.K:2-142) “yakın”, **[cáqşí]** (IS.K:5-6) “iyi”, **[çúqulda-]** (IS.K:6-3) “yaklaşmak”.

Kelime sonunda

Isık. [**ḅiroq]** (IS.K:2-103) “fakat”, **[qırq]** (IS.K:4-1) “kırk”, **[cóq]** (IS.K:4-72) “yok”; **Nar**. **[qırsíq]** (N.K:19-54) “belâ”, **[şírdaq]** (N.K:5-15) “keçeden yapılmış kilim”.

[ɤ]

[ɤ] alt sesi, sızıcı, tonlu, arka damak ünsüzüdür. Bazen tonsuz, patlamalı, akra damak /q/ ünsüzü ünlü ile biten kelimeden sonra gelince sızıcılaşarak /ɤ/ sesine gelişir.

Kelime başında

Nar. [ʁɪz̥] (N.K:15-31) “kız”, **[ʁaray]** (N.K:15-3) “doğru”; **Isık. [ʁaysínı]** (IS.K:9-20) “hangisini”, **[ʁal-]** (IS.K:1-146) “kalmak”, **[ʁıl-]** (IS.K:2-63) “kılmak”, **[ʁayn‿enem]** (IS.K:10-27) “kayınvalidem”.

[ḫ̬]

[ḫ̬] alt sesi, sızıcı, tonsuz, art damak ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime içinde bulunan art damak /q/ ünsüzü bazen sızıcı /ḫ̬/ sesine gelişir.

Kelime içinde

Nar. [ahça] (N.K:3-33) “akçe/para”, **[aḫ̬çánı**] (N.K:4-135) “parayı”; **Isık**. **[cáḫ̬sínaqay]** (IS.K:8-6) “güzel”, **[hısím]** (N.K:12-133) “kızım”; **[cáḫ̬şí]** (IS.K:11-50) “iyi”, **[cáḫ̬şí]** (IS.K:5-5) “iyi”.

[g̬]

[g̬] alt sesi, patlamalı, tonlu bir boğaz ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime başında ve içinde bulunan art damak /q/ ünsüzü, kendinden önceki kelimenin sonunda bulunan genizsil /ŋ/, /n/, /m/ ünsüzlerinin etkisiyle boğaz /g̬/ sesine gelişir.

Kelime başında

Nar. [g̬ura-] (N.K:10-65) “düzüp”, **[g̬oldo-]** (N.K:2-59) “korusun”; **Isık. [g̬uyruqtu]** (IS.K:11-42) “kuyruğu”; **[g̬uda‿ʁudaçálarʁa]** (IS.K:11-45) “dünürlere”, **[g̬ʁl-]** (IS.K:22-342) “kalmak”, **[g̬ıl-]** (IS.K:2-154) “kılmak”, **[g̬ʁtuː]** (IS.K:8-118) “sert, zor”.

/ŋ/ Ünsüzü

/ŋ/ sesi akıcı, tonlu, art damak ünsüzüdür. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde bu ses, kelime içinde ve sonunda bulunur.

Kelime içinde

Isık. [oŋoy] (IS.K:6-326) "kolay", **[cáŋĭ]** (IS.K:6-323) "yeni", **[çóŋoy-]** (IS.K:7-11) "büyümek"; **Nar. [ķiyiŋki]** (N.K:6-12) "sonraki", **[muruŋqu]** (N.K:8-49) "önceki".

Kelime sonunda

Nar. [taŋ] (N.K:14-12) "sabah", **[ɤoşŭna‿ɤoloŋdoru]** (N.K:15-106) "komşuları", **[çóŋ]** (N.K:16-83) "büyük"; **Isık. [miŋ]** (IS.K:5-15) "bin", **[erteŋ]** (IS.K:6-265) "sabah".

İKİNCİ BÖLÜM

ISIK-KÖL VE NARIN AĞIZLARININ TARİHÎ-KARŞILAŞTIRMALI SES BİLGİSİ

2.1.Ünlüler

2.1.1. Uzun Süreli Ünlüler /aː/, /äː/, /ėː/, /oː/, /öː/, /uː/, /üː/

/aː/ Ünlüsü

/aː/ ünlüsü Eski Türkçede kalın, düz ve geniş bir ünlüdür.

/aː/ ünlüsü Kırgız Türkçesinin Kuzey ağızlarından olan Isık-Köl ve Narın ağızlarında çeşitli gelişmeler gösterir. Her iki bölgenin metinlerinde bu ünlü, hem birincil uzunluğu hem ikincil uzunluğu temsil etmektedir. Metinlerdeki örneklerde geniş ünlülü heceyi takip eden dar ünlülü hecelerin yanı sıra kapalı heceler ve açık ünlülü heceyi takip eden geniş ünlülü heceler tarzındaki örneklere rastlamaktayız. Bu uzun ünlü Türkçe kelimelerin yanı sıra alıntı kelimelerde de karşımıza çıkmaktadır.

Geniş ünlülü açık heceyi takip eden dar ünlülü açık ya da kapalı hecelerde

Eski Tü. /aː/ > Nar. /a/~/aː/~/uː/~/o/, Isık. /a/~/aː/~/uː/~/o/

ET. aːltun "altın" (Tekin, 1995: 90; Clauson, 1972 altuːn s.131a) > **Isık.** [altın] (IS.K:21-66) "a.a", [altın] (IS.K:6-156) "a.a", [altın] (IS.K:9-326) "a.a", iyelik eki ile [altınım] (IS.K:22-304) "a.a"; **Nar.** [altın] (N.K:11-328) "a.a", iyelik eki ile [altınıb̯ız̯] (N.K:4-88) "a.a", [altın] (N.K:4-98) "a.a", [altın] (N.K:14-25) "a.a", [altın] (N.K:14-25) "a.a". **K.S. [altın]** "altın" K.S. s.30.

ET. baːkır- "bağırmak" (Tekin, 1995: 100; Clauson, 1972 baːkır- s. 318) > **Nar.** [baqır-] (N.K:15-216) "a.a"; **Isık.** [baqĭrıp] (IS.K:4-79) "a.a", [baːqırıv̯atat] (IS.K:10-64) "a.a". **K.S. [baqır]** "bağırmak" K.S. s.80.

ET. kaːnı “hani? nerede?” (Tekin, 1995: 101; Clauson, 1972 kanı s.639) > **Isık.** [qana] (IS.K:2-28) “a.a”, [qana] (IS.K:2-477) “a.a”. **K.S. [kana]** “nerede?” K.S. s. 396.

ET. saːrıːg “sarı” (Tekin, 1995: 96; Clauson, 1972 sarığ s.848a) > **Isık.** [sárı] (IS.K:2-27) “a.a”, [sárı] (IS.K:6-82) “a.a”, [sárı] (IS.K:6-97) “a.a”, [sárı] (IS.K:14-46) “a.a”; **Nar.** [sárı] (N.K:18-18) “a.a”, [sárı] (N.K:4-101) “a.a”. **K.S. [sarı]** “sarı” K.S. s.638.

ET. yaːrim “yarım” (Tekin, 1995: 96; Clauson, 1972 yarım s.968b) > **Nar.** [cárım] (N.K:4-83) “a.a”, [cárım] (N.K:8-118) “a.a”, **Isık.** [cárım] (IS.K:22-114) “a.a”, iyelik eki ile [cárımı] (IS.K:2-30) “a.a”, [cárım] (IS.K:2-78) “a.a”, [cárım] (IS.K:14-42) “a.a”. **K.S. [carım]** “yarım” K.S. s.181.

Eski Türkçedeki üç sesten oluşan kelimelerde iki ünlü arasında yer alan /ɣ/ art damak ünsüzünün erimesi nedeniyle Kırgız Türkçesinde yuvarlaklaşarak uzun /oː/, /uː/ seslerine dönüşmektedir: aɣı-, -aɣı-, -aɣı > oo-, -aɣu- > -uu-. Bu ses hadisesi Isık-Köl ve Narın ağızlarında bolca görülmektedir.

ET. aːgu-lug “zehir” (Tekin, 1995: 90; Clauson, 1972 ağu s.78b) > **Isık**. [uː] (IS.K:2-700) “a.a”, hâl eki ile [uːɤa] (IS.K:2-700) “a.a”; **Nar.** [uː] (N.K:19-138) “a.a”. **K.S. [uu]** “zehir, ağu” K.S. s.788b.

ET. aːgar < *aːgır “ağır” (Tekin, 1995:95; Clauson, 1972 ağır s.88b) > **Isık.** [oːr] (IS.K:1-3) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-17) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-50) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-77) “a.a”, [oːr] (IS.K:15-93) “a.a”; **Nar.** [oːr] (N.K:8-155) “a.a”. **K.S. [oːr]** “ağır” K.S. s.595.

Görüldüğü gibi geniş uzun ünlüyü takip eden dar ünlülü hecelerde Eski Türkçedeki /aː/ ünlüsü uzunluğunu çok az kelimelerde korurken bazılarında yuvarlaklaşmıştır, çoğu durumda da kısaldığı gözlemlenmiştir.

İkinci hecede geniş ünlünün bulunduğu örneklerde

Eski Tü. /aː/ > Nar. /a/, Isık. /a/

ET. aːla "ala, alaca" (Tekin, 1995: 90; Clauson, 1972 aːla s.126a) > **Isık.** [kög̱ala] (IS.K:2-797) "tendeki morluk", [ala g̱iyiz] (IS.K:13-38) "ala keçe"; **Nar.** [ala cáz] (N.K:18-108) mec."baharın başlangıcı", [ala giyisd̥erdi] (N.K:18-76) "ala keçeleri". **K.S. [ala]** "benekli, alaca" K.S. s.17.

ET. aːra "arasında, bu arada" (Tekin, 1995: 90; Clauson, 1972 ara (aːra?) s.196a) > **Nar.** iyelik ve hâl ekiler ile [arasında] (N.K:4-25) "a.a", [arasında] (N.K:4-126) "a.a", [arasında] (N.K:8-25) "a.a", [arasında] (N.K:11-135) "a.a", [arasında] (N.K:16-57) "a.a"; **Isık.** [arasına] (IS.K:15-146) "a.a", [arasında] (IS.K:17-27) "a.a", [arasınan] (IS.K:21-51) "a.a", [arasında] (IS.K:2-3) "a.a". **K.S. [ara]** "ara, fasıla" K.S. s.38b.

ET. kaːnat "kanat" (Tekin, 1995: 114; Clauson, 1972 kanat (?kanaːd) s.635) > **Isık.** [qanattuː] (IS.K:11-123) "kuş", [qanattuːlardı] (IS.K:2-167) "kuşları". **K.S. [kanat]** "kanat" K.S. s. 396.

ET. saːnaː- "saymak" (Tekin, 1995: 96; Clauson, 1972 saːna s.835) > **Nar.** [sána-] (N.K:15-146) "a.a", [sána-] (N.K:19-68) "a.a"; **Isık.** [sána-] (IS.K:15-145) "a.a", [sána-] (IS.K:4-31) "a.a". **K.S. [sana-]** "saymak" K.S. s.636.

İkinci hecede geniş ünlü bulunduğu örneklerde Eski Türkçedeki /aː/ ünlüsü kısalarak normal süreli /a/ ünlüsüne dönüşmektedir. Kuzey ağızlarındaki (Isık-Köl ve Narın) bu özellik Hakas Türkçesinin ağızlarındaki özellikle benzerlik göstermektedir.[1]

[1] İkinci hecede geniş ünlünün bulunduğu örnekler Ortak Türkçedeki /aː/ ünlüsü Hakas Türkçesinin tüm ağızlarında kısa (normal) [ɑ] ünlüsü ile karşılanmaktadır. G.Killi Yılmaz, "Hakas Türkçesinin Ağızları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2002, s.153.

Açık hece durumunda

Eski Tü. /aː/ > Nar. /aː/, Isık. /aː/

ET. baː- "bağlamak" (Tekin, 1995: 90; Clauson, 1972 baː- s.292a) > **Isık.** [bayla-] (IS.K:1-147) "a.a", [bayla-] (IS.K:4-81) "a.a", [bayla-] (IS.K:7-135) "a.a", [bayla-] (IS.K:10-63) "a.a", [bayla-] (IS.K:20-41) "a.a", [bayla-] (IS.K:20-41) "a.a", [b̲ayla-] (IS.K:6-299) "a.a", [b̲ayla-] (IS.K:7-128) "a.a"; **Nar.** [bayla-] (N.K:12-50) "a.a", [bayla-] (N.K:12-127) "a.a", [bayla-] (N.K:12-128) "a.a", [bayla-] (N.K:5-35) "a.a", [bayla-] (N.K:8-41) "a.a". **K.S. [bayla-]** "bağlamak" K.S. s.102.

"…Eski Türkçedeki [baː-] kelimesi Kırgız Türkçesinde kök özelliğini kaybetmiştir ve tarihi süreç içinde ek alarak kalıplaşmıştır. Bu kelime, yeni kelimelerin ortaya çıkmasında önemli tabanlardan olmuştur: bag (<ba-g) odun bağı, bir kucak odun bağı (KM 572), bağla- (<ba-g + la-) "bayla-"" (Asanaliyev, 2004: 212-213).

ET. yaː "yay" (Tekin, 1995: 103; Clauson, 1972 yaː s.869a) > **Isık.** [cáː] (IS.K:2-139) "a.a", [cáː] (IS.K:2-300) "a.a", [cáː] (IS.K:2-303) "a.a". **K.S. [caː]** "yay" K.S. s.158.

Görüldüğü gibi Eski Türkçedeki /aː/ ünlüsü açık hece durumunda uzunluğunu korumuştur.

Kapalı hece durumunda

Kapalı hece durumunda bazen Eski Türkçedeki /aː/ ünlüsü korunurken çoğu durumda kısalmıştır.

Eski Tü. /aː/ > Nar. /a/~/aː/~/ö/~/oː/, Isık. /a/~/aː/~/ö/~/oː/

ET. aːç "aç" (Tekin, 1995: 90; Clauson, 1972 aːç (aːc) s.17a, DTS, 1969 ač s.3a) **> Isık.** [aç] (IS.K:19-88) "a.a", [açqa] (IS.K:2-210) "a.a", [açqa] (IS.K:2-211) "a.a"; **Nar.** [açqaçílıq] (N.K:13-100) "kıtlık", [aç] (N.K:14-21) "a.a", [açárçílıq] (N.K:3-54) "kıtlık", [açárçílıq] (N.K:4-103) "kıtlık". **K.S. [aç]** "aç" K.S. s.5.

ET. aːk “ak, beyaz” (Tekin,1995: 100; Clauson, 1972 aːk s.75) > **Nar.** [aq] (N.K:3-67) “a.a”, [aq] (N.K:11-43) “a.a”, [aq] (N.K:14-22) “a.a”; **Isık.** [aq] (IS.K:2-165) “a.a”, [aq] (IS.K:2-27) “a.a”, [aq] (IS.K:4-79) “a.a”. **K.S. [ak]** “beyaz” K.S. s.11.

ET. aːş “aş” (Tekin, 1995: 90; Clauson, 1972 aːş s.253b) > **Nar.** [aş] (N.K:12-27) “a.a”, [aş] (N.K:15-82) “ölüyü anmak üzere verilen ziyafet”; **Isık.** [aş] (IS.K:12-90) “a.a”, [aş] (IS.K:22-217) “a.a”, [aş] (IS.K:2-711) “ölüyü anmak üzere verilen ziyafet”, [aş] (IS.K:2-761) “ölüyü anmak üzere verilen ziyafet”, [aş] (IS.K:6-439) “a.a”, [aş] (IS.K:9-218) “a.a”. **K.S. [aş]** “1.gıda, 2.ölüyü anmak üzere verilen ziyafet” K.S. s.53.

ET. aːş- “aşmak” (Tekin, 1995: 100; Clauson, 1972 aːş- s.255a) > **Nar.** [aş-] (N.K:11-150) “a.a”, [aş-] (N.K:16-47) “a.a”, [aş-] (N.K:16-139) “a.a”, [aş-] (N.K:18-54) “a.a”, [aş-] (N.K:19-9) “a.a”; **Isık.** [aş-] (IS.K:9-181) “a.a”, [aş-] (IS.K:9-191) “a.a”, [aş-] (IS.K:11-207) “a.a”, [aş-] (IS.K:15-44) “a.a”, [aş-] (IS.K:15-154) “a.a”. **K.S. [aş-]** “bir şeyin üzerinden geçmek” K.S. s.53.

ET. aːt “ad, unvan” (Tekin,1995: 90; Clauson, 1972 aːt (aːd) s.32b) > **Nar.** [at] (N.K:15-130) “a.a”, iyelik eki ile [atı] (N.K:15-153) “a.a”, [at] (N.K:15-166) “a.a”, iyelik eki ile [atım] (N.K:16-1) “a.a”, [atı] (N.K:4-39) “a.a”, hâl eki ile [atın] (N.K:19-56) “a.a”; **Isık.** iyelik eki ile [atı] (IS.K:10-73) “a.a”, [atı] (IS.K:11-113) “a.a”, [atım] (IS.K:12-21) “a.a”, hâl eki ile [atın] (IS.K:11-19) “a.a”. **K.S. [at]** “ad, isim” K.S. s.57.

ET. aːy “ay” (Tekin, 1995: 90; Clauson,1972 aːy s.265a) > **Isık.** [ay] (IS.K:2-543) “a.a”, [ay] (IS.K:1-151) “a.a”, [ay] (IS.K:2-546) “a.a”; **Nar.** [ay] (N.K:1-81) “a.a”, [ay] (N.K:13-18) “a.a”. **K.S. [ay]** “ay” K.S. s.61.

ET. aːz “az” (Tekin, 1995: 90; Clauson, 1972 aːz s.277a) > **Nar.** [az] (N.K:11-136) “a.a”, [az] (N.K:16-43) “a.a”, [az̥] (N.K:16-55) “a.a”, [az̥] (N.K:16-63) “a.a”, [az̥] (N.K:4-113) “a.a”; **Isık.** [az] (IS.K:5-152) “a.a”, [az] (IS.K:2-136) “a.a”. **K.S. [az]** “az, az mikdar” K.S. s.72.

ET. baːr “var” (Tekin, 1995: 90; Clauson, 1972 baːr s.353) > **Nar.** [baːr] (N.K:1-7) “a.a”, [bar] (N.K:6-21) “a.a”, [bar] (N.K:7-5) “a.a”, [bar] (N.K:8-9) “a.a”, [bar] (N.K:8-100) “a.a”, [bar] (N.K:10-5) “a.a”, [b̲ar] (N.K:11-102) “a.a”, [b̲ar] (N.K:11-

134) “a.a”, [b̲ar] (N.K:12-2) “a.a”; **Isık.** [baːr] (IS.K:5-40) “a.a”, [baːr] (IS.K:7-63) “a.a”, [bar] (IS.K:6-82) “a.a”, [bar] (IS.K:6-244) “a.a”, [bar] (IS.K:7-101) “a.a”, [bar] (IS.K:8-10) “a.a”, [bar] (IS.K:9-8) “a.a”, [b̲ar] (IS.K:9-25) “a.a”, [b̲ar] (IS.K:10-91) “a.a”. **K.S. [bar]** “varlık, var” K.S. s.86.

Isık-Köl ve Narın metinlerinde bar “var” kelimesinin yalın hâli çoğu zaman normal süreli şekilde telaffuz edilirken bazen uzadığı görülür. Her iki ağızda bu kelimenin iyelik eki ve belirtme hâl eki almış hâli ise kalıcı bir şekilde uzun ünlülüdür.

baːrı “hepsi” > **Isık.** [baːrı] (IS.K:22-31) “hepsi”, [baːrdıːın] (IS.K:2-29) “hepsini”; **Nar.** [baːrı] (N.K:19-64) “hepsi”, [baːrın] (N.K:1-122) “tümünü”, [baːrın] (N.K:8-74) “hepsini”. **K.S. [baːrın]** “hepsini” K.S. s.76.

ET. baːy “zengin” (Tekin, 1995: 90; Clauson, 1972 baːy s.384a) > **Isık.** [bay] (IS.K:17-80) “a.a”, [baylar] (IS.K:16-12) “a.a”, [bay] (IS.K:9-7) “a.a”; **Nar.** [bay] (N.K:11-242) “a.a”, [bay] (N.K:11-243) “a.a”, [bay] (N.K:11-244) “a.a”, [b̲ay] (N.K:11-246) “a.a”. **K.S. [bay]** “zengin” K.S. s.100.

ET. qaːl- “kalmak” (Tekin, 1995: 95; Clauson, 1972 kal- s.615b) > **Nar.** [qal-] (N.K:2-7) “a.a”, [qal-] (N.K:2-37) “a.a”, [qal-] (N.K:4-36) “a.a”, [qal-] (N.K:6-4) “a.a”, [qal-] (N.K:8-32) “a.a”, [qal-] (N.K:11-120) “a.a”, [qal-] (N.K:13-149) “a.a”; **Isık.** [qal-] (IS.K:2-213) “a.a”, [qal-] (IS.K:2-224) “a.a”, [qal] (IS.K:4-107) “a.a”, [qal-] (IS.K:6-26) “a.a”, [qal-] (IS.K:11-226) “a.a”. **K.S. [kal-]** “kalmak, geri kalmak” K.S. s.386.

ET. qaːm, qan “kan” (Tekin,1995: 95; Clauson,1972 kaːn s.629) > **Isık.** [qan] (IS.K:19-81) “a.a”, [qan] (IS.K:2-852) “a.a”; **Nar.** [qan] (N.K:4-103) “a.a”. **K.S. [kan]** “kan” K.S. s395.

ET. kaːr “kar” (Tekin, 1995: 173; Clauson,1972 kaːr s.641) > **Isık.** [qaːr] (IS.K:2-892) “a.a”, [qaːr] (IS.K:5-97) “a.a”; **Nar.** [qar] (N.K:1-82) “a.a”, [qar] (N.K:7-13) “a.a”. **K.S. [kar]** “kar” K.S. s.402.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi Eski Türkçedeki kaːr kelimesindeki /aː/ ünlüsü Isık-Köl metinlerinde uzunluk şekli korunurken Narın

ağızlarında kısaldığı görülür. Standart Kırgız Türkçesinde bu kelimedeki /aː/ ünlüsü kısalmıştır.

ET. saːb/saːv "söz" (Tekin, 1995: 90; Clauson, 1972 saːv s.782b) > **Isık.** [söz] (IS.K:2-24) "a.a", [söz] (IS.K:2-163) "a.a", [söz] (IS.K:3-33) "a.a", iyelik eki ile [sözü] (IS.K:3-47) "a.a", [sözü] (IS.K:9-19) "a.a", [söz] (IS.K:6-213) "a.a", [söz] (IS.K:16-83) "a.a", hâl eki ile [sözgö] (IS.K:2-590) "a.a", [sözdü] (IS.K:15-135) "a.a"; **Nar.** [söz] (N.K:18-110) "a.a", [sözˌ] (N.K:11-24) "a.a", hâl eki ile [sözˌü] (N.K:11-124) "a.a", [sözˌ] (N.K:15-176) "a.a". **K.S. [söz]** "kelime" K.S. s.665.

ET. saːm "sayı" (Tekin, 1995: 96; Clauson,1972 sanaː- (saːnaː-)s.835a) > **Nar.** [sán] (N.K:4-96) "a.a", hâl eki ile [sánda] (N.K:11-136) "a.a", [sánda] (N.K:15-110) "a.a"; **Isık.** [sán] (IS.K:2-441) "a.a", [sánda] (IS.K:2-225) "a.a", [sánda] (IS.K:4-40) "a.a", hâl eki ile [sánın] (IS.K:16-98) "a.a". **K.S. [san]** "sayı, miktar" K.S. s.635.

ET. taːğ "dağ" (Tekin,1995: 90; Clauson,1972 taːğ s.463a) > **Nar.** [toː] (N.K:4-105) "a.a", hâl eki ile [toːdo] (N.K:17-39) "a.a", [toːdo] (N.K:4-105) "a.a", [toːʏo] (N.K:7-20) "a.a", [toːnun] (N.K:12-79) "a.a"; **Isık.** hâl eki ile [toːʏo] (IS.K:20-44) "a.a", [toː] (IS.K:2-872) "a.a", hâl eki ile [toːnun] (IS.K:2-756) "a.a", [toː] (IS.K:6-212) "a.a". **K.S. [toː]** "dağ" K.S. s.748.

ET. taːm "duvar, çatı" (Tekin, 1995: 174; Clauson, 1972 taːm s.502) > **Nar.** [tam] (N.K:8-165) "ev", iyelik eki aldığında [tamı] (N.K:19-72) "evi"; **Isık.** hâl eki aldığında [tamda] (IS.K:8-63) "evde", [tam] (IS.K:12-136) "ev". **K.S. [tam]** "duvar, ev" K.S. s.703.

ET. taːn "sabah, akşam esen serin yel" (Tekin, 199: 102; Clauson, 1972 taŋ (d-)s.510b) > **Isık.** [taŋ] (IS.K:3-18) "a.a", [taŋ] (IS.K:4-108) "a.a", hâl eki ile [taŋgɐ] (IS.K:6-456) "a.a", [taŋ] (IS.K:6-586) "a.a", [taŋ] (IS.K:19-48) "a.a"; **Nar.** [taŋgɐ] (N.K:14-7) "a.a", [taŋ] (N.K:14-12) "a.a". **K.S. [taŋ]** "şafak, tan" K.S. s.706.

ET. taːş "taş" (Tekin, 1995: 91; Clauson,1972 taːş (d-?)s.557a) > **Nar.** [taş] (N.K:5-35) "a.a", iyelik eki ile [taşı] (N.K:6-21) "a.a", [taş] (N.K:8-182) "a.a", hâl eki ile

[taştaŋ] (N.K:10-65) “a.a”; **Isık.** [taş] (IS.K:2-130) “a.a”, [taş] (IS.K:2-238) “a.a”, [taş] (IS.K:6-457) “a.a”, [taş] (IS.K:12-54) “a.a”. **K.S. [taş]** “taş” K.S. s.715.

İnceltici özelliğe sahip olan [y], [l], [m], [n], [c], [ç], [s], [ş] ünsüzleri ile hece kuran Eski Türkçedeki /aː/ ünlüsü yarı incelerek /áː/ ünlüsüne dönüşmüştür. Bu tür yarı incelme durumu metinlerde bolca karşımıza çıkmaktadır.

ET. yaːy “yaz” (Tekin, 1995: 103; Clauson,1972 yaːy s.980a) > **Isık**. [cáy] (IS.K:2-111) “a.a”, hâl eki ile [cáydın] (IS.K:2-589) “a.a”, [cáyí] (IS.K:6-280) “a.a”, [cáydın] (IS.K:11-58) “a.a”, aitlik eki ile [cáyqı] (IS.K:19-53) “a.a”; **Nar**. [cáyında] (N.K:6-12) “a.a”, [cáyínda] (N.K:9-32) “a.a”. **K.S. [cay]** “yaz” K.S. s.189.

ET. yaːz “ilkbahar” (Tekin, 1995: 103; Clauson,1972 yaːz (ñ) s.982b) > **Isık**. [cáz] (IS.K:1-42) “a.a”, [cáz] (IS.K:2-900) “a.a”, hâl eki ile [cázında] (IS.K:5-82) “a.a”, [cázında] (IS.K:16-147) “a.a”, [cázda] (IS.K:19-84) “a.a”, [cázda] (IS.K:22-140) “a.a”; **Nar.** [cáz] (N.K:18-108) “a.a”. K.S. [caz] “ilkbahar” K.S. s.193.

Görüldüğü gibi Eski Türkçedeki /aː/ ünlüsünün niteliği Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında korunmuştur. Nicelik bakımından bu ses, çoğu durumda kısalmıştır. Bazen de iki ünlü arasında kalan ünsüzlerin erimesiyle yuvarlaklaşarak uzadığı görülür. Bu sesin telaffuzu hem Standart Kırgız Türkçesinde hem Isık-Köl ve Narın ağızlarında Türkiye Türkçesindeki postdorsal /a/ sesi gibidir.

/äː/ Ünlüsü

Eski Tü. /äː/ > Isık. /e/ Nar. /e/

/äː/ ünlüsü Eski Türkçede düz, geniş ve bir ön dil ünlüsüdür.

Eski Türkçedeki /äː/ ünlüsü, Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında normal boğumlanan [e] sesine tekabül etmektedir.

ET. bäːrü “beri” (Tekin,1995: 96; Clauson, 1972 berüː(bérüː) s.355b) > **Nar.** [beri] (N.K:16-4) “a.a”, [beri] (N.K:19-67) “a.a”, [beri] (N.K:2-18) “a.a”, [beri] (N.K:4-33)

“a.a”; **Isık.** [beri] (IS.K:16-79) “a.a”, [beri] (IS.K:17-5) “a.a”, [beri] (IS.K:19-6) “a.a”. **K.S. [bu yana doğru]** “bu yana doğru” K.S. s.109.

/ė:/, /i:/ Ünlüsü

Kapalı /ė/ ünlüsü hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Tekin bu sesi, Orhon yazıtlarındaki bazı kelimelerde ilk hecedeki alçak ünlü olan kapalı /e/, bazen /ä/ ünlüsü gibi işaret edilmediğini, bazen de /I/ harfi ile yazıldığını belirtir: br- ~bir- “vermek”, bş~ biş “5” vb. (Tekin, 2016: 50).

V.Thomsen, Orhon Yazıtları’ndaki *beş, yer, yeti* kelimelerinin ilk hecelerindeki 𐰃 (=i,ı) ünlülerinin bazen yazılıp bazen yazılmayışını e/i arası dokuzuncu bir ünlüye /ė/ işaret ediyor olabileceğini belirtmektedir (Ceylan, 1991:155).

A. von Gabain ise, Uygur ve Mani yazısında kâh /ä/, kâh /i/ ile temsil edilen kapalı bir ünlünün de mevcut olması gerektiğini söylemektedir (Gabain, 2007:34).

Ercilasun, /ė/ sesinin Eski Türkçedeki /i/ sesinden geldiğini ve Azeri ile Terekemelerde düzenli şekilde kullanıldığını belirtir (Ercilasun, 1983:52).

Isık-Köl ve Narın ağızları metinlerinde Eski Türkçedeki bu kapalı /ė:/ ünlüsü kısaldığı görülür. Nitelik bakımından baktığımızda metinlerde bu kapalı ünlü daha açık şekilde yani diğer normal süreli /e/ ünlüsü gibi telaffuz edilmektedir.

İlk Hecede

Eski Tü. /ė:/, /i:/ > Isık. /e/~/e:/~/ė/ Nar. /e/~/ė/

ET. ė:ki “iki” (Tekin, 1995: 91; Clauson, 1972 ékki s.100b)> **Isık.** [eki] (IS.K:22-310) “a.a”, [eki] (IS.K:1-22) “a.a”, [eki] (IS.K:3-13) “a.a”, [eki] (IS.K:21-3) “a.a”, [eki] (IS.K:1-63) “a.a”; **Nar.** [eki] (N.K:8-6) “a.a”, [eki] (N.K:9-4) “a.a”, [eki] (N.K:15-3) “a.a”. **K.S. [eki]** “eki” s.324.

ET. bi:şik “beşik” (Tekin, 1995: 105; Clauson, 1972 bėşük s.380b) > **Nar.** [beşik] (N.K:5-33) “a.a”, [beş] (N.K:6-7) “a.a”, hâl eki aldığında [beşikti] (N.K:12-84) “beşiği”, [beşik] (N.K:13-26) “a.a”; **Isık.** hâl eki aldıında [beşik᾽te] (IS.K:7-94)

“beşikte”, [beşike] (IS.K:10-37) “beşiğe”, [beşike] (IS.K:11-121) “beşiğe”. **K.S. [beşik]** “beşik” K.S. s.110.

ET. se꞉kri- “sıçramak” (Tekin, 1995: 181; Clauson, 1972 sékri s.822a) > **Nar.** [sėkir-] (N.K:19-137) “a.a”; **Isık.** [sėkir-] (IS.K:11-219) “a.a”. **K.S. [sekir]** “sıçramak” K.S. s.643.

Eski Türkçedeki [se꞉kri-] fiilinde görüldüğü gibi, Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl ve Narın ağızlarında birinci hecedeki /e꞉/ ünlüsünün kısalması yanı sıra metatez olayı gerçekleşmiştir.

ET. ki꞉din “sonra” (Tekin, 1995: 106; Clauson, 1972 ké꞉din (g-)s.704b) > **Nar.** [kiyin] (N.K:17-4) “a.a”, [kiyin] (N.K:18-14) “a.a”, [giyin] (N.K:19-16) “a.a”, [giyin] (N.K:1-33) “a.a”, [giyin] (N.K:2-5) “a.a”, [ǩiyin] (N.K:4-12) “a.a”, [g̃iyin] (N.K:8-67) “a.a”, [giyin] (N.K:9-20) “a.a”; **Isık.** [kiyin] (IS.K:1-5) “a.a”, [giyin] (IS.K:1-37) “a.a”, [ǩiyin] (IS.K:2-10) “a.a”, [giyin] (IS.K:2-101) “a.a”, [giyin] (IS.K:4-86) “a.a”. **K.S. [kiyin]** “sonra” K.S. s.475.

ET. ti꞉rig “diri, canlı” (Tekin, 1995: 106; Clauson, 1972 tirig (d-) s.543b) > **Isık.** [ṭirü꞉] (IS.K:10-85) “a.a”, [tirü꞉] (IS.K:2-704) “a.a”, [tirü] (IS.K:3-29) “a.a”, [tirü꞉] (IS.K:6-272) “a.a”, hâl eki ile [tirü꞉nün] (IS.K:17-100) “a.a”. **K.S. [tirüü]** “diri” K.S. s.739.

ET. yė꞉tmiş “yetmiş” (Tekin, 1995: 91; Clauson, 1972 yétmiş s.891b) > **Isık.** [cėtimiş] (IS.K:1-93) “a.a”, sıra sayı sıfatı şeklinde [cėtimişinçi] (IS.K:2-10) “a.a”, [cėtimişinçī] (IS.K:4-5) “a.a”, [cėtimiş] (IS.K:5-20) “a.a”, [cėtimiş] (IS.K:12-63) “a.a”, [cėtimiş] (IS.K:15-74) “a.a”, [cėtimiş] (IS.K:19-5) “a.a”; **Nar.** [cėtimiş] (N.K:2-10) “a.a”, hâl eki ile [cėtimişke] (N.K:2-87) “a.a”, [cėtimiş] (N.K:8-4) “a.a”, [cėtimişke] (N.K:17-54) “a.a”. **K.S. [cetimiş]** “yetmiş” K.S. s.205.

Açık hecelerde

ET. bi꞉ “kısrak” (Tekin, 1995: 105; Clauson,1972 be꞉ s.291b) > **Isık.** [be꞉] (IS.K:8-59) “a.a”, hâl eki aldığı zaman [be꞉nin] (IS.K:9-225) “kısrağın”, [be꞉ni] (IS.K:17-67) “kısrağı”, [be꞉] (IS.K:16-148) “a.a”. **K.S. [be꞉]** “kısrak” K.S. s.104.

ET. tiː- “demek” (Tekin, 1995: 106; Clauson, 1972 tėː-(dėː-) s.433b) > **Isık.** [de-] (IS.K:19-3) “a.a”, [de-] (IS.K:20-29) “a.a”, [de-] (IS.K:21-25) “a.a”, [de-] (IS.K:22-15) “a.a”; **Nar.** [de-] (N.K:14-5) “a.a”, [de-] (N.K:15-18) “a.a”, [de-] (N.K:16-10) “a.a”, [de-] (N.K:18-92) “a.a”. **K.S. [de-]** “demek” KS. s.300.

ET. yiː- “yemek” (Tekin, 1995: 107; Clauson, 1972 yéː- (?d-) s.369b) > **Isık.** [cė-] (IS.K:6-290) “a.a”, [cė-] (IS.K:11-66) “a.a”, [ce-] (IS.K:14-63) “a.a”, [cėp-] (IS.K:6-211) “a.a”, [cė-] (IS.K:11-176) “a.a”; **Nar.** [cė-] (N.K:4-65) “a.a”, [cė-] (N.K:4-169) “a.a”, [cė-] (N.K:5-42) “a.a”, [cė-] (N.K:14-3), [cė-] (N.K:2-82) “a.a”. **K.S. [ce-]** “yemek” K.S. s.196.

Kapalı hecelerde

Eski Tü. /ėː/, /iː/ > Isık. /eː/~/e/~/ė/~/i/ Nar. /e/~/ė/~/i/

ET. ėːl “halk” (Tekin, 1995: 91; Clauson, 1972 ėːl s.121b) > **Isık.** [el] (IS.K:6-178) “a.a”, [el] (IS.K:7-59) “a.a”, çokluk eki aldığında [elder] (IS.K:10-23) “halk”, hâl eki aldığında [elinĭn] (IS.K:11-10) “halkının”, [eliḇiz] (IS.K:14-9) “halkımız”, [el] (IS.K:15-17) “a.a”. **K.S. [el]** “halk” K.S. s.324.

ET. iːr “yer” (Tekin, 1995: 105; Clauson, 1972 yéːr s.954a) > **Nar.** [cėr] (N.K:8-107) “a.a”, hâl eki ile [cėrde] (N.K:10-6) “a.a”, [cėrden] (N.K:15-69) “a.a”, [cėri] (N.K:11-9) “a.a”, [cėr] (N.K:12-125) “a.a”; **Isık.** [cėr] (IS.K:11-35) “a.a” hâl eki ile [cėrg̱e] (IS.K:9-7) “a.a”, [cėrden] (IS.K:12-102) “a.a”, iyelik eki ile [cėriḇiz̧] (IS.K:13-3) “a.a”, [cėr] (IS.K:14-45) “a.a”. **K.S. [cer]** “arz, yer” K.S. s.202.

ET. iːş “iş” (Tekin, 1995: 106; Clauson, 1972 iːş (? 1 ış) s.254a) > **Nar.** [iş] (N.K:16-33) “a.a”, [iş] (N.K:16-110) “a.a”, [iş] (N.K:2-50) “a.a”; **Isık.** [iş] (IS.K:22-106) “a.a”, [iş] (IS.K:22-334) “a.a”, [iş] (IS.K:2-550) “a.a”, [iş] (IS.K:2-822) “a.a”, [iş] (IS.K:6-271) “a.a”, [iş] (IS.K:7-51) “a.a”. **K.S. [iş]** “iş” K.S. s.372.

ET. bėːl “bel” (Tekin, 1995: 91; Clauson, 1972 béːl s.330a) > **Isık.** [belinen] (IS.K:2-691) “a.a”, [belĩnen] (IS.K:2-693) “a.a”, [beline] (IS.K:7-128) “a.a”, [beli] (IS.K:8-32) “a.a”, ”, [belĩne] (IS.K:8-82) “a.a”; **Nar.** [belĩnde] (N.K:19-84) “a.a”, [beli]

(N.K:19-94) “a.a”, [belinen] (N.K:4-33), [bel] (N.K:4-64) “a.a”, [bel] (N.K:13-3) “a.a”, [beld˙in] (N.K:17-22) “a.a”. **K.S. [bel]** “bel” K.S. s.105.

ET. biːr- “vermek” (Tekin, 1995: 105; Clauson, 1972 bėːr s.354b) > **Nar.** [ber-] (N.K:5-8) “”a.a, [ber-] (N.K:7-21) “a.a”, [ber-] (N.K:10-32) “a.a”, [ber-] (N.K:12-11) “a.a”, [ber-] (N.K:16-85) “a.a”; **Isık.** [ber] (IS.K:12-82) “a.a”, [ber-] (IS.K:13-12) “a.a”, [ber-] (IS.K:14-61) “a.a”, [ber-] (IS.K:16-179) “a.a”. **K.S. [ber-]** “vermek” K.S. s.107.

ET. biːr “bir” (Tekin, 1995: 105; Clauson, 1972 biːr s.353b) > **Isık.** [bir] (IS.K:21-95) “a.a”, [bir] (IS.K:22-36) “a.a”, [bir] (IS.K:22-43) “a.a”, [bir] (IS.K:1-2) “a.a”, [bir] (IS.K:2-3) “a.a”, [bir] (IS.K:6-15) “a.a”, [bir] (IS.K:7-68) “a.a”; **Nar.** [bir] (N.K:19-59) “a.a”, [bir] (N.K:19-166) “a.a”, [bir] (N.K:1-13) “a.a”, [bir] (N.K:2-6) “a.a”, [bir] (N.K:7-12) “a.a”. **K.S. [bir]** “bir” K.S. s.121.

ET. bėːş “beş” (Tekin, 1995: 91; Clauson, 1972 bėːş s.376a) > **Nar.** [beş] (N.K:1-10) “a.a”, [beş] (N.K:3-37) “a.a”, [beş] (N.K:15-26) “a.a”, [beş] (N.K:17-4) “a.a”; **Isık.** [beş] (IS.K:1-20), [beş] (IS.K:4-13) “a.a”, [beş] (IS.K:6-12) “a.a”, [beş] (IS.K:9-8) “a.a”, [beş] (IS.K:16-102) “a.a”. **K.S. [beş]** “beş” K.S. s.110.

ET. kiːç “geç” (Tekin, 1995: 106; Clauson, 1972 kėːç (gėːç) s.692b) > **Nar.** [ǩeç] (N.K:4-178) “a.a”, [ǩeçinde] (N.K:3-24) “akşamleyin”; **Isık.** [geçinde] (IS.K:19-44) “akşam”, [ǩeçinde] (IS.K:22-56) “akşamleyin”. **K.S. [keç]** “geç vakit, akşamleyin” K.S. s.428.

ET. tiːr- “dermek, toplamak” (Tekin, 1995: 106; Clauson, 1972 tėːr-(d-) s.529) > **Nar.** [ter-] (N.K:3-17) “a.a”, [ter-] (N.K:7-35) “a.a”, [ter-] (N.K:13-108) “a.a”, [ter-] (N.K:3-17) “a.a”; **Isık.** [ter-] (IS.K:12-81) “a.a”, [ter-] (IS.K:20-44) “a.a”, [ter-] (IS.K:21-51) “a.a”. **K.S. [ter-]** “derlemek, toplamak” K.S. s.727.

ET. tiːş “diş” (Tekin, 1995: 106; Clauson, 1972 tiːş (d-) s.561b) > **Isık**. iyelik eki ile [tişin] (IS.K:6-240) “a.a”, hâl eki ile [tişiŋe] (IS.K:6-461) “a.a”; **Nar.** iyelik eki ile [tişi] (N.K:4-198) “a.a”, [tişi] (N.K:4-199) “a.a”. **K.S. [tiş]** “diş” K.S. s.739.

[c] ünsüzünün inceltici özelliğinden dolayı Eski Türkçedeki yėː-, yėːl, yėːti gibi kelimelerin başındaki [y] yarı ünsüzünün Kırgız Türkçesinde [c] ünsüzüne değiştiğinden Eski Türkçedeki bu kapalı /ėː/ ünlüsü hem kısalmış hem de inceltici ünsüzden dolayı kapantılığını koruduğu görülür.

ET. yiːl "rüzgar" (Tekin, 1995: 107; Clauson, 1972 yéːl s.916b) > **Isık.** [cėl] (IS.K:19-32) "a.a"; **Nar.** [cėl] (N.K:5-37) "a.a". **K.S. [cel]** "rüzgâr" K.S. s.198.

ET. yiːŋ "yen, elbise kolu" (Tekin, 1995: 107; Clauson, 1972 yéŋ s.940b) > **Isık.** hâl eki ile [cėŋden] (IS.K:1-100) "a.a", [cėŋine] (IS.K:9-204) "a.a", [cėŋin] (IS.K:11-219) "a.a"; **Nar.** [cėŋinen] (N.K:15-96) "a.a". **K.S. [ceng̃]** "yen" K.S. s201.

Eski Türkçe /äː/ ile /ėː/, /iː/ sesleri Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) normal boğumlanan ve önden telaffuz edilen /e/ sesine tekabül etmektedir. Bu ünlü ilk hecede sayılı durumlarda uzunluğunu korurken çoğu durumda kısaldığı görülür. Nitelik bakımından bu ünlü, tek heceli kelimelerde daralarak /i/ sesine dönüştüğü de görülmektedir. Bu sesin çıkaraılış şekli Türkiye Türkçesindeki normal [e] sesi gibidir.

/oː/ Ünlüsü

Eski Türkçede geniş, yuvarlak ve bir arka dil ünlüsü olan /oː/ ünlüsü, Isık-Köl ve Narın ağızlarında genellikle normal süreli (kısa) /o/ olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kısalma hem kapalı hecelerde hem ikinci hecesi dar ünlülü olan kelimelerde görülür.

Geniş ünlülü açık heceyi takip eden dar ünlülü açık ya da kapalı hecelerde

Eski Tü. /oː/ > Nar. /o/, Isık. /o/

ET. boːyın "boyun" (Tekin, 1995: 107; Clauson, 1972 boyın s.386) > **Isık.** hâl eki aldığında [moynuŋa] (IS.K:7-103) "boynuna", iyelik eki aldığında [moynu] (IS.K:11-80) "boynu". **K.S. [moyun]** "boyun" K.S. s.571.

ET. koːzı “kuzu” (Tekin, 1995: 108; Clauson, 1972 kuzıː s.681a) > **Isık.** [qozu] (IS.K:22-103) “a.a”, çokluk eki ve hâl eki ile [qozulardı] (IS.K:2-211) “a.a”, [qozunŭn] (IS.K:6-300) “a.a”, [qozunŭn] (IS.K:6-310) “a.a”. **K.S. [kozu]** “kuzu” K.S. s.495.

ET. oːtuŋ “odun” (Tekin, 1995: 108; Clauson, 1972 otuŋ (oːdduŋ) s.60b) > **Isık.** [otun] (IS.K:17-97) “a.a”, [otun] (IS.K:17-99) “a.a”, otun (IS.K:2-410) “a.a”. **K.S. [otun]** “odun” K.S. s. 603.

Kapalı hece durumunda

Eski Türkçedeki /oː/ ünlüsü kapalı hece şeklindeki kelimelerde kısalmış durumdadır. Bu kısalma şeklini aynı zamanda ek almış kelimelerde de görebilmekteyiz.

Eski Tü. /oː/ > Isık. /o/~/a/, Nar. /o/~/a/

ET. boːl “olmak” (Tekin, 1995: 107; Clauson, 1972 bol- s.331a) > **Isık.** [bol-] (IS.K:7-16) “a.a”, [bol-] (IS.K:8-16) “a.a”, [bol-] (IS.K:5-14) “a.a”, [bol-] (IS.K:6-34) “a.a”, [bol-] (IS.K:2-7) “a.a”; **Nar.** [bol-] (N.K:10-13) “a.a”, [bol-] (N.K:19-30) “a.a”, [bol-] (N.K:19-46) “a.a”, [bol-] (N.K:1-80) “a.a”, [bol-] (N.K:12-12) “a.a”. **K.S. [bol-]** “olmak” K.S. s.126.

ET. boːş “boş, serbest” (Tekin, 1995: 92; Clauson, 1972 boş/ʔboːş s.376a) > **Isık.** [boş] (IS.K:6-406) “a.a”, [boşuraq] (IS.K:6-892) “a.a”, [boşmun] (IS.K:22-269) “a.a”. **K.S. [boş]** “serbest” K.S. s.133.

ET. koːl “kol” (Tekin, 1995: 92; Clauson, 1972 koːl s.614b) > **Nar.** [qol] (N.K:13-93) “el”, mec. [qol önör] (N.K:12-38) “el emeği”, hâl eki ile [qolumda] (N.K:17-10) “elimde”, [qoluma] (N.K:13-141) “elime”, [qoldo] (N.K:1-51) “elde”; **Isık.** [qol] (IS.K:6-238) “a.a”, [qol] (IS.K:6-299) “a.a”, [qolɤo] (IS.K:7-35) “a.a”, [qol] (IS.K:8-13) “a.a”, iyelik eki ile [qolum] (IS.K:12-71) “a.a**”. K.S. [qol]** “el” K.S. s.478.

ET. koːy “koyun” (Tekin, 1995: 108; Clauson, 1972 koːň s.631a) > **Nar.** [qoy] (N.K:4-133) “a.a”, [qoy] (N.K:8-117) “a.a”, [qoydu] (N.K:5-17) “a.a”, [qoy] (N.K:10-38)

“a.a”, hâl eki ile [qoyun] (N.K:13-126) “a.a”; **Isık.** [qoy] (IS.K:22-233) “a.a”, [qoydun] (IS.K:22-278) “a.a”, [qoy] (IS.K:1-4) “a.a”, [qoy] (IS.K:1-4) “a.a”, hâl eki ile [qoydun] (IS.K:2-156) “a.a”, [qoydu] (IS.K:4-50) “a.a”. **K.S. [koy]** “koyun” K.S. s.493.

ET. yoːk “yok” (Tekin, 1995: 91; Clauson, 1972 yoːk s.895b) > **Isık.** [cóq] (IS.K:8-26) “a.a”, [cóq] (IS.K:10-65) “a.a”, [cóq] (IS.K:12-6) “a.a”, [cóq] (IS.K:20-65) “a.a”, [cóˑq] (IS.K:2-510) “a.a”; **Nar.** [cóq] (N.K:1-40) “a.a”, [cóˑq] (N.K:7-13) “a.a”, [cóˑq] (N.K:18-11) “a.a”, [cóq] (N.K:12-37) “a.a”, [cóq] (N.K:13-92) “a.a”, [cóq] (N.K:17-22) “a.a”. **K.S. [cok]** “yok” K.S. s.219.

Yukarıdaki bazı örneklerden anlaşılacağı gibi Isık-Köl ve Narın ağızlarında vurgu ve tonlamaya bağlı olarak yarı uzun şeklinde de telaffuz edildiği görülmüştür.

ET. yoːl “yol” (Tekin, 1995: 92; Clauson, 1972 yoːl s.917a) > **Isık.** [cól] (IS.K:16-78) “a.a”, [cólu] (IS.K:20-97) “a.a”, [cól] (IS.K:22-108) “a.a”, hâl eki ile [cóldu] (IS.K:1-102) “a.a”, [cól] (IS.K:2-636) “a.a”; **Nar.** [cól] (N.K:2-59) “a.a”, hâl eki ile [cóldon] (N.K:4-72) “a.a”, [cóldo] (N.K:6-9) “a.a”, [cóldon] (N.K:19-10) “a.a”, [cól] (N.K:14-18) “a.a”, [cól] (N.K:16-97) “a.a”. **K.S. [col]** “yol” K.S. s.219.

ET. oːn “on” (Tekin, 1995: 92; Clauson, 1972 oːn s.166b) > **Nar.** [on] (N.K:1-117) “a.a”, [on] (N.K:2-4) “a.a”, [on] (N.K:6-10) “a.a”; **Isık.** [on] (IS.K:22-50) “a.a”, [on] (IS.K:1-37) “a.a”. **K.S. [on]** “on” K.S. s.591.

ET. oːl “o” (Tekin, 1995: 107; Clauson, 1972 ol s.123a) > **Nar.** [al] (N.K:1-26) “a.a”, [al] (N.K:2-13) “a.a”, [al] (N.K:3-44) “a.a”, [al] (N.K:4-15) “a.a”, [al] (N.K:4-113) “a.a”, [al] (N.K:6-23) “a.a”; **Isık.** [al] (IS.K:6-79) “a.a”, [al] (IS.K:7-72) “a.a”, [al] (IS.K:8-33) “a.a”, [al] (IS.K:9-15) “a.a”, [al] (IS.K:10-16) “a.a”. **K.S. [al]** “o, şu” K.S. s.16.

ET. oːt “ateş” (Tekin, 1995: 92; Clauson, 1972 oːt s.34b) > **Nar.** [ot] (N.K:12-22) “a.a”, [ot] (N.K:1-116) “a.a”; **Isık.** [ot] (IS.K:12-102) “a.a”, [ot] (IS.K:13-31) “a.a”. **K.S. [ot]** “ateş” K.S. s.602.

Göürldüğü gibi Eski Türkçedeki /oː/ ünlüsü nitelik bakımından Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) farklı şekilde gelişmeler göstermektedir. Söyleniş şekli Türkiye Türkçesindeki postdorsal [o] sesi gibidir. Nicelik bakımından uzun /oː/ sesi Isık-Köl ve Narın metinlerinde tüm örneklerde kısaldığı görülmüştür.

/uː/ Ünlüsü

Eski Türkçede dar, yuvarlak ve bir arka dil uzun ünlüsü olan /uː/ ünlüsü Isık-Köl ve Narın ağızları metinlerinde farklı gelişmeler göstermektedir.

Açık hecelerde

ET. buː "buğu" (Tekin, 1995: 110; Clauson, 1972 buː s.292a) > Isık. [buːlanıp] (IS.K:16-177) "buharlanıp". K.S. [buː] "buhar" K.S. s.149.

Kırgız Türkçesindeki tek heceli [buː] "buğu" kelimesindeki /uː/ ünlüsünün aslı uzun ünlü olup olmadığına dair fikrini C. Alimova şu şekilde açıklamaktadır: "Kırgız Türkçesinde /agu/, /ogu/, /ugu/, /ug/, /og/, /ıg/, /uw/ ses gruplarında iki ünlü arasındaki veya sondaki g ünsüzünün erimesiyle uzun ū (uu) ünlüsü ortaya çıkmıştır. Makalede aslı uzun ünlü olarak gösterdiğimiz buğu>buu "buğu" ve tūğu>tuu "sancak, bayrak" kelimelerindeki uzun ū sesi, ya ses grubunun büzülmesinden dolayı meydana gelmiş, ya da aslı uzunluğu muhafaza etmiştir."(Alimova, 2007:34).

Açık heceli olan buː "buğu" kelimesindeki Eski Türkçe /uː/ ünlüsü Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl ağzında uzun olarak kaydedilmektedir.

ET. buː "bu" (Tekin, 1995: 110; Clauson, 1972 buː s.291b) > **Isık.** [bul] (IS.K:2-216) "a.a", Isık. [bul] (IS.K:2-290) "a.a", [bul] (IS.K:3-19) "a.a", [bul] (IS.K:4-81) "a.a", [bul] (IS.K:7-35) "a.a", [bul] (IS.K:10-61) "a.a", [bul] (IS.K:11-4) "a.a", [bul] (IS.K:14-15) "a.a"; **Nar.** [bul] (N.K:4-3) "a.a", [bul] (N.K:6-23) "a.a", [bul] (N.K:8-13) "a.a", [bul] (N.K:9-28) "a.a", [bul] (N.K:14-5) "a.a". **K.S. [bul]** "bu" K.S. s.142.

Kapalı hecelerde

Kapalı hecelerde bazen uzunluğunu korurken bazen kısaldığı gözlemlenmiştir.

Eski Tü. /uː/ > Nar. /u/~/uː/, Isık. /uː/~/u/

ET. uːg "çadırın üst direği" (Tekin, 1995: 111; Clauson, 1972 uːğ s.76a) > **Isık.** [uːq] (IS.K:7-85) "a.a", hâl eki aldığında [uːqtun] (IS.K:8-81) "obanın kubbesinin sırıklarının". **K.S. [uːk]** "obanın kubbesinin sırıkları" K.S. s.788.

ET. uːz "usta, mahir" (Tekin, 1995: 111; Clauson, 1972 uːz s.277b) > **Isık.** [uz] (IS.K:2-171) "usta", [uz] (IS.K:2-172) "a.a.", [uz] (IS.K:2-191) "a.a". **K.S. [uz]** "usta" K.S. s792.

ET. suːw "su" (Tekin, 1995: 111; Clauson, 1972 suːv s.783a) > **Isık.** [súː] (IS.K:1-84) "a.a", hâl eki aldığında [súːnu] (IS.K:2-388) "a.a", [súː] (IS.K:13-17) "a.a"; **Nar.** [súː] (N.K:1-141) "a.a", [súːsú] (N.K:4-81) "a.a". **K.S. [suː]** "su" K.S. s.670.

ET. buːt "bud, bacak" (Tekin, 1995: 111; Clauson, 1972 buːt (buːd) s.297b) > **Nar.** [but] (N.K:19-55) "ayak", [but] (N.K:2-85) "ayak", hâl eki aldığında [buttan] (N.K:16-144) "ayaktan"; **Isık.** iyelik eki aldığında [butu] (IS.K:9-214) "ayağı", [butu] (IS.K:10-49) "ayağı". **K.S. [but]** "bacak, but" K.S. s.149.

ET. buːz "muz" (Tekin, 1995: 110; Clauson, 1972 buːz 389a) > **Nar.** [muz] (N.K:3-16) "a.a"; **Isık.** [muzdarda] (IS.K:2-887) "buzlarda". **K.S. [muz]** "buz" K.S. s.577.

ET. uːc "kuyruk sokumu" (Tekin, 1995: 118; Clauson, 1972 uçaː (ʔucaː)) > **Isık.** [uçá] (IS.K:4-54) "a.a", hâl eki aldığında [uçánı] (IS.K:11-38) "kuyruk sokumunu". **K.S. [uça]** "kuyruk sokumu kemiği" K.S. s.778.

ET. uːd "inek" (Tekin, 1995: 111; Clauson, 1972 uːḍ s.34a) > **Isık.** [uy] (IS.K:9-294) "a.a", hâl eki ile [uydun] (IS.K:9-241) "a.a", [uydu] (IS.K:12-56) "a.a", [uyun] (IS.K:20-12) "a.a", [uydu] (IS.K:20-44) "a.a", [uydu] (IS.K:1-147) "a.a"; **Nar.** çokluk eki ile [uylar] (N.K:5-13) "a.a", [uy] (N.K:7-19) "a.a", [uy] (N.K:8-118) "a.a", [uy] (N.K:18-12) "a.a". **K.S. [uy]** "inek" K.S. s.789.

Eski Türkçedeki /uː/ ünlüsü Isık-Köl, Narın ağızlarında ve Standart Kırgız Türkçesinde niteliğini korumuştur. Sesin çıkarılışı Türkiye Türkçesindeki [u] sesi gibidir. Nicelik bakımdan bu ses bazen uzunluğunu aynen korurken bazen de kısalmaya uğramıştır.

/ɪː/ Ünlüsü

Eski Türkçedeki /ɪː/ ünlüsü dar, düz ve bir orta dil ünlüsüdür. Bu ses, Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) çoğu durumda kısaldığı gözlenir.

İlk hecede

Eski Tü. /ɪː/ > Nar. /ɪ/, Isık. /ɪ/~/ɪː/

ET. kɪːkur- "bağırmak" (Tekin, 1995: 114; Clauson, 1972 kıkır- s.612a) > **Isık.** [qıyqır-] (IS.K:2-482) "a.a", [qıyqır-] (IS.K:6-352) "a.a", [qıyqır] (IS.K:8-128) "a.a", [qıyqır-] (IS.K:10-79) "a.a". **K.S. [kıykır-]** "haykırmak" K.S. s.467.

Eski Türkçedeki /ɪː/ ünlüsü Isık-Köl ve Narın metinlerinde çoğu durumda kısalmaktadır. Bu ünlünün kısalmasının yanı sıra bazı kelimelerde geniş /aː/ şeklinde kullanılmaktadır. Bu özelliğe hem ağızlarda hem Standart Kırgız Türkçesinde rastlamaktayız. Ana Türkçede ilk hecesi uzun /ɪː/ olan [çɪːkır-] kelimesi Isık-Köl ve Narın ağızlarında kaynak kişilerin bu ünlünün aynı cümle içinde hem geniş [çáqır-] hem dar [çíqır-] şekli kullandıkları gözlemlenmiştir.

AT. *çɪːkır- "çağırmak" (Tekin, 1995: 176; Clauson, 1972 çakır- s.410a) > **Isık.** [çíqır-] (IS.K:1-118) "a.a", [çíqır-] (IS.K:2-12) "a.a", [çáqır-] (IS.K:2-735) "a.a", [çáqır-] (IS.K:3-24) "a.a", [çáqır-] (IS.K:4-98) "a.a", [çíqır-] (IS.K:6-98) "a.a", [çáqır-] (IS.K:6-195) "a.a", [çáqır-] (IS.K:7-126) "a.a", [çíqır-] (IS.K:7-126) "a.a"; **Nar.** [çíqır-] (N.K:15-119) "a.a", [çíqır-] (N.K:5-32) "a.a", [çíqır-] (N.K:8-76) "a.a", [çáqır-] (N.K:12-83) "a.a", [çíqır-] (N.K:12-131) "a.a". **K.S. [çakır-]~[çíkır-]** "seslenmek, çağırmak" K.S. s.245.s.267.

Kapalı hecede

Eski Tü. /ɪː/ > Nar. /ɪ/~/i/~/ɪː/, Isık. /ɪ/~/i/~/ɪː/

ET. çɪːg "göçebelerin sele sazından yaptıkları çadır örtüsü" (Tekin, 1995: 103; Clauson, 1972 çɪːğ s.404b) > **Isık.** [çiy] (IS.K:20-37) "a.a", hâl eki ile [çiyg̲e] (IS.K:20-41) "a.a", [çiydi] (IS.K:5-126) "a.a", [çiyg̲e] (IS.K:7-71) "a.a", [çiyde] (IS.K:9-281) "a.a", [çiydʾin] (IS.K:9-299) "a.a", [çiy] (IS.K:5-126) "a.a"; **Nar.** [çiy] (N.K:7-36) "a.a", [çiy] (N.K:7-39) "a.a", [çiyg̲e] (N.K:5-18) "a.a". **K.S. [çiy]** "1.çiğ, 3. keçe evi kafesinin etrafındaki bu kabilhasır" K.S. s.276.

ET. çɪːn Çin. "doğru" (Tekin, 1995: 103; Clauson, 1972 çɪːn s.424a) > **Nar.** [çín] (N.K:4-39) "a.a", [çín] (N.K:4-40) "a.a", [çínɪʁɪ] (N.K:11-101) "a.a", [çíndɪʁında] (N.K:12-30) "a.a", [çíndáçí] (N.K:13-5) "a.a**"**; **Isık.** [çíndɪʁında] (IS.K:11-38) "a.a", [çíndɪʁında] (IS.K:18-19) "a.a", [çín] (IS.K:21-77) "a.a", [çíndɪʁı] (IS.K:1-45) "a.a", [çín] (IS.K:1-138) "a.a". **K.S. [çın]** "hakikat, doğruluk" K.S. s.269.

ET. kɪːz "kız" (Tekin, 1995: 104; Clauson, 1972 kɪːz s.679b) > **Isık.** [qız] (IS.K:7-57) "a.a", iyelik eki aldığında [qızım] (IS.K:8-69) "kızım", [qız] (IS.K:9-8) "a.a"; **Nar.** [qız̯] (N.K:17-51) "a.a", [qıs] (N.K:4-66) "a.a", çokluk eki aldığında [qıstar] (N.K:5-42) "kızlar". **K.S. [kız]** "kız" K.S. s.469.

ET. tɪːd- "menetmek, alıkoymak" (Tekin, 1995: 104; Clauson, 1972 tɪḏ- (ʔtɪːḏ) s.450a) > **Nar.** [tıy-] (N.K:8-105) "a.a"; **Isık.** [tıy-] (IS.K:18-12) "a.a", [tıy-] (IS.K:19-10) "a.a", [tıy-] (IS.K:19-13) "a.a", [tıy-] (IS.K:21-53) "a.a", [tıy-] (IS.K:22-45) "a.a", [tıy-] (IS.K:22-61) "a.a". **K.S. [tıy-]** "menetmek, tutmak" K.S. s.735.

ET. yɪːr "gazel, şiir" (Tekin, 1995: 104; Clauson, 1972 ɪːr s.230a) > **Isık.** [ır] (IS.K:2-632) "a.a", hâl eki ile [ırdı] (IS.K:14-60) "a.a"; **Nar.** [ırlarım] (N.K:12-71) "a.a", [ırdın] (N.K:13-160) "a.a". **K.S. [ır]** "şarkı" K.S. s.356.

Eski Türkçedeki /ɪː/ ünlüsü Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) genellikle kısaldığı görülür. Örneklerde de görüldüğü gibi bu ses

bazen incelmektedir. Nitelik bakımından ise, bu ünlü Türkiye Türkçesindeki normal süreli [ı] ünlüsünden farklı değildir.

/öː/ Ünlüsü

Eski Türkçede geniş, yuvarlak ve bir ön dil ünlüsü olan /öː/ ünlüsü, Isık-Köl ve Narın metinlerinde kısalmıştır.

Eski Tü. /öː/ > Nar. /ö/, Isık. /ö/

Kapalı hecede

ET. öːr- "yükselmek" (Tekin, 1995: 109; Clauson, 1972 öːr- s.195a) > **Isık.** [ördö-] (IS.K:3-1) "a.a", [ördö-] (IS.K:3-1) "a.a". **K.S. [ördö-]** "yukarı doğru gitmek" K.S. s.614.

ET. öːz "öz" (Tekin, 1995: 110; Clauson, 1972 öːz s.278a) > **Isık.** [öz] (IS.K:17-23) "a.a", [öz] (IS.K:19-27) "a.a", [özüm] (IS.K:21-1) "kendim"; **Nar.** [özünün] (N.K:18-6) "kendinin", [ösünn̆n] (N.K:11-31) "özünün", [ös] (N.K:12-3) "a.a". **K.S. [öz]** "kendi" K.S. s.618.

ET. köːk "mavi" (Tekin, 1995: 109; Clauson, 1972 köːk s.708b) > **Nar.** [kök] (N.K:12-81) "a.a", [ḵök] (N.K:13-73) "a.a", [ḵök] (N.K:4-64) "a.a"; **Isık.** [gök] (IS.K:22-160) "a.a", [ḵök] (IS.K:22-162) "a.a", [ḵök] (IS.K:2-466) "a.a". **K.S. [kök]** "lacivert, mavi" K.S. s.498.

ET. köːl "göl" (Tekin, 1995: 109; Clauson, 1972 köːl (g-) s.715a) > **Isık.** [ḵöl] (IS.K:2-16) "a.a", [ḵöl] (IS.K:2-78) "a.a", hâl eki ile [ḵölg̲ö] (IS.K:9-180) "a.a", [ḵölg̲ö] (IS.K:22-167) "a.a", [ḵöldü] (IS.K:9-182) "a.a", [göl] (IS.K:11-53) "a.a", [göl] (IS.K:16-12) "a.a", [köldö] (IS.K:2-426) "a.a"; **Nar.** [köl] (N.K:8-108) "a.a", [ḵöl] (N.K:11-180) "a.a", hâl eki ile [ḵöldö] (N.K:11-175) "a.a", [ḵöldö] (N.K:17-10) "a.a", [gölg̲ö] (N.K:1-133) "a.a". **K.S. [köl]** "göl" K.S. s.499.

ET. kö꞉z “göz” (Tekin, 1995: 109; Clauson, 1972 kö꞉z (g-) s.756b) > **Isık.** [köz] (IS.K:14-61) “a.a”, [gözü] (IS.K:14-90) “a.a”, [gözü] (IS.K:15-43) “a.a”, [göz] (IS.K:16-31) “a.a”, [göz] (IS.K:17-49) “a.a”, iyelik eki [ķözü] (IS.K:3-33) “a.a”; **Nar.** [ķözü] (N.K:11-9) “a.a”, [ķözü] (N.K:13-32) “a.a”, [göẓü] (N.K:14-35) “a.a”, [gözü] (N.K:4-103) “a.a”. **K.S. [köz]** “göz” K.S. s.512.

ET. tö꞉rt “dört” (Tekin, 1995: 110; Clauson, 1972 tört (?dö꞉rd) s.534a) > **Nar.** [tört] (N.K:4-114) “a.a”, [tört] (N.K:7-17) “a.a”, [tört] (N.K:8-9) “a.a”; **Isık.** [tört] (IS.K:4-35) “a.a”, sıra sayı sıfat. törtünçü] (IS.K:5-78) “dördüncü”, [tört] (IS.K:7-10) “a.a”. **K.S. [tört]** “dört” K.S. s756.

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı gibi Eski Türkçedeki /ö꞉/ ünlüsü Standart Kırgız Türkçesindenin yanı sıra Isık-Köl ve Narın ağızlarında da kısalmış durumdadır. Çıkarılış şekli, Türkiye Türkçesindeki [ö] ünlüsü gibidir.

/ü꞉/ Ünlüsü

/ü꞉/ ünlüsü Eski Türkçede dar ve yuvarlak bir ön dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağızları metinlerinde Eski Türkçedeki /ü꞉/ ünlüsünün hem kapalı hem açık hecelerde kısaldığını görebiliriz.

Açık hecede

Eski Tü. /ü꞉/ > Nar. /ü/, Isık. /ü/

ET. tü꞉ “türlü, çeşit” (Tekin, 1995: 93) > **Nar.** [türlü] (N.K:8-113) “a.a”, [ar türdü] (N.K:11-59) “a.a”, iyelik eki ile [türü] (N.K:17-42) “a.a”, [türü] (N.K:17-49) “a.a”, [türlü] (N.K:18-89) “a.a”; **Isık.** iyelik eki ile [türü] (IS.K:2-169) “a.a”, hâl eki ile [türgö] (IS.K:4-41) “a.a”, [türün] (IS.K:9-69) “a.a”, [türün] (IS.K:12-35) “a.a”. **K.S. [tür]** “biçim, şekil” K.S. s.772.

Kapalı hecede

Eski Tü. /üː/ > Nar. /ü/, Isık. /ü/

ET. üːn "ses" (Tekin, 1995: 112; Clauson, 1972 ün/üːn s.167b) > **Nar.** hâl eki aldığı şekli [ünün] (N.K:16-174) "sesin"; **Isık.** [ün] (IS.K:8-137) "a.a", [ün] (IS.K:10-67) "a.a", iyelik eki aldığında [ünü] (IS.K:15-85) "sesi". **K.S. [ün]** "ses" K.S. s.795.

ET. üːç "3" (Tekin, 1995: 112; Clauson, 1972 üç s.18b) > **Nar.** [üç] (N.K:15-13) "a.a", [üç] (N.K:16-7) "a.a", [üç] (N.K:17-9) "a.a", [üç] (N.K:18-35) "a.a", [üç] (N.K:1-106) "a.a"; **Isık.** [üç] (IS.K:12-129) "a.a", [üç] (IS.K:17-6) "a.a", [üç] (IS.K:18-3) "a.a", [üç] (IS.K:19-17) "a.a", [üç] (IS.K:20-5) "a.a", [üç] (IS.K:21-16) "a.a", [üç] (IS.K:21-24) "a.a". **K.S. [üç]** "üç" K.S. s.793.

ET. küːç "güç" (Tekin, 1995: 112; Clauson, 1972 küːç (güːc) s.693a) > **Isık.** isimden isim yapan ek aldığı durumda [güçtüː] (IS.K:22-28) "güçlü", iyelik eki aldığında [güçü] (IS.K:2-909) "gücü", [güçü] (IS.K:4-82) "gücü"; **Nar.** [ǩüçü] (N.K:13-88) "gücü", [ǩüç] (N.K:19-158) "güç". **K.S. [küç]** "kuvvet, güç" K.S. s.534.

ET. küːd- "beklemek" (Tekin, 1995: 112; Clauson, 1972 küːḏ- (g-) s.701a) > **Nar.** [güt-] (N.K:2-75) "a.a", [ǩüt-] (N.K:19-68) "a.a", [ǩüt-] (N.K:19-107) "a.a"; **Isık.** [ǩüt-] (IS.K:4-52) "a.a", [güt-] (IS.K:6-279) "a.a", [güt-] (IS.K:1-134) "a.a". **K.S. [küt-]** "beklemek, itina etmek" K.S. s.542.

ET. küːn "gün" (Tekin, 1995: 93) > **Nar.** [gün] (N.K:13-139) "a.a", [gün] (N.K:1-106) "a.a", [ǩün] (N.K:1-106) "a.a", çokluk eki ile [ǩündör] (N.K:12-54) "a.a", hâl eki ile [ǩündö̩lė] (N.K:13-75) "a.a", [ǩün] (N.K:16-141) "a.a"; **Isık.** [ǩün] (IS.K:21-24] "a.a", [ǩün] (IS.K:22-58) "a.a", [gündör] (IS.K:1-41) "a.a", [ǩün] (IS.K:1-44) "a.a", [gün] (IS.K:2-30) "a.a", hâl eki ile [gündön] (IS.K:4-6) "a.a". **K.S. [kün]** "1.güneş, 2. gün" K.S. s.537.

ET. küːz "sonbahar" (Tekin, 1995: 112; Clauson, 1972 küz s.757a)> **Isık.** [güz] (IS.K:2-114) "a.a", hâl eki aldığında [güzg̱ö] (IS.K:2-115) "sonbahara"; **Nar.** [ǩüzgö] (N.K:16-77) "a.a". **K.S. [küz]** "güz" K.S. s.545.

ET. sü:t “süt” (Tekin, 1995: 112; Clauson, 1972 sü:t (-d)s.798b) > **Isık.** [süt] (IS.K:21-10) “a.a”, [süt] (IS.K:1-28) “a.a” hâl eki aldığında [sütün] (IS.K:22-171) “sütün”; **Nar.** [süt] (N.K:18-13) “a.a”, [süt] (N.K:1-35) “a.a”. **K.S. [süt]** “süt” K.S. s.673.

ET. tü:n “gece” (Tekin, 1995: 185; Clauson tün s.513a) > **Nar.** [tün] (N.K:13-86) “a.a”, hâl eki aldığında [tündö] (N.K:14-16) “geceleyin”; **Isık.** [tün] (IS.K:2-560) “a.a”, [tün] (IS.K:6-256) “a.a”. **K.S. [tün]** “gece” K.S. s.770.

ET. tü:z “düz, eşit” (Tekin, 1995: 112; Clauson, 1972 tüz (d-) s.571b) > **Isık.** [tüz] (IS.K:11-247) “a.a”, [tüzdön] (IS.K:22-52) “a.a”, [tüz] (IS.K:22-52) “a.a”, [tüz] (IS.K:1-88) “a.a”, [tüz] (IS.K:1-90) “a.a”, [tüz] (IS.K:2-78) “a.a”, hâl eki ile [tüzgö] (IS.K:2-861) “a.a”, [tüzdö] (IS.K:9-219) “a.a”; **Nar.** [tüz̦] (N.K:14-25) “a.a”. **K.S. [tüz]** “düz, doğru” K.S. s.776.

ET. yü:z “yüz, çehre” (Tekin, 1995: 94; Clauson, 1972 yü:z (ň-) s.983a) > **Isık.** iyelik eki ile [cüzü] (IS.K:18-4) “a.a”, [cüzü] (IS.K:19-6) “a.a”, [cüzü] (IS.K:9-336) “a.a”, [cüzü] (IS.K:18-4) “a.a”, hâl eki ile [cüzün] (IS.K:2-515) “a.a”, [cüzü] (IS.K:10-20) “a.a”; **Nar.** iyelik eki ile [cüzüŋ] (N.K:18-107) “a.a”, [cüzün] (N.K:2-54) “a.a”. **K.S. [cüz]** “yüz, çehre” K.S. s.239.

ET. yü:z “100” (Tekin, 1995: 113; Clauson, 1972 yü:z s.983a) > **Isık.** [cüz] (IS.K:1-102) “a.a”, [cüz] (IS.K:2-3) “a.a”, [cüz] (IS.K:2-132) “a.a”, [cüz] (IS.K:4-5) “a.a”, [cüz] (IS.K:10-2) “a.a”; **Nar.** [cüz̦] (N.K:4-15) “a.a”, [cüz] (N.K:4-194) “a.a”, [cüz] (N.K:7-12) “a.a”, [cüz] (N.K:11-249) “a.a”, [cüz̦] (N.K:19-62) “a.a”. **K.S. [cüz]** “100” K.S. s.239.

Eski Türkçe /ü:/ ünlüsü, Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında niteliğini aynen korumuştur. Nicelik bakımından ise bütün örneklerde görüldüğü gibi kısalmaya uğramıştır. Çıkarılış şekli Türkiye Türkçesindeki [ü] ünsüzünden farklı değildir.

2.1.2. Normal Süreli Ünlüler /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/

/a/ Ünlüsü

Eski Türkçede /a/ ünlüsü, geniş, düz, normal süreli bir arka dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağızları metinlerinde bolca karşımıza çıkmakta olup niteliğini aynen korumuştur. Bazı örneklerde bu normal süreli /a/ ünlüsünün uzadığı da gözlemlenmektedir.

Eski Türkçedeki /a/ sesi Isık-Köl ve Narın ağızlarında boğaz [ɡ] ünsüzünün etkisiyle normalden daha kalınlaştığı (arkada telaffuz edildiği) görülür. **Isık.** [ɡɐl-] (IS.K:1-119) "kal"; **Nar.** [ɡɐl-] (N.K:4-85) "kal", [ɡɐra] (N.K:4-134) "kara", [ɡɐl-] (N.K:13-37) "kal", Nar. [ɡɐç-] (N.K:11-72) "kaçmak", [ɡɐç-] (N.K:11-73) "kaçmak".

Eski Türkçedeki /a/ ünlüsü, [c], [ç], [s], [ş], ve bazen de [y], [l], [m], [n] ünsüzlerinin etkisi ile uzun /aː/ sesinde olduğu gibi ünlü-ünsüz etkileşimi sonucunda yarı incelmeye uğramıştır. Bu yarı incelme hem Narın ağızlarında hem Isık-Köl ağızlarında görülmektedir.

ET. yaŋı "yeni, taze" (Clauson, 1972: 943b; DTS, 1969 yaŋı s.234a) > **Nar.** [cáŋı] (N.K:4-83) "a.a", [cáŋı] (N.K:7-7) "a.a", [cáŋı] (N.K:16-85) "a.a"; **Isık.** [cáŋı] (IS.K:8-109) "a.a", [cáŋı] (IS.K:10-16) "a.a", [cáŋı] (IS.K:13-11) "a.a". **K.S. [cangı]** "yeni" K.S. s.175.

ET. yaş "yaş, ömür" (Clauson, 1972: 976b; DTS, 1969 yaš s.245b) > **Isık.** [cáş] (IS.K:1-37) "a.a", [cáş] (IS.K:5-12) "a.a", hâl eki aldığında [cáşqa] (IS.K:15-9) "yaşa"; **Nar.** hâl eki almış şekli [cáşta] (N.K:18-108) "yaşında", mec. [cáş] (N.K:3-68) "genç, çift", [cáş] (N.K:13-154) "yaş". **K.S. [caş]** "yaş (ömrün yıl ile ölçülen miktarı)" K.S. s.185.

ET. saş- "acele etmek" (Clauson, 1972: 856b; DTS, 1969 saš s.490a) > **Isık.** [şáş-] (IS.K:2-866) "a.a", [şáş-] (IS.K:6-390) "a.a"; **Nar.** [şáş-] (N.K:18-113) "a.a". **K.S. [şaş-]** "ivmek" K.S. s. 681.

Geniş ünlülü açık heceyi takip eden dar ünlülü açık ya da kapalı hecelerde

Eski Tü. /a/ > Nar. /a/~/aː/~/e/~/oː/, Isık. /a/~/aː/~/e/~/oː/

ET. arığ "temiz" (Clauson, 1972: 213b; DTS, 1969 ariġ s.51b) > **Isık.** [aruː] (IS.K:6-557) "a.a", [aruː] (IS.K:6-561) "a.a", [aruˑ] (IS.K:17-76) "a.a". **K.S. [aruu]** "temiz" K.S. s.50.

ET. arık "ark" (Clauson, 1972: 214; DTS, 1969 arıq s.52b) > **Nar.** [arıq] (N.K:8-185) "a.a"; **Isık.** [arıq] (IS.K:16-149) "a.a", [arıqçá] (IS.K:22-242) "a.a". **K.S. [arıq]** "sulama kanalı" K.S. s.44.

ET. artuč (e.a. Moğ. arça) "ardıç" (Clauson, 1972 artuç (?arduç) s.204a; DTS, 1969 artuč s.57a) > **Isık.** [arçálı] (IS.K:2-429) "a.a", [arçá] (IS.K:7-127) "a.a", [arçá] (IS.K:10-41) "a.a", [arçá] (IS.K:11-284) "a.a", [arçá] (IS.K:12-126) "a.a"; **Nar.** [arçá] (N.K:12-85) "a.a", [arçá] (N.K:8-114) "a.a", [arçá] (N.K:11-329) "a.a". **K.S. [arça]** "ardıç ağacı" K.S. s. 42.

ET. çakır- "çağırmak" (Clauson,1972: 410a; DTS, čaqır- s.140a) > **Nar.** [çáqır-] (N.K:12-83) "a.a"; **Isık.** [çáqır-] (IS.K:11-81) "a.a", [çáqır-] (IS.K:13-87) "a.a", [çáqırtıp] (IS.K:2-735) "a.a". **K.S. [çaqır-]** "çağırmak" s.245.

Bazı örneklerde Eski Türkçede ilk hecedeki normal /a/ ünlüsü [m] ünsüzünün inceltici özelliğinden dolayı Isık-Köl ve Narın ağızlarında düz, ince /e/ sesine dönüştüğü görülür.

ET. amtı "şimdi" (Clauson, 1972: 156b; DTS, 1969 amti s.42b)> **Isık.** [emi] (IS.K:15-21) "şimdi, işte", [emi] (IS.K:16-4) "a.a", [emi] (IS.K:17-13) "a.a"; **Nar.** [emi] (N.K:17-1) "a.a", [emi] (N.K:18-7) "a.a", [emi] (N.K:19-18) "a.a". **K.S. [emi]** "şimdi" K.S. s.330.

ET. bağaːtur/Mo. tekrar.al. ba'atur "bahadır" (Clauson, 1972: 313b; DTS, 1969 batur s.89a) > **Nar.** [baːtır] (N.K:11-99) "a.a", mec. [baːtır] (N.K:7-4) "çok çocuklu"; **Isık.** [baːtır] (IS.K:4-89) "a.a", [baːtır] (IS.K:6-286) "a.a", mec. [baːtır] (IS.K:8-2) "çok cocuklu", [baːtır] (IS.K:11-105) "a.a". **K.S. [baːtır]** "bahadır" K.S. s.76.

ET. yaruq “parlak, aydınlık” (Clauson, 1972: 962b; DTS, 1969 yaruq s.244a) > **Isık.** [cárıq] (IS.K:6-316) “şafak”, [cárıq] (IS.K:9-336) “aydınlık”, mec. [cárıq] (IS.K:11-2) “dünya”, [cárıq] (IS.K:18-4) “aydınlık”. **K.S. [carık]** “ışık, aydın” K.S. s.181.

ET. avïçğa “yaşlı adam, ihtiyar” (Clauson, 1972: 6b; DTS, 1969 abučqa s.3a) > **Nar.** [abışqa] (N.K:13-89) “a.a”, [abışqa] (N.K:14-6) “a.a”, [abışqam] (N.K:1-19) “a.a”, [abışqa] (N.K:12-31) “a.a”, [abışqa] (N.K:6-18) “a.a”; **Isık**. [abışqa] (IS.K:5-3) “a.a”, [abışqam] (IS.K:8-9) “a.a”, [abışqa] (IS.K:9-322) “a.a”, [abışqa] (IS.K:11-28) “a.a”, [abışqa] (IS.K:16-158) “a.a”. **K.S. [abışka]** “ihtiyar” K.S. s.2.

Standart Kırgız Türkçesinde ve Isık-Köl, Narın ağızlarında Eski Türkçede kelime başındaki /a/ sesi, iki ünlü arasında yer alan/γ/ art damak ünsüzünün erimesiyle yuvarlaklaşarak uzun /oː/ sesine dönüşmektedir. Ö: aγı-, -aγı-, -aγı > oo-, -oo-, -oo (Kasapoğlu Çengel, 2005:45-46). Bu ses olayı ile ilgili örnekler şunlardır:

ET. ağır “ağır, önemli” (Clauson, 1972: 88b; DTS, 1969 agır s.18b) **> Isık.** [oːr] (IS.K:1-3) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-17) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-50) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-77) “a.a”, [oːr] (IS.K:15-93) “a.a”; **Nar.** [oːr] (N.K:8-155) “a.a”. **K.S. [oːr]** “ağır” K.S. s.595.

ET. ağrı- “hastalanmak” (Clauson, 1972: 92a; DTS, 1969 agırı- s.19b) > **Isık.** [oːru-] (IS.K:12-71) “a.a”, [oːru-] (IS.K:19-15) “a.a”, [oːru-] (IS.K:1-73) “a.a”, [oːru-] (IS.K:8-17) “a.a”; **Nar.** [oːru-] (N.K:7-37) “a.a”, [oːru-] (N.K:12-44) “a.a”. **K.S. [oːru]** “hastalık” K.S. s.596.

ET. karı: “yaşlı, ihtiyar” (Clauson, 1972: 645b; Wilkens, 2021 karı s. 336) > **Isık.** [qaːrı-] (IS.K:4-59) “a.a”, [qaːrı-] (IS.K:2-213) “a.a”, **Nar.** [qaːrı] (N.K:13-156) “a.a”. **K.S. [qarı]** “yaşlı/yaşlanmak” K.S. s.409.

İkinci hecede geniş ünlünün bulunduğu örneklerde

Eski Tü. /a/ > Nar. /a/, Isık. /a/

ET. adaş/addaş “adaş” (Clauson, 1972: 72a; DTS, 1969 adaş s.9b) > **Isık.** [ayaşíbız] (IS.K:3-35) “ahbabımın karısı”.

ET. kaçan “ne zaman?” (Clauson, 1972: 592a; DTS, qaçan s.400b) > **Isık.** [qaçán] (IS.K:8-75) “a.a”, [qaçán] (IS.K:8-791) “a.a”, (Tekin kaçan s.301). **K.S. [kaçan]** “ne zaman” K.S. s.381.

ET. ança “öyle, o kadar” (Clauson, 1972: 172b; DTS, 1969 ança s.43b) > **Isık.** [ançá] (IS.K:3-17) “a.a”, [ançá] (IS.K:6-348) “a.a”, [ançá mınçá] (IS.K:2-196) “biraz”; **Nar.** [ançá mınça] (N.K:11-218) “a.a”, [ançá mĭnçá] (N.K:12-46) “a.a”, [ançá mınçă] (N.K:15-110) “a.a”. **K.S. [ança]** “o kadar” K.S. s.32.

ET. bala: “çocuk” (Clauson, 1972: 332b; DTS, 1969 bala s.80a) > **Isık.** [bala] (IS.K:15-42) “a.a”, [bala] (IS.K:18-3) “a.a”; **Nar.** [bala] (N.K:19-19) “a.a”, [bala] (N.K:1-21) “a.a”. **K.S. [bala]** “çocuk” K.S. s.82.

ET. ata: “baba” (Clauson, 1972: 40a; DTS, 1969 ata s.65b) > **Nar.** [ata] (N.K:11-243) “a.a”, iyelik eki ile [ataḫız] (N.K:8-33) “a.a”, [atam] (N.K:9-19) “a.a”, [ata] (N.K:14-24) “baba”; **Isık.** iyelik eki ile [atam] (IS.K:2-594) “a.a”, [atam] (IS.K:4-3) “a.a”, çokluk ve iyelik eki ile [ataları] (IS.K:6-48) “a.a”. **K.S. [ata]** “baba” K.S. s.57.

ET. yaşa- “yaşamak” (Clauson, 1972: 976b; DTS, 1969 yaşa- s.246a) > **Isık.** [cáşá-] (IS.K:2-6) “a.a”, [cáşá-] (IS.K:4-25) “a.a”, [cáşa-] (IS.K:10-29) “a.a”, [cáşá-] (IS.K:11-4) “a.a”, [cáşá-] (IS.K:15-123) “a.a”; **Nar.** [cáşá-] (N.K:16-88) “a.a”, [cáşá-] (N.K:18-3) “a.a”, [cáşá-] (N.K:3-27) “a.a”, [cáşá-] (N.K:5-2) “a.a”, [cáşá-] (N.K:8-13) “a.a”. **K.S. [caşa-]** “yaşamak” K.S. s.185.

Kapalı hecede

Eski Tü. /a/ > Nar. /a/, Isık. /a/

ET. aç- “açmak” (Clauson, 1972: 18b; DTS, 1969 aç- s.3b) > **Nar.** [aç-] (N.K:11-314) “a.a”, [aç-] (N.K:13-16) “a.a”; **Isık.** [aç-] (IS.K:3-19) “a.a”, [aç-] (IS.K:7-114) “a.a”. **K.S. [aç-]** “açmak” K.S. s.5.

ET. al- “almak” (Clauson, 1972: 124b; DTS, 1969 al- s.32a) > **Isık.** [al-] (IS.K:2-556) “a.a”, [al-] (IS.K:5-136) “a.a”; **Nar.** [al-] (N.K:2-31) “a.a”, [al-] (N.K:3-34) “a.a”[al-] (N.K:13-149) “a.a”. **K.S. [al-]** “almak” K.S. s.17.

Eski Türkçedeki /a/ ünlüsü bazen Isık-Köl ağızlarında kendinden önceki ya da sonraki kelimenin yuvarlak ünlü bulundurması nedeniyle bazen yarı yuvarlaklaşmaktadır: **Isık. [ạl-]** (IS.K:14-79) "a.a", **[ạl-]** (IS.K:2-328) "a.a".

ET. ayt- "söylemek" (Clauson, 1972: 268b; DTS, 1969 ayıt s.29b) > **Nar.** [ayt-] (N.K:18-106) "a.a", [ayt-] (N.K:19-105) "a.a", [ayt-] (N.K:3-52) "a.a", [ayt-] (N.K:4-51) "a.a"; **Isık.** [ayt-] (IS.K:3-11) "a.a", [ayt-] (IS.K:5-6) "a.a", [ayt-] (IS.K:6-25) "a.a", [ayt-] (IS.K:7-26) "a.a". **K.S. [ayt-]** "demek, söylemek" K.S. s.71.

ET. az "az" (Clauson, 1972: 277a; DTS, 1969 az s.71b) > **Nar.** [az] (N.K:8-150) "a.a", [az] (N.K:16-43) "a.a"; **Isık.** [az] (IS.K:2-136) "a.a", [az] (IS.K:5-152) "a.a". **K.S. [az]** "az" K.S. s.72.

ET. kan "kan" (Clauson, 1972: 629; DTS, 1969 qan s.416b) > **Isık.** [qan] (IS.K:19-81) "a.a", [qan] (IS.K:2-852) "a.a"; **Nar.** [qan] (N.K:4-103) "a.a". **K.S. [kan]** "kan" K.S. s395.

ET. bak- "bakmak" (Clauson, 1972: 311a; DTS, 1969 baġ- s.77b) > **Nar.** [baq-] (N.K:1-53) "göz kulak olmak, bakmak", [baq-] (N.K:4-132) "a.a", [baq-] (N.K:4-134) "a.a", [baq-] (N.K:11-314) "a.a"; **Isık.** [baq-] (IS.K:6-482) "a.a", [baq-] (IS.K:8-140) "a.a", [baq-] (IS.K:9-200) "a.a", [baq-] (IS.K:1-14) "a.a". **K.S. [bak-]** "bakmak, göz kulak olmak" K.S. s.79.

ET. bat- "batmak (güneş)" (Clauson, 1972: 298a; DTS, 1969 bat- s.89a) > **Nar.** [bat-] (N.K:13-18) "a.a"; **Isık.** mec. [bat-] (N.K:13-537) "dolup", [bat-] (IS.K:6-335) "a.a". **K.S. [bat-]** "batmak" K.S.s.98.

ET. bar- "varmak, gitmek" (Clauson, 1972: 354a; DTS, 1969 bar- s.83a) > **Nar.** [bar-] (N.K:12-135) "a.a", [bar-] (N.K:14-21) "a.a", [bar-] (N.K:16-94) "a.a", [bar-] (N.K:19-9) "a.a"; **Isık.** [bar-] (IS.K:1-5) "a.a", [bar-] (IS.K:2-34) "a.a", [bar-] (IS.K:3-2) "a.a", [bar-] (IS.K:5-87) "a.a", [bar-] (IS.K:6-34) "a.a" (Tekin bar- s.295) "a.a". **K.S.** [bar-] "hareket etmek, varmak" K.S. s.86.

ET. san "sayı" (Clauson, 1972: 831a; DTS, 1969 san s.483b) > **Nar.** [sán] (N.K:4-96) "a.a", hâl eki aldığı zaman [sánda] (N.K:11-136) "sayıda"; **Isık.** hâl eki aldığı zaman [sánın] (IS.K:16-98) "sayısını". **K.S. [san]** "sayı, miktar" K.S. s.635.

Son hecede

Eski Tü. /a/ > Isık. /a/, Nar. /a/

Eski Türkçedeki /a/ ünlüsü son hecelerde bazen aynen korunurken bazen [c], [ç] gibi inceltici özelliklere sahip ünsüzler ile komşuluk ettiğinde yarı incelmeye uğramaktadır.

ET. bunça "bunca" (Clauson, 1972: 349a; DTS, 1969 bunça s.124b) > **Isık.** [mınçá] (IS.K:2-61) "şu kadar", [mınçálıq] (IS.K:16-105) "bu kadar"; **Nar.** [mınçálıq] (N.K:4-127) "bu kadar", ikileme şeklinde [ançá mınçá] (N.K:11-196) "biraz". **K.S. [mınça]** "o kadar, bunca" K.S. s.565.

ET. kaçan "ne zaman?" (Clauson, 1972: 592a; DTS, 1969 qaçan s.400b) > **Isık.** [qaçán] (IS.K:8-75) "a.a", [qaçán] (IS.K:8-791) "a.a", **K.S. [kaçan]** "ne zaman" K.S. s.381.

ET. kanat "kanat" (Clauson, 1972: 635a; DTS, 1969 qanat s.417b) > **Isık.** [qanattu:] (IS.K:11-123) "kuş", [qanattu:lardı] (IS.K:2-167) "kuşları". **K.S. [kanat]** "kanat" K.S. s. 396.

ET. atlan- "ata binmek" (Clauson, 1972: 58a; DTS, 1969 atlan- s.67b) > **Isık.** [attan-] (IS.K:6-414) "a.a", mec. [attan-] (IS.K:6-569) "ölmek", [attan-] (IS.K:11-106) "a.a". **K.S. [attan-]** "ata binmek" K.S. s.60.

Eski Türkçedeki /a/ ünlüsü Isık-Köl ve Narın metinlerinde ikinci ve son hecede konuşma hızı nedeniyle kısalmaktadır: **ET. yaşa-** > **Nar.** [cásăşát] (N.K:2-54) "yaşarlar, otururlar", [cáşăşát] (N.K:8-60) "a.a", [cáşăşát] (N.K:11-175) "a.a"; **Isık.** [cáşăşát] (IS.K:21-7) "yaşarlar".

ET. ata- "birine unvan vermek" > **Isık.** [atălat] (IS.K:2-144) "denir".

Başka bir kısalma örneği de kendinden sonraki kelimenin düz ve açık ünlü ile başlaması nedeniyle son hecedeki /a/ sesi kısaldığı görülür: **Nar. [ată‿ene]** (N.K:14-16) "ebeveyn", **[ată‿enesi]** (N.K:5-14) "anne babası", Isık. iyelik eki aldığı şekli **[ată‿enem]** (IS.K:1-12) "annem babam", **[ată‿enesi**] (IS.K:5-142) "anne babası".

ET. kara “kara” (Clauson, 1972: 643b; DTS, 1969 qara s.422b) > **Isık.** [ʁarăˬat] (IS.K:3-13) “süyah at”. **K.S. [kara]** “siyah” K.S. s.402.

ET. uːla- “ulamak” (Clauson, 1972: 126b; DTS, 1969 ula- s.608a) > **Nar.** [ula-] (N.K:2-71) “a.a”, [ula-] (N.K:6-24) “a.a”; **Isık.** [ula-] (IS.K:12-164) “a.a”, [ula-] (IS.K:14-78) “a.a”, [ula-] (IS.K:17-79) “a.a”. **K.S. [ula-]** “ulamak” K.S. s.781.

/ä/ Ünlüsü

Eski Türkçede /ä/ ünlüsü, geniş, düz ve bir ön dil ünlüsüdür. Uzun /äː/ ünlüsünde olduğu gibi bu ses Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) çeşitli gelişmeler göstermektedir.

Eski Tü. /ä/ > Isık. /a/~/e/, Nar. /a/~/e/

Son hecede

ET. biçäk “bıçak” (Clauson, 1972: 293b; DTS, 1969 biçäk s.98a) > **Nar.** [bıçáq] (N.K:12-124) “a.a”; **Isık.** [bıçáq] (IS.K:2-347) “a.a”, [bıçáq] (IS.K:4-124) “a.a”, [bıçáq] (IS.K:7-138) “a.a”, hâl eki ile [bıçáqtı] (IS.K:10-53) “a.a”. **K.S. [bıçak]** “bıçak” K.S. s.115.

ET. bilä “ile, birle” (DTS, 1969: 98b; Wilkens, 2021 birlä s.180) > **Isık.** [menen] (IS.K:10-14) “a.a”, [menen] (IS.K:11-35) “a.a”, [menen] (IS.K:12-14) “a.a”, [menen] (IS.K:13-5) “a.a”, [menen] (IS.K:14-11) “a.a”, [menen] (IS.K:16-7) “a.a”; **Nar.** [menen] (N.K:12-32) “a.a”, [menen] (N.K:14-16) “a.a”, [menen] (N.K:16-5) “a.a”, [menen] (N.K:17-64) “a.a”. **K.S. [menen]** “ile” K.S. s.562.

ET. çilä- (çıla-?) “ıslatmak” (Clauson, 1972: 418a; DTS, 1969 çilä (çıla-?) s.146a) > **Isık.** [çíla-] (IS.K:16-168) “a.a”, [çíla-] (IS.K:22-286) “a.a”, [çíla-] (IS.K:22-287) “a.a”. **K.S. [çıla-]** “karıştırmal, çalkalamak” K.S. s.267.

ET. emäs “değil” (DTS, 1969:172a) > **Narın** [emes] (N.K:17-27) “a.a”, [emes] (N.K:18-53) “a.a”, [emes] (N.K:1-91) “a.a”, [emes] (N.K:2-72) “a.a”, [emes] (N.K:2-168) “a.a”, [emes] (N.K:9-33) “a.a”; **Isık.** [emes] (IS.K:17-98) “a.a”, [emes] (IS.K:22-

37) “a.a”, [emes] (IS.K:2-24) “a.a”, [emes] (IS.K:2-184) “a.a”, [emes] (IS.K:3-40) “a.a”. **K.S. [emes]** “değil, (isimlerin neyfi için kullanılır)” K.S. s.329.

ET. kergek “lazım, gerekli” (Clauson, 1972: 742a; DTS, 1969 keräk s.300a) > **Nar.** [kerek] (N.K:12-34) “a.a”, [kerek] (N.K:16-45) “a.a”, [kereg̱eken] (N.K:18-101) “a.a”, [kerek] (N.K:2-58) “a.a”, [gerek] (N.K:19-148) “a.a”, [gereḵ] (N.K:11-297) “a.a”; **Isık.** [kerek] (IS.K:5-9) “a.a”, [kerek] (IS.K:8-77) “a.a”, [kerek] (IS.K:13-56) “a.a”, [kerek] (IS.K:15-89) “a.a”, [gerek] (IS.K:16-3) “a.a”, [gerek] (IS.K:5-66) “a.a”. **K.S. [kerek]** “lazım, kerek” K.S. s.441.

ET. eːdär “eyer” (Clauson, 1972: 63b; DTS, 1969 edär s.162b) > **Isık.** [eːr] (IS.K:16-177) “a.a”, [eːr] (IS.K:21-54) “a.a”, [eːr] (IS.K:6-90) “a.a”, [eːr] (IS.K:11-25) “a.a”. **K.S. [eːr]** “eyer” K.S. s.322.

ET. erkäç “teke” (Clauson, 1972: 323b; DTS, 1969 erkäç s.179b) > **Isık.** [erkeç] (IS.K:6-82) “a.a”, [erkeç] (IS.K:6-83) “a.a”, [erkeç] (IS.K:6-85) “a.a”, [erkeç] (IS.K:6-117) “a.a”, hâl eki ile [erkeçti] (IS.K:6-120) “a.a”. **K.S. [erkeç]** “teke” K.S. s.338.

ET. ertä “erken” (Clauson, 1972: 202b; DTS, 1969 ertä s.182a) > **Isık.** [erte] (IS.K:1-83) “a.a”, [erte] (IS.K:1-96) “a.a”, [erte] (IS.K:7-27) “a.a”, [erte] (IS.K:15-14) “a.a”; **Nar.** [erte] (N.K:12-22) “a.a”, [erte̬le] (N.K:18-11) “a.a”. **K.S. [erte]** “erken” K.S. s.339.

Eski Türkçedeki geniş /ä/ ünlüsü, uzun /äː/ ünlüsünde olduğu gibi her iki ağızda normal boğumlanan /e/ ünlüsüne bazen de kalın /a/ ünlüsüne tekabül ettiği gözlemlenmiştir.

/e/ Ünlüsü

Eski Türkçedeki /e/ ünlüsü, geniş, düz, normal süreli bir ön dil ünlüsüdür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında bu ses çoğu durumda niteliğini korurken bazen yuvarlaklaştığı görülür.

Geniş ünlülü açık heceyi takip eden dar ünlülü açık ya da kapalı hecelerde

Eski Tü. /e/ > Isık. /e/, Nar. /e/

ET. eşik "eşik" (Clauson, 1972: 260a; DTS, 1969 eşik s.185a) > **Nar.** hâl eki ile [eşikti] (N.K:12-68) "kapıyı", [eşikke] (N.K:12-68) "dışarıya", [eşik] (N.K:4-134) "kapı", [eşikte] (N.K:8-37) "dışarıda"; **Isık.** [eşik] (IS.K:8-88) mec. "ev", [eşikti] (IS.K:8-138) "kapıyı", [eşik˙ten̰˙lė] (IS.K:10-68) "kapıdan", [eşikti] (IS.K:12-13) "kapıyı", [eşike] (IS.K:14-20) "dışarıya". **K.S [eşik]** "kapı ağzı, kapı" K.S. s342.

ET. belgü: (?belgö:) "işaret" (Clauson, 1972: 340a; DTS, 1969 belgü s.93b) > **Nar.** olumsuzluk ek ile [belgisiz] (N.K:14-8) "a.a", [belgisĭz] (N.K:15-232) "a.a", [belgilü:] (N.K:8-72) "a.a"; **Isık.** [belgi] (IS.K:6-518) "a.a", [belgi] (IS.K:6-521) "a.a", [belgilü:] (IS.K:14-102) "a.a", [belgi] (IS.K:19-68) "a.a". **K.S. [belgi]** "alâmet, damga, işaret" K.S. s.106.

ET. berü: (?bérü) "beri" (Clauson, 1972: 355b; DTS, 1969 berü s.96b) **>** **Nar.** [beri] (N.K:8-28) "a.a", [beri] (N.K:8-76) "a.a", [beri] (N.K:10-2) "a.a", [beri] (N.K:11-11) "a.a", [beri] (N.K:11-89) "a.a", [beri] (N.K:13-131) "a.a", [beri] (N.K:16-4) "a.a", [beri] (N.K:16-30) "a.a", [beri] (N.K:18-58) "a.a"; **Isık.** [beri] (IS.K:19-6) "a.a", [beri] (IS.K:22-265) "a.a", [beri] (IS.K:2-35) "a.a", [beri] (IS.K:3-16) "a.a". **K.S. [beri]** "bu yana doğru, buraya" K.S. s.109.

ET. eçkü "keçi" (Clauson, 1972: 24b; DTS, 1969 eçkü s.162a) > **Isık.** [eçki] (IS.K:6-83) "a.a", [eçkiniñ] (IS.K:6-124) "a.a", hâl eki ile [eçkiden] (IS.K:7-49) "a.a", [eçkinin] (IS.K:7-73) "a.a", [eçkilerdin] (IS.K:2-84) "a.a"; **Nar.** [eçki] (N.K:4-146) "a.a". **K.S. [eçki]** "keçi" K.S. s.320.

Eski Türkçedeki /e/ ünlüsü bazı durumlarda Isık-Köl ve Narın ağızlarında kendinden önceki ya da sonraki kelimenin yuvarlak ünlü bulundurması nedeniyle yarı yuvarlaklaştığı görülür.

ET. ékki "iki" (Clauson, 1972: 100b; DTS, 1969 eki s.167b) > **Isık.** [ẹkö] (IS.K:11-79) "a.a", [ẹkösü] (IS.K:21-18) "a.a", [Ẹkö] (IS.K:6-528) "a.a", [eki] (IS.K:2-411) "a.a", [eki] (IS.K:2-504) "a.a", [eki] (IS.K:3-13) "a.a", [eki] (IS.K:4-35) "a.a", [eki]

(IS.K:5-46) “a.a”, [eki] (IS.K:6-113) “a.a”; **Nar.** [ekị] (N.K:15-199) “a.a”, [eki] (N.K:8-54) “a.a”, [eki] (N.K:9-4) “a.a”, [eki] (N.K:11-89) “a.a”. **K.S. [eki]** “iki” K.S. s.324.

İkinci hecede geniş ünlünün bulunduğu örneklerde

Eski Tü. /e/ > Isık. /e/, Nar. /e/

ET. emge:k “emek, sıkıntı” (Clauson, 1972: 159a; DTS, 1969 emgäk s.172a) > **Nar.** [emgek] (N.K:11-13) “emek”, [emgek] (N.K:17-24) “a.a”, [emgekçilerge] (N.K:15-21) “a.a”; **Isık.** [emgek] (IS.K:2-317) “emek”. K.S. [emgek] “emek” K.S. s.329.

ET. emle:- “tedavi etmek” (Clauson, 1972: 161a; DTS, 1969 emlä- s.173a) > **Isık.** [emde-] (IS.K:8-107) “a.a”; **Nar.** [emde-] (N.K:12-44) “a.a”. **K.S. [emde-]** “üfürükçü ilaçlarıyla tedavi etmek” K.S. s.329.

ET. kergek (kerge:k) (g-) “gerek, lazım” (Clauson, 1972: 742a; DTS, 1969 kergäk s.300b) > **Isık.** [gerek] (IS.K:14-86) “a.a”, [gerek] (IS.K:15-116) “a.a”, [gerek] (IS.K:16-3) “a.a”, [gerek] (IS.K:19-43) “a.a”, [kerek] (IS.K:2-221) “a.a”, [kerek] (IS.K:1-74) “a.a”, [kerek] (IS.K:2-815) “a.a”, [ḵerek] (IS.K:4-81) “a.a”, [ḵerek] (IS.K:6-423) “a.a”; **Nar.** [kerek] (N.K:19-135) “a.a”, [kerek] (N.K:2-58) “a.a”, [kerek] (N.K:8-74) “a.a”, [gerek] (N.K:19-148) “a.a”, [gerek] (N.K:19-169) “a.a”, [ḵerek] (N.K:2-55) “a.a”, [ḵerek] (N.K:5-40) “a.a”. **K.S. [kerek]** “lazım” K.S. s.441.

Kapalı hecelerde

Eski Tü. /e/ > Isık. /e/, Nar. /e/

Eski Türkçedeki /e/ sesi kapalı hecelerde aynen korunmuştur.

ET. bet “yüz, çehre” (Clauson, 1972: 296b; DTS, 1969 bit s.103b) > **Nar.** hâl eki ile [betinen] (N.K:12-121) “a.a”, [betinen] (N.K:12-126) “a.a”, [betĭne] (N.K:15-176) “a.a”, [beti] (N.K:4-23) “a.a”, [bet] (N.K:8-15) “a.a”; **Isık.** hâl eki ile [betti] (IS.K:1-88) “a.a”, [betĭne] (IS.K:2-54) “a.a”, [betĭne] (IS.K:2-309) “a.a”, iyelik eki ile [beti] (IS.K:6-323) “a.a”. **K.S. [bet]** “yanak, yüz” K.S. s.110.

ET. ket- “gitmek” (Clauson, 1972: 701a; DTS, 1969 ket- s.303b) > **Isık.** [ket-] (IS.K:6-53) “a.a”, [ket-] (IS.K:6-390) “a.a”, [ket-] (IS.K:7-18) “a.a”, [ket-] (IS.K:9-8) “a.a”, [ket-] (IS.K:20-11) “a.a”, [ket-] (IS.K:2-385) “a.a”, [ket-] (IS.K:5-68) “a.a”, ”, [ḳet-] (IS.K:9-233) “a.a”, [ḳet-] (IS.K:9-289) “a.a”, [ḳet-] (IS.K:12-106) “a.a”, [get-] (IS.K:4-146) “a.a”, [get-] (IS.K:6-39) “a.a”, [ḳet-] (IS.K:17-69) “a.a”, [ket-] (IS.K:20-45) “a.a”; **Nar.** [ḳet-] (N.K:5-22) “a.a”, [ḳet-] (N.K:4-66) “a.a”, [get-] (N.K:3-42) “a.a”, [get-] (N.K:3-44) “a.a”, [get-] (N.K:15-10) “a.a”, [ḳet-] (N.K:4-170) “a.a”. **K.S. [ket-]** “gitmek” K.S. s.444.

ET. kes- “kesmek” (Clauson, 1972: 748b; DTS, 1969 kes- s.302a) > **Nar.** [ges-] (N.K:2-56) “a.a”, [ges-] (N.K:17-51) “a.a”; **Isık.** [ges-] (IS.K:7-138) “a.a”, [ges-] (IS.K:10-61) “a.a”, [ges-] (IS.K:20-95) “a.a”, [ḳes-](IS.K:1-43) “a.a”, [ḳes-] (IS.K:10-53) “a.a”. **K.S. [kes-]** “kesmek” K.S. s.442.

ET. et “et” (Clauson, 1972: 33b; DTS, 1969 et s.186b) > **Isık.** hâl eki ile [etin] (IS.K:2-699) “a.a”, [eti] (IS.K:5-100) “a.a”, [et] (IS.K:6-246) “a.a”, [et] (IS.K:6-289) “a.a”, [et] (IS.K:6-300) “a.a”, [et] (IS.K:8-92) “a.a”, [et‿aşín] (IS.K:22-38) “a.a”, [et] (IS.K:22-172) “a.a”; **Nar.** [etin] (N.K:4-64) “a.a”, [etin] (N.K:4-164) “a.a”, [et] (N.K:8-118) “a.a”, [etti] (N.K:8-128) “a.a”. **K.S. [et]** “et, ten” K.S. s.342.

Son hecede

Eski Tü. /e/ > Isık. /e/~/ö/, Nar. /e/~/ö/

ET. be꞉le- “kundaklamak” (Clauson, 1972: 332b; DTS, 1969 belä- s.93a) > **Nar.** [bölö-] (N.K:12-124) “a.a”, [bölö-] (N.K:5-34) “a.a”; **Isık.** [bölö-] (IS.K:10-41) “a.a”, [bölö-] (IS.K:11-121) “a.a”, [bölö-] (IS.K:12-146) “a.a”. **K.S. [bölö-]** “çocuğu kundaklamak” K.S. s.138.

ET. yürek “kalp, yürek” (Clauson, 1972: 965a; DTS, 1969 yuräk s.286b) > **Isık.** [cürök] (IS.K:8-96) “a.a”, [cüröktörü] (IS.K:22-58)“a.a”, [cürök] (IS.K:22-221) “a.a. **K.S. [cürök]** “kalp” K.S. s.238.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi Eski Türkçedeki normal boğumlanan /e/ ünlüsü nitelik bakımından çoğu durumda korunurken /l/, /r/ ünsüzleri

ile komşuluk ettiği durumlarda yuvarlaklaşmaktadır. Çıkarılış şekli Türkiye Türkçesindeki normal [e] ünlüsü gibidir.

/o/ Ünlüsü

Eski Türkçede geniş, yuvarlak ve bir arka dil ünlüsü olan /o/ ünlüsü, Kuzey ağızları (Isık-Köl ve Narın) ve Standart Kırgız Türkçesinde çeşitli gelişmeler gösterir.

Geniş ünlülü açık heceyi takip eden dar ünlülü açık ya da kapalı hecelerde

Eski Tü. /o/ > Nar. /o/~/uː/~/ȯ/, Isık. /o/~/uː/~/ȯ/

ET. ottuz (ottoz) "otuz" (Clauson, 1972: 74a; DTS, 1969 otuz s.374b) > **Isık.** [otuz̥] (IS.K:12-22) "a.a", [otuz] (IS.K:1-2) "a.a", [otuz] (IS.K:2-561) "a.a", [otuz] (IS.K:5-130) "a.a", [otuz̥] (IS.K:8-3) "a.a"; **Nar. [otuz̥]** (N.K:8-117) "a.a", [otuz] (N.K:16-48) "a.a", [otuz] (N.K:19-5) "a.a". **K.S. [otuz]** "otuz" K.S. s.603.

ET. koŋçu "çoban" (Clauson, 1972: 634b.) > **Isık.** [qoyçú] (IS.K:19-58) "a.a", çokluk eki aldığında [qoyçúlar] (IS.K:2-123) "çobanlar", [qoyçú] (IS.K:6-86) "a.a". **K.S. [koyçu]** "koyun çobanı" K.S. s.494.

ET. yolı "kez" (Clauson, 1972: 917a; DTS, 1969 yolı s.271a) > **Nar.** [cólu] (N.K:15-188) "a.a", [cólu] (N.K:2-57) "a.a"; **Isık.** [cólu] (IS.K:19-71) "a.a", [cólu] (IS.K:22-332) "a.a". **K.S. [colku]** "defa" K.S. s.221.

ET. yoluk- "yolda karşılaşmak" (Clauson, 1972: 924b; DTS, 1969 yoluq- s.272a) > **Isık.** [cóluq-] (IS.K:2-438) "a.a", [cóluq] (IS.K:13-22) "a.a". **K.S. [coluk-]** "karşılaşmak" K.S. s.221.

Eski Türkçe kelimelerde bazı üç sesten oluşan ses grubunda iki ünlü arasında kalan /γ/ art damak ünsüzü ile /g/ ön damak ünsüzünün erimesiyle Kırgız Türkçesinde uzunluk meydana gelir: oγu-, -oγu-, -uγu-> uu-, -uu- (Kasapoğlu Çengel, 2005:46). Bu ses olayı sonucu Eski Türkçe /o/ ünlüsü Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) daralarak uzun /uː/ sesine dönüşmüştür.

ET. oglan “oğlan” (Clauson, 1972: 83b; DTS, 1969 oğlan s.363a) > **Isık.** [uːl] (IS.K:19-39) “a.a”, iyelik eki aldığı şekli [uːlu] (IS.K:1-2) “oğlu”, [uːlu] (IS.K:4-1) “a.a”, hâl eki aldığı şekli [uːlun] (IS.K:8-139) “oğlun”; **Nar.** iyelik eki aldığında [uːlum] (N.K:8-9) “oğlum”, [uːlu] (N.K:14-2) “a.a”. **K.S. [uul]** “oğul” K.S. s.788.

ET. ogrı “hırsız” (Clauson, 1972: 90a; DTS, 1969 oġrı s.363b) > **Isık.** [uːru] (IS.K:11-250) “a.a”, [uːru] (IS.K:6-53) “a.a”; **Nar.** [uːru] (N.K:14-5) “a.a”, [uːru] (N.K:19-154) “a.a”. **K.S. [uuru]** “hırsız” K.S. s.789.

ET. orto “orta” (Clauson, 1972: 203b; DTS, 1969 orta s.371b) > **Isık.** [orto] (IS.K:1-11) “a.a”; hâl eki aldığı şekli [ortoɤo] (IS.K:2-62) “ortaya”, [ortodon] (IS.K:6-62) “a.a”; **Nar.** [orto] (N.K:8-126) “a.a”, [orto] (N.K:16-119) “a.a”, hâl eki aldığında [ortodo] (N.K:6-33) “ortada”. **K.S. [orto]** “orta” K.S. s.600.

Bazen Eski Türkçedeki ilk hecede yer alan /o/ ünlüsü, belirsiz sebepler nedeniyle o-u arası [ȯ] telaffuz edildiği görülür. Fakat bu tür örnekler yaygın olmayıp kaynak kişinin şahsi konuşma özelliğiyle ilgilidir.

ET. oşul “o” (Clauson, 1972: 254b; DTS, 1969 oşul s.372b) > **Nar.** [ȯşó] (N.K:18-21) “a.a”, [ȯşó] (N.K:18-23) “a.a”, [ȯşól] (N.K:15-1) “a.a”; **Isık.** [ȯşúnday] (IS.K:14-76) “o şekilde”, [ȯşȯ] (IS.K:16-13) “a.a”, [ȯşúnday] (IS.K:2-83) “a.a”, [ȯşónusún] (IS.K:2-464) “onu”. **K.S. [oşo]** “öteki” K.S. s.602.

Kapalı hecede

Eski Tü. /o/ > Nar. /o/~/a/, Isık. /o/~/a/

Eski Türkçedeki /o/ ünlüsü kapalı hecede çoğu zaman aynen korunmuştur.

ET. bol- “olmak” (Clauson, 1972: 331a; DTS, 1969 bol- s.111a) > **Isık.** [bol-] (IS.K:1-33) “a.a”, [bol-] (IS.K:2-4) “a.a”, [bol-] (IS.K:4-1) “a.a”, [bol-] (IS.K:5-66) “a.a”, [bol-] (IS.K:8-40) “a.a”, [bol-] (IS.K:10-9) “a.a”; **Nar.** [bol-] (N.K:7-13) “a.a”, [bol-] (N.K:10-16) “a.a”, [bol-] (N.K:12-12) “a.a”, [bol-] (N.K:15-15) “a.a”. **K.S. [bol-]** “olmak” K.S. S.126.

ET. boş “serbest” (Clauson, 1972: 376a; DTS, 1969 boş s.113a) > **Isık.** [boşmun] (IS.K:22-269) “müsaitim”, [boş] (IS.K:6-405) “a.a”. **K.S. [boş]** “a.a” K.S. s.

ET. kol “kol, el” (Clauson, 1972: 614b; DTS, 1969 qol s.453b) > **Nar.** [qol] (N.K:13-93) “a.a”, [qol] (N.K:5-21) “a.a”, hâl eki aldığı zaman [qolumdaˈ] (N.K:1-13) “elimde”; **Isık.** hâl eki aldığında [qolɤo] (IS.K:13-16) “ele”, [qolɤo] (IS.K:7-47) “ele”, [qol] (IS.K:2-208) “a.a”, [qoldo] (IS.K:12-58) “elde”. **K.S. [kol]** “el” K.S. s.478.

ET. koŋ “koyun” (Clauson, 1972: 631a; DTS, 1969 qon s.455a) > **Nar.** [qoy] (N.K:4-132) “koyun”, [qoy] (N.K:8-118) “a.a”, hâl eki aldığında [qoydu] (N.K:1-51) “koyunu”,

ET. kork- “korkmak” (Clauson, 1972: 651b; DTS, 1969 qorq- s.458b) > **Isık.** [qorq-] (IS.K:8-103) “a.a”, [qorq-] (IS.K:9-112) “a.a”, [qorq-] (IS.K:2-67) “a.a”; **Nar.** [qorq-] (N.K:10-43) “a.a”, [qorq-] (N.K:13-105) “a.a”, [qorq-] (N.K:11-285) “a.a”. **K.S. [kork-]** “korkmak” K.S. s.488.

ET. kot- “koymak, bırakmak” (Clauson, 1972: 595b; DTS, 1969 qoy- s.453a) > **Nar.** [qoy-] (N.K:11-318) “a.a”, mec. [g̱op̱ qoyupur] (N.K:15-158) “vermiş”; **Isık.** [qoy-] (IS.K:2-416) “a.a”, [qoy-] (IS.K:10-38) “a.a”. Eski Türkçedeki *kot- koymak* fiili Isık-Köl ve Narın ağızlarında daha çok tasvir fiil şeklinde karşımıza çıkmaktadır. **Isık.** [alĭp qoy-] (IS.K:5-108) “al”, [ḇerip qoy-] (IS.K:8-4) “ver”; **Nar.** [dep qoy-] (N.K:15-131) “de”, [taştapˀ qoy] (N.K:16-19) “bırak”. **K.S. [koy-]** “koymak” K.S. s.493.

Eski Türkçe *kot- koymak* fiilindeki /o/ ünlüsü Narın ağzında konuşma hızından dolayı normalden daha kısa telaffuz edildiği görülür: **Nar.** [qŏyup] (N.K:13-59) “koyarak”, [ilip qŏyot] (N.K:5-38) “asar”, [dep qŏyot] (N.K:8-16) “der”.

ET. ol “o, onlar” (Clauson, 1972:123a; DTS, 1969 ol s.366a) > **Nar.** [al] (N.K:4-113) “a.a”, [al] (N.K:5-36) “a.a”, [al] (N.K:6-15) “a.a”, [al] (N.K:7-9) “a.a”; **Isık.** [al] (IS.K:6-79) “a.a”, [al] (IS.K:7-72) “a.a”, [al] (IS.K:10-16) “a.a”, [al] (IS.K:12-12) “a.a”. **K.S. [al]** “o” K.S. s.16.

ET. ot “ateş” (Clauson, 1972: 34b; DTS, 1969 ot s.372b) > **Isık.** [ot] (IS.K:2-338) “a.a”, hâl eki aldığı zaman [otqo] (IS.K:10-17) “ateşe”, [ot] (IS.K:12-102) “a.a”, [ot] (IS.K:13-31) “a.a”; **Nar.** [ot] (N.K:12-22) “a.a”, [ot] (N.K:1-116) “a.a”. **K.S. [ot]** “ateş” K.S. s.602.

ET. toŋ- “donmak” (Clauson, 1972: 515a; DTS, 1969 toŋ s.575a) > **Nar.** [toŋ-] (N.K:11-318) “a.a”, [toŋ-] (N.K:19-89) “a.a”, “donmak”. **K.S. [tonğ-]** “donmak” K.S. s.747.

ET. yoːk, yok “yok” (Clauson, 1972: 895b; DTS, 1969 yoq s.272b) > **Isık.** [cóq] (IS.K:8-26) “a.a”, [cóq] (IS.K:10-65) “a.a”, [cóq] (IS.K:12-6) “a.a”, [cóq] (IS.K:20-65) “a.a”, [có˙q] (IS.K:2-510) “a.a”; **Nar.** [cóq] (N.K:1-40) “a.a”, [có˙q] (N.K:7-13) “a.a”, [có˙q] (N.K:18-11) “a.a”, [cóq] (N.K:12-37) “a.a”, [cóq] (N.K:13-92) “a.a”, [cóq] (N.K:17-22) “a.a”. **K.S. [cok]** “yok” K.S. s.219.

Yukarıda bazı örneklerden anlaşılacağı gibi Isık-Köl ve Narın ağızlarında vurgu ve tonlamaya bağlı olarak yarı uzun şekline de telaffuz edildiği görülmüştür.

ET. yol “yol” (Clauson, 1972: 917a; DTS, 1969 yol s.270b) **> Isık.** [cól] (IS.K:2-636) “a.a”, [cól] (IS.K:3-1) “a.a”, [cól] (IS.K:10-36) “a.a”, [cól] (IS.K:16-78) “a.a”; **Nar.** [cól] (N.K:16-97) “a.a”, hâl eki aldığı şekli [cóldo] (N.K:4-63) “yolda”, [cóldo] (N.K:6-9) “a.a”. **K.S. [col]** “yol” K.S. s219.

Kapalı hecelerde Eski Türkçedeki /o/ ünlüsü çoğu durumda niceliğini korumaktadır. Nitelik bakımından baktığımızda belirli durumlarda /o/ ünlüsü düzleşerek /a/ ünlüsüne gelişmektedir. Bazen de ikinci hecedeki ünlünün etkisi sebebiyle yarı daralmaya uğramıştır. Söyleniş şekli Türkiye Türkçesindeki postdorsal [o] sesi gibidir.

/ö/ Ünlüsü

Eski Türkçedeki geniş, yuvarlak ve bir ön dil ünlüsü olan /ö/ sesi, Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) aynen korunmuştur. Sistemli olmamakla birlikte bazen bu sesin Isık-Köl ağzının belirli kaynak kişileri tarafından dar şeklinde telaffuz edildiği görülür.

Geniş ünlülü açık heceyi takip eden dar ünlülü açık ya da kapalı hecelerde

Eski Tü. /ö/ > Nar. /ö/, Isık. /ö/

ET. ökün- "pişmanlık duymak" (Clauson, 1972: 111a; DTS, 1969 ökün s.382b) > **Nar.** [ökün-] (N.K:2-81) "a.a", [ökün-] (N.K:13-149) "a.a"; **Isık.** [ökün-] (IS.K:20-39) "a.a". **K.S. [ökün-]** "pişman olmak" K.S. s.608.

İkinci hecede geniş ünlünün bulunduğu örneklerde

Eski Tü. /ö/ > Nar. /ö/~/ü/, Isık. /ö/~/ü/

ET. öğren- "öğrenmek" (Clauson, 1972: 114b; DTS, 1969 ögrän- s.380b) > **Nar.** [üyrön-] (N.K:13-121) "a.a", [üyrön-] (N.K:13-123) "a.a", [üyrön-] (N.K:1-98) "a.a"; **Isık.** [üyrön-] (IS.K:20-37) "a.a", [üyrön-] (IS.K:20-38) "a.a", [üyrön-] (IS.K:21-41) "a.a", [üyrön-] (IS.K:21-55) "a.a", [üyrön-] (IS.K:22-148) "a.a", [üyrön-] (IS.K:22-355) "a.a", [üyrön-] (IS.K:7-54) "a.a", [üyrön-] (IS.K:10-11) "a.a". **K.S. [üyrön-]** "öğrenmek" K.S. s. 800.

ET. töle:- "ödemek" (Clauson, 1972: 492b; DTS, 1969 tölä- s.579b) > **Nar.** [tölö-] (N.K:10-12) "a.a"; **Isık.** [tölö-] (IS.K:2-715) "a.a", [tölö-] (IS.K:2-718) "a.a", [tölö-] (IS.K:2-725) "a.a", [tölö-] (IS.K:11-281) "a.a", [tölö-] (IS.K:11-282) "a.a", [tölö-] (IS.K:22-342) "a.a". **K.S. [tölö-]** "ödemek" K.S. s.754.

ET. töşek "döşek, yatak" (Clauson, 1972: 563b; DTS, 1969 töşäk s.582b) > **Nar.** [töşök] (N.K:4-117) "a.a", [töşöktör] (N.K:12-88) "a.a", [töşök] (N.K:12-106) "a.a"; **Isık.** [töşök] (IS.K:10-55) "a.a", [töşök] (IS.K:13-75) "a.a", hâl eki ile [töşökö] (IS.K:19-46) "a.a", [töşökt˙ŭn] (IS.K:3-12)"a.a". **K.S. [töşök**] "yatak" K.S. s. 757.

Kapalı hecelerde

Eski Tü. /ö/ > Nar. /ö/, Isık. /ö/

ET. bö:l- "bölmek" (Clauson, 1972: 332a; DTS, 1969 böl- s.117b) > **Nar.** [böl-] (N.K:15-59) "a.a", [böl-] (N.K:18-89) "a.a", [böl-] (N.K:6-3) "a.a"; **Isık.** [böl-] (IS.K:21-59) "a.a", [böl-] (IS.K:4-41) "a.a". **K.S. [böl-]** "bölmek" K.S. s.137.

ET. öl- “ölmek” (Clauson, 1972: 125b; DTS, 1969 öl- s.383a) > **Isık.** [öl-] (IS.K:12-5) “a.a”, [öl-] (IS.K:15-130) “a.a”, [öl-] (IS.K:16-31) “a.a”, [öl-] (IS.K:17-73) “a.a”, [öl-] (IS.K:1-27) “a.a”, [öl-] (IS.K:2-61) “a.a”; **Nar.** [öl-] (N.K:4-103) “a.a”, [öl-] (N.K:14-21) “a.a”, [öl-] (N.K:15-221) “a.a”, [öl-] (N.K:19-89) “a.a”. **K.S. [öl-]** “ölmek” K.S. s. 609.

Son hecede

Eski Tü. /ö/ > Nar. /o/, Isık. /o/

ET. birök “ama, peki” (Clauson, 1972: 362a; DTS, 1969 birök s.103a) > **Isık.** [bi̯roɤ] (IS.K:2-140) “a.a”, [Bi̯roq] (IS.K:6-527) [bi̯roɤ] (IS.K:12-8) “a.a”. [biroq] (IS.K:3-27) “a.a”, [biroq] (IS.K:7-55) “a.a”, [biroɤ] (IS.K:8-68) “a.a”, [biroɤ] (IS.K:8-128) “a.a”, [biroq] (IS.K:9-17) “a.a”, [biroq] (IS.K:10-12) “a.a”; **Nar.** [biroq] (N.K:1-123) “a.a”, [biroq] (N.K:4-130) “a.a”, [biroq] (N.K:11-125) “a.a”, [biroq] (N.K:16-26) “a.a”. **K.S. [birok]** “fakat” K.S. s. 123.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi Eski Türkçedeki /ö/ sesi, ilk hecede çoğu durumda niteliğini aynen korurken belirli durumlarda daraldığı gözlemlenmiştir. İlk hecede yer alınca ilerleyici benzeşme sonucu ikinci hecedeki düz ve ince ünlülerin yuvarlaklaşmasına sebep olmaktadır.

/u/ Ünlüsü

Eski Türkçedeki /u/ ünlüsü, dar ve yuvarlak bir arka dil ünlüsüdür. Bu ünlü Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) çoğu durumda niteliğini aynen korumuştur.

İlk Hecede

Eski Tü. /u/ > Isık. /u/~/ɪ/~/uː/, Nar. /u/~/ɪ/~/uː/

ET. bu “bu” (Clauson, 1972: 291b; DTS, 1969 bu s.119a) > **Nar.** [bul] (N.K:19-40) “a.a”, [bul] (N.K:2-5) “a.a”, [bul] (N.K:8-15) “a.a”, [bɪ̯cėrdeçi] (N.K:15-112) “a.a”

(konuşma hızından dolayı yarı düzleşme); **Isık.** [bul] (IS.K:18-10) “a.a”, [bul] (IS.K:19-60) “a.a”, [bul] (IS.K:22-86) “a.a”. **K.S. [bul]** “bu” K.S. s.142.

ET. bunça “bunca” (Clauson, 1972: 349a; DTS, 1969 bunça s.124b) **> Isık.** [mınçá] (IS.K:2-61) “şu kadar”, [mınçálıq] (IS.K:16-105) “bu kadar”; **Nar.** [mınçálıq] (N.K:4-127) “bu kadar”, ikileme şeklinde [ançá mınçá] (N.K:11-196) “biraz”. **K.S. [mınça]** “o kadar, bunca” K.S. s.565.

ET. buz- “bozmak” (Clauson, 1972: 389b; DTS, 1969 buz- s.130a) > **Nar.** [buz̯-] (N.K:11-295) “a.a”, [buz-] (N.K:1-121) “a.a”, Isık. [buz-] (N.K:2-663) “a.a”; **Isık.** [buz-] (IS.K:5-72) “a.a”, [buz-] (IS.K:15-16) “a.a”. **K.S. [buz-]** “tahrip etmek” K.S. s.152.

ET. kudruk “kuyruk” (Clauson, 1972: 604a; DTS, 1969 quyruq s.463b) > **Isık.** [quyruq] (IS.K:2-156) “a.a”, hâl eki almış hâli [quyruqtan] (IS.K:2-208) “kuyruktan”. **K.S. [kuyruk]** “kuyruk” K.S. s.531.

ET. kuş “kuş” (Clauson, 1972: 670b; DTS, quş s.471a) > **Isık.** [quş] (IS.K:2-220) “a.a”, [quş] (IS.K:11-51) “a.a”, [quş] (IS.K:2-88) “a.a”; **Nar.** [quş] (N.K:12-75) “a.a”, [quş] (N.K:14-13) “a.a”, [quş] (N.K:14-15) “a.a”. **K.S. [kuş]** “kuş” K.S. s.526.

ET. kut “kut, talih” (Clauson, 1972: 594a; DTS, 1969 qut s.471b) > **Nar.** [qut] (N.K:19-168) “a.a”, [qut] (N.K:10-6) “a.a”; **Isık.** [qut] (IS.K:5-41) “a.a”, [qut] (IS.K:22-304) “a.a”. **K.S. [kut]** “talih, baht” K.S. s.527.

ET. sub “su, ırmak” (Clauson, 1972: 783a; DTS, 1969 sub s.512b) > **Isık.** [sú:] (IS.K:22-25) “a.a”, [sú:] (IS.K:1-84) “a.a”, [sú] (IS.K:4-24) “a.a”, [sú:] (IS.K:7-122) “a.a”; **Nar.** [sú:] (N.K:1-141) “a.a”, [sú] (N.K:8-108) “a.a”. **K.S. [su:]** “su, nehir” K.S. s.670.

ET. tur- “kalkmak” (Clauson, 1972: 529b; DTS, 1969 tur s.586a) > **Nar.** [tur-] (N.K:12-21) “a.a”, [tur-] (N.K:12-47) “a.a”, [tur-] (N.K:13-43) “a.a”, [tur-] (N.K:16-144) “a.a”; **Isık.** [tur-] (IS.K:9-243) “a.a”, [tur-] (IS.K:11-167) “a.a”, [tur-] (IS.K:16-179) “a.a”. **K.S. [tur-]** “ayakta durmak, kalkmak” K.S. s.760.

ET. uç- “uçmak” (Clauson, 1972: 19b; DTS, 1969 uç-s.603b) > **Isık.** [uç-] (IS.K:15-118) “a.a”, [uç-] (IS.K:17-89) “a.a”, [uç-] (IS.K:19-68) “a.a”; **Nar.** [uç-] (N.K:8-151) “a.a”, [uç-] (N.K:14-15) “a.a”. **K.S. [uç-]** “uçmak” K.S. s.778.

ET. ula- “ulamak” (Clauson, 1972: 126b; DTS, 1969 ula- s.608b) > **Isık.** [ula-] (IS.K:17-79) “a.a”, [ula-] (IS.K:19-61) “a.a”, [ula-] (IS.K:22-220) “a.a”; **Nar.** [ula-] (N.K:2-71) “a.a”, [ula-] (N.K:6-24)”a.a”. **K.S. [ula-]** “uçlarıyla birleştirmek” K.S. s.781.

ET. ulug “ulu, büyük” (Clauson, 1972: 136b; DTS, 1969 ulug s.610a) > **Nar.** iyelik eki aldığı şekli [uluːsu] (N.K:7-7) “büyüğü”, [uluˈ] (N.K:12-1) “a.a”, [uluː] (N.K:19-70) “a.a”, [ulu] (N.K:2-23) “a.a”; **Isık.** [uluː] (IS.K:22-28) “a.a”, [uluː] (IS.K:2-633), [ulu] (IS.K:5-27) “a.a”, [uluː] (IS.K:9-94) “a.a”, [uluː] (IS.K:12-15) “a.a”, [ulu] (IS.K:13-8) “a.a”. **K.S. [uluu]** “büyük” K.S. s.783.

ET. urug “boy, kabile” (Clauson, 1972: 214b; DTS, 1969 uruġ s.615a) > **Isık.** [uruː] (IS.K:19-81) “a.a”, hâl eki aldığında [uruːnu] (IS.K:22-5) “kabileni”, [uru] (IS.K:2-6) “a.a”, [uru] (IS.K:2-62) “a.a”, [uru] (IS.K:6-37) “a.a”, [uru] (IS.K:11-160) “a.a”; **Nar.** [uru] (N.K:4-21) “a.a”, [uruq] (N.K:8-13) “a.a”, [uruː] (N.K:11-24) “a.a”. **K.S. [uruu]** “kabile” K.S. s.786.

ET. uya “yuva” (Clauson, 1972: 267a; DTS, 1969 uya s.607b) > **Isık.** [uya] (IS.K:11-121) “a.a”, [uya] (IS.K:11-123) “a.a”, iyelik eki ve hâl eki aldığı şekli [uyasín] (IS.K:16-173) “yuvasın”; **Nar.** [uyasínda] (N.K:14-28) “yuvasında”. **K.S. [uya]** “yuva” K.S. s.789.

ET. yumuş “iş” (Clauson, 1972: 938b; DTS, 1969 yumış s.279b) > **Nar.** [cúmuş] (N.K:6-25) “a.a”, [cúmuş] (N.K:9-28) “a.a”, iyelik eki ve hâl eki aldığı şekli [cúmuşún] (N.K:10-10) “a.a”, [cúmuştu] (N.K:19-43) “işi”; **Isık.** [cúmuş] (IS.K:22-51) “a.a”, iyelik eki aldığı şekli [cúmuşú] (IS.K:9-126) “işi”. **K.S. [cumuş]** “hizmet, iş” K.S. s. 233.

Örneklerden de anlaşılacağı gibi ilk hecede Eski Türkçedeki /u/ ünlüsü her iki ağızda birkaç örnekte daraldığını görebiliriz. Birçok örnekte de aynen korunmuştur. Bazı örneklerde ise çeşitli ses olayları sonucu uzadığı görülür.

Son Hecede

Eski Tü. /u/ > Isık. /ı/~/u/, Nar. /ı/~/u/

ET. altun "altın" (Clauson, 1972: 131a; DTS, 1969 altun s.40b) > **Isık.** [altın] (IS.K:21-66) "a.a", [altın] (IS.K:6-156) "a.a"; **Nar.** [altın] (N.K:11-328) "a.a", [altın] (N.K:14-25) "a.a". **K.S. [altın]** "altın" K.S. s.30.

ET. o:yun "oyun" (Clauson, 1972: 275a; DTS, 1969 oyun s.366a) > **Nar.** [oyundardı] (N.K:16-51) "oyunları"; **Isık.** [oyunŭna] (IS.K:11-18) "oynuna", [oyun] (IS.K:21-25) "oyun". **K.S. [oyun]** "oyun" K.S. s.605.

ET. yaruk "parlak, aydınlık" (Clauson, 1972: 962b; DTS, 1969 yaruq s.244a) > **Isık.** [cárıq] (IS.K:6-316) "a.a", [cárıq] (IS.K:9-261) "a.a", mec. [cárıq] (IS.K:11-2) "dünya", [cárıq] (IS.K:18-4) "a.a". **K.S. [carık]** "ışık, aydın" K.S. s.181.

ET. yoluk- "yolda karşılaşmak" (Clauson, 1972: 924b; DTS, 1969 yoluq- s.272a) > **Isık.** [cóluq-] (IS.K:2-438) "a.a", [cóluq] (IS.K:13-22) "a.a". **K.S. [coluk-]** "karşılaşmak" K.S. s.221.

ET. yumuş "iş" (Clauson, 1972: 938b; DTS, 1969 yumış s.279b) > **Nar.** [cúmuş] (N.K:6-25) "a.a", [cúmuş] (N.K:9-28) "a.a", iyelik eki ve hâl eki aldığı şekli [cúmuşún] (N.K:10-10) "a.a", [cúmuştu] (N.K:19-43) "işi"; **Isık.** [cúmuş] (IS.K:22-51) "a.a", iyelik eki aldığı şekli [cúmuşú] (IS.K:9-126) "işi". **K.S. [cumuş]** "hizmet, iş" K.S. s. 233.

Son hecede Eski Türkçedeki /u/ ünlüsü çoğu durumda ilk hecedeki ünlü tesiriyle düzleştiği görülmektedir. Diğer örneklerde de niteliğini aynen korumaktadır. Çıkarılış şekli Türkiye Türkçesindeki [u] sesi gibidir.

/ı/ Ünlüsü

Eski Türkçede /ı/ sesi düz, dar ve orta dil ünlüsüdür. Nitelik bakımından bu ses, Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında her hangi bir değişikliğe uğramamıştır. Nicelik bakımından ise bu ses, ses olayları sonucu belirli durumlarda

yuvarlaklaşırken bazen ilerleyici benzeşme sebebiyle genişlediği görülür. Bu sesin çıkarılış şekli Türkiye Türkçesindeki dar ve düz olan [ɪ] sesi gibidir.

İlk Hecede

Eski Tü. /ı/ > Isık. /ı/, Nar. /ı/

Eski Türkçedeki /ı/ ünlüsü, ilk hecede aynen korunmuştur.

ET. çık- "çıkmak" (Clauson, 1972: 405b; DTS, 1969 çık- s.150b) > **Isık.** [çíq-] (IS.K:4-111) "a.a", [çíq-] (IS.K:5-50) "a.a", [çíq-] (IS.K:6-340) "a.a", [çíq-] (IS.K:7-16) "a.a", [çíq-] (IS.K:8-27) "a.a", [çíq-] (IS.K:9-259) "a.a", mec.[çíq-] (IS.K:10-6) "a.a"; **Nar.** [çíq-] (N.K:6-11) "a.a", [çíq-] (N.K:8-28) "a.a", [çíq-] (N.K:9-27) "a.a", [çíq-] (N.K:10-4) "a.a". **K.S. [çık-]** "içeriden dışarıya varmak" K.S. s.266.

ET. çıkar- "çıkarmak" (Clauson, 1972: 410b; DTS, 1969 çıqar- s.150b) > **Nar.** [çívar-] (N.K:11-281) "a.a", [çívar-] (N.K:15-83) "a.a", [çívar-] (N.K:18-47) "a.a", [çívar-] (N.K:1-64) "a.a", [çívar-] (N.K:2-18) "a.a"; **Isık.** [çívar-] (IS.K:10-43) "a.a", [çívar-] (IS.K:11-122) "a.a", [çívar-] (IS.K:12-149) "a.a", [çívar-] (IS.K:13-64) "a.a". **K.S. [çığar-]** "sürüp çıkarmak" K.S. s.265.

ET. bıldır "geçen sene" (Clauson, 1972: 334a; DTS, 1969 bıldur s.105a) > **Nar.** [bıltır] (N.K:4-54) "a.a", [bıltır] (N.K:8-84) "a.a", [bıltırqĭva] (N.K:16-52) "a.a"; **Isık.** [bıltır] (IS.K:17-70) "a.a", [bıltır] (IS.K:22-258) "a.a", [bıltır] (IS.K:22-265) "a.a", **K.S. [bıltır]** "geçen sene" K.S. s.116.

ET. kıl- "kılmak, yapmak" (Clauson, 1972: 616a; DTS, 1969 qıl- s.442b) > **Isık.** [qıl-] (IS.K:20-18) "a.a", [qıl-] (IS.K:21-12) "a.a", [qıl-] (IS.K:22-56) "a.a", [qıl-] (IS.K:22-106) "a.a", [qıl-] (IS.K:1-155) "a.a", [qıl-] (IS.K:2-115) "a.a",[qıl-] (IS.K:4-39) "a.a", [ɣıl-] (IS.K:5-42) "a.a", [ɣıl-] (IS.K:6-53) "a.a"; **Nar.** [qıl-] (N.K:16-52) "a.a", [qıl-] (N.K:17-7) "a.a", [qıl-] (N.K:19-128) "a.a", [qıl-] (N.K:2-50) "a.a", [ɣıl-] (N.K:2-32) "a.a", [ɣıl] (N.K:3-91) "a.a". **K.S. [kıl-]** "kılmak, yapmak" K.S. s.450.

Son Hecede

Eski Tü. /ı/ > Isık. /ı/~/a/~/u/, Nar. /ı/~/u/~/a/

ET. altmış "altmış" (Clauson, 1972: 130b; DTS, 1969 altmış s.40b) > **Nar.** [altımış] (N.K:8-3) "a.a", [altımış] (N.K:11-308) "a.a", [altımış] (N.K:19-37) "a.a", [altımış] (N.K:2-67) "a.a"; **Isık.** [altımış] (IS.K:15-44) "a.a", [altımış] (IS.K:17-5) "a.a", [altımış] (IS.K:21-2) "a.a". **K.S. [altımış]** "altmış" K.S. s. 30.

ET. bıldır "geçen sene" (Clauson, 1972: 334a; DTS, 1969 bıldur s.105a) > **Nar.** [bıltır] (N.K:4-54) "a.a", [bıltır] (N.K:8-84) "a.a", [bıltırqĭɤa] (N.K:16-52) "a.a"; **Isık.** [bıltır] (IS.K:17-70) "a.a", [bıltır] (IS.K:22-258) "a.a", [bıltır] (IS.K:22-265) "a.a". **K.S. [bıltır]** "geçen sene" K.S. s.116.

ET. arık "ark" (Clauson, 1972: 214a; DTS, 1969 arıq s.52b) > **Nar.** [arıq] (N.K:8-185) "a.a"; **Isık.** [arıq] (IS.K:16-149) "a.a", [arıqçá] (IS.K:22-242) "a.a". **K.S. [arıq]** "sulama kanalı" K.S. s.44.

ET. okı- "çağırmak, okumak" (Clauson, 1972: 79a; DTS, 1969 oqı- s.369a) > **Isık.** [oqu̯-] (IS.K:19-20) "a.a", [oqu-] (IS.K:21-8) "a.a", [oqu-] (IS.K:22-45) "a.a", [oqu-] (IS.K:1-11) "a.a", [oqu-] (IS.K:2-399) "a.a", [oqu] (IS.K:4-4) "a.a", [oqu-] (IS.K:5-12) "a.a"; **Nar.** [oqu-] (N.K:9-38) "a.a", [oqu-] (N.K:10-22) "a.a", [oqu-] (N.K:11-32) "a.a", [oqu-] (N.K:13-115) "a.a", [oqu-] (N.K:15-5) "a.a". **K.S. [oku-]** "okumak" K.S. s. 589.

Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında /t/, /p/ ve başka diğer ünsüzleri /l/, /r/ ünsüzleri ile komşuluk ettiğinde iki ünsüz arasında bir dar ünlü türemektedir.

ET. yaltrık "parlak" (Clauson, 1972: 922a; DTS, 1969 yaltırıq s.230a) > **Nar.** [cáltıraɤan̯le] (N.K:14-13) "a.a", [cáltıraɤan] (N.K:14-16) "a.a", [cáltıraɤan] (N.K:14-29) "a.a". **K.S. [caltır]** "parlak" K.S. s.171.

Eski Türkçe /ı/ sesi, Isık-Köl, Narın ağızları ve Standart Kırgız Türkçesinde çoğu durumda değişikliğe uğradığı görülmektedir. İlk hecedeki ünlülerin tesiriyle

ilerleyici benzeşme sonucu yuvarlaklaşma veya kalınlaşma olduğu ortaya çıkmaktadır. Bazen de ünlü türemesi sonucu kalınlaştığı görülür.

/i/ Ünlüsü

Eski Türkçe normal /i/ sesi, dar, düz ve bir ön dil ünlüsüdür. Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında bu ses farklı gelişmeler gösterir.

İlk hecede

Eski Tü. /i/ > Isık. /i/ , Nar. /i/

ET. iç- "içmek" (Clauson, 1972: 19a; DTS, 1969 iç- s.201b) > **Nar.** [iç-] (N.K:17-40) "a.a", [iç-] (N.K:19-138) "a.a", [iç-] (N.K:3-13) "a.a", [iç-] (N.K:4-127) "a.a", [iç-] (N.K:5-51) "a.a", [iç-] (N.K:10-10) "a.a", Nar. [iç-] (N.K:10-34) "a.a", [iç-] (N.K:13-36) "a.a"; **Isık.** [iç-] (IS.K:6-253) "a.a", [iç-] (IS.K:9-197) "a.a", [iç-] (IS.K:14-63) "a.a", [iç-] (IS.K:16-54) "a.a". **K.S. [iç-]** "içmek" K.S. s.364.

ET. bil- "bilmek" (Clauson, 1972: 330b; DTS, 1969 bil- s.98b) > **Isık.** [bil-] (IS.K:16-26) "a.a", [bil-] (IS.K:19-35) "a.a", [bil-] (IS.K:20-18) "a.a", [bil-] (IS.K:22-112) "a.a", [bil-] (IS.K:1-141) "a.a", [bil-] (IS.K:1-89) "a.a"; **Nar.** [bil-] (N.K:11-8) "a.a", [bil-] (N.K:12-42) "a.a", [bil-] (N.K:15-74) "a.a", [bil-] (N.K:16-11) "a.a". **K.S. [bil-]** "bilmek, anlamak" K.S. s.120.

Eski Türkçedeki normal /i/ sesinin Isık-Köl ve Narın ağızlarında gösterdiği bir değişim de yarı yuvarlaklaşmadır. Bu değişim genelde yuvarlak ünlü bulunduran kelime ile komşuluk etmesi sonucu görülür. Bazen de kendinden önceki ya da sonraki ünlünün yuvarlak ünlü olması sebebiyle de yarı yuvarlaklaştığı görülür.

ET. bir "bir " (Clauson, 1972: 353b; DTS, 1969 bir s.101a) > **Isık.** [bi̯rö꞉nün] (IS.K:19-30) "a.a", [bi̯r] (IS.K:2-587) "a.a", [bir] (IS.K:1-48) "a.a", [bir] (IS.K:2-10) "a.a", [bir] (IS.K:3-3) "a.a"; **Nar.** [bi̯r] (N.K:4-185) "a.a", [bi̯r] (N.K:17-38) "a.a", [bir] (N.K:16-6) "a.a", [bir] (N.K:17-9) "a.a", [bir] (N.K:18-4) "a.a". **K.S. [bir]** "bir" K.S. s.

ET. birök “ama, peki” (Clauson, 1972: 362a; DTS, 1969 birök s.103a) > **Isık.** [bi̯roɤ] (IS.K:2-140) “a.a”, [Bi̯roq] (IS.K:6-527) [bi̯roɤ] (IS.K:12-8) “a.a”. [biroq] (IS.K:3-27) “a.a”, [biroq] (IS.K:7-55) “a.a”, [biroɤ] (IS.K:8-68) “a.a”, [biroɤ] (IS.K:8-128) “a.a”, [biroq] (IS.K:9-17) “a.a”, [biroq] (IS.K:10-12) “a.a”; **Nar.** [biroq] (N.K:1-123) “a.a”, [biroq] (N.K:4-130) “a.a”, [biroq] (N.K:11-125) “a.a”, [biroq] (N.K:16-26) “a.a”. **K.S. [birok]** “fakat” K.S. s. 123.

ET. tirig “diri” (Clauson, 1972: 543b; DTS, 1969 tirig s.562a) > **Isık.** [ti̯rü:] (IS.K:17-101) “a.a”, [ti̯rü] (IS.K:21-66) “”,[ti̯rü:] (IS.K:10-85) “a.a”, [tirü:] (IS.K:2-704) “a.a”, [tirü] (IS.K:3-29) “a.a”, [tirü:] (IS.K:6-272) “a.a”, hâl eki ile [tirü:nün] (IS.K:17-100) “a.a”, **Nar.** [ti̯rü:] (N.K:13-144) “a.a”. **K.S. [tirüü]** “diri” K.S. s.739.

ET. çirü- “çürümek” (Wilkness, 2021: 234b) > **Isık.** [çiri-] (IS.K:22-308) “a.a”, [çiri-] (IS.K:2-491) “a.a”. **K.S. [çiri-]** “çürümek” K.S. s.275.

ET. kir- “girmek” (Clauson, 1972: 735b; DTS, 1969 kir- s.308b) > **Isık.** [gir-] (IS.K:2-690) “a.a”, [gir-] (IS.K:2-871) “a.a”, [gir-] (IS.K:6-177) “a.a”, [gir-] (IS.K:10-70) “a.a”, [gir-] (IS.K:14-46) “a.a”; **Nar.** [gir-] (N.K:3-64) “a.a”, [gir-] (N.K:3-76) “a.a”, [gir-] (N.K:13-29) “a.a”, [gir-] (N.K:15-82) “a.a”, gir-] (N.K:15-82) “a.a”. **K.S. [kir-]** “girmek” K.S. s.473.

ET. silk- “silkmek” (Clauson, 1972: 826b; DTS, 1969 silk- s.500a) > **Isık.** [silk-] (IS.K:22-290) “a.a”, [silk-] (IS.K:22-291) “a.a”, [silk-] (IS.K:6-538) “a.a”, [silk-] (IS.K:11-219) “a.a”. **K.S. [silk-]** “silkmek” K.S. s.655.

Son hecede

Eski Tü. /i/ > Isık. /i/~/ı/~/ü/, Nar. /i/~/ı/~/ü/

ET. ini “erkeğin kendisinden küçük erkek kardeşi” (Clauson, 1972:170a; DTS, 1969 ini s.210b) > **Nar.** iyelik eki ile [inisi] (N.K:19-13) “a.a”, [inisi] (N.K:4-15) “a.a”, [inim] (N.K:4-157) “a.a”, [inime] (N.K:8-41) “a.a”; **Isık.** [inim] (IS.K:6-104) “a.a”, [inisi] (IS.K:11-89) “a.a”, [inimdin] (IS.K:15-80) “a.a”[inilüˈ] (IS.K:17-53) “a.a”, [inim] (IS.K:21-4). **K.S. [ini]** “küçük erkek kardeş” K.S. s.369.

Eski Türkçedeki /i/ sesi Isık-Köl ve Narın metinlerinde kelime sonunda vurgu ve tonlama nedeni ile kısaldığı görülür.

ET. emdi/amtı: "şimdi" (Clauson, 1972: 156b; DTS, 1969 emdi s.172a) > **Isık.** [emĭ] (IS.K:21-7) "a.a", [emi] (IS.K:22-29) "a.a", [emi] (IS.K:1-39) "a.a", [emi] (IS.K:2-8) "a.a", [emĭ] (IS.K:5-14) "a.a", [emi] (IS.K:7-91) "a.a", [emi] (IS.K:8-10) "a.a"; **Nar.** [emi] (N.K:8-29) "a.a", [emi] (N.K:10-12) "a.a", [emi] (N.K:11-28) "a.a", [emi] (N.K:12-28) "a.a", [emĭ] (N.K:12-109) "a.a", [emĬ] (N.K:2-49) "a.a". **K.S. [emi]** "şimdi, şu zamanda, ondan sonra" K.S. s.330.

ET. teːri "deri" (Clauson, 1972: 531a; DTS, 1969 teri s.554a) > **Nar.** [teri] (N.K:4-146) "a.a"; **Isık.** iyelik eki aldığında [terisi] (IS.K:6-124) "derisi", [terisinin] (IS.K:4-10) "a.a", [terisin] (IS.K:22-273) "a.a". **K.S. [teri]** "deri" K.S. s.727.

ET. ėşik "kapı" (Clauson, 1972: 260a; DTS, 1969 eşik s.185a) > **Isık.** [eşik] (IS.K:8-88) "a.a", hâl eki ile [eşikten] (IS.K:10-68) "kapıdan", [eşikti] (IS.K:12-13) "kapıyı"; **Nar.** [eşik] (N.K:4-134) "a.a", hâl eki aldığı zaman [eşikti] (N.K:12-68) "kapıyı". **K.S. [eşik]** "kapı ağzı, kapı" K.S. s.342.

ET. semiz "semiz" (Clauson, 1972: 830b; DTS, 1969 semiz s.495a) > **Isık.** [sėmiz] (IS.K:2-154) "a.a", [sėmiz] (IS.K:2-702) "a.a", [sėmiz] (IS.K:17-92) "a.a", [sėmiz] (IS.K:17-93) "a.a", [sėmiz] (IS.K:17-94) "a.a". **K.S. [semiz]** "yağlı" K.S. s.645.

ET. eːsni- "hatırlamak, yâd etmek, anmak" (Clauson, 1972 esneː- s.249a; Wilkens, 2021 äsnä- s.124a) > **Nar.** [este-] (N.K:19-57) "a.a", [este-] (N.K:6-25) "a.a", [este-] (N.K:12-74) "a.a"; **Isık.** [este-] (IS.K:9-139) "a.a", [este-] (IS.K:15-41) "a.a", [este-] (IS.K:15-48) "a.a". **K.S. [este-]** "hatırlamak" K.S. s.341.

ET. sipir- "süpürmek" (Clauson, 1972: 791b; DTS, 1969 sipir s.501a) > **Isık.** [şípır-] (IS.K:9-298) "a.a"; **Nar.** [şípır-] (N.K:3-19) "a.a". **K.S. [şıpır-]** "süpürmek" K.S. s.687.

ET. tirig "diri" (Clauson, 1972: 543b; DTS, 1969 tirig s.562a) > **Isık.** [ṭirüː] (IS.K:17-101) "a.a", [ṭirü] (IS.K:21-66) "a.a", [ṭirüː] (IS.K:10-85) "a.a", [tirüː] (IS.K:2-704)

“a.a”, [tirü] (IS.K:3-29) “a.a”, [tirü:] (IS.K:6-272) “a.a”, hâl eki ile [tirü:nün] (IS.K:17-100) “a.a”; **Nar.** [ṭirü:] (N.K:13-144) “a.a”. **K.S. [tirüü]** “diri” K.S. s.739.

Görüldüğü gibi Eski Türkçedeki /i/ sesi, nitelik ve nicelik bakımından bazen korunurken bazı durumlarda değişmelere uğramaktadır. Komşuluk ettiği ünlü tesiriyle yarı yuvarlaklaşırken bazı durumdarda ses olayları sonucu uzadığı görülür. Eski Türkçedeki normal /i/ sesinin çıkarılışı Türkiye Türkçesindeki normal boğumlanan [i] ünlüsü gibidir.

/ü/ Ünlüsü

Eski Türkçedeki /ü/ sesi dar, yuvarlak bir ön dil ünlüsüdür. Bu ses, Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında ilk hece konumunda hem niceliğini hem niteliğini kormaktadır.

İlk hecede

Eski Tü. /ü/ > Isık. /ü/, Nar. /ü/

ET. büt- “bitmek” (Clauson, 1972: 298b; DTS, 1969 büt- s.133b) > **Nar.** [bü̯t-] (N.K:12-106) “a.a”, [büt-] (N.K:2-4) “a.a”, [büt-] (N.K:4-6) “a.a”, [büt-] (N.K:6-5) “a.a”, [büt-] (N.K:9-22) “a.a”, [büt-] (N.K:10-3) “a.a”, [büt-] (N.K:13-61) “a.a”; **Isık.** [büt-] (IS.K:8-74) “a.a”, [büt-] (IS.K:10-4) “a.a”, [büt-] (IS.K:15-61) “a.a”, [büt-] (IS.K:22-54) “a.a”, [büt-] (IS.K:1-9) “a.a”. **K.S. [büt-]** “bitirmek” K.S. s.156.

ET. ürk- “ürkmek” (Clauson, 1972: 221a; DTS, 1969 ürk- s.626b) > **Isık.** [ürk-] (IS.K:4-98) “a.a”, [ürk-] (IS.K:6-337) “a.a”, [ürk-] (IS.K:9-178) “a.a”, [ürk-] (IS.K:11-196) “a.a”, [ürk-] (IS.K:15-17) “a.a”; **Nar.** [ürk-] (N.K:4-62) “a.a”, Nar. [ürk-] (N.K:4-66) “a.a”, [ürk-] (N.K:4-67) “a.a”. **K.S.** [ürk-] “ürkmek, kormak” K.S. s.796.

ET. küd̲e:gü: “güvey, damat” (Clauson, 1972: 703a; DTS, 1969 küdägü s.324a) > **Isık.** [küyö:sü] (IS.K:2-546) “kocası”, [güyö:sün] (IS.K:2-552) “kocası”, [güyömdün] (IS.K:7-9) “a.a”, [güyösü] (IS.K:8-74) “a.a”, [güyö:ŋdü] (IS.K:13-30) “a.a”; **Nar.** [güyög̲ö] (N.K:9-6) “a.a”. **K.S.** [küyöö] “güveyi, damat” K.S. S.544.

ET. ürkün “telaş, ürküntü” >(Clauson, 1972: 225b; DTS, 1969 ürkün s.626b) **Isık.** [ürkün] (IS.K:9-172) “a.a”, [ürkün] (IS.K:9-178) “a.a”, [ürkündö] (IS.K:11-196) “a.a”, [ürkündün] (IS.K:15-16) “a.a”, [ürkündö] (IS.K:17-2) “a.a”, [ürkün] (IS.K:22-35) “a.a”, [ürkündö] (IS.K:4-60) “a.a”; **Nar.** [ürkündö] (N.K:4-59) “a.a”, [ürküŋgö] (N.K:4-61) “a.a”, [ürkündöçü] (N.K:11-62) “a.a”. **K.S. [ürkün]** “telaş, panik kargaşalık” k.s. S.796.

Son hecede

Eski Tü. /ü/ > Isık. /ü/~/ö:/~/i/, Nar. /ü/~/ö:/~/i/

ET. ülüş “pay, hisse” (Clauson, 1972: 153a; DTS, 1969 ülüş s.625b) > **Isık.** [ülüşkö] (IS.K:22-22) “a.a”, [ülüşkö] (IS.K:22-23) “a.a”, [ülüşkö] (IS.K:22-25) “a.a”, [ülüş] (IS.K:4-27) “a.a”. **K.S. [ülüş]** “ülöş” K.S. s.794.

Eski Türkçe ve Moğolca kelimelerde üç sesten oluşan ses grubunda iki ünlü arasında yer alan /g/ ön damak ünsüzünün erimesi sonucu uzunluk meydana gelir: -egü> -öö (Kasapoğlu Çengel, 2005:47).

ET. küḍe:gü: “güvey, damat” (Clauson, 1972: 703a; DTS, 1969 küdägü s.324a) > **Isık.** [küyö:sü] (IS.K:2-546) “kocası”, [güyö:sün] (IS.K:2-552) “kocası”, [güyömdün] (IS.K:7-9) “a.a”, [güyösü] (IS.K:8-74) “a.a”, [güyö:ŋdü] (IS.K:13-30) “a.a”; **Nar.** [güyögö] (N.K:9-6) “a.a”. **K.S. [küyöö]** “güveyi, damat” K.S. S.544.

ET. yügür- “koşmak” (Clauson, 1972: 214b; DTS, 1969 yügür- s.284b) > **Isık.** [cügür-] (IS.K:1-107) “a.a”, [cügür-] (IS.K:2-363) “a.a”, [cügür-] (IS.K:13-12) “a.a”; **Nar.** [cügür-] (N.K:4-103) “a.a”. **K.S. [cügür-]** “koşmak” K.S. s.236.

ET. eçkü “keçi” (Clauson, 1972: 24b; DTS, 1969 eçkü s.162a) > **Isık.** [eçki] (IS.K:6-83) “a.a”, [eçkiñn] (IS.K:6-124) “a.a”, hâl eki ile [eçkiden] (IS.K:7-49) “a.a”, [eçkinin] (IS.K:7-73) “a.a”, [eçkilerdin] (IS.K:2-84) “a.a”; **Nar.** [eçki] (N.K:4-146) “a.a”. **K.S. [eçki]** “keçi” K.S. s.320.

2.2. Ünsüzler

2.2.1. Patlamalı Ünsüzler /b, p, d, t, k, g, ɤ, q/

2.2.1.1. Çift Dudak Ünsüzleri /b, p/

/b/ Ünsüzü

Eski Türkçede /b/ ünsüzü, patlamalı, tonlu bir çift dudak ünsüzüdür.

/b/ sesinin Türkçenin yazılı olarak takip edilebildiği dönemden beri ilk seste bulunabildiğini biliyoruz. Tekin, Eski Türkçedeki /b/ ünsüzünün kelimenin başında, içinde ve sonunda bulunabilir olduğunu belirtir (Tekin, 2016: 65). Bu ses Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) kelime başında bolca bulunur. Kelime içinde ise az görülürken kelime sonunda görülmez.

Kelime başında

Eski Tü. /b/ > Isık. /b/~/m/~/b̲/, Nar. /b/~/m/~/b̲/

Eski Türkçedeki çift dudak /b/ sesi, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında sistemli bir şekilde korunmuştur. Kendisinden önceki kelimenin ünlü ile bitmesi veya iki ünlü arasında bulunması nedeniyle /b/ sesi, /b̲/ b-v arası bir sızıcı sesine dönüşür. Bazen de diş-dudak /v/ ünsüzüne gelişir.

ET. bö:l- "bölmek" (Clauson, 1972: 332a; DTS, 1969 böl- s.117b) > **Nar.** [böl-] (N.K:15-59) "a.a", [böl-] (N.K:18-89) "a.a", [böl-] (N.K:6-3) "a.a"; **Isık.** [böl-] (IS.K:21-59) "a.a", [böl-] (IS.K:4-41) "a.a". **K.S. [böl-]** "bölmek" K.S. s.137.

ET. bak- "bakmak" (Clauson, 1972: 311a; DTS, 1969 baq- s.81b) > **Isık.** [baq-] (IS.K:2-112) "a.a", [baq-] (IS.K:6-482) "a.a", [baq-] (IS.K:8-140) "a.a", [b̲aɤat̲ken] (IS.K:8-59) "a.a", [baɤ-] (IS.K:9-218) "a.a", [baɤ-] (IS.K:11-62) "a.a", [baɤ-] (IS.K:19-28) "a.a", [baɤ-] (IS.K:20-7) "a.a", [baɤ-] (IS.K:21-83) "a.a"; **Nar.** [baq-] (N.K:4-133) "a.a", [baq-] (N.K:1-53) "a.a", (N.K:4-134) "a.a". **K.S. [bak-]** "bakmak, gözkulak olmak" K.S. s.79.

ET. bar- “gitmek, varmak” (Clauson, 1972: 354a; DTS, 1969 bar- s.83a) > **Nar.** [bar-] (N.K:4-159) “a.a”, [bar-] (N.K:5-33) “a.a”, [bar-] (N.K:1-35) “a.a”, [bar-] (N.K:2-38) “a.a”, [bar-] (N.K:3-4) “a.a”, [bar-] (N.K:4-67) “a.a”, [bar-] (N.K:7-18) “a.a”, [bar-] (N.K:10-30) “a.a”, [b̲ar-] (N.K:12-34) “a.a”, [b̲ar-] (N.K:13-27) “a.a”; **Isık.** [b̲ar-] (IS.K:3-8) “a.a”, [b̲ar-] (IS.K:5-67) “a.a”, [bar-] (IS.K:1-51) “a.a”, [bar-] (IS.K:2-14) “a.a”, [bar-] (IS.K:3-2) “a.a”, [bar-] (IS.K:8-13) “a.a”. **K.S. [bar-]** “kımıldamak, yürümek” K.S. s.86.

ET. bas- “basmak, ezmek” (Clauson, 1972: 370b; DTS, 1969 bas- s.85a) > **Isık.** [bas-] (IS.K:8-121) “a.a”, [bas-] (IS.K:9-42) “a.a”, [bas-] (IS.K:12-105) “a.a”, [bas-] (IS.K:13-59) “a.a”, [bas-] (IS.K:18-13) “a.a”, [bas-] (IS.K:22-90) “a.a”, [bas-] (IS.K:2-206) “a.a”; **Nar.** [bas-] (N.K:13-91) “a.a”, [bas-] (N.K:3-66) “a.a”, [bas-] (N.K:4-110) “a.a”. **K.S. [bas-]** “basmak” K.S. s.91.

ET. baş “baş” (Clauson, 1972: 375a; DTS, 1969 baş s.86b) > **Isık.** [baş] (IS.K:2-270) “a.a”, [baş] (IS.K:3-10) “a.a”, hâl eki ile [baştan] (IS.K:4-70) “a.a”, [başín] (IS.K:6-61) “a.a”, [baş] (IS.K:8-43) “a.a”, [baş] (IS.K:10-21) “a.a”, [baş] (IS.K:11-77) “a.a”; **Nar.** [baş] (N.K:6-30) “a.a”, [baş] (N.K:6-30) “a.a”, [baş] (N.K:7-15) “a.a”, [baş] (N.K:8-41) “a.a”, iyelik eki ile [başí] (N.K:10-56) “a.a”. **K.S. [baş]** “kafa, baş” K.S. s.94.

Eski Türkçedeki /b/ sesinin kelime başında gösterdiği önemli değişmelerinin biri de tonlu, çift dudak genizsil [m] sesine dönüşmesidir.

Kılıç, kendi çalışmasında /b/ > /m/ değişmesini yaptığı araştırmalara dayanarak Sibirya lehçelerinden Altay Türkçesi ve Kıpçak lehçeleri olan Kazak, Kırgız Türkçelerinin /b/ > /m/ değişimine en yatkın lehçeler olduğunu belirtir (Kılıç, 2020: 68-69). Isık-Köl ve Narın metinlerinde /b/ > /m/ değişikliğini genel olarak kelime içindeki genizsil ünsüzün etkisi nedeniyle gerçekleştiği varsayılabilir.

ET. ben “ben” (Clauson, 1972: 346a; DTS, 1969 ben s.94b) > **Nar.** [men] (N.K:3-1) “a.a”, [men] (N.K:4-10) “a.a”, [men] (N.K:5-53) “a.a”, [men] (N.K:6-20) “a.a”, [men] (N.K:7-24) “a.a”, [men] (N.K:8-1) “a.a”, [men] (N.K:9-13) “a.a”, [men] (N.K:10-13) “a.a”; **Isık.** [men] (IS.K:11-3) “a.a”, [men] (IS.K:12-11) “a.a”, [men] (IS.K:14-1) “a.a”, [men] (IS.K:15-1) “a.a”, [men] (IS.K:16-4) “a.a”. **K.S. [men]** “ben” K.S. s.562.

ET. burun “burun” (Clauson, 1972: 366b; DTS, 1969 burun s.126a) > **Nar.** [murun] (N.K:17-48) “a.a”, [murdu] (N.K:15-152) “a.a”; **Isık.** iyelik eki ile [murdu] (IS.K:2-405) “a.a”, [murdu] (IS.K:4-145) “a.a”, [murdu] (IS.K:4-165) “a.a”. **K.S. [murun]** “burun” K.S. s.576.

ET. burun “önce” (Clauson, 1972: 366b; DTS, 1969 burun s.126b) > **Nar.** [murun] (N.K:12-110) “a.a”, [murun] (N.K:17-29) “a.a”, [murun] (N.K:1-116) “a.a”, [murun] (N.K:1-127) “a.a”, [murun] (N.K:2-9) “a.a”, [murun] (N.K:4-25) “a.a”, [murun] (N.K:7-36) “a.a”, [murun] (N.K:8-28) “a.a”; **Isık.** [murun] (IS.K:16-12) “a.a”, [murun] (IS.K:20-82) “a.a”, [murun] (IS.K:22-241) “a.a”, [murun] (IS.K:1-17) “a.a”, [murun] (IS.K:8-39) “a.a”, [murun] (IS.K:5-54) “a.a”. **K.S. [murun]** “daha evvel” K.S. s. 576.

ET. bış- “pişmek, olgunlaşmak” (Clauson, 1972: 376b; DTS, 1969 bış- s.bış- s.105b) > **Isık.** [bış-] (IS.K:22-187) “a.a”, [bış-] (IS.K:4-126) “a.a”, [bış-] (IS.K:6-288) “a.a”, [bış-] (IS.K:6-422) “a.a”; **Nar.** [bış-] (N.K:1-5) “a.a”, [bış-] (N.K:1-109) “a.a”, [bış-] (N.K:2-22) “a.a”, [bış-] (N.K:4-183) “a.a”, [bış-] (N.K:16-67) “a.a”, [bış-] (N.K:16-75) “a.a”, [bış-] (N.K:18-14) “a.a”. **K.S. [bış-]** “olmak, olgunlaşmak” K.S. s.117.

ET. buz- (?buːz-) “bozmak” (Clauson, 1972: 389b; DTS, 1969 buz- s.130a) > **Nar.** [buz-] (N.K:12-327) “a.a”, [bus-] (N.K:12-329) “a.a”, [buz-] (N.K:1-120) “a.a”; **Isık.** [buz-] (IS.K:2-575) “a.a”, [buz-] (IS.K:2-664) “a.a”, [buz-] (IS.K:5-72) “a.a”, [buz-] (IS.K:15-16) “a.a”. **K.S. [buz-]** “tahrip etmek” K.S. s.152.

ET. başla- “başlamak” (Clauson, 1972: 381b; DTS, 1969 başla- s.88a) > **Isık.** [başta-] (IS.K:15-28) “a.a”, [başta-] (IS.K:17-25) “a.a”, [başta-] (IS.K:22-20) “a.a”, [başta-] (IS.K:1-1) “a.a”, [başta-] (IS.K:2-15) “a.a”, [başta-] (IS.K:2-460) “a.a”, [başta-] (IS.K:3-13) “a.a”; **Nar.** [başta-] (N.K:18-77) “a.a”, [başta-] (N.K:2-10) “a.a”, [başta-] (N.K:4-125) “a.a”, [başta-] (N.K:11-135) “a.a”. **K.S. [başta-]** “başlamak” K.S. s.96.

ET. bayaːkıː “önceki” (Clauson, 1972: 385b; DTS, 1969 bayaqı s.79a) > **Nar.** [bayaqı] (N.K:2-64) “a.a”, [bayaqı] (N.K:8-28) “a.a”, [bayaɤĭ] (N.K:10-54) “a.a”, [bayaɤı] (N.K:11-10) “a.a”, [bayaɤı] (N.K:12-105) “a.a”, [bayaɤı] (N.K:14-21) “a.a”; **Isık.** [bayaɤı] (IS.K:10-20) “a.a”, [bayaɤı] (IS.K:11-27) “a.a”, [baya] (IS.K:12-80) “a.a”,

[bayaʁı] (IS.K:13-35) “a.a”, [bayaʁı] (IS.K:15-48) “a.a”. **K.S. [bayağı]** “deminki, çoktanki” K.S. s.100.

Kelime içinde

Eski Tü. /b/ > Isık. /b/~/b̲/, Nar. /b/~/b̲/

Eski Türkçedeki çift dudak /b/ sesi, Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime içinde yok denecek kadar az görülür.

ET. abuçqa “yaşlı adam, ihtiyar” (Clauson, 1972: 6b; DTS, 1969 abučqa s.3a) > **Nar.** [ab̲ışqa] (N.K:13-89) “a.a”, [ab̲ışqa] (N.K:14-6) “a.a”, [ab̲ışqam] (N.K:1-19) “a.a”, [ab̲ışqa] (N.K:12-31) “a.a”, [ab̲ışqa] (N.K:6-18) “a.a”; **Isık.** [ab̲ışqa] (IS.K:5-3) “a.a”, [ab̲ışqam] (IS.K:8-9) “a.a”, [ab̲ışqa] (IS.K:9-322) “a.a”, [ab̲ışqa] (IS.K:11-28) “a.a”, [ab̲ışqa] (IS.K:16-158) “a.a”. **K.S. [abışka]** “ihtiyar” K.S. s.2.

ET. çıbık “çubuk” (Clauson, 1972: 395b; DTS, 1969 çubuq s.156a) > **Nar.** [çíb̲ıq] (N.K:13-51) “a.a”.

Eski Türkçedeki çift dudak /b/ sesi, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde [bu] “bu” işaret zamirinin [mına] “işte” kelimesiyle birleşerek [mobu/mabu] “işte bu” şeklinde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Kırgız Sözlüğü’nde bu kelime ile ilgili: “[mobu/mabu] (mana+bu) ‘işte bu’” şeklinde açıklanmaktadır (Yudahin, 1994: 549). Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde bu kelime çok sıklıkla kullanılıyor olmazsa da kayda değer bir örnektir.

ET. bu: “bu” (Clauson, 1972: 291b; DTS, 1969 bu s.119a) > **Isık.** [mob̲u] (IS.K:7-103) “a.a”, [mınavu] (IS.K:2-129) “a.a”; **Nar.** [mob̲u] (N.K:4-146) “a.a”, [mınavu] (N.K:13-160) “a.a”. **K.S. [mobu/mabu]** (mana+bu) “işte bu” K.S. s.549-568.

Seydakmatov kendi “Kırgızcanın Etimolojik Sözlüğü” adlı çalışmasında [ilbirs] “pars”, [colbors] “kaplan” kelimelerini: “İlbirs, kaplandan sırtındaki benekleriyle farklılık gösterir. İşte bu beneklerine bakarak ilbirs (ala + bars) olarak tanınmış olabilir. Çünkü Kırgızcadaki *ala* kelimesi Altay dilinde *ölö* şekline söylenir. Muhtemelen *ala* kelimesi, *ölö, ile* şekillerini almış ve kullanılmaya başlamıştır…” görüşünü savunur (Seydakmatov, 1988:116). Biz de bu varsayımdan yola çıkarak Eski

Türkçedeki [bars/pars] kelimesindeki çift dudak /b/ ünsüzünü Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarındaki (Isık-Köl ve Narın) *ilbirs, colbors* kelimelerindeki ikinci hecedeki çift dudak /b/ sesini kelime içindeki /b/ ünsüzü olarak almayı doğru gördük.

ET. bars "pars" (Clauson, 1972: 368a; DTS, 1969 baːrs s.85a) > **Isık.** [ilb̲irs] (IS.K:11-60) "a.a", [aɤ̆ ilb̲irske] (IS.K:11-68) "a.a", [ilb̲irs] (IS.K:11-202) "a.a". Isık. [cólb̲ors] (IS.K:16-63) "kaplan", [cólb̲ors] (IS.K:16-88) "a.a", [cólb̲ors] (IS.K:16-89) "a.a"; **Nar.** [cólb̲ors] (N.K:15-77) "a.a". **K.S. [ilbirs]** "Sibirya parsı" K.S. s.366.

Kelime sonunda

Eski Tü. /b/ > Isık. /y/~Ø, Nar. /y/~Ø

ET. eb "ev" (Clauson, 1972: 3b; DTS, 1969 eb s.162a) > **Nar.** hâl eki ile [üydö] (N.K:1-9) "a.a", [üylörn̆ünö] (N.K:1-75) "a.a", [üyg̲ö] (N.K:3-38) "a.a", [üy] (N.K:4-134) "a.a", çokluk eki ile [üylör] (N.K:4-185) "a.a", [üydö] (N.K:5-5) "a.a", [üyg̲ö] (N.K:8-36) "a.a"; **Isık.** [üydö] (IS.K:22-266) "a.a", [üy] (IS.K:1-28) "a.a", [üyg̲ö] (IS.K:2-330) "a.a". **K.S. [üy]** "oba, keçi ev, ev" K.S. s.799.

ET. sub "su, ırmak" (Clauson, 1972: 783a; DTS, 1969 sub s.512b) > **Isık.** [súː] (IS.K:22-25) "a.a", [súː] (IS.K:1-84) "a.a", [sú] (IS.K:4-24) "a.a", [súː] (IS.K:7-122) "a.a"; **Nar.** [súː] (N.K:1-141) "a.a", [sú] (N.K:8-108) "a.a". **K.S. [suː]** "su, nehir" K.S. s.670.

/p/ Ünsüzü

Eski Türkçede /p/ ünsüzü, patlamalı, tonsuz bir çift dudak ünsüzüdür. Eski Türkçede bu ses her durumda bulunurken Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) kelime başında bulunmaz.

Kelime içinde

Eski Tü. /p/ > Isık. /p/~/m/, Nar. /p/~/m/

ET. arpa "arpa" (DTS, 1969: 53b; Wilkens, 2021 arpa s.64b) > **Nar.** [arpa] (N.K:17-20) "a.a", [arpa] (N.K:3-27) "a.a", hâl eki ile [arpanı] (N.K:4-126) "a.a", [arpanı] (N.K:8-151) "a.a", [arpa] (N.K:10-52) "a.a", [arpa] (N.K:11-319) "a.a", [arpa_lė] (N.K:16-64) "a.a". **K.S. [arpa]** "arpa" K.S. s.48.

ET. sipir- "süpürmek" (Clauson, 1972: 791b; DTS, 1969 sipir s.501a) > **Isık.** [şípır-] (IS.K:9-298) "a.a"; **Nar.** [şípır-] (N.K:3-19) "a.a". **K.S. [şıpır-]** "süpürmek" K.S. s.687.

ET. kopuz "kopuz" (Clauson, 1972: 588b; DTS, 1969 qobuz s.451a) > **Isık.** [qomuz] (IS.K:15-54) "a.a", [qomuz] (IS.K:15-72) "a.a", [qomuz] (IS.K:16-39) "a.a", [qomuz] (IS.K:16-40) "a.a". **K.S. [komuz]** "kopuz" K.S. s. 482.

Kelime sonunda

Eski Tü. /p/ > Isık. /p/, Nar. /p/

ET. sep "çeyiz" (Clauson, 1972: 783a; DTS, 1969 sep s.496a) > **Isık.** [sėp] (IS.K:19-27) "a.a"; **Nar.** [sėp] (N.K:5-23) "a.a". **K.S. [sep**] "çeyiz" K.S. s.646.

ET. köp "çok" (Clauson, 1972: 686b; DTS, 1969 köp s.317a) > **Nar.** [ḵöp] (N.K:15-77) "a.a", [ḵö:p] (N.K:16-46) "a.a", [ḵöp] (N.K:17-25) "a.a", [ḵöp] (N.K:18-29) "a.a"; **Isık.** [köp] (IS.K:4-8) "a.a", [göp] (IS.K:11-15) "a.a", [göp] (IS.K:12-75) "a.a", [ḵöp] (IS.K:15-78) "a.a". **K.S. [köp]** "çok, kalabalık" K.S. s.504.

2.2.1.2. Diş Eti Ünsüzleri /d, t/

/d/ Ünsüzü

Eski Türkçedeki /d/ ünsüzü, tonlu, patlamalı ve diş eti bir ünsüzdür. Eski Türkçede söz içi ve söz sonunda bulunan bu ünsüz, Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) kelime başında seyrek kullanılır. Isık-Köl ve Narın

ağzı metinlerinde diş eti /d/ ünsüzü daha çok kelime içinde görülmektedir. Kelime başında ise alıntı kelimelerde kullanılmaktadır.

Isık-Köl ve Narın ağızlarında kaydettiğimiz kelime başı [d-] sesi, tonlulaşma (t->d-) sonucu ortaya çıkar. Bu kelime başındaki (t->d-) değişimini Malov sonraki devirlerde oluştuğunu dile getirerek bu durumun Kaşgarlı Mahmut tarafından saptandığını belirtir (Kılıç, 1997:150). Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde bu tür tonlulaşma az sayıda görülür.

Kelime başında

Eski Tü. /t/ > Isık. /d/, Nar. /d/

ET. takı: (d-) "dahi, daha" (Clauson, 1972: 466a; DTS, 1969 taqı s.536a) > **Nar.** [daɤı] (N.K:3-78) "a.a", [daɤı] (N.K:4-51) "a.a", [daɤı] (N.K:4-40) "a.a", [daɤı] (N.K:9-8) "a.a", [daɤı] (N.K:11-80) "a.a"; **Isık.** [daɤı] (IS.K:21-24) "a.a", [daɤı] (IS.K:22-42) "a.a", [daɤı] (IS.K:1-46) "a.a". **K.S. [dağı]** "daha" K.S. s. 292.

ET. ti: (de:)- "demek" (Clauson, 1972: 433b; DTS, 1969 te- s.545b) > **Isık.** [de-] (IS.K:19-3) "a.a", [de-] (IS.K:20-29) "a.a", [de-] (IS.K:21-25) "a.a", [de-] (IS.K:22-15) "a.a"; **Nar.** [de-] (N.K:14-5) "a.a", [de-] (N.K:15-18) "a.a", [de-] (N.K:16-10) "a.a", [de-] (N.K:18-92) "a.a". **K.S. [de-]** "demek" KS. s.300.

ET. tirig (d-) "diri" (Clauson, 1972: 543b; DTS, 1969 tirig s.562a) > **Isık.** [ṭirü:] (IS.K:17-101) "a.a", [ṭirü] (IS.K:21-66) "a.a",[ṭirü:] (IS.K:10-85) "a.a", [tirü:] (IS.K:2-704) "a.a", [tirü] (IS.K:3-29) "a.a", [tirü:] (IS.K:6-272) "a.a", hâl eki ile [tirü:nün] (IS.K:17-100) "a.a"; **Nar.** [ṭirü:] (N.K:13-144) "a.a". **K.S. [tirüü]** "diri" K.S. s.739.

Kelime içinde

Eski Tü. /d/ > Isık. /d/~/y/~/t/~Ø, Nar. /d/~/y/~/t/~Ø

ET. yulduz "yıldız" (DTS, 1969: 278a; Clauson, 1972 yultuz s.922b) > **Isık.** [cíldız] (IS.K:19-39) "a.a", [cíldız] (IS.K:19-67) "a.a", [cíldız] (IS.K:19-88) "a.a". **K.S. [cıldız]** "yıldız" K.S. s.209.

ET. eːdär “eyer” (Clauson, 1972: 63b; DTS, 1969 edär s.162b) > **Isık.** [eːr] (IS.K:16-177) “a.a”, [eːr] (IS.K:21-54) “a.a”, [eːr] (IS.K:6-90) “a.a”, [eːr] (IS.K:11-25) “a.a”. **K.S. [eːr]** “eyer” K.S. s.322.

ET. ıd̲uk “kutsal” (Clauson, 1972: 46a; DTS, 1969 ıduq s.217b) > **Nar.** [ıyíq] (N.K:2-66) “kutsal”, [ıyíq] (N.K:8-182) “a.a”; **Isık.** [ıyíq] (IS.K:7-90) “a.a”, [ıyíq] (IS.K:11-123) “a.a”, [ıyíq] (IS.K:15-21) “a.a”. **K.S. [ıyık]** “kutsal” K.S. s.362.

ET. küd̲eːgüː “güvey, damat” (Clauson, 1972: 703a; DTS, 1969 küdägü s.324a) > **Isık.** [küyöːsü] (IS.K:2-546) “kocası”, [güyöːsün] (IS.K:2-552) “kocasını”, [güyömdün] (IS.K:7-9) “a.a”, [güyösü] (IS.K:8-74) “a.a”, [güyöːŋdü] (IS.K:13-30) “a.a”; **Nar.** [güyög̲ö] (N.K:9-6) “a.a”. **K.S. [küyöö]** “güveyi, damat” K.S. S.544.

ET. emdi/amtıː “şimdi” (Clauson, 1972: 156b; DTS, 1969 emdi s.172a) > **Isık.** [emĭ] (IS.K:21-7) “a.a”, [emi] (IS.K:22-29) “a.a”, [emi] (IS.K:1-39) “a.a”, [emi] (IS.K:2-8) “a.a”, [emĭ] (IS.K:5-14) “a.a”, [emi] (IS.K:7-91) “a.a”, [emi] (IS.K:8-10) “a.a”; **Nar.** [emi] (N.K:8-29) “a.a”, [emi] (N.K:10-12) “a.a”, [emi] (N.K:11-28) “a.a”, [emi] (N.K:12-28) “a.a”, [emĭ] (N.K:12-109) “a.a”, [emĭ] (N.K:2-49) “a.a”. **K.S. [emi]** “şimdi, şu zamanda, ondan sonra” K.S. s.330.

ET. bıldır “geçen sene” (Clauson, 1972: 334a, DTS, 1969 bıldur s.105a) > **Nar.** [bıltır] (N.K:4-54) “a.a”, [bıltır] (N.K:8-84) “a.a”, [bıltırqĭɤa] (N.K:16-52) “a.a”; **Isık.** [bıltır] (IS.K:17-70) “a.a”, [bıltır] (IS.K:22-258) “a.a”, [bıltır] (IS.K:22-265) “a.a”. **K.S. [bıltır]** “geçen sene” K.S. s.116.

Kelime sonunda

Eski Tü. /d/ > Isık. /y/, Nar. /y/

Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime sonu konumunda olan /d/ ünsüzü bazı durumlarda /y/ ünsüzüne dönüştüğü görülür. Dmitriyev, bu ünsüzün değişimini iki şekilde olduğunu söyler: 1. /r/~/d/, 2. /d/~/t/~/z/~/d'/~/y/. Çuvaşça hariç Türk lehçelerinde bu sesin değişim şekilleri şöyledir: 1. /d/>/y/ (Yenisey-Orhon döneminden bugüne) 2. /d/>/t/ (Yenisey-Orhon döneminden Saha Türkçesine), 3.

/d>/z̲/ (Yenisey- Orhon döneminden Eski Uygurca ve Oğuz-Kıpçak lehçeleri), 4. /d/>/z/ (Yenisey-Orhon döneminden Şor ve Hakasçaya) (Killi Yılmaz, 2002: 245).

ET. keːḏ- (g-) "giymek" (Clauson, 1972: 700b; DTS, 1969 key- s.294b) > **Isık.** [giy-] (IS.K:11-202) "a.a", [giy-] (IS.K:12-35) "a.a", [giy-] (IS.K:16-35) "a.a", [giy-] (IS.K:21-62) "a.a", [ǩiy-] (IS.K:6-130) "a.a", [ǩiy-] (IS.K:9-90) "a.a"; **Nar.** [giy-] (N.K:19-157) "a.a", [ǩiy-] (N.K:13-84) "a.a". **K.S. [kiy-]** "giymek" K.S. s.475.

ET. quḏ- "koymak, dökmek" (Clauson, 1972: 596a; DTS, 1969 qud- s.463a) > **Isık.** [quy-] (IS.K:8-29) "a.a", [quy-] (IS.K:9-226) "a.a", [quy-] (IS.K:22-47) "a.a", [quy-] (IS.K:22-286) "a.a"; **Nar.** [quy-] (N.K:13-140) "a.a", [quy-] (N.K:18-23) "a.a", [quy-] (N.K:6-31) "a.a". **K.S. [kuy-]** "dökmek" K.S. s.531.

/t/ Ünsüzü

Eski Türkçede patlamalı, diş eti ve tonsuz olan /t/ ünsüzü, kelimenin başında, ortasında ve sonunda bulunur. Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) sistemli olarak kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Kelime başında

Eski Türkçedeki /t/ ünsüzü kelime başında çoğu durumda korunurken bazen /t/ ünsüzünün /d/ ünsüzüne değiştiği görülür.

Eski Tü. /t/ > Isık. /d/~/y/, Nar. /d/~/y/

ET. téː- (deː-) "demek" (Clauson, 1972: 433b; DTS, 1969 te- s.545b) > **Isık.** [de-] (IS.K:19-3) "a.a", [de-] (IS.K:20-29) "a.a", [de-] (IS.K:21-25) "a.a", [de-] (IS.K:22-15) "a.a"; **Nar.** [de-] (N.K:14-5) "a.a", [de-] (N.K:15-18) "a.a", [de-] (N.K:16-10) "a.a", [de-] (N.K:18-92) "a.a". **K.S. [de-]** "demek" K.S. s.300.

ET. tap- "bulmak" (Clauson, 1972: 435b; DTS, 1969 tap- s.533b) > **Isık.** [tap-] (IS.K:6-592) "a.a", [tap-] (IS.K:12-29) "a.a", [tap-] (IS.K:15-118) "a.a", [tap-] (IS.K:1-117) "a.a", [tap-] (IS.K:6-420) "a.a"; **Nar.** [tap-] (N.K:14-25) "a.a". K.S. [tap-] "bulmak" K.S. s.708.

ET. taːğ “dağ” (Clauson, 1972: 463a; DTS, 1969 taġ s.526b) > **Nar.** hâl eki ile [toːnŭn] (N.K:16-85) “a.a”, [toːdo] (N.K:17-39) “a.a”, [toːdoy] (N.K:19-168) “a.a”, [toː] (N.K:4-105) “a.a”, [toːɤo] (N.K:7-19) “a.a”; **Isık.** [toːnun] (IS.K:2-751) “a.a”, [toː] (IS.K:6-212) “a.a”, [toːɤo] (IS.K:8-59) “a.a”. **K.S. [too]** “dağ” K.S. s.748.

ET. takıː (d-) “dahi, daha” (Clauson, 1972: 466a; DTS, 1969 taqı s.536a) > **Nar.** [daɤı] (N.K:3-78) “a.a”, [daɤı] (N.K:4-51) “a.a”, [daɤı] (N.K:4-40) “a.a”, [daɤı] (N.K:9-8) “a.a”, [daɤı] (N.K:11-80) “a.a”; **Isık.** [daɤı] (IS.K:21-24) “a.a”, [daɤı] (IS.K:22-42) “a.a”, [daɤı] (IS.K:1-46) “a.a”. **K.S. [dağı]** “daha” K.S. s. 292.

ET. tıːnç “sakin” (Clauson, 1972: 516a; Wilkens, 2021 tınç s.714a) > **Isık.** [tınç] (IS.K:12-128) “a.a”, [tınç] (IS.K:20-65) “a.a”; **Nar.** [tınç] (N.K:8-114) “a.a”, [tınç] (N.K:11-263) “a.a”. **K.S. [tınç]** “rahat, sakin” K.S. s.731.

Kelime içinde

Eski Tü. /t/ > Isık. /t/~Ø, Nar. /t/~Ø

ET. ata “baba” (Clauson, 1972: 40a; DTS, 1969 ata s.65b) > **Nar.** [ata] (N.K:11-243) “a.a”, iyelik eki ile [ataḇız̧] (N.K:8-33) “a.a”, [atam] (N.K:9-19) “a.a”, [ata] (N.K:14-24) “baba”; **Isık.** iyelik eki ile [atam] (IS.K:2-594) “a.a”, [atam] (IS.K:4-3) “a.a”, çokluk ve iyelik eki ile [ataları] (IS.K:6-48) “a.a”. **K.S. [ata]** “baba” K.S. s.57.

ET. ertä “erken” (Clauson, 1972: 202b; DTS, 1969 ertä s.182a)> **Isık.** [erte] (IS.K:1-83) “a.a”, [erte] (IS.K:1-96) “a.a”, [erte] (IS.K:7-27) “a.a”, [erte] (IS.K:15-14) “a.a”; **Nar.** [erte] (N.K:12-22) “a.a”, [erte̯le] (N.K:18-11) “a.a”. **K.S. [erte]** “erken” K.S. s.339.

ET. etük “çizme” (Clauson, 1972: 50b; DTS, 1969 etük s.188b) > **Isık.** [ötük] (IS.K:9-215) “a.a”, [ötük] (IS.K:15-34) “a.a”, [ötük] (IS.K:20-17) “a.a”. **K.S. [ötük]** “çizme” K.S. s.617.

ET. ottuz (ottoz) “otuz” (Clauson, 1972: 74a; DTS, 1969 otuz s.374b) > **Isık.** [otuz̧] (IS.K:12-22) “a.a”, [otuz] (IS.K:1-2) “a.a”, [otuz] (IS.K:2-561) “a.a”, [otuz] (IS.K:5-130) “a.a”, [otuz̧] (IS.K:8-3) “a.a”; **Nar.** [otuz̧] (N.K:8-117) “a.a”, [otuz] (N.K:16-48) “a.a”, [otuz] (N.K:19-5) “a.a”. **K.S. [otuz]** “otuz” K.S. s.603.

Örneklerden de anlaşılacağı gibi Eski Türkçedeki /t/ ünsüzü birçok kelime ortasında korunurken [amtı:/emdi] kelimesinde /t/ ünsüzünün düştüğü görülür. Seydakmatov, bu sözcüğün çift dudak /m/ sesinin genizsil /n/ sesine değişmiş şekli Kırgız ağızlarında korunduğunu belirtir. Standar Kırgız Türkçesinde de bu sözcüğün /t/ sesi düşmüş şekli kullanıldığını vurgular *emdi>endi>emi* (Seydakmatov, 1988:269).

ET. emdi/amtı: "şimdi" (Clauson, 1972: 156b; DTS, 1969 emdi s.172a) > **Isık.** [emĭ] (IS.K:21-7) "a.a", [emi] (IS.K:22-29) "a.a", [emi] (IS.K:1-39) "a.a", [emi] (IS.K:2-8) "a.a", [emĭ] (IS.K:5-14) "a.a", [emi] (IS.K:7-91) "a.a", [emi] (IS.K:8-10) "a.a"; **Nar.** [emi] (N.K:8-29) "a.a", [emi] (N.K:10-12) "a.a", [emi] (N.K:11-28) "a.a", [emi] (N.K:12-28) "a.a", [emĭ] (N.K:12-109) "a.a", [emĭ] (N.K:2-49) "a.a". **K.S. [emi]** "şimdi, şu zamanda, ondan sonra" K.S. s.330.

ET. büt- "bitmek" (Clauson, 1972: 298b; DTS, 1969 büt- s.133b) > **Nar.** [bu̯t-] (N.K:12-106) "a.a", [büt-], (N.K:2-4) "a.a", [büt-] (N.K:4-6) "a.a", [büt-] (N.K:6-5) "a.a", [büt-] (N.K:9-22) "a.a", [büt-] (N.K:10-3) "a.a", [büt-] (N.K:13-61) "a.a"; **Isık.** [büt-] (IS.K:8-74) "a.a", [büt-] (IS.K:10-4) "a.a", [büt-] (IS.K:15-61) "a.a", [büt-] (IS.K:22-54) "a.a", [büt-] (IS.K:1-9) "a.a". **K.S. [büt-]** "bitirmek" K.S. s.156.

ET. tart- "çekmek" (Clauson, 1972: 534b; DTS, 1969 tart- s.538b) > **Nar.** [tart-] (N.K:16-54) "a.a", [tart-] (N.K:18-13) "a.a", [tart-] (N.K:19-18) "a.a", [tart-] (N.K:3-57) "a.a", [tart-] (N.K:4-167) "a.a", [tart-] (N.K:5-43) "a.a", [tart-] (N.K:7-21) "a.a"; **Isık.** [tart-] (IS.K:16-51) "a.a", mec.[tart-] (IS.K:19-47) "a.a", [tart-] (IS.K:21-10) "a.a". **K.S. [tart-]** "çekmek" K.S. s.711.

ET. yat- "yatmak, uzanmak" (Clauson, 1972: 884a; DTS, 1969 yat- s.247b) > **Nar.** [cát-] (N.K:8-37) "a.a", [cát-] (N.K:13-19) "a.a", [cát-] (N.K:13-20) "a.a", [cát-] (N.K:13-43) "a.a", [cát-] (N.K:14-6) "a.a", [cát-] (N.K:15-27) "a.a"; **Isık.** [cát-] (IS.K:2-431) "a.a", [cát-] (IS.K:2-693) "a.a", [cát-] (IS.K:3-16) "a.a", [cát-] (IS.K:4-102) "a.a". **K.S. [cat-]** "yatmak, uzanmak" K.S. s.187.

ET. yut- "yutmak" (Clauson, 1972: 885b; DTS, 1969 yut- s.882b) > **Nar.** [cút-] (N.K:4-103) "a.a", Isık. [cút-] (IS.K:4-82) "a.a". **K.S. [cut-]** "yutmak" K.S. s.234.

ET. kė:t- “gitmek” (Clauson, 1972: 701a; DTS, 1969 ket- s.303b) > **Isık.** [ket-] (IS.K:7-18) “a.a”, [ket-] (IS.K:9-8) “a.a”, [ket-] (IS.K:14-78) “a.a”, [ket-] (IS.K:15-41) “a.a”, [ḳet-] (IS.K:2-497) “a.a”,[ḳet-] (IS.K:4-103) “a.a”, [get-] (IS.K:16-119) “a.a”, [get-] (IS.K:19-8) “a.a”; **Nar.** [ket-] (N.K:11-78) “a.a”, [get-] (N.K:15-10) “a.a”, [get-] (N.K:3-42) “a.a”, [ḳet-] (N.K:13-142) “a.a”. **K.S. [ket-]** “gitmek” K.S. s.444.

Kelime sonunda

Eski Türkçedeki /t/ ünsüzü Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde korunmuştur.

Eski Tü. /t/ > Isık. /t/, Nar. /t/

ET. at “at” (Clauson, 1972: 33a; DTS, 1969 at s.65b) > **Isık.** hâl eki ile [atqa] (IS.K:9-87) “a.a”, [at] (IS.K:9-241) “a.a”, [at] (IS.K:11-63) “a.a”, [attan] (IS.K:11-217) “a.a”, [at] (IS.K:12-90) “a.a”, [at] (IS.K:16-35) “a.a”; **Nar.** [atı] (N.K:10-53) “a.a”, [attín] (N.K:13-96) “a.a”, [atın] (N.K:14-21) “a.a”, [at] (N.K:15-166) “a.a”. **K.S. [at]** “at” K.S. s.56.

ET. yiğit “yiğit” (Clauson, 1972: 911b; DTS, 1969 yigit s.260b) > **Nar.** [cig̱it] (N.K:12-38) “a.a”, [cig̱it] (N.K:13-51) “a.a”; **Isık.** [cig̱it] (IS.K:2-16) “a.a”, [cig̱it] (IS.K:2-360) “a.a”, [cig̱it] (IS.K:6-75) “a.a”. **K.S. [cigit]** “yiğit” K.S. s. 216.

2.2.1.3. Ön Damak Ünsüzleri /g, k/

/g/ Ünsüzü

Eski Türkçede tonlu, patlamalı ve bir ön damak ünsüzü olan /g/ ünsüzü genelde kelime içi ve sonunda kullanılır. Standart Kırgız Türkçesinde /g/ ünsüzü kelime başında çoğu durumda yansıma bildiren kelimelerde görülür. Isık-Köl ve Narın ağızlarında ön damak /g/ ünsüzü çeşitli gelişmeler gösterir. Bu ses kelime içinde çoğu durumda korunurken bazen düşerek ikincil uzun ünlünün ortaya çıkmasına sebep olur. Bu ünsüz iki ünlü arasında kaldığında orta damak /g̱/ ünsüzüne gelişir.

Kelime içinde

Eski Tü. /g/ > Isık. /g/~/k/~Ø, Nar. /g/~/k/~Ø

ET. yügür- "koşmak" (Clauson, 1972: 214b; DTS, 1969 yügür- s.284b) > **Nar.** [cügu̯r-] (N.K:4-103) "a.a"; **Isık.** [cügu̯r-] (IS.K:13-12) "a.a", [cügu̯r-] (IS.K:1-107) "a.a", [cügu̯r-] (IS.K:1-121) "a.a", [cügu̯r-] (IS.K:2-363) "a.a". **K.S. [cügür-]** "koşmak" K.S. s.236.

ET. yinçgeː "ince" (Clauson, 1972: 945a; DTS, 1969 yinçkä s.261b) > **Isık.** [içke] (IS.K:2-902) "a.a"; **Nar.** [içke] (N.K:6-10) "a.a", [içke] (N.K:13-51) "a.a". **K.S. [içke]** "ince" K.S. s.365.

ET. yegirmi "yirmi" (Clauson, 1972: 915b; DTS, 1969 yegirmi s.253a) > **Nar.** [círma] (N.K:16-4) "a.a", [círma] (N.K:16-101) "a.a", [círma] (N.K:4-108) "a.a", [cirma] (N.K:18-111) "a.a"; **Isık.** [círma] (IS.K:15-90) "a.a", [círma] (IS.K:20-12) "a.a", [círma] (IS.K:2-62) "a.a". **K.S. [cıyırma]** "yirmi" K.S. s.215.

ET. yengeː "yenge" (Clauson, 1972: 950a; DTS, 1969 yeŋgä s.256b) > **Isık.** iyelik eki ile [cėŋesi] (IS.K:8-93) "a.a", [cėŋelėribiz] (IS.K:19-11) "a.a", [cėŋem] (IS.K:19-43) "a.a", [cėŋem] (IS.K:22-286) "a.a", hâl eki ile [cėŋeni] (IS.K:18-17) "a.a". **K.S. [ceŋe]** "yenge" K.S. s.201.

ET. küd̲eːgüː "güvey, damat" (Clauson, 1972: 703a; DTS, 1969 küdägü s.324a) > **Isık.** [küyöːsü] (IS.K:2-546) "kocası", [güyöːsün] (IS.K:2-552) "kocası", [güyömdün] (IS.K:7-9) "a.a", [güyösü] (IS.K:8-74) "a.a", [güyöːŋdü] (IS.K:13-30) "a.a"; **Nar.** [güyögu̯ö] (N.K:9-6) "a.a". **K.S. [küyöö]** "güveyi, damat" K.S. S.544.

/k/ Ünsüzü

Orhun Türkçesinde, "/k/ foneminin biri art, öbürü de ön olmak üzere iki yantürü vardır: ötümsüz art damak patlayıcısı /q/ ve onun karşıtı /k/. Birincisi art ünlü sözcüklerde, ikincisi de ön ünlü sözcüklerde bulunur." (Tekin, 2016:69). Eski Türkçede /k/ ünsüzü kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) bu ses her durumda bulunur. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde genelde kelime başında bulunan ön damak /k/ ünsüzü tonlulaşarak /g/ sesine gelişir. Bazı durumlarda komşuluk ettiği ünlü ve ünsüzlerin etkisi ile yarı tonlulaştığı görülür. Fakat Standart Kırgız Türkçesinde bu değişim söz konusu değildir.

Kelime başında

Eski Tü. /k/ > Isık. /g/~/ɣ/, Nar. /g/~/ɣ/

ET. küːn "gün" (Clauson, 1972: 725a; DTS, 1969 kün s.326b) > **Nar.** [gün] (N.K:1-106) "a.a", [ɣün] (N.K:1-106) "a.a", [gündör] (N.K:2-74) "a.a", [gün] (N.K:15-193) "a.a", **Isık**. [kündün] (IS.K:7-106) "a.a", [kün] (IS.K:8-123) "a.a", [gün] (IS.K:10-42) "a.a", [gün] (IS.K:17-68) "a.a", [ɣün] (IS.K:21-24) "a.a", [ɣün] (IS.K:22-58) "a.a". **K.S. [kün]** "gün" K.S. s.537.

Eski Türkçedeki /k/ sesi Isık-Köl ve Narın ağızlarında kendinden önceki kelimenin son sesine göre değişikliğe uğramaktadır. Cümle içinde "*...üç kün gün cáːyt"* buradan da anlaşılacağı gibi, kendinden önceki kelime tonsuz /ç/ sesi ile bittince tonsuz /k/ sesi ile devam etmektedir. Aynı cümle içinde kelime tonlu, genizsil /n/ sesi ile sonlandığında aynı kelime tonlu, ön damak /g/ sesine geliştiği görülmektedir.

ET. köp "çok" (Clauson, 1972: 686b; DTS, 1969 köp s.317a) > **Nar.** [göp] (N.K:15-202) "a.a", [göp] (N.K:16-113) "a.a", [göp] (N.K:17-46) "a.a", [göp] (N.K:3-76) "a.a"; **Isık.** [köp] (IS.K:4-8) "a.a", [göp] (IS.K:11-15) "a.a", [göp] (IS.K:12-75) "a.a", [ɣöp] (IS.K:15-78) "a.a". **K.S. [köp]** "çok, kalabalık" K.S. s.504.

ET. keːɡ- (g-) "giymek" (Clauson, 1972: 700b; DTS, 1969 key- s.294b) > **Isık.** [giy-] (IS.K:11-202) "a.a", [giy-] (IS.K:12-35) "a.a", [giy-] (IS.K:16-35) "a.a", [giy-] (IS.K:21-62) "a.a", [ɣiy-] (IS.K:6-130) "a.a", [ɣiy-] (IS.K:9-90) "a.a"; **Nar.** [giy-] (N.K:19-157) "a.a", [ɣiy-] (N.K:13-84) "a.a". **K.S. [kiy-]** "giymek" K.S. s.475.

ET. köç- (g-) "göç etmek" (Clauson, 1972: 694a; DTS, 1969 köç- s.311a) > **Isık.** [göç-] (IS.K:6-35) "a.a", [göç-] (IS.K:14-42) "a.a", [göç-] (IS.K:17-3) "a.a", [göç-] (IS.K:17-38) "a.a". **K.S. [köç-]** "göçmek" K.S. s.496.

ET. küḑeːgüː “güvey, damat” (Clauson, 1972: 703a; DTS, 1969 küdägü s.324a) > **Isık.** [küyöːsü] (IS.K:2-546) “kocası”, [güyöːsün] (IS.K:2-552) “kocası”, [güyömdün] (IS.K:7-9) “a.a”, [güyösü] (IS.K:8-74) “a.a”, [güyöːŋdü] (IS.K:13-30) “a.a”; **Nar.** [güyögö] (N.K:9-6) “a.a”. **K.S. [küyöö]** “güveyi, damat” K.S. S.544.

ET. kül “kül” (Clauson, 1972: 715a; DTS, 1969 kül s.325a) > **Isık.** [gül] (IS.K:8-105) “a.a”, hâl eki ile [güldü] (IS.K:8-121) “a.a”, [güldü] (IS.K:8-122) “a.a”, [gül] (IS.K:13-49) “a.a”, [gül] (IS.K:13-59) “a.a”, [gül] (IS.K:13-64) “a.a”, [gül] (IS.K:13-105) “a.a”; **Nar.** [gülŭnön] (N.K:15-83) “a.a”. **K.S. [kül]** “kül” k.s. S.535.

ET. kör- (g-) “görmek” (Clauson, 1972: 736a; DTS, 1969 kör- s.317a) > **Isık.** [kör-] (IS.K:5-83) “a.a”, [gör-] (IS.K:2-477) “a.a”, [gör-] (IS.K:4-84) “a.a”, [gör-] (IS.K:7-38) “a.a”, [ķör-] (IS.K:7-83) “a.a”, [ķör-] (IS.K:8-40) “a.a”, [ķör-] (IS.K:9-62) “a.a”; **Nar.** [ķör-] (N.K:8-93) “a.a”, [ķör-] (N.K:11-89) “a.a”, [ķör-] (N.K:12-75) “a.a”, [gör-] (N.K:4-196) “a.a”. **K.S. [kör-]** “görmek” K.S. s.506.

Kelime içinde

Eski Tü. /k/ > Isık. /g̱/~/k̡/~/Ø/, Nar. /g̱/~/k̡/~/Ø/

ET. sekkiz “sekiz” (Clauson, 1972: 823b; DTS, 1969 sekiz s.494b) > **Isık.** [sėg̱iz] (IS.K:2-10) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:4-12) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:8-4) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:9-25) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:11-168) “a.a”; **Nar.** [sėg̱iz] (N.K:7-5) “a.a”, [sėg̱iz] (N.K:8-3) “a.a”, [sėg̱iz̥] (N.K:11-10) “a.a”, [sėg̱izinçi] (N.K:19-5) “a.a”. **K.S. [segiz]** “sekiz” K.S. s.643.

ET. ėːki “iki” (Clauson, 1972: 100b; DTS, 1969 eki s.167b) > **Isık.** [eki] (IS.K:22-310) “a.a”, [eki] (IS.K:1-22) “a.a”, [eki] (IS.K:3-13) “a.a”, [eki] (IS.K:21-3) “a.a”, [eki] (IS.K:1-63) “a.a”; **Nar.** [eki] (N.K:8-6) “a.a”, [eki] (N.K:9-4) “a.a”, [eki] (N.K:15-3) “a.a”. **K.S. [eki]** “eki” s.324.

Kelime sonunda

Eski Tü. /k/ > Isık. /q/~/k/, Nar. /q/~/k/

ET. birök "ama, peki" (Clauson, 1972: 362a; DTS, 1969 birök s.103a) > **Isık.** [bi̯roɤ] (IS.K:2-140) "a.a", [Bi̯roq] (IS.K:6-527) [bi̯roɤ] (IS.K:12-8) "a.a". [biroq] (IS.K:3-27) "a.a", [biroq] (IS.K:7-55) "a.a", [biroɤ] (IS.K:8-68) "a.a", [biroɤ] (IS.K:8-128) "a.a", [biroq] (IS.K:9-17) "a.a", [biroq] (IS.K:10-12) "a.a"; **Nar.** [biroq] (N.K:1-123) "a.a", [biroq] (N.K:4-130) "a.a", [biroq] (N.K:11-125) "a.a", [biroq] (N.K:16-26) "a.a". **K.S. [birok]** "fakat" K.S. s. 123.

ET. etük "çizme" (Clauson, 1972: 50b; DTS, 1969 etük s.188b) > **Isık.** [ötük] (IS.K:9-215) "a.a", [ötük] (IS.K:15-34) "a.a", [ötük] (IS.K:20-17) "a.a". **K.S. [ötük]** "çizme" K.S. s.617.

ET. ürk- "ürkmek" (Clauson, 1972: 221a; DTS, 1969 ürk- s.626b) > **Isık.** [ürk-] (IS.K:4-98) "a.a", [ürk-] (IS.K:6-337) "a.a", [ürk-] (IS.K:9-178) "a.a", [ürk-] (IS.K:11-196) "a.a", [ürk-] (IS.K:15-17) "a.a", Nar. [ürk-] (N.K:4-62) "a.a"; **Nar.** [ürk-] (N.K:4-66) "a.a", [ürk-] (N.K:4-67) "a.a". **K.S. [ürk-]** "ürkmek, kormak" K.S. s.796.

2.2.1.4. Art damak Ünsüzleri /ɣ, q/

/ɣ/ Ünsüzü

Eski Türkçede /ɣ/ sesi, sızıcı, tonlu bir art damak ünsüzüdür. Tekin, iki çeşit /g/ ünsüzünün mevcut olduğunu belirtir: "…Birisi art, öbürü ön olmak üzere iki türü vardır: ötümlü artdamak sızıcı /ɣ/ ve onun ön karşıtı /g/. Birincisi art ünlülü sözcüklerde, ikincisi de ön ünlülü sözcüklerde bulunur" (Tekin, 2016:69). Gabain de, art damak /ġ/ ve /ķ/ seslerinin karşıtları olarak /g/ ve /k/yi belirtir (Gabain, 2007:38). Eski Türkçede kelime başında bulunmayan bu art damak /ɣ/ ünsüzü Standart Kırgız Türkçesinde kelime başında yansıma ve alıntı kelimeler dışında bulunmaz. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde ise kelime başında art damak /q/ ünsüzünün sızıcı /ɣ/

ünsüzüne dönüştüğü sıkça görülür. /γ/ sesinin uğradığı başka bir değişiklik de genizsil /ŋ/, /n/, /m/ seslerinin tesiriyle boğaz /ɢ/ sesine gelişmesidir.

Kelime içinde

Eski Tü. /γ/ > Isık. Ø~/y/~/ɢ/~/q/, Nar. Ø~/y/~/ɢ/~/q/

Standart Kırgız Türkçesinde ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) Eski Türkçede iki ünlü arasında yer alan /γ/ art damak ünsüzü erir, yanyana gelen iki ünlü uzun bir ünlüye dönüşür: aγı-, -aγı-, -aγı > oo-, -oo-, -oo.

ET. ağır "ağır, önemli" (Clauson, 1972: 88b; DTS, 1969 agır s.18b) **> Isık.** [oːr] (IS.K:1-3) "a.a", [oːr] (IS.K:13-17) "a.a", [oːr] (IS.K:13-50) "a.a", [oːr] (IS.K:13-77) "a.a", [oːr] (IS.K:15-93) "a.a"; **Nar.** [oːr] (N.K:8-155) "a.a". **K.S. [oːr]** "ağır" K.S. s.595.

ET. ağrı- "hastalanmak" (Clauson, 1972: 92a; DTS, 1969 agırı- s.19b) > **Isık.** [oːru-] (IS.K:12-71) "a.a", [oːru-] (IS.K:19-15) "a.a", [oːru-] (IS.K:1-73) "a.a", [oːru-] (IS.K:8-17) "a.a"; **Nar.** [oːru-] (N.K:7-37) "a.a", [oːru-] (N.K:12-44) "a.a". **K.S. [oːru]** "hastalık" K.S. s.596.

ET. bağır "karaciğer" (Clauson, 1972: 317a; DTS, 1969 baġır s.78a) > **Nar.** iyelik eki ile [boːruḅus] (N.K:13-118) "a.a"; **Isık.** hâl eki ile [boːrunda] (IS.K:2-303) "a.a", [boːrunan] (IS.K:9-238) "a.a", [boːru] (IS.K:9-273) "a.a". **K.S. [boːr]** "karaciğer" K.S. s.129.

ET. buğdaːy "buğday" (Clauson, 1972: 312b; DTS, 1969 buġday s.120b) > **Nar.** [buːday] (N.K:3-27) "a.a", [buːday] (N.K:4-126) "a.a", [buːdaydı] (N.K:8-151) "a.a", [buːday] (N.K:16-64) "a.a", [buːday] (N.K:17-20) "a.a"; **Isık.** [buːdaydan] (IS.K:10-51) "a.a", [buːday] (IS.K:21-13) "a.a", [buːday] (IS.K:22-25) "a.a". **K.S. [buːday]** "buğday" K.S. s.149.

ET. ıːγla- "ağlamak" (Clauson, 1972: 85b; DTS, 1969 ıġla- s.218a) > **Isık.** [íyla-] (IS.K:2-813) "a.a", [íyla-] (IS.K:9-181) "a.a", [íyla-] (IS.K:22-79) "a.a"; **Nar.** [íyla-]

(N.K:4-188) “a.a”, [íyla-] (N.K:14-35) “a.a”, [íyla-] (N.K:15-218) “a.a”, [íyla-] (N.K:15-224) “a.a”. **K.S. [ıyla-]** “ağlamak” K.S. s.362.

Eski Türkçede kelime içindeki /ɣ/ ünsüzü Isık-Köl ve Narın ağızları metinlerinde metatez olayı sonucu yer değiştirdiği görülür: [yaɣmur] > [cámg̱ır]. Art damak /ɣ/ ünsüzünün Isık-Köl ağzında gösterdiği önemli bir değişim de çift dudak /m/ ünsüzünün tesiriyle boğaz /g̱/ ünsüzüne dönüşmesidir. Bu tür değişim ile ilgili detaylı açıklama normal /a/ ünlüsü alt başlığında verilmiştir.

ET. yaɣmur “yağmur” (Clauson, 1972: 903b; DTS, 1969 yamġur s.231a) > **Isık.** [cámg̱ır] (IS.K:18-22) “a.a”, [cámg̱ırɤa] (IS.K:17-106) “a.a”. **K.S. [camgır]** “yağmur” K.S. s.172.

ET. avıçɣa “yaşlı adam, ihtiyar” (Clauson, 1972: 6b; DTS, 1969 abučqa s.3a) > **Nar.** [aḇışqa] (N.K:13-89) “a.a”, [aḇışqa] (N.K:14-6) “a.a”, [aḇışqam] (N.K:1-19) “a.a”, [aḇışqa] (N.K:12-31) “a.a”, [aḇışqa] (N.K:6-18) “a.a”; **Isık.** [aḇışqa] (IS.K:5-3) “a.a”, [aḇışqam] (IS.K:8-9) “a.a”, [aḇışqa] (IS.K:9-322) “a.a”, [aḇışqa] (IS.K:11-28) “a.a”, [aḇışqa] (IS.K:16-158) “a.a”. **K.S. [abışka]** “ihtiyar” K.S. s.2.

ET. yoğurkaːn “yorgan” (Clauson, 1972: 907a; DTS, 1969 yoġurqan s.270b) > **Isık.** [cúːrqan] (IS.K:8-70) “a.a”; **Nar.** [cúːrqandardı] (N.K:1-97) “a.a”, [cúːrqan] (N.K:1-101) “a.a”, [cúːrqan] (N.K:12-106) “a.a”. **K.S. [cuurkan]** “yorgan” K.S. s.235.

ET. kurğak (kurğaːk) “kuru” (Clauson, 1972: 653b; DTS, 1969 qurġaq s.467b) > **Isık.** [qurɤaqçíl] (IS.K:5-93) “a.a”, [qurɤaqçíl] (IS.K:19-77) “a.a”, [qurɤaq] (IS.K:19-85) “a.a”, [qurɤaq] (IS.K:22-237) “a.a”. **K.S. [kurğak**] “kuru, kurumuş” K.S. s.524.

ET. karaŋğuː “karanlık” (Clauson, 1972: 662b; DTS, 1969 qaraŋqu s.424b) > **Isık.** hâl eki ile [qaraŋg̱ıda] (IS.K:8-27) “a.a”, [qaraŋg̱ıda] (IS.K:8-120) “a.a”, mec. [qaraŋlıɤınan] (IS.K:11-224) “a.a”, [qaraŋg̱ı] (IS.K:19-58) “a.a”. **K.S. [karanğğı]** “karanlık, cahil” K.S. s.406.

Kelime sonunda

Eski Tü. /γ/ > Isık. Ø, Nar. Ø

ET. sarığ "sarı" (Clauson, 1972: 848a; DTS, 1969 sarıg s.488b) > **Isık.** [sárı] (IS.K:2-27) "a.a", [sárı] (IS.K:6-82) "a.a", [sárı] (IS.K:6-97) "a.a", [sárı] (IS.K:14-46) "a.a"; **Nar.** [sárı] (N.K:18-18) "a.a", [sárı] (N.K:4-101) "a.a". **K.S. [sarı]** "sarı" K.S. s.638.

ET. arığ "temiz" (Clauson, 1972: 213b; DTS, 1969 ariġ s.51b) > **Isık.** [aruː] (IS.K:6-557) "a.a", [aruː] (IS.K:6-561) "a.a", [aruˑ] (IS.K:17-76) "a.a". **K.S. [aruu]** "temiz" K.S. s.50.

ET. soruğ "soru" (Clauson, 1972: 848b; DTS, 1969 soruġ s.509b) > **Isık.** [súroˑ] (IS.K:17-74) "a.a", [súroˑ] (IS.K:17-79) "a.a", [súroːŋor] (IS.K:1-31) "a.a", [súroːlor] (IS.K:2-793) "a.a", [súroː] (IS.K:6-521) "a.a"; **Nar.** [súroː] (N.K:17-1) "a.a", [súroː] (N.K:4-52) "a.a". **K.S.** [súroː] "soruşturma, sorgu sorma" K.S. s.669.

Örneklerden anlaşılacağı gibi Eski Türkçedeki art damak /γ/ ünsüzü, Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) kelime sonunda eriyerek uzun ünlünün ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

/q/ Ünsüzü

Eski Türkçede tonsuz, patlayıcı ve art damak ünsüzü olan /q/ ünsüzü kelime başında, kelime ortosunda ve sonunda bulunur.

Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) Eski Türkçedeki art damak /q/ ünsüzü genellikle kelime başında, ortosunda ve sonunda kullanılmaktadır. Bazı durumlarda iki ünlü arasında kalan /q/ ünsüzü sızıcılaşarak art damak /γ/ ünsüzüne dönüşür. Eski Türkçedeki /q/ ünsüzü kelime içinde kalın, art damak ünlü ile komşuluk kurduğunda hırıltılı /ḫ/ sesine dönüştüğü gözlemlenmiştir. Art damak /q/ ünsüzünün uğradığı başka bir değişiklik de genizsil /n/, /ŋ/ ünsüzlerinin tesiri sonucu boğaz /g̱/ sesine dönüşmesidir. Bu olay daha çok Isık-Köl ağzı metinlerinde gözlemlenmiştir.

Kelime başında

Eski Tü. /q/ > Isık. /q/~/ɣ/~/ɡ/, Nar. /q/~/ɣ/~/ɡ/

ET. kaç- "kaçmak" (Clauson, 1972: 589b; DTS, 1969 qaç- s.400a) > **Isık.** [qaç-] (IS.K:11-68) "a.a", olumsuz eki ile [qaç-] (IS.K:16-61) "a.a", [qaç-] (IS.K:22-64) "a.a", [qaç-] (IS.K:1-149) "a.a", [qaç-] (IS.K:2-67) "a.a", [qaç-] (IS.K:4-79) "a.a"; **Nar.** [qaç-] (N.K:14-21) "a.a", [qaç-] (N.K:8-34) "a.a", [qaç-] (N.K:10-53) "a.a". **K.S. [kaç-]** "kaçmak" K.S. s.380.

ET. kut "kut, talih" (Clauson, 1972: 594a; DTS, 1969 qut s.471b) > **Nar.** [qut] (N.K:19-168) "a.a", [qut] (N.K:10-6) "a.a"; **Isık.** [qut] (IS.K:5-41) "a.a", [qut] (IS.K:22-304) "a.a". **K.S. [kut]** "talih, baht" K.S. s.527.

ET. kız "kız" (Clauson, 1972: 679b; DTS, 1969 qız s.449b) > **Isık.** [ɡ̱ızım] (IS.K:14-66) "a.a", [ɡ̱ızı] (IS.K:13-84) "a.a", [ɡ̱ız] (IS.K:14-63) "a.a", [qız] (IS.K:14-46) "a.a", [qız] (IS.K:15-52) "a.a", [qız] (IS.K:17-6) "a.a", [ʁız̥qa] (IS.K:19-13) "a.a", [ʁız] (IS.K:19-65) "a.a", [ʁız] (IS.K:21-3) "a.a"; **Nar.** iyelik eki ile [qızım] (N.K:16-181) "a.a", [qız̥] (N.K:17-51) "a.a", [qızdar] (N.K:1-12) "a.a", hâl eki ile [qısdı] (N.K:4-156) "a.a", [qıstarʁa] (N.K:5-23) "a.a", çokluk eki ile [qıstar] (N.K:8-78) "a.a", iyelik eki ile [ʁısím] (N.K:10-6) "a.a", [ʁısí] (N.K:12-1) "a.a", [ɡ̱ısí] (N.K:19-16) "a.a". **K.S. [kız]** "kız" K.S. s.469.

ET. kara- "bakmak" (Clauson, 1972: 645b; DTS, 1969 qara- s.424a) > **Nar.** [qara-] (N.K:8-153) "a.a", [qara-] (N.K:9-14) "a.a", [qara-] (N.K:10-24) "a.a", [qara-] (N.K:12-2) "a.a", [qara-] (N.K:16-69) "a.a", [qara-] (N.K:3-75) "a.a", [ʁara-] (N.K:3-32) "a.a", [ʁara-] (N.K:4-182) "a.a"; **Isık.** [qara-] (IS.K:22-104) "a.a", [qara-] (IS.K:1-89) "a.a", [qara-] (IS.K:2-371) "a.a", [qara-] (IS.K:6-117) "a.a", [ʁara] (IS.K:7-131) "a.a", [ʁara-] (IS.K:8-123) "a.a". **K.S. [kara-]** "bakmak" K.S. s.403.

ET. kopuz "kopuz" (Clauson, 1972: 588b; DTS, 1969 qobuz s.451a) > **Isık.** [qomuz] (IS.K:15-54) "a.a", [qomuz] (IS.K:15-72) "a.a", [qomuz] (IS.K:16-39) "a.a", [qomuz] (IS.K:16-40) "a.a". **K.S. [komuz]** "kopuz" K.S. s. 482.

ET. quḡ- “koymak, dökmek” (Clauson, 1972: 596a; DTS, 1969 qud- s.463a) > **Nar.** [quy-] (N.K:6-31) “a.a”, [quy-] (N.K:18-23) “a.a”; **Isık.** [quy-] (IS.K:8-29) “a.a”, [quy-] (IS.K:9-226) “a.a”, [quy-] (IS.K:22-47) “a.a”, [quy-] (IS.K:22-286) “a.a”. **K.S. [kuy-]** “dökmek” K.S. s.531.

ET. kurtğar- “kurtarmak” (Clauson, 1972: 647b; DTS, 1969 qurtqar- s.469a) > **Nar.** [qutqar-] (N.K:10-12) “a.a”; **Isık.** [qutqar-] (IS.K:22-116) “a.a”. **K.S. [kutkar-]** “kurtarmak” K.S. s.527.

Kelime içinde

Eski Tü. /q/ > Isık. /q/~/ɣ/~/ḡ/, Nar. /q/~/ɣ/~/ḡ/

ET. arkaː “arka” (Clauson, 1972: 215b; DTS, 1969 arqa s.53b) > **Isık.** [arqasí] (IS.K:20-37) “a.a”, [arqasí] (IS.K:1-38) “a.a”, [arqaları] (IS.K:2-155) “a.a”, [arqa] (IS.K:4-55) “a.a”, [arqa] (IS.K:7-47) “a.a”, [arqasínan] (IS.K:7-100) “a.a”, [arqasína] (IS.K:10-17) “a.a”. **K.S. [arka]** “arka, art taraf” K.S. s.46.

ET. yakın “yakın” (Clauson, 1972: 904a; DTS, 1969 yaqın s.237b) > **Isık.** [cáqın] (IS.K:16-16)“a.a”, [cáqın] (IS.K:20-85) “a.a”, [cáqınıraːq] (IS.K:21-82) “a.a”, [cáqın] (IS.K:1-102) “a.a”, [cáqını] (IS.K:2-140) “a.a”, [cáqını] (IS.K:2-762) “a.a”, [cáqın] (IS.K:4-35) “a.a”. **K.S. [cakın]** “yakın” K.S. S.163.

ET. takıː (d-) “dahi, daha” (Clauson, 1972: 466a; DTS, 1969 taqı s.536a) > **Nar.** [daɤı] (N.K:3-78) “a.a”, [daɤı] (N.K:4-51) “a.a”, [daɤı] (N.K:4-40) “a.a”, [daɤı] (N.K:9-8) “a.a”, [daɤı] (N.K:11-80) “a.a”; **Isık.** [daɤı] (IS.K:21-24) “a.a”, [daɤı] (IS.K:22-42) “a.a”, [daɤı] (IS.K:1-46) “a.a”. **K.S. [dağı]** “daha” K.S. s.292.

ET. kıːkur- “bağırmak” (Clauson, 1972: 612a; Wilkens, 2021 kıkır- s.369b) > **Isık.** [qıyqır-] (IS.K:2-482) “a.a”, [qıyqır-] (IS.K:6-352) “a.a”, [qıyqır] (IS.K:8-128) “a.a”, [qıyqır-] (IS.K:10-79) “a.a”. **K.S. [kıykır-]** “haykırmak” K.S. s.467.

ET. yaqşıː “iyi” (Clauson, 1972: 908a; DTS, 1969 yaqşı s.238b) > **Isık.** [cáqşí] (IS.K:2-566) “a.a”, [cáqşí] (IS.K:4-8) “a.a”, [cáqşí] (IS.K:5-6) “a.a”, [cáḡşí] (IS.K:5-154) “a.a”, [cáḡşí] (IS.K:10-30) “a.a”; **Nar.** [cáqşí] (N.K:13-31) “a.a”, [cáqşí]

(N.K:19-173) “a.a”, [cáḫşí] (N.K:19-16) “a.a”, [cáḫşí] (N.K:1-46) “a.a”, [cáḫşí] (N.K:2-23) “a.a”. **K.S. [cakşı]** “iyi” K.S. s.164.

Kelime sonunda

Eski Tü. /q/ > Isık. /q/, Nar. /q/

ET. kırk “kırk” (Clauson, 1972: 651a; DTS, 1969 qırq s.446b) > **Nar.** [qırq] (N.K:13-56) “a.a”, [qırq] (N.K:15-88) “a.a”, [qırq] (N.K:16-48) “a.a”, [qırq] (N.K:17-2) “a.a”; **Isık.** [qırq] (IS.K:1-8) “a.a”, [qırq] (IS.K:2-3) “a.a”, [qırq] (IS.K:4-1) “a.a”. **K.S. [kırk]** “kırk” K.S. s.459.

ET. kırk- “kesmek, kırpmak” (Clauson, 1972: 651a; DTS, 1969 qırq- s.446b) > **Isık.** [qırq-] (IS.K:7-71) “a.a”, [qırq-] (IS.K:7-73) “a.a”, [qırq-] (IS.K:12-102) “a.a”. **K.S. [kırk-]** “kırpmak” K.S. s.459.

ET. kurğak (kurğa:k) “kuru” (Clauson, 1972: 653b; DTS, 1969 qurġaq s.467b) > **Isık.** [qurɤaqçíl] (IS.K:5-93) “a.a”, [qurɤaqçíl] (IS.K:19-77) “a.a”, [qurɤaq] (IS.K:19-85) “a.a”, [qurɤaq] (IS.K:22-237) “a.a”. **K.S. [kurğak**] “kuru, kurumuş” K.S. s.524.

ET. kaşuk “kaşık” (Clauson, 1972: 671b; DTS, 1969 qaşuq s.432a) > **Isık.** [qaşíq] (IS.K:2-181) “a.a”, [qaşíq] (IS.K:10-45) “a.a”, [qaşíqtardın] (IS.K:2-182) “a.a”. **K.S. [kaşık]** “kaşık” K.S. s.415.

ET. uk- “anlamak” (Clauson, 1972: 77b; DTS, 1969 uq- s.613a) > **Nar.** [uq-] (N.K:8-90) “a.a”, [uq-] (N.K:11-68) “a.a”; **Isık.** [uq-] (IS.K:8-128) “a.a”, [uq-] (IS.K:9-51) “a.a”, [uq-] (IS.K:9-176) “a.a”, [uq-] (IS.K:12-101) “a.a”, [uq-] (IS.K:16-11) “a.a”. **K.S. [uk-]** “dinlemek, işitmek”. K.S. s.780.

ET. yaltrık “parlak” (Clauson, 1972: 922a; DTS, 1969 altırıq s.230a) > **Nar.** [cáltıraɤan͡le] (N.K:14-13) “a.a”, [cáltıraɤan] (N.K:14-16) “a.a”, [cáltıraɤan] (N.K:14-29) “a.a”. **K.S. [caltır]** “parlak” K.S. s.171.

ET. yo:k “yok” (Clauson, 1972: 895b; DTS, 1969 yoq s.272b) > **Isık.** [cóq] (IS.K:8-26) “a.a”, [cóq] (IS.K:10-65) “a.a”, [cóq] (IS.K:12-6) “a.a”, [cóq] (IS.K:20-65) “a.a”, [có˙q] (IS.K:2-510) “a.a”; **Nar.** [cóq] (N.K:1-40) “a.a”, [có˙q] (N.K:7-13) “a.a”, [có˙q]

(N.K:18-11) “a.a”, [cóq] (N.K:12-37) “a.a”, [cóq] (N.K:13-92) “a.a”, [cóq] (N.K:17-22) “a.a”. **K.S. [cok]** “yok” K.S. s.219.

Eski Türkçedeki art damak /q/ ünsüzü, Isık-Köl ve Narın metinlerinde kelime sonlarında aynen korunmuştur. Fakat bazı ulama olayı durumlarında sızıcı /ɣ/ ünsüzüne dönüştüğü de gözlemlenmiştir.

2.2.2. Genizsil Ünsüzler /m, n, ŋ/

2.2.2.1. Çift Dudak Ünsüzü /m/

Eski Türkçede /m/ ünsüzü, tonlu, genzsil ve bir çift dudak ünsüzüdür. Tekin bu ünsüzün Eski Türkçede her durumda bulunduğunu belirtir (Tekin, 2016:65). Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) da bu ses kelime başı, kelime ortası ve sonunda bulunmaktadır. Isık-Köl ve Narın metinlerinde iki ünlü arasında çift dudak /m/ ünsüzü korunmuştur. Kelime sonunda /m/ ünsüzü tüm örneklerde korunduğu gözlemlenmiştir.

Kelime başında

Eski Tü. /m/ > Isık. /m/, Nar. /m/

ET. muna “işte” (DTS, 1969: 348a; Wilkens, 2021 muna s.479b) > **Isık.** [mına] (IS.K:2-40) “a.a”, [mına] (IS.K:4-35) “a.a”, [mına] (IS.K:12-139) “a.a”, [mına] (IS.K:15-49) “a.a”, [Mına̧] (IS.K:16-6) “a.a”, [mına] (IS.K:19-17) “a.a”; **Nar.** [mına] (N.K:2-22) “a.a”, [Mına̧] (N.K:3-79) “a.a”, [mına] (N.K:4-33) “a.a”, [mına] (N.K:7-7) “a.a”, [mına] (N.K:16-21) “a.a”. **K.S. [mına]** “işte” K.S. s.565.

ET. men “ben” (DTS, 1969: 340b; Clauson, 1972 ben s.346a; Wilkens, 2021 män s.471b) > **Nar.** [men] (N.K:2-1) “a.a”, [men] (N.K:3-45) “a.a”, [men] (N.K:4-2) “a.a”, [men] (N.K:5-1) “a.a”, [men] (N.K:6-20) “a.a”, [men] (N.K:7-24) “a.a”, [men] (N.K:8-1) “a.a”, [men] (N.K:9-6) “a.a”; **Isık.** [men] (IS.K:2-9) “a.a”, [men] (IS.K:3-28) “a.a”, [men] (IS.K:4-1) “a.a”, [men] (IS.K:5-12) “a.a”. **K.S. [men]** “ben” K.S. s. 562.

ET. miŋ “bin” (DTS, 1969: 100a; Wilkens, 2021 miŋ s.475b) > **Isık.** [mĭŋ] (IS.K:19-3) “a.a”, [miŋ] (IS.K:21-2) “a.a”, [miŋ] (IS.K:22-326) “a.a”, [miŋge] (IS.K:1-69) “a.a”, [miŋ] (IS.K:2-3) “a.a”; **Nar.** [miŋ] (N.K:4-14) “a.a”, [miŋ] (N.K:7-2) “a.a”, [miŋ] (N.K:8-6) “a.a”, [miŋ] (N.K:9-13) “a.a”. **K.S. [miŋ]** “bin” K.S. s. 567.

Kelime ortasında

Eski Tü. /m/ > Isık. /m/, Nar. /m/

ET. alma “elma” (Clauson, 1972: 146a; DTS, 1969 alma s.36a) > **Isık.** [alma] (IS.K:22-324) “a.a”, [almadan] (IS.K:15-85) “a.a”, [alma] (IS.K:22-335) “a.a”; **Nar.** [almanı] (N.K:14-3) “a.a”, [almanı] (N.K:14-29) “a.a”, [alma] (N.K:1-109) “a.a”, [alma] (N.K:8-135) “a.a”. **K.S. [alma]** “elma” K.S. s.29.

ET. temir (d-) “demir” (Clauson, 1972: 508b; DTS, 1969 temir s.551a) > **Isık.** [temir] (IS.K:2-170) “a.a”, [temir] (IS.K:9-48) “a.a”, [temir] (IS.K:16-78) “a.a”; **Nar.** [temirdin] (N.K:11-274) “a.a”, [temir] (N.K:19-16) “a.a”. **K.S. [temir]** “demir” K.S. s.724.

ET. kımız “kımız” (Clauson, 1972: 629b; DTS, 1969 qımız s.444a) > **Nar.** [qımız] (N.K:10-34) “a.a”; **Isık.** [qımız] (IS.K:2-187) “a.a”, [qımız] (IS.K:6-290) “a.a”, [qımız] (IS.K:6-310) “a.a”, [qımız] (IS.K:9-225) “a.a”, [qımız] (IS.K:9-227) “a.a”. **K.S. [kımız]** “kısrak sütünden yapılan maruf içecek” K.S. s.454.

ET. semiz “semiz” (Clauson, 1972: 830b; DTS, 1969 semiz s.495a) > **Isık.** [sėmiz] (IS.K:2-154) “a.a”, [sėmiz] (IS.K:2-702) “a.a”, [sėmiz] (IS.K:17-92) “a.a”, [sėmiz] (IS.K:17-93) “a.a”, [sėmiz] (IS.K:17-94) “a.a”. **K.S. [semiz]** “yağlı” K.S. s.645.

ET. amtı “şimdi” (Clauson, 1972: 156b; DTS, 1969 amti s.42b) > **Isık.** [emi] (IS.K:15-21) “şimdi, işte”, [emi] (IS.K:16-4) “a.a”, [emi] (IS.K:17-13) “a.a”; **Nar.** [emi] (N.K:17-1) “a.a”, [emi] (N.K:18-7) “a.a”, [emi] (N.K:19-18) “a.a”. **K.S. [emi]** “şimdi” K.S. s.330.

ET. emäs “değil” (DTS, 1969: 172a) > **Narın** [emes] (N.K:17-27) “a.a”, [emes] (N.K:18-53) “a.a”, [emes] (N.K:1-91) “a.a”, [emes] (N.K:2-72) “a.a”, [emes] (N.K:2-168) “a.a”, [emes] (N.K:9-33) “a.a”; **Isık.** [emes] (IS.K:17-98) “a.a”, [emes] (IS.K:22-

37) “a.a”, [emes] (IS.K:2-24) “a.a”, [emes] (IS.K:2-184) “a.a”, [emes] (IS.K:3-40) “a.a”. **K.S. [emes]** “değil, (isimlerin neyfi için kullanılır)” K.S. s.329.

ET. emleː- “tedavi etmek” (Clauson, 1972: 161a; DTS, 1969 emlä- s.173a) > **Isık.** [emde-] (IS.K:8-107) “a.a”; **Nar.** [emde-] (N.K:12-44) “a.a”. **K.S. [emde-]** “üfürükçü ilaçlarıyla tedavi etmek” K.S. s.329.

ET. yemiş (d̲-) “meyve” (Clauson, 1972: 938b; DTS, 1969 yemiş s.255b) > **Nar.** [cėmişter] (N.K:16-68) “a.a”, [cėmiş] (N.K:4-175) “a.a”, [cėrcėmişten] (N.K:12-81) “a.a”; **Isık.** [cėmişin] (IS.K:9-197) “a.a”. **K.S. [cemiş]** “yemiş, meyva” K.S. s.201.

ET. yumurtğa “yumurta” (Clauson, 1972: 938a; DTS, 1969 yumurqa/yumurtqa s.280a) > **Isık.** [cúmurtqasín] (IS.K:11-123) “a.a”, [cúmurtqa] (IS.K:22-159) “a.a”, [cúmurtqa] (IS.K:22-160) “a.a”, [cúmurtqa] (IS.K:22-164) “a.a”, [cúmurtqa] (IS.K:22-171) “a.a”; **Nar.** [cúmurtqa] (N.K:14-28) “a.a”. **K.S. [cumurtka]** “yumurta” K.S. s.233.

ET. yamaːn “kötü” (Clauson, 1972: 937a; DTS, 1969 yaman s.231a) > **Nar.** [cáman] (N.K:15-31) “a.a”, [cáman] (N.K:17-27) “a.a”, [cáman] (N.K:18-53) “a.a”, [cáman] (N.K:3-49) “a.a”, [cáman] (N.K:4-58) “a.a”; **Isık.** [cáman] (IS.K:12-41) “a.a”, [cáman] (IS.K:12-43) “a.a”, [cáman] (IS.K:13-23) “a.a”, ['cáman] (IS.K:17-78) “a.a”, [cáman] (IS.K:19-59) “a.a”. **K.S. [caman]** “fena, kötü” K.S. s.171.

Eski Türkçede kelime içindeki çift dudak /m/ ünsüzü Isık-Köl ve Narın ağızları metinlerinde metatez olayı sonucu yer değiştirdiği görülür: [yaγmur] > [cámg̲ır].

ET. yaγmur “yağmur” (Clauson, 1972: 903b; DTS, 1969 yamġur s.231a) > **Isık.** [cámg̲ır] (IS.K:18-22) “a.a”, [cámg̲ırɤa] (IS.K:17-106) “a.a”. **K.S. [camgır]** “yağmur” K.S. s.172.

Kelime sonunda

Eski Tü. /m/ > Isık. /m/, Nar. /m/

ET. taːm “duvar, çatı” (Clauson, 1972 taːm s.502; DTS, 1969 tam s.529b) > **Nar.** [tam] (N.K:8-165) “ev”, iyelik eki aldığında [tamı] (N.K:19-72) “evi”, **Isık.** hâl eki

aldığında [tamda] (IS.K:8-63) “evde”, [tam] (IS.K:12-136) “ev”. **K.S. [tam]** “duvar, ev” K.S. s.703.

ET. ya꞉rim “yarım” (Clauson, 1972: 968b; DTS, yarım s.241a) > **Nar.** [cárım] (N.K:4-83) “a.a”, [cárım] (N.K:8-118) “a.a”, Isık. [cárım] (IS.K:22-114) “a.a”, iyelik eki ile [cárımı] (IS.K:2-30) “a.a”, [cárım] (IS.K:2-78) “a.a”, [cárım] (IS.K:14-42) “a.a”. **K.S. [carım]** “yarım” K.S. s.181.

2.2.2.2. Genizsil Diş eti Ünsüzü /n/

Eski Türkçede /n/ sesi, tonlu, genizsil ve diş eti bir ünsüzdür. Eski Türkçede söz başında, ortasında ve sonunda bulunan bu ünsüz, Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) kelime başında alıntı kelimelerde ve soru zarflarının başında bulunur. Tenişev, bu ünsüzün Eski Kırgızcada kelime başında kullanıldığını belirtirken Orta Kırgızca ve Çağdaş Kırgızcada geniş ünlülerden önce gelen kelime başındaki /n/ ünsüzü kaybolduğunu vurgular (Tenişev, 2014: 68).

ET. [aŋaru꞉/ıŋaru꞉/ınaru꞉] “öteye” > **Nar.** [narı] (N.K:11-125) “öteye”, [narı] (N.K:11-163) “a.a”, [narı] (N.K:15-124) “a.a”. K.S. [narı/arı] “ötede” **K.S.** s.43. (Clauson, 1972 aŋaru꞉/ıŋaru꞉/ınaru꞉ s.190a, DTS, 1969 ınaru s.219a). Elimizdeki metinlerin incelenmesi sonucu **ET. [aŋaru꞉/ıŋaru꞉/ınaru꞉]** “öteye” kelimesinde de görüldüğü gibi kelime başındaki /n/ sesi genelde Narın ağızlarında korunmaktadır. Aynı zamanda her iki bölge metinlerinde kelime başındaki /n/ ünsüzünün düşerek kullanıldığı görülmüştür. Isık. **[arı]** (IS.K:2-686) “a.a”, **[arı]** (IS.K:3-16) “a.a”, **[arı]** (IS.K:22-328) “a.a”, **[arı]** (IS.K:1-85) “a.a”.

Abduldayev’e göre, kelime başında /n/ ünsüzünün korunması Talas, Toktoğul, Toğuz-Toro ağızlarına has bir özelliktir. Kuzey ağızlarında ise kelime başındaki /n/ sesi her zaman korunmaz. Bazen bu sesin düştüğü görülür. Bu yüzden Kuzey ağızlarında: *nayza “mızrak”, Narın (şehir adı), nımşı “nemli”, nike “nikâh”, nöşör “sağnak”* kelimeleri bazen *ayza, ımşık, ike, öşör* olarak /n/ ünsüzü düşerek de telaffuz edilebilir (Abduldayev, 1966:58-59).

Kelime başında

Eski Tü. /n/ > Isık. /n/, Nar. /n/

ET. neːmeː "şey" (Clauson, 1972: 777b; DTS, 1969 nemä s.358a) > **Nar.** [neme] (N.K:11-256) "a.a", [nemem] (N.K:12-46) "a.a", [nemeg̲e] (N.K:15-19) "a.a", [neme] (N.K:18-13) "a.a", [neme] (N.K:19-9) "a.a"; **Isık.** [neme] (IS.K:13-77) "a.a", [neme‿ken] (IS.K:15-134) "a.a", [neme] (IS.K:1-115) "a.a". [neme] (IS.K:6-377) "a.a". **K.S. [neme]** "ne, bir şey" K.S. s.584.

ET. nekä "niye, neden?" (DTS, 1969: 357b; Wilkens 2021, näkä s.489a) > **Isık.** [emneg̲e] (IS.K:2-557) "a.a", [emneg̲e] (IS.K:5-11) "a.a", [neg̲e] (IS.K:6-567) "a.a", [neg̲e] (IS.K:6-568) "a.a", [neg̲e] (IS.K:6-570) "a.a", [Emneg̲e] (IS.K:12-112) "a.a"; **Nar.** [Emneg̲e] (N.K:13-21) "a.a", [emneg̲e] (N.K:2-37) "a.a", [emneg̲e] (N.K:4-59) "a.a". **K.S. [emine/emne]** "ne?" K.S. s. 330.

Kelime içinde

Eski Tü. /n/ > Isık. /n/~/t/, Nar. /n/~/t/

ET. ini "erkeğin kendisinden küçük erkek kardeşi" (Clauson, 1972: 170a; DTS, 1969 ini s.210b) > **Nar.** iyelik eki ile [inisi] (N.K:19-13) "a.a", [inisĭne] (N.K:4-28) "a.a" [inim] (N.K:4-157) "a.a", [inime] (N.K:8-41) "a.a"; **Isık.** [inimdin] (IS.K:15-80) "a.a", [inilü˙] (IS.K:17-53)"a.a", [inim] (IS.K:21-4) "a.a", [inisi] (IS.K:1-108) "a.a". **K.S. [ini]** "küçük erkek kardeş" K.S. s.369.

ET. ança "öyle, o kadar" (Clauson, 1972: 172b; DTS, 1969 ança s.43b) > **Isık.** [ançá] (IS.K:3-17) "a.a", [ançá] (IS.K:6-348) "a.a", [ançá‿mınçá] (IS.K:2-196) "biraz"; **Nar.** [ançá mınça] (N.K:11-218) "a.a", [ançá‿mĭnçá] (N.K:12-46) "a.a", [ançá mınçă] (N.K:15-110) "a.a". **K.S. [ança]** "o kadar" K.S. s.32.

ET. eːsni- "hatırlamak, yâd etmek, anmak" (Clauson, 1972 esneː- s.249a; Wilkens, 2021 äsnä- s.124a) > **Nar.** [este-] (N.K:19-57) "a.a", [este-] (N.K:6-25) "a.a", [este-] (N.K:12-74) "a.a"; **Isık.** [este-] (IS.K:9-139) "a.a", [este-] (IS.K:15-41) "a.a", [este-] (IS.K:15-48) "a.a". **K.S. [este-]** "hatırlamak" K.S. s.341.

ET. konak/konuk “misafir” (Clauson, 1972: 637b; DTS, 1969 qonuq s.456a) > **Isık.** [qonok] (IS.K:6-420) “a.a”, [qonoqo] (IS.K:16-43) “a.a”, [qonoqo] (IS.K:21-22) “a.a”, [qonoqo] (IS.K:22-226) “a.a”, [qonoqto] (IS.K:3-8) “a.a”, [qonoq] (IS.K:4-52) “a.a”; **Nar.** [qonoq] (N.K:5-44) “a.a”, [qonoqo] (N.K:5-45) “a.a”. **K.S. [qonoq]** “misafir” K.S. s.483.

ET. saːnaː- “saymak” (Clauson, 1972: 835; DTS, 1969 sana- s.483b) > **Nar.** [sána-] (N.K:15-146) “a.a”, [sána-] (N.K:19-68) “a.a”; **Isık.** [sána-] (IS.K:15-145) “a.a”, [sána-] (IS.K:4-31) “a.a”, . **K.S. [sana-]** “saymak” K.S. s.636.

Kelime sonunda

Eski Tü. /n/ > Isık. /n/~/ŋ/, Nar. /n/~/ŋ/

ET. kalın “kalın” (Clauson, 1972: 622a; DTS, 1969 qalın s.411b) > **Isık.** [qalıŋ] (IS.K:6-329) “a.a”; **Nar.** [qalıŋ] (N.K:12-90) “a.a”. **K.S. [kalınğ]** “kalın” K.S. s. 390.

ET. bin- “binmek” (Clauson, 1972: 348a; DTS, 1969 bin- s.100b) > **Isık.** [min-] (IS.K:2-82) “a.a”, [min-] (IS.K:2-120) “a.a”, [min-] (IS.K:4-19) “a.a”, [min-] (IS.K:4-111) “a.a”, [min-] (IS.K:6-299) “a.a”, [min-] (IS.K:7-93) “a.a”; **Nar.** [min-] (N.K:4-126) “a.a”, [min-] (N.K:14-18) “a.a”, [min-] (N.K:15-193) “a.a”. **K.S. [min-]** “binmek” K.S. s.567.

ET. talkaːn “kavrulmuş arpa/buğday unu” (Clauson, 1972: 496b; DTS, 1969 talqan s.529a) > **Nar.** [talqan] (N.K:3-27) “a.a”, [talqan] (N.K:3-55) “a.a”, [talqan] (N.K:4-88) “a.a”; **Isık.** [talqanıḫız] (IS.K:9-191) “a.a”, [talqan] (IS.K:13-108) “a.a”, [talqan] (IS.K:22-36) “a.a”. **K.S. [talkan]** “kavut” K.S. s.702.

ET. oːn “on” (Clauson, 1972: 166b; DTS, 1969 on s.367a) > **Nar.** [on] (N.K:1-117) “a.a”, [on] (N.K:2-4) “a.a”, [on] (N.K:6-10) “a.a”; **Isık.** [on] (IS.K:22-50) “a.a”, [on] (IS.K:1-37) “a.a”. **K.S. [on]** “on” K.S. s.591.

ET. uːn “un” (Clauson, 1972: 166b; DTS, 1969 un s.612a) > **Isık.** hâl eki ile [undaŋ] (IS.K:14-75) “a.a”, [undu] (IS.K:1-49) “a.a”, [un] (IS.K:1-51) “a.a”; **Nar.** [un] (N.K:4-88) “a.a”, [un] (N.K:4-90) “a.a”, [undu] (N.K:1-116) “a.a”, [undu] (N.K:2-24) “a.a”. **K.S. [un]** “un” K.S. s.783.

ET. kaḏın “kayın (akrabalıktaki)” (Clauson, 1972: 602a; DTS, 1969 qayın s.407a) > **Nar.** [qayın] (N.K:18-59) “a.a”, [qayíndarına] (N.K:19-9) “a.a”, [qayíndarına] (N.K:19-10) “a.a”; **Isık.** [Qayín‿atanĭn] (IS.K:7-62) “a.a”, [qayín siŋdi] (IS.K:9-115) “a.a”. **K.S. [kayın]** “koca yahut karı tarafından akraba” K.S. s.421.

ET. men “ben” (DTS, 1969: 340b; Wilkens, 2021 män s.471b) > **Nar.** [men] (N.K:2-1) “a.a”, [men] (N.K:3-45) “a.a”, [men] (N.K:4-2) “a.a”, [men] (N.K:5-1) “a.a”, [men] (N.K:6-20) “a.a”, [men] (N.K:7-24) “a.a”, [men] (N.K:8-1) “a.a”, [men] (N.K:9-6) “a.a”; **Isık.** [men] (IS.K:2-9) “a.a”, [men] (IS.K:3-28) “a.a”, [men] (IS.K:4-1) “a.a”, [men] (IS.K:5-12) “a.a”. **K.S. [men]** “ben” K.S. s. 562.

Eski Türkçedeki /n/ ünsüzü çift dudak /b/ ünsüzü ile komşuluk ettiğinde veya kendinden sonraki kelime /b/ sesi ile başlayınca ilerileyici benzeşme sonucu genizsil /m/ ünsüzüne dönüşmektedir: **Isık. [mem‿bolom]** (IS.K:20-6) “benim”, **[mem]** (IS.K:20-57) “ben”, [**membi]** (IS.K:22-20) “ben mi”; **Nar. [membi]** (N.K:13-28) “a.a”, **[mem]** (N.K:15-67) “a.a”, **[mem]** (N.K:15-92) “a.a”.

ET. yamaːn “kötü” (Clauson, 1972: 937a; DTS, 1969 yaman s.231a) > **Nar.** [cáman] (N.K:15-31) “a.a”, [cáman] (N.K:17-27) “a.a”, [cáman] (N.K:18-53) “a.a”, [cáman] (N.K:3-49) “a.a”, [cáman] (N.K:4-58) “a.a”; **Isık.** [cáman] (IS.K:12-41) “a.a”, [cáman] (IS.K:12-43) “a.a”, [cáman] (IS.K:13-23) “a.a”, ['cáman] (IS.K:17-78) “a.a”, [cáman] (IS.K:19-59) “a.a”. **K.S. [caman]** “fena, kötü” K.S. s.171.

ET. yeğen “yeğen” (Clauson, 1972: 912b; DTS, 1969 yegän s.252b) > **Isık.** [cėːniŋ] (IS.K:6-44) “a.a”; **Nar.** [cėːn] (N.K:4-1) “a.a”, [cėːn] (N.K:4-3) “a.a”. **K.S. [ceen]** “yeğen” K.S. s.197.

2.2.2.3. Art Damak Ünsüzü /ŋ/

Tonlu, genizsil ve art damak ünsüzü olan /ŋ/ ünsüzü, Eski Türkçede kelime içinde ve kelime sonunda bulunur. Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) kelime başında bulunmayan bu ünsüz Isık-Köl ve Narın ağızlarında çeşitli gelişmeler göstermektedir.

Kelime içinde

Eski Tü. /ŋ/ > Isık. /n/~/ŋ/~/ɣ/, Nar. /n/~/ŋ/~/ɣ/

ET. [aŋaruː/ıŋaruː/ınaruː] "öteye" (Clauson, 1972: 190a; DTS, 1969 ınaru s.219a) > **Nar.** [narı] (N.K:11-125) "a.a", [narı] (N.K:11-163) "a.a", [narı] (N.K:15-124) "a.a". **K.S. [narı/arı]** "ötede" K.S. s.43.

ET. oŋal-/oŋul- "iyileşmek" (Clauson, 1972: 185b; DTS, 1969 oŋal- s.368a) > **Isık.** [oŋol-] (IS.K:12-96) "düzelmek", [oŋol-] (IS.K:1-12) "a.a", [oŋol-] (IS.K:1-16) "a.a", [oŋol-] (IS.K:5-59) "a.a"; **Nar.** [oŋol-] (N.K:16-139) "a.a", [oŋol] (N.K:4-132) "a.a", [oŋol-] (N.K:8-116) "a.a", olumsuz eki ile [oŋol-] (N.K:8-116) "a.a", [oŋol-] (N.K:10-19) "a.a", [oŋol-] (N.K:13-131) "a.a". **K.S. [onğol-]** "düzelmek, yoluna konulmak" K.S. s.592.

ET. oŋaːy "basit" (Clauson, 1972: 191b; DTS, 1969 oŋay s.367b) > **Nar.** [oŋoy] (N.K:14-25) "a.a", [oŋoy] (N.K:14-31) "a.a", [oŋoyuraːq] (N.K:15-115) "a.a"; **Isık.** [oŋoy] (IS.K:12-137) "a.a", [oŋoy] (IS.K:6-284) "a.a", [oŋoy] (IS.K:6-326) "a.a". **K.S. [onğoy]** "kolay kolay başarılabilen" K.S. s.592.

Eski Türkçedeki genizsil /ŋ/ ünsüzü bazı kelimelerde iç seste korunurken bazı örneklerde /ɣ/ ünsüzüne döndüğü görülür:

ET yalŋuːz "yalnız" (Clauson, 1972: 930b; DTS, 1969 yalŋuz s.229b) > **Isık.** [cálɤız̯ele] (IS.K:17-106) "a.a", [cálɤız] (IS.K:22-68) "a.a", [cálɤız] (IS.K:22-75) "a.a", [cálɤız] (IS.K:2-200) "a.a", [cálɤız] (IS.K:6-26) "a.a", [cálɤız] (IS.K:6-579) "a.a"; **Nar.** [cálɤıs] (N.K:11-329) "a.a", [cálɤıs] (N.K:14-2) "a.a", [cálɤız] (N.K:4-33) "a.a", [cálɤız̯] (N.K:8-23) "a.a". **K.S. [calgız]** "tek, biricik" K.S. s.168.

Eski Türkçede iki ünlü arasında bulunan /ŋ/ ünsüzünün /y/ ünsüzüne dönerek erimesiyle uzunluk ortaya çıkar (Kasapoğlu Çengel, 2005:47).

ET. *beñi "beyin" (Clauson, 1972: 348b; DTS, 1969 meŋi s.342a) > **Nar.** hâl eki ile [meːge] (N.K:1-88) "a.a", [meːme] (N.K:3-83) "a.a", iyelik eki ile [meːsi] (N.K:11-

246) “a.a”, [meːlü] (N.K:11-311) “a.a”; **Isık.** iyeli eki ile [meːŋ] (IS.K:19-90) “a.a”, hâl eki ile [meːnin] (IS.K:19-827) “a.a”. **K.S. [mee]** “beyin” K.S. s.560.

ET. süŋük “kemik” (Clauson, 1972: 838b; DTS, 1969 söŋük s.511a) > **Isık.** [söːk] (IS.K:11-207) “a.a”, [söːktörü] (IS.K:11-226) “a.a”, mec. [söːg̲ün] (IS.K:16-12) “a.a”, [söːg̲ümdü] (IS.K:16-15) “a.a”; **Nar.** [söːktörün] (N.K:19-96) “a.a”, [söːk] (N.K:4-165) “a.a.”, [söːktü] (N.K:5-38) “a.a”, [söːktörüˑ] (N.K:8-189) “a.a”. **K.S. [söök]** “kemik” K.S. s.664.

Kelime sonunda

Eski Tü. /ŋ/ > Isık. /ŋ/, Nar. /ŋ/

ET. oŋ “sağ” (Clauson, 1972: 166b; DTS, 1969 oŋ s.367b) > **Nar.** [oŋ] (N.K:12-116) “a.a”, [oŋ] (N.K:12-123) “a.a”, [oŋ] (N.K:14-21) “a.a”; **Isık.** [oŋ] (IS.K:7-127) “a.a”, [oŋ] (IS.K:9-285) “a.a”, [oŋ] (IS.K:11-72) “a.a”, [oŋ] (IS.K:11-145) “a.a”, [oŋ] (IS.K:12-125) “a.a”, [oŋ] (IS.K:15-145) “a.a”. **K.S. [onğ]** “sağ” K.S. s.591.

ET. öŋ “renk” (Clauson, 1972: 167b; DTS, 1969 öŋ s.385b) > **Isık.** iyelik eki ile [öŋü] (IS.K:2-301) “a.a”, [öŋü] (IS.K:6-422) “a.a”, [öŋün] (IS.K:6-428) “a.a”, [öŋün] (IS.K:6-514) “a.a”, mec. [öŋdüˑ] (IS.K:15-128) “a.a”, [öŋdüː] (IS.K:1-72) “a.a”; **Nar.** [öŋü] (N.K:16-128) “a.a”, [öŋü] (N.K:11-112) “a.a”. **K.S.** [öŋ] “yüz, çehre, renk” K.S. s.611.

ET. miŋ “bin” (DTS, 1969: 100a; Wilkens, 2021 miŋ s.475b) > **Isık.** [mĭŋ] (IS.K:19-3) “a.a”, [miŋ] (IS.K:21-2) “a.a”, [miŋ] (IS.K:22-326) “a.a”, [miŋge] (IS.K:1-69) “a.a”, [miŋ] (IS.K:2-3) “a.a”; **Nar.** [miŋ] (N.K:4-14) “a.a”, [miŋ] (N.K:7-2) “a.a”, [miŋ] (N.K:8-6) “a.a”, [miŋ] (N.K:9-13) “a.a”. **K.S. [miŋ]** “bin” K.S. s. 567.

ET. taŋ (ʔtaːŋ) “şaşırtıcı şey” (Clauson, 1972: 510b; DTS, 1969 taŋ s.532b) > **Isık.** [taŋ] (IS.K:2-477) “a.a”, [taŋ] (IS.K:2-606) “a.a”, [taŋ] (IS.K:6-112) “a.a”, [taŋ] (IS.K:6-407) “a.a”, [taŋ] (IS.K:16-4) “a.a”, [taŋ] (IS.K:19-74) “a.a”; **Nar.** [taŋ] (N.K:8-182) “a.a”, [taŋ] (N.K:10-61) “a.a”. **K.S. [taŋ]** “taaccüp, hayret” K.S. s.706.

ET. yeŋ- “fethetmek” (Clauson, 1972: 942a; DTS, 1969 yeŋ- s.256b) > **Nar.** [cėŋ-] (N.K:15-179) “a.a”, [cėŋ-] (N.K:19-168) “a.a”. **K.S. [ceŋ]** “yenmek” K.S. s.201.

2.2.3. Titremeli Ünsüz /r/

2.2.3.1. Diş Eti Damak Ünsüzü /r/

Eski Türkçede tonlu, titremeli ve diş eti damak sesi olan /r/ ünsüzü, yalnız kelime içinde ve sonunda bulunur. Bu ses Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) alıntı kelimeler dışında kelime başında bulunmamaktadır.

/r/ ünsüzünü Ömer Demircan, “kelime başında ve ortasında kullanılan çarpmalı /r/ ve kelime sonunda kullanılan sızmalı, tonsuz /r/” diye ikiye ayrımaktadır ve bunların her ikisinin de dudakların durumu bakımından ünlülere uyduğunu belirtmektedir (Demircan, 1979:75). Killi Yılmaz, Türk lehçelerinde kullanıldığı pozisyona göre çıkış şekli değişen /r/ ünsüzünün bu dönemde kelime içi ve sonunda nasıl olduğunu tahmin etmek güç olduğunu söyler ve komşu dillerde /r/ ünsüzünün değişik varyantların bulunabileceğini vurgular (Killi Yılmaz, 2002: 301).

Isık-Köl ve Narın ağızları metinlerinde tespit ettiğimiz örneklerde kullanıldığı ünlülere göre ince ve kalın /r/ ünsüzü olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Räsänen’in de belirttiği zayıf titreşimli dil ucu /r/ ünsüzünün de olduğu görülmüştür.

Kelime içinde

Eski Tü. /r/ > Isık. /r/, Nar. /r/

ET. arpa “arpa” (Clauson1972: 198b; DTS, 1969 arpa s.53b).> **Nar.** [arpa] (N.K:17-20) “a.a”, [arpa] (N.K:3-27) “a.a”, hâl eki ile [arpanı] (N.K:4-126) “a.a”, [arpanı] (N.K:8-151) “a.a”, [arpa] (N.K:10-52) “a.a”, [arpa] (N.K:11-319) “a.a”, [arpa̲lė] (N.K:16-64) “a.a”. **K.S. [arpa]** “arpa” K.S. s.48.

ET. erteː "erken" (Clauson, 1972: 202b; DTS, 1969 ertä s.182a) > **Isık.** [erte] (IS.K:1-83) "a.a", [erte] (IS.K:1-96) "a.a", [erte] (IS.K:7-27) "a.a", [erte] (IS.K:15-14) "a.a"; **Nar.** [erte] (N.K:12-22) "a.a", [erte̯le] (N.K:18-11) "a.a". **K.S. [erte]** "erken" K.S. s.339.

ET. uruş "savaş" (Clauson, 1972: 439a; DTS, 1969 uruş s.616a) > **Nar.** [uruştu] (N.K:13-55) "a.a", [uruş] (N.K:13-62) "a.a", [uruş] (N.K:13-112) "a.a"; **Isık.** [uruş] (IS.K:2-42) "a.a", [uruş] (IS.K:2-278) "a.a", [uruşçáq] (IS.K:2-840) "a.a". **K.S. [uruş]** "dövüş, kavga" K.S. s.786.

ET. uruş- "savaşmak" (Clauson, 1972: 439b; DTS, 1969 uruş s.616a) > **Nar.** [uruş-] (N.K:1-91) "a.a", [uruş-] (N.K:11-255) "a.a", [uruş-] (N.K:15-220) "a.a", [uruş-] (N.K:16-89) "a.a"; **Isık.** [uruş-] (IS.K:1-89) "a.a", [uruş-] (IS.K:22-53) "a.a". **K.S. [uruş-]** "dövüşmek" K.S. s.786.

ET. tirig (d-) "canlı" (Clauson, 1972: 543b; DTS, 1969 tirig s.562a) > **Isık.** [ṭirüː] (IS.K:10-85) "a.a", [tirüː] (IS.K:2-704) "a.a", [tirü] (IS.K:3-29) "a.a", [tirüː] (IS.K:6-272) "a.a", hâl eki ile [tirüːnün] (IS.K:17-100) "a.a". **K.S. [tirüü]** "diri" K.S. s.739.

ET. téreːk (?d) "kavak" (Clauson, 1972: 543a; DTS, 1969 teräk s.553b) > **Nar.** [terek] (N.K:14-26) "a.a", [terektin] (N.K:14-29) "a.a". **K.S. [terek]** "kavak" K.S. s.727.

ET. yokaruː "yukarı" (Clauson, 1972: 906b; DTS, 1969 yoqaru s.273b) > **Isık.** [cóɤoru] (IS.K:16-128) "a.a", [cóɤoru] (IS.K:2-167) "a.a", [cóɤoru] (IS.K:2-442) "a.a", [cóɤoru] (IS.K:4-53) "a.a", [cóɤorqu] (IS.K:11-150) "a.a"; **Nar.** [cóɤorŭ] (N.K:4-105) "a.a", [cóɤorqu] (N.K:9-16) "a.a", [cóɤoru] (N.K:10-25) "a.a". **K.S. [cogoru]** "yukarı" K.S. s.218.

ET. béːr- "vermek" (Clauson, 1972: 354b; DTS, 1969 ber- s.95a) > **Nar.** [ber-] (N.K:18-23) "a.a", [ber-] (N.K:1-28) "a.a", [ber-] (N.K:2-21) "a.a", [ber-] (N.K:3-40) "a.a", [ber-] (N.K:4-88) "a.a", [b̯er-] (N.K:5-45) "a.a"; **Isık.** [b̯er-] (IS.K:21-17) "a.a", [b̯er-] (IS.K:22-38) "a.a", [ber-] (IS.K:22-26) "a.a". **K.S. [ber-]** "vermek" K.S. s.107.

ET. kir- "girmek" (Clauson, 1972: 735b; DTS, 1969 kir- s.308b) > **Isık.** [gir-] (IS.K:2-690) "a.a", [gir-] (IS.K:2-871) "a.a", [gir-] (IS.K:6-177) "a.a", [gir-] (IS.K:10-70)

“a.a”, [gir-] (IS.K:14-46) “a.a”; **Nar.** [gir-] (N.K:3-64) “a.a”, [gir-] (N.K:3-76) “a.a”, [gir-] (N.K:13-29) “a.a”, [gir-] (N.K:15-82) “a.a”, gir-] (N.K:15-82) “a.a”. **K.S. [kir-]** “girmek” K.S. s.473.

ET. sor- “sormak” (Clauson, 1972: 43b; DTS, 1969 sor- s.509b) > **Nar.** [súra-] (N.K:4-52) “a.a”, [súra-] (N.K:11-228) “a.a”, [súra-] (N.K:15-154) “a.a”, [súṛa-] (N.K:19-18) “a.a”; **Isık.** [súra-] (IS.K:16-36) “a.a”, [súra-] (IS.K:19-78) “a.a”, [súra-] (IS.K:19-82) “a.a”, [súra-] (IS.K:1-118) “a.a”. **K.S. [sura-]** “sormak, rica etmek” K.S. s.668.

Kelime sonunda

Eski Tü. /r/ > Isık. /r/, Nar. /r/

ET. ɪ:r/ır “şarkı” (Clauson, 1972: 192b; DTS, 1969 ır s.219b) > **Isık.** [ırda] (IS.K:2-620) “a.a”, [ır] (IS.K:2-632) “a.a”, [ırdı] (IS.K:14-60) “a.a”, [ırım] (IS.K:14-66) “a.a”; **Nar.** [ırlarım] (N.K:12-71) “a.a”, [ırdın] (N.K:13-160) “a.a”, [ırımdı] (N.K:18-106) “a.a”. **K.S. [ır]** “şarkı” K.S. s.356.

ET. ki:r “kir” (Clauson, 1972: 735a; DTS, 1969 kir s.308) > **Isık.** [gir] (IS.K:13-14) “a.a”, [gir] (IS.K:13-16) “a.a”, [gir] (IS.K:13-65) “a.a”. **K.S. [kir]** “kir” K.S. s. 473.

Örneklerden de anlaşılacağı gibi, Eski Türkçedeki titrek /r/ ünsüzü Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime içi ve sonunda özelliğini aynen korumuştur.

2.2.4. Yarı Kapantılı Ünsüzler /ç/

2.2.4.1. Diş Eti Damak Ünsüzü /ç/

Tonsuz, yarı kapantılı, diş eti damak ünsüzü olan /ç/ ünsüzü Eski Türkçede her durumda bulunmaktadır. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelime başında, ortasında ve sonunda düzenli olarak korunduğu görülür.

Demircan, /ç/ ünsüzünü, patlamalı bir ünsüz çıkarır gibi başlayan, fakat sızmalı bir ünsüz çıkarır gibi biten ünsüzler olarak tanımlar (Demircan, 2001:24). Bazı

durumlarda kendinden önceki veya sonraki kelimenin /ş/ ünsüzü içermesi nedeniyle ilerleyici ya da gerileyici benzeşme sonucu /ç/ sesinin /ş/ sesine dönüştüğü görülür. Bazen de tonsuz /t/ ünsüzünden önce gelen /ç/ ünsüzünün /t/ ünsüzünün etkisi sebebiyle /ş/ ünsüzüne gelişmektedir: **Nar. [altımış üşkö] < [üçkö]** (N.K:2-67) "altmış üçe", **[eşteke]** < **[eçteke]** (N.K:3-83) "hiç", **[üş]** (N.K:4-53) "üç"; **Isık. [üş]** (IS.K:4-41) "a.a", **[eşteke]** (IS.K:4-72) "a.a". Bu değişimi Selen, (ç-c) birbirine karışarak bir solukta çıkmasından dolayı *"karışık ünsüzler"* olarak değerlendirir ve bu ünsüzler iç seste olduklarında kendilerini oluşturan bileşimi ikinci üyesindeki sese (ş) daha çok yaklaştığını belirtir (Selen,1979:108).

Kelime başında

Eski Tü. /ç/ > Isık. /ç/, Nar. /ç/

ET. çık- "çıkmak" (Clauson, 1972: 405b; DTS, 1969 çık- s.150b) > **Isık.** [çíq-] (IS.K:4-111) "a.a", [çíq-] (IS.K:5-50) "a.a", [çíq-] (IS.K:6-340) "a.a", [çíq-] (IS.K:7-16) "a.a", [çíq-] (IS.K:8-27) "a.a", [çíq-] (IS.K:9-259) "a.a", mec.[çíq-] (IS.K:10-6) "a.a"; **Nar.** [çíq-] (N.K:6-11) "a.a", [çíq-] (N.K:8-28) "a.a", [çíq-] (N.K:9-27) "a.a", [çíq-] (N.K:10-4) "a.a". **K.S. [çık-]** "içeriden dışarıya varmak" K.S. s.266.

ET. çıkar- "çıkarmak" (Clauson, 1972: 410b; DTS, 1969 çıqar- s.150b) > **Nar.** [çívar-] (N.K:11-281) "a.a", [çívar-] (N.K:15-83) "a.a", [çívar-] (N.K:18-47) "a.a", [çívar-] (N.K:1-64) "a.a", [çívar-] (N.K:2-18) "a.a"; **Isık.** [çívar-] (IS.K:10-43) "a.a", [çívar-] (IS.K:11-122) "a.a", [çívar-] (IS.K:12-149) "a.a", [çívar-] (IS.K:13-64) "a.a". **K.S. [çığar-]** "sürüp çıkarmak" K.S. s.265.

ET. çın Çin. "doğru" (Clauson, 1972: 424a; DTS, 1969 çın s.148b) > **Nar.** [çín] (N.K:4-39) "a.a", [çín] (N.K:4-40) "a.a", [çínıvı] (N.K:11-101) "a.a", [çíndıvında] (N.K:12-30) "a.a", [çíndáçí] (N.K:13-5) "a.a"; **Isık.** [çíndıvında] (IS.K:11-38) "a.a", [çíndıvında] (IS.K:18-19) "a.a", [çín] (IS.K:21-77) "a.a", [çíndıvı] (IS.K:1-45) "a.a", [çín] (IS.K:1-138) "a.a". **K.S. [çın]** "hakikat, doğruluk" K.S. s.269.

ET. çın "göçebelerin sele sazından yaptıkları çadır örtüsü" (Clauson, 1972: 404b; Tekin, 1995 çın s.103) > **Isık.** [çiy] (IS.K:20-37) "a.a", hâl eki ile [çiyge] (IS.K:20-41) "a.a", [çiydi] (IS.K:5-126) "a.a", [çiyge] (IS.K:7-71) "a.a", [çiyde] (IS.K:9-281)

“a.a”, [çiyd᾽in] (IS.K:9-299) “a.a”, [çiy] (IS.K:5-126) “a.a”; **Nar.** [çiy] (N.K:7-36) “a.a”, [çiy] (N.K:7-39) “a.a”, [çiyge] (N.K:5-18) “a.a”. **K.S. [çiy]** “1.çiğ, 3. keçe evi kafesinin etrafındaki bu kabilhasır” K.S. s.276.

ET. çıbık “çubuk” (Clauson, 1972: 395b; DTS, 1969 çubuq s.156a) > **Nar.** [çíb̮ıq] (N.K:13-51) “a.a”,

ET. çirü- “çürümek” (Wilkness, 2021: 234b) > **Isık.** [çiri-] (IS.K:22-308) “a.a”, [çiri-] (IS.K:2-491) “a.a”. **K.S. [çiri-]** “çürümek” K.S. s.275.

Kelime içinde

Eski Tü. /ç/ > Isık. /ç/~/ş/, Nar. /ç/~/ş/

ET. avïçğa “yaşlı adam, ihtiyar” (Clauson, 1972: 6b; DTS, 1969 abučqa s.3a) > **Nar.** [ab̮ışqa] (N.K:13-89) “a.a”, [ab̮şqa] (N.K:14-6) “a.a”, [ab̮şqam] (N.K:1-19) “a.a”, [ab̮şqa] (N.K:12-31) “a.a”, [ab̮şqa] (N.K:6-18) “a.a”; **Isık.** [ab̮şqa] (IS.K:5-3) “a.a”, [ab̮şqam] (IS.K:8-9) “a.a”, [ab̮şqa] (IS.K:9-322) “a.a”, [ab̮şqa] (IS.K:11-28) “a.a”, [ab̮şqa] (IS.K:16-158) “a.a”. **K.S. [abışka]** “ihtiyar” K.S. s.2.

ET. eçkü “keçi” (Clauson, 1972: 24b; DTS, 1969 eçkü s.162a) > **Isık.** [eçki] (IS.K:6-83) “a.a”, [eçkiniň] (IS.K:6-124) “a.a”, hâl eki ile [eçkiden] (IS.K:7-49) “a.a”, [eçkinin] (IS.K:7-73) “a.a”, [eçkilerdin] (IS.K:2-84) “a.a”; **Nar.** [eçki] (N.K:4-146) “a.a”. **K.S. [eçki]** “keçi” K.S. s.320.

ET. kaçan “ne zaman?” (Clauson, 1972: 592a; DTS, qaçan s.400b) > **Isık.** [qaçán] (IS.K:8-75) “a.a”, [qaçán] (IS.K:8-791) “a.a”, (Tekin kaçan s.301). **K.S. [kaçan]** “ne zaman” K.S. s.381.

ET. ança “öyle, o kadar” (Clauson, 1972: 172b; DTS, 1969 ança s.43b) > **Isık.** [ançá] (IS.K:3-17) “a.a”, [ançá] (IS.K:6-348) “a.a”, [ançá‿mınçá] (IS.K:2-196) “biraz”; **Nar.** [ançá mınça] (N.K:11-218) “a.a”, [ançá‿mĭnçá] (N.K:12-46) “a.a”, [ançá mınçă] (N.K:15-110) “a.a”. **K.S. [ança]** “o kadar” K.S. s.32.

ET. üçün “için” (DTS, 1069: 622a; Wilkens, 2021 üçün s.818b) > **Isık.** [üçün] (IS.K:13-73) “a.a” [üçün] (IS.K:20-31) “a.a”, [üçün] (IS.K:22-40) “a.a”, [üçün] (IS.K:1-46) “a.a”, [üçün] (IS.K:2-187) “a.a”, [üçün] (IS.K:4-45) “a.a”; **Nar.** [üçün]

(N.K:13-37) “a.a”, [üçün] (N.K:16-60) “a.a”, [üçün] (N.K:18-70) “a.a”, [üçün] (N.K:2-9) “a.a”. **K.S. [üçün]** “için” K.S. s.793.

Kelime sonunda

Eski Tü. /ç/ > Isık. /ç/, Nar. /ç/

ET. erkäç “teke” (Clauson, 1972: 323b; DTS, 1969 erkäç s.179b) > **Isık.** [erkeç] (IS.K:6-82) “a.a”, [erkeç] (IS.K:6-83) “a.a”, [erkeç] (IS.K:6-85) “a.a”, [erkeç] (IS.K:6-117) “a.a”, hâl eki ile [erkeçti] (IS.K:6-120) “a.a”. **K.S. [erkeç]** “teke” K.S. s.338.

ET. kaç- “kaçmak” (Clauson, 1972: 589b; DTS, 1969 qaç- s.400a) > **Isık.** [qaç-] (IS.K:11-68) “a.a”, olumsuz eki ile [qaç-] (IS.K:16-61) “a.a”, [qaç-] (IS.K:22-64) “a.a”, [qaç-] (IS.K:1-149) “a.a”, [qaç-] (IS.K:2-67) “a.a”, [qaç-] (IS.K:4-79) “a.a”; **Nar.** [qaç-] (N.K:14-21) “a.a”, [qaç-] (N.K:8-34) “a.a”, [qaç-] (N.K:10-53) “a.a”. **K.S. [kaç-]** “kaçmak” K.S. s.380.

ET. kiːç “geç” (Clauson, 1972: 692b; DTS, 1969 keç- s.290b) > **Nar.** [ḳeç] (N.K:4-178) “a.a”, [ḳeçinde] (N.K:3-24) “akşamleyin”; **Isık.** [geçinde] (IS.K:19-44) “akşam”, [ḳeçinde] (IS.K:22-56) “akşamleyin”. **K.S. [keç]** “geç vakit, akşamleyin” K.S. s.428.

ET. tınç “rahat, sakin” (Clauson, 1972: 516a; DTS, 1969 inç s.210a) > **Isık.** [tınç] (IS.K:12-128) “a.a”, [tınç] (IS.K:20-65) “a.a”, [tınç] (IS.K:2-125) “a.a”, [tınç] (IS.K:2-496) “a.a”, [tınç] (IS.K:7-132) “a.a”; **Nar.** [tınç] (N.K:10-43) “a.a”, [tınç] (N.K:11-263) “a.a”, [tınçílıq] (N.K:13-147) “a.a”. **K.S. [tınç]** “rahat, sakin” K.S. s.731.

2.2.5. Sızıcı Ünsüzler /s, ş, z, h/

2.2.5.1. Diş Eti Ünsüzleri /s, z/

/s/ Ünsüzü

Eski Türkçe /s/ ünsüzü, sızıcı, tonsuz, diş eti bir ünsüzüdür. Tekin, bu ünsüzün Eski Türkçede kelime başında, ortasın ve sonunda bulunduğunu beliritir (Tekin, 2016:67). Isık-Köl ve Narın ağızlarında bu ses, çeşitli gelimeler gösterir. /s/ ünsüzü kelime başında genelde korunurken bazı örneklerde diş eti-ön damak /ş/ ünsüzüne

geliştiği görülür. Bazı durumlarda da kelime içindeki tonsuz /ç/ sesinin etkisinden dolayı /s/ ünsüzü /ç/ ünsüzüne dönüştüğü görülür. Kelime sonunda Eski Türkçedeki /s/ ünsüzü Isık-Köl ve Narın metinlerinde sistemli bir şekilde korunduğu görülür.

Kelime başında

Eski Tü. /s/ > Isık. /s/~/ş/~/ç/, Nar. /s/~/ş/~/ç/

ET. sak "dikkatli" (Clauson, 1972: 803b; DTS, 1969 saq s.485b) > **Isık.** [sáq] (IS.K:8-133) "a.a", [sáq] (IS.K:9-158) "a.a", [sáq] (IS.K:9-159) "a.a", **K.S. [sak]** "tetikte bulunan, uyanık" K.S. s.629.

ET. saːb/saːw "söz" (Clauson, 1972: 782b; DTS, 1969 sab s.478a) > **Isık.** [söz] (IS.K:2-24) "a.a", [söz] (IS.K:2-163) "a.a", [söz] (IS.K:3-33) "a.a", iyelik eki ile [sözü] (IS.K:3-47) "a.a", [sözü] (IS.K:9-19) "a.a", [söz] (IS.K:6-213) "a.a", [söz] (IS.K:16-83) "a.a", hâl eki ile [sözgö] (IS.K:2-590) "a.a", [sözdü] (IS.K:15-135) "a.a"; **Nar.** [söz] (N.K:18-110) "a.a", [söz̦] (N.K:11-24) "a.a", hâl eki ile [söz̦ü] (N.K:11-124) "a.a", [söz̦] (N.K:15-176) "a.a". **K.S. [söz]** "kelime" K.S. s.665.

ET. saç- "saçmak" (Clauson, 1972: 794b; DTS, 1969 saç- s.479a) > **Isık.** [çáç-] (IS.K:7-24) "a.a", [çáç-] (IS.K:15-146) "a.a", [çáç-] (IS.K:17-103) "a.a", [çáç-] (IS.K:19-33) "a.a", [çáç-] (IS.K:2-378) "a.a"; **Nar.** [çáç-] (N.K:15-179) "a.a", [çáç-] (N.K:3-66) "a.a". **K.S. [çaç-]** "saçmak" K.S. s.242.

ET. saç "saç" (Clauson, 1072: 794a; DTS, 1969 saç s.479a.) > **Isık.** [çáçímdı] (IS.K:2-352) "a.a", [çáç] (IS.K:11-179) "a.a", [çáçín] (IS.K:12-102) "a.a", [çáçín] (IS.K:12-148) "a.a", [çáçín] (IS.K:13-18) "a.a". **K.S. [çaç]** "saç" K.S. s. 242.

ET. saːn "sayı" (Clauson, 1972: 830b; Wilkens, 2021 san s.579a) > **Nar.** [sán] (N.K:4-96) "a.a", hâl eki ile [sánda] (N.K:11-136) "a.a", [sánda] (N.K:15-110) "a.a"; **Isık.** [sán] (IS.K:2-441) "a.a", [sánda] (IS.K:2-225) "a.a", [sánda] (IS.K:4-40) "a.a", hâl eki ile [sánın] (IS.K:16-98) "a.a". **K.S. [san**] "sayı, miktar" K.S. s.635.

ET. salkım "soğuk" (Clauson, 1972 salkım s.827a, DTS, 1969 salqım s.483a) > **Nar.** [sálqın] (N.K:1-107) "a.a", [sálqːn] (N.K:1-107) "a.a", [sálqın] (N.K:19-107) "a.a". **K.S. [salkın]** "serinlik" K.S. s.633.

ET. sipir- “süpürmek” (Clauson, 1972: 791b; DTS, 1969 sipir s.501a) > **Isık.** [şıpır-] (IS.K:9-298) “a.a”; **Nar.** [şípır-] (N.K:3-19) “a.a”. **K.S. [şıpır-]** “süpürmek” K.S. s.687.

ET. süŋük “kemik” (Clauson, 1972: 838b; DTS, 1969 söŋük s.511a) > **Isık.** [sö꞉k] (IS.K:11-207) “a.a”, [sö꞉którü] (IS.K:11-226) “a.a”, mec. [sö꞉g̱ün] (IS.K:16-12) “a.a”, [sö꞉g̱ümdü] (IS.K:16-15) “a.a”; **Nar.** [sö꞉którün] (N.K:19-96) “a.a”, [sö꞉k] (N.K:4-165) “a.a.”, [sö꞉któ] (N.K:5-38) “a.a”, [sö꞉którü꞉] (N.K:8-189) “a.a”. **K.S. [söök]** “kemik” K.S. s.664.

ET. soğık “soğuk” (Clauson, 1972: 808a; DTS, 1969 soġuq s.507b) > **Nar.** [sú꞉q] (N.K:7-13) “a.a”, [sú꞉q] (N.K:7-16) “a.a”, [sú꞉qa] (N.K:19-89) “a.a”, [sú꞉q] (N.K:1-80) “a.a”, [sú꞉q] (N.K:1-81) “a.a”, [sú꞉q] (N.K:4-178) “a.a”; **Isık.** [sú꞉q] (IS.K:2-404) “a.a”, [sú꞉q] (IS.K:2-818) “a.a”, [sú꞉q] (IS.K:4-18) “a.a”, [sú꞉q] (IS.K:1-95) “a.a”. **K.S. [su꞉k]** “soğuk” K.S. s.670.

ET. sö꞉g- “sövmek” (Clauson, 1972: 818b; DTS, 1969 sök- s.510a) > **Nar.** [sök-] (N.K:15-206) “a.a”, olumsuz eki ile [sök-] (N.K:15-209) “a.a”, [sök-] (N.K:15-210) “a.a”, [sök-] (N.K:15-12) “a.a”. **K.S. [sök-]** “sövmek” K.S. s.664.

ET. sekkiz “sekiz” (Clauson, 1972: 823b; DTS, 1969 sekiz s.494b) > **Isık.** [sėg̱iz] (IS.K:2-10) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:4-12) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:8-4) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:9-25) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:11-168) “a.a”; **Nar.** [sėg̱iz] (N.K:7-5) “a.a”, [sėg̱iz] (N.K:8-3) “a.a”, [sėg̱iz̥] (N.K:11-10) “a.a”, [sėg̱izinçi] (N.K:19-5) “a.a”. **K.S. [segiz]** “sekiz” K.S. s.643.

Kelime içinde

Eski Tü. /s/ > Isık. /s/, Nar. /s/

ET. üstün “üstün, yukarıda” (Clauson, 1972: 242b; DTS, 1969 üstün s.628a) > **Isık.** [üstüŋkü] (IS.K:11-33) “a.a”, [üstüŋö] (IS.K:19-16) “a.a”, [üstü] (IS.K:2-125) “a.a”, [üstündö] (IS.K:7-107) “a.a”; **Nar.** [üstünö] (N.K:4-65) “a.a”, [üstünö] (N.K:12-97)

“a.a”, [üstündö] (N.K:15-125) “a.a”. **K.S. [üst]** (daha çok bitişik zamir ile kullanılır) “üst” K.S. s.797.

ET. eski: “eski” (Clauson, 1972: 246b; DTS, 1969 eski s.184a) > **Isık.** [eski] (IS.K:11-49) “a.a”, [eskirdi] (IS.K:12-87) “a.a”, [eski] (IS.K:17-42) “a.a”, [eski] (IS.K:19-9) “a.a”, [eski] (IS.K:2-271) “a.a”, [eski] (IS.K:4-59) “a.a”; **Nar.** [eski] (N.K:19-24) “a.a”, [eski] (N.K:8-139) “a.a”. **K.S. [eski]** “eski” K.S. s.341.

ET. eːsni- “hatırlamak, yâd etmek, anmak” (Clauson, 1972: 249a; Wilkens, 2021 äsnä- s.124a) > **Nar.** [este-] (N.K:19-57) “a.a”, [este-] (N.K:6-25) “a.a”, [este-] (N.K:12-74) “a.a”; **Isık.** [este-] (IS.K:9-139) “a.a”, [este-] (IS.K:15-41) “a.a”, [este-] (IS.K:15-48) “a.a”. **K.S. [este-]** “hatırlamak” K.S. s.341.

Kelime sonunda

Eski Tü. /s/ > Isık. /s/, Nar. /s/

ET. eːs “bellek” (Tekin, 1995: 180) > **Isık.** hâl eki aldığında [esimde] (IS.K:22-70) “aklımda”, [esime] (IS.K:1-127) “aklıma”, [esten] (IS.K:4-146) “akıldan”; **Nar.** [esimdi] (N.K:13-2) “aklımı”, [esivisḍe] (N.K:17-55) “aklımızda”. **K.S. [es]** “hafıza” K.S. s.339.

ET. öːs- “büyümek” (Clauson, 1972: 241a) > **Isık.** [ös-] (IS.K:7-33) “a.a”, [ös-] (IS.K:11-285) “a.a.”, [ös-] (IS.K:17-82) “a.a”; **Nar.** [ös-] (N.K:4-13) “a.a”, [ös-] (N.K:12-15) “a.a”. **K.S. [ös-]** “büyümek” K.S. s.616.

ET. emäs “değil” (DTS, 1969: 172a) > **Nar.** [emes] (N.K:17-27) “a.a”, [emes] (N.K:18-53) “a.a”, [emes] (N.K:1-91) “a.a”, [emes] (N.K:2-72) “a.a”, [emes] (N.K:2-168) “a.a”, [emes] (N.K:9-33) “a.a”; **Isık.** [emes] (IS.K:17-98) “a.a”, [emes] (IS.K:22-37) “a.a”, [emes] (IS.K:2-24) “a.a”, [emes] (IS.K:2-184) “a.a”, [emes] (IS.K:3-40) “a.a”. **K.S. [emes]** “değil, (isimlerin neyfi için kullanılır)” K.S. s.329.

/z/ Ünsüzü

Eski Türkçede tonlu, sızıcı ve bir diş eti ünsüzü olan /z/ ünsüzü, kelime içi ve sonunda bulunur. Standart Kırgız Türkçesi ve Kuzey ağızlarında (Isık-Köl ve Narın) başka dilden giren ve tabiat taklidî kelimelerin başında bulunur. Türkçe kelimelerde Eski Türkçede olduğu gibi kelime içi ve sonunda bulunur.

Narın ağzında sistemli olmamakla birlikte /z/ ünsüzü kelime sonunda ve iki ünlü arasında tonsuz, sızıcı /s/ ünsüzüne gelişmişmektedir. Bazen her iki ağız metinlerinde bu ünsüz yarı tonsuzlaşarak z-s arası [z̥] bir sese geliştiği de görülür.

Kelime içinde

Eski Tü. /z/ > Isık. /z/, Nar. /z/

ET. kuzğuːn "kuzgun" (Clauson, 1972: 682b; DTS, 1969 quzġun s.475b) > **Isık.** [ʁuzʁun] (IS.K:2-751) "a.a", [ʁuzʁun] (IS.K:2-753) "a.a". **K.S. [kuzgun]** "kuzgun" K.S. s.533.

ET. kızıl "kırmızı" (Clauson, 1972 kızıl s.683b, DTS, 1969 qızıl s.450b) > **Isık.** [qızıl] (IS.K:21-74) "a.a", [qızıl] (IS.K:22-160) "a.a", [qızıl] (IS.K:2-746) "a.a", [qızıl] (IS.K:6-465) "a.a", [qızıl] (IS.K:9-220) "a.a". **K.S. [kızıl]** "kırmızı" K.S. s.470.

Kelime sonunda

Eski Tü. /z/ > Isık. /z/~/s/, Nar. /z/~/s/

ET. küz (g-) "sonbahar" (Clauson, 1972: 757a; DTS, 1969 küz s.331a) > **Isık.** [güz] (IS.K:2-114) "a.a", hâl eki ile [güzgö] (IS.K:2-115) "a.a", [ɣüzündö] (IS.K:5-126) "a.a", [ɣüzgö] (IS.K:6-428) "a.a"; **Nar.** [ɣüzgö] (N.K:16-77) "a.a", [ɣüsündö] (N.K:11-318) "a.a". **K.S. [küz]** "sonbahar" K.S. s. 545.

ET. siːz "siz" (Clauson, 1972: 860a; DTS, 1969 siz s.501b) > **Nar.** [siz̥] (N.K:15-90) "a.a", [siz̥] (N.K:6-14) "a.a", hâl eki ile [sisd̥in] (N.K:15-164) "a.a"; **Isık.** [siz] (IS.K:16-104) "a.a", [sizdi] (IS.K:1-122) "a.a", [sizden] (IS.K:2-595) "a.a", [siz] (IS.K:3-47) "a.a", [Siz̥] (IS.K:13-10) "a.a". **K.S. [siz]** "siz" K.S. s.656.

ET. tuːz (?d-) “tuz” (Clauson, 1972: 571a; DTS, 1969 tuz s.594a) > **Nar.** [tuz] (N.K:2-74) “a.a”, [tuz] (N.K:2-75) “a.a”; **Isık.** [tuz] (IS.K:22-286) “a.a”, hâl eki ile [tuzɤa] (IS.K:2-191) “a.a”. **K.S. [tuz]** “tuz” K.S. s.768.

ET. tiz- (d-) “dizmek” (Clauson, 1972: 572a; DTS, 1969 tiz- s.564b) > **Isık.** [tiz-] (IS.K:5-161) “a.a”, [tiz-] (IS.K:10-17) “a.a”, [tiz-] (IS.K:10-19) “a.a”. **K.S. [tiz-]** “dizmek” K.S. s.741.

ET. séz- “hissetmek” (Clauson, 1972: 860b; DTS, 1969 sez- s.498b) > **Isık.** [sėz-] (IS.K:2-879) “a.a”, [sėz-] (IS.K:6-492) “a.a”, [sėz-] (IS.K:7-115) “a.a”, [sėz-] (IS.K:8-127) “a.a”, [sėz-] (IS.K:19-45) “a.a”; **Nar.** [sėz-] (N.K:16-130) “a.a”. **K.S. [sez-]** “sezmek, duymak” K.S. s.648.

ET. kiḍiz “keçe” (Clauson, 1972: 707a; DTS, 1969 kidiz s.306b) > **Nar.** [giyiẓ] (N.K:18-79) “a.a”, [kiyiẓ] (N.K:1-92) “a.a”, [Ala giyisḍerdi] (N.K:18-76) “a.a”; **Isık.** [giyiz] (IS.K:6-84) “a.a”, [giyizderin] (IS.K:7-67) “a.a”, [giyiziŋ] (IS.K:8-74) “a.a”, [ala giyiz] (IS.K:11-58) “a.a”. **K.S. [kiyiz]** K.S. s.476.

ET. kımız “kımız” (Clauson, 1972: 629b; DTS, 1969 qımız s.444a) > **Nar.** [qımız] (N.K:10-34) “a.a”, [qımız] (IS.K:2-187) “a.a”; **Isık.** [qımız] (IS.K:6-290) “a.a”, [qımız] (IS.K:6-310) “a.a”, [qımız] (IS.K:9-225) “a.a”, [qımız] (IS.K:9-227) “a.a”. **K.S. [kımız]** “kısrak sütünden yapılan maruf içecek” K.S. s.454.

ET. kopuz “kopuz” (Clauson, 1972: 588b; DTS, 1969 qobuz s.451a) > **Isık.** [qomuz] (IS.K:15-54) “a.a”, [qomuz] (IS.K:15-72) “a.a”, [qomuz] (IS.K:16-39) “a.a”, [qomuz] (IS.K:16-40) “a.a”. **K.S. [komuz]** “kopuz” K.S. s. 482.

ET. semiz “semiz” (Clauson, 1972: 830b; DTS, 1969 semiz s.495a) > **Isık.** [sėmiz] (IS.K:2-154) “a.a”, [sėmiz] (IS.K:2-702) “a.a”, [sėmiz] (IS.K:17-92) “a.a”, [sėmiz] (IS.K:17-93) “a.a”, [sėmiz] (IS.K:17-94) “a.a”. **K.S. [semiz]** “yağlı” K.S. s.645.

2.2.5.2. Diş Eti-Damak Ünsüzü /ş/

Eski Türkçede /ş/ ünsüzü, tonsuz, sızıcı ve bir diş eti-damak ünsüzüdür. Eski Türkçede sadece kelime içi ve sonunda bulunan bu ünsüz, Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında daha çok alıntı kelimeler ve taklidî kelimelerin başında bulunur. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime içinde aynen korunmuştur. Bazen iç seste tonsuz, art damak /q/ sesinin sızıcılaşarak /ḫ/ sesine dönmesine sebep olur. Son seste sistemli bir şekilde özelliğini korumuştur.

Kelime içinde

Eski Tü. /ş/ > Isık. /ş/, Nar. /ş/

ET. oxşaː- "benzemek" (Clauson, 1972: 97a; DTS, 1969 oqşa- s.370a) > **Nar.** [oqşó-] (N.K:19-173) "a.a", [oqşó-] (N.K:7-18) "a.a", [oqşó-] (N.K:8-68) "a.a", [oqşó-] (N.K:11-112) "a.a"; **Isık.** [oqşó-] (IS.K:3-40) "a.a", [oqşó-] (IS.K:3-45) "a.a", [oqşó-] (IS.K:6-100) "a.a", [oḫşó-] (IS.K:22-311) "a.a". **K.S. [okşo-]** "benzemek" K.S. s.588.

ET. yaxşıː "iyi" (Clauson, 1972: 908a; DTS, 1969 yaxşı s.250b) > **Isık.** [cáqşí] (IS.K:7-56) "a.a", [cáqşí] (IS.K:13-100) "a.a", [cáqşí] (IS.K:22-38) "a.a", [cáḫşí] (IS.K:5-154) "a.a", [cáḫşí] (IS.K:10-30) "a.a"; **Nar.** [cáqşí] (N.K:13-31) "a.a", [cáqşí] (N.K:19-173) "a.a", [cáḫşí] (N.K:19-16) "a.a", [cáḫşí] (N.K:1-46) "a.a", [cáḫşí] (N.K:2-23) "a.a". **K.S. [cakşı]** "iyi" K.S. s.164.

ET. uvşaːk "dedikodu" (Clauson, 1972: 16a; DTS, 1969 uşaq s.617a) > **Isık.** [uşáq] (IS.K:6-207) "a.a", [Uşáɤ͡aytpaˈ] (IS.K:17-42) "a.a", [uşáqçí] (IS.K:18-20) "a.a". **K.S. [uşak]** "dedikodu" K.S. s.787.

ET. konşıː "komşu" (Clauson, 1972: 640b; DTS, 1969 qonşı s.455b) > **Isık.** [qoŋşú] (IS.K:2-129) "a.a", iyelik eki ve hâl eki ile [qoŋşŭsúna] (IS.K:6-388) "a.a", [qoşŭnasí] (IS.K:6-270) "a.a", [qoşŭna] (IS.K:8-100) "a.a", [qoşŭna] (IS.K:13-88) "a.a", [qoşŭna͟ɒız] (IS.K:22-271) "a.a"; **Nar.** [qoşúnalar] (N.K:11-61) "a.a". **K.S. [konğşu]** "komşu" K.S. s.483, K.S. [koşuna] "komşu" s. 493.

Isık-Köl ve Narın metinlerinde Eski Türkçe [qoŋşu] kelimesinden ziyade [qoşúna] kelimesi daha çok rastlamaktadır. Sevortyan bu değişikliği kelimelerdeki ŋ~n~m damak ünsüzlerinin etkisi sonucunda metatez olayının gerçekleştiğini belirtir: [koşnı] < [konşı]. Aynı zamanda Sevortyan, [koşun-] "birleşmek" kelimesinin de etkisi olduğunu vurgular (Sevortyan, 1997:65).

ET. kaşuk "kaşık" (Clauson, 1972: 671b; DTS, 1969 qaşuq s.432a) > **Isık.** [qaşíq] (IS.K:2-181) "a.a", [qaşíq] (IS.K:10-45) "a.a", [qaşíq] (IS.K:20-46) "a.a", [qaşíqtardın] (IS.K:2-182) "a.a". **K.S. [kaşık]** "kaşık" K.S. s.415.

ET. kişi "kişi" (Clauson, 1972: 752b; DTS, 1969 kişi s.310b) > **Nar.** [gişi] (N.K:15-75) "a.a", [gişi] (N.K:16-69) "a.a", [gişi] (N.K:19-12) "a.a", [kişi] (N.K:19-85) "a.a", [kişi] (N.K:4-148) "a.a", [ķişi] (N.K:8-34) "a.a", [ķişi] (N.K:10-8) "a.a"; **Isık.** [gişi] (N.K:2-199) "a.a", [gişi] (IS.K:3-7) "a.a", [kişi] (IS.K:7-90) "a.a", [gişĭlė:r] (IS.K:7-20) "a.a", [ķişi] (IS.K:11-80) "a.a". **K.S. [kişi]** "insan" K.S. s.475.

Kelime sonunda

Eski Tü. /ş/ > Isık. /ş/, Nar. /ş/

ET. ülüş "pay, hisse" (Clauson, 1972: 153a; DTS, 1969 ülüş s.625b) > **Isık.** [ülüşkö] (IS.K:22-22) "a.a", [ülüşkö] (IS.K:22-23) "a.a", [ülüşkö] (IS.K:22-25) "a.a", [ülüş] (IS.K:4-27) "a.a". **K.S. [ülüş]** "ülöş" K.S. s.794.

ET. tuş "denk" (Clauson, 1972: 558a; DTS, 1969 tuş s.590a) > **Nar.** [tuştaş] (N.K:11-185) "a.a", [tuş] (N.K:11-318) "a.a", [tuş] (N.K:14-25) "a.a"; **Isık.** [tuş] (IS.K:10-9) "a.a", [tuş] (IS.K:10-32) "a.a", [tuş] (IS.K:20-20) "a.a", [tuş] (IS.K:1-3) "a.a". **K.S. [tuş]** "karşı yanda bulunan mahal, yön istikamet, zaman, ân" K.S. s.763.

ET. töş "göğüs" (Clauson, 1972: 558b; DTS, 1969 töş s.582b) > **Isık.** [töş] (IS.K:2-167) "a.a", [töşünön] (IS.K:6-330) "a.a", [töşündö] (IS.K:9-186) "a.a"; **Nar.** [töş] (N.K:5-42) "a.a", [töş] (N.K:5-43) "a.a". **K.S. [töş]** "göğüs" K.S. s.756.

ET. karındaːş "kardeş" (Clauson, 1972: 662a; DTS, 1969 qarındaş s.427b) > **Isık.** çekim eki ile [qarındaştu˙] (IS.K:17-53) "a.a", [qarındaşím] (IS.K:21-4) "a.a. **K.S. [karındaş]** "erkek kardeş tarafından yeğen kız, küçük kız kardeş" K.S. s.409.

ET. kış “kış” (Clauson, 1972: 670a; DTS, 1969 qış s.448b) > **Nar.** [qışında] (N.K:10-35) “a.a”, [qış] (N.K:12-21) “a.a”, [qış] (N.K:16-17) “a.a”, [qışında] (N.K:1-65) “a.a”; **Isık.** [qıştan] (IS.K:22-27) “a.a”, [qışında] (IS.K:2-213) “a.a”, [qıştın] (IS.K:11-54) “a.a”. **K.S. [kış]** “kış” K.S. s.462.

2.2.5.3 Gırtlak Ünsüzü /h/

Eski Türkçede /h/ sesinin olup olmadığı konusu tartışmalı bir konudur. Şçerbak, /h/ sesinin Eski yazıtlarda çok nadir rastladığını belirterek genelede kalın /a/, /aː/ ve /o/ (uo) ünlülerin önünde bulunduğunu, diğer ünlülerin önünde ise, /k/ ünsüzü bulunduğunu belirtir (Şçerbak, 1970: 167-182).

Isık-Köl ve Narın ağızlarında /h/ ünsüzü kelime başında [han] kelimesinde korunmuştur. Kelime içinde de art damak /q/ ünsüzüne geliştiği görülür.

Kelime başında

Eski Tü. /h/ > Isık. /h/, Nar. /h/

ET. han “kral” (DTS, 1969: 636a; Wilkens, 2021 han s.277b,). > **Isık.** [han] (IS.K:17-22) “a.a”, [han] (IS.K:2-565) “a.a”, [han] (IS.K:2-838) “a.a”, [hanı] (IS.K:11-243) “a.a”. **K.S. [han]** “kan” K.S. s.347.

Kelime içinde

Eski Tü. /h/ > Isık. /q/, Nar. /q/

ET. oxşaː- “benzemek” (Clauson, 1972: 97a; DTS, 1969 oqşa- s.370a) > **Nar.** [okşó-] (N.K:19-173) “a.a”, [oqşó-] (N.K:7-18) “a.a”, [oqşó-] (N.K:8-68) “a.a”, [oqşó-] (N.K:11-112) “a.a”; **Isık.** [oqşó-] (IS.K:3-40) “a.a”, [oqşó-] (IS.K:3-45) “a.a”, [oqşó-] (IS.K:6-100) “a.a”. **K.S. [okşo-]** “benzemek” K.S. s.588.

ET. yaxşıː “iyi” (Clauson, 1972: 908a; DTS, 1969 yaxşı s.250b) > **Isık.** [cáqşí] (IS.K:7-56) “a.a”, [cáqşí] (IS.K:13-100) “a.a”, [cáqşí] (IS.K:22-38) “a.a”, [cáɸşí] (IS.K:5-154) “a.a”, [cáɸşí] (IS.K:10-30) “a.a”; **Nar.** [cáqşí] (N.K:13-31) “a.a”, [cáqşí]

(N.K:19-173) “a.a”, [cáḫşí] (N.K:19-16) “a.a”, [cáḫşí] (N.K:1-46) “a.a”, [cáḫşí] (N.K:2-23) “a.a”. **K.S. [cakşı]** “iyi” K.S. s.164.

2.2.6. Yan Ünsüz /l/

Eski Türkçede /l/ ünsüzü tonlu, akıcı ve bir dil ucu ünsüzüdür. Tekine’e göre art damaksıl ve ön damaksıl olmak üzere iki türü mevcuttur (Tekin, 2016:67). Ergin de /l/ sesinin ince ve kalın olmak üzere iki türü olduğunu, ince /l/ ünsüzünde dilin ön tarafı ince vokallerdeki gibi kabarır ve ucu kalktığını, kalın /l/ ünsüzünde ise, dilin arka tarafı arka vokallerdeki gibi kabarır ve ön tarafı temas için kalktığını belirtir (Ergin, 2013:47). Pekacar kendi “Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri Ağzı” adlı çalışmasında /l/ ünsüzünün üç şeklini verir ve boğumlanma noktalarını diş etinden ön damağa kadar olan bölgeler olduğunu söyler (Pekacar, 1995:72).

Standart Kırgız Türkçesinde kelime içi ve sonunda bulunan bu ünsüz, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime içinde genel olarak korunmuştur. Isık-Köl ve Narın ağızlarında kalın ve ince /l/ ünsüzü olmak üzere iki türü kullanılmaktadır. Ayrıca her iki bölge metinlerinde kalın ünlüler ile hece kurmuş olan ince boğumlanan /ĺ/ ünsüzü rastlamaktadır. Fakat bu olay sistemli bir şekilde olmayıp daha çok 70 yaş üstü kaynak kişilerde görülür. **Nar.** [b̯oĺom] (N.K:13-11) “olurum”, [aĺtından] (N.K:13-16) “altından”, [buĺ] (N.K:15-112) “bu”, [qaĺıv̯elė] (N.K:17-4) “kalıp”; **Isık.** [aĺçúb̯uz] (IS.K:1-95) “alırdık”, [baĺa] (IS.K:10-10) “çocuk” vb.

Kelime içinde

Eski Tü. /l/ > Isık. /l/, Nar. /l/

ET. tileː- (d-) “dilemek” (Clauson, 1972: 492a; DTS, 1969 tilä- s.560a) > **Nar.** [tile-] (N.K:5-50) “a.a”, [tile-] (N.K:11-63) “a.a”, [tile-] (N.K:15-128) “a.a”; **Isık.** [tile-] (IS.K:8-105) “a.a”, [tile-] (IS.K:19-81) “a.a”. **K.S. [tile-]** “dilemek” K.S. s.738.

ET. bıldır “geçen sene” (Clauson, 1972: 334a; DTS, 1969 bıldur s.105a) > **Nar.** [bıltır] (N.K:4-54) “a.a”, [bıltır] (N.K:8-84) “a.a”, [bıltırqĭʁa] (N.K:16-52) “a.a”; **Isık.**

[bıltır] (IS.K:17-70) “a.a”, [bıltır] (IS.K:22-258) “a.a”, [bıltır] (IS.K:22-265) “a.a”. **K.S. [bıltır]** “geçen sene” K.S. s.116.

ET. kulun “tay” (Clauson, 1972: 622b; DTS, 1969 qulun s.465b) > **Isık.** [qulun] (IS.K:6-285) “a.a”, [qulundarın] (IS.K:6-374) “a.a”. **K.S. [kulun]** “süt emen tay” K.S. s.519.

ET. kelin (g-) “gelin” (Clauson, 1972: 719a; DTS, 1969 kelin s.296b) > **Nar.** [ǩelin] (N.K:12-132) “a.a”, [ǩelin] (N.K:18-46) “a.a”, [gelin] (N.K:13-114) “a.a”, [gelin] (N.K:3-86) “a.a”; **Isık.** [ǩelinderge] (IS.K:7-51) “a.a”, [ǩelinderim] (IS.K:8-10) “a.a”, [gelin] (IS.K:10-16) “a.a”, [gelin] (IS.K:13-11) “a.a”. **K.S. [kelin]** “gelin” K.S. s.434.

ET yalŋuːz “yalnız” (Clauson, 1972: 930b; DTS, 1969 yalŋuz s.229b) > **Isık.** [cálʁız_ele] (IS.K:17-106) “a.a”, [cálʁız] (IS.K:22-68) “a.a”, [cálʁız] (IS.K:22-75) “a.a”, [cálʁız] (IS.K:2-200) “a.a”, [cálʁız] (IS.K:6-26) “a.a”, [cálʁız] (IS.K:6-579) “a.a”; **Nar.** [cálʁıs] (N.K:11-329) “a.a”, [cálʁıs] (N.K:14-2) “a.a”, [cálʁız] (N.K:4-33) “a.a”, [cálʁıẓ] (N.K:8-23) “a.a”. **K.S. [calgız]** “tek, biricik” K.S. s.168.

ET. silk- “silkmek” (Clauson, 1972: 826b; DTS, 1969 silk- s.500a) > **Isık.** [silk-] (IS.K:22-290) “a.a”, [silk-] (IS.K:22-291) “a.a”, [silk-] (IS.K:6-538) “a.a”, [silk-] (IS.K:11-219) “a.a”. **K.S. [silk-]** “silkmek” K.S. s.655.

ET. kıl- “kılmak, yapmak” (Clauson, 1972: 616a; DTS, 1969 qıl- s.442b) > **Isık.** [qıl-] (IS.K:20-18) “a.a”, [qıl-] (IS.K:21-12) “a.a”, [qıl-] (IS.K:22-56) “a.a”, [qıl-] (IS.K:22-106) “a.a”, [qıl-] (IS.K:1-155) “a.a”, [qıl-] (IS.K:2-115) “a.a”,[qıl-] (IS.K:4-39) “a.a”, [ʁıl-] (IS.K:5-42) “a.a”, [ʁıl-] (IS.K:6-53) “a.a”; **Nar.** [qıl-] (N.K:16-52) “a.a”, [qıl-] (N.K:17-7) “a.a”, [qıl-] (N.K:19-128) “a.a”, [qıl-] (N.K:2-50) “a.a”, [ʁıl-] (N.K:2-32) “a.a”, [ʁıl] (N.K:3-91) “a.a”. **K.S. [kıl-]** “kılmak, yapmak” K.S. s.450.

ET. kel- (g-) “gelmek” (Clauson, 1972: 715b; DTS, 1969 kel- s.295b) > **Nar.** [kel-] (N.K:14-29) “a.a”, [kel-] (N.K:15-190) “a.a”, [kel-] (N.K:19-18) “a.a”, [gel-] (N.K:1-77) “a.a”, [gel-] (N.K:2-15) “a.a”, [ǩel-] (N.K:3-83) “a.a”, [ǩel-] (N.K:4-103) “a.a”; **Isık.** [gel-] (IS.K:7-4) “a.a”, [gel-] (IS.K:9-8) “a.a”, [kel-] (IS.K:14-11) “a.a”, [kel-] (IS.K:1-3) “a.a”, [ǩel-] (IS.K:1-44) “a.a”, [ǩel-] (IS.K:4-5) “a.a”. **K.S. [kel-]** “beriye söyliyene doğru hareket etmek” K.S. s.431.

ET. bö:l- "bölmek" (Clauson, 1972: 332a; DTS, 1969 böl- s.117b) > **Nar.** [böl-] (N.K:15-59) "a.a", [böl-] (N.K:18-89) "a.a", [böl-] (N.K:6-3) "a.a"; **Isık.** [böl-] (IS.K:21-59) "a.a", [böl-] (IS.K:4-41) "a.a". **K.S. [böl-]** "bölmek" K.S. s.137.

ET. bil- "bilmek" (Clauson, 1972: 330b; DTS, 1969 bil- s.98b) > **Isık.** [bil-] (IS.K:16-26) "a.a", [bil-] (IS.K:19-35) "a.a", [bil-] (IS.K:20-18) "a.a", [bil-] (IS.K:22-112) "a.a", [bil-] (IS.K:1-141) "a.a", [bil-] (IS.K:1-89) "a.a"; **Nar.** [bil-] (N.K:11-8) "a.a", [bil-] (N.K:12-42) "a.a", [bil-] (N.K:15-74) "a.a", [bil-] (N.K:16-11) "a.a". **K.S. [bil-]** "bilmek, anlamak" K.S. s.120.

ET. to:l- (d-) "dolmak" (Clauson, 1972: 491a; DTS, 1969 tol- s.572b) > **Nar.** [tol-] (N.K:4-26) "a.a", [tol-] (N.K:12-28) "a.a", [tol-] (N.K:4-69) "a.a"; **Isık.** [tol-] (IS.K:2-38) "a.a", [tol-] (IS.K:2-537) "a.a", [tol-] (IS.K:7-69) "a.a". **K.S. [tol-]** "dolmak" K.S. s.744.

ET. öl- "ölmek" (Clauson, 1972: 125b; DTS, 1969 öl- s.383a) > **Isık.** [öl-] (IS.K:12-5) "a.a", [öl-] (IS.K:15-130) "a.a", [öl-] (IS.K:16-31) "a.a", [öl-] (IS.K:17-73) "a.a", [öl-] (IS.K:1-27) "a.a", [öl-] (IS.K:2-61) "a.a"; **Nar.** [öl-] (N.K:4-103) "a.a", [öl-] (N.K:14-21) "a.a", [öl-] (N.K:15-221) "a.a", [öl-] (N.K:19-89) "a.a". **K.S. [öl-]** "ölmek" K.S. s. 609.

Kelime sonunda

Eski Tü. /l/ > Isık. /l/, Nar. /l/

ET. yıl "yıl" (Clauson, 1972: 917a; DTS, 1969 yıl s.266a) > **Isık.** [cíl] (IS.K:14-5) "a.a", [cíl] (IS.K:15-18) "a.a"; **Nar.** [cíl] (N.K:4-54) "a.a", [cíl] (N.K:5-22) "a.a". **K.S. [cıl]** "yıl" K.S. s.207.

2.2.7. Yarı Ünlü /y/

Eski Türkçede /y/ ünsüzü, tonlu, yarı ünlü bir ön damak ünsüzüdür. Eski Türkçede kelimelerin başında bulunan /y/ ünsüzü Kırgız Türkçesinde /c/ ünsüzüne gelişmiştir. T. Tekin, M. Ölmez'e göre Fu-yü Kırgızcasındaki y->c- değişiminin,

yapılan rekonstrüksiyonlar sonucu eski Kırgızcada var olduğu belirlenmiştir (Tekin ve Ölmez, 1999: 86).

Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında bulunan /y/ ünsüzü, /c/ ünsüzüne gelişmiştir. Kelime ortası ve sonunda ise aynen korunmuş bulunmaktadır.

Kelime başında

Eski Tü. /y/ > Isık. /c/, Nar. /c/

ET. yıːḏ "koku" (Clauson, 1972: 883a; DTS, 1969 yıd s.264b) > **Isık.** [cíttuː] (IS.K:22-47) "a.a". **K.S. [cıt]** "koku" K.S. s.214

ET. yağ- (ʔḏaːğ) "yağmak" (Clauson, 1972: 898a; Wilknes, 2021 yağ- s.852b) > **Nar.** [cáː-] (N.K:8-36) "a.a", [cáː-] (N.K:1-82) "a.a", [cáː-] (N.K:1-106) "a.a"; **Isık.** [cáː-] (IS.K:2-408) "a.a", [cáː-] (IS.K:2-892) "a.a", [cáː-] (IS.K:4-79) "a.a", [cáː-] (IS.K:5-93) "a.a". **K.S. [caa-]** "yağmak" K.S. s.158.

ET. yıl "yıl" (Clauson, 1972 yıl s.917a, DTS, 1969 yıl s.266a) > **Isık.** [cíl] (IS.K:14-5) "a.a", [cíl] (IS.K:15-18) "a.a", [cílɤa] (IS.K:15-123) "a.a", [cílı] (IS.K:17-3) "a.a"; **Nar.** [cíl] (N.K:4-54) "a.a", [cíl] (N.K:5-22) "a.a", [cílı] (N.K:7-2) "a.a". **K.S. [cıl]** "yıl" K.S. s.207.

ET. yuː- "yıkamak" (Clauson, 1972: 870a; DTS, 1969 yu- s.277a) > **Isık.** [cúː-] (IS.K:6-557) "a.a", [cúː-] (IS.K:6-561) "a.a", [cúː-] (IS.K:7-71) "a.a", [cúː-] (IS.K:13-16) "a.a", [cúː-] (IS.K:16-128) "a.a", [cúː-] (IS.K:17-76) "a.a" [cúː-] (IS.K:2-548) "a.a". **K.S. [cuu-]** "yıkamak" K.S. s.235.

ET. yetti "yedi" (Clauson, 1972: 886a; DTS, 1969 yeti s.259a) > **Isık.** [cėti] (IS.K:2-773) "a.a", [cėti] (IS.K:4-14) "a.a", [cėti] (IS.K:7-49) "a.a", [cėti] (IS.K:10-15) "a.a", [cėti] (IS.K:12-54) "a.a"; **Nar.** [cėti] (N.K:2-54) "a.a", [cėti] (N.K:8-142) "a.a", [cėti] (N.K:10-5) "a.a". **K.S. [ceti]** "yedi" K.S. s.205.

ET. yaŋıː "yeni" (Clauson, 1972: 943b; DTS, 1969 yaŋı s.234a) > **Isık.** [cáŋı] (IS.K:13-11) "a.a", [cáŋı] (IS.K:22-192) "a.a", [cáŋı] (IS.K:22-299) "a.a", [cáŋı] (IS.K:1-93) "a.a"; **Nar.** [cáŋı] (N.K:11-157) "a.a", [cáŋı] (N.K:16-85) "a.a", [cáŋı] (N.K:19-34) "a.a", [cáŋı] (N.K:7-7) "a.a". **K.S. [cangı]** "yeni" K.S. s.175.

Kelime içinde

Eski Tü. /y/ > Isık. /y/, Nar. /y/

ET. uyat "utanç" (Clauson, 1972: 268a; DTS, 1969 uyad- s.607b) > **Nar.** [uyat] (N.K:19-138) "a.a", [uyat] (N.K:5-61) "a.a"; **Isık.** [uyat] (IS.K:8-104) "a.a", [uyat] (IS.K:12-156) "a.a", [uyat] (IS.K:20-49) "a.a", [uyat] (IS.K:22-67) "a.a". **K.S. [uyat]** "utanç" K.S. s.790.

ET. ayraːn "ayran" (Clauson, 1972: 276a; DTS, 1969 ayran s.30b) > **Isık.** [ayran] (IS.K:1-53) "a.a", [ayranday] (IS.K:2-200) "a.a", [ayran] (IS.K:6-311) "a.a", [ayran] (IS.K:16-168) "a.a". **K.S. [ayran]** "hafifçe su katılan yoğurt" K.S. s.70.

ET. kayra "tekrardan" (DTS, 1969: 408a) > **Isık.** [ɢɐyra] (IS.K:3-16) "a.a", [qayra] (IS.K:16-171) "a.a", [qayra] (IS.K:19-49) "a.a", [qayra] (IS.K:21-8) "a.a"; **Nar.** [qayra] (N.K:15-196) "a.a", [qayra] (N.K:5-20) "a.a", [qayra] (N.K:11-86) "a.a".

ET. buyruk "emir" (Clauson, 1972: 387a; DTS, 1969 buyruq s.121a) > **Isık.** [buyruq] (IS.K:1-155) "a.a", [buyruq] (IS.K:6-42) "a.a", [buyruq] (IS.K:7-22) "a.a", [buyruɤ̟ẹ̟ken] (IS.K:1-72) "a.a", [buyruq] (IS.K:2-200) "a.a", [buyruq] (IS.K:8-9) "a.a". **K.S. [buyruk]** "buyrultu, emir" K.S. s. 151.

Kelime sonunda

Eski Tü. /y/ > Isık. /y/, Nar. /y/

ET. oːy "fikir, düşünce" (Tekin, 1995: 177) > **Isık.** [oy] (IS.K:2-337) "düşünce", [oy-] (IS.K:4-117) "a.a"; **Nar.** [oy-] (N.K:15-122) "a.a", [oy-] (N.K:10-15) "a.a". **K.S. [oy]** "fikir, düşünce" K.S. s.603.

ET. soy- "(deriyi) yüzmek" (Clauson, 1972: 858b; DTS, 1969 soy- s.507b) > **Isık.** [sóy-] (IS.K:2-150) "a.a", [sóy-] (IS.K:2-211) "a.a", [sóy-] (IS.K:3-24) "a.a", [sóy-] (IS.K:4-54) "a.a"; **Nar.** [sóy-] (N.K:8-128) "a.a", [sóy-] (N.K:10-55) "a.a", [sóy-] (N.K:15).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ISIK-KÖL VE NARIN AĞIZLARINDA FONOLOJİK SÜREÇLER

3.1. Benzeşme

Benzeşme, sözcük içindeki bir sesin, boğumlanma noktası veya niteliği bakımından yan yana veya aralıklı duran bir başka sesle benzer veya eş duruma getirilmesi olayıdır. Benzeşme olayı, yan yana bulunan sesler arasında olabildiği gibi komşu sesler arasında da görülür (Korkmaz, 2010: 41). Benzeşmede bir başka sesi etkileyen sese *benzeştiren*, bir başka sesin etkisinde kalan sese de *benzeşen* adı verilir (Aksan, 1978: 16).

3.1.1. Damak (kalınlık-incelik) Uyumu

Bir benzeşme olayı olarak bilinen büyük ünlü uyumu, diğer Türk lehçelerine nazaran Kırgız Türkçesinde daha da belirgin şekilde görülür. Bu uyum basit kelimelerin yanı sıra, yapım eki ve çekim eklerinde de kendini gösterir.

Kırgız Türkçesindeki kalınlık-incelik uyumuna genel olarak baktığımızda sağlam bir uyumun hâkim olduğunu görürüz. Türkçe asıllı kelimelerde uyumun tam olduğu gözlenirken Türkçe birleşik kelimeler ile alıntı kelime ve eklerde ise uyumun bazen bozulduğu görülür (Kasapoğlu Çengel, 2005: 60).

Isık-Köl ve Narın ağızlarında genelde standart dilde olduğu gibi tam bir damak uyumu söz konusudur. Kelimenin ilk hecesinde kalın ünlü varsa daha sonraki heceyi yine kalın ünlü, kelimenin ilk hecesinde ince ünlü varsa daha sonraki heceyi yine ince ünlü takip eder. Bu uyum bazen bozulurken çoğu durumda korunduğu görülür.

Isık-Köl ve Narın bölgesi ağızlarındaki ünlüler arka ve ön sıradan oluşlarına göre aşağıdaki gibi iki gruba ayrılır:

Kalın (K): /a/, /ă/ /aː/, /o/, /ŏ/ /oː/, /u/, /ŭ/ /uː/, /ı/, /ĭ/

İnce (İ): /e/, /eː/, /æ/, /ė/, /ĕ/, /i/, (~/í/), /ĭ/, /ö/, (~/ő/), /öː/, /ő/, /ü/, /üː/, /ű/

Narın:

[baldarɤa] (N.K:1-99) (<bala+lar+ga)

[tütüŋgö] (N.K:4-14) (<tütün+gö)

[uruştun] (N.K:13-88) (<uruş+nun)

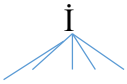

[sözümdü] (N.K:16-178) (<söz+ü+m+nü)

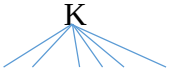

[toylordo] (N.K:3-63) (<toy+lor+do)

Isık-Köl:

[cörölg̱ölörü] (IS.K:11-49) (<cörölgö-lör-ü)

[tuːɤandarıḇızdı] (IS.K:13-87) (<tuːɤan-dar-ı-bız-dı)

[göçüp] (IS.K:17-3) (<göç-ü-p)

[qorqup] (IS.K:2-545) (<qorq-u-p)

[bekembi] (IS.K:7-35) (<bekem-bi)

[tompoyʁon] (IS.K:12-132) (<tompoy-gon)

Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında bu uyumun korunmasının yanı sıra inceltici ünsüzlerin tesiri sonucu uyumun bozulduğu görülür. Bazen de konuşma hızından dolayı hece düşmesi, ünsüz veya ünlü düşmesi gibi ses olayları da ünlü uyumunu bozmaktadır. Bu uyumsuzluk alıntı kelimelerde ve birleşik kelimelerde de gözlenir.

İnceltici ünsüzlerin tesiriyle

İnceltici özelliğe sahip olan [c], [ç], [s], [ş], ünsüzleri kalın sıradan ünlüler ile komşuluk ettiğinde onları incelterek kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına sebep olur.

Narın:

[cóldoşúm] (N.K:1-2) “eşim”

[aqçáŋ] (N.K:2-24) “paran”

[uşúnday] (N.K:12-79) “böyle”

K İ

[hısím] (N.K:12-133) “kızım”

Isık-Köl: İ İ K

[cáşímda] (IS.K:1-37) “yaşımda”

İ K

[cáman] (IS.K:2-324) “kötü”

K İ

[ayíl] (IS.K:5-81) “köy”

İ K

[çúqul] (IS.K:6-109) “yakın”

Birleşik kelimelerde

Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde damak uyumuna girmeyen birleşik kelimeler aşağıdaki gibidir:

Isık-Köl: İ K Kİ İ

[cánaɤĭreki] (IS.K:10-61) “deminki”

K İ İ İ

[oşóreki] (IS.K:10-53) “o”

K İ İ K

[oşóyáqtan] (IS.K:15-18) “oradan” (<oşol caktan)

K İ

[aḵæ] (IS.K:16-6) “amca” (< ake)

Narın: K İ İ İ

[oşóreki] (N.K:18-42) “işte”

K İ İ

[oşẹntip] (N.K:18-46) “öyle” (< oşon(u)-(e)t-ip)

K İ K

[qaysiyqta] (N.K:6-23) “nerede” (< kaysıl cakta)

İ K K

[tiyaqa] (N.K:13-20) “oraya” (< tigil caka)

İki kelimenin kaynaşmasıyla

Hızlı konuşma sırasında bazen ya ünsüz/ünlü düşmesi ya da hece düşmesiyle iki kelimenin kaynaşması meydana gelir. Bu ses olayları kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına sebep olur.

Isık-Köl: K İ İ İ

[başçísí‿ken] (IS.K:6-236) “önderleriymiş” (< başçısı eken)

K K K İ

[basqanda‿yin] (IS.K:7-117) “musallat olduktan sonra” (<baskandan giyin)

K İ K İ

[oşóndoy‿lė] (IS.K:8-25) “aynı” (< oşondoy ele)

K İ İ

[ag̲işi] (IS.K:15-132) “o adam” (< al kişi)

Narın: K K İ

[baqqa‿le] (N.K:14-13) “ağaca” (< bakka ele)

K K İ İ

[anda‿yiŋki] (N.K:15-37) “daha sonraki” (< andan giyiŋki)

İ K K K K

[ḳel‿atqanıma] (N.K:16-2) “yaşadığıma” (< kele catqanıma)

K İ İ

[ag̲este] (N.K:19-38) “o zamanlarda” (< al kezde)

Alıntı kelimelerde

Kırgız Türkçesindeki kalınlık-incelik uyumu, Rusçadan ve Rusça vasıtasıyla başka dillerden, Arapçadan ve Farsçadan alınan kelimelerde çeşitli gelişmeler gösterir.

Isık-Köl: İ K İ İ

[sintab̲ürg̲ö] (IS.K:1-42) “eylüle” < Rus.vas. сентя́брь

K K İ

[mug̲alim] (IS.K:11-256) “öğretmen” < Ar. معلم

K K K K

[paydalanat] (IS.K:13-42) “faydalanır” < Ar. فايدة

Narın: İ K

[ökmat] (N.K:1-64) “hükümet” <Ar. حكومة

K İ İ

[tartiptü:] (N.K:17-68) “düzenli” < Ar. ترتيب

K K İ İ

[mamıleket] (N.K:8-114) “devlet” < Ar. مملكة

3.1.2. Dudak (düzlük-yuvarlaklık) Uyumu

Türkçe kelimelerin ilk hecelerindeki ünlülerin düz veya yuvarlak oluşlarına göre onu izleyen hecelerdeki ünlülerin, kelimenin ilk hecesi düz ünlü ise düz, yuvarlak ünlü ise dar yuvarlak veya geniş düz olarak gelmesi kuralıdır (Korkmaz, 2010:151).

Bilindiği üzere düzlük-yuvarlaklık uyumu Kırgız Türkçesi ve Kazak Türkçelerinde en ileri seviyede gelişmiştir. İnan, bu uyumun daha çok Kırgız Türkçesinde güçlü olduğunu belirtmektedir (İnan, 1965:67). Bugün Kırgız yazı dilinde dudak uyumu ileri bir aşamada olup kelimenin ilk hecesinde bulunan düz ünlüleri uygun düz; yuvarlak ünlüleri ise yuvarlak ünlülerin takip etmesi kuralıdır. Ancak, Kırgızcada dudaklaşma /u/ ünlüsünden sonra görülmez. Bu ünlüden sonra gelen /a/ ünlüsü yuvarlaklaşmaz (Kasapoğlu Çengel, 2005:68).

Isık-Köl ve Narın ağızlarında küçük ünlü uyumu olarak da bilinen bu uyum kendine has bazı kurallar içinde gelişmektedir.

Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında bulunan ünlüler düz ya da yuvarlak, dar ya da genişliğine göre aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

Yuvarlak-geniş: /o/, /oː/, /ó/, (~/ɵ/), /óː/, /ŏ/, /ö/, /öː/, (~/ŏ/)

Yuvarlak-dar: /u/, /uː/, /ú/, /úː/, /ŭ/

Düz-geniş: /a/, /aː/, /á/, /áː/, /e/, /eː/, /æ/

Düz-dar: /ı/, /í/, /ĭ/, /i/, /ĭ/, /ė/

Düz ünlüler

Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında kelimenin ilk hecesindeki /a/ ünlüsünü sonraki hecelerde /a/ veya /ı/ ünlüsü izler:

düz-geniş – düz-geniş **a-a**

/a/ **/a/**

[kanat] “kanat”<ET.kaːnat **[qaçán]** “ne zaman”<ET.kaçan

Isık-Köl Isık-Köl

(IS.K:11-123); (IS.K:2-167) (IS.K:8-75); (IS.K:8-791)

/a/ **/a/**

[ançá] “öyle”<ET.ança **[cáman]** “kötü”< ET. yamaːn

Isık-Köl, Narın Narın, Isık-Köl

(IS.K:3-17); (IS.K:6-348); (N.K:15-31); (IS.K:9-35);

(N.K:11-218); (N.K:12-46) (IS.K:12-41); (N.K:3-49)

düz-geniş - düz-dar a-ı

/a/ /ı/

[kalın] “kalın”< ET. kalın

Isık-Köl, Narın

(IS.K:13-41); (N.K:5-31);

(N.K:6-6)

/a//ı/

[cárım] “yarım”< ET. ya:rim

Isık-Köl, Narın

(IS.K:2-78); (IS.K:2-732)

(N.K:4-83); (N.K:8-118)

/a/ /ı/

[altın] “altın” <ET. altun

Narın, Isık-Köl

(N.K:11-328); (N.K:4-98);

(IS.K:6-156); (IS.K:21-66)

Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında ilk hecede yer alan /e/ ünlüsünü daha sonraki hecelerde de yine /e/ veya /i/ ünlüsü takip eder.

düz-geniş – düz-geniş e-e

/e/

[emgek] “emek”<ET. emge:k

Narın, Isık-Köl

(N.K:11-13); (IS.K:2-317);

(N.K:17-24)

/e/

[gerek] “lazım”<ET. kergek

Isık-Köl, Narın

(IS.K:14-86); (IS.K:15-116);

(N.K:19-148)

/e/

[emde-] “tedavi etmek”<ET. emle:

Isık-Köl, Narın

(IS.K:8-107); (N.K:12-44)

/e/

[erte] “erken”<ET. ertä

Narın, Isık-Köl

(N.K:12-22); (IS.K:1-83);

(IS.K:1-96)

düz-geniş – düz-dar

e-i

/e/ /i/

[eşik] “eşik”<ET. eşik

Narın, Isık-Köl

(N.K:4-134); (IS.K:8-88)

/e/ /i/

[belgi] “işaret”<ET. belgü:

Narın, Isık-Köl

(IS.K:6-518); (IS.K:6-521); (IS.K:19-68)

/e//i/

[beri] “beri”<ET. berü:

Narın, Isık-Köl

(N.K:8-28); (N.K:8-76);

(IS.K:22-265); (IS.K:2-35)

/e/ /i/

[eçki] “keçi”<ET. eçkü

Isık-Köl, Narın

(IS.K:6-83); (N.K:4-146);

(IS.K:7-73).

Ünlü uyumun bozulduğu durumlar

Bazı durumlarda konuşma hızından dolayı düz-dar, düz-geniş ünlüler kendisinden sonraki veya önceki kelimenin yuvarlak ünlü içermesi nedeniyle yarı

yuvarlaklaşarak uyumun bozulmasına sebep olur: **[eki̯üzgö]** (IS.K:2-762) “iki yüze yakın”<[eki cüzgö]; **[e̯kö:]** (IS.K:6-282) “ikisi”; bazen de tam yuvarlaklaştığı görülür: **[k̯eçökü]** (IS.K:2-272) “dünkü”<[keçeeki][1]

Bazen de çift-dudak /b/ ünsüzünün yuvarlaklaştırıcı etkisi nedeniyle düz-dar /i/ ünlüsünün yarı yuvarlaklaştığı görülür: **[bi̯r]** (N.K:17-38) “bir”; **[bi̯rö:nü]** (IS.K:4-62) “birisini”; **[bi̯roq]** (N.K:4-2) “fakat”; **[ge:̯bi̯rö**] (N.K:11-76) “bazıları”< [ke: biröö].

Standart Kırgız Türkçesinde olduğu gibi Isık-Köl ve Narın ağızlarında da kelimenin ilk hecesinde bulunan /ı/ ünlüsünü daha sonraki hecelerde /ı/ veya /a/ ünlüsü izler.

düz-dar – düz-dar ı-ı

/ı/

[bıltır] “geçen sene”<ET. bıldır

Narın, Isık-Köl

(N.K:4-54); (N.K:8-84); (IS.K:17-70)

/ı/

[cíldız] “yıldız”<ET. yulduz

Isık-Köl, Narın

(IS.K:19-39); (IS.K:19-67);

(IS.K:19-88)

/ı/

[qıyqır-] “bağırmak”<ET. kı:kur-

Isık-Köl

(IS.K:2-482); (IS.K:6-352);

/ı/

[çíqır-][2] “çağırmak”<AT.*çı:kır-

Narın, Isık-Köl

(N.K:15-119); (N.K:5-32);

[7] Kırgız imla sözlüğünde “keçöökü, keçegi, keçeki” değil “keçeegi, keçeeki” şeklinde yazılmaktadır. K. Karasayev, Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdügü, Mamlekettik Til cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, 2009, s.261.

[2] Ana Türkçede ilk hecesi uzun /ı:/ olan [çı:kır-] kelimesi, Isık-Köl ve Narın ağızlarında kaynak kişiler tarafından aynı cümle içinde hem geniş [çáqır-] hem dar [çíqır-] şekli kullandıkları gözlemlenmiştir.

(IS.K:8-128) (IS.K:1-118)

düz-dar – düz-geniş ı-a

/ı/ /a/

[çíla-] “ıslatmak”<ET. çilä-

Isık-Köl

(IS.K:16-168); (IS.K:22-286)

/ı/ /a/

[mınçá] “bunca”<ET. bunça

Isık-Köl, Narın

(IS.K:2-61); (N.K:11-196);

(IS.K:16-105)

Ünlü uyumun bozulduğu durumlar

Bazı durumlarda konuşma hızından dolayı düz-geniş ünlüler kendisinden sonraki kelimenin yuvarlak ünlü ile başlamasıyla yarı yuvarlaklaşarak uyumun bozulmasına sebep olur: **[mĭnạ]** (IS.K:15-156) “işte”< [mına]; **[mĭnạ]** (N.K:3-79) “a.a”; **[mınạ]** (IS.K:16-6) “a.a”.

Isık-Köl ve Narın ağızlarında kelimenin ilk hecesinde bulunan /i/ ünlüsünü daha sonraki hecelerde yine /i/ veya /e/ ünlüsü izler. Bazen kaynak kişilerin şahsi konuşma özelliği nedeniyle düz-dar – düz-geniş (yarı kapalı) – düz-geniş [kiçėkey] (IS.K:2-184) < [kiçinekey] şeklinde kullanıldığı görülür. Fakat bu örneklerin sayısı yok denecek kadar azdır.

düz-dar – düz-dar i-i

/i/

[çiri-] “çürümek”<ET.çirü-

/i/

[ini] “erkeğin kendisinden küçük

Isık-Köl

(IS.K:22-308); (IS.K:2-491)

erkek kardeşi”< ET. ini

Narın, Isık-Köl

(N.K:19-13);(N.K:4-15);

(IS.K:6-104)

/i/

[cigit] “yiğit”<ET.yiğit

Narın, Isık-Köl

(N.K:12-38); (N.K:13-51)

(IS.K:2-360); (IS.K:6-75)

/i/

[kiyiz] “keçe”<ET. kiḍiz

Isık-Köl, Narın

(IS.K:6-84); (IS.K:7-67);

(N.K:18-79)

düz-dar – düz-geniş **i-e**

/i/ /e/

[tile-] “dilemek”<ET.tile:-

Narın, Isık-Köl

(N.K:5-50); (N.K:11-63);

(IS.K:8-105); (IS.K:19-81)

3.1.2.1. Yuvarlak ünlüler

Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında ilk hecede bulunan /o/ ünlüsünü daha sonraki hecelerde yine /o/ veya /u/ ünlüsü izler. /u/ ünlüsünden sonra genelde /a/ ünlüsü takip eder.

yuvarlak-geniş – yuvarlak geniş **o-o**

/o/

[orto] “orta”<ET. ortu

Isık-Köl, Narın

(IS.K:1-11); (IS.K:6-62);

(N.K:8-126); (N.K:16-119)

/o/ /ó/

[oşó] “o”< ET. oşul

Narın, Isık-Köl

(N.K:4-33); (N.K:5-15);

(IS.K:16-16); (IS.K:17-2)

/o/

[oŋol-] “düzelmek”< ET. oŋal-

Isık-Köl, Narın

(IS.K:12-96); (IS.K:1-12);

(N.K:16-139); (N.K:4-132)

/o/

[oŋoy] “basit”< ET. oŋa:y

Narın, Isık-Köl

(N.K:14-25); (N.K:14-31);

(IS.K:12-137); (IS.K:6-284)

yuvarlak-geniş – yuvarlak-dar **o-u**

/o/ /u/

[qomuz] “kopuz”< ET. kopuz

/o/ /u/

[qoŋşú/qoşúna] “komşu”< ET. konşı:

Isık-Köl

(IS.K:15-54); (IS.K:15-72);

(IS.K:16-39); (IS.K:16-40)

Isık-Köl, Narın

(IS.K:2-129); (IS.K:6-388);

(IS.K:6-270); (N.K:11-61)

yuvarlak-geniş – yuvarlak-dar – düz geniş **o-u-a**

/o/ /u/ /a/

[qoşúna] “komşu”< ET. konşı:

Isık-Köl, Narın

(IS.K:2-129); (IS.K:6-388);

(IS.K:6-270); (N.K:11-61)

Ünlü uyumunun bozulduğu durumlar

Bazen yuvarlak-geniş /o/ ünlüsü, belirsiz sebeplerden dolayı yarı daralarak o-u arası /ȯ/ telaffuz edildiği görülür. Fakat bu tür örnekler yaygın olmayıp daha çok kaynak kişinin şahsi konuşma özelliğiyle ilgilidir. **[ȯşó]** (N.K:18-21) “o”; **[ȯşȯ]** (IS.K:16-13) “a.a”; **[ȯşónusún]** (IS.K:2-464) “onu”. Bir başka ses olayı da, birleşik kelimenin ilk hecesindeki /o/ ünlüsünün **[öşȩntiv]** (N.K:8-41) “öyle”<(<oşon(u)-(e)t-ip); **[öşȩntiv]** (N.K:8-80); belirsiz sebepler nedeniyle yuvarlak-geniş-ön şeklinde kullanılmasıdır. Yukarıda sözünü ettiğimiz gibi bu tür örnekler az sıklıkta karşımıza çıkmaktadır.

Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında kelimenin ilk hecesindeki /ö/ ünlüsünü /ö/ ünlüsü veya /ü/ ünlüsü takip eder. Bazı durumlarda bu ünlüden sonra gelen /e/ ünlüsü yuvarlaklaşarak /ö/ ünlüsüne döner.

yuvarlak-geniş – yuvarlak-geniş **ö-ö**

/ö/ **/ö/**

[tölö-] “ödemek”< ET. töle:-

Narın, Isık-Köl

(N.K:10-12); (IS.K:2-715);

(IS.K:2-718)

[töşök] “döşek”< ET. töşek

Narın, Isık-Köl

(N.K:4-117); (N.K:12-88);

(IS.K:10-55); (IS.K:13-75)

yuvarlak-geniş – yuvarlak-dar **ö-ü**

/ö/ /ü/ **/ö/ /ü/**

[ökün-] “pişmanlık duymak”< ET. ökün-

Narın, Isık-Köl

(N.K:2-81); (N.K:13-149);

(IS.K:20-39)

[ötük] “çizme”< ET. etük

Isık-Köl

(IS.K:9-215); (IS.K:15-34);

(IS.K:20-17)

Ünlü uyumun bozulduğu durumlar

Yuvarlak-geniş /ö/ ünlüsü hem ilk hecede hem daha sonraki hecelerde tespit edemediğimiz nedenle ö-o arası /ɵ/ yarı kalın şekilde kullanıldığı görülür ve bu alt ses düzlük-yuvarlak uyumunun bozulmasına sebep olur. Bu tür örnekler daha çok Isık-Köl ağzı metinlerinde gözlenir: **[ekɵb̯üz]** (IS.K:10-86) “ikimiz”< [ekööbüz]; **[gərünöt̯ɵ̆ken]** (IS.K:11-179) “görünüyormuş”< [görünöt eken]; **[gɵp]** (IS.K:15-63) “çok”< [göp]; **[gɵrdüm]** (IS.K:15-65) “gördüm”< [gördüm].

Kırgızcada kelimenin ilk hecesine yer alan /u/ ünlüsünü daha sonra yine /u/ ünlüsü veya /a/ ünlüsü izler. /a/ ünlüsünden sora da /ı/ ünlüsü gelir. Bu sesten sonra yuvarlaklaşma gerçekleşmemiştir. Kelimenin birinci hecesindeki yuvarlak /u/, kendisinden sonraki hecelerde yer alan geniş /a/ ünlüsüne tesir edemez. Bu özellik hem kelimenin kökünde hem de eklerde görülür (Kasapoğlu Çengel, 2005:70). Isık-Köl ve Narın ağızlarında aynı düzen söz konusudur.

yuvarlak-dar – yuvarlak-dar **u-u**

/u/ **/u/ /uː/**

[quyruq] "kuyruk"< ET. kudruk

Isık-Köl

(IS.K:2-156); (IS.K:2-208)

[uluː] "ulu, büyük"< ET. ulug

Narın, Isık-Köl

(N.K:7-7); (N.K:12-1);

(IS.K:22-28); (IS.K:5-27)

/u/ /uː/ **/u/ /u/**

[uruː] "boy, kabile"< ET. urug

Isık-Köl, Narın

(IS.K:19-81); (IS.K:22-5);

(N.K:4-21); (N.K:8-13)

[cúmuş] "iş"< ET. yumuş

Narın, Isık-Köl

(N.K:6-25); (N.K:9-28); (N.K:10-10);

(IS.K:22-51); (IS.K:9-126)

/u/ /u/

[murun] "önce"< ET. burun

Narın, Isık-Köl

(N.K:12-110); (N.K:17-29)

(IS.K:16-12); (IS.K:20-82)

yuvarlak-dar – geniş-düz

/u/ /a/

[qurɤaq] “kuru”< ET. kurğak

Isık-Köl

(IS.K:5-93); (IS.K:19-77).

Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağzı metinlerinde kelimenin ilk hecesinde yer alan /ü/ ünlüsünü, daha sonraki hecelerde /ü/ ve /ö/ ünlüsü izler. Az sıklıkta komşuluk ettiği ünlülerin etkisi sebebiyle bazen de konuşma hızından dolayı ünlü uyumunun bozulduğu görülür: **[boz̭ ṷ̈y]** (N.K:11-296) “keçe çadırı”<[boz üy]; **[k̭iyçṷ̈bṷ̈z]** (IS.K:1-17) “giyerdik”<[kiyçübüz/kiyçibiz]

yuvarlak-dar – yuvarlak-dar

/ü/

[ürkün] “telaş”< ET. ürkün

Isık-Köl, Narın

(IS.K:9-172); (IS.K:9-178);

(IS.K:11-196); (N.K:4-59);

ü-ü

/ü/

[ülüş] “pay, hisse”< ET. ülüş

Isık-Köl

(IS.K:22-22); (IS.K:22-23);

(IS.K:22-25); (IS.K:4-27)

yuvarlak-dar – yuvarlak-geniş ü-ö

/ü/

[cügür-] “koşmak”< ET. yügür-

Isık-Köl, Narın

/ü/ /öː/

[küyöː] “damat”< ET. küd̲eːgüː

Isık-Köl, Narın

(IS.K:1-107); (IS.K:2-363); (IS.K:2-546); (IS.K:2-552); (N.K:4-103) (IS.K:13-30); (N.K:9-6)

3.2. Tüm Benzeşme

Tüm benzeşme, bir sesin her yönden bir başkasına benzeşmesi, ona dönüşmesidir (Aksan, 1980:50). Hem ünlülerde hem ünsüzlerde görülen tüm benzeşmesi Kırgız Türkçesinde ve Isık-Köl, Narın ağızlarında bolca görülür. Genelde standart dilde ve Isık-Köl, Narın ağızlarında yuvarlak-geniş, düz-dar ve yuvarlak-geniş ünlüleri arasında karşımıza çıkar.

yuvarlak-geniş + düz-geniş > yuvarlak-geniş + yuvarlak-geniş

yuvarlak-geniş + yuvarlak-dar > yuvarlak-geniş + yuvarlak-geniş

Eski Türkçe	**Standart Kırgız Türkçesi**	**Isık-Köl ağzı**	**Narın ağzı**
oŋal-/oŋul- "düzelmek"	[onğol-]	[oŋol-]	[oŋol-]
oŋaːy "basit"	[onğoy]	[oŋoy]	[oŋoy]
yokaruː "yukarı"	[cogoru]	[cóɤoru]	[cóɤoru]
konak/konuk "misafir"	[konok]	[qonok]	[qonoq]
oşul "o"	[oşol]	[oşól]	[oşól]
töpü "tepe"	[töbö]	-	[döb̯ö]

Tablo 3.1. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünlülerin Tüm Benzeşme Tablosu.

yuvarlak-geniş + düz-geniş > yuvarlak-geniş + yuvarlak-geniş

Eski Türkçe	**Standart Kırgız Türkçesi**	**Isık-Köl ağzı**	**Narın ağzı**
töleː- "ödemek"	[tölö-]	[tölö-]	[tölö-]
töşek "döşek, yatak"	[töşök]	[töşök]	[töşök]
öːr- "yükselmek"	[ördö-]	[ördö-]	[ördö]

Tablo 3.2. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünlülerin Tüm Benzeşme Tablosu.

düz-dar + yuvarlak-dar > düz-dar + düz-dar

Eski Türkçe	Standart Kırgız Türkçesi	Isık-Köl ağzı	Narın ağzı
kı:kur- "bağırmak"	[kıykır-]	[qıyqır-]	[qıyqır-]
ıd̲uk "kutsal"	[ıyık]	[ıyıq]	[ıyıq]

Tablo 3.3. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünlülerin Tüm Benzeşme Tablosu.

Alıntı kelimelerde

Alıntı kelimelerde de tüm benzeşme olayı yaygındır:

Nar. [aḵazıvıyítsá] (N.K:8-91) "meğerse" < Rus. ока́зывается

Nar. [balya:] (N.K:12-29) "belâ" < Ar. بلاء

Nar. **[ɣa:da]** (N.K:12-27) "kaide" < Ar. قائدة

Isık. [distvitilna] (IS.K:20-20) "hakikaten" < Rus. действи́тельно

3.2.1. Yarı Benzeşme

Bir sesin ancak bazı nitelikler açısından bir başka sese benzer duruma gelmesi (Aksan, 1980: 50) olan yarı benzeşme olayının örnekleri genelde ilk hecede düz-geniş daha sonraki hecelerde yuvarlak-dar ünlünün bulunduğu Eski Türkçe şekillerde görülür. Hem Isık-Köl hem Narın ağızlarında ilk hecedeki düz-geniş ünlüsü, ikinci veya sonraki hecelerdeki yuvarlak-dar ünlüsünü düzleştirmektedir.

düz-geniş + yuvarlak-dar > düz-geniş + düz dar

Eski Türkçe	Standart Kırgız Türkçesi	Isık-Köl ağzı	Narın ağzı
altun "altın"	[altın]	[altın]	[altın]
bağatu:r "bahadır"	[ba:tır]	[ba:tır]	[ba:tır]
yaruk "parlak"	[carık]	[cárıq]	[cárıq]
karaŋğu: "karanlık"	[karanğğı]	[qaraŋɢı]	-
kaşuk "kaşık"	[kaşık]	[qaşíq]	-
yalŋu:z "yalnız"	[cálğız]	[cálɤız]	[cálɤız]

Tablo 3.4. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünlülerin Yarı Benzeşme Tablosu.

Bir başka yarı benzeşme olayı da ilk hecedeki yuvarlak-geniş ünlüsü daha sonraki hecedeki düz-dar ünlüsünü yuvarlaklaştırmaktadır.

yuvarlak-geniş + düz-dar > yuvarlak-geniş + yuvarlak dar

Eski Türkçe	**Standart Kırgız Türkçesi**	**Isık-Köl ağzı**	**Narın ağzı**
boːyın "boyun"	[moyun]	[moyun]	-
koːzı "kuzu"	[kozu]	[qozu]	-
yolı "kez"	[colu]	[cólu]	[cólu]
okı- "okumak"	[oku-]	[oqu-]	[oqu-]
konşıː "komşu"	[konğşu]	[qoŋşú]	[qoşúna]

Tablo 3.5. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünlülerin Yarı Benzeşme Tablosu.

Alıntı kelimelerde

Ünlülerde yarı benzeşme örnekleri daha çok Rusça ve Rusça vasıtasıyla başka dillerden giren kelimelerde sıkça görülür.

Nar. [srazı] (IS.K:2-385) "hemen" < Rus. сра́зу

Nar. [povuske] (N.K:13-44) "davetiye"< Rus. пове́стка

Isık. [k̲a̲mpyutür] (IS.K:5-48) "bilgisayar"<Rus.компью́тер

3.2.2. İlerleyici Benzeşme

İlerleyici benzeşme, yer olarak kelimenin ön hecelerinin birinde bulunan bir sesin, aynı kelimenin arka hecelerinin birinde bulunan bir sesi tamamıyla kendisine benzetmesi hadisesidir. Başka bir deyişle kelimelerde önceki sesin sonraki sesi etkilemesidir (Coşkun, 2016:39).

X+Y>XX

Eski Türkçe	Standart Kırgız Türkçesi	Isık-Köl ağzı	Narın ağzı
oŋal-/oŋul- "düzelmek"	[onğol-]	[oŋol-]	[oŋol-]
oŋa:y "basit"	[onğoy]	[oŋoy]	[oŋoy]
yokaru: "yukarı"	[cogoru]	[cóɤoru]	[cóɤoru]
konak/konuk "misafir"	[konok]	[qonok]	[qonoq]
oşul "o"	[oşol]	[oşól]	[oşól]
töle:- "ödemek"	[tölö-]	[tölö-]	[tölö-]
töşek "döşek, yatak"	[töşök]	[töşök]	[töşök]
ö:r- "yükselmek"	[ördö-]	[ördö-]	[ördö]
kı:kur- "bağırmak"	[kıykır-]	[qıyqır-]	[qıyqır-]

Tablo 3.6. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünlülerin İlerleyici Benzeşme Tablosu.

Alıntı kelimelerde

Nar. [aḳazıvıyítsá] (N.K:8-91) "meğerse" < Rus. ока́зывается

Nar. [balya:] (N.K:12-29) "belâ" < Ar. بلاء

3.2.3. Gerileyici Benzeşme

Kelimelerde sonraki sesin önceki sesi etkilemesi hadisesi (Coşkun, 2016:39) olan gerileyici benzeşme Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında az sıklıkta karşımıza çıkmakta olup daha çok gerileyici yarı benzeşme şeklinde görülür.

ET. etük "çizme" >[ötük] (IS.K:9-215); [ötük] (IS.K:15-34); [ötük] (IS.K:20-17).

ET. oşul "o" > Isık. [uşúl] (IS.K:2-90), [uşúl] (IS.K:2-713), [uşúl] (IS.K:22-16); Nar. [uşúl] (N.K:13-47), [uşúl] (N.K:15-21).

Alıntı kelimelerde

Nar. [apasnıy] (N.K:1-147) “tehlikeli”< Rus. опа́сный

Isık. [sáldat] (IS.K:21-67) “asker” < Rus.vas. солда́т

3.3. Ünlü Değişmeleri

3.3.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Standart Kırgız Türkçesinde daha çok alıntı kelimelerde görülen bu ses olayı Isık-Köl ve Narın ağızlarında inceltici özelliğine sahip ünsüzler ile komşuluk eden kalın ünlülerde görülür. Bazen de standart dilde olduğu gibi alıntı kelimelerde de gözlenir.

a > á

[c], [ç], [s], [ş] ünsüzlerinin tesiriyle kalın a > á ünlüsünün yarı inceldiği görülür.

ET. saːrıːg “sarı” > **Isık.** [sárı] (IS.K:2-27) “a.a”, [sárı] (IS.K:6-97) “a.a”, [sárı] (IS.K:14-46) “a.a”; **Nar.** [sárı] (N.K:18-18) “a.a”, [sárı] (N.K:4-101) “a.a”. **ET. saːnaː-** “saymak” > **Nar.** [sána-] (N.K:15-146) “a.a”, [sána-] (N.K:19-68) “a.a”; **Isık.** [sána-] (IS.K:15-145) “a.a”, [sána-] (IS.K:4-31) “a.a”. **ET. yaːy** “yaz” > **Isık**. [cáy] (IS.K:2-111) “a.a”, [cáyí] (IS.K:6-280) “a.a”, [cáydın] (IS.K:11-58) “a.a”, aitlik eki ile [cáyqı] (IS.K:19-53) “a.a”; **Nar**. [cáyında] (N.K:6-12) “a.a”, [cáyínda] (N.K:9-32) “a.a”. **ET. yaş** “yaş, ömür” > **Isık.** [cáş] (IS.K:1-37) “a.a”, [cáş] (IS.K:5-12) “a.a”, hâl eki aldığında [cáşqa] (IS.K:15-9) “yaşa”; **Nar.** hâl eki almış şekli [cáşta] (N.K:18-108) “yaşında”, mec. [cáş] (N.K:3-68) “genç, çift”. **ET. saş-** “acele etmek” > **Isık.** [şáş-] (IS.K:2-866) “a.a”, [şáş-] (IS.K:6-390) “a.a”; **Nar.** [şáş-] (N.K:18-113) “a.a”.

ı > í

Eski Türkçedeki kalın /ı/ ünlüsü genelde inceltici tesiri olan /ç/ ünsüzü ile komşuluk ettiğinde inceldiği görülür. Bazen yarı ünlü /y/ sesinin de inceltici özeliğinden dolayı kelime başında incelmeye uğrar.

ET. çık- "çıkmak" > **Isık.** [çíq-] (IS.K:4-111) "a.a", [çíq-] (IS.K:5-50) "a.a", [çíq-] (IS.K:6-340) "a.a", [çíq-] (IS.K:7-16) "a.a", [çíq-] (IS.K:8-27) "a.a", [çíq-] (IS.K:9-259) "a.a", mec.[çíq-] (IS.K:10-6) "a.a"; **Nar.** [çíq-] (N.K:6-11) "a.a", [çíq-] (N.K:8-28) "a.a", [çíq-] (N.K:9-27) "a.a". **ET. çıbık** "çubuk" > **Nar.** [çíb̯ıq] (N.K:13-51) "a.a". **ET. ı:γla-** "ağlamak" > **Isık.** [íyla-] (IS.K:2-813) "a.a", [íyla-] (IS.K:9-181) "a.a", [íyla-] (IS.K:22-79) "a.a"; **Nar.** [íyla-] (N.K:4-188) "a.a", [íyla-] (N.K:14-35) "a.a", [íyla-] (N.K:15-218) "a.a".

Bazen de tamamen ince /i/ ünlüsüne dönüşür:

ET. çı:g "göçebelerin sele sazından yaptıkları çadır örtüsü" > **Isık.** [çiy] (IS.K:20-37) "a.a", hâl eki ile [çiyg̲e] (IS.K:20-41) "a.a", [çiydi] (IS.K:5-126) "a.a", [çiyg̲e] (IS.K:7-71) "a.a", [çiyde] (IS.K:9-281) "a.a", [çiyd̓in] (IS.K:9-299) "a.a", [çiy] (IS.K:5-126) "a.a"; **Nar.** [çiy] (N.K:7-36) "a.a", [çiy] (N.K:7-39) "a.a", [çiyg̲e] (N.K:5-18) "a.a".

o >ó

Eski Türkçedeki kalın /o:/, /o/ ünlüsü Isık-Köl ve Narın ağızlarında inceltici /c/ ünsüzünün etkisi ile incelir.

ET. yo:k "yok" > **Isık.** [cóq] (IS.K:8-26) "a.a", [cóq] (IS.K:10-65) "a.a", [cóq] (IS.K:12-6) "a.a", [cóq] (IS.K:20-65) "a.a", [có˙q] (IS.K:2-510) "a.a"; **Nar.** [cóq] (N.K:1-40) "a.a", [có˙q] (N.K:7-13) "a.a", [có˙q] (N.K:18-11) "a.a". **ET. yo:l** "yol" > **Isık.** [cól] (IS.K:16-78) "a.a", [cólu] (IS.K:20-97) "a.a", [cól] (IS.K:22-108) "a.a", hâl eki ile [cóldu] (IS.K:1-102) "a.a", [cól] (IS.K:2-636) "a.a"; **Nar.** [cól] (N.K:2-59) "a.a", hâl eki ile [cóldon] (N.K:4-72) "a.a", [cóldo] (N.K:6-9) "a.a". **ET. yolı** "kez" >

Nar. [cólu] (N.K:15-188) “a.a”, [cólu] (N.K:2-57) “a.a”; **Isık.** [cólu] (IS.K:19-71) “a.a”, [cólu] (IS.K:22-332) “a.a”.

u > ú

Eski Türkçedeki kalın /u/ ünlüsü Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde yine inceltici özelliğe sahip olan [s], [c], [ç] ünsüzlerinin tesiriyle yarı inceldiği görülür.

ET. suːw “su” > **Isık.** [súː] (IS.K:1-84) “a.a”, hâl eki aldığında [súːnu] (IS.K:2-388) “a.a”, [súː] (IS.K:13-17) “a.a”; **Nar.** [súː] (N.K:1-141) “a.a”, [súːsú] (N.K:4-81) “a.a”. **ET. koŋçu** “çoban” > **Isık.** [qoyçú] (IS.K:19-58) “a.a”, çokluk eki aldığında [qoyçúlar] (IS.K:2-123) “çobanlar”, [qoyçú] (IS.K:6-86) “a.a”. **ET. yumuş** “iş” > **Nar.** [cúmuş] (N.K:6-25) “a.a”, [cúmuş] (N.K:9-28) “a.a”, iyelik eki ve hâl eki aldığı şekli [cúmuşún] (N.K:10-10) “a.a”, [cúmuştu] (N.K:19-43) “işi”; **Isık.** [cúmuş] (IS.K:22-51) “a.a”, iyelik eki aldığı şekli [cúmuşú] (IS.K:9-126) “işi”.

Alıntı kelimelerde

Isık-Köl ve Narın ağızlarında kalın ünlülerin incelme olayı alıntı kelimelerde bolca karşımıza çıkar.

Nar. [nike] (N.K:8-40) “nikâh”< Far. نکاح

Isık. [esėpteˈn] (IS.K:22-137) “hesaptan” < Ar. حساب

Isık. [günösü] (IS.K:13-53) “günahı” < Far. گناه

Isık. [maşiˈne] (IS.K:13-14) “araba” < Rus. маши́на

Nar. [qartüşkö] (N.K:12-18) “patates”< Rus. карто́шка

Isık. [ırzıŋke] (IS.K:11-213) “lastik”<Rus. рези́нка

3.3.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında ünlü kalınlaşması olayı alıntı kelimeler yanı sıra Türkçe kelimelerde da görülür. Eski Türkçedeki kelime ortasında bulunan ince, düz /i/ ünlüsü standart dilde ve Isık-Köl, Narın ağızlarında kalınlaşarak /ı/ ünlüsüne dönüşür. Bazı durumlarda ise kelime içindeki yuvarlak /ö/>/o/ ünlüsüne gelişir.

i > ı

ET. biçäk "bıçak" > **Nar.** [bıçáq] (N.K:12-124) "a.a"; **Isık.** [bıçáq] (IS.K:2-347) "a.a", [bıçáq] (IS.K:4-124) "a.a", [bıçáq] (IS.K:7-138) "a.a", hâl eki ile [bıçáqtı] (IS.K:10-53) "a.a". **ET. sipir-** "süpürmek" > **Isık.** [şípır-] (IS.K:9-298) "a.a"; **Nar.** [şípır-] (N.K:3-19) "a.a".

ö > o

ET. birök "ama, peki" > **Isık.** [bi̯roɤ] (IS.K:2-140) "a.a", [Bi̯roq] (IS.K:6-527) [bi̯roɤ] (IS.K:12-8) "a.a". [biroq] (IS.K:3-27) "a.a", [biroq] (IS.K:7-55) "a.a", [biroɤ] (IS.K:8-68) "a.a", [biroɤ] (IS.K:8-128) "a.a", [biroq] (IS.K:9-17) "a.a", [biroq] (IS.K:10-12) "a.a"; **Nar.** [biroq] (N.K:1-123) "a.a", [biroq] (N.K:4-130) "a.a", [biroq] (N.K:11-125) "a.a".

Alıntı kelimelerde

Arapça ve Farsça kelimelerde yazılmayan ünlü, Kırgız Türkçesine genelde /a/lı girmiştir. Bu kalınlaşma olayı, bazı kelimelerde /ɣ/, /q/, /r/ ünsüzlerinin etkisi altında, bazılarında da, ünlü benzeşmesiyle ortaya çıkar (Kasapoğşu Çengel, 2005:74). Isık-Köl ve Narın ağızlarında benzeri durum söz konusudur. Ünlü kalınlaşma olayı Rusçadan ve Rusça vasıtasıyla başka dillerden giren kelimelerde de görülür.

Isık. [madaníyatı] (IS.K:22-31) "medeniyeti" >Ar. مدنية

Nar. [balya:] (N.K:12-29) "belâ" < Ar. بلاء

Nar. [duşmanın] (N.K:11-113) “düşmanın” > Far. دشمن/دشمان

Isık. [şáːrı] (IS.K:6-4) “şehir” < Far. شهر

Nar. [povuske] (N.K:13-44) “davetiye”< Rus. пове́стка

Nar. [işó] (N.K:16-29) “üstelik” < Rus. ещё́

3.3.3. Ünlü Düzleşmesi

Eski Türkçedeki kelime başında ve kelime ortasında ve sonunda bulunan dar, yuvarlak /u/, /ü/ ünlüleri ilerleyici benzeşme sonucu düzleşerek /ı/, /i/ ünlülerine gelişir.

u > ı

ET. aːltun “altın” > **Isık.** [altın] (IS.K:21-66) “a.a”, [altın] (IS.K:6-156) “a.a”, [altın] (IS.K:9-326) “a.a”, iyelik eki ile [altınım] (IS.K:22-304) “a.a”; **Nar.** [altın] (N.K:11-328) “a.a”, iyelik eki ile [altınıb̯ız̯] (N.K:4-88) “a.a”. **ET. bağaːtur/Mo. ba’atur** “bahadır” > **Nar.** [baːtır] (N.K:11-99) “a.a”, mec. [baːtır] (N.K:7-4) “çok çocuklu”; **Isık.** [baːtır] (IS.K:4-89) “a.a”, [baːtır] (IS.K:6-286) “a.a”. **ET. yaruq** “parlak, aydınlık” > **Isık.** [cárıq] (IS.K:6-316) “şafak”, [cárıq] (IS.K:9-336) “aydınlık”. **ET. bunça** “bunca” **> Isık.** [mınçá] (IS.K:2-61) “şu kadar”, [mınçálıq] (IS.K:16-105) “bu kadar”; **Nar.** [mınçálıq] (N.K:4-127) “bu kadar”.

ü > i

ET. berü “beri” > **Nar.** [beri] (N.K:16-4) “a.a”, [beri] (N.K:19-67) “a.a”, [beri] (N.K:2-18) “a.a”, [beri] (N.K:4-33) “a.a”; **Isık.** [beri] (IS.K:16-79) “a.a”, [beri] (IS.K:17-5) “a.a”.

Alıntı Kelimelerde

Nar. [ilivoyu] (N.K:11-8) “herkes”<Rus. любо́й

Isık. [distvitilna] (IS.K:20-20) “hakikaten” < Rus. действи́тельно

Nar. [k̲ansėrt] (N.K:16-51) “konser”< Rus.vas. конце́рт

3.3.4. Ünlü Yuvarlaklaşması

Eski Türkçedeki üç sesten oluşan kelimelerde iki ünlü arasında yer alan /γ/ art damak ünsüzünün erimesi nedeniyle Kırgız Türkçesinde yuvarlaklaşarak uzun /oː/, /uː/ seslerine dönüşmektedir: aγı-, -aγı-, -aγı > oo-, -aγu- > -uu-.

Kırgız Türkçesinde bolca görülen bu ses olayı Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde genelde Türkçe kelimelerde ve alıntı kelimelerde görülür.

aγı-, -aγı-, -aγı > oo-, -aγu- > -uu-

ET. aːgu-lug “zehir” > **Isık**. [uː] (IS.K:2-700) “a.a”, hâl eki ile [uːɤa] (IS.K:2-700) “a.a”; **Nar.** [uː] (N.K:19-138) “a.a”. **ET. aːgar < *aːgır** “ağır” > **Isık.** [oːr] (IS.K:1-3) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-17) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-50) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-77) “a.a”, [oːr] (IS.K:15-93) “a.a”; **Nar.** [oːr] (N.K:8-155) “a.a”. **ET. arığ** “temiz” > **Isık.** [aruː] (IS.K:6-557) “a.a”, [aruː] (IS.K:6-561) “a.a”, [aruˑ] (IS.K:17-76) “a.a”.

e > ö

ET. yürek “kalp, yürek” > **Isık.** [cürök] (IS.K:8-96) “a.a”, [cüröktörü] (IS.K:22-58)“a.a”, [cürök] (IS.K:22-221) “a.a”. **ET. beːle-** “kundaklamak” > **Nar.** [bölö-] (N.K:12-124) “a.a”, [bölö-] (N.K:5-34) “a.a”; **Isık.** [bölö-] (IS.K:10-41) “a.a”, [bölö-] (IS.K:11-121) “a.a”. **ET. öğren**- “öğrenmek” > **Nar.** [üyrön-] (N.K:13-121) “a.a”, [üyrön-] (N.K:13-123) “a.a”, [üyrön-] (N.K:1-98) “a.a”; **Isık.** [üyrön-] (IS.K:20-37) “a.a”, [üyrön-] (IS.K:20-38) “a.a”. **ET. töşek** “döşek, yatak” > **Nar.** [töşök]

(N.K:4-117) “a.a”, [töşöktör] (N.K:12-88) “a.a”, [töşök] (N.K:12-106) “a.a”; **Isık.** [töşök] (IS.K:10-55) “a.a”, [töşök] (IS.K:13-75) “a.a”.

ı > u

ET. koːzı “kuzu” > **Isık.** [qozu] (IS.K:22-103) “a.a”, çokluk eki ve hâl eki ile [qozulardı] (IS.K:2-211) “a.a”, [qozunŭn] (IS.K:6-300) “a.a”, [qozunŭn] (IS.K:6-310) “a.a”.

ET. boːyın “boyun” > **Isık.** hâl eki aldığında [moynuŋa] (IS.K:7-103) “boynuna”, iyelik eki aldığında [moynu] (IS.K:11-80) “boynu”.

Alını Kelimelerde

Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde alıntı kelimelerdeki düz ünlülerin yuvarlaklaşma olayı genelde ilerleyici ve gerileyici benzeşme sonucu gelişir.

Isık. [müşökö] (IS.K:8-115) “çuvala” < Rus. мешо́к

Nar. [dükөŋgö] (N.K:15-6) “dükkana” < Ar. دكان

Nar. **[povuske]** (N.K:13-44) “davetiye”< Rus. пове́стка

Isık. [sintaƀürgö] (IS.K:1-42) “eylüle”<Rus.сентя́брь

Nar. [işó] (N.K:16-29) “üstelik” < Rus. ещё́

Isık. [ḵa̧mpyutür] (IS.K:5-48) “bilgisayar”<Rus.компью́тер

3.3.5. Ünlü Daralması

Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında ünlü daralması Türkçe kelimelerde az sıklıkta karşımıza çıkarken alıntı kelimelerde bolca görülür.

e >ö

ET. etük “çizme” > **Isık.** [ötük] (IS.K:9-215) “a.a”, [ötük] (IS.K:15-34) “a.a”, [ötük] (IS.K:20-17) “a.a”. **K.S. [ötük]** “çizme” K.S. s.617. (Clauson, 1972 etük s.50b, DTS, 1969 etük s.188b).

o > u

ET. soruğ “soru” > **Isık.** [súroˈ] (IS.K:17-74) “a.a”, [súroˈ] (IS.K:17-79) “a.a”, [súroːŋor] (IS.K:1-31) “a.a”, [súroːlor] (IS.K:2-793) “a.a”, [súroː] (IS.K:6-521) “a.a”; **Nar.** [súroː] (N.K:17-1) “a.a”, [súroː] (N.K:4-52) “a.a”.

Alıntı Kelimelerde

Nar. **[önör]** (N.K:12-38) “hüner” < Far. هنر

Nar. **[povuske**] (N.K:13-44) “davetiye”< Rus. пове́стка

Isık. [sintaɒ̈rg̈ö] (IS.K:1-42) “eylüle”<Rus.сентя́брь

Nar. [işó] (N.K:16-29) “üstelik” < Rus. ещё́

Isık. [k̦ạmpyutür] (IS.K:5-48) “bilgisayar”<Rus.компью́тер

3.3.6. Ünlü Genişlemesi

ı > a

ET. kaːnı “hani? nerede?” > **Isık.** [qana] (IS.K:2-28) “a.a”, [qana] (IS.K:2-477) “a.a”. **ET. yaltrık** “parlak” > **Nar.** [cáltıraɤan̯le] (N.K:14-13) “a.a”, [cáltıraɤan] (N.K:14-16) “a.a”, [cáltıraɤan] (N.K:14-29) “a.a”. **AT. *çıːkır-** “çağırmak” > **Isık.** [çáqır-] (IS.K:2-735) “a.a”, [çáqır-] (IS.K:3-24) “a.a”, [çáqır-] (IS.K:4-98) “a.a”, [çáqır-] (IS.K:6-195) “a.a”.

iː > e

ET. biːşik “beşik” > **Nar.** [beşik] (N.K:5-33) “a.a”, [beş] (N.K:6-7) “a.a”, hâl eki aldığında [beşikti] (N.K:12-84) “beşiği”, [beşik] (N.K:13-26) “a.a”; **Isık.** hâl eki

aldında [beşikˀte] (IS.K:7-94) “beşikte”. **ET. biː** “kısrak” > **Isık.** [beː] (IS.K:8-59) “a.a”, hâl eki aldığı zaman [beːnin] (IS.K:9-225) “kısrağın”, [beːni] (IS.K:17-67) “kısrağı”. **ET. tiː-** “demek” > **Isık.** [de-] (IS.K:19-3) “a.a”, [de-] (IS.K:20-29) “a.a”, [de-] (IS.K:21-25) “a.a”, [de-] (IS.K:22-15) “a.a”; **Nar.** [de-] (N.K:14-5) “a.a”, [de-] (N.K:15-18) “a.a”. **ET. eːsni-** “hatırlamak, yâd etmek, anmak” > **Nar.** [este-] (N.K:19-57) “a.a”, [este-] (N.K:6-25) “a.a”, [este-] (N.K:12-74) “a.a”; **Isık.** [este-] (IS.K:9-139) “a.a”, [este-] (IS.K:15-41) “a.a”.

Alıntı Kelimelerde

Nar. [eç] (N.K:4-98) “hiç”< Far. هیچ

Nar.[ḵamụnisttik] (N.K:15-19) “komünist” < Rus.коммуни́ст

Isık. [şáːrı] (IS.K:6-4) “şehri” < Far. شهر

Nar. [balyaː] (N.K:12-29) “belâ” < Ar. بلاء

3.3.7. Ünlü Düşmesi

Vurgusu az olan veya vurgusuz hâle gelen ünlülerin düşmesi hadisesi (Coşkun, 2016: 44) olan ünlü düşmesi Isık-Köl ve Narın ağızlarında az sıklıkta görülür. Alıntı kelimelerde ve Türkçe kelimelerde genelde kelime içinde ve sonunda görülür.

3.3.7.1. Kelime başında ünlü düşmesi

a-, e- > ø

ET. [aŋaruː/ıŋaruː/ınaruː] “öteye” > **Nar.** [narı] (N.K:11-125) “a.a”, [narı] (N.K:11-163) “a.a”, [narı] (N.K:15-124) “a.a”. **ET. emäs** “değil” > **Isık.** [mes]

(IS.K:19-60) “a.a”, [aytqan‿mes] (IS.K:22-176) “söylemedi”; **Nar.** [tuˈra‿mes] (N.K:8-74) “doğru değil”, [tuːra‿mes] (N.K:11-38) “a.a”.

3.3.7.2. Kelime içinde ünlü düşmesi

-i- > ø

ET. yegirmi “yirmi” > **Nar.** [círma] (N.K:16-4) “a.a”, [círma] (N.K:16-101) “a.a”, [círma] (N.K:4-108) “a.a”, [cirma] (N.K:18-111) “a.a”; **Isık.** [círma] (IS.K:15-90) “a.a”, [círma] (IS.K:20-12) “a.a”.

-ı- > ø

ET. kaḍın “kayın (akrabalıktaki)” Isık. [qayn‿enem] (IS.K:14-67) “kayınvalidem”; **Nar.** [qaynemden] (N.K:1-102) “kayınvalidemden”; [qayne] (N.K:12-78) “kayınvalide”.

3.3.7.3. Kelime sonunda ünlü düşmesi

-i > ø

ET. yėːti “yedi” > **Nar.** [cėt‿ata] (N.K:8-142) “yedi ata”. **ET. emdi/amtıː** “şimdi” > **Nar.** [em] (N.K:8-73) “şimdi/işte”; **Isık.** [em] (IS.K:4-109) “a.a”.

3.3.8. Ünlü Türemesi

Kelimenin aslında olmayan bir ünlünün türemesi hadisesi (Coşkun, 2016:44) olan ünlü türemesi Standart Kırgız Türkçesinde genelde alıntı kelimelerde görülür. Kırgızcadaki alıntı kelimeleri Türkçeleştirme temayülü /l/, /r/, /w/ ve /s/ ile başlayan alıntı kelimelerde etkili olmuştur (Kasapoğlu Çengel, 2005:81). Isık-Köl ve Narın ağızları metinlerinde Türkçe kelimelerde ve alıntı kelimelerde az sıklıkta gözlenir.

3.3.8.1. Kelime içinde ünlü türemesi

/i-/ türemesi

ET. yėːtmiş “yetmiş” > **Isık.** [cėtimiş] (IS.K:1-93) “a.a”, sıra sayı sıfatı şeklinde [cėtimişinçi] (IS.K:2-10) “a.a”, [cėtimişinçĩ] (IS.K:4-5) “a.a”, [cėtimiş] (IS.K:5-20) “a.a”, [cėtimiş] (IS.K:12-63) “a.a”, [cėtimiş] (IS.K:15-74) “a.a”, [cėtimiş] (IS.K:19-5) “a.a”; **Nar.** [cėtimiş] (N.K:2-10) “a.a”, hâl eki ile [cėtimişke] (N.K:2-87) “a.a”.

/ı-/ türemesi

ET. yaltrık “parlak” > **Nar.** [cáltıraɤan‿le] (N.K:14-13) “a.a”, [cáltıraɤan] (N.K:14-16) “a.a”, [cáltıraɤan] (N.K:14-29) “a.a”.

Alıntı Kelimelerde

Kelime başında ünlü türemesi

Isık. [ışk̲oldor] (IS.K:15-79) “okullar” < Rus. шко́ла

Isık. [ırayonu] (IS.K:6-15) “ili” < Rus. vas. райо́н

Kelime içinde ünlü türemesi

Nar. [sėntır] (N.K:16-68) “merkez” < Rus.vas. це́нтр

3.3.9. Göçüşme (Metatez)

Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde Eski Türkçe [qoŋşu] kelimesinden ziyade [qoşúna] kelimesi daha çok karşımıza çıkar. Sevortyan bu değişikliği kelimelerdeki ŋ~n~m damak ünsüzlerinin etkisi sonucunda metatez olayın gerçekleştiğini belirtir:

[koşnı] < [konşı]. Aynı zamanda Sevortyan, [koşun-] "birleşmek" kelimesinin de etkisi olduğunu vurgular (Sevortyan, 1997:65).

ET. konşı: "komşu" > **Isık.** [qoŋşú] (IS.K:2-129) "a.a", iyelik eki ve hâl eki ile [qoŋşŭsúna] (IS.K:6-388) "a.a", [qoşŭnasí] (IS.K:6-270) "a.a", [qoşŭna] (IS.K:8-100) "a.a", [qoşŭna] (IS.K:13-88) "a.a", [qoşŭnaʙız] (IS.K:22-271) "a.a"; **Nar.** [qoşúnalar] (N.K:11-61) "a.a".

ET. se꞉kri- "sıçramak" > **Nar.** [sėkir-] (N.K:19-137) "a.a"; **Isık.** [sėkir-] (IS.K:11-219) "a.a".

3.1.2. Ünsüz Benzeşmeleri

Benzeşme, uzak veya yakın komşu ünsüzlerin, ağız yolu, burun yolu, tonluluk, tonsuzluk, patlayıcılık, sızıcılık, akıcılık, boğumlanma yerleri gibi bakımlardan birbirine benzer duruma gelmeleridir (Coşkun, 2016:69).

3.1.2.1. Tüm Benzeşme

Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında ünsüzlerin tüm benzeşmesi genelde yapım eki ve çekim eklerin kelime tabanına eklenmesiyle gelişir. Hem Kırgız Türkçesinde hem Isık-Köl ve Narın ağızlarında ses uyumlarının güçlü olması nedeniyle ekler çok şekillidir. Sonu tonsuzla biten kelimeler tonsuzla, tonlu ünsüzle ve ünlü ile biten kelimeler de tonlu ile başlayan ek alırlar. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde ünsüz tüm benzeşmeleri dişeti ünsüzü olan /l/ ile başlayan yapım ve çekim eklerinde karşımıza çıkmaktadır. Bazen de dişeti /n/ ünsüzü ile başlayan hâl eklerinde görülür.

İsimden fiil yapan {+LA-} eki tonsuz ünsüzler ile biten tabanlara geldiğinde tonsuzlaşarak /t/ ünsüzüne dönüşür ve tüm benzeşme olayı gerçekleşir.

ET. -tl->-tt-

ET. ot+la- “otlamak”> Nar. [otto-] (N.K:10-53) “a.a”; [otto-] (IS.K:2-684) “a.a”.

Çokluk eki {+LAr} eki sonu tonsuz, diş-diş eti /t/ ünsüzü ile biten tabanlara geldiğinde benzeşerek yine tonsuz, patlamalı, diş-diş eti /t/ ünsüzüne dönüşür.

ET. -tl->-tt-

ET. at+lar “atlar”>Isık. [attar] (IS.K:6-230) “a.a”; [attardı] (IS.K:2-286) “a.a”.

ET. bu:t+lar “ayaklar”>Isık. [buttarına] (IS.K:22-198) “ayaklarına”.

ET. bet+ler “yüzler”>Isık. [betterĭne] (IS.K:10-17) “yüzlerine”

Diş eti ünsüzü /n/ ile başlayan hâl ekleri de eklendikleri kelime tabanının son sesine benzerler.

{+N$_3$In} ilgi hâl eki: -tn->-tt-

ET. at+nın “atın”>Nar. [attın] (N.K:4-126) “atın”; [attın] (N.K:10-56) “aa.”; Isık. [attın] (IS.K:2-875) “a.a”; [attın] (IS.K:6-233) “a.a”.

Diş-diş eti ünsüzü /d/ ile başlayan hâl ekleri eklendikleri kelime tabanının son sesine benzerler.

{+DAn} çıkma hâl eki: -td->-tt-

ET. at+tan “attan” >[attan] (IS.K:6-372) “a.a”; [attan] (IS.K:7-101) “a.a”; [attan] (IS.K:9-239) “a.a”.

ET. ot+tan “ateşten”>[otton] (N.K:10-36) “a.a”.

Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde tam benzeşme olayı yapım ve çekim ekler dışında az sayıda kelime tabanlarında da görülür:

ET. saş- “acele etmek” > **Isık.** [şáş-] (IS.K:2-866) “a.a”, [şáş-] (IS.K:6-390) “a.a”; **Nar.** [şáş-] (N.K:18-113) “a.a”.

ET. atlan- “ata binmek” > **Isık.** [attan-] (IS.K:6-414) “a.a”, mec. [attan-] (IS.K:6-569) “ölmek”, [attan-] (IS.K:11-106) “a.a”.

ET. saç- “saçmak” > **Isık.** [çáç-] (IS.K:7-24) “a.a”, [çáç-] (IS.K:15-146) “a.a”, [çáç-] (IS.K:17-103) “a.a”, [çáç-] (IS.K:19-33) “a.a”, [çáç-] (IS.K:2-378) “a.a”; **Nar.** [çáç-] (N.K:15-179) “a.a”, [çáç-] (N.K:3-66) “a.a”.

ET. saç “saç” > **Isık.** [çáçímdı] (IS.K:2-352) “a.a”, [çáç] (IS.K:11-179) “a.a”, [çáçín] (IS.K:12-102) “a.a”, [çáçín] (IS.K:12-148) “a.a”, [çáçín] (IS.K:13-18) “a.a”.

Eski Türkçedeki /n/ ünsüzü çift dudak /b/ ünsüzü ile komşuluk ettiğinde veya kendinden sonraki kelimenin /b/ ünsüzü ile başlayınca ilerleyici benzeşme sonucu genizsil /m/ ünsüzüne dönüşmektedir: **Isık.** [mem͡bolom] (IS.K:20-6) “benim”, [mem] (IS.K:20-57) “ben”, [membi] (IS.K:22-20) “ben mi”; **Nar.** [membi] (N.K:13-28) “a.a”, [mem] (N.K:15-67) “a.a”, [mem] (N.K:15-92) “a.a”.

3.1.2.2. Yarı Benzeşme

Benzeşen sesin, benzeştiği sesin niteliklerinden bir veya ikisine uyum sağlaması (Korkmaz, 2010: 41) olarak bilinen yarı benzeşme örnekleri Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde bolca görülür.

Aşağıdaki örneklerde kelimenin sonraki sesi önceki sesi etkileyerek kendisine çıkış yeri açısından benzetmektedir:

çift dudak+genizsil>genizsil+genizsil

Eski Türkçe	**Standart Kırgız Türkçesi**	**Isık-Köl ağzı**	**Narın ağzı**
bo:yın “boyun”	[moyun]	[moyun]	
bunça “bunca”	[mınça]	[mınça]	[mınça]
ben “ben”	[men]	[men]	[men]
burun “burun”	[murun]	[murun]	[murun]
burun “önce”	[murun]	[murun]	[murun]
***birlen “ile”**	[menen]	[menen]	[menen]

Tablo 3.7. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünsüzlerin Yarı Benzeşme Tablosu.

Kelimedeki ilk tonsuz ünsüz kendisini izleyen tonlu ünsüzü kendisine benzetir:

tonsuz+tonlu>tonsuz+tonsuz

Eski Türkçe	**Standart Kırgız Türkçesi**	**Isık-Köl ağzı**	**Narın ağzı**
eːsni- "hatırlamak"	[este-]	[este-]	[este-]
başla- "başta"	[başta-]	[başta-]	[başta-]
yinçgeː "ince"	[içke]	[içke]	[içke]
kurtğar- "kurtarmak"	[qutqar-]	[qutqar]	[qutqar-]
yumurtğa "yumurta"	[cumurtka]	[cúmurtqa]	[cúmurtqa]

Tablo 3.8. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünsüzlerin Yarı Benzeşme Tablosu.

3.1.2.3. İlerleyici Benzeşme

Kelimelerde önceki sesin sonraki sesi etkilemesi olayı olan ilerleyici benzeşme örnekleri Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında sıkça karşımıza çıkan ses olaylarındandır.

Eski Türkçe	**Standart Kırgız Türkçesi**	**Isık-Köl ağzı**	**Narın ağzı**
eːsni- "hatırlamak"	[este-]	[este-]	[este-]
başla- "başta"	[başta-]	[başta-]	[başta-]
yinçgeː "ince"	[içke]	[içke]	[içke]
kurtğar- "kurtarmak"	[qutqar-]	[qutqar]	[qutqar-]
yumurtğa "yumurta"	[cumurtka]	[cúmurtqa]	[cúmurtqa]
yokaruː "yukarı"	[coğoru]	[cóɤoru]	[cóɤoru]
söːg- "sövmek"	[sök-]		[sök-]
atlan- "ata binmek"	[attan-]	[attan-]	

Tablo 3.9. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünsüzlerin İlerleyici Benzeşme Tablosu.

3.1.2.4. Gerileyici Benzeşme

Kelimelerde sonraki sesin önceki sesi etkilemesi olayı olarak bilinen gerileyici ünsüz benzeşmesi Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında bolca karşılaşılan bir benzeşmedir.

Eski Türkçedeki kelime başında bulunan tonsuz, sızıcı /s/ ünsüzünün aynı kelime içindeki tonsuz, diş eti /ç/ ünsüzünün etkisiyle yine tonsuz, diş eti /ç/ sesine veya sızıcı /ş/ ünsüzüne dönüşmesi, ya da yine kelime içinde genizsil /n/ ünsüz bulunan kelimelerde kelime başında bulunan çift dudak /b/>/m/ ünsüzüne dönüşmesi gerileyici ünsüz benzeşmesi örneklerindendir.

Eski Türkçe	**Standart Kırgız Türkçesi**	**Isık-Köl ağzı**	**Narın ağzı**
bo:yın "boyun"	[moyun]	[moyun]	
bunça "bunca"	[mınça]	[mınça]	[mınça]
ben "ben"	[men]	[men]	[men]
burun "burun"	[murun]	[murun]	[murun]
burun "önce"	[murun]	[murun]	[murun]
***birlen "ile"**	[menen]	[menen]	[menen]
saç "saç"	[çaç]	[çáç]	
saç "saçmak"	[çaç-]	[çáç-]	[çáç-]
saş- "acele etmek"	[şaş-]	[şáş-]	

Tablo 3.10. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünsüzlerin Gerileyici Benzeşme Tablosu.

3.4. Benzeşmezlik

Bir kelimede yan yana veya bir birine yakın duran ve boğumlanma nitelikleri bakımından birbirinin tıpkısı veya benzeri olan iki ünsüzden birinin, kendi boğumlanma noktasını ötekinden ayırarak başka bir ünsüze dönüşmesi olayı (Korkmaz, 2010:42) olan benzeşmezlik, Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında az sıklıkta gözlenir.

Eski Türkçe	Standart Kırgız Türkçesi	Isık-Köl ağzı	Narın ağzı
bıldır "geçen sene"	[bıltır]	[bıltır]	[bıltır]
sekkiz "sekiz"	[segiz]	[segiz]	[segiz]
kü꞉d- "beklemek"	[küt-]	[güt-]/[ɣüt-]	[güt-]/[ɣüt-]
urug "boy"	[uruu]	[uru꞉]	[uruq]

Tablo 3.11. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünsüzlerdeki Benzeşmezlik Tablosu.

3.5. Ünsüz Değişmeleri

3.5.1. Tonlulaşma

Kelime başında

k- > g-/-g̱-

Standart Kırgız Türkçesinde, Eski Türkçedeki kelime başındaki ön damak /k/ ünsüzü korunurken Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde genelde tonlulaşarak ön damak /g/ ünsüzüne döner. Bazen kaynak kişinin şahsi konuşma özelliğinden dolayı yarı tonlulaştığı da gözlenir. Az sıklıkta /k/ ünsüzü korunduğu görülür.

ET. kü꞉n "gün" > **Nar.** [gün] (N.K:1-106) "a.a", [ɣün] (N.K:1-106) "a.a", [gündör] (N.K:2-74) "a.a", [gün] (N.K:15-193) "a.a", **Isık**. [kündün] (IS.K:7-106) "a.a", [kün] (IS.K:8-123) "a.a", [gün] (IS.K:10-42) "a.a", [gün] (IS.K:17-68) "a.a". **ET. köp** "çok" > **Nar.** [göp] (N.K:15-202) "a.a", [göp] (N.K:16-113) "a.a", [göp] (N.K:17-46) "a.a", [göp] (N.K:3-76) "a.a"; **Isık.** [köp] (IS.K:4-8) "a.a", [göp] (IS.K:11-15) "a.a". **ET. küg̱e꞉gü꞉** "güvey, damat" > **Isık.** [küyö꞉sü] (IS.K:2-546) "kocası", [güyö꞉sün] (IS.K:2-552) "kocası", [güyömdün] (IS.K:7-9) "a.a", [güyösü] (IS.K:8-74) "a.a", [güyö꞉ŋdü] (IS.K:13-30) "a.a"; **Nar.** [güyögö] (N.K:9-6) "a.a". **ET. kişi** "kişi" > **Nar.** [g̱işi] (N.K:9-6) "a.a"; [g̱işi] (IS.K:6-64) "a.a". **ET. ki꞉din** "sonra" > **Nar.** [g̱iyin] (N.K:8-67) "a.a", [g̱iyin] (N.K:11-123) "a.a".

Kelime içinde

-k- > -g̲-

Eski Türkçedeki ön damak /k/ ünsüzü Isık-Köl ve Narın ağızlarında iki ünlü arasında tonlulaşarak orta damak /g̲/ünsüzüne gelişir. Sadece konuşmada görülen bu orta damak /g̲/ ünsüzü Standart Kırgız Türkçesinde görülmez.

ET. sekkiz "sekiz" > **Isık.** [sėg̲iz] (IS.K:2-10) "a.a", [sėg̲iz] (IS.K:4-12) "a.a", [sėg̲iz] (IS.K:8-4) "a.a", [sėg̲iz] (IS.K:9-25) "a.a", [sėg̲iz] (IS.K:11-168) "a.a"; **Nar.** [sėg̲iz] (N.K:7-5) "a.a", [sėg̲iz] (N.K:8-3) "a.a". **ET. yiğit** "yiğit" > **Nar.** [cig̲it] (N.K:12-38) "a.a", [cig̲it] (N.K:13-51) "a.a"; **Isık.** [cig̲it] (IS.K:2-16) "a.a", [cig̲it] (IS.K:2-360) "a.a". **ET. nekä** "niye, neden?" > **Isık.** [emneg̲e] (IS.K:2-557) "a.a", [emneg̲e] (IS.K:5-11) "a.a", [neg̲e] (IS.K:6-567) "a.a", [neg̲e] (IS.K:6-568) "a.a", [neg̲e] (IS.K:6-570) "a.a", [Emneg̲e] (IS.K:12-112) "a.a"; **Nar.** [Emneg̲e] (N.K:13-21) "a.a", [emneg̲e] (N.K:2-37) "a.a".

Kelime sonunda

-k > -g̲

Eski Türkçedeki ön damak /k/ ünsüzü Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime sonunda genelde kendisinden sonraki kelimenin ünlü ile veya tonlu ile başlaması sebebiyle tonlulaşarak orta damak /g̲/ ünsüzüne dönüşür.

ET. kergek "lazım, gerekli" > **Nar.** [kereg̲ eken] (N.K:18-101) "lazımmış"; Isık. [gereg̲ elė] (IS.K:11-65) "lazımdı".

q- > q-/ɣ-

Kelime başında

Eski Türkçede kelime başındaki arka damak /q/ ünsüzü Standart Kırgız Türkçesinde korunmuştur. Isık-Köl ve Narın ağızlarında ise bu ünsüz genelde kelime başında korunurken, kendisinden önceki kelimenin ünlü ile sonlanması sebebiyle tonlulaşarak /ɣ/ ünsüzüne gelişir.

ET. kaç- "kaçmak" > **Isık.** [qaç-] (IS.K:11-68) "a.a", olumsuz eki ile [qaç-] (IS.K:16-61) "a.a", [ʁaç-] (IS.K:6-35) "a.a", [ʁaç-] (IS.K:16-61) "a.a"; **Nar.** [qaç-] (N.K:14-21) "a.a". **ET. kut** "kut, talih" > **Nar.** [qut] (N.K:19-168) "a.a", [qut] (N.K:10-6) "a.a"; **Isık.** [qut] (IS.K:5-41) "a.a", [qut] (IS.K:22-304) "a.a". **ET. kurtğar-** "kurtarmak" > **Nar.** [qutqar-] (N.K:10-12) "a.a"; **Isık.** [qutqar-] (IS.K:22-116) "a.a".

Art damak /q/ ünsüzünün uğradığı başka bir özellik de, genizsil /n/, /ŋ/ ünsüzlerinin tesiri sonucu boğaz /ɢ/ sesine dönüşmesidir. Bu olay daha çok Isık-Köl ağzı metinlerinde gözlemlenmiştir.

q->ɢ-

ET. kız "kız" > **Isık.** [ɢızım] (IS.K:14-66) "a.a", [ɢızı] (IS.K:13-84) "a.a", [ɢız] (IS.K:14-63) "a.a", **Nar.** [ɢısí] (N.K:19-16) "a.a".

Kelime içinde

-q->-q-/-ɣ-

Kırgız Türkçesinde ve Isık-Köl ağzında Eski Türkçedeki /q/ ünsüzü kelime içinde genelde korunduğu görülür. Bazı durumlarda ise iki ünlü arasında bulunan art damak /q/ ünsüzü sızıcılaşarak tonlu /ɣ/ ünsüzüne dönüşür.

ET. arkaː “arka” > **Isık.** [arqasí] (IS.K:20-37) “a.a”, [arqasí] (IS.K:1-38) “a.a”, [arqaları] (IS.K:2-155) “a.a”, [arqa] (IS.K:4-55) “a.a”. **ET. yakın** “yakın” > **Isık.** [cáqın] (IS.K:16-16)“a.a”, [cáqın] (IS.K:20-85) “a.a”, [cáqınıraːq] (IS.K:21-82) “a.a”, [cáqın] (IS.K:1-102) “a.a”. **ET. kıːkur- “**bağırmak” > **Isık.** [qıyqır-] (IS.K:2-482) “a.a”, [qıyqır-] (IS.K:6-352) “a.a”, [qıyqır] (IS.K:8-128) “a.a”, [qıyqır-] (IS.K:10-79) “a.a”.

ET. takıː (d-) “dahi, daha” > **Nar.** [daɤı] (N.K:3-78) “a.a”, [daɤı] (N.K:4-51) “a.a”, [daɤı] (N.K:4-40) “a.a”, [daɤı] (N.K:9-8) “a.a”, [daɤı] (N.K:11-80) “a.a”; **Isık.** [daɤı] (IS.K:21-24) “a.a”. **ET. bayaːkıː** “önceki” > **Nar.** [bayaɤĭ] (N.K:10-54) “a.a”, [bayaɤı] (N.K:11-10) “a.a”, [bayaɤı] (N.K:12-105) “a.a”, [bayaɤı] (N.K:14-21) “a.a”; **Isık.** [bayaɤı] (IS.K:10-20) “a.a”, [bayaɤı] (IS.K:11-27) “a.a”, [baya] (IS.K:12-80) “a.a”.

Kelime sonunda

-q >-q/-ɣ

Eski Türkçedeki art damak /q/ ünsüzü, Isık-Köl ve Narın metinlerinde, kelime sonlarında aynen korunmuştur.

ET. kırk “kırk” > **Nar.** [qırq] (N.K:13-56) “a.a”, [qırq] (N.K:15-88) “a.a”, [qırq] (N.K:16-48) “a.a”, [qırq] (N.K:17-2) “a.a”; **Isık.** [qırq] (IS.K:1-8) “a.a”, [qırq] (IS.K:2-3) “a.a”. **ET. kurğak (kurğaːk)** “kuru” > **Isık.** [qurɤaqçíl] (IS.K:5-93) “a.a”, [qurɤaqçíl] (IS.K:19-77) “a.a”, [qurɤaq] (IS.K:19-85) “a.a”, [qurɤaq] (IS.K:22-237) “a.a”. **ET. uk-** “anlamak” > **Nar.** [uq-] (N.K:8-90) “a.a”, [uq-] (N.K:11-68) “a.a”; **Isık.** [uq-] (IS.K:8-128) “a.a”, [uq-] (IS.K:9-51) “a.a”, [uq-] (IS.K:9-176) “a.a”.

-p->-b-

Kelime içinde

-p->-p-/-m-

Eski Türkçedeki tonsuz /p/ ünsüzü kelime içinde genelde korunurken bazen çift-dudak /m/ ünsüzüne geliştiği gözlenir.

ET. arpa “arpa” > **Nar.** [arpa] (N.K:17-20) “a.a”, [arpa] (N.K:3-27) “a.a”, hâl eki ile [arpanı] (N.K:4-126) “a.a”. **ET. sipir-** “süpürmek” > **Isık.** [şípır-] (IS.K:9-298) “a.a”; **Nar.** [şípır-] (N.K:3-19) “a.a”. **ET. kopuz** “kopuz” > **Isık.** [qomuz] (IS.K:15-54) “a.a”, [qomuz] (IS.K:15-72) “a.a”, [qomuz] (IS.K:16-39) “a.a”, [qomuz] (IS.K:16-40) “a.a”.

Kelime sonunda

-p>-p/-b

Eski Türkçe patlamalı /p/ sesi, Isık-Köl ve Narın metinlerinde kelime sonunda az sıklıkta görülür. Çoğu zaman {-p}, {-Ip, -Up} zarf-fiil eki dolayısıyla bulunmaktadır: [b̲olup] (N.K:19-121) “olup”, [bolup] (N.K:19-37) “a.a”, [bolup] (N.K:4-27) “a.a”, [dep] (N.K:4-19) “diye”, [baɤıp] (N.K:5-5) “bakıp”, [ɣetip] (IS.K:2-354) “gidip”, [oqup] (IS.K:7-12) “okup”.

ET. sep “çeyiz” > **Isık.** [sėp] (IS.K:19-27) “a.a”; **Nar.** [sėp] (N.K:5-23) “a.a”. **ET. köp** “çok” > **Nar.** [ɣöp] (N.K:15-77) “a.a”, [ɣö:p] (N.K:16-46) “a.a”, [ɣöp] (N.K:17-25) “a.a”, [ɣöp] (N.K:18-29) “a.a”; **Isık.** [köp] (IS.K:4-8) “a.a”, [göp] (IS.K:11-15) “a.a”.

t- > d-

Kelime başında

t- > /d-

Eski Türkçedeki kelime başında yer alan /t/ sesi Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında çoğu korunurken, bazen tolulaşarak /d/ ünsüzüne dönüşür.

ET. takı: (d-) “dahi, daha” > **Nar.** [daɤı] (N.K:3-78) “a.a”, [daɤı] (N.K:4-51) “a.a”, [daɤı] (N.K:4-40) “a.a”, [daɤı] (N.K:9-8) “a.a”, [daɤı] (N.K:11-80) “a.a”; **Isık.** [daɤı] (IS.K:21-24) “a.a”, [daɤı] (IS.K:22-42) “a.a”. **ET. ti: (de:)-** “demek” > **Isık.** [de-] (IS.K:19-3) “a.a”, [de-] (IS.K:20-29) “a.a”, [de-] (IS.K:21-25) “a.a”, [de-] (IS.K:22-

15) “a.a”; **Nar.** [de-] (N.K:14-5) “a.a”, [de-] (N.K:15-18) “a.a”, [de-] (N.K:16-10) “a.a”. **ET. töpü** “tepe” > Nar. [döḇö] (N.K:8-182) “a.a”; [döḇöl] (N.K:8-15) “a.a”.

3.5.2. Tonsuzlaşma

-m- (> -b-) > -p-

Kelime içinde

Eski Türkçede soru edatı mU ve gU olarak bilinir ve ek ses uyumlarına uyulmadan kullanılır (Tan, 2017:47). Kırgız Türkçesinde ise soru ek –BI/-BU dur. Tonlu ile biten kelimelere –bI/-bU; tonsuz ile biten kelimelere –pI/-pU getirlir. Isık-Köl ve Narın ağızları metinlerinde de soru ekinin ses uyumlarının güçlü olması nedeniyle standart dildeki gibi soru ekte /b/>/p/ ünsüzü tonsuzlaşır: **Nar.** [emespi] (N.K:4-107) “değil mi”; **Isık**. [cóqpu] (IS.K:3-32) “a.a”.

Kırgız Türkçesinde I. çokluk şahıs eki, tonsuzla biten kelimeye geldiği zaman ekin başında yer alan /b/ ünsüzü /p/ye gelişir (Kasapoğlu Çengel, 2005:87). Isık-Köl ve Narın ağızlarında da aynı durum söz konusudur: **Isık**. yardımcı fiil olarak [cóqpuz] (IS.K:19-18) “olmadık”; **Nar**. [cóqpuz̥] (N.K:4-62) “a.a.”. **Isık.** [emespiz] (IS.K:22-141) “değildik”.

-b > -p

Kelime sonundaki tonsuzlaşma genelde hem standart dilde hem Isık-Köl ve Narın ağızlarında alıntı kelimelerde görülür:

Isık. [ḵitepterden] (IS.K:4-73) “kitaplardan” < Ar. كتاب

Isık. [esėpteˈn] (IS.K:22-137) “taraftan” < Ar. حساب

Nar. [tartip] (N.K:19-18) “tertip” < Ar. ترتيب

-d- > -t-

Kelime içinde

ET. bıldır "geçen sene" > **Nar.** [bıltır] (N.K:4-54) "a.a", [bıltır] (N.K:8-84) "a.a", [bıltırqĭʁa] (N.K:16-52) "a.a"; **Isık.** [bıltır] (IS.K:17-70) "a.a", [bıltır] (IS.K:22-258) "a.a", [bıltır] (IS.K:22-265) "a.a".

Alıntı kelimelerde

Bu tonsuzlaşma olayı kelime sonunda genelde alıntı kelimelerde görülür.

Isık. [dart] (IS.K:2-81) "dert" < Far. درد

Isık. [maqsát] (IS.K:9-333) "maksat" < Ar. مقصد

Kelime başında

g- > k-

Eski Türkçede genelde kelime içinde ve sonunda bulunan ön damak /g/ ünsüzü, Standart Kırgız Türkçesinde kelime içinde bulunur. Isık-Köl ve Narın ağızlarında standart dildeki kelime başındaki ön damak /k/ ünsüzü genellikle tonlulaşarak /g/ ünsüzüne dönüştüğü görülür.

Kelime içinde

-g > -k

Eski Türkçede kelime sonunda bulunan /g/ ünsüzü, Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında tonsuzlaşarak /k/ ünsüzüne geliştiği görülür.

ET. beg "bey" > **Isık.** [bek] (IS.K:2-259) "a.a"; [bek] (IS.K:2-259) "a.a"; **Nar.** [bek] (N.K:12-78) "a.a".

Kelime sonunda

-γ > -q

Eski Türkçede kelime sonunda görülen art damak /g/ ünsüzü Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında tonsuz /k/ ünsüzüne geliştiği görülürken bazen eridiği görülür.

ET. urug "boy, kabile" > **Nar.** [uru] (N.K:4-21) "a.a", [uruq] (N.K:8-13) "a.a", [uru:] (N.K:11-24) "a.a". **ET. boyaγ** "boya" > Isık. [boyoq] (IS.K:2-191) "a.a"; [boyoq] (IS.K:2-309) "a.a".

-l- (>-d-)>-t-

Böyle tonsuzlaşma örnekleri Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında kelime gövdesinde görülmeyip daha çok eklerde karşımıza çıkar. Eski Türkçedeki /l/ ile başlayan yapım ve çekim ekleri ses uyumundan dolayı l >d >t tonsuzlaşır. Bu olayı Kasapoğlu Çengel şu şekilde açıklar: " Kırgızcada /l/ ünsüzüyle başlayan ekler, tonsuz ünsüzle biten kelimelere getirildiğinde aykırılaşma sonucu meydana gelen l > d değişmesi yerini benzeşmeye bırakır. /d/ sesi, kelime sonunda yer alan tonsuz ünsüzle kullanılmadığı için tonsuz karşılığı olan /t/ye gelişir (Kasapoğlu Çengel, 2005:88). **Nar.** [tınştıq] (N.K:19-116) "barış"< tınç-lık; [başla-] (N.K:2-10) "başlamak" < baş-la-; **Isık.** [cáştıqım] (IS.K:10-15) "genlik"< yaş-lık; [işte-] (IS.K:11-256) "çalışır" < iş-le.

-n-(>-d-)>-t-

Yine eklerde görülen bu tonsuzlaşma olayı, tonsuzla biten kelimeye /n/ ile başlayan ek geldiğinde n>d aykırılaşma olayı gerçekleşir. Daha sonra benzeşme yoluyla /t/ ye döner. Bu değişme, +nI, +nU yükleme hâl eki ve +nIn/+nUn ilgi hâl ekilerinde görülür (Kasapoğlu Çengel, 2005:89). **Isık.** [taştın] (IS.K:2-3) "taşın" < taş-nın; [tüştü] (IS.K:14-47) "düşü" < tüş-nü.

-z > -s

Kelime gövdesinde ve eklerde z>s değişikliği Isık-Köl ağzından ziyade Narın ağzı metinlerinde sıkça karşımıza çıkar.

ET. koːzı "kuzu" > **Nar.** [qosŭ] (N.K:15-106) "a.a", **ET**. **kıːz** "kız" > **Nar**. [qıs] (N.K:4-66) "kız", [qıstarı] (N.K:4-211) "a.a".

3.5.3. Süreklileşme

3.5.3.1.Akıcılaşma

b- > m-

Eski Türkçedeki çift dudak /b/ sesi, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde kelime başında sistemli bir şekilde korunmuştur. Bazen kelime başında bulunan /b/ sesi, kelimenin geniz /n/, /ŋ/ sesleri bulundurması nedeniyle çift dudak genizsil [m] sesine dönüşür.

ET. ben "ben" > **Nar.** [men] (N.K:3-1) "a.a", [men] (N.K:7-24) "a.a", [men] (N.K:8-1) "a.a", [men] (N.K:9-13) "a.a", [men] (N.K:10-13) "a.a"; **Isık.** [men] (IS.K:11-3) "a.a", [men] (IS.K:12-11) "a.a", [men] (IS.K:14-1) "a.a". **ET. burun** "burun" > **Nar.** [murun] (N.K:17-48) "a.a", [murdu] (N.K:15-152) "a.a"; **Isık.** iyelik eki ile [murdu] (IS.K:2-405) "a.a", [murdu] (IS.K:4-145) "a.a", [murdu] (IS.K:4-165) "a.a". **ET. burun** "önce" > **Nar.** [murun] (N.K:12-110) "a.a", [murun] (N.K:17-29) "a.a", [murun] (N.K:1-116) "a.a"; **Isık.** [murun] (IS.K:16-12) "a.a", [murun] (IS.K:20-82) "a.a", [murun] (IS.K:22-241) "a.a".

-d̲-, -d̲ > -y-, -y

Eski Türkçede kelime içi ve sonunda bulunan /d̲/ sesi, Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında /y/ sesine gelişir.

ET. ıd̲uk "kutsal" > **Nar.** [ıyíq] (N.K:2-66) "kutsal", [ıyíq] (N.K:8-182) "a.a"; **Isık.** [ıyíq] (IS.K:7-90) "a.a", [ıyíq] (IS.K:11-123) "a.a". **ET. küd̲eːgüː** "güvey,

damat” > **Isık.** [küyöːsü] (IS.K:2-546) “kocası”, [güyömdün] (IS.K:7-9) “a.a”, [güyösü] (IS.K:8-74) “a.a”, [güyöːŋdü] (IS.K:13-30) “a.a”; **Nar.** [güyögö] (N.K:9-6) “a.a”. **ET. kuɖruk** “kuyruk” > **Isık.** [quyruq] (IS.K:2-156) “a.a”, hâl eki almış hâli [quyruqtan] (IS.K:2-208) “kuyruktan”. **ET. keːɖ- (g-)** “giymek” > **Isık.** [giy-] (IS.K:11-202) “a.a”, [giy-] (IS.K:12-35) “a.a”, [ǩiy-] (IS.K:6-130) “a.a”, [ǩiy-] (IS.K:9-90) “a.a”; **Nar.** [giy-] (N.K:19-157) “a.a”, [ǩiy-] (N.K:13-84) “a.a”. **ET. quɖ-** “koymak, dökmek” > **Isık.** [quy-] (IS.K:8-29) “a.a”, [quy-] (IS.K:9-226) “a.a”, [quy-] (IS.K:22-47) “a.a”, [quy-] (IS.K:22-286) “a.a”; **Nar.** [quy-] (N.K:13-140) “a.a”, [quy-] (N.K:18-23) “a.a”.

-g-, -ɣ- > -y-

Eski Türkçede kelime içinde bulunan /g/ ve /ɣ/ ünsüzleri Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında akıcılaşarak /y/ye gelişir.

ET. öğren- “öğrenmek” > **Nar.** [üyrön-] (N.K:13-121) “a.a”, [üyrön-] (N.K:13-123) “a.a”, [üyrön-] (N.K:1-98) “a.a”; **Isık.** [üyrön-] (IS.K:20-37) “a.a”, [üyrön-] (IS.K:20-38) “a.a”.

3.5.3.2. Sızıcılaşma

-b, -b- >-v/-β̱, -v-

İki ünlü arasında yer alan veya kendinden önceki kelimenin ünlü ile bitmesi sebebiyle /b/ ünsüzü sızıcılaşarak /v/ ünsüzüne gelişir Bazen de b-v arası /β̱/ sesine döner.

ET. baːr “var” > **Nar.** [var] (N.K:4-42) “a.a”; [var] (N.K:8-66) “a.a”, [var] (N.K:10-51) “a.a”, [β̱ar] (N.K:11-102) “a.a”, [β̱ar] (N.K:11-134) “a.a”, [β̱ar] (N.K:12-2) “a.a”; **Isık**. [var] (IS.K:2-221) “a.a”, [var] (IS.K:5-110) “a.a”, [β̱ar] (IS.K:9-25) “a.a”, [β̱ar] (IS.K:10-91) “a.a”.

ET. bu “bu” > **Isık.** [moʊ̯u] (IS.K:7-103) “a.a”, [mınavu] (IS.K:2-129) “a.a”; **Nar.** [moʊ̯u] (N.K:4-146) “a.a”, [mınavu] (N.K:13-160) “a.a”. **K.S. [mobu/mabu]** (mana+bu) “işte bu” K.S. s.549-568.

-p > -v

Bu ses olayı genelde kelime içinde olabileceği gibi kelime sonunda, takip eden kelimeye ulama yapıldığı durumda ortaya çıkar.

ET. köp “çok” > **Nar.** [göv̯elė] (N.K:17-42) “a.a”, [göv̯elė] (N.K:19-165) “a.a”, [göv̯elė] (N.K:2-58) “a.a”; **Isık**. [göv] (IS.K:8-116) “a.a”, [gövü] (IS.K:11-5) “çoğu”.

-ç-, -ç >-ş-, -ş

Eski Türkçede kelime içi ve sonunda bulunan /ç/ sesi bazen /c/, /s/ ve /t/ ünsüzlerinin yanında sızıcılaşarak /ş/ sesine dönüşür.

ET. avĭçğa “yaşlı adam, ihtiyar” > **Nar.** [aʊ̯ışqa] (N.K:13-89) “a.a”, [aʊ̯ışqa] (N.K:14-6) “a.a”, [aʊ̯ışqam] (N.K:1-19) “a.a”, [aʊ̯ışqa] (N.K:12-31) “a.a”; **Isık.** [aʊ̯ışqa] (IS.K:5-3) “a.a”, [aʊ̯ışqam] (IS.K:8-9) “a.a”, [aʊ̯ışqa] (IS.K:9-322) “a.a”. **ET. tınç** “rahat, sakin” > **Nar.** [tınştıq] (N.K:19-116) “barış”< tınç-lık, [tınş] (N.K:11-262) “a.a”; **Isık**. [tınş] (IS.K:10-48) “a.a”, [tınş] (IS.K:14-95) “a.a”. **ET. üːç** “3” > **Nar.** [üş] (N.K:15-22) “a.a”, [üş] (N.K:18-17) “a.a”, [üş] (N.K:19-77) “a.a”; **Isık**. [üş] (IS.K:16-9) “a.a”; [üş] (IS.K:16-69) “a.a”.

-k- > -g̱-

Eski Türkçedeki ön damak /k/ ünsüzü Isık-Köl ve Narın ağızlarında iki ünlü arasında sızıcılaşarak orta damak /g̱/ünsüzüne gelişir. Sadece konuşmada görülen bu orta damak /g̱/ ünsüzü Standart Kırgız Türkçesinde görülmez.

ET. sekkiz “sekiz” > **Isık.** [sėg̱iz] (IS.K:2-10) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:4-12) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:8-4) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:9-25) “a.a”, [sėg̱iz] (IS.K:11-168) “a.a”; **Nar.**

[sėg̱iz] (N.K:7-5) “a.a”, [sėg̱iz] (N.K:8-3) “a.a”. **ET. yiğit** “yiğit” > **Nar.** [cig̱it] (N.K:12-38) “a.a”, [cig̱it] (N.K:13-51) “a.a”; **Isık.** [cig̱it] (IS.K:2-16) “a.a”, [cig̱it] (IS.K:2-360) “a.a”. **ET. nekä** “niye, neden?” > **Isık.** [emneg̱e] (IS.K:2-557) “a.a”, [emneg̱e] (IS.K:5-11) “a.a”, [neg̱e] (IS.K:6-567) “a.a”, [neg̱e] (IS.K:6-568) “a.a”, [neg̱e] (IS.K:6-570) “a.a”, [Emneg̱e] (IS.K:12-112) “a.a”; **Nar.** [Emneg̱e] (N.K:13-21) “a.a”, [emneg̱e] (N.K:2-37) “a.a”.

3.5.4. Süreksizleşme

f- > p-

Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında genelde alıntı kelimelerin başında görülür.

Nar. [pikir] (N.K:8-104) “fikir”< Ar. فكر

Isık. [payda] (IS.K:19-59) “fayda” < Ar. فـايدة

Nar. [taraptan] (N.K:15-124) “taraftan” < Ar. طرف

x > q

Yine alıntı kelimelerde görülen bu süreksizleşme olayı Standart Kırgız Türkçesinde ve Isık-Köl, Narın ağızlarında az sıklıkta görülür.

Isık. [qaḫar] (IS.K:2-505) “haber” < Ar. خبـر

Nar. [qızmatım] (N.K:16-31) “hizmet” < Ar. خدمة

-n- >-d-

Bu ses olayı /n/ sesi ile başlayan hâl eklerde görülür. Bu ekler tonlu ünsüzle biten kelimelere geldiğinde süreksizleşerek /d/ ünsüzüne dönüşür. **Isık.** [qızdın]

(IS.K:2-511) “kızın”<kız-nın; [eldi] (IS.K:2-638) “halkı”< el-ni; **Nar.** [qoydun] (N.K:8-118) “koyun”< koy-nun; [bizdin] (N.K:16-102) “bizim” < biz-nin.

-m- >-b-

Bu tür ses olayı örneği tonlu ile biten kelimelere –mA olumsuzluk eki ve –mI soru eki geldiğinde hem standart dilde hem Isık-Köl ve Narın ağızlarında süreksizleşerek /b/ ünsüzüne döner. **Isık.** [bolbosó] (IS.K:22-87) “olmazsa”< bol-ma-sa; **Nar**. [alb̯a-] (N.K:5-41) “almaz” < al-ma.

Diğer ünsüz değişmeleri

-γ- > g̯

Eski Türkçede kelime içinde ve başında yer alan /γ/ ve arka damak /q/ sesi bazen çift-dudak ve genizsil /m/, /n/, /ŋ/ ünsüzlerin tesiriyle boğaz /g̯/ sesine geliştiği görülür. Bu ses olayı Standart Kırgız Türkçesinde görülmeyip Isık-Köl ve Narın ağızlarında karşımıza çıkar.

ET. yaγmur “yağmur” > **Isık.** [cámg̯ır] (IS.K:18-22) “a.a”, [cámg̯ırʁa] (IS.K:17-106) “a.a”. **ET. kız** “kız” > **Isık.** [g̯ızım] (IS.K:14-66) “a.a”, [g̯ızı] (IS.K:13-84) “a.a”, [g̯ız] (IS.K:14-63) “a.a”; **Nar**. [g̯ısí] (N.K:19-16) “a.a”.

3.6. Ünsüz Tekleşmesi

Standart Kırgız Türkçesinde genelde alıntı kelimelerde görülen bu ses olayı, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde Türkçe kelimelerde de az sıklıkta karşımıza çıkar.

ET. ottuz (ottoz) “otuz” > **Isık.** [otu̯z] (IS.K:12-22) “a.a”, [otuz] (IS.K:1-2) “a.a”, [otuz] (IS.K:2-561) “a.a”, [otuz] (IS.K:5-130) “a.a”, [otu̯z] (IS.K:8-3) “a.a”; **Nar. [otu̯z]** (N.K:8-117) “a.a”, [otuz] (N.K:16-48) “a.a”. **ET. ékki** “iki” > **Isık.** [e̯kö]

(IS.K:11-79) “a.a”, [eki] (IS.K:2-411) “a.a”, [eki] (IS.K:2-504) “a.a”, [eki] (IS.K:3-13) “a.a”, [eki] (IS.K:4-35) “a.a”, [eki] (IS.K:5-46) “a.a”, [eki] (IS.K:6-113) “a.a”; **Nar.** [ekị] (N.K:15-199) “a.a”, [eki] (N.K:8-54) “a.a”, [eki] (N.K:9-4) “a.a”.

Alıntı kelimelerde

Isık. [muɤalim] (IS.K:14-7) “muallim” < Ar. معلم

Nar. [dükön] (N.K:9-26) “dükkân” < Ar. دكان

Isık. [qasiyettü] (IS.K:16-42) “haysiyet” < Ar. حيثيت

3.7. Ünsüz Düşmesi

-γ- (>-w-)>-oo-, -uu-

Eski Türkçede kelime içinde yer alan /γ/ sesi, Kırgız Türkçesinde önce sızıcılaşarak /w/’ye dönüşür sonra erir. Bu ses olayı örnekleri Isık-Köl ve Narın ağızlarında yaygındır.

ET. aːgu-lug “zehir” > **Isık.** [uː] (IS.K:2-700) “a.a”, hâl eki ile [uːɤa] (IS.K:2-700) “a.a”; **Nar.** [uː] (N.K:19-138) “a.a”. **ET. aːgar < *aːgır** “ağır” > **Isık.** [oːr] (IS.K:1-3) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-17) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-50) “a.a”, [oːr] (IS.K:13-77) “a.a”, [oːr] (IS.K:15-93) “a.a”; **Nar.** [oːr] (N.K:8-155) “a.a”. **ET. ağrı-** “hastalanmak” > **Isık.** [oːru-] (IS.K:12-71) “a.a”, [oːru-] (IS.K:19-15) “a.a”, [oːru-] (IS.K:1-73) “a.a”, [oːru-] (IS.K:8-17) “a.a”; **Nar.** [oːru-] (N.K:7-37) “a.a”, [oːru-] (N.K:12-44) “a.a”. **ET. ogrı** “hırsız” > **Isık.** [uːru] (IS.K:11-250) “a.a”, [uːru] (IS.K:6-53) “a.a”; **Nar.** [uːru] (N.K:14-5) “a.a”, [uːru] (N.K:19-154) “a.a”.

-γ(>-w)>-oo,-uu

ET. taːğ “dağ” > **Nar.** [toː] (N.K:4-105) “a.a”, hâl eki ile [toːdo] (N.K:17-39) “a.a”, [toːdo] (N.K:4-105) “a.a”, [toːnun] (N.K:12-79) “a.a”; **Isık.** hâl eki ile [toːɤo] (IS.K:20-44) “a.a”, [toː] (IS.K:2-872) “a.a”. **ET. ulug** “ulu, büyük” > **Nar.** [uluˑ]

(N.K:12-1) “a.a”, [uluː] (N.K:19-70) “a.a”, [ulu] (N.K:2-23) “a.a”; **Isık.** [uluː] (IS.K:22-28) “a.a”, [uluː] (IS.K:2-633), [ulu] (IS.K:5-27) “a.a”, [uluː] (IS.K:9-94) “a.a”, [uluː] (IS.K:12-15) “a.a”. **ET. urug** “boy, kabile” > **Isık.** [uruː] (IS.K:19-81) “a.a”, [uru] (IS.K:2-6) “a.a”, [uru] (IS.K:2-62) “a.a, [uru] (IS.K:11-160) “a.a”; **Nar.** [uru] (N.K:4-21) “a.a”, [uruq] (N.K:8-13) “a.a”.

-d̲- (>-y-) ø

Eski Türkçede kelime içinde bulunan /d̲/ sesi /y/ sesine döner, daha sonra /y/ sesi erir.

ET. eːdär “eyer” > **Isık.** [eːr] (IS.K:16-177) “a.a”, [eːr] (IS.K:21-54) “a.a”, [eːr] (IS.K:6-90) “a.a”, [eːr] (IS.K:11-25) “a.a”. **ET. yad̲ag** “yaya” > Isık. [cöː] (IS.K:16-289) “a.a”, [cöː] (IS.K:6-229) “a.a”, [cöː] (IS.K:6-229) “a.a”; **Nar.** [cöː] (N.K:4-86) “a.a”, [cöː] (N.K:4-126) “a.a”.

-p-(>-b->-w-)>-aa-, -ee-

Kırgızcada /p/ ile biten tek heceli filler, -Ip zarf-fiil ekini alınca iki ünlü arasında kalan /p/ önce tonlulaşarak /b/’ye; daha sonra sızıcılaşarak /w/ye döner. Yarı ünlü /w/nin erir ve uzunluk meydana gelir (Kasapoğlu Çengel, 2005:100). **Isık.** [taːp] (IS.K:16-73) “bulup” <tawıp <tabıp<tap-ıp; **Nar**. [çáːp] (N.K:7-10) “vurup”<çawıp<çabıp<çap-ıp.

ẖ-> ø

Kırgız Türkçesinde alıntı kelimelerin başında bulunan /ẖ/ ünsüzü genellikle düşer. Bu ses olayı Isık-Köl ve Narın ağızlarında da görülür.

Kelime başında

Isık. [uquq] (IS.K:6-487) “hukuk” < Ar. حقوق

Isık. [esėpteˈn] (IS.K:22-137) “hesaptan”< Ar. حساب

Kelime sonunda

-ẖ > ø

Nar. **[nike]** (N.K:8-40) “nikâh” < Ar. نكاح

3.8. Ünsüz Türemesi

-y- türemesi

Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızları metinlerinde kelime içinde /y/ sesi türemesi görülür.

ET. kıːkur- “bağırmak” > **Isık.** [qıyqır-] (IS.K:2-482) “a.a”, [qıyqır-] (IS.K:6-352) “a.a”, [qıyqır] (IS.K:8-128) “a.a”, [qıyqır-] (IS.K:10-79) “a.a”.

Alıntı kelimelerde

Isık. [ɣ̱iynoɤo] (IS.K:9-41) “sinemaya”<Rus. ɣ̱ino

3.9. Hece Düşmesi

Bu ses olayı Isık-Köl ve Narın ağızlarında genelde vurgu veya hızlı konuşma sebebiyle, bazen de peş peşe gelen ve birbirine benzeyen ses gruplarının düşmesi ile ortaya çıkar. **Nar.** [eki̯miŋçi] (N.K:2-18) “iki bininci” < eki miŋinçi; [onçú] (N.K:2-34) “onuncu”< onunçu; [an] (N.K:11-15) “sonra”< anan; **Isık.** [aːn] (IS.K:1-50) “sonra”< anan, [an] (IS.K:10-23) “a.a” <anan.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. METİNLER

IPA Transkripsiyonu

Resim 1

Adı: Bolot
Soy Adı: Satıbaldiyev
Doğum Yılı: 1962
Doğum Yeri: Kaşat köyü
Uruu: Irıstay
Eğitim Durumu: Lise
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Kaşat köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Kaşat köyü
Derleme Yapılan Tarih: Şubat 2020

(1) Mɛn œzym ɯsɨ‿cœl ɾajðnŭndɑ, tɛmiɾ ɑjɨlɯ̆ndɑ d͡ʒɑʃɑjm. (2) œzym miŋ tɔɣuz‿d͡ʒˈyz ɑltɯmɯʃ ɛcint͡ʃi‿d͡ʒɨlɯ ɑcˠtjɑvɯɾdɑ tœɾœlɟˠœm. (3) ɑtɑm sɵɤuʃtˈŭn vɛtɛɾɑnɯ b͡ßɔl͡ɣɧ, ɑ ɛnɛm ɔndu tœɾœɟˠœn, ɔndˈŭ tœɾœp, ɛci ɤɯz, seɟˠiz ɛɾcɛcpˈiz, ɑndɑn ɑzɯɾ ɛcœːˌɤɑzɑ‿ b͡ßɔlup qɑlɤɑn, seɟˠizœːb͡ßyz bɑɾb͡ßɯz. (4) qɑlɤɑn bɑjɑɤɯ byt‿bɑːɾɯ yjlœnўp‿d͡ʒɑjlɑnɯʃqɑn, ɑzɯɾ mɛndɛnˈ ɟijin ɛcœːˌb͡ßɑɾ, inim bɑɾ ɑnɑn qɑɾɯndɑʃɨm bɑɾ. (5) ɑl tɛːtiɟˠi ɤɑɾɯ̆ndɑʃɨm ci͡ɣ͡ʃĭ‿d͡ʒɑɾɤɯl͡ɣɑqtɑ tuɾɑt, inim ɑjɨldɑ tuɾɑt, ɑtɑm yjyndœ. (6) ɑtɑm yjyn ɔŋdɔvˌɑlɯp, ɑtɑnɯ̆n d͡ʒʉrtun d͡ʒɵɤɔtpɔj saqtap d͡ʒyɾœb͡ßyz. (7) ɛmĭ bizɟˠɛ dɛɟˠɛn qɑlɤɑn bi̯ɾˌtuɤɑndɑɾdˈɯn bɑːɾɯˌtɛŋ d͡ʒɑχʃɯ̆‿d͡ʒɑʃɑ̆ʃɑt, d͡ʒɑχʃɨˌtŭɾuʃɑt. (8) mɛn œzym ŭʃʉl ɑjɨldɑ t͡ʃɵŋɔjup, ŭʃʉl ɑjɨldɑn ɔqup, tɛmiɾ ɑjlɯ̆nɑn ɔqup, bijɑqtɑ ɑrmijɑɤɑ bɑɾɯ̆p, qɑjɾɑ‿ɟˠɛlɟˠɛndɛ‿jin ɑnɑn uʃʉl ɑjɨldɑ‿le ʃɵpuɾdˈŭn ɔqusʉn‿ɔqup ʃɵpur b͡ßɔlŭp qɑlɤɑm. (9) ɑnɑn ʃɑfĭjɔr bɔlŭp,

qalqɔzdɔ malạcʸɔvɔz ajdap syt tarttɯm ɔn‿altɯ d͡ʒɨl. (10) ɔn‿alt‿d͡ʒɨl syt tartɯp qalqɔzdun ar‿d͡ʒaq bɛrǐ‿d͡ʒaqtarɯ‿mɛnɛn arălaʃɨp d͡ʒyrdym. (11) cijin sạjuz tarqap, ɔʃɵl maʃĭnɛni maɤa mɛnt͡ʃic qɯlŭp bɛriʃti. (12) ɔʃɵl maʃɨnɛni iʃtɛtiv‿ɔtŭrup, dɨjqant͡ʃɨlŭq qɯlɯp talada iʃtɛjm. (13) cʸartoʃcʸa seb͡ßɛb͡ßiz, bu:daj seb͡ßɛb͡ßiz, bɛdɛ t͡ʃab͡ßab͡ßɯz, ɔʃentiv‿ɔtŭrup azɯr cʸartɔʃcʸa taʃɨjm œzym maʃɨnɛ mɛnɛn biʃçɛçti‿ɟʸœzdœj. (14) œzym bɛʃ‿balanɯ̆n atasɨmɯn, mɛn œzym ɟɛlint͡ʃeɟʸim aɤ‿ɶlœŋdœn. (15) Sajaqbaj ɤaralaɛbdˀɯn nɛvɛrĕlɛrinɛn bɔlɔt. (16) a:n biz œzyb͡ßyz bɛʃ balam, yt͡ʃ qɯz, ɛcɨ ɛrcɛc. (17) ɛci ɤɯzɯmdɯ yjlœnttym, turmuʃqa‿b͡ßɛrdim. (18) balamdɯ yjlœnttym byrœsyn, ɛmi ɛ̣cœsy‿ɤaldɯ. (19) ananˀ ɛmi alar œz‿d͡ʒɵldɔrun ta:p ɟɛl‿ă̈tat. (20) ɛŋ ɟɨt͡ʃy:‿ɤɯzɯm ɯʃcʸɔldɔ ɔqujt. (21) ɛmi ajɨlda ajta‿turɤam bɔlsɵq, ajɨlda bɯjɨl d͡ʒaχʃɨ, ɔn‿seɟʸizint͡ʃˀĭ‿d͡ʒɨlɯ d͡ʒaχʃɨ ɔjlɔr‿b͡ßɔldu. (22) bajaɤɯ qɯrt͡ʃin d͡ʒajlɔsʉnda altmɯʃ œlcœny qɔnɔqɔ‿t͡ʃaqɯrɯ̆ʃɨp ɟœt͡ʃmœndœr ɔjundarɯ‿b͡ßɔldu. (23) ɟœt͡ʃmœndœr ɔjŭnu yt͡ʃ çyŋɟœ sɵzuldu qɯrt͡ʃinda. (24) anan t͡ʃɵlpɔn‿atada daɤɯ yt͡ʃ çyn ɔjŭn‿ɔjnɔldu, at t͡ʃa bb̆ɯʃ‿b͡ßɔldu, ulaq tartɯ̆ʃmaj‿b͡ßɔldu. (25) ɛmi turˀtsijadan daɤɯ ɟʸiʃĭlɛr ɟʸɛlĭʃip, bizdɛ ɟœcbœry tarˀɯ̆ʃpadɯb͡ßɯ, ɔʃlɔr taŋ Galɯʃtɯ mɯ̆ndaj ɔjun d͡ʒɵɤ‿ɛcɛn dɛp. (26) alar vidĭɔɤɔ tarˀɯ̆ʃɨp, alar tyrc ɛlĭn‿daɤɯ ulaqa tarttɯrɯʃpadɯb͡ßɯ. (27) ajɨl d͡ʒaχʃɨ œnycty. (28) anˀan min‿œzymyn uru:ma‿ɤaraɤanda beʃ‿ata ɤɔd͡ʒɵjardɯn nɛvɛrɛlɛrinĕn bɔlɔb͡ßuz. (29) ɔʃɵ bɛʃ‿atanɯ̆n nɛvɛrɛlɛrinĕn bɔlŭp bijaqta azɯr bɛʃ‿ata qult͡ʃa, ɛsentyɟʸœl, ɯrɯstaj, ɛsembaj‿b͡ßɔlŭp bœlўnœb͡ßyz, t͡ʃɵɤu bɛʃ‿atanɯ̆n baldarɯ̆nanbɯz da. (30) anan bɛʃ‿atanɯ̆n ĭt͡ʃinɛn azɯr bu ɤaʃat, tɛmir ajlɯnda œzў̆b͡ßyzdyn ɛlib͡ßiz mɛnɛn t͡ʃɵɤu_d͡ʒaʃajb͡ßɯz bid͡ʒɛrdɛ urular‿u:ru‿b͡ßɔlŭp. (31) bɛʃ‿ata qɔd͡ʒajar, bizdɛ azɯr atɯɤɯr bar anan ɯrɯztaj, ɛsenbaj bajaɤɯ sadɯr‿acʸɛnĭn nɛvɛrɛlɛrĭnɛn u:rularɯ̆naŋ qalɤambɯz. (32) biz œzyb͡ßyz uʃʉ ajɨlda ɟœp u:rular‿b͡ßar. (33) qarataman bar, tɛ: tɛscɛjdɛn da ɤarataman bar‿ɛcɛn ɔʃɵlɔrdun d͡ʒarɯmɯ bijaqta, d͡ʒarɯ̆mɯ tɛscɛj d͡ʒaqta ɛcɛn dɛːʈiɟʸi d͡ʒet‿œɟʸyz d͡ʒaqtar‿ɛcɛn. (34) d͡ʒarɤɯlt͡ʃaq d͡ʒaqtarda ɔqʃɵjt. (35) anan bu d͡ʒanɯɪb͡ßɯzda qazaq tuqumŭ dɛp‿qɔ:t, bɔstɛrinin

ɛlĭnɛn ɟɛlĭʃcɛn da, qazaqtaɾdɯn tuqumu dɛp qɔjðt. (36) qazaqtaɾdɯn tuqumunan ɟɛlɟʸɛn uːɾulaɾ b͡ßaɾ. (37) alaɾ qaɾɤaj_b͡ßulaqta ɔʃɵ qazaq tuqŭmu dɛɟʸɛn uːɾu_b͡ßɔlŭp qalɤan. (38) alaɾ œzynçœ̆_b͡ßiɾ d͡ʒetĭ ata_b͡ßɔlŭp alaɾ œzynt͡ʃœ_b͡ßœlўnʃœt. (39) ɛmĭ_biz œzyb͡ßyz ajɨlda aɾ_ɟʸim œzўb͡ßyzt͡ʃœ_ɤɯzmat qɯlab͡ßɯz, œzўb͡ßyzdyn d͡ʒaχʃŭnaqaj tɔjdɔ, œzўzdyn uɾulaɾ_b͡ßɔlup ajɨldaɤŭlaɾ bɔlup anan œzўzdyn ajɨldaɤɯlaɾ bajaɤɯ nɔːɾuz tamaɤɯb͡ßɯz baɾ. (40) mɛctɛpcɛ_b͡ßaɾɯp nɔːɾuz œtcœrœb͡ßyz, mɛt͡ʃĭtib͡ßiz baɾ, mɛctɛb͡ßiz ajăb͡ßaj t͡ʃɵŋ, ɔn_biɾ d͡ʒɨldɯq mɛctɛp. (41) anan bizdĕ dɛɟʸɛn baːɾɯ_tɛŋ bajaɤɯ d͡ʒanɯb͡ßɯzda ɔɾus_ajɨl b͡ßaɾ. (42) ɔɾus tilĭni yjɾœnyv_atŭ͡ʃat, qazaq tilĭn yjɾœnyv_atŭ͡ʃat, tyɾc tilin yjɾœnyv_atŭ͡ʃat, ɔʃɵl baɾɯ_tɛŋ d͡ʒaχʃɨ. (43) œnyɟʸyp qalɤan.

Turister köp kelebi?

(44) bizɟɛ tuɾistɛɾ ɟœp çɛlet, d͡ʒanaɤɯ ɟœt͡ʃmœndœɾ ɔjŭnŭna altmɯʃ œlcœdœn ɟɛlɟʸɛn baja tuɾistɛɾ qa'jɾa_le bɯjɨl d͡ʒɨlɯɤa ɟɛlĭp_qalɯʃtɯ. (45) d͡ʒajlɔːb͡ßuzɤa t͡ʃɛjĭn baɾŭʃɨp, ɟœlyb͡ßyzɟœ ɟɛlĭp ɛs_alŭʃɨp, lɯʒnɯj bazaɤa t͡ʃejin ɟɛtiv_atŭ͡ʃat baːɾɯ_tɛŋ, mŭna azɯɾ lɯʒnɨj bazanŭn sezɔnŭ_b͡ßɔluv_atat. (46) baːɾɯ_tɛŋ d͡ʒaχʃɨ azɯɾ, œnyɟyv_alɯʃqan, ɔʃɵl_anan, tuɾmuʃ d͡ʒaχʃɨ. (47) biz bɔːŭɾɛci t͡ʃɵŋ aq_sʉ, cit͡ʃi aq_sʉ d͡ʒanaɤɯ qɯɾt͡ʃɯn d͡ʒajlɔsʉnă b͡ßaɾatqanda t͡ʃɵŋ aq_sʉ cit͡ʃi aq_sʉ dɛɟʸɛn d͡ʒajɨt baɾ, uʃelijab͡ßɯz baɾ. (48) ɔʃjaqa att͡ʃandaɾ tuɾistɛɾdi atqa baja miŋɟizip, bɔz_yjlœɾ tiɟʸĭlip, qaɾa_ɟʸœl, d͡ʒaʃɨl_ɟœl d͡ʒanaɤˀŭ ilɟʸɛɾci aq_cɛmɛ taɾtɯlɤanˀ t͡ʃɨŋGɨz ajtmatɯptɯn aq_cɛmɛsindɛ uʃʉ bizdĭn qapt͡ʃɨɤajdan taɾtɯlat. (49) qaɾa_ɟʸœldœn taɾtŭlat. (50) d͡ʒanaɤˀŭ buɤu ɛnɛ bɛʃicti ɟœldœn sўzyp t͡ʃɨɤaɾɯv_atpajb͡ßɯ, ɔʃɵl ɔʃɵ bizdˀĭn d͡ʒajlɔdɔ. (51) al d͡ʒɛrdɛ ahɔta da_ɤɯlŭ͡ʃat, d͡ʒajɨnda ɛlib͡ßiz ɔʃjaqa_b͡ßaɾɯɨp qaɾaɤajdˀɯn aɾasɨnan tɛpɛc tɛɾiʃet, qɔzŭɤaɾɯn, ajaqta œzynt͡ʃœ bajaɤɯ malt͡ʃɨlaɾɯb͡ßɯz da_ɟʸɛtɛt, d͡ʒajlɔb͡ßuz t͡ʃɵŋ d͡ʒajlɔː. (52) ɛmĭ uːɤa t͡ʃɨqqanda sʉːɾ_ɤaɾmaʃat, ɛliɟʸ_atŭ͡ʃat, ɟijiɟʸ_atŭ͡ʃat. (53) ɛmi al zapavɛdnictɛɾ al_d͡ʒɛrdɛ ɟœp d͡ʒɛrlɛɾɟʸɛ bajaɤˀ tɯjuː salɯŋGan da, ɟœvy ɔɤ_attɯɾb͡ßajt, qaɾap_turŭ͡ʃat, bɔlb͡ßɔj_le b͡ßaɾa_b͡ßɛɾĭ͡ʃet.

Eer cönündö

(54) ɛmi ɛːɾ cœnўndœ ajtsam. (55) ɛː ilɟʸɛɾi mɛn ciʧinˈɛcɛj ʧaqta at minip, ɛʃec minip ɛːɾdi˷ɤandaj tɔqujt, baːɾɯn˷teŋ ɔʃɵl yjɾœnўp˷qalɤambɯz biz ciʃĭnɛcɛj ʧaqtaʧi. (56) azɯrqɯlar tɔɬqð maʃɨnaɤa ɔtŭrŭp˷qalŭʃpadɯvɯ. (57) maʃɨnɛɟʸɛ ɔturŭv˷le ɛːɾdi untup baɾatʃat. (58) malʧilaɾ˷le biliʃet ɛːɾdi. (59) a ustaqan bɔjunʧa, maldɯn ustuqandaɾɯ˷bßɔjunʧa ʤana ʤamanʧilɯq, ʤaχʃilɯq tɔjlɔrdɔ, qajsŭ ustuqan qajaqa bœlynœt, baːɾɯn˷teŋ ɔtŭ̧ tabßaqa ʧejin bœlўʂtўɾўp bɛrɛbßiz ʤaχʃinaqaj˷ɤulŭp. (60) maldɯ sɵjɤɔndɔ ʤaχʃi˷sɵjɔbßuz, ustŭqandap. (61) azɯrqɯlaɾ ʤanaɤɯ stanɔq mɛnɛn˷le ɟescilɛp ustŭqandɯ unutup baɾatʃat. (62) ɛsci ɟijimdɛrdi dɛle ɟœp ɟijbßɛj˷ɤalŭʃtɯ. (63) ilɟʸɛɾi mɔu sɵɤuʃtaŋ ɟijin biɾ mɔu˷ʤɛrdɛ iʃembɛc dɛɟʸɛn abßɯʃqa pĭleŋɟɛ tyʃyp, nɛmistɛrdˈin pĭlenĭnɛ tўʃyp, ajaqtan pĭlendɛn ɟelɟʸɛndɛŋ ɟijin bizdin savɛttɛr sajuz ɤajɾa sɵttɔp, ɔʃɵndɔ urqalim dɛɟʸɛn abßɯʃqa œzynўn inĭlɛri˷bßɔlɔt, ɔʃɵrɛciɟʸɛ bßaɾɯp, saldat bɔluv˷ɔʃɵ bijaqa ɟʸɛlĭp dizɛrtiɾ bßɔlŭp ɟɛlɟʸɛndɛ ɔʃɵl ɟiʃĭni˷ɤajtaɾɯp qat bɛrɟʸɛn˷ɛcɛn. (64) “Bɔu qattɯ yjɟœ bɛrdiɾivij” dɛp bɛrse al ɟiʃi bɛrvɛj˷ɤɔjŏt˷ɛcɛn qattɯʧi. (65) ɛmĭ ɔʃɵl qattɯ dɛɟʸɛn ɛrtɛsi da ɔʃɵ ... ʤata˷bßɛrĭptiɾ da. (66) anan ɟiji:n al˷ɟiʃi ɛmɛdɛŋ ɟɛlɟʸɛndɛŋ gijin, bajaɤɯ dĭzɛrtiɾ bßɔlŭp diɟʸi nɛmistɛrdin pĭlenĭndɛ ʤyɾyp, ʤanaɤɯ altɯn, qɯmbat balˈŭlaɾdɯ pạdzɛmnɨj ʤɛrlɛɾɟʸɛ qatqaŋGa ʧejin baɾɯʃip, ɛmĭ ɔʃɵndɔn tɣɾy˷ɤalŭptɯɾ. (67) ɛmĭ qatqandaŋ ɟijin nɛmistɛr ɔʃɵnʧɵ saldat qɯɾɤanda astˈŭnda ṭiɾy˷ɤalŭptɯɾ ɔʃɵl abßɯʃqa. (68) ʤambaʃtaɾɯnda nɛmistin ciɾɛsi, baʃinda nɛmistin ciɾɛstɛɾin ɟœɾyp˷qaldɯq. (69) ɔʃɵl ɟiʃi ɟijinʧɛrɛɟʸ˷le mɛn ɟœɾdym, ŭʃʉ mɛndɛj ubßaɤɯnda˷cɛn mɔu pansijanattaɾɤa saqʧi˷bßɔlup iʃtɛʧi. (70) ɔʃɵl saqʧi˷bßɔlŭp tuɾɤan ʤɛrĭnɛn bajaɤɯ, ɛmɛsin qajaqta ʤyɾœt dɛv˷ɔʃɵlɔrdɔn ɟim qaldɯ dɛp byt izdɛp taːp uʃʉl abßɯʃqanɯ uɾdap˷ɟɛtɛt. (71) ɔʃɵl abßɯʃqa ʤɵɤɔlŭp ɟɛtip, anan ʤanŭnda qaʧqɯn dɛɟʸɛn abßɯʃqa bßɔlŭp˷qalat. (72) qaʧqɯn dɛɟʸɛn abßɯʃqa tynytʃyndœ˷lɛ bßiɾ, biɾ˷ubßaqta ɟʸɛlʧy˷cɛn, qaɾa˷vɔlɟa yjynœ˷ɟʸiɾip qajɾa ʧiɤɯp ɟʸɛttʃi˷cɛn. (73) ɔʃɵl vɔlɟa, ɛmnɛ vɔlɟa, ɔʃɵl

tiɻʸi͡bß̆u dɐp, ɔʃɵ baldaɾɯ yj salɯ̆ʃɯptɯɾ. (74) qɯzɯl ɻiɾpiʃtɐn yjˌsalɯp ɔʃɵlˌɻʸiʃi, anan ɻœɾsœ ɔʃɵɾeci ɾecɐttɐɾ siɻaqtu ɻʸiʃĭleɾˌɐcɐn. (75) uʃʉ ɻɐrmanĭja d͡ʒaqtan ab͡ßɯʃqa ɻœvˌaqt͡ʃaˌb͡ßɐɾĭp tuɾt͡ʃʉ ɐcɐn. (76) ɔʃɵ vɔlɻa aqt͡ʃa apcɐlĭp taʃtapˌcɐtĭp tuɾt͡ʃʉˌcɐn. (77) anɯ ɻiːjint͡ʃɐrɐːc biz œzyb͡ßyz baja uɤup ab͡ßɯʃqalaɾdan, ɔʃɵl t͡ʃɨn tuɾb͡ßajb͡ßɯ dɐp. (78) d͡ʒanaɤɯ cinɔsʉnda nɐmistɐɾ saldattaɾdɯ byt ɔqˌdaɾɯnɯ̆n baːɾɯn d͡ʒɐrdĭn astˈɯ̆na qattɯɾɯ̆pˌqattɯɾɯ̆p tuɾup, qɯɾɯp salɤanda ɔʃɵl ab͡ßɯʃqa b͡ßaɾˌɐcɐn, ɔʃɵl cinɔ tuːɾa taɾtɯ̆lɯptɯɾ da. (79) azɯɾ ɔʃɵl ab͡ßɯʃqalaɾ œtypˌɻɐtti, d͡ʒoqˌqaldɯ. (80) azɯɾ bytˌɐlɐ d͡ʒaʃtaɾ ɤalɯ̆p, bilɻʸendɐɾib͡ßiz uʃʉl b͡ßɔlŭp qaldɯ, baldaɾɯ daɤɯ b͡ßaɾ, œzy œʃɵl ab͡ßɯʃqanɯ̆n baldaɾɯˌ b͡ßaɾ, d͡ʒaχʃɨˌd͡ʒaʃă̆ʃat alaɾˌdaɤɯ. (81) d͡ʒaχʃɨ tuɾuʃat, ɔʃɵl qat͡ʃqɯn dɐɻʸɐn ab͡ßɯʃqa baːɾɯn ajtɯpˌd͡ʒyrt͡ʃyˌlɛ, ɔʃɵn ɐstɐp Galɯ̆ptɯɾ baːɾɯˌtɐŋ.

Sáyapkerçilik barbı?

(82) ɑ bizdɛ atˌtaptaɤandaɾ b͡ßaɾ, bĭzdˈin ajɨlda d͡ʒanaɤɯ ulaq, ulaq taɾtɯ̆ʃat, d͡ʒɵɾɤɔ t͡ʃab͡ßɯʃat, ɻylyc t͡ʃab͡ßɯʃat bu t͡ʃɵlpɔnˌata ipq̣dɾɔmGɔ d͡ʒaqɯnɯɾaːq tuɾab͡ßɯz. (83) ɔʃjaqaˌb͡ßaɾɯp mɛldɛʃtɐɾɻʸɛ qatɯ̆ʃɨp turŭʃat baldaɾ. (84) ajɨlda bajaɤɯ œzyb͡ßyzdˈy̆n baldaɾ œzynt͡ʃœ stadiɔndɔrub͡ßuz baɾ ulaq taɾtaˌtuɾɤan, at t͡ʃqptɯraˌtuɾɤan, alaɾɤa qadɨmcidɛj t͡ʃœp bœlypˌbɐ̣ɾɻʸɛn, d͡ʒɐr bœlypˌbɐ̣ɾɻʸɛn, ɔʃlɔrun baɤɯpˌturŭʃat. (85) ɛmi ataŋdɯn ajtqan sœzdœry ɛsiŋdɐŋ ɻɐtpɛjtˌɐcɐn da, baːɾɯˌtɐŋ ataŋdɯn aytqan, ɛnɐŋdin ajtqan sœzdœrdy baːɾɯ d͡ʒaχʃɨ ɛsiŋdɛˌɤalatˌɐcɐn. (86) ɔʃɵnunˈ baːɾɯˌtɐŋ baja ɛstɐŋ ɻɐtcis ɔqujalaɾ b͡ßɔlŭp qalatˌcɐn. (87) ataŋdˈɯn ɛmnɛ ajtqan sœzdœrdyn baːɾɯn azɯɾ œzyb͡ßyzdˈyn baldaɾɤa ajtɯvˌatab͡ßɯz ɔʃɵ sœzdœrdy.

Çóŋ ataŋar emne aytçu ele?

(88) t͡ʃoŋˌatab͡ßɯz ɛmi, “ɛl mɛnɛn t͡ʃɵːɤu d͡ʒyɾɻʸylœ, ɛldɛn bœlymbœɻʸylœ, qudaˌsœːctœrdy sɨjlaɤɯla, d͡ʒamant͡ʃɨlɯq, d͡ʒaχʃɨlɯqtaɾɤa baːɾɯnaˌb͡ßaɾɯp qatɯʃqɯla dɛt͡ʃi. (89) ɛmi atab͡ßɯz, ɛnɛb͡ßiz ajtqanɯ ɯntɯmaqtuː b͡ßɔlŭp

d͡ʒasaɤɯla dɛt͡ʃi. (90) biz˷œzb͡ßyz ɔm˷biɾ tuːɤan ɯntɯmaqtu˷d͡ʒaʃajb͡ßɯz azɯɾ, ɔʃɵ atab͡ßɯzdˈɯn ajtqan sœzdœrynўn baːrɯn d͡ʒasajb͡ßɯz azɯɾ. (91) atab͡ßɯz, ɛnɛb͡ßiz ɕcœ˷teŋ azɯɾ œtyp˷ɻɛtcɛn. (92) ɻœp d͡ʒɨl b͡ßɔldu, ɔʃɵlɔɾ ɔjŭb͡ßuzdan ɻɛtpɛjt. (93) baːrɯ˷tɛŋ d͡ʒaχʃɨ azɯɾt͡ʃɨ. (94) œzym bˌiɾ˷tuːɤandaɾɯm baːrɯ˷tɛŋ byt maʃinɛ ajdajb͡ßɯz. (95) mɯndan biɾ ɛcem˷ɛle muɤalim, azɯɾ pensijaɤa t͡ʃiɤɯv˷alɯʃtɯ. (96) anan qaɾa qɔldɔ bajcɛm baɾ, ɔʃɵ˷ɻʸiʃi bajaɤɯ dɔqtuɾdˈun ɔqusʉn˷ɔqup, sanɛpistansijanɯn ɻlav˷vɾat͡ʃɨ˷b͡ßɔlup iʃtɛjt azɯɾ qaɾa qɔldɔ. (97) ɑ˷ɻʸiʃĭleɾ da bala˷b͡ßaqŭɾaluː. (98) Byt nɛvɛrɛly˷b͡ßɔluʃqan baɾɯ˷tɛŋ.

4.1. Isık-Köl Ağzı Metinleri

Resim 2

Adı: Satıy
Soy Adı: Supayev
Baba Adı: Supa
Doğum Yılı:1937
Doğum Yeri: Ak-Ölöŋ
Uruu: Orus uulu
Eğitim Durumu: Mesleki teknik
Evlilik Durumu: Dul
Yaşadığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapılan Tarih: 15 Şubat 2019

IS.K:1

Baştadıq ayta beriŋiz.

(1) Aytıp baştayímbı. (2) Men aɤ̯ölöŋ ayílĩnın turɤunu súpa uːlu sátıy, bir míŋ toɤuz̯cüz otuz cėtinç̆ĭ̯cílı uşú aɤ̯ölöŋ ayílınan tuːlɤamın. (3) Menin balalıq ǩünümdün baːrı oːr̯g̲ündörg̲ö, sóɤuş uḇaɤına tuş keldi. (4) Dalaydı gördük, oşól uḇaqtarda atam mal ḇaqçú, qoy ɤaytarçú̯le. (5) Anan kiyin tig̲i, emeg̲e sóɤuşqa cárdam dep bıştaq cásap, beriş̯çün tig̲i altı̯c̆üz ɤoydu 'sáːp, oşónŭn sütünŭ̆ alĭp barĭp bıştaq tarttĭrıv̯anan sóɤuşqa ǩetiv̯atçú. (6) Oşóndo altı̯cüz ɤozunu cáŋg̲ız qarmap, cáŋg̲ız baylap, ǩög̲öndöp, uşintĭ̆p cürüp çóŋoydum. (7) Oşóntip cürüv̯anan oquːɤa̯g̲eldim. (8) Qırq cėtinçĭ̯cílı, oquɤa ǩeç ǩelip qaldım da cálaŋ oşó malda cürüp. (9) Anan oşónŭ̯menen oşó aɤ̯ölöŋ ayílĩnan cėtinçi ķılastı büttüm. (10) Oquːnu. (11)

Anda‿yin anan tetiǧi sėǧiz, toɤuz, ondordu tetiǧi sáruːdan maķsim gorķiy atĭndaɤı orto mekteƀinen oqudum. (12) Oşól andaŋ geldim, gelǧende‿yin anan turmuş, sóɤuş bütüp, turmuş delė cáɧşí oŋolup, öz cóluna tüşŏ‿lėk, qıyínçílıq uƀaq, emne‿ɤılam anan, ată enemdin baˈrı qarɤan, ată‿enem qarɤan eme ękö‿teŋ, pėnsiyada. (13) Özümdön başqa cėˈti ƀir tuːɤanım bar alardı 'baɤış ķerek boldu. (14) Oşónŭ‿meˈn anˀan balıqçída emtes (mts) deǧen bar‿elė oşóndo traķtiristˀin oqusú açílıv‿atĭptĭr oşóɤo‿ǧiriv‿anan üç aylıq traķtiristin oqusún bütüp anan traķtír aydap ată‿enemdi, böbˀöktörümdü baqtım. (15) Oşóndo toɤuz cíl ɤo, toɤuz cíl traķtir aydadĭm. (16) 'Andanˀ giyin anan ķündöŋˀ‿gˀüŋgö anan zaman oŋolup cėtişė‿başтadıq. (17) Giyimge cėttıq, aytsám murunˀ sóɤuş uƀaɤında emne ķiyim deǧen cóq, qışqısín cálaŋ qoydŭn terisinen ton deyt oşónŭ cásáp, şímgɐ çėyin oşó teriden ķiyçŭƀŭz. (18) Anan cáyqısín qolɤo taːr sóɤup cásáyt. (19) Oşónŭ‿menen şím ķąstyum cásáp ķiyip cürdük. (20) Oşóntip cürüp, on beş cáşíma ǧelǧende çüpürök ķiyimdi oşóndo ăraŋ ķiydim. (21) Aɤă‿çėyin cálaŋ oşól qoydun cünü menen, terisi menen cám‿baɤıp cürdük da. (22) Oşól andaŋ giyin anan, andaˈ‿yin anan tiǧi emteste şópurdun oqusú açílıv‿atıptĭr aɤa‿ǧirip anan oşónu menen anan qayra‿lė oşól öz aylımda şópur ƀolup cürdüm, baş ayaɤı otuz eki cílƀı uşúnday şópur ƀoldum. (23) Aːndan anan bütköndö‿yịn anan cáş ḍă ötüp barătat, qarɤanda ɤoy emi dep bayaɤı maşíneden de tajáyt eken ķişi tajáɤandă anan qoydu ötközüp berĭv‿anan ǧoy ƀaqtım. (24) Altı cíl ɤoy ƀaɤıp, oşėntip cürsöm‿elė anan zaman uşú‿ƀolup qaldı. (25) Anan mal sáldın baːrın taratıp, baːrıƀızdĭ ele taratıv‿iydi. (26) Oşónŭ‿menen anan oturŭp qaldıːq.

Atıŋızdın maanisi? Atıŋız kandayça koyulup kalğan?

(27) Cánă aytpadımbı sėǧiz bir tuɤammın dep, oşó menden murun törtöː ölŭptür bir tuːɤanĭman. (28) Ată‿enem anan bala ǧörböy zarlap cürŭp apamdı anan oşó mal baɤĭp cürüp, oşó sėmiz-bel deǧen cáylo ƀar, oş‿cėrden töröv‿anan bayaɤı qırɤızçá ırım ǧılıp, başqă‿üyǧö ƀarĭp töröp, anan oşól üy baɤıptır, cėti‿ǧün oːzu menen süt berip, anan

oşóndon bayaʏı qırʏızçá ırımdap barĭp göŋ, termeçik birdeme sirdeme alĭp barĭp, işi‿ʏılıp toʏuz nersėnin başín biriktiriv‿alĭp barĭv‿anan 'sátıv‿alat eken. (29) Oşóndon anan atımdı sátıy ʏoyuptur. (30) Oşónŭ‿menen anan sátıy‿bolŭp qalĭptırmın, sátılíp ǩeldi bolŭp. (31) Súroːŋor bolsó berĭp turʏula, men unutup qalam.

Partiyağa müçö bolduŋuz bele? Koy kaytarıp cürgöndö.

(32) İː anan aytsá, cánaʏı traqtĭris bolup cürgöndö delė ʏıyín işтep cürdüm. (33) Perėdaviǩ bolŭp. (34) Anan şópur bolʏondo da işтep cürdüm, oşóndo cáŋşĭ işteyt, aʏ‿cüröt, taʏ cüröt deşiv‿anan tigí partiyaʏa ʏabıl aldı. (35) Elüˑ, có altmış ekinçi cíldan toqsónç‵ŭ cílʏa çėyin, sạyuz taraʏaŋgɐ çėyin, ǩom partiyanĭn müçösü bolŭp cürdüm. (36) İşтegen işterim bolsó oşól.

Pensiyaga kaysı cılı çıktıŋız?

(37) Aː anan giyin tigi pėnsiyaʏa eˑli‿beş cáşímda çíʏıp qaldım, çíqqanĭ uşú‿boldu, ẓaman uşú‿bolŭp qırʏızstan özünçö mamılėket bolʏondo aqayeb priǩaz çíʏarĭptır, on cíl stajı, elü‿beş cáş menen çábandar çíʏa‿bersin dep. (38) Anan oşóʏo‿ʏabılĭp qalĭp, elü‿beş cáşímda anan pėnsiyaʏa çíʏĭp ǩettim, qoy baqqandın arqasí menen.

Balalıq keziŋerden aytıp berseŋiz?

(39) Balalĭq ǩez emi, aytıv‿otursá tügöŋgüs elė bizdiki. (40) Ǩörbögöndü gördük, cílaŋaş, círtıq bolŭp cürdük. (41) Cánaʏıday eçėn cólu ʏoydu cóʏotup, qoy bölŭ̈nüp ǩetip cė ʏozu bölŭ̈nüp ǩelip talaːʏa tünögön gündör boldu. (42) Al ubaqta emne ǩiyim degen cóq, but ǩiyim, misálı mou ǩüzündö oquʏa gelėrde qolʏo çóqoy cásáp berçü, oşó çóqoydu göktöp qıştap ǩiyebiz, cázında çóqoy da bütöt, may‿ăyí‿gelĭp, cáz ǩelgende çóqoydu ırʏıtıv‿iyip qayra sintabürgö çėyin cíŋaylaʏ‿elė cürö‿bẹrçübüz. (43) Buttum baːrı dalaydı gördü, ǩesildi. (44) Ǩesilgenĭn maylap sáylap, işi‿ʏılıp ǩün ötüp cürŭ̈p, ölbögön cáŋgɐ, bolot‿eken da, uşúnday şáttarʏa tuş ǩeldik. (45) Eˑ, anan cána sóʏuş ubaʏında çíndıʏı qıyín elė boldu, cóqçúluq. (46) Biz daʏı men, ată‿enem mal

üçün ǩöp bilḇey ̆ɤaldıq. (47) Sórpo ̆şileŋ, et ̆met cėp. (48) Nan deg̱endi bir cílda ekĭ elė ̆g̱örçüḇüz, qurman ayt, orozo ayt deg̱ende. (49) Oşóndo daɤı elde cóq da, anan balançá g̱ünü ayt bolót deşip, emĭ undu ɤaydan taḇaḇız dep qarayláyt. (50) A꞉n aytĭp qalışçú balançánĭn bu꞉dayí ̆ḇar ̆eken dep. (51) Anan barıv ̆oşóndon 'bir ḇado꞉t bolsó da bu꞉day alĭp kelĭp cárɤılçáqa tartıp, anan un cásáv ̆anan arvaqtarɤa ɤuran oqutŭp, nandı oşóndo ɤana bir cėçüḇüz. (52) Cė ̆volḇosó nandı ǩörg̱ünüḇüz da cóq. (53) Anan bayaɤ ̆ĭ cárma menen cán baqtıq, ayran, süt oşónŭ ̆menen cürüp cán baɤıp çóŋoyduq da. (54) Görg̱ülŭktü cáḫşí ělė g̱ördük.

Baldarıŋız, kança balaŋız bar?

(55) Azır, baş ̆ayaɤı om ̆balalu ḇoldum, üçö cėrde, cėtö ̆ɤoldo azır. (56) Cėti ḇalam bar, bardıɤı aman esėn, üylü ̆cáylu ḇolɤon, bala ̆ḇaqıralu꞉ ḇolɤon uşúnda꞉y.

(57) İlg̱erki men ̆en azırqını sálıştırɤanda ilg̱eri emĭ cána bolɤondun barın aytpadımbı, emĭ a/ızır cáḫşí ělė ɤudaya ̆şüg̱ür. (58) Azır cáḫşí, ɤuturuv ̆elė turɤan çáq, çíndıɤı. (59) Tamaɤ ̆aş genen, ǩiyim deg̱en eme genen, círɤav ̆elė cáḫşí ělė ḇolŭp qaldı, ilg̱erkig̱e ̆ɤaraɤanda, emĭ ilg̱erĭ delė cáḫşí ḇolmoq cánaɤı sóɤuş qılıp ketti da, cė ̆ḇolḇosó sạyuz uḇaɤı anday cámançílıqa alĭp ̆barḇayt ̆elė da. (60) Oşó sóɤuş ɤana ɤu꞉ratıp ketti bizdi. (61) Altı, cėti cíl azaptı ǩördük cáḫşí ělė.

Mal baɤıp cürgöndö kaysı cayloogo caylaçu eleŋiz?

(62) Anda ̆yin anan cánaɤı ayaɤında altı cíl ɤoy ̆ɤaytardım dev ̆atpaymbı. (63) Sápqoz boşótpoyt ǩelip, mėhanĭzatırdan bolḇoy ̆atıv ̆anan doɤurŭnuv ̆ạtıv ̆anan g̱oyɤo ḇardım, altı cíldın eki cílı, súḇay ̆ɤoy baqtım. (64) Tört cílın tu꞉t qoy ḇaqtım. (65) Büt plan tapşírmasínĭn ba꞉rın aşíɤı menen atqarıp, peródavoq çáḇan bolŭp cürdüm cáḫşí elė. (66) Anan zaman bu ̆volŭp qaldı. (67) Qırɤıstan özünçö mamıleket boluv ̆anan tarap kettik ḍa anan qaldı oşón ̆menen qalɤandarı.

Kança pensiya alasız?

(68) Pėnsiya ė: cánaɤı elü̯be̯ş cáşímda çíqtım dev̯atpaymbı, anda oşó toqsón birinçĭ̯cíl belė, ŭrubilden sėksėn toɤuzbu uşúnday̯ĕlė rubil bolçú. (69) Anan emi ķöböyüv̯oturup azır ɤudaya̯şügür cáh̨şí sėg˜iz miŋge bardı. (70) Oşónŭ menen cán sáqtap cüröm azır. (71) Cėti balam bar.

(72) Ayíl̯apada emi bir tov̯elė̯volçúbuz, men öŋdü: ķlastaş ana̯mĭnadan, oşónŭn ba:rı̯le buyruɤ̯e̯ken göbü̯lė ölüp qaldı. (73) Acál cėtti, ķóbü öldü emi, oşó ķlastaştan çóɤu: cürgöndön cáŋgız̯elė meŋ gɐld˜ım oqş́óyt, barı̯lė ölŭ̆p büttü, ɤızdarı daɤı, baldarı daɤı, anan men delė

(74) Bilimi oşó toɤuzdu bütüv̯elė anan oqubay̯ɤaldım, qa·yra anan bu ayíldan veçėrniy ɤılıp ondu bütüş kerek degenĭ̆nen anan ondu büttüm veçėrniy oqup. (75) Bilimim oşó onŭnçú ķĭ̆las d̯a. (76) O:ba. (77) Traķtiris bolŭ̆p cürgön ubaqta, dıtı elĭ̯̆tört degender gelĭ̆p qaldı, artında nemesi bar, gıdravligi bar. (78) Anan oşóɤo arıq tartqan emesi da çíɤıptır, bu gelelek bolçú da birinç˜ĭ̯̆cólu gelişi bizdin sábqozɤo.

Traktor?

(79) Oba, anan cánaɤı arıq tartqan emeni çirkep, ayílda arĭ̆q tartĭ̆p cürsöm̯elė bir̯günü birinçinin agranomu geliv̯aytıp qaldı, erteŋ barĭ̆p emege arĭ̆q tartĭ̆p ber, tigi birinçige dep. (80) İ: maqul boldum. (81) Ertesi anăn cönöv̯atpaymbı bul cėrden. (82) Erteŋ men˜en erte çíqtım barıp, anan cánaɤı sú: geçiv̯ötmö bolup qaldı da ataŋ̯ozurayín. (83) Murun ötö̯ɤoyçúbuz sú: cóq bolçú da, cánaɤı çüydün sú:sún muruŋqu ötüp cürgön cėrge barsám elė melt qalt, a·şíp taşív̯atĭ̆ptır. (84) ɤuday u:r bu̯cėr bolboyt eken dep, daɤĭ̆ arı ıldıyra:q bardım. (85) Bir çóŋ geçü:̯bar̯ĕlė oşóɤo̯barsám andan delė aşív̯atat, biroq tüptüz bolup turat. (86) ɤuday tobokel dev̯a̯cėrden toqtop tigi traķtirdin iremenĭ̆n çíɤarıp sálĭ̆v̯anan 'sú: geçip cönödüm. (87) Tüz dev̯elė ɤoyŏ̯berdim da, ɤuda:y̯urdu cápcáŋı traķtir, sú: adegende şárıldap ķẹliv̯ẹlẹ tizege cėtti, anan belge cėtti, bir ubaqta betti̯ɤaptay baştadı, mintip turuv̯aldım. (88) Traķtir

ĕmne‿voldu, öçüp qaldıb̯ı, cürüp qaldıb̯ı bilb̯eym da, anan ölöt deg̲en uşúl eken dedim, bir ub̯aqta‿lė cėŋildey tüştüm, qarasám g̲urɤan trak̲tír arĭ özg̲ö çíɤıptır da.

Özü ele, cürüv e?

(89) Özü b̯ayaɤı gusiniçnıy da, tüz g̲etet, oşóndo 'bir acáldaŋ g̲ɐldım. (90) Andaŋ giyin emne deg̲en, i: anan cánaɤı atılɤandı da aytĭp bereyimbi. (91) Anan oşǫ́nṭip cürdüm, bir tov‿elė oquyalar öttü, unŭtup qalat‿eken da g̲işi ɤarɤanda. (92) Anan cėtimiş üçünçŭ‿cílı ɤo tig̲i ɤıyín işteysiŋ, cáŋ̧şí işteyt, malɤa sú: tart dev‿elė, k̲o̧munist dev‿elė ɤínav‿elė anan cáŋı maşíne b̯erdi. (93) Anan bayaɤı sú tartıp cürg̲öm. (94) Sú tartıp cürüv‿elė tig̲i cėtmiş üçünçŭ‿cíl, ciˑrma cėtinçi dek̲ab̯ír‿ĕken, anan barĭp tetĭyaqta orto‿toqoydŭn berĭ‿cáɤında b̯ír cėr b̯ar, oşó‿cėrden sú aĺçúb̯uz, maşĭne erteŋ menˀen erte ayăb̯ay sú:q quday‿ŭrɤanday, şámal b̯oluv‿atat. (95) Erteŋ menen erte barıv‿elė, nazat k̲iriv‿elė sú:ɤa‿g̲irdim şĭlaŋgini sáldım anan k̲ürkürötüv‿elė sóruv‿atat sú:nu. (96) A:n‿lė cėrg̲e tüşüp bayaɤı çóloqton giyg̲en cáqasín öydö‿g̲ötörüp qoyup turɤam. (97) A:n birdeme tars dey tüştü, tars desė‿lė başím qoşó dey tüştü, tarstĭ uqqanda‿lė, ɤuday‿ŭrdˀu emne‿volŭp ketti, aŋg̲ıçáqtĭ ĕlė, k̲ekirteg̲imen qaŋ guyulá‿b̯aştadı, dırıldav‿elė anan alaqanĭm menen basá‿ɤoydum. (98) Emne‿kenĭn tüşümböy‿ɤaldım da. (99) Anan oşóntiv‿atqanda otura‿ɤalɤan ekenmin, qaĺyra tura‿ɤaldım, qaŋ guyuluv‿atat, cána tars dedi, tars turs dev‿elė oŋ cáqı ɤolum tız dey tüşüp, cėŋden g̲ɐn‿aqtı. (100) ɤuday‿u:r dev‿anan oşóndo tüşündüm da:na atıv‿atqan eme‿ken. (101) Anan cántalaşív‿elė özüm cáqa eşig̲‿açíq, uzunŭman‿lė g̲iriv‿elė, tüz elė emeni g̲özdöy, cóldu g̲özdöy aydadım, cána ɤoçqordˀun cólŭna cáqın‿elė b̯olot, bir beş cüz metirdey ökö:nŭn ortosú. (102) Anan tüz ɤoyŭb̯eriv‿elė bir ub̯aqta cėttim ɤo dev‿elė başímı g̲ötörsöm, quday cálɤap çóŋ cólɤo cėtip qalĭptırmın, anan başĭmı g̲ötördüm, urúldunˀ ba:rı‿ɤan, aynektin ba:rı büt qırıldap. (103) Anan emne‿ɤılam bu‿voydon aɤ‿ölöŋgö b̯arsám qansírap k̲ętem g̲o dev‿anan tig̲i devuɤa b̯uruldum. (104) Devˀuda

ɤaynaɤa b̲ar ◡volçú anan anda g̲irip barsám◡elė ırayları b̲uzuluv◡elė, ba'rı ėmnė◡b̲oldu◡ɤoquy dev◡elė, quçáqtav◡elė ɤaldı. (105) Anan qan, uşúnday◡uşúnday b̲oldu, qoquy doɤturɤa cėtkiriş kerek bolŭp qaldı. (106) Anan cüg̲ürüv◡elė şópur izdep qalıştı. (107) Maşĭne turat, özümkü, anan bayquş qarıb̲ay deg̲en beyşėkenin inisi b̲ar◡volçú, oşŏyaqta. (108) Oşól qab̲ılĭp qalĭptır, anan oşól aydatıv◡anan emeg̲e alparb̲adıb̲ı, balĭqçíɤa baĺnisáɤa, anan toqtottu ɤandın ba'rın. (109) Aqıl esim o:rdunda◡lė turat. (110) Anan elė súray b̲aştadı, qaydan, uşúnday, uşúnday desėg̲◡al ub̲aqta tig̲i ısí◡köl ĭrayonu b̲olçúb̲uz. (111) Çólpon◡ataɤa◡ɤaraçúb̲uz da, a cėr oşó çólpon◡ataɤa◡ɤarayt◡eken da, tig̲i deu̲. (112) Emi g̲örb̲öysüŋbü, uşú turɤan balĭqçídan milisá çíqpay, çólpon◡atadan çíqırtpadıb̲ ̆ĭ milisánı. (113) Anan gündüz̭ sá:t ekilėrde geldi b̲ir milisá, cánaɤı atılɤan sizb̲i, o:b̲a, emne b̲oldu, bayaɤını aytĭp berdim. (114) Anan giyin aɤa ayttım, emi: barsáŋ bar, sáqtan biroq anın quralı b̲ar neme dedim. (115) Anan getken oşónŭ balákeť in taptıravı, al getti da. (116) Oşól oşó◡b̲oydon anan taptırb̲ay g̲etti. (117) Anan eki üç ḳünde◡lė bir çólpon◡ataɤa çíqırıv◡atat, barsáŋ◡elė bayaɤını súrayt, emne b̲olŭp, aytsáŋ◡elė bayaɤ ̆ĭ. (118) Bür◡g̲ünü uruşá◡g̲ettim, oy qoyɤulaçí, oyuncúɤ◡emes da, aɤ◡ölöŋdön ḳündö çólpon◡ataɤa men qantip ḳelĭp, ḳetip turam, özüm aman g̲ʁldım, gereg̲i◡cóq dev◡anan uruşá◡g̲ettim. (119) Oşó◡b̲oydon çíqırb̲ay◡ɤoydu. (120) Anan cüröm cüröm unu/tuv◡elė◡ɤaldım anĭ delė, e'ste cóq, üş◡cíl ötŭ̆p ketĭptir, ortosúnan. (121) An◡lė b̥ir◡g̲ünü erteŋ menen garajdan pitob̲ḳa alıv◡atsám◡elė bir b̲ala cüg̲ürüp ḳeldi, bayḳe, b̲ayḳe sizdi tışta milisiyanĭn maşinesi çíqırıv◡atat deyt. (122) A:n şáq◡elė cáman oyɤo◡g̲ettim da, ɤuday◡ur emneg̲e çíqırat meni dep. (123) Eç ḳünö:m bolb̲osó dep çíqsám elė eki milisa turat, milisanĭn maşinesi, anan súpaev sátıy sizbi. (124) O:b̲a dedim. (125) ɤorquv◡atam anan oşėntip cėtimiş üçünç ̆ŭ̆ cílı sizdi attı◡b̲elė deyt. (126) Oşóndo esime g̲eldim. (127) O:b̲a desėm oşónŭ biz̭ qarmadıq deb̲edib̲i. (128) Üş cíldaŋ giyi:n g̲ʁrmaldı ataŋ... (129) Oşónu◡ɤarmadıɤ◡anan sizdi, tiyaqtan tizmeg̲e cázĭptır da, bar◡ĕkensiz̭, anan sizg̲e

geziktirelĭ dep ķelgembiz, siz azır oşó atqan cérge barıŋız, al tıyaq menen gelèt. (130) Al qoçqordon gelmek boldu da, cánaʏı orto‿toqoydun buruluşúnan. (131) Anan maqul bolduq. (132) Men berĭ‿cáqtan cönödüm, eki milisa da getti. (133) Bardıq, barsáq bir ekĭ üç‿elè münöt güttük qo, anan oşó türmöçünü tartqan gurzovoy maşíne gelĭp toqtodu. (134) Aştı, eşĭqti açíp tüş dedi. (135) Bayaʏı meni atqan şümşük.

Siz körüp kalʏansız da oşol kişini?

(136) Có men taːnıvayt ekenmĭn da, anan elè menden súradı moːnu taːnıyspı qedi. (137) Cóq dedim, çín görgön‿mesmin. (138) Andan súradı, munu taːnıysíŋbı dep. (139) Taːnıym, aʏ‿ölöŋdük deyt, oy başíŋdı cègen ataŋ...

Bilet eken da e sizdi?

(140) İː aĺ bilet eken da meni, cèkelè al emes, gündö‿lè ķörŭp cürüptür da.

Al emnege atıptır?

(141) Anan aĺ atqanı, aĺ özü oyronŭ çíqqır, taladan taːv‿alʏan bala‿ken. (142) Ķenedey‿gezinde taştap ķetip, anan oşó orto‿toqoydon bir abışʏa‿gempir, bala‿ʏılıv‿alĭptır da, baʏĭp. (143) Anan çóŋoyŭp, cètiliv‿anan 'armiyaʏa‿getet. (144) Armiyaʏa‿getkende anan tigi atasí ölüp qalat, baʏıv‿alʏan. (145) Anan cáŋgız gempir ʏalat. (146) Gempir bayquş eptep abışqasín göːmp, anan bir uydu sóʏumŭna dep qatıp cürüptür da bayaʏı baylap. (147) Anan aŋgıçáqtı tigi‿gelèt, bala, anan uşúnday boldu deyt, anan oyronuŋ çíqqan bala, baylap cürgön uydu sátıv‿iyet, uːrdap. (148) Anan giyiːn, 'göv‿elè‿ʏılmış qılĭptır, anan oşóndon anan emeden qaçíp qalĭptır da, ayíldan cóloboy, cáŋgızdap qaçíp qalʏanı oşól‿eken. (149) Anan oşó cáŋgızdap qaçíp cürgöndö anan maʏˀa‿gezigiptir da. (150) Aˑ meniki, meni aytqanı, cáp‿cáŋı masĭne bolçú, bir‿elè ay bolʏon alʏanım. (151) Bayaʏı maşĭnege‿ʏızıʏıptır da, meni öltürŏ atĭp sálĭp, maşĭneni aydav‿alıp, işĭ‿ʏılıp oːlaqtamaqta cè tigi qazaqstan cáqabı, cè bir başqa

mamĭleket cáqa ötüp ɣetmeg̲ ̆eken. (152) Anan cána ̆ʏarmalĭp qalĭp, anan oşónŭ ̆menen sė/g̲iz ʏılmışí b̯ar ̆eken ataŋ o꞉zu ̆rayín. (153) Narındın sótu sóttodu, qoçqordon çíqırdı. (154) Anan atu꞉ʏa b̯erdi, atu꞉ʏa buyruq qıldı, ănan bir aydaŋ giyin elė ʏab̯ar g̲eldi, öküm atqarıldı dev ̆anda sạyuz ub̯aʏı da, atĭp sálĭptır.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Anlatmaya başlayayım mı? (2) Ben Ak-Ölöŋ köyü sakini Supa oğlu Satıy, bin dokuz yüz otuz yedi yılında bu Ak-Ölöŋ köyünde doğdum. (3) Benim çocukluk günlerimin hepsi zor günlere, savaş zamanına denk geldi. (4) Çok şey yaşadık, o zamanlar babam hayvan yetiştirirdi, koyun güderdi. (5) Daha sonra "savaşa yardım" diye lor peyniri yapmak için altı yüz koyunu sağar onun sütünden lor yapardık, savaşa giderdi. (6) O zamanlar altı yüz kuzuyu yalnız yakalayıp tek başıma bağladım, (bu işleri yaparak) böylece büyüdüm. (7) Böylece okula da başladım. (8) Kırk yedi yılında, hayvanlarla uğraştığım için okula geç başladım. (9) Sonra Ak-Ölöŋ köyünde yedinci sınıfı bitirdim. (10) Okulu. (11) Daha sonra sekizinci, dokuzuncu, onuncu sınıfları Saruu'da, Maksim Gorkiy ortaokulunda okudum. (12) Sonra döndüm, geldiğimde savaş bitmişti, hayat henüz kendi yoluna girmemişti, zor zamanlar, ne yapacağım, anne va babam yaşlı, ikisi de emekliydi. (13) Yedi kardeşim vardı, onlara bakmam gerekiyordu. (14) Balıkçı'da emtes[1] (mts) vardı, orada traktör şöförlüğü okulu açılmıştı, oraya girip üç aylık şöför okulunu bitirdim, (daha sonra) traktör sürerek anne ve babama, kardeşlerime baktım. (15) O zamanlar dokuz sene mi, dokuz sene traktör sürdüm. (16) Daha sonra gün geçtikçe durumlar düzelmeye başladı. (17) Giysi giymeye başladık, savaş zamanında giysi diye bir şey yoktu ki, kışın sadece koyun postundan ton[2] yapardık, pantolonu bile deriden yapıp giyerdik. (18) Yazın branda kumaşından elde dokuma yaparlar(dı). (19) Ondan takım elbise yapıp giyerdik. (20) Böylece on beş yaşıma bastığımda (normal) kumaştan yapılan giysiyi giyebildim. (21) O zamana kadar hep koyun yünü ve derisi ile idare ettik. (22) Ondan sonra emtste şöför okulu açılmış oraya girdim, daha sonra kendi köyümde şöförlük yaptım, aşağı yukarı otuz iki sene mi şöförlük yaptım. (23) Onu bitirdikten sonra yaşım ilerliyor, bu yaşta "yeter" diye, araba sürmekten de yoruluyormuş insan, yorulduğumda koyunları (arabayı demek istedi) geri verdim sonra koyun yetiştirdim. (24) Altı sene koyun yetiştirdim, öyle işte zaman geçiverdi. (25) Sonra hayvanların hepsi dağıtıldı, hepimizi serbest bıraktılar. (26) Böylece kala kaldık.

[1] EMTS- Elektromagnitno-Traktornaya Stantsiya. Türk. Elektromanyetik-Traktör İstasiyonu.
[2] Ton- Kürk, hayvan postundan yapılmış mont. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Adınızın manası nedir?

(27) Daha önce bahsettim ya sekiz kardeşiz diye, benden önceki dört kardeşim vefat etmiş. (28) Anne ve babamın bir süre çocukları olmamış, hasret kalmışlar, hayvancılıkla uğraşırken Semiz-Bel diye yayla vardı, orada doğum yapmış, sonra Kırgızca ritüel gereği başka bir eve gitmiş, orada doğum yapmış, sonra onlar anneme bakmışlar, yedi gün ağzı ile süt vermişler, geleneğe göre tezek, bir şeyler götürmüş(ler) kısacası dokuz tane eşyayı toplamışlar sonra gidip (beni) satın alırmışlar. (29) Bundan dolayı adımı "Satıy" koymuşlar. (30) O şekilde Satıy olmuşum, "Satın alınıp geldi." diye. (31) Sorularınız olursa sorun, ben unutabilirim.

Partiye üye olmuş muydunuz? Koyun yetiştirdiğiniz dönemlerde.

(32) Traktör şöförü iken bile iyi çalıştım. (33) Önde gelen işçilerdendim. (34) Şöför iken de çalıştım, o zamanlar "İyi çalışır, işini iyi ve net yapar." diyerek partiye kabul etmişlerdi. (35) Elli, hayır altmış iki yılından doksanlı yıla kadar, Sovyet Birliği dağılana kadar, Komünist Partisi üyesi oldum. (36) Çalıştığım işler ise bunlar.

Ne zaman emekli oldunuz?

(37) Elli beş yaşımda emekli oldum, emekli olmam şöyle oldu, Kırgızistan ayrı bir devlet olduğunda Akayev emir çıkartmış: "On sene boyu çalışmış elli beş yaşındaki çobanlar emekli olabilirler." diye. (38) Buna denk geldim ve sonra elli beş yaşımda emekli oldum, koyun yetiştirmenin sayesinde.

Çocukluğunuzdan bahseder misiniz?

(39) Çocukluğum, anlatmakla bitmez, bizimki. (40) Çok şey gördük, çıplak, yırtık hallerimiz oldu. (41) Birçok defa koyunları kaybettik, (bazen) koyunlar karışırdı veya kuzular kaybolurdu, (onları ararken) geceleri tarlalarda gecelerdik. (42) O zamanlarda giysi diye bir şey yoktu, ayakkabı, örneğin sonbaharda okula başlarken elde çizme yaparlardı (bize), o çizmeleri kışın giyerdik, yazın bu çizmeler yırtılırdı, Mayıs ayı gelip yaz geldiğinde çizmeleri çöpe atar, Eylül'e kadar çıplak ayakla gezerdik. (43) Ayaklarım çok şey gördü, kesildi. (44) Kesilmiş yerleri yağlayıp bir şekilde günler geçerdi, işte böyle şartlara denk geldik. (45) Savaş zamanında gerçekten çok zordu, kıtlık (vardı). (46) Biz de ben, annem ve babam hayvanlar (olduğu) için fazla

hissetmedik (kıtlığı). (47) Çorba içip et yedik. (48) Ekmeği senede iki kere görürdük; Kurban Bayramı ve Ramazan Bayramı günleri. (49) O zamanlarda bile insanlarda yoktu, "Şu günü Ramazan Bayramı." diye, "Unu nereden bulacağız?" diye telaşlanırlardı. (50) "Şurada birisinin buğdayı varmış." diye bahsederlerdi. (51) Sonra (unu olana) gidip bir kase de olsa buğday getirirlerdi, onu el değirmeninde döverlerdi, sonra ondan un yapıp vefat edenlere Fatiha okurlardı, ekmeği sadece o zaman yerdik. (52) Yoksa hiç ekmek görmedik. (53) Carma[3] ile idare ettik, yoğurt, süt gibi içeceklerle büyüdük. (54) Çok şey gördük, yaşadık.

Kaç çocuğunuz var?

(55) Şimdi, toplam on çocuğum oldu, üçü vefat etti, yedisi hayatta şimdi. (56) Yedi çocuğum var, sağ salimler, herkesin ailesi var, çocukları var, hepsi bu şekilde.

(57) Eski günler ile bugünleri karşılaştırdığımızda eskiden olanların hepsini anlattım ya, şimdi ise (durum) iyi Allah'a şükürler olsun. (58) Şimdi ise iyi, tadını çıkarmak için gerçekten uygun zaman. (59) Yemek bol, kıyafet çok, eski günlere göre iyi, eskiden de iyiydi fakat savaş mahvetti, yoksa Sovyet(ler) o felakete sürüklemezdi ki. (60) Sadece savaş mahvetti bizi. (61) Altı, yedi sene yeterince zorluk çektik. (62) En son altı sene koyun yetiştirdim demiştim ya. (63) Sovhoz bırakmadı, mekanik uzmanını zorla ikna ettim ve çobanlığa başladım, altı senenin iki senesini subay[4] koyunları yetiştirmeye adadım. (64) Dört sene ise tuut[5] koyunlar yetiştirdim. (65) Tüm (önceden) planları titizlikle yerine getirdim, önder çoban oldum, bir süre. (66) Sonra durumlar değişti. (67) Kırgızistan ayrı bir devlet oldu, dağıldık, öylece kaldı kalanlar.

Ne kadar emeklilik maaşı alıyorsunuz?

(68) Emeklilik maaşı, ee elli beş yaşımda emekli oldum demiştim ya, o zaman doksan bir miydi, ruble olarak seksen dokuz mu, böyleydi. (69) Zamanla arttı ve şimdi Allah'a şükür sekiz bine ulaştı. (70) Onunla idare ediyorum bugünlerde. (71) Yedi çocuğum var.

[3] Carma- Yarmadan yapılan içecek. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[4] Subay-Yavrulamayan, kısır (hayvan). http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[5] Tuut koy-kuzulamak üzere olan koyun. K.K. Yudahin, **Kırgız Sözlüğü,** çev: A.A.Taymas, C.2, Ankara,1994, s.766.

(72) Köyde akranlarım çoktu, sınıf arkadaşlar ve diğerleri, onların hepsi nasip kısmetmiş rahmetli oldular. (73) Ecel geldi, çoğu rahmetli oldu, sınıf arkadaşlardan bir tek ben kaldım galiba, herkes vefat etti, kızları da, erkekler de, benim de sağlığım iyi değil, zar zor idare ediyorum, Allah'a tövbe ediyorum. (74) Dokuzuncu (sınıfı) bitirdikten sonra (okula) devam etmedim, sonra bu köyde ikinci öğretim de olsa onuncu sınıfı tamamlamam gerekiyordu, (ben de) onuncu sınıfı ikinci öğretimde okuyarak tamamladım. (75) Eğitim durumum işte onuncu sınıftır. (76) Evet. (77) Traktör şoförüyken, bize DT elli dört denen (traktör) geldi, arkasında şeyi var, hidroliği var. (78) Buna bir de ark çekeceği de eklenmiş, böyle (makineler) daha gelmemişti, bizim sovhoza ilk defa geldi.

Traktör?

(79) Evet, ark çekeceğini takıp köyde su kanalı açıyordum, bir gün Birinci'nin[6] ziraat mühendisi geldi ve şöyle dedi: "Yarın gidip su kanalı açıver, şey Birinci'ye." dedi. (80) Kabul ettim. (81) Ertesi günü yola çıktım buradan. (82) Sabahleyin erkenden çıktım, vardım, sonra suyu geçmek zorunda kaldım, ataŋdın oozun urayın[7]. (83) Önceden geçiverirdik, su yoktu, Çüy suyunun, önceleri geçtiğim yere geldiğimde su taşmıştı. (84) "Kuday uur![8] Burası olmaz." diye daha aşağı tarafı denedim. (85) Büyük bir geçit vardı, oraya gittiğimde orası da taşmış, fakat (yol) dümdüzdü. (86) Allah'a tevekkül ederek orada durdum ve traktörün kayışını çıkarttım sonra suyu geçerek ilerledim. (87) Düz devam ettim, Allah kahretsin yepyeni traktör, ilk başta su şarıl şarıl akarak dizlerime kadar ulaştı, sonra belime kadar geldi, bir müddet sonra yüzüme kadar ulaştı, şöyle yaptım. (88) Traktöre ne oldu, durdu mu, çalıştı mı bilemiyorum, "ölmek demek buymuş" dedim, bir anda sanki rahatladım, bir baktım zavallı traktör diğer tarafa çıkmayı başarmış.

Kendi kendine mi?

[6] Birinçi- Birinçi Kök-Moynok, yer adı.
[7] Ataŋdın oozun urayın- kelime kelimesine-babanın ağzına çakıyım/vuruyum. Sinirlenince, kızınca söyleniliyor.
[8] Kuday ur-Allah kahretsin anlamında kullanılır.

(89) Kendisi paletli traktör ya, düz gider, o gün ben az kalsın ölüyordum. (90) Daha sonra neyi, vurulduğumu anlatayım mı? (91) Öylece günler geçti, bir sürü olay yaşadım, unuturmuş insan yaşlandıkça. (92) Yetmiş üç yılında mıydı galiba, "Başarılısın, iyi çalışıyorsun, hayvanlara su götür." diye komünist(ler) zorladılar, sonra yeni araba verdiler. (93) Su taşıyıcı araba ile su taşıyordum. (94) Su taşırken yıl yetmiş üç, yirmi yedi Aralık'tı, orada ormanın ön tarafında bir yer vardı, oradan su alırdık, araba sabahın körü, aşırı soğuktu, rüzgâr esiyor(du). (95) Sabah erkenden gidip arka taraftan suya (almaya) girdim, hortumu soktum, gürleye gürleye su çekmeye başladı. (96) Yere inip, montun yakasını yukarı kaldırarak bekliyordum. (97) Daha sonra "tars" diye ses geldi, "tars" deyince kafam şöyle oldu, sesi duyunca Allah kahretsin ne oldu, tam o sırada boğazımdan kan akmaya başladı, avucumla üzerine bastırıverdim. (98) Ne olduğunu da anlayamadım. (99) Tam o sırada oturuvermişim, tekrar kalktım, kan akmaya devam ediyor, "tars" ediyor, "turs" ediyor, sağ kolum acıyıverdi ve tekrardan kan akmaya başladı. (100) "Allah kahretsin!" diye, o anda anladım cidden beni vurmaya çalıştıklarını. (101) Acele bir şekilde kendi tarafımdaki kapı açıktı, arabaya bindim, yola doğru sürmeye başladım arabayı, Koçkor'un yoluna, yakındır, beş yüz metre küsür ikisinin aralığı. (102) Dümdüz sürüyordum, bir an geldim mi acaba diye kafamı kaldırdım, Allah'tan büyük yola yaklaşmışım, kafamı kaldırdım, direksiyon kana bulanmış, camlar tamamen kan. (103) Ne yapsam (diye), bu şekilde Ak-Ölöŋ'e kadar gidersem çok kan kaybederim sanırım diye Deu'ya doğru çevirdim. (104) Deu'da kayın birader vardı, kapıdan girdiğimde herkesin morali bozuldu, herkes "Ne oldu? Eyvah!" diye (bana) sarıldılar. (105) Sonra kan, böyle böyle oldu (diye anlattım), "Eyvah doktora götürmek lazım." (106) Koşa koşa şoför aramaya başladılar. (107) Arabam duruyor, kendimin, sonra Karıbay diye Beyşeke'nin kardeşi vardı orada. (108) Ona denk gelmişler, o götürdü beni Balıkçı'ya, hastaneye, kanı durdurdular. (109) Bilincim yerindeydi. (110) Daha sonra sormaya başladılar: "Nereden?", "böyle böyle" deyince, o zamanlar Isık-Köl ilçesi idi. (111) Çolpon-Ata'ya bağlıydık, orası Çolpon-Ata'ya bağlıymış, şu Deu. (112) Duruma bak, en yakın olan Balıkçı'da "polis yok" diye Çolpon-Ata'dan çağırdılar polisleri. (113) Daha sonra gündüz saat iki gibi geldi, bir tane polis, "Vurulan siz misiniz?", "Evet", "Nasıl oldu?", olan biteni anlattım. (114) Sonra ona söyledim: "Gitsen git, fakat dikkat et, silahi var." dedim. (115) Sonra gitmişti (oraya), bulamaz ki, gitti o. (116) Öylece bulamadılar.

(117) Sonra her iki üç günde bir Çolpon-Ata'ya çağırıyorlardı, gittiğimde tekrardan o olayı sorarlar, anlatırsın, yine aynı. (118) Bir gün kavga ettim: "Yapmayın, oyuncak değil ki, Ak-Ölöŋ'den Çolpon-Ata'ya her gün ben nasıl gelip giderim, hayatta kaldım, gerek yok." diye kavga ettim. (119) Ondan sonra çağırmadılar. (120) Hayat devam etti, olayı unutmuştum bile, aklımda yoktu, üç sene geçivermiş. (121) Bir gün sabah garajda izin kâğıdı alıyordum, bir çocuk bana doğru koşarak geldi ve "Abi, abi, sizi dışarıda polislerin arabası çağırıyor." dedi. (122) Ben hemen kötü düşünmeye başladım, "Lanet olsun, niye çağırıyorlar beni." diye. (123) "Hiçbir günahım yok ki." diye çıktığımda iki tane polis memuru bekliyor, polis arabası, sonra: "Supaev Satıy siz misiniz?" (124) "Evet." dedim. (125) Korkuyordum, sonra: "Yetmiş üçte size mi saldırdılar?" dedi. (126) O an kendime geldim. (127) "Evet" dediğimde, "Biz onu tutukladık." dediler. (128) Üç sene sonra yakalandı, babasının… (129) "Onu tutukladık, sizi orada listeye yazmışlardı, varsınız, sizinle buluşturalım diye geldik, siz şimdi vurulduğunuz yere gidin, o diğer taraftan gelecek." (dediler). (130) O Koçkor'dan gelecekti, Orto-Tokoy kavşağından. (131) Sonra "tamam" dedik. (132) Ben bu taraftan yola çıktım, iki polis memuru da gittiler. (133) Vardık, gittiğimizde iki, üç dakika bekledik sanırım, suçluyu nakleden araba geldi. (134) Açtı, kapıyı açıp "İn" dedi. (135) Geçen beni vuran sinsi (duruyor karşımda).

Siz o kişiyi görmüş müydünüz?

(136) Hayır, ben onu tanımıyormuşum, sonra bana: "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordular. (137) "Hayır" dedim, gerçekten de görmemiştim. (138) Sonra ona sordular: "Bunu tanıyor musun?" diye. (139) "Tanıyorum, Ak-Ölöŋlü." dedi, başıŋdı cegen[9] ataŋ…

Tanıyormuş demek sizi?

(140) Evet o biliyormuş beni, sadece o değil, her gün görüyormuş.

Niye vurmuş sizi?

[9] Başıŋdı ce-yok etmek, öldürmek. Bu cümlede "kendi kendine zarar ver, yok et" anlamında kullanılmaktadır.

(141) Onun vurması, o kendisi oyronu çıkkır[10] evlatlıkmış. (142) Bebekken atmışlar onu, Orto-Tokoy'do bir yaşlı karı koca onu evlat edinmişler. (143) Büyümüş (çocuk) sonra askere gitmiş. (144) O askerdeyken babası vefat etmiş. (145) Kadın yalnız kalmış. (146) Zavallı ihtiyar kadın zar zor kocasını defnetmiş, bir ineği "sogum"[11] diye saklamış. (147) Çocuk askerden döner, "Şöyle oldu." der (ihtiyar kadın olan biteni anlatır), sonra o kahrolası çocuk o tek ineği satıvermiş. (148) Bundan sonra da birçok suç işlemiş, bu yüzden de köyden kaçmaya başlamış, tek başına takılırmış hep. (149) Yalnız takılmaya başladığı zamanlarda da bana rastlamış. (150) Benim arabam ise yepyeniydi, aldığıma daha bir ay olmuştu. (151) Araba ilgisini çekmiş, beni öldüresiye vurduktan sonra, arabayı alıp Kazakistan'a mı yoksa başka bir yere mi kaçacakmış. (152) Sonra tutuklanmış, onunla birlikte sekiz suç işlemiş, kahrolası. (153) Narın mahkemesinde duruşma oldu, Koçkor'dan çağırdılar. (154) Onu kurşuna dizmeye karar verdiler, Sovyetler dönemiydi, bir ay sonra haber geldi, emrin gerçekleştiği ile ilgili, vurmuşlar.

[10] Oyronu çıguu-yok olmak, ölmek.
[11] Sogum-kışın kesmek için semirtilen hayvan. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Resim 3

Adı: Celden
Soyadı: Arıkov
Baba Adı: Rayımkul
Doğum Yılı:1948
Doğum Yeri: Ak-Ölöŋ
Uruu: Sarı Kalpak
Eğitim Durumu: Üniversite terk
Evlilik Durumu: Dul
Yaşadığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapılan Tarih: 8 Şubat 2019

IS.K:2

(1) 'Men aɤ̯ölöŋ aylınˀın g̲ulŭnu̯b̲olom. (2) Familyam arıqov celdeŋ rayímqulovˀiç. (3) Bir miŋ toɤuz̯cüz qırq seɤizĭ̆nçĭ̯̆cílı tuːlɤamĭ̆nˀ, uşúl̯le ayílda, malçínĭ̆n üy̯b̲ülösündö, to̯taştın arasında. (4) Özüb̲üz ǩöldün eŋ sáqaldu̯ː urusú arıq tuqumunan boloḇuz. (5) Arıq tuqumu baltatırdĭ̆n urusúnan arıq tuqŭmu ǩelĭ̆p çíɤat. (6) Arıq belek bir tuːɤan deyt, arıqtˀın içinen bizdi sárĭ̆ɤalpaq deyt, biz oşó sarĭ̯̆ɤalpaqa, sárɤalpaq, toroq deg̲en eki uru el aɤ̯ölöŋdö cáşáyt. (7) Biz oşól urudan boloḇuz. (8) Emi bul, ar b̲ir eldin, ar b̲ir ayíldın tarıhı b̲olot. (9) Aɤ̯ölöŋ ayílı cönŭ̆ndö men qandayçá uşúl cėrde b̲olŭp qaldı, emne b̲olɤon, oşó cönŭ̆ndö ǩiçine ǩep sálĭ̆p bereyin. (10) Bul ayíl eː bir miŋ sėg̲iz cüz cėtimişinçi cílı bizde ǩöldö eḵí urunŭn qastıq uçúru bütüp, sárĭ̆baɤış menen buɤu urusúnun eldeşinen ǩiyin tuş kelet. (11) Ẹ̣kö̯ː eldeşkenden ǩiyin, ẹ̣kö̯ːnü, ayrıqçá tündük qırɤızstandı dep uşú ǩöldüktördün cána sárĭ̆baɤış urŭlarınĭ̆n baːrdıq başçíların, manaptarın qadímki almatıɤa oyozɤo̯mes, gub̲erniyaɤa, oyoz bu

ısı‿köldükü b̲olɤon. (12) Al emi almatĭda b̲olsó gub̲ernatır, vot oşól almata gub̲ernatırɤa çíqırɤan. (13) Qaytalav‿aytayín, sárbaɤış menen buɤu urusunŭn oşó manaptardı, eldin başçíların çíqırɤan. (14) Bul bir miŋ seg̲iz‿cüz cėtimişinçĭ‿cílɤa tuːra‿g̲elet. (15) Oşóndo barɤanda, barĭp manaptar, çóŋdor, biyler baːrı‿teŋ barĭp bir g̲ün, eki‿g̲ün es alɤandan k̲iyin oşó‿cėrde siyėz baştalat. (16) Siyėzde qadimki k̲öl urusúnan çíqqan bul çínıb̲ay deg̲en cig̲it oyozɤo, bizdin ısı‿köl oyozuna oşóndo pisėr dep qoyŏt çėk̲atır b̲olŭp qalɤan uçúr b̲olçú. (17) Al özü tetig̲i omĭskiydembi, tomĭskiydembi oşŏyaqtan orusçá oqŭp, bir neçė cíl oqŭp abdan bilimdüː sávatı cóyulɤan, abdan bilimdüː cig̲it bolɤon. (18) Emi siyėzde tig̲i masėle‿ɤaralıp, bul masėle‿ɤaralıp, urulardʾın arasínda çír‿çátaqtardın baştalĭp, qayra bütüşü b̲oyunçá, eldeşkender b̲oyunçá masėlelerdi, ar‿ɤanday oşó‿g̲ezdeg̲i abdan manĭlü masėlĕlʾerdin baːrĭn‿teŋ qarav‿oturup bayaɤı ayaqtap qalɤan uçúrda çínıb̲ay orustar menʾen süylöşŭp qalăt qovuraşĭp. (19) Anan aytat, batırlar, bou‿cėrde k̲içinekey masėle b̲ar eken, uşúnŭ taqtap qoyolu dedik dep. (20) Al emne masėle desė, mĭnavu sárbaɤış menen buɤunun çėg̲‿arasín cön‿lė oqŭp qoyolu dep qaldıq dep. (21) Meyli, meyli desė‿lė, çínıb̲ay qạɤazdı alĭp tig̲iler orustar menen süylöşŭp süylöşŭp turuv‿elė oqup k̲iret, sárĭbaɤış menen buɤunun çėɤ‿arasí, boːm qapçíɤayí, andan öydö azırqı k̲ök‿moynoq e̲k̲inçi turɤan cėr eşėk‿sáz dep qoyot, andan qoçqor, qoçqordon arı dolon, dolondon arı dev‿elė at‿başıɤa çėyin‿lė şárqıratıv‿elė oqŭp tıştayt. (22) Oquɤʾanda qadímki bizde oşóndo şábdan baːtır ordŭnan tura‿ɤalat, ay çínıb̲ay b̲alam, tura‿ĕmes bolŭp qaldı, aldıɤı tŭră‿mes. (23) Ey baːtır, emĭ tetĭg̲i k̲öldün tetig̲i k̲ökürög̲ündö cátqan k̲ökürög̲ündö arĭ‿cáɤında cátqan emne buɤular emne uşŭyaqa k̲elė‿ɤalmaq belė, bu‿g̲işi emnenĭ tüşünmög̲‿elė, bir cólu oqŭp qoyŏyʾunçú dev‿elė cön‿lė oqŭp qoydum deyt. (24) Al k̲ezdeg̲i k̲işiler qadır sáqtaşíp, barq sáqtaşíp biri menen biri k̲ıcíldaşqan emes, aytışqan emes, söz talaşqan emes. (25) Oşó‿menen tuːra ĕmes bolŭp qaldı, tuːra ĕmes bolup qaldı dep oşól şábdan baːtır bir‿eki‿üş cólu aytıv‿iyg̲en eken. (26) 'Anan

oşó bir cíl ötköndö‿yi:n‿lė, bir cíl ötüv‿ötpöyь̄ü siyėzde ɣ̆ötörülg̱ön masėlėlėr andaʏı qaь̄ıl alıŋ'g̱ɐn direɣ̆tivalar oşŏlordu alĭp çíʏışát, ısí‿köl oyozunda. (27) Anda oyozdordu qara sáqal oyoz, sárı sáqal oyoz dep mĭnday aq sáqal oyoz dep sáqaldarĭn boyov‿alçú‿ken, işi‿ʏ'ĭlĭp bir oyozdun tuşúnda ь̄olsó‿g̱erek. (28) Anan qana, qaysí masėlĕl'er ɣ̆ötörüldü, emne masĕl'ėler qaraldı, qaysínısí atqarıldı, qaysí atqarılʏan cóq deşėt. (29) Ba:rdıʏın atqarılĭ'v‿atqarıl'ĭp atqarıl'ĭp ɣ̆elė atat, anan çínıь̄ay aytat'‿ken, uşú cėr‿sú masėlesi ʏaldı dep. (30) Oşóndo siyėzde ʏaь̄ıl‿alĭnıp qalʏan 'ɣ̆öldün cá/rĭmı, oşól‿g̱ezde ısí‿köl, ɣ̆öldün cárımı 'tuptu:ra cüz ɣ̆ilometĭrg̱e çėyin güŋgöyü menen, cüz ɣ̆ilometĭrden aşíʏı teskeyi menen sárbaʏıştar turʏan ɣ̆öldün gün batış taraь̄ında. (31) Al emĭ gün çíʏış taraь̄ın büt buʏu urusú e:lėp turʏan. (32) Sárbaʏış men'en buʏu urusú ękö teŋ neg̱izi başında bir tu:ʏan el bolot. (33) Bir sárbaʏıştın baldarı ь̄olot. (34) Anan anda oşól siyėzde qaralʏan masėle ь̄oyunçá cėr‿sú masėlesi bütö‿ele‿g̱eken deyt daʏı, sárbaʏıştardı özŭŋördün cėriŋerg̱e baʏıla, öz cėriŋerg̱e ɣ̆öçkülö dep siyėzdin direktivasínĭn neg̱izinde oyoz tapşírma ь̄eret. (35) Tapşírmanı atqaruçúlar al‿g̱ezde bayaʏı oyozdun astĭndaʏı ıstarçín deyь̄i, cė cásóldoru, qısqasín aytqanda ɣ̆elişėt daʏı güŋgöydün teskeyi, güŋgöyün anĕnivadan beri‿ʏaray, al emĭ teskeyin bolsó, toŋdon beri‿ʏaray bütündöy 'büt ba:rın teŋ sárĭbaʏıştardı cėriŋerg̱e baʏıla deyt daʏı, silerdin cėriŋer tiyaqta‿ken, mınakey siyėzde uşúnday qaralĭptır dep turŭv‿anan ɣ̆өçüröt. (36) Oşóntip ɣ̆üçkö sálʏanın ɣ̆üçkö sálĭp, ɣ̆üçkö sálь̄aʏanın oşóndoʏu zaɣ̆ondun 'neg̱izinde ɣ̆öçürŭ̆p bayaʏı aytılʏan granisánın çėʏ‿aranın arĭ‿cáq‿cáʏın gözdöy ɣ̆öçüşöt, oşėntip ısí‿köldün cárımı e:ŋ g̱ɐlat. (37) Emĭ uşúnda qızıq bolot ta, e:ŋ g̱ɐlʏanda ısí‿köldün cárımĭna ɣ̆imder g̱eliş ɣ̆erek. (38) Oşól ɣ̆ezde buʏu urusú tolup taşíp cálpı ɣ̆öldög̱ü buʏu urusú içine ɣ̆irg̱en sáyaqtar bolg̱on, buʏu urusú içinen azıqtar cána bir top urular ɣ̆irip ɣ̆etken. (39) Oşŏlordun ba:rdıʏ'ına teŋ cėr ɣ̆içine tarĭra:q bolup baştaʏan. (40) Mına oşŏlordu ɣ̆öçürü‿vaştălát. (41) Ɣ̆öçürü başтălát daʏı, bir miŋ sėg̱iz cüz cėtĭmiş birinçi cílı anan giyin ɣ̆öldün gün batışín gözdöy anan giyin cėr bölüştürü: ь̄olot. (42)

Cėr bölüştürgöndö men emi cėrdin baːrın teŋ eç uruşú cóq, eç çátaʏı cóq men tartıp berdim. (43) Al emi bölüştürgön, ǩimge qaysí uruʏa qaysí cėrler tiyet degende, munu oşól ǩezdegi uru başçílardan cána qaraşcáke degen bolʏon çóŋ qaraşcáke degen bolʏon, ǩöldün cėti‿akæsinĭn bi̯rö: qaraşcáke oşó‿gişi cėrdi bölŭştüröt. (44) Bizge aʏ‿ölöŋdün uşú sárĭʏalpaq, toroq urusúna arıq tuqum urŭsúna, arıq tuqumun içine giriv‿atpayvızbı. (45) Arıq tuqumŭnŭn urŭsúna oşóndo bölüştürö‿gelgende bu ǩöldün güŋgyündögü torŭ‿ayʏır cėr tiyip qalat. (46) Torŭ‿ayʏır, çírpıqtı uşúl tuş tiyĭp qalat. (47) Bi̯roq oşó‿gezde genenbay akenin, genenbaydın çálʏınçí cigiti bolʏon eken, oşól ǩöp ǩöldün tegeregin cėr sui̯nŭn barın teŋ ǩöp çálʏan cigit‿ĕken. (48) Oşónŭn ǩeŋeşi boyunçá al aytat, aʏ‿ölöŋ degen cėr bar, aʏ‿ölöŋgö súraŋız ayaqta qaqıraʏan qarataş bolot, qayra‿girip súraŋız dĕsė, qayra‿girip súrasá, men cáŋılĭp qalĭptırmın deyt daʏı eki urunu almaştırĭp qoyot. (49) Demek torŭ‿ayʏırdaʏı eldi aqılbek deyt torŭ‿ayʏırdaʏını aŋıldaq deyt, boqotoy deyt, baraq deyt. (50) Oşól eldi qayra cázat daʏı, azırqı torŭ‿ayʏır turʏan cáqa, çírpıqtı turʏan cáqa cázat da, al‿emi arıq tuqumdarın bolsó tö/rt urunu, tört çóŋ uruːnu, mına uşúl aʏ‿ölöŋ cėrge cázat. (51) Emi mınday, ǩöldün gün batĭşındaʏı eŋ başталĭşína biz azır qara‿şáːr dev‿aytabız, mına oş‿ėrge bayímdın urusú otursún deyt. (52) Aːndan arı sávatar dep qoyobuz, seytqazın’ın tuqŭmu bolot‿ken sávatar ayílı dep qoyot, ottuq ayílı oltursún deyt. (53) Aːndan cėtken gün batışında bolsó sárĭʏalpaq, toroq ǩöldün çėtin eːlep tursún sėvebi tiyaqta ǩemin bar, tiyaqta qoçqor cáq, al emi bi̯yaqta bolsó güŋgöy tarap bar, baːrdıq cáʏın oşól cáq tozup turʏaŋgʁ, maldın cáyítĭna cána oşó granitsá‿ʏılĭp tura oşól otursún deyt daʏı. (54) Al emi qoçqor cáq betĭne bolsó sárĭʏaldaq, ondon, sárĭʏaldaq, beşqaman dep, itinboqu dep mına uşúnday urulardı arıq tuqumunŭn, azırqı qara‿güŋgöy ayílına cázılat. (55) Al emi bizdin cáylo sėmiz-beldi bolsó ortoʏo alıp, cálpı cáylo ʏılabız dep ortoʏo alĭp, mĭna uşúnday strategiya menen oşintip bölüştürülöt. (56) Oşónŭ‿menen elder ǩelet daʏı oşó menen oturŭqtaşá‿baştayt, aytqan aytqan cėrlerine. (57) Munu men

taqtav‿atqan sėveb̲im, menin çóŋ atam aldayar al ub̲aʏında biy‿b̲olʏon, ötö çóŋ münüşkör b̲olʏon, bürkütçü b̲olʏon, ekinin biri b̲olʏon, mına oşó‿g̲işi cána baltıb̲ay deg̲en aq‿sáqal çóŋ usta‿g̲işi b̲olʏon, aqtardın gvardiyasında sálʏılaşíp ǩelg̲en, sáyaqbay ʏaralayev atab̲ız menen birg̲e. (58) Cána qulumbaydĭn qurmanalısí deyt, mına uşú‿g̲işiler 'tuptuːra bir cáş ǩezinde atqa öŋörülŭp ǩelg̲en eken. (59) Al emi taqtav‿atqanım bolsó, bír miŋ toʏuz‿cüz qırq sėg̲izĭnçĭ‿cílı, cėtĭmiş sėg̲iz cáş quraʏında, tuːra cėtĭmiş sėg̲iz cáştamĭn deg̲ende çóŋ atab̲ız aldayar uşŭ‿cėrde düynö menen qoş‿aytışqan. (60) Oşóndon ulam bul cíldın dataların men ötö taq bilemin. (61) Cána aytıv‿atqan, cánaʏı baltab̲ay aqsáqal deg̲en ölg̲ön datası, anın qızı turat azır ayílda, al atab̲ız tuːra moŭnçá cáşqa çíʏıp, moŭ̲nçá cáşta öldü, mınçá cíl boldu dep baːrın sálĭştırĭp ǩelg̲ende 'tuptuːra bir miŋ toʏuz‿cüz cėtĭmiş birinçĭ‿cílı ǩöçüp ǩelg̲en data anıqtalat. (62) Oşó‿men aʏ‿ölöŋ ayílı çáçqın boluv‿oturuşát daʏı, çáçqın bolup, uru uru b̲olup, tig̲i cėrg̲e, bul cėrg̲e turuşát daʏı, andaŋ giyiːn bír miŋ toʏuz cüz círma toʏuzunçú‿cílı ǩaleǩtivizatsiya bolʏondo, qalqozdoşqondo, oşóndo ortoʏo‿g̲elg̲ende mına uşúl tig̲i cėrdi qarap, bul cėrdi ʏarap, qaysíʏa ayíldı qaysíʏa sálsáq bolot dep oturŭp, mĭna‿bʾoŭrekil azırqı ayíldın turʏan ordu díyqançílıqa cárab̲ayt‿ĕken, díyqançílıqa bolb̲oyt bul cėr, ǩöpçülüg̲‿emesi özdöştürüv‿alışát. (63) Qaqıraʏanday cárĭm çöl cėr eken, deyt daʏı, uşúl cėrden aʏ‿ölöŋ ayílı turʏan cėrdi uşŭnu ayíl ʏılışát, tört çarçí‿ʏılıv‿oşóndo‿lė cáqşínaqay plandar menen tüzüp, ǩöçölör menʾen. (64) Daʏĭ bir sėb̲eb̲i ayíldın bul cėrde turŭp qalʏanı. (65) Bul aʏ‿ölöŋ ayílınĭn ordunda murda tüb̲öy deg̲en el turʏan, töb̲öy deg̲en sárbaʏış elĭnin bír urusú. (66) Alar tetig̲i azırqı, qoçqor ırạyonŭnda ǩamŭnizm deg̲en cėrg̲e ǩöçŭ̲p ǩetişken. (67) Bicėrden cánaʏı 'cėr reformasí neg̲izinen el eç kimden qaçíp, qorqup cė urŭşúp, ǩöçüp ǩetken emes. (68) Cálaŋ oşól siyėzdin direǩtivasínĭn neg̲izinde cėr reformasí b̲oyunçá ǩöçürŭ̲lg̲ön bolçú. (69) Mına oşóndʾoy tüşŭ̲nʾüş ǩerek. (70) Al‿emĭ ge‿vir tarıhçílar, sáncíraçílar, tiyaqtan arıq tuqŭmu ǩel‿átat desė elė, biyaqtaʏılar qaçíp ketti dep tuːra emes informatsiyalardı

berişėt. (71) Alardıqınĭn’ ba:rĭ‿teŋ tu:ra‿mes. (72) Al‿emĭ men aytıv‿aytqan ar‿g̲im özünŭ̆kün tu:ra dev‿oyloyt bolŭş ķerek, men aytıv‿atqan bir faķtılar menen, taríhıy faqtılar menen aytılıv‿atqan nersėler. (73) Oşóntip círma toɤŭ̆zunçú‿cílı ayíl qalqoz bolup uşú cėrg̲e ayíldın orduna gelip, al‿emi ķöçüp ķelg̲en cíldarı bízde genenbay deg̲en boluş uşú cėrde bayaɤı qalqoz sábqoz bolg̲oŋg̲o çėyin bir miŋ sėg̲iz‿cüz cėtĭmiş birinçi cíldan giyi:n adeg̲ende bayɤa:lı deg̲en boluş bolŏt, genenbay bolŏt, genenbay oşó ömürŭ̆nŭ̆n ayaɤına çėyin uşúl tört ayíl arıq tuqumŭnun başında boluş bolŭp, uşŭ‿cėrde ömür sürg̲ön eken. (74) Qısqaçá bizdin aɤ‿ölöŋdün qısqaçá ayíld’ın tarıhı. (75) Al emi urular b̲oyunçá mınaɤu u:ɤa çíɤu: b̲oyunçá. (76) Ķaneşna u:ɤa çíɤu: b̲oyunçá mında bir‿az masėle b̲ar eken ar bir elde ar‿ɤanday talanttu:lar b̲olot. (77) Ar b̲ir cėrde ar‿b̲ir elde b̲olot. (78) Emi bul cėr oşól bizdin ayíl adep ķelg̲ende, birinçi ķelg̲ende, uşú tala:da bizd’in cėrde özü tüz, cárım çöl öŋdöŋgön talalu: cėr b̲olot, baş‿cáɤı to: b̲olot, ayáq cáɤı ķöl b̲olot. (79) Ķöldön beri sá/z, cána ar‿ɤanday tikenek, marqandar andan giyi:n tala:, tala:da‿yin cárĭm çöl‿öŋdöŋgön cėr b̲olot. (80) Uşúl cėrdin ba:rĭ‿teŋ to/ltura uşúnçálıq ķöp qayb̲erenderg̲e toltura‿volɤon eken. (81) Ayrıqçá cė:renderg̲e, qoyon menen cė:render batçú‿mes‿ken. (82) Cė:renderdi biz ķiyin, men öz‿ķözüm menen 'ķöv‿elė ķördüm, cána cáş ķezimde gülüg̲‿attardı miniv‿alıp ķöp quvalaɤan uçúrlarım boldu, uşúl‿lė talalardan. (83) Ala‿b̲öyrök ala‿b̲öyrök bolup, özü ķiçire:k bolup, ala‿b̲öyrök alab̲öyrök bolup özü ötö sáɤ‿emes, egerde qub̲alăp‿barĭp turup qalsá, tig̲indey eki‿c’üz metır, üş cüz metır barĭp ottop qalɤan, òşònday çöl cánıb̲arı‿b̲olot. (84) Özü eçkilerdin tuqumŭna ķiret. (85) Tala: eçkilerine ķiret da, mĭnday aytqanda. (86) Özünŭ̆n türülöy sálmaɤı b̲ir círma‿b̲ir, círma ĕki bolb̲osó özünŭ̆n sálmaɤı‿vir on‿altı, on‿beş, on‿tört uşŭnday ķilą̣g̲ramday boluş ķerek. (87) Al‿emĭ qoyondor b̲olsó cėrg̲e batçú emes. (88) Mına oşóndo, oşól mezg̲ilde cála/ŋ bürküt sálɤan, quş sálɤan, itelg̲i sálɤandar abdan ķöp bolɤon. (89) Al emi bizdin’ ayíldan çíqqan ötö çóŋ merg̲en, qıl merg̲en atab̲ız bolɤon. (90) Bul qoyçúman deg̲en

ataʙız ʙolɤon, mına baldarı azır uşúl ayílda cáşáv‿atĭşát. (91) Özü cáş‿elė ötüp ʛetti düynödön, eli eki cáştarında. (92) Ö/tö çóŋ merʛen bolɤon. (93) Al merʛençilĭkti misálĭ‿çün giyikterdi atqanda bir‿ekini‿lė atıp qoyçú eken cėtet dep, uʙalĭna‿ɤalbayín dep. (94) Al emĭ qarĭşqırlardı ʙolsó taqır cáza ʛetirʙey‿le atıp turɤan eken. (95) Mına oşóndoy merʛender ʙolɤon. (96) Al emi başqalarĭn bolsó, misál‿çün qapqan sálĭp, tülkü‿ɤarmap, qapqan sálĭp, cė:ren qarmaɤandardı men öz‿gözüm menen, bala‿ʛezde men göv‿elė ʛörüp cürdüm. (97) Anĭn‿üstŭnö bizdin cėrde qayʙeren ʛöp bolɤonduɤuna baylanıştu: ayrıqçá qoyo/n, qırɤo:l, gekilik, qara bo:r, 'çil uşúnçálĭq cėrʛe batpaɤandıqtan bizdin cėrde alɤı‿ɤuştar abdan ʛöp mekende:r‿elė. (98) Ayrıqçá itelgi, qu/ş men özüm da, cáş ʛezimde çüyrú quştardı sálĭp cürdüm, bir‿az sálĭp qalɤan uçúrlarĭm boldu. (99) Ötö göp mekende:r‿lė. (100) Azırqı ʙolsó, azır anday bolʙoy‿ɤaldı. (101) Sėveʙi balıqçí şá:rı cáqın bolup, mında giyin mĭltıqtar ʛöp bolup, maşinĕler bolŭp, şá:r cáqĭn bolɤon‿çün dayíma uşú qoyondordu, gekilik, çilderdi qırɤo:ldordu şá:rdın eli günü‿tünü atqılap qırıv‿iyişti da. (102) Abdan cárdı‿ɤılĭp qoyuştu bu‿cáɤınan qayʙerenderʛe, abdan, al emi bizdin to:lordo‿ʙolsó qadĭmkidey eçki tekelėr, ilʙirster mekende:r elė, azır daɤı‿ʙar. (103) Bi̯roq abdan súyulúp ʛetti, azayíp ʛetti. (104) Ayrıqçá cánaɤı sülö˙sündör, biyik arqı aqqarlu to:lordo oşó ayrıqçá ilʙirster, men öz‿gözüm menen ʛörüp cürdüm, men özüm daɤı ahota boyunçá abdan profisionalmın. (105) ʛöp ʛörŭp cürdüm, ilbirster ʛöp mekendeyt. (106) Azır’daɤı ʛöp. (107) Anan alɤı bürküttör, bürküttördü al ʛezde adamdard’ın ʛö/pçülüʛü sála:r‿lė. (108) Bizdin atalar, ayrıqçá oşól bürkütçü ʛişiler. (109) Sáyaqbay qaralayev ataʙız, a‿ʛişĭni men cáş ʛezimde, özüm cáş ʛezimde at menen ʛöv‿uzatıp, oyɤo to:ɤo ʛöv‿uzatĭp cánĭnda at qoşçú ʙolŭp ʛöp cürdüm, sáyaqbay qaralayeb menen. (110) ʛöp sözdörün uqtum. (111) Al özümdün atamday‿lė ʙolŭp qal’ɤan gişi ʙolçú, ayrıqçá on üç, on tört, on beş, on alt’ĭ cáştarda sáyaqbay atamd’ın cánĭnan çíqqan cóqmun, ayrıqçá cáy mezʛilderinde, seveʙi cáy mezgilinde andaɤı frunze azırqı bişkek ayaʙay gün ʛɐtu: ısíp ʛetip, al ataʙız gündün ısíɤına çíday‿alçú‿mes, anan giyin gün ısíp ʛetkende anan

gelçü. (112) Aptoḅuzɤa tüşüv‿alĭp turŭp ḳelip, biz ḳöp cílı cílqı‿ḅaɤıv‿at baɤıp cürdük, oşóndo a‿g̲işinĭn atın baqtıq, cíl ḅoyu baqçíḅız. (113) Anan attı miniv‿alĭp turŭp, to:ɤo çíɤıp ḳetçi̯ḅi̯z, ataḅızdı uzatĭp to:ɤo çíɤıp ḳetçi̯ḅi̯z. (114) Al tetig̲i gün sálqındap, güz bolɤuçáqtı bizdin to:lordo cürö:r‿lė. (115) Manas aytĭp berĭp, eldin ḳöŋŭ̲lün açíp, bürtükçülük qılĭp, işi‿ɤılĭp güzg̲ö çėyin cürçü.

Eer tokum cönündö aytıp berseŋiz.

(116) Mında e:r cönŭ̲ndö emnelerdi bilesiz dep bir súro: ḅar eken, cáqşínaqay súro:‿ken. (117) Bul emi e:rdi biz bala g̲ezde emne deg̲en ɤana e:lerdi mimbedik. (118) Mına anciyán e:r dep, e:rdin cáqşísí dep, aqqaŋqı dep, anciyán e:r dep, bul manaptar mine turɤan, baylar mine turɤan e:rler‿lė. (119) Buɤa mindik. (120) Al emi ɤolɤo çáḅılɤan e:rlėrdi mindik. (121) Anan daɤı tö:nün örköçündö ömür öttü, cáştıɤ‿öttü, al emi ög̲üzdördü miŋgen uçúr ḅoldu, ıŋg̲ırçáq dep qoyot. (122) Cön‿lė azırqı ihís tamg̲ɐsína oqşóş bolɤon ıŋırçáq e:rlėr ḅolot. (123) Anı cön‿lė bayaɤı malçí cálçílar, muruŋqu, ilg̲erki malaylar, qoyçúlar, baydın, manaptın malçíları, cálçíları miŋgen e:r ḅolçú. (124) Ayrıqçá oşólordu göḅünçö ög̲üzgö toqup mine:r‿lėk. (125) Ög̲üzdördü miŋgende üstü tınç bolḅoyt, cáman bolót, öydö ıldıy basqanda cáman başí da qatu: ḅolot. (126) Oşóɤo cálaŋ sínıp ḳetsė daɤı, emne ḅolsó daɤĭ jalḳa‿mes dep turuv‿oşó ıŋırçáq e:rlėrdi toqup berişçü. (127) Al emi gülüg̲‿attarɤa çáva turɤan e:rlerdi ḅolsó, alar başqaçă e:r ḅolot. (128) Üstü ötö 'cėŋil, cálpaq abdan 'cėŋil, eki cáqa ḳetpeg̲en uşŭnday e:rlėr ḅolot. (129) Mınavu teg̲erek çėtteg̲i bizdin qoŋşú ayíldar ḅar, misál‿çün bizdin‿élė cánıḅızdaɤı ottuɤ‿ayílı, ottuɤ‿ayíl dev‿atalát. (130) A emn‿ˀüçün ottuq bolŭp qalɤanĭn sėveḅi, ottuq taş çíɤáḅı, emnˀ‿üçün ottuq bolŭp qalɤan. (131) Bizdin aɤ‿ölöŋ boluv‿atalĭp qalışqan sėveḅi aylıḅızdın uşú cėrde bir çėti sáz ḅolŭp, bir çėti tala: ḅolŭp, ayíldı çeti‿menˀen ötkön töḅöy arıq deg̲en çó/ŋ arıq bolɤon, azır daɤı tŭrat, azır daɤı oşó töḅöy arıq. (132) Cüz prasėnt özü eldin paydasína azır sú‿g̲elip tŭrat. (133) Qadímki çüydön sú‿g̲elip tŭrat. (134) Oşól arĭqtı paydalanĭp cėrdi, díyqançílıq büt

barĭ‿teŋ oşól arĭqtın paydası menen azırqıʏa çėyin paydalanᵔĭp atat töḇöy arıq. (135) Al‿emi oşól töḇöy deg̱en el tŭrat dep başında aytpadımbᵔĭ bi‿cėrde töḇöy deg̱en el cáşáʏan dep, oşól töḇöylördün qurʏan arıʏı‿ḇolʏon. (136) Primerna oşól töḇöy arıq menen ķelg̱en sú ekí quptan, sėķundasína metírden az emes, òşúnday çóŋ sú‿g̱elėt. (137) Al emi teg̱erek çėtteg̱i ayíldar misál‿çün bul ottuʏ‿ayílı, ottuʏ‿ayílı özü sávatar dev‿aytılát. (138) Al emĭ sávatar bolŭp qalʏan sėveḇi eki variyantta aytılat. (139) Birö:, bir baydın balası bul manaptĭn balasíḇı oynov‿oturŭp cá: menen sávan atıv‿alıp turŭp, sáva ata:r dep g̱ʁlʏan dev‿aytılát. (140) Bi̯roʏ‿andan‿daʏı çíndıqa cáqını‿ḇar. (141) Çíndıqa cáqını bul, bir ķöpkön manavı‿ḇar‿ken oturŭv‿alĭp turŭp döŋdö bu‿cėrg̱e g̱elgeŋge çė:yin elė, bu‿yáqa biz ķöçüp ķelg̱eŋge çėyin elė oturŭv‿alĭp turŭp tig̱indey ötkön gişĭnĭ‿delė, mınday ötkön gişĭnĭ‿delė maʏa sálam berḇeysiŋ dev‿elė, çáqĭrtıv‿alıv‿elė sáḇata‿ḇerçi‿ken. (142) Oşóndon ulam bayaʏı sáḇatat otŭrat sáḇatar otŭrat dep bul çíndıqqa cáqın variyantı ḇolsó‿g̱erek. (143) Oşŏndon ulam sávatar atalĭp qalát. (144) Al‿emi andan arı ḇolsó bayím dev‿atălat, bayímdın u:lu dep, bayímu:lu deyt bul qara‿şá:r, qara‿şá:r dev‿atalĭp qalʏanı, uş‿cᵔèrge şá:r ʏılaḇız, tıŋ çíqqan cig̱itter ḇar eken bi‿cėrde çóŋ şá:r ḇolot, şá:rʏa ılayíqtu: cėr‿eken, azır‿lė atıv‿alalı dep qara‿şá:r dep atalĭp qalĭp, oşó‿voyunçá qara‿şá:r ayílı‿volŭp qaldı. (145) Al bayímdın arıq tuqumŭnŭn içinde, mına uşŭnday‿ayíldar ḇar. (146) Al emi bizdin gün batışíḇız ḇolsó balĭqçí menᵔen aʏ‿ölöŋ ortosúnda ķök moynoq deg̱en ayíl tŭrat. (147) Al bolsó eki cáqa ayíldardan arıq tuqumu daʏı ḇar, ba:rdıʏ‿urulardan ar‿ʏanday urulardan çóʏulʏan elder oşó‿cėrde cáşáp turuşát.

Ustuqan bölüştürüü boyunça aytıp berseŋiz.

(148) Emi el bolʏondo‿yi̯n, sált bolʏondoŋ giyin bicėrde ustuqan bölüştürü: deg̱en bolot. (149) Ustŭqan bölüştürü: bul, ata‿bᵔavadan, ilg̱erteden e: atam zamandan beri g̱el‿atqan bul qırʏız elinĭn mal sóyudaʏı isķustvosú. (150) Maldı sóyu daʏı özü isķustvo, al emi ustŭqandı tartu: daʏı bul özünçö isķustvo. (151) Eg̱erde misál‿çün

quda sö:k bolŭp qalaḇı cė ḇolsó ötö ataqtu:, daŋqtu:, barqtu: g̱işiler ḇolŭp qalaḇı, eg̱erde oşólorɤo tu:ra emes ustŭqandar tartılĭp qalsá bütündöy uru: uyatqa ɤalat. (152) Oşón ̆ŭçün maldın sóyulɤan, maldın özünö cárăşá ustŭqan tartılɤan. (153) Misál ̆üçün bododo, bodo sóyulŭp qalsá, e:ŋ birinçi ustŭqanı bul uçá dev ̆atalat. (154) Uçá, bul qadímki eki cámbaş, eki sándın ortosúnda quyruqtu al üstü ḇolot, ötö sėmiz, ötö barqtu:, bul bölünböyt, maydălambayt, uçánı çó/ŋ g̱ılıp tartıp cáqşĭnaqay. (155) Andaŋ giyin maldın arqaları cána qarçíɤ ̆anĭn, qaḇırɤaları dep uşŭnday ustŭqandar ķete ̆ḇeret. (156) Al ̆emi qoyduqu, mayda cándıqtardıqın bolsó, eŋ ̆ulu ustuqandar dep, misálĭ ̆çün cámbaş, quyruq al emi ķe: ̆ḇir cėrlerde sárbaɤış urusúnda, çüy ürö:nündö, ķe: ̆ḇir cėrde baş, qoydun başí uluq bolot dep ̆turŭp qazaq cėrg̱esinde, baş tartĭlat. (157) Al ̆emi arıq tuqumŭnun içinde ķöl boyunçá tolqo ̆ɤana çóŋ g̱ɐra malɤa uçá. (158) A:l ̆emi qoydon bolsó bul cámbaş tartĭlat, anda ̆yin cóto cilikti çükölŭ̆ cilik dep, andaŋ giyin ɤaşqa cilik dep, cilikter atalát, qarçíɤanĭn g̱ɐḇırɤaları. (159) Ustŭqan tartu: ḇoyunçá ķöp isķustvo, ar ḇir nerseni ayalɤa ̆ɤanday ḇeriş ķerek. (160) Baybiçeg̱e ̆ɤanday ustŭqan tartış ķerek, cáştarɤa ̆ɤanday ustŭqan beriş ķerek, bulardın ba:rı ̆teŋ ire:t ̆ireti menen bolot. (161) Bunun ba:rı ̆teŋ bayaɤı özünŭ̆n mal sóyudaɤı ustŭqan tartudaɤı iskustvosú, anı abdan tu:ra bilg̱enderdi, mald ̓ı cáḫşí sóyɤondordu bulardı qasápçí deyt. (162) Al emi ustŭqandı cáḫşí tartıp, cáḫşí bilg̱en mıqtı ustat adamdardı bulardı ķösöl dev ̆ataɤan. (163) Kösöl dep cánaɤı qırɤızdın sözündö, o:q qayran ķösölüm, ķösölüm iştev ̆atasíŋbı, ķösölüm ba:rın teylev ̆atasíŋbı deg̱en söz uşúndan g̱ɐlat. (164) Eg̱erde ustŭqandar tu:ră emes bölüştürŭ̆lsö, tu:ră emes bolŭp qalsá, anda çó:ŋ uyat bolɤon, oşóndon cėḇedim dep aytpayt, toyḇodum dep aytpayt biroɤ ̆ustŭqandı tartu:da çóŋ có:pķerçilik bolɤon. (165) Anı mıqtı bilg̱ender, mıqtı bilg̱en aq sáqaldar baldarɤa, baldar ḇolsó cáştarɤa üyrötüp turuşqan bolçú. (166) Bunun özü abdan g̱ızıqtu: nersė da. (167) Al ̆emi qanattu:lardıqı, qanattu:lardan emne, qanattu:lardan eŋ birinçi mınakey ördök, qaz, ular, to:q boloḇu, qanday ḇolɤon ķündö daɤı, birinçi qanattu:lardıqı bul töşünön başталat da, töş cáɤı, töş eti mına oşól cúmşáq bolot dep, mına oşól töştü cóɤoru ḇa:layt.

Kol önörçülük boyunça emne bilesiz?

(168) Emi qol önörçülük boyunçá bul mınday. (169) Qol‿ŏn᾽örçülüktün eki türü b̲ar, üş türü b̲ar desėk bolot. (170) Qol‿ŏnörçülük boyunçá temirden qol‿ŏnörçülük, cíʏaç qol önörçülük, al emi erkekter̲e ta:ndıq bul cíʏaç qol önöçülŭk cána temir qol‿ŏnörçülük bolsó, ayaldarʏa ʏarata bul uzçúluq, çėb̲erçilik 'uz, oşònday atalat. (171) Mına menin tayánem ö/ltö çóŋ uz ķişi bolʏon. (172) Apab̲ız daʏı uz gişi b̲olʏon. (173) Cílına birden şírdaqtı, anan daʏı ěkĭ üç ala‿g̲iyizdi sö/lzsüz cásaşçú. (174) Cána qatĭşqanda ķişiler menen qatĭşqanda dayíma, azır başqaçá qatĭşív‿atpayb̲ı, qa̲nvert berĭp, pa̲ket berĭp, tig̲ini b̲erĭp munu b̲erĭp. (175) Al gezde anday bolʏon‿emes ta, cálaŋ oşó ala‿g̲iyizderden, şírdaqtardan uşŭndaydan alĭp‿barıp toy ötkörüp, cáqşílıqtarʏa cálaŋ uşúlar menen qatĭşıp turʏan bolʏon. (176) Al emi cásáʏan cánaʏı buyumdarı misalĭ‿çün boz‿üydü cásáʏan emnĕ deg̲en ķėremet bolʏon. (177) Boz‿üydü giyi:n daʏı mınakey inime boz‿üy cásáp berdi, içi sírtı, biz azır lüstra dep qoyŭv‿atab̲ız, uşŭlardan beri, uşúnçálıq boz‿üydü qo:zdoʏonu oşól‿ělė qançálıq emĕde turăt. (178) Qol‿ŏnörçülük bolb̲osó eç önükpög̲‿emes. (179) Misálĭ‿çün murda mına biz özüb̲üz qançánı ķörüp cürdük, tab̲aqtardın ba:rı‿teŋ çáralardĭn orduna cálaŋ cíʏaç tab̲aqtar b̲olçú, qa/ldimkidey‿lė qatura:q cíʏaçtardı, có:nura:q cíʏaçtardı cúqara:q qılĭp turŭp ķesiv‿alĭp, anın için o'yup, sírtın g̲o:zdop, için o'yup qadímkidey çára‿ʏılıp içine azırqıday aytqanda, bir on litĭrg̲e çėyiŋki sú batqıday‿ʏılĭp turŭp, oşóʏŏ çėyiŋki beş altı litír batqıday‿ʏılĭp turŭp, uşúnday cíʏaçtan çáralardı cásáʏan. (180) Anan cána tabaqtardı, tig̲i çömüştördü cásáʏan. (181) Anan, andan başqa qaşíqtardın 'barı‿teŋ sír ʏaşíq dep, tig̲indey ʏaşíq, mınday qaşíq, çėtin tişteb̲eg̲ilė dep bizdi dalay eskertip, cálaŋ cíʏaç qaşíq᾽tar menen içkembiz. (182) Cíʏaç qaşíqtardın bir cáh̲şí cėri eç‿úb̲aqĭtta alardı dat da b̲aspayt, ge:‿b̲irö sírdalʏan bolot, ge:‿b̲irö sírdalb̲aʏan bolot. (183) Biroʏ‿al o:zdu güyg̲üzb̲öyt ta. (184) Cáş baldar içėt, ķiçėkey baldar èç ub̲aqĭta o:z ķüyg̲üzg̲ön emes. (185) Bul cíʏaşçílıʏ‿önör. (186) Cíʏaşçílıʏ‿önör mına, böz‿üydü

cásáɤanda, boz◡üydün ba:rdıq andan başqa tirikçilike gerektü: emnelerdi ɤana cásáḇaɤan, ba:rdıɤın cásáɤan. (187) Al emi boɤu tö:nün terileřinen cė◡ḇolsó uydŭn terileřinen qımız üçün gö:kör, mĭnday çáqa siyaqtu: ɤılĭp, gö:kör çáqa, cę◡ḇolsó sávalardı cásáɤan, men öz◡ǩözüm menen ǩörüp cürdüm. (188) Işstap alardı, abdan ǩöpkö çėyin ıştap, formasín ǩeltirip, uşŭnday◡ɤılĭp turup cásáɤandarı, oşól bir cėrinen daɤı eç◡uḇaqĭta sú◡getken emes. (189) Oşóndoy◡lė idĭş◡ayaq sálçú, cánayaq dep qoyoḇu, cáḇıqbaş deyt, uşŭlardın ba:rın cásálɤan. (190) Al emi boz◡üygö cánaɤı arı◡ḇeri arçíndap qoyuv◡atpayḇı, bo:luqtardın içine, sírtına degendey, uşúnday meltiretĭp ǩelĭp turŭp cánaɤı örmöǩ sóɤuşçú◡elė. (191) Boyoq menen boyov◡alışíp, tuzɤa sálĭp, boyoq menen boyov◡alışíp anın boyoɤu çíqpaɤıday ɤılĭp turŭp, anı 'iyirĭp, apaḇız abdan uz gişi bolɤonduqtan ö'tö çóŋ qol◡önörçü elė, òşòlardın ba:rın teŋ mınakey ǩördük. (192) Bul qol◡önörçülük göçö◡lė çíɤa◡ɤalɤan◡mes. (193) Bul atam zamandan beri ulam◡ulam, örçüv◡örçüp, örçüv◡oturŭp al emi tüştŭktŏ◡volsó biz görgön cóqbuz çínĭn aytqanda, mına ǩilem toquşqan qızdar, ayaldar, ǩelĭnder çóɤuluv◡alĭp törtö:◡ḇeşö: çóɤulŭv◡alĭp adegende buɤa anan tige degendey. (194) Al◡emĭ bizde ǩilem toqulɤan◡emes tündük qırɤĭzstanda, ḇiroq şírdaqtın ar◡ɤanday oymo◡çiymelėrdin, alardın daɤı cön◡elė cásay◡ḇerḇey özünçö qoçqor mü:z, tigindey mınday degen ǩöp formalar bolɤon bolçú. (195) Mına andan başqa sáyapǩerçilĭk boyunçá, sáyapǩerçilĭk boyunçá men ayta◡turɤan bolsóm, ötö genen aytıp ber◡alam. (196) Sėḇebi özüm daɤı cáş ǩezimde ançá◡mınçá quş sálĭp qaldım, cáş ǩezimen başstav◡elė oşó ilbersimge quş sálɤaŋgɐ, bürküt sálɤaŋgɐ abdan qatu: qızıqçúmun. (197) Tem bolė, anĭn üstŭnö menin çóŋ atam aldayar, aldayar degen çóŋ atam, menin çóŋ atamdın uyalaşí aldayar atam ö/tö çóŋ münüşkör ḇolɤon. (198) Ö'tö çóŋ münüşkör uşúnday. (199) Al gişi ǩiçėkey uyadaɤı bir balapan apkelip oşónu han teŋirden apkelgen◡eken. (200) Han teŋirge ḇarĭp qalĭp bir ɤudaydın buyruɤu menen, oşŏyáqtan ǩözü ayranday 'appaq bolɤon cálɤız cöcönŭ taḇışíp, bürkŭttün cálɤız cöcösün alĭv◡oşónu alĭp kelĭp turŭp oşónu círma cíldan aşíq sálɤan eken. (201) Al alɤan◡eken,

arqarlardı, al‿emĭ cė:renderdi götörŭp ǩetçü eken cön‿le, buɤa eç‿kim işėmbeyt. (202) Biroq çíndıɤında alĭp turŭp asmaŋgɤ ǩötörŭp ǩetçŭ eken. (203) Qarĭşqırlardı alɤan‿eken. (204) Arqardı daɤı alɤan eken uşú cėrden, emi uşŭnday bürküt bolɤon‿ken, anday ɤıra:n bürküt vąşė ḅolɤon‿mes dep. (205) Al emi atam aytat, atam mına sėksėn‿altı cáşínda uzadı tiǧi düynögö, uşú üstŭnön deyt çóŋ gişiler deyt basíp, cónunan basíp cėrge cėtkire alçú‿mes‿ken. (206) Ǩötörüv‿alçú‿ken bürküt. (207) U'şúnday balḅan bürküt‿eken‿da. (208) Al‿emĭ qarĭşqırlardı alɤanda a‿degende quyruqtan sėrpçü‿deyt, anan qarĭşqır arttı‿ɤaray qalɤanda qayra tumşúqtan qol men᾽en çápçíp‿turŭp, 'büktöp turŭp, 'bılq‿etpey basíp sálç‿eken. (209) Uşŭnday, özü ötö delė çóŋ emes, çárçí có:n, abdan có:n uşŭnday ǩözü 'appaq bolɤon bürküt‿eken. (210) Anan cáyínda bürkütŭnö açqa‿volŭp baratqanda qaymaqtardan berĭp qoyçú‿ken. (211) Bir có:ŋ çínı menen bir ayaq qaymaqtı alsá anı cėp cėv‿alçí‿ken, anan üş‿tört ǩündön giyin bürkütüm açqa‿bolup ǩetet qızısírap ǩetet dep turŭp, qayra qa/dímkidey qozulardı sóyup berçü‿ken. (212) Ötö eme, biy bolɤondo‿yin manap bolɤondo‿yin ötö çóŋ bay‿volɤon. (213) Oşó bürkütünö qatu: göz sálĭp cürŭp giyin qulaq bolŭp, özü uqrayinaɤa qulaq bolŭp aydalɤanda oşó bürkütü qalĭp‿qalĭv‿oşó bürkütü qışında oşó qa:rĭlıɤınan‿le üyündö ölgön‿eken. (214) Al‿emi özü, baldarɤa me ermek qılɤıla dep turŭp, bürküttördü sála albaysíŋar dep itelgilerdi, quştardı ɤarmap turŭp bir‿ělė cumanĭn içinde taptap berip qoyçú‿ken. (215) Al emi oşól ǩezde sálɤan itelgileri, mına atam misál‿çün baydın balası ḅolɤondŭq᾽tan cónŭna ɤonduruv‿alĭp, i:nine qonduruv‿alıp ǩete‿verçi‿ken. (216) Anan tiǧi cėrden qoyon çíqsá delė, bul cėrden qoyon çíqsá delė, ırɤıta‿te:v‿elė, quştardĭ ḅolsó emeǧe sálĭp tiǧi qırɤo:ldorɤo sálĭp, al‿emi mayda ḅarat cánaɤıl bödönö tiǧi‿ḅularɤa, 'qıɤíy taptap berĭp qoyçú‿ken çóŋ ataḅız. (217) Bir zamattă‿le anın tilin bilgen ǩişi‿ken abdan, ö'tö çóŋ münüşkör bolɤon da. (218) Oşónçóluq zamatta qaçíp ǩetkis qılĭp eş‿cáqa qaçqıs qılĭp turŭp, uşŭnday taptap berçi‿ken. (219) Al‿emi men daɤı oşóndon ulam qızıɤıp azır delė oşó menin qurdaş cigitim bar, al‿daɤı oşó bürküt sálíp cürөt ǩöv‿uçúrda. (220) Emi bul boyunçá

giyin sáyapkerçilĭk boyunçá bizde, toŋ ĭrayonŭnda sálbuːrun degen uyum açílĭp, oşó sálbuːrunda oşó bürküt sálɤandar, itelgi, quş sálɤandar azır oşól uyumgɐ birikti. (221) Bi̯roq sálbuːrundun men ayta⌣turɤan bir cáman cáɤı⌣var. (222) Bul ķa̯neşna̯ atam zamandan beri gelĭv⌣atqan bayaɤı ata önörü, eliƀizdin bul sáltı, şártı ƀolɤonŭ⌣menen bir cáman cėri⌣var. (223) Mına men öz⌣ķözüm menen ķöp cólu ķördüm. (224) Bizdin cėrge⌣gelĭşėt daɤı, altĭ⌣cėti quştu, qatar basíşát cáş cigitter, quştu götörüv⌣alĭp basĭşát, quştardı, 'bir da qoyoŋ qalƀayt qaçqan, bü/t baːrın teŋ⌣elė aldırıv⌣aldırıp ciynav⌣elė qançá qoyon qaçsá oşól 'büt⌣baːrın ķeçkige çėyin aldırışát daɤı anan getĭp qalışát. (225) Oşóntiv⌣oturup aɤ⌣ölöŋdün azır balıqçídan berki aɤ⌣ölöŋ terĭtoriyasínda azır 'anda sánda⌣ɤana qalsá ɤaldı, qalƀasá cóq. (226) Cálaŋ sálbuːrun uyumu munu talqalap büttü. (227) Qoyon degendi, qırɤoːl degendi talqalap büttü. (228) Al emi aytsáq munu, bayaɤı ekologiyalıq baylıqtı, cėr baylıɤın, áy bunu mintken bolƀoyt qo cigitter desė, bizdin litsėnziyaƀız bar, biz degen taptaşıƀız ķerek, biz degen giyiːŋki meldeşterge ĭrespuƀlĭķa ƀoyunçá bizdin litsėnziyaƀız, bizge eç kim eşteke deƀeyt dep cóːbd̯u aytışát. (229) Alardıqı bar⌣eken bi̯roq, birdi⌣ɤana⌣ɤarmav⌣alĭp turŭp, bayaɤı anı taptaɤan üçün gɐna, al⌣emi alar ƀolsó qa/nçá ķeziksė birdi⌣ɤaltırƀay alĭp ķetiv⌣atĭşát. (230) Bul ötö, ö'tö cáman geyiştü oquya bolŭp⌣baratat.

Baştan ötkön kızıktuu okuyalar barbı?

(231) Misál⌣üçün baştan ötkön qızıqtuː oquyalar, ķa̯neşna̯ adam balası bolɤondoŋ giyiːn murdatan giyiːn, oşól eldin arasında, mĭnday aytqanda cáşáv⌣atqandaŋ giyiːn emĭ qızıqtuː oquyalar öt⌣ĕlė ķöp bolot. (232) Abdan⌣lė ķöp. (233) Unutpay turɤan gızıqtuː oquyalar ķöv⌣emĭ al ƀolsó qızıqtuː oquyalar cėkeçė oquyalar ƀolŭp qalăt ta.

Atıŋızdın maanisin bilesizbi?

(234) Atıŋardın, ısímdardın maːnisin bilespĭ deyt. (235) Menĭn atım, men atqa ötö maːni, cáɧşí bilemin. (236) Bizdin atıƀızdı azır, emi bul qızıqtuː nersė da. (237) Murda,

muruŋqu zamanda bala törölsö, azır geŋeşip geyipteşip, bala törölgöŋgö çėyin◡lė at qoyuşúp, talaşíp tartışíp, bala törölgöndön giyiːn gʁˑyra ķalleķtivnıy ķeŋeş boluv◡atıv◡anaŋ giyiːn qoyuşát ta. (238) Başta uşŭnday◡bolʁon, bala törölsö sírtqa çíʁa◡ʁalıv◡elė qoy◡görünsö qoyluḅay, uy◡görünsö uyluḅay, cílqı görünsö cílqıḅay dep, taş ķörünsö taşbay, cę ḅolsó 'emne gözünö görünsö oşónu ataʁan uçúrlar bolʁon. (239) A çíndıʁında qırʁızdardın göḅünçö attar, bul bayaʁı araḅ◡elinin ķöḅünçö, arap elĭnen gelgen attardan göḅürö:k paydalanılʁan. (240) Misál◡çün biz batina dep qızʁa at qoysóq, bul fatĭma degen◡lė arapçá söz ķelĭp çíʁat. (241) Al emi fatĭma degen bul özü emne desė, misál◡ŭçün muḫamet payʁambardĭn qızının atı◡bolŭp çíʁat. (242) Al emi cė◡bolbʾosó uşúl batina, fatima degen attardı tatarda da ʁoldonot, qazaqta da ʁoldonot, baːrdıq cėrde. (243) Misál◡ŭçün başqa attar delė zayra cė zuːra dep qoysó bul daʁı araptan ķelgen attar ķöḅünçösü. (244) A özüḅüzdö delė attar ḅolʁon. (245) Cönköy◡lė attar. (246) Misál◡çün qanıkey dep apaḅızdın atĭnan, manas baːtırdın mınakey apaḅızdın atĭnan, qanıkey desė bul hanike degen elė sözdön gelĭp çíqqan attar ḅolʁon. (247) Mınday birine◡biri baylanıştıq bolʁon. (248) Misal◡ŭçün menin atım cėldeŋ dep qoyʁonu, men törölgöndö atam menen bir cáḫşí qurdaş ķişi ḅolʁon, çóʁu cürüşkön, çóʁu cáşáp cürüşkön. (249) Al özü cėti ögüz rayonŭnan bolʁon. (250) Cėldeŋ uruːsúnan bolʁon. (251) Oşó gişi, esėn aʁa degen gişi atımdı◡ʁoyʁon cėldeŋ dep. (252) Al özünŭn urusúnŭn atın goyʁon. (253) Al emi men attuː bilgenderden daʁı üçöː ḅar, celdeŋ degenderden. (254) Bul urunŭn atĭnan goyula◡veret. (255) Misál◡ŭçün sáyaq degen uruˑ, sáyaq degen baldar ḅar. (256) Sárĭbaʁış degen baldar ḅar. (257) Urunŭn atĭnan goyulat. (258) Cę◡bʾolsó ar◡ʁanday nersege maːnisĭne oqşóşturup qoyot. (259) A ķiyiːn attardın baːrı◡teŋ bek bolo◡baştadı. (260) A◡degende bay degenderdi ʁoyuşqan. (261) Ar◡ʁanday ayaʁında bay bay bay dep. (262) A ķiyiːn anan bek dep qoyo◡baştadı. (263) Attı ʁoyŭp ķeliv◡elė ayaʁı bek, bek dep. (264) Bek dep ķöḅünçö te ķavķazdın, azerḅayjándın urularında uşú bek degenderdi ķöp qoyʁon. (265) Emĭ

anday bolo‿beret. (266) Anan ǩiyi:n cáʏında attardı daʏĭ özgörtüv‿anan mars, ǩosmos dep tigintip, mintip anan tėhniçėskiy attardı qoyo‿başladı da.

Eski kişilerdin aytkandarı esiŋerde barbı, cörölgö?

(267) Eskĭ‿gişilerdin aytqandarı, biz cáş ǩezibizde eskĭ‿gişilerdin aytqandarına qulaq töşöp, özüm da quyma‿ʏulaʏ‿elėm. (268) Ǩöp nerseni ǩaneşna abdan unut'tum. (269) Unutqaŋgʁ ǩöp sėbepter boldu. (270) Baş o:ru degendey ar‿ʏanday, den‿sóluqt'ar'ʏa baylanıştu: ar‿ʏanday. (271) Emĭ‿bul cörölgölör, eski ǩişĭlerdin aytqandarı, aytıv‿oturʏanda, söz‿ʏılĭp oturʏanda eskĭ‿gişĭler ǩöbünçö sáncíraʏa gire:r‿lė. (272) Anan sáncíranĭn daʏı, sáncíra özü, ǩeçökü adamdardĭn, atalardĭn ötkön tarıhtarı. (273) Bul özǔ sáncíra özü talaş‿tartĭştu‿bolot. (274) Bịrö tu:ra emes aytat. (275) Bịrö uqqanĭn aytat, bịrö: bịrödön uqqanın cė‿bolsó birödön bilgenin, a ge:‿bịrö:lör bolsó faktĭlarʏa tayanıv‿aytat. (276) Emi ǩöbünçö emne dev‿ayta:r‿elė eskĭ‿gişĭler, at‿çábıştardı ayta:r‿lė, anan çóŋ çóŋ berilgen toylordu ayta:r‿lė. (277) Qaysí manap qaysínday toy bergen, qaysí 'bay qanday toy bergen ayta:r‿lė, cė‿bolsó qaysí‿cėrde qaysí cílı, qaysí‿cėrde 'qanday at‿çábılʏanın, qanday bolʏonŭn ayta:r‿lė. (278) Anan cẹ‿bolsó qaysí‿c'ėrden uruş‿talaş bolʏondorun bayaʏı ǩişĭne tarıhqa baylanıştırĭp munu aytışá:r‿lė. (279) Ǩöbünçö men uqqandarıman bolʏon uşúl ǩöbünçö uşú at‿çábıştardı ǩöv‿aytıştı. (280) Bizdin aq‿sáqaldar at çábıştardı cáhşí aytıp berişe:r‿lė. (281) Anĭ cáqşí aytĭp bergenĭn sėbebi, özübüzdün ayíldan daʏı, özünün ayílĭnan daʏı gülüktör 'ǩöp çíqqan ayíl eken. (282) Bizd'in ayíldan. (283) Abdan ǩöp gülüktör çíqqan eken. (284) Oşŏlor ǩöp baygelerdi alʏan‿eken. (285) Ar‿ʏanday gülüktör bolʏon‿eken. (286) Çábdar‿at degen baş bolŭp turŭp, ta:qır bayge‿berbegen oşón‿çün bizdin ayíldaʏı oşó attardı ǩöp taptap, ǩöp çápqan el eken. (287) Oşón‿çün at‿çábıştardı ǩöbürö:g‿ayta:r‿elė. (288) Anĭn‿ba:rın teŋ ǩöpçülügün bileбiz. (289) Menden başqalarĭ‿daʏı aytĭp berçü‿lė ba:rın.

Turizm önügüp catabı?

(290) Turizm, emĭ bul boyunçá ķaneşnạ bul, ķöl aylanasínda bolŭp cátat. (291) Bịroq bizdin cėrde, imenạ biz cáşáʏan cėrde turizm boyunçá ötö‿ģöp cáḫşí bolʏon cėri‿cóq. (292) Sėḇep deģende bizdin cėriḇiz, cėrdin relyefi, bir cáʏı cárım çöl, bir cáʏı to:, bir cáʏı ķöʌl. (293) Anan ķöldön beri uşŭnday sázdaq cėr bolʏonduqtan bul turister ķöp qızıʏa turʏan cėr‿emes. (294) Bịroq bizde, biz bilģen al emi turister ķöp bilḇeģen cėr ḇar. (295) Men ķörsötŭp cüröm ķe:de. (296) Bul geăgrafiyalıq şárttar ḇoyunçá, bizde çiyin‿taş deģen cėr ḇar, ala‿ḇel dev‿aytaḇız cálpı. (297) Bizden arı üç kịlometir, tört kịlometir cėrde tŭrat. (298) Mal cáyílat. (299) Biz bala ģezde al cėrde ķöp bolduq. (300) Emn‿ŭçün çiy‿taş dev‿atalĭp qalʏan sėveḇi, oşól qoqtunŭn içinde qaysí‿cėrlerde cárlar ḇolsó, oşól cárlardın baʌrında‿teŋ adamdardın süröttörü, tö:lördün süröttörü, qumbaralardın süröttörü, giyikterdin giyiģ‿atıv‿atqan, cá: menen atıv‿atqan, mıltıq menen atıv‿atqan ķişilerdĭn süröttörü 'abdaŋ ķöp. (301) Azır emi öŋü öçüp, azır bilinbey ḇarătat. (302) Emi qarap turuv‿elė bunu qaysí cíldar ekenin bilsė ḇolot. (303) Al emi cá: menen atıv‿atqandardı ķörsötüv‿atat mınakey, cárdın bo:runda cílmaqaylar cėrde, al emi cá:nı qoldoŋģondo‿yin qaysí uḇaqıttarʏa tu:ra ḇolŭp qalat. (304) Qarahanĭtterdin uçúrundavı, balkim sáķtardın uçúrunavı, bul eski çóʌŋ sürötʾçülör tartqan. (305) Misál‿çün elderdin ķöçüp baratqan tö:lördü çirkeştiriv‿alĭp, birin‿artĭna‿birin, birinĭn uruttuʏuna birin baylaḇ‿alĭp, çirkeştirip baratqan ķöçtördün süröttörü ḇar‿lė. (306) Azır‿emi zamaŋģʁ cáraşá oşól süröttördün ba:rı‿teŋ öçüp baratăt ta. (307) Anan qumaralar bar‿le. (308) Toˑ‿tekelerin ķöp süröttörü oşó‿ģezdeģi u'şúnçálıq çėḇerçilik menen tartılʏan süröttör. (309) Al ʏadímki boyoq menen‿ĕmes taştardʾĭn betĭne, taştardĭn boruna çėģip cásálʏan, çėģilģen süröttör ḇolçú. (310) Al emi turizm boyunçá bizde önüģü: anday cáḫşí‿mes. (311) Aʏ‿ölöŋdö qanday belgilü: adamdar dep ayta‿turʏan bolsóq, bizde belgilü: adamdar, muruŋqusú bar, anan giyiŋkisinde mına sáyaqbay ʏaralayev ataḇız. (312) Sáyaqbay ʏaralayev ataḇız

düynögö mınakey ataʏı çíqtı. (313) Manastay bir daʏı zor epos cóq. (314) Al emi cánaʏı aytĭp cürgön başqa epostor, mayda epostor alardı ba:rı˫teŋ bilişėt, kiçėkey bolʏon. (315) Al emi azır bolsó bul aʏ˫ölöŋ özü negizinen qanday dev˫aytsám bolot, bul qomuzçúlardın desėk bolot, oƀonçúlardın, aƙtórlordun mekeni dev˫aytsám bolot. (316) Azırqı uçúrda, uşúl˫le kiçėn˒ekey ayíldan ayta˫turʏam bolsóm, qırʏız irespuƀliƙasínĭn el artisti degen na:mgʁ mınakey sáyaqbay qaralayıv ataƀız baş˫bolŭp, turʏambübü bo:beqova, şáyimbek qıdırmayev. (317) Al emi emgek siŋirgen artisterine, ernis asánaliyiv, al˫emi oƀonçúlarʏa ƀolsó, ekí oƀonçú belgilü:, qaçqınbek abdıqadırıv cána zamir arıqayėv. (318) Uşúnday oƀonçúlar aʏ˫ölöŋ degen 'ır ƀar, gimın bar, qaçqınbek abdıqadırıbdın çíʏarʏan, göptögön, göptögön geremet oƀondor ƀar qaçqınbekt˒ĭn. (319) Uşúnday oƀonçúlar ƀar. (320) Cánă uşŭnday artister ƀar. (321) Bul isƙustvạ cá:tında.

Albarstı cönündö aytıp bere alasızbı?

(322) Bul alƀarst˒ı cönŭ̆ndö˫gep boluv˫atat. (323) Albarstı cönŭ̆ndö gep bolʏondo bul 'cáʏan cáʏına turmuştun, adamdın bilip bilƀey turʏan, bayaʏı müm˒künçülüktördön çėksiz cáqtardın, bò cáman cáʏına aytĭlat. (324) Alƀarstılar, şáytan degen oşól cáman cáqtarın bayaʏı azırqıçá aytqanda bir türü alƀarstı ƀolup esėpteli˘net. (325) Ƙevetesi, alƀarstını uqqan boyunçá, munun ƙevetesi deyt, özü kişĭnekey boyu deyt, 'balçáyʏan anan giyi:n ayál ƙevetelengen, çáştarı sáqsíy˒ʏan türü sú:q, eki emçėgi 'ayavay sálaŋdaʏan, ötö türü˫sú:q, uşŭnday sáqsáyʏan, cílaŋaç ayál ƙevetisindegi mĭnday aytqanda şáytan, acėzildin, şáytandın bir türü ƀolot dev˫aytışát. (326) Bò alƀarstının eme qılʏan córuʏu, cásáʏanı emne. (327) Bul ayrıqçá mĭnaʏu boyunda˫var ayáldarʏa, cę˫volsó töröy˫ălƀay atqan ayáldardı alƀarstı ƀasát dep, dua̲ menen basát degen cáʏı˫ƀar da, adamdardı qıynayt. (328) Cánaʏı ayáldar töröy˫ạlƀay atqanda ilgeri, qara˫vastı, qara ƀasíp qalĭptır, alƀarstı ƀasíp qalĭptır degen mına uşúndan çíqqan da.

(329) Bul alḇarstını uqqanda ɤaraɤanda, bunun duasí abdan ḳüştü: ḇolot‿daɤı, adamdardı bılq etkizḇey, o:ruɤa cė çáldıqtırĭp, bolḇosó qattu: basíp, uqtap cátqan, uyqu só:nŭn ortosúnda cátqan adamdardı basíp, bılq etkizḇey, özünün ötö cáman cáqtarın ḳörsöt (330) Anan bi̯roq mınday deg̱en da g̱ep bar, alḇarstı bardıɤ‿elė ḳişig̱e ḳelė‿verḇeyt, bărdıɤ‿elė üyg̱ö ḳelė‿verḇeyt dep. (331) Bular daɤı bayaɤı, üyralıp qalɤan da, üyralıp qalɤanda g̱elėt. (332) Anan munu bul alḇarstının qu:çúsú deg̱en bolot. (333) Alḇarstının qu:çúsú deg̱en bul, adamdarɤa‿ɤarata aytat, qu:çú dev‿aytılat munu, adamdardı. (334) Oşól alḇarstılardın duasín bilg̱en adamdardı qu:çú deyt. (335) Alar ɤant’ĭp biliv‿alışqan. (336) Munu alḇarstĭ deyt, e:n cėrg̱e, cė adamdar cóq cėrg̱e oturuv‿alĭp turŭv‿ot cáɤat deg̱en gep bar. (337) Emi ottu al emne şireŋkesi bolmoq belė, qaydan bolsún, biroq nur çíɤarsá‿g̱erek deg̱en oy ḇar da. (338) Oşónu aqırın bayqap turup, e:n cėrde ge:‿ḇir cėrde, cíltĭldap ot ḳüyg̱önün ḳörg̱ön adamdar 'bar. (339) Praḳtiḳada. (340) Mĭndaylar bolɤon. (341) Te e:n cėrde ot ḳüyüv‿atĭptır, 'barsáɤ‿elė cóq dep. (342) Oşól ot ḳüyüv‿atqan cėrde, alḇarstı ot cáɤıv‿oturat deg̱en gep bar. (343) Aŋız gep bar. (344) Emĭ bayaɤı gül ḇolup ot ḳüyüp çóq bolḇosó daɤı, oşó nur çíɤat bolŭş ḳerek, ot çíɤat boluş ḳerek. (345) Anan bul adamdar, 'ge:‿ḇir adamdar, bardıɤ‿elė adamdardın ḳözŭ̆nö ḳörünö‿ḇerveyt. (346) Bi̯roq ge:‿ḇir adamdardın gözŭ̆nö ḳörüŋgön uçúrlar ḇolot. (347) Emĭ bilg̱en adamdar bolsó oşónu, alḇarstınĭn’ sírı cė‿volḇosó cönündö tŭ̆şüŋgön adamdar ḇolsó, oşól cėrdi barıv‿alıp deyt, ot cáɤıv‿atqan cėrdi bıçáqtav‿açíp turŭp, çíɤ‿elė çíq alḇarstı dep‿turŭp, ḳíres qılĭp, mĭnday aytqada qoşú', oşól cėrlerdi bıçáq menen tilip‿tilip ciḇersė 'cálĭnĭp cálḇarıp çíɤa‿ɤalat deyt. (348) Ḳeteyin, ḳeteyin dep. (349) Aḳævay, bayḳe‿vay qaɤĭlıp ḳeteyin, ḳeteyin dep. (350) Oşóndo deyt, çá·çín, sálpayɤan çá·çín qolɤo orop burav‿alıp turŭp, ayt duaŋdı dep qattu: qıynayt deyt. (351) Bilg̱en adamdar deyt. (352) Qatu: ɤıynap, urup, 'sáḇap, talqalav‿ursá, mınakey duaŋ tig̱indey bu dev‿elė ḳörüŋgöndü aytıp, aldap, çáçímdı qoyŏ‿ḇerip‿qoy anan üyrötöyün anan aytayín tig̱i‿ḇu dep, uşínt’ĭp’ cálĭnıp cálḇarat

deyt. (353) Çáştan alat‿ken, çáştan alɤanda al ɣetĕ alḇayt deyt. (354) Anan cóɤ‿üyrötkünüŋ duaŋ‿ndı dep, 'qatuː ɣetip, ayaḇay urup, sáḇap, tiɢintkende ayaɤında bez ḇeldek bolup turŭp anan giyiːn, ayaɤında üyrötüp ɣiret deyt. (355) Oşól üyrötköndöŋ giyiːn, üyrönüv‿alɤanda‿yin, cánaɤı ɣöp adamdar, biliv‿alɤan adamdar bular quːçú atalat daɤı, oşó şáytan ḇar cėrde, alḇarstı ḇar cėrde, cim‿peri ḇar cėrlerde, oşó adam cürɢön cėrde anday qırsíqtar bolvoyt deyt. (356) Masėle üçün, ɣöz ɣörünö praktiḵada bolɤon, bou oşó quːçúlard‵ĭn ɣözünö, cė ḇolsó geː‿bir ɣişiniĭn ɣözŭnö. (357) Misál‿çün súːnu cėːktep baratqan bala súːɤa tüşŭp ɣetken uçúru. (358) Munu özü‿özünön tüşŭp ɣetken cėriĭ‿cóq, balḵim alḇarstı türtüv‿iyɢendir. (359) Cė‿volsó bir muzoː torpoq bolovu, barĭp tüşŭp ɣetkendir cė súːɤa girip ɣetkendir. (360) Mına almat‵ĭdan‿le ɣelɢen uşúnday rėligiyanı, dindi cáqsí bilɢen ciɢit uşŭnday mına bekmurattın dosú asqar. (361) Meniĭn ɣözümö ɣörŭnüp turçú deyt qadímkidey. (362) Bir cólŭ deyt, maşĭne aydap baratĭp toqtop qaldĭ deyt. (363) Anan bizdin ayíldan deyt, anan qarap tursáɤ‿elė 'qapqara ḇolɤon eme çúrqap barıv‿elė terezeniĭn içine ɣirip ɣetti deyt, men da cüɢürüp cėttim deyt. (364) Ay qayaqa ḇartasíŋ. (365) Şáːrɤa bartam. (366) Barḇaɤın qırsíqtaysíŋar, barḇa dev‿ayttım deyt. (367) Barḇa. (368) Barḇaɤınĭŋ desė. (369) Ay ḇayke emne‿voldu. (370) Oy barḇaçí dev‿ayttım deyt. (371) Biroq mĭnday ḵavinasín qarasám, eşteke ɣörüŋgön cóq deyt, ɣözümö ɣörŭnüp qaldı deyt. (372) Anan ɣeliĭptir deyt, maşinesi talqalanıp qırsíqtap ɣeçinde ɤayra ɢeldi deyt. (373) Uşúndaylar bolɤon, alḇarstı cönündö daɤı cinperiler cönündö daɤı ɣörɢön, dajė uşú türkiyá cönündö genen cázıp cürɢön cázuçú ḇar cáḫşı taːnıɤan. (374) Al daɤı abdan genen aytĭp ber‿alat, mende ɣiteḇi turat. (375) Bul ɣörünçü adamdardın ɣözünö ɣörünöt eken da, ɤadímkidey‿le ɣörŭnüp, ar‿ɤanday formada ɣörŭnö‿veret‿ken. (376) Ǩeːde ɣöḇünçö 'it, 'mışíq cönŭndö ɣörŭnöt. (377) Cánaɤı ɣeḇir uçúrda, adamdardın ast‵ĭnan mışíq çúrqav‿ötsö, cóluvuz bolḇoyt, mışíqtın cólu ɤatuː tiɢi‿ḇu dep daɤı aytqanı oşó alḇarstı bolḇosún dep, cė‿volsó qırɤızda ırım‿círım ɣöp ta. (378) Oşól uçúrda cėrden topraɤ‿alĭp çáçíp qoyup qırsíqtın baːrı ötüp ɣet dep. (379) Oşẹntiv‿ötüp ɣetken uçúrlar.

(380) Anan ekinçisi emi bul musúlmançílĭɤ̮ötö zor mümkünçülük, cánaɤı gelĭme geltirĭp cürg̲önü zor mümkünçülük. (381) Oşó gelĭme b̲ar cérg̲e, gelĭme geltirip cürg̲ön cérg̲e alb̲arstı, cin̮peri, o:ru sírqo ar̮ɤanday qırsíq uşŭnday cólob̲oyt deyt ta. (382) Oşólordon qaçát deyt, atın uqqanda. (383) Anan alb̲arstını oşó qarmaɤandar qu:çúlar dev̮atalɤan. (384) Bular o:rup qalɤan ǩişiler b̲olsó, o:rup sírqo:lop qalɤan baldar b̲olsó, ayrıqçá cánaɤı muruŋqu uçúrdaɤı doqturlar. (385) Muruŋqu uçúrda cánaɤı qara b̲asíp, töröy̮alb̲ay, törötü, tolɤosú uzaqa̮g̲etken ad˺amdar b̲olsó cė qamçísín beriviyişėt, men barmın dep, cė bıçáɤın b̲erip, cė teb̲eteyin berip cib̲ersė, öh dep srazı es alɤan uçúrlar turmuşta bolɤon, cė̮b̲olsó özü b̲arsá, ket, ket desė. (386) Misálı üçün, qanday türdö ǩezig̲et. (387) Masėle mınday uçúr bolɤon, emi oşó qu:çú baratsá, oşól üyg̲ö cánaɤı qara b̲asíp, töröy̮alb̲ay atqan ayaldĭn üyünö cáqındaɤanda, 'bir 'it deyt, çóŋ döb̲öt deyt, al üydün iti emes, cön̮le it deyt. (388) Oşól cėrden bir öpkönü, qoydun öpkösün tiştev̮alıv̮turup öydö sú:nu ǩözdöy çúrqap barătat deyt. (389) Oşó qub̲alaɤan, taşta̮le, taşta, taşta öpkönŭ̲ dep qub̲alap aylası ǩetip it tig̲i öpkönŭ̲ taştaviyip turŭp sú:ɤa özü ǩirip ǩetet. (390) Bul özü it emes, bul alb̲arstı b̲olɤon. (391) Eg̲erde öpkönü alĭp̮turŭp, ǩirip̮ǩetkende deyt, anda ayal ölüp qalmaq deyt, anan bayaɤı taştap ǩirip ǩetkende̮yin tig̲i ayal öh dep srazı es alɤan da, daro es alɤan. (392) Bunŭn ba:rı̮teŋ du‿anın ǩüçü b̲olɤon. (393) Bul adamdın mümkünçülüg̲ündö 'çėk cóq. (394) Ötö zor mümkünçülükö e:. (395) Masėlen üçün, du‿a menen ǩişini cindi ɤılıp qoysó b̲olot, cindi ǩişini sóluqturup qoysó b̲olot. (396) A/r̮ɤanday ɤılĭp qoysó b̲olot ta. (397) Munu cánaɤı ilim cüzündö çórníy magĭya, belíy magĭya dev̮atpayvı, anday emes, bu du‿ada ǩüştü: ötkön nersė bolb̲oyt. (398) Ötö ǩüştü: du‿a. (399) Masėlen üçün bizdin ayílda, ötö çóŋ moldoke atab̲ız bolɤon cúmaqan deg̲en atab̲ız bolɤon çóŋ moldo, bu g̲işi cáş ǩezinen barĭp buqarda oqup, qazandan oqup, oşíntip ǩasida sürösün ötö ǩüştü: oquɤan moldoke atab̲ız bolɤon. (400) Bu g̲işi qasiyeti ötö mümkünçülüg̲ü 'zor b̲olɤon. (401) Özü münözŭ̲ daɤı cib̲ektey sózoloŋg̲on ötö sílıq, uşúnday adam bolɤon. (402) 'Ötö bilimdü b̲olɤon. (403) Özü münözü daɤı

ciʙektey sózoloŋgon, ötö sílıq mĭnday adam bolɤon, ötö bilimdü: ʙolɤon. (404) Ayrıqçá din cáɤınan, dua cáɤınan. (405) Masèle üçün cánaɤı o:zu murdu ɤıyşáyíp qalĭp, azır nervke sú:q tiyip qaldı devˬaytıvˬaytpayʙızʙı oşóndoy etkindep qalɤan ǩişilerdi oquvˬoqup turuvˬělè ayíqtırıp qoyɤon. (406) Masèlen üçün o:rup qalɤan mal ʙolsó daɤı, cáman cèrdi basívˬalĭptır, cè cáman cèrdi ottop qoyuptur. (407) Mınday apkel dep, baylap qoyup turŭp, oqupˬturŭp, ayíqtırĭp qoyɤon uçúrlar ʙolɤon. (408) Alˬturɤay, bir cólu cáylo:do bir cílı taqır cá:n cá·ʙay, bizdin el bayaɤı çöp ǩüyüp baratqanda aylasí ǩetĭp baratĭp qayrılɤan deşèt. (409) Al gezde cáş gez eken. (410) Çöp ǩüyüp barătat, bir ɤanday aylaˬɤılaʙız moldoke desè, anda otun súŋardı birˬeki güŋgö cètkidey ɤılĭp turŭp qamdavˬalɤılaçí deptir. (411) Anan bir eki güŋgö cètkidey ɤılĭp turŭp, işiˬɤılĭp otun súnu, tezek ta al ģezde. (412) Qamdavˬalɤandaˬyin anan oquɤan deyt, qara taştı súɤa sálĭp turŭp oqup anan giyin, 'uşúnday ɤatu: cá:n cáɤan deyt. (413) Bul emi qasiyeti bayaɤı, munu cáyçí devˬaytıvˬatpayvızʙı, al emi bul cáyçílıq daɤı, duanĭn neģizinde ģelip çíɤat da. (414) Cáyçí adamdar ötö sèyrek bolɤon da ɤırɤızda. (415) Qırɤızda baʃrdıq mümkünçülüktör bolɤon. (416) Masèlen üçün mına manas ataʙızda, eposúnda aytılıvˬatat. (417) Cána ɤıtay çèģˬarasínda baratsá acída:r turat çálɤanı, arıstan turat alɤanı devˬaytılıvˬatat büt ba:rı teŋ aŋdıp turat. (418) Uşúnŭn ba:rıˬteŋ duanın ǩüçü menen qoyulɤan. (419) Çèģˬaradaɤı görŭnüştör bolɤon da. (420) Al emi anı almambet çèçip ciʙerivˬatat misálˬüçün al duanın cáyín bilģen, bayaɤı ǩöp cíl oquɤan abdan bilimdü: bolɤon. (421) Mına uşúnday ʙolɤon. (422) Al emi cánaɤı, ar bir o:runun e:siˬʙar, ayíqpas o:ru ʙolvoyt, ayíɤat, tolqo bayaɤı cólun tapsá devˬatpayʙı. (423) Munun barı teŋ elè, oşól ǩe·ˬʙir cáman o:rulardın e:si ʙar deģen da çíndıq. (424) Oşóndoyˬlè cèr sú:nunda, arˬɤanday cèrlerdin daɤı e:si ʙolot devˬaytılat. (425) Qasiyettü: cèrlerdin e:si bolot deyt. (426) Mazarlardı cön cèrden ayta ʙerveyt. (427) Biz aytıvˬataviz da, mazalardı qasiyettü: cèrlerdi bul şámanizm şáman, tiģiˬʙu devˬaytıvˬatpayʙızvı, cóɤˬanday emes, bul daɤı cön cèrinen ǩelip çíqqanˬĕmes. (428) Masèlen üçün bizde, köldö, mal súrasáŋ mancíraɤa ʙar deyt. (429) Mancíra bazarı

dev‿aytat, mına toŋdo. (430) Qaçí‿sáy cáqta turat. (431) Bala súrasáŋ deyt, arçálı mazarɤa ḅar deyt, cánaɤı men ayt‿ĭp bergen arçálı mazarɤa. (432) Mına oşól tilekti beret dep, sössüz qasiyeti ǩörünöt‿ken. (433) Misál‿çün menĭn özüm‿elė enem, apam, uşú círma‿beş cáşqa çėyin, on‿altĭ cáşta turmuşqa çíɤıp, círma‿beş cáşqa çėyin törövöy oturŭp, ayaɤında uşú mazaraɤa ḅarıp, mazardan uqtap cátsá bir aq‿sáqal ǩişi ǩüzgü ḅeret cárqıraɤan, me mo͡urĕkini alĭp ket, qur ǩetpe dep. (434) Mına oşóndo‿yin ecėmdi törögön daroː, mına tilektin apasí, uşúnday ḅolɤon. (435) Muna bul ötö çóŋ qasiyettüː, cėrdin da qasiyeti ḅolot. (436) Ar‿ɤanday eːsi ḅolot. (437) Ǩeː‿ḅir cėrdiki qarışqır ḅolup ǩörŭ̆nöt, qaytarat. (438) Ǩeː‿ḅir cėrdiki ar‿ɤanday cán cánıvar ḅolup qaytarat. (439) Mına cánaɤıl, qırɤızdardın cánaɤı, qıdıraley sálam cóluɤup, qıdıraley sálam mıntiptir, tiginitiptir degen de beker cėrinen‿mes. (440) Masėlen üçün qadímki sáyaqḅay ɤaralayev ataḅızɤa ǩüŋgöydön qıdıraley sálam cóluqqan. (441) Cóluɤup, batasín alıp qalɤan cėr ḅar. (442) Bayaɤı bataɤa dua‿ɤılıp qalɤan cėri ḅar. (443) Mına tarıhta, misál‿çün ilgeri, tüptö sáncílqılu: sárıḅay dep, mına oşóɤo daɤı tigi qıdıraley sálam cóluqqan cėri‿ḅar. (444) Oşón‿çün, mınaḅu degelė cėr şárındaɤı elderdin içinen ötö bu qırɤızdarda, qırɤız elinde, ar‿ɤanday mümkünçülüktön çíqqan qasiyet ötö cóɤoru ǩöp bolɤon da. (445) Ar‿ɤanday qasiyetter ǩöp bolɤon. (446) Misál‿çün ǩözŭ̆ açíqtıq, mına ǩörḅöy turup baːrĭ‿teŋ elė ǩörüp turɤanday aytıp bergen. (447) Bul degen özgöçö ɤasiyet ta. (448) Cẹ ḅolsó, erteŋki ǩündögü ǩeleçėgin aytĭp bergender bolɤon. (449) Emi munu ilĭ̆miy cüzdö azır başqaçá aytıv‿atat. (450) Bul dẹgẹn özgöçö, özgöçö qasiyetter. (451) Mına misál‿çün, aytalı tölgö, qırq‿bir taştan tölgö tartıv‿atat. (452) Emi oşó tölgö tartĭp turŭp, qaːnday ḅolot, emne ḅolot, emne ḅolɤon daːna aytqandar ḅar. (453) Emi qantiv‿aytıv‿aytas desė, tölgöçü süylöv‿atat, taş süylöv‿atat dep. (454) Bul adamdaɤı, qırɤız elindegi özgöçö qasiyet. (455) Munu misál‿çün, emn‿üçün milyardtaɤan eli‿ḅar qıtay tartpayt. (456) Cẹ‿ḅolsó evropadan tölgö tartpayt. (457) Alar taːro dep qartanı, cė‿ḅolsó alaqandı, uşúlardı bolcóp aytıp berişėt. (458) A qırq

bir taştı b̲olsó, payʏambar tartqan par tölg̲ö dep, oşón‿üçün aytĭlat da. (459) Mına qırʏızdardın qasiyeti. (460) Ötö ʏasiyettü elden bolot qırʏızdar.

Canağı tacaal ayal cönündö aytıp berseŋiz?

(461) Anı ulantıv‿aytıp bereyimbi cė, emi, qaysí cėrg̲e ķeldig̲‿elėk. (462) Başínăn baştap ayaʏĭna çėyin aytıp bereyimbi. (463) A:, cárayt, bolŭptur. (464) Sáyaqb̲ay atanın aytqandarınan, leg̲endalarınan, bul cánaʏı ķep, alb̲arstı, acilzil, cė‿b̲olsó o:runŭn e:si cin‿pėri dep uşúl cönŭ̈ndö boluv‿atpayvı, uşúl cönündö sáyaqb̲ay atamĭn aytqandarınan bir ik̲aya. (465) Leg̲endasí. (466) Ķöp nersė aytqan, biroq òşónusún aytĭp bereyin. (467) Esimde ʏalıptır. (468) Bir cig̲ittin dev‿aytat, ayalı b̲olot deyt, ayalı u'şúnçálıq al'bu:t deyt, tacá:l, ķök tacá:l deyt uşúnday, albu:t deyt, 'öttö‿lė tacá:l uşúnçálıq adamdan tışqarı, u'şúnçálıq ķök dolu bolʏon eken. (469) 'Ta·ptaqır bayaʏı cig̲it oşónŭ taştat‿alb̲aptır. (470) Daʏı‿b̲ir g̲ünü üyündö otursá, bayaʏı ayalı córug̲un cáśay b̲aştayt. (471) Cig̲it ayab̲ay geyip ķepçip, emne ʏıla:rın bilb̲ey, ek uşúndan a:rı men ķetip qalayínçí bir cáqa dep toqoydun arasína basíp ķetet. (472) Basíp toqoydun arasínda ķet‿ĭp baratsá, bir çöp üymöktöng̲ön síyaqtu: birdeme turat. (473) Anan bul emne b̲oldu‿ken dep qarasá üstün çöp basíp qalʏan, sóqur ʏuduʏ‿eken. (474) Sóqur ʏuduq dep qoyot, su: alb̲aʏan bayaʏı ilg̲erki qaçáŋqı qalĭp qalʏan bir çúŋqurdu. (475) Anan mınday mınday ʏarasá tüb̲ü g̲örünböyt deyt. (476) Ayab̲ay tereŋ g̲uduq ķörünöt. (477) Anan cig̲it oyloyt, e: tig̲i ayaldı apkelip turŭp, uşúʏa sálĭp cib̲erip turŭp qorqutayín, oşóndo tacá:ldıʏın taşta:r beken, albu:ttuʏun, dolŭluʏun taşta:r b̲eken, munu b̲ir qorqutayín deyt daʏı üyünö g̲elet‿ken. (478) Ay men bir toqoydon, bir ʏızıq nersė g̲ördüm, ö'tö‿lė ʏızıq eken, cürŭ̈ barıp ķörüp ķelėli, cürŭ̈ desė, sėn emneni görmög̲‿elėŋ, emneni görö‿ʏalmaʏ‿elėŋ dep bayaʏı baştayt deyt. (479) Sėn bayaʏı ĕlė sėnsiŋ da, sėnin gözüŋö emne görünö‿ʏalĭptır, emne büg̲ün‿elė görŭ̈nö‿ʏalĭptırb̲ı dep qap qaydaʏını aytqanda, ay anĭ sėn görsöŋ taŋ g̲ʁlasíŋ, uqmuş eken, bir başqaçá‿ken,

bir taŋ gɐlıştu‿ken, ẹḳöḇüz barıp ḳörsök anan oşóndo ḳörösüŋ desė, i: ɤana, barıp ḳörölüçü anda, emneni görö‿ɤalıptırsíŋ, qana ḳörgönüŋdü ḳöröyün dep, anan qoşó cönöyt‿ken. (480) Anan barıp mına ḳördüŋbü dep bayaɤı quduqa apkelip turŭp cáqın cáqın gelgende bayqo:ston türtüv‿iyet deyt, ayalın. (481) Oşóntip quduqtun içine‿girip ḳetiptir ayalı. (482) Anan cigit üyünö getip qalat. (483) Ḳetip qalĭp eki gün ötöḇü, üç gün ötöḇü, qoy emi cürögü tüşköndür, emĭ qorqup qalɤandır, mından giyin, bayaɤı cáman adattarın taştaɤandır, birdeme ḇolsó qorqutup qoyoyun uşintip dep, qoy çíɤarıp ḳeleyin dep, arqan ciynav‿alıp barıptır. (484) Barıp, ey barsíŋbı desė, o:ba barmın dep qıyqırat deyt ayalı. (485) Me ɤarma dep turŭp arqanın bir uçún ırɤıtıv‿iyiptir. (486) Qarmadıŋbı desė, qarmadım dev‿aytat deyt. (487) Oşó‿me:n bayaɤı cipti tartıp ḳelatsá‿lė, quday betin ḳörḇösün deyt, ḳişinĭn cürögü tüşküdöy, sá/qsáyɤan súqsáyɤan, alḇarstĭd’ay bolɤon görsö da:na alḇarstınĭn özü eken deyt. (488) Çíɤıp ḳelėtat deyt, bayaɤı cigittin cürögü tüşüp qalĭptır. (489) Oşóntsė, ay aylánayín ḇoldu, ḇoldu, raqmat ay sėnin çíɤarɤanıŋa, cür men sáɤa bir nersė aytĭp bereyin deptir. (490) Anan cigit qaltırap, titirep, mınday ḇasíptır, oşėntsė, ay tetigi qorodoɤu ḳim, sėnin ayalıŋbı deptir. (491) O:ḇa sėn ḳimsiŋ aylánayín desė, men o:rŭnun e:si cinpėrimin, alḇarstĭ degen men bolom, oşól ɤara cėrge girsin deptir. (492) Sėnĭn ayalıŋ bolḇoy ɤara cėrge girsin deptir. (493) Anı ömür ḇoyu çíɤarḇa oşól ölsün, çirisin, quduqtun içinde cátıp, andan görö men sáɤa bir nersė aytĭp berem deyt. (494) Anan momday momday cėrge ḇarsáŋ bir qandın qızı o:ruv‿atat, eç kim ayíqtır‿alḇay‿átat, anı ayíqḇayt eç kim. (495) Anı o:rutqan menmin, al balançá degen o:ru. (496) Emi aylasí getip qan aytıv‿atat, kim qızımdı ayíqtırsá, men oşóɤo ɤızımdı berem dev‿atat. (497) Anın eki elė o:ẓ söz, balançá tükünçö, ekönü‿lė aytıp qoy, al ɤız üşkürŭp turŭp ḳetet, es alıp ḳetet. (498) Oşó menen, oşónu alɤınıŋ daɤı, tınç cáşá, ḇiroq bir‿o:z söz bar, mından giyin qoqustan, bir cėrde ḇirö:lör o:rup tigintiv‿atsá al cėrde men bolom, a‿cėrge taptaqır cóloḇoɤunuŋ deyt. (499) Anan bayaɤı oşó menen men ḳettim deyt daɤı, cinpėri ḳetip qalat. (500)

Cigit uqqan qulaɤına işénbey barsámbı, barbasámbı, émne ɤılsám dep, barıp baɤılap aytqanın barıp qarasá çín elé oşóndoy ƀoluv‿atqan eken. (501) Qandın qızı oːrup, ƙim ayíqtırsá berem dep turɤan ƙezi‿ken. (502) Oşó men ayíqtıram dep barat oqşóyt. (503) Barbaɤan taƀıp qalƀaptır, görƀögön ƙişi qalƀaptır aɤa. (504) Bayaɤı baş cáɤına ƀarıp alƀarstı üyrötkön eki oːz sözdü aytıptır, aytsá‿lé öhh dev‿elé, qız üşkürüp, es alıv‿elé, 'sópsó‿lé ordŭnan turup keldʾi deyt. (505) Oşó meːn qandʾın uƀadasí boyunçá cigitke qızın beriptir. (506) Anan 'eŋ sónun cáşáp, bayaɤı turmuşú 'eŋ sónun bolup baya cigit, cáşáp atsá, bayaɤınĭn baːrĭ‿teŋ unutulup baratsá, daɤı bir cíl ötöƀü, eki cíl ötöƀü, bir cérde bir daɤı uşúnday belgilüː qanıƀı, begiƀi bir qızı oːruv‿atıptır ɤattuː. (507) Anı eç kim ayíqtırƀayt, bir da ƙişi ayíqtıra alƀayt, anan oşó menen murda uşúnday cigit bar‿lé oşól ayíqtırdı elé, ayíqtırĭp qızın aldı elé dep, qaƀar cétip. (508) Oşéntip anan cigitke qaƀar ƀeret. (509) Ayíqtırıp ber. (510) Oy men ayíqtırɤandı bilƀeym. (511) Cóq, sén ayíqtırıp ber, sén bilesiŋ, ayíqtırasíŋ. (512) Cóʻq, bilƀeym, barvaym desé, qan ortoɤo tüşŭptür, qoy ƀalam antpe, barıv‿emi ayíqtırıp ber, qoluŋan gelsé, bayaɤı dualarıŋdı sálĭp ƙör, emne ɤılıp ayíqtırdıŋ elé qızımdı, ayíqtırıp ber dep. (513) Atasí ortoɤo tüşköndö‿yịn aylasí getip, emne ɤılaːrın bilƀey, qıyƀay, emi barsá, ƀarıp ƙöröyün, bayaɤı duanı aytayín, ayíqsá ayíɤıp ƙeteːr, ayíqpasá menin emnem ƙetiv‿attĭ elé dep baya ayla cóq barĭp, bayaɤı ɤızdın üstŭnö girsé‿lé, bayaɤı başqa gişige ƙörümböyt deyt, qızdın başínda bayaɤı cin‿péri oturat deyt. (514) Anan‿lé birin‿biri başqa ƙişĭlerge ƙörümböyt da, birin‿biri tiktep qalĭptır. (515) Tiktep qalĭp, oy deptir cin‿péri, sén emne geldiŋ biyaqa, ƙelve devedĭm belé desé, cigit emne deːrin bilƀey, emne aytaːrın bilƀey, oːzuna ƙelgeni uşúl eken, oy, aylanayín cinpéri bayaɤı ayalım bayaɤı quduqtan çíɤıp ƙetip aylamdı ƙetiriv‿atat, emne ɤılaːrımdı bilƀey, sizdi izdep ƙeldim deptir. (516) Oş‿cérden emne deyt dev‿alıp turŭp cin‿péri aldıɤa çíɤıp turŭp ạy boɤu ɤızdın oːrusúnun atı balançá, momday‿lé eki oːz söz aytıp qoysóŋ turŭp ƙetet. (517) Oşól ayalıŋ gɐra cérge girsin, oşónŭn betin ƙörƀöyün, cüzün ƙörƀöyün. (518) Men

ǩettim ɤoquy, oşónu ǩörgöndöŋ görö ǩetkenim cáɧşí dep, oşóndo oːrunun eːsi cin˯pèri deyt, cèrdin cèti ɤatar tüɒünö gire ɤaçíp ǩetken deyt. (519) Anan cánaɤı elde cúrtta söz ɒolɤon qalɤan eken, albuːt, tacáːl, dolu ɤatından oːrunun perisi, cin pèri qaçíp qutulŭptur degen, uşúndan qalɤan deyt.

(520) Bul eː sáɤınu cönŭndö. (521) Sáɤınıştar cönŭndö kiçine ikaya. (522) Bul mınday˯eken, mĭnoɤ˜u qırɤız cókerçiligi uɒaɤĭ˯ken, cókerçilik zaman˯ken. (523) Qırɤız menen qalmaqtardın çáɒışíp, birde eldeşip, birde ɤız berişip, qayra cílqı tiyişip, uşíntip turɤan gezi eken. (524) Bul qırɤız menen qalmaqtar bịröː islam dinin gɐrmap, bịröː ɒolsó şáman dinin gɐrmap, qarmaɒay˯lè şáman boluşúp. (525) Oşó cáɤına da ǩöp qarşílıqtar ɒolŭp. (526) Anan sált anday mĭndayínan daɤı ǩöp ayírmaçílıqtar bolɤon. (527) Anan qızdı ǩöp berişip, alışá bergen emes. (528) Sèɒeɒi, qız qalmaqa ɒarsá ölüp baratsá daɤı qalmaq qolŭnan çíɤarɤan emes. (529) ɤızdı ɤayra törkülötüp, tigindey şánisi tigi bu degenderdi oşó bilgen emes alar. (530) Anan qalmaqtın törölörü, mıqtıları, şániyaları, qaşqaları bulardın 'eŋ cáɧşí ǩörgön ǩesibi bul cílqı qaytaruː ɒolot. (531) A balançá qaşqı ɤayda, tigi ɤayda desè, oʌy al cílqıda, al cílqı ɤaytarĭp cüröt dep ǩötörö süylöşöt ta. (532) Al mĭnday qadır barqtuː da. (533) Al emi cánaɤ˜ĭ qolunda cóqtor, ǩedeyler, tigi˯ɒular, alar cön˯lè üyündö oturuşát. (534) A alar üydö dep. (535) Oşóndoy cókerçilik zamandın bir ǩezinde, qırɤızdın bir ɤızı, barɤan eken. (536) Cè qol menen berɒeyt˯elè biroq cókerçilikte qolɤo tüşkömbü emne bolɤon işi˯ɤılĭp bir oquyadan ulam bir qalmaqtın baːtırína bir ɤız getken eken. (537) Al gezde qalmaqtar men˜en qırɤızdar cánaşá cánaşá cáşáçú. (538) Isí˯köldün arqı gün çíɤışında, ǩökürök cáɤı dep qoyŏɒuz ilgerki til menen, qırɤızdar otursá, aʌndan arĭraːq qıtaydın berĭ˯çèt cáɤında qalmaqtar cáşáɤan uçúrlar bolɤon. (539) Mịnạ oşóndoy uçúrda bayaɤı qız qalmaqa getip, ǩöp cíl turŭp qalɤan eken daɤı, oşíntip cürögü sáɤınıçqa tolup, ayăɒay qatuː sáɤınıp, emne˯ɤılaːrín bilɒey, qantip ǩetip qalaːrın bilɒey, qusá˯volup, üyün sáɤınĭp, bir tuːɤandarın sáɤınĭp, sáɤĭnıç cürögünö batĭp ǩetiptir. (540) Anan bịr˯günü

ek emne ɤılsá da oşó ḇolsún dep turŭp, aqırın ķeçkisin dayardap turŭp, bir gülük attar bolɤon eken. (541) Gülük attarínan birdi miniv‿alıp turuv‿anan giyin, baldar ḇolsó alardı taştap turuv‿anan giyi:n emne ala:rın bilḇey turŭp, qolŭna tiyg̱enderin birdeme sirdeme buyum súyumdan alıv‿alıp turŭp anan qız qaçqan eken. (542) Qaçíp bayaɤı törkünŭ̆nö ķelg̱en‿eken. (543) Törkünŭ̆nö g̱elip, törkündörŭ̆ menen uçúraşíp, barḇaym, qalmaqa barḇaym, qalsám, ölsöm üyümön ölöm, ölsöm uşúl‿lė silerdĭn araŋarda ölöm. (544) Ekinçi ayaqa barḇaymın. (545) Cáman bolot‿ken, sáɤınış cám᾽an bolot‿ken ölüp qala táştadım dep, oşėntiv‿anan giyi:n bir ay cürüp qalĭptır. (546) Bir bi, ekí aybı cürüp qalĭptır. (547) Anan bayaɤı qırɤızdarɤa ķelsėk öltürŭ̆p qoyŏt qo, öltürḇösö da, sáḇap emne ɤılat dep qalmaqtar qorqup, bayaɤı ayalĭn súrap ķelĕ alḇay, alar da ķelĕ alḇay qalɤan‿eken. (548) Oşėntip bír ekĭ üç ay ötüp ķetkende bayaɤı qalmaq küyö:sü esĭne tŭ̆şüp, qalmaq küyö:sün qayra sáɤına‿ḇaştaptır, bayaɤı ɤız, ķelĭn. (549) Sáɤına tüşŭ̆p bayaɤı üyŭ̆nön sáşíp buşúp çíɤıv‿atqanda, qaraylap qaçíp barătqanda qolŭna tiyg̱en oşó‿ḇolsó g̱erek deyt, gile/yg̱en bir çó/ŋ bayaɤı cárɤaq şímdı baylana‿g̱elg̱en‿eken. (550) Oşónu taptaza ɤılıp cú:v‿alıp, qoqtuɤa alĭp barĭp cáyíp qoyŭp qarav‿oturat eken deyt, sáɤınıp. (551) Bayaɤı şímdı ɤarav‿alĭp, oşėntip qarav‿oturup anan giy:n ķetkisi g̱elg̱en eken. (552) Anan bayaɤı qoqtu cáqa atasí iş boşótqonu, da:rat uşatqanı gelatıp, qızı emnĕ oturat dep qarasá, baya şímdı tiktev‿oturat deyt. (553) Tatĭnaqay ɤılĭp cú:p qoyŭp. (554) Aq qoquy, qaraŋ gü/n, bul güyö:sün sáɤĭnıp cürg̱ön turḇayḇı, bolḇoyt emi. (555) Bayaɤı qırɤızdarɤa berg̱eni menen bolḇoyt, al tig̱i güyö:sün sáɤĭnat. (556) Sáɤĭnıp cürg̱ön turḇayḇı dep anan, aylasí g̱etiv‿anan bayḇiçėsine aytqan eken, ay uşŭnday‿uşŭnday tig̱i qızıŋdı quday uruptur, güyö:sün sáɤĭnıv‿atat, bunu berḇesėk bolḇoyt dep. (557) Anan emesė bolŭptur dep qızĭna córɤo miŋgizip, minip kelg̱en atın g̱ɐyra cėteletip, cánına bayaɤı cáş baldardan qoşŭp berĭp, bayaɤı qaçíp ķelĭptir deḇey, törkülöp ķelĭptir dev‿atap, şártın cásáp turuv‿anan‿yin qayra artqa ciḇerg̱en‿eken. (558) Oşėntip qayra ḇarɤan eken. (559) Emi qayra barıv‿aytat deyt, törkŭ̆nŭ̆mö

beker‿lė barıptırmın, emneg̲e barɤanımd’ĭ bilb̲eym dev‿aytat deyt. (560) 'Mına sáɤınu: deg̲en uşú‿b̲olot.

(561) Miŋ bir tündö. (562) Miŋ bir tün ķiteb̲i bul irandan çíqtıb̲ı, qaysíndan çíqtı. (563) Munu 'bir miŋ bir tün aytqanda, oşóndo bizdeg̲i çíqqan ķitepteg̲i bolɤonu otuz cėtinçi variyant menen bütöt. (564) Al çín çíndıɤında 'bir miŋ 'bir variyant bar. (565) Bul emned’en ulam çíqqan, miŋ bir tün cómoɤu, bul ayaldan ulam çíqqan, ayaldan ulam çíqqan cómoq. (566) Cána şáhrizada, uşúnçálıq ulu: cómoqçú b̲olɤon da, handın ayalı. (567) Han gündö elė bir qız alĭp, anan qayra ertesi başín alĭp, öltürö‿b̲erg̲enden ulam, şáhrėzada oşó ayaɤında uvazirdin qızı. (568) Anan han şáhrėzadanı alĭp anan giyi:n al ölördün astında menĭn erteŋ men başímı alat, ölördün astında cáqşí bir aŋgeme aytıp bereyin siẓge dep, eʌŋ g̲ızıqtu: aŋgemeni aytĭp kelĕ atıp, 'taq qızıqtu: cėrĭne gelg̲ende toqtotup qoyuv‿atpayb̲ı. (569) Qalɤanĭn erteŋ aytĭp bereyin dep. (570) Anĭn ertesi ulandısín aytĭp bütüp, emi mından daɤı qızıqtu:sú b̲ar dep, daɤı b̲aştap, daɤı qızıqtu: cėrĭne ķelg̲ende daɤı toqtotŭp qoyuv‿atpayb̲ı. (571) Oşónu uɤam dep bayaɤı ötüv‿oturup üş cíl ötköndö‿yịn qarasá ekí‿b̲alalu b̲olup qalĭptır. (572) Oşón‿çün anan mına cánaɤı miŋ bir tün. (573) Ölb̲öy‿ɤalɤan da. (574) Anan qarasám ele bir‿g̲ünü mambet moldokẹ oşónu aʌytıv‿aʌtat. (575) Cómoqtordon aytıvătăt ta. (576) Anan bir uşŭnday bolŭptur, anan tig̲i sáqa b̲olŭptur anan tig̲indey bolŭptur, a men miŋ bir tündü bala g̲ezimen‿le 'qazıv‿oquɤam da. (577) Anan taʌŋ g̲ɐldım da ayab̲ay, qaydan bilet dev‿anan giyi:n bayaɤı bilg̲en‿çün sözün buzb̲ay bü:t uɤup, emĭ şúmduqtay ɤızıqtu: da. (578) Anan, moldoke bulardı qayaqtan aytıv‿atasíẓ, ya aylanayín bul deg̲en şáriyattan da tig̲i‿b̲u dep qoʌydu. (579) Emĭ bayaɤı al ķaķ eme ɤatarı cáyílıp ķetken da musúlman ölkösünö, musúlman düynösünö. (580) 'Uqmuş ta pamyatı. (581) Ayab̲ay tili da tattu: sözg̲ö 'bay. (582) Söz bag̲ají ķenen. (583) Bayaɤı bisçilep orusçá tig̲i‿b̲u aralaştırb̲ay taza süylög̲ön, sözg̲ö ötö çėçėn, ḅiroq sözg̲ö çėçėnden mına sáyaqbay cönŭ̆ndö ayta:rmın, men göv‿aytam sáyaqbay ata cönŭ̆ndö. (584) Sáyaqbay ataday sözg̲ö çėçėn,

bul düynödö çėçėn adam bolʏon‿emes ta. (585) Munŭ eç‿kim bilḇeyt. (586) Baːrı‿teŋ elė manasçí, manasçí deyt. (587) Manas aytqan al özünçö. (588) Al‿emĭ süylögönü mundan ötöt. (589) Anan bįr cólu, 'uqmuş, 'uqmuş ʏara sözdü aytqanda daʏı mativin geltirip, 'momtip 'mimiķasí menen aytat. (590) Oşóndo manas aytıv‿atqanda da büt qıymıl araketin qoşúp turuv‿aytçí da. (591) Anan bayaʏ˜ĭ sözgö‿giret ķeçinde, oşónŭn sözün uʏuv‿oturŭp a‿gişinĭn sözün uʏuv‿oturŭp, bir‿ŭḇaqta qoy emĭ ķiçine es alalıq, cántayíp ķiçine es‿alalı desė cáydın günü, erteŋ menen çíʏă‿ʏalsá‿lė gün ķötörülüp qalʏan uçúr ḇolot dayíma. (592) Söẓgö beriliv‿oturŭp. (593) Anan iy ʏo/quy gün çíʏıp qalʏan turḇaybı dep anan giyin‿le anda‿yin kiçine‿le bir‿eki sáːtqa uqtav‿elė tüşkö çėyin anan qayra men a‿gişinin mıltıʏın alĭp ahottop ķetem. (594) Atçú ĕmes biroq 'dayíma cónŭnan mıltıq tüşçü emes. (595) Anĭ men atçúmun. (596) Anan bir cólu atam ayttı e sáke bul sizdi ötkön çėçėn bolḇosó‿gerek dedi. (597) Bul düynödö sizden ötkön çėçėn bolḇosó gerek desė, alaqanĭn şáqıldatıp qoyʏulap mĭnday ʏoyçú qoquy sėn aytqul sėn antiv‿aytpaʏın, antiv‿aytpaʏınıŋ. (598) Bul degen adam adamdan ötö‿ḇerėt. (599) At attan gülük, gülük gülüktön ötöḇeret‿ken bu‿düynödö, menden azır ötkön düynödö eki çėçėn bar dedi. (600) Bįrö: ta/za‿lė çėçėn, anday çėçėn bul düynödö başta bolʏombu, bolboʏonbu ķözüm cėtpeyt, bįroq bul azırqı zamanda, mından giyiːn da mınday çėçėn çíʏaːrına menin ķözüm cėtpeyt dedi. (601) Al gim ʏoquy desė, al degen tetigi ʏazaqtın muhtar auzibi dedi. (602) Dosúm dedi. (603) Muhtar auziv özü mamĭlekettik işmer, ministirlikte işteген, ötö çóŋ qızmatta işteген gişi ḇolʏon. (604) Al özü oşó materiyal cíynap, cíynap cürüv‿elė, ekĭ üş cíl, bir‿eki cíl cíynap cürüp, cázʏanda bir‿eki elė ayda cázĭp qoyçú‿ken. (605) Bir gileygen romandı. (606) Mına birinçi tom, ekinçi tom, toʏuzŭnçú tomgo çėyinkisin oqudum. (607) Cánaʏı kinolorunda qaraş qaraş oquyasí, ısí‿köldün apiyimderi tigi‿ḇu degen, cánaʏı baqtıgül tigi cáʏı, qorʏoːsuẓtardın ķünü, cánaʏı qarışqır cönündö cázıv‿atpayḇı, köksėrek tigi‿bulardın baːrı‿teŋ‿elė oşól muhtar avezobdıqı. (608) Anan ayttı taŋ ķim bilet,

anday b̥olsó bu siz manastı ɤara söz menen aytıp berb̥eysizbi dedi. (609) Uşúnçálıq cėte:rin bilsė. (610) “Antip aytuɤa bolb̥oyt, antiv‿ekinçi aytpay cür” dedi. (611) “Anda manas, manas bolb̥oy qalb̥a/yvı, anda sáɤa oqşóɤon, maɤa oqşóɤon başí toɤoloq qara b̥aştu cönököy‿lė g̲işi b̥olŭp qa/lăt ta.” (612) Manastın qasiyeti oşóndo, oşó ırda, oşól ırdalıv‿atqan ırda/. (613) Manas oşón‿ŭçün manas dedi. (614) Anday manastan başqa antiv‿ırdaɤaŋg̲ɐ 'bolb̥oyt. (615) Anday‿aytqaŋg̲ɐ bolb̥oyt dedi. (616) Giy:n aşím cáqıpbek̥ob deg̲en cázɤan. (617) Qara söz menen, biroq ölŭp qalb̥adıvı. (618) Anda dedi bu siz uşúl oquyanĭn ba:rın‿teŋ cánaɤı 'büt ba:rı‿teŋ‿lė qa/ntiv‿elė aytıv‿atasíz dese, ay sėni ɤanday k̥örŭp tursám, men oşóndoy k̥örŭp turam dedi. (619) Sėn qanday turasíŋ dedi, men oşónŭn ba:rĭn‿teŋ oşóndoy k̥örŭp turam, men oşól‿çün k̥örg̲önümdü aytıv‿atam. (620) Başqa emneni aytmaɤ‿elėm dedi. (621) Oşón‿ŭçün bu‿g̲işi ötö gözŭ açíq bolɤon, başqa gözü açíq cáqtarın da aytqan özü. (622) Anan a/ndan tışqarı, bul teleg̲ey teg̲iz kişĭ elė da, antiv‿aytqanĭn ö'tö çóŋ sínçí b̥olçú. (623) Malɤa daɤı, ayrıqçá ayaldarɤa cáman sínçí b̥olçú. (624) 'Aylanayí/n ayaldardı síndaɤanda, uyat síyítĭna ɤarab̥ay turŭp, sözdördü gelištĭrip turŭp aytıv‿aytıv‿aytĭp turup, momday dep turŭp, ır men˙ĕn aytıp tıştaçú büt ba:rın‿teŋ. (625) Anan ulu: aqın‿ele. (626) Ulu: aqın‿ekenĭn el bilb̥eyt. (627) Men bilem. (628) Sėb̥ebi uşúl cėrden çíqqanda, sėmiz‿b̥elg̲e çėyin barɤıçáqtı tört sá:ttıq cól, oşónu geçĭp turŭv‿anan barab̥ız. (629) Anan cóldon ırdav‿elė cürüv‿oturçú. (630) Cėrdi, eldi süröttöp, tig̲ĭni ɤarăp süröttöp, munu ɤarăp süröttöp. (631) Anan uşŭnday cálaŋ lėg̲endalardı, ataŋd˙ın aytqan sözdördü qulaɤıŋa ɤuyuv‿a/l, cürög̲üŋö sáqtav‿al, qayran sözdör giyi:n tab̥ılb̥ay ɤalat, tab̥ılb̥ay ɤalat dev‿elė. (632) Balalıq gez menen göp eles alb̥aptırb̥ız da. (633) Oynoq k̥ez, balalıq k̥ez b̥olsó, birö:nü uɤup, birö:nü uqpay deg̲endey. (634) Uqmuş ırdap cürüv‿oturuv‿elė. (635) A b̥iroɤ‿eldin k̥özünçö ırdaçú emes. (636) Al‿emi manastay epostu, misál‿çün e/ç kim, düynödö cüzü cárata‿albayt da. (637) Manastın qasiyeti uşúnda b̥oluv‿atat. (638) 'Qaysí cílı cáralɤan, qançáçí qılımda, belg̲isiz. (639) Mına qasiyeti ŭşúnda b̥oluv‿atat. (640) Bul emi giperbela da qoşúlat, giperbela deg̲en bayaɤı apırtıv‿aytu: getü:

sözdördü. (641) Aşíɤ‿aytu: bayaɤı görkömdö: oşóɤo ɤosúluv‿atat, bi̯roq manastaɤı oquyalar, manasta b̯olɤon işter, bunŭn ba:rı‿teŋ altayda boluv‿ötkön işter da, oquyalar. (642) Anĭn ba:rı‿teŋ çíndıq. (643) Alardĭ izĭ̆ldep ǩelsė sėgizĭ̆nçi, toɤŭzunçú qılımdaɤa tura‿gelip qalat, bi̯roq qarama‿ɤarşí cėrler bar, qarama‿ɤarşí cėrler misál‿çün bul sírbaraŋ, aqbaraŋ dep mıltıqtardı aytıv‿atat. (644) Mıltıqtar men᾽ĕn atıştırıv‿atat. (645) A mıltıqtar ǩiyi:n‿elė çíqqan. (646) Qıtaydan mıltıqtard᾽ın çíqqanĭ̆na miŋ‿elė cíl b̯oldu da. (647) Mĭ̆nday qarama‿ɤarışílıqtar b̯ar.

Kemiŋge barğansızbı?

(648) Keminge içine kirgen cóqmun, sírtınan ötköm. (649) İçinde b̯ir göl b̯ar da, oşó ar‿cáqta. (650) Sáyaqb̯ay ata ömüründö mınakey, ömürünün ayaɤ᾽ĭ̆na çėyin‿lė mınday emetip ǩiyiŋgen cėri cóq, 'cönököy cürçü. (651) Da:na qırɤı̯zçá ǩiyiniv‿elė, cána çiyb̯arqıt, şím, çėpken, sáysáŋ qara teb̯etey, özü bayaɤı ortodon ıldıyra:q, boyu pas, tomoloq, có:nuraq kişi. (652) Boyu pas, ǩiçĭ̆nekey. (653) 'Eŋ‿elė cönököy cürö:r‿ele. (654) Gölöç, ma:sí kiyip, cönököy cürçü. (655) Anan adamdar süylöv‿atqanda, ta/qır sözün buzçú emes. (656) Tıŋşá:p qana otura‿verçü. (657) Tınç qana otura‿b̯erçü. (658) Anan giyin özü süylöv‿atqanda, qoqustan b̯irö:lor mĭ̆nday sözün buzup, tigintip mintsė, sögŭ̆p sálçú ayab̯ay.

Dooran değendi bilesizbi?

(659) Qaysí do:ran. (660) Andaylar bolɤon. (661) Qırɤızda andaylar köv‿elė b̯olɤon. (662) B̯irö:lör manapttıɤına, b̯irö:lör baylıɤına çirenip, ǩe:‿b̯irö:lör bayaɤı baldarı qıyín çíɤıp, atam ölŏ‿lek kezde tigintem, mintem dep mına misál‿ŭ̆çün fatih turat ta, qoçqordo mürzö sáldırıp, ǩümböz sáldırĭ̆p, qayra özü cátĭ̆p kalıv‿ele, uşu̯ndaylar bolɤon. (663) Emi daɤı men bir ziyan cönŭ̆ndö aytĭ̆p bereyin, bir moldokenĭ̆n aytqanĭ̆n. (664) Ziyan degen emne ekenĭ̆ cönündö. (665) Bir ǩişinĭ̆n sírtta qampası b̯ar‿eken. (666) Qolunda‿b̯ar, qıyín turɤan ǩişi oqşóyt. (667) Bayaɤı bayqasá‿lė bir çíçqan qampasínan taşív‿atat deyt. (668) Çúrqap barıv‿le, eginĭ̆n tegininin taşíp ǩiriptir. (669)

Cini g̲elet bayaɤı ǩişinin, bunu ɤantem dep turŭp bayaɤĭ qapqan sálıp qoyoyŭn dep, bir iyiŋge g̲irip baratsá, oːzuna ɤapqan sálıp qoyŭptur. (670) Qapqan sa̧lĭp qoysó, bayaɤı qapqan ekenĭn çíçqan bilet‿ken. (671) Anaʌn qarav‿oturat çíşqan iyĭninen çíɤa albay. (672) Çíɤayín desė, tüşŭp qalɤanĭ‿cátat qapqaŋg̲ɐ. (673) Aŋg̲ıçáqta qarap tursá qoyqoloqtop bir qoroz barătat deyt. (674) Anan çíşqan aytat eken, qoke qoke, mınaɤˀıreki tig̲i, qocóyun maɤa qapqan sálıp ketti, uşú ɤapırdın ziyanı tiye turat biz g̲e. (675) Biriˇb̲izg̲e bolb̲osó, biriˇb̲izge, arĭ‿cáqa sėn çóŋ‿emessiŋbi, butuŋ menen ırɤıta teːp sálçí desė, qoroz aytat imiş ey, sálsá sáɤa sáldı, tüşsöŋ sėn tüşösüŋ, maɤa emneg̲e ziyánĭ tiymeg̲‿elė, maɤa eç qanday ziyánĭ tiyb̲eyt sóːp bolot sálsá, tüşüp qalsáŋ eken dep basíp ketĭptir. (676) Çíçqandın aylasí g̲etiʌp, başbaɤıp qarav‿otursá, emi arı türtköŋ g̲o bolb̲oyt tŭşüp qalɤanĭ turat, a‿cėrde ɤoy ottop baratat deyt, anan qoke dev‿anı çíqırĭptır. (677) Berĭ‿g̲elçi, bizg̲e ziyanĭ tiyb̲esin, mınavˀu qocóyun moɤureki qapqandı sálıp ketti. (678) Emi sėn çóŋ emessiŋbi, tuyaɤˀıŋ menen arı teːp qoyçú, men çíɤıp keteyin desė, iː sóːp bolŭptur, tiysė daɤı sáɤa tiysin, maɤa ėmneg̲e tiymeg̲‿elė deptir. (679) Al basíp ketˀĭptir. (680) Anan qarav‿otursá b̤ir ub̲aqta, uy geliptir bışíldap. (681) Aːn aytat deyt, ay aylanayín uɤup turçú, mınaɤu qapqandı arı türtüp qoyçú, çíɤıp keteyin, ziyanı tiyip cürb̲ösün biz g̲e qocóyun sálıp ketsė dese, iː sóːp bolŭptur anın emne anan eg̲inĭn cėysiŋ, biz cėçib̤iz sėn cėysiŋ dep tüşŭp qalsáŋ‿ken dev‿al basíp ketĭptir. (682) Aŋg̲ıçáqtı bir cílan gelĕ atıp, tig̲i çíçqandı bayqap qalĭptır daɤı iyinge gire qaçqanın, aha bu çíçqandı sórup cėp qoyŏyun dep, iyinge girem dep bayaɤı cílan tüşüp qalĭptır. (683) Belinen çáb̤ılıp qalĭptır. (684) Anan teː‿b̤ir ub̲aqta qocóyun çíɤıptır, bayaɤı çíçqan tüştü‿b̤eken qarap qoyoyunçú dep. (685) Ölümüş bolup cílan cátat deyt belĭnen tüşüp qalɤan da. (686) Anan kelĭp oy cėrg̲e‿gir cílan tüşüp qalɤan turb̲aybı dep cílandı çíɤarıv‿atsá cílan 'çáɤ‿etip qolunan çáɤıv‿alıptır. (687) Qoquylav‿ele ɤalat. (688) Aŋg̲ıçáqtı ele bayaɤı qolu‿b̲aşí şişiv‿elė tultuyuv‿ele, qoquylav‿ele bayaɤı g̲işi ɤatuː oːrup qalat. (689) Ayab̤ay uːlu cílaːn eken. (690) Aylasí

getip bayaʏı qoquy emne ʏılaḇız, qoquy buʏa cėŋilĭre:k bir sórpo berḇesėk bolḇoyt dep bayaʏı qorozdu götörüp kelĭp turup, sóyuşúptur. (691) Qoro:zdu götörüp kelĭp sóyup, bayaʏı sórposún, bir etin cėdirsė oʏo‿ḇeter ķüçöp baratat deyt. (692) Ay qoquy buʏa küştü sórpo berḇesėk bolḇoyt, tamaʏın küştülöş kerek, tigi u: da cílan, oşó u:ʏa qarşí ķüştü: bolḇosó bolḇoyt, qoquy, bul qoydu sóyolu dep turup, anan giyin bayaʏı ʏoydu sóyup turup, sórposún, etin cėdirsė, 'oʏo‿ḇeter tigi bolḇoy ʏaldı deyt. (693) Oşóntịv‿oturuv‿anan ölüp qalĭptır bayaʏı gişi. (694) Ölüp qalsá, ölüp qaldı emne ʏılat anan qoy emi qaydan tapmaʏ‿elek sėmiz uy tursá dep bayaʏı uydu sóyuşúptur. (695) Özü bayaʏı qaraştan uydu sóyuptur. (696) Mına oşẹntiv‿anan çíçqan tirü: ʏalĭptır. (697) Qırʏızdın bir belgilü: ḇir at çáḇıştardan birdi aytıp bereyin. (698) Bul, qırʏızda dalay at çáḇıştar bolʏon. (699) Tigi at çíqtı. (700) Bul at çíqtı dep, ķạneşnạ emĭ bir at çíʏat. (701) Bịroq ayírmaçílıʏı, at çáḇıştardaʏı qızıqlıçílıqtın, 'bir qızıʏın aytĭp bereyin. (702) Bul at‿başĭda bolʏon oquya. (703) Oşóndo a:lıke u:lu tavıldı degen cigit atasína aş beret deyt. (704) Aş bergende ala‿cázdan başтap, ba:tırdın aşín güzündö berem dep, ala‿cázdan başтap dayardaŋgʁn eken. (705) Dayardaŋgʁnı uşúl. (706) Uşúl qırʏızda 'qaysí cėrde qançá usta ḇolsó, cíʏaç usta‿ḇolsó 'baʿrın aldırtĭptır. (707) Bü/t ba:rın aldırıp, a'yaḇay cáḫşí tölöp. (708) Cíʏaştın ba:rın gıydırıp. (709) Büt‿elė boz‿üy cásáta‿ḇergen‿eken. (710) Anan ayaldardın ba:rın cíynap, ayaḇay ʏatu tölöp, büt‿ba:rın, bịrö:nŭ da na:razı ʏılbay. (711) 'Büt kiyiz cásáp ķelgen‿eken, qoylordŭn ba:rın qırqtırıp. (712) Al gezde cálaŋ ba:rı‿bar, şáyma‿şáy. (713) Oşó at‿başíʏa ķüzgö çėyin, ala‿cázdan başтap. (714) Oşó ķüzgö çėyin, boz‿üy cásátıp ķirgen eken. (715) Anan bul ḇoyunçá elderdi uşintip eziv‿atat, elderdi mintiv‿atat, tigi‿ḇu dep, bul bayaʏı baqanozdordon arızçílıʏ‿anan ķepçilik qoqon haŋgʁ çėyin cėtken‿eken. (716) Ayaqtan tekşėrip kelgende, çímbı, qalpp1, ķamissiyasíḇı azırqı aytqanda bayaʏı tekşėrüşügö gelsė, büt eç kimdin na:razıçílıʏı cóq. (717) Ba:rdıʏı teŋ cáḫşí tölöv‿atat. (718) Boz‿üy

cásátıv‿atat. (719) Anan cėrdin baːrına teŋ at‿başí cáqa eg̲in öspöyt dev‿anan giyiːn taˑruˑ aydatqan‿eken. (720) Taˑruˑ aydatıp, cáh̲şílap súɤartıp, aɤa munu bozo cásátış‿çün. (721) Oşó atasínĭn aşína bozo cázatış‿çün. (722) Anan giyin daɤı ustalardı aldırıp, cálaŋ qaraɤaylardı ɤıydırıp anan 'çėlek cásátıp ǩiriptir. (723) Boyunŭn uzŭnduɤu oşól azırqınçá aytqanda orto b̲oylu ǩişidey deyt. (724) Cüz‿elü, bir cárım metír b̲olsó g̲erek biyiktig̲i. (725) Cálaʌŋ oşóndoy çėlekterdi cásátĭp ǩirg̲en eken. (726) Bozo ɤuyuş‿çün. (727) Oşėntip aşqa dayardıq cáqındaɤanda, anan qıyín bilg̲enderdi çáqırtıp. (728) Tameki aydatıp, ala‿cázdam baştap. (729) Anan giyin asmay iylettirg̲en eken. (730) Çėkendeden qoşúp turup. (731) AʌIr bir üyg̲ö birden tulup cásátıp, çánaç cásátıp. (732) Aş baştalɤanda ǩemeg̲enin aşí dep bir ǩiçine bayge sáyíp at çáptırıv‿iyg̲en eken. (733) Oşóndo ciyĭrmaday boz‿üygö gemeg̲‿aşí dep turŭp çáptırɤan eken. (734) At bayg̲esi ɤılĭp. (735) Anan aş bereli deg̲ende, tig̲i delė g̲elet deyt, bu delė g̲elet deyt. (736) Oşóndo bayaɤı aːlıke baːtır ölg̲öndö, ǩelb̲ey‿ɤalɤandar keldi da. (737) Tig̲i g̲el‿atqandar qaysí‿yáqtıqı eken, gemindik eken, tig̲ĭ‿g̲el‿atqandar qaysí, oş‿eken, bu‿g̲el‿atqan qaysí, ısí‿köl. (738) Ǩelg̲enderdin baːrına‿le baːtırdın murasína, baːtırɤa ɤuran oqulsún dev‿elė, 'gelg̲en‿lė g̲işĭlerdin baːrına‿le 'opoqşóş qızıl çápan giyg̲ize‿b̲eriptir. (739) Qızıq oşóndo b̲aştalĭptır. (740) Birin biri taːnıb̲ay, 'eldin baːrı‿teŋ, talanĭn baːrı‿teŋ qızıl cáyan boluv‿elė, 'qıpqızıl boluv‿elė cátıp qalĭptır. (741) BüʌIt bayaɤı qızıl çápandarɤa zak̲az berip, oş cáqtanbı, qaycáqtan işi‿ɤılıp ǩezdemelerdi aldırıp turŭp anan giyin, 'eldin baːrı qızıl çápan deyt. (742) A ǩeː‿b̲irö qayra g̲elatqan gişi menen qayra ökürüp kelĭp ekiden qızıl çápan alĭp cüröt deyt. (743) Oşóntip mına erteŋ aş baştalat deg̲en günü erteŋ menen tursá elė tig̲i toːnun başínda dĕle, tig̲i toːnun başında‿le cóːru‿ɤuzɤundar batpayt deyt. (744) Anan tiyaqta delė, tiyaqta delė. (745) Ye ɤoquy dep, tuş tarab̲ın barı‿teŋ‿ele cóːru‿ɤuzɤun sálpıldav‿elė. (746) Oy bul emne‿bʾolup ketti, bul emne‿bʾolup ketti dep súraşsá, ay uşú baːtırdın aşínan qur ɤalb̲asín oːz tiyip qalsín dep, ǩörüŋgön cėrg̲e, beş altı beːni cárdırıp qoydum‿elė

dev‿aytat deyt. (747) Ⱪörüŋgön toːnŭn başína. (748) Osèntip aş baştalĭptır. (749) Aş baştalɤanda bayaɤı bir boz‿üyg̲ö cirmadan gişi dep turŭp, anan bayaɤı boz‿üydün sírtında bulquldaɤan bozo deyt. (750) Bayaɤı çèlekterde. (751) A/r bir boz‿üydün sírtında birden çèlek bozo, a ɤoqustan asmay tartqandar bolŭp qalsá dep birden cíɤaç asmay deyt. (752) Mına oşèntiv‿anan giyiːn aş berg̲en eken. (753) Eki‿üzgö cáqın, uqqan qulaqta cázıq cóq, boz‿üydü baş bayge g̲e sáyɤan‿ĕken. (754) Emi anĭn içinen balkim birinçi bayg̲e balkim cüz boz‿üy bolɤondur. (755) Ekinçişĭ balkim 'elü bolɤondur Ⱪim bilet emi, biroɤ‿eki‿cˉüzg̲ö cáqın cálpı boz‿üydü sáyɤan eken. (756) Oşóntiv‿aş ötüptür. (757) Aş ötköndö baya atasínĭn daŋqın çíɤarĭş‿ŭçün uşúnday qılɤan eken. (758) Oşóndo uşú cúmg̲ɐldıq cáqtardın atı çíɤĭp Ⱪetĭ̆p, gülüg̲ü çíɤĭp Ⱪetĭ̆p, cúmg̲al cáq büt‿elè boz‿üylü b̥olŭp qalɤan deyt. (759) Ek‿icˉüzdöy boz‿üy cúmg̲ɐlɤa g̲etip qalɤan deyt. (760) Osóntiv‿aytat. (761) Mına qırɤızda çóŋ aş berünŭ̆n biri. (762) Bir cèri. (763) Üylü b̥olup qalışqan. (764) Cèti atasína çèyin, bul til deg̲ende, qarɤaɤandı, munu izildep Ⱪörg̲öndö, oqŭmuştular izildeg̲en, başqa izildeg̲en, uşúndan eːŋ‿elè cáman tildeg̲en bul qırɤız eken. (765) Ata, cóto, babaŋdı, cèteŋdi, qub̥arınĭn quː çóqusú dep, cèti atasína çèyin aşátıp sög̲üp, enesine çèyin tildeyt‿ken. (766) Qırɤızdar ötkön mına boɤ‿oːz cóɤ‿eken. (767) Anan Ⱪiyiːn daɤı qarɤaɤanda, qară öpkö bolɤur, quday cáman Ⱪörg̲ür deg̲en söz, ötö cáman qarɤış. (768) Qudaydın başqarısí cè b̥olbˉŏsó qara cèrg̲e 'gir dep. (769) Bizg̲e mınday aytĭlıv‿atqanda, bilinbeyt. (770) A cána ölüŋdü göröyün deg̲en ayaldardın mınday töl sözü síyaqtuː Ⱪörünöt. (771) A çínda ölüŋdü göröyün deg̲en bul, sèn ölüp qalsáŋ‿ken, men oşónu Ⱪörsöm‿eken deg̲en söz da. (772) Bul qırɤızdın e/ŋ cáman qarɤaɤanı tildeg̲eni bul qırɤız elinikinen b̥irөː da ötpöyt‿ken. (773) Çíndıɤında bu karɤışta ölŭ̆p ketpesè daɤı kişinin aurasí, kişinin qasiyeti Ⱪete‿b̥aştayt baldardın. (774) Cáş bala törölg̲öndö özü quday taːla berg̲en baːrdıq qasiyeti menen törölöt. (775) Anan munu cè ub̥aɤında iylatıp, cè cánaɤı taza

ɤarmaḇay, cė tiǧindey urundu berindi ɤılıp, cáman ǧɐrmap, cáman sözdör uɤup, cáman uɤup, tiǧintip mintip, uşúndan ulam qasiyet da qaçá‿ḇaştayt. (776) Ömürü da ɤısqara‿ḇaştayt. (777) Bul cáman bolot. (778) 'Ayaḇay cáman bolot. (779) Misál‿çün mına bul adamdın keremeti uqmuş ta, keremeti şúmduq ta. (780) Mına balanĭn baːrı‿teŋ‿elė naristenin mo͡u emgeǧi, bılqıldap turat, emgeǧi bılqıldap turat. (781) Bul ėmne, bul ėmne ḇoluv‿atat, munu eçkim, medisina tappay atat ḍa azır, ḵosmos menen baylanıştĭrıv‿atat. (782) Deǧelė adam zatı özü qaçán cáralɤan. (783) Gim cáralɤan. (784) Qaydan gelǧen deǧen da súrolor bar. (785) Oşóntiv‿oşóntiv‿oturup anan giyin te ḵosmoston kelǧen dep birinçi, cė bolbˀosó bizdi ḵạmunistik partiya oqutpadı ḇelė, maymıldan çíqqansíŋar dep. (786) Maymıldan cáralɤambız dep. (787) A emnĕ üçün milyondoɤon cíldan beri bir da maymıl, men ḵöçö maymıl elem bügün gişi ḇoldum dep aytpayt. (788) Mına emi cánaɤı munun içinen daɤı qızıq özǧöçölük nersė, emne üçün balanın qırɤızdardın ımırqayínın götönünˀdö kiçėkey köǧ‿ala ḇolot. (789) Umay ene çáːp qoydu dev‿aytat. (790) Uşúl emnˀ‿üçün başqa ḵişĭlerde cóq, başqa elde cóq. (791) Bul qazaqta, qırɤızda ḇar, balkim daɤı indeyiste bar dev‿aytılat, biroq anı bilḇeyt ekenmˀin. (792) Baʌşqa düynö cüzündö bir daɤı elde cóq. (793) Bul deǧen imenna cánaɤı tuqum quːçúluq, taza ɤarmoː qandı. (794) Bul özünçö eldin, özünçö başqaçá qasiyeti. (795) Munu medikter, prạfessór, aḵademikter tappay ǧelĕ atat. (796) Bir daɤı bịröndö cóq. (797) Bu göpgök boluv‿atpayḇı. (798) Munu ilim çėçė alḇay átat azır. (799) Bul emne ekenĭn. (800) Türktördö bar‿ekenĭn delė bilḇeyḇiz. (801) Bul qırɤızdardın özǧöçö qasiyeti da. (802) Bul giyiːn anan al özü cóɤolot, özü cóɤolsó çėyin taʌqır izildev‿elė tappay ǧelĕ atpayḇı. (803) Anˀan uşúnday mamile ɤılɤanda ayrıqçá cáş baldarɤa, cáş baldardın sėzimi, cáş baldardın denesi nazik da, bir nersėnĭ bat qaḇıl alat da. (804) Súːq tiyip qalsá daɤı, íylaɤanda bat íylap ciḇerip. (805) Oşón‿çün baldarɤa mamile ɤılɤanda ötö, anan antsė‿lė geː‿ḇirö taptaqır ele 'çálçáŋdatıv‿iyip atpayḇı, al da tuːra‿mes taptaqır. (806) Anday emes, oşón‿çün bul tarḇiyanı adamǧɐ mamílesi ɤanday cáḫşí cásáş kerek. (807) Misál‿çün tarḇiyanı, qatuː

bergen mında elderdin arasínan qatu tarbiyalaʏan bul evreyler dev‿atalat. (808) Evreyler, balasí tentek qılĭp qoysó, naruşènіye ʏılĭp qoydu misál‿çün mo‿unu síndırıv‿aldı. (809) Ay, sèn ayabay aqıldu: balasíŋ da, sèn aqıldusúŋ da, anan aqıldu bala anı ʏılbayt da. (810) Aqılsíz baldar cȧsáyt anı, mınday ʏılış kerek dev‿anĭn orduna tigindey ʏılĭş kerek da. (811) Tigini tura ĕmes cáşáp qoysó, a/ly sèn aqıldusúŋ da. (812) Aqıldu oşóndoy ʏılmaq belė, anı tigintiş kerek dep, ķördüŋbü oŋdov‿atpaybı. (813) A bolo/r iş boldu, ķüzgünü síndırıv‿aldı anı ʏayra emete albaysíŋ da. (814) A biz anĭn orduna tars dep ķötöŋgö bir çá:p turup, eneŋdi urayín aqmaq bul emneŋ, ķöçö‿lė alĭp ķelsė, tigi‿bu dev‿atpaybızbı. (815) Al oşó mĭnakey bolo:ru boldu. (816) Gördüŋbü evreylerdin tarbiyalaʏanĭn, sèn aqıldu:súŋ da, tigintsèŋ, andan görö tigindey ʏılsáŋ tu:ra bolboyt belė, mınday ʏılsáq qanday bolot dep. (817) Qadímki çóŋ gişige ķeŋeşkendey, ķeŋeşip, aqıl sèzimdi östŭrüp, uşúnday ʏılat mına. (818) Anan giyin yapondor aqıldu, oşóndoy ķibernetiķadan, elektroniķadan qıyín bolup tursá ķöbünçösü oyloyt, alardın ba:rı‿teŋ balĭq cèyt, balıq degen pasfor, pasfor degen me:nin ba:rın teŋ östüröt, ösöt dep. (819) Bu cèrde daʏı tarbiyanın ma:nisi, pasfordon murda. (820) Tarbiya, östürünün ma:nisi boluv‿atat bicèrde. (821) Mına, al emi düynödö 'eŋ‿elė ırıtsárlardın biri mına qazaq, orustar anan qırʏızdar, bou musúlman mamĭleketi içinĕn ö'tö ırıtsárlar, ötö sóʏuşúp ķelgen el qırʏızdar. (822) Oşón‿çün azır sèveбi qırʏızdar sözsüz tige barĭp qol sálʏan tigi menen sóʏuşqan, munŭ menen sóʏuşqan, anday bolboy ʏalsá, qazaqtar menen mal urdaşíp, alar menen sóʏuşqan. (823) Anday bolsó bul ayíl menen, tigi ayíl sóʏuşqan. (824) Al bolboy ʏalsá bu göçö menen tigi göçö sóʏuşqan. (825) Anan giyi:n 'cóq degende qoşúna menen sóʏusát d̥a aylasí getsė. (826) Alar menen tınçíp qalsá üydögülör menen sóʏuşát d̥a. (827) Anan ba:tırlar ķöp çíʏat. (828) Anan cánaʏı qırʏız degende aytıv‿atpaybı, anı qır gez degenden, qırılʏıs degenden, cèŋilgis degenden, tiginden, mınday dep, çíʏıv‿atat, tigi‿bu dep. (829) Degelė qırʏız han degende çíʏat dev‿elė. (830) Anĭ aytıv‿elė, qızdan qantiv‿elė qırʏız

çíʏıp qalsín. (831) Mına düynödögü eŋ ̮elė sóʏuşçáq, uruşçáq el bular qıʏızdar. (832) Tınç cürḇögön. (833) Ta/ptaqır bolḇoy ʏalsá oturuv ̮alĭp turŭp, ayálı me:n urŭşát ḍa. (834) Cę ḇolsó ayálı erkegine, qayda cürdüŋ buʏa çėyin, emne, temsėlep dep. (835) A bizge çíndıʏında bayaʏı günümdüg ̮elė cáşó: tirikçilik.

Canağı ahot ubağıdağı kızıktuu okuyalardan aytıp berseŋiz?

(836) Menĭn öz başíman ötkön emes. (837) Bul bizde qoyçúman ata degen bolʏon. (838) Ötö çóŋ mergen, atqan cázḇaʏan mergen bolʏon. (839) Cázbay atqan, 'abdan çóŋ mergenderdĭn, düynödögŭ çóŋ mergenderdĭn birine giret. (840) Azır qadímki tigi adırḇek bayaʏı qasímbek degen baykelerdin oşŏlordun atasí. (841) Oşó ̮gişĭnin ḳörgön sírdu:sú. (842) Bul ḳişi ḳiyi:n uşú oruqçán bolup cürŭp ḳöḳürögünön, qatu o:rup, azap çėgip, oşó basálbay, qışıldap, tigintip mintip cürüp, anan oşóndon düynödön qaytış boldu. (843) Oşóndoy çóŋ mergenderdin ḳöḇŭ elė tarıhta, praḳtiḳada, ayaʏında qan qusúv ̮iyi̯v ̮ölöt deyt. (844) Al çíndıq, bu 'bir. (845) Ekinçiden oşó gişinin başínan uşúnday ötkön. (846) Kiyin súraşqan qoyçúke uşúl to:̮taşta cürdüŋ, ḳöp cürdüŋ mĭnday ḇir emne ʏasiyet ḳördüŋ. (847) Cáḫşí ʏasiyet cė cáman qasiyet uşúnday ḳördüŋbü. (848) Emne bolduŋ desė, gördüm, gördüm dev ̮aytqan. (849) Mına bizdin elė sárĭ ̮törgö barʏan ̮eken, cálʏ ̆ız barʏan eken giyike. (850) Gün çá/qıyíp 'apaçíq bolup turʏan eken. (851) Anan qarasá bayaʏı asqalarda giyikter cüröt ḍa. (852) Anan attı tuşáp qoyŭp tüzgö. (853) Çėçinip qoyŭp, bayaʏı kiçėkey gülböçöndöy bolʏonbu, işi ̮ʏĭlıp ḳiyimderdi, çėçinĭp qoyup a:n tigi giyikti aŋdıp barĭp turŭv ̮anan giyin atqan ̮eken. (854) Bir eçkini atqanda ̮lė oşóndo aytat deyt 'kiçėke/y ̮lė bir boz bulut turŭp qaldı deyt töḇödö. (855) Bi̯r ̮uḇaqta ̮lė bayaʏı boz bulut aylanıv ̮aylanıv ̮elė oturuv ̮elė boz bulut çóŋoyŭp ketiv ̮elė 'gürkürögön ̮lė bayaʏı doḇulʏa aylanıp ḳiriptir. (856) Cá:ŋgɐ, möndür, qa/r aralaşív ̮elė. (857) Quday ḇetin sálḇasín, bayaʏ ̆ĭ şáşíp ̮buşúp kiyigin süyröp ḳel ̮atıp, çíday ̮albay anan ḳiyĭmine çúrqaptır. (858)

Ҟiyĭmine çúrqap kelĭp, ҟiymin tappay ɤalĭptır. (859) Uşúl‿elė cėrdĕ elė dep, atın da tappayt. (860) Anan üşüv‿elė turɤan bolot. (861) U'şúnday qatu doʊ̯ul bolŭptur, qar‿ăralaş, ta/ŋ atqıçáqtı ʊ̯olŭptur. (862) Tüŋ girip ҟetĭptir. (863) Cáşína turɤan cėr cóq, cė to: ɡörümböyt, cė asqa‿to: ɡörünböyt cė qoŋɡul sóŋɡul cóq. (864) Oşẹntiv‿elė bayaɤı cárım cártılay, cílaŋaç çú/rqay ʊ̯eriptir. (865) Oşóntiv‿oturup erteŋ menen bayaɤı basílɤan eken doʊ̯ul. (866) Boroşó basílsá, qarasá attın‿lė/ cánĭnda çúrqap cürŭptür. (867) Ҟiyimi de oşó attın cánĭnda‿ken. (868) Oşó cėrde çúrqap cürö‿ʊ̯eriptir da. (869) Anan oşó men˺en ö'lŭp qala taştap, qaltırap titirev‿anan giyin ҟiyĭmin da alɤambı, albaɤan emespi. (870) Maɤa munu quday ta:la ҟörsöttü, cáratılış ҟörsöttü dep özü sėziptir. (871) Anan oşóndon baştav‿o:rup, anan çíqpay ɤalıp, oşóndon baştap çíqpay ɤalıp anan oşóndo qatu ҟökürögünö qattu: sú:q tiyip, al tuʊ̯urҟúlózɤo aylanıp ketken. (872) Anan giyin da:na göz görünö maɤa cáratqan, maɤa 'göz görünö sír ʊ̯erdi deyt ta munu. (873) Oşónu özü daɤı ayttı deyt ҟöv‿elė. (874) Maɤa göz görünö cáratqan sír bergen. (875) Mına mınday ʊ̯olɤon. (876) Emi gün 'apaçíq turup. (877) Misál‿çün men ulu to:lordo ҟöp boldum. (878) Qadimkidey‿lė te: aq‿qar, ҟök muzdarda, emi keremet cėrler oşó cėrlerde bar da. (879) Oşól ulu to:lordun başína basíp baratsá, at menen basíp baratsáq üstŭndö bı/lqıldaɤan sázdar ʊ̯ar. (880) Ulu to:nun başında. (881) Bılq bılq etĭp turat, tetiyáqa çėyin. (882) Çögüp kẹtçidöy ʊ̯olup. (883) A görsö bayaɤı astı boşuraq cėrine bayaɤı cá:n cá:p, qa:r bolup cánaɤı sú toluv‿oturŭp toluv‿oturŭp astı ʊ̯oş bolot‿ken da. (884) To:nun başında tıɤılıv‿elėçi bayaɤı. (885) Emi daɤı cáratılıştan ҟüştü: eş nersė cóq dev‿oyloym da. (886) Oşól cėrde uşú stoldun boyunday biyiktĭkte, tize ʊ̯oyu biyiktikte 'qar cátat, biz bastĭrıp barătaʊ̯ız. (887) Emi oşóndo qarasám mo/mınday ʊ̯olŭp, alaqanday ʊ̯olup turup 'appapaqay güldör açílıp turat da, qardı círıp çíɤıp. (888) Ay aylanayín quday. (889) Emi al cėrde biz güpüyüp giyĭnip cürö‿ʊ̯üz. (890) Qaraɤınıŋ 'qardı cárıp çíɤıp, güldör ösüp turat ay. (891) Momday ʊ̯olup turŭp. (892) O/y emi buɤa bir misál, cáratĭlıştın ҟüçündöy ҟüç oşó eş cėrde cóq, misál‿çün cáz gelgende aprel ayí boloʊ̯u, marttın ayaɤı boloʊ̯u, mayda boloʊ̯u ҟöçödö ɡetip baratsáŋ cė mo/mintip gile:yɡen çóŋ asfalttar

qoˈŋtorŭlup, momtip gö꞉p ǩel‿atat, ǩötörŭ̆lüp. (893) Oşónŭn için qarasáŋ qılmıɣaˈn içke çöp, gökkö oşónŭ ǩötörüp kel‿atat ay. (894) Cárıp çíɣat. (895) Emi anı lom menen cárıp turŭp ǩötörüp cíɣa albaysíŋ. (896) Oşóɣo qarasáŋ kiçėkey‿lė bir çöp. (897) Qılmıya çöp. (898) Oşó oşónçó asfalttı ǩötörüp, cárıp çíɣıp keltat. (899) Bul emne deg̲en geremet. (900) Cáratılıştın güçü.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben Ak-Ölöŋ köyünün sakiniyim. (2) Soyadım Arıkov Celdeŋ Rayımkuloviç (baba adı). (3) Bin dokuz yüz kırk sekiz yılında şu köyde, çiftçinin ailesinde, dağ taşların arasında (doğdum). (4) Biz kendimiz Isık-Köl'ün en saygıdeğer soyu olan Arık uruğundanız. (5) Arık uruğu Baltatır soyundan gelmektedir. (6) Arık ve Belek kardeşler, Arık uruğu içinden bize Sarıkalpak derler, biz şu Sarkalpak ve Torok olarak iki uruk Ak-Ölöŋ köyünde yaşarlar. (7) Biz o uruktanız. (8) Şimdi bu her bir halkın, her bir köyün tarihi vardır. (9) Ak-Ölöŋ köyü hakkında, ben (size) buraya nasıl yerleştiler bunun hakkında azıcık bahsedeyim. (10) Bu köy, bin sekiz yüz yetmişli yılında bizde göldeki iki soyun düşmanlık zamanı sona ermiş, Sarıbagış ile Bugu soylarının barışmasından sonraki döneme denk gelir. (11) İkisi barıştıktan sonra, ikisini, özellikle kuzey Kırgızistan'ı, Isık-Köllülerin ve Sarıbagışların tüm önderlerini, manaplarını[12] Almatı'ya oyoza[13] değil, vilayete, oyoz bu Isık-Köl'e aitti. (12) Almatı'da ise vali, işte Almata'ya valiye çağırmışlardı. (13) Tekrarlıyorum, Sarıbagış ile Bugu soylarının önderlerini çağırmışlardı. (14) Bu olay bin sekiz yüz yetmiş yılına denk gelir. (15) Başçılar ile büyükler oraya gittiklerinde, bir iki gün dinlendikten sonra kurultay başlar. (16) Kurultayda Isık-Köl soyundan gelen Çınıbay adlı delikanlı oyozo, bizim Isık-Köl oyozunun kâtibiydi. (17) O kendisi Omsk mıydı, Tomsk mıydı, orada Rusça eğitim alıp birkaç sene eğitim almış, çok eğitimli bir delikanlıydı. (18) Kurultay sırasında çeşitli problemleri, soylar arası karışıklığın başlayıp bitişi ile ilgili, barışın sağlanması, çeşitli o zamanlarda önemli olan sorunların hepsine bakıldıktan sonra, toplantı sona ermeye başladığında Çınıbay Ruslarla konuşur. (19) Sonra der: "Beyler, burada ufak bir sorun varmış, onu netleştirelim dedik." der. (20) O nasıl bir sorun dediklerinde: "Sarıbagış ile Bugunun (yerleşim) sınırlarını duyuralım (sesli okuyalım) dedik." demiş. (21) "Tamam, tamam" deyince Çınıbay kağıtları alır Ruslarla konuştuktan sonra okumaya başlar: "Sarıbagış ile Bugunun yerleşim sınırları, Boom vadisi, daha yukarıda yerleşen Kök-Moynok, ikinci duran yer, Eşek-Saz denilir, sonra

[12] Manap-2. tar. Ağa, sözü geçen, varlıklı kimse, bey. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[13] Oyoz/üyez-kaza müdürlüğü (kaymakamlık dairesi). K.K. Yudahin**, a.g.e**., C.2, s.800.

Koçkor, Koçkor'dan sonra Dolon, Dolon'dan sonra…" diye At-Başı'ya kadar çabucak okuyuvermiş. (22) Oku(duktan sonra) o zamanlarda ünlü Şabdan Baatır yerinden kalkıverir ve: "Hey Çınıbay oğlum, yanlış oldu, bu yanlış oldu." demiş. (23) "Hey Baatır, gölün öbür tarafında yerleşen bu Bugular buraya kadar gelir mi ki, bunlar neyi anlar ki, sadece bir defa okuyayım diye okudum." demiş. (24) O zamanlardaki insanlar birbirine saygılıydılar, ters cevap vermezlerdi, saygı gösterirlerdi. (25) O anda "Yanlış oldu, yanlış." diye Şabdan Baatır iki, üç defa söyleyivermiş. (26) Bir sene geçtikten, bir sene geçmiş miydi, kurultayda söz edilen sorunlar, o andaki kabul edilen yönergeleri Isık-Köl oyozunda gündeme getirmişler. (27) O zamanlar oyozları "kara sakal" oyozu ve "sarı sakal" oyozu diye, aksakal oyoz diye sakallarını boyarlarmış, kısacası bir oyozun dönemindedir. (28) Sonra "Bakalım, hangi sorunlar gündeme alındı, hangilerine bakıldı, hangisi gerçekleştirildi, hangisi gerçekleştirilmedi." derler. (29) Hepsi gerçekleştirilmektedir, sonra Çınıbay: "Toprak ve su sorunu kaldı." demiş. (30) Kurultayda kabul edilen Isık-Köl'ün yarısı, tam yüz kilometreye kadar güney ile yüz kilometreden fazla olan kuzeyi ile Sarıbağışların oturduğu Isık-Köl'ün batı tarafı. (31) Doğu tarafında ise tamamen Bugu soyu yerleşikti. (32) İlk başta Sarıbagış ile Bugu soyları aslında kardeşlerdi. (33) Onlar Sarıbagış'ın çocukları olur. (34) Kurultayda alınan karar göre toprak sorunlar hâlâ çözülmemiş derler ve Sarıbağışlara "Kendi topraklarınıza yerleşin, kendi yerlerinize taşının." diye alınan kararın neticesinde oyoz talimat verir. (35) Görevlendirilen insanlar, o zamanlar oyozun alt kademesindeki ıstarçın[14] mı denilir, yoksa casool[15] mu, kısacası gelirler ve güneyin kuzeyi, güneyde Ananyevo'dan bu tarafa doğru, kuzeyden ise, Toŋ'dan buraya kadar komple Sarıbagışlara: "Kendi yerlerlerinize gidin." der, "Sizin topraklar oradaymış, kurultayda öyle karar alınmış." diyerek göç ettirmişler. (36) Gereken yerde güç kullanırlar, bazen kanun gereğiyle göç ettirirler, öyle daha önceden belirlenen sınırların öbür tarafına taşırlar, böylece Isık-Köl'ün yarısı boş kalır. (37) En ilginç nokta buradadır, boş kalan Isık-Köl'ün yarısına kimler gelip yerleşecekti? (38) O zamanlarda Bugu soyunun sayısı çoktu, Isık-Köl'deki Bugu soyunun içine Sayaklar, Azıklar ve başka soylar da karışmıştı. (39) Onların hepsi için (yaşadıkları) yer biraz

[14] Istarçın/ıstaşı-Köy muhtarı. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.1. s.360.
[15] Casoo-asker, ordu. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.I. s.184.

dar olmaya başlamıştı. (40) İşte onları taşıma işleri başlar. (41) Taşıma işleri başlar, bin sekiz yüz yetmiş yılında, daha sonra Isık-Köl'ün batı tarafına doğru, sonra toprak paylaşım işleri olur. (42) Toprak paylaşımında ben yerleri kavgasız, karışıksız hallettim. (43) Paylaşım işini ise, hangi soya hangi yerler verileceği konusunda, bunu o zamandaki soy önderleri ve Karaşcake adlı birisi vardı, Isık-Köl'ün yedi akesinin[16] biriydi, toprakları o kişi paylaştırmış. (44) Biz Ak-Ölöŋ'ün Sarıkalpak, Torok uruğuna Arık uruğuna, Arık sülalesine giriyoruz. (45) Arık uruğuna, o zaman paylaştırıldığında bu gölün güney tarafındaki Toru-Aygır adlı yer verilir. (46) Toru-Aygır, Çırpıktı gibi yerler verilir. (47) O zamanlarda Genenbay akenin, Genenbay'ın bir keşifi varmış, o Isık-Köl'ün tüm etrafını, çoğu yerleri araştıran yiğitmiş. (48) Onun dediğine göre: "Ak-Ölöŋ diye bir yer var, Ak-Ölöŋ'ü sorun, orası çorak, taşlı yer, tekrar girip isteyin." dediğinde o tekrar girip sorar: "ben yanılmışım" der ve yeri değiştirir. (49) Demek Toru-Aygır'ın halkına Akılbek derler, Toru-Ayrgır'dakilere Aŋıldak derler, Bogotoy, Barak derler. (50) Onları yeniden yazar, şimdiki Toru-Aygır'ın olduğu yere, Çırpıktı'nın olduğu tarafa yazarlar (o soyları o tarafa bölüştürürler), Arık uruğunu ise dört büyük soya Ak-Ölöŋ'ü verirler. (51) Şimdi şöyle, gölün batı tarafındaki ilk başlangıcına biz bugünlerde Kara-Şaar diyoruz ya, işte oraya "Bayımın uruğu yerleşsin." der. (52) Ondan sonrakilere Savatar deriz, Seytkazı'nın nesli olur, Savatar köyü denilir, "Ottuk köyü yerleşsin." der. (53) "Batıda ise Sarıkalpak, Torok soyları, gölün sınırlarında yerleşsinler." der, çünkü "O tarafta Kemin var, öbür tarafı Koçkor tarafı, burası ise güney taraf, hepisi çevrilsin, hayvanlara otlak için sınırda otursunlar." der. (54) Koçkor tarafına ise şimdiki Sarıkalpak, Ondon, Sarıkalpak, Beş Kaman, İtinboku gibi urukları Arık sülalesinin şimdiki Kara-Küŋgöy köyüne yazarlar (paylaştırır). (55) Bizim Semiz-Bel yaylası ise ortaya konulup "Ortak genel bir yayla olsun." diye, işte böyle stratejisiyle bölüştürülür. (56) Halklar gelir ve yerleşme başlar, söylenen yerlere. (57) Bunu netleştirmemin sebebi, benin dedem Aldayar o zamanlarda bir Bey idi, büyük kuşçuydu, kartalcıydı, o kişi Baltıbay adlı aksakal, büyük bir usta vardı, aklar[17] ile birlikte savaşmış olan Sayakbay Karalaev babamız ile birlikte. (58) Kulumbay'ın Kurmanalı'sı derler, işte bunlar tam bir yaşındayken at

[16] Ake- Yaşça büyük erkeklere hitap sözü.
[17] Aklar- aklar ("Bolşevikler" demek olan "Kızılların" karşıtı.). K.K. Yudahin. **a.g.e.**, C.1. s.11.

üstünde gelmişler (göç ettiklerinde). (59) Daha net söylersek, bin dokuz yüz kırk sekiz yılında, yetmiş sekiz yaşındayken öz dedemiz Aldayar burada hayata gözlerini kapamıştı. (60) Bundan dolayı ben bu yıl tarihlerini çok iyi biliyorum. (61) Daha önceden bahsettiğim Baltabay aksakalın ölüm tarihi, onun kızı şu an bu köyde yaşıyor, O babamız şu yaşa gelip şu yaşta öldü, şu kadar sene oldu." diye hepsini karşılaştırdığımızda dosdoğru bin dokuz yüz yetmiş bir yılında buraya göç ettikler tastik edilir. (62) Ak-Ölöŋ köyünde dağınık bir şekilde uruklara göre yerleşirler, daha sonra bin dokuz yüz yirmi dokuz yılında kollektifleştirme süreci olduğunda herkes kolhoza ayrıldıklarında, etrafa bakılıp hangi araziyi ne için ayırsak derler ve bu köyün çiftlik için uygun olmadığını anlarlar, çoğunluğu geliştirirler. (63) "Kurak bir yarı çölmüş." derler ve Ak-Ölöŋ köyünün yerleştiği yeri köy yaparlar, dörtgen şeklinde, güzel bir plan yaparlar, sokakları ile birlikte. (64) Köyün bu yerde olmasının bir diğer sebebi. (65) Ak-Ölöŋ köyünün olduğu yerde eskiden Tüböy adlı bir halk yaşardı, Sarıbagışın bir uruğu. (66) Onlar şimdiki Koçkor ilçesindeki Komünizm adlı bir yere taşınmışlardı. (67) Genel olarak yer reformu yapıldığında insanlar kimseden kaçıp ya da korkarak, kavga ederek taşınmamışlardı. (68) Göç kurultayda kabul edilen yönerge gereğiyle yapılmıştı. (69) İşte böyle anlamak lazım. (70) Bazı tarihçiler, şecereciler: "Öbür taraftan Arık uruğu geliyor dedikleri için, buradakiler kaçtılar." diye yanlış bilgi vermektedirler. (71) Onların hepsi yanlıştır. (72) Herkes kendi görüşünü doğru görür galiba, benin anlattığım şeyler gerçekler, tarihi gerçeklere dayanarak verilen bilgilerdir. (73) Yirmi dokuz yılında bu köyün yerinde kolhoz kurulur, buraya taşındıkları yıllarda, bizde Genenbay adlı birisi burada kolhoz dönemine kadar nahiye müdürü olmuş, bin sekiz yüz yetmiş bir yılından sonra önce Baygaalı adlı önder olur, Genenbay olur, Genenbay ömrünün sonuna kadar şu dört köyün başçısı olur burada yaşamını sürdürmüştür. (74) Bu bizim Ak-Ölöŋ köyümüzün kısa tarihidir. (75) Soylarla ilgili, şu avcılık hakkında ise. (76) Tabi avcılıkla ilgili biraz sorun var tabi, her bir halkın kendine ait yetenekleri olur. (77) Her bir yerde, her halkta olur. (78) Bizim burası ilk başta, bu tarlada düz, yarı çöl bir bozkırmış, baş tarafı dağlı, aşağı tarafı ise göl olur. (79) Gölün önü bataklık, ve her türlü dikenli bitkilere dolu bir yerdi, daha sonra bozkır, bozkırdan sonra yarı çöl gibi bir yermiş. (80) Bu yerlerde (eskiden) dağ keçileri çokmuş. (81) Ayrıca ceylanlarla, tavşanlara doluymuş. (82) Ceylanları ben kendi gözlerimle gördüm, genç iken ravhan atlara binerek onları kovaladığım

zamanlar oldu. (83) Böbrek tarafı benekli şeklinde, kendisi küçük, benekli böbrek tarafları, kendisi dikkatli değil, kovaladığında iki yüz metre, üç yüz metre ileri gidip otlamaya başlayan bir çöl hayvanıdır. (84) Kendisi keçigiller soyundandır. (85) Yayla keçileri sınıfına girer. (86) Ağırlığı yaklaşık olarak yirmi bir, yirmi iki kilodur, kendi ağırlığı on altı, on beş, on dört kilogramdır. (87) Tavşanlar ise yere sığmazdılar. (88) O zamanlarda yalnız kartalla, kuşla avlananlar çoktu. (89) Bizim köyden çıkan en büyük avcı, Kıl Mergen atamızdı. (90) Koyçuman adlı atamız vardı, çocukları bu köyde oturuyorlar. (91) Kendisi gençti, vefat ettiğinde elli iki yaşındaydı. (92) Çok büyük bir avcıydı. (93) O giyikleri[18] vururken bir veya iki tane vururmuş sadece, "yeter, yazık günâh" diye. (94) Fakat kurtları ise acımadan vururmuş. (95) İşte böyle avcılar vardı. (96) Başkaları ise, örneğin kapan kurup, tilki tutup, kapan kurup, ceylanları avladıklarını ben kendi gözlerimle görmüştüm, çocukken hep görürdüm. (97) Bizim burada dağ keçilerinin çok olmasına ilişkin, özellikle tavşan, sülün, keklik, bayağı bağırtlak, çilkeklik o kadar çoktu ki, bu yüzden burada birçok vahşi kuşlar barınırdı. (98) Ayrıca ulu doğan ben kendim de genç iken kuş avladım, biraz avlandığım zamanlar oldu. (99) Acayıp çoktu (kuşlar). (100) Şimdi ise öyle değil. (101) Çünkü Balıkçı şehri yakındı, daha sonra tüfekler çoğaldı, arabalar, şehir yakın olduğu için tavşanları, keklikleri, çilkeklikleri, sülünleri şehrin halkı gece gündüz avlanarak yok ettiler. (102) Yok ettiler bu hayvanları, bizim dağlarda keçiler, beyaz leoparlar yaşardı, şimdi de var. (103) Fakat çok azaldı. (104) Özel olarak vaşaklar, yüksek karlı dağlarda beyaz leoparlar, ben kendi gözlerimle görürdüm, kendim de profesyonel avcıyımdır. (105) Çok görürdüm, beyaz leoparlar çoktu. (106) Şimdi de çok. (107) Sonra kartallar, kartalları o zamanlarda birçok kişi kullanırdı avlanmada. (108) Bizim atalar, özellikler kartalcılar. (109) Sayakbay Karalaev atamız, ben genç iken o şahısla çok takıldım, onu atımla dağa uğurlardım, Sayakbay Karalayev ile. (110) Onu çok dinledim. (111) Kendi babam gibiydi, özellikle on üç, on dört, on beş, on altı yaşlarımda Sayakbay atamın yanından çıkmadım hiç, özellikle yazın, çünkü yazın o zamanlardaki Frunze şimdiki Bişkek'te çok sıcak olurdu, o atamız sıcağa dayanmazdı, hava sıcakken gelirdi. (112) Otobüse binip gelirdi, biz uzun yıllar at, yılkı besledik, o zamanlar o adamın da atına baktık, bir sene boyu bakardık. (113) Ata binerek dağa

[18] Kiyik- Yabani geyikgiller. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

çıkardık, atamızı uğurlamak için dağa çıkardık. (114) Havalar biraz soğuyup sonbahar olana kadar dağlarda zaman geçirirdi. (115) Manas anlatırdı, insanları eğlendirirdi, kartalcılık yapardı, kısacası sonbahara kadar dolaşırdı.

Eyer hakkında anlatır mısınız?

(116) Eyer hakkında neler biliyorsunuz diye bir soru varmış, güzel soruymuş. (117) Biz çocukken nice eyerleri kullandık. (118) Andican eyeri diye, eyerin en iyisi diye, Akkaŋkı, Andican eyeri diye Beylerin, zenginlerin kullandıkları eyerlerdi. (119) Onu kullandık. (120) Elde yapılan eyerleri kullandık. (121) Develerin üstünde ömrümüz geçti, gençliğimiz geçti, öküz bindiğimiz zaman oldu, ıŋırçak[19] denilirdi. (122) Şimdiki ikıs (x) harfine benzer ıŋırçak eyerler olurdu. (123) Onu çiftçiler, eskiden uşaklar, çobanlar, zenginlerin çobanları, uşakların kullanıkları eyerdi. (124) Ayrıca onları çoğu zaman öküzlere eyerlerdik. (125) Öküzlere bindiğinde üzerinde rahat gidemezsin, kötü olur, aşağı yukarı yürüdüğünde başı da sert olur. (126) İşte onlara hep kırılırsa da bir şey olmaz diye onları(ıŋırçak) eyerleri kullanırlardı. (127) Yarış atlarına ise, onlara farklı olurdu. (128) Üst tarafı çok hafif, düz çok hafif, iki tarafa kaymayan bir eyerler olurdu. (129) Bizim etrafta komşu köyler var, örneğin yanımızdaki Ottuk köyü, Ottuk olarak adlandırılır. (130) Neden Ottuk olarak adlandırıldığının sebebi de orada ottuk taşı mı çıkar, neden Ottuk olmuştur. (131) Bizim köyün Ak-Ölöŋ olarak adlandırılmasının sebebi, burada bir tarafı bataklık, bir tarafı da yaylaydı, köyün sınırından geçen büyük bir Töböy adlı nehir olmuştur, şimdi de duruyor, şimdi de adı Töböy kanalıdır. (132) Yüzde yüz halkın faydası için su gelmektedir. (133) Çüy'den su geliyor. (134) O kanalı tarımcılık için kullanırlar, şimdiye kadar kullanırlar. (135) Burada Töböy adlı halk yaşamıştı dedim ya, onların kurdukları bir kanaldır. (136) Töböy kanalı ile gelen su iki küp, saniyesine bir metreden az değil, öyle bir su gelir. (137) Etraftaki köyler ise, örneğin bu Ottuk köyü, bu köye Savatar denilir. (138) Savatar olmasının sebebi iki görüş var. (139) Biri, bir zengin çocuğu mu, yay ile oynarken sabana[20] isabet emiş ve "sava+atar" olarak kalmış. (140) Fakat gerçeğe yakın diğer bir görüş daha var. (141) Gerçeğe yakını, kibirli zengin birisi yaşamış, tepede bir yerde oturarak daha buraya (biz) taşınmadan önce, bu

[19] Iŋırçak- Öküzün üzerine konulmak için yapılmış eyer. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[20] Saba- Kımız koymak için büyükbaş hayvan derisinden yapılan tulum. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

tarafa geçeni de, öbür tarafa geçeni de "bana selam vermedin" diye dövdürürmüş. (142) O yüzden bu sabatat (dövdürür) diye adlandırılmış, ve bu daha gerçeğe yakın bir görüş olmalı. (143) Bu yüzden Savatar olarak bilinir. (144) Ondan sonrakiler ise Bayım'dır, Bayım'ın oğlu diye, Bayımuulu der, bunun Kara-Şaar olarak adlandırılması, buraya şehir kuracağız, girişken delikanlılar varmış burada, "Büyük bir şehir olur, şehir için uygun bir yermiş, şimdiden adlandıralım." diye Kara-Şaar olarak kalmış. (145) O Bayımın, Arık uruğu içerisinde böyle köyler var. (146) Bizim batı tarafımızda ise Balıkçı şehri ile Ak-Ölöŋ köyünün arasında Kök-Moynok diye köy var. (147) İki tarafta da Arık uruğundan var, her soydan farklı soylardan insanlar yaşar orada.

Ustukan[21] paylaştırma ile ilgili anlatabilir misiniz?

(148) Ayrı bir millet olduğumuz için, (kendimize göre) geleneğimiz olduğu için tabi ustukan paylaştırma gibi âdetimiz de var. (149) Ustukan paylaştırmak babadan, eskiden, atalardan beri gelen Kırgız halkının hayvan kesme sanatıdır. (150) Hayvanı kesme de ayrı bir sanattır, kemikli etleri bölme işi ayrı bir sanattır. (151) Örneğin, dünür mü olur veya çok saygılı insanlar mı olur (misafirlikte), onlara yanlış ustukan verilirse tüm uruk rezil olur. (152) Bu nedenle hayvan kesilirken ona göre ustukan bölüştürülmüştür. (153) Örneğin büyük baş kesilirse ilk (değerli) ustukan "uça"[22] olarak adlandırılır. (154) Uça, bu bildiğimiz kalça, iki bacağın ortasındaki, kuyruğun üst kısmı, çok yağlı, çok değerli, bölünmez, parçalanmaz, uçayı büyük olarak takdim ederler. (155) Ondan sonra hayvanın arka tarafı, karçığanın[23], kaburgaları diye bunun gibi parçalar olur. (156) Koyun, ufak hayvanların ise en değerli ustukanları, örneğin kalça, kuyruk sayılır, bazı yerlerde Sarıbagış soyunda ise, Çüy bölgesinde, bazı yerde kafa kısmı, "koyun kafası değerli" diye Kazaklarda koyunun kafası takdim edilir. (157) Arık uruğunda ise tüm Isık-Köl çapında sadece büyükbaş hayvanlarında uça takdim edilir. (158) Koyundan ise kalça verilir, sonraki kuyruk sokumu kemiği, aşık kemikli diye, ondan sonra baldar kemiği diye, kemikler bu şekilde, karçığa[24]

[21] Ustukan- Saygın misafirlere ikram edilen kemikli et. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[22] Uça- kuyruk sokumu kemiği. K.K.Yudahin, **a.g.e.,** C.II. s.778.
[23] Karçıga- Hayvanın on iki kaburgasından son dördü ve eti. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[24] Karçığa- Hayvanın on iki kaburgasından son dördü ve eti. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

kaburgalar. (159) Ustukan takdimi ile ilgili bu sanattır, her bir şeyi, kadına nasıl verilir. (160) Yaşlı kadınlara hangi parça verilmeli, gençlere hangi ustukan verilmeli, bunların hepsi düzenli şekilde olur. (161) Bunların hepsi hayvan kesme, et bölme tertibidir, bunu çok iyi bilenlere, hayvanı iyi kesenlere "kasapçı" denir. (162) Ustukanı başarılı bir şekilde paylaştırana, bu sanatı iyi bilene "kösöl" denilir. (163) Kösöl diye Kırgızcada, "Kıymetli kösölüm", "kösölüm çalışıyor musun?", "herkese servis mi yapıyorsun?" sözleri işte bundan kalmıştır. (164) Olur da ustukan yanlış paylaştırılırsa, yanlış olursa o zaman büyük rezillik olurmuş, bu nedenle yemedim demez, doymadım demezler, fakat ustukan takdim etme işi büyük bir sorumluluk gerektirirdi. (165) Onu iyi bilenler, yaşlılar gençlere, gençler ise çocuklara öğretirdi. (166) Bu çok ilginç bir şeydir. (167) Kuşların, kanatlıların ilk olarak ördek, kaz, dağ hindisi, tavuk mu olur, nasıl olsa da kanatlılarda ilk olarak göğüsten başlar, göğüs tarafı, göğüs eti yumuşak olur, orası çok değerlidir.

El sanatları ile ilgili ne bilirsiniz?

(168) El sanatları ile ilgili şöyle. (169) El sanatlarının iki çeşidi var, üç çeşidi var diyebiliriz. (170) El sanatları ile ilgili demirden el sanatı, ahşap el sanatları, erkeklere ilişkin demir ve ahşap el sanatlarıysa, kadınlarla ilişkin "el işi ve ustalık" diye adlandırılır. (171) Benim anne annem çok maharetli biriydi. (172) Annemiz de öyleydi. (173) Her sene birer şırdak[25], iki, üç ala giyiz[26] mutlaka yapardık. (174) İnsanlarla münasebet kurarken her zaman, şimdi farklı artık, zarf veriyorlar, poşet veriyorlar, onu bunu veriyorlar. (175) O zamanlarda böyle değildi, (toy ve törenlere) ala kiyiz, şırdak gibi şeyleri götürürlerdi (hediye ederlerdi), işte münsaebet kurduklarında bunları hediye ederlerdi. (176) Yaptıkları eşyalar ise, örneğin boz üyü[27] yapmak ayrı bir keramettir. (177) Benim kardeşime boz üy yaptı, içi dışı, biz şimdi ona avize deriz, bunların hepsini (yapmak) boz üyü öyle güzel süslemesi, ayrı bir ustalık gerektirir. (178) El sanatları olmasaydı gelişme olmazdı. (179) Eskiden biz çok şey gördük, tabakların tümü ahşaptandı, bildiğimiz sert ahşaplar, kalın ahşapları ince kesip içini kazıyıp dış tarafını süsler kâse şekline getirirdi, on litre su sığacak kadar yapıp önce beş, altı litre su sığacak kadar, ahşaptan büyük kaplar yaparlardı. (180)

[25] Şırdak- Nakışlarla bezenmiş keçe halı. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[26] Ala kiyiz- Renkli yünlerden yapılan millî keçe halı. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[27] Boz üy- keçeli çadır.

Sonra tabakları, kepçeleri yaparlardı. (181) Kaşıkların hepsini, boyalı kaşık, kenarlarını ısırmayın derlerdi hep bize, boyanmış kaşıklarla içerdik. (182) Ahşap kaşıkların iyi tarafı onlar hiçbir zaman paslanmazdı, bazıları boyalı, bazıları sade olurdu. (183) Fakat bunlar ağız yakmazdı. (184) Çocuklar içer, küçük çocukların ağzını yakmazdı hiçbir zaman. (185) Bu ahşap ustalığıdır. (186) Ahşap ustalığı işte, boz üyün tüm gereçleri, onun dışında hayat için gerekli her şeyi yaparlardı. (187) Deve derisinden veya sığır derisinden kımız koymak için tulum, kova gibi, tulum kova yaparlardı, ya da sabanları yaparlardı, ben kendi gözlerimle görürdüm. (188) Onları tütsüleyip uzun süre tütsülerlerdi, şekle sokup hiçbir zaman hiçbir yerinden su kaçırmazdı. (189) Dolayısıyla kap kaçakları koyacak canayak[28] mı derler, cabıkbaş[29] derler, bunların hepsi yapılırdı. (190) Boz üye çapraz bağlıyorlar ya, içlerin içine, dış tarafına, öyle güzel örgü yaparlardı. (191) Boya ile boyar, tuza bandırıp boyası çıkmayacak şekilde eğirirdi, annemiz iyi ustaydı (bu konularda), büyük bir el sanatçısıydı, onların hepsine şahit olduk. (192) El sanatları tarihi çok eskilere dayanır. (193) Çok eski zamandan beri gelişen, güney tarafı görmedik biz gerçeği söylemek gerekirse, halı dokuyan kızlar, kadınlar, gelinler toplanarak dört, beş kişi, ilk önce buna sonra da ona (dokuyalım) gibi. (194) Kuzey Kırgızistan'da halı dokumazlardı, fakat şırdağı, herhangi oymaları, onları da böyle basit bir şekilde yapmazlardı, koç boynuzu, şöyle, böyle şekilleri olurdu onların. (195) Sayapkerçilik[30] ile ilgili, bunun hakkında anlatacak olursam birçok bir şey anlatabilirim. (196) Sebebi genç iken kendim az çok alıcı kuşla avlandım, gençliğimden itibaren ilbersime[31] avlanmaya büyük bir ilgim oldu. (197) Üstelik dedem Aldayar, Aldayar adlı dedem, dedemin öz kardeşi çok büyük bir doğancıydı. (198) Çok büyük doğancıydı. (199) O adam daha yavru iken bir kuşu Han Tengri'den, getirmiş. (200) Allah'ın nasibi ile Han Tengri'ye gidip oradan gözleri yoğurt gibi bembeyaz olan yalnız kalmış bir yavruyu bulmuş, kartalın tek yavrusunu alıp onu getirmiş ve yirmi sene avlanmış. (201) O yaban koynu alırmış, ceylanları çok kolay kaldırır gidermiş, buna kimse inanmaz. (202) Fakat gerçekten de

[28] Can ayak- kap kaçak koymak için ahşaptan yapılan kutucuk.http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[29] Cabıkbaş- Çadırın içindeki süslerden biri. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[30] Sayapkerçilik- Koşu atlarına bakıp eğitme işi. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php Bu cümlede koşu atlarından ziyade kuş eğitme ile ilgili anlatılıyor.
[31] İlbeesim-kanatlı av. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.1. s.366.

alıp göklere götürürmüş. (203) Kurtlara avlanırmış. (204) Yaban koyununa da avlanırmış, öyle bir kartalmış ki, ondan daha çevik kartal hiç olmamış diyorlar.
(205) Babam diyor, babam seksen altı yaşında vefat etti, üzerinden, sırtından basarak yere ulaştıramazlarmış. (206) Kaldırırmış kartal. (207) Öyle bir güçlü kartalmış. (208) Kurtlara avlanırken kuyruğundan alırmış diyor, (o an) kurt arkasına baktığında pençesiyle burnundan tutarak ikiye katlayarak üstünden basıp beklermiş (sahibi gelene kadar). (209) Kendisi pek de büyük değil, şişman, epey şişman, gözleri bembeyaz bir kartalmış. (210) Yazın kartalına acıkınca kaymak verirmiş. (211) Bir büyük kâse kaymağin hepsini yermiş, üç, dört gün sonra tekrar kartalım acıkır diye kuzularından kesip verirmiş. (212) Çok zengin birisiydi, Bey'di. (213) Çok dikkat edermiş kartalına, daha sonra kulak[32] denilerek Ukrayna'ya sürgün edildğinde kartalı kalmış, daha sonra ölmüş, yaşlanarak. (214) Kendisi çocuklara "alın bakalım, zaman geçirin" diyerek, kartal ile avlanamazsınız diye ulu doğanları ve başka av kuşlarını alıp bir hafta içinde eğitir verirmiş. (215) O zamanlarda doğanları, benim babam zengin oğlu olduğundan, omzuna kondurarak gezermiş. (216) Oradan tavşan çıkarsa, buradan tavşan çıkarsa, üstüne atlarmış pençeleri ile saldırırmış, kuşlarla sülün avlarmış, ufak tefek bıldırcın gibi ufak kuşlara ise atmacayı eğitir verirmiş dedemiz. (217) Çok çabuk, olarınn dilinden anlayan biriymiş, çok büyük bir doğancıymış. (218) Kısa zaman içerisinde hiçbir yere kaçmayacak şekilde eğitirmiş. (219) Ben de ondan dolayı ilgilendim, şimdi benim tanıdığım bir arkadaş var, o da kartalla avlanıyor. (220) Bununla ilgili daha sonra, sayapkeçilik ile ilgili bizim Toŋ bölgesinde "Salbuurun"[33] adlı kurum açılıp orada kartalla avlananlar, ulu doğan, kuş ile avlananlar bu kurum altında birleştiler. (221) Fakat Salbuurun'un bir kötü tarafı var. (222) Bu elbette evvelki zamanından beri devam edegelen hüner, halkımızın geleneği olmasın rağmen bir kötü tarafı var. (223) Ben kendi gözlerime birçok defa gördüm. (224) Bizim yere geliyorlar, altı yedi kuşu ellerine alıp aynı hizada yürüyorlar gençler, bir tane bile tavşan bırakmıyorlar, hepsini toplarlar akşama kadar, sonra giderler. (225) Böylelikle şimdi Balıkçı'dan Ak-Ölöŋ köyüne kadarki olan yerde çok nadir bulunur, yoksa da kalmamıştır. (226) Salbuurun

[32] Kulak-köylerde başkalarına istismar eden ağalar sınıfına takılan bir lâkaptır ("kulak" sözünün asıl manası "yumruk" demektir.). K.K. Yudahin, a.g.e., C.2, s.517.
[33] Salburun- Birkaç gün devam eden avcılık. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Kurumu yok etti bunları tamamen. (227) Tavşanı, sülünleri yok ettiler. (228) Bunu söyledeğimizde, tabiyat zenginliği, yer zenginliği diye, "Olmaz böyle, arkadaşlar." deyince de: "Bizim lisansımız var, bizim eğitmemiz lazım, bizim devlet çapındaki müsabakalara, devlet çapında lisansımız var, bize kimse bir şey diyemez." diye cevap verirler. (229) Onların varmış, fakat bir tane avlayarak onu eğitmek için, fakat onlar ne kadarına rastlarlarsa o kadarına avlanıyorlar, hiçbir şey bırakmadan. (230) Bu çok kötü bir harekettir.

Yaşamış olduğunuz ilginç olaylar var mı?

(231) Örneğin, baştan geçirdiğimiz ilginç olaylar, tabi insanoğlu olduktan sonra elbette, yaşadığımız ilginç olaylar çok olur. (232) Çoktur. (233) Unutulmaz ilginç olaylar çok, ama onlar biraz özel olur.

Adınızın manasını bilir misiniz

(234) "Adınızın, isminizin manasını bilir misiniz?" diyor. (235) Benim adım, ben isme çok önem, iyi bilirim. (236) Bizim adımız, bu şimdi çok enteresan bir şeydir. (237) Eskiden çocuk dünyaya geldiğinde, şimdi danışıp çocuk doğmadan önce isim koyarlar, tartışır, doğduktan sonra ise tekrar toplu halde bir araya gelerek konuşulup sonra isim koyulmaktadır. (238) İlk başta böyle olmuştu, çocuk doğduğunda, dışarı çıkıp ilk olarak koyun görmüş olsa Koylubay, inek gördüyse Uylubay, at görür ise Cılkıbay, taş görmüş olsa Taşbay, gözüne ne denk gelirse öyle isim verilen durumlar olmuştu. (239) Aslında Kırgızların çoğu isimleri Arap isimleridir. (240) Örneğin biz Batina diye kıza isim verdiysek Arapçası Fatma olur. (241) Fatima nasıl bir isim dersek Muhammed Peygamberimizin kızının adıdır. (242) Batina, Fatima isimlerini Tatarlar da, Kazaklar da kullanırlar. (243) Örneğin başka isimler, Zayra veya Zuura isimleri de Arapçadan gelmektedir. (244) Kendimize ait de isimler olmuştu. (245) Sıradan isimler. (246) Örneğin, anamızın adından Kanıkey, Manas bahadırın işte anamızın adı, Kanıkey "hankie" kelimesinden türemiştir. (247) Biri birine bağlı olmuştur. (248) Örneğin, benim adımın Celdeŋ olmasının sebebi, ben doğduğumda babamın iyi bir arkadaşı vardı, birlikte takılırlarmış, birlikte yaşarlarmış. (249) O Ceti-Ögüz bölgesindendi. (250) Celdeŋ soyundandı. (251) O adam, Esen ağa diye birisi ismimi Celdeŋ diye koymuş. (252) Kendi soyunun ismini koymuştu. (253) Benim ismimi

taşıyanlardan üçünü bilirim. (254) Bu soy adlarından konulabilir. (255) Örneğin, Sayak soyu, Sayak adlı çocuklar var. (256) Sarıbagış adında çocuklar var. (257) Soyun adını koyarlar. (258) Farklı şeylerin manasına benzeterek koyarlar. (259) Daha sonra isimlerin tümü Bek olmaya başladı. (260) İlk başta Bay diye koyarlardı. (261) Çeşitli, sonunda da bay olur. (262) Sonra bek diye koymaya başladılar. (263) İsmi koyarlar, sonuna bek eklerler. (264) "Bek" diye Kafkasya, Azerbaycan halklarında bek ismi çok kullanılır. (265) Öyle olur. (266) Daha sonra isimler değişti, Mars, Uzay gibi teknik isimleri bile koymaya başladılar.

Eski insanların söyledikleri aklınızda var mı, örf adetler?

(267) Eskilerin söyledikleri, biz gençken eski kişilerin söylediklerine önem verirdik, kendim de duyduklarımı kolay unutmazdım. (268) Çoğu şeyleri tabi unuttum. (269) Unutmak için çok sebepler oldu. (270) Baş ağrısı, çeşitli şeyler sağlığa ilişkin. (271) Şimdi bu örf adetler, atalarımızın dedikleri, anlatırsak, onlar çoğunlukla şecere anlatırlardı. (272) Şecere da atalarımızın tarihidir. (273) Şecere aslında tartışma yaratır. (274) Biri yanlış söyler. (275) Biri duyduğunu söyler, diğerleri gerçeklere dayanarak söylerler. (276) Çoğu zaman neleri anlatırlardı, at yarışmalarını anlatırlardı, büyük toyları anlatırlardı. (277) Hangi bey nasıl toy yapmış, veya hangi yılı, nerede, ne şekilde at yarışı olduğunu, nasıl geçtiğini anlatırlardı. (278) Bazen nerede kavga dövüş olduğunu, biraz tarihe bağlayarak anlatırlardı. (279) Benim duyduklarıma göre çoğunlukla at yarışlarını anlatırlardı. (280) Bizim aksakallar at yarışlarını iyi anlatırlardı. (281) Onu iyi anlatmalarının sebebi, bizim köyümüzden de onların köyünden de yarış atları çok çıkmış. (282) Bizim köyden. (283) Hızlı yürük atları çok çıkmış. (284) Onlar çok ödül kazanmışlar. (285) Farklı yürük atlar olmuş. (286) Çabdar at denen at önde gelmekle, birinciliği kimseye kaptırmayan, bu nedenle bizim köyde atları eğitir yarışa salarlarmış. (287) Bu yüzden at yarışlarını çok anlatırlardı. (288) Onların çoğunu biliriz. (289) Benden başkaları da anlatırdı hepsini.

Turizm gelişiyor mu?

(290) Turizm elbette, Isık-Köl etrafında gelişiyor. (291) Fakat bizim yerde, tam bizim yaşadığımız yerde turizm durumu pek iyi değil yani. (292) Çünkü bizim yerimiz, yerimizin rölyefi, yarısı çöl, yarısı dağ, yarısı göldür. (293) Gölün biz tarafı biraz

bataklık olduğu için turistlerin ilgisini çekecek yer değil. (294) Fakat bizde, bizim bildiğimiz fakat turistlerin bilmediği çok yer var. (295) Ben gösteririm bazen. (296) Coğrafik şartlar ile ilgili, bizde Çiyin-Taş adlı yer var, Ala-Bel deriz biz oraya genel olarak. (297) Bizden üç kilometre, dört kilometre uzaklıktadır. (298) Hayvanlar otlanır orada. (299) Çocukken orada bol bol zaman geçirdik. (300) Neden Çiyin-Taş diye adlandırıldı derseniz o koyağın içinde nerede uçurumlar varsa o uçurumların (kayalarda) hepsinde insanların resimleri, develerin resimleri, yabani geyikgillerini vururken resimleri, yay ile vururken tüfekle vuran insanların resimleri çoktur. (301) Şimdi renkleri açılıp pek belli olmuyor. (302) Buna bakarak hangi yıla ait olduğunu tespit edersin. (303) Örneğin yay ile vuran insanları gösteriyor işte, uçurumun üstünde, kaygan yerde, yayı kullanıyorlarsa hangi dönem oluyor? (304) Karahanlı döneminde mı, belki Sakaların dönemidir, belki büyük ressamlar çizmiştir. (305) İnsanların göç etmelerinin, develerin birinin ardından biri dizilerek gidenlerin resimleri vardı. (306) Şimdi ise onların renkleri açılmaya başladı. (307) Sonra testilerin resimleri de vardı. (308) Dağ keçilerinin resimleri, öyle bir ustalıkla çizilen resimler. (309) Boya ile değil, taşların üzerinde oyulan resimlerdi. (310) Turizm ile ilgili bizde gelişme pek iyi değil. (311) Ak-Ölöŋ'de hangi ünlü adamlar var, öncekiler var, daha sonrakilere Sayakbay Karalaev atamız işte. (312) Sayakbay Karalaev atamız dünya çapında ünlü oldu. (313) Manas gibi büyük destan yoktur. (314) Anlatılan diğer küçük destanları herkes bilir, azdır. (315) Ak-Ölöŋ ile ilgili genel olarak nasıl dersem olur, burası kopuzcuların, müzisyenlerin, oyuncuların memleketi diyebiliriz. (316) Bugünlerde şu küçücük köyden çıkan ünlüler ile ilgili bahsedersem Kırgız Cumhuriyetinin Halk Sanatçısı ödülüne laik olanlardan, Sayakbay Karalaev atamız ilk başta, Turgambübü Boobekova, Şayımbek Kıdırmayev. (317) Emeği geçen sanatçılara, Ernis Asanaliev, müzisyenler ise, iki besteciler bilinen, Kaçkınbek Abdıkadırov ile Zamir Arıkaev. (318) Ak-Ölöŋ adlı şarkı var, marş var, Kaçkınbek Abdıkadırov yazmıştı, birçok güzel ezgileri vardır Kaçkınbek'in. (319) Öyle besteciler var. (320) Sanatçılar var. (321) Bu sanat alanında.

Albarstı[34] hakkında anlatabilir misiniz?

[34] Albarstı-Albasan/Alkarısı

(322) Albasan hakkında anlatılıyor. (323) Albasan hakkında anlatıldığında, bu hayatın, insanın bilip bilmediği, imkanların sınırsız olduğu, kötüye söylenir. (324) Albasanlar, şeytanın kötü bir türü olarak sayılır. (325) Duyduğuma göre dış görünüşü, boyu kısa diyor, şişman, kadın gibi görünen, saçları dağınık olan, çirkin, iki memesi uzun ve sallanan, acayıp çirkin, çıplak kadın gibi şeytanın bir türü diye anlatırlar. (326) Albasanın yaptığı şeyi şöyle. (327) Bu özellikle hamile kadınlara, veya doğum sırasında zorlanan kadınlara musallat olurlar derler, dua ile musallat olur derler, insanlara musallat olur. (328) Eskiden doğum sırasında zorlanan kadınlara "kara bastı", "kara basmış" derlerdi, işte bundan dolayı kalmıştır. (329) Duyduğuma göre, bunun duası çok güçlü olurmuş, insanları kıpırdatmadan, hastalığa uğrattır veya sert bir şekilde basarmış, uyurken musallat olurmuş, hareket ettirmeden kendisinin kötü taraflarını gösterirmiş. (330) Şöyle bir söz de var: "albarstı herkese gelmez, her bir eve gelmez". (331) Bunlar da böyle alıştıkları yere gelirmiş. (332) Albarstının kuuçusu"[35] olur. (333) Albarstının kuuçusu bu, insanlar için söylenir, "kuuçu" derler, insanlara. (334) Albarstıların duasını bilen insanlara "kuuçu" denilir. (335) Onlar nasıl öğrendiler? (336) Buna "albarstı" denilir, tenha yere veya insanların olmadığı yerlere oturur, ateş yakar derler. (337) Ateşi, onun kibriti olmaz da, nereden olsun, fakat ışık çıkarır galiba diye düşünürüz. (338) Ona dikkatlice bakarak ıssız yerde ateş yakıldığını farkeden insanlar var. (339) Hayatta. (340) Böyle şeyler olmuştu. (341) "Issız yerde ateş yanıyormuş, vardığımızda yoktu." diye. (342) Ateşin yandığı yerde, "albarstı ateş yakıp oturuyor" derler. (343) Böyle bir rivayet var. (344) Kül olup ateş olmasa da, ışık çıkıyordur, ateş çıkıyordur. (345) Herkesin gözüne gözükmez. (346) Fakat bazılarına gözüktüğü durumlar olur. (347) Albarstının sırını veya onunla ilgili bir şeyler bilen insanlar varsa oraya, ateş yakılan yere giderek bıçaklar kazıp orasını, "çık, çık albarstı" diye (bıçakla) haç çizip diğer deyişle artı çizerse oraları bıçakla kestiğine, yalvara yalvara çıkar diyor. (348) "Gideyim, gideyim"' diye. (349) "Ağabeycim, ağabey lütfen, kurban ulurum, gideyim, gideyim." diye. (350) O anda, dağınık saçlarını sağlam bir şekilde eline sararak "duanı söyle" diye epey zorlarmış. (351) Bilen insanlar diyor. (352) Onu çok zorlayarak iyice döverse "İşte bu dua." diye saçma sapan

[35] Kuuçu- Doğum esnasında albastı olan lohusalıyı iyileştirmeye çalışan üfürükçü. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

konuşup, kandırıp: “Saçlarımı bırak sonra öğreteyim.” diye yalvarırmış. (353) Saçlardan yakalıyormuş, saçlarını tutunca gidemezmiş. (354) Sonra “yok öğret duanı” diye sert bir şekilde vurarak tokat attığında, sonunda durmadan öten toy kuşu gibi sonunda öğretirmiş. (355) Öğrettikten sonra, öğrendikten sonra çoğu insanlar, öğrenenler bunlara “kuuçu” denilir, şeytanın olduğu yerde, albarstının olduğu yerde, o insanın olduğu yerde öyle belâlar olmuyormuş diyorlar. (356) Gerçekten olmuştu böyle durumlar, kuuçuların veya herhangi bir insanlara gözüktüğü durumlar. (357) Örneğin su kenarında yürüyen çocuğun suya düşmesi. (358) O kendi kendine düşmemiştir, belki albarstı itmiştir. (359) Veya buzağı mı olur, düşmüştür suya. (360) Almatı’dan gelen dini iyi bilen delikanlı, Bekmurat’ın arkadaşı Askar. (361) “Bana görünürdü.” diyor. (362) “Bir defasında” diyor, “arabayı sürerken birden duruverdi” diyor. (363) “Bizim köyden” diyor, “bakıyoruz” diyor, “bir anda simsiyah olan bir şey uçarak pencereden içeri girdi” diyor, “ben de koşarak yanlarına ulaştım” diyor. (364) “Hey nereye gidiyorsun?” (365) “Şehire gidiyorum.” (366) “Gitme, kaza yaparsınız dedim” diyor. (367) “Gitme!” (368) “Gitme” derse. (369) “Hey abi, ne oldu?” (370) “Gitme dedim” diyor. (371) “Fakat kabine baktığımda hiçbir şey görünmedim.” diyor, “gözüme görünmüştür” diyor. (372) Sonra “gitmiş” diyor, “arabası kaza yapmış, gece tekrar gelmişler” diyor. (373) Böyle şeyler olmuştu, albarstı, cinler hakında görmüşler, Türkiye hakkında yazan bir yazar vardı iyi tanıdığım. (374) O da çok detaylı anlatır, bende kitabı duruyor. (375) Bunlar herkese görünmüyorlarmış. (376) Bazen köpek, kedi şeklinde görünür. (377) Bazen insanların önünden kedi geçerse yolumuz olmaz ve saire diye, albarstı olmasın o diye Kırgızların ritüelleri de çok ya. (378) O anda yerden toprak alıp “kazaların hepsi geçsin” diye. (379) Öyle durumlar var. (380) İkincisi müslümanlık çok büyük bir fırsattır, kelime-i şehadet getirmek büyük bir artıdır. (381) Kelime-i şehadetin getirildiğ yere albarstı, cinler, hastalıklar, her türlü kazalar yaklaşmaz derler. (382) Oradan kaçarmış, adını duyunca diyor. (383) Albarstıyı yakalayanlara “kuuçu” derlermiş. (384) Hasta olan insanlar olsa, hasta olan çocuklar olsa, özellikle eski dönemdeki doktorlar. (385) Eskiden doğum yapamayan, doğumu zor geçen (kadınlar) olduğunda ya kamçısını gönderirlerdi “ben burdayım”

diye, ya da bıçak verip tebeteyini[36] gönderirlerse "oh" diye rahatladıkları durumlar, ya da kendisi (kuuçu) giderse "git, git" derse. (386) Örneğin ne durumlarda rastlanır? (387) Örneğin, şöyle bir olay olmuştu, kuuçu gelirken doğum sırasında zorlanan kadının evine yaklaştığında bir köpek diyor, kocaman bir köpek, o evin köpeği değil, başka bir köpek. (388) Oradan bir ciğeri, koyunun ciğerini ısırmış ve yukarı suya doğru koşuyor diyor. (389) O kovalayan "bırak, bırak ciğeri" diye peşine düştüğünde köpek ciğeri bırakır kendisi suya girermiş. (390) Bu köpek değil, bu albarstı olurmuş. (391) Eğer ciğerle beraber suya girerse kadın ölürdü diyor, bırakıp gidince kadın "oh" diye, anında rahatlar. (392) Bunun hepsi duanın kuvvetidir. (393) İnsanoğlunun imkanlarının sınırı yoktur. (394) Çok büyük imkanlara sahip. (395) Örneğin dua ile insanı deli edebilir, deliyi düzgün insana dönüştürebilir. (396) Her türlü yapmak mümkün. (397) Buna kara büyü, beyaz büyü deniliyor ya, öyle değildir, duadan daha kuvvetli bir şey yoktur. (398) Çok kuvvetlidir dua. (399) Örneğin bizim köyde çok büyük bir molla atamız vardı, ismi Cumakan, bu adam genç iken Buhara'ya gidip eğitim almış, Kaside-I Bürde süresini en iyi şekilde okuyan çok güçlü bir mollaydı. (400) Bu adam haysiyetli, imkanı çok büyüktü. (401) Kendisi çok nazik, kibar bir insandı. (402) İyi eğitimli (birisiydi). (403) Kendisi ipek gibi yumuşak karakterli, çok nazik birisiydi, iyi eğitimliydi. (404) Özellikle din açısından, dua açısından. (405) Örneğin, ağzı burnu yamulmuş birilerini, şimdi bunlara sinirlerle ilişkili bir hastalığı olduğunu söylerler, öyle insanları okuyarak iyileştirirdi. (406) Örneğin, hastalanmış hayvanlara da yanlış yere basmış veya yanlış yerde otlamışlar derler. (407) "Böyle getir." diye bağlayıp, okuyarak iyileştirdiği zamanlar olmuştu. (408) Bir kere şöyle olmuştu, yaylada bir sene boyu yağmur yağmamıştı, otlar yanmaya başladığında bizim halk o adama gitmiş. (409) O zamanları gençmiş. (410) "Otlar yanıyor, biz ne edeceğiz mollam" dediğinde "odun, suyunuzu bir iki güne yetecek kadar hazırlayın" demiş. (411) Sonra odun ile suyu bir iki güne yetecek kadar hazırlayıp o zamanları tezekti. (412) Hazırlandıktan sonra okumuş diyor, siyah taşı suya koyarak okumuş, ondan sonra öyle bir yağmur yağmış ki. (413) Bu haysiyeti, buna cayçı[37] diyoruz ya, bu cayçılık da duadan dolayı ortaya çıkar. (414) Kırgızlarda cayçıların sayısı çok azdı.

[36] Tebetey- Erkek için tilki, kunduz vb. derisinden yapılan başlık. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

[37] Cayçı-güya cay taş yardımıylahavayı değiştirebilen yakarışçı. K.K. Yudahin**, a.g.e.,** C.1, s.190.

(415) Kırgızlarda tüm imkânlar olmuştur. (416) Örneğin, "Manas" Destanı'nda anlatılıyor. (417) Çin sınırlarında giderken "Ejderha saldırmaya hazır duruyor, aslan pusuda bekliyor." deniliyor, hepsi pusuda yatıyor. (418) Bunların hepsi duanın kuvveti ile olmuştur. (419) Sınırlardaki görünüş. (420) Onu ise Almambet çözüveriyor örneğin, o bunu biliyordu, birçok sene eğitim alan, eğitimliydi. (421) İşte böyle olmuştu. (422) Her bir hastalığın iyesi var, şifasız hastalık yoktur, sadece yolu bulunmalı diyorlar ya. (423) Bunların hepsi, "bazı kötü hastalıkların iyesi var" ifadesi de gerçektir. (424) Yer ve akar suların da iyeleri olur denilir. (425) Haysiyetli yerlerin iyeleri olur denilir. (426) Mazar[38] hakkında da boşuna anlatılmıyorlar. (427) Biz diyoruz ya, mazarlar kutsal yerlere bu şamanizm ve saire diye, hayır öyle değil, bu da boşuna öyle denmemiştir. (428) Örneğin bizde, gölde, "hayvan (büyükbaş, küçükbaş hayvan anlamında) istersen Mancıra'ya[39] git" der. (429) Mancıra pazarı denilir, Toŋ'da. (430) Kacı-Say tarafta. (431) "Evlat istersen, Ardıçlı Mazar'a git" derler, benim anlattığım Ardıçlı Mazar yeri. (432) İşte o dilek kabul olur diye, muhakkak işaret olurmuş. (433) Buna örnek olarak, benim kendi anam, on altı yaşında evlenip yirmi beş yaşına kadar çocuğu olmamış, sonunda Mazar'a gidip, (gecelemiş orada) orada uyurken ak sakallı birisi yanına gelmiş ve parlak bir ayna vermis, "Şunu götür, elin boş gitme." diye. (434) Bu olaydan hemen sonra benim ablamı doğurmuş, Tilek'in annesini, öyle olmuştu. (435) İşte bu haysiyet, yerin de haysiyeti olur. (436) Her çeşit iyesi olur. (437) Bazı yerlerin iyesi kurttur, korur. (438) Bazı yerlerinse çeşitli hayvanlar korur. (439) Kırgızlarda, Hızır Aleyhisselam görünmüş, Hızır Aleyhisselam şöyle yapmış, böyle yapmış dedikleri boşuna değildir. (440) Örneğin Sayakbay Karalaev atamıza güneyde Hızır Aleyhisselam görünmüştür. (441) Görüşüp hayır duasını etmiş ona. (442) Dua ettiği yer var. (443) Tarihte, örneğin Tüp'te Sancılkıluu (yılkısı çok anlamında) Sarıbay adlı birinin de Hızır Aleyhisselama rastladığı söylenir. (444) Bu nedenle, yer yüzeyindeki halkların arasından Kırgız halkında çeşitli özellikler, haysiyet çok olmuştur. (445) Her türlü haysiyet olmuştur. (446) Örneğin kâhinlik, görmeden her şeyi görüyormuş gibi anlatır. (447) Bu da ayrı bir özelliktir. (448) Yarını, geleceği anlatanlar oldu. (449) Buna ilim başka bir şey diyor. (450) Bu

[38] Mazar- ibadet edilen kutsal yer. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[39]Mancıra- pir pazar adıdır.

ayrı bir haysiyet. (451) Örneğin fal, kırk bir taşla fal bakıyorlar. (452) Fala bakarak ne olacak, nasıl olacak hepsini tam olarak söyleyenler var. (453) Nasıl anlatıyorsunuz deyince: "taş konuşuyor" der. (454) Bu insandaki, Kırgız halkına ait bir özelliktir. (455) Bunu niye milyarca nüfusu olan Çin halkı yapmaz mesela. (456) Veya Avrupa'da yapmazlar? (457) Onlar kartlara, veya avuca bakarak anlatırlar. (458) Kırk bir taşı ise, Peygamberin de baktığı söylenilir. (459) İşte Kırgızların özelliği. (460) Çok özel halktır Kırgızlar.

Kavgacı kadın hakkında anlatır mısınız?

(461) Onu devam mı edeyim, nereye gelmiştik? (462) Baştan sona kadar mı anlatayım? (463) He, tamam, oldu. (464) Sayakbay atanın anlattıklarından, efsanelerinden, burada konu albarstı, cin hakkında oluyor, hastalığın iyesi hakkında oluyor, işte Sayakbay atanın anlattıklarından bir hikaye. (465) Efsanesi. (466) Çok şey anlatmıştı, fakat ben onu anlatayım. (467) Aklımda kalmış. (468) Bir delikanlının karısı varmış, kadın cadalozmuş, çok kavgacı, bir türlü dinmeyen birisiymiş. (469) Kocası hiç bir şekilde bıraktıramamış (karısına bu huyunu) onu. (470) Bir günü evinde otururken karısı eski numaralarına başlamış. (471) Delikanlının canı sıkılmış, ne yapacağını bilememiş, "Böyle olmaktansa ben gideyim buradan." diye ormana gider. (472) Ormanda giderken saman yığını gibi bir şey görür. (473) Bu ne diye baktığında, üzerine saman dökülmüş boş bir kuyuymuş. (474) Kör kuyu derler, suyu kalmamış, eskiden beri boş kalmış kuyuya. (475) Şöyle bakmış, "dibi görünmüyor" diyor. (476) Çok derin bir kuyuya benziyor. (477) Sonra şöyle düşünür: "O kadını getirip buna atıyım, onu korkutayım, o zaman düzelir belki, korkutayım." der ve evine gelir. (478) "Ben ormandayken çok enteresan bir şey gördüm, çok ilginçmiş, haydi gidelim görelim, haydi." demiş, kadın da: "Sen neyi görebilirdin ki, neyi gördün?" diye başlarmış. (479) "Sen sensin işte, senin gözüne ne gözükmüş ki, bugün mü göründü." diye yine abartmış (kadın), "Onu sen görürsen şaşırırsın, acayipmiş, şaşırtıcıymış, ikimiz beraber gitsek görürsün." dediğinde: "İ tamam gidelim, neyi görmüşsün acaba, gördüğünü ben de göreyim." diye beraber giderlermiş. (480) O kuyuya geldiklerinde, "Bak gördün mü?" diye kuyuya yakınlaştığında çaktırmadan eşini itiverirmiş. (481) Böylece kuyunun içine düşmüş karısı. (482) Sonra delikanlı evine döner. (483) İki gün mü geçer, üç gün mü, "Yeter bence korkmuştur iyice, korkmuştur artık, bundan sonra

kötü alışkanlıklarını bırakacaktır, korkutayım böyle, şimdi gidip çıkartayım artık." diye eline halatı almış gitmiş oraya. (484) Gidip "orda mısın?" diye seslenmiş, "evet, buradayım" diye bağırırmış eşi. (485) "Haydi tut şunu." diye ipin bir ucunu atmış. (486) "Tuttun mu?" dediğine, "tuttum" diye cevap verirmiş. (487) İpi çekmeye başlamış, tam o sırada "Tanrı yüzünü göstermesin." diyor, "İnsanı korkutacak, saçları dağınık, albarstı gibi, meğer albarstının ta kendisiymiş zaten." diyor. (488) Çıkmak üzere diyor, çocuğun ödü kopmuş. (489) O an: "Tamamdır, teşekkür ederim çıkarttığın için, gel ben sana bir şey anlatayım." demiş. (490) Çocuk titreyerek ileri yürümüş, o anda: "Bahçedeki (kuyu demek istemiştir) kim, senin karın mı?" demiş. (491) "Evet, sen kimsin, kuban oluyum?" dediğinde, "Ben hastalığın iyesi cin peri, albarstıyım, o (karı) kara yere girsin.[40]" demiş. (492) "Kara yere girsin, (senin karın olmazsa daha iyi)" demiş. (493) "Onu ömür boyu çıkartma (oradan), ölsün, çürüsün kuyunun içinde, ben sana bir şey anlatayım." der. (494) "Şöyle şöyle bir yere gidersen, bir hanın kızı hasta yatıyor, hiç kimse iyileştiremiyor onu, iyileşmez." (495) "Onu hasta eden benim, o şöyle bir hastalık." (496) Han çaresizce söylüyor: "Kim benim kızımı iyileştirirse ben ona kızımı veririm." diyor. (497) "İki laf sadece, ikisini söylersen kız rahatlar, iyileşir." der. (498) "Öyle yap sonra onunla evlen, rahat yaşa, fakat bir şey daha var, bundan sonra belirli bir yerde biri hastalanırsa orada ben olurum, oraya yaklaşma." der. (499) Ondan sonra "ben gidiyorum" diye cin gitmiş. (500) Delikanlı duyduklarına inanamıyor, "Gitsem mi, gitmesem mi, ne yapsam?" der, sonra gider ve gerçekten de öyle olduğunu görür. (501) Hanın kızı hastaydı, "Kim iyileştirirse ona kızımı vereceğim." diyormuş. (502) Ben iyileştireceğim diye gitmiş galiba. (503) Bütün tabiplere gitmişler, gitmediği yer kalmamış. (504) Baş tarafına gidip (kızın) albarstının öğrettiği kelimeleri söylemiş, söyler söylemez kız "ohh" diye sağlıklı bir şekilde yerinden kalkmış. (505) Han söz verdiği gibi delikanlıya kızını vermiş. (506) Sonra hayatı düzene girmiş, delikanlı mutlu bir şekilde yaşamaya başlamış, olanların hepsi unutulmaya başlamış, bir sene mi geçmiş, iki mi, bir yerde başka ünlü bir hanın kızı çok hastalanmış. (507) Onu kimse iyileştiremez, hiç kimse, "Eskiden birisi vardı, o iyileştirmişti ve kızıyla evlenmişti." diye haber yayılırmış. (508) Sonra delikanlıya haber verirler. (509) "İyileştir." (510) "Ben iyileştirmeyi bilmiyorum." (511) "Hayır,

[40] Kara çerge kirsin-ölsün, yok olsun anlamında kullanılır.

sen iyileştirebilirsin, sen bilirsin, iyileştirirsin." (512) "Hayır, bilmiyorum, gitmeyeceğim." deyince han araya girerek: "Yapma oğlum, öyle yapma, gidip iyileştir elinden gelirse geçen okuduğun dualarını dene, kızımı nasıl iyileştirdiysen onu da öyle iyileştir." diye. (513) Babası araya girince ne yapacağını bilmeyip, kıyamayıp "Gideyim o zaman, deneyeyim, duayı deneyeyim, iyileşirse iyileşecektir, iyileşmezse de ben bir şey kaybetmiyorum." diye kızın yanına gelir, geldiğinde başka insanlara görünmez diyor, kızın baş ucunda geçenki cinperi oturuyormuş. (514) Başka insanlara görünmüyor ya, biribirine bakakalmışlar. (515) "Hey sen niye geldin buraya, gelme demiştim ya sana?" demiş cin, delikanlı nasıl cevap vereceğini bilmeyip ağzına gelen tek laf bu olmuş: "Cin, karım o kuyudan çıkıp canımı okuyor, ne yapacağımı bilmediğim için buraya gelmiştim." demiş. (516) "Ne diyecek" (acaba) diye bakakaldı (delikanlı), cin öne fırlamış ve şöyle demiş: "Bu kızın hastalığı şudur, bir iki söz söyleyince her şey geçer." (517) "O karın kara yere girsin, onun yüzünü görmeyeyim." (518) "Ben gideyim bari, onunla karşılaşmaktansa gitmem daha iyidir." diye hastalık iyesi yerin yedi kat dibine kaçmış diyor. (519) Bundan dolayı halk arasında "Kavgacı, terbiyesiz, kepaze kadından albarstı bile kaçıp kurtulmuş." denilmektedir. (520) Bu (hikaye) özlem hakkında. (521) Özlem hakkında küçük bir hikâye. (522) Bu şöyleymiş, Kırgızların savaşları dönemindeymiş. (523) Kırgızlar ile Kalmakların çatışır tekrar barıştıkları dönemmiş. (524) Bu Kırgız ile Kalmakların birisi müslüman ise diğeri şamanizm inancında, şamanmış. (525) Bu açıdan da çok çatışmalar olup. (526) Örf adet açısından da çok farklılıklar olmuş. (527) İki halk arası kız alıp verme pek fazla olmamıştı. (528) Çünkü, kız Kalmaklara gelin olarak giderse Kalmaklar hiç bir şekilde ailesini ziyaret etmesine izin vermezmiş, bir yere göndermezmiş. (529) Kızı (aldıktan sonra) tekrardan akrabasının evine götürme, toylama gibi örf adetleri yokmuş Kalmakların. (530) Kalmakların iyileri, töreleri, önde gelenleri, bunların en sevdiği meslek at yetiştirmekmiş. (531) "O nerede, bu nerede?" diye sorduklarında "O atlara bakıyor, yılkı otlatıyor." diye gururla söylerlermiş. (532) O saygılı birisi. (533) Yoksullar, elinde olmayanlar ise evlerinde otururlarmış öyle. (534) Onlar evde diye. (535) Öyle bir zamanda Kırgızın bir kızı (gelin olarak) gitmiş. (536) El ile vermezlerdi, savaş zamanında esir mi düşmüş ne olmuş, bir Kalmak bahadırına kız (eş olarak) gitmiş. (537) O zamanlar Kalmak ile Kırgızlar birbirine komşu yaşaralarmış. (538) Isık-Köl'ün diğer doğu tarafında, göğüz tarafı diyoruz, eski dilde, Kırgızlar (burada)

oturuyorlarsa ondan biraz ileride Çin'in sınırı tarafında Kalmakların oturdukları zamanlar olmuş. (539) İşte o zamanlarda kız Kalmaklara (gelin olarak) gidip uzun zaman orada yaşamış, sonra özleme kapılmış, çok özlemiş, ne yapacağını bilememiş, evini özlemiş, akrabalarını özlemiş, kalbi özlemle dolup taşmış. (540) Bir günü ne olursa olsun diyerek akşamdan hazırlanırmış, yarış atları varmış. (541) O yarış atlarından bir tanesine binmiş, çocukları bırakmış, sonra eşyalardan birkaç bir şey alarak kız ata binerek kaçmış. (542) Kaçıp kendi akrabalarına gelirmiş. (543) Akrabalarına gelip onlara hâl hatır sormuş ve "Dönmeyeceğim, Kalmaklara (tekrar) gitmem, ölürsem de, kalırsam da evimde öleceğim, sizin yanınızda ölürüm." demiş. (544) "Bir daha oraya gitmem." (545) "Özlem kötüymüş, az kalsın ölecektim." diye bir aya yakın onlarda kalmış. (546) Bir iki ay mı, evinde kalmış. (547) "Kırgızlara gidersek öldürürler, öldürmezse de döverler." diye Kalmaklar korkup eşinin peşinden (cesaret edip) gelememişler. (548) Öylece iki, üç ay geçivermiş, kız Kalmak kocasını hatırlamış ve kocasını özlemeye başlamış. (549) Özleme kapılmış, (kocasının) evinden acele kaçarken kendisiyle birlikte büyük (kocasının) pantolonu getirmiş. (550) Onu iyice yıkamış, vadiye götürüp kuruması için asmış ve ona bakarak otururmuş, özleyip. (551) Uzun süre pantolona bakarak oturmuş ve gitmek istemiş. (552) Babası abdest almak için vadiye doğru gelirken "Kızım niye (burada) oturuyor." diye bakmış, (kızı) pantolona bakıp oturuyormuş. (553) Güzelce yıkamış. (554) "Eyvah, bu kocasını özlüyormuş, olmaz böyle." (555) "Kırgızlara versem de olmaz, kocasını özler." (556) "Özlüyormuş." diye, gidip eşine söylemiş: "Böyle böyle, kızın Allah'ın kahrına uğramış, kocasını özlüyor, (tekrar) göndermezsek olmaz." diye. (557) "Olan oldu" demiş, kızını bir ravhan ata bindirir, kendisi binip getiren atı da kızına vermiş, ayrıca yanına genç çocuklardan birini koymuş "Kaçıp gelmiş." demesinler, "Akrabalarına ziyarete gidip gelmiş." desinler diye, tüm gereken ritüellerini yaparak kocasına gönderirler. (558) Böyle tekrar gitmiş. (559) Gidip şöyle demiş (gelin): "Ailemin yanına boşuna gitmişim, niye gittiğimi de bilmiyorum." demiş. (560) Özlem budur işte.

(561) Binbir Gece'den. (562) Binbir Gece kitabı İran'dan mı çıktı, nereden çıktı? (563) Bin bir gece boyu anlatılır, bizde çıkan kitapta otuz yedinci variyant ile biter. (564) Gerçekten de binbir türü vardır. (565) Bu Binbir Gece masalı, nasıl ortaya çıkmış, bu (bir) kadından dolayı ortaya çıkan masaldır. (566) Şahrezada, büyük bir masalcıydı,

hanın eşi. (567) Han her gün yeni bir kızla evlenirmiş, ertesi sabah onun kafasını kesip öldürürdüğü için, Şahrezada sonunda, (bu) vezirin kızıydı. (568) Han Şahrezada ile evlenir, (Şaherezada) ölmeden önce, sabah benim kafamı keserler, "Ölmeden önce çok enteresan bir hikaye anlatayım size." diye, en güzel hikâyeyi anlatırken en ilginç kısmına gelince hikâye anlatmayı durduruyor ya. (569) "Kalan kısmını yarın anlatayım." diye. (570) Ertesi günü devamını anlatır, bundan daha ilginç olanı var deyip, tekrar başlayıp tekrar ilginç yerine gelince anlatmayı durdurur. (571) Hikâyeyi (sonuna kadar) dinleyeceğim diye bekleye bekleye üç sene geçtikten sonra bir bakmış iki çocuğu olmuş. (572) Bu nedenle "Binbir Gece." (573) (Bu şekilde) ölümden kalmış. (574) Bir gün baktım, Mambet molla onu anlatıyor. (575) Masallardan anlatıyor. (576) Şöyle olmuş, böyle olmuş, ben Binbir Gece'yi çocukluk çağımda baştan sona kadar okumuştum. (577) Çok şaşırdım, nereden biliyor diye, sözünü kesmedim, sonuna kadar dinledim, acayip ilginçtir. (578) "Mollam, bunları nereden (alarak) anlatıyorsunuz?" (dediğimde), "bu Şeriyattan, falan filan" dedi. (579) O şey olarak yayılmış, müslüman ülkelerine, müslüman dünyasına. (580) Acayıptır hafızası. (581) Dili de hoş, zengin. (582) Kelime dağarcığı geniştir. (583) Bizim gibi Rusça kelimeleri karıştırmadan konuşan, söz ustası, fakat söz ustası diye ben Sayakbay'a derim, ben çok anlatırım Sayakbay hakkında. (584) Sayakbay atamız gibi söz ustası birisi olmamıştır bu dünyada. (585) Bunu kimse bilmez. (586) Herkes manasçı, manasçı diye bilirler. (587) "Manas" anlatması o ayrıdır. (588) Konuşması ise ayrıdır. (589) "Manas"ı anlatırken motifine uyarak, mimikle güzel anlatır. (590) "Manas"ı anlatırken hareket eşliğinde anlatırdı. (591) Akşam anlatmaya başlar, onu dinleye dinleye, sonra "hadi biraz dinlenelim" dediklerinde, yaz günü, dışarı çıkınca sabah olmuş, güneş doğmuş olur. (592) Kendini söze vererek. (593) Sonra "güneş doğmuş bile" diye bir, iki saat uyuyup öğlene kadar sonra tekrar (dinlerlerdi), ben onun (Sayakbay'ın) tüfeğini alıp ava giderim. (594) Tüfeği kullanmazdı fakat her zaman tüfeğini sırtında taşırdı. (595) Onu ben kullanırdım. (596) Bir keresinde babam şöyle dedi: "Sake, bu sizden daha iyi söz ustası yoktur." dedi. (597) "Bu dünyada sizden daha iyi olan söz ustası yoktur." dediğinde, avucuyla şöyle yaparak: "Sen öyle deme, öyle deme." (derdi). (598) "Bu insan insanı geçer." (599) "Bir ravhan at, diğer ravhan attan daha iyidir, bu dünyada benden daha iyi olan iki söz ustası var." dedi. (600) "Birisi büyük bir söz ustasıdır, onun gibi usta daha önceden yaşamış mı bilemem, fakat

şimdi, bundan sonra da böyle bir insan doğacak mı bilemem." dedi. (601) "O kimmiş?" dediklerinde: "O Kazaklardan çıkan Muhtar Auezov." dedi. (602) "Dostum." dedi. (603) Muhtar Auezov kendisi devlet adamı, bakanlıkta çalışmıştır, yüksek makamlarda çalışmıştır. (604) O kendisi bilgi toplar biriktirir iki, üç sene, bir, iki yıl bilgi toplarmış, yazma işini de bir, iki ay içerisinde yazıp bitirirmiş. (605) Koskoca bir romanı. (606) Birinci cilt, ikinci cilt, dokuzuncu cilde kadar okudum. (607) Filmlerinde "Karaş Karaş" hikâyesi, Isık-Köl'ün afyonu, Baktıgul, "Korumazısların Günü", kurt hakkında yazıyor ya, "Kökserek" işte bunların hepsi Muhtar Auezov'a aittir. (608) Sonra dedi ki: "Öyleyse siz "Manas"ı nesir şeklinde anlatır mısınız?" dedi. (609) O kadarına yeteceğini biliyorsa. (610) "Öyle dememek lazım, bir daha böyle deme." dedi. (611) "O zaman 'Manas', 'Manas' olmaktan çıkar, o zaman o bana benzer, sana benzer kafası yuvarlak sıradan bir insana dönüşür." (612) "Manas"ın özelliği odur, nazım şeklinde olmasıdır." (613) "'Manas' bu yüzden 'Manas'tır." dedi. (614) "Manas"tan başka bir şeyi bu şekilde söylemek mümkün değildir. (615) "O şekilde söylemek olmaz." dedi. (616) Daha sonra Aşım Cakıpbekov yazmıştır. (617) Nesir türünde, fakat vefat etti. (618) "O zaman siz bu hikâyenin hepsini nasıl böyle söyleyebiliyorsunuz" deyince: "Seni nasıl görüyorsam ben (onu) da öyle görüyorum." dedi. (619) "Sen nasıl duruyorsun?" dedi, "Ben onların hepsini öyle görüyorum, bu nedenle ben gördüklerimi anlatıyorum." (620) "Başka neyi anlatabilirim ki?" dedi. (621) Bu yüzden bu adam kâhin olmuştur, başka kâhinlik taraflarını da anlatmıştır. (622) Onun dışında bu şahıs mükemmeldi, büyük bir eleştirmendi. (623) Hayvanları, özellikle kadınları çok eleştirirdi. (624) Kadınları eleştirdiğinde ayıp olup olmadığına bakmaksızın, şiirle her şeyi söylerdi. (625) Büyük bir şairdi. (626) Büyük bir şair olduğunu halk bilmez. (627) Ben bilirim. (628) Çünkü buradan (yola) çıktığımızda, Semiz-Bel'e varana kadar dört saat sürüyordu, işte bu yollardan geçerek ulaşırdık. (629) Yolda hep şarkı söylerdi. (630) Tabiyatı, halkı tasviri ederdi, ona bakıp buna bakıp tasviri ederdi. (631) Hep efsaneleri, "Atanın dediklerini unutma, kalbinde sakla, böyle güzel sözler bir daha bulunmayacaktır, bulunmaz." derdi. (632) Çocuktuk pek önem vermemişiz. (633) Oyun çağındaydık, çocukluk çağı, birini dinlersen birini dinlemezdin. (634) Acayip bir şekilde şarkı söyleye…. (635) Fakat insanların önünde şarkı söylemezdi. (636) "Manas" gibi bir destanı dünyada hiç kimse yaratamaz. (637) "Manas"ın özelliği de budur. (638) Hangi yılı, hangi asırda ortaya çıktığı belirsiz.

(639) Özelliği de budur. (640) Bunda abartma da var, abartarak anlatmak yani. (641) Abartarak anlatmak, süsleyerek anlatmak, fakat "Manas"taki olaylar, "Manas"ta olan bitenin hepsi Altay'da gerçekleşen olaylardır. (642) Onların hepsi gerçek. (643) Onlar araştırılınca sekizinci, dokuzuncu asırlara denk gelmektedir, fakat uymayan yerler de var, örneğin Sırbaraŋ, Akbaraŋ diye tüfeklerden bahsediliyor. (644) Tüfeklerle birbirini vuruyorlar. (645) Tüfeklerin daha sonra icat edildi. (646) Çin'de tüfeklerin üretilmesine ancak bin sene olmuştur. (647) Bunun gibi uyuşmazlıklar var.

Kemin'e gittiniz mi?

(648) Kemin'e gitmedim. (649) Orada göl var ya, öbür tarafta. (650) Sayakbay ata işte, ömrünün sonuna kadar öyle süslenip giyinmemiştir, sade giyinirdi. (651) Hakiki Kırgız giysilerini giyerdi (yöresel), kadife, pantolon, çepken[41] kara tebetey[42], kendisinin boyu da ortadan biraz kısaydı, tombul, biraz şişman birisiydi. (652) Boyu kısaydı. (653) Çok mütevazı birisiydi. (654) Gölöç[43] maası[44] giyerdi, mütevazıydı. (655) İnsanlar konuşurken (onların) lafını hiçbir zaman bölmezdi. (656) Dinlerdi. (657) Sakince otururdu. (658) Kendisi konuşurken birileri lafını bölerlerse, (kızardı) küfür ederdi.

Dooran (rituel) ne olduğunu biliyor muzunuz?

(659) Hangi dooran? (660) Öyle şeyler olmuştu. (661) Kırgızlarda öyle şeyler çok olmuştur. (662) Birileri ağa olduğu için, birileri mal varlığından, bazılarının ise çocukları diğerlerinden üstün çıkıp "Babam ölmeden şöyle yapacağım, böyle yapacağım." diye, örneğin Fatih var, Koçkor'da mezar yaptırıp, kümbet yaptırıp tekrar kendisi yattığı olaylar olmuştu. (663) Ben ziyan hakkında anlatayım, bir mollanın anlattığını. (664) Ziyan nedir, onun hakkında. (665) Birisinin dışarıda ambarı varmış. (666) Varlıklı birisiymiş galiba. (667) Bir bakmış, bir tane fare ambardan bir şeyler taşıyormuş (yuvasına). (668) Gitmiş ve ekinleri taşımaya başlamış. (669) Adam

[41] Çepken-iğne ardı dikilmiş (sırılmış) bir nevi erkek üst giyimi. K.K. Yudahin, **a.g.e.**, C.1, s.261.
[42] Tebetey-Erkek için tilki, kunduz vb. derisinden yapılan başlık.
http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[43] Gölöç/Kaloş Rusç.- Lastik, ayakkabı üzerine giyilen kauçuktan pabuç.
http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

[44] Maası/mastı Ar.-mest, ayakkabı. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.2, s.548.

kızmış: “Buna ne yapsam, kapan kurayım.” demiş, (fare) inine inerken (inin) girişine kapan kurmuş. (670) Kapan kurunca fare de kapan olduğunu anlamış. (671) Fare ininden çıkamıyor, ne yapacağını bilemiyor. (672) Çıkayım diyor, kapana yakalanacak. (673) Tam o sırada bir horoz kibirli kibirli gidiyormuş. (674) Sonra fare şöyle dermiş: “Koke! Koke! Efendimiz bana kapan kurdu, bu dinsizin zararı bize dokunabilir.” (675) “Birimize olmazsa diğerimize, sen büyüksün ya, ayağınla ileri doğru tepiversene.” deyince, horoz şöyle dermiş: “Hey! Kurduysa senin için kurmuştur, yakalanacaksan sen yakalanırsın, bana niye zararı dokunsun ki, bana hiçbir zararı dokunmaz, iyi olmuş kurduysa, İnşallah yakalanırsın.” demiş ve yoluna devam etmiş. (676) Fare ne yapacağını bilememiş, bakınmış, ileri doğru iterse tuzağa düşecek, yakın bir yerde koyun otlanıyormuş, (koyuna): “Koke!” diye onu çağırmış. (677) “Buraya gelir misin, bize zararı dokunmasın, efendimiz bu kapanı kurmuş.” (678) “Sen (bana göre) büyüksün ya, toynağınla ileri doğru itebilir misin, ben çıkıveriyim.” deyince: “İyi olmuş, (zararı) dokunursa sana dokunsun, bana niye (zararı) dokunsun.” demiş. (679) (Koyun) yoluna devam etmiş. (680) Bir müddet sonra inek gelmiş (burnundan soluyarak). (681) Sonra şöyle dermiş (fare): “Hey lütfen, (beni) dinler misin, bu kapanı öbür tarafa doğru teper misin, (buradan) çıkayım, zararı dokunabilir bize, efendimiz kurmuş (kapanı).” demiş, “İyi olmuş, niye o zaman onun ekinlerini yedin, biz yerdik, sen yemişsin, umarım yakalanırsın.” demiş ve yoluna devam etmiş. (682) Tam o sırada bir yılan yaklaşırken fareyi farketmiş, (farenin) yuvasına giriverdiğini, “Evet, bu fareyi çıkınca yiyiveriyim.” demiş ve ine gireceğim derken kapana yakalanmış. (683) Belinden yakalanmış. (684) Bir müddet sonra ev sahibi çıkmış (evinden), “Fare yakalanmış mıdır, bir bakıyım.” (diye). (685) Ölmüş taklidi yaparak yılan yatıyor diyor, belinden yakalanmıştı ya. (686) Gelmiş ve: “Yere batasıca, yılan yakalanmış.” diyerek yılanı (kapandan) çıkartırken yılan elini ısırıvermiş. (687) Eyvahlar eder. (688) Eli şişer ve çok hastalanır. (689) En zehirli yılanmış. (690) Çaresizce: “Eyvah ne yapacağız, eyvah buna çok yağlı olmayan bir çorba içirmezsek olmaz.” diye o horozu getirip kesmişler. (691) Horozu kesmişler, çorba yapıp etini yedirmelerine rağmen hasta daha da fenalaşmış. (692) “Eyvah buna daha güçlü et suyu vermezsek olmaz, güçlü yemekler ile beslemek lazım, zehire karşı güçlü olmazsa olmaz, eyvah şu koyunu keselim.” diyerek koyunu kesip çorbasını, etini yedirdiklerinde (adam) daha da kötüleşmiş. (693) Her şeye rağmen adam vefat etmiş.

(694) “Artık öldü, yapacak bir şey yok, başka nereden bulabiliriz ki, burada semiz ineğimiz varken.” diye o ineği kesmişler. (695) İneği de kesmişler böylece. (696) İşte böylece fare hayatta kalmış. (697) Kırgızların gelmiş geçmiş en meşhur at yarışlarından birisini anlatayım. (698) Kırgızlarda at yarışları çok olmuştur. (699) “Şu at kazandı.” (700) “Bu at kazandı.” diye, elbette bir at kazanırdı. (701) Fakat (bu) at yarışlarının ilginç bir tarafını anlatayım. (702) Bu At-Başı’da gerçekleşmiş bir olaydır. (703) Aalıke oğlu Tabıldı adlı bir yiğit babasının ölümünden bir sene sonra bir aş[45] verir. (704) Aş yemeği vermek için ilkbaharın başlangıcından itibaren, “bahadırın aş yemeğini sonbaharda vereceğim” diye, ilkbaharın başlangıcından itibaren hazırlanmaya başlar. (705) Hazırlık yapması şudur. (706) (Tüm) Kırgızlarda ne kadar ahşap ustası varsa, onun hepsini aldırtmış. (707) Hepsini davet etmiş ve (el emeği için de) çok iyi para ödemiş. (708) Ağaçların hepsini kestirmiş. (709) Hepsini de boz üy yaptırmış. (710) Kadınların hepsini davet etmiş, (onlara el emeği için) iyi para ödemiş, hepsine, kimseyi kırmadan. (711) Çok sayıda keçe yaptırmış, bütün koyunları kırpmışlar. (712) O zamanlarda her şey vardı. (713) İşte At-Başı’da sonbahara kadar, ilkbahardan itibaren. (714) Sonbahara kadar boz üy yaptırmış. (715) Bununla ilgili, “insanlara şöyle eziyet ediyorlar, böyle eziyet ediyorlar” gibi söylentiler casuslar tarafından Hokand Hanlığı’na kadar ulaştırılır. (716) Oradan denetim için geldiklerinde, gerçek mi, yalan mı, “kurul” şimdiki, denetlemeye geldiklerinde, hiç kimsenin her hangi bir şikâyetinin olmadığını görürler. (717) Her şey yolunda, ödemeler gayet iyi yapılıyor. (718) Boz üy yaptırıyor. (719) Her yere, At-Başı tarafında ekin yetişmiyor diye hepsine darı ektirmiş. (720) Darı ektirip, iyice sulayıp ondan boza yaptırmak için. (721) Babasının aş yemeği için boza yaptırmak maksadıyla. (722) Daha sonra ustaları aldırtmış, sadece göknarları keserek kova yaptırmaya başlamış. (723) Uzunluğu ise orta boylu bir insan kadar diyorlar. (724) Yüz elli, bir buçuk metre olması lazım uzunluğu. (725) Hep öyle kovaları (fıçıları) yaptırmış. (726) Boza koymak için. (727) Böylece törene hazırlık (aş yemeği) yaklaştığında, (bu işten) iyi anlayanları çağırmışlar. (728) Tütün ektirmiş ilkbaharın başlangıcından itibaren. (729) Daha sonra asmay[46] hazırlattırmış. (730) Efedra

[45] Aş-İnsanın ölümünden bir yıl sonra Kuran okutarak yemek verme. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

[46] Asmay/nasıbay- ağız out, ağız tütünü. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

bitkisinden ekleyerek. (731) Her bir eve birer tane tulum yaptırmış. (732) Aş başladığında "kemegenin aşı[47]" diye küçük bir at yarışı düzenleyivermiş. (733) Yirmi civarında boz üye "kemege aşı" olarak belirlemiş ve at yarışı düzenlemiş. (734) Ödül olarak (yirmi boz üyü). (735) Tam aş yemeği başlayınca herkes gelmeye başlamış (tanıdık, tanımadık). (736) Aalıke bahadır vefat ettiğinde gelemeyenler o zaman gelmişler. (737) Bu gelenler nereliymiş, Keminliler, oradaki gelenler kimler, Oşlular, bunlar kimler, Işık-Köllüler. (738) Gelenlerin hepsine "bahadırın anısına" diye kırmızı kaftan giydirmişler. (739) İlginç olay oradan başlamış. (740) Biri birini tanıyamamış, herkes, (törenin yapıldığı yer) kırmızıya boyanmış. (741) (Herkese) kırmızı kaftan sipariş vermişler, Oş taraftan mı, kısacası kırmızı kumaşları aldırtmışlar, herkes kırmızı kaftanla dolaşıyor diyorlar. (742) Bazıları ise yeni gelenler ile tekrar yeni geliyor numarası yaparak tekrardan ikinci kaftanı alıyorlar diyor. (743) Aş yemeğinin önceki günü sabahleyin o dağın başında da, bu dağın başında da kuzgunlar çoğalmış diyor. (744) Orada da, burada da. (745) Eyvah, her tarafta kuzgunlarla dolmuş. (746) "Ne oluyor böyle, bu ne?" diye sorduklarında: "Bu bahadırın yoğ töreninde onlar aç kalmasınlar diye çeşitli yerlere beş altı kısrağı kestirip bıraktım" demiş. (747) Dağların başlarına. (748) Öylece yoğ töreni başlamış. (749) Yoğ töreni başladığında her bir boz üye yirmişer kişi saymışlar, boz üyün dışarısında da (fıçılar dolu) boza koymuşlar diyor. (750) O fıçılarda. (751) Her bir boz üyün yan tarafında birer fıçı dolu boza, belki asmay içmek isteyenler olursa diye birer ahşap asmay (koymuşlar). (752) İşte böyle yoğ töreni vermiş. (753) İki yüze yakın, duyan kulak suçlu değil[48] (derler,) boz üyü ödül olarak koymuşlar. (754) Onun içinden belki birincilik ödülü olarak yüz boz üy olmuştur. (755) İkincilik için belki elli olmuştur, kim bilir, fakat iki yüze yakın boz üyü ödül olarak koymuşlar. (756) İşte böyle bir yoğ töreni gerçekleşmiş. (757) Babasının adını (el âleme) duyurmak için bu şekilde yapmıştır. (758) O yarışta Cumgal bölgesinden gelenlerin atı birinciliği kazanmış, yürük atı kazanmış ve Cumgal taraflarında her yerde o (at yarışında) kazanılmış olan boz üyler dikilmiş. (759) Yaklaşık iki yüz küsür boz üy Cumgal'a götürülmüş. (760) Öyle söylüyorlar. (761) İşte Kırgızlarda büyük aş törenlerinin bir tanesi. (762) Bir tarafı. (763) Ev sahibi

[47] Kemege bayge-yoğaşı zamanında zenginler tarafından tertip edilen bir çeşit at yarışı. K.K. Yudahin. **a.g.e.,** C.1, s.101.
[48] Ukkan kulakta cazık cok- duyan kulan suçlu değildir. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.2, s.195.

olmuşlar. (764) Yedi atasına kadar, dil bu, beddua etmeyi, bunu araştırdıklarında, uzmanlar araştırmışlar, başkalar araştırmışlar, onların arasından en kötü beddua edenler bunlar Kırgızlarmış. (765) Baba, ata, yedi atasına kadar azarlayıp anasına kadar sövermiş. (766) Kırgızlar çok küfürbazmış. (767) Beddua ederken kara öpkö[49] ol, Allah kahretsin gibi sözler çok kötü beddualar. (768) Kara yere gir mesela. (769) Bize söylerken belli olmaz. (770) Kadınların, "İnşallah geberirsin!" gibi sözleri her zaman kullandıkları söz gibi görünür. (771) Aslında "İnşallah geberirisin!" sözü, "Sen ölsen bari ben de ölümünü görsem." anlamına geliyor. (772) En kötü beddualar, sövmeler bunlar konusunda Kırgızları kimse geçemiyormuş. (773) Aslında bu tür beddualardan insanlar ölmez ama haysiyetini, (pozitif) enerjisini kaybetmeye başlıyorlar. (774) Bebek doğduğunda Allah'ın verdiği tüm haysiyet ve özellikleriyle doğar. (775) Sonra onu ağlatır temiz tutmaz, önem vermez (ona), kötü laflar eder ona, işte bunlardan dolayı haysiyeti de yavaş yavaş kaybolmaya başlar. (776) Ömrü de kısalmaya başlar. (777) Bu kötüdür. (778) Çok kötüdür. (779) Örneğin insan acayıp kerametli (yaratık). (780) Bebeklerin hepsinde, bebeğin bu bıngıldağı bıngıldıyor. (781) Buna ne, neden böyle oluyor, bunu kimse, tıpta da açıklama bulamıyorlar, uzay ile bağlantılı diyorlar. (782) "İnsanoğlu ne zaman yaratıldı?" (783) "Kim yaratıldı?" (784) "Nereden geldi?" gibi sorular da var. (785) Uzaydan geldi diye ilk başta, ya da bizi Komünist partisi maymunlardan geldiniz diye öğretmişlerdi ya. (786) Maymunlardan yaratıldık diye. (787) Neden o zaman milyon senelerden beri bir tane maymun "Ben dün hayvandım, bugün ise insan oldum." demez. (788) Diğer bir ilginç şey, neden çocukların poposunda ufak morartı olur? (789) "Umay ana[50] vurdu." derler. (790) Bu neden başka insanlarda yok, başka halkta yok? (791) Kazaklarda, Kırgızlarda var, başka Hintlilerde var diyorlar, fakat (doğru mu) onu bilmiyorum. (792) Dünyada başka hiçbir halkta (böyle bir şey) yoktur. (793) Bu genetik, kanı karıştırmamaktır. (794) Halkın ayrı bir özelliğidir. (795) Bunu doktorlar, profesörlör, uzmanlar bulamıyorlar. (796) Hiçbirinde yoktur. (797) Mosmor oluyor ya. (798) Buna bilim açıklama getiremiyor şimdi. (799) Ne olduğunu. (800) Türklerde olup olmadığını da bilmiyoruz. (801) Bu Kırgızlara ait bir haysiyet. (802) Bu daha sonra kendi kendine

[49] Kara öpkö-keçi salgın hastalığı. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.2, s.613.
[50] Umay ene-çocukların hamisi olan efsanevî bir kadın. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.2, s.783.

kaybolur, araştırıyorlar, bulamıyorlar. (803) Böyle davrandığında da özellikle çocuklara, çocuklar çok narinler, bir şeyi çabuk kavrarlar. (804) Soğuk aldıklarında, hemen ağlarlar. (805) Bu yüzden çocuklara davranırken öyle deyince bazıları çok şımartıyorlar. (806) Öyle değil, insana iyi davranmak lazımdır. (807) Örneğin (çocuk) terbiyeyisi konusunda Yahudiler öndeler. (808) Yahudiler örneğin, çocuğu yaramazlık yaparsa ya da bunu (örneğin) kırdıysa. (809) "Sen çok akıllı çocuksun, akıllı çocuklar böyle yapmazlar." (810) "Akılsız çocuklar yapar bunu, böyle yapmak lazım, şöyle yapmak lazım." (811) Bir şey yanlış yaptıysa: "Sen akıllısın." (812) "Akıllı birisi böyle bir şey yapar mı, böyle yapmak lazım." diye düzeltiyorlar, gördün mü? (813) Olan iş oldu, aynayı kırdı, onu tekrar eski haline getiremezsin. (814) Biz onun yerine poposuna bir tokat atarak: "Ananı …, ahmak, bu nedir, daha dün getirmiştim." deriz. (815) Olan iş oldu işte. (816) Gördün mü Yahudilerin verdiği eğitimi, "sen akıllısın, şöyle yap onun yerine şöyle yaparsan olur muydu?" diye. (817) Büyük bir insanla danışıyor gibi danışırlar, zihni geliştirip şöyle yaparlar. (818) Japonlar da zekiler, sibernetik, elektronik konusunda ileride oldukları için çoğu "Onların hepsi balık yerler, balık fosfordur, fosfor beyni geliştirir." diye. (819) Burada fosfordan önce terbiye önemli. (820) Terbiye, (kişisel) geliştirme söz konusu burada. (821) Dünyada (büyük) şövalyeler Kazaklar, Ruslar ve Kırgızlar (dan çıkmıştır), müslüman ülkeleri arasından en iyi şövalyeler, iyi savaşçılar bunlar Kırgızlardır. (822) Bu yüzden Kırgızlar gidip onunla savaşmışlar, bununla savaşmışlar, o olmadıysa Kazaklarla hayvan çaldıkları için onlarla çatışmışlar. (823) Hiç olmazsa bu köy ile diğer köy çatışmışlardır. (824) Hiç olmazsa bu sokak ile diğer sokak çatışmışlar. (825) Bu olmadıysa daha sonra gidip komşuyla çatışırlar. (826) Onlarla barışırlarsa evdekilerle çatışır. (827) Bahadırlar çok çıkar (bizden). (828) Kırgız dediğimizde de onu "kır kez"den, "kırılgıs", "yok edilemez"den, "yenilmez"den ondan bundan çıkmaktadır diyorlar. (829) Kırgız Han'dan çıkar diye. (830) Kızdan nasıl Kırgız çıksın ki? (831) Dünyadaki en kavgacı, savaşçı halk Kırgızlardır. (832) Sakin yaşam sürdürmeyen. (833) Hiç kavga edecek birisini bulamazsa yanındaki eşiyle kavga eder. (834) Veya karısı kocasına: "Neredeydin bu zamana kadar, nerelerde geziniyorsun?" diye. (835) Bize açıkçası böyle günlük hayat işte.

Av zamanında olan ilginç olayları anlatır mısınız?

(836) Ben kendim yaşamadım. (837) Bizde Koyçuman adlı bir ata vardı. (838) Çok yetenekli bir avcıydı. (839) İyi bir keskin nişancıydı, dünyadaki büyük avcılar arasında yer alırdı. (840) Şimdiki Adırbek, Kasımbek ağabeylerin babasıdır. (841) O adamın yaşadığı gizemli bir olay. (842) Bu adam daha sonraları çok hastalandı, akciğerleri, çok acı çekti, yürüyemez oldu, nefesi darlığı vardı, bu hastalıktan dolayı vefat etti. (843) Bunun gibi büyük avcıların çoğu tarihte çoğunlukla (sonunda) kan kusarak ölürler derler. (844) Bu gerçektir, bu bir. (845) İkinci olarak, o adam şöyle bir şey yaşamış. (846) Daha sonra sormuşlar: "Koyçuke, hep dağlarda bulundun, nasıl bir gizemli olaya şahit oldun?" (847) "İyi veya kötü gizemli olaylara şahit oldun mu hiç?" (848) "Nasıldı?" dediklerinde: "Gördüm, gördüm." demiş. (849) Bu bizim Sarı-Tör'e gitmiş, yalnız gitmiş, yabani geyikgillere avlanmaya. (850) Hava güneşliydi. (851) Kayalarda geyikler geziniyormuş. (852) Atını kösteklemiş. (853) Üstünü çıkartıp geyiklere nişan almış, daha sonra vurmuş onları. (854) Bir keçiye vurduğunda yukarıda ufak bir gri bulut oluştu diyor. (855) Bir anda o bulut büyümeye başlamış, hava gürlemiş ve doluya dönüşmüş. (856) Yağmurla dolu, kar karışmış. (857) Allah göstermesin, acelece geyiği sürüklerken dayanamamış, giysilerine doğru koşmuş. (858) Giysilerine doğru koşmuş fakat giysilerini bulamamış. (859) Buralardaydı diye (bakınıp durmuş), atını da bulamamış. (860) Üşümüş. (861) O kadar çok şiddetli dolu yağmış ki, karla karışık, sabaha kadar yağmış. (862) Gece olmuş. (863) Saklanacak yer yokmuş, dağ da görünmüyor, kaya kaybolmuş, küçük çukur da yoktu. (864) Öylece yarı çıplak (şeklinde) oraya buraya koşturup durmuş. (865) Sabaha doğru dolu durmuş. (866) Bir bakmış (kendi) atının yanında koşuyormuş. (867) Giysileri de atın yanındaymış. (868) Oralarda koşturup durmuş hep. (869) Ölmek üzereymiş, titreyerek giysilerini almış mı almamış mı? (870) "Bunu Allah gösterdi bana." diye kendisi de sezmiş zaten. (871) O andan itibaren hastalanmış, bir daha avlanmamış, ciğerlerini iyice üşütmüş, bu rahatsızlık da vereme dönüşmüş. (872) Daha sonra "Tanrı bana işaret verdi." demiş buna. (873) Kendisi anlatmış defalarca. (874) "Yaradan bana bildiğin sır verdi." diye. (875) İşte böyle olmuş. (876) Hava güneşliyken. (877) Örneğin ben de Ulu dağlarda çok bulundum. (878) Hakiki beyaz kar, mavi buzlarda, gerçekten de çok güzel yerler var. (879) Dağların üzerine çıkarken bataklıklar var. (880) Ulu dağın tepesinde. (881) Bataklık oraya kadar. (882) Batacakmış gibi. (883) Meğer alt tarafı boş olan yerlere yağmur, kar yağar, su dolarmış oraya, altı boş olduğundan. (884)

Dağın başında dolarmış. (885) Doğadan daha güçlü bir şey yoktur diye düşünüyorum. (886) Orada uzunluğu şu masa kadar kar yatıyor orada, biz geçiyoruz. (887) Şöyle bembeyaz çiçekler açılmış, karı yarmış geçmiş. (888) Aman Tanrım. (889) Orada biz epey kalın giyinmişiz. (890) Baksana, karı yarıp çıkmış çiçekler vardı. (891) Böyle bir şekilde. (892) Buna bir örnek, doğanın gücü işte, örneğin bahar geldiğinde, Nisan ayı mı olur, Mart ayı mı, Mayıs mı, sokakta giderken asfaltlar kabarmış böyle. (893) Onun içine bakarsan incecik bir bitki, o bitki (koskoca asfaltı) kaldırmış. (894) Asfaltı yararak çıkmış. (895) Onu demir kalın değnekle bile çıkartamazsın. (896) Ufacık bir ot. (897) Küçücük bir ot. (898) Onca asfaltı kaldırarak çıkıyor. (899) Bu nasıl bir keramet. (900) Doğanın gücü.

Resim 4

Adı: Tursunbay
Soy Adı: Asanaliyev
Baba Adı:
Doğum Yılı: 1955
Doğum Yeri: Ak-Ölöŋ
Uruu: Sarı Kalpak
Eğitim Durumu: Mesleki teknik
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapılan Tarih: 8 Şubat 2019

IS.K:3

(1) Gemindin için ördöp, eː çóŋ ⱪemindi ördöp cürüv ̮oturup men te bo͡ureki çóŋ sár ̮oydon cól sálḇadıḇı bayke, oşól cóldu a/şĭp tüşköndö başında qara ̮ḇel deyt ̮eken. (2) Oşó qara ̮ḇelg̲e çėyin bardım bayke. (3) An˜ăn oşóndo cóldo ̮g̲etĭp baratqanda, bir cáşíl ̮köl deg̲en göl bar, anan oşó cáşíl ̮köldön ötköndön giyiːn cáya deg̲en cėr ḇar. (4) Qadímki şábdandın cáylosú oşó cáya eken bayke. (5) Özü çóŋ ⱪemindin içi, çóŋ ⱪemin dep ayḇay ̮lė mĭnday ⱪög̲ ̮oyroq dep qatu atalʏanı menen bayke özü tarĭraːq qoqtu ̮ḇolot ̮ken. (6) Anan teskey cáʏĭ büt ̮boydon qaraʏay çėr toqoy ḇolot ̮ken. (7) Oşóndon öydö cürüv ̮oturŭp anan cáya deg̲en cėri ̮ḇar eken, cáya deg̲en cėrdi bir baḇırhan deg̲en gişi mençike çíʏarıv ̮alʏan eken. (8) Biz oşó ̮ėrge ḇarĭp qadímki asqar

aqayebdin bir tuːʏan aʏasí menen çóʏuː qonoqto b̲olduq oş‿cėrde. (9) Anan oşėrde oturʏanda, öydöp ketĭp baratqan asáŋqul menen, öydöp ketĭp barătsáq, qanĭkeydin örmök taş deg̲en taşí b̲ar‿eken bayke. (10) Uşŭnday, uşŭnday b̲ir örmöktü teː baş cáʏın uçún 'qazıq qaʏıp qoyŭp anan mĭnday örmök, uzunduʏu b̲ir elü metír, cüz metírdey bolʏon cėrden qanıkeydin örmök taşí deg̲en cėri b̲ar bayke. (11) Anan sáyaqb̲ay cáŋıdan manas aytĭp cürg̲ön gezinde, bala gezinde, ayăb̲ay cáh̲şí çíʏa alb̲ay, cėtim cėsir b̲olup, cáh̲şí çíʏa albay cürg̲ön gezinde uşú güŋgöydö qaysí ayíldan ekenin bılb̲eym, ayíl ekenĭn bilem, bir cėrg̲e b̲arĭp, tünçündö qonŭp qalıv‿anan cöːlüv‿elė, tünüçündün bir maːlında turat eken da, anan manas ayta‿b̲aştayt eken. (12) Töşökt'ŭn üstŭnö oturuv‿alĭp‿ele. (13) Anăn oşóndo başín baştaʏandă‿lė, eki ʏară‿at baylaʏan, eki gemin cáylaʏan dep baştayt‿eken da. (14) Anan uşíntiv‿elė, oşól qadímki ělė manastın, oşó ķemindin oquyasíndaʏı bolʏondor cönündö süröttöyt eken. (15) Oşóntiv‿anan ayta‿veret‿ken, ayta‿veret‿ken, oşėntip cürüv‿oturŭp anan bayaʏı üydŭn eːsi, bayaʏı balanĭ cön g̲oyot‿ken. (16) Cön g̲oyup anan arı töşöp, beri töşöv‿anan cátıv‿anan uqtayt eken g̲ʁyra. (17) Antip mintip. (18) Anan ertesi erteŋ menen taŋ‿atat eken. (19) Anan g̲ʁrasá mĭnday maːnayı súzuraːq, ķöp delė ançá‿mes, giyg̲en giyimderi cúpunu, tiyaʏın biyaʏın bayqap qarap ķörüv‿anan bayaʏı gişi, iː bul balaʏa ʏuday bir cánaʏınday qasiyet berĭp anan, bul açíla‿albay, çíʏa‿albay cürg̲ön bala ʏo deg̲endey ʏılat‿ken anan tünüçündö súrayt‿ken, erteŋ menen turŭp, çáyʏa oturʏanda, anan ay b̲alam sėn uşŭnday‿uşŭnday desė, bayaʏı tünçündö turŭp cöːlüp manas aytqandı bilb̲eyt eken. (20) Anan sėn tündö uşŭnday uşŭnday oquya, sėn ķemiŋge bardıŋ belė deyt eken neg̲izi. (21) Cóːq, barʏan emesmin, ķemindi bilb̲eym, ķörg̲ön‿emesmin deptir. (22) Emi oşóndo 'ķörüp turʏanday süröttöv‿aytat eken bayke. (23) 'Büt baːrın. (24) Aʻn oşóndoy‿b̲olʏondo gişi, oş‿yerden anan bir ʏoy aldırĭp kelip bayke, anan oşóndo anan qoydu sóyup, oşó teg̲erek çėtindeg̲i bir tov‿eldi çáqırĭp, anan oşóyėrden anan tülöː ʏılĭp, uşú b̲ala uşúnday eken dep, cólun (25) Doːran deg̲en sözdün özünŭn neg̲izi maŋızı b̲ar eken da bayke. (26) Oşól cánaʏı doːran deg̲en, ölö‿lek kezinde quran

oqutqan nersėni doːran dev‿aytçú da. (27) Uşúnday da bayke. (28) Men bir baykemen çála‿bla uqtum ele, biroq oşónu tolux‿ayta alb̲aym da prosto. (29) Men oşónŭ mınday dev‿oyloym da b̲ayke, uşú belg̲ilü g̲işĭler, belg̲ilü oşól ķközün tirü g̲ezinde u'şúnçálıq qadır barqtuː g̲işĭler, uşú cáşí cėtet, emi bul düynödön ötpöy turɤan gişi cóq, bi̯roq oşó sėksėn bolob̲u, toqsón bolob̲u, emi cáşí cėtip qalɤan gezinde, azır emĭ sėksėn cíldıq, toqsón cíldıq dep toy b̲eriv‿atat da. (30) Oşónŭn menen muruŋqu ökөːnün ayírmasí az‿elė bayke. (31) Men oyloym azır sėksėn, toqsón cíldıɤın toy b̲erg̲ende‿yin bala‿baqırasí ötkörüv‿atat, özü delė demilg̲e ɤılıv‿atqan cėri cóq. (32) İlg̲erki ötkörg̲öndör, qoqustan menĭn gözüm ötüp ketsė, uşú men uşú bala‿baqıram tiyaq biyaɤım, uşú eldi öz deŋgeːlinde men qaːlaɤanday síylay‿alabı, cóqpu. (33) Andaŋ görö gözüm ti̯rüsündö bir çáy b̲erip qalayín dep, cána ķközü ti̯rüsü aş beriptir deg̲en söz delė oşób̲u dev‿oyloym da. (34) Bayke cánaɤı orus münöz̧ qırɤız ayaldar bar ɤo. (35) Bizdin bir ayaşíb̲ız bar, k̲áji‿sáyda çóŋoyuptur. (36) Özü orus eken da. (37) Özünŭn deg̲i elė tarbiyasí, tiyaq biyaɤınĭn baːrı orus eken. (38) Anan üyünö b̲arıp çáy‿içip qaldıq. (39) Süylög̲öndö daɤı ak̲sént menen süylöytken da qırɤızçánı. (40) Anan üyündö bir birdeme tura emes bolŭp qaldı oqşóyt. (41) Ab̲ışqasí ekөː‿lė eken. (42) Men bardım cáŋĭ‿cíldan kiyiŋki g̲ünü, çáy içip atab̲ız. (43) Anan oşó g̲işi ölüŋdü göröyün deyt eken geːde. (44) Cóq, ayál. (45) Oşól ayálçí, oy ölüŋdü‿göröyün dep arĭ‿cáɤında bir cėri tura ĕmes bolup qaldı oqşóyt. (46) Maɤa i'ttey bir ɤızıqtay uɤuldu. (47) A ilg̲eri siz aytqanday, apam eŋ‿elė cáɦşí sözü uşú b̲olçú, bala baqıranĭn baːrın oturuv‿alıv‿le a/y ölüŋdü g̲öröyün anı‿ɤıl, ay ölüŋdü g̲öröyün munu‿ɤıl dev‿elėçi. (48) Cáman qarɤış eken da. (49) Tură‿emes eken neg̲izi. (50) Dua‿ken da bayke.

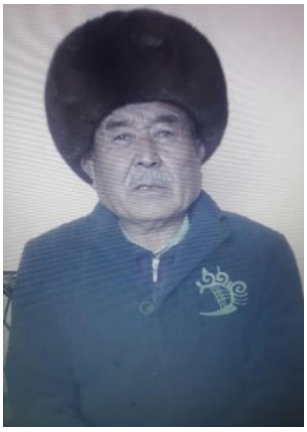
Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Kemin'in yukarısına doğru hareket ederken ben ta Çoŋ-Sarı-Oy'da yol yapıldı ya, o yolu aşarak aşağıya indiğinde Kara-Bel diye yer varmış. (2) O Kara-Bel'e kadar gittim abi. (3) Yolda giderken Caşıl-Köl diye bir göl var, o gölü geçtikten sonra Caya adlı bir yer var. (4) Bildiğimiz Şabdan'ın yaylası o Caya imiş abi. (5) Çoŋ-Kemin'in içi Çoŋ-Kemin diye, Kök-Oyrok diye adlandırılmasına rağmen küçük bir vadiymiş abi. (6) Kuzey yamacı tamamen göknarla doluymuş. (7) Oradan yukarı çıkıldığında Caya diye bir yer varmış, Caya yerini Babırhan adlı birisi özelleştirmiş. (8) Biz oraya gittik ve Askar Akayev'in öz kardeşi ile misafirlikteydik. (9) Orada otururken, Asaŋkul ile yukarı giderken "Kanıkey'in Örmök Taş" diye bir taş varmış abi. (10) Şöyle şöyle bir örmöktü[51], baş tarafına kazık çakmışlar, şöyle örmök, uzunluğu yaklaşık elli, yüz metre olan "Kanıkey'in Örmök Taşı" diye yer varmış abi. (11) Sayakbay daha yeni "Manas"ı anlatmaya başladığı zamanlarda, çocukken pek de iyi isim yapmamıştı, yetimdi, güneydeki hangi köyde olduğunu bilmiyorum, köy olduğunu biliyorum, bir yere gitmiş ve orada gecelemiş, gece yarısında kalkmış ve sayıklamaya başlamış, gecenin bir saatinde "Manas"ı söylemeye başlarmış. (12) Döşeğin üzerinde oturmuş. (13) İşte o zaman anlatmaya başladığında: "İki kara at bağlanmış, iki Kemin yerleşmiş." diye başlamış. (14) Böylece, bayağı "Manas"ın, Kemin'de gerçekleşen olaylarını tasviri etmeye başlamış. (15) Öyle anlatmış, anlatmış, evin sahibi de karışmamış. (16) Sonra tekrar yatmış ve uyumuş. (17) Öyle böyle. (18) Ertesi şafak sökmüş. (19) Sabah (ev sahibi) çocuğa baktığında keyfi yerinde değilmiş, giysileri de sade, sonra o: "Çocuğa Allah bir özellik vermiş ve çocuk da bunu daha geliştirememiş demek." demiş ve sabahleyin çaya oturduklarında ona sormuş: "Oğlum, sen böyle böyle…" dediğinde, gece kalkıp "Manas" söylediğinden haberi yokmuş (çocuğun). (20) Sonra "Sen gece şöyle (oldu), Kemin'e gitmiş miydin?" diye sormuş. (21) "Hayır, gitmedim, Kemin'i bilmiyorum, görmedim." diye cevap verirmiş. (22) Ama anlatırken sanki orayı görüyor, orada gibi anlatmış abi. (23) Hepsini. (24) Bunu anladıktan sonra ev sahibi bir koyun getirtmiş abi, koyunu kesip

[51] Örmök-Kırgız halkının örme işinde kullandıkları araç gereçler. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

etraftaki herkesi davet etmiş, tülöö[52] düzenlemişler, şu çocuk böyleymiş diye, yolunu açıp işte bundan sonra başlamış (Manas'ı anlatmaya) diye duydum abi. (25) "Dooran" kelimesinin aslında bir anlamı varmış abi. (26) Dooran diye, ölmeden önce (kendisi için) okunan Kurana[53] "dooran" derlerdi. (27) İşte böyle abi. (28) Ben bir abiden (yarım yamalak) duymuştum, fakat onu tam anlatamam. (29) Ben bunun hakkında şöyle düşünürüm abi, ünlü, saygıdeğer insanlar daha hayattayken, herkes ölecek sonuçta, fakat işte seksen (yaşında) mı olur, doksan mı olur, yaşlandığında şimdi ise seksen yaş, doksan yaş diye toy yapıyorlar. (30) Bununla eski (dooran) neredeyse benziyor. (31) Bence şimdiki seksen, doksan yıl dönümlerini kutladıktan sonra, çoluk çocuğu yapıyor, kendisi çabalamıyor. (32) Eskiden insanlar: "Ben ansızın vefat edersem ben, çoluk çocuklarım halkımı benim istediğim şekilde ağırlayabilir mi?" (derdindelerdi). (33) "En iyisi daha hayattayken (halkımı en iyişekilde) misafir ediyim." diye, şu bildiğimiz "Daha ölmeden aş yemeği vermis." sözü işte bu (dooran) diye düşünüyorum. (34) Abi, şu Rus huylu Kırgız kadınlar var ya. (35) Bizim arkadaşın eşi var, Kacı-Say'da büyümüş. (36) Rustur kendisi. (37) Kendisinin huyu suyu, orası burası hepsi Rus. (38) (Bir gün) evine gittik çay içmeye. (39) Kırgızca konuşurken aksanlı konuşurdu. (40) Evinde bir şeyler yanlış gitti galiba. (41) Kocası ikisiymiş sadece. (42) Ben yılbaşının ertesi günü gittim, çay içiyorduk. (43) O kadın bazen "geberdiğini görüyüm" dermiş. (44) Hayır, kadın. (45) O kadın: "geberdiğini görüyüm" deyip bir şey yanlış oldu sanırım. (46) Bana çok tuhaf geldi. (47) Eskiden ise sizin dediğiniz gibi annemin tek iyi sözü buydu, "Hey geberdiğini görüyüm şunu yapsana, ay geberdiğini göreyim bunu yapsana!" derdi. (48) En kötü bedduaymış. (49) Yanlışmış genel olarak. (50) Duaymış abi.

[52] Tülöö- Adak adama, bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kurban kesip insanlara dağıtma veya kutsal olduğuna inanılan bir güce sunma. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[53] Kuran-Ölen için okunan ayet. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Resim 5

Adı: Akunbek
Soy Adı: Supayev
Baba Adı: Supa
Doğum Yılı: 1948
Doğum Yeri: Ak-Ölöŋ
Uruu: Orus uulu
Eğitim Durumu: Lise Terk
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapılan Tarih: 9 Şubat 2019

IS.K:4

(1) Men súpa uːlu aqunbek bir miŋ toɤuzcüz qırq sėgizinçi̯cílı círmi üçünçü yanvar ayínda aɤ̯ölöŋ ayílında sárıɤalpaɤ̯urusúnan, sárıɤalpaqtan orus̯ulu urusúndan bolom. (2) Qˀırq sėgizinçi cílı tuːlɤam. (3) Atam omür b̯oyu qalqozdun malın baɤĭp, malçí b̯olŭp, aldıŋqı malçílardan boluv̯emgektenip k̯elgen. (4) Birinçi k̯lastan onunçú k̯lask̯a çėyin uşúl ayílıb̯ızdan şk̯olunda oqup bütköm. (5) Altĭmış, bir miŋ toɤuz cüz altĭmış cėtĭnçi̯cílı sạvettik armiyanın gɐtarına varıp, cėtimişinçi̯cílı armiyanı ötöp k̯elgem. (6) Oşól gündön tartıp özüb̯üzdün tuːluv̯öskön ayílda şáfẹr b̯olup, kạmbaynẹr b̯olŭp emgektendim. (7) Azır cėtĭmiş cáştamın. (8) Köp cíldar özüb̯üzdün ayílda emgektenip cáqşí iygilikterge cėtiştik, ökmöt taravınan, sápqoz taravınan bir neçė síylıqtarɤa eː b̯olduq. (9) Ayíldıq savette üç, üş cólu da cėrgilik savetke depŭtat bolup şáylaŋgɐm. (10) Oşó menin ömür b̯ayanım. (11) Bala gezden uşúɤa çėyinki ötkörgön turmuşúm

uşúnday b̲oldu. (12) Özüm sėg̲iz bir tuːɤanmın. (13) Sėg̲iz bir tuːɤandın üç erkek, beş qızb̲ız, üç erkekt˘ĭn ortonçúsúmun. (14) Cėti b̲alanĭn atasímın, ekĭ uːl, beş qızdın. (15) Baldar üylönŭ̲p, cáylanĭv˘öz oqattarın g̲ıluda. (16) Qızdar turmuşqa çíqqan. (17) Bala g̲ezimde emne, bizdin ub̲aqtarda azırqıday şárt bolg̲on cóq. (18) Ata˘eneb̲iz malçí b̲olg̲on, alısta, qış bolob̲u, súːq bolob̲u. (19) Eşėk minip şk̲olg̲o b̲arıp k̲̲eliv˘oqup cürŭ̲p çóŋoyduq. (20) Anda ayílıb̲ız̲ mĭnday azırqıday cėtişkendik bolo˘leg̲˘ilė. (21) Qalqoz, sábqozdun ub̲aɤı b̲oldu. (22) Cáyqısín dajė k̲anik̲uldarda sábqozɤo cárdamdaşíp, sábqozdun çöb̲ünö, cüg̲örü otoɤoŋg̲o, apiyim otoɤoŋg̲o çíɤıp cárdamdaşçíb̲ız̲. (23) Aqırındıq menen ayílıb̲ız̲ cėtişip azır qudayɤa şüg̲ür, göv˘elė nersėlerden cáŋılıqtar b̲olŭ̲p, cáqşí˘b̲oldu. (24) Bizdin ub̲aqta sivet da cóɤ˘elė, altmış birinçĭ cíldarda, taza sú, sivet oşóndo g̲irg̲izildi. (25) Aɤa çėyin onŭ̲nçú çíraq, lampa menen˘lė cáşáp k̲̲eldik. (26) Azır cáqşí turmuş oydoɤuday b̲oluv˘atat. (27) Giyiːn cárb̲a bölüŋgöndöŋ giyiːn ar gimib̲izg̲e ülüş ülüş cėrler tiydi. (28) Oşólordu işteteb̲iz, eg̲in aydayb̲ız, mal baɤab̲ız̲, çöp cínav˘alab̲ız̲, oşónŭ˘menen oqat ötüv˘atat, cáqşĭ elė. (29) Isí˘k̲öldö cáşáɤan urular boyunçá bilg̲enim teːtig̲i göl˘b̲aşí dep qoyŏt, aq˘súː cáqta, neg̲izgi bizdin arıq tuqumunŭn uyuɤu oşóyáq bolɤon eken. (30) A˘cėrden sėg̲iz cüz qançáncĭ˘cíldarda genenbay deg̲en ak̲eb̲iz̲, uşú azırqı turɤan biz cáqtı tig̲i cėr ɤılĭp, oşóndon˘tört beş urunu eːrçitip gelg̲en eken. (31) Birinçi çėti arı b̲aştan sánaɤanda qara˘şáːr, bayímuːlu dep qoyŏt, oşólordu oturŭ̲qtaştırıptır, andan beri ottuq deg̲en ayíl, ottuqta sáb̲atar deg̲en eldi oturŭ̲qtaştırıptır. (32) Anan azırqı biz̲ turɤan cėrg̲e, aɤ˘ölöŋ ayílına toroq, sárĭɤalpaq deg̲en ekí urunu oturŭ̲qtaştırıptır. (33) Anan sėmiz-bel, qara˘g̲üŋgöy dep qoyob̲uz̲ ayaqa daɤı şárĭq tuqumdu oturŭ̲qtaştırıp k̲̲etken eken. (34) Oşó b̲oyunçá uş˘cėrde cáşáv˘atab̲ız̲. (35) Mına cáqında arĭq mırzanĭn tört cüz elü cíldıq maːrakesi b̲olup, oşóɤo b̲arĭp k̲̲eldik̲̲, cáqşí öttü, oş˘cėrden, eki cáqta cürg̲ön arĭq tuqum tuːɤandarı menen taːnıştıq. (36) Teː ilg̲eri alayda, özg̲öndö cáşáp qalɤandar b̲ar eken, oşól

tuːɤandardın baːrı ɡeldi. (37) Oydoɤuday cáqşı ötkördük. (38) Qara‿qoldun ortosúnda esteliɡin turɤuzuptur.

Uuğa çığuu barbı sizderde?

(39) Uːɤa emi ɣöp delė brakönörlük qılıp, ɣöp delė eme ɤılɤan cóqbuẓ. (40) Bayaɤı anda sánda bir mayda‿ḅaçėk aqotqo çíɤıp cürdük. (41) Eːr cönŭndö bilɡenim, bul eːrdi ilɡeri eki üş türɡö bölüp aytíşçú. (42) Çóŋ gaŋqı eːr dep qoyŏt cána cóːɤo çíqqan ciɡitter, er eŋişke çíqqan ciɡitter toqunçú eːr. (43) Ayaldar ŭçün özünçö cásálɤan eːr bolɤon eken. (44) Anı baya beşik öŋörüp cürɡöŋgö ılayíqtalɤan da, arı‿ḅeri göçköndö. (45) Anan cármoː dep kiçĭnekey eːr baldarɤa üçün tiɡi taydın üstŭnö toqup, balanı oşóɤo oturɤuzup, eki cáɤında cölöŋgüçü ḅar, qulap tüşüp qalbasí‿çün, anan çóŋ gişi at menen cėtelėp, eki cáqa barɤanda cėtelėv‿alat. (46) Eːr cönŭndö bilɡenim oşól. (47) Teɡerek çėtiḅizdeɡi ayíl oşó qara‿şáːr, ottuq, buyaɤı qara güŋgöy giyiːn ormoŋqan atalĭp qaldı. (48) Tiyáɤıḅızda, ɣök ‿moynoq bir, ɣök‿moynoq eki deɡen bar. (49) Bu ɣök‿moynoq ilɡeri teː elüː qançáncí cíldarda alɤaçqı irėpraduqtor sábqoz ḅolup, oş‿cėrge e/ŋ birinçi ısí‿köl boyunçá mitiz ɤoy gelɡen eken. (50) Oş‿cėrde mitiz qoydu östürüp, eki cáqa taratqan eken. (51) Ɣök‿moynoqtun eŋ birinçi, 'alɤaçqı mal östürüsü oşól bolɤon eken. (52) Ustaqan bölüştürüː emi, toy topurlarda, cámançílıq bolŭp qalaḅı, oşóndo ạḅıçnạ qırɤızdar qonoq ɣütöt. (53) Qonoq ɣütköndö qanday, misálı alıstan gelɡen quda söːk, síy ɡişĭlerdi özünçö cóɤoru síylayt. (54) Esli bodo mal sóyulsá uçá tartat. (55) Andan giyiːn arqa tartat. (56) Andan giyinki ustŭqanı ɤanat arqa ḅolot. (57) Qoyduqu ḅolsó enelerɡe quymulçáq tartat. (58) Andaŋ giyiːn sáqaldıːlarɤa cámbaş tartat, cóto cilik tartat, qar cilik tartat. (59) Eski ɡişĭlerdin aytqan cörögölördön teː altĭmış cėtinçĭ‿cílı men armiyaɤa ɣettim oşól uḅaqta qaraḅula deɡen çóŋ ata ḅar‿elė, qaːrıp qalɤan gişi elė. (60) Oşól ürkündö ɣörɡön azap, tozoqtorun, arqı‿ḅerkilerdi ɣöv‿aytçú elė. (61) Oşólordon uqqanım bar. (62) Oşó‿ɡişi aytĭp qalçı,

bi̯rö:nŭn qarʏısína qalʏan gişi ʏanday bolot, bi̯rö:nü bö:dö cėrden zar iylatıp, birö:nŭn emgegin cėgen qanday bolot, oşŏlordon göv‿aytçú elė. (63) Bata tiygen gişĭni aytçŭ elė, bata urʏan gişĭni gördüm dev‿aytçú elė. (64) Oşólordon uqqanım.

Kol önörçülük kılasızbı?

(65) Qol önörçülük emĭ bayaʏı mehanĭzator bolʏondo‿yi̯n arqı‿verki, birdemelerden birdeme quraştırĭp, mayda‿bolçėk birdemelerdˋĭ cásáp qalabı̯z. (66) Çóŋ delė ʏol önörçülŭk cóq. (67) Sáyapkerçilik mından cáşíra:q kezde bir‿ekĭ üş sápar at taptap çá:p kördüm. (68) Bir atım bar‿lė, oşól bir sápar birinçilĭkti, bir sápar ekinçilĭkti aldı. (69) Andanˋ giyi:n at çápqaŋgʁ dělė qızıqqanıbız cóq.

Başıŋızdan ötkön kızıktuu okuyalardan aytıp berseŋiz?

(70) Baştan genday oquyalar ötöt, baştan köv‿elė oquyalar öttü. (71) Ar‿ʏanday taviʏattın ısíq sú:ʏuna ʏabılʏan gündör boldu. (72) Cána köp cíl şafyór boldum dev‿atpayímbı, oşóndo, baya çárbanĭn cúmuşú boyunçá, köp cėrge bardıq, köv‿elė ısíq sú:qa, köv‿elė qoqustuqtardı körüp cürdük, qudayʏa şügür, baştan o:rçúndŭ‿dělė eşteke ötkön cóq.

Atıŋızdın maanisi kanday?

(73) Atımdın ma:nisi, bizde çóŋ atabı̯z, cárĭmuqammet degen moldoke atabı̯z, köpçülügün şáriyatqa ılayíqtap, quran kitepterden goyçú dev‿uʏam. (74) Anan menĭn atımdı oşó‿gişi ʏoyʏon eken, anan aqunbek dep, bayaʏı aqun dep cánaʏı ayçüröktün atası aqunhanbek dev‿oşónun emesinen goyuptur dev‿uʏam. (75) Al moldoke çóŋ atanı köp cėr bilçü. (76) Qalı u:lu cárĭmuqammet moldoke dep. (77) Anan men oşó‿gişĭni köv‿elė, cáŋşí bilem. (78) A:n elden uqqanım bar. (79) Cin o:rulu‿volup, cánaʏında ökürüp baqĭrıp, qaçíp, uşintken gişĭlerdi, aq cáydın günü tuşárdan qar cá:dırıp, cá:sín degen sürö:nü oquv‿ayíqtırʏan dep uʏam, anan ayílıbı̯zda bübü degen bir çóŋ ene bar‿elė. (80) Tompoy dep qoyuşçú, oşó‿gişĭni men görüv‿elė cürdüm. (81)

Oşó ‿gişi sėmiz-belden iyül ayínda oːrup, qaçíp deyt, anan atqa öŋörüp ǩelişip, anan oşó moldoke ataɤa ǩörsötsö, bul cándu dart‿eken, bul, munu oquş ǩerek dev‿anan, oquɤan eken baylap qoyŭp. (82) Anan ǩiçine sórpo ḅergilėçi desė, darttın güçü ɤo, oşó ısíq sórponu súː cútqanday cútuv‿iyip, oːzunŭn baːrı güyüp qaldı deyt. (83) Anan munu ɤattu oquḅasá bolḅoyt eken dep anan oşó, qasíyda cáːsín sürөːsün oqup, eldi aytĭptır, ay eşĭke çíɤıp asmandı ɤaraɤılaçí, gün açíqpı dep, eç bulut cóɤ‿açíq degendĕ anan, oşóndo tuşáːrdan qar tüşürüv‿oquɤan eken. (84) Oşónu ǩöp ǩişi aytçú, men öz gözüm menen görüv‿uɤup cürdüm oşó ‿gişĭlerdin aytqanĭn. (85) Anan oşó bayḅiçė oşó atam teʌltiyaqta ǩel‿átsá daɤı qaraːnĭna cálınıp, ötüp ǩetkiçė ɤarap turçú. (86) Oşó bayḅiçė delė giyin toqsóŋgo, toqsón tayăp barĭp qaytış boldu, cánaqı súḅanbekov esėŋgul degendin çóŋ eneleri‿lė. (87) Anʾan ayíldın sáqaldu:ları büt‿elė aytçú uşúnday ǩişi elė dep.

Ak-Ölöŋ ayılındağı ataktuu kişiler cönündö aytıp berseŋiz?

(88) Aɤ‿ölöŋ ayílınan emi ǩöv‿elė cėrge belgilüː, misálı manasçí sáyaqbay çóŋ ataḅız̦ aytılıp cüröt. (89) Tetigi sóɤuşta erdik qılɤan, bayaɤı asánqul egemberdiyev degen baːtır bar. (90) Özüḅüzdün, oşó cána men aytqan moldoke atanın ekĭ uːlu da armiyaɤa ǥetkenĭ‿ken, ẹ̣kö‿teŋ ǩelḅey ɤaldı. (91) Azır súraştırıv‿antʾĭp mintsėk delė dayín cóq, bou̯ balĭqçídan ekinçi uːlu ǥetkenĭ eken, altĭmış törtünçü cílı uşú ataḅız̦ özü ḅarıp vayinḳạmattan súraptır. (92) Aːn qara‿şáːrlıq bir cigit, daɤĭ‿ḅir orus, oşó bizdin bayke üçөː, atqıştar diviziyasíndan biyaqtan dayíndalĭp ǩetken deyt. (93) Oşó‿ḅoyunçá üçönŭn teŋ qaḅarın ala alḅay ataḅız deyt. (94) Uluː balasí cámaldin degen oştun qara‿súːsúnda militsiya ḅolup iştep turɤan deyt, al ayaqtan ǩetiptir. (95) A‿gişĭni súraştırsáq, bir cėrden cáradar ḅolŭp, bir top cáradar ḅolɤon cóːkelėr qaysí ḅir cėrdin gạspitalĭna ǥetken oşó‿ḅoyunçá dayín cóq deyt. (96) Oşó ḅoyunçá ẹ̣kөːnŭn teŋ dayínĭn, qaḅarın ala alḅay ɤoyduq. (97) Sídıqbay degen çóŋ ata ḅar‿lė, elĭ altʾınçĭ‿cílı aldıŋqı

súʏatçí ˌbolŭp, masḳvaʏa ḇarĭp ḳeldi. (98) Anan oşó ˌgişi aytaːrˌelė ürkündün uḇaʏında deyt, onˌüş cáştaʏı balá ˌlėm deyt, anan ürküp cönöp qaldıq deyt, bul cúrt arbıʏan cáman bolot eken, 'mal da ḇilėt eken deyt, aydaʏan gişi cóq, çáqırĭp qoysóʏˌelė, artıḇızdan eːrçip ḳelĕ atat deyt. (99) Qoylordu qıroːylop qoysoʏˌelė eːrçip kelĕ atat deyt. (100) Aːnan qançáˌbir gün cól cürdük deyt. (101) Daʏĭ bir cėrge gelgende, ekĭ uyuḇuz barˌlė taştan baspay, tuyaqtarı ʏanap, basálḇay ʏaldı deyt. (102) Anan atam ayttı deyt, aʌy balam men elden gɐlḇay, eneŋ ẹköḇüẓ geteˌvereli, sėn uydun cánĭna cát, erteŋ menen turuvˌayda, tursá turdu, turḇasá ẹköːnŭˌteŋ muːzdap sál. (103) Çóqoy tamandaʏaŋgɐ buçqaq terĭlerinden síyrıvˌalĭp ḳelėˌḇer devˌanan ḳetti deyt. (104) Bıştı çíqma töːm bar deyt. (105) Töːnü minip cürçümün deyt. (106) Töːŋ menen gɐl emi dedĭˌ deyt. (107) Anan qaldım deyt. (108) Töːnü tuşáp qoyŭp cátıp, erteŋ menen taŋ atqanda turup, baya ekí uydu aydasám, degĭ elė qozʏoloyun degen oyu cóq deyt. (109) Em onˌüş cáştaʏı bala. (110) Anan ẹköːnŭ teŋ muːzdavˌatam aytqanday, çóqoy tamandaʏaŋgɐ terisinin gɐlın cėrlerinen gesip. (111) Töː minivˌalıvˌanan getken cáʏım menen gelĕ atsám elė astıman cáynaʏan orustun askeri çíqtı deyt. (112) Aːn toqto dedi deyt, toqtodum deyt. (113) Atĭp sálat qo dep, qorquvˌatam deyt. (114) Anan birdemeˌvirdeme devˌelė aytıvˌatışát, cė tiline tüşünböym deyt, qorqqonuman maqul devˌelė başímĭ iykevˌattım deyt. (115) Anan töːŋü çögör dedi deyt, töːnü çögördüm deyt. (116) Anan töːmö ḳişĭne döŋgölögü ḇar birdemelerdi cüktövˌatat deyt. (117) Emi oylosóm, cánaʏı balaket basqır, cánaʏı miniḇot degen go dep qoyot. (118) Anan töːnŭ cüktövˌanan, maʏa cėtelėtivˌalıp anan eːrçitivˌalıp anan 'başqa cáqa gettik deyt. (119) Bayaʏı orustˋŭn askerlerin eːrçivˌelė gelĕ atam deyt. (120) Qoʌrquvˌelė gelĕ atam deyt. (121) Anan geç ḳirdi, bir súː cėːgine geliv ˌanan, cáylanĭşĭp oturuştu deyt. (122) Bayaʏı töːnŭ̆n üstündögü cüktü tüşür dedi deyt, tüşürdüm deyt. (123) Anan çáqa ḇerdi deyt, súː alĭp ḳel dep. (124) Anan barĭp sú alĭp ḳelsėm elė, bayaʏı orustŭn askerleri birdemelerˌlė bıçáq menen açívˌelė, aq toʏoloq emeni sálıvˌatat. (125) Balaḳet basqır,

bul 'qartöşkö eken deyt, birinçi g̲örüşüm deyt. (126) Anan qartöşkö bışírıp cèşti deyt. (127) Anan maɤa da berdi deyt, balamĭn deyt, qoyo‿b̲ersė‿ken, atıp sálb̲asá eken dev‿elė qorquv‿atam deyt. (128) Anan e/rtesi b̲oldu deyt. (129) Ertesi daɤı bayaɤı cüktü tö:mö cüktöv‿anan daɤı cėtelėtiv‿alĭp cönödü deyt. (130) Bir cėrg̲e g̲elsėk, cóldun bíyaɤ‿özü delė 'tiyaɤ‿özü delė qırılɤan qırɤız deyt. (131) Balasí b̲ar deyt, çóŋu b̲ar, ķiçinesi b̲ar. (132) Bayaɤılardı g̲örüp cáldırav‿elė gelĕ atam deyt. (133) Anan orustar maɤa cándap qoyŏt deyt, tig̲ilėr bizdi attı, anan biz bulardĭ attıq dep qoyŏt deyt. (134) Başímĭ iykev‿elė cürüv‿oturdum deyt. (135) Anan ķeçinde da‿b̲ir cėrg̲e cėttik deyt. (136) Anan cüktörün tüşürüv‿atıp, bar emi, ķet dedi deyt. (137) Oşóndon süyüŋgönümön bayaɤı atamdar g̲etken cáqtı b̲olcóv‿oturup, anan qıtaydan, turpandan ată‿enemdi ta:v‿aldım deyt. (138) Azır on‿üş cáştaɤı baldar oşóntip tavab̲ı. (139) Cė er cürökçülükpü, sėmiz-bel cáylosúna asáke, aqmatbek deg̲en teŋtuştar üçö:b̲üẓ malçílardı ķöçürüp barĭp, üstü toltura ķişi, cüktün üstündö. (140) Anan cá:n cá:p, uşúnday emĕ‿b̲olup turɤan eken, qara topŭraq ezilip turɤan eken. (141) Anan bir biyikten tig̲‿ıldıy murda tüşüp ķẹ̣tçümün maşína menen. (142) Anan oşó sápar çó tạ bayqab̲ay ɤalĭptırmın, anan getsėm‿lė maşĭna tayɤalandı. (143) Anan ķö/p cíl şópur bolɤondordon uqçúmun. (144) Lüvoy maşĭneni qorqpoy cíɤılĭp baratqan cáqa uspeytetip burup qalsáŋ cíɤılbayt dep. (145) Oşóntip ekĭ üç burup atıv‿anan, maşĭne çimiriliv‿artı ıldıy qarap, murdu öydö ɤarap, anan 'tüptüz cėrg̲e aman esėn gelip tüştüm. (146) Oşól esten getpeyt.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben Supa oğlu Akunbek, bin dokuz yüz kırk sekiz yılında, yirmi üç Ocak'ta Ak-Ölöŋ köyünde (doğdum), Sarıkalpak soyundan, Sarıkalpaktan Orusoğlu uruğundan geliyorum. (2) Kırk sekiz yılında doğdum. (3) Babam hayatı boyunca kolhozun hayvanlarına bakan çobandı, önder çobanlardandı. (4) İlkokul birinci sınıftan lise sona kadar köyümüzün okulunda okudum. (5) Altmış, bin dokuz yüz altmış yedide askere gittim, yetmişli yılında askerliğimi tamamladım. (6) O günden itibaren doğup büyüdüğüm köyde şoför olarak, biçerdöver sürücüsü olarak çalıştım. (7) Şimdi yetmiş yaşındayım. (8) Uzun seneler köyümüzde hizmet ettik, başarılar elde ettik, hükümet tarafından, sovhoz tarafından birçok ödül aldık. (9) Üç defa köy konseyine milletvekili olarak seçildim. (10) İşte bu benim yaşam öyküm. (11) Çocukluğumdan bugüne kadar böyle yaşadım. (12) Sekiz kardeşim var. (13) Sekiz kardeşin üçü erkek, beşi kız, üç erkeğin ortancısıyım. (14) Yedi çocuğun babasıyım, iki oğul, beş kızın. (15) Çocuklarım evlendiler, kendi yaşamlarını sürdürmektedirler. (16) Kızlar da evliler. (17) Çocukken (hayat) şimdiki gibi değildi. (18) Anne ve babamız çobandı, uzakta, kışın soğukta da. (19) Eşek üstünde okula gidip gelirdik, (öyle) büyüdük. (20) O zamanlar köyümüz şimdiki kadar gelişmemişti. (21) Kolhoz, sovhoz zamanıydı. (22) Yazın bile tatilde sovhoza yardım eder, sovhozun samanlarını, mısır yolmaya, afyon yolmaya yardım ederdik. (23) Adım adım köyümüz geliş(iyor) şimdi Allah'a şükür, iyi gelişmeler oldu, iyi oldu. (24) Bizim zamanda elektrikler bile yoktu, altmış birde temiz su, elektrikler o zaman geldi. (25) O zamana kadar kandil, mumla yaşadık. (26) Şimdi rahat, istediğimiz gibi. (27) Daha sonra her şey dağılınca herkese paylaştırıldı. (28) Onlarla uğraşıyoruz, ekin ekeriz, hayvan yetiştiririz, saman toplarız, bunlarla hayat geçiyor, iyi. (29) Isık-Köl'de yaşayan soylarla ilgili bildiklerim, şurada Kölbaşı derler, Ak-Su tarafında, bizim Arık soyumuzun ilk yerleşkesi orası olmuştur. (30) Oradan (bizi) sekiz yüz kaç yılında Genenbay adlı ağabeyimiz, şu anki oturduğumuz yere, dört beş soyu buralara getirmiş. (31) Öbür ucundan (sayarsak) Kara-Şaar, (onlara) Bayımuulu derler, onları yerleştirmiş, ondan sonra Ottuk köyü, Ottuk'a Sabatar adlı halkı yerleştirmiş. (32) Şimdiki bizim oturduğumuz yere, Ak-Ölöŋ köyüne Torok, Sarıkalpak adlı iki soyu yerleştirmiş. (33) Sonra Semiz-Bel, Kara-Küngöy deriz, oraya da Sarık soyunu yerleştirip gitmiş. (34) Böylece burada

yaşıyoruz. (35) Daha yeni burada Arık Mırza'nın dört yüz elli yıl dönümü kutlandı, oraya gittik, güzel geçti, orada çeşitli yerlerde yaşayan Arık soyundan olan akrabalar ile tanıştık. (36) Aralarında Alay'da, Özgön'de yaşayanlar varmış, onların hepsi geldiler. (37) İstediğimiz şekilde gerçekleşti. (38) Karakol'un ortasına anıt yaptırmışlar.

Avlanıyor musunuz arada?

(39) Avlanma, pek kaçak avlanmıyoruz. (40) Arada sırada ufak şeylere avlanıyorduk. (41) Eyer hakkında bildiklerim, eskiden eyerin iki üç çeşidi olurdu. (42) Büyük "kaŋkı eyer" derler, savaşa giden yiğitler ve er eŋişe[54] katılan yiğitlerin eyerendikleri eyerler. (43) Kadınlar için özel olarak yapılmış eyerler olmuş. (44) O (eyer) beşiği taşımak için yapılmıştır. (45) Sonra "carmo" diye çocuklar için küçük eyer yapılırdı, tayın üzerine eyerlenirdi, iki tarafında dayanağı olan, çocuğun düşmemesi için, yaşça büyük birisi atla onu yönlendirirdi, bir yerlere gidince onu birlikte götürür. (46) Eyer hakkında bildiklerim bunlar. (47) Etrafımızdaki köyler işte Kara-Şaar, Ottuk bu tarafı Kara Küŋgöy, sonra Ormonkan olarak adlandırıldı. (48) Öbür tarafımızda Kök-Möynok bir, Kök-Moynok iki var. (49) Kök-Moynok eskiden, elli kaçıncı yıllarda ilk üretme sovhozu olmuş, oraya Isık-Köl çapında ilk defa metis koyunlar getirilmiş. (50) Orada metis koyunları yetiştirip diğer yerlere dağıtırlarmış. (51) Kök-Moynok'un ilk hayvan yetiştirmesi işte o olmuş. (52) Ustakan paylaştırmak, düğünlerde, cenaze olabilir, işte o zamanlarda Kırgızlar misafir ağırlarlar. (53) Misafir ağırladıklarında, örneğin uzaktan gelen dünürler, saygıdeğer birilerini en iyi şekilde ağırlarlar. (54) Büyük baş hayvan kesilirse uça[55] verilir. (55) Daha sonra arka[56] verilir. (56) Daha sonraki parça sırt kemiği olur. (57) Koyunların ise yaşlı kadınlara kuyruk sokumu verilir. (58) Daha sonra yaşça büyüklere kalça kemiği verilir, kuyruk sokumu kemiği verilir, kol kemiği verilir. (59) Eskilerin söyledikleri, altmış yedi yılında ben askerliğe gittim, o zamanlarda Karabula adlı amca vardı, yaşlı biriydi. (60) O Ürkünde gördüğü zorlukları, çektiği acıları anlatırdı. (61) Onlardan duyduklarım var. (62) O adam derdi,

[54] Er eŋiş-İki pehlivanın at üzerinde kapışması tarzında millî oyun türü. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[55] Uça-kuyruk sokumu kemiği. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.2, s.778.
[56] Arka-Sırt, omurgalı veya omurgasız hayvanlarda boyundan kuyruk sokumuna kadar uzanan üst bölüm. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

birinin bedduasına maruz kalan adamın durumu ne olur, mazlum birisini ağlatan, birinin hakkını yiyen adama ne olur, bunun gibileri çok anlatırdı. (63) Halkın duasını alanları anlatırdı, lanete uğramış olanları gördüm derdi. (64) Onlardan duyduklarım.

El sanatları ile ilgilenir misiniz?

(65) El sanatları ile ilgili, şimdi makinalı tarım uzmanı olduğumdan bir şeyler ile bir şeyler birleştirerek ufak tefek şeyleri yaparız. (66) Büyük bir şey yapmıyorum. (67) Sayapkerçilik[57] daha gençken iki, üç defa koşu atlarını eğitip yarışa katılmayı denedim. (68) Bir atım vardı, o bir kere birinciliği almıştı, diğerinde ise ikinci oldu. (69) Bundan sonra at yarışları ile ilgili pek ilgilenmedim.

Yaşadığınız ilginç olayları anlatır mısınız?

(70) Öyle olaylar çok yaşanır. (71) Her türlü doğanın cilvelerine şahit olduğumuz günler oldu. (72) Uzun yıllar şöförlük yaptım demiştim ya, o zamanlarda kolhozun işleri ile birçok yere gittik, sıcak soğuğa katlandık, birçok kazaları gördük, Allah'a şükür, ağır bir şey yaşamadık.

Adınızın anlamı nedir?

(73) İsmimin anlamı, bizim dedemiz, Cárĭmuqammet adlı molla atamız, büyük çoğunluğu Şeriata uygun, Kur'an'dan alırdı (isimleri) diye duyarım. (74) Benim ismimi o adam koymuş Aqunbek diye, Akun diye, Ayçürök'ün babası Akunhanbek olmuş, onun adından benim adımı koyduğunu duymuştum. (75) O molla dedeyi herkes bilirdi. (76) Kalı oğlu Cárĭmuqammet molla diye. (77) Ben o mollayı iyi bilirim. (78) Halktan da duyduklarım var. (79) "Cin çarpmış olanları, bağırıp çağırıp kaçanları, yaz günü kar yağdırıp, Yasin süresini okuyup iyileştirmiş." diye duydum, köyümüzde Bübü adlı bir yaşlı kadın vardı. (80) Tompoy derlerdi, onu ben görürdüm (arada). (81) O Semiz-Bel'deyken Temmuz ayında hastalanmış, kaçmış, sonra onu ata bindirip getirmişler, sonra molla babamıza gösterdiklerinde: "Bu canlı hastalık, buna okumak lazım." demiş ve onu bağlayarak okumuş. (82) "Biraz çorba verin." deyince, hastalığın gücü galiba, sıcak çorbayı su içer gibi yutmuş ve ağzı komple yanmış. (83) Buna daha güçlü bir şekilde okumazsak olmaz diye Kasîde, Yâsîn sürelerini okumuş sonra millete: "Dışarı çıkıp gökyüzüne bakın, hava güneşli midir?" diye, "Hiçbir bulut yok,

[57] Sayapkerçilik-Koşu atlarına bakıp eğitme işi. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

açıktır.” dediklerinde kar yağdırmış (okuyarak). (84) Bunu birçok kişi anlatırdı, ben kendi gözlerimle görerek, kendim duydum bu olayları. (85) Sonra o yaşlı kadın dedemin uzaktan geldiğini görünce ona bakarak ona hayır dua edermiş, dedem uzaklaşana kadar da onu izlermiş. (86) O yaşlı kadın doksan yaşındayken vefat etti, Subanbekov Esengul’un büyükanneleri idi. (87) Köyün aksakallıları hepsi anlatırdı o dedemizi.

Ak-Ölön köyündeki ünlü insanlar hakkında anlatır mısınız?

(88) Ak-Ölөŋ köyünden çıkmış birçok ünlü, örneğin manasçı Sayakbay dedemiz anılıyor. (89) Savaş kahramanı olan Asangul Egemberdiyev var. (90) Kendimizin, benim bahsettiğim molla dedenin iki oğlu da askerliğe gitmişler, ikisi de geri dönmediler. (91) Şimdi soruşturduğumuzda da her hangi bir bilgiye ulaşamıyoruz, ikinci oğlu Balıkçı’dan gitmiş, altmış dört yılında, dedemiz kendisi gidip asker toplama merkezine sormuş. (92) Kara-Şaarlı bir delikanlı, bir tane Rus ve bizim abimiz üçü, nişancı tümeninden, buradan eğitim alıp gitmişler derler. (93) O günden bugüne üçünden de hiç haber alamıyoruz diyorlar. (94) Camaldin adlı büyük oğlu Oş’un Kara-Su ilinde polis memuru olarak çalışıyormuş, o oradan gitmiş (savaşa). (95) O abimizi araştırdığımızda, bir yerde yaralanmış, başka birçok yaralı askerlerle hastaneye kaldırılmış, daha sonra kayıplara karışmış. (96) İkisinden de hiçbir haber alamadık. (97) Sıdıkbay adlı amca vardı, elli altı yılında önder suğatçı[58] olarak Moskova’ya gidip geldi. (98) İşte o anlatırdı, “Ürkünde on üç yaşında bir çocuktum.” diyor, “kaçtık” diyor, “Bir halkın arasında karışıklık yaşanması kötüymüş, hayvanlar da etkilenirmiş.” diyor, “Hayvanları süren kimse yok, çağırdığımızda peşimizden geliyordu.” diyor. (99) “Koyunlara seslendiğimizde peşimizden geliyordu.” diyor. (100) “Birkaç gün yol yürüdük.” dedi. (101) “Bir yere geldiğimizde, iki ineğimiz vardı, onlar taşlardan dolayı toynakları kanayıp yürüyemediler.” dedi. (102) Sonra babam şöyle dedi diyor: “Oğlum, herkesten geri kalmadan biz annenle yola devam edelim, sen ineğin yanında yat, sabahleyin kalkarsa kalktı, kalkamazsa ikisinin de boğazını kes.” (103) “Çizme tabanı için (ineğin) bacak derilerinden kesip al ve yoluna devam et.” diye gittiler diyor. (104) “Dört yaşına gelmiş devem vardı.” diyor. (105) “Deveye binerdim” diyor. (106) “Devenle kal dediler.” diyor (107) “Kaldım.” diyor. (108) “Devemin ayaklarını

[58] Suğatçı-Tarla sulayan kimse. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

kösteklediim ve yattım, sabahleyin erken kalkıp iki ineğe baktığımda kıpırdayamıyorlar bile." diyor. (109) On üç yaşındaki çocuk. (110) İkisinin de babamın dediği gibi boğazını kestim, çizmeler için ineğin derisinin kalın yerlerinden kesip aldım. (111) "Deveye binip giderken önümden bir sürü Rus askeri çıktı." diyor. (112) "Dur." dediler, "durdum" diyor. (113) "Vuracak diye korkuyorum." diyor. (114) "Bir şeyler konuşuyorlar, anlamıyorum." diyor, "Korkumdan sürekli başımı sallıyordum." diyor. (115) "Deveyi çöktür dediler." diyor, "Deveyi çöktürdüm." diyor. (116) "Deveme küçük tekerlekli bir şeyler yüklüyorlar." diyor. (117) "Şimdi hatırlarsam, minibot adlı bir şeydi galiba." (118) "Deveme yükledik sonra başka tarafa gittik." diyor. (119) "Rus askerlerinin peşinden gidiyorum." diyor. (120) "Korkarak gidiyorum." diyor. (121) "Sonra akşam oldu, bir suyun kenarına gelip durdular." diyor. (122) "Devenin üzerindeki yükü indir." dediler, "indirdim" diyor. (123) Sonra kovayı verdiler, "su getir" diye. (124) Gidip su getirdiğimde, Rus askerleri bir şeyleri bıçak ile soyarak beyaz yuvarlak şeyleri koyuyorlardı. (125) "Kahrolası patatesmiş." diyor, "İlk defa o zaman gördüm." diyor. (126) "Patates pişirip yediler." diyor. (127) "Bana da verdiler." diyor, "çocuğum" diyor, "Beni bıraksalar vurmasalar diye korkuyordum." diyor. (128) "Sonra sabah oldu." diyor. (129) "Sabahleyin yükü yine deveme yükleyip yola çıktık." diyor. (130) "Bir yere geldiğimizde yolun o tarafı da, bu tarafı da ölmüş Kırgızlar." diyor. (131) "Çocuğu var, büyüğü var, küçüğü var." diyor. (132) "Onları bakıp dalakaldım." diyor. (133) Sonra Ruslar bana işaret ederek: "Bunlar bizi vurdular, biz de onları vurduk." diyor. (134) "Ben başımı sallaya sallay gidiyordum." diyor. (135) "Akşam da bir yere ulaştık." diyor. (136) Yüklerini indirirken bana: "git" dediler diyor. (137) "O an çok sevindim, babamların gittiği yere doğru yöneldim, sonra Çin'in Turfan'ında anne ve babamı bulabildim." diyor. (138) Şimdi on üç yaşındaki çocuk bulur mu? (139) Veya cesaret midir, Semiz-Bel yaylasına Asake, Akmatbek adlı arkadaşlarla üçümüz çobanları taşıdık, (arabanın) üstü dolu insan vardı, yükün üzerinde. (140) Yağmur yağıyordu, kara toprak ezilmiş durumdaydı. (141) Bir tepeden aşağı araba ile inerdim eskiden. (142) O sefer yolların kaygın olduğunu fark etmemişim, arabanın tekerlekleri kaydı bir anda. (143) Uzun yıllardır şöförlük yapanlardan duyardım. (144) "Tüm arabaları yıkılmak üzere olan tarafa direksiyonu çevirirsen yıkılmaz." diye. (145) Öylece iki üç defa çevirdikten

sonra arabanın arkası aşağı bakıp, önü yukarı bakıp, dümdüz yere sapasağlam inebildim. (146) O olay akıldan çıkmaz hiç.

Resim 6

Adı: Coldoşbek
Soy Adı: Kaliyev
Baba Adı: Supa
Doğum Yılı: 1959
Doğum Yeri: Ak-Ölöŋ
Uruu: Orus uulu
Eğitim Durumu: Lise terk
Evlilik Durumu: Dul
Yaşadığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapılan Tarih: 23 Temmuz 2019

IS.K:5

(1) Men bir miŋ toɤuz cüz eli̯ toɤuzunçu̯cílı iyuldun cíyírma beşinde ısslḱ-köl oblasína ɤaraştuː, ısslḱ-köl rayonu̯nun aɤ̯ölöŋ ayílında tuːlɤam. (2) Balalıq çáɤım uşúl ayíldan öttü. (3) Biz bala çáqta, es tartıp çóŋoyup qalɤanda, köçödö abışqa ḳempirler bar̯bolçú. (4) Bu̯baştan qarabala çóŋ ata, çe̯kir çóŋ ene, şáːbübü çóŋ ene, ismayil çóŋ ata, büb̯üqan çóŋ ene, turus çóŋ ene, cápar atalar bar̯bolçú. (5) Al g̲işiler ub̯aɤında, qadır barqtuː, cáh̯şí g̲işiler bolçú. (6) Uşúl emede oturup, bizdin oynoɤonubuzɤa göz sálıp, aqıl nasáːttarın aytıp, cáqşí tarbiya berişçü. (7) Ötkön getkenderdi, sáncíralardı g̲ep qılĩp berişçi. (8) Kim qanday cüröt. (9) Qanday bolu̯ş kerek. (10) Zamanıbız oşóndoy eme̯menen öttü. (11) Al ub̯aqĩtta savettin ub̯aɤı. (12) Anda̯yin, es tartqanda̯yin, birinçi ḳlastan oquduq, bu göçödö, men qurdu baldardan, meˈn

cólduḇay, olcóḇay, ömürbeˈk, ırısbeˈk, baːrıḇız teŋ qurbulaş bolçúḇuz, birden cáş ortoḇuz. (13) Uşú ǩöçödögü qızdardan aytgüˈl, cíparǩüˈl, ayímcáˈn, buruluˈş, qarlıɤaˈş, cámilaˈ degen qızˇdar barˍḇolçú. (14) Andan beri ǩöp cíl öttü emĭ baːrı teŋ çóŋoyup, oçór baçár bolŭp, üylüˍcáyluː, balaˍḇaqıraluː ḇoluştu. (15) Bir miŋ toɤuzcüẓ sėksėnˍaltınçĭˍcílı onŭnçú ǩlastı uşúl ayíldan büttüm. (16) Onŭnçú ǩlastı bütköndönˇ gːiyin, 'eŋˍulu aɤam, sátíy ḇaykeme, aɤa bir cíl malın baɤışíp cárdamdaştım. (17) Andaˍyin balıqçídan avtoşǩoldo dassáfta oqudum. (18) Andan bütköndöˍẏin bir miŋ toɤuzcˇüz cėtĭmiş ekinçiˍcílı mayda armiyaɤaˍgettim. (19) Armiyada özbekistanda ḇoldum. (20) Bir miŋ toɤuzˍcüz cėtimiş toɤuzunçŭˍcílı deǩavırda trevoga menen avganistaŋgɐ ḇardıˈq. (21) Ayaqtan cėtĭmiş toɤuzunçŭˍcílı 'mayda üygö aman esėn qaytıp ǩeldim. (22) Kelgendeˍyin cánıḇızda balıqçí degen şáːrda, ayaqta oşó vaditel ḇolup iştedim, soyuz taraɤaŋgɐ çėyin. (23) Ayaqtan üylöndüm, cáylandım, cėtĭmiş beşinçĭˍcílı üylöndüm. (24) Azẓır beş balam bar. (25) Baːrı çóŋoydu. (26) Aqırqı qızẓım aydana azẓır emede oquvˇˍatat kguda universitette. (27) Ulu ɤızım bolsó emeni bütkön, yuris aǩademiyanı büttü. (28) Andaˍyiŋki ɤızẓım emeni büttü, aŋgliskiy emeni ḇoyunçá qotormoçú ḇolup. (29) Al azır oşó avganistanda emgektenet. (30) Andaˍyiŋki uːlum al avtadarojníydı büttü. (31) Qadır. (32) Al daɤı azẓır oşó avganistanda oşŏyáqta işteyt. (33) Andaˍyinki uːlum azẓır emede oquyt, aɤronomiyada. (34) Sėlhoz institut muruŋqu, azẓır uşú tapta degen azẓır tursiyada, antalĭyada iştevˍatat. (35) Ǩaniǩuldun uḇaɤında. (36) Baːrıˍteŋ cáḫşí, qudaya şügür. (37) Özüm bolsó bıyíl mına altĭmışqa çíɤıvˍoturam. (38) Baːrı cėtiştüː. (39) Qudaydın emesiˍmenen cáşávˍataḇız. (40) İnilerim baːr, gelinderim baːr. (41) Quday qut qılsín baːrı teŋ cáqşílıq. (42) Avganistaŋgɐ oşó eŋ birinçĭˍcílı, cėtĭmiş toɤuzunçŭˍcílı özbekstandın termez degen şáːrında slujítet..., avganistan menen granisá ḇolçú aˍcėrde, anan sayuzdun nemesi menen oşó trėvoga ɤılĭp ǩötördü oşó üç sútǩanın içinde dayar bolŭp avganistaŋgɐ girdik. (43) Avganistaŋgɐ barɤanda, ǩabuldun özündö ḇoldum. (44) Emeden, bizdiki, menin

voyisḳam degen arteleriyskiy voyisḳa bolçú, batareya upravleniya artelerėya oşólordu upravlyatetip başqarçíbız. (45) Oşól emede slújtettim. (46) Andan giyiːn emede mayda degen ujė eki cíl boldu, maydın on⁻ekinçi iyunda oşyaqtan biyaqa geldim.

Keleçek cönündö aytıp bere alasızbı? Misálı Kırgızstandın keleçegi bolsun, negizi ele keleçek kanday boluş kerek silerdin oyuŋarçá, baldardın keleçegi kanday tüzülüş kerek?

(47) Keleçėkte emi azır baldardın baːrı⁻teŋ cáştar, ilimdüː, bilimdüː boluştu. (48) Baːrı⁻teŋ ḳampyutür özdöştürüv⁻atat. (49) Baːrı⁻teŋ. (50) Telefondor da çíqtı. (51) Azır oquɤaŋgɐ ayabay cėŋilŋdik, şárt tüzüldü, cáḫşí⁻lė. (52) Azır ar⁻gimdin özünǖn⁻lė emesi, özünün jílaniyasí menen, özünün gɐlosú menen, oqusá⁻lė baːrı⁻teŋ tilegine cėtet. (53) Zaman cáḫşí azır. (54) Murun sayuzdŭn ubaɤında mintip eki⁻cáqa çíɤıp işteyˍalçíˍmes. (55) Azır qaːlaɤan cáɤıŋa barasíŋ. (56) Qaːlaɤan cúmuşúŋdu cásáysíŋ. (57) Uşúl cáɤĭ ayabay cáḫşí boldu. (58) Emege⁻ɤaraɤanda. (59) Azır cáştardın baːrı ělė ilimge, bilimge umtuluv⁻atat, baːrı⁻teŋ ilimdüː... emi oşol cáştardın baːrı azır 'bışíp cėtilsė, mamĭleket oŋolot. (60) Bayaɤı sayuzdun qaldıqtarı cóq, eski emelerdin gɐldıqtarı cóɤ azır. (61) Baːrınĭnˀ teŋ emesinĭn baːrı özgördü da, cáqşí cáşóːɤo emege, eki cáqtı⁻barıp ḳörüp ḳeliv⁻atat, azır qırɤıstanda bovˀureki 'büt cėrdin baːrında⁻lė qırɤızdar bar⁻eken da. (62) Moskvada cüröt, tetigi amerikaɤa çėyin cüröt baːrĭ⁻teŋ⁻lė, tursiyada cüröt mına. (63) Avganistanda cürüv⁻atat. (64) Qıtayɤa barĭp oqup keliv⁻atĭşát. (65) Lüboy cėrdˀin baːrında⁻teŋ azır oqu⁻bar. (66) Özülörün araḳeti ɤana gerek da cáştarɤa, özülör araḳet qılsá baːrı⁻teŋ ujė bolot. (67) Misálĭ degen cánaɤı universitette oquɤan emeler degen tigi ḳerektüː bolup qalsá tigi bublėteḳaɤa barĭp ḳitepterdi ɤazçí da. (68) 'Tappay aylasí ketçü. (69) Azır mına tigi eme telefondon oturuv⁻alĭv⁻elė üydön⁻lė oqŭp qoyot⁻ken. (70) Baːrı⁻teŋ. (71) Eç qıynoː cóq. (72) Cánaɤı maşineler buzuluv⁻antip mintip qalɤanda murun degen tigil oŋdoyt, bul oŋdoyt, azır ḳampyüterden⁻lė emege otursáŋ, oşóndon izdesėŋ aytíp beret, emne

priçina ḇoldu. (73) Tolqo aɤa deg̲en til gereg̲ ̆eken da. (74) Orus tildi cáɧ̱ʂí biliş kerek. (75) Aːn aŋglis til cáɧ̱ʂí biliş kerek. (76) Oşól ḇolsó ̆lė baːrın aytıp beriv ̆atat anan biz orusçádan başqa eşteke bilḇesėm, tüşümböy ɤalasíŋ başqa tilderg̲e, bizg̲e ɤıyín bolup qalıv ̆atat ta.

Kabarlardı kayaktan ugasıŋar köbünçö? Gazetten okuysuŋarbı ce televizordonbu?

(77) Gezitten gelip qalsá gezitten oquyḇuz. (78) Telėvizorɤo çíɤat cáŋılıqtar, cíyírma törtünçü ḳanal deg̲en bar, pastayanıy cáŋılıqtardı aytıp turăt, çėt eldik. (79) 'Bibisi'den aytat, emeden aytat, azattıqtan. (80) Büt ̆elė ḇar azg̲ır qaːlaɤan cėriŋen barıv ̆elė uɤasíŋ. (81) İnternetten oquysúŋ cóq nemenin baːrın ̆teŋ al ̆emes azg̲ır bu ayíldın içinde tig̲i ayíl cáŋılıqtarı deg̲en eme ḇar ̆eken, 'praɤrama açív ̆alıptır. (82) Oşóndon deg̲en misálı baya ̆günü cázında bi̯rö ḇiyaqtan qoyun qoroːsúnan çíɤarıv ̆iyiptir, cóq, qa/yaqtan izdeyt, eşteke cóq, oşó telefondon ̆lė aytıptır, uşúnçá ɤoyun cóɤotuv ̆iydim. (83) Kördüŋörḇü desė, tiyaqtan biyaqtan taːp turuv ̆elė tetiyáqa, biyaqa qoşúldu, bu nurḇeke ḇarıp birö: ɤoşŭluptur, tiyaqta altoː cüröt. (84) Uḇara ̆bolḇoy ̆lė oşyaqtan barĭp taːv ̆aldı. (85) A baya ̆g̲ünü, ötköndö biyaqtan deg̲en birö emesin tig̲i uyun cóɤotuv ̆iyip, emeg̲e cáriyalav ̆atat, uşúnday ḇolçú, ḳörsöŋör aytıp qoyɤula/ dep. (86) A barıv ̆elė tetig̲i cáqta cüröt dep. (87) Barıp taːv ̆aldı. (88) A bul deg̲en tehniḳanın, ilimdin emesi boluv ̆atat ta. (89) Azır bo͡u cáştardın deg̲en emesi ilimge bilimge 'umtuluşú ̆g̲erek. (90) Azg̲ır baːrı ̆teŋ ̆elė cáɧ̱ʂí cėŋil ḇolup qaldı da.

Köbünçö Ak-Ölöŋdö emne menen alektenişet?

(91) Aɤ ̆ölöŋdö ḳöpçülüg̲ü mal menen da. (92) Eg̲in aydayt. (93) Eg̲in aydaɤanda bizde deg̲en qurɤaqçíl, cáːn cáːḇayt ta. (94) Misálı bo͡u çüydö tig̲i tüp, aq ̆sú cáqta aqtayt. (95) Bizde deg̲en qurɤaqçíl. (96) Bizde deg̲en 'mal baqqaŋg̲ɐ ayaḇay cáqʂí da. (97) Qaːr tüşpöyt. (98) Azg̲ır mına qoydu göḇöytüv ̆atˈĭşát. (99) Uydu göḇöytüv ̆atˈĭşát.

(100) Uydun eti da ba:‿b̲oluv‿atat, sütü da ba:‿b̲oluv‿atat. (101) Cílqını göböytüv‿at‿ĭşát ba'‿teŋ. (102) Az̲ır qudaya şügür. (103) Tütünmö tütün ar bir üydön birden, k̲e:‿b̲ir üydö ekĭ, 'üştön maşine çíɤıv‿atat, ba:rı‿teŋ, a murun sayuzdun ub̲aɤında 'sánalŭ‿le maşina bar b̲olçú da. (104) Tig̲i maşina alĭptır dep, ba:rı‿teŋ oşyaqtı ɤarap taŋqalçída. (105) 'Çóŋ ataŋdın maşinesi b̲ar b̲olçú. (106) Sátıy deg̲en maşina alıptır dev‿eldin ba:rı‿teŋ, 'tiyaqa alĭp‿barıp qoyçú, 'biyaqa alĭp‿kelip berçi dep, az̲ır ar‿bir uydön çíɤıv‿alıp özü aydav‿atışpayb̲ı. (107) Qızdar aydav‿atat, alĭp keliv‿atışát ba:rı‿teŋ, men aydap cürg̲ön maşĭnanĭ‿delė aynura avganistanga barĭp kelĭp padarĭt‿etip qoydu. (108) Gülnura b̲arĭp tiyaqa b̲arĭp işstep keldi, tig̲i emeden etajdan üy alĭp qoydu. (109) Anan ba:rı‿le cáh̲şí‿b̲oluv‿atpayb̲ı. (110) Az̲ır oqu:nun deg̲en türü‿var da, ba:rı‿teŋ bar. (111) Aydana deg̲en tig̲i emeden cánaɤı o͡erteden tapşírıp cáh̲şí b̲olɤondo a‿deg̲en barĭp büdcetke ötüptür, anan men oquvaym deb̲edib̲i, oy emneg̲e oquvaysíŋ, men süyg̲ön ispesiyalis‿emes‿ken. (112) Men deg̲en praɤramis bolom deyt. (113) Anan ecėlerĭne çálsá deg̲en, al k̲antrak̲ menen‿eken. (114) Anda me/lyliŋ anda oquy‿b̲er dep, k̲ạntrak̲ tölöyb̲üz dep, az̲ır oşó menen oquv‿atat. (115) Baya‿g̲ünü ötköndö geliv‿elė birdemelerdi çúqulav‿oturɤan da, anan rėk̲lama cázıp birdeme‿ɤılĭp emetet‿ken, anan oşónusú b̥irönö cáɤıp qalĭv‿anan a‿deg̲en cön‿elė aqçá b̲eriptir, sėn rėk̲lamaŋ. (116) Anı sürötkö tartıp maɤa cib̲erėt menin birinçi zarobotk̲am dep, e/ş‿cáqa barb̲ay‿elė, üyg̲ö oturuv‿elė. (117) Bir eki, üç güŋgö üyg̲ö‿g̲elg̲en, dem alışqa‿ɤarata, oşóndo‿lė ta:v‿alĭptır. (118) Emi iştey b̲ersė bolot eken da, ba:rı‿teŋ qıynalb̲ay, qıstalb̲ay‿lė. (119) A baya sayuzdun ub̲aɤında deg̲en, mĭnday üy ana‿muna sálçú emes ta, az̲ır deg̲en baldardın ba/rı:‿teŋ usta b'olb̲odub̲u. (120) Evro cásáv‿atĭşát ba:rı‿teŋ birinen‿biri anan qarasáŋ büt ba:rında oquɤan cóq, cön‿elė, gözü menen k̲örüv‿alıv‿elėçi, cön‿lė t̥ir‿uqmuş üylördü sálıv‿atışpayb̲ı azır. (121) Şpak̲lóvk̲a tartat, evro ɤılat, parovoy qoyuv‿atat. (122) Sayuzdun ub̲aɤında antip emelerdi oquçú‿mes ta. (123) Cáh̲şí‿lė b̲oldu az̲ır ba:rı‿teŋ. (124) Mo͡u k̲eleçėg̲‿emi, mo͡u 'cáştardıqı deg̲en

tuːra‿lė. (125) Eldin baːrı‿teŋ gördüŋbü öz cánĭn özü elė baɤıv‿atat. (126) Dajė bayaɤı talaːda sėn kişinekey g̲eziŋde g̲örb̲ödüŋ belė, çiy b̲ar‿mes‿belė, ķüzündö oşó çiydi ɤırqıp ķetişėt. (127) Tüb̲ünön. (128) Anı alĭp barıv‿anan mınday boːlap turŭp sátat. (129) Biyaq optom sátıv‿atat da. (130) Bişkeke barsáŋ oşónu alıv‿alĭp anıŋ deg̲en otuz‿sóm, elü sóm, cüz sómg̲o çėyin ķetet ķöçö şípırɤaŋg̲ɐ. (131) A mına bo͡ureki azır abĭriķos oşólordu sátıv‿atpayb̲ı azır. (132) Biz otuz‿beşten sátıv‿atab̲ız. (133) Emi anı alĭp barĭp tig̲i maskĭvaɤa alĭp barĭp eʌlüdön sátıv‿atat. (134) Anan cánaɤı oquːnu ob̲u‿cóɤ‿elė ķöb̲öytüv‿iydi da. (135) Beş cíl oquyt. (136) Diplom alat, anan bütköndö‿yįn cánaɤı emne deyt mag̲istĭrat᾽ura oşónŭ 'sössüz̧ oquş ķereg̲‿eken. (137) Anı oqub̲asáŋ eme deyt, diplomuŋ vışĭy bolb̲oyt deyt. (138) Anan anı maqul tig̲i oşónu emetiv‿atqan, iştev‿emetiş ķereg̲‿eken da. (139) Misálı qadırdı aytıptır da ată‿eneŋ emi sėni daɤı eki cíl baɤab̲ı depçi. (140) Çídayb̲ı dep. (141) Anan sėn bizg̲e uşintip, emne muɤalimderg̲e‿lė cárdam g̲ılat ekensiŋ da. (142) İşi‿ɤılıp bayaɤı cól‿ırashotuŋa cėtkidey aqçá‿b̲erip qoyot‿eken, bir ayɤa üç miŋ, anan şáːrda özüŋ st᾽ŭdent bolsóŋ, anan üç miŋ al emne, cóluŋa‿lė ķetet da, anan qaʌlyra elė ată enesi b̲eriş ķerek. (143) Al oqunŭn emne ķereg̲i b̲ar beş cíl oquɤanda‿yin. (144) Anan 'daɤı b̲ir boɤu azır on‿birinçi k̲ĭlas deg̲en, sėn da om‿birdi büttüŋ e. (145) Murun biz̧din ub̲aqta on‿elė bar b̲olçú, nölób̲óy da cóq bolçú, srazı elė birinçi k̲ĭlastı oquçúb̲uz da, ondu bütçüb̲üz, on cílda‿yin‿lė büttü. (146) Oşónu‿menen uşúɤa çėyin cáşáv‿elė oşólor daɤ‿elė iştev‿elė cürb̲öyb̲ü oqŭɤandardın baːrı. (147) Anan azır nölób̲óy anan deg̲en tig̲i sádiķe ķirg̲izip qoyŭv‿anan tig̲i padgatovk̲a anan daɤı birdeme sirdeme işi‿ɤılıv‿elė birin‿biri aldav‿elė, aqçá alɤandı üstŭ̈nö oşónŭn baːrın göb̲öytüv‿alɤan da baːrı‿teŋ. (148) Azır qırɤĭzstanda til emĭ araķet qılıv‿elė emetiv‿atat. (149) Cáqşĭ‿lė, qırɤızçá süylöp. (150) Qırɤızstandan emi cánaɤı ķeː‿bir emeler deg̲en tig̲i cánaɤı orustar emelėrg̲e qırɤızçá fakültetterdi açíp, bişkekte rėk̲lama ɤılĭp cázılĭp turat. (151) Oşólorɤo barat‿eken nemetip. (152) Ķörgözüv‿atat b̥iroq mĭnday az ķöp ķöŋül burulb̲ayt ta. (153) B̥iroq

murdaʏĭʏa qaraʏanda ǧöŋül emetip qaldı. (154) Anan boʏu cáştardın cánaʏı íyman deǧeni azır baːrı‿teŋ cáɧşí íymandu‿volup qaldı. (155) Misálı murun cánaʏı bişkeke barʏanda, cáştar oturuv‿alçí, turŭp daʏı ʏoyçú emes ta, azır barʏanda baːrı‿teŋ turuv‿orun berip, emetip qalĭştı, cáştar cáɧşí‿volup ǧeltat emeleri, baːrı‿teŋ azır ǧöpçülüǧü namaz oquv‿atat. (156) Tilekteri cáɧşí. (157) Cön‿lė bu azır cáştarʏa öydŏ cáqtan eme‿ǧerek da, qoldoː ǧerek cáqşí, qoldosó‿lė baːrı‿teŋ öŋgön‿atat öskön‿atat. (158) Mına bo mırza delė 'traqtir aydayt. (159) Çöp çáƀat, tı/rmayt. (160) Ǩördüŋbü, özülördün elė araketi, anan‿emĭ traqtir aydayín desė mençik traqtir. (161) A murun deǧen bilėsiŋbi sėn sábqozdo garajda tizilip turçú, oşyaqa ƀarĭp aydap, zarplat alĭp, azır deǧen 'büt mençiǧi‿voluv‿atpayƀı. (162) Aːn bularʏa şárt tüzüv‿emetip bersė, baːrĭ‿le oquv‿emetip, azır tehniķa deǧen cáɧşí men görüv‿elė ʏaldım, oşóʏo ʏızʏat. (163) Anan biri‿virin görüv‿elė tiyaqta‿ken, biyaqta‿ken dep, ƀiroq eki‿cáqa ƀarĭp ǧelǧen emeler, qadímkidey emesinĭn baːrı özgörülüp qalat eken. (164) Aŋ sėziminin baːrı‿teŋçi. (165) Mĭntip cáşáş ǧerek, tiǧintip cáşáş ǧerek, mintiş ǧerek, a ayíldan çíqpaʏan emeler bayaʏı oşó‿teyinçė‿lė cürөƀeret‿eken.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben bin dokuz yüz elli dokuz yılında, yirmi beş Temmuz'da Isık-Köl bölgesinin Ak-Ölöŋ köyünde doğdum. (2) Çocukluğum bu köyde geçti. (3) Biz çocukken sokakta yaşlı nene ve dedeler vardı. (4) Bu taraftan Karabala dede, Çekir büyükanne, Şaabübü büyükanne, İsmayil dede, Bübükan büyükanne, Turus büyükanne, Capar dedeler vardı. (5) O insanlar muhterem, iyi insanlardı. (6) Burada oturarak bizim oyunlarımızı izler nasihatlerini söylerlerdi, terbiye verirlerdi. (7) Geçmiş hayat, şecerelerden bahsederlerdi. (8) Kim nasıl yaşıyor? (9) Nasıl olmalı? (10) Çocukluğumuz öyle şeylerle geçti. (11) O zamanlar Sovyet zamanıydı. (12) Ondan sonra, büyüyünce birinci sınıfta gittik, bu sokaktan benimle yaşıt çocuklardan Coldubay, Olcobay, Ömürbek, Irısbek, hepimiz arkadaştık, aramız bir yaştı. (13) Bu sokaktaki kızlardan ise Aytgül, Cıpargül, Ayımcan, Buruluş, Karlıgaş, Camilya adlı kızlar vardı. (14) O zamandan beri yıllar geçti, hepsi büyüyüp evlendiler, çoluk çocuklu oldular. (15) Bin dokuz yüz seksen altı yılında onuncu sınıfı bu köyde tamamladım. (16) Onuncu sınıfı tamamladıktan sonra, en büyük abim Satıy abime bir sene boyu hayvanları yetiştirmede yardım ettim. (17) Ondan sonra Balıkçı'daki sürücü kurslarında okudum. (18) Onu tamamladıktan sonra bin dokuz yüz yetmiş ikide, Mayıs ayında askere gittim. (19) Askerliğimi Özbekistan'da yaptım. (20) Bin dokuz yüz yetmiş dokuz yılının Aralık ayında özel alarmla Afganistan'a gittik. (21) Oradan yetmiş dokuz yılının Mayıs ayında eve sağ sağlim bir şekilde döndüm. (22) Geldikten sonra Balıkçı şehrinde Sovyet Birliği dağılana kadar şöför olarak çalıştım. (23) Orada evlendim, yetmiş beş yılında evlendim. (24) Şimdi beş çocuğun babasıyım. (25) Hepsi büyüdü. (26) En küçük kızım Aydana, şimdi Kırgız Devlet Üniversitesi'nde okumaktadır. (27) Büyük kızım ise Hukuk Akademisi'nden mezun oldu. (28) Ondan sonraki kızım şeyi bitirdi, ingilizceyi, tercümanlığı bitirdi. (29) O şimdi Afganistan'da çalışıyor. (30) Ondan sonraki oğlum Yol Teknik Yüksekokulu'nu bitirdi. (31) Kadır (adı). (32) O da şimdi Afganistan'da çalışıyor. (33) Ondan sonraki oğlum şeyde okuyor, tarımbilimde. (34) Eski Tarım Yüksekokulu, şimdi ise Türkiye'de, Antalya'da çalışıyor. (35) Tatil zamanında. (36) Herkes iyi, Allah'a şükürler olsun. (37) Kendim ise bu sene altmış yaşına geldim. (38) Her şey yeterlidir. (39) Allah'ın şeyi ile yaşamaktayız. (40) Kardeşlerim var, gelinlerim var. (41) Tanrım iyilik versin, her şey iyidir. (42)

Afganistan'a ilk yetmiş dokuz yılında Özbekistan'ın Termez adlı şehrinde askerlik yaptım, orası Afganistan'la sınırdaştı, Sovyet Birliği'nin alarmı ile üç gün içerisinde hazır olup Afganistan'a girdik. (43) Afganistan'a gittiğimde Kabul'da bulundum. (44) Bizimki, benim birliğim topçular (birliğiydi), bataryayı, topçuları yönetirdik. (45) Orada hizmet ettim. (46) Daha sonra Mayıs ayında iki sene oldu, Mayıs, on iki Haziran'da oradan buraya geldim.

Gelecek hakkında anlatabilir misiniz? Örneğin, Kırgızistan'ın geleceği olsun, genel olarak size göre gelecek nasıl olmalı, çocukların geleceği nasıl olmalı?

(47) Gelecekte, yani şimdiki çocukların hepsi eğitimli, bilgililer. (48) Herkes bilgisayarı öğreniyorlar. (49) Herkes. (50) Akıllı telefonlar da çıktı. (51) Şimdi eğitim almak için kolaylık, iyi şartlar var. (52) Şimdi herkes kendi istediği eğitimi alsıra maksadına ulaşır. (53) Hayat güzel şimdi. (54) Eskiden Sovyet döneminde böyle yurt dışına gidip çalışamazlardı. (55) Şimdi istediğin yere gidebilirsin. (56) İstediğin işi yaparsın. (57) Bu kısmı iyi oldu. (58) Şeye göre. (59) Şimdi gençler bilim almak için çabalamaktadırlar, herkes eğitimli, işte o gençlerin hepsi kendilerini yetiştirirlerse halimiz düzelecektir. (60) Sovyet kalıntıları yok, eski şeylerin kalıntıları yok şimdi. (61) Her şey değişti, iyi yaşamaya, dünyayı geziyorlar, birçok yerde Kırgızlar varmış. (62) Moskova'da var, Amerika'da bile varmış, Türkiye'de var işte. (63) Afganistan'da var. (64) Çin'e gidip eğitim alıyorlar. (65) Her yerde okullar var şimdi. (66) Sadece gençlerin kendileri çabalamaları gerekiyor, kendileri çaba gösterirlerse her şey olur. (67) Örneğin üniversitede okuyanlar bir şey lazım olduğunda kütüphaneye gidip kitap ararlardı. (68) Bulamazlardı (bazen) zorlanırlardı. (69) Şimdi ise evde oturarak telefon aracılığıyla okuyorlar. (70) Herkes. (71) Zorlanmadan. (72) Arabalar ve makineler bozulduğunda eskiden o tamir eder, bu tamir eder derlerdi, şimdi bilgisayardan ararsan söyler hepsini, sebebini. (73) Ona sadece dil lazımmış. (74) Rus dilini iyi bilmek gerekir. (75) İngilizceyi de iyi bilmek gerekir. (76) O olsa hepsini anlatıyor zaten, biz Rusçadan başka bir dil bilmediğimiz için anlamayız başka dilleri, bize zor oluyor.

Haberleri nereden dinlersiniz çoğunlukla? Gazete mi okursunuz yoksa televizyondan mı?

(77) Gazete gelirse gazete okuruz. (78) Televizyonda haberleri verirler, yirmi dördüncü kanal var, uluslararası haberleri anlatırlar sürekli. (79) BBC'den anlatırlar, Azattık'tan anlatırlar. (80) Her şeyi istediğin yerden ulaşabilirsin. (81) İnternetten

okursun her şeyi, köyde "köy haberleri" diye bir program oluşturmuşlar. (82) Örneğin, yazın burada birinin koyunları kaçmış, yok, nereden arayacak ki, hiçbir şey yok, telefondan söylemiş, bu kadar koynu kaybettim diye. (83) "Gördünüz mü?" deyince, oradan buradan (sorarak) bulup oraya katılmışlar, bir tanesi Nurbek'in sürüsüne katılmış, diğer tarafta altı tane var. (84) Zorlanmadan gitti ve orada bulabildi. (85) Geçen burada biri ineğini kaybedince şeye ilan veriyor: "Şöyle oldu, görürseniz söyleyin." diye. (86) Gidip oradaymış diye. (87) Gitti ve buldu. (88) Bu işte teknolojinin ve ilimin şeyi oluyor. (89) Şimdiki gençler bilim almak için çabalamaları lazım. (90) Şimdi her şey kolaylaştı.

Ak-Ölöŋ'de genelde ne iş yaparlar?

(91) Ak-Ölöŋ'de çoğunluğu hayvan yetiştirmekle meşguller. (92) Ekin ekerler. (93) Ekin ekme konusunda, bizde hep kuraklık, yağmur yağmaz. (94) Örneğin Çüy'de, Ak-Su tarafında farklı. (95) Bizim burda az yağar. (96) Bizim burası hayvan yetiştirmek için çok uygun. (97) Kar yağmaz. (98) Şimdi koyunları çoğaltıyorlar. (99) İnekleri çoğaltıyorlar. (100) İneğin eti de değerli, sütü de değerli oluyor. (101) Herkes atların sayısını arttırıyorlar. (102) Şimdi Allah'a şükür. (103) Her bir evde birer, bazı evde ikişer, üçer araba mevcuttur, eskiden Sovyet zamanında az sayıda araba vardı. (104) O araba almış diye herkes ona bakıp şaşırırlardı. (105) Dedenin arabası vardı. (106) Satıy araba almış diye herkes: "oraya götürebilir misin, buraya getirebilir misin?" derdi, şimdi herkes sürüyor. (107) Kızlar sürüyorlar, alıyorlar hepsi, ben sürdüğüm arabayı Aynura Afganistan'a gidip geldikten sonra hediye etti. (108) Gülnura orada çalıştı, apartmandan bir daire aldı. (109) Her şey yolunda. (110) Şimdi her çeşit okul var, her şey var. (111) Aydana üniversiteye giriş sınavında güzel puan almış, tam burslu kazanmıştı, sonra "ben okumayacağım" dedi, "niye istemiyorsun?", "benim sevdiğim alan değilmiş" (diyor). (112) "Ben bilgisayar programcısı olacağım" dedi. (113) Sonra ablalarını aradı, meğerse o ücretliymiş. (114) Tamam o zaman, oku, biz öderiz eğitim ücretini (dedik), şimdi okuyor. (115) Geçen gün bir şeylerin üzerinde uğraşıyordu, ilan veya reklam bir şeyler yapmış, o yazdığını birisi beğenmiş ve parasını vermiş senin reklamın diye. (116) Onun fotoğrafını çekip bana gönderdi, benim ilk kazancım diye, bir yerlere gitmeden, evde oturarak. (117) İki, üç güne eve gelmişti, tatile, o zaman kazanmış. (118) Böyle çalışabilirmiş, zorlanmadan. (119) Sovyet döneminde böyle evler inşa etmezlerdi, şimdi çocukların hepsi usta oldular.

(120) Yeni tasarımda yapıyor şimdi herkes, bakarsan eğitim almamışlar, bir kere görüp muhteşem evleri inşa ediyorlar şimdi. (121) Macunlama yapıyor, modern standartlara göre tadilat yapıyorlar, kalorifer koyuyorlar. (122) Sovyet zamanında böyle şeyleri okumazlardı. (123) Her şey iyi oldu şimdi. (124) İstikbal gençlerindir dedikleri doğrudur. (125) İnsanların çoğu kendi kendine bakıyorlar şimdi fark ettin mi? (126) Hatta tarlada, sen küçükken gördüğün hasır otu vardı ya, sonbaharda o otu kesip götürüyorlar. (127) Kökünden. (128) Onu götürür bağlayıp satarlar. (129) Burada toplu bir şekilde satarlar. (130) Bişkek'te onu otuz som, elli som, yüz soma kadar satarlar, sokakları süpürmek için. (131) Şimdi ise kayısı satıyorlar ya. (132) Biz otuz beşten satıyoruz. (133) Onu Moskova'ya götürüp elli soma satarlar. (134) Eğitim süresini mantıksız bir şekilde uzattılar. (135) Beş sene okuyorlar. (136) Diploma alır, mezun olduktan sonra ise yüksek lisansı kesinlikle okumak gerekiyormuş. (137) Onu okumazsan yüksek eğitim mezunu olamazsın. (138) Onu şey yapıyordu, çalışıp şey etmek gerekirmiş. (139) Örneğin, Kadır'a demişler: "Annen ve baban seni daha iki sene idare ederler mi?" diye. (140) "Dayanırlar mı?" diye. (141) Sonra sen bize şöyle, öğretmenlere faydan dokunuyormuş. (142) Kısacası otobüs masrafına yetecek kadar para verirmiş, bir aya üç bin, şehirde öğrencisin, üç bin nedir ki, yol masraflarına yeter sadece, geri kalanını anne ve babası vermek zorunda kalıyor. (143) Beş sene okuduktan sonra o (yüksek lisansın) ne gereği var ki. (144) Diğer bir şey daha, on birinci sınıf diyen, sen lise on birinci sınıfı tamamladın değil mi? (145) Eskiden bizim zamanımızda onuncu sınıfa kadardı sadece, hazırlık da yoktu, hemen birinci sınıfa başlardık sonra lise onu bitirirdik. (146) Onunla şimdiye kadar yaşam sürdürüyorlar, çalışıyorlar okuyanların hepsi. (147) Şimdi ise hazırlık sınıfı, sonra kreş, hazırlama gibi bir şeyler yapıp biribirini kandırıyorlar, para alıyorlar, onların hepsini de çoğalttılar. (148) Şimdi Kırgızistan'da dil (konusunda) çaba gösteriyorlar. (149) İyi yani, Kırgızca konuşuyorlar. (150) Kırgızistan'da Ruslar şeylere fakülteleri açıp Bişkek'te reklam yazılıyor. (151) Onlara gidermiş şey yapıp. (152) Gösteriyorlar fakat pek fazla önem verilmiyor. (153) Fakat önceki yıllara göre önem şey etti. (154) Gençlerin şu iman (kınusunda) şimdi iyiye gidiyor. (155) Örneğin, eskiden Bişkek'e gittiğimde gençler (toplu taşımalarda) otururlardı, kalkmazlardı bile, şimdi gidersen, herkes kalkıp yer veriyor, gençler değişiyorlar, çoğunluğu namaz kılıyorlar. (156) Dilekleri, niyetleri iyidir. (157) Gençlere şimdi sadece destek lazım, desteklenirse

gelişmek üzere. (158) Şu (küçücük) Mırza da traktör sürüyor. (159) Saman biçer, tırmık çekiyor. (160) Gördün mü, kendi çabası, traktör süreyim diyor, traktörler özelleştirilmiş. (161) Eskiden nasıldı biliyor musun, sovhozda garajlarda dururdu, oraya gidip sürür maaş alıp şimdi ise herkesin özel (malı) oluyor. (162) Bunlara imkân sağlarsa, herkes okuyup şimdi teknoloji gelişti, ben gördüm, ona ilgi duyarlar. (163) Biribirin görüp oradaymış, buradaymış diye, fakat yurt dışına çıkıp gelenler, bildiğin şeyleri değişirmiş. (164) Bilinci, hepsi. (165) Şöyle yaşamak gerekir, böyle yaşamak gerekir, köyden çıkmayan kimseler aynı şekilde kalırlarmış.

Resim 7

Adı: Sabırbek
Soy Adı: İbraev
Baba Adı: Saparbek
Doğum Yılı: 1958
Doğum Yeri: Ak-Ölöŋ
Uruu: Kalça
Eğitim Durumu: Lise
Evlilik Durumu: Bekâr
Yaşadığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapılan Tarih: 12 Şubat 2019

IS.K:6

(1) Men ibrayeb sábırbek sáparbekǫ́víç. (2) Aʏ̮ölöŋ ayílınĭn turʏunumun. (3) Cáşím altĭmış birden ötüv̮altĭmış ekĭge çúquldadım. (4) Tu:luv̮ösköndön aʏ̮ölöŋ ayílı, 'balıqçí şá:rı. (5) Oquʏan, işteg̲en, emgekteŋgen cėrim ba:rı. (6) Özüm arıq tuqumumdan sárĭʏalpaq u:lunan. (7) Sárĭʏalpaq uru:sú, qalçú:lunan. (8) 'Arıʏ̮atanı/ın ekí̮balası bolʏon, có:tatır, baltatır. (9) Có:tatırdan, có:nküçük, baltatırdan balban sárıke. (10) Biz̧ sárıkenĭn tuqumŭna ǩirebiz. (11) Sárıkeden beş bala. (12) Beş qaman, onon, sárĭʏaldaq, itimboqu, sárĭʏalpaq. (13) Astıŋqı tört bala beşqaman, onon, sárĭʏaldaq, itimboqu, qoçqor rayonŭnun 'qarag̲üŋgöy ayílında oturuqtaşqan. (14) Sárĭʏalpaʏ̮urusú aʏ̮ölöŋ ayílında, 'toŋ ırayonu, göl tarapta turup qalʏan. (15) Sovẹt ökmötü bölüŋgöndö oşóndoy bolŭp, ırayon aralıq bölünü:gö ǩirgen. (16) Sárĭʏalpaqtan 'beş bala, orus, qalçá bir eneden. (17) Aqqoz, ömür 'ekinçi eneden. (18) Üçüngü eneden

onon. (19) Onondon şómpor, boşke aytılu sáyaqpay ɤaralayeb şómpor uːlu. (20) Boşkenĭn uruːsú getmen‿töḇödö, göldük deg̱en ayílda turat. (21) Oşŏyáqtan uqqan cėrim bar. (22) Daːna taɤın bilbeym. (23) Ķiçine öçürö tur oylonuv‿alayín. (24) Boːşkeḇiz deyt, anan boşke şómpordun 'balasí‿ken dep cürḇöyümbü anı boşkeni, ķörsö, aɤasí‿ken da. (25) Anan ayílɤa g̱elip súrasám, a/ɤışqalar aytıv‿atpayḇı. (26) Boşkeden biyaqta cálɤız elė quḇanĭçbek baykenin balasí bazek qaldı. (27) Bayɤocó‿ken, qalɤan toɤuz tütündü genembay ataḇız cálɤıɤa cėr çálɤındaɤıla dep ciḇerip, oşŏyaqtan gelḇey ɤalĭptır. (28) Alardan 'qaḇar beret. (29) Getmen‿töḇönün göldük deg̱en ayílı ḇar‿eken, oşól cėrde turat. (30) Oːva. (31) Anan biyaqtˀın cėri tataːl eken mal cėrḇişip atat, 'ķelḇesin biyaqa genenbay deyt. (32) Anan genenbay ataḇız, bizdi sáḇatar moldo ap‿kelet bicėrg̱e. (33) Cóq moldonun ķeŋeşi menen. (34) Ay sėmiz-ḇelg̱e barat, töḇöy deg̱en bir üş‿cˀüzg̱ö cėtpeg̱en tütün turat, qoşúlsá bizge onduq bolŭp qoşúluv‿alsín. (35) Tig̱i cėrg̱e ḇarĭp miŋ tütüŋgö cėtsė boluştuq talaş çíɤat deyt daɤı anan, bicėrg̱e gelg̱ende tig̱i töḇöylör göçö‿ɤaçát. (36) Arıq tuqumu güŋ görg̱özböyt dep. (37) Töḇöy deg̱en uru, azır beş tütünü qara‿g̱üŋgöydö ɤalĭptır, qalɤanı bo͡u narın, at‿başíɤa çėyin gire ɤaçíptır. (38) Töḇöy cánaɤı aq‿qırçódo arıq, töḇöy arıq dev‿atalçí‿ken murun. (39) Anan töḇöy getet daɤı biz̦ sėg̱iz cüz cėtmiş tütüŋgö turup qalaḇız. (40) Boluştuq şáylo: baştalat. (41) Orustun biylg̱ine ötüp qalĭptırḇız. (42) Boluştuq şáylo: baştalɤanda, orustŭn emesinen buyruq kelet. (43) Anan genenbay aqırın eldi arălayt da, tiyaqa çálɤınçílardı ciḇeret. (44) Balançáɤa menin barqımdı aytıp, cėːniŋ boloḇu, taykeŋ boloḇu biyaqa ķöçür dep. (45) Tölöŋgüt oşóndo g̱elėt. (46) Bulardın çóŋ ataları da g̱elėt. (47) Aḇuqe aytıp qalçú. (48) Oşóndo bulardın ataları g̱elet da. (49) Esėnbaydan. (50) Tiyaqtan, biyaqtan gelėt. (51) Qalçúludan gelėt, malg̱eldi deg̱en. (52) Oşėntiv‿anan sárĭɤalpaqtın öz atı meŋim. (53) Üç bi̯r tuːɤan aɤasí, törtö: uːru ɤılat daɤı sárĭɤalpaq başín g̱ɐrmap ketişėt. (54) Bilnip qalĭp. (55) Sóːdag̱er tonoɤon zaķon cóɤ‿e̯ken, mıyzam boyunçá. (56) Sóːdag̱er sóɤuş boluv‿atsá da ötüş

ķereg̑eken. (57) Ekĭ ekiden bölünüv̑alĭp, törtö:vüz̭ sóʏuşúv̑atsáq bu da tiyb̥eyt eken, sėn de tiyb̥eyt ekensiŋ. (58) Tavar sáʏa da g̑erek, maʏa da g̑erek da. (59) Qural cáraq bolb̥osó b̥oldu, ötö̑b̥ersin dep, ötö̑b̥erişken. (60) Alar öşėnt᾽ip᾽ baratqanda sódag̑erd᾽i tonov̑alat daʏı qolʏo tüşüp qalat ta, on eki cáşár sárĭʏalpaqtı ʏarmap beret. (61) 'On sėg̑iz cáşínda beş qaman başín azattıqa çíʏarıp cána sárĭ̑eçkinin qununa g̑elg̑en sárĭʏalpaq deg̑en uşúndan g̑ɐlat. (62) On̑eki cáşqa çíʏıp qalʏan mezgilinde üç aʏasí só:dag̑erlerdi tonoyt daʏı, ortodon ķişi ölŭ̑p qalat. (63) Mal mülktü alʏandan᾽ bölök. (64) Qolʏo tüşüv̑ayíp tölög̑öŋgö gelg̑ende, ölg̑ön gişinĭ̑n orduna 'bir g̑işi deyt. (65) Anan üç aʏasí sárĭʏalpaqtı g̑öndüröt, sėn boyʏo cėtȇlėksiŋ, biz eptep sėni boşótqoŋg̑o araķet qılab̥ız, eki cíl, üş cíl çída dep, só:dag̑erlerg̑e qoşúlat. (66) Tö: cėtelėp qalat, taşkentten qaşqarʏa, qaşqardan cárĭkentke uşíntip qıdırıp, só:dag̑erler menen tili burular menen cürüp, cáşí on sėg̑izg̑e g̑elėt. (67) Üç aʏasínan dayín cóq. (68) Sárĭʏalpaq iç güptü:sü qaynap, üç aʏasína na:razı b̥olot. (69) Oşėnt᾽ só:dȃʏılĭp cürg̑ön gündördün bir günŭ̑ndö, 'qarqıraʏa g̑elėt. (70) Só:dȃʏılıp. (71) 'Oşóndo buʏu, sárĭbaʏış qarqıranı cáylaçú̑ken. (72) Bir qılcíldın baldarı dep. (73) Cáyít, anda çėk taqtalȃlėk mezgil eken. (74) Oşėntiv̑atĭp só:da qılʏanda, arıq tuqumunŭn ayĭlına gelėt da, 'beş qamanĭ̑n üyünö tüşüp qalat. (75) Beş qaman 'qıyín cig̑it eken. (76) Cáşí otuzʏa çíʏıp, çíʏa ělėk mezgili. (77) Ekí ayaldu:. (78) Eldi başqarıp turʏan, urunun bir cáʏın çóyup turʏan qıyín cig̑it eken. (79) Só/dag̑erlėr al üyg̑ö g̑elĭ̑p, só:da oşól cėrde b̥olot eken. (80) Başqa bir cáqa b̥arsá bi̯rö tonop ķetsė al ayíldan eç kim có:p berb̥eyt eken. (81) Beş qamanĭ̑n ayílına gelg̑ende al cürg̑ön cėrde cáylodon eç kim só:dag̑erlerg̑e ʏol sálıp tiyişip, cė tig̑indey mĭnday ıdıq ķörsötpöyt̑ken. (82) Beş qamandın miŋ g̑oyun baştaʏan bir sárı erkeç bar eken. (83) Erkeç bıçílʏan eçki. (84) Özünçö qoro:nŭn cánĭ̑nda üydün çėtĭ̑nde tektir çátır üstün ta:r menen giyiz menen tozulʏan. (85) Oşól tektirg̑e çíʏıp erkeç cátat̑eken qoydu baştap ķelĭ̑p. (86) Erteŋ menen qoydu b̥aştap

ketet eken, qoyçú artĭnan eːrçip ɣetet‿ken. (87) Ɣeçinde gelĭp qoydun astına‿gelĭp bayaʏı tektirge çíʏĭp qoroːnu ʏarap cátat eken, qoy bölŭnüp qalsá izdep barĭp qayra ʏoydu taːp ɣelėt‿ken, qoyçúnu eːrçitip barĭp. (88) 'Cíyirma beş at berelĭ dep sóːdagerlėr murdatan‿lė súrap cürgön eken, mal baştatabız arĭ‿beri al ubaqta mal aydayt, sóːdanı ɣöbünçö malʏa‿ʏılat ʄa. (89) Uşúndan anciyaŋgʁ çėyin mal baştatqaŋgʁ gerek. (90) Cíyiːrmá‿beş eːr toqumdu atqa beş qaman almaşpay‿ʏoyʏon eken. (91) 'Cíyirmă‿beş atqa. (92) Cóq erkeçimin qasiyeti bar dep. (93) Maʏa atıŋar ʏızıʏ‿emes dep, oşẹntˀĭpˀ cürgön mezgil eken. (94) Oşóndoy ɣündördün bir ɣünündö sóːdagerler ɣelĭp qalat. (95) Qırq töː, qırq qaçír. (96) Qalın sóːda boluv‿atqan mezgilde. (97) Bir bala, bir boz ulaŋgʁ, boyʏo cėtip qalʏan boz ulaŋgʁ, ɣözŭ tüşkön eken, qalpaʏı sárı, aʏ‿emes. (98) Cána sárĭʏalpaqtın öz atı, azan cíqırılʏan atı meŋim. (99) Oşól meŋimdi mĭnday bayqap qoyʏon ẹkẹn. (100) Bu tüştükö daʏı sárttarʏa, farstarʏa daʏı oqşóboyt, qırʏız oqşóyt dep. (101) Aqırın çėkmelėp, súratqan eken. (102) Sóːdagerlerden cáşíruːn. (103) Anan osėntˀĭpˀ tigi, baştan ötkön bayanĭn aytat uşíntip. (104) Oy sėn menin inim elė turbaysíŋbı, balançá. (105) Bul sóno sárĭ‿ton urusúna cáqındap ɣetet. (106) Bir urusú 'taːmay esimde cóq. (107) Sóno, sárĭ‿ton, aq‿súːda turat. (108) Uşúlarʏa ö'tö çúqul. (109) Ayabay çúqul da. (110) Anan emi, sėn inim bolsóŋ, bularʏa doː ʏoyoyun deyt, geteːr günü, teː sárĭ‿erkeçti gördüŋbü degen eken. (111) Ɣördüm o qoydu baştap kelĭp, baştap ɣetiv‿atat deptir. (112) Töː ʏarmayín dep barĭp daʏı görüp taŋ gʁldım, qırdan turup, qoydu beri apkelip, qoy çúbav‿ötüp ɣetkençė qarap turŭv‿anan qayra qoydun astına tüşüp ɣelėt eken. (113) Munsúz qoy baspayt eken astıʏa, eki cáqa dep, oşóndoy ʏasiyettü mal. (114) Geteːr günü sóyup turup töːŋö cüktöv‿al degen eken. (115) İçė‿ʏarınĭn itke ırʏıtıv‿iy daʏı, terisin özünçö‿bir baştıqa sálĭp, etti özünçö‿bir baştıqa sálĭp, baş‿sáşí menen 'qatıv‿al deptir. (116) Sóːdagerlėr, sóːdasí‿vütŭp ɣetebiz, maldarın çóʏultup ɣetebiz bolŭv‿atqan mezgilde‿lė qoyçú ɣelėt beş qamaŋgʁ. (117) Oy baːtır sárĭ erkeç 'cóq, oy qaraʏıla deyt, tiyaq biyaqtı, al erkeç ɣetçĭ emes, sórdoyup,

çúrdalap cátçú emes belė deyt daʏı, só:dag̲erlėrdin başçísín çíqırıp, azır bürö:ŋdü da ǩetirb̲eym deyt. (118) Anan‿lė ba/r‿le ızĭ‿çú b̲olup qalışát. (119) Aŋtaram deyt, 'qayda g̲etet. (120) Menin bu teg̲erekteg̲i elim sárĭ erkeçti u:rdab̲ayt. (121) Cíyirma b̲eş atqa berb̲ey cürsöm, muruŋqu só:dag̲erlerg̲e, ba:rıŋar‿lė qab̲ardarsíŋ. (122) Tab̲asíŋar, o:rduna ǩişi tıştaysíŋar deyt. (123) Bayaʏı só:da qılʏandar tö: cėtelėg̲en gire:çiler dep qoyot eken, anĭn ba:rı‿lė cüktörün g̲ɐyra tüşürŭşöt, çög̲örüv‿alıv‿lė. (124) Anan meŋimdin tö:sünön eçkinĭn eti menen terisi, başí çíʏat. (125) Beş qamandın do:sú mĭnday‿ĕken, b̲ir tö:, bir ǩişĭni ʏarmap qalam deptir. (126) Cüg̲ü menen, tö:sü menen alĭp qalat. (127) Gezdeme, mülkü menen. (128) Só:dag̲erlėr qutulʏanĭna süyünöt daʏı bayaʏını, munu delė cáldanma‿lė cáldap cürdüg̲‿elė dep, qutulup oşó menen getet. (129) Meŋimdi ini‿ʏılıv‿alat daʏı, üylöŋgöndöŋ giyi'n. (130) Bayaʏı anan el sárĭʏalpaq ǩiyip ǩelb̲edi b̲elė dep anan, meŋim atı ʏalat da, sárĭʏalpaqa ötöt. (131) Anan sárĭʏalpaqtın birinçi ayalĭnan, bizdin aʏ‿ölöŋdö turʏan orus, qalçá, ekinçisinen aq‿qoz, ömür, oşóndoy da. (132) Üçünçü ayalınan onon tu:lat, uşŭ‿cėrden bir söz cáŋılışíptırmın, cánaʏı qara‿g̲üŋgöydö turʏan ondon eken. (133) Ẹkö:nün ayírması b̲ar. (134) Oşóndon şómpor, boşke çíʏat. (135) Şómpordon aytılu 'sáyaq'bay ʏaralayeb. (136) Şómpor eki ataʏa b̲ölünöt. (137) Azır ekí ataʏa b̲ölŭnüp cüröt. (138) İç‿ara üçkö b̲ölŭnüp cürüşöt. (139) Qalç‿ılu üçkö b̲ölünöb̲üz. (140) Orusúlu daʏı üçkö b̲ölünöt. (141) Aq‿qozu 'bír‿lė tütün. (142) Bír‿ĕlė onduq bolup cüröt. (143) İçinen onduq bolŭp cáqındasíp bölŭnüşüv‿atpayb̲ızb̲ı. (144) Oşėntip cürüp, beş qamaŋg̲ɐ göz tiyeb̲i, cė dart çálab̲ı. (145) Otuz cáşína çíʏa elėkte ekí ayalı b̲ar‿ĕken. (146) Söykö sálıŋg̲ɐn qızı ʏalat. (147) O:rup ǩözŭ ötüv‿atqanda, töb̲öm dep cíʏılʏan eken. (148) Baya ǩerezin uʏab̲ız dep turʏanda, uşú sárĭʏalpaq dev‿atasíŋar meŋimdi ini‿ʏılıp alĭp qaldım elė, cána söykö sálıŋg̲ɐn men alam dep talaşqa tüşpösün, talaşásíŋar deptir. (149) Al ub̲aqta dayar ʏızdı g̲im talaşpayt. (150) Men da alam deyt, qamay da alam deyt ta. (151) Uşúnday g̲ep ta, misálí üçün. (152) Anan sárĭʏalpaʏ‿alat. (153) Oşól ekinçi ayaldan

aq‿qoz, ömür tuːlat. (154) Ömürdön ekí‿bala tuːlat, eraːlı, mırza. (155) Esėŋgul baːtırdın çápqınĭn ubaɤında qalmaqtar ɤaçív‿atqanda eraːlı 'tört bala ɤarmav‿alat qalmaqtˀın. (156) Qalmaqtar sürülüp ǩetkende, toqoydo oynop cürgön tört bala tayɤunan minip ǩelĕ atqanda astĭnan çíɤat daɤı, bi̯irö:nŭn qulaɤında altın söykö bar‿ken, qaːpır bou cáqsílĭq qılbayt dep öltürüp sálĭptır. (157) Eraːlı ömürdön tarayt. (158) Aqqozudan mına bou ǩimder, esėŋgul bayke, siler çíɤıv‿atasíŋar. (159) Şápaq siler. (160) Bul daɤı‿bir ar‿türkün aytılăt. (161) Bir tütündön aşíp aşpay‿lė gele‿beret eken. (162) Tütün gövöyböyt, emnegedir. (163) 'Qalėn bayǩe delė mına uşúnday boldu. (164) Birden bala, ekiden bala cė‿bolbosó birö: ɤırsíqtap qalat. (165) Mına ramatılıq doqturbay emetip cürüp cürüv‿oturuv‿elė ekí‿baladan bi̯irö: ɤaldı. (166) 'Oşėntip arıq tuqumŭ aq‿súːda turɤan mezgilde. (167) Bu gölgö gelgen sėbebiz, genenbay cáş ǩezˀinˀdˀe anda 'qırɤızdın cėrĭ, orus, qıtay çėkti bölö‿lėk. (168) Bul bir miŋ sėgizcˀüzˀ eli eki, elü‿birinçĭ‿cíldarɤa taq kelĭp qalat‿ken. (169) İliktegende. (170) Bizdin gelgeniɓiz, bi̯irö:lör elü‿toɤuz deyt. (171) Bi̯irö:lör 'cėtĭmişinçĭ‿cíldı aytˀĭpˀ cüröt. (172) Menĭmçė cėtimişinçˀĭ‿cíl tuːra. (173) Sėveɓi orus, ǩöldüktör erte‿girgen da, oştuqa ɤaraɤanda orustarɤa. (174) Eli̯‿toɤuz tuːra oqşóyt. (175) Taq taːmay bilgen gişĭ‿cóq. (176) Bi̯roq bizdin gelgeniɓiz altmış toɤuz, 'cėtimişinçĭ‿cíl bolɤon. (177) Orus ǩelgende‿yin giriptirɓiz. (178) Genenbay malı menen, elĭ menen turpaŋgɐ ɓarat, bizdin ayíldan da el ɓar eken, bizdin urudan da, sárĭɤalpaɤı ɓar, orusú ɓar degendey, tiginisi ɓar, bayímı ɓar, ǩüçügü ɓar bolup oşėntip ǩelgen mezgilde, genenbay 'qıtayɤa ɓarĭp, qıtayda çėk çóŋoytoɓuz dep, 'şĭvey degen urunu ǩöçürüp ǩelėt. (179) Qırɤızdın cėrin gözdöy türtüp, turpan, tekez, qunduz munduzɤa. (180) Şĭvey qıtayɤa baş‿iyip qalat. (181) Oşėntiv‿atqan mezgilde, biyaqtan genenbay getip baratqanda, qıtayda uruː ɓar‿eken. (182) Qazaq tili menen süylöyt deyt, 'qızay. (183) Qızay degen uruː ɓar eken. (184) Qazaqtˀın‿elė bir uruːsúɓu, cė qazaqtˀın‿elė özüɓü ɤandayçá qızay atalĭp

qalɤanĭn delė bir ɤuday b̥ilet. (185) Oşóndˀon bir sáqaldu g̲işi gezig̲iptir. (186) Ķöçüp ķetĭ̲p baratˀĭ̲p bir cėrg̲e, mal turat otorlop cürüv‿oturuşát ta. (187) A/y balam cáş ekensiŋ dep, biyaqa gelg̲ende eldin başçísín, şĭ̲veydĭ̲n başçísí öltürüp tıştayt deptir. (188) Anan getip baratˀıp, mal cáylap qalĭ̲p, qoqus şĭ̲veyg̲e ɤab̥ılıp qalsáŋ dep, qayínatasí da aqıl aytqan eken, moɤu sávatar moldonu astıŋa girg̲iziv‿iyg̲in dep. (189) Başçísín çíqırsá. (190) A: qayn‿atam oşón‿ŭ̲çün aytqan turb̥ayb̥ı. (191) Acálım cėtsė, özümdün acálım cėtsin deg̲en eken. (192) Moldo ulu:‿ken bir top. (193) Moldonu men emneg̲e girg̲izmeg̲‿elėm astıɤa dep. (194) B̥ir‿g̲ünü g̲elėt çáb̥arman. (195) Sėni başçí çáqırıv‿atat dep. (196) Bayaɤı cėrg̲e cáylaşíp oturŭ̲p qalat ta. (197) Oşėntˀĭ̲p qalɤan mezgilde, genenbay cáş cig̲it eken. (198) Ķözündö otu‿b̥ar, neg̲izi b̥ir qasiyeti b̥ar g̲işi ɤo. (199) Ek moldo ölg̲önçö ayírmasí ɤaysí, eldi moldo delė baɤat dep, astıɤa g̲irg̲en eken. (200) Astıɤa g̲irip emetken‿delė, başçísí toqto, dep qoydu deyt. (201) Genenbay biyaɤıŋ g̲ɐrasá aybalta‿ɤarmap cig̲it cėldet turɤan eken deyt. (202) Deg̲ende anan, toqto deg̲eni genenbaydˀı tiktep turup toqto deg̲en eken. (203) Otur mĭnday deptir. (204) Oturat. (205) Qaydan geldiŋ. (206) Göldön geldim, qırɤızmın. (207) Emĭ̲ bi‿cėrden u:ru‿ɤılıp, uşáq süylöb̥ö. (208) Boyaq cáyít ķenen, mal cáyít. (209) Biz qıtaydın cáranĭna öttük, orus, qıtay çėkti taqtav‿atat deptir. (210) Bul bir‿miŋ sėg̲iz‿cüz 'altımışínçí‿cíldarı taqtalat çėk.

(211) Qırɤız 'törtkö b̥ölŭ̲nöt, b̥irö qızıl‿sú:luq qırɤız, ekinçisi anciyandıq qırɤız, üçünçüsü 'qarateg̲indik qırɤız anan 'arqalıq qırɤız. (212) To: tayaŋg̲ɐn, tetig̲i 'çátqal, ala‿b̥uqa, alaydan beri‿g̲özdöy arqalıq dep qoyŏt. (213) Arqa deg̲en söz, biyik deg̲en söz. (214) Qarateg̲in azırqı tajikĭ̲standaɤı badaqşáŋ. (215) 'Pamirlik qırɤız, sárĭ̲ɤol tetig̲i dev‿atpa/yvızb̥ı cánaɤı avganistan, pakistan, tajikistan ortodoɤu. (216) Qırɤız törtkö b̥ölŭ̲nöt, qırq birg̲e 'bölünböyt. (217) Cánaɤı qırq birg̲e gelcirb̥aylar bölŭ̲p cüröt. (218) Azır aɤ‿ölöŋdü altˀĭ̲mışqa bölüv‿iysėŋ bolot, tu:rab̥ı. (219) Azır mına cön‿lė

onduɤ̆onduq bolŏɤalsá̆lė bölünö̆b̲erip ge:̆vürö, oşėntiv̆elė tamtaŋdav̆atışát. (220) Ova men bir çíɤarma cázdım. (221) Anĭn baş teması çá:ɤrat. (222) Göl ayaɤı daɤĭ arıq tuqumunŭ başçísí genenbay sóŋ̆kölg̲ö çírlu cíyíŋg̲ɐ topqo b̲arat. (223) Oş̆cėrg̲e ɤalıs bolŭp. (224) 'Qayrăɤaytĭp ǩelĕ atqan mezg̲ilde, cúmg̲ɐldın qızarttın, gilemçė deg̲en cáylo:sú arqılu: cól tartıp ǩelĕ atsá, astĭnan üç atçán gezig̲iptir. (225) Bir ɤayqıdan. (226) Cánĭnda bizdin aɤ̆ölöŋdük bökötön sáyapk̲er b̲ar̆eken. (227) Cėti cig̲it menen ǩelĕ atqan eken. (228) Ǩelĕ atsá̆lė, üş cig̲itter attan tüşüp, al uvaqta míyzam oşóndoy eken, bir g̲işi ǩöp ǩişig̲e sálam beriş ǩereğ̲az g̲işi g̲öp ǩişig̲e sálam beriş ǩerek. (229) Atçán ǩişig̲e, cö: g̲işig̲e sálam beriş ǩerek deg̲en mıyzam bar eken. (230) Üçö attan tüşö̆ɤalıp sálamdaşát, emĭ̆ tüştönö g̲etkile deyt. (231) Oşól mezg̲ildĕlė bökötön attardı̆ɤarap turup ǩözü çáçírap qalɤan eken. (232) Genenbay b̲ayqaptır. (233) İ: bir attı g̲ördü, qaysí at boldŭken bu üç attın biri dep. (234) Üçö teŋ zıŋgıraɤan, zıŋqıyɤan attardı minip cüröt deyt. (235) Gelĭv̆elė bir daɤĭ̆bir̆az bastırɤanda, çáy̆ɤaynamda ciyi:rmadan aşú:n tütün turɤan bír cėrg̲e gelg̲en eken. (236) Oşó ayíldın başçísí̆ken, mırzaqmat deg̲en cig̲it. (237) Genenbaydın ataɤı oŋg̲o, sólɤo uɤula baştaɤan mezgil̆eken. (238) Oşóndo genenbaydı çíqırıp kelĭ̆p, bat̆elė ɤozŭ sóydurtŭp, qısír emi tayɤa b̲atat tilėtip, tamaɤ̆aştın qamında cürg̲öndö ay qol çáyqaylĭçí dev̆aqırın eşike çíɤıp, sėrindep bir döŋdö turb̲aybızb̲ı dep, bökötöŋdü uquptur, bökötöŋ qaysí atqa ǩözüŋ tüşüv̆atat dep. (239) Te:tig̲i germede turɤan güröŋ at deptir. (240) Oşónŭn tişin açpayb̲ı bökötön, tö/rt asíy ekenĭ̆n biliv̆atat, tört asíy. (241) En tamg̲ɐ cóɤ̆eken, cónunda b̲ir taq̆paɤ̆elė bolb̲osó, có:r̆pordon qalɤan, çím gürö̆eken, qolɤo tiyeb̲i geneke ya. (242) Emi araketteneli deptir. (243) Kişig̲e o:zuŋan çíɤarb̲a dep. (244) Taydın etin cėg̲endĕyin qımızdarın cáŋılap, baya cól tartqan gişĭ̆ni al ub̲aqta oşóndoy míyzam bar eken. (245) Sált oşól eken. (246) Qurcúndarınă et sálĭp, uzatıv̆atqanda çáyɤa b̲ata ɤılalı deg̲ende genenbay cig̲it batăɤĭlat̆ken da. (247) Emĭ̆ inim ta:nıştıq, ękö:b̲üz dos bolb̲oylub̲u cáşím ulŭken sėnden deptir. (248) Genenbay menen dos

bolɤondon qantip qaçám deptir. (249) Anĭn ŭçün emne ɤılışím ķerek deptir. (250) Gürөŋ attın güçün üş cílɤa ḅer deptir. (251) Ataq mende ḅolsún, qalɤanĭn barı sėniki ḅolsún deg̱eneken. (252) Bayg̱e ḅolovu emne bolot. (253) Mırzaqmat içinen ızırĭnıptır, cön⌣lė genenbay emes quday ḅolsóŋ daɤı, aşíŋ içeyin, qadırıŋa çíçáyín dep munŭn g̱ılıp turɤanĭn g̱ɐra dev⌣elė anan, iy genenbayɤa cáraşqan at bizg̱e da cáraşát deptir. (254) Genenbaydın şáɤı sína tüşŭptür. (255) Oş⌣cėrden⌣lė cig̱itter attardı tartqıla dep turup, astĭnda miŋgen geroz deg̱en qıyín atı ḅar⌣ken, alıs cólɤo talıḅaɤan. (256) Qızarttan çíqqan, boron⌣törg̱ö tün cárımdan o:p qalɤanda ķelĭptir. (257) İyün ayí⌣ken. (258) İyün ayínĭn ayaɤı ḅolŭp qalɤan eken. (259) Gündün uzunu, tündün e/ŋ g̱ısqa mezgili⌣ken. (260) İtterdin ünŭnön, bayaɤı qoyçú qoloŋ, al uḅaqta ɤoydu tüŋkülöp da ķezekteşip qaytarɤan mezgil eken. (261) Qoyçúlar ķelĭp qalĭptır. (262) Bayḅiçėsinĭn atı çülüy eken. (263) Attar çárçáp keldi, cáqın cėrde at barḅı. (264) Botoqandı 'teẓ çíqırɤıla deptir. (265) Erteŋ menen gün çíɤa maɤa g̱elsin deptir. (266) Anan bir ɤoyçú aytĭptır arqandalɤan atım bar dep. (267) Get, azır cönö deptir. (268) A:n cėrg̱e ürül bürül bolɤondo, mına üŋkür bi⌣cėrde turat. (269) Sėn görgön cóqsúŋ da, qamay bilesiŋ üŋkürdü. (270) Botoqan arqı cánaɤı kiletķaɤa ɤorolordo eken, cánĭnda bir ɤoyçúsú ḅar⌣eken ọmey qoşŭnasí ḅar eken, a⌣da bir cáqtan o:p ķelg̱en eme⌣ken. (271) Anan it ürg̱öndö bayaɤı qarap al uḅaqta gün çíqqaŋg̱ɐ çėyin cátıp qalɤan bir tu:ra ĕmes iş bolŭp qalat eken. (272) Tirü: g̱işi gün çíqqançá turuş ķerek ẹkẹn. (273) Gündün nurun ķörüş kereg̱⌣eken. (274) Genenbaydın qoyçúsu g̱el⌣tat, al sálam beriptir. (275) Oy ķel, cáyçílıqpı. (276) Cáyín daɤĭ emnesin qaydan bilem, bol genekeŋ çáqırıv⌣atat, tez gel dev⌣atat dep. (277) Botoqandın bizçė ķliçķa, azırqıçá qayman atı ḅar⌣eken, qayḅar deg̱en, genenbay botoqandı qayḅarım dep síylap turçú eken. (278) Öydö tura⌣ɤalĭp sálam berçi⌣ken aɤa. (279) E cönöylü deptir, gel. (280) Eçkinĭn sütŭnön cásálɤan, botoqan bir cüzdöy eçki gütüv⌣alıv⌣elė uşú üŋkürdö cáyí⌣ɤışí otura⌣ḅerçi⌣ken. (281) Ekĭ etekti türüp, qoşŭnasína aytĭptır, mal sálɤa ķöz ḅol emi, genekeŋ çíqırıv⌣atıptır

ⷦettim dep. (282) Qızıl qoːʏo gelgeŋge çėyin elė, tigi ʏoyçú ẹkö: çóʏŭ_gelĭptir. (283) Oşóndo_lė botoqan qırʏa sálĭp zamatta_lė cóq bolŭptur. (284) Tigi at menen şálpaqtav_alıp cönöböybü. (285) Atqa cėtkirbey çúrqaʏan oŋoy ⷦişi emes ta. (286) Qulun iliniv_atqanda genenbaydın ayílına barʏan eken. (287) Genenbay baːtır qayaqta. (288) Namaz oquv_atat. (289) Ay tamaq bışíp qaldı, antip mintip qaldı deşiptir. (290) ⷦirip baya et cásáv_atqan üydön, bir boz_üy toltura et bışív_atsá üydö ʏonoqtor da bar_lė tigi bu dep qalışíptır. (291) Qımız içiv_etten cėp, anan namaz oqŭp, çíʏıp ⷦeltat deptir. (292) Anan genenbaydĭn astĭnan çíqsá_lė, bas berĭ_kel deptir. (293) Elden bölüv_arı çíʏarʏan eken. (294) Cúmgaldın gilemçė cáyloːsúnda, al cáyloːnu bilem deptir. (295) Emĭ bilsėŋ emi oşó cáyloːdo ciyirmadan aşúːn tütün bar, bir çím güröŋ at bar, asíyı tört deptir. (296) En tamgasín aytçí baːtır degen eken. (297) En tamgа cóʏ_eken, eːr toqumçán gördük, cónunda_lė qalʏan belgi eme bolbosó deptir. (298) Cárayt, arı_getsė altı_gün, beri_getsė üç ⷦündö ʏoluŋa tiysė bolobu degen_eken. (299) Cön_lė ⷦamoⷦton araq sátĭp ⷦelgendey gep qılıv_atat ta, tigi daʏı işėniv_atat da özünö. (300) Oy 'at miniv_anı arqandap, tuşáv_ubara bolup qol baylap cürömbü, ekí çóŋ çárıq tiktir deptir, ögüzdün tersine, ⷦeçke çėyin. (301) ⷦeçke uqtaym, es alam et da cėv_iydim ele ʏap, bir ciliⷧ_etti aşíq cėv_iygem, cön turbay deptir, qozunŭn etin cėv_iygen eken. (302) Özümdü súːtayín ⷦeçke çėyin, el oruŋ gotorʏondo çúrqaym keçke deptir. (303) Tetigi cáyloːdon çúrqaʏan_tat. (304) Oşóndon cánĭnda ordobay degen cigiti bar eken, genenbaydın bul azırqıçá telahranitel, 'cán cigit eken. (305) Anı 'çóŋ ayíptan genenbay ʏutqarĭp qalat qara_ʏoldon. (306) Al genenbay cön_lė öydö ʏaraʏan gişige ʏol sálʏan cigit eken. (307) Oy... geneke dev_anan emĭne dayardatayín degende, tapançáŋdı ber deptir. (308) Tapançásí bar eken. (309) Oşól ubaqta tapançá, on oʏu meːn. (310) Nevarne cóq it quş degen bolot, görüŋgön círtqıç menen qubalaşíp cürmök belėm bul 'bir. (311) Çárıqtı tiktir, qozunŭn cártĭ etin böksölöp, qol qurcúŋgа,

rükzaķ azırqıçá, qol qurcún, qol çánaçqa qımız cúmşáɤ̮iyletip qoy deptir, boldu deptir. (312) Anan orduḇay ẹkö el oruŋgʁ oturɤanda kiçine bul cól tartqanda qımız ķüyüķtüröt dep ayran işçü̮ken botoqan. (313) Eç̮kim bilḇeyt, munun qayda gетĭpˀ barătqanĭn. (314) Cíldım deptır. (315) Genenbay menen orduḇay aqırında döŋgö uzatqanda̮lė bir ma:lda̮lė ıldıy cáqtaɤı itter te/ ıldıyqı ayíldın itteri çú:ldap qaldı deyt. (316) Oşóndo̮lė getti deyt çúrqaɤan boydon. (317) Cė/rge cárıq ķire̮lėkte ɤızarttin eteginе cėtti deyt, qalĭŋ̮çiyge. (318) Uşúndan çíqqan at cėtpeyt. (319) Anan özü ḇir bulaqtın başína ḇarıv̮aqırın cáşírun cėrge cátıp, ķiçine azıqtanıv̮alĭp anan cátqan eken, 'tüş̮o:ɤondo bayaɤı ayílɤa cėtĭptir. (320) Aɤa öydŏ̮ıldıy ba:rĭ̮bir eken. (321) Asqaḇı, zo:ḇu ķetçü̮ken. (322) Bu iyazbektin enesi elė, enenĭn atı gim elė. (323) Có:q, al ayalı, ey ata atın unŭtuv̮atpaymbı. (324) Oşól çóŋ ene aytqan cáŋĭ gelin bolŭp kelgende, gördüm elė, çá:r taştĭn beti menen̮lė birö: çúrqap ķel̮tat. (325) Qorqup, cásĭnıp oturuv̮alɤam üygö dep. (326) Qara tördön. (327) Anan oşó̮gişi oŋoy çúrqayḇı. (328) Ba/rıv̮ayíldı bayqav̮oturat, dürḇüsün goşó ala̮ḇarɤan eken. (329) Deŋiz dürḇüsü ḇar eken genenbayda. (330) Ayíldı aqmalav̮otursá gilemçėnin, cáylo:nŭn 'teskey ḇeti qaça tö: ɤuyruɤu ĕken deyt. (331) Ķişĭnĭn töşünön gelgen. (332) 'Tö ɤuyruqtˀun arasína girip, bir cėrge ıŋgʁylanışĭptır. (333) 'Tö: ɤuyruqtˀun arasına mal cáyílbayt. (334) Ayílɤa ulam çúquldap, cáqındaptır. (335) Anı có… ķişi otŭrat deyt, birˀ döŋdö̮lė qımız içiv̮elė. (336) Gün batĭp ķeltat deyt. (337) Botoqanda 'bir ɤasiyet bar eken. (338) Monday cúşáp cátqan qoydun arasína girsė, ɤoy ürkçü emes eken. (339) Bo:rtoqtov̮elė girçü ĕken qoydŭn arasına. (340) Anan it ürçü emes eken. (341) Üçünçüsü qanday azo cílqı boloḇu, qaçír̮at boloḇu, astˀĭnan çíqsá turup qalçú̮ken. (342) Oqto sálıv̮alıv̮elė cėtelėp ķete̮ḇerçi eken. (343) İ: cáqındadı dev̮anan bir ɤoro̮ɤoy, miŋdey ɤoy cáyílıp ķeliv̮anan, qoy ɤozŭsú menen cáyílıp ķelĭp, ekinçi üydün cánĭna toptoşúv̮atat deyt. (344) Arĭ̮cáqta̮lė ķüypölöktöp gemegede ekĭ üç qazaŋgʁ cigitter alaɤdı ḇoluv̮atat deyt. (345) Ķüröŋ at qayda ḇoldu̮ken dev̮elė attı ɤarav̮atıptır. (346) Bir ma:lda

arĭ‿cáqta tüzöŋdö ekĭ‿ɤız attı oynotuv‿elė arĭ‿b̥eri, ekĭ at deyt. (347) Bi̥rö: çím cėrde, bi̥rö: çím güröŋ at tiyerde eken, cėrdi at emne b̥oldu‿ken ataŋ görü. (348) E̥kö:nŭ‿teŋ alɤısí g̲eliv‿atat ta. (349) Cɵn˺ g̲oyo‿b̥ermek bele, ançá b̥arɤanda‿yin dep. (350) Bir ma:lda‿lė, ay tamaq cáqındadı üyg̲ö g̲irb̥eysiŋerb̥i dep, qoy üyg̲ö cú:şáy baştaɤan. (351) Gün batqandan giyin cig̲itter, eldin ba:rı bir çóŋ boz‿üygö gire‿b̥aştadı deyt. (352) Cig̲itter baya eldir sėldir görŭnüp, çára g̲ötörüv üylörg̲ö g̲iriv‿atat deyt. (353) A bir cig̲it qıyqırdı deyt, qızdar berĭ‿kelg̲ile depçi. (354) Ekĭ attı alıp, ekĭ g̲ermeg̲e b̥aylasá, e̥kö, anda germenĭn arqandan cásáyt‿ken, uzu:n germede e̥kö: eki cáqa ırɤıştav‿atat deyt, arĭ‿b̥eri. (355) Úye qudanĭn qudretçilig̲i, cėrdi at da oŋoy emes‿ken deptir. (356) Munu da alış k̟ereg̲‿eken dep. (357) Ekĭ‿ɤızdı attan tüşŭrüv‿üyg̲ö g̲ir dep qaldı deyt. (358) Bo:rtoqtop qoydun arasína b̥arĭptir. (359) Ündör uɤuluv‿atat deyt. (360) Attarɤa k̟işėn sálĭna elekpi deg̲ende, teri ɤurɤay‿lėk kiçine arĭ‿b̥eri ırɤıştav‿atat, demĭn bassín dep ayt˺ĭp qoydu deyt. (361) Oşóndo‿le botoqan uçúp cėtiptir, e̥kö:n‿teŋ cėtelep mĭnday aqırı:n çíɤıp, tıŋşáp, etke alaqsíp, sėn al, men al bolŭv‿atqan mezgilde 'basmayíldardı bekit˺ip turup, üzöŋgünün bi̥rönü uzar˺ĭp turŭp, cė:rde at, cėteke ɤatu: cürg̲ön at eken deyt. (362) Birin minip, 'qayra ertesi g̲ünü çíɤa bu‿cėrg̲e mına uşúl bo͡u top‿taşqa cėtken eken. (363) Almaq sálmak, e̥kö‿teŋ gülüg̲‿at eken. (364) Geliv‿anan qulŭkeni cėt deptir. (365) Genekeŋe b̥arsáŋ çóŋ süyünçü b̥eret deptir. (366) Qoyçúsúnŭn atı quluke‿ken. (367) E ɤuday sáqta bul có:r menen g̲ɐçán cėtem deb̥eybi. (368) E/ı mınday tüzg̲ö çíq deptir. (369) Gim geziksė meni ayt deptir. (370) Berb̥esė cíɤıv‿al deptir. (371) Sáɤa ɤol götörsö men có:p berem dep. (372) Genenbay uluqsá:t berip qoyŭptur. (373) Bayíŋ bolob̥u, emneŋ bolot, k̟elátqanda attan tüşüp beresiŋer dep. (374) Arızdanĭp genenbayɤa b̥arat, botoqan cib̥erdi deçi berb̥eg̲enĭn göröyŭn, k̟imisi b̥olsó daɤı atın cíɤıv‿al deptir. (375) Tig̲i daɤı teminiv‿alĭp mĭnday b̥arsá, oŋolb̥aydın cílqısín cėlėg̲e qulundarın, qulundu‿b̥elerin aydap ilg̲en atıptır. (376) Attı g̲elė deptir tig̲i da b̥arĭp. (377) Oy cóq deg̲ende qımız işçi. (378) Ay şá/şĭlış menen

bartam deḇeyḇi, tiǧi da qoquy söz tüşünböǧön neme ʏo, al emne şáşĭlış desė, eköḇüzdün tĭşĭḇiz ötpöyt deptir. (379) E min emĭ tiǧi attı deptir, botoqan ayttı deǧende. (380) A botoqan barıv‿elė cėtelėv‿alçíken cini‿ǧelsė. (381) Arızdanĭp genenbayʏa barasíŋbʾı, bara‿ḇer dep qoyçú. (382) Sóʏum gerek bolʏondo, mĭntip qaraʏanda‿lė özdörü berçi‿ken, genenbay oşóndoy aytĭp qoyŭptur. (383) Andanʾ gemĭp qalasíŋarḇı. (384) Sóʏum, sá:nĭn dayardap, miŋgiçin dayardap qoyŭp tur dep. (385) Oşónŭ menen anăn genenbayʏa cėtet. (386) El cáŋĭ elė qımızʏa çíʏıv‿atqan‿eken deyt. (387) Tiǧi daʏı elǧe ḇarĭp sálam beriv‿elė anan, ey geneke botoqan ciḇerdi deptir. (388) Özün apkelĭptir, gözün apkelĭptir deptir. (389) A tiǧi qoŋşŭsúna qayaqa‿ḇarĭp keldiŋ desė gög‿oyroqton geldʾĭm dep qoyŭptur da, cúmǧæl dev‿aytpayt‿ken. (390) O:zŭnan söz teskeri çíʏıp ǩetpesin dep. (391) A ʏoyçú ʏaḇar eken, ay bolot cürü‿cürü dep şáşíp ketĭptir. (392) Gúröŋ at beken dĕsė, ay güröŋün qaydan bilem, daʏĭ‿ḇir cė:rdesi turat deptir. (393) Üŋkürǧö ǧirǧizip cáŋĭ elė ḇaylap keldik dep. (394) O:zuŋa may, o:zuŋa may, cür tamaǧ‿iş dev‿elė. (395) Bir ciǧitti aytqan eken, tu:ḇ‿alʏan baytaldı cėtelėtĭp, bir tö:gö qımız, tattu‿pattu, tamaʏın cėtelėtĭp, üŋkürdü ǧözdöy cönötkülö, el tamaʏ‿içkençė. (396) Bas, cür u:lke süyünçü‿ḇolot deptir. (397) Quday‿ur munu emne síylap qaldı dev‿el taŋ ǧælat. (398) Baya qızmat qılʏan ciǧitter ḇar da. (399) Azırqıçá zabqoz, bayaʏı zaveduyşiylėr, snapjėnĭster da. (400) Bir cílqıçísí ḇar‿ĕken genenbaydın, at deǧende cántıʏınan cáta‿ʏalʏan. (401) Tüŋküsün cílqĭ qaytarĭp keliv‿anan, attăn tüşüv‿atĭp, ekĭ at deǧendi uʏŭp qalĭptır. (402) Ataŋ‿görü ʏantĭp, ekĭ attı, qaydan geldi ḇoldu‿ken. (403) Botoqan cöŋ gelǧen cóq, murda‿ǧünü ǧelĭp ǩetti elė, ekí‿ǧündö cėtĭp ǩelė‿ʏaldı. (404) Cáqın cėrden apkeldi‿ḇeken. (405) Attı ǧörüş kerek boluv‿atat da, tiǧi da at deǧende cántaʏınan cátaʏalʏan neme‿ken. (406) Tamaqa delė cürögü cátpay‿lė, bayaʏı arı‿ḇeri ḇasíp turat deyt. (407) Bir malda, baytaldı ǧimge cėtelėtebiz dep eki ciǧit çíʏıp boş ǩişi bar‿ḇeken dev‿atsá‿lė, apkel baytaldı deptir.

(408) Men cėtkirem üŋkürg̲ö, el cėtkençė men cėtĭp qalam deptir. (409) Oşėntˇĭp ķelĕ atsá, berki bayaʏı qızmat qılʏan cig̲itter taŋ qalat da, quluke: eldĭn arasında törd̆ oturat. (410) Anĭn atı qalıʏ eken, ömürü gişig̲e til⌣albaʏan neme ĕken. (411) Qıyíʏ⌣eken ķliçķasí, qayman⌣atı. (412) Bu⌣ʏanday elpek bolŭp qaldı, taŋ⌣görkü⌣rayíndıqı deşiv⌣anan búl elpek bolo⌣ʏalçí emes⌣elė. (413) Delė al başqa g̲işĭnĭn cúmuşŭn cásáb̲ayt⌣eken, özünŭn g̲ʁna cúmuşún cásáyt⌣ken. (414) Anan có:rŭtuv⌣at miŋgen, arĭqtatıv⌣at miŋgen, gişĭni g̲örsö⌣lė ızırına⌣b̲erçi⌣ken, mo‿urekini cö: ʏub̲alap, cė⌣b̲olsó cė eşėk miŋgizip qoyçú eme⌣ken, ög̲üz miŋgizip qoyçú eme⌣ken dev⌣elė. (415) A:n⌣lė genenbay, el menen tamaʏ⌣içip, çíʏıv⌣attanalı dev⌣ondon aşú:n gişi attanıp, cönög̲önçö bayaʏı cílqıçí cėtken eken. (416) Baytaldı baylav⌣antíp mintiv⌣atqanda, el g̲elĭp qaldĭ deyt. (417) Tö:dög̲ü qımızdˇĭ antip mintip tüşürüv⌣elė, eme⌣ʏılĭptır. (418) Ay otur, üyg̲ö g̲irg̲ilė b̲oluv⌣atqanda elė, genenbay ʏolun çáyqav⌣elė, attardı, sáʃrsána at boluv⌣atat da, sėni cánaʏı göpköndü g̲örg̲özöyün cánaʏı mırzaʏa dev⌣atıptır da. (419) Ękö⌣teŋ sú:p qıçírap turat deyt eken, cėr çápçíp. (420) Gúröŋ attı közü… cė:rdi at da oŋoy emes eken. (421) Cė:rdi attˇĭ aq⌣súdan qonoq ķeldi, oşŏyáqa cib̲ereli, ękö:⌣ʏatar tursá ta:nılat. (422) Emi botoqan öŋün burdaptır. (423) Öŋü baya ordub̲ay aytĭp qalat, ay emne öŋün buruş bat⌣ĕlė da, qazaŋg̲ʁ ķiyizdi ʏaynatˇĭp turuv⌣elė, sárala⌣ʏılıp sálab̲ız deg̲ende, cílqıçí oşŏ⌣cėrden emne sėn er b̲olsóŋ başqa g̲işi şėr⌣emes beken, arqandı b̲ışírıp, cólb̲ors çá:r ʏılıp, bolb̲osó ta:nılĭp qalat deptir. (424) Anan mındaydan da on⌣birdi cásáp on⌣ekĭ at qılıp taştaş ķerek, 'oqşóşturup. (425) Aralaştırıp bir cayítqa çíʏarıp. (426) Bir sú:tup, bir taptap desė, genenbay cáraysíŋ, cáraysíŋ gir⌣çíq aqılıŋ bar deptir. (427) Tu:ra aytat dep. (428) Sėn cílqıŋdı ötkör, b̥irö baʏat. (429) Sėn erteŋ ķöçüp kelĭp biyaqa ʏal da, ķüzg̲ö çėyin öŋün oŋdoʏula deptir. (430) Sáratan ötköndöŋ giyin gelsė⌣lė on eki çá:r at turat deyt. (431) Opoqşóş deyt. (432) Tig̲i daʏı qıyín cílqıçí⌣ken. (433) Qançá asiy dep, tört, bir asiy eki asiy, üç asiy ʏılĭp turŭp, cėti sėg̲iz

asiy ɤılıp barĭp turup, aralaştırıp. (434) 'Baːrı gürөŋ at deyt teptegiz. (435) Anan çáːr‿ɤılıp tıştaɤan, bi̯rөː cáqpay turat deptir, anı özüŋör miniv‿alɤıla deptir. (436) Tört attĭ emetet, bayaɤı baygege ɤoşúla‿beret. (437) Genenbaydın çáːr attarı, al ɤaysí çáːr at çíɤıv‿atqanĭn delė‿eʌl bilbeyt. (438) Cėntek boloḃu emne bolot, baː çáːr‿at çíɤıv‿atat deyt. (439) Oşól gürөŋ at ķelgende‿yin, eki cílda‿yin cúmgʁlda 'türkmön ací ɤaza‿bolot. (440) Aşí berilėt, 'miŋ cílqı sáyílĭp, sóŋ‿köldö aş bolot dep, qaḃar cázdıŋ günü getken‿eken, el cáyloːɤo göçüp atqanda. (441) Ķüzdö atıŋardı taptaɤıla, balḃanıŋardı dayardaɤıla, nayzekeriŋdi dayardaɤıla, 'baş‿baygе miŋ cílqı, toɤuz cámbı deptir. (442) Anan bөköteŋ anan, baya 'çáːr attı taptap, anın cánĭna da 'beşti ɤoşqon eken. (443) Cigitter ekíni minip cüröt deyt. (444) 'Tört çáːr at ķetĭp baratat deyt, ürtüktölüp. (445) Sėgiz cigit qurçáp, çáḃarman baldar ɤoşó getĭp barătat deyt. (446) Ķetĭp baratqanda genenbaydı ɤoçqoɤo bi̯rөː ɤonoq bolŭp ket dev‿alıp qalĭptır. (447) Cüz çámaluː gişi ḃarat, özü al aştın tartiḃi uşúl üyünŏ̆ ala‿barĭp, sáːy turɤan cílqısín ayday‿ḃarat‿ken. (448) Cílqıçísí ɤoşó ḃarat. (449) Atçíları ɤoşó ḃarat. (450) Genenbay emetken‿eken taːnır‿ḃeken dep. (451) 'Tigˀi 'qaːtuː izdetiv‿atat deyt. (452) Baya tamaɤ‿içip, eşĭke çíɤıv‿atqa giçine eme sálayín dev‿atsá, at cóq deyt. (453) Taş‿lė içip qalsámçí dep tigi cön‿ĕlė cánĭn goyoːrɤo cėr tappay bayaɤı cigit síypalaɤan eken. (454) Balyaː‿lė içip qalsámçí dep. (455) Emĭ erteŋ menen iz ɤuḃalaym deptir. (456) Balançá attı apkel, tülönçö attı ap‿kel. (457) Erteŋ menen iz ɤuːyun, izge sálam desė, taŋgʁ cúːq, nöşör‿ŭrat daɤı iz öçöt. (458) Tilėgi taş qaḃat. (459) Sóːdagerlėrden tıŋçí ciḃerėt. (460) Qazaqa çėyin izdetet. (461) Gúrөŋ at 'címcírt. (462) Tişĭŋe taş tiygir, sóyuv‿iydi ɤo, cánĭn goyoːrɤo cėr tappay cüröt deyt bayaɤı cigit. (463) Uɤulaʌt biyaqa, izdev‿atat 'qattuː depçi. (464) Mal aydaɤandardan, tiyaq biyaqtan toy‿aş bolɤon cėrden, ulam birinçi özü ḃarḃastan, bi̯rөːnü ɤarap kelçi gúrөŋ at ķörünөḃü dev‿elė. (465) Ay delė gúrөŋ at attuː cóq deyt. (466) Anan eme‿ḃolup qalɤan mezgilde, emi taːnır ḃeken anı, gök ciḃek menˀen ürtüktölŭp, qızıl ciḃek menen sárı ciḃek menen ürtˀŭktölŭp, tört at

ǩelĕ atat deyt, cigitter ɤurçáp ǩel◡atat deyt. (467) Tigĭge gögᵕürtúq táqqan eken. (468) Anan baya bayɤazı, bayzaq, mırzaḇḳ degen cúmgɐldın töḇöldörü eldĭ başqarĭp, balançá ayíl, balançă cėrge◡ɤoŋgula, tölönçö ayíl tülöncö cėrge◡ɤoŋgula dev◡arɤay cėrde cürŭşöt da. (469) Baya mırzaqmat qarap turŭp, te qayqıdan gelĕ◡atqanda taːnıɤan eken. (470) 'Tetigi gúröŋ at meniki deptir. (471) Tigi gögᵕürtük. (472) 'Cėtken eken, aç ürtüktü, eːne, at meniki dev◡elė. (473) Al uḇaqta attın ürtügün açqan, er öltürgöŋgö cė ɤız zorduqtᵓăɤᵓaŋgɐ ḇaraḇar eken ayípqa cíɤılasíŋ. (474) Eːsi cóqpu, uluqsáːt cóq. (475) Qalıstar turɤanda aytíş kereg◡eken. (476) A ordoḇay dagı bir ölörman qıyín eken, tigini ırɤıtıv◡iyĭptir arĭ◡gözdöy, ḇar, attın balaketin al deyt. (477) Çúrŭ◡çú baştap, tigilėr ayíl üst qıla baştaɤanda anan bayɤazı gelėt, ay emne çúrŭ◡çú. (478) Bou gúröŋ at meniki, atımdı alıp ber deptir. (479) Qaysí at. (480) Boɤu gögᵕürtükçön. (481) Baːrı◡lė ürtüktölüp turat. (482) Ay sėnin atıŋbı daːna, cáŋılbaysíŋbᵓĭ. (483) Oy ɤulunŭnan baqsám, tört asiydan ötköncö, 'qantip cáŋılam ya deptir. (484) Ǩirpigінen taːnıym. (485) Emĭ gözü elė açíq deyt. (486) Oşėntsė◡lė, at kimdiki deptir. (487) Genenbaydıqı. (488) Emi attı açív◡iygeŋge uquq cóq kelsin deptir. (489) Genenbay ɤayda. (490) Qoçqordo ɤaldı. (491) E/ɾtesi günü genenbayɤa aqırın tıŋçí ciḇerĭptir orduḇay, cėyt qoquy, taːnıdı attı dep. (492) Genenbay ḇolsó cüz baş boz◡üy tigip. (493) Erteŋ menen genenbayɤa sálamdaşábız dep, tiyaq biyaq nemelėr gelgende, eldin baːrı◡lė sėziptir, bir çírlu iş boloːrun, bilĭp turat, at talaş bolot azır. (494) Emnĕ◡ḇoloːr eken dep. (495) Ekiden çáːr attı bir ḇoz◡üygö özünçö girgizip, tört cigit qaytarıp turat deyt. (496) Ekí◡ekiden, sėgiz cigit. (497) Attın üstᵓünö 'kişi girgeŋge uquɤu cóq. (498) At çápqan bala giret, sáyapker giret, attĭn eːsi giret. (499) Bi̯rö: gelĭp aşíq cėm berip ǩeteḇi cė butŭna mıq qaɤıp ǩeteḇi dep. (500) Attın üstünö kişi girgeŋge uquɤu cóq. (501) Súːnu da tigi bala götörüp ǩiret eken. (502) Cigit cön◡lė súːnu ozŭna ɤuyat◡ken. (503) Sáyapker aytat, balançá tükünçö sú◡ver dep. (504) Erteŋ menen genenbay baytal

sóyduruv‿eldi ɤonoqtoɤondo, eḷi‿altımıştan aşú:n ǩişi gelg̱en eken. (505) Tamaɤ‿içip bir sira, qımız içiv‿oturɤanda‿yín anan söz başta‍lïptır. (506) Bayzaq ayttı deyt, bu geneke tışta‿le bir cig̱it iylav‿atat, bu sènde cáb̦ılɤan tört attïn bi̦rö: meniki dep. (507) Bu at al sènï̆n g̱oluŋa ɤa/nday tüştŭ̈ elè deptir. (508) Quda sö:g̱‿arqılu: b̦arïp cürb̦ösün, só:da sátıq, cè tartu:, cè‿b̦ir ayípqa‿b̦arïp cürb̦ösün. (509) Qaysí at dep. (510) Oy cáb̦ılu: attın birö:. (511) Anan ayíptar çálı toɤuz toqmol, toɤuz esè deptir. (512) 'Sèksèn bir ɤulundu ber deg̱en söz. (513) Ayíp. (514) Toɤuz ayíp toqmol, toɤuz esè dev‿atat. (515) Qalıstar çóɤulsún, attın öŋün aytsín emï̆ eldin ǩözünçö. (516) Çím gúröŋ dedi deyt tig̱i cig̱it. (517) Asíyín aytsín deg̱ende, altı asíy dedi deyt. (518) Asíyí belgilü deptir. (519) Có:rŭdaŋ g̱ɐlɤan taq, belgi cóq belè, munusún aytsín deg̱ende, gülüktŭ̈ da có:rŭtup mineb̦i dedi deyt. (520) Çím gúröŋ, anan anda toɤuz ɤalïs çóɤulsún deyt. (521) Toɤuz ɤalïs çóɤulat. (522) Súro: b̦erï̆p ǩirişti deyt, ay ɤayra‿ɤaytalaçí çím gúröŋ dev‿atasíŋ, altï asíy eken, belgi sèlgi cóqpu. (523) Cóq. (524) Ekinçi súradï deyt, qayra ɤaytala sözüŋdü dep, qayra ɤaytaladı. (525) Attard˜ï cètelèp çíɤïp, ekï̆ at cètelènï̆p çíqqan eken. (526) Ta/rt ürtüg̱ün attın dep, ekí attın teŋ ürtüg̱ün tartsá, opoqşóş çá:r‿at turat deyt. (527) Bayaɤı cig̱it 'şálaq dev‿elè oturŭp qaldï deyt, cáldırav‿elè. (528) Bi̦roq özünŭ̈n atïn tiktev‿atat deyt. (529) Ękö teŋ ırɤışta‍p, cèr çápçíp, sú:tulŭp turɤan emelèr. (530) Anan miŋ cílqıɤa çíɤat. (531) Toɤuz cán, miŋ cílqıɤa çá:r‿at. (532) Eldin ba:rın uzatat. (533) Anan baya mıqtïlardı ɤonoqtoyb̦uz, genenbay ayíptı, bayg̱eni biyaqa aydatıv‿íyip, qonoq bolup bír on‿çáqtı cig̱it menen qalɤan eken. (534) Çó/ŋ boz‿ŭ̈ydö oturup, ǩöp mıqtılar oturɤanda, oy at talaşqan mırza qayda cüröt, çíqırɤılaçí deptir. (535) Quday‿urdu, el oyloyt, genenbaydın qara özgöylük da cèri‿bar‿ĕken. (536) Bu emne daɤı birdeme ɤılıp ǩünö:lögön‿tab̦ı tig̱ini, alar ayíbın deg̱i aldı, bayg̱esin deg̱i aldı deyt. (537) Tig̱indey g̱elï̆p oturdŭ̈ deyt. (538) Eldin emesinĕ g̱elï̆p, tizelèp, bi̦rö ɤımız súnsá, o:z tiyip qarap qaldï deyt. (539) İnim bir g̱ezde dos boloyun desèm, bir attı ayap, qaɤıp silkip, sözg̱ö síndırïp qoyduŋ elè, emï̆ dos bolosúŋbu deptir. (540) Tig̱i

cáldırav‿lė turup qaldĭ deyt. (541) Qayra súrav‿atam, dos bolosúŋbu deptir. (542) Súrasá ḇerḇesė atıŋa, sú: uquruq sáldım deptir. (543) Súrasá ḇerḇesė, itiŋe sú:q qolumdu sáldım, atıŋdın öŋün buruv‿ayív‿aldım. (544) Atıŋ çá:p bayg̲e aldım. (545) Emi dos bolosúŋbu deptir. (546) At sėniki dep, çá:r at qalɤan eken germede. (547) Er toqum taştap ket da, attı al deptir. (548) Tig̲i cig̲it çúrqap kelĭp tĭzesin quçáqtap qalɤan eken, emi dos, bír‿tuɤan boloyun dep.

Dooran degen emen bilesizbi?

(549) Do:ran deg̲en bul özü baylıɤına çireŋgender ṭirü:sündö özünö aş beret eken. (550) Ṭirü:sündö özünö aş beret eken. (551) Ṭirü:sündö. (552) Anan oşól uḇaqta daɤı‿ḇír qırɤızda cindi sáyăsát bar‿eken. (553) 'Ḳüŋ ayal cė‿ḇolsó sá'lındı dep qoyŏt eken. (554) Anın qoynŭna da cátpayt eken. (555) Al batırqan qaysí ayaldın üyünö tünösö oşól üydün ulaɤasında cátıv‿ottu erteŋ menen tamĭzat eken. (556) Al ayalɤa eç kim tiyg̲en da aqısí cóq. (557) Mildet tezek terip kelĭp batırqan qaysí ḳöçödö ḇolsó, üydün g̲ɐna otun cáɤıp oşėnt᾽ĭp᾽ cüröt eken. (558) A:nan ölg̲öndö‿ɤadimkidey aq ḳepindev‿aru: cú:yt eken. (559) Cánaza oqulat eken, moldo‿g̲elip. (560) Qapşítqa qoyŏt eken ayaldarĭ qoşóq‿qoşót eken. (561) Batırqan do:ran berem dep emetet. (562) Ṭirüsündö ta:rımbaɤan bayaɤı ölg̲öndöyŭn᾽, ta:rınsá tirim ta:rınsín, balançá et cėtpey ɤaldı, tükünçö ḳiyit cėtpey ɤaldı deyt dev‿anan aq kepindev‿aru: cú:p, qapşítqa ɤoyŏt, ayaldar qoşúv‿atat deyt. (563) Anan tig̲i tezek terip, bayaɤı özünŭn elė bayaɤı eski adatı menen tezek terip, batırqan oşyaqtın otun cáɤış ḳerek da, qaptaɤı tezekti ɤoyŭv‿üstŭnö oturup qoşóq qoşót deve‿lė ɤalĭşát. (564) El bar da, teg̲erektep turat deyt. (565) Ey bu da ḳüyg̲önŭn aytĭp qalsín.

(566) Oy batırqan oyronum,

ala‿ḇaşta ɤorɤonuŋ.

(567) Ala‿g̲öz menen qaḇanı,

aydap cürŭp sórɤonum deptir.

(568) Baqaçídan meni aldıŋ,

Baːtır, barqıma cėtpey neg̲e aldıŋ.

(569) 'Beş oːz söz bilbes qatındı,

baːtır, mal ɤorotup neg̲e aldıŋ.

(570) Oy oyronum,

oː düynö g̲özdöy attandıŋ.

(571) On‿oːz söz bilbes qatındı,

pul ɤorotup neg̲e aldıŋ dep qoşúv‿atat deyt.

(572) Eneʌŋ durayíndı cáːɤın cápqılaçí deb̲eybi, desė, özüŋ cáːɤıŋ cáp, ölg̲ön gişĭsiŋ dep, tışta g̲işĭler b̲ar da. (573) Oy sėn ölg̲ön gişĭsiŋ da, özüŋ cáːɤın cáp, aytĭpˀ qalsín dep. (574) Oʌşėntip qoşúp, bıqíylarĭn çúquv‿aqmaɤın çíɤarıptır. (575) Ǩiyːn aqzuːra deg̲en baybiçė b̲olot. (576) Anan daɤĭ‿b̲ir cátaqçí b̲ar eken. (577) Al el cáyloːɤo g̲etsė cátaqta eg̲in súɤarat eken, qalat eken. (578) Beker et, beker ɤımızdan gim qaçát, barb̲aybı. (579) Doːran ötǩözüv‿atsá. (580) Cálɤız ayalı, cártĭ alaçíɤı b̲ar eken. (581) Üyünö g̲elėt, gelĭv‿lė batırqandˀĭnˀ on g̲ɐtını ǩüyüv‿atat, cálɤız apçėm bolsóŋ öldüm qoşóq qoş deptir (ayalına). (582) Oy şėrmende b̲olob̲uz, ǩişĭ uqpasín qoquy deveyb̲i. (583) Eneŋ durayín cálɤız ɤatın güyb̲ög̲ön maɤa g̲im güyöt dep töpöştöp girveyb̲i. (584) Anda‿b̲ir on çáqtı tütün bar eken. (585) Qoşó súː‿súɤarɤan, eg̲in baqqan. (586) Oy emne taŋ‿atpay cin tiyip dev‿elė b̦irö: g̲elėt. (587) Eneŋ durayín qoşóq qoş desėm qoşpoyt. (588) Ay emi aɤa ırımdap mal sóyuş ǩerek deyt. (589) Apkel te ɤunaˑcíndı, sóyɤula deyt. (590) Çála‿b̦ıla moldosú da tab̲ılat. (591) Ǩepin da tab̲ılat. (592) Anan qapşıtqa ɤoyŭp qoyup, ay ɤuːraɤırım tayaq cėy‿eleg̲iŋde, qoşúp qutul desė, anda ayalı ɤoşót 'deyt.

(593) Ey üydön çíqqan tentek cóq,

eptep sèptep tıyín tapsáq,

anı sála:r çöntök cóq deptir.

(594) Eki ɤanat gereg̲e üy bolɤondo ölsöŋçü.

(595) Törkündön gelg̲en quna:cín uy bolɤondo ölsöŋçü.

(596) Cárma açíta:r çèlèk cóq, cè talqaŋg̲ɐ elèk cóq,

ölüg̲üŋdü göröyün bir qudaydı ɤarap ölsöŋçü deptir.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben İbrayev Sabırbek Saparbekoviç. (2) Ak-Ölöŋ köyünün sakiniyim. (3) Yaşım altmış biri geçip altmış ikiye yaklaşıyor. (4) Doğup büyüdüğüm yer Ak-Ölöŋ köyü, Balıkçı şehri. (5) Okuduğum, çalıştığım, emek verdiğim yer. (6) Kendim Arık uruğundan, Sarıkalpak soyunun geliyorum. (7) Sarıkalpak soyu, Kalçuulundan. (8) Arık atanın iki oğlu olmuştu, Cootatır, Baltatır. (9) Cootatır'dan Conküçük, Baltatır'dan Balban Sarıke. (10) Biz Sarıke'nin sülalesindeniz. (11) Sarıke'den beş çocuk (doğmuş). (12) Beş Qaman, Onon, Sárĭʏaldaq, İtimboqu, Sárĭʏalpaq. (13) Dört çocuk: Beşqaman, Onon, Sárĭʏaldaq, İtimboqu, Koçkor bölgesinin Karaküngöy köyüne yerleşmiştir. (14) Sarıkalpak soyu Ak-Ölöŋ köyünde, Toŋ ilçesinde, göl tarafa yerleşmişler. (15) Sovyet hükümeti dağıldığında bu şekilde ilçe olarak bölünmüştür. (16) Sarıkalpak'tan beş çocuk, Orus, Kalça bir anadan. (17) Akkoz, Ömür ikinci anadan. (18) Üçüncü anadan Onon. (19) Onon'dan Şompor, Boşke, ünlü Sayakbay Karalaev Şomporuulundan. (20) Boşke'nin soyu Ketmen-Töbö'de, Göldük adlı köyde yaşıyorlar. (21) Oradan duymuştum. (22) Tam olarak bilmiyorum. (23) Şimdilik kapat düşüneyim ben. (24) Boşkeyiz dediler, Boşke Şompor'un oğlu diyordum, aslında ağabeyi imiş. (25) Sonra köye gelip sorduğumda yaşlı adamlar söylediler. (26) Boşken'nin çocuklarından burada sadece Kubanıçbek ağabeyin oğlu Bazek kaldı. (27) Bayğoco imiş, kalan dokuz aileyi Genenbay atamız keşife, yer keşfi yapın diye göndermiş, oradan dönmemişler. (28) Onlardan haber gönderir. (29) Ketmen-Töbö'de Göldük adlı köy varmış, orada oturuyor. (30) Evet. (31) "Buranın yeri iyi değilmiş, hayvanlar zorlanıyor, buraya gelmeyin Genenbay" der. (32) Sonra Genenbay atamız, bizi Sa̱batar molla getirir buraya. (33) Hayır, molla ile danışarak. (34) O Semiz-Bel'e gider, Töböy diye yaklaşık üç yüz aile vardı, "katılacaksalar bize onluk olarak katılsın." (35) "Oraya gidip sayı bin aileye ulaşırsa kavga çıkar" der ve buraya geldiğinde Töböy'ler göç ederler. (36) "Arık uruğu yaşatmaz" diye. (37) Töböy uruğu şimdi beş aile Karaküŋgöy'de bulunuyor, kalanı şu Narın, At-Başı'ya kadar kaçıp gitmişler. (38) Töböy eskiden Ak-Kırçoo'daki kanal Töböy arık diye adlandırılırmış. (39) Sonra Töböy(ler) gitmişler, biz de sekiz yüz yetmiş aile olarak burada yaşamaya

başlamışız. (40) Boluştuk[59] seçimleri başlar. (41) Rus hâkimiyetine geçmişiz. (42) Boluşluk seçimler başladığında Ruslardan emir gelir. (43) Sonra Genenbay çaktırmadan halkı gezer, inceler, öbür tarafa keşifleri gönderir. (44) "Falancaya benim itibarımı anlat, yeğenin mi, dayın mı, buraya taşınmalarını sağla." (45) Tölöngüt o zaman gelir. (46) Bunların dedeleri de gelir. (47) Abuke anlatırdı. (48) O zaman bunların ataları da gelir. (49) Esenbay'dan. (50) Oradan, buradan gelir. (51) Qalçúludan gelir, Malgeldi denen. (52) Böylece Sarıkalpakın öz adı Meŋim. (53) Üç kardeşin ağabeyi, dördü hırsızlık yapar, Sarıkalpak'ı yakalarlar. (54) Açığa çıkıp. (55) Tüccarları soymak yasakmış, kanuna göre. (56) Tüccarlar savaş dahi varsa geçebiliyorlarmış. (57) İkişer ikişer olup dördümüz savaşıyorsak bile dokunamazmışız, sen de dokunamazsın. (58) Mal sana da lazım, bana da lazım. (59) Silah yoksa sıkıntı yok, geçsinler diye, geçiriyorlardı. (60) Onlar öyle giderken tüccarları soyarlar ve yakalanırlar, on iki yaşındaki Sarıkalpak'ı ele verirler. (61) On sekiz yaşındayken Beş Kaman (Sarkalpak'ın) özgürlüğüne kavuşmasına vesile olur, sarı keçinin kefaretine gelen Sarıkalpak olarak bilinmesi işte bundan. (62) On iki yaşındayken üç ağabeyi tüccarları soyarlar, bir kişi vefat eder. (63) Mal dışında. (64) Yakalandıklarında ceza parası öderken vefat eden şahsın yerine başka bir adam (alacağız) derler. (65) Sonra üç tane abisi Sarıkalpak'ı ikna ederler: "Sen daha reşit değilsin, biz bir şekilde seni kurtarmaya çalışacağız, iki, üç sene dayan" diye, tüccarlara katılır. (66) Deve yederek Taşkent'ten Kaşgar'a, Kaşgar'dan Carıkent'e kadar gezer, tüccarlarla, yabancılarla gezer ve yaşı on sekize gelir. (67) Abilerinden haber yok. (68) Sarıkapak abilerine karşı memnuniyetsizlik duymaya başlar. (69) Böylece ticaret yaparken bir günü Karkıra'ya gelir. (70) Ticaret yapmak için. (71) O zamanlarda Buğu, Sarıbagışın Karkıra'ya sözü geçermiş. (72) Qılcíldın çocukları diye. (73) O zamanlar sınırlar daha belirlenmemişti. (74) Böylece ticaret yaparken Arıkların köyüne gelir ve Beş Qaman'ın evine konuklarlar. (75) Beş Qaman güçlü yiğitmiş. (76) Yaşı otuza gelmemiş daha. (77) İki eşi varmış. (78) Halkı yöneten güçlü bir yiğitmiş. (79) Tüccarlar o eve gelir, alış veriş o evde gerçekleşirmiş. (80) Başka bir yere gitseler, orada soyulurlarsa o köyden hiç kimse sorumluluğu almıyormuş. (81) Beş Qaman'ın köyündeyken onun bulunduğu yaylada hiç kimse tüccarlara saldırı yapamazmış. (82)

[59] Boluş-Rusça "volost"-nahiye. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.1, s.128.

Beş Qaman'ın bin koynuna önderlik eden bir sarı keçisi varmış. (83) İğdiş edilmiş keçi. (84) Ayrı, avlunun yanında, evin yan tarafında tümsekli çadır, üstü branda bezi ile keçe ile örtülmüş. (85) O tümseğe çıkıp sarı keçi yatarmış, koyunları getirdikten sonra. (86) Sabahleyin koyunları götürümüş, çoban peşinden gidermiş. (87) Akşam koyunları getirdikten sonra o tümseğe çıkar ahırı yatarak takip edermiş, koyunlardan yolunu şaşıran olursa aramaya gidermiş, bulurmuş, çobanı alarak. (88) "Yirmi beş at verelim" diye tüccarlar önceden istemişler, hayvanların önünde gitmesi için (yönlendirmesi için) diye, o zamanlarda ticaret çoğunlukla hayvanlarla gerçekleşirdi. (89) Buradan Andijan'a kadar hayvanları yönlendirmek için gerek. (90) Yirmi beş eyerli ata değişmemiş Beş Qaman. (91) Yirmi beş ata. (92) "Hayır, keçim haysiyetli" diye. (93) "Atlarınız benim ilgimi çekmez" diye, o dönemlermiş işte. (94) Böyle günlerin birinde tüccarlar gelirmiş. (95) Kırk deve, kırk katır. (96) Ticaretin yoğun döneminde. (97) Bir çocuk, bir gence, yetişmiş bir gence göz dikmiş, kalpağı sarı, beyaz değil. (98) Sarıkalpak'ın kendi adı, Ezan okunup konulan adı Meŋim. (99) O Menim'i fark etmiş. (100) "Bu güneylilere, Sartlara, Farslara benzemez, galiba, Kırgızdır" diye. (101) Çaktırmadan soruşturmuş. (102) Tüccarlara belli etmeden. (103) Sonra o yaşadıklarını anlatır. (104) Sen benim kardeşimsin, falanca. (105) Bu Sono, Sarı-Ton soyuna yakındır. (106) Bir soyu tam olarak aklımdan çıkmış. (107) Sono, Sarı-Ton Ak-Su'da yaşiyorlar. (108) Bunlara çok yakın. (109) Çok yakındır. (110) Sonra "sen benim kardeşimsen, bunlara ben şikayette bulunayım" der, gidecekleri gün, "o sarı erkeci gördün mü?" demiş. (111) "Gördüm, o koyunları yönlendiriyor" demiş. (112) Deveyi tutmak için gittim ve görüp şaşırdım, koyunları buraya getirip koyunlar geçene kadar gözlemliyor, sonra tekrar koyunların önüne geçiyor. (113) Bu olmadan koyunlar ileri doğru yürümüyorlar, diye, öyle özel hayvan bu. (114) "Gideceğin gün onu kesip (etini) devene yükle" demiş. (115) "Bağırsağını köpeğe ver, derisini ayrı bir poşete koy, etini ayrı bir poşete koy, kafasını da sakla" demiş. (116) Tüccarlar ticaretini bitirip hayvanlarını toplayıp gidiyoruz derken çoban Beş Qaman'ın yanına gelir. (117) "Efendim sarı erkeç yok", "Etrafa bakın" der, "erkeç hiçbir yere gitmezdi, yatardı orada" der ve tüccarların liderini çağırıp: "hiç biriniz gidemezsiniz" der. (118) Sonra herkes endişelenmeye başlar. (119) "Her yeri arayacağım, nerede" der. (120) "Halkım sarı erkeci çalmaz." (121) "Yirmi beş ata satmamıştım, hepiniz biliyorsunuz." (122) "Bulacaksınız (veya) yerine birini

vereceksiniz" der. (123) Tüccarların hepsi yüklerini tekrar indirirler. (124) Meŋim'in devesinden keçinin eti ile terisi, kafası çıkar. (125) Beş Qaman'ın bu suça karşı istekleri böyle imiş: "Bir deve, bir adamınızı alırım" demiş. (126) Yükü ve devesi ile birlikte alır. (127) Kumaş, malları ile (birlikte alır). (128) Tüccarlar kurtulduklarına sevinirler, "zaten uşaktı" diye, kurtulurlar öyle giderler. (129) Meŋim'i ise kardeş ilan eder, evlendikten sonra. (130) Sonra halk da: "Sarı kalpak giyip gelmişti" diye Meŋim adı unutulur, Sarıkalpak denilmeye başlar. (131) Sarıkalpak'ın birinci eşinden, bizim Ak-Ölöŋ'de yaşayan Orus, Kalça, ikincisinden Ak-Koz, Ömür, bu şekilde işte. (132) Üçüncü karısından Onon doğar, burada yanılmışım ben, Kara-Küngöy'de oturan Ondanmış. (133) İkisi farklı. (134) Ondan Şompor, Boşke çıkar. (135) Şompor'dan ünlü Sayakbay Karalaev. (136) Şompor iki ataya ayrılır. (137) Bu aralar iki ataya ayrılmaktadır. (138) Kendi aralarında üçe bölünüyorlar. (139) Qalçuulu üçe ayrılıyoruz. (140) Orusuulu da üçe ayrılır. (141) Ak-Kozu sadece bir aile. (142) Tek bir Onluk (onlar). (143) İçinden onluk olarak ayrılıyoruz. (144) Böylece Beş Qaman'a nazar mı değer, yoksa hastalanır mı? (145) Daha otuz yaşına gelmemiş, iki karısı varmış. (146) Nişanlanmış kızı kalır. (147) Hastayken, bir gün "başım" demiş ve düşmüş. (148) Vasiyetini dinleyelim derken: "Sarıkalpak olarak bildiğiniz Meŋim'i ben kardeşim olarak kabul ettim, nişanlanmış (kızımı) almak için tartışacaksınız" der. (149) O dönemlerde hazır kızı kim istemez ki. (150) Ben de evlenmek isterim, Qamay da evlenmek ister. (151) Böyle olur. (152) Sonra Sarıkalpak evlenir (kızla). (153) İşte o ikinci eşinden Ak-Kozu, Ömür dünyaya gelir. (154) Ömür'ün iki çocuğu olur, Eraalı ile Mırza. (155) Esengul bahadırın hücümü sırasında Kalmaklar kaçarken Eraalı dört Kalmak çocuğu yakalar. (156) Kalmaklar sürüldüklerinde ormanda gezen dört çocuk taya binerek gelirken önlerini keser, birisinin kulağında altın küpe varmış, "dinsiz buna güvenilmez" diye onu öldürmüş (157) Eraalı Ömür'den geliyor. (158) Ak-Kozu'dan bu Esengul abi, siz geliyorsunuz. (159) Şapak, sizler. (160) Bu da farklı anlatılıyor. (161) Bir aileden fazla değiller. (162) Nasılsa nesli devam etmiyor. (163) Kalen abinin durumu da böyle oldu. (164) Bir tane çocuk, ikişer çocuk, (bu iki çocuğun birisi) bir bir şekilde vefat ediyor. (165) Rahmetli Dokturbay şey oldu, iki çocuktan biri kaldı. (166) Arık uruğu Ak-Su'dayken. (167) Bu göle gelmemizin sebebi, Genenbay gençiken, o zamanlar Kırgızların toprakları Ruslar ve Çinliler tarafından (daha) paylaşılmamıştı. (168) Bu bin sekiz yüz elli iki, elli bir yılına denk gelir. (169)

Araştırma yapılırsa. (170) Bizim (buraya) geldiğimiz (tarihi) birileri elli dokuz diyor. (171) Bazıları yetmişli yılara işaret ediyor. (172) Bence yetmişli yıl doğrudur. (173) Çünkü Rus, Isık-Köllüler daha erken kabul ettiler (Rus hâkimiyetini), Oşlulara göre. (174) Elli dokuz doğru galiba. (175) Tam olarak bilen kişi yok. (176) Fakat bizim geldiğimiz (sene) altmış dokuz, yetmişli yıllardı. (177) Ruslar geldikten sonra girmişiz. (178) Genenbay mal mülk ve halkıyla Turpan'a gider, bizim köyden de insanlar varmış, bizim soydan da Sarıkalpak var, Orus var, Bayım var, Küçük var, bu şekilde geldikleri zaman, Genenbay Çin'e gidip sınır büyüteceğiz demiş ve Şivey soyunu getirirmiş. (179) Kırgız topraklarına doğru, Turpan, Tekez, Kunduz'a. (180) Şivey Çin hâkimiyeti altında kalır. (181) Tam o zamanlarda, buradan Genenbay giderken Çin'de (bir) soy varmış. (182) Kazak dilinde konuşuyorlarmış, Qızay diye (bir soy). (183) Qızay adlı bir soy varmış. (184) Kazakların bir soyu mu, veya Kazakların kendisi mi, neden bir şekilde Qızay olarak adlandırıldığını bir tek Allah bilir. (185) O soydan bir aksakal rastlamış. (186) Göç ederken bir yere (mola verirler), hayvanları otlatarak ilerlerler. (187) "Oğlum sen gençmişsin, buraya geldiğinde halk liderini, Şivey'in liderini öldürür." demiş. (188) Giderken hayvanları otlatmak için bir yerde dururlar, tesadüfen Şivey'e rastlarsan diye, kayın babası da öğüt vermiş: "Savatar mollayı önden gönder." diye. (189) Lideri çağırırsa. (190) "Demek kayın babam bu yüzden söylemiş." (191) "Oleceksem kendim ölüyüm." dermiş. (192) Mollanın yaşı bayağı varmış. (193) "Niye mollayı önden gönderiyim ki." (194) Bir gün haberci gelir. (195) "Seni önderimiz çağırıyor." diye. (196) (Onlar) yerleşmişler ya. (197) O dönemlerde Genenbay genç delikanlıymış. (198) Çevik, genel olarak haysiyetli birisiymiş. (199) "Ne fark eder, halkla molla da ilgilenir." diye önden gitmiş. (200) Önden girince lideri "dur dedi" diyor. (201) Genenbay baktığında savaş baltasıyla bir cellat duruyordu diyor. (202) "Dur" demek için Genenbay'a göz dikmiş ve "dur" demiş. (203) "Şöyle otur" demiş. (204) Oturur. (205) "Nereden geldin?" (206) Gölden geldim, Kırgızım. (207) "Şimdi burada hırsızlık yapıp dedikodu etme." (208) "Bu taraflar geniş otlak, hayvan merasıdır." (209) "Biz Çin vatandaşı olduk, Ruslar ve Çinliler sınırları netleştiriyorlar." demiş. (210) Sınırların net bir şekilde paylaştırılması bin sekiz yüz altmışıncı yılında yapılır.

(211) Kırgız dörde ayrılır: biri Kızıl-Suulu Kırgız, ikincisi Anciyanlı Kırgız, üçüncüsü Karateginli Kırgız, sonra Arkalı Kırgız. (212) Dağları aşan, ta Çatkal, Ala-Buka,

Alay'dan bu yana Arkalı derler. (213) "Arka" kelimesi "yüksek" demektir. (214) Karategin şimdiki Tacikistan'daki Badakşaŋ. (215) Pamir'li Kırgız, Sarı-Kol, Afganistan, Pakistan, Tacikistan ortadaki. (216) Kırgızlar dörde ayrılır, kırk bire değil. (217) Kırk bire ayıranlar bilmeyenlerdir. (218) Şimdi Ak-Ölöŋ'ü altmışa ayırabilirsin (istersen), doğru mu? (219) Şimdi onluk, onluk olarak bölünürler, bazıları saçma sapan (bölüyorlar). (220) Evet ben eser yazdım. (221) Onun ana konusu Çaaʏrat. (222) Göl orası da, Arık uruğunun önderi Genenbay Soŋ-Köl'e bir münakaşalı toplantıya gider. (223) Oraya aracı olarak (gider). (224) Geri dönerken Cumgal'ın, Kızart'ın Kilemçe adlı yaylasından geçerken önüne üç atlı çıkar. (225) Bir geçitten. (226) Yanında bizim Ak-Ölön'lü at terbiyecisi Bökötön varmış. (227) Yedi yiğit eşliğinde geliyormuş. (228) Gelirken üç yiğit atlarından inip o zamanları kanun böyleymiş, sayıca az olanlar sayıca çok olanlara selam vermesi gerekiyormuş. (229) Atlıya, yürüyerek giden kimseye selam vermesi lazım gibi kanun varmış. (230) Üçü atlarından inip selam verirlermişler: "Öğle yemeğini bizde yiyin." dermişler. (231) O anda Bökö atlara bakmış ve gözleri parlayıvermiş. (232) Genenbay fark etmiş. (233) "Bir atı gördü, hangi at acaba, bu üç atın biri." diye. (234) Üçü de heybetli, güçlü ata binmişler. (235) Biraz daha yol yürüdükten sonra kısa zamanda yirmiden fazla evin yerleştiği köye gelmişler. (236) O köyün önderiymiş, Mırzakmat adlı delikanlı. (237) Genenbay'ın namı sağa sola duyulmaya başlayan dönemmiş. (238) Genenbay'ı davet eder, hızlı bir şekilde kuzu kestirmiş, tayı kesmek için dua ettirmiş, tam yemekle uğraşırken: "Elimizi yıkayalım." diye çaktırmadan dışarı çıkıp "Tepede durup hava alalım." diye (çıkmılar) ve Bökötöŋ'ö: "Bökötöŋ hangi atı beğendin?" demiş. (239) "Şurada bağlanan kahverengi at." demiş. (240) O atın dişine bakmış Bökötöŋ, dört asıy[60] olduğunu anlıyor, dört asıy. (241) "Herhangi bir işaret yok, sırtında ufak yağır dışında, tam kahverengiymiş, elimize geçer mi ki Geneke?" (242) "'Çaba safr edelim, bakalım." demiş. (243) "Kimseye, ağzını sıkı tut." demiş. (244) Tay etini yedikten sonra kımızı yenileyip yolcuların, o zamanlarda böyleymiş. (245) Adet böyleymiş. (246) Heybelerine et koyarak uğurlarken, yemek sonrası "Dua edelim." diye Genenbay dua edermiş. (247) "Kardeşim tanıştık, ikimiz arkadaş olalım, yaşım da

[60] Asıy-Kırgızlarda at, inek, koyun gibi hayvanların yaşını belirtme yöntemi, beş yaşından itibaren her bir yıl, bir asıy. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

büyükmüş senden.” demiş. (248) “Genenbay ile arkadaş olmaktan niye kaçayım?” demiş. (249) “Bunun için ne yapmalıyım?” demiş. (250) “Kahverengi atını üç seneliğine bana ver.” demiş. (251) “Şöhret benim olsun, kazançların hepsi senin olsun.” demiş. (252) “İkramiye mi, ne olursa.” (253) Mırzaqmat kendince sinirlenmiş: “Genenbay değil, Tanrı da olsan, yemeğini yiyeyim, şerefine ediyim diye şunun yaptıklarına bak.” demiş, sonra “Genenbay’a yakışan at bize de yakışır.” demiş. (254) Genenbay buna kırılmış. (255) Tam o sırada “Yiğitler atları çekin.” diye, Geroz adlı güçlü adı varmış, uzun yola dayanıklı, atına binmiş, önlerine geçmiş. (256) Qızart’tan çıkmış, Boron-Tör’e gece yarısında ulaşmış. (257) Haziran ayı imiş. (258) Haziran ayının sonlarına doğruymuş. (259) Gündüzlerin uzun, geceleri kısa olduğu dönemmiş. (260) Köpek havlamaları, çobanlar o zamanlarda hayvanları geceleri sırayla güterlermiş. (261) Çobanlar gelmişler. (262) Karısının adı Çülüy imiş. (263) “Atlar yoruldular, yakınlarda at var mı?” (264) “Botokan’ı acil çağırın.” demiş. (265) “Sabahleyin güneş kalkar kalmaz bana gelsin.” demiş. (266) Çobanın biri: “Örklenmiş atım var.” diye. (267) “Git, hemen koş.” demiş. (268) Sabahın alaca karanlığında, mağara burada işte. (269) Sen görmemişsindir, Qamay sen biliyorsun mağarayı. (270) Botokan oradaki çitle çevrilmiş avludaymış, yanında çobanı varmış, pardon komşusu varmış, o ba bir yerlerden gelmiş. (271) Köpek havladığında bakmış, o zamanlarda güneş çıkana kadar yatmak yanlış olurmuş. (272) Canlı her kimse güneş doğana kadar kalkmalıymış. (273) Güneşin nurlarını görmesi gerekiyormuş. (274) Genenbay’ın çobanı yaklaşıyor, o selam vermiş. (275) “Gel, hayırdır?” (276) “Hayır olup olmadığını nerden bileyim, acil Gereken çağırıyor, çabucak gelmeni istiyor.” demiş. (277) Botokan’ın lakabı Qayman’mış, Qaybar diye, Genenbay Botokan’a “Qaybar’ım” diye saygı gösterirmiş. (278) Yerinden kalkarak selam verirmiş ona. (279) “Haydi gidelim.” demiş. (280) Keçinin sütünden yapılmış, Botokan yaklaşık yüz keçisi ile yazı kışı mağarada zaman geçirirmiş. (281) İki paçasını kıvırmış, komşusuna: “Hayvanlara iyi bak, Geneken çağırıyormuş, gidiyorum.” demiş. (282) Qızıl-Qoo’ya kadar çobanla ile birlikte getmişler. (283) Sonra Botokan tepeye çıkmış ve çok hızlı bir şekilde koşarak ortadan kaybolmuş. (284) Öbürü atla koşturmuş. (285) O (Botokan) koşunca atı bile geçermiş (o kadar hızlı koşarmış). (286) Kulunların bağlandığı sıra Genenbay’ın köyüne ulaşmış. (287) “Genenbay Bahadır nerede?” (288) “Namaz kılıyor.” (289) “Yemek de pişmek üzere.” demişler. (290) Girip etin

pişirildiği evden, bir çadır dolusu et pişirilirken "Evde misafirler de var." demişler. (291) Kımız içip, et yiyerken "Namaz kılıp geliyor." demiş. (292) Genenbay'ın karşısına çıkınca "gel buraya" demiş. (293) İnsanlardan uzak bir yere çekmiş. (294) Cumgal'ın Kilemçe yaylasında, "O yaylayı bilirim." demiş. (295) "Biliyorsan, o yaylada yirmiden fazla ev var, bir kahverengi at var orada, dört asıy." demiş. (296) "Damgasını söyle bahadır." demiş. (297) Damgası yokmuş, eyerliydi, sırtında sadece şey olmazsa." demiş. (298) "Tamam, en geç altı gün, en erken üç günde eline ulaşır, olur mu?" demiş. (299) Marketten alkol satın alıp gelecek gibi konuşuyor, o da inanıyor kendine. (300) "Ata binip onu tekrar bağlayacak, uğraşacak halim yok, iki büyük çarık[61] diktir, öküz derisinden akşama kadar." demiş. (301) "Akşama kadar uyurum, dinlenirim, tüh bir kemik eti fazla yemiştim, (keşke) yemeseydim." demiş kuzu eti yemiş. (302) "Kendimi koşmak için hazırlayım, akşama koşarım (yola çıkarım)." demiş. (303) Şuradaki yaylada koşmak üzere. (304) O sırada yanında Ordobay adlı yiğit varmış, Genenbay'ın muhafızı. (305) Onu büyük bir cezadan kurtarırmış Genenbay, Kara-Kol'da. (306) Genenbay kendisine saygısızlık yapanın dersini veren delikanlıymış. (307) "Geneke neler hazırlatayım?" dediğinde, "Tabancanı ver." demiş. (308) Tabancası varmış. (309) O zaman tabancanın on oku olurdu. (310) "Ne olur ne olmaz, yırtıcı hayvanlar denk gelebilir, onlarla uğraşacak değilim bu bir." (311) "Ayakkabıyı diktir, kuzunun (eti) yarısını sırt çantasına (şimdiki dil ile) koy, el tulumuna kımız da koy." demiş, "Tamam." demiş. (312) Ordubay ikisi, akşam millet evlerine çekilince, yola koyulunca kımız nefesi daraltır diye yogurt içermiş Botokan. (313) Kimse bilmiyor bunun nereye gittiğini. (314) "Ben gidiyorum." demiş. (315) Genenbay ile Ordubay onunla tepeye kadar geldiklerinde bir an aşağıdaki köpekler havlamaya başladı diyor. (316) "Tam o sırada koştu gitti." diyor. (317) Alaca sabah olmadan Kızart'ın sınırına ulaşmış, Kalıŋ- Çiy'e. (318) Buradan at ile (yola) çıkarsan o kadar ulaşamazsın. (319) Kendisi bir kaynağın yanına gelir yavaşça yere yatar, biraz yemek yiyip yatmış, öğleden sonra köye ulaşmış. (320) Onun için yüksek, alçak farketmezmiş. (321) Uçurum, kaya farketmezmiş. (322) Bu İyazbek'in anası, adı kimdi? (323) Hayır, o karısı, adını unutuyorum. (324) O yaşlı kadın söylemişti: "Daha yeni gelin geldiğimde görmüştüm, benekli taşın üzerinde biri

[61] Çarık-Çarık, işlenmemiş sığır derisinden yapılan ayakkabı. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

koşarak geliyor." (325) "Korkarak saklanmıştım evde." diye. (326) Qara-Tör'den. (327) Düşünün nasıl koştuğunu? (328) Gidip köyü izliyor, dürbününü de almış kendisiyle. (329) Deniz dürbünü varmış Genenbay'da. (330) Köyü takip ederken Kilemçe'nin, yaylanın kuzey tarafı geven otuyla doluymuş. (331) İnsanın göğsüne kadar gelen. (332) Geven otunun arasına, bir şekilde yerleşmiş. (333) Geven otunu hayvan yemez. (334) Köye doğru ufaktan yaklaşmış. (335) Bir tepede birisi oturuyormuş, kımız içiyormuş. (336) Güneş batmak üzere diyor. (337) Botokan'ın bir özelliği varmış. (338) Koyunların arasına girince koyunlar ürkmezmiş. (339) Sürünerek girermiş koyunların arasına. (340) Köpek de havlamazmış. (341) Üçüncüsü ise, huysuz at, katır, bunlar (Botokanla) karşılaşınca sakinleşirmiş. (342) Yuları geçirir, kendisiyle götürürmş. (343) Yakınlaştı diye, koyun sürüsü, bin küsür koyun otlayarak koyun kuzuları ile ikinci evin yanına toplandılar diyor. (344) Öbür tarafta ise ocaktaki iki, üç kazan yemekle uğraşan delikanlı var diyor. (345) "Kahverengi at nerede acaba?" diye bakınıyormuş. (346) O sırada ileride düzlükte atlarla oynayan iki kızı görür, "iki at" diyor. (347) "Biri kızıl at, biri kahverengi at, o da oradaymış, kızıl at nasıl bir at acaba?" (348) İkisini de almak istiyor. (349) O kadara gitmişken, bırakılır mı. (350) Bir anda "Yemek hazır olmak üzere, eve girin." diye, koyunlar da eve doğru toplanmaya başlamışlardı. (351) Güneş battıktan sonra yiğitler, herkes büyük boz üye girmeye başladılar diyor. (352) Delikanlılar yarım yamalak gözükerek ellerinde kaselerle eve giriyorlar diyor. (353) Bir yiğit seslendi diyor, "Kızlar buraya gelin." diye. (354) İki atı bağlıyor, ikisi, o zamanlar urgan kullanılırmış, uzun urgan, iki at huysuzlanıyor diyor. (355) Allah'ın kudreti, kızıl at da iyi bir atmış. (356) "Bunu da almak lazım." (357) İki kızı attan indirip "eve girin." dediler diyor. (358) Sürünerek koyunların arasına girmiş. (359) Sesler duyuluyor diyor. (360) "Atlara daha köstek vurulmadı mı?" dediğinde: "Teri kurumamış daha, biraz hırçınlaşıyor, sakinleşsin." demiş. (361) Tam o sırada Botokan atların yanına yaklaşmış, ikisini de yavaşça alıp dinlemiş, (insanlar) yemekle uğraşırken kolanı sağlam takmış, üzenginin birini uzatıp kızıl atı hızlı koşan atmış diyor. (362) Birine binip ertesi gün buradaki Top-Taş'a ulaşmış. (363) Sırayla (binmiş), ikisi de yarış atlarıymış. (364) Gelip Quluke'ye "Haber ver." demiş. (365) "Geneken'e gidersen iyi haber için büyük bir hediye verecek." demiş. (366) Çobanın adı Quluke imiş. (367) "Allah korusun, bu yaralı atla ne zaman ulaşacağım ki oraya?" demiş. (368) "Düzlüğe çık." demiş. (369) "Her

kimseyle karşılaşırsan benden selam söyle.” demiş. (370) “Vermezse döverek al.” demiş. (371) “Sana el kaldıracaksa ben varım.” demiş. (372) Genenbay izin vermiş. (373) “Zengin mi olur, diğeri mi olur, (o) gelirken hürmet göstereceksiniz.” demiş. (374) Genenbay’a şikayete gider, Botokan gönderdiğini söyle, nasıl da verecek, kim olursa olsun atını al.” demiş. (375) Koşturarak ilerleyince Oŋolbay’ın yılkılarını urgana, kulunlarını, kulunlu kısraklarını bağlayacaklarmış. (376) “Atı ver.” demiş gelir gelmez. (377) “Kımız iç en azından.” (378) “Acelem var.” demiş, o da laftan anlamayan birisi galiba, “ne acelesi deyince: “İkimiz anlamayız bu işi.” demiş. (379) “Bin haydi o ata.” demiş, Botokan söyledi dediğinde. (380) Botokan kızarsa gider alırmış direk. (381) “Genenbay’a şikayet edeceksen, git haydi.” diye. (382) Soğum[62] lazım olduğunda şöyle baktığında kendileri verirlermiş direk, Genenbay öyle buyurmuş. (383) “Bir şeyiniz mi eksilir?” (384) “Soğumunu, kımızını, atını hazırlayın.” demiş. (385) Öylece Genenbay’a ulaşır. (386) “Misafirler daha yeni kımız içmeye çıkıyorlarmış.” diyor. (387) Gelmiş, selam vermis sonra: “Geneke, Botokan gönderdi.” demiş. (388) “Özünü getirmiş, gözünü getirmiş.” demiş. (389) Komşusu “nereye gidip geldin?” diye sorduğunda: “Kök-Oyrok’tan geldim.” demiş, Cumgal dememiş. (390) “Ağzından kaçırmasın.” diye. (391) Haber imiş, “olur olur, gel diye heyecanlanıvermiş. (392) “Kahverengi miymiş at.” deyince: “Kahverengisini nereden bileyim, bir tane da duruyor.” demiş. (393) “Mağaraya götürüp daha yeni bağladık.” diye. (394) “Ağzına yağ, gel yemek yiyelim.” diye (davet etmiş). (395) Bir yiğite söylemiş: “Daha yeni yavrulamış kısrağı alın, bir deveye kımız, şeker, yemeğini koyun, mağaraya doğru yol alın, millet yemek yiyene kadar.” (396) “Gel benimle, güzel haberin için vereceğim var.” demiş. (397) “Hayırdır neden bu kadar onun ilgileniyor?” demiş millet. (398) Hizmet eden yiğitler var ya. (399) Şimdiki dille müdürler, tedarikçiler. (400) Genenbay’ın bir yılkıcısı varmış, atları çok seven. (401) Geceleyin yılkıları otlatıyor, attan inerken “iki at” kelimesini duymuş. (402) “Nasıl, iki atı, nereden geldi acaba?” diye. (403) Botoqan öylesine gelmedi, geçen gün gitmişti, iki günde dönüvermiş. (404) “Yakın yerden mi getirdi?” (405) Atı görmek istiyor, atları çok seven birisi. (406) “İştahı kaçmış, oraya buraya geziniyor” diyor. (407) Tam o sırada “kısrağı kim götürecek” diye iki delikanlı çıkıp: “müsait biri var

[62] Soğum-Kışın kesmek için semirtilen hayvan. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

mı acaba" derken: "Getir kısrağı." demiş. (408) "Ben götürürüm mağaraya, diğerler ulaşana kadar ben orada olurum." demiş. (409) Öyle gelirken hizmet eden o yiğitler şaşırmışlar: "Quluke milletin içinde başköşede oturur." (410) Onun adı Qalık imiş, hiçbir zaman kimseyi dinlemeyen biriymiş. (411) Qıyık imiş lakabı, adı da Qayman'mış. (412) "Bu nasıl böyle uysal oldu?" diye, "Bu böyle uysal değildi." (413) O başka birisinin işini yapmazmış, kendi işini yaparmış sadece. (414) Atı hor göreni, atı zayıflatıp binenlerden nefret edermiş: "Bunu yaya kovalamak lazım, ya da eşeğe, öküze bindirmek lazım." diye. (415) Genenbay misafrlerle yemek yiyip, atlara binelim derken on kişi atlara binip yola çıkana kadar yılkıcı (mağaraya) ulaşmış bile. (416) "Kısrağı bağlarken millet geliverdi." diyor. (417) Devedeki kımızı indirmiş. (418) "Oturun, eve girin." derken Genenbay elini yıkamış, atları, atlar için endişeleniyordu, "Sana gösteririm." diyormuş (Mırza'ya). (419) İkisi de dinleniyor diyor, toynaklarıyla yeri deşinip. (420) Kahverengi ata gözü… kızıl at da fena değilmiş. (421) Kızıl atı Ak-Su'dan misafirler geldi, oraya gönderelim, ikisi beraber olursa tanırlar. (422) Botokan (atın) rengini değiştirmiş. (423) Rengini değiştirmeyle ilgili Ordubay: "rengini değiştirmek kolay, kazana keçeyi kaynatır, sarı benekli yaparız deyince yılkıcı: "sen kendini ne sanıyorsun, halatı sıcak suda pişiririz, kaplan benekli yaparız yoksa tanırlar" demiş. (424) "Bunun gibi daha on bir at yapıp on iki at olarak bırakmak gerekir, benzeterek." (425) "Hepsini bir otlağa koymamız lazım." (426) "Sırayla yarışa hazırlayıp, eğitip." deyince Genenbay: "Aferim, az da olsa aklın varmış." demiş. (427) "Doğru söylüyor." diye. (428) "Sen yılkılarını başka birisine ver, o bakar." (429) "Sen yarın buraya taşın, burada kal, sonbahara kadar atın rengini değiştirin." demiş. (430) Yazın sıcaklığı geçtikten sonra gelip baktığında, on iki benekli at duruyor diyor. (431) (Birbirine) çok benzeyen atlar diyor. (432) O da çok iyi bir yılkıcıymış. (433) "Kaç asıy" diye, dört, bir asıy, iki asıy, üç asıy olarak, yedi, sekiz asıy yapmış. (434) "Hepsi aynı, kahverengi." diyor. (435) Benekli yapmış, "Biri hoşuma gitmiyor, onu kendiniz binin." demiş. (436) Dört atı yarışa sokar. (437) Genenbay'ın benekli atları, hangi benekli atın kazandığını millet bilmez. (438) Centek[63] mi olur, her törende benekli at kazanıyor diyor. (439) O kahverengi at geldikten sonra, tam iki sene sonra Cumgal'da Türkmen hacı vefat eder. (440) Aş yemeği verilir, ödül olarak bin yılkı koyulup, "Soŋ-

[63] Centek-Yeni doğmuş bebek için yapılan kutlama yemeği. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Köl'de aşı olacak" diye ilkbaharda haber vermişler. (441) "Sonbaharda atlarınızı hazırlayın, pehlivanlarınızı hazırlayın, mızrakçılarınızı hazırlayın, ana ödül bin yılkı, dokuz gümüş külçe." demiş. (442) Sonra Bökötöŋ benekli atı yarış için hazırlayıp yanına da beş atı eklemiş. (443) "Yiğitler iki tanesini biniyorlar." diyor. (444) "Dört tane benekli at gidiyor." diyor at koşum takımını takarak. (445) "Sekiz yiğit koşarak (geliyor) usta biniciler de geliyorlar" diyor. (446) Yolda giderken Koçkor'dan birisi Genenbay'ı "Misafirim ol." diye yanına davet etmiş. (447) Yüz küsür adam gidiyormuş, o törenin kendi düzeni varmış, evlerini, sağacak kısrağını da götürürlermiş. (448) Yılkıcısı da geliyormuş. (449) At bakıcısı da birlikte gelirmiş. (450) Genenbay şey yapmış: "Acaba tanırlar mı?" diye. (451) (Atlarını kaybeden) didik didik arattırıyormuş. (452) Yemek yiyip, dışarı çıkıp ata (yem) vereyim derken at yok diyor. (453) "Keşke yemek yerine taş yeseydim." diye ne yapacağını bilemedi yiğit. (454) "Bela içseydim." diye. (455) "Yarın sabahtan aramaya çıkayım." demiş. (456) Şu atı getir, o atı getir. (457) Sabah erkenden aramaya çıkayım, iz süreyim derken sabaha doğru şiddetli yağmur yağar, izler kaybolur. (458) Dileği gerçekleşmez. (459) Tüccarlardan casus gönderir. (460) Kazaklara kadar arattırır. (461) Kahverengi at yok. (462) "Dişlerine taş değsin[64] kestiler galiba." yiğit rahat duramadı. (463) "Sıkı arıyorlar." diye duyulur bunlara. (464) Hayvanların arasında, orada burada, toylarda kendisi gitmeden, birisini "gidip bak, kahverengi at oralarda mı?" diye. (465) "Kahverengi at falan yok." der. (466) Şeye yakın "Tanır mı ki acaba?", "Mavi ipekle süslenip, kırmızı ipek ile sarı ipek ile süslenerek dört tane at geliyor." diyor, "Etrafında da yiğitler geliyor." diyor. (467) Malüm ata mavi süs takmışlar. (468) Sonra Baygazı, Bayzak, Mırzabek adlı Cumgal'ın önderleri halkı yönlendirip: "şu köy şuraya yerleşin, bu köy buraya" diye geziniyorlarmış. (469) Mırzaqmat bir bakmış, geçitte yaklaşmakta olanı tanımış. (470) "Şuradaki kahverengi at benim." demiş. (471) "Mavi at koşum takımlı." (472) Hemen gitmiş yanlarına: "Çek süsü, bu at benim." demiş. (473) O dönemde izinsiz atın süsünü çekmek insan öldürmeye veya tecavüz etmek ile eşitmiş, cezası büyükmüş. (474) Sahibi yoksa açamazsın. (475) Hakimlere söylemek gerekiyormuş. (476) Ordobay da basit biri değilmiş, onu atıvermiş öbür tarafa doğru,

[64] Tişine taş tiysin-yoksun kal anlamında. C. Osmonova, K. Konkobayev, Ş. Caparov, **Kırgız Tilinin Frazeologiyalık Sözdügü,** Bişkek, 2015, s.687.

“Çekil, atın belasını al.” diye. (477) Gürültü ve tartışma başladığında Baygazı gelir ve “Hey, ne oluyor?” (der). (478) “Bu kahverengi at benim, atımı al onlardan.” demiş. (479) “Hangi at?” (480) “Şu mavi ipekli olan.” (481) “Hepsi ipekle süslenmiş.” (482) “Gerçekten senin mi, yanılmıyorsun değil mi?” (483) Daha kulunken baktım, dört asıy olana kadar, nasıl yanılayım ki?” demiş. (484) “Kirpiklerinden tanırım.” (485) “Gerçeği görüyor.” diyor. (486) “At kimin?” demiş. (487) “Genenbay’ın.” (488) “Atı açmaya hakkımız yok, (Genenbay) gelsin.” demiş. (489) “Genenbay nerede?” (490) “Koçkor’da kaldı.” (491) Bir sonraki gün Genenbay’a casus göndermiş Ordubay, demiş: “Acil gel, tanıdı (atı).” diye. (492) Genenbay ise yüz adet boz üy dikmiş. (493) Sonraki günü Genenbay’a selam verelim diye oradan buradan geldiklerinde, millet hissetmiş, tartışma çıkacağını, at münakaşası olacak şimdi. (494) “Ne olacak acaba” diye. (495) “Benekli atları ikişer (olarak) bir boz üye ayrı koyup dört tane delikanlı başında bekliyor.” diyor. (496) İkişer ikişer sekiz yiğit. (497) Atın yanına girmek yasak. (498) Atı yarışta binnecek çocuk, atı eğiten eğitmen ve at sahibi girebilir. (499) “Biri gelip fazladan yem mi verir, ya da ayağına çivi çakar.” diye. (500) Atların yanına girmek yasakmış. (501) Suyu da o çocuk götürürmüş. (502) Yiğit sadece suyu koyarmış ağzına. (503) At terbiyecisi: “Şu kadar su ver.” diye söylermiş. (504) Ertesi günü Genenbay kısrak kesip halkı ağırladığında elli, altmıştan fazla misafir gelmiş. (505) Yemek yiyip kımız içtikten sonra söze başlamışlar. (506) Bayzaq şöyle demiş: “Geneke, dışarıda bir yiğit ağlıyor, senin atlardan birisi benim diyor.” (507) “Bu at senin eline nasıl geçti?” demiş. (508) “Dünürler aracılığıyla mı geldi, ticaret, veya hediye ya da ceza olarak mı eline geçti?” (509) “Hangi at?” diye. (510) “Örtülü atların biri.” (511) Sonra ceza yazan yaşlı adam: “Dokuz kat.” demiş. (512) “Seksen bir kulun vereceksiniz.” demektir. (513) Ceza. (514) “Toʏuz ayíp toqmol.” demek, “dokuz kat” demektir. (515) “Hakemler toplansın, atın rengini söylesinler halkın önünde.” (516) “Tam kahverengi.” dermiş yiğit. (517) “Yaşını söylesin.” dediğinde: “Altı asıy.” dermiş. (518) “Yaşı belli.” demiş. (519) “Yara izi, işaret var mıydı, bunu söylesin.” dediğinde: “Koşu atında yağır olmaması gerekiyor.” der. (520) “Kahverengi, o zaman dokuz hekim toplansın.” demiş. (521) Dokuz hekim toplanır. (522) Soru sormaya başladırlar: “Tekrarla, kahverengi diyorsun, altı asıy diyorsun, işaret yok mu?” (523) “Hayır.” (524) İkincisi sordu diyor: “Tekrar et sözünü.” diye, tekrar etmiş. (525) Atları getirmişler, iki atı getirmişler. (526) “Çek koşu takımını.” diye, iki atın süslenmiş koşu

takımını açtığında önünde birbirine çok benzeyen iki benekli at duruyor.” diyor. (527) Yiğit şaşkınlıktan oturuverdi diyor, dalgın dalgın. (528) “Fakat kendi atına bakıyor.” diyor. (529) İkisi de hırçınlık edip toynakları ile yere vuruyor, hazırlanmışlar. (530) Sonra bin yılkı ceza kesilir. (531) Dokuz can, bin yılkıya benekli at. (532) Halkı uğurlarlar. (533) Değerli konukları misafir edeceğiz diye, Genenbay cezayı ve ödülü buraya göndermiş, misafir olarak yaklaşık on yiğit ile birlikte (orada) kalmış. (534) Büyük bir boz üyde otururken, asil misafirlerle otururken: “Atı almak için mücadele eden yiğit nerede, çağırın.” demiş. (535) “Allah kahretsin!” millet (endişelenmeye başlar), Genenbay art niyetliymiş. (536) “Bu gene bir şey mi düşünüyor, halbuki ondan cezayı da, ödülünü da aldı.” der. (537) “(evin) Öbür tarafına gelip oturdu.” diyor. (538) “Misafirlerin önüne gelip diz çöküp oturmuş, biri kımız vermiş, onun tadına baktı ve (Genenbay’a) baka kaldı.” diyor. (539) “Kardeşim, bir zamanlar (seninle) arkadaş olalım dediğimde, bir at için kabaca davranmıştın, beni kırmıştın, şimdi arkadaş olmak ister misin?” demiş. (540) O baka kaldı diyor. (541) “Tekrar soruyorum, dost olalım mı?” demiş. (542) “İstediğim atı vermediğin için onu yakalayıp kaçırdım.” demiş. (543) “İstediğim iti vermediğin için, soğuk kollarımla çaldım, atının rebgini değiştirdim.” (544) “Atını yarışlara soktum, ödül aldım.” (545) “Şimdi arkadaş olacak mısın?” demiş. (546) “At sesnin.” diye, benekli at bağlı kalmış (diğerleri gidip). (547) “Eyeri bırak, atını al götür.” demiş. (548) Yiğit koşarak gelmiş, (Genenbay’ın) dizlerine sarılarak: “Şimdi dost (değil), akraba olayım.” demiş.

Dooran hakkında biliyor musunuz?

(549) “Dooran” bu zengin adamların kendileri daha hayattayken kendi adına yoğ töreni yaparmış. (550) Daha ölmeden kendi adına yoğ tören verirmiş. (551) Hayattayken. (552) O dönemlerde Kırgızlarda saçma bir adet varmış. (553) “Köle kadın” veya “ilgisiz kalan” kadın denilirmiş. (554) Onun yanına da yatmazmış. (555) O Batırqan hangi kadının evinde geceliyorsa o evin giriş tarafında yatıyormuş, sabahleyin ateş yakarmış. (556) O kadına kimse dokunamazmış. (557) Onun görevi tezek toplar Batırqan hangi sokaktaysa o evin ateşini yakıp otururmuş. (558) Vefat edince yıkayıp kefenlermiş. (559) Cenaze okunurmuş, molla gelip. (560) Evin yan tarafına koyarmış, kadınlar ağıt yakarmış. (561) Batırqan dooran vermek ister. (562) “Hayattayken darılmayanlar, öldükten sonra küseceklerse ben hayattayken küssünler, şuna et yetmedi, buna giysi yetmedi derler.” diye temiz yıkamışlar, beyaz kefene

sarmışlar, evin yan tarafına koymuşlar, kadınlara ağıta başlarlar. (563) Cariye kadın her zamanki gibi tezek toplamış, Batırkan'ın (bulunduğu) evin sobasını yakması lazım ya, çuvalı yere koyup üzerine oturmuş ve ağıt yakmaya başlamış derler. (564) "İnsanlar var etrafta." diyor. (565) "Bu da içindekilerini döksün." (demişler).

(566) "Hey Batırqan yakıp yıkan kahramanım,
Ala-Baş'ta senin mezarın."

(567) "Ala köz ile Kaban'ı, sürerken…" demiş.

(568) "Bakaçı'dan beni aldın,
Bahadır, değerimi bilmeyeceksen niye aldın?"

(569) "Beş para etmez cahil kadını, bahadır neden servetini verip aldın?"

(570) "Hey yakıp yıkan kahramanım, öbür dünyaya gidiyorsun."

(571) "Bir şey bilmeyen kadını, neden para verip aldın?"

(572) "Anasını dövdüğümü, susturun." demiş, deyince "Kendin sustur, sen ölmüş birisisin" diye, dışarıda birileri var da. (573) "Sen ölmüş birisin, kendin sustur, içindekilerini döksün." diye. (574) Böyle işte adamı millete rezil etmiş (cariye). (575) Bir dönemler Ak Zuura adlı bir ihtiyar kadın varmış. (576) Bir tane de yaylaya gitmeyip köyde kalan birisi varmış. (577) Herkes yaylaya gidince o köyde kalıyormuş, ekinleri suluyormuş. (578) Bedava et, bedava kımızdan kim kaçar, gitmiş. (579) (Birisi) dooran yapıyormuş. (580) Tek eşi, küçük keçe evi varmış. (581) Evine gelir, gelir gelmez Batırkan'ın on tane karısı ağıt yakıyor, sen yalnızsın, ben öldüm, sen benim için ağıt yak." demiş (karısına). (582) "Millete rezil oluruz, kimse duymasın eyvah." demiş (karısı). (583) "Ananı dövüyüm, benim için yalnız kadın ağlamazsa kim ağlar?" demiş ve karısını dövmeye başlamış. (584) On aile varmış (o köyde). (585) Onunla birlikte ekin sulayanlar, ekine bakanlar. (586) "Sana ne oldu, sabah sabah, sinirlenip." diye birisi gelir. (587) "Anasını dövdüğüm ağıt yak diyorum, yakmıyor." (588) "Onun için hayvan kesmek lazım." demiş. (589) "Getirin şu kunacını.[65]" der. (590) Mollayı da bulurlar. (591) Kefeni de bulurlar. (592) Evin yan tarafına koyup, "Hey zavallım dayak yemeden ağıt yak." deyince karısı oturup ağıt yakmaya başlarmış.

[65] Kunacın- 2-3 yaşına basan inek. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

(593) “Evde oynayan çocuk yok, zar zor para kazandıysak, onu koyacak cebin yok” demiş.

(594) “İki kanat[66] evin olduğunda ölseydin.”

(595) “Akrabalarımdan gelen kunacın bari inek olduğunda ölseydin.”

(596) “Yarma yapmak için kap yok, kavut eleyecek elek yok, akılsız sen Allah’tan korksaydın” demiş.

[66] Kanat- Çadırın duvarını oluşturan parçalardan her biri. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Resim 8

Adı: Aygül
Soy Adı: Kurmanaliyeva
Baba Adı:
Doğum Yılı: 1964
Doğum Yeri: Ak-Ölöŋ
Uruu: Sarıtay
Eğitim Durumu: Lise
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Bökönbay köyü
Derleme Yapılan Tarih: 8 Şubat 2019

IS.K:7

(1) Men qurmanaliyĕva aygül qazizavnaˑ. (2) Aɤ̯ölöŋ ayílında törölüv̯öskö꞉m. (3) Bir míŋ toɤuz cˀüz altmış törtŭ̑nçü cílqımı꞉n. (4) Elü̯b̯eş cáşqa geldi꞉m. (5) Bizdin özüb̯üzdün uru꞉b̯uz aytaq. (6) Aytaq urusúnanˀmın, anan on cíl b̯oyu oqŭɤan k̲lastaşím asámbay asánaliyevke turmuşqa çíqqaˑm. (7) Oşól özüb̯üzdün elė ayílda turŭşá꞉t. (8) Qayĭn̯ata ɤayín enelėr abdan cáḫşí g̲işĭlėr. (9) Alardın uru꞉sú, güyömdün urusú mırzu꞉lu꞉. (10) Bizdĭ̑n tört balab̯ız baˑr. (11) Qızdar çóŋoydu꞉. (12) Oqup çóqup, ondu b̯ütüşŭ̑p, muɤˀalimdin oqu꞉sún oquştuˑ eki ɤızım teŋ. (13) Qımbatım biyalogiya fak̲ültetin büttü. (14) Bermetim süröt cáɤın büttü. (15) Azır oşól b̯oyunçá mektepte işlep cürö꞉t. (16) Çóŋ qızım bolsó, aq̯tala꞉ɤa turmuşqa çíqtı꞉. (17) E꞉ g̲içü꞉ ɤızım bolsó, ayílɤa, özŭ̑b̯üzdŭ̑n ayílɤa g̲elin bolŭp qaldı꞉. (18) Qayĭn̯atanĭn k̲özŭ̑ ötŭ̑p ketti꞉. (19)

Qayn◡nem bolsó sèksèn toɤuz cáşta:. (20) Abdan cáӈşí gişĭlè:r, alardan ayăvay cáӈşí tarʙiya aldı:q. (21) Gelĭn bolŭp oşól mektepte gezde◡lè uşúlard˘ĭn sèmyasí cáӈşí dep cürçümü:n. (22) Anan buyruq bolup, men oşól üygö gelĭn bolŭp barĭp qaldı:m. (23) Barɤanda abdan cáӈşí ɤaʙıl◡alıştı:. (24) Aq có:luɤun sálıp, çáçílasín çáçíp. (25) Oşólord˘ŭn tarʙiyasí menen cáӈşí adam bolduq qo dev◡oyloym. (26) Ulunu urmatta:, ķiçünü ızatta: degen sözdördü aytışçí. (27) Ulu:ɤa ɤayaşá aytpa, erte tu'r. (28) Oşól qayĭnata daɤı sáncíralardı aytĭp qalçí. (29) Cáӈşĭ sözdördü ayt˘ĭp qalçí:. (30) Başĭnan ötköndördü aytı:p. (31) Anan uşŭnday cáӈşí ʙolɤula dep, nasá:ttarĭnĭn ba:rın aytĭp turçú:. (32) Enem daɤı om◡bir balanı törögö'n. (33) Om◡bir ʙalanı östürdü:. (34) Bizdey ʙolŭp, oşó bizdĭn cóluʙuzdu cóldop, iziʙizdi izdegile dep, abdan cáӈşí nasá:ttarın üyröttü. (35) Tüymö tüygöndü, adep barɤanda, bilèt beken bul ɤız, birdeme bilèt bekembi dep, qolɤo tüymö ɤarmattı. (36) İyig◡iyritip ķördü:. (37) Alardın ba:rın bilgendikten, alarɤa daɤı cáӈşí gelin ataqtım. (38) Alar da meni öz balasínday görüp síylap turuşá't.

Kol önörçülük kılasızbı?

(39) Qol önörçülük ḍa ɤılam. (40) Özüm daɤı qıyaldın uçilişásín oquɤa:m. (41) Anan oş◡çèrden sáymaçí faķúltetinde bolçúmu'n. (42) Oqu:nu bütköndöŋ giyin qalpaqtarɤa sáyma sáyíp fabrikada iştedi:m. (43) Qalpaqt˘ĭn sáymasín sáyíp. (44) Qalpaq tigip iştedi:m. (45) Çèpkenderdi sáyçíʙız. (46) Oşól önördü qayra üygö gelgenden giyi:n qayín◡enem menen birgelèşip çóɤŭ iştedi:k. (47) Menĭn arqam menen enem daɤı üydön qolɤo ķiyiz cásátıv◡alĭp, qalpaq tigip cürdü:. (48) Tüymö có:luqtardın ba:rın tüyçü. (49) Cánaɤı tıvıt, tıvıt eçkiden atayí taratıv◡alĭp, oşónu iyirip anan oşóndon, cèti gelin barʙız. (50) Oşó cèti gelinĭne teŋ oşól eneʙiz có:luq tüyüp berdi, ba:rıvızɤa teŋ. (51) Qolunan iş kelbegen ķelinderge özü yúpķa jèlèti menen toqup berçü. (52) Bizdin baldarıʙızɤa çèyin baypaq◡sáypaq, cèmpir◡cümpürdün ba:rın toqup berçi'. (53) Abdan

cáӈşí gişileˑr. (54) Üydön ǩem qarç bolɤondordu, oşól eneʙizden daɤı üyröndüˑk. (55) Biroq aɤa çėyin‿elė, özüʙüzdün apaʙız, ataʙız daɤı cáӈşí gişĭlėr elė. (56) Apamdan daɤı cáqşí tarbiya alɤambıːz. (57) Qız degen iykemdüː ʙoluş ǩerek, boːruker ʙoluş ǩerek, uluːɤa ɤayaşă aytpa dep oşó ată‿eneʙiz üyrötköˑn. (58) Oşól apam, atam ękö‿teŋ cáӈşí gişĭlėr ʙolçú. (59) El síylaɤan gişĭlėr ʙolçú. (60) Tördün ǩörkü ʙoluşçú. (61) Tilėke ɤarşí alar ǩözŭ ötüp ǩetişti. (62) Qayín‿atanĭn da gözü ötüp ǩetti. (63) Qayn‿eneʙiz baːr. (64) Azır qayíneʙizdi daɤı síylap turaʙıˑz, ulam mayram sáyín barĭp, mayramdatĭp turaʙıˑz. (65) Enelėr günündö, barıp ǩöŋülün súrap turaʙız. (66) Boz‿üy cásáɤandı oşó enemden üyröndüˑm. (67) Boz‿iydin giyizderin tikkendi. (68) Bizge atayí bir boz‿üy ençilėp berdiː. (69) Anan qalɤan ǩem qarçíların bolsó özüʙüz toluqtav‿ataʙız. (70) Boz‿üydün ǩeregesi, uˑɤu, tündügü, oşólorɤo boːlordon sóɤoʙuz. (71) Giyizin daɤı, qırqın bolɤondo ɤoydun cündörün qırqıv‿alĭp, alardı tıtıːp, sávap, cúːp anan çiyge orov‿anan ǩiyiz cázayʙız. (72) Al ǩiyizderden qayra boz‿üygö üzük cávaʙız, tuːrduq cávaʙız. (73) Oşóndoy‿lė daɤı oşó qoydun, eçkinin cündörünön tıvıtĭnan, cílqının cálınan qırqıv‿alıp arălaştırĭp boːsún sóɤoʙuz, üzüktün cėːgin iyĭriv‿alaʙız daɤı anan giyiːn işteyʙiːz.

Boz üydün cabdıktarın aytıp beresizbi?

(74) Boz‿üydöʙü. (75) Boz‿üydün cábdıqtarı eki üzügü ʙolot, astıŋqı üzük artqı üzük boloˑt. (76) Astıŋqı üzük, artqı üzük boloːt. (77) Astıŋqı üzükö qoːzdolŭp boːlor taɤılat. (78) Artqı üzügünö ʙolsó, arqandan eşĭlip cásálaˑt. (79) Astĭnda ʙolsó tört tuːrduq ketet. (80) Tuːrduqtun başında cáʙusú ʙolot. (81) Anı daɤı oymolop cásáyʙıˑz. (82) Özünçö taqsáq delė ʙolot, biroq tuːrduqtun başına ɤoşúp delė cásáyʙız. (83) Taːr sóqqon cóqmun, biroq enemdikin, qayn‿enemdikin ǩördüm da. (84) Sóqçúː. (85) Cánaɤı boz‿üydün uːq tizgiçterin sóqçúː. (86) Oşólordun baːrın ǩördük. (87) Al uʙaqta cáş balaluː bolɤonduqtan, özüm sóɤŏ‿alɤan cóqmun. (88) Men alʙarstı cönŭndö aytˀĭp bereyiːn. (89) Özüm apamdı, atamdı daɤı albarstı basçí. (90) Apamdardı daɤı özŭnün

çóŋ atasí ıyíq kişi ḇolɤon eken. (91) Oşól atasí emi tayataḇız da. (92) Çó/ŋ tayatalarɤa gözŭ̈nö görünçü ke'n. (93) At minip ǩetĭ̈p baratqanda alḇarstĭlardı a: dep qarap, bular oturɤan turḇayvı dev‿anan bit qaraşíp oturuşçú‿ke:n alḇarstĭlar. (94) Anan oşó beşik'te ḇaldarı ḇolot eke'n. (95) Oşólordu aytĭ̈p berip qalçí. (96) Oşól çóŋ tayătaḇız qandaydır bir ǩözŭ̈ açíqtıq cáyíḇar‿ĕke'n. (97) Anan ǩiyi:n uşúlardan törö‿atqan ayaldın, ay balançá cėrde bir ḡelĭ̈n tolɤotuv‿atat oşórekinin qandaydır bir oşóɤo ziyan qılaḇız deḡen nemelėr ḇolot‿ĕken da. (98) Oşónu tiḡi‿ḡişi bilip anan ǩiyin beşikteḡi balasín öŋörüp ǩetĭ̈ptir. (99) Anan attın daɤĭ ɤasiyeti ḇar‿eken da. (100) Oşól attın qasiyeti ḇolɤon‿çün tiḡi‿ḡişiḡe cóloy‿alḇay, arqasínan cálĭnĭ̈p cálḇarıp balamdı ḇer dep alḇarstı, oşėntçi‿ken da. (101) A:n e: dev‿anan tiḡi‿ḡişi mende‿mes tiḡi atta ɤasiyet bar turvayḇı dev‿anan giyin attan tüşpöy. (102) Balasín emĕt'ĭ̈p duaŋdı üyröt, duaŋdı üyrötkünüŋ dev‿anan giyin arqasínan e:rçitiv‿alĭ̈p cürçü‿ken. (103) Anan qandaydır ḇir oşó duasín üyrötköndö eḡerde at, moḇu atıŋ boluv‿atat, co‿ḇolbosó senĭ̈n öpköŋdü üzmökmün, moynuŋa, cónuŋa miniv‿alĭ̈p turŭ̈p aylaŋdı ɤana ḡetirmekmin dep, aytat ĕken da alḇarstı. (104) Anan i: mende emes qasiyet, atta‿ken dev‿anan ǩiyin duaŋdı üyröt deyt. (105) Anan bayaɤı balasín alış üçün anan duasín üyrötöt‿ken. (106) Anan biroq üç kündün içinde al cėrḡe tüşsöŋ, qaysĭ çėrḡe ɤatsáŋ daɤı men ḡeyra u:rdap ǩetem deyt‿ĕken. (107) Anan oşól üç gün boyunçá, oşól üç gün attan tüşpöy, attın üstündö cürüv‿anan giyi:n oşól duasín üyröŋgöm deyt. (108) Çóŋ tayătalarıḇız. (109) Anan oşól apamdı daɤı basát, apamdı cáḫşílıqa ḇasçí‿ken da alḇarstı, (110) Apamdı alḇarstı ḇasqanda boyuna ḇolçú‿ken da. (111) Anan bizdi delė azır oşó atamdı da basĭ̈p qalçí. (112) A:n oşólordun emesi ḇolsó ḡerėk. (113) Meni daɤı basát ta. (114) Bir qandaydır ḇir eşĭ̈kten‿lė padrujǩalarım bolŭ̈p şáráqtap süylöşŭ̈p ǩelĕ atıv‿elė ilip qoyɤon eşikti delė qadĭ̈mkidey açát. (115) Uqtav‿atqanĭ̈mda oşónu sėziv‿atıv‿elė anan, i: tiḡilėr ḡelĕ atqan turvayvı dev‿atıv‿elė anan qıymıldavay ɤalasíŋ, bayaɤĭ alḇarstı ḇasíp atqan bolot. (116) Anan oşól uḇaqtarda delė oşó cáqşílıqa‿lė basát oqsóyt. (117) Alḇarstı basqanda‿yin cáqşílıq bolot ta. (118) Apamda da cáqşílıq bolçú. (119) Al oşó

boyunda bolŭp töröçü. (120) Bizde delė oşó bolot anan. (121) Ҟöbünçö̯lė oşó cáqşílĭqta basqandarın ҟörŭp cüröbüz.

Balanı beşikke saluu boyunça aytıp berseŋiz.

(122) Balanı beşike sálu̯boyunçá enemdin cásʏan ırımın aytĭp bereyin. (123) Biz oşẹ̇ntip balalu: bolduq. (124) Balalu̯bolʏondon giyi:n, qadimkidey eşikt᾽ĭn astĭna çínısín alıp sú: menen başíbızdan sú: süylöp turŭv̯anan sú:sún tegeretip ırʏıttı. (125) Bismillday rahma:n rahi:m menin qolum emes, umay enenĭn qolu, uşú bala̯baqıram, uşŭ ėrde ösüv̯önsün, amăn̯esėn bolsún dep, özünŭn ırım círımdarın cásap turŭv̯anan giyi:n sú:ʏa üş tükürtŭp turuv̯anan giyi:n sú:nu tögüp çínĭnı çėrge gömörŭp qoyçú. (126) Andaŋ giyi:n tegerektegi ҟempirlėrden çíqĭrĭp ҟelĭp, balamdı beşike sálıv̯atam dep borsóʏun cáşáp, tamaʏın cásáp, tegerekte bir pạdrujka, üç kempiri bar̯bolçú, oşólordu çáqırĭp ҟelĭp, üş cóŋ apalardı çíqırıp ҟelip, alar daʏı ırım gılıp, özdörünŭn eski có:luqtarĭnan apkelip, uşú bizdi önsün, össün dep, có:luq ҟeçėsinen, çüpŭröktörŭnön götörŭp ҟelişçi. (127) Anan balanı oşóntiv̯anan beşikte ırımdap, a̯degende beşikti arçá menen arçálap, töşöngüsün sálıp, üş çükönü sálĭp oşónu, oŋ, oŋ, oŋ dep üş cólu öydŏ ıldıy tegeretet. (128) Anaŋ giyin oşėntiv̯anan ҟempirlerdi ırımdap, oşŏlordun apkelgen có:luq ҟeçėsin qoşó beşike sálıp, birö:nŭn có:luʏun başína sálĭp, qalʏandarın beline baylap oşẹ̇ntçi. (129) Oşėntiv̯anan beşike bölöŋgöndön᾽ giyi:n, ırımdap bölögöndöŋ giyin betĭne toʏuzdap çüpürök cábat eken, anan oşónu beşikte anan ҟötörüv̯alıv̯anan baybiçėlerdĭn astında cügünösüŋ. (130) Artqa ʏaray basíp daʏı cügünösüŋ. (131) Astıʏa ʏarap daʏı üştön üştön cügünösüŋ. (132) Andan giyi:n uşúl umay̯ene tınç̯uqtat dep balaŋa qa:lo: aytıv̯anan giyin beşĭk termetiv̯anan uqtatıp qoyosúŋ. (133) Uşú ırım̯cárımdarĭn ba:rın qayn̯enem cásádı.

Tuşoo kesüü cönündö aytıp berseŋiz?

(134) Tŭşó g̲eskende daʏı qayn‿ata atayí b̲ir malın qamdaçí. (135) Malın baylap oşȯ b̲alamdın tŭşósún ǩeskende sóyob̲uz dep, el çáqırĭp toy b̲ereb̲iz dep. (136) Malĭn baylaçí, anan ub̲aʏı g̲elg̲ende bir cáşqa çíqqanda anan qadímkidey enem aq qara cib̲in alĭp qoydŭn cününön aq cün, qara cündü arălaştırĭp turuv‿anan tıtıp turup, eşip, balanĭn butuna b̲aylaçí:. (137) Anan giyin adeg̲ende anan cáş baldardı çúrqatıp, uşú b̲aldarday gülük bolsún, qaysí b̲ala gülük bolot dev‿anan giyin çúrqatçí baldardı. (138) Anan eːŋ birinçi çúrqap ǩelg̲en balaʏa bıçáq berip, oşól aq qara cipti gesip anan tay taylaşçí. (139) Oşėntiv‿elė anan çóŋdordu çúrqatçí, çóŋdordu daʏı çúrqatıv‿oşėntip daʏı ǩestirĭp, uşúlarday gülük bolsún dev‿anan ırımdaçí.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben Kurmanalieva Aygül Kazizovna. (2) Ak-Ölöŋ köyünde doğup büyüdüm. (3) Bin dokuz yüz altmış dörd yılında doğdum. (4) Elli beş yaşına geldim. (5) Bizim kendi soyumuz Aytaq. (6) Aytaq soyundan geiyorum, on sene boyu birlikte okuduğum sınıf arkadaşım Asambay Asanaliev ile evlendim. (7) Bizim köyümüzde oturuyorlar. (8) Kayın baba ile kayınvalideler çok iyi insanlar. (9) Onların uruğu, kocamın uruğu Mırzuuluu. (10) Bizim dört çocuğumuz var. (11) Kızlar büyüdüler. (12) Okuyup onuncu sınıfı bitirdiler, her iki kızım öğretmen oldular. (13) Kımbat'ım Biyoloji Fakültesi'nden mezun oldu. (14) Bermet'im Resim Bölümü mezunu. (15) Şimdi okulda çalışıyor. (16) Büyük kızım ise Ak-Tala'ya gelin giti. (17) En küçük kızım ise, kendi köyümüzün gelini oldu. (18) Kayın baba vefat etti. (19) Kayınvalidem ise seksen dokuz yaşında. (20) Çok iyi insanlar, onlardan iyi şeyler öğrendik. (21) Gelin olup, daha okuldayken bunların ailesini seviyordum. (22) Sonra nasip olup, ben o eve gelin olarak gittim. (23) Gelin olarak geldiğimde çok iyi karşıladılar. (24) Beyaz başörtü taktılar, çaçıla[67] saçtılar. (25) Onların terbiyesi ile iyi insan olduk diye düşünüyorum. (26) "Büyüklere hürmet et, küçüklere saygı gösterin" derdi. (27) "Büyüklerle tartışma, erken kalk." (28) Kayın baba şecerelerden anlatırdı. (29) İyi sözleri söylerdi. (30) Yaşadıklarını anlatıp. (31) "İyi (insan) olun böyle" diye, nasihatlerini söylerdi. (32) Annem de on bir çocuk doğurmuş. (33) On bir çocuğu büyüttü. (34) "Bizim gibi olun, bizim yolumuzudan gidin." diye güzel nasihatlerini öğretti. (35) Örme yapmayı, ilk gittiğimde: "Biliyor muymuş ki bu kız, bir şey biliyor mu?" diye elime örgü verdiler. (36) Yün eğirtti. (37) Onların hepsini bildiğim için, iyi gelin olarak anıldım. (38) Onlar da beni kendi çocuğu gibi görür, bana saygı duyarlar.

El sanatları ile ilgilenir misiniz?

(39) El sanatları ile de ilgilenirim. (40) Kıyal kolejini bitirmiştim. (41) Oranın Nakış Fakültesi'nde okudum. (42) Okulu bitirdikten sonra, fabrikada kalpaklara nakış işleme bölümünde çalıştım. (43) Kalpağın nakışını işleyip. (44) Kalpak diktim. (45) Kaftanlara nakış işlerdik. (46) O hüneri tekrar eve geldikten sonra da kayınvalidemle beraber devam ettirttik. (47) Benim yardımımla annem de evde keçe yaptırıp kalpak

[67] Çaçıla- Saçı, gelin gelince veya yeni eve taşınınca uğur getirmesi için saçılan şeker, para vb. şeyler. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

dikerdi. (48) Örgü, başörtü örerdi. (49) Tiftik, tiftik keçiden onu eğirip ondan, yedi gelindik. (50) O yedi gelinin hepsine annemiz (kayınvalide) şal yaptı, hepimize. (51) Bu işten anlamayan gelinlere kendisi etek, yelek yapardı. (52) Bizim çocuklarımıza bile çorap, kazak, hepsini örürdi. (53) Çok iyi insanlar. (54) Evdeki ihtiyaçları karşılamayı o annemizden öğrendik. (55) Fakat o zamana kadar kendi annemiz, babamız iyi insanlardı. (56) Annemden de iyi terbiye almıştık. (57) "Kız uysal olmalı, iyi kalpli olmalı, büyüklerle tartışmamalı" diye anne ve babamız öğretmişti. (58) Anne, babam ikisi de iyi insanlardı. (59) Saygıdeğer insanlardı. (60) Onurlu insanlardı. (61) Maalesef onlar vefat ettiler. (62) Kayın babam da vefat etti. (63) Kayınvalidem var. (64) Şimdi kayınvalidemize hürmet ederiz, her bayramda ziyaret ederiz, kutlarız. (65) Anneler gününde gidip gönlünü alırız. (66) Boz üy yapmayı o annemden öğrendim. (67) Boz üyün keçelerini (örtülerini) dikmeyi. (68) Bize özel olarak bir boz üy hazırladı. (69) Kalan eksikleri biz kendimiz tamamlıyoruz. (70) Boz üyün keregesi[68], uuk[69], tündügü[70] bunlara bağlar yaparız. (71) Keçesini de, kırkım zamanında koyun yünlerini kırkarız, onları kabartırız, yıkayıp hasıra sarar keçe yaparız. (72) O keçeleri tekrar çadıra üzük[71] kaplarız, tuurduk[72] örteriz. (73) Koyun ve keçinin yünlerinden, tiftiklerinden, at kıllarından kesip alır hepsini karıştırıp ip yaparız, üzükün kenarını eğririz daha sonra yapıştırırız.

Çadır parçalarını anlatır mısınız?

(74) Boz üyün mü? (75) Boz üyün parçaları, iki üzük olur, ön üzük ve arka üzük. (76) Ön üzük ve arka üzükten oluşur. (77) Ön üzüğe süs ipleri takılır. (78) Arka üzüğene ise halattan yapılır. (79) Altında ise dört tuurduk gelir. (80) Tuurduğun başında örtü olur. (81) Onu da nakış işleyerek yaparız. (82) Ayrı taksak da olur, fakat tuurduğun ucuna ekleyerek de yaparız. (83) Kilim dokumadım, fakat annemin, kayınvalidemin yaptığını gördüm. (84) Yapardı. (85) Boz üyün uuk tizgiçterini[73] yapardı. (86) Onların

[68] Kerege- Çadırın duvarını oluşturan ağaç kafes, kerege. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[69] Uuk- Çadırın keregesiyle tavan kısmının birleştiği kısım. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

[70] Tündük- Kırgız çadırının tepesindeki açık alan. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[71] Üzük- Keçeden yapılmış, çadırın üst kısmını örtmede kullanılan örtü. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[72] Tuurduk- Kırgız çadırının etrafını kuşatan keçe örtü. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[73] Tizgiç- Kırgız çadırının kubbesini oluşturan sırıkları bağlamak için kullanılan ince şerit. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

hepsini gördük. (87) O zamanları küçük çocuğum olduğu için kendim yapamadım. (88) Ben albarstı[74] hakkında anlatayım. (89) Benim anne ve babama musallat olurdu. (90) Annemi de kendi dedesi kutsal birisiymiş. (91) Babası, bizim dedemiz. (92) Büyük dedelerimize gözükürmüş. (93) Atla giderken albarstılara bakıp: "bunlar oturuyorlar" diye, (birbirinin) bitine bakıp otururlarmış. (94) Beşikte çocukları olurmuş. (95) Onları anlatırdı. (96) O dedemiz kâhinmiş. (97) Sonra doğum yapmakta kadının, "şu yerde bir gelinin sancıları başlıyor, ona zarar vermek isteriz" diyenler olurmuş. (98) Bunu o adam öğrenmiş ve beşikteki çocuğunu götürmüş. (99) Atın da bir özelliği varmış. (100) At haysiyetli olduğu için o adama yaklaşamayıp peşinden yalvarır "Çocuğumu ver." dermiş albarstı. (101) Sonra o "Hee bende değil atımdaymış bu özellik." diye atından inmemiş. (102) Çocuğunu, "duanı öğret, duanı öğret" diye peşine takarmış. (103) Sonra belirli bir duasını öğrettikten sonra, "Eğer at, şu atın olmasaydı ben seni mahvederdim, boynuna, sırtına biner eziyet ederdim." diye söylermiş albarstı. (104) Sonra "Bende değil özellik, attaymış." diye "Duanı öğret." demiş. (105) Sonra çocuğunu geri almak için duasını öğretmiş. (106) Fakat "Üç gün içerisinde yere indiğinde (attan), nereye saklarsan sakla, ben tekrar alırım." dermiş. (107) Sonra: "üç gün boyu, üç gün attan inmedim, atın üzerinde o duayı öğrendim." diyor. (108) Büyük dedelerimiz. (109) Anneme de musallat olurdu, (fakat) anneme iyi niyetle musallat olurmuş albarstı. (110) Ne zaman anneme albarstı musallat olursa hamile kalırmış. (111) Şimdi bizi de babama da musallat olurdu. (112) Onların şeyi galiba. (113) Bana da musallat olur. (114) Herhangi bir kapıdan arkadaşlarım kılığında kahkah atarak, konuşarak gelir ve kilitli kapıyı basbayağı açar. (115) Uyurken onu hissederim ve "He onlar geliyormuş." derken hareketin kesilir, albarstı üzerinden basmış olur. (116) O zamanlar işte iyiliğe musallat olur galiba. (117) Albarstı musallat olduktan sonra iyi bir şey olur. (118) Annemde de iyilik olurdu. (119) O hamile kalırdı ve doğardı. (120) Bizde de öyle olur. (121) Çoğunlukla iyilik amaçlı musallat olduğunu görmekteyiz.

Çocuğu beşiğe yatırma ritüelini anlatır mısınız?

(122) Çocuğu beşiğe koyma ile ilgili, annemin yaptıklarını anlatayım. (123) Bizim çocuğumuz oldu. (124) Çocuğumuz olduktan sonra kapının önünde bir kâse su alıp

[74] Albarstı-alkarısı, karabasan.

onu başımızın üzerinde gezdirdi, bir şeyler söyleyip sonra suyu döktü. (125) "Bismillday rahmaan rahiim, benim elim değil, Umay ananın[75] eli, çoluk çocuğum burada büyüyüp gelişsinler, sağ salim olsun." diye suya üç defa tükürüp ondan sonra suyu döker kâseyi yere ters çevirerek koyardı. (126) Sonra etraftaki yaşlı kadınları çağırıp "Çocuğumu beşiğe yatırıyorum." diye pişi yapar, yemeğini pişirirdi, çevresinde üç arkadaşı vardı, onları çağırır, onlar da kendi ritüellerini yaparlardı, kendi eski başörtülerini getirdiler, "Bu çocuk (sağlıklı) büyüsün, gelişsin." diye şal, kumaş parçalarından getirirlerdi. (127) Sonra çocuğu beşikte, ilk olarak beşiği kurutulmuş ardıçağacı ile tütsüler, döşeğini serip, üç tane aşık kemiği koyup: "sağ, sağ, sağ" diye üç defa aşağı yukarı çevirirler. (128) O şekilde yaşlı kadınları davet edip onların getirdikleri başörtüleri beşiğe koyar birinin başörtüsünü kafasına bağlayıp kalanlarını beline bağlarlardı. (129) Çocuğu beşiğe beledikten sonra yüzünü dokuz tane kumaş parçaları ile örtermiş, sonra beşiği kaldırıp yaşlı kadınların önünde eğilirsin. (130) Geriye doğru gidip tekrar eğilirsin. (131) Öne doğru bakarak üçer defa eğilirsin. (132) Ondan sonra "Umay ana, bebeğim mışıl mışıl uyusun." diye çocuğuna dileğini söyleyip beşiği sallar uyutursun. (133) Bunların hepsini kayınvalidem yaptı.

Tuşoo kesme[76] merasimi hakkında anlatır mısınız?

(134) Tuşoo kesme merasiminde de kayın baba mutlaka bir hayvan keserdi. (135) Hayvanı besiye çeker, "Çocuğumun köstek kesme merasiminde keseriz." diye, "İnsanları çağırır toy yapacağız." derdi. (136) Hayvanı besiye çeker, zamanı geldiğinde, çocuk bir yaşını doldurduğunda annem siyah beyaz ipi alır koyun yününden, beyaz ve siyah yünü karıştırıp, tiftikleyip büküp çocuğun ayağına bağlardı. (137) Daha sonra ilk olarak küçük çocukları koştururlardı, "Bebek onlar gibi hızlı koşsun." diye, "hangi çocuk hızlı koşar acaba?" diye koştururlardı çocukları. (138) Sonra ilk gelen çocuğa bıçağı verir beyaz siyah ipi kestirir, "tay- taylardı."[77] (139) Ondan sonra büyükleri koştururlardı, onlara da ip kestirip bebek hızlı, güçlü olsun diye ritüel yaparlardı.

[75] Umay ana- 1. mit. Yeni doğan bebeğin koryucusu. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[76] Tuşoo-köstekleme, yeni yürümeye başlayan çocuğun kösteğini kesme merasimi. K.K. Yudahin. **a.g.e.,**C.2, s.763.
[77] Tay-tay- yeni yürümeye başlayan çocuğa teşvik nidasıdır. K.K. Yudahin. **a.g.e.,** C.2, s.717.

Resim 9

Adı: Turğanbübü
Soy Adı: Abdıkadırova
Baba Adı:
Doğum Yılı:1939
Doğum Yeri: Kocayar
Uruu: Orus uulu
Eğitim Durumu: Lise terk
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapılan Tarih: 10 Şubat 2019

IS.K:8

Baştaŋız.

(1) Menin familiyam abdıqadırava turɤanbübü. (2) Baːtır enemiˑn. (3) Cáşím sèksèn cášta, bir miŋ toɤuz otuz toɤuzunçŭ cílı tuːlupturmun. (4) Oşól on sègiz, on cèti cáşímda turmuşqa çíqqam, toɤuzdŭ bütüv elè, ată enem elè berip qoyɤon, anan eş delè cámandıq ǩörgön cóqmuˑn. (5) Ǩelgende lè malçí ken mal baɤĭp, malda cürdük. (6) Cáŋşínaqay lè síylıqtarda alĭp cürdük. (7) Oşól anan, oşóndon anan törödüm, baːtır ene boldum. (8) Uruːbuz, orŭsuːlu dep qoyŏt, sáríɤalpaq özübüzdün nemebiz, anĭn içĭnen orŭsuːlu. (9) Orŭsuːlunŭn içinen toqoştabar dep qoyŏt eken oşól, batır ene boldum elè, cázu buyruq menen tört balam qaytış bolŭp qaldı, abışqam da getken oşó. (10) Azır emi nebèrem menen turam, ǩelinderim, altı gelĭnim bar, oşó altı ulum bolɤon, altı

uːlumdan altı gelĭnim bar. (11) Ққüyosü ölgön ққelĭnder ɤadímkidey ɤatĭşíp turuşáˑt. (12) Alardın neḇerelèri üylöŋgöndö, eki neḇerem da üylöndü. (13) Qol menen barıv̆alĭp keldik büröːnü, qanttan. (14) Sĭvadba menen ötkördük, cáqındălè dăbir balamdın balası üylönüp, anı üyünön ötkördük, bir cúma toy ḇerĭp oşó.

Özüŋüz cönündö, kayakta çóŋoydunuz?

(15) Özüm qocáyarlıqmın sádır̆ăkænĭn ayílı, qocáyarda çóŋoyɤom, ată̆enem, tört bir tuɤan elèk. (16) Ată̆enem men turmuşqa çíqqandaŋ giyin qaytış boldu, sèksèn, toqsóŋgo çíɤıp. (17) Ekĭ erkek, bir tuɤanĭm daɤı oːrup qaytış bolɤon. (18) Anĭn baldarı ḇar, qatışĭp turaḇız. (19) Emĭ bir siŋdim bar çóq̆talda, oşól ẹköḇüz qaldıq. (20) Oşól turmuş degen oşóntiv̆ötö̆ḇeret̆ken. (21) Sèn men deşip, altı gelĭnim menen öydö ɤaraşqanı cóqḇuz. (22) Oşó, ққelĭp, ққetĭp turŭşát. (23) Alĭp ққetip qalĭşát meni, oşèntˀĭpˀ turuşát, apalaşíp turăt, neḇerelèrĭm baːrĭ̆gelĭp enekelèp turŭşát. (24) Oşó ḇaldarımdˀĭn ötŭ̆p ққetkeni ɤana qıyínçílıq boldu, anan başqası öz òɤu menen ötüv̆atat turmuş. (25) Gelin gızɤa emĭ menĭn enem gɐnday tarḇĭya ḇersè, oşóndoy̆lè tarḇĭya ḇerdim. (26) Birö de mĭnday cáman cúman bolɤon cóq, uluɤa cügünŭ̆p, tergep, atĭnan aytpa, tergep cügünüp tur, quday cálɤasín dev̆elè bată alasíŋ deçümün. (27) Qaraŋgında eşĭke çíqpaɤıla, cílaŋbaş çíqpaɤıla. (28) Cügüŋgöndö mĭnday sáqaldu gişĭlèrdi görgöndö cügünöt. (29) Eşĭkˀten girip ққelsè turăɤalĭp sálam berèt, orun boşótŏɤalat, síylap çáyín̆çúyún quyup qalat. (30) Qarɤançă elè cügünüv̆elè atĭşát, cügümbö desèk delè̆ḇolḇoy̆lè cügünŭ̆şöt. (31) Mĭnday güyösü ölgöndör cügümböy ɤalat. (32) Beli síndı dep qoyŏt da, ққüyosü qaytış bolɤondo. (33) Al gelinder cügümböyt, anan ққüyölü gelinder cügünüv̆elè cürŭ̆şöt. (34) Öz gelĭnim emes, başqa gelinder delè ққöv̆elè ққelinder cügünüp cürŭ̆şöt. (35) Oşó gelĭnder cáḫşí görŭ̆nüp qalat ққözgö. (36) Ққörḇöy ɤalbasám eken dep bayqăp qarap turasíŋ. (37) Oşól osèntip turmuş ötüv̆atat. (38) Ĭssík-köldö, ıssík-köldö menĭn törkündörümdö üç ayíl ḇar. (39) Esèntör, maynazar, qulcá dep qoyŏt, oşól üçö, üçöː̆teŋ sádır̆ăḵænin neḇerelèreḇi uşúnday, sádır̆ăḵæ ayílı

dep qoyŏt, a murun qocáyar deçü. (40) Çóŋ enemdi ǩörgön cóqmun, özüm enemdi ǩördüm, sėksėnden ötköndö ɤaytış boldu. (41) Irım círım men özüm atam moldo gişi ƀolçú. (42) Mĭnday cánaɤı ǩöp ayál ǩetirip cána üy ̆ƀülödö 'çír ƀolɤondordu, oşó ƀirdeme ɤılıp mĭnday cáɧsí görsötüp qoyçú. (43) İː anan cára ̆cúra çíɤıv ̆antip mintken emelėrdi ırımdap, dem sálıv ̆oşėnt ̆ip tim elė üydön gişi getçü emes, uşint ̆ĭp qoysó ̆lė cáɧşí ̆ƀolŭp qalçú. (44) Anan cá baş tegeretkenderdi cándırçú. (45) Usŭnday moldo gişi ƀolçú. (46) Toqsóŋgo çúquldaɤanda ɤaytış boldu. (47) Enem om ̆bir cáşínda turmuşqa çíqqan eken. (48) İlgerki emi qaçíday ̆lė bolçú ɤo oşónun ɤayn ̆ecėsi cáɧşí gişi ̆ken. (49) Qayn ̆ecėsi oşó on ̆altıɤa cíqqandan ǩiyin anan atama qoluqtu ɤılıp berĭptir. (50) Özünün qayn ̆ecėsi, ecėsi ̆mes qayn ̆ecėsi. (51) Oşó ɤayn ̆ecėm cáɧsí ƀolçú dep, oşónu ǩöp ĕmetip qalçú. (52) İː oşėntĭp ǩöçögö çíɤarçú ̆mes bizdi. (53) Anda oturŭş degen bolçú, ta/qır ciƀerçi ̆mes. (54) Qız degen oturuşqa barƀayt, eşĭke çíqpayt, erkek baldar menen süylöşpöyt, uƀaɤı gelgende özüŋör turmuştŭn aɤımĭ menen bolosúŋar dev ̆eş ̆cáqa çíɤarçú ̆mes. (55) Anda mektepte da tartip qatuː ƀolçú. (56) Ay ̆sáyín qızdar çóɤuluşú ƀolŭp turçú, oşóndo mĭnday kritiǩaláp, cáɧşílardı cáɧşí dep, oşėntĭp turçú. (57) Anan anday ̆eme delė tentek mentek ḍelė bolɤon cóqmun. (58) Oşóntip, oşóntip sėksėn cáşqa çíɤıp ̆ǩelĕ atam emi.

Kelin bolup kelgeniŋerdi esteysizbi?

(59) Ǩelĭn bolŭp ǩelgende toːɤo geldim, qaynatam cílqı ƀaɤat ̆ken. (60) Ǩeliv ̆elė eki ̆gün oturdumbu, ekĭ ̆gündön giyin ̆lė beː sáːdım, beː sáːp ǩönüv ̆uydu üydön ̆lė sáːçúmun, anan beː sáːp köndüm. (61) Andan ǩiyin aːn baldar oquɤa girĭp.

Kayneneŋiz kanday kişi ele?

(62) Qayn ̆enem qaːrlu gişi ƀolçú. (63) Qayn ̆enem oşó qızı oqu ̆atqanda azır delė bar ɤızı, atırkül degen elüː ̆birinçi cílqı, oşónu oqutuşúp ̆ oşó tamda turup qalıştı. (64)

Anda‿yin men törödüm, menĭn baldarımdı oqutup turup qaldı. (65) Oşól, bir ayda eki zarplata alçúb̲uz, avansá zarplat dep. (66) Tamaɤ‿aşb̲ızdı, ķiyim geçébizdi alĭp beriv‿iyişçü, ɤaynatam taşíp berĭp turçú. (67) Oşóntip qayn‿ene menen delė öydö ɤaraşqanıb̲ız cóq. (68) Qayn‿enem qa:rlu b̲olçú biroɤ‿öydö ɤaraşqanıb̲ız cóq, mĭnday sėn men deşiv‿uruşqanıb̲ız da cóq.

Kol önürçülük kılçú bele kayneneŋiz?

(69) Qol önörçülük, mĭnday özünŭn ekĭ ɤızı b̲ar b̲olçú, menin altı qızım, sėg̲iz ɤızdın o:qatın qolɤo‿lė cásáp berdik. (70) Ala‿g̲iyiz, şírdaq deg̲endi cásádıq, cú:rqandı ɤolɤo ɤaptadıq, quraq qurap töşöktü ɤolɤo ɤaptadıq, oşónt'ĭp qol men'en‿lė ötkördük. (71) İlg̲eri g̲ilėm deg̲endi anda sánda‿lę̇ b̲olb̲osó cóq bolçú. (72) Enenĭn mildeti da, şírdaq, ala‿g̲iyiz cásáp beriş. (73) Anan azır anday berilb̲eyt delė ɤalĭp barătat oŋsóyt. (74) Delė g̲iyiz cásáɤan gişi cóq, giyizim g̲ɐçán bütöt dep meni bayquş cánaɤı dildepiyanĭn güyösü dep qalçúb̲uz. (75) Oşó‿g̲eliv‿elė çáqırçúmun da, qaçán giyiziŋ bütöt dev‿elė oşėnt'ip tamaşálap qalçú. (76) Bir cílda ekiden giyiz cásaysíŋ, emne‿g̲ılıv‿atasíŋ munun ba:rın dep. (77) Anan, qızdarɤa b̲eriş kerek da, anı cásáp, boyop, anan cásáp cürdüm. (78) Oşól emi.

Taar soğup kaldıŋızbı?

(79) Cóq, ta:r, örmök sóqqon cóqmun. (80) Örmök, özüm enem sóɤuv‿atqanĭn ķörçümün. (81) Anan qaynenem u:qtun bo:sún sóɤuv‿atqanĭn ķördüm. (82) Belĭne sálıv‿alĭp anan biyaqa adırɤıç ɤılĭp, anan özüm sóqqon cóqmun çíndıɤın aytqanda. (83) Qıl ɤuyruqtan arqan eştim, böz‿üyg̲ö cė:g̲‿eştim, cílqının qılĭnan, cál‿ɤuyruɤunan. (84) Arqan eştim, oqtaçíq eştim. (85) Cėlė dep qoyçú, cėlė eştim, ķöv‿elė g̲işĭlėrdin boz‿üyünö arqan cip qılıp eşip berdim. (86) Boz‿üy g̲ötörg̲öndörg̲ö. (87) Qız‿ŭzatqanda, qol men'en qız berg̲enib̲iz cóq, süylöşŭp ķetĭp qaldı. (88) Anan açú‿b̲asáɤa gelĭp, anan qayra üyg̲ö çáqırıv‿alĭp oqatın berĭp, qayra eşik tör g̲örg̲ülö

dep ayaqqa b̥arĭp, oşėnttik. (89) Bıyíl oşŏ neb̥ereme qol menʾen barĭv̆alĭp keldik. (90) Qol menʾen alɤan delė cáh̨şí b̥olot̆ken.

Koşok koşkondu bilesizbi?

(91) Oşėntkenderdi ķördüm anan b̥iroq, men qoşúp andayím cóq. (92) Oşól üstölg̱ö oturɤuzuv̆alĭp, çára çára et qoyŭp, bo:rsóq qoyŭp, türlü nemeni qoyŭp qoşturçú. (93) Mo ottuqta ɤıyín qoşóqçúlar b̥ar b̥olçú, ottuqa b̥ir avısínımdın cėŋesi ɤaytış boluv̆oşóndo g̱ördüm. (94) Oşó çėpken giyg̱izip qayra, göynök giyg̱izip oşėntişçü. (95) Oşėtiv̆atqandarın ķördüm.

Dagı emne ırım-cırımdardı bilesiz?

(96) Irım círım oşó eg̱iz törög̱öm men, anan mĭnday ırım círım delė bilveym, b̥iroq bilveym dev̆ayta alb̥ay̆lė anan cürök ķötörüp qoyŏm. (97) Cáh̨şí̆b̥olŭp qalat. (98) Cána qusúp bir, çóçúp iylaɤan baldardı nan menen ırımdap qoyom, adelė cáh̨şí̆b̥olŭp qalat. (99) Anan tig̱i ķök̆moynoqto cürdük, bir on cíl cürdük qo, oşóndo baldar toqtob̥oy bir cílqıçí g̱işi b̥ar b̥olçú abdıldayeb qurmanbek deg̱en. (100) Oşónŭn balası törölg̱önü qoşŭna b̥olŭp qaldıq. (101) Oşól balası sástumo:lop, anan doɤdurɤa alparam dep alĭp ketĭ̆p, ķetti üydön. (102) Anan qayra bat̆elė g̱eldi. (103) Anan qorqup doɤdurɤa b̥arɤandan qorqtuq, ırımdap berçi dev̆elė. (104) Anan bilveym dev̆aytqan uyat da, özüŋ ayál b̥olsóŋ. (105) Anan ɤuday dev̆elė, qudaydan tileniv̆anan ırımdap, gül menen, denelėrine çínıɤa sálıv̆alĭp, denelėrine tiyg̱izip, başĭnan baştap, işĭɤılıv̆oşó enelėrib̥izden ķörg̱ön.

Oşo ırımdap atkanda emne sözdör aytılat?

(106) E: ırımdav̆atqanda bısímıldayraqman rahım, menĭ̆n qolŭm̆mes, umay enenĭ̆n qolu, batma zu:ranĭn qolu, menden emes, qudaydan, sėŋ g̱ɐçán girç̆ĕlėŋ, men g̱ɐçán ırımdaçŭ̆lėm. (107) Emdeb̥esėm men da ep, em bolb̥osóŋ sėn da ep, qudaydan bolsún dev̆elė oşėntĭ̆p. (108) Qayra ɤayra aytĭv̆oşėntip müçölörŭ̆nö tiyg̱izip, oşėntʾĭ̆p

qoysóm‿lė quday cálɤap oşóɤo‿lė ayíɤıp, anan cáɧşí ɤoşŭna ɒolŭp ke/ttik ayáɒay. (109) İ: balamdı cáŋı töröp bergendey ɒolŭp qaldıŋ dev‿elė, oşóndoŋ giyiŋki ɒaldarım toqtodu dep qalçú. (110) Oşól ırımdap, oşó egiz törögön ǩişǐnki daɤı ɤolu cėŋil ɒolot dep, oşóntip qoyuşát‿ken. (111) Anan egiz ɤızım bar, ekö‿teŋ turmuşta. (112) E:ŋ ǩiçü:m oşól. (113) Sėksėnǐnçǐ‿cílqı. (114) Andam başqa ırım delė qoldon‿albaym go.

Dağı ırımdardan bilesizbi?

(115) Emne ɤoldonom, qap müşökö oturɒa dep qalışçú, müşökö oturɒa, u:ruŋ çíɤıp qalat dep. (116) Oşó ırımı ɤo deym, göv‿urdaɤan gişinǐn müşögü gö:p ǩetet dep qalçú, oturɤandaçí. (117) Antǐp, ǩöpǩönŭn delė görgön cóqpuz anan. (118) Arqandı attaɒa tolɤo:ŋ gɐtu: ɒolup qalat deşçü. (119) Daɤı oşó ǩöv‿elė sözdördü aytçí‿lė. (120) Eşǐke qaraŋgıda cílaŋbaş çíqpa, cin şáytandar qaraŋgıda çáɒıttayt, oşólorɤo o:ru cúɤup qalat dev‿oşėntçü. (121) Güldü baspa. (122) Güldü teɒelėv‿oturɒa, oş‿cėrge za:ra uşátpa. (123) Qıvılanı ɤarap za:ra ɤılba, kün çíɤıştı ɤarap za:ra ɤılɒa dev‿oşėntişçü. (124) Anan oşólordu ɤoldonom, kelinderǐme aytam, baldarǐna daɤı aytam. (125) Alɒarstı, men işėnem oşóɤo. (126) Men boyuma bolo'rdo‿lė alɒarstı basçú, anan‿lė bat elė ɒoyumda ɒolup qalçú. (127) Al, and'an giyin qarǐɤanda eşteke cóɤ‿anday, töröɒöy turɤan uɒaqta, bolŭp qalçú oşó, 'dürüldöv‿elė ǩelatqanǐn sėzesiŋ anan qıymıldaɤaŋgɐ alıŋ gelvey ɤalat. (128) Qara ter çíɤıp qıyqırsáŋ da uɤulɒayt, biroq qıyqırǐp qınalıv‿atasíŋ biroɤ‿eç‿kim uqpayt, ǩördüm emǐ başíman öttü alɒarstı basqan. (129) Anday cóq, anday ɒaşíɒızdan ötkön cóq. (130) Üydŭn e:si ɒolot dev‿elė ɤalat anday. (131) Ǩözümö görüŋgön cóq.

Kızdarga emne dep mından arı cakşı tilek aytasız?

(132) Emi ɤızdardın, ɤızdaɤa delė, baldaɤa delė ɤuday ömürün, den só:luɤun bersė anan ba:rı ɒolot turɒaybı. (133) Anan turmuştarı cáɧşí ɒolsó, özdörünŭn deni sáq bolsó, alɤan güyösü cáɧşí ɒolsó baqtǐlu: ɒolŭv‿elė, ıntımaqtu: cáşáp ǩetsė dev‿oyloym. (134)

Qızdı delė, erkekti delė oşóndoy baɤın tileş ķereg̲ eken. (135) İlg̲eri aytĭp qoyçú elė, erkek bala g̲etmen çápsá da oːqat qĭlat dep, antpey̲lė balanĭn delė ömürün, den sóːluɤun, baɤın tileş ķerek. (136) Oşónu baːrın ele bilçü elėm, munŭn delė daynı cóq. (137) Ün delė gelb̲ey ɤaldı aɤa. (138) Kel, açpa eşĭkti cáp, cápçí eşikti muzdap ķetti.

(139) Uluː toːnu tötölöp, uːldardı y̲baqtıq eköːlöp,

urmatın ķörüp cürölük, uːldun bir uːlun cėtelėp.

(140) Qırqa toːnu tötölöp, qızdardı baqtıq ekölöp,

qızdardan círɤal ķörölük, qızdardĭn qızın cėtelėp.

(141) Daɤĭ emnelėr, göv̲elė b̲olçú. (142) Oşóntiv̲ırdav̲elė cátçíb̲ız. (143) Eske da g̲elvey̲ɤalat eken. (144) Sėnĭn g̲ɐynenen̡ qıyín̲lė bayquş.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

Başlayınız.

(1) Benim soyadım Abdıqadırova Turganbübü. (2) Baatır anneyim[78]. (3) Yaşım seksende, bin dokuz otuz dokuz yılında doğdum. (4) On sekiz, on yedi yaşımda evlenmiştim, dokuzuncu sınıfı bitirir bitirmez, anne ve babam evlendirmişti, hiçbir kötülük görmedim. (5) Geldiğimde çobanmış, hayvan yetiştirirdik. (6) Güzel ödüller elde ettik. (7) Öyle işte, sonra doğum yaptım, baatır ana oldum. (8) Uruğumuz, Orusuulu derler, Sarıkalpak kendi şeyimiz, onun içinden Orusuulu. (9) Orusuulunun içinden Toqoştabar derlermiş, baatır ana oldum, nasipmiş dört çocuğum vefat etti, kocam da vefat etti. (10) Şimdi torunumla yaşıyorum, gelinlerim, altı gelinim var, altı oğlum var, altı oğlumundan altı gelini var. (11) Kocası vefat eden gelinler sürekli irtibattalar. (12) Onların torunları evlendiğinde, iki torunum evli. (13) Gidip elden aldık birini. (14) Düğün yaptık, yakında bir oğlumun çocuğu evlenip onu evde gerçekleştirdik, bir hafta düğün oldu.

Kendiniz hakkında, nerede büyüdünüz?

(15) Ben Qocoyar'lıyım, Sadır Ake'nin köyü, Qocoyar'da büyüdüm, anne ve babam, dört kardeştik. (16) Ben evlendikten sonra anne ve babam vefat etti, seksen, doksan yaşlarında. (17) İki erkek kardeşim vardı, hastalanıp öldüler. (18) Onun çocukları var, görüşüyoruz. (19) Çok-Tal'da kız kardeşim var, onunla ikimiz kaldık. (20) Hayat öylece geçermiş. (21) "Sen ben" diye, altı gelinimle tartışmadık. (22) Görüşüyoruz. (23) Beni götürürler, "anne" derler (hürmet ederler), torunlarımın hepsi gelirler, severler beni. (24) Çocuklarımın vefat etmesi büyük sıkıntı oldu, kalanı ise kendi yolunda gidiyor. (25) Gelin kıza, benim annem nasıl bana terbiye verdiyse, öyle terbiye verdim. (26) Hiçbiri kötü olmadı yani, "Büyüklere eğilip selam ver, ismini söyleme, her zaman hürmet et, 'Allah seni korusun' hayır duasını alırsın." derdim. (27) Karanlıkta dışarı çıkmayın, baş örtüsüz çıkmayın. (28) Eğilerek selam vermek gerekirse, yaşlı insanların önünde eğilmek gerekir. (29) Kapıdan içeri girince yerinden kalkılıp selam verir, yer verir, saygı göstererek çayını verir. (30) Yaşlanana kadar eğilip selam veriyorlar, "öyle yapma" diyoruz, dinlemiyorlar. (31) Kocası vefat

[78] Baatır ene- yedi ve daha fazla çocuğu doğuran onları sağlıklı, ahlaklı ve terbiyeli büyüten, annelere layık görülen bir ödüldür. http://www.president.kg/ru/kyrgyzstan/gosudarstvennye_nagrady (18.11.2021)

edenler onu yapmazlar. (32) “Beli kırıldı.” denilir, kocası vefat ettiğinde. (33) O gelinler eğilmezler, kocası hayatta olan gelinler ise eğilip selam verirler. (34) Kendi gelinim değil, başka diğer gelinler hep eğilip selam verirler. (35) O gelinler çok hoş görünür. (36) Kaçırmayayım diye sürekli bakarsın. (37) İşte böyle yaşam devam ediyor. (38) Isık-Köl’de benim akrabalarımda üç köy var. (39) Esentör, Maynazar, Qulca derler, o üçü, üçü de Sadır akenin torunlarıdır, Sadır Ake köyü denilir, eskiden Qocoyar’dı. (40) Baba annemi görmedim, kendi annemi gördüm, seksen yaşını geçip vefat etti. (41) Ritüel ile benim babam mollaydı. (42) Bir çok kez karısıyla boşanan, aile içi huzursuzluğu bir şeyler yapar hallederdi. (43) Yaraları halk inancına dayanan ritüellerle tedavi ederdi, dua okurdu, evimiz dolu olurdu (hastalarla), bir şeyler yapınca çabucak iyileşirlerdi. (44) Büyüyü çözerdi. (45) Böyle bir mollaydı. (46) Yaklaşık doksan yaşında vefat etti. (47) Annem on bir yaşında evlenmişti. (48) Eskiden Kaçı gibiydi herhalde, onun görümcesi iyi birisiymiş. (49) Görümcesi on altı yaşına geliğinde babamla evlendirmiş. (50) Kendi görümcesi, ablası değil görümcesi. (51) O görümcem iyiydi diye şey yapardı. (52) Böylece sokağa çıkmaya izin vermezdi. (53) O zamanları akşam yemeği olurdu, hiç izin vermezdi. (54) “Kız davetlere gitmez, dışarı çıkmaz, erkek çocuklarla konuşmaz, zamanı geldiğinde kendiniz hayatın akımıyla olacaksınız.” diye hiçbir yere göndermezdi. (55) O zamanlar okullar çok disiplinliydi. (56) Her ay kızların toplantısı olurdu, o zamanda eleştiri yapar iyilere iyi derlerdi, böyle yaparlardı. (57) Yaramaz değildim. (58) Böylece seksen yaşa yaklaşıyorum işte.

Gelin olarak geldiğinizi hatırlar mısınız?

(59) Gelin olarak geldiğimde dağa geldim, kayın babam at yetiştirirmiş. (60) Gelip iki gün mü oturdum, iki gün sonra kısrak sağdım, önce kısrağı sağıp alıştım, ineği evde sağardım, sonra kısrak sağmaya alıştım. (61) Ondan sonra çocuklar okula başlayıp.

Kayınvalideniz nasıl birisiydi?

(62) Kayınvalidem hiddetli birisiydi. (63) Kayınvalidem, kızı okurken şimdi hayatta kızı, Atırkül adı, elli bir doğumlu, onu okutmak için köyde yaşadılar. (64) Ondan sonra ben doğum yaptım, benim çocuklarımı okuttu o evde. (65) Bir ayda iki defa maaş alırdık, avans, maaş diye. (66) Yeme içmemiz, giysilerimizi gönderirlerdi, kayın babam getirirdi. (67) Böylece kayınvalidem ile aramız kötü olmadı. (68) Kayınvalidem hiddetli birisiydi fakat tartışmadık, kavga etmedik.

El sanatları ile ilgilenir miydi kayınvalideniz?

(69) El sanatları, kendisinin iki kızı vardı, benim altı kızım, sekiz kızın çeyzini (yorgan, döşek, kilim vs) kendimiz yaptık. (70) Ala kiyiz[79], şırdak[80] bunları yaptık, yorganı elde diktik, kırkyama yaptık, döşekleri elde diktik her şeyi elimizle yaptık. (71) Eskiden halı nadiren olurdu. (72) Ana vazifesidir, şırdak, ala kiyiz yapmak. (73) Şimdiyse öyle şeyler verilmez oldu, unutuluyor galiba. (74) Keçe yapan yok artık, eskiden "Keçen ne zaman bitecek?" diye Dildepiya'nın kocası sorardı. (75) O gelirdi, onu çağırırdım, "Ne zaman keçen bitecek?" diye şaka yapardı. (76) "Bir senede ikişer kiyiz (keçe) yaparsın, ne yapıyorsun bunların hepsiyle?" diye. (77) Kızlara vermek lazım, onu yapıp boyayıp, yapardım. (78) Öyle işte.

Hiç kilim dokudunuz mu?

(79) Hayır, kilim, örgü dokumadım. (80) Kendi annemin örgüy yaptığını görürdüm. (81) Sonra kayınvalidemin boz üy sırıklarının bağcığını yaptığını gördüm. (82) Beline sarıp, sonra buraya gergi yapıp kendim yapmadım gerçeği söylemek gerekirse. (83) Kıldan, kuyruktan halat büktüm, boz üyün kenarları için büktüm, atın kılından, yele, kuyruğundan. (84) Halat büktüm, oktaçık büktüm. (85) Cele[81] derlerdi, onu büktüm, birçok insanın çadırına halat, ip hazırlayıp verdim. (86) Boz üy yapanalara. (87) Kız verirken elden kız vermedik, anlaşıp öyle gitti. (88) Açuu basara[82] gelip sonra tekrar eve davet ederek çeyizini verdik, sonra tekrar onların evin görmeye oraya gittik, öyle oldu. (89) Bu sene torunumu anlaşmalı şekilde evlendirdik. (90) Anlaşmalı iyi oluyormuş.

Ağıt söylemeyi bilir misiniz?

(91) Söyeleyenleri gördüm fakat ben öyle söylemem. (92) Masaya oturtarak büyük kapa et koyarlar, pişi koyarlar çeşitli şeyleri koyup ağıt yaktırırlardı. (93) Ottuk'ta iyi ağıt söyleyen kadınlar vardı, Ottuk'a eltimin yengesi vefat ettiğinde o zaman gördüm. (94) Kaftan giydirip tekrar, elbise giydirirlerdi. (95) Öyle yaptıklarını gördüm.

Başka hangi ritüeller bilirsiniz?

---

[79] Ala kiyiz- Renkli yünlerden yapılan millî keçe halı. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[80] Şırdak- Nakışlarla bezenmiş keçe halı. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[81] Cele-urgan.
[82] Açuu basar- 1. Kızı kaçırdıktan sonra, kızın ailesinden özür dileme ve barışma amacıyla yapılan ziyaret. 2. Bu ziyarette kızın ailesine verilen para, hayvan vb. hediye. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

(96) Ritüel, ben ikiz doğurdum, farklı ritüel bilmem, fakat bilmiyorum diyemiyorum, (bazen) cürök kötöröm[83]. (97) İyileşir. (98) Kusup, (uykusunda) korkup ağlayan çocukları ekmekle tedavi ederim, o da iyileşir. (99) Sonra Kök-Moynok'ta yaşadık, yaklaşık on sene oradaydık, orada yılkıcı birisinin çocuğu olmuyordu, Abdıldayev Kurmanbek diye. (100) Onun çocuğu doğduğunda komşuyduk. (101) Onun çocuğu grip oldu sonra "Doktora götüreceğim." diye gitti. (102) Sonra çabuk geri döndü. (103) "Doktora gitmekten korktuk, ırım yapar mısın?" dedi. (104) Bilmiyorum demek ayıptı, kendim kadınım üstelik. (105) Sonra Tanrı diye, Tanrıya yalvarıp kül ile tedavi (ettim), kaseye (külü) koyup sonra (çocuğun) vücuduna değdirip, kafasından başlayarak işte bir şekilde, annemizden gördüğümü.

Ritüel yapılırken neler söylenir?

(106) Ritüel yaparken "Bismillahir Rahmaanir rahiim, benim elim değil, Umay ananın eli, Batma Zuura'nın eli, benden değil, Tanrı'dan, sen ne zaman girerdin, ben ne zaman tedavi ederdim." (107) "Tedavi etmesem de olur, ilaç olmazsan da olur, Allah'tan olsun." diye. (108) Tekrar tekrar söyleyerek bedenine dokundurup öyle yaparsam Allah'ın nasibi ile iyileşti, çok iyi komşu olduk sonra. (109) "Çocuğumu tekrar doğurmuşsun gibi." diye, "Ondan sonraki çocuklarım yaşadı." derdi. (110) Öyle ritüel yapıp ikiz doğuran kadının eli şifalı olur derlermiş. (111) İkiz kızım var, ikisi de evli. (112) En küçüklerim. (113) Seksen doğumlular. (114) Başka ritüel de yapamam galiba.

Başka ritüelleri bilir misiniz?

(115) Neleri kullanırım, "Çuvala oturma." derlerdi, "Çuvala oturma, hırsız olduğun ortaya çıkar." diye. (116) O bir inanç galiba, "çok hırsızlık yapanın torbası şişer." derlerdi, oturduğunda. (117) Öyle olduğunu da görmedik sonra. (118) "Halatı atlama, sancıların ağırlaşır." derlerdi. (119) Daha çok şeyleri anlatırdı. (120) "Gece başörtüsüz dışarı çıkma, cin şeytanlar geceleyin çoğalırlar, hastalık bulaşır." derdi. (121) "Külün üzerine basma." (122) "Külün üzerine oturma, oraya küçük abdest kılma." (123) "Kıblenin tarafına bakıp küçük abdestini yapma, güneşin doğduğu tarafına bakıp küçük abdestini yapma." derlerdi. (124) Bunlara dikkat ederim, gelinlerime söylerim,

[83] Cürök kötörüü/cürök kuyduruu-es. Sahte tabiplerin korkudan tedavi usulü. K.K. Yudahin, **a.g.e**., C.1. s.238.

çocuklarıma da söylerim. (125) Albarstının varlığına ben inanırım. (126) Ben hamile kalmadan önce albarstı musallat olurdu, sonra hemen hamile kalırdım. (127) Yaşlanınca öyle bir şey yok, doğuramadığım zamanda, oluverirdi, gürültülü bir şekilde geldiğini hissedersin sonra kıpırdamaya gücün kalmıyor. (128) Ter basar, bağırsan da duyulmaz, fakat bağırıp zorlanıyorsun fakat kimse duymuyor, gördüm yani yaşadım bunu. (129) Öyle olmadı, başımıza gelmedi. (130) Evin iyesi olur derler. (131) Gözüme görünmedi.

Kızlara ne gibi dilekler dilemek istersiniz?

(132) Kızlara da, erkek çocuklarına da Allah ömür, sağlık verirse sonra her şey olurmuş. (133) Güzel yaşam olursa, sağ salimse, kocası iyiyse, mutlu (olur), birlik ve beraberlik içine yaşam sürdürürlerse her şey güzel olacak diye düşünüyorum. (134) Kızın (çocuğun) da, erkek (çocuğun) de bahtını dilemek gerekiyormuş. (135) Eskiden derlerdi: "Erkek çocuk çapayla yeri kazarak da kazanır." diye, öyle demeksizin erkek çocuğun da ömrünü, sağlığını, bahtını dilemek gerekir. (136) Bunların hepsini bilirdim, unutuldu. (137) Ses de çıkmıyor ona. (138) Gel, açma kapıyı, kapat, soğdu burası. (torununa sesleniyor)

(139) Ulu dağı yolunu kestirip oğulları büyüttük ikimiz,
Hürmetini görelim, oğlumun oğluna bakarak.

(140) Sıra dağ yollarını kestirip kızları büyüttük ikimiz,
Kızların iyiliğini görelim, kızların kızına bakarak.

(141) Başka neler, çoktu. (142) Öyle şarkı söylerdik. (143) Aklımdan kaçtı. (144) Senin kayınvaliden iyiydi zavallı.

Resim 10

Adı: Toktobübü
Soy Adı: Sopiyeva
Baba Adı:
Doğum Yılı:1940
Doğum Yeri: Ceti-Ögüz
Uruu: Kırgız
Eğitim Durumu: Ortaokul
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Ak-Ölöŋ köyü
Derleme Yapılan Tarih: 9 Şubat 2019

IS.K:9

(1) Men özüm tüp rayonŭnăn bolom. (2) Familiyăm sópiyeva toqtoḇüḇü. (3) Oşól tüp rayonŭna mayaq ayílınan bolom. (4) Oşó turmuşqa uşúl, ɣöɣ‿moynoq sápqozuna ɣelin bolŭp ɣeldim. (5) E: ɣelg̲en cėrimden uşúnday tartiḇiḇiz menen, íymanıḇız menen ɣelg̲en ekembiz oşól uḇaqtarda, azırqılarɤa sálıştırɤanda, ulunu urmattap, ɣiçü:nü ızattaɤan ɣelĭnderden bolduq. (6) İ:, a:n ɣüyö:m bolsó raboçiy, raznaraboçiylė ḇolçú, ɣelg̲en cėrimden mĭnday çáqan elė cáşáɤan gişĭlėrden eken. (7) Oşó cėrg̲e uşúl cárdı‿ken, uşúl bay eken deḇey, oş‿cėrde cáɳşínaqay oqat qılĭp cürüp, oşyaqtan tört balalu‿ḇoldum. (8) E:, beş balalu‿ḇoldum, birönü qaytış bolŭp ketti, qalɤan üç qız bir erkeg̲im bar, oşlordun ba:rĭsín tarḇiyalap, tartiḇi menen, oşól ahıvalɤa çėyin geldik. (9) Ba:rısí íymandu, şügür ɤılam, qudayɤa toḇo. (10) Baldarím barísí namaz oquyt. (11) E:, oşlord'un bizd'ĭn uḇaqtaqı tartip menen ɣeldi. (12) Azırqılarɤa sálıştıɤanda bizdin uḇaɤıḇız başqaçá‿ken. (13) Ulunu urmattaçíḇız, ɣiçine iymençüḇüz, ulŭlardın astĭnan

ötmöy cóq bolçú. (14) E:, cíŋalbaş cürmöy cóq bolçú. (15) Al ŭbaqta da azırqılardın gelinibiz ɤaysí, qızıbız qaysí, cíŋalbaş cürüv‿atat. (16) E:, oşŏlordun ba:rın sálıştırabız. (17) Biroq ilgerki ubaɤıbız, cáɧşí ubaɤ‿eken. (18) Bayaqı, eşigiŋ görüp törünŏ̈ öt, enesiŋ görüp qızın al degen oşól tarbiyadan bolot‿ken ba:rısí. (19) E:, qanday enesi cáɧşí bolsó oşónun bülösü da cáɧşí, atasí cáɧşí bolsó, baldarı cáɧşí dep aytılɤan ilgerikilèrd᾽in sözü. (20) Nuqŭra sözdörü, cáɧsí sözdörü bar bolçú. (21) Daɤı ɤaysínı aytayín. (22) Qayn‿enem, qaynen᾽em uşúnda:y cáɧşí, özümö ayăbay cáɧşí boldu. (23) Súrovıy‿lè gişi bolçú, qayn‿enem. (24) A:n oşó cáqtırbaɤanĭn cáqtırbay‿lè ɤoyçú. (25) Biroq sègiz balasí bar eken, abışqasí armiyadan qaza‿bolŭp qalĭptır. (26) Ҟelbey ɤalĭp, sóɤuştan ҟelbey ɤalĭptır. (27) Oşó sègiz balasí, tö/rt qız, tört erkegi bar eken. (28) Oşól ba:rısín oşól baybiçè özü tarbiyalav‿özŭ̈ östürŭ̈p, özü çóŋoytqon eken, oşól ahıvalɤa ҟeltĭrip. (29) A:n, enebizdin, i oşó qayn‿eneme başqasí cáqpasá da men cáqqam. (30) Meni cáɧşí görçü. (31) Men ölüp qalsám da oşó cánımda bol dep turçú. (32) O:ruv‿atqanda oşó distvitilna cánĭnda‿bolŭp, özüm uzattım. (33) Ҟelvey ɤalsám súrap turçú, ҟeldibi dep. (34) Oşó qaza bolɤondo cánĭnda bolŭp, özüm uzatıv‿emettim. (35) Qayn‿enem ayabay cáɧşí bolçú, men qaynenemdi cáman dev‿ayta albaym. (36) Cáɧşí gişi bolçú. (37) Oşól, oşŏlordun tartivi menen, oşólordun nuqurasí menen uşĭnt᾽ip cáşáp, ҟüŋ görüv‿uşúl aqıvalɤa ҟeldik. (38) Mmm daɤı emnenĭ aytayín. (39) Aqıl nasá:ttarı cáɧşí bolçú, oşó özübüzdün tartiviviz menen cürsög‿özübüz menen nemetsèk, oşól bergen bataları menen, oşólordun bergen sözü menen cürsök biz cámandıq ҟörböyt‿ĕkembiz. (40) Azırqılardan ҟöp tiyaq biyaɤın delè ҟörüv‿atabız, uɤuv‿atabız. (41) Qızdarıbızdı bolsó uşintip cáɧşí tarbiyaɤa, cánaɤı cèr sú:nun ba:rına, omĭski, tomĭskiydin ba:rına ҟetip, çèt cáqa ҟetiv‿atqan qızdardan ҟöv‿elè qorqŭnuçtar boluv‿atat, bizdin ubaɤıbızda bolsó, eşĭke, dajè ҟiynoɤo súransáq cibərçi‿mes. (42) Qız gişi e:m‿baş basíp cürçü ĕmes. (43) Biz degen tigi có:luqtu da şálbıratĭp sálĭnbay, topu giyçibiz. (44) Oşó topuŋdu ҟiyip qız ekeniŋizdi bilgizip cürçü ĕlèk da. (45) Anan tışqa ҟöp çíqçú emeşpiz. (46) Oşó ҟelgende bizdi ala‿ɤaçíp ĕlè alɤan. (47) Ala‿ɤaçíp ҟelsè

daʏı cóldu bilḇesėk, qaysíl ayíldan ḳelip, qaysíl ayílʏa ḡelip qalʏanıḇızdı da bilçi ĕmeşpiz. (48) Oşónduqtan men bir oqŭyasí ḇar oşól temir cólʏo ḡelĭp öt desė, oy bu temir cóldon ḳelĭme ḡeltiriv‿alĭp ötpösöŋ bolḇoyt desė, ḳelĭme ḡeltirĭp ötkön ḳündörüḇüz bolʏon. (49) Oşẹ̇nt᾽ĭp cürüv‿elė uşúl ahıvalʏa, uşúl cáşóʏo, uşúl urmatqa cėtkembiẓ. (50) Anan emĭ azır, azırqı ʏızdardı cėke tıştan emes, cėke ışḳoldon emes, üy‿bülödön ḳöḇürö꞉k taˈsir ḇeret. (51) Ene menen atanın tilin uqqan qızdar cámançílıqa barḇayt dep oyloym da özüm. (52) Anan azır uşúnday emi. (53) Daʏı emneni aytĭp berėyin. (54) Ḳülkülü oquyalardan, oşó cánaʏıntip çóŋ apalardan barıp sávet alı꞉p, oşlor menen mayekteşip. (55) Oşó cáḫşí cáqtarın uʏuv‿antip mintip eme ʏılçúḇuz. (56) Oşó men özüm ala‿ʏaçíp ḳelḡendekisin aytĭp berĭp, alar bayḇiçėlėr özdörünŭn ḳelḡendekilėrin aytĭp berĭp, uşúnday eski sözdördü cáḫşí uʏa꞉r‿lėk. (57) Qayn‿enemdi men uşintip tamaşálap qalçí ělėm. (58) Al ḡişĭ da meni tamaşálaçú. (59) Patifondu ʏoyŭp turŭp, oşól ırdap, çórdop berḡenimdi, antĭp mintˀkenĭmdi qayínem çín‿lė ayăḇay cáqtırçú da. (60) Menin ḳelĭnim uşúnday, menin ḳelinim tiḡindey. (61) Cámançílıq ḳörḡön cóqmun, ḳelḡen cėrimen, qudaya şüḡür. (62) Bala‿ḇaqıranĭn barınĭn urmatın ḳördüm. (63) Azır oşŏlordun síyín ḳörüv‿oturam. (64) Cámançílıq ḳörḡön cóqmun. (65) Qol önörçülüktön, qolumdan oqup çóquv‿iyḡen cóqmun, ḅiroq bolʏon önörüm barısí oşó boz‿üy cásádım. (66) Boz‿üydü ayaḇay çíʏana, içi tışí menen cáḫşí cásáp turŭp, birin sáttıq, oşó poĺşánĭn pasóĺstvasínan ḳelĭp alıp ḳetti. (67) Cáḫşí cásálʏan boz‿üy ḇolçú. (68) Anan qol önördü uşúl uḇaqqa, sėksėŋge cáqındap qaldım, qol önörçülŭktön qalḇaym. (69) Quraqtˀın baːrıŋ quraym, şírdaqtın türün cásádım. (70) Örmöḡün delė sóqtum, anısín delė bilip qaldıq. (71) Uşúnday oşól ahĭval menen ḳel‿átavız.

Kelinderinizge üyröttünüzbü?

(72) Ḳelĭnderimden bilėt, ḳelinderimen özüm qolŭmda turʏan neḇere ḳelĭnim. (73) Neḇere ḳelĭnim daʏı oşól men emneni cásăsám oşónu cásáyt. (74) Özümdün‿lė quvat

delė oşól ba:rın, cánaqı boz‿üydün içindeki emelėrdin ba:rın teŋ cásáştı. (75) Çáçílarín cásáştı qoşó, baldarím cárdam berėt sözsüz. (76) Baldarím cárdam berbesė bir bozüydü büt ķötörüp çí›arbaysíŋ da. (77) Ķiyiz cásáşát. (78) E: şírda›ın şírĭşát. (79) Quraq qurasám, quraq qurayt, cásáyt.

Kaada-salt boyunca emnelerdi aytıp beresiz?

(80) Qa:da sálttın qaysíndayín, ilgeri qız berü:nü u›up qal›anıbız›a qara›anda, alar qızdı uşúnçálıq qoşóq qoşúp, uşúnday eme‿ıılıp turuv‿uzatçí‿ken. (81) Emi azır al 'cóq. (82) Qızdardı bergende quda tüşüv‿al›andar bolçú‿ken ilgeri. (83) To›uzdap berĭp, to›uzdap alışív‿elė. (84) Anan azırqılardı bolsó, ala‿›açíp ķetmey bar. (85) Cásá›anı bar, cásábay‿›al›anı bar. (86) Azır ķövünçö ķe:de bilgender söykö sálĭp turuv‿alıv‿atat. (87) E: anısí‿delė cáŋşí‿ken. (88) Söykö sálĭp süylöşüp, eki cáq birigiv‿al›an. (89) Sálttar oşól ilgerkiniki, özübüzdŭn formanı giyçi elėk. (90) Aytıv‿atpayímbı qızdar topu ›ana ķiyçų al‿ubaqta. (91) Qız menen ķelindin ayírmasí bolçú. (92) Oşól sálttar oşóndoy bolçú. (93) Íymandu:luq degen ayavay‿lė al‿ŭvaqta tartivi menen‿ĕken. (94) Cána›ınday aytılıv‿oturat, ulu: gişĭlėrdin astĭnan ötüp ķetmey cóq bolçú ķelĭnder. (95) İ: cö:löp ķetmey cóq bolçú. (96) Ba:rı cávılıv‿alıp dardaŋdap, cíŋalbaş, cílaŋaylaq bolŭv‿alıp, biylėgen cóq bolçú sáqaldu:lard'ın ķözünçö. (97) Oy tigi qayn‿a›am otŭrat, tiyaqta, tigi akem otŭrat dep dajė ırday‿alçí emes. (98) Oşŏlordun ķözünçö ›antiv‿ırdama›‿elėk dep. (99) Alar çí›ıp ķetkende, cė bolsó alar bilip qalsá aqırın cílıp çí›ıp ķetişçü. (100) A:n çí›ıp ķetkendeŋ giyin anan ķelĭnderdi ırdatçú. (101) Oşóndoy tartivi bar bolçú. (102) Cáz›ançú uludan, ķiçüdön, ba:rĭsínan.

Tergeyt degen emne sizdin oyunuzcá?

(103) Tergeyt degen söz emi oşól, aŋıraŋdap balançá atam, balançá avam, balançá enem dep aytu cóq bolçú. (104) Oşóndon özünçö bir cáŋşí sípatı menen, özdörünçö eme ›oyuv‿alçú. (105) Mmm çóŋ apam, men tergegende ķiçine bala dep, ķiçü: qaynimdi aytçúmun. (106) Ķiçine bala dep qoyuşçú. (107) Ulu:lar ake deçübüz. (108)

Qayn‿enebizdi da eneke, apa deçübüz. (109) Qayn‿atabızdı ata deçübüz. (110) Eçĭ ubaqta atınan aytmay cóq bolçú. (111) Anan daʏı ʏaysínı aytayín. (112) Qılıq córuqtarı uşúl, ķerek bolsó qayin siŋdimiz, qay‿inderibizden qorqçúbuz. (113) Qayinderibiz bizdi oşlor da ʏayra tarbiyalaçú. (114) Qayn‿ibizden qorqçúbuz. (115) Oşól qayín siŋdiden murun qay‿inderibiz qaturaq birdeme aytĭp qalsá, qoqu:y qaynim ķörüp qalĭptır, qaynim uʏup qalĭptır dep. (116) Qadımķidey çóçúlaçíbíz. (117) Azırqılar bolsó şátıratıv‿elė ba:rın atınan aytıv‿atpaybı. (118) Al delė íyman, a‿delė tartip, oşónun ba:rısí. (119) Oşóndo cázʏan emetkendin ba:rısí‿lė tartip bolçú. (120) Azır emi tartip naçár elė boluv‿atat. (121) Bü:t padryad attarınan aytat. (122) Anı cė teŋtuşú emes, cė ķĭlastaşí emes. (123) Oşó odono‿lė uʏulat‿ken. (124) Tartipter oşóndoy bolçu.

Kalhozdo iştediŋizbi?

(125) Ö:mür boyu, ķelgenden baştav‿emi, ķeldik, ķelgende‿yin men, cėtinçi ķĭlastı bütköndö‿lė ķeldim. (126) Cėtĭnçi ķĭlastı bütüp ķelĭp, uşú cėrden sábqozdun emne cúmuşú bolsó oşónŭn ba:rın iştedik. (127) Oşól ayíldan. (128) A iştep, qırqın işteşė, qırqıŋgʁ barabız. (129) Çöv‿işteşė çöpkö barabız. (130) Oşėntip cürüp anan zao͡çna bibliyateķanı bütüv‿aldım. (131) Biblĭyateķanı bütüp, anan sábqozdun oşó bir cáʏında çóyʏon gişi‿bolŭp bibliyateķadan iştedim. (132) 'Ba:rı‿bir oşól raznarabоçiylerdin ba:rĭna ʏoşúluv‿iştedik. (133) Büt ba:rın iştedik. (134) Qampa desė qampadan iştedik. (135) İ: oşól, büt talaçílıqda dă iştedik. (136) Üydŏ da iştedik. (137) Ba:rĭna ʏatışçúbuz. (138) Daʏı emneni aytıp bereyin. (139) Estetip turçú men unt᾽ŭp qalıv‿atam. (140) Naqıl sözdör emĭ, barıbız elė azır delė muruŋqu uqqanĭbızdı azırqı baldarıbızʏa biz delė aytıv‿atvız. (141) Íymandu bolʏula, ulunu síylaʏıla, kiçügö ızat qılʏıla, cürgön turʏanıŋardı oŋdoʏula. (142) Süylögöndö söz, bayaqı o:zdon müdürülgön cáman deyt, buttan müdŭrülsöŋ turasíŋ deyt. (143) Avaylap süylögülö. (144) Birönŭn şáʏın síndırbaʏıla. (145) Birögö cáman ayt᾽paʏıla. (146) E: ķerek bolsó birö:nü ayabay cáman ķörüp qalsáŋ da qarʏabaʏıla. (147) Al qarʏış degen ba:rı cáman eken, qayra‿lė özüŋö gelėt dep qoyŏt‿ken. (148) Uşúnday, işi‿ʏılĭp özüŋdü özüŋ sáqtaʏaŋgʁ,

özüŋdŭ özüŋ qarmaɤaŋgɐ aráket qılış ǩereg̱ eken. (149) İşiɤˀılıp cáman söz süylöb̥öşkö, b̥irönü uşáqtab̥aş ǩereǩ, ǩörŭp, bilb̥ey, uqpay turup, b̥irönŭn sözün uqpaş ǩereg̱ eken. (150) Oşónŭn baːrısí, oşónŭn baːrĭ tártipke g̱iret, oşónŭn baːrı íymaŋgɐ g̱iret ken. (151) İː tártip tarb̥iya deg̱en uşúl eken. (152) Özüb̥üzdü emne cúmuş qılĭv emnė ɤılsáŋ da, özüŋdü tarb̥iyalap, özüm emnė dev aytıv aldım eken, oşó mendeŋ getken cóqpu dep, özüŋdön baştaşíŋ ǩereg̱ eken. (153) Özüŋdü tarb̥iyalasáŋ anan elg̱e oşónu súnuş qılat ekensiŋ. (154) Oşó cáɤı b̥ar eken. (155) Oşónŭ uqqanıb̥ızdı, ǩörg̱önüb̥üzdü baldarıb̥ızɤa aytuɤa aráket qılat ekembiz. (156) Al ırım círımdardı azır delė aytam. (157) Eşĭke çíqqanıŋarda ay, cóːluq başíŋardı ondoɤula, butu ɤoluŋardı ondop basqıla, cóːluq sálĭnıp çíqqıla, tünüçündö çíqqanda daɤı gelĭme g̱eltiriv eşĭke çíqqıla. (158) Baːrínan sáq boluş ǩereg̱ eken. (159) Baːrınan, baːrınan sáq boluş ǩerek. (160) Qudayɤa şüg̱ür nevere, çöb̥örölördü g̱örüv atab̥ız. (161) Oşŏlordun barısína bolɤon, bütkön, uqqan ǩörg̱önüb̥üzdü aytĭp, eneli g̱ib̥izdi, sáqaldulɤub̥uzdu üyrötkön ǩişi b̥oluv atab̥ız. (162) Baːrı íymandan, baldardı qarap tursáŋ, mĭnday ǩeːde öydö baş ǩötörtüp basqan da baldar eken, iː ıldıy ɤaratĭp qoyɤon da b̥aldar b̥olot ken. (163) Egerde balaŋ cáɦşí tártiptü, tarb̥iyalu bala b̥olsó, özüŋ daɤı el arasína, cúrt arasína özüŋdŭ özüŋ cáɦşí alĭp cürg̱öndöy b̥olosúŋ. (164) Eg̱er balaŋ cáman bolŭp, qızıŋ cámam bolsó, bul özü ayabaɤan ată eneg̱e çóːŋ bir tüyşüg̱ eken. (165) Oylontup qoyot ĕken. (166) Oşóndoŋ quday alıs qılsín. (167) Oşó alıs qılsá ken, oşóndoy deg̱en tártib̥ib̥iz aytab̥ız. (168) Enelėrib̥izdin ötkön ǩetkenderin, başínan ötköndörün aytqanda alar delė ǩöʃp qıyínçílıqtardı ǩörüptür. (169) E sóɤuştˀun ub̥aɤında emne ɤana bolb̥optur, azırqıɤa sálıştırɤanda al uvaqta cánaɤınday qol emgek menen eptep cán sáqtaptır. (170) Tüymö tüyŭşüptür. (171) Oşólordun baʃrısín bizge aytıp berçü. (172) Monday ǩündör ötkön, ürkündö momday bolɤombuz. (173) Tig̱indey tig̱indey bolɤombuz. (174) Oşónun baːrısín sálıştırıv aytıv azırqılarɤa ǩep sálıp berişçü, ötǩön ǩetǩenderin. (175) Alardˀĭn delė cáşóːdo qıyínçílıqtarı ǩöp bolɤon

eken. (176) Alarín uqçúbuz. (177) Mėnĭn enemkin emi anı aytavatsá daʏı bir top qo emĭ. (178) Ürkündön ürküp ɣelgenĭn aytıp berçü. (179) Ürkündön ürküp ɣelátabız deyt. (180) Ɣöldö, oşó ɣölgö ɣeldik deyt. (181) Anan oşól ɣöldün emesin ɣörgöndö botodoy bozdop íylav‿oturságq, balası menin oşó bir tuʏanımĭn ulusú, oşól gişi, oşól toqoydo ʏalʏan gişĭlėrdin ba:rısín, oşó toqoydun içinen bir torpoqtu, o:pazbı, torpoʏun qarmav‿alĭp turuv‿oşónu üyrötüp miniv‿alĭp, oşólordun cügün büt aşúdan aşíp tüşürŭptür. (182) Beri gözdöy, ɣöldü gözdöy. (183) Anan oşónŭn ba:rın tüşürüp, taşív‿antip mintkenden ɣiyin, oşó balasína ɣöz tiyip, oşyaqtan qaza‿volŭp qalĭptır. (184) Anan cálʏız u:lun e:rç˘itiv‿alıp anan ɣiyin oşó menĭn bir tuʏanĭmdı e:rç˘itiv‿alıv‿anan görbögöndü ɣörüşüp, cánaʏı orustar qırʏızdardı atıv‿atqan ubaʏı‿ken deyt. (185) Ɣelatıp emneni ɣördük deyt. (186) Enesin atıp ɣetip, balası emçėgin e:mĭp töşündö ʏalʏandı ɣördük deyt. (187) Atqa süyrötüp, sáqaldu cána ɣişilėrdi atqa süyrötüp, süyröp ɣetĭp baratqanĭn ɣördük deyt. (188) Anan bir elė ayaq cól menen ɣelatıp, oşóndon ötŏ‿albay, qanday ötörün bilbey, anan ar‿cáqtan oşó çánaqı balanı moynŭna miŋgiziv‿alĭp enem, oşól cóldu torop cátqan sáldattı, bir sáldat cátĭp˘tır da, oşónun butunan, butunun ortosúnan basív‿ötüşkön eken. (189) Uqtav‿atıptır da. (190) Tünü menen e: strajatsėtip cürüp, cána sóʏuşúp cürüp, anan baya uyqusú gelgen, oşónu attav‿ötük deyt. (191) 'Bir ʏana bado:ttoy bolʏon süzmövüz bar deyt. (192) Bir çínĭday talqanıbız bar deyt. (193) Oşónu, oşóʏo eziv‿alĭp anan oşiyaqa aşíp paşti tentip ɣelişiptir da. (194) Oşėntip cürüp ɣeliv‿anan oşól cėti ögüz rayonŭndaʏı padsóbnıy hazaystva degen cėrge gelĭptir. (195) Oş‿cėrde anan ɣiyin atavız çóŋ baqçáçí bolŭptur. (196) Baqçá, aʏorod 'baqtarı bar eken da, oşó ar bir qurortqo oşĭyaqa cána cáşílçásín östürüp, malın tigi baʏıp, anăn ar‿bir qurortqo mĭnday sóyup berçü‿ken da maldı. (197) Oşónun çóŋu bolŭptur atabız. (198) Anan ɣelgender oşólordun qoyun sá:p, oşólord˘ŭn qoyunun sütün içip, işi‿ʏılıp oşólordun cėr cėmişin cėp cürüv‿elė dalay ɣişĭni tarbiyalap, dala/y ɣişĭni östürŭptür, menĭn atam. (199) Oşól ɣişini ba:rısí oşóndo‿lė eme ɣişi eken, namaz oquçú eken, oşó moldokemdikine barıp

ҟelėli, oşóndon alĭp ҟelėli, oşónu súrap ҟelėli deşiv‿uşint’ĭp turuşçú ĕken. (200) Oşó çó/ŋ gileyg̲en baqçá b̲ar‿eken. (201) Anan cánaqıday 'malın da ŏzü ɤaraçí‿ken baqtırıp. (202) İşi‿ɤ’ılĭp oşóndoy, mĭnday‿lė ҟep‿elė üylör bolçú‿ken anda. (203) Mĭnday zaŋg̲ıraɤan üylör ɤayda. (204) Oşól üydü sálıv‿alɤandarına‿lė süyünüşçü eken, boz‿üy sózüydö‿lė cürüşçü‿ken da. (205) Oşė̀nt’ĭp’ cürüv‿anan ҟiyin oşó meni ҟörŭptür, meni ҟörg̲öŋgö çėyin eneb̲is paşti cėti, sėg̲iz, on çáqtıɤa çėyin‿lė töröptür anan oşó toqtob̲oy balası, anan meni toqtoɤondo tig̲i oşó törög̲öndö, uşú ҟişig̲e ҟörsötpöy, bir ayçá atamdın cėŋine baɤıptır, ırım g̲ılıp. (206) Cėti aylıɤ‿eken dep, a:n oşóndon çónoytuv‿antip mintip oturuv‿anan ҟiyin çónoyɤondoŋ ҟiyin anan anı men törölörü men’en qadímkidey balanı ҟepindep, cön elė mĭnday topŭraqtan cásáp, a:n ordun bütürölü dep, anan oşó mürzög̲ö ırım g̲ılıp qoyup ҟelişiptir. (207) Oşóndoŋ ҟiyin anan toqtob̲üb̲ü toqtop qalɤan dep ҟep qılıp qalışçú da. (208) Toqtosún dep baya utur‿elė birö ölüv‿atsá, emi uşú toqto:r b̲eken dev‿elė toqtob̲üb̲ü qoyŭp qoyɤon da. (209) Oşóndon qoyŭp qoyuptur atımdı. (210) Oşó oşŏlordun ötkön ҟetkenderin, ҟelg̲ende qoşŭn̲a ɤoloŋdordun, ҟelin ҟesėkter ҟirg̲ende oşó enem başínan ötkönd’ün ba:rın aytıp bere:r‿lė, oturɤuzuv‿alĭp. (211) Oşlordu uqçúb̲uz anda. (212) A:n enem daɤı mĭnday qol emgeg̲i b̲ar b̲olçú. (213) Cána qıştın günü cánaqı çóqoy cásáçí cána ҟiyizden. (214) Oşóndo aqçáɤa cásáyt deg̲en cóq bolçú da. (215) Súrap ҟelsė‿lė oy, uşúnday uşúnday balançánın butu círtılıptır, oşó çóqoydu men qoşó cásáşçúmun da. (216) Cána üb̲ölük menen çá:p qadímkidey‿lė ҟiyiz ötük cásáp berçib̲iz. (217) Oşó enelėrib̲iz emne desė, oşónu cásáp cürüv‿elė üyrönŭptürb̲üz. (218) Oşó oşólor ată eneb̲izden ҟörg̲öndör. (219) Çóŋ üy, çóŋ aş bolcú. (220) Ҟö:p momday tala tüzdö, enĕ ătasínan acírap, antip mintip qalɤandardı, ҟöp baɤĭptır. (221) Aytışát ayílıb̲ız menen‿lė emi delė, oşó ҟelg̲ende, anan meni aytqaŋ g̲o bu ene menen ataŋdın törkündörü qızıl cárdın arasínan da çíɤat dep. (222) Tig̲i qızıl‿cár dep cánaqı cėt‿ög̲üzdün cárıçí, oşól bizdin qışto:b̲uz bolçú. (223) Men oşó cėt‿ög̲üz cáqtan töröldüm da, ҟurortŭnan. (224) Ҟök‿cáyíq da

bizdin cáylo꞉bu̯z bolçú. (225) Ḳiyin cánaɤında̯y oşó bir tuɤanım eme baylap, barıv̯oqup ḳelip, qımızdı oşó̯g̲işi b̯aştap baylaɤan da. (226) On eki cėlė be꞉nin sütün qımız cáśap, qurorttun ba꞉rına tartçú, menĭn bir tuɤanım. (227) Oşó maşĭnelėr g̲elçü, bötölkög̲ö da quyçúb̯uz, çánaçqa da quyçúb̯uz qımızdı. (228) A꞉n bolɤon cėti ḳrugovod b̯ar, cėtönö teŋ tartçíb̯ız. (229) Civerçib̯iz. (230) Oşó ḳöḳ̯cáyíq menin cáylom. (231) Rodinam. (232) Anan aɤ̯ölöŋgö ḳelĭp ḳelĭn bolup qaldım. (233) Qıdır̯aḳ̲ænĭn tuqumdarınăn eken, qıdır̯aḳ̲ænin tuqumdarına ḳelgen ḳelin ḳetpeʌyt deg̲en tig̲i daɤı uɤŭp qaldıq da, bulardın erkekteri kişine có꞉şúraq bolot, ayaldarı ɤıyín çíɤat dep da ḳep qılıştı. (234) Oşóndoy da b̯olɤon, aların delė uqtuɤ̯anan ḳelg̲en ḳetpeyt desė anan qoqu꞉y anan emneg̲e g̲etmeg̲̯elėk, ḳetpeyb̯iz dep ḳülüp qalçíb̯ız. (235) O꞉b̯a, ḳetpey ɤalalı bul cėrden. (236) Oşóndoylor b̯olçú. (237) Sú꞉̯bar eken, tura̯sú꞉nŭn çóŋ sú꞉súçú, uşŭ̯yaqa çíɤıp qaldıq. (238) Anan arqı öyüzg̲ö g̲etiv̯elė mal aydap ḳelėm dev̯elė 'cóq. (239) Anan ḳiyin emne b̯oldu dev̯elė, qarasáɤ̯elė attın bo꞉runan̯lė içáɤarda sálaŋdap ḳel̯átat. (240) Ay emne b̯oldu ızı̣̯çú꞉̯lė b̯olup, ba꞉rıb̯ız bala̯b̯aqıra b̯oluv̯elė cönödük da, barsáɤ̯elė ay attan tüşpöyt bayaɤı cėrden, qıyqırıv̯ökürüv̯attam, ay tüşpöysüŋbü dep. (241) 'Qaydan tüşöm toqtob̯oy atsá deyt. (242) Ḳörsö at, tig̲i cėrde b̯ir buqab̯ız bar b̯olçú da, anˀan oşól bir uydun cánĭna turb̯ayb̯ı, tig̲i to꞉rupçú, anan barıv̯elė bayaqınĭ ura̯verĭptir. (243) Baya buqanıçí, baspayt dev̯elė, aydayín desė̯lė baspayt deyt, a꞉nan aydasá elė b̯olb̯oyt, anan ḳiyinˀ barĭp çá꞉ptır, çá꞉v̯iyiv̯anan mĭnday basíp̯barĭp turuv̯alĭptır da. (244) Tursá anan buqa çú꞉rqap barĭp turŭv̯anan ab̯ışqanĭn atın süzüv̯atpayb̯ı. (245) Süzgöndö̯yün qardı cárılĭp ḳetiv̯atpayb̯ı. (246) Anan bayaqqı çóŋ sú꞉nu, uşúnday ürkköndö, oşó sú꞉nu geçė̯ɤaçíptır. (247) Berki öyüzgö ɤaçív̯atat da emĭ. (248) Anan bizge ḳörünsö̯lė bayaɤı içėɤardı sálaŋdap cürb̯öyvü. (249) AʌIy tüşpöysüŋbü, aldıɤının üstŭ̈nön, emi tig̲i attan, tüşö̯ɤalsáŋ bolb̯oybˀu. (250) 'Qaydan tüşöm enendin urayín, toqtovŏy̯ătpayvĭ. (251) Al córuɤunŭn ba꞉rın uɤuv̯atpayvızb̯ı. (252) Anda̯yín cürüp, cürüv̯elė b̯ir günü gile꞉yg̲en çóŋ at bolçú da bizdiki, andan başqa atı b̯olçú. (253) Bayaqını minip cürüv̯ĕlė, sázɤa tıɤılĭp qalĭptır.

(254) Cápazdĭn córuɤu, taqır‿lė attan tüşpöyt da uşúl. (255) Bayaqınĭn üstünö miniv‿anan tiɡi, çíɤalb̥ay deyt bayaqı. (256) İː sázɤa tıɤılĭp qalĭp. (257) Tüşpöy‿ătat tiɡi, tüşŭ̆p tartsá b̥olboyt belė, eneŋdĭ̆ urayín, oy tarta alb̥ay, beːni tartıp çíɤa albay dep qoyŏt. (258) A andan tüşsö tıɤılĭp qalçúday b̥olɤon oqşóyt qo özü. (259) Anan ɡ̆iyin men urŭ̆şúv‿atpayímbı, qanday ɤuday urɤan emesiŋ, oy tüşpöysüŋbü dep. (260) Oy qıyín eken at, eptep çíqtı dep qayra ɡeldi. (261) Bir maːlda ělė üygö geliv‿oturab̥ız, erteŋ men e̥rtę̆ turup ɡ̆etiv‿elė, atqa ɡetken. (262) Aɤa çėyin turɤula dep, cáŋĭ ělė cėrge cárıq ɡ̆iriv‿atat. (263) Bir maːlda‿lė 'şálbırav‿ělė momdanˀ mĭnday‿lė súː b̥oluv‿elė, qalpaɤınan beri sú aɤıv‿elė ɡ̆irip ɡ̆eldi. (264) İː, ölüŋ göröyün súɤa tŭ̆şŭ̆p ɡ̆etken turb̥ayb̥ı. (265) Bul emne bolɤon dev‿oşėntĭ̆p atsáq cátasíŋar, 'qarab̥aysíŋbˀı meni deyt. (266) Oy emneni ɤaraym, súɤa tŭ̆şŭ̆p ɡ̆ettiŋbˀĭ̆. (267) Tiɡi at başín iyib̥iysė súːɤa ɡirip ɡ̆etpedimbˀi deyt. (268) Al görsö, arĭ̆qtˀın ar cáɤına attı ɤoyŭp, özü ötüv‿alat da. (269) Özü ber‿cáɤına, ötüv‿alɤanda tiɡi çílbırdı mintˀĭ̆p tartat da, an at deviysė çúrqaɤam boydon ɡ̆irip ɡ̆etti da. (270) Súːɤa ɡirĭ̆p ɡ̆etĭ̆ptir. (271) Uşúnŭ aytpaysíŋbˀĭ, bo/rloru cóq baldardˀĭn baːrı cíɤılıv‿atat, gülüv‿atat. (272) Ey ɤuday attı ɤoyŏ‿b̥eriv‿iyb̥eysiŋbi, aɤa süyrögön súːɤa çėyin ɡ̆irip ɡ̆etpey dep. (273) Uşúnday córuqtarı toltŭra‿b̥olçú. (274) Boːru eziliv‿elė atat. (275) Anan bir ɡünŭ̆ elė cílqılardın baːrın elė, aydap ɡ̆elɡeni ɡ̆etti. (276) Cílqını aydap ɡ̆elĭ̆p, qoylordu ap‿ɡ̆eldi, uylardı ap‿ɡ̆eldi, alardĭn baːrın ɡ̆irɡizip qoyduq qoroːɤo, anan ɡ̆iyin cápaz, bir maːlda‿lė có/q, cóɤ‿ay ɤana. (277) Bi̥r maːlda at ɡ̆eldi üygö, özü cóq, a tiɡil öldü dedim. (278) At süyrŏpˀ sálɤan turb̥ayˀbˀı. (279) Sáqu b̥izdikinde b̥olçú. (280) Apa, apa ɡ̆eldi at, cóq deyt tiɡi, atam cóq. (281) İːy ölüŋ göröyün ölgön turb̥ayb̥ı, cönögülö dedim. (282) Çiyde izdep cürŭ̆şöt, izdep cürŭ̆şöt, cóq, barbı. (283) Anan atanı ölüŋ göröyün emĭ̆ emne ɤılab̥ız. (284) Menĭ̆n es tartım boz‿üydö. (285) Dü‿göröyün oşó oŋ boldu‿b̥eken. (286) Öldü dev‿atam da ujė. (287) Anan oşėntiv‿atıv‿elė bir maːldă‿lė qıyqırıp qaldı ar cáqtan, tölögönüb̥ü, apaː, apa bar eken dedi, çiydin tüvündö/ ɤana cátat deyt. (288) Attan tüşŭ̆p qalĭp, anan üygö

gelgende urŭşúv‿atpaybızbı, oy ünüŋdü çíɤarıp men mındamın debeysiŋbi, eldin ba:rın qu:rattıŋ dev‿oşéntsém. (289) Sén emne görböy ɤoyduŋbu, men uş‿cérge üç ǩelip, üç ǩettim deyt. (290) Bayaqı attın o:zduɤun sálbayt. (291) An baya at degen cílqılardı aydap ǩelip, al quturɤan nemelér qayra qoro:nŭn artı menen ǩetip, anan tigil artında‿lé cürö‿berĭptir. (292) Ala‿ɤaçív‿elé. (293) Anan özü aytqanday üç ǩeliv‿üç ǩetĭptir. (294) Baya ɤoronŭn çétine, anan ökürüv‿atpaybızbı, ya aylánayín, andan daɤı men uy sá:v‿atıp, sénĭn ǩelĭp ǩetkeniŋdi ɤaydaŋ göröm dep men aytıv‿atpayím˺b˺ĭ. (295) Men 'üç ǩelĭp, 'üç ǩettim deyt. (296) Séŋ ǩörgön cóqsúŋ. (297) Anan ayaɤında deyt, eki butumdu çíɤarĭp sálĭp, e:rdĭn üstünö cön‿lé oturŭptur da. (298) Anan ǩete‿bergende, artta şípırĭlĭp tŭşüp qalĭptır. (299) Anan çiyd˺in tübünö cátıv‿alɤanĭn gɐravaysíŋbı. (300) Gelé‿berbey. (301) Izĭ‿çú tüşüp cüröbüz. (302) Oy uşúnday córuqtarı bar‿lé. (303) Aytıp beriv‿ĕlé ǩülüv‿atabız. (304) Özünŭn có:ştuɤu da. (305) Menĭn˺ cürögüm tüştü deyt, bir cólŭ, emne bolŭp cürögüŋ tüştü, bilbeym, uşúnday cürögüm tüştü deyt. (306) Qanday‿bolŭp tüştü. (307) Ya gelĭndi ɤaydan alɤanıŋdı bilbeym, qaldıratĭp, uşintiv‿oşóndon cürögüm tüştü dedi. (308) Bir çára ɤolŭnan tüşŭp ǩetĭptir. (309) Qaldıraɤan çáralár bar‿ɤo, i: munun, neberenín. (310) Anan qaydan alɤanıŋdı bilbeym oşónuŋdu, uşintip cürögümd˺ü tüşŭrŭp tıştadı. (311) Anan ǩelgen ǩişige‿lé cürögüm tüştü dey‿berét. (312) An men súrav‿atpayímbı, ay cürögüŋ qanday tüştü, emne boluv˺‿atat, qanday o:ruyt desem, momday, mĭnday, mĭnday... ay anda sèniki oynoq bolŭp qalɤan turbaybı dep men aytıv‿atpayímbı. (313) Anan quvat ǩeldi, ay munu ǩörsötçü, qalp delé bolsó barĭp ǩörsöt˺ŭp qoyçú, alım sínıp qalsín, cürögüm tüştü dev‿elé ɤu:ratıv‿atat. (314) An alĭp barĭv‿anan tetigi bürkütçünŭn balasína görsötŭp˺tür. (315) Gencébeke. (316) Anan al, cáŋşínaqay‿lé turat, aman‿elé‿ken deptir. (317) Oy qatıŋ galáçtın ba:rı bütüv‿emi erkekteriŋ doqtur aldıŋar belé deptir. (318) Cürögün görüv‿atsá, al aytıv‿anĭn córuɤun ǩeldi. (319) Anan üygö gelgendeŋ giyin anan tigi aytıv‿atpaybı tigi cürögü tüşkönü delé, oşó‿bir çóçúp ǩetsé‿gerek. (320)

Anan oşónu cürögüm tüştü dev‿aytıp‿atpayb̲ı. (321) Oşèntiv‿elè cápazdıqın elè ǩamediyasín uɤup qoyuv‿elè oturçúb̲uz. (322) Ab̲ışqa özü có꞉ş kişi‿b̲olçú çín‿lè. (323) Anan mĭnday emetçi‿mes. (324) Emnè aytsáŋ işènçü da. (325) Anan oşèntĭ̲p, cürögüŋ sènĭ̲n oynoq bolŭp qalĭptır, dep quda sö꞉ktörüb̲üzdün barína aytĭp bersèm, bo/rloru cóq ǩülüv‿atışát. (326) Qudab̲ız᾽ uşúnday altın ǩişi turb̲ayb̲ı dep. (327) Oşóndoy córuqtar b̲ar.

(328) Emi tala tüzdö cürgön qızıb̲ızɤa bata berèlik. (329) Quday ömür b̲ersin, baq bersin, amançílıq bersin. (330) İyman bersin. (331) Qayda cürsö amançílıqta‿b̲olsún. (332) Aɤa‿tu꞉ɤan el cúrtu men᾽en bir‿tuɤandarí men᾽en, ată ĕnesi menen bolsún, özünün ǩözdögön maqsátına cètsin. (333) Qanday maqsát, qanday tilèk tilèsè oşónŭn ba꞉rísí orundalsín. (334) Bosóɤosú bek bolsún, dö꞉lötü başínda b̲olsún. (335) Èç‿úb̲aqta ɤor bolb̲osún, alla ɤoldosún, ba꞉rí ɤudaydan bolsún, uşúl aytıv‿atqandaríb̲ızdın ba꞉rísí menden emes, alladan bolsún. (336) Cáratqan allam qoldosún, qayda cürsö cüzŭ̈ cárıq bolsún, baɤıv‿atqan cánaɤı özŭ̈nün u꞉lu ıymandu꞉, quday cáqşílıqa alĭp kelgen ĭrıs ǩeşiǩtü꞉ baldardam bolsún, oşónŭn e꞉si‿b̲olŭp, ată ĕnesi menen ba꞉rı birgelèşip, baqtĭlu꞉ b̲olsún. (337) Amam bolsún.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben kendim Tüp bölgesinde doğdum. (2) Soyadım Sopiyeva Toqtobübü. (3) Tüp bölgesinin Mayak köyünde doğdum. (4) Evliliğim, şu Kök-Moynok sovhozuna gelin olarak geldim. (5) Geldiğimiz (aileden) iyi terbiye görmüşüz, disiplinli, imanlıymışız o zamanlarda, şimdikilere göre, büyüklere hürmet edip küçüklere saygı gösteren gelinlerden olduk. (6) Kocam ise işçiydi, her işi yapardı, geldiğim yer böyle orta, sıradan aileydi. (7) Buraya, bunlar "fakirmiş", "zenginmiş" demeden, güzelce hayatımı yaşayıp burada dört çocuğum oldu. (8) Beş çocuğum oldu, birisi vefat etti, kalan üç kız, bir oğlum var, onların hepsine terbiye verdim, tertibi ve düzeni ile, bu hâle geldik. (9) Hepsi imanlı, şükürler olsun, Tanrıma. (10) Çocuklarımın hepsi namaz kılar. (11) Onlar bizim zamanımızın terbiyesi ile büyüdüler. (12) Şimdikilere göre bizim zamanımız farklıymış. (13) Büyüğe saygı gösterirdik, biraz çekingendik, büyüklerin önünden geçemezdik. (14) Baş örtüsüz gezmek yoktu. (15) O zamanları işte, şimdikilerin hangisi gelin, hangisi kızımız (belli değil), baş örtüsüz geziyorllar. (16) Bunların hepsini karşılaştırırız. (17) Fakat eski zamanlar güzelmiş. (18) "Kapısını görüp baş köşesine geç, anasını görüp kızını al." ifadesi de her şey (aldığın) terbiyeye bağlıymış. (19) "Annesi iyi ise ailesi de iyi olur, babası iyiyse çocukları da iyi olur." derlerdi eskiden. (20) Gerçek sözleri, iyi sözleri vardı. (21) Daha neleri analtıyım. (22) Kayınvalidem, kayınvalidem böyle iyi, şanslıyım. (23) Hiddetliydi kayınvalidem. (24) Hoşuna gitmezse belli ederdi. (25) Fakat sekiz çocuğu varmış, kocası savaşta şehit düşmüş. (26) Dönmemiş, savaştan dönememiş. (27) İşte sekiz çocuğu, dört kız, dört oğlu varmış. (28) Onların hepsine o kadın kendisi terbiye vermis, kendisi büyütmüş, o hâle getirmiş. (29) Sonra kayınvalidem başkasını sevmezdi, beni severdi. (30) Beni severdi. (31) "Ben ölürsem, yanımda ol." derdi. (32) Hastayken gerçekten yanında oldum, kendim bizzat uğurladım. (33) Gelmediğimde yoklarmış: "geldi mi?" diye. (34) Vefat ettiğinde de yanındaydım, kendim uğurladım. (35) Kayınvalidem çok iyiydi, ben kayınvalideme kötü diyemem. (36) İyi bir insandı. (37) İşte onların terbiyesi ile, onların sözleri ile böyle, bu hâle geldik. (38) Mm daha neleri anlatayayım. (39) Nasihatleri iyiydi, kendi disiplinimizle yola devam edersek, onların duaları ile, onların nasihatleri ile yaşarsak kötülük görmezmişiz. (40) Şimdikilerin ise orasını burasını görüyoruz, duyuyoruz. (41) Kızlarımıza ise iyi terbiye, dünyanın her yerine,

Omskiy, Tomskiy her yere gidip yurt dışına giden kızlarımızın birçoğu tehlikede, bizim zamanımızda ise dışarı bile, cinemaya gitmeye bile izin alamazdık. (42) Kız çocuğu istediği gibi gezemezdi. (43) Biz başörtüyü sarkıtıp takmazdık, şapka takardık. (44) Şapka takarak kız olduğumuzu belirtirdik. (45) Dışarıya da pek çıkmazdık. (46) Bizi kaçırmışlardı. (47) Kaçırdıklarında da yolu bilmezdik, hangi köyden gelip hangi köyde olduğumuzu bilmezdik. (48) Dolayısıyla ben(im bildiğim) bir hikâye var, o demir yola geldiğinde "geç" dediğinde, "Bu demir yoldan Kelime-i Tevhid okuyarak geçmezsen olmaz." deyince Kelime-i Tevhid okuyarak geçtiğimiz günler oldu. (49) Böylece bu hâle, bu hayata, bu murada ulaştık. (50) Şimdi ise, şimdiki kızları sadece dışarıdaki hayat veya sadece okul etkilemez, çoğunlukla aile etkiler. (51) Anne ve babanın sözünü dinleyen kızlar kötülüğe meili değiller diye düşünürüm kendim. (52) Şimdi ise böyle işte. (53) Daha neleri anlatayayım. (54) Komik olaylardan, gidip büyük annelerden tavsiye alır onlarla sohbet ederdik. (55) İyi taraflarını dinleyip şey yapardık. (56) Beni (nasıl) kaçırdıklarını anlatır, onlar da nasıl (buraya gelin) geldiklerini anlatıp eski sözleri dinlerdik biz. (57) Kayınvalidemle böyle şakalaşırdım ben. (58) O da benimle takılırdı. (59) Gramofonu çalıştırarak, şarkı söyleyip eğlenmemizi kayınvalidem gerçekten severdi. (60) "Benim gelinim böyle, benim gelinim şöyle." (diye) (61) Kötülük görmedim, geldiğim yerden, Yaradana şükür. (62) Çoluk çocuğumun hürmetini gördüm. (63) Şimdi onların hürmetini görüp yaşamaktayım. (64) Kötülük görmedim. (65) El sanatları, elimden, eğitimini almadım, fakat tüm becerilerimle boz üy yaptım. (66) Boz üyü güzel bir şekilde yapıp birini sattık, Polonya Büyükelçiliği'nden gelip götürdüler. (67) İyi yapılmış boz üydü. (68) El sanatlarını, seksen yaşıma yaklaştım, el sanatlarını bırakmam. (69) Kırkyama yaparım, şırdağın çeşitlerini yaptım. (70) Örgü de ördüm, onu da öğrendik. (71) Böyle işte.

Gelinlerinize öğrettiniz mi?

(72) Gelinlerim bilir, gelinlerimden benimle birlikte torun gelinim kalıyor. (73) Torun gelinim da aynı, ben ne yaparsam onu yapar. (74) Kendi (oğlum) Kubat, hepsini, boz üyün içindeki şeylerin hepsini yapmaya yardım etti. (75) Püsküllleri yaptı, çocuklarım yardım eder mutlaka. (76) Çocuklarım yardım etmeselerdi bir boz üyü tamemen yapmak imkansızdır. (77) Keçe yaparlar. (78) Şırdak dikerler. (79) Kırkyama yapıyorsam, o da yapar.

Gelenek görenekler hakkında neleri bilirsiniz?

(80) Geleneklerin hangisini, eskiden kız verme ile ilgili duyduğumuza göre, onlar kızı ağıt söyleyerek gönderirlermiş. (81) Şimdi ise bu unutuldu. (82) Kızları verirken kız isteme ile evlenenler olurmuş eskiden. (83) (Başlık parasını) dokuz kat şeklinde verip dokuz kat şeklinde alıp. (84) Şimdikiler ise kaçıranlar var. (85) Yapan var, yapmayanlar da var. (86) Şimdi çoğu küpe takarak almaktadırlar. (87) Bu da iyiymiş. (88) Küpe takıp, anlaşarak, iki taraf birleşerek alır. (89) Örf adetler eski, kendi giysilerimizi giyerdik. (90) Dedim ya, o zamanlar kızlar şapka takarlardı diye. (91) Kız ile gelinin farkı olurdu. (92) Gelenekler böyleydi. (93) İman o zamanlarda çok disiplinliydi. (94) Önce denildiği gibi, büyük insanların önünden geçmezdi gelinler. (95) Omuz atmak yoktu. (96) Herkes örtünür, başörtüsüz, açık saçık bir şekilde dans etmezlerdi, saygılı insanların yanında. (97) "Orada kayın ağabeyim oturuyor, öbür tarafta ağabeyim oturuyor." diye şarkı bile söyleyemezdi. (98) "Onlar varken nasıl şarkı söyleyebilir ki?" diye. (99) Onlar (dışarı) çıkınca veya onlar farkederlerse yavaşça çıkar giderlerdi. (100) Onlar gittikten sonra gelinlere şarkı söyletirlerdi. (101) Böyle bir tertip vardı. (102) Büyüklerden, küçüklerden, herkesten çekinirlerdi.

Tergemek[84] nedir size göre?

(103) Tergemek, "patavatsız şekilde falan babam, filan ağabeyim, falan annem" diye adını zikretmek yoktu. (104) Ondan ayrı olarak güzel bir sıfatla şey koyarlardı. (105) Mmm büyük annem, ben kaynıma "kiçine bala" diye hitap ederdim. (106) "Kiçine bala" derlerdi. (107) Büyüklere "ake"[85] derdik. (108) Kayınvalidemize de "anneciğim, anne" derdik. (109) Kayın babamıza "baba" derdik. (110) Hiçbir zaman ismini söylemezdik. (111) Daha neyi söyleyeyim. (112) Davranışlar böyle, gerekirse görümceden, kayınlardan korkardık. (113) Kayınlar bize terbiye verirdi. (114) Kayınlardan çekinirdik. (115) Görümceden evvel kayınlar tenkit ederlerse "Eyvah kaynım görmüş, duymuş." diye. (116) Gerçekten çekinirdik. (117) Şimdikiler ise herkesin (çekinmeden) ismini söylüyorlar. (118) O da imandır, o da tertip, bunların hepsi. (119) O zamanlardaki her şey bir disiplindi. (120) Şimdi disiplin yok. (121)

[84] Tergöö-Eski âdetlere göre saygısından dolayı ismini söylememek (gelinler için). http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

[85] Ake-ağabey anlamında.

Hepsine isimleri ile hitap eder. (122) O da arkadaşı değil, sınıf arkadaşı da değil. (123) O kaba duyulurmuş. (124) Disiplin böyleydi.

Kolhozda çalıştınız mı?

(125) Ömrüm boyu, geldiğimden itibaren, geldik, geldikten sonra ben, yedinci sınıfı bitirdikten sonra geldim. (126) Yedinci sınıfı tamamlayıp burada sovhozun hangi işi varsa hepsini yaptık. (127) Bu köyde. (128) Koyun kırkma varsa ona giderdik. (129) Saman işi olursa oraya giderdik. (130) Öylece uzaktan kütüphaneyi (okulunu) bitirdim. (131) Kütüphaneyi bitirip sovhozun bir yerinde kütüphanede çalıştım. (132) Yine de her işi yapan işçilerle birlikte çalıştık. (133) Hepsinde çalıştık. (134) Ambarda çalıştık. (135) Böyle, tarlada çalıştık. (136) Evde de çalıştık. (137) Hepsine katılırdık. (138) Daha neyi anlatayayım. (139) Hatırlatır mısın ben unutuyorum. (140) Özlü sözler, hepimiz şimdi eskiden duyduklarımızı çocuklarımıza söyleriz. (141) "İmanlı olun, büyüklere saygı duyun, küçüklere hürmet gösterin, davranışlarınızı düzeltin." (142) Söylediğinde söz, "ağızdan(dilden) yanılan kötü" derler, "ayaktan düşersen kalkarsın" derler. (143) Konuşmalarınıza dikkat edin. (144) Birini kırma. (145) Birisine kötü söz söylemeyin. (146) Birinden nefret ediyorsan da ona beddua etme. (147) Beddua kötüymüş, tekrar kendine gelir derlermiş. (148) Böyle, kısacası kendini korumaya, kendini tutmaya çalışmak gerekirmiş. (149) Kısacası kötü söz söylememeye, dedikodu yapmamak lazım, görmeden, bilmeden, duymadan birinin sözünü dinlememek gerekirmiş. (150) Onların hepsi, onların hepsini terbiye, bunların hepsi imandır. (151) Terbiye buymuş. (152) Ne iş yaparsan yap kendine terbiye verip: "Neyi söyledim ben, bende mi hata acaba?" diye, kendinden başlaman gerekirmiş. (153) (Her şeyden önce) kendini terbiye edersen sonra insanlara tavsiyede bulunursun. (154) Böyle bir tarafı varmış. (155) Duyduğumuzu, gördüğümüzü çocuklarımıza söylemeye gayret gösterirmişiz. (156) O geleneklerden şimdi de bahsederim. (157) Dışarı çıktığınızda "Hey başınızı, örtünüzü düzeltin, düzgün yürüyün, başörtü takıp çıkın, geceleyin dışarı çıktığınızda, Kelime-I Tehvidi söyleyerek çıkın." (158) Hepsine dikkat etmek gerekirmiş. (159) Her şeye, hepsine dikkat etmek gerekir. (160) Tanrıya şükürler olsun, torunlarımızı gördük. (161) Onların hepsine olan, biteni, duyup gördüklerimizi anlatıpr anneliğimizi, itibarımızı öğretiyoruz. (162) Hepsi imandan, dikkat ederseniz (bizi) onurlandıran da çocuklarmış, utandıran da. (163) Eğer çocuğun iyi, terbiyeliyse, kendin de halk arasında kendini iyi hissedermişsin. (164) Eğer

çocuğun kötü, kızın terbiyesiz olursa, bu anne ve baba için büyük bir sıkıntıymış. (165) Düşündürürmüş. (166) Bundan Allah uzak tutsun. (167) Uzak tutsun, böyle nasihatler söyleriz. (168) Annelerimizin yaşadıklarını anlatırsak, onlar da çok sıkıntı yaşamışlar. (169) Savaş zamanında neler olmamış, şimdiki zamanla karşılaştırırsak o zamanları el emeği ile yaşam sürdürmüşler. (170) Örgü örmüşler. (171) Onların hepsini bize anlatırlardı. (172) Böyle günler geçti, Ürkün zamanında böyle olmuştuk. (173) Şöyle şöyle olmuştuk. (174) Onların hepsini karşılaştırarak şimdikilere bahsederlerdi, olan bitenleri. (175) Onlar da çok sıkıntı çekmişler. (176) Onları dinlerdik. (177) Benim annemin anlatmak uzun sürer. (178) Ürkünde nasıl ürktüklerini anlatırdı. (179) "Ürkün zamanında kaçıyoruz." diyor. (180) "Gölde, Isık-Köl'e geldik." diyor. (181) O gölü görünce çok ağladık, ağlarken çocuğu, benim büyük kardeşimin, ormanda kalanların hepsini, ormanda buzağı, enenmiş öküz mü bulmuş, onu eğitmiş, daha sonra insanların tüm yüklerini geçitten indirmiş. (182) Bu tarafa doğru, göle doğru. (183) Onların hepsini indirip taşıdıktan sonra kendi çocuğuna nazar değmiş ve oradan vefat etmiş. (184) Sonra yalnız kalan oğlunu yanına alarak, işte benim kardeşimi yanına alarak epey zorluk çekmişler, "Tam Rusların Kırgızları vurduğu dönemlermiş." diyor. (185) "Gelirken neler neler gördük." diyor. (186) "Çocuğu ezirirken vurulan anneler." diyor. (187) "Ata (bağlayıp) sürükletip, yaşlı insanları ata sürükleterek götürdüklerini gördük." diyor. (188) Tek bir patika yolu ile gelirken, oradan geçemeyip nasıl geçeceğini de bilmeyip öbür taraftan o çocuğu annem boynuna bindirerek, yolu kesen, yolda yatan askerin, bir tane asker yerde yatıyormuş, onun bacaklarının arasından atlayıp gitmişler. (189) Uyuyormuş. (190) "Gece boyu vardiyada olup savaşmış, uykusu gelmiş askerin bacaklarından atlayıp geçtik." diyor. (191) "Tek bir kase süzmemiz vardı." diyor. (192) "Bir kâse kadar kavutumuz vardı." diyor. (193) İkisini karıştırarak, ezip oraya geçidi aşıp gelmişler. (194) Öylece Ceti-Ögüz bölgesindeki Padsobnıy çiftliği adlı yere gelmişler. (195) Orada babamız büyük bir bahçıvan olmuş. (196) Bahçesi, bostanı, ağaçları varmış, her bir sağlık tesisin yeşilliğini yetiştirmiş, hayvanlarına bakar her bir sağlık tesisine hayvan kesermiş. (197) Onun yöneticisiymiş babamız. (198) Gelenlerin koyunlarını sağıp, onların sütünü içip kısacası onların yemişlerini yiyip birçok insana terbiye vermis, birçoğunu büyütmüş benim babam. (199) Onların hepsi (büyüttükleri) şey adammış, namaz kılarmış, "mollaya gidip gelelim, ondan alalım, onu soralı" derlermiş. (200) Koskoca bir bahçe varmış. (201)

Hayvanları da kendisi yetiştirirmiş. (202) Kısacası böyle, şöyle küçük damlar olurmuş o zamanlar. (203) Koskoca evler yoktu. (204) O evi kurduklarına sevinirlermiş, boz üydö yaşarlarmış (çoğu zaman). (205) Böylece ben doğmuşum, beni doğurmadan önce annemiz neredeyse yedi, sekiz, yaklaşık onu doğurmuş, fakat çocukları hep ölmüş beni doğurduğunda, kimseye göstermeden bir aya yakın beni babamın yeninin içinde bakmışlar, gelenekten dolayı. (206) "Yedi aylıkmış." diye büyütüp, onu bunu yapıp büyüttükten sonra, ben doğduktan sonra gerçek bir şekilde kefene sarmışlar, topraktan yaparak "Yerini tamamlayalım." diye, mezarlığa ritüel gereği gidip gömmüşler. (207) "Ondan sonra Toktobübü durdu." diye söylerlerdi. (208) "Dursun." diye sürekli biri ölüdüğü için "Şimdi bu İnşallah durur." diye adımı Toktobübü koymuşlar. (209) Bu yüzden bu ismi vermişler. (210) Komşular, gelinler eve girdiklerinde annem başından geçirdiklerinin hepsini anlatırdı herkesi oturtur. (211) Bunları dinlerdik o zaman. (212) Annemin de böyle el emeği vardı. (213) Kışın keçeden ayakkabı yapardı. (214) O zamanlar parasına yapmak diye bir şey yoktu. (215) (Ayakkabı) için gelirlerdi, işte böyle birisinin ayakkabısı yırtılmış diye, ben de yapmaya yardım ederdim. (216) Oklava ile vurup keçeden çizme yapardık. (217) İşte annelerimiz ne derlerse onları yaparak öğrenmişiz. (218) İşte onlar anne ve babamızdan gördüklerimiz. (219) Büyük ev kalabalıktı. (220) Çok, evsiz, anne ve babasız kalan çocuklara bakarmış. (221) Köyde şimdi de anlatırlar, geldiğinde benim hakkında demişler: "anne ve babanın akrabaları Kızıl Car'ın arasından da çıkarlar" diye. (222) Kızıl car demeleri, Ceti-Ögüz'ün uçurumu var ya, orası bizim kışladığımız yerdi. (223) Ben Ceti-Ögüz'de doğdum, sağlık tesisinde. (224) Kök-Cayık da bizim yaylamızdı. (225) Daha sonra benim kardeşim şey bağladı, gidip eğitimini aldı, kımızı o adam başlatmıştı. (226) On iki cele kısrağın sütünü kımız yapıp tesisin hepsine dağıtırdı, benim kardeşim. (227) Arabalar gelirdi, şişeye de koyardık, tuluma da koyardık kımızı. (228) Sadece yedi dönegeç vardı, yedisine de dağıtırdık. (229) Gönderirdik. (230) O Kök-Cayık benim yaylam. (231) Vatanım. (232) Ak-Ölöŋ'e gelin oldum. (233) Kıdır akenin soyundanmış, "Kıdır akenin soyuna gelen gelin geri gitmez." diye duyduk, bunların "Erkekleri biraz mülayim olur, karıları girişken olur." diye de söylediler. (234) Böyle olmuştu, onları da duyduk sonra "gelen gitmez" deyince "Niye gidelim ki, gitmeyiz." diye gülerdik. (235) Evet, gitmeyiz buradan. (236) Öyle olurdu. (237) Su varmış, Tuura-Su'yun büyük nehri, oraya yerleştik. (238) Suyun diğer tarafına hayvanlara

bakacağım diye gidip yok. (239) Sonra ne oldu diye baktığımızda atın bağrından bağırsakları dışarı sarkmış halde geliyor. (240) “Hey ne oldu öyle?” diye telaşla, hepimiz, çoluk çoçuklarla koştuk (yanına), gitsek attan inmiyor, bağırıp çağırıyorum: “insene” diye. (241) “Nasıl ineceğim ki durmuyorsa?” diyor. (242) Meğerse at, bir boğamız vardı, o boğa gidip bir ineğin yanında durmuş, çekilmiyormuş (yanından), sonra gidip ona devamlı vurmuş. (243) Boğaya, yürümüyor diye, süreyim demiş ama dinlememiş (hayvan), sonra gidip ona vurmuş, vurmuş sonra kenara çekilmiş. (244) Kenarda dururken boğa koşarak gelip kocamın atını boynuzlamış. (245) Boynuzladıktan sonra (atın) karnı yarılmış. (246) Sonra ürktüğünde büyük suyu geçip kaçmış. (247) Suyun öbür tarafına (geçerek) kaçıyor. (248) Sonra bize geldiğinde bağırsakları sallanıyordu. (249) “Hey insene onun üzerinden, attan inersen olmaz mı?” (250) “Nasıl ineyim ki, anasını dövdüğümün, durmuyor ki.” (251) Bunun hepsini (sonradan) duymuştuk biz. (252) Bir günü, (bizim) atımız iri attı, başka bir attı. (253) Atla gezerken bataklığa batmış. (254) Capaz’ın maceraları, hiç inmezdi attan. (255) Onun üzerine binip “Hiç çıkamadık.” diyor. (256) Evet bataklığa batmış. (257) İnmiyor da o, inip çekerse olmaz mıydı, “Ananı dövüyüm, çekemiyor, beni çekip çıkartamıyor.” diyor. (258) Atından inerse batacakmış gibi oldu galiba. (259) Sonra ben ona kızdım: “Sen nasıl kahrolası şeysin öyle, insene.” diye. (260) “Güçlüymüş at, bir şekilde çıktı.” diye geldi. (261) Bir gün eve gelmişiz, oturuyorduk, sabah erkenden kalkıp atlara gitmişti. (262) O zamana kadar “kalkın” diye, daha yeni şafak sökmeye başlıyordu. (263) Bir anda üzerinin hepsi ıslanmış, şöyle, kalpağı bile ıslak bir şekilde eve girdi. (264) “Geberdiğini görüyüm, suya düşmüş galiba.” (265) Buna ne olmuş diyorsak: “Yatıyorsunuz, baksanıza bana.” diyor. (266) “Neye bakayım, suya mu düştün?” (267) “At kafasını aşağıya eğince suya düştüm.” diyor. (268) Meğerse atı suyun diğer tarafına koyup kendisi geçmiş. (269) Kendisi bu tarafa geçince çılbırı şöyle çeker, sonra at şöyle yapıverince koşarak suya girmiş. (270) Suya girmiş. (271) Baksana, çocukların hepsi yere yatarak gülüyorlar. (272) “Hey Allah atı bıraksaydın, suya kadar girmektense.” diye. (273) Böyle maceraları çoktu. (274) Kahkaha atıyor. (275) Bir günü ise atların hepsini eve doğru sürmeye gitti. (276) Yılkıyı sürüp getirip, koyunları getirdi, inekleri getirdi, onların hepsini ahıra aldık, sonra Capaz yok, “yok o, nerede?” (277) Bir müddet sonra at eve geldi, kendisi yok, “Hay o öldü.” dedim. (278) At sürüklemiş galiba. (279) Saqu bizim evdeydi. (280) “Anne, anne, at geldi,

ama o yok, babam yok." (281) "Hay geberdiğini göreyim, ölmüş o, haydi koşun." dedim. (282) Otların arasında arıyorlar, arıyorlar, yok, var mı? (283) "Hay geberdiğini görüyüm şimdi ne yapacağız." (284) Benim aklım boz üyde. (285) "Geberdiğini görüyüm senin, sağ salim mi acaba?" (286) "Öldü" diyorum ben. (287) Bir anda öbür tarafta bağırmaya başladı, Tölögön müydü, "Anne, anne varmış." dedi, "hasır otlarının arasında yatıyor" diyor. (288) Attan inip eve geldiğinde kızdık: "hey ses çıkartsana, ben buradayım desene, insanların hepsini zorladın." (289) "Sen görmedin mi, ben buraya üç defa gelip üç defa gittim." diyor. (290) Atın gemini de takmaz. (291) At diğer yılkıları sürüp gelmiş, o kuduran yılkılar tekrar avlunun arkasından geçip gitmişler, sonra o onların peşinden gitmiş devamlı. (292) Kaçırarak. (293) Kendisi dediği gibi üç gelip üç gitmiş. (294) Avlunun kenarına, sonra biz bağırdık işte, "Kurban olduğum, inek sağıyordum, seni nereden göreyim." dedim. (295) "Ben üç kere geldim, üç kere gittim" diyor. (296) "Sen görmedin." (297) Sonra diyor ki, iki ayağını çıkartıp eyerin üzerinde oturmuş. (298) At gidince de düşmüş. (299) Hasır otunun dibinde yattığına da bakar mısın. (300) Gelmenin yerine. (301) Telaşlandık biz. (302) Böyle tavırları vardı. (303) Anlatarak güleriz. (304) Kendisinin durgunluğu işte. (305) "Ben korktum" diyor, bir defa, "nasıl korktun?", "Bilmem, öylece korktum." diyor. (306) "Nasıl korktun?" (307) "Gelini nereden aldığını bilmem, gürültü yaptı, ondan öyle korktum." dedi. (308) Büyük bir demir kap elinden düşüvermiş. (309) Çok ses yapan kaplar olur ya, torun (gelinim). (310) "Nereden aldığını bilmem onu, böyle korkuttu beni." (311) Gelen herkese "korktum" derdi. (312) Sonra ben sordum "Nasıl korktun, ne oluyor, nasıl ağrıyor kalbin?" deyince: "Böyle, böyle", "Hey seninki kalıcı olmuş." dedim ben. (313) Sonra Kubat geldi, "Bunu gösterir misin, yalan da olsa gidip bir göster, rahatlasın, 'korktum' diye bizi yoruyor." (314) Sonra götürüp kartal avcısının oğluna göstermiş. (315) Gencebek'e. (316) Sonra o: "Gayet iyisin, sıkıntı yok." demiş. (317) "Kadınların hepsi bitip şimdi erkekler mi doktor olmaya başladı." demiş. (318) Kalbini muayene ederken, gelip onu anlattı. (319) Eve geldikten sonra anlatıyor, ürkmüş galiba. (320) Ona korktum diyor ya. (321) Öylece Capaz'ın komik olaylarını dinleyip otururduk. (322) Kocam kendisi mülayim birisiydi, gerçekten. (323) Sonra böyle şey yapmazdı. (324) Ne söylersen inanırdı. (325) Sonra öyle hastalığın kalıcı olmuş deyince, dünür akrabaların hepsine anlatınca kahkaha atıyorlar. (326) "Dünürümüz öyle altın birisiymiş." diye. (327) Öyle

tavırlar var. (328) Şimdi gurbette olan kızımıza dua edelim. (329) Allah ömür versin, baht versin, esenlik versin. (330) İman versin. (331) Nerede olursa olsun, sağ salim olsun. (332) Akrabaları, halkı ile, kardeşleri ile, anne ve babası ile birlikte olsun, kendi amaçlarına ulaşsın. (333) Nasıl amaç, nasıl dilek tuttuysa hepsi gerçekleşsin. (334) Eşiği sağlam olsun, serveti başında olsun. (335) Hiçbir zaman küçük düşürülmesin, Allah korusun, hepsi Allah'tan olsun, söylediklerimizin hepsi benden değil, Allah'tan olsun. (336) Yaradan Allah korusun, nerede olursa olsun hep yüzü gülsün, oğlu imanlı, iyilik getiren akıllı çocuklardan olsun, bunlara sahip olup anne ve babası ile birlikte, mutlu olsunlar. (337) Sağ olsun!

Adı: Tuybaskan
Soy Adı: Kurmanaliyeva
Baba Adı:
Doğum Yılı:1958
Doğum Yeri: Ak-Ölöŋ
Uruu: Sarı-Tay
Eğitim Durumu: Ortaokul terk
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Bökönbay köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Bökönbay köyü
Derleme Yapılan Tarih: 3 Mart 2019

IS.K:10

(1) Men qurmanalieva tuyƀasqan qazizǫvˀna. (2) Bir miŋ toɤuz‿cüz elü‿sėgizinçi cílı toŋ ĭrayonŭna ɤaraştu aɤ‿ölöŋ ayílĭnda törölgö:m. (3) On bir tuɤandın ekinçisimi:n. (4) Mm oqunu ƀütköndöŋ ǩiyin bug′altırlıq ǩesĭpti oqŭp bütǩöm. (5) Ǩesivim bug′altĭr. (6) Bir mĭŋ toɤuz cüz sėksėninçi‿cílı, cėtĭmiş toɤŭzŭnçú‿cílı, cíldˀĭn ayaɤında toŋ ĭrayonŭn bөkөmbayev ayílĭna turmuşqa çíqqam. (7) Özüm arĭq tuqumunŭn qızı ƀolom. (8) Sáratay urusúnan. (9) Ǩelgen cėrim oşó bөkөmbayev ayílı, qomuzçúĺardˀĭn üyünö tuş bolɤom. (10) Baĺa gezimden, özüm qomuzɤa ɤızıɤıp. (11) Qomuz üyrönöyŭn dep dom piǫnerge ƀarĭp. (12) Piyǫnerlėr üyünönˀ barĭp qomuz çėrtkendi üyrönŭp, dalăllat qıldım, biroq mĭnday talant cóq bolɤondoŋ giyin özdöştürŭp ǩetĕ‿alɤan cóqmun. (13) Büroq oyumda uşú menĭn cóldoşúm qomuz̧ çėrtken adam bolsó‿ken dep cürçümün. (14) Bayaɤˀĭ cáştˀĭn tilėgin berėt dep aytqanday, uşú tilėgim qaƀıl ƀolŭp, cóldoşúm cóŋ qomuzçúĺardın sėmyasína, üybˀülösŭnŏn çíqqan cigit boldˀŭ da, qomuzçú menen turmuş qurŭp, oşó menˀen cáşáp ǩelĕ atam. (15) Cėti ƀalanĭn enesi‿ƀolduq, enĕ atasí ƀolduq. (16) Oşól anan emˀi biz̧, men cáŋı gelin bolŭp ǩelgende, menĭn törkünümdö cürgöndö delė anday ǩöp oşóndoy gelĭn otqo ḵírgizgen ırım círımdı delė, cė: ǩiçine bayaɤı cáştıqım menen ǩöp bilgen emesmĭmbi dev‿oylop cürsöm, negizi‿ĕlė cóɤ‿ĕken al cáqta anday ırım. (17) Cáŋı gelĭn bolŭp ǩelgen gelindi, gelĭndi otqo girgizip, tuɤandardĭn baːrın bir bölmönŭn içine girgizip, oturɤuzŭp qoyŭp, tuɤandardĭn baːrı oturɤan cėrge, gelĭnderden ekĭ‿üçöːnü, sáqaldu, muruŋqu ǩelgen

gelĭnderden astıʏa tizĭp turup, arqasína cáŋĭ gelg̱en gelĭndi tizip, betterĭne cóːlŭqtu çümköp, başína çümköp sálĭp, aldĭnı g̱özdöy cüg̱ünüp ķiret eken. (18) Anan qayra arttĭ g̱özdöy cüg̱ünüp çíʏış ķereg̱ eken. (19) Oşó gelĭnder tizilip, ķirg̱en mezgilde, bosóʏo cáqta oturʏan cáş qay nilėri oşó cóːlŭqtu cúluv aĺışát eken tartıp. (20) Oşól mezg̱ilde bayaʏı gelĭndin cüzü tuːʏandarʏa açíldı, cüzü göründü dep qayn aʏalarĭna, baːrına, qayn enelėrine oşó g̱elg̱en g̱ɐyín cúrtŭna cüg̱ünüp, taːzim g̱ılıp, astıʏa cüg̱ünüp barĭp, qayra artqa çíʏıp ķetet ken. (21) Oşė̩ntip gelin cüg̱üntķön günü, menin başímdaʏı, bayaʏˀĭ betime cápqan cóːlŭqtu bi̯rö: cúluv alam dep, başímda cólŭqtu ʏoşó cúluv alʏan da, anan özüm cílaŋ baş qalĭp qalʏam. (22) Anan eldim baːrı ʏatqırıp ķülüp, cóːluʏumdu bayaʏı artqa cüg̱ünŭ̆p çíqmaq tüg̱ül cílaŋ baş qalʏanıma ö/züm uyalıp, çúrqaʏam boydon çíʏıp ķetkem da. (23) An oşól ırım círımdı azır uşú bizdĭn ayílda gelĭn otqo ķirg̱en sáyín mĭnday elder oşónŭ qoldonuşát. (24) Azırqĭ uşúl mezgilg̱e çėyin bizdĭn tuʏandardĭn arasínda oşóndoy ırımdı qoldonoḇuz̭ da. (25) A menĭn törkün cáʏımda andaydı ķörg̱ön emesmin. (26) Men eki ʏayn ene menen cáşádım. (27) Bir ʏayn enem menen oşó on eki cíl cáşádım. (28) Cóŋ g̱ɐyn enеḇiz̭ on eki cílda yin qaytíş boldu, men gelg̱endeŋ giyin, a azırqĭʏa çėyin ôzüḇüzdün qayn eneḇiz bar. (29) Cáşáyt. (30) Qayn eneden delė mĭnday ė̩kö teŋ ayaḇay cáh̨şí adamdar bolçú. (31) Eç qanday mĭnday geliŋge anttiŋ minttiŋ, tig̱inĭ cásáḇay ʏoyduŋ, mintpey ʏoyduŋ dep qaːtçílıq qılışqan cóːq. (32) Buyursá cáh̨şí, cáh̨şí sėmiyaʏa tuş boldum. (33) Cáşó turmuşúḇuz cáh̨şí. (34) Anan uşú çóŋ g̱ɐyn enem, meni tarḇiyalaʏan oşó g̱işi ḇoldu. (35) Bolʏon ırım círımdın barın aytıp. (36) Mınday ḇolʏunuŋ, tig̱indey ḇolʏunuŋ dep cól g̱örsötüp oşó g̱işi tarḇiyaladı, oşónŭn tarḇiyası menen cáşáp ķettik. (37) İ anan balanĭ beşike sálʏandı delė oşó bayaʏı cáş ķezde ķöp bilḇeyt ekenˀsiŋ, ķiyin gelin bolŭp ķelg̱endeŋ ķiyin oşó ırımdın, círımdın ba/rın üyrönö ḇeret kensiŋ. (38) Beşikti cásáv alıp, arçásín g̱ɐmdap qoyĭp, üş çükö, ekĭ oŋ çükö, bir sól çükö ʏılĭp, anan balqanı qılĭp turŭp beşiktˀin içine sálıp, balanı bölöːrdö,

ayaq başína có:luq, ortosúna có:luq qoyup, oşóreki balanı bölөgön baybiçėlėrөe ırımıʏılıp berėt eken. (39) Aqtıq qatarı aʏcóltoy bolsún dep oşó balanı bölөgön nemelėrөe cáhşĭsána: bolsún deөendeyʏılıp berėt oqşóyt. (40) Anan birinçi balamdı töröp ķelөendeŋ giyin oşó beşike sálĭp, abısín acíndarın çáqırıp, qaynenemder oşóndoyʏılĭp ırımın cásádı. (41) Arçá menen beşĭkti alastavalĭp turup, andayin anan, oŋbu, oŋbu dep, oşó beşĭktin başín ķötörüp, çükö menen balqa cėrөe tüşüp ķetkendeyʏılıp ķötörŭp turup, anan ķiyin balanı beşike bölöp. (42) Neөizi biz cáqta deөen balanı qırq gün bolʏondo beşike bölöybüz. (43) Anan oşónŭ balanĭ deөen beşĭke bölö:rdŭn aldĭnda qırqın çíʏarĭp dep, deөen ırım bolotken da. (44) Al qırqın çíʏarʏanda ilөerkilėr mĭnday ʏılçíken. (45) Qırq quraq çüpöröktön, qırq quraq qĭlĭp ķöynök tiөip, oşól ķöynöktü, balanı qırq qaşíq súʏa girintip, anan balaʏa oşó ķöynöktü giyөizip, aldĭnala qırq teөerek nan, bo:rsóq bışírĭp qoyŭp turŭp, anan balanı girintip bütköndöŋ giyin oşól bayaʏı qa:lo tilėkterdi aytışíp uşú balanĭn cólu açíq bolsún, den só:luʏu çíŋ bolsú:n dep batalarín aytĭp, oşóreki balanĭ deөen qırq naŋөa bölöp, mĭnday cálayaqtın üstŭnö baĺaʏa orop, üstŭüstŭnöʏoyŭp, başínăn baştaytken. (46) Birinçi bısmılla dep turŭp, anan kiyin bayaʏĭ bu bolʏon qa:lo tilėktĭn ba:rı aytqandayin anan ba:rı cálpı batayılĭp oşónandan o:z tĭyĭp, taratıvalĭşíp andayin anan balanı beşike bölö: azemin cásáşátken da. (47) Anan balanı bölөöndöŋ ķiyin, uşúbaĺanĭn uyqusú tattu:bolsún, ķöp bolsún, qap toltura uyqubolsún dep beşiktĭn üstŭnön bayaʏı oro:çílʏosún orop bütköndöŋ kiyin, bölöp bütköndöŋ ķiyin, üstünö müşök, cėbolbosó qap, ilgerkilėr qap nemetçida, azır emĭ meşók dep cürüşpöybü. (48) Oşó qap menen cá:p turŭp, uşúnŭn içitoltura uyqusúbolsún, tınş cátsín beşĭkte devanaŋ ķiyin deөen, beşikti qap menen cápqandaŋ ķiyin, balanĭn enesi, beşikti baĺasí menen çóʏuөötörüvalĭp astınıөözdöy üş cólu, arttıөözdöy üş cólu cüөünüp, elden batasín alıp, elder alqap, oşó ırımın cásáşátĕken. (49) Balanı beşike bölөöndö. (50) Tŭşóөesü ırımı, balanı bayaʏı töröldü, beşike sáldı, andayin çóŋoyup qalĭp, ujė

butu‿basá‿baştaɤan ma:lda tŭşó‿gesü: ırımĭn ötköröbüẓ. (51) Bul tŭşó‿gesü: ırımında‿bolsó, badĭraq qu:rup, bu:daydan, atayín oşóreki baĺanĭn emesi, baĺdarɤa taratıp oşó badrăqtı. (52) E: bir aq cün menen˘ qara cündü ẹkönŭ eşip, bayaɤı turmuş cólŭnda degen aq cól‿bolot, qara cól‿bolot, oşól eriş‿arqaq cálaŋ gɐra cól menen ǩeptey, aq cól menĕn aralaş‿bolŭp cürsün dep ẹkö:nü mĭnday eşip‿turup anan balanĭn butŭna oşónu baylap, tuşáp turŭp anan kiyin, degen eldi çúrqatĭp, baldardı çúrqatıp ǩöbünçö. (53) Anan oşól tŭşósún ǩesĭ̆p, baĺdar çúrqap ǩelgende/ bir bıçáqtı oşóreki çúrqap astıɤa‿gelgen balaɤa mĭnday belėk qatarı qarmatĭp berişėt daɤı anan kiyin degen baya‿badĭraqtı oşó çúrqap ǩelgen baldarɤa taratĭp berip, oşóndoy ırımĭn˘ cásáşát. (54) Balanĭn tuşósún ǩeskende.

Kol önörçülük kılasízbı?

(55) Qol önörçülük delė qılĭ̆p ciberbeym, mĭnday bayaɤı‿lė cálpı‿lė ayaldarɤa ta:ndıq bolɤon quraq‿quramay, anan üydögü töşök, cúrqandardı oŋdop‿tüzdöp, oşólordu cáşáp, oşóndoy‿lė, a mĭnday özgöçö delė ayabay berilip qol önörçülŭ̆k delė‿ɤılıp ciberbeym.

Atıŋızdın maanisi emne?

(56) Atımdın ma:nisi men degen üy‿bülö:dö ekinçi balamın, men törö:rdö apam, cálɤĭ̆z üydö ɤalɤan‿eken. (57) Çóŋ atabıẓ ayílda bürönŭ̆n aşí‿bolŭp oşóɤo‿getken‿eken. (58) Çóŋ enebiz bolsó gelĭ̆nim törögönü‿ɤaldı, men balĭ̆qçídan barĭ̆p may alĭ̆p‿kelĭ̆p, cėnteke ɤamınamĭ̆m dep ǩetken‿eken. (59) A:n atam bolsó bayaɤı menĭ̆n etim o:rŭp tŭrat, maşĭ̆ne apkelĭ̆p doqturɤa cėtkir dep apam aytqanda, atam maşĭ̆ne izdep ǩetken‿eken. (60) Anan üydö apam özü cálɤız qalĭptır daɤı, maşĭ̆ne ǩeçikkendĕ anan törölŭ̆p‿qalĭptırmın. (61) Cálɤız özü töröp, gindigimdi gesip, gindigimdi ǩeskendĕ‿daɤı, baya elden uɤup cürgönü boyunçá‿lė oturɤan cėrĭ̆nen baĺa tüşüp qalɤanda‿yin emne‿ɤılar aylasín tappay, çöntögün odarsá, cánaɤĭ̆reki lėzvĭ̆ya britvanın, oşónun törttön bir bölügün qaɤazɤa orŏp sálĭ̆p cürçü‿ken, tırmaɤ‿alçí‿ken

oşónŭ̆menen. (62) Anda emĭ̆ ba:rı cètişpeg̲en eli̯sèg̲izinçĭ̆cílı emĭ̆ deg̲en ba:rdıʏı toluq cètişpeg̲en uḇaq ta emi. (63) Anan oşóreki lèzviyanı alĭ̆p, anan kiyin deg̲en, qay cèrinen ḳesèm emĭ̯̆munu dep qarap̯qarap turuv̯anan kiyin, emne̯ḇolsó daʏı uş̯cèrĭ̆nen ḳesèm g̲o, aʏarʏan cèrinen̯lè ḳesèyin deyḇi, cè ʏızarʏan cèrinen ḳesèyin deyḇi, oşèntiv̯anan kiyin deg̲en baylap̯turup ḳesèt deçi emes belè dep cip tappayt. (64) Bala tŭ̆şüp cátat cèrde, baqırıv̯atat, cipti ʏaydan taḇam dev̯anan kiyin, başína sálʏan có:luqtan çètĭ̆nen ciḇin çúvav̯alĭ̆p anan oşónŭ̆menen anan kiyin deg̲en gindikti baylap turuv̯anan gesip, anan giyin bayaʏı gindiktin, balanı başíndaʏı có:luʏun çèçip aʏa orop̯qoyŭ̆p anan gindiktin bir̯uçún sóʏonçóʏuna basíp turuv̯anan giyin tonun tüşŭ̆rüptür da. (65) Andan giyin anan baya maşĭ̆ne g̲elèt desè̯lè, cóq, cóq. (66) Anan kiyin bala baqırıv̯atat deyt, eptep oşónu orop̯qoyuv̯anan ton tüşköndö̯yin aqırın cílıv̯alĭ̆v̯anan᾽ kiyin deg̲en oro̯çíl̯ʏosúna cètip, balanı orop, cátqırıp qoyuv̯anan kiyin deg̲en es̯o:p çáy̯içkisi g̲elèt. (67) Çáy ʏaynatıp içiv̯otursá̯lè anan kiyin tıştan baqa̯şáka ün çíʏat̯eken. (68) Anan eşik᾽ten̯lè atam bir dosú menen ḳelatıptır deyt, aydatıv̯alĭ̆p maşĭ̆neni. (69) Anan tıştan ḳelatışív̯elè, balanĭ̆n ünŭ̆n uʏuv̯elè, tig̲i cánĭ̆nda dosú eken. (70) Oy sènĭ̆n ayalıŋ eçáʏ̯elè töröp sálʏaŋ g̲o, sèn maşĭ̆ne, doqturʏa cètkirem dep cürösüŋ dev̯oşórekintiv̯elè girsè, törölŭ̆p cátĭ̆ptır. (71) Anan qoy süyünçülöylü emĭ̆ dev̯anan çóŋ atama süyünçülöp barışát̯eken. (72) Bayaʏĭ̆ aştă oturʏan cèrine, uşintip qızdu:̯ḇolduq süyünçü desè, o: ıras bolʏon turḇayḇı, bul ʏızdın törölg̲önŭ̆n eç kim tuyʏan cóq, eltuyḇas qoyʏula deptir da. (73) Anan giyin eltuyḇas deg̲en erkektin atı̯ḇolup qalat, andan ḳörökçö tuyḇasqan dep qoyolu dev̯anan tuyḇasqan dep qopqoyŭ̆şúptur. (74) Oşónŭ̆menen anan tuyḇasqan atqa ʏonŭ̆p qalĭ̆ptırmın. (75) Alḇarstı: barına işènĭ̆p ketem. (76) Sèḇeb menĭ̆n᾽ özümdün başíman göv̯ötkön anday oquyalar. (77) Mektepte oqŭ̆p cürg̲ön mezgilde, ḳöp basçú meni alḇarstı. (78) Emi mĭ̆nday elès̯bulas, tüş ḳöröm da. (79) Tüş ḳörüv̯elè anan giyin deg̲en uşú cáqın̯elè ta:nıştarım bol᾽uv̯elè qoḇurap süylöv̯elè cáqındap, mĭ̆nday

süylöşüv‿elė g̲el‿atqan bo‍ĺot‿delė anan bir ma:lda‿lė dü̲rüldöv‿elė 'butumdan başta‍v‿elė 'ımır‿çímır b̥oluv‿elė, 'ünüm çíqpay‿lė qıyqırıv‿ökürüv‿elė cátıp qalam, cė ünüm çíqpayt. (80) Anăn bir mezg‵ĭlde baya qoy‿b̥eriv‿iyeb̥i, baqırıp cib̥erem, cánĭmdaʏılardın ba:rın çóçútam. (81) Oşóndoy oquyalar ķöp bolʏon mende. (82) Giyin, uşú giyin giyin‿elė bi̲r ayaq çáʏında bir üç tört balalu b̥olʏondoŋ kiyin anan cóʏoldu oşól. (83) Aʏa‿çėyin oşó albarstı basíp cürçü meni. (84) Qayn‿enem ayab̥ay cáh̨şí g̲işi. (85) Men a‿g̲işĭni mĭna azır delė gözü ṭirü:. (86) Ekəb̥üz deg̲en, qayn‿ene gelĭndey emes, qız menen enedeyb̥iz.

Emnelerdi üyröttü?

(87) Bul ayalzatĭna g̲erektü nersėnĭn göb̥ün‿elė üyröttü. (88) Qayn‿enem özü deg̲en quraq‿qurʏandı cáh̨şí ķörg̲ön gişi. (89) Quraq cáʏın oşó‿g̲işĭden üyröndüm desėm bolot. (90) Özümdün apamda‿delė işmerkelik cáʏı‿b̥ar. (91) Al qanda‿delė b̥ar b̥oluş kereg̲‿anan oşó quraqtı oşó qayn‿ĕnem nemetti, çóŋ g̲ɐyn‿enem da cáh̨şí‿g̲işi b̥olʏon. (92) Al oşó eŋ neg̲izgisi bozo sálʏandı oşó‿g̲işi üyröttü. (93) Çóŋ g̲ɐyn‿enem üyröttü.

A siz kayra üyrötüp atasızbı azır?

(94) Emi azır men, bizd‵in eki‿b̥alab̥ız̧ bar. (95) Bi̥rö: üylönö‿lėk, bi̥rö üylöŋgön. (96) Gelĭnimdi qoldoŋ ķelĭşinçė munu‿mınday‿ʏıl, anı anday‿ʏıl dep tarb̥iyalap, özümdün cóluma tüşsö‿ken dep, aráket qĭlĭp ķelė atam. (97) Cáştaʏa emne dev‿aytat‿elėm, azırqı cáştar emĭ deg̲en zamanĭna cáraşá, bizdin ub̥aqtaʏıday cáşta̲r menen azırqı cáştardın qıyal‿córuqtarı taqır‿lė başqa. (98) Bolŭşúnçá biz delė ată‿enelėr üydön üyrötüv‿elė atĭşát, bi̥roq deg̲en tışqı çöyrö daʏı baldarʏa ta:sirin tiyg̲izet‿ken sös‿türdö. (99) Alar emi ar‿ʏanday, cáştar ar‿ʏanday tartipte b̥olŭp baratat. (100) Bi̥roq cáştaʏa ʏa:larım, tartiptü b̥oluşsá. (101) Uşú ilg̲erkilėrdĭn qa:da sálttarın üyrönö‿cürüşsö, bilė‿cürüşsö dev‿oyloym da.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben Kurmanaliyeva Tuybasqan Qazizovna. (2) Bin dokuz yüz elli sekiz yılında, Toŋ bölgesine ait Ak-Ölöŋ köyünde doğdum. (3) On kardeşin ikincisiyim. (4) Liseyi bitirdikten sonra muhasebeciliği okudum. (5) Mesleğim muhasebeci. (6) Bin dokuz yüz seksen yılında, yetmiş dokuz yılında, yılın sonunda Toŋ bölgesinin Bökömbaeyev köyüne gelin olarak geldim. (7) Kendim Arık soyundan gelirim. (8) Saratay soyundan. (9) (Gelin) geldiğim yer Bökömayev köyü, kopuzcuların ailesine rastgeldim. (10) Çocukluğumdan beri kopuzla ilgilenirdim. (11) Kopuz öğreneceğim diye Piyoner evine gidip. (12) Piyonerler evine gidip kopuz çalmayı öğrenip çaba gösterdim, fakat becerim olmadığı için pek uzmanlaşamadım. (13) Fakat hayalim: "Şu benim kocam kopuz çalmayı bilen birisi olursa." derdim. (14) Gencin dileği gerçekleşir denilir, dileğim kabul olup kocam büyük kopuzcuların ailesinden biriydi, kopuzcu ile evlendim, onunla yaşam sürdürmekteyim. (15) Yedi çocuğun annesiyim, anne ve babası olduk. (16) Ben daha yeni gelin olarak geldiğimde, ben kendi ailemle yaşıyorken gelini otko girgizmek[86] gibi adet veya ben gençtim ve pek fazla farkına varamadım mı diye düşünürken genel olarak orada öyle bir adet yokmuş. (17) Daha yeni gelen gelini otko girgizip akrabaların hepsini bir odaya alırlar, onları oturturlar, onların oturduğu yere (yeni gelinden önce gelen) iki üç gelini öne dizerler, arka tarafa yeni gelen gelini koyup yüzlerini şalla kapatırlar, sonra gelinler öne doğru eğilerek, selamlayarak (odaya) girerler. (18) Sonra tekrar eğilerek geriye doğru gitmek gerekirmiş. (19) Gelinler dizilerek girdiklerinde eşik tarafta oturan genç kayınlar aniden şalları çekiverirlermiş. (20) Tam o sırada "Gelinin yüzü akrabalara açıldı, yüzü göründü." diye kayın ağabeylerine, hepsine, kayınvalidesine, geldiği tüm kayın akrabalarına eğilerek selam verir öne doğru gelir sonra tekrar geri gidermiş. (21) Böylece gelinin eğilerek selam vermesi gereken gün, benim kafamdaki, yüzümü kapatan şalı birisi çekiyim derken başörtümü şalla birlikte çekivermişti, ben de baş örtüsüz kalmıştım[87]. (22) Orada oturanların hepsi kahkaha atarak gülmüşlerdi, geriye

[86] Otko kirüü-es. ateşe girme (düğünden birkaç gün sonra gelinini akrabalarının evinde icra edilen merasimdir, ki bundan sonra güveyi karısının akrabasından kaçmamaya başlar). K.K. Yudahin, **a.g.e**., C.2, s.602.

[87] Eskiden, bugünlerde var, gelin kocasının akrabalarının önünde her zaman başörtülü gezmesi lazım. Başörtüsüz gözükmek ayıp, saygısızlık sayılır.

eğilerek gidemeyip (adet gereği), başörtüsüz kaldığım için çok utanmıştım, ve koşarak çıkmıştım oradan. (23) O adet bizim köyde gelin ateşe girdiği her seferinde (hâlâ) kullanırlar. (24) Bu zamana kadar bizim akrabalarımızın arasında böyle bir adet hâlâ yaşamakta. (25) Benim kendi akrabalarımda böyle bir şeyi görmemişti. (26) Ben iki kayınvalide ile yaşadım. (27) Bir kayınvalidemle iki sene yaşadım. (28) Büyük kayınvalidemiz on iki sene sonra vefat etti, ben geldikten sonra, şimdi ise kendi kayınvalidem var. (29) Hayatta. (30) İkisi de çok iyi insanlardı. (31) Hiç bir zaman geline: "Şöyle yaptın, böyle yaptın, bunu yapmadın, şunu etmedin." demezlerdi. (32) İyi aileye rastgeldim. (33) Hayatımız güzel. (34) Büyük kayınvalidem, bana terbiye veren o oldu. (35) Bütün adetleri öğretti. (36) "Şöyle ol, böyle ol." diye yol göstererek terbiye etti, onun öğrettikleri ile hayata devam ettik. (37) Bebeği beşiğe yatırmayı genç iken pek bilmezmişsin, sonra gelin olduğunda bunun gibi adetleri öğrenmeye başlıyormuşsun. (38) Beşiği yapıp, ardıcı hazırlayıp üç aşık kemiği, iki tane sağ aşık kemiği, bir sol aşık kemiği, çekici (beşiğe) koyarak çocuğu belemeden önce kafasına ve ayaklarına başörtü, ortasına (da) başörtü koyup çocuğu beşiğe beleyen yaşlı kadınlara hediye olarak verilir (başörtüler). (39) Aktık[88] olarak uğurlu olsun diye çocuğu beşiğe beleyenlere iyi niyetle verirler galiba. (40) Birinci çocuğumu doğurduktan sonra beşiğe yatırıp elti ve arkadaşların çağırdı kayınvalidemler, öyle bir ritüel yapmışlardı. (41) Kurutulmuş ardıç ağacıyla beşiği tütsüleyip ondan sonra "sağ mı, sağ mı" diye beşiğin baş tarafını kaldırır, aşık kemiği ile çekiçin yere düşmesi için beşiği kaldırıp daha sonra çocuğu beşiğe yatırıyoruz. (42) Aslında bizim oralarda çocuğu kırk günden sonra beşiğe beleriz. (43) Çocuğu beşiğe belemeden önce "kırkını çıkartma" ritüel olurmuş. (44) "Kırkını çıkarma" ritüelini eskiden şöyle yaparlarmış. (45) Kırk kumaştan, kırkyama şeklinde elbise dikip o elbiseyi, çocuğu kırk kaşık suda yıkayıp, çocuğa o elbiseyi giydirip önceden kırk yuvarlak ekmek, pişi yapıp koyar, çocuğu yıkadıktan sonra (güzel) dilekler söylerler: "Çocuğun yolu açık olsun, sağlıklı olsun." diye dua ederler, çocuğu kırk ekmeğe sararlar, çocuk bezinin üzerinden çocuğu sarıp üst üste, kafasından başlayarak. (46) "Bismillah" diye başlayıp daha sonra tüm dilekleri söylerler, herkes dua eder, ekmeğin tadına bakılır, herkese dağıtılır, sonra çocuğu beşiğe yatırma ritüelini yaparlar. (47) Çocuğu yatırdıktan sonra: "Çocuğun

[88] Aktık-Masumiyet, günahsızlık. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

uykusu tatlı olsun, mışıl mışıl uyusun, çuval dolu uykusu olsun." diye beşiğin üzerine örtü falan örttükten sonra beledikten sonra üzerine çuval veya torba, eskiden torba ile örterlerdi, şimdi ise çuval. (48) Çuval ile örtüp "Bunun içi dolu uyku olsun, rahat uyusun beşikte." diye beşiği çuval ile örttükten sonra çocuğun anası, beşiği çocuğu ile birlikte kaldırarak öne doğru üç defa, arkaya doğru üç defa eğilip selam verir, kadınların duasını alır, işte böyle bir ritüel yaparlar. (49) Çocuğu beşiğe beleyince. (50) Tuşoo kesüü ritüeli, çocuk doğdu, beşiğe yatırıldı, sonra biraz büyüyüp yavaştan yürümeye başladığında tuşoo kesüü ritüelini yaparız. (51) Tuşoo kesüü ritüelinde ise buğday kavurulur ve çocuklara dağıtırlar. (52) Beyaz yün ile siyah yünü bükerek (bunun anlamı) "hayat yolunda beyaz yol da olur, siyah yol da olur, sadece siyah olmadan (önemlisi) bu ikisinin uyum içinde olsun" diye ikisini büküp çocuğun ayaklarına bağlarlar sonra misafirleri koştururlar, çocukları koştururlar çoğunlukla. (53) Böylece tuşoosunu kesip, çocuklar koşarak geldiklerinde, bir biçağı herkesten önde gelen çocuğun eline hediye olarak verir, kavurulmuş buğdayı koşan çocuklara dağıtırlar, işte böyle bir ritüel yapılır. (54) Çocuğun tuşoosu kesildiğinde.

El sanatları ile ilgilenir misiniz?

(55) Pek yapmam, genel olarak kadınların yapabildikleri kırkyama yapmak, evdeki döşekleri, yorganları düzeltir onları yaparım, böyle tamamen original şeyler ile uğraşmam.

Adınızın manası nedir?

(56) Adımın anlamı, ben evde ikinci çocuğum, beni doğurmadan önce annem evde yalnız kalmış. (57) Büyük dedemiz köyde birisinin yoğ törenine gitmişti. (58) Büyük annemiz ise "Gelinim doğurmak üzere, ben Balıkçı'ya gidip yağ getiriyim, centek[89] için hazırlanacağım." diye (oraya) gitmiş. (59) Babam ise annem: "Kendimi iyi hissetmiyorum, araba bul, beni doktora götür." deyince babam araba bulmaya gitmiş. (60) Evde annem yalnız kalmış, araba geç kaldığı için evde doğmuşum. (61) Kendisi yalnız başına doğurup göbek bağımı kesmiş, göbek bağımı keserken insanların dediklerine göre, oturduğu yerden çocuk düşüverdikten sonra ne yapacağını bilmeyip, cebine bakmış, jilet varmış traş makinesinin, onun dörtte birini kağıda sararak cebinde taşırmış, tırnak alırmış onunla. (62) O zamanlar zor günlerdi, elli sekizinci yıllar. (63)

[89] Centek-Yeni doğmuş bebek için yapılan kutlama yemeği. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Sonra o jileti alıp "nereden keseceğim ben bunu?" diye bakınarak "ne olursa olsun, buradan keseceğim galiba, "beyazlaşmış yerini mı keseyim" der, veya kızarmış olan yerini mi" der, sonra "bağlayarak kesilir" derlerdi diye ip bulamaz. (64) Çocuk yere düşmüş şekilde yatıyor, bağırıyor, "ipi nereden bulacağım" diye sonra başörtüsündeki iplerden bir tane çıkartıp onunla göbek bağını bağlamış sonra kesmiş, daha sonra göbek bağının, bebeği, kafasındaki başörtüyü çıkartıp bebeği ona sarmış, sonra göbek bağının bir ucunu topuğuyla bastırarak plasentayı düşürmüş. (65) Araba gelecek diye beklemiş, gelmemiş. (66) Bebek ağlıyor diyor, bir şekilde onu sarıp plasenta düştükten sonra yavaşça bebeğin çamaşırlarına ulaşmış, bebeği kundakladıktan sonra yorgun şekilde canı çay istemiş. (67) Çay kaynatıp içerken dışarıdan gürültülü sesler duyulmuş. (68) "Dışarıdan babam bir arkadaşı ile geliyormuş." diyor, arabayı sürerek. (69) Dışarıda gelirken çocuğun sesini duyar duymaz, yanındaki de arkadaşıymış. (70) "Hey senin karın çoktan doğurmuş galiba, sen araba lazım, doktora götüreceğim diyorsun." diyerek (içeri) girdiklerinde, (çocuk) doğmuş. (71) Bu güzel haberi verelim diye büyük dedeme giderlermiş. (72) Yoğ töreninin olduğu yere (gidip), "İyi haber, kız çocuğumuz oldu." deyince "Çok iyi olmuş, bu kızın doğduğunu kimse duymadı, Eltuybaş koyun adını." demiş. (73) "Eltuybaş erkek çocuk ismi olur, onun yerine Tuybaskan diye koyalım." diyerek Tuybaskan koymuşlar. (74) Öylece Tuybaskan olarak anılmışım. (75) Albarstının olduğuna inanırım bazen. (76) Çünkü ben böyle olayları çok yaşamıştım. (77) Lisede okuduğum zamanlarda hep musallat olurdu albarstı. (78) Öyle bulanık bir rüya görürüm. (79) Rüya görürüm, yakın tanıdık kılığına girer, konuşarak yaklaşır, (benimle) konuşarak ilerler ve bir anda gürleyerek ayaklarımdan başlar, karıcalanma olur, sesim çıkmaz olur, bağırır çağırırım. (80) Bir müddet sonra bırakır mı bağırıveririm, yanımdakileri korkuturum. (81) Böyle olaylar çok olmuştu bende. (82) Sonra, üç dört çocuklu olduktan sonra kayboldu bu. (83) O zamana kadar albarstı musallat olurdu hep. (84) Kayınvalidem çok iyi birisiydi. (85) Ben onu, şimdi de hayatta. (86) İkimiz kayınvalide ile gelin gibi değil, ana- kız gibiyiz.

Neleri öğretti?

(87) Kadın milletine gerekli ne varsa çoğunu öğretti. (88) Kayınvalidem kırkyama yapmayı severdi. (89) Kırkyamayı ondan öğrendim diyebilirim. (90) Kendi anamın da böyle ustalık tarafı vardı. (91) Kanımızda vardır o, kırkyamayı kayınvalidem (öğretti),

büyük kayınvalidem da iyi birisiydi. (92) O en önemli şey olan, boza yapmayı öğretti. (93) Büyük kayınvalidem öğretti.

Siz şimdi tekrar öğretiyor musunuz?

(94) Bizim iki çocuğumuz var. (95) Birisi evli değil, birisi evli. (96) Gelinime elimden geldiği kadar "şöyle yap, böyle yap" diye terbiye veririm, "Benim yolumdan gitsin." diye çaba gösteririm. (97) Gençlere ne diyebilirim, şimdiki gençler, zamanına göredir, bizim zamanımızdaki gençlerle şimdiki zamanın gençlerin hayata olan bakış açıları tamamen farklıdır. (98) Olabildiğince biz de anne ve babalar evde öğretmektedirler, fakat çevre faktörü muhakkak etkilermiş. (99) Farklı yani, gençler farklılaşıyorlar. (100) Fakat gençlere diyeceğim, tertipli düzenli olmaya çalışsalar. (101) "Eski gelenek görenekleri öğrenseler, bilseler." diye düşünürüm.

Resim 11

Adı: Adırbek
Soy Adı: Alımkulov
Baba Adı:
Doğum Yılı:1957
Doğum Yeri: Tura-Suu
Uruu: Keney
Eğitim Durumu: Mesleki teknik
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Tura-Suu köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Tura-Suu köyü
Derleme Yapılan Tarih: 10 Şubat 2019

IS.K:11

(1) Men oşól alĭmqulovˀ adırb̥ek ayítbayivˀiç. (2) Bír miŋ toɤuz◡cˀüz eli◡cėtĭ̆nçĭ̆◡cílı toŋ ĭrayonŭna qaraştu, tura◡sú ayílĭnda cárıq düynögö◡gelgem. (3) Men emĭ̆◡bul sáncíra b̥oyunçá bilgenderim. (4) Bul ısí◡köldö bír◡top urular cáşáyt, ısí◡köl ob̥lasínda. (5) Negizĭ̆nen ayta◡getsėk, bu göldün elĭ̆nin gövü, buɤu eneden taraɤambız. (6) Buɤu uru:sú. (7) Anĭ̆n içinde emi arĭ̆◡cáɤın aytqanda, bul◡cėrde beş mırz̥a bolɤon. (8) Bul beş mırz̥a orozbaqtı çóŋ atanın baldarı, men bilgenden eŋ ulusú arıq mırz̥a, andaŋ giyin mırzaqul mırz̥a, andaŋ giyin qara mırz̥a, anan asán mırz̥a, beşinçisin asírav◡alɤan◡eken, oşó◡gezdegi çóŋ◡enelėrib̥iz, toqoç mırza dep qoyŏt, öz atın da:na bilb̥eyt◡ekem. (9) Anĭ̆n içinde, andan beri gelgende, bizdi toŋdo, uşú torɤoy bu:lunun tuqumub̥uz dep, torɤoy u:lu dep qoyŏt. (10) Toŋ elinĭ̆n gövün. (11) Torɤoy ulu negizinen bak̥ambayev

ayílında cáşáyt. (12) Kací‿sáy ayílında cáşáyt. (13) 'Tört‿gül, 'tuːra‿sú, 'temir‿ɤanat, cėr‿üy ayíldaɼında cáşáyt. (14) Toŋduq torɤoy dep‿qoyŏt, bizdĭ̆ neg̲izinen. (15) İlg̲eri ata‿b̲avˀalar uşú bizde uːɤa çíɤıp, neg̲izi azır bo͡u sayuz taraɤandaŋ giyin göp anday göp ayílda bolb̲oy ɤaldı. (16) A biroɤ‿azır cáştardan bürküt sálu‿b̲ar. (17) Súlaymanbek̲ób qutuldu deg̲endin balasí‿b̲ar, ayítbek deg̲en, azır bo͡u öydökü örö:ndö cáşáyt. (18) Uşú göçmöndör oyunŭna barıp qatışíp k̲eldi. (19) Alɤır bürkütü b̲ar, bürküt ˀŭ̆n atın unŭtuv‿atam. (20) Uşŭnday‿uşŭnday cáş baldardan azɼır sálbuːruŋg̲ɐ qatĭ̆şíp cürg̲ön baldar bar. (21) Bizdin bakambayĕvtan, cánaɤı sálbuːrundu uyuşturɤan cig̲it, atın almaz, aqunovˀ almaz deg̲en cig̲it uşúl rėspuvlik̲a b̲oyunçá sálbuːrundu uyuşturup, göçmöndör oyunŭna daɤı ekinçi, üçünçü düynölük göçmöndör oyŭnŭna ɤatışíp k̲eldi. (22) Sálburung̲ɐ uşú bizdin ayíldan oşól cánaɤı súlaymanbek̲ób aytu deg̲en bala‿b̲arıp k̲eldi. (23) Uːɤa çi̯ɤu neg̲izi bar bizdˀin ayílda. (24) Anan neg̲izĭ̆nen k̲öb̲ünçösü baya qarıɤan ab̲ışqalardın k̲öb̲ü, ilg̲erki merg̲ençi uːɤa çíqqan ab̲ışqalardın, göb̲ünün gözü ötüp‿k̲etti. (25) Andaŋ giyin emi, eːr cönündö bolsó, ɤol‿önörçülük bizdĭ̆n ayílda da 'bar azır. (26) İlg̲eri anciyan eːr dep cázaɤan eːrlėr b̲ar. (27) Azır ata‿b̲avalar uşúl güŋgö çėyin, anı bayaɤı qoːzdop, ancyiyan eːrlėrdi ilg̲eri ata‿b̲avalar qıyín cázaçí eken. (28) Uşúl ayílda men bilg̲enden bir eki üç ab̲ışqa da bar, oşó toqunŭp cürüşöt. (29) Anan azır bu‿cėrde uşúl ayílıb̲ızda bír, uşúl eːr cáz̲o‿b̲oyunçá bír qıdırmışób qapar deg̲en ab̲ışqa‿b̲ar. (30) Sėksėnderg̲e b̲arĭ̆p qaldı. (31) Uşú‿g̲işi cázayt ta, eːrdin türün cáz̲ayt. (32) Iŋırçáq cáz̲ayt, cönököy eːr cáz̲ayt, orus eːr cáz̲ayt. (33) Anan emi teg̲erek çėtteg̲i ayíldar cönŭ̆ndö aytayín desėm, üstüŋkü ayíl bizde uşŭ toŋ rayonŭnda on bir ayíl b̲ar. (34) Üstüŋkü dalĭ̆na dep qoyŏt temir‿ɤanat, cėr‿üːy, gök sáːy, toɤuz bulaːq, korɤondu‿b̲ulaq, göl‿töːr, k̲amsámol, döŋ‿talaː, ala‿b̲aş, çėtindi anaŋ g̲ɐyra cürüp‿cürüv‿oturŭp sėmiz-belden cėte‿b̲erbeyt, oşól tuːra‿sú eki deg̲en ayíl b̲ar. (35) Neg̲izi toŋ malg̲indi̯ktü cėr, toŋ eli, mal menen, dıyqançílıq menen oːqat qılĭ̆şát gövünçösü. (36) Emi andaŋ giyin bayaɤı bizde ustuqan bölüştürü dev‿atpaystarvı. (37)

Ustuqan bölǔştürüdö biz menen menĭn oyumçá narın menen bizdiki uşú birdey‿lė. (38) Quda sö:kö toy‿toʙurda çíndıʏında eŋ birinçi uçánı gudaʏa tartat. (39) Bodo maldıqın. (40) Andaŋ giyin bayaʏı iret‿ireti menen gete‿veret. (41) Mayda cándıqtıqın, qoy‿eçkinikin bolsó, cámbaştı, erkektin sáqaldusúna tartat. (42) guyruqtu ayaldard'ın sáqaldusúna tartat. (43) Andaŋ giyiŋkilėri bayaʏı cáş cáşí ʙoyunçá, iret‿ireti menen gete‿veret. (44) Cóto cilik getet andaŋ giyin, anda‿yin qaşqa cilik‿getet, andaŋ giyin bayaʏĭ ʏarçíʏalar getet, andaŋ giyin bayaʏı ʏarcilik, dalı‿volup gete‿veret. (45) Eŋ ayaʏında bayaʏı gün cilikti gelinderge, gelgen guda‿ʏudaçálarʏa tartat. (46) Cáş gelĭnderge tartat. (47) Ayíl içinde. (48) A ʏuda‿sö:törgö bayaʏı eme tartat ta mĭnday, ayăʙay çüygündöp, cáŋşíların tartat. (49) Eski gözü ötŭp‿getken adamdardın cörölgölörü cönŭndö aytçú‿ʙolsóq, bayaʏı sáyuz gezinde bizd'ĭn ayílda göv‿elė aʙışqalar bar‿ʙolçú, uşúlar gözü ötŭp‿getti. (50) Bular al gezde sáncíranı cáŋşí süylöşçü. (51) Bürküt sálıp, quş qarmap, itelge ʏarmap. (52) Bizdin sírt‿örön dep qoyŏt uşúl toŋdun sírtı, balʏart, cílu‿sú degen cėrlėrdi cáylap. (53) Biyaʏı aşú:‿tör, tuyuq‿tör dep qoyŏt uşú bizdĭn ayíldın üstündögü göl betin. (54) Sírt betĭnde bolsó, azır qıştın‿gün çáʙandar‿delĕ göp‿bolʙoyt, cáyqısín barışát. (55) Eski oşól gözü ötŭp getken ĸişĭlėrdin gövünçösú uşúl negĭzinen oşó dıyqançílĭq menen, mal çárʙasí menen cán baʏışçú. (56) Andan' giyin ayta‿turʏan bolsóq, qol önörçŭlük boyunçá bolʏondo emĭ bizdin ayílda, azır qol önörçŭlüktön, bayaʏı üydön cázaʏandar bar. (57) Üydön gelĭnder cáz̲ayt, bayaʏı tikmeçilik menen, giyim‿geçėkterdi cáz̲aʏandar ʙar, 'şírdaq şírıʏandar ʙar, tuş kiyiz sáyʏandar ʙar, ilgerkiçė bayaʏı ilme‿şėvege menen sáyʏandar ʏaldĭ azır, negizinen. (58) Ala giyiz şírdaq cázaşát, cáydın gündörü. (59) Bizd'ĭn ayílda az̲ır sáyapkerçilik negĭzinen cóq. (60) Bökömbayevta bar. (61) Bökönbayev‿ayílında cánaʏı zamir muqaşėv degendin cílqıları ʙar. (62) Oşó özünçö çárvada baʏat tetigi boz‿beşik cáqta. (63) Oşól cáqta sáyapkerçilik bar, at taptap, córʏo gülüktördü taptaşát.

Başıŋızdan ötkön kızıktuu okuyalar barbı?

(64) Emĭ baştan ötkön qızıqtu oquyalar bolsó, bala‿gezde biz‿delė göv‿elė aqottop sírtta cürdük. (65) Bir gezde uşúl bir gö:p cíl boldu, uşú armiyadan gelgen cíldar bolsó‿gereg‿elė. (66) Atam malçí elė, uşú qoy‿ɤaytarıp cürüp, bir ilbirs gördük ta, qoy cėv‿atqan ilbirsti. (67) Biyi:k cárdın tübünön. (68) Anan biz̧ al‿gezde emi bayaɤı, aɤ‿ilbirske tıyu cóq bolçú, atalı dep barsáq, qaçív‿üŋkürgö girip‿getti. (69) Uşúnday ɤızıqtu oquyalar göv‿elė bolɤon. (70) Esteŋ getkis oquyalar turalu bolsó emi, anday‿delė göp esteŋ getkis oquyalar cóq.

(71) Atalard’ĭn ısmı bolsó emi, çóŋ atalar’ĭn ısímdarın bilėm. (72) Negizi bizdin qırɤızdın gövü, oŋ sóldun gövü elė dolombiy atadan taraɤambız̧. (73) Dolombiy atanĭn baldarı aɤ‿u:l, ɤu:l dep qoyŏt, egiz bolɤon. (74) Oŋ sól dep qoyɤon da. (75) gu:l sól böyrök, aɤ‿u:l oŋ böyrök egiz baldar da. (76) Aɤu:l, ɤu:l dep qoyŏt andan adigine, taɤay anın baldarı. (77) Men baş ıldıy gelatam da, adigine, taɤay. (78) Adigineden biz̧ taraɤambız̧. (79) Taɤaydan, taɤay biy, ękö‿teŋ biy bolɤon da. (80) Andan 'qılcír degen balasí bolɤon adiginenin, kişine moynu qılcírıra:q ķişi eken, bir cáɤına ɤıyşíɤıra:q. (81) Oşónduqtan bayaɤı, öz‿atĭnan çáqırbay, öz‿atı bölök bolsó‿gereg‿emi, azır da:nasín bilbeym. (82) Qılcír ake, qılcír dep gelĭnder tergep qoyuşçú eken. (83) Andan qılcírdan, orozbaqtı. (84) Orozbaqtı atabızdan emelėr çíqqan cánaɤı, orozbaqtı atadan berki atabız cánaɤı başínda aytıv‿ötkön tört mırz̲a, arıq mırz̲a, mırz̲aqul mırz̲a, asán mırz̲a, qara mırz̲a, anan cána ķiçü balasínĭn atın unutuv‿atam. (85) Toqoç beriv‿asırav‿alɤan eken çóŋ enebiz oşó toqoç mırz̲a dev‿aytılıp qalɤan da. (86) Andan anĭn baldarı biz oşól arıq mırz̲a çóŋ atadan göldö‿göp, 'tüptö bar, qoçqordo bar, arqı öyüz ısí‿köl rayonŭnda bar, men bilgenden. (87) Narın taraptan uşú qoçqor tarapta göp. (88) Tüptün gövü, aq‿súnun gövü oşó arıq mırz̲adan taraɤan tuqumdar. (89) Biz bolsó arıq mırz̲adan giyiŋki, ekin’çi inisi, oşól orozbaqtı atanĭn baldarı boluv‿atpaybı. (90) Anın inisi oşól mırzaqul atadan taraɤambız da. (91) Mırzaqul atanĭn baldarı daɤı ba:rı ɤıyín çíqqan. (92) Mırzaquldan gim çíqqan, tigi ekí balasí, cóq, mırzaquldan

alsėyit mırza. (93) Alsėyt tınımsėyt bi̯r‿tuɤan. (94) Alsėyt ataḇızdan cámaŋgul bapa. (95) Orozbaqtı ataḇız oşó aqotçúlap cürüp, toyist tigi alseyit ataḇız, aqotçúlap cürüv‿anan, inisine cóq orozbaqtı ataḇız aqot qılıp tigi narın betĭnde cürüp, cánaɤı alamışíqt˺ĭn to꞉súnan buɤu eneni ɤarmav‿alat ta. (96) Oşóndon anan tigi inisi elė tigi gimge alsėyt ataɤa alĭp berip qoyŏt. (97) Alsėyt ata özü göp eme baqqan gişi eken. (98) Oy mĭnday aqotçúlap bayaɤı mırz̲alar da, cigitteri menen, göv‿itterdi erçitip, tayɤandardı er˺çitip cürçü eken. (99) Anan uşúl qasiyettü꞉ ayal eken dev‿anan oşó buɤŭ eneni alĭp‿berėt. (100) A buɤŭ eneden anan oşól tigi, alsėyt ata cánaɤı cámangul bapanı töröyt. (101) Bapay eli azır bou̯ cėt‿ögüzdün barsqon aylĭnda cáşáyt. (102) Barısqon ayílı negizinen 'büt bapa atanın tuqumdarı. (103) A biz oşól tigi emedenbiz, cámaŋguldambız. (104) Cámaŋgul atadan törö‿ɤoçqor. (105) Törö‿ɤoçqor ataḇız da ayaḇay mırza, 'bay, ba꞉tır gişi bolɤon‿eken. (106) Te/ anciyan tarapqa ḇarĭp, qoqon handın uḇaɤında, oşyaqa çėyin barĭp, bayaɤı qoqon handıɤı menen tireşip turɤan gezde, có꞉ɤŏ attanıp, oşŏyaqa çėyin barıp anan ayaqtan cáradar ḇolup‿qalat. (107) Anan eneḇizdin atĭn unutuv‿atam. (108) Oşól eneḇiz ayaḇay ɤasiyettü꞉ giş‿eken. (109) Tünü‿menen ɤaçírat biyaqa, darĭlap turŭp. (110) Üy‿bülösü menen barışsá gereg̲‿emi bayaɤı 'cigitteri menen ba꞉rı barat ta. (111) Anan bayaɤı ɤabar uɤup, qaḇar gelgendeŋ giyin anan çóŋ eneḇiz darĭlap turŭp, biyaqa ciḇeret. (112) Anda‿yi꞉n anan al, oşŏyaqtan eneḇiz 'quṛcúndu töröyt. (113) Atı quṛcún, anĭn balasínĭn atı. (114) Anan anı oşóndon beri quṛcúŋgɐ sálıp kelgen dep cürŭşöt. (115) Daɤĭ‿bir variyant˺ĭnda aytışát oşŏyaqtan törölüp, mĭnday ķiçin˺ekey gişĭ eken özü, gereg̲enin başína quṛcúŋga sálĭp qoyup baqqan dep. (116) A negizi oşŏyaqtan 'qaçqın bolŭp qu꞉ɤuntuq cėgende, atı emi córɤo ḇolsó gerek abdan tıŋ, oşó quṛcúŋgɐ sálıv‿alĭp anan bu göl tarapqa gelėt. (117) Te/ anciyan taraptan, qoqon handıɤına qarşí bayaɤı qötörŭlüş bolɤondo. (118) Andan anan tigi quṛcúndan toyist tigi kim, quṛcún atadan qoyŏturŭŋuz azır ta꞉ķ törö‿ɤoçqor atanĭn balasí‿ḇolŭv‿atat da. (119) Quṛcúndan maynazar ata, maynazardan torɤoy, torɤoy

ataʙız, cána aytpadımbı torɤoy ata oşól maynazar atanĭn bayʙiçėsi baɤĭp çóŋoytqon‿eken. (120) Bayʙiçėsi emĭ balasín baɤıp emetet ta, anan atĭn torɤoy ɤoyɤon‿eken. (121) Torɤoy emes, öz atı negizi bölök, anan bayaɤı, torɤoy atalĭp qalɤanı, beşike bölöp qoysó, tigi tündüktün bayaɤı on‿eki, cüz‿cirma baştu çóŋ aɤ‿örgö da, oşóndon᾽ anan tigi geregege, beşike ʙölöp qoysó, tündüktön torɤoy gelĭp cúmurtqalap beşigine uya‿sálat ḍa. (122) Uya‿sálĭp balapan basíp çíɤarat. (123) Aɤa tiy'ʙeyt, bayaɤı beşikt᾽in emelėrin qotorsó ɤotorɤondur anan, oşóndon anan goy, bul ıyíq qanattu dev‿anan, torɤoyɤo da cúmurtqasín tiybegilė, antkilė‿mıntkilė dev‿atpayvı baldarɤa. (124) Anan oşėntiv‿anan torɤoy ata ʙolup qalɤan. (125) Torɤoy ata atalıp qalɤan da. (126) Andam beri gelgende, anĭn balasí maynazar. (127) Maynazardan bou maynazarbek qulu dev‿aytılat anan emĭ al beş bir‿tuɤan bolɤon. (128) Bou toŋ elĭnin gövü uşú maynazar atadan getet ḍa ɤayra. (129) Andan᾽ berki atalar boyunçá. (130) Maynazardan gurman. (131) Bizdi ɤurman uːlu dep‿qoˑt. (132) Toŋduq geneydĭn içinde, cálpısínan᾽ bayaɤı torɤoy atanĭn tuqumu dep qoyot, toŋduq torɤoylor. (133) Andan beri biz gurman ata dep‿qoyot. (134) Qurman atadan tört balasí ʙar. (135) Eŋ ulusú ataɤul, anda‿yin sóltonoy, anan geney, eŋ giçüːsü tigi berdiɤocó bolɤon. (136) Toyist có men tură‿mes aytıv‿atam ulusú berdi‿ɤocó, ataɤul, sóltonoy eʹŋ giçüsü geney ʙolɤon. (137) Men özümün atalarımı aytıv‿atam da, andaŋ giyin, geney qanay ʙir tuɤan. (138) Andam beri gelgende, bizde almatay degen menĭn çóŋ atam 'baʙam da. (139) Baʙam bul gözü açíq gişi‿ʙolɤon‿eken. (140) Borombay biyd᾽in tuşúnda, on‿sėgizinçi ɤılımdar bul. (141) Borombay biy, göldü biylėp turɤan, emi azırqıçá aytqanda guvernatır da. (142) Oşó‿gezde, oşól borombay 'biy menen üzöŋgülöş bolŭp, çóŋ cíyíndarɤa, bu cėt‿ögüz, qara‿qol cáqtarɤa‿ʙarĭp, tigi ɤarqıranĭn sázına çóŋ cíyín bolɤondo‿ʙarĭp qatışíp cürgön gişĭ eken. (143) Özü olíya, aldın‿ala bir nersėni aytqan gişĭ eken. (144) Ayta ʙilgen gişĭ eken da. (145) Anan baya gelė atqanda bayqaʙay‿ɤaldıŋar ɤo, bou gelė atqanda oŋ tarapta, gümbözün turɤuzduq, bír‿miŋ

toʏuz‿cʾüz otuz‿törtünçű‿cílı törölüp, on sėg̃izinçĭ‿cílı ürkündöŋ giyin qaytış bolʏon‿eken, al baƀaƀız. (146) Anan el ʏınalĭp tŭrat, gümböẓ sálƀaʏıla deg̃en‿eken. (147) Anan biẓ toqsón törtünçű‿cílı, cüz altĭmış cíldıʏında, oşó aʏayin tuːʏandar çóʏulŭp turuv‿oş‿cėŋge 'çóŋ gümböẓ sáldıq. (148) Emĭ bayaʏı sádır‿akæ, tig̃i cėti akænĭn gümbözünö cėtpesė daʏı, oşóʏo oƓşóşturŭp sálʏambıẓ. (149) Anın baldarı, bír‿tuʏanı malı. (150) Malıdan cánaʏı biz‍g̃e depŭtat bolup üş cólu cóʏorqu geŋeşke şáylandı, asĭlanbek maliyev deg̃en depŭtatıƀız ayílıƀızʏa çóŋ emgek qĭlĭp‿ketti uşúl. (151) Bo mektepti sáldĭrıp berdi, bu üstüŋkü dalĭnanĭn murun girƀeg̃en ayíldar ƀar‿ƀolçú, uşúnu vısóķǫgoryaʏa giyrip berdi. (152) Gelinder qırq‿beş cáştan, erkekter eli‿ƀeş cáştan pėnsiyaʏa çívışát. (153) Üç balası ƀarlar. (154) Oşól andan, al ataƀızdaŋ giyin, emĭ bizdin bayaʏı maqtanıv‿aytqandıʏ‿emes, bavalardĭn baːrı oşó 'biy, boluş bolŭp, manap bolŭp, 'mırza ƀolŭp ötkön adamdar da. (155) Andaŋ giyin özümdün çóŋ atam alımqul. (156) Alımquldun eki, üç balası ƀolʏon. (157) Üçönűn teŋ gözü ötüp‿ketti. (158) Alardan baldarı‿ƀar. (159) Astı aķėyandın arı‿cáʏında, maskĭvada, tiyaq‿biyaqta, mig̃rant boluv‿işтep cürűşöt. (160) Uruƀuz anan oşó geney uru dep‿qoyŏt bizdi, cánaʏı tört qurman dev‿atpaymbı, oşónun üçünde mınday aytqanda bizdi geney uru dep qoyot. (161) Qurmandın 'tört balası, ataʏul, berdu‿ʏocó, sóltonoy, kiçü ƀalası geney ƀolʏon. (162) Andan‿arqı ataƀız, cėtĭnçi ataƀız torʏoy ata. (163) Torʏoydon taraʏambız da. (164) Toŋdun torʏoyloru dep‿qoyŏt. (165) Atalardın ısímdarı emi ilg̃eri, cáƓşí attardı ʏoyuşqan neg̃izi, azır orusçálaşíp ķetpedikpi. (166) Cílqıçí dep qoyʏon misál‿çün, ilg̃erki ısímdar cáƓşí ƀolʏon, uzun‿uzun attar ʏoyulʏan da, anan azır orustaşíp, özüƀekterd'in attarın' g̣oyuv‿ạlıv‿atpayƀı, başqaçá attardı ʏoyŭp.

Günümdük caşooŋuz cönündö aytıp berseŋiz?

(167) Günümdük cáşó‿ƀolsó, erteŋ menen turaƀız, mal‿sál teylėyƀiz, bayaʏı günümdük tĭriçilik qĭlaƀız. (168) Qorodo emĭ mal‿sál bar. (169) Sėg̃iz toʏuz bodo‿ƀar,

anı teylèyb̥iz. (170) Bir otuzday mayda cándıq bar, alardı teylèyb̥iz. (171) Çöp‿çárın sálıp. (172) Talaʏa ʏaytarab̥ız. (173) Gezü: anan, gezülöşŭp mal ʏaytarab̥ız. (174) Emi ilg̱erkilèrden ayta‿g̱etsèk bo‿u albarstı basát deg̱eŋge misálı men işènem. (175) Qanday‿b̥olʏondo b̥asát albarstı. (176) Bu ilg̱erki ata‿b̥ab̥alard᾽ĭn aytqanı b̥oyunçá 'eski üydö, e:n üydö, cálʏız bolʏon gişĭlèrg̱e göv᾽ünçösü anan bayaʏı aştı, tamaqtı gövürö:k cèv‿alĭp qıynalʏan adamdardı, 'cálʏız cátsá bir üydö misál‿çün eski üylördö. (177) Uşúnday basát deg̱eŋge men işènem, antk̦en sèveb̥i, men delè te: bir bala gezde çóŋ enem aytĭp berg̱en da, özümdün çóŋ‿enem, enem‿emes, 'çóŋ enem. (178) Atamdın enesi, ŭşúnday‿ŭşúnday bolʏo:n. (179) Bi̥roʏ‿emĭ al delè bayaʏı gözgö gərüŋgəŋgə gərünöt‿ĕken da, çáçí uzun gelèt, sáqsáʏay gelèt, uşúnday dev‿aytĭşát anan bi̥roq neg̱izi bul cómoʏ‿emes, göv‿elè gişĭlèr ilg̱erkĭ‿gişĭlèr aytĭp‿qalçú da, uşúl alb̥arstı b̥astı. (180) Alb̥arstı b̥asqanda da cön gişĭlèrdi basá‿b̥erbeyt eken da, ar‿b̥ir‿lè gişĭni basá‿b̥erbeyt‿eken. (181) Bayaʏı ge:‿b̥ir bayaʏı eme g̱işĭlèrdi basát‿eken oşó neg̱izi qıynalʏanda, eski üylördö dev‿aytışát ta. (182) Cálʏız bolʏondo, ŭşúnday‿ŭşúnday b̥olot dev‿aytıp qalĭşát. (183) Alb̥arstı basqanĭn ilg̱erkilèrdin oşó çóŋ‿ene, çóŋ‿atalardĭn aytqan sözdörünö ʏarav‿otursám men işènem. (184) Oşól alb̥arstı anan cómoq kitepterdĕ‿delè, boʏu emelèrdĕ‿delè aytılıp cürb̥öybü ŭşúnday‿ŭşúnday bolʏon dep. (185) İlg̱erki atalard᾽ĭn, enelèrdin aytqanı b̥oyunçá aytıv‿otursá işènem. (186) İşènüg̱ö b̥olot. (187) Qıynalat deyt adam. (188) Ayăb̥ay terdep çíʏat deyt. (189) Oyʏoŋg̱ondo görŭmböy ʏalat deyt. (190) Cárıq güyg̱üzsö, şám güyg̱üzsö, çíraq güyg̱üzsö cóʏolŭp‿getet deyt. (191) Eşikter açílat deyt qadımk̦idey, boz‿üyd᾽ŭn eşig̱i qırçíldav‿ilg̱eri açílçú‿ken oşó ʏadímkidey bayaʏı boz‿üy cáb̥ıqtar, uşú gelip eskĭ üylördön cálʏız cátqanda bolçú eken uşúndaylar. (192) Ată enelèrdin aytqandarı, emne‿b̥oyunçá desèm, emĭ bizdin ata‿b̥ab̥alar çíndıʏında, menĭn atam, çóŋ‿atalarım cánaʏ᾽ özümdün 'çóŋ‿atam almatay bavamdın baldarı. (193) Tört balasí b̥olʏon. (194) Abdılda, g̱ɐyb̥ılda, alımqul, a:lı deg̱en. (195) Anan bularda baya bay‿manap bolʏon

da. (196) Anan ürkündö bayaʏı baylar, manaptar, göp tiǧi emeǧe ürkkön‿emes ta qıtayʏa. (197) Bayaʏı mal‿sálın beri:v‿antip mintip tiǧi ʏoqtu‿toʏolottordo ʏalĭp qalʏan‿eken. (198) Uşú göl tiǧi teskey büt‿ürköt ta tiǧi güŋgöy‿teskeyi menen. (199) Orus padışáhçílıʏı, bayaʏı orustar ǧelė atqan gezde. (200) Anan oşól cána qayb̯ılda atam dev‿atpaymbı, tört atamdın emesi, ʏayb̯ılda atam cánaʏı qaraş qaraş oquyasína oqsóşúp ķetet. (201) Al gişi, ötkür gişĭ eken, dayíma ʏural‿alĭp cürçü eken. (202) Anan tekesten gelatıp, qıtaydan, özü ilb̯irs içik‿giyĭp, súsár tevetey giyiv‿anan geç ķüz‿eken, uşú nayavĭr, giyiŋki cílı bayaʏı ürkündön giyiŋki cílı, on‿altĭnçí, on‿cėtinçĭ‿cíldar‿eken. (203) Çóŋ atam aytĭp berdi‿lė oşól, çóŋ atam emes emĭ, çóŋ atamdı görvöy‿ʏaldım, atamdın aʏası, çóŋ toqsón, sėksėn altısında ʏaytış boldu çúqulda‿lė. (204) Anan bayaʏ᾽ atadan uqqan da. (205) Anan dayíma tayʏan erçite‿cürçü eken. (206) Eki cáraʏan tayʏanı b̯ar‿eken. (207) A:n oşó ʏıtaydan, tekes menen bo͡u eme sö:ǧ aşúsú menen aşíp kel‿atĭp, aq‿sú, tüp cáq menen, sö:k bo͡u barsqondun aşúsúnun üstünön gel‿atsá, qaraqçílar ʏol sálʏan‿eken. (208) Buqturma cázapçí. (209) İ: gelĕ atat dep, bayaʏı dürb̯üsün sálıp 'beşatarí menen eki ʏaraqçí eken deyt. (210) Bayaʏı cálʏız‿ayaq cól da emi aşú: da. (211) Oşó cár menen gel‿atqanda, cárdan, cól menen gelĕ atqanda b̯irö üstündö, cárdın üstŭndö beşataru menen, alarda biróʏ‿it cóʏ‿eken qaraqçílarda emi. (212) Alıstan görüp atın tartıv‿alalı, giymin alalı deyt ta. (213) Anan al ǧɐyb̯ılda atab̯ız dayíma bul ilb̯irs içiktin içine náǧan sála cürçü eken, bu cėrine ırzıŋke b̯aylap. (214) Anan bayaʏ᾽ı içiktin cė:ǧi genen da, mĭnday silkkende oŋ ǧoluna ǧelçü eken dayíma‿le. (215) Anan bilǧizbe:y bastĭrıp gel‿atsá, eki tayʏan erçip gelĕ atat da, anan 'şáq cárdın buluŋunan çíʏa‿ʏalĭp cálʏız ayaq cól menen aşúda ǧel‿atsá, tizǧinden᾽ alĭptır. (216) Tizǧinden alsá tiǧi cárdın üstündöǧüsü beşatarín súnup, tüş attan deyt ta. (217) Attan tüş dev‿anan tiǧi tizǧinden ǧɐrmaʏanda aqırın ǧɐrap, tiǧi ẹkö‿ken deyt qaraqçí. (218) Anan al deǧende tayʏandı, şíypaŋdap turat da. (219) Al deǧende, sėkirip barĭp cárdaʏını ʏarmaʏanda cėŋin silkip turŭp náǧan

ɤolŭna gelė‿tüşköndö tizg̱indi ɤarmaɤan qaraqçínı çėkeg̱e atat. (220) Tig̱inisin tayɤandar talayt, beşatarı ɤulayt, ökönü eki cėrg̱e toroytuv‿atıp‿sálĭv‿anan gelė‿berg̱en‿eken. (221) Anan orusqa üylönöt al çóŋ atab̲ız. (222) Qayvılda atab̲ız. (223) Anan cána k̲iynoɤo oqsóşúp getet dev‿aytqanım oşól, bayb̲içėsi orus bolɤon, b̥iroɤ‿al orust᾽un atın bilb̲eym neg̱izi, orurstun qızın üylönöt ta. (224) Biyaqa g̱elĭ̆p bayaɤ᾽ orustaşíp qalɤan da biyaqa tig̱i ürkündöŋ gelg̱endeŋ giyin eld᾽in emĭ̆ qaraŋlıɤınan ürkkön da. (225) Tiyb̲ey‿ɤoysó delė orustar delė tiymeg̱‿emes‿eken, qaraŋg̱ılıɤınan ürküp tig̱i qıtayɤa b̲arışqan da. (226) Ayaqta göp adamdar qaldı, sö꞉ktörü oşóyaqta ɤaldı. (227) 'Cėtim cėsirlėr ɤaldı. (228) Azır delė mına uşú büg̱ün qıtayda cánaɤı bir‿birin izdeşip, baylanışív‿atıpayb̲ı. (229) Oşó‿g̱ezdeg̱i ɤırɤızdar az̲ır delė qalĭ̆p qalɤan qırɤızd᾽ĭn uqum‿tuqumdarınan bar da tiyaqta. (230) Az̲ır qırɤızdardĭn cürbög̱ön cėri cóq. (231) Neg̱izi qırɤız̲dar ösüv‿öngü elb̲iz. (232) Tın᾽şçílıq bolŭp‿tursá. (233) Düynödö ɤançá mamĭ̆lėket bolsó, ar‿b̲irinde qırɤız bar. (234) İştep cüröt, oqup‿cürüşkön baldar‿b̲ar. (235) Oşól çóŋ atamdın aɤasí aytĭ̆p berg̱en oşól ɤayb̲ılda atamd᾽ın oşóndoy oquyaları b̲ar. (236) A꞉n cá᾽ almatay bab̲ab̲ız bolsó, bab̲am da emi al, çóŋ atam atasí. (237) Al olíya gişi b̲olɤon. (238) Acíɤa‿b̲arıp gelg̱en. (239) Da/na acíɤa b̲arɤan da. (240) Azırqı acíɤa b̲arɤandar emne. (241) At minip, 'tö꞉ minip, tulpar minip, anan özü emi toŋdu biylėg̱en da, toŋdun᾽ akimi b̲olɤon mĭndayçá aytqanda. (242) Toŋdun boluşú‿b̲olɤon. (243) Cánaɤı aytıv‿atpaymbı borombay biy biylėp turɤanda on‿sėg̱izinçi ɤılımda borombay göldün᾽ hanı borombay biy b̲olɤon da oşónŭn ub̲aɤĭ̆nda cánaɤınday çóɤŭluştarɤa b̲arıp, anan qatĭ̆şíp cürg̱ön gişi‿b̲olɤon‿eken, gözü açíq gişĭ̆ eken. (244) Aldın‿ala bolɤonŭn bolɤondoy aytçú eken. (245) Anan bu tu꞉ra‿sú ayílıb̲ızdın tu꞉ra‿sú dev‿atalĭ̆p qalɤanı, bo͡u ayílıb̲ızd᾽ın üst᾽ŭ̆ndö bordöb̲ö deg̱en cėr b̲ar. (246) Oşóndon sú꞉ tig̱i aşú‿tördön tŭ̆şöt, tŭyuq tördön tŭ̆şöt, eki sú birig̱ip‿kelip qoşúluv‿anan mĭnday tu/ra aɤat. (247) Tu꞉ralanĭp kelĭ̆p turuv‿anan bo͡u

to:nŭn arı‿cáʏınan tura ayílʏa‿g̲iret, tüz giret. (248) Oşóndon atalĭp qalʏan dep cürŭşöt emĭ́ sáncírada 'tu:ra‿sú dep. (249) Anan bizd'ĭ́n el emi ĭntımaqtu: cáh̲şí cáşáyb̲ız. (250) U:ru g̲eski cóq. (251) Elib̲izd'ĭ́n cáşó tilikçilig̲i cíldan‿cílʏa ösüp gel‿atat. (252) Cáh̲şí, qudayʏa şüg̲ür. (253) Neg̲izi cér menen, mal menen cáşáşát. (254) Azır turmuş cáman‿emes, qudayʏa şüg̲ür cáh̲şí. (255) Mekteb̲izde bir eki‿cüz beş, ondoy bală oquyt. (256) Círma eki, círm‿üç mug̲alim işteyt. (257) Anın bir cétĭ́‿ség̲izi cóʏorqu bilimdü. (258) Ség̲iz, 'toʏuzu cóʏorqu bilimdü, men bilg̲enden. (259) Birinçi k̲lastan om‿birinçi k̲lasqa çéyin uşúl mektepte.

Turister kelebi bul caktarğa?

(260) Turister gelét, atçán turister g̲elét. (261) At menen uşú to:ʏo çíʏışát ta gövünçösü. (262) To:ʏo çíʏıp bovurĕki bizdin to:nŭn bo͡u ʏara termis emĭ́ bizge qaraʏay alıs ta. (263) Bizde to:do bo͡u cándıqtarʏa ʏızĭʏĭşát‿eken. (264) Sú:r göp bo͡u bizdin 'tördö. (265) Topozdordu görüp qızĭʏışát. (266) 'Topoz da göb̲öydü azır. (267) Emĭ́ cáydın' günü gelişét da göb̲ünçösü. (268) Bayaʏ' üyür‿üyür cílqılar cüröt sírtqa çíʏa elékte, mo͡u iyún‿iyúl aylarında sírtqa çéyin barĭşát. (269) Tiyaʏı ʏoçqor menen qara‿quçúr menen çíʏışát. (270) Cánaʏı men aytqan qalaq‿taş, cílu‿sú, arçálı deg̲en cáylolordo, üç‿emçék, aq‿qorun, burqan, gök‿cár deg̲en cáylolor b̲ar. (271) Emĭ́ bayaʏı aq‿sáy‿arpaʏa cétpeyt, b̥iroʏ‿ayăb̲ay cáh̲şí cáylolor b̲ar da. (272) Ayaqta badal öspöyt cálaŋ tab̲íʏıy çöv‿ösöt. (273) Oşóyaqtı ʏıdırıp gelĭ́p cürg̲ön turisterdi görüp‿cüröm. (274) Vélésépet menen da bir cíldarı gelip uşú eki‿miŋ ség̲izĭ́nçĭ́‿cílı cána g̲uançĭjodo alĭ́mpiyada b̲oluv‿atqan cíldarı qıtayda. (275) Oşó‿cíldarı gö:p sĭ́verdlovskiy oblasínan, gorod sĭ́verdlovskạy oşóndon bir‿top orŭstar g̲elĭ́ptir. (276) Uşúl aşú:nun tiyaʏı menen qıynalʏan cóʏ‿elék deyt, uşú bizd'ĭ́n aşú:nun cólu bayaʏı sayuzdan giyin türtülb̲öy ʏalʏan da. (277) Velésépetter b̲ar‿eken oşólor cárılıp, antip‿mintip videŏ k̲ameraları talqalanĭ́p, qıynalĭ́p k̲el‿atĭşíptır. (278) Anan oşó‿cérden tozuv‿alĭ́p bír‿top baldar arqı‿verkini súrap, anan ıldıy bak̲ambayevd'ín, mĭ́nday k̲arta menen

cürüşöt‿eken, baķambayevdí ķörgözŭp‿berdik. (279) Gastʾinisá bar al cėrde, ŭşúnday‿ŭşúnday tamaqtansáŋar bolot dep. (280) Cálaŋ cáş baldar‿eken da, spartĭsmen baldar‿eken alar. (281) Gelişėt, at menen göp, atqa tölöyt alar. (282) Qançádan tölöyt bilbeym, sútķasína tölöyt, uşúl baķambayívdan çíqqanda bir 'cíyírma, cíyírmă‿beş kilometĭrdey bolŭp qalat, tuyuq‿tör, aşú‿tör degen sónun cáylŏlor bar. (283) Aq‿taş, zıŋdan degen bou üstündö. (284) Oşólorʏo qızıʏışíp, bír cáɧşí cánaʏı qara‿gö:nün aşú:súnday bolʏon bír biyik bet bar aq‿taş dep‿qoyŏt monŭn üstŭndö, oşól badal, al cėrde arçá da ösöt. (285) Qısqa‿qısqa birin‿sėrin qaraʏay ösöt. (286) Oşólorʏo barĭp ar‿ʏaysí cėrde mĭnday qo:z cárlar‿bar da, akĭtaş çíʏarçú, ilgeri sayuzdʾun ubaʏında, al da toqtop qaldı. (287) Oşól akitaş cíqqan cárlarʏa qızıʏıp çíʏıp cürgöndörün görgöm men. (288) Göv‿elė gelėt. (289) Bıyíl delė gelişti uşúnday, üstüŋkü dalĭna menen, emi cö:‿cálaŋdap cürgöndörü dĕlė‿bar. (290) Alar gövünçösü amæriķadan gelgender, aŋgliyadan gelgender, fransiyadan, germanĭyadan gelgender bar. (291) Turister gelėt bizge qızıʏıp, göp ķelė‿başladı giyinçėrek. (292) Bu bıyíl göçmöndör oyŭnŭ da cáɧşí ötpödübü. (293) Ayaqa‿dĕlė göp gelbedibi.

Bardıŋızbı siz?

(294) Có bara albay ʏaldım. (295) Boşóvóy‿ʏaldĭm taqır.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben Alımqulov Adırbek Aytbayeviç. (2) Bin dokuz yüz elli yedi yılında Toŋ ilçesine bağlı Tura-Suu köyünde dünyaya geldim. (3) Benim bu şecere ile ilgili bildiklerim. (4) Bu Isık-Köl'de bikaç soy yerleşmiştir, Işık-Köl ilinde. (5) Genel olarak söylersek, göldekilerin çoğu Bugu anadan yayılmışızdır. (6) Bugu soyu. (7) Onun içinde şimdi o tarafından bahsedersek burada Beş Mırza vardı. (8) Bu beş Bey, Orozbaqtı dedenin çocukları, bildiğim kadarıyla en büyüğü Arıq Bey, ondan sonra Mırzakul Bey, ondan sonra Kara Bey, sonra Asan Bey, beşincisi, evlat edinmiş, o zamandaki büyük annelerimiz, Toqoç Bey derler, kendi adını tam olarak bilmiyormuşum. (9) Onun içinde, buraya doğru ilerleyince Bizi Toŋ'da, şu Torgoy uulu'nun neslindeniz diye, Torgoy oğlu derler. (10) Toŋluların çoğunu. (11) Torgoy oğlu genel olarak Bökömbayev köyünde yaşarlar. (12) Kacı-Say köyünde yaşarlar. (13) Dört-Kül, Tuura-Suu, Temir-Kanat, Cer-Üy köylerinde yaşarlar. (14) Bize genellikle Toŋlu Torgoy derler. (15) Eskiden bizim atalarımız ava çıkıp(çıkarlardı), Sovyet Birliği dağıldıktan sonra köyde pek fazla çıkan olmadı. (16) Fakat şimdi gençlerde kartalla avlanma var. (17) Sulaymanbekov Qutuldu adlı birinin oğlu var, Aytbek adlı, şimdi şu yukarıdaki vadide oturuyor. (18) (Dünya) Göçebe Oyunları'na gidip katıldı. (19) Avcı kartalı var, kartalın adını unuttum. (20) Bunun gibi gençler şimdi Salburuna[90] katılıyorlar. (21) Bizim Bökömbayev'den, Salburunu organize eden yiğit, adı Almaz, Aqunov Almaz adlı delikanlı cumhuriyet çapında Salburunu organize edip göçebe oyunlarına, ikinci ve üçüncü göçebe oyunlarına katıldı. (22) Salburuna bizim köyden Sulaymanbekov adlı genç gidip geldi. (23) Bizim köyde avlanma vardır. (24) Eskiden ava çıkan yaşlı adamların çoğu vefat etti. (25) Ondan sonra eyer hakkında ise el sanatları (ile ilgilenenler var) bizim köyümüzde. (26) Eskiden "Andican eyeri" diye eyerler vardı. (27) Atalarımız bu güne kadar onu süsleyip Anciyan eyerlerin eskiden güzel yaparlarmış. (28) Bu köyde ben bildiğim iki üç yaşlı adam var, ondan kullanıyorlar. (29) Şimdi bizim köyümüzde (çeşitli) eyerler yapan Kıdırmışov Kapar adlı yaşlı birisi var. (30) Yaşı seksene gelmiştir. (31) O adam yapar, çeşitli eyerler yapar. (32) Iŋırçak[91] yapar, sade eyer yapar, Orus[92] eyeri yapar. (33) Etraftaki köyler

[90] Salburun-Birkaç gün devam eden avcılık. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[91] Iŋırçak-Öküzün üzerine konulmak için yapılmış eyer. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[92] Orus eer-Rus eyeri

hakkında, yukarıdaki köy, bizim Toŋ ilçesinde on bir koy var. (34) Üstüŋkü Dalina derler, Temir-Kanat, Cėr-Üy, Gök-Say, Toguz-Bulaq, Korgondu-Bulak Köl-Tör, Kamsámol, Döŋ-Tala, Ala-Baş, Çėtindi ondan sonra Semiz-Bel'e ulaşmaz, şu Tuura-Suu iki adlı köyler var. (35) Genel olarak Toŋ (bölgesi) hayvancılığın merkezi, Toŋ halkı hayvan ve tarımla yaşamını sürdürürler çoğu. (36) Ondan sonra bizde ustukan paylaştırmak (ile ilgili soruyorsunuz ya). (37) Ustukan paylaştırmada biz, bence Narın bölgesi ile bizimki aynıdır. (38) Dünürlere toylarda genelde ilk kuyruk sokumu kemiğini takdim ederler. (39) Büyükbaş hayvanın. (40) Ondan sonra sıra sırayla gider. (41) Küçükbaş hayvanların, koyun keçinin ise kalça kemiği ise yaşça büyük erkeklere verirler. (42) Kuyruğu yaşça büyük kadınlara verirler. (43) Ondan sonrakileri ise yaşa göre sırayla gider. (44) Sonra coto cilik[93] gider, ondan sonra kaşka cilik[94] gider, daha sonra karçıga[95], sonra kar cilik[96] gider, ondan sonra kürek kemiği ve bu şekilde devam eder. (45) En sonunda gelinlere, gelen genç kızlara küŋ cilik[97] verilir. (46) Genç gelinlere verilir. (47) Köy içinde. (48) Dünürlere şey verirler, en iyisini, en değerlisini verir. (49) Atalarımızın nasihatlerinden bahsedecek olursak Sovyet Birliği zamanında bizim köyde yeterince yaşlılar vardı, vefat ettiler onlar. (50) Bunlar o zamanlarda şecereyi iyi anlatırlardı. (51) Kartalla ava çıkar(dı), kuş yakalayıp, doğanı yakalayıp. (52) Bizde Sırt-Örön derler, şu Toŋ'un arkasına, Balgart, Cılu-Suu adlı yerlerde yaşayıp. (53) Burasına Aşuu-Tör, Tuyuk-Tör derler, bizim köyümüzün üst kısmındaki göl tarafınıa. (54) Sırt tarafında ise kışın pek fazla çobanlar olmaz, yazın giderler. (55) Bu dünyadan göçen eski insanların çoğu genel olarak tarım ile, hayvancılık ile geçinirlerdi. (56) Ondan sonrakini söylemek gerekirse, el sanatları ile ilgili, bizim köyde şimdi evde oturup yapanlar var. (57) Evde gelinler yapar, dikicilik ile, terziler var, şırdak yapanlar var, tuş kiyiz[98] örgü çengeli ile yapanlar var şimdi. (58) Yazın ala kiyiz[99], şırdak yaparlar. (59) Bizim köyde at terbiyeciliği yok aslında. (60) Bökömbayeva'da var. (61) Bökömbaev köyünde Zamir Mukaşev'in atları var. (62)

[93] Coto cilik-But etindeki kemiğin iliği. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[94] Kaşka cilik-Baldır kemiği. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[95] Karçığa-Hayvanın on iki kaburgasından son dördü ve eti. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[96] Kar cilik-kol kemiği. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[97] Küŋ cilik-Kürek kemiğiyle kol kemiğinin ortasındaki küçük kemik. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[98] Tuş kiyiz-Duvara asmak için nakışlarla süslenip yapılan örtü. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[99] Ala kiyiz-Renkli yünlerden yapılan millî keçe halı. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Ayrı bir çiftlikte yetiştirir, Boz-Beşik tarafta. (63) Orada at terbiyeciliği var, atları terbiye edip yarış ve rahvan atları eğitirler.

Yaşamış olduğunuz ilginç olaylar var mı?

(64) Yaşamış olduğumuz ilginç olaylar, çocukken biz çoğu zaman dışarıda avlanırdık. (65) Bir zamanları, bayağı oldu, askerlikten döndüğüm senelerdi sanırım. (66) Babam çobandı, koyunları otlatırken bir tane beyaz leopar gördük, koyun yiyen beyaz leoparı. (67) Yüksek uçurumun dibinde. (68) O zamanlarda beyaz leopara avlanmak yasağı yoktu, vuralım diye gittiğimizde mağaraya girdi, kaçtı. (69) Böyle ilginç olaylar çok oldu. (70) Unutulmaz olaylar ile ilgili ise öyle olaylar da neredeyse yoktur. (71) Ataların isimleri ise büyük dedelerin isimlerini bilirim. (72) Genel olarak bizim Kırgızların çoğu, sağ solun çoğu Dolon Bey'den geldik. (73) Dolon Bey atanın çocukları Akuul, Kuul derler, ikizlerdi. (74) Sağ sol demişler. (75) Kuul sol taraf, Akuul sağ taraf ikiz çocuklar. (76) Akuul, Kuul derler, ondan Adıgıne (ve) Tagay, onun çocukları. (77) Ben baştan aşağı geliyorum, Adıgıne, Tagay. (78) Adıgıne'den biz gelmekteyiz. (79) Tagay'dan, Tagay Bey, ikisi de Bey olmuştu. (80) Adıgıne'nin Kılcır adlı çocuğu olmuştu, boynu biraz eğri birisiymiş, bir tarafa eğilmiş. (81) Bundan dolayı kendi adını kullanmadan öz adı farklıdır sanırım, şimdi tam olarak bilmiyorum. (82) "Kılcır ağabey", "Kılcır" diye gelinler hitap ederlermiş. (83) Sonra Kılcır'dan Orozbaktı. (84) Orozbaktı babamızdan ilk başta anlattığım dört Bey: Arık Bey, Mırzagul Bey, Asan Bey, Kara Bey, ondan sonraki küçük çocuğum adını unutuyorum. (85) Ekmek vererek evlat edinmiş büyük annemiz, bundan Tokoç Bey diye anılmış. (86) Onun çocukları, Arık Bey dedenin soyundan gölde çok, Tüp'te var, Koçkor'da var, diğer taraftan Isık-Köl bölgesinde var, benim bildiklerimden. (87) Narın tarafta, Koçkar tarafta çok. (88) Tüp'ün geneli, Ak-Suu'nun çoğunluğu Arık Bey'den gelenler. (89) Biz ise Arık Bey'den sonraki, ikinci kardeşi, Orozbagtı dedenin çocukları oluyor. (90) Onun kardeşi Mırzakul atadan gelmişizdir. (91) Mırzakul atanın çocuklarının hepsi itibarlıdırlar. (92) Mırzakul'dan şey çıktı, iki çocuğu, hayır, Mırzakul'dan Alseyit Bey. (93) Alseyit, Tınımseyit kardeşlerdir. (94) Alseyit atamızdan Camangul Bapa. (95) Orozbaktı atamız avdayken, pardon Alseyit atamız, avdayken hayır, Orozbaktı atamız Narın tarafında avlanırken Alamışık dağından Bugu anayı yakalarmış. (96) Kardeşi Alseyit'e (Bugu ana ile) evlendirir. (97) Alseyit ata kendisi çok şey yetiştirmiş insanmış. (98) Avcılar Beylerdir, korumaları ile birçok köpekleri

alıp tayganları ile avlanırlarmış. (99) Haysiyetli kadınmış diye Bugu Ana ile evlendirir. (100) Bugu Ana'dan Camangul Bapa'yı doğurur. (101) Bapay halkı şimdi Ceti-Ögüz'ün Barskoon köyünde yaşarlar. (102) Barskoon köyü genel olarak tamamen Bapa atadan gelenler. (103) Biz ise Camangul'dan geliyoruz. (104) Camangul atadan Törö-Koçkor. (105) Törö-Koçkor atamız bey, zengin, bahadır insan olmuş. (106) O ta Andican tarafa gitmiş Hokand Hanlığı zamanında, oraya kadar gidip Hokand Hanlığı ile çatışma zamanında savaşa gitmiş oraya kadar gider ve oradan yararlanırmış. (107) Anamızın atını unutuyorum. (108) O anamız haysiyetli biriymiş. (109) Gece kaçırır buraya, tedavi ettikten sonra. (110) Ailesi ile birlikte gitmiştir, korumaları ile hepsi giderler ya. (111) Haberi duyarlar, haber geldikten sonra büyük anamız tedavi ettikten sonra buraya gönderir. (112) Ondan sonra anamız oradayken Kurçun'u doğurur. (113) Adı Kurcun, onun çocuğunun adı. (114) Sonra onu (çocuğu) oradan buraya heybeye koyarak getirmiş derler. (115) Diğer bir varyantında derler: "Orada doğup kendisi minyon tipliymiş, keregenin[100] başına heybeye koyarak bakmışlar." derler. (116) Aslından orada kaçak olup, sürülünce atı rahvandır mutemelen, çok çevik, işte heybeye koyarak bu Isık-Köl'e doğru gelir. (117) Ta Andican tarafından, Hokand Hanlığı'na karşı ayaklanma olduğunda. (118) Ondan sonra Kurcun atadan, bekleyin (hatırlamaya çalışıyor), Törö-Koçkor atanın çocuğu oluyor. (119) Kurcun'dan Maynazar ata, Maynazar'dan Torgoy, Torgoy atamız, önce söylediğim gibi Torgoy atanı Maynazar atanın eşi büyütmüş. (120) Eşi çocuğuna bakar (doğal olarak), sonra adını Torgoy koymuş. (121) Torgoy değil kendi adı, farklı, Torgoy olarak adlandırılması, beşiğe beleyince, tündükten on iki, yüz yirmi başlı büyük ev, keregeye beşiğe belemişler, tündükten toygar gelmiş, beşiğe yumurtalayıp yuva kurmuş. (122) Yuva kurup yavrulamış. (123) Ona dokunmaz, beşiğin şeylerini değiştirmişlerdir tabi, ondan sonra: "Haydi, bu kutsal kuştur." diye "Toygara, yumurtasına dokunmayın." demişler çocuklara. (124) Ondan sonra Torgoy ata olarak kalır. (125) Torgoy ata olarak kalmış. (126) Ondan sonra onun çocuğu Maynazar. (127) Maynazar'ın Maynazarbek kulu derler, onun beş kardeşi olmuş. (128) Toŋ halkının geneli Maynazar atadan gelirler. (129) Ondan sonraki atalar hakkında. (130) Maynazar'dan Kurman. (131) Bize Kurman oğlu derler. (132) Toŋlu Geney'in içinden, genel olarak Torgoy atanın kuşağı

[100] Kerege- Çadırın duvarını oluşturan ağaç kafes, kerege. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

derler, Toŋlu Torgoylar. (133) Ondan sonra biz Kurman ata derler. (134) Kurman atanın dört çocuğu var. (135) En büyüğü Atakul, ondan sonra Soltonoy, sonra Geney, en küçüğü Berdikoco olmuştur. (136) Yani hayır ben yanlış söylüyorum, büyüğü Berdi Koco, Atakul, Soltonoy, en küçüğü Geney'dir. (137) Ben kendi atalarımı anlatıyorum, ondan sonra Geney ile Kanay kardeşler. (138) Ondan sonra bizde Almatay diye benim büyük dedem, atam olur. (139) Atam kâhinmiş (140) Borombay Bey'in dönemi, on sekizinci asırlar bu (dediğimiz). (141) Borombay Bey, Isık-Köl'ü yönetiyordu, şimdiki dille vali demektir. (142) O zamanlarda, Borombay Bey ile süvarilik arkadaş olup büyük toplantılara, Ceti-Ögüz, Karakol taraflara gider Karkıra'nın bataklığına büyük toplantılar olduğunda gidip katılırmış. (143) Kendisi evliya, bir şeyin olacağını önceden sezen birisiymiş. (144) Söyleyebilen birisiymiş. (145) Gelirken fark etmemişsinizdir, gelirken yolda sağ tarafta anıtını diktik, bin dokuz yüz otuz dört yılında doğup on sekiz yılında Ürkünden sonra vefat etmiş o atamız. (146) "İnsanlar acı çekiyorlar, türbe yaptırmayın." demiş. (147) Sonra biz doksan dört yılında, yüz altmış yıl dönümünde, akrabalarıyla toplanıp oraya büyük türbe yaptırdık. (148) Sadır ağabey, o yedi ağabeyin türbeleri kadar iyi olmazsa da, benzeterek yaptık. (149) Sonra çocukları, kardeşi Malı. (150) Malı'dan bizde milletvekili olarak yüksek konseye üç kere seçildi, Aslanbek Maliyev adlı milletvekilimizin köyümüze büyük yardımı dokundu. (151) Bu okulu yaptırdı, Üstüŋkü Dalina, daha önceden (kırsal bölgeye) dahil olmayan köyler vardı, bunları kırsal bölge (listesine) eklettirdi. (152) Gelinler kırk beş yaşta, erkekler elli beş yaşında emekli olurlar. (153) Üç çocuklu olanlar. (154) Böyle işte, o atamızdan sonra, şimdi bu övünmek gibi olmasın, ataların hepsi "bey, nahiye müdürü, ağalar" olmuştur. (155) Ondan sonra kendi dedem Alımkul. (156) Alımkul'un iki, üç çocuğu olmuştur. (157) Üçü de vefat etti. (158) Onların çocukları var. (159) Onların önde geleni okyanusun öbür tarafında, Moskova'da, orada burada göçmen olarak çalışıyorlar. (160) Soyumuza Geney derler, dört Kurman demiştim ya, onun üçünü de bize Geney uruğu derler. (161) Kurman'ın dört çocuğu, Atagul, Berdi Koco, Soltonoy, küçük çocuğu da Geney. (162) Ondan sonraki atamız, yedinci atamız Torgoy ata. (163) Torgoy'dan geldik. (164) Toŋ'un Torgoyloru derler. (165) Ataların isimleri ise eskiden iyi isimleri koyarlardı, şimdi Ruslaştık. (166) Cılkıçı (atçı) diye koymuşlar örneğin, eski isimler iyiydi, uzun uzun isimler olmuştu, şimdi Ruslaşıp özbek isimleri koyuyorlar, farklı isimleri.

Günlük yaşamınızı anlatır mısınız?

(167) Günlük hayat ise sabahleyin kalkarız, hayvanlara bakarız, günlük rutin. (168) Avluda hayvanlar var. (169) Sekiz dokuz büyükbaş hayvan var, onlara bakarız. (170) Yaklaşık otuz küsür küçükbaş hayvan var, onlara bakarız. (171) Besleriz. (172) Tarlada güteriz. (173) Sırayla güteriz. (174) Eski zamanlardan bahsedersek örneğin albarstıya ben inanırım. (175) Ne zaman musallat olur albarstı? (176) Atalarımızın söylediklerine göre eski evde, boş evde, çoğunlukla yalnız insanlara, genelde yemeği biraz fazla kaçıran insanları, evde yalnız yatıyorsa örneğin eski evde. (177) Böyle (durumlarda) musallat olurlar dediklerine ben inanırım, çünkü ben çocukken büyük annem anlatmıştı, kendi büyük annem, annem değil büyük annem. (178) Babamın annesi, böyle böyle olmuştu. (179) Fakat o görünmek isteyenlere görünürmüş, saçları uzun ve dağınık bir şekilde gelir derler, fakat bu bir masal değildir, birçok insan anlatırdı, "Albarstı musallat oldu." diye. (180) Albarstı sıradan insanlara musallat olmuyormuş, herkese musallat olmuyormuş. (181) Bazı zorlanan kişileri, eski evlerde derler. (182) Yalnız olduğunda, böyle olur derler. (183) Albarstının musallat olduğuna, eskiden büyük annelerin, dedelerin anlattıklarına bakılırsa inanırım. (184) Albarstı hakkında masal kitaplarında ve diğer şeylerde de anlatılıyor, "böyle böyle" oldu diye. (185) Eskiden dedelerin, nenelerin söylediklerine göre doğru (var). (186) İnanılabilir. (187) Acı çekermiş insan. (188) "Çok terler." diyor. (189) "Uyandığında görünmez olur." diyor. (190) "Işığı yaktığında veya lambayı yakınca kaybolur." derler. (191) "Kapılar açılır." derler, boz üyün kapısı böyle gıcırdayarak açılırmış, eski evde biri yalnız yattığında olurmuş böyle şeyler. (192) Anne ve babaların söyledikleri, ne hakkında söylesem bizim atalarımız gerçekten, benim babam, dedelerim, kendi büyük dedem Almatay atamın çocukları. (193) Dört çocuğu olmuştu. (194) Abdılda, Kaybılda, Alımkul, Aalı adlı. (195) Bunlar da zengin, ağa olmuşlardı. (196) Sonra Ürkün zamanında zenginler, ağalar pek ürkmemişlerdi Çin'e. (197) Malını mülkünü verip vadilerde kalmışlar. (198) Göl, kuzey taraf tamamen kaçar, güney kuzeyi ile birlikte. (199) Rus Çarlığı, Ruslar gelirken. (200) Sonra Kaybılda atam diyorum ya, dört atamın şeyi, Kaybılda atam "Karaş Karaş Vakası" olayına benzer. (201) O adam çevikmiş, her zaman yanında silah taşırmış. (202) Sonra Tekes'ten gelirken Çin'den,

kendisi pars kürkü giyer, sansardan tebetey[101] takıp güzün sonuna doğru, Kasım ayı, Ürkünden sonraki yıl, on altı, on yedili yıllarmış. (203) Dedem anlatmıştı, dedem değil de, onu ben görmedim, babamın abisi, doksan, seksen yaşında vefat etti. (204) O da babasından duymuştur. (205) Yanında her zaman taygan bulundurumuş. (206) İki tane düzgün tayganı varmış. (207) Sonra Çin'den Tekes üzeri, Söök-Aşuu tepesini aşıp gelirken, Ak-Suu, Tüp tarafıyla, Barskoon geçitinin üzerinden gelirken eşkiyalar saldırmışlar. (208) Tuzak kurup. (209) "Geliyor." diye dürbününe bakıp beş atımlık silahla, iki tane işkiya duruyormuş. (210) Patika yol orası, geçitte. (211) Oradaki uçurumdan gelirken uçurumdan yolda gelirken birisi üstünde, kayanın üzerinde beş atımlıkla, fakat onların köpeği yokmuş, eşkiyalarda. (212) "Uzaktan görüp giysilerini alalım." derler. (213) Kaybılda atamız her zaman pars kürkün iç (cebinde) toplu tabanca bulundurumuş, burasına lastik bağlayıp. (214) Kürklü gocuğun kenarı geniş ya, şöyle silktiğinde sağ koluna gelirmiş her zaman. (215) Çaktırmadan at üstünde gelirken peşinden (de) iki taygan geliyordu, uçurumun köşesinden dönerek patika yolu ile geçitte ilerlerken dizgini çekmiş. (216) Dizginden çektiğinde uçurumun üzerindeki (eşkiya) beşli tüfeğini doğrultur "İn attan." demiş. (217) "Attan in." diye dizgini tutunca şöyle bir bakmış, "İki tane eşkiya duruyor." diyor. (218) Taygana "al" diye komut verince kuyruk sallıyordu. (219) "Al" dediğinde uçurumdaki (adama) doğru zıplar ve onu yakalar, tam o sırada (kürkün) yenini silker, toplu tabanaca eline ulaştığında dizgini tutan eşkiyayı alnından vurur. (220) Diğerine tayganlar saldırır, beşli tüfeği yere düşer, ikisini de vurur ve yoluna devam eder. (221) Büyük dedemiz Rusla evlenir. (222) Kaybılda atamız. (223) Filme benziyor dememin sebebi de bundan dolayı, eşi Rustu, fakat o Rusun ismini bilmiyorum, Rus kızıyla evlenir. (224) Buraya gelip Ruslaşmıştı, Ürkünden geldikten sonra, insanlar cahil oldukları için ürkmüştür. (225) Dokunmak istemezselerdi Ruslar dokunmazlardı, (insanlar) cahilliğinden ürktüler, Çin'e gitmişlerdi. (226) Orada birçok insan kaldı, cesetleri orada kaldı. (227) Yetimler kaldı. (228) Şimdi bile bugünlerde Çin'de biribirilerini arayıp irtibata geçiyorlar. (229) O zamandaki Kırgızlar, şimdi de orada kalan Kırgızların torunları yaşıyorlar. (230) Kırgızlar her yerdeler. (231) Aslında Kırgızlar

[101] Tebetey-Erkek için tilki, kunduz vb. derisinden yapılan başlık. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

kendilerini geliştirebilecek bir halktır. (232) Huzur olsa. (233) Dünyada ne kadar devlet varsa, her birinde Kırgız var. (234) Çalışıyorlar, eğitim alan çocuklar var. (235) Dedemin ağabeyi anlatmıştı, Kaybılda atamın öyle maceraları var. (236) Sonra Almatay atamız ise atamdır (kendisi), dedemin babası. (237) Bir evliyaydı kendisi. (238) Hacca gitmiştir. (239) Gerçek anlamıyla hacca gitmiştir. (240) Şimdi hacca gidenler ise (usulüne göre değil) ne. (241) Ata binip, deveye binip asil ata binip kendisi Toŋ'u yönetirdi, bir diğer değişle Toŋ'un yöneticisiydi. (242) Toŋ bölgesinin nahiye müdürü olmuştu. (243) Dediğim gibi Borombay Bey yönetirken on sekizinci asırda Borombay Isık-Köl'ün hanı Borombay bey olmuştur, onun döneminde toplantılara gidip (Borombay'ın) görüştüğü insanmış, kahinmiş. (244) Önceden söylermiş her şeyi olduğu gibi. (245) Sonra bu köyümüzün Tuura-Suu olarak adlandırılmasının sebebi, bu köyümüzün üst tarafında Bördöbö adlı bir yer var. (246) Böylece su Aşu-Tör'den iner, Tuyuk-Tör'den iner, iki su birleşir ve buraya doğru akar. (247) Düz gelir sonra dağın arka tarafından direk köye girer, dümdüz girer. (248) Hikâyelere göre Tuura-Suu olarak adlandırılmasının sebebi buymuş. (249) Bizim halk birlik ve beraberlik içinde yaşar. (250) Hırsız falan yok. (251) Halkımızın yaşam düzeni her geçen yıl gelişmektedir. (252) İyi, Allah'a şükür. (253) Genel olarak tarım ve hayvanlarla yaşam sürdürürler. (254) Şimdi hayat kötü değildir, Allah'a şükür iyi. (255) Okulumuzda yaklaşık iki yüz beş, on gibi çocuk okuyor. (256) Yirmi iki, yirmi üç öğretmen çalışır. (257) Onların yaklaşık yedi, sekizi yüksek eğitimliler. (258) Bildiğim kadarıyla sekiz dokuzu yüksek eğitimli (var). (259) Birinci sınıftan on birinci sınıfa kadar bu okulda.

Turistler gelir mi bu tarafa?

(260) Turistler gelir, atla gelirler. (261) Atla çoğunlukla dağa çıkarlar. (262) Dağa çıkıp şu bizim dağın Kara-Termiş, şimdi köknar(lar) bizden uzak. (263) Bizim dağdaki hayvanlar için tırmanırlarmış. (264) Bizim burada dağ sıçanı çoktur. (265) Tibet sığırını merak ederler. (266) Tibet sığırları da çoğaldı şimdi. (267) Yazın gelirler çoğunlukla. (268) Sırt'a (yayla adı) gitmeden önce atlar sürü olarak gezerler, Haziran Temmuz aylarında Sırt'a kadar giderler. (269) Koçkor ve Kara-Kucur'a kadar çıkarlar. (270) Ben söylediğim Kalak-Taş, Cılu-Suu, Arçalı adlı yaylalarda, Üç-Emçek, Ak-Korun, Burkan, Gök-Car adlı yaylalar var. (271) Ak-Say, Arpa'ya kadar ulaşmazlar, fakat çok iyi yaylalar var. (272) Orada çalı yetişmez, sadece doğal ot yetişir. (273) Orayı gezmeye gelen turistleri görmüştüm. (274) Bisiklet ile iki bin sekiz yılında,

(Çin) Guançinjo'da olimpiyatın gerçekleştiği yılları. (275) O yıllarda Sverdlovskiy bölgesinden, Sverdlovskiy şehrinden birçok Rus gelmişti. (276) "Geçidin öbür tarafı ile (geldiklerinde) zorlanmadık" dediler, bizim geçidin yolu Sovyet zamanından sonra temizlenmedi. (277) Bisikletleri patlayıp kameraları kırılmış, zorlanarak geliyorlarmış. (278) Orada (onları) birçok genç karşılayıp durumlarını sormuşlar, aşağı Bökömbayev'in, harita ile gezerlermiş, Bokombayev'i gösterdik. (279) Misafirhane var orada, böyle böyle yemek yiyebilirsiniz diye. (280) Hepsi gençmiş, sporcularmış. (281) Gelirler, çoğunlukla atla, at kiralarlar. (282) Ne kadar ödüyorlar bilmiyorum, bir günlüğüne ödenir, Bökömbayeva'dan çıktığında yaklaşık yirmi, yirmi beş kilometre olur, Tuyuk-Tör, Aşu-Tör adlı güzel yaylalar var. (283) Ak-Taş, Zıŋdan buranın üzerinde. (284) Onları merak edip Kara-Köö'nün geçidine benzeyen düzlük var, Ak-Taş derler buranın üstünden, o çalı, orada ardıç da yetişir. (285) Nadir köknar yetişir (kısa). (286) Onlar için giderler, görkemli kayalar var, kireç çıkarırlardı, eskiden Sovyet zamanında, o da durdu. (287) Kireç çıkan kayalar merak ettiklerini görmüştüm. (288) Çok gelen. (289) Bu sene de geldiler, Üstünkü Dalina ile, yaya gezenler de var. (290) Onların çoğu Amerika'dan gelenler, İngiltere'den, Fransa'dan, Almanya'dan gelenler var. (291) Turistler gelir bizi merak eder, daha çok gelmeye başladılar son zamanlarda. (292) Bu sene de göçebe oyunları iyi geçti. (293) Ona da gelen çoktu.

Siz gittiniz mi?

(294) Hayır, gidemedim. (295) Müsait değildim.

Resim 12

Adı: Asiya
Soy Adı: Eşimbayeva
Baba Adı:
Doğum Yılı: 1939
Doğum Yeri: Bökönbayev
Uruu: Kutçu
Eğitim Durumu: Ortaokul terk
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Bökönbayev köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Bökönbayev köyü
Derleme Yapılan Tarih: 22 Şubat 2019

IS.K:12

(1) Emĭ bizd᾽ĭn uvaʏıbızda zaman başqa͡lė, azırqıday cėtişken zaman có'q. (2) Giyim tartış, tamaq tartış degendey. (3) Bi̯roq biz ekĭ elė ba̯ş. (4) Tayneb̯iz̯ çóŋoyttu. (5) Ată͡eneb̯iz ertĕ ölŭp͡qalĭp. (6) Tayneb̯iz̯ ėştekeden gem gılʏan cóq. (7) Giymib̯iz̯di tosturʏan cóq, qursáʏıb̯ız̯dı aştırʏan cóq. (8) Bi̯roʏ͡elder ʏıynalıv͡attı. (9) Biz̯ taykelėrib̯iz̯de çóŋoyduq. (10) Ată͡eneb̯iz̯d᾽ĭn gözü ötŭp͡ketĭp. (11) A men oşó cėtinçi k̯ılastı bütköndö͡y̯in͡elė turmuşqa çíʏıp k̯ettim. (12) Al͡gezde zaman emne, bet baspa, aqırın baspa, arı͡ʏarav͡oturb̯a, dalını gişige sálba. (13) Eşikti sėrpiv͡açpa. (14) Üydön çíqqanda artıŋ menen çíq. (15) Ulu: gişĭlerge tigindey mamíle ʏıl, mĭnday mamíle ʏıl dep anan biz̯d᾽ĭn zamanıb̯ız̯ ayavay ülpüldögön zaman turb̯ayb̯ı. (16) Azır b̯olsó

bara‿şára ba:rı birdey‿lė ḇoluv‿elė, teŋ zaman dev‿elė cárĭşíp‿qalışpadıḇı. (17) Oşó cėtim cürüp çóŋoydu·q. (18) Om‿bala törödüm. (19) Mat gerayinamın. (20) Azır sėksėn cáştamın. (21) Atım eşimbayiva asiya. (22) Otuz̧‿toɤuzunçŭ‿cílı tu:lɤam. (23) Uşú toŋ ĭrayonŭnda tu:lɤam. (24) Sáru:da çóŋoydum. (25) Öŋgön‿öskön cėrim sáru:. (26) Círma‿vir cáşqa çėyin sáruda çóŋoydum. (27) Cáqşílıq, taşdöḇö, cáqşílıq urusúna gelim bolɤom. (28) Bayḇiçė ḇoldum mintip, sėksėn cáşta cáşáv‿atam. (29) Şügür baldarım bar, üylönŭp‿cáylandı ḇa:rı, ordŭn taptı. (30) Azırqı zamaŋg̱ɐ ıra:zı ba:rı‿ḇar. (31) Biz̧d᾽in zamanıḇız̧da emne, cílaŋaç bolduq, círtıq bolduq, mal‿baɤıp cürdük ömür boyu‿le. (32) Ekĭ‿ɤattap giyg̱en k̡iymiḇiz cóɤ‿ele. (33) Quday ɤoldov‿elė cürg̱ön turḇayb᾽ĭz̧bı. (34) Ŭşú‿ḇaldardı töröv‿elė. (35) Anan azır epçileniĭp, topçúlaniĭp k̡iyimdin türün giyiv‿atĭşát. (36) Balnisáɤa delė töröḇöy, üyg̱ö töröv‿elė baldard᾽ĭn ba:rın. (37) Ata‿eneḇiz̧ ḇolsó e̡rte̡‿ölüp‿qalĭptır, taynem çóŋoyttu. (38) Tay‿nem delė nusqalu cáḫşí‿g̱işi ḇolçú, işti aştu. (39) Aqıl‿nazatın aytçú, anday‿ḇol, mĭnday‿ḇol. (40) Qız̧qa ɤırq üydön tıyu· deyt. (41) Qız̧qa aqıl aytqandın ba:rın cáman albay, ba:rın özüŋö tüg̱öl alĭp‿cür. (42) Qız̧dı cáman bolsún deḇe·yt. (43) Aqıl aytıv‿atsá, cáman gişig̱e aqıl‿aytsá aldaɤanday göröt dep, ge:‿ḇir g̱işi aqıldı tu:ra‿g̱örḇöyt. (44) Oşól aqıldardı estutum tutup‿qa:l. (45) Cáḫşí adam bo:l. (46) Qayra özüŋ baldarıŋa tarḇiya berg̱idey bo:l, dev‿uşintip eneḇiz̧ üyrötçü. (47) Tay‿nem delė sėksėŋge çíɤıp qaytış boldu. (48) Oşó biz̧di çóŋoytup, öz̧ü bir‿elė qız töröptür. (49) Oşó qız̧d᾽ın baldarı biz̧. (50) Çóŋoyttu, üçö:ḇüz̧ qaldıɤ‿ele, ḇirö da özünçö çóŋoyŭp‿qaldı. (51) Ököḇüz̧dü bir çóŋoyttu. (52) Ecėm daɤ‿bir başqa çóŋoyup‿qaldı. (53) Ecėm da om‿balası ḇar, özü ölüp‿qaldı. (54) İlg̱erkiler ırımı‿círımdardĭ emi, maldın cėlini çóçúɤanda cėtĭ‿taş alĭp‿kelip, cėti taş menen menin emim‿mes alla‿ta:lam, üzöŋgü aḇanın emi dep, cėti‿taştı cėrg̱e tiyg̱izip, qayr‿uydun emçėg̱ine tiyg̱izip ırımdaşçú. (55) Anı‿g̱örŭp men da oşėntiv‿ırımday‿ɤalam. (56) Anan giyinçėreg̱‿emĭ eg̱iz̧ törödüm dep, butum menen‿elė balanı, uydu‿delė, kişĭni delė, butum‿menen‿lė te:v‿ırımdap cüröm. (57) Quday emė tüşŭrüp ırım bolup‿cüröt. (58) Qudaydĭn qolŭnda da, biz̧din qoldo ĕmne.

(59) Qol önörçülük delė ɤılbay‿ɤaldım. (60) Qol önörçülüktü muruntaraːq oşó elü‿cáşímda cásádım. (61) Bir boz‿üydü özüm cásáp çíqtım cálɤıẓ. (62) Büt çírmap, çiylėrin bütün çírmap toluq cáːp çíqtım. (63) Cėtimiş, sėksėn‿ekinçĭ‿cílı cápqam. (64) Emi tarpı‿ǧetĭp cíɤaçí‿ɤaldı. (65) Qayra cáŋırḇay‿ɤaldı. (66) Oşó ɤarmaɤan çüldölörüm cüröt anan. (67) Birden‿ekiden şírdaq cásáy‿ɤoydum. (68) Üyrötkön cóqmun. (69) Üyröŋgüdöy‿delė ḇolboy‿lė baldar. (70) Geliŋ gesėk ar‿ɤay‿cáqta‿lė cán‿sáqtoː deǧ‿elė görüŋgön cáqta cürüşöt. (71) Emi çóɤŭluştu, anan‿emi giyin‿elė butum oːrup, qolum oːrup qaldı, qarmaḇay‿ɤaldım. (72) Uşú üydöǧü nevereme şírdaq cáśáp, aqırqısín qoyŭp‿qoydum‿elė, anda‿yin cásáḇay ɤaldım, oşónŭ qatıv‿oturat, qıẓ ǩüyöǧö ǧetsė‿dep. (73) Anan cáḇıq‿baş, çiy‿çüy oşó boz‿üydün uːɤunun boːsún daɤı ɤolɤo çálıp alaqalaɤan cóqmun. (74) Çálıv‿oturup cáśáp çíqqam anan. (75) Göp cíl urunduɤ‿anan. (76) Örmök sóqtum. (77) Örmök eç‿kim sóqposó, ǧimge üyrötöm. (78) Biẓde bou̯ ěle ɤızıl‿tuː cáḫşí ḇoluv‿atpaybı, biẓ örmök sóqpoy‿ɤaldıq. (79) Men uḇaɤımda baldarım mayda‿ḇoldu. (80) Taːr sóqtum çėpkendep. (81) Terip taːrlardĭ sóɤup, teǧerĕǧine kiyiẓ‿sálıp, şírdaq‿mırdaq qılıp cėrǧe sálĭp, kiyiẓ qılıp‿cürdüm. (82) At‿cáḇulardʾĭ sóɤup‿berdim. (83) Anda al‿ǧeẓde baya malda cürǧön. (84) Anan an‿barı‿le darpı‿ǧetip cóɤolot turḇaybĭ. (85) Círtılɤan‿le ırɤıtıp örttöv‿iyĭp turŭp‿qalmay. (86) Oşóndoy şárt‿eken, anan oşó üydün cáman‿cúman emelėrin alĭp‿cüröm, boːçúların. (87) Başqasín‿baːrı qoşúlḇay‿qaldʾĭ, eskirdi. (88) Ǩeliŋ gesėkterǧe emĭ gelinderim aylanayíndar ĭntımaqtuː‿bolɤula deym. (89) Intımaq bolsó baːrı‿taḇılat. (90) Abısín‿ĭntımaq bolsó aş‿ǩöp, aɤ‿ini ıntımaqtu‿ḇolsó at ǩöp deyt. (91) Gelĭnderim qudayɤa şüǧür, ıntımaqtu‿le biri‿birin síylaşát. (92) Özümü‿delė síylaşát. (93) Cėti‿ǧelin bar. (94) Bịrönön cáman gev‿uɤup, bịrönön qaɤıp‿silkü uɤa‿lekmin, qudaɤa şüǧür. (95) Özüm‿delė qayn‿enelik qılĭp birdemke ɤılɤan cóqmun. (96) Bilḇeǧenderin unçúqpay‿ɤalĭp, bịr‿ǧünü da‿bịrönöŋ görüp oŋolŭp‿ǩetet. (97) Qayn‿ene süylöv‿atqan söz cáman qurɤŭluq qılat. (98) Anan munuŋ tuːra‿mes‿ken,

anıŋ tuːra‿mes‿ken dep bi̯rö:nö‿bir qatu aytqanım da cóq. (99) Alb̲arstı cönŭ̲ndö‿dělė bilb̲eyt ekenmin. (100) İlg̲eri alb̲arstını ɤarmap‿dep, bo͡ureki abdılda dep qoyuşçú elė. (101) Bo͡ureki sėyitqazılard’ĭn atasí, oşó‿g̲işĭ̲ini uqqam. (102) Enelėrib̲iz̲ aytĭp qalçí, oşól qarmap, çáçín’ qırqıv‿alɤan‿eken, ot küyüv‿atqan cėrden barĭp qarmap dep. (103) Oşę̇nţiv‿uqçú elem anan gözümö g̲örg̲ön‿mesmin. (104) Bala‿g̲ezde alb̲arstı basíp‿cürdü. (105) Cáqşílıqa basíp‿cürdü. (106) Cóɤolŭp ķetti da anda‿yin özü. (107) Ta/nıɤan‿le ķiçinekey baldarımday‿b̲olup keliv‿elė anan, cílvay‿ɤalçímın g̲ıyqırıv‿elė. (108) Butuma cėtkende‿lė dür deçü, oşó‿b̲oydon‿lė anan bas cílb̲ay‿ɤalçúmun. (109) Gel‿atqanda taːnış ķişi öŋdönüp ķelçü. (110) Anda‿yin butuma cáqındap qalɤanda başqaçá‿b̲ir sáqsáyɤan súqsáyɤan eme öŋdönüv‿elė anan butuma cėtkende bilb̲ey‿ɤalçúmun. (111) Ķöp cíl oşėnt’ĭp’ cürdü. (112) Emneg̲e cáqşílıqa ɤarmap cürdüb̲ü. (113) Em‿kişi oyɤotmoyunçá‿le emete‿b̲erçimĭ̲n, aːlav elė ünüm çíqpay, anan kĭ̲şi oyɤotuv‿iyçü. (114) Ķöp cíl oşónt’ĭp’ cürdüm anan cóɤoldu, oşó bala‿g̲ezimen boy tartqançáqt’ı cürdü, anan cóɤoldu.

Kanday toylor bolot biyakta?

(115) Tuşóː toy boluv‿atat, sürnöt toy boluv‿atat. (116) Toylor cáŋ̲şí elė. (117) Gelin alɤan toy‿b̲oluv‿atat. (118) Sėksėn cíldıq, cėtĭ̲miş cíldıq toylor boluv‿atat. (119) Beşik toy boluv‿atat azır. (120) Beşik toydŭ‿delė k̲afege b̲arıv‿ele, k̲afede bölöv‿atab̲ız̲. (121) İlg̲eri b̲eşik toy üydö‿le b̲olçú da. (122) Beşig̲ib̲izdi ırastap cásáçíb̲ız̲. (123) Oşó törög̲ön baldarıb̲ız̲dı‿le. (124) Ul’uːraːq kişĭ̲lėrdi çíqırıp ķelĭ̲p, alar ırımdap. (125) Oŋ çükö, sól çükönŭ̲ ɤoyŭp, balqanı ɤoyŭp, oŋbu, sólbu dep beşĭ̲kti üş‿cólu g̲ötörüp, oşólord’ŭ‿tüşŭ̲rüp. (126) Anaŋ g̲ɐyra alastav‿arçá menen. (127) Anan başí g̲enen bek‿qarma dep balanı‿b̲ölöçü. (128) İşi g̲enen bek‿qarma, umay‿enem uyqu b̲er, qudayím tınç uyqu bersin dev‿anan bölöçü. (129) Qap menen bir uyqu‿b̲olsún dep, qaptı caːp‿qoyuv‿anan, balanĭn enesi g̲ötörüp, artqa üç, astıɤa üç‿kelĭ̲p, cüg̲ünüp anan g̲oyçú. (130) Azır bala bölöb̲öy‿lė sėlpeŋdetiv‿elė ɤoltuqtap cürüp çóŋoytuv‿atĭ̲şpayb̲ı.

(131) Kálĭyaskaʏa sálĭp qoyuvˌelė. (132) Alˌgezdegi baldar, deni da sáq bolçú cílu:ˌcátıp, baştarı daʏı, azır baştarın arttarı tompoyʏon baldar. (133) Beşike cátpayˌătĭşíp. (134) Baldardĭn ba:rın toyun ötkörŭpʾ cürdük. (135) Emi azır, aʌzırqı toylordu kaʌfege baʌrĭvˌele 'görüvˌataбıẓ. (136) Üydö toyˌbolboyˌʏaldı oqşóyt. (137) Tam sálĭvˌalĭp ḍelė kafege bęrivˌatpaybı. (138) Qoquy bul sálʏan üyümdü görsötüvˌüyümön çáyˌbereyin debeyˌlė, üygöˌbatpayt anan idiş cúʏandan oŋoy devˌelė kafeni gözdöy ʏaçírışívˌele. (139) A ilgerki toylor kişĭˌbatpasá da, üydöˌbolçú. (140) Toyˌbersėk mına baldarĭbıẓtʾĭn ba:rın sürnöt toylorun ötkörŭp cürdük. (141) Ekiˌbölüp, üç bölüvˌelė ekˌüç künü çíkırıvˌele baqaˌşáqaˌle toyˌboluvˌatçú. (142) Ekˌüç künü toy, eldin batasí tiyivˌatçú, ekˌüç künü tabaʏˌayaqtʾĭn tübü içilbeyˌcėlbey cátçú. (143) Azır kabege barat˛delė bölŭştürüpˌsálĭp qayra gelişmey. (144) Alarʏaˌbarıvˌatabıẓ, görüvˌatabıẓ. (145) Bayaʏĭ üydögü toydoy bolvoytˌtura. (146) Üydö bereke barˌbolçú. (147) Bala bölösök delė, anan balanın qırqın çíʏarçúbuẓ. (148) Qırq kündöŋ giyin, qırq toqoçún bışírıvˌalĭp, balanĭn arˌcáq berˌcáʏına ʏoyŭp, ırısˌkeşĭktü bol, qırqıŋ çíʏıvˌatat. (149) Ömürüŋ uzum bolŭvˌıymandu, atăˌeneŋe qayrımdu baldardam bol dep, bataˌʏılıp, anan çáçín ulu gişi gesip, ırımdap berĭp ketçü. (150) Anan azır qırqı ʏaysí günü çíʏıvˌatqanı delė bilimbeyˌlė, öẓdörüˌlė çíʏarıp qoyuvˌelė, ustara menen alĭp qoyuşúvˌelė cürŭşöt. (151) İlgerkinin ba:rıˌle ʏalbadıvı. (152) Azır cóq ḍa, azır üyünönˌlė özdörüˌlė ırımˌcírımın cásáp qoyuşúvˌele.

Keleçek sizdin oyuŋuzça kanday bolot?

(153) Anan emi geleçėkti súravˌatasíŋ, geleçėk menimçė geleçėk cáman delėˌbolvoyt. (154) Geleçėk cáhşí elė. (155) Zaman uşúˌbʾoydon bolŭp tursá. (156) Turmuş oŋ bolsó, qudayím selden sáqtasá, cėr titrėgenden sáqtasá. (157) U:ldarʏa namıs bersė, gelinderge uyat bersė, qızdar qılıqtuˌbʾolsó. (158) Biẓge oqşóʏon qarılarʏa íyman bersė, geleçėk cáman˛ĕmes. (159) Mına cėtekçilėribiẓ, ėlˌbaşqarʏandar özüm devey, elim desė, eldiˌʏarasá, geleçėk menimçė cáman˛ĕmes, cáhşí. (160) Turmuş azır abdan

cáŋşí, cètpeg̱en ba:rı cètiv‿atat. (161) Eŋ‿elè cámanınĭn ekĭ‿k̲omnat üyü‿bar. (162) İlg̱erkidey cáşó‿mes. (163) Cètişkender andan beter‿b̲oluv‿atat. (164) ɤuday ɤut‿qılsín. (165) Anan‿emi sĭlèr öŋdöŋgön qız̧dar qalɤanın ulap, qoşúp. (166) Baldar boşób̲oy atpayvı, qoşúp qalɤanın oŋdov‿al. (167) Ey bolduçŭ arı.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Bizim çağımızda hayat farklıydı, şimdiki gibi gelişmiş hayat yoktu. (2) Giysi azdı, yemek azdı. (3) Fakat biz ikimizdik. (4) Anneannemiz büyüttü. (5) Anne ve babamız erkenden vefat etmişti. (6) Anneannem hiçbir şey eksik etmedi (bizden). (7) Kıyafetsiz bırakmadı, karnımızı aç bırakmadı. (8) Fakat insanlar zorlanıyorlardı. (9) Biz dayılarımızda büyüdük. (10) Anne ve babamız vefat etti. (11) Ben yedinci sınıfı bitirir bitirmez evlendim. (12) O zamanlarda "Şöyle yapma, sessiz yürüme, sırtını dönme." (13) "Kapıyı sert açma." (14) "Evden çıkarken sırtını dönerek çık." (15) "Büyük insanlara böyle davran, şöyle davran." diye, bizim zamanımız baya güzel zamanmış. (16) Şimdi ise gitgide her şey aynı oluyor, eşit zaman diye yarışmaktadırlar. (17) İşte yetim olarak büyüdük. (18) On çocuk doğurdum. (19) Baatır anayım. (20) Şimdi seksen yaşındayım. (21) Adım Eşimbaeva Asiya. (22) Otuz dokuzda doğdum. (23) Şu Toŋ bölgesinde doğdum. (24) Saruu'da büyüdüm. (25) Büyüğüdüm yer Saruu'dur. (26) Yirmi bir yaşıma kadar Saruu'da yaşadım. (27) Cakşılık, Taş-Döbö, Cakşılık soyuna gelin oldum. (28) Hanım oldum böyle, seksen yaşındayım. (29) Şükür, çocuklarım var, evlendiler hepsi, yerini buldular. (30) Şimdiki razıyım, her şey var. (31) Bizim zamanımızda çıplaktık, yırtıktık, hayvan yetiştirdik ömür boyu. (32) Fazla giysimiz yoktu. (33) Allah korumuş bizi. (34) Şu çocukları doğurup. (35) Şimdi ise giysilerin türünü giyiyorlar. (36) Hastanede değil evde doğurduk çocukların hepsini. (37) Anne ve babamız ise erken vefat etmişler, anneannem büyüttü. (38) Anneannem de muteber, iyi insandı. (39) Akıl nasihatlerini söylerdi, "Şöyle ol, böyle ol." (40) "Kıza kırk evden yasak." derler. (41) "Kıza söylenenlerin hepsini kötü algılamayıp hepsini kendi iyliğin için dinle." (42) Kıza "kötü olsun" diye söylemezler. (43) "Nasihat söylüyorsa kötü birisine söylersen kandırıyor gibi görür." diye bazı insanlar akıl nasihati doğru bulmazlar. (44) "O sözler aklında bulundur." (45) "İyi insan ol." (46) "Tekrar kendin çocuklarına terbiye ver." diye annemiz öğretirdi. (47) Anneannem de seksen yaşında vefat etti. (48) Bizi büyüttü, kendisinin tek bir kızı varmış. (49) O kızın çocukları biziz. (50) Büyüttü, üçümüz kalmıştık, birisi ayrı büyüdü (bizden). (51) İkimizi birlikte büyüttü. (52) Ablam ayrı büyüdü. (53) Ablamın da on çocuğu var, kendisi vefat etti. (54) Eski ritüeller ile ilgili, ineğin memesi şiştiğinde yedi taş getirip yedi taş ile: "benim tedavim değil, Allah'ım, Üzengi

ağabeyin tedavisi." diye yedi taşı yere dokundurup, tekrar ineğin memesine dokundurarak tedavi yaparlardı. (55) Onu görüp ben de öyle ritüel yaparım. (56) Daha sonra ikiz doğurdum diye, ayağımla çocuğu, ineği de teperek tedavi ediyorum. (57) Allah şeyi indirip böyle özelliğim var. (58) Allah'ın elinde, bizim elimizde ne. (59) El sanatları ile ilgilenmiyorum artık. (60) Daha önce elli yaşımdayken yaptıydım. (61) Bir boz üyü kendim yaptım, tek başıma. (62) Hepsini sararak, hasırları sararak tamamıyla yaptım. (63) Yetmiş, seksen iki yılında yaptım. (64) Şimdi yıpranıp ahşabı kaldı (sadece). (65) Tekrar yenilenmedi. (66) Bazı yaptığım ufak şeyler var. (67) Birer ikişer şırdak yapıverdim. (68) Öğretmedim. (69) Öğrenecek (zamanı) olmadı çocukların. (70) Gelinler de her tarafta, geçinme derdi. (71) Daha yeni bir araya geldiler, sonra bacağım ağrıyor, kollarım ağrıyor, yapmıyorum artık. (72) Şu evdeki torunuma şırdak yapıp en son yaptığımı ayırmıştım, ondan sonra yapmadım, onu muhafaza ediyor, kızı evlenecekse diye. (73) Cabık baş[102], çiy[103], boz üyün uuk[104] bağcıklarını da elde yapmadım. (74) Bağlamadım. (75) Senelerdir kullandık sonra. (76) Örgü yaptım. (77) Onu kimse yapmıyor, kime öğretebilirim? (78) Bizde bu Kızıl-Tuu iyi oluyor, biz örgü yapmıyoruz (artık). (79) Çocuklarım ufaktı (ben gençken). (80) Kilim dokudum. (81) Kilim dokup, etrafını keçeden yapıp şırdak yere sermek sermek için, keçe yapardım. (82) At koşumlarını dokudum. (83) O zamanları hayvancılıkla uğraşıyordu. (84) Sonra gitgide hepsi eskirir, yok olurmuş. (85) Yırtılmışını atıp yakıyoruz. (86) Öyle işte, evin eski şeylerini atmıyorum. (87) Kalanın hepsi kullanılmıyor, eskidi. (88) Gelinlere: "Gelinlerim, birlik beraberlik içinde yaşayın." diyorum. (89) Birlik ve beraberlik olursa her şey olur. (90) "Eltiler anlaşırsa yemek bol olur, kardeşler anlaşırsa, at çok olur." denilir. (91) Gelinlerim Allah'a şükür, anlaşıyorlar, biribirine saygı duyarlar. (92) Bana da saygı gösterirler. (93) Yedi gelin(im) var. (94) Birinden kötü bir şey duymadım, azarlamadılar Allah'a şükür. (95) Kendim de kayınvalidelik taslamadım. (96) Bilmedikleri zaman susuyorlar, bir gün birisinden öğrenirler. (97) Kayınvalidenin lafı ağır olur. (98) "Bu yaptığın doğru değilmiş, şu doğru değilmiş." diye söylediğim de olmadı. (99) Albarstı hakkında

[102] Cabık baş-Çadırın içindeki süslerden biri. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[103] Çiy- Hasır otundan yapılmış çadır keregesinin (kafesinin) dışına konulan duvar örtüsü. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[104] Uuk-Çadırın keregesiyle tavan kısmının birleştiği kısım. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

bimiyormuşum. (100) Eskiden "Albarstıyı yakaladı." diye, şurada Abdılda derlerdi (birisine). (101) Şuradaki Seyitgazı'ların babası, o adamı duymuştum. (102) Annelerimiz anlatırdı: "O yakalayıp saçını kesmiş, ateşin yandığı yere gidip yakalamış." diye. (103) Öyle duymuştum, ama kendim görmedim. (104) Çocukken albarstı musallat olurdu. (105) İyiliğe oldu ama. (106) Sonradan kendisi kayboldu. (107) Tanıdığım, küçük çocuklarım olarak gelirdi, kıpırdamaz hâle gelirdim, bağırırdım. (108) Ayaklarıma geldiğinde gür ederdi, ondan sonra kıpırdayamazdım. (109) Gelirken tanıdığım biri olarak gelirdi. (110) Ondan sonra ayaklarıma yakınlaştığında bambaşka dağınık, bakımsız bir şeye benzeyen (yaratık) ayaklarıma geldiğinde bilincim kapanırdı. (111) Birkaç sene öyle oldu. (112) İyiliğe mi işaret ederdi? (113) Biri gelip uyandırana kadar (kendime gelemezdim), sesim çıkmazdı, sonra birisi uyandırırdı. (114) Senelerdir öyle oldum sonra kayboldu, çocukluğumdan büyüyene kadar, sonra kayboldu.

Buralarda düğünler oluyor mu?

(115) Tuşoo kesüü, sünnet toy oluyor. (116) Düğünler çok olur. (117) Gelin alıyorlar. (118) Sekseninci yıl dönümü, yetmişinci yıl dönümü, düğünler oluyor. (119) Beşik toy (da) oluyor bugünlerde. (120) Beşik toyu restorana gidip kafede beşiğe yatırıyoruz. (121) Eskiden beşik toyu evde olurdu. (122) Beşiği hazırlayıp yapardık. (123) Doğurduğumuz çocukları. (124) Yaşça büyükleri davet ederdik, onlar ritüel yaparlardı. (125) Sağ aşk kemiği, sol aşk kemiği koyup, çekici koyup: "sağ mı? sol mu?" deyip beşiği üç defa kaldırırdık onları (yere) düşürüp. (126) Sonra ardıçla tütsüleyip. (127) Sonra: "Kafasını rahat ve sağlam tut." diye çocuğu beşiğe yatırırdı. (128) "İşi rahat, sağlam tut, Umay anam uyku ver, Allah'ım huzurlu uyku versin." diye yatırırdı. (129) "Çuval dolu uyku olsun." diye, çuvalı üzerine örtüp çocuğun anası (beşiği) kaldırır arkaya üç, öne üç defa eğilirdi. (130) Şimdi ise beşiğe yatırmıyorlar, çocukları elde büyütüyorlar. (131) Çocuk arabasında koyup. (132) O zamandaki çocuklar sağlıklıydı, sıcak yatıp kafaları da, şimdi kafalarının arkası tombul çocuklar. (133) Beşiğe yatmadıkları için. (134) Çocukların düğünlerini yaptık. (135) Şimdi ise şimdiki toyları restorana gidip görmekteyiz. (136) Evde (artık) toy yapılmıyor galiba. (137) Yeni ev inşa edince de restoranda toy yapıyorlar. (138) "Bu yeni evimizi gösterelim, evimizde çay vereyim." demeden "eve sığmazlar, bulaşık yıkamaktansa" diye restorana kaçıyorlar. (139) Eskiden toylar (misafirler) eve sığmıyor olsa bile evde

yapılırdı. (140) Toy yaparsak… çocuklarımızın tüm sünnet düğünlerini yapardık. (141) (Misafirleri) İkiye ayırıp, üçe ayırıp iki üç gün misafir davet edilir toy yapılırdı. (142) İki üç gün düğün, gelenlerin duası kabul olurdu, iki üç gün tabakların dibi yenmeden kalırdı. (143) Şimdi restorana gidiyorlar, paylaştırıp dönüyorlar. (144) Onlara gidiyoruz, görüyoruz. (145) Evdeki toylar gibi olmazmış. (146) Evde bereket vardı. (147) Çocuğu beşiğe beleme, çocuğun kırkını çıkarırdık. (148) Kırk gün sonra, kırk ekmeğini pişirir çocuğun etrafına koyup: "Zengin ol, kırkın çıkıyor." (149) "Ömrün uzun olup, imanlı (ol), anne ve babana karşı merhametli çocuklardan ol." diye dua edip saçını yaşça büyük birisi keser, öyle ritüel yapardı. (150) Şimdi ne zaman kırk gün dolduğu bilinmeden kendileri çıkartıp ustura ile kesiyorlar. (151) Eskilerin hepsi uygulanmıyor. (152) Şimdi yok ki, evde kendileri yapıyorlar.

Gelecek nasıl olacak sizce?

(153) Şimdi geleceği soruyorsun, gelecek bence kötü olmaz. (154) Geleceğimiz iyi olacak. (155) Durum böyle devam ederse. (156) Yaşam güzel olursa, Allah'ım selden korursa, depremden korursa. (157) Oğlanlara namus verirse, gelinlere iman verirse, kızlar cilveli olursa. (158) Bizim gibi yaşlılara iman verirse, gelecek kötü olmaz. (159) Yöneticilerimiz, halkı yönetenler (sadece) kendilerini düşünmezseler, halkını düşünseler, onlara sahip çıksa gelecek bence kötü değil, iyi olacak. (160) Yaşam gayet iyi, her şey elimizin altında. (161) En kötü durumda olanın iki odalı evi var. (162) Eskisi gibi değil hayat. (163) Başarılı olanlar daha da ilerliyorlar. (164) Allah bereket versin. (165) Sonra sizin gibi kızlar kalanını devam ettirip, ekleyip. (166) Çocuklar müsait değiller, ekleyip geri kalanını düzelt. (167) Haydi yeter ya.

Resim 13

Adı: Bübüyna
Soy Adı: Beyşebayeva
Baba Adı:
Doğum Yılı: 1941
Doğum Yeri: Bökönbayev
Uruu: Karaköynök
Eğitim Durumu: Lise
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Bökönbayev köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Bökönbayev köyü
Derleme Yapılan Tarih: 10 Şubat 2019

IS.K:13

(1) Men özümdün atam mamakenin qızımın, atım büḇṷyna. (2) Uruːm qara_göynök. (3) Anan cėriḇiẓ temir_ɤanat. (4) Anan turmuşqa çíqqanda emĭ al bizdin uvaɤıḇıẓda qanday azırqının biri cóq da. (5) Qayn_ene ɤayn_ata menen cáşáp, cóːluqtu astıḇızɤa sálınıp. (6) Özüḇüzdön uluːnun baːrına cügünüˑp. (7) Qırɤızdın sáltı_ḇoyunçá cügünüˑp. (8) Ulu gişinin astınan tura ḇasıv_ötpöy, arttı sálıv_ötpöy. (9) Uluː gişĭlerdin but ķiyimin attaḇay. (10) Siẓ_ḇiz dep bayḇiçėlėrge, ayavay síy_ɤılıp. (11) Anan cáŋı gelin bolŭp ķelgende qanday adamgɐ cáɤımdu_ḇoloḇu, cė ters qıyaldu ḇoloḇu dep, iyig_iyirtçü. (12) İyik berĭp, iyik cáḫşí cügürüp, cip cáḫşí iyrilsė iykem'düː, cáḫşí adam bolot_ekeːn, cáḫşí cėrdˀĭn tuqumu eken dev_oşėntip ba_ḇerişçü ilgerkilėr. (13) Anan emne oşól boyunçá_lė ilgerki al_ḇiẓdin zamanda ḇolsó azırqıday eşteke cóq. (14) Gir cúːɤan maşiˑne cóq. (15) Sivet degen cóːq. (16) Qolɤo gir cúːp. (17) Qazaŋgɐ súː

cílıtı:p, oşóndoy o:r tüyşüktördü tartıp çóŋoyduq. (18) Andaŋ giyin anan baldarıbızdı dělė oşó beşike bölöp, qırʏızçá beşĭke sálıp, tŭşó:sún gesi'p, çáçín aldırı:p, atayí mĭnday attu:ˌbaştu: cáḫşí gişĭlerdikine alĭpˌbarıp balanĭn çáçín aldırıp, qız balaˌbolsó qulaʏın gözötüp, oşóˌgişĭlėrdey bolsún, oşóˌgişĭlėrdey önüvˌössün dep, oşóndoy qırʏızdın ırımˌcírımdarı menen ayabay cáḫşí:. (19) Biroq qırʏızdın ırımˌcírımıˌdelė cáḫşí. (20) Qarap tursáq ba:rĭ elė cáḫşí, adamdı cáqşílıqa, tarbiyaʏa çáqırʏan ırımˌcírımdar da oşónun ba:rı elė. (21) Qız baldardı bolsó çáçíŋardı ʏırqpaʏıla dep, qulaqtarın 'gözö'p. (22) Çáştarın cáqşínaqay ö/rüp, gelĭnder cóluqtu qayra baylambay astıbızʏa sálınıp, ulu gişinin ba:rına cügünüp. (23) Al cügüŋgöndö delė cáman bolboytˌeken. (24) Al gişĭlėr bolsó batasín beret eken. (25) Sáqaldu gişĭlėr ayrıqçá cáḫşí batasín berip. (26) Anan baldardı beşike sálıp, törölgöndöŋ giyin beşike sálıp, tŭşó:sún gesip. (27) Erkek baldardı bolsó sürnötkö oturguzup. (28) Qızdardı bolsó, bayăqı azırqıday emes, alaʏaçíp ķetmey, anan başˌattaba dep barʏan ceriŋde baş attap ķetpe, otur. (29) Atăˌenege ʏayrımduːˌbol. (30) Barʏan cėriŋdi, güyö:ŋdü 'síyla. (31) Qayaˌşayaʏˌaytpa dep ot cáʏıp degendey, oşóndoyˌʏılıvˌelė cáşáp ķelgembiz. (32) Anan emi azırqı zamanda ba:rıˌle teskeri bolŭp qalbadıbı. (33) Ba:rı ělė aralaş bolŭpˌqaldı. (34) Qırʏızdın oşó ırımˌcírımdarı oşónŭn ba:rı cáḫşí eken. (35) Qırʏızdın özünün nuqura ırımˌcırımı delė oşól ataˌsálttı ʏarmap, bayaʏı quday dep cürgülö, tigil bul degen qarı gişĭlėrdĭn aytqan sözörünŭn ba:rı elė cáḫşí. (36) Aqılˌes, aqıldu:luqa oşól baybiçėlėr cáḫşı qolʏo civˌiyrip, baldarʏa baypaq tüyüp degendey. (37) Şírdaq şírıp. (38) Alaˌgiyiz cásáp. (39) Cün sávap. (40) Naqta qırʏızdın o:qatı menen oşóndoy o:qatar menen o:qatˌqılıp ķeldik. (41) Anan azır emi zaman başqaˌboldu. (42) Azır anın ba:rın ge:ˌbirö paydalanat, ge:ˌbirö paydalambayt. (43) Aytsáŋ azır zamanıŋa ta:rın, al silėrdin ubaq dep, azır ķöp ge:ˌbir cáştar uʏŭp qalat, tu:ra dep. (44) A ge:ˌbir cáştar bolsó, zamanıŋarʏa ta:rıŋgıla, silėrdin özüŋördün uçúruŋar dep qoyŏt. (45) Oşól azırqı zaman oşóndoy bolŭp qalbadıvı.

Albarstı bar dep işenesizbi?

(46) Alb̥arstı bar. (47) Alb̥arstı basqan gişi bo͡ureki mınday ayta g̲elg̲ende cánaqı azır ılɤab̥ay ͡ele ɤalb̥adıvı. (48) Güldü tög̲üp, girdin sú:sún tög̲üp basqan cérg̲e. (49) Gül tökkön cérg̲e göv ͡oturup, oşól girdin sú:sún tökkön cérg̲e göp basív ͡oşéntkende alb̥arstı ͡b̥asát. (50) Alb̥arstı b̥asqanda ɤanday, mĭnday o:r ͡b̥olup, süylöy ͡alb̥ay, oşóntiv ͡ayab̥ay qınalıp. (51) Qırıldap oşéntet. (52) Anan gelme g̲eltirip, bısmılda dep gelme g̲eltirip nemetkende anan tarap ͡ķetet. (53) Eg̲erde o:ruraq bolsó, göb̥ürö:k günösü ͡b̥olup, göb̥ürö:k neme ͡bolsó, ķöpkö çéyin g̲ɐrmayt. (54) Bir ͡topto es ͡alat. (55) Anan aɤa delé azır eç ma:ni berĭşpeyt. (56) Anan mınday ͡ăytqanda cánaqı bo͡ureki qıçqaştı attab̥aş kerek. (57) Tutquştu attab̥aş kerek. (58) Oçóqtu attab̥aş kerek. (59) Gül tökkön cérdi baspaş kerek. (60) Anan oşónun birine da azırqılar taqır ma:ni ͡b̥erbeyt ʇa. (61) Azır emĭ ge:͡b̥irö: şireŋke çáqpay ͡delé ɤalb̥adıvı. (62) Büt ͡ele sivét, sámo:r ɤaynatpayt. (63) A biz b̥olsó ba/rın oşónun ba:rın qol menen cáśap ķeldik ʇa. (64) Gül çíɤarıp, ot ͡cáɤıp deg̲endey. (65) Qazaŋg̲ɐ sú: cílıtıp gir cú:p. (66) Qolub̥uzɤa ͡lé cú:p girdi. (67) A gerék bolsó gezeg̲inde st ̀iraĺniy maşina deg̲endi ge:͡b̥irö: al emne deg̲en bolot deg̲en da bolɤon da. (68) Görö ͡lekter. (69) Telévizırdı. (70) Al ɤantiv ͡elé görsötöt, al ͡ɤanday ͡lé görŭnöt bolup. (71) Oşóndoy zamandar bolɤon. (72) Anan emi azır qudaya ͡tob̥o: bu zaman ayăb̥ay özgörüldü. (73) Kol önörçülük ötö çó/ŋ emes anan qoluman gelg̲en öz alım cétken, öz baldarım üçün aráket qılam. (74) Ala ͡g̲iyiz cáśap, şírdaq cáśap baldarım ba:rına ençi b̥erdim. (75) Quraq qurap, töşök cáśap, oşónŭn ba:rın baldarıma b̥erdim. (76) Azır delé baldarıma kiçine cárdam g̲ılıp, oşóndoy mayda ͡b̥açékterdi cáśay ͡ɤoyom. (77) Anan o:r neme cáśáɤaŋg̲ɐ den ͡só:luɤum tu:ra ͡bolb̥oyt. (78) Anan gelĭnderime delé aytam, ay o:qat qılɤıla baldarıŋar giçirė:k gezde cáh̨şí o:qat qılıv ͡alɤıla. (79) Baldarıŋardĭn qursáɤı da çóŋoyot. (80) Giyimi da çóŋoyot. (81) Oşól ub̥aqta ba:rına qarama ͡ɤarşí b̥olb̥oy. (82) Kiçine mınday sáram cáldu:raq oqat qılɤıla dev ͡aytam gelĭnderime.

Kelindi kanday kılıp alasıŋar? Salt boyunça?

(83) Gelindi alɤanda emne‿mına cáynanı‿le aytayín emi. (84) Ökö süylöşŭp cürüptür, anan üylön desek, üylönöyün ŭşúnday aq‿sáydan süylöşüp cürdüm‿elė, aq‿sáydın g̲ızı menen dep. (85) Süylöşüp cürsöŋ, ökö:ŋdün sözüŋ tu:ra‿b̲olup, ökö:ŋ biriŋe‿biriŋ baş‿iyişip o:qat qılsáŋar alĭp‿kel dedik. (86) Alĭp‿keldi. (87) Alĭp‿kelg̲endeŋ giyin anan, otqo girg̲izip, bayaɤı qırɤızdın sáltı, otqo‿g̲irg̲izdik, malıb̲ızdı sóyup, tu:ɤandarıb̲ızdı çáqırıp. (88) Qoşŭna‿ɤoloŋdorub̲uzdun ba:rın çáqırıv‿otqo girg̲izdik. (89) Andaŋ giyin g̲ɐyra bayaɤı geliŋge o:qat bermey b̲ar da. (90) Qudalarıb̲ızdı çáqırıp, qudaɤıyíb̲ız o:qatı, có tartu:ɤa b̲ardıq. (91) Tartu:ɤa‿b̲arıp, anan tartuɤa b̲arɤanda qudaɤıyíb̲ız özü üyünön o:qatın sálĭp‿berdi, qızına arnaɤan belėkterin berdi. (92) Ayaqtan cáqşınaqay ɤonoq boluv‿ayaqtan síy g̲örüp geldik. (93) Andaŋ giyin anan qa:yra biz eşik‿törüb̲üzdü g̲örsötölü dep, biz üyübüzg̲ö çáqırıp síylap. (94) Qonoqtop. (95) Anan al baldardı bölüp qoyɤombuz̧. (96) Alardıqına qayra ertesi alĭp barıv‿alardın eşik‿törün görsötüp. (97) Alardı cáqşílap síylap uzatıp, oşóndoylor b̲olɤon. (98) Andaŋ giyin u:ldu‿b̲oluştu. (99) U:lun beşĭke sálıp, andaŋ giyin sürnöt toyun berip. (100) Oşėntiv‿anan baldarım azır cáqşí cáşáv‿atĭşát. (101) Tört balalu‿b̲oldu. (102) Eki‿ɤız, ekĭ erkek. (103) Üy sálıv‿alışqan. (104) Özülörün üyündö cáɦşí oqat qılıv‿atĭşát. (105) Emi anı delė ötö çóŋ moldoçúluɤum delė cóɤ‿anan ırımday‿ɤoyom kiçine arçá menen anan gül menen. (106) İçi cáman g̲ɐb̲ar, görö alb̲aɤan g̲ɐb̲ar götörö albayt. (107) Balanĭn atĭn aytıp, bul götörö albayt, qara cėr, sėn götör dep. (108) Anan itke súq‿súqtap, itti balanın açín sėn‿al dep talqan gö:löp, cėti kiçinekey‿kiçinekey ɤılıp toɤoloqtov‿anan oşónu menen cetönü itke ulam neme‿ɤılıp, balanın ar‿bir müçösünö tiyg̲izip. (109) Anan súɤun al dep balanĭn atĭn aytĭp, bul g̲ötörö albayt, sėn al, sėn cė dep bayaɤını itke cėdirip, oşėntip.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Benim kendi babam Mamake'nin kızıyım, adım Bübüyna. (2) Soyum Kara Köynök. (3) Memleketim Temir Kanat. (4) Sonra evlenince bizim zamanlarda şimdiki gibi değildi. (5) Kayınvalide, kayın baba ile birlikte oturur, başörtüyü önden bağlardık. (6) Kendimizden büyüklere eğilerek selam verirdik. (7) Kırgızın örf adetine göre eğilip (selam verirdik). (8) Yaşça büyüklerin önünden geçemezdik, sırtımızı dönmezdik. (9) Büyüklerin ayakkabısından atlamazdık. (10) "Siz, biz" diye hitap ederdik hanımlara, çok saygı gösterirdik. (11) Daha yeni gelin olarak gelince: "Nasıl (birisi) hoş birisi mi yoksa huysuz mu?" diye iplik eğirtirdi. (12) İplik verir, iplik düzgün dönerek ip iyi eğirilse: "Uysal, iyi gelin olacakmış, köklü ailenin kızıymış." derlerdi eskiden. (13) Eskiden bizim zamanımızda şimdiki gibi değildi. (14) Çamaşır makinesi yoktu. (15) Elektrik yoktu. (16) Elde çamaşır yıkayıp. (17) Büyük kazanda su ısıtır, böyle büyük zahmetler içinde büyüdük. (18) Ondan sonra çocuklarımızı beşiğe yatırıp bağlayıp, (öz) Kırgız adetine göre beşiğine yatırır tuşoo kesme ritüelini yapardı, saçlarını keserdi, itibarlı insanlara götürüp saçlarını aldırtıp kız çocuğu ise kulağını deldirip: "Onlar (itibarlı insanlar) gibi olsun, bunlar gibi gelişsin." diye, bunun gibi Kırgız örf adetleri ile (büyütür) çok iyi. (19) Fakat Kırgız(ların) örf adetleri güzeldir. (20) Hepsi iyi, insanı iyiliğe, terbiyeye motive eden ritüeller onların hepsi. (21) Kız çocuklarına ise "Saçlarınızı kesmeyin." diye, kulaklarını deldirip. (22) Saçlarını güzelce örüp gelinler başörtüyü arkadan değil önden bağlardı, yaşça büyük herkese eğilerek selam verirdi. (23) Eğilmek kötü bir şey değildir. (24) Büyükler hayır duasını verirmiş. (25) Ak sakallılar özellikle hayır dualarını ederler. (26) Sonra çocukları beşiğe yatırıp doğduktan sonra beşiğe yatırır tuşoo kesüü (törenini) yaparlardı. (27) Erkek çocuklarının sünnet düğünü yapılır. (28) Kızları şimdiki gibi değil, kaçırırlardı, sonra "Baş attaba (atlama).[105]" diye, "Geldiğin yerde baş atlama, otur." derlerdi. (29) "Anne ve babana karşı merhametli ol." (30) "(Gelin olarak) gittiğin yere, kocana saygı göster." (31) "Ters cevap verme." diye ateş yakıp öyle yaşam sürdük. (32) Bugünlerde ise her şey tersine döndü. (33) Hepsi karıştı. (34) Kırgız adetleri hepsi güzelmiş. (35) Kırgızın kendi gelenek göreneği, atalardan kalan

[105] Baş attoo-kocasını beğenmeyip bırakıp gitmek. C. Osmonova, K. Konkobayev, Ş. Caparov, **a.g.e.,** s.112.

örf adeti koruyup "Allah" deyip yaşayın, yaşlı adamların söylediği (nasihatlerin) sözlerin hepsi güzeldir. (36) Akıl zihin, akıllılığa, hanımlar elde iplik eğirip, çocuklara çorap örüp vs. (37) Şırdak yapıp. (39) Ala kiyiz yapıp. (40) Kırgızların öz (alışıldık) faaliyetleri ile yaşam sürdürdük. (41) Şimdi ise hayat farklılaştı. (42) Şimdi onların hepsini bazıları uygulamaktadır, bazıları kullanmaz. (43) Bir şey demeye çalışırsan: "Zamana küs, o sizin zamanınızdı." diye, şimdi birçok genç dinler "doğru" diye. (44) Bazı gençler ise: "Zamanına küsün, sizin çağınız öyleydi." derler. (45) İşte şimdiki zaman böyle oldu.

Albarstının olduğuna inanır mısınız?

(46) Albarstı var. (47) Albarstının musallat olduğu birisi, şimdi pek dikkat etmiyorlar. (48) Kül döküp çamaşırların yıkandığı kirli suyu döküyorlar, bastığımız yere. (49) Külün döküldüğü yere uzun zaman oturunca, kirli suyun döküldüğü yere sık oturulduğunda albarstı bulaşır. (50) Albarstı nasıl musallat olur, şöyle ağır olur konuşamaz, öylece zorlanır. (51) Hırıldayıp. (52) Sonra kelime-i şehadeti söyleyip "Bismillah" denildiğinde geçer. (53) Eğer daha ağır ise (musallat olması), günahları da o kadar çok (demektir), uzun süre bırakmaz. (54) Uzun sürede rahatlar. (55) Ona da şimdi önem vermiyorlar. (56) Sonra kıskaçı atlamamak gerekir. (57) Tutacağın üstünden de atlamamak gerekir. (58) Ocağın üstünden atlanmamalı. (59) Kül dökülen yere basılmamalı. (60) Bunların hiçbirine önem vermezler şimdikiler. (61) Şimdi bazıları hiç kibrit kullanmıyorlar. (62) Hepsi elektrikli, semaver yakmazlar. (63) Biz ise onların hepsini elde yapardık. (64) Kül çıkartıp ateş yakardık. (65) Kazanda su ısıtıp çamaşır yıkardık. (66) Elde yıkardık çamaşırı. (67) Zamanında çamaşır makinesinin bazıları ne olduğunu bile bilmezlerdi. (68) Görmeyenler. (69) Televizyonu. (70) "O nasıl gösterir ki, o nasıl görünür." diye. (71) Öyleydi hayat. (72) Şimdi Allah'a şükür, zaman değişti. (73) El sanatlarını pek değil, elimden geleni, yapabildiğimi, kendi çocuklarım için yapmaya çalışırım. (74) Ala kiyiz, şırdak yapıp çocuklarımın hepsine hediye ettim. (75) Kırkyama yapıp, döşek yapıp onların hepsini çocuklarıma verdim. (76) Şimdi de çocuklarıma biraz yardım eder, ufak tefek şeyleri yaparım. (77) Zor bir şeyler yapmaya sağlığım izin vermez. (78) Gelinlerime de söylerim: "Uğraşın, genç iken iş yapmaya yetişin." diye. (79) Çocuklarınızın de talepleri büyür. (80) Giysileri de büyür. (81) O zamanda hepsine karşı durmadan. (82) "Tasarruf edin." derim gelinlerime.

Gelini nasıl alırsınız?

(83) Gelin alındığımızda ne, şu Cayna'yı anlatayım. (84) Çıkıyorlarmış, sonra "evlen" dediğimizde: "Evleneyim, Ak-Saylı biri ile görüşüyorum, Ak-Saylı kız ile." dedi. (85) **"**Görüşüyorsanız, anlaşın, biribirinize uyarak iş yapacaksanız getir.**"** dedik. (86) Getirdi. (87) Getirdikten sonra otko kirgizip[106], Kırgızların âdeti, hayvan kesip akrabalarımızı davet ettik. (88) Komşuların hepsini davet ederek otko girgizdik. (89) Ondan sonra geline çeyiz vermek var. (90) Dünürlerimizi davet edip gelinin annesi eşyaları, hayır, hediye (bohça) almaya gittik. (91) Bohça almaya gittik, gittiğimizde gelinin annesi kendi evinde çeyizi takdim etti, kızına armağan edilen hediyeleri verdi. (92) Orada güzelce misafir olduk, saygı gördük, eve döndük. (93) Ondan sonra tekrar "biz evimizi etrafımızı gösterelim" diye biz eve davet ettik, biz ağırladık (onları). (94) Misafir edip. (95) Çocukları ayrı eve çıkarttık. (96) Bir sonraki günü onların evine gidip evi gösterdik. (97) Onları güzelce ağırladık, sonra uğurlayıp böyle olmuştu. (98) Ondan sonra oğlları oldu. (99) Oğlunu beşiğe koyup ondan sonra sünnet düğününü yapıp. (100) Öylece çocuklar şimdi huzurlular. (101) Dört tane çocuğu oldu. (102) İki kız, iki oğlan. (103) Ev kurmuşlardı. (104) Kendi evinde güzel yaşam sürdürüyorlar. (105) O kadar da büyük molla kadar becerim yok, biraz ardıçla, gül ile ritüel yaparım. (106) **"**İçi kötü haber, kıskanç haber kaldıramaz." (107) Çocuğun ismini söyleyerek: "Bu kaldıramaz, kara yer, sen kaldır." diye. (108) Sonra köpeğe suksuklayıp[107]: "Çocuğun acısını sen al." diye kavutu karıştırıp, yedi tane küçük küçük yuvarlayıp sonra onunla köpeğe ver(iriz), çocuğun her uzuvuna dokundurup. (109) Sonra "Acısını al." diye çocuğun ismini söyler, bu kaldıramaz, "sen al, sen ye" diye kavutu köpeğe verirler.

[106] Otko kirüü- es. ateşe girme (düğünden birkaç gün sonra gelinini akrabalarının evinde icra edilen merasimdir, ki bundan sonra güveyi karısının akrabasından kaçmamaya başlar). K.K. Yudahin, **a.g.e.**, C.2, s.602.
[107] Suk-haset.

Resim 14

Adı: Altınsaç
Soy Adı: Sıdıkbekova
Baba Adı:
Doğum Yılı: 1954
Doğum Yeri: Tört-Kül
Uruu: Kıtay
Eğitim Durumu: Üniversite
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Tört-Kül köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Tört-Kül köyü
Derleme Yapılan Tarih: 9 Şubat 2019

IS.K:14

(1) Men tört ˌgül aylında törölüvˌösköm. (2) Atım altınçáç, famil̆yam sídıqbekǫva. (3) Uşúl cėrdin g̲ulunumun. (4) Cána uşúl cėrge turmuşqa çíɤıp, balaˌb̥aqĭralu: b̥oldum. (5) 'Qırq cíl staj mĕnen, emge g̲ˌörg̲üsünö çíqtım. (6) Tört balam bar. (7) Muɤalim boluvˌıştedim. (8) Ömürümdö anĭn üzürün gördüm. (9) Elˌaɤartunŭn atlişnig̲i b̥oldum. (10) Cáş ķezimde piyaner vajátıy b̥oluvˌıştedim. (11) Anan oşónŭn arqası menen bir miŋ toɤuzˌc᾽üz sėksėn birinçĭˌcílı artek piyaner lag̲erinde esˌalĭp keldim. (12) Göptög̲ön cáh̲şí síylıqtard᾽ĭn e:si b̥oldum. (13) Azır gezde neverelerim tarb̥iyalap üydömün. (14) Emi qanday desėm, uşúl qırq cíldıq ömürümdö ötö cáh̲şí nersėlėrdi başíman ötkördüm. (15) Bul cėrg̲e gelĭn bolŭp gelg̲eni, qaynˌenemdin tarb̥iyasín aldım. (16) Azır daɤı qaynˌenem esimde turat, seb̥eb̥i al gişi şírdaqtardı, qolˌişterdi uşúnçálıq cáh̲şí çėver cásáçú elė, menĭn bolsó azır hobbim şírdaq bolŭpˌqaldı. (17)

Anda‿sánda 'ırlardan cáza‿ɤoyom. (18) Daɤı emnelerdi aytsám. (19) Irım‿círımdarın bilem oːba. (20) Misálı, cáş balanın giymin eşike ɤaltırba'. (21) Bosóɤonu tayanĭp turbaː. (22) Şípırɤını tikesinen goybo. (23) Tünkü ubaqta súːɤa çíqpa'. (24) Tüŋkü mezgilde cíŋal‿baş çíqpa. (25) Ay‿görüp qoyŏt. (26) Uşúnday ırım‿círımdarın baːrın azır qoldonobuz, gövün‿lė. (27) Estegende ɤoldonobuz anan cána tüŋküsün tırmaɤ‿alba, geː‿birlėr tırmaɤ‿ala‿ɤalat, men biyaqa barattım‿elė dep, oşól tura‿mes dev‿aytıp qalam, biroɤ‿albasqa bolboy‿atat dev‿oşóndoy dep qalĭşát. (28) Anan quday özüŋ geçir dep, turup qalabız. (29) Qol‿önörçülŭktön quraq‿quraym. (30) Şírdaq cázaym. (31) Oyóm. (32) Da‿uşúnday mayda‿barat nersėlėrdi cásáɤım gelėt, mm geːde ubaqıt cėtpey‿ɤalat. (33) Tüŋküsün cázaym. (34) Kitev‿oquym. (35) Biroq kitepti da göv‿oquy‿albaym. (36) Gözümdŭ ayap‿qalam.

Atınızdın maanisi tuuraluu aytıp berseniz.

(37) Ismım altınçáç dep atam goyɤon‿eken. (38) Atam ilgerki gişi‿bolɤon. (39) 'Bir miŋ sėgiz‿cᵔŭz toqsón cėtinçĭ‿cílı tuːlɤan. (40) Cėtmiş toɤuzunçŭ‿cílı düynödön ötüp‿ketti, sėksėn‿üş cáşínda. (41) Atam, birinçi erkek balası on‿sėgiz cáşínda qaza‿bolŭp qalıv‿anan men apamdı cáş, círm‿eki cáş kiçü, menin apam menen baş‿qoşqon eken da anan men törölgön ekenmĭnᵔ. (42) Oşóndo bul gelinçėgimdi cáş‿aldım, qoqus tigi bürö‿cárım bir emelėrdin tiline girip, acíraşíp ketpesin, degen maːnide sírtqa göçüp getken‿eken. (43) Oşól sírtta qış mezgilinde cáşáşqan‿eken. (44) Bir zemlyaŋka dep‿qoyŏt emi al murda üŋkür da. (45) Al cėrde cėr tölöːdön qazıv‿alışív‿elė cáşáy‿berişken eken da ilgerki zamanda. (46) Anan oşól cėrde men, apam boyuna bolɤon gez bolot‿eken, anan‿lė atam tŭşünö‿giret‿eken, eşĭkten sárı çáştuː ĕle bir qız girĭp‿gel‿atat deyt, qaːlɤanĭ açíp. (47) Anan atam oşóndo tüştü ɤıyín córuɤan adam bolŭş‿kerek. (48) Anan aː boldu‿bolbodu bul baybiçėnin boyuna‿boldu dev‿anan göl aşírĭp gelgen‿eken. (49) Gölgö gelgende‿yin anan men törölŭptürmün. (50) Anan oşól ɤızdın atᵔĭnan atımdı altᵔĭınçáç qoyŭptur. (51) Altınçáçtᵔĭn üŋkürü

degen azır 'sírtta bar. (52) Biroɤ men özüm görö‿lekmin. (53) Barsám dep cüröm uşúl, barĭşím gereḱ bolŭp cürötta. (54) Al cėrde ĭlenin qalhozunŭn çáb̯andarı cáylaşát. (55) Cílaŋaç degen cėr cė o:ruq‿tam degen cėrdeb̯i uşúnday. (56) Cóldoşúmd'un atı ɤırmançí. (57) Qırmançí dep qoyɤonu daɤı, eme‿ken da, özümd'ün qaynatam qırman brigadiri b̯oluv‿iştep turɤan‿eken. (58) Oşól mezgilde qırmançí törölüv‿anan süyünçülöyt‿ĕken da, u:ldu‿b̯olduŋ dep, atın gim goyob̯uz dev‿oşó qırmandaɤılar atı ɤırmançí b̯olsún, sėn gırman brigadiri emessiŋbi, qoro: toltura egin boluv‿ătat, atı ɤırmançí b̯olsún dep qırmançí ɤoyŭp‿qoyŭptur. (59) Oşó‿b̯oyunçá ɤırmançí b̯olŭp qaldı.

Ir caza koyom dediniz, bir eki sap okup berseŋiz.

(60) Ḳiçinekey nevereme arnaɤan ırdı aytıp‿bereyin.

(61) 'Giçinekey baqĭraŋ köz nurayím,

berdi sėni qur qaltırb̯ay qudayím.

(62) Uzun ömür, geleçėgi 'geŋ bolsún,

ată eneŋdin 'nur qızı b̯ol ılayím.

(63) Biyiktegi 'nur cáŋgɐn gız sėn bolup,

ată eneŋ at qoyŭptur nuray dep,

gö/pkö‿gütkön tilegib̯iz o:rundap,

oturab̯ız cėntek toydo içip‿cėp.

(64) Den só:luɤuŋ çín bolsún 'ar dayíma

ösö‿b̯ergin gülkü arnap ba:rına.

(65) Üy‿bülö:nün ulu: ɤızı sėn bolup,

bŏb̯öktörüŋ e:rçip tursún cánıŋda.

(66) Sėbˇeb̯i bu güyö:‿b̯alam menen g̲ızım altı cílʏa‿çėyin balalu b̯olʏon‿emes anan uşúl ırdı quday berdi dep ayab̯ay süyünüştön cázʏan ırım.

Kayneneŋizdin aytkan kepterinen esteysizbi?

(67) Qayn‿enemdin aytqan gepteri göv‿elė, emĭ bayaʏı bilimbe g̲em‿menen biz oşól ub̯aʏında eme ʏılbaʏam menen, ķöv‿ele nersėlerdi aytıptır. (68) Misálı, qanday desem, ulu:lardˇĭn astˇĭnan, tu:rasínan baspa. (69) İyilip sálam ber. (70) Çėttep bas. (71) Ötö ʏatu: ʏatqırĭp gülbö göçödö. (72) Sėn bi̯rö‿menen getĭpˇ baratsáŋ, sėni ʏarap turʏan göv‿el bar uşúl síyaqtu:. (72) Balanı da b̯aqqanda bapestep, ub̯aʏı menen ŭqtatıp. (73) Beşike bölöp. (74) Bulamıq berip. (75) Cánaʏˇĭ biz ötö eti‿bˇar alb̯ayb̯ız ʏo, undaŋ g̲u:rup, bulami̯q berip. (76) Cáh̯şínaqay ordu‿menen uqtatıp, ȯşúnday. (77) Göv‿elė nersėler b̯ar cánaʏı ʏol‿iştin ba:rı elė uşúl ʏayn‿enemdin tarb̯iyasí. (78) Mmm üyrönüv‿ele anan ulantĭp kettim. (79) Úşú üyrötŭş kereg̲‿elė anan gelĭnderim üyrönö ạlb̯ay‿atat qo. (80) Bi̯roq şíʏı‿b̯ar. (81) Üyrötöm.

Tört-Kül cönündö aytıp berseŋiz?

(82) Tört‿gül aymaʏı abdan çóŋ. (83) Toŋ ĭrayonŭnda üçünçü, törtünçü çóŋ qalhoz. (84) İlg̲eri qalhoz deg̲en da. (85) Tört‿gül ayílı tört qalhozdon, tört sėlodon, tört ayíldan g̲uralat da. (86) Oşón‿çün atı törtgül boluş gerek dep da oyloym. (87) Bul cėrde ayăb̯ay bizdin belg̲i̯lü insándar çíqqan. (88) Misálı qazaqbayĕb isáqbek, anın balası, qazaqbayĕb muqambet deg̲en. (89) İsáķbek başqarma b̯olʏon gişi. (90) Anĭn balası‿b̯olsó doķtor tehniskih nau‿ķ boluv‿işteg̲en, qara‿qoldo, bişkek şá:rında eçėn cíldar, instˇĭtuttarda, uni̯versi̯tetterde sáb̯aq berip‿cürüp, giyinçėrėg̲‿elė gözŭ ötüp getti. (91) Andaŋ giyin mına asánaliviç ömür‿b̯oyu qalhozdu başqarĭp, qalhozdu aldıŋqı orundarʏa teŋip cürdü. (92) Mına aliyėb tükeş, aʏa‿da eçėn cíldar partorg, başqarma boluv‿işteg̲en gişi. (93) Andaŋ giyin mına edilbayėva toqtoqan deg̲en ecėni bizdin qırʏız irėspubli̯ķasí sáyuzʏa çėyin ta:nımal gişi. (94) Al gişi da eçėn cíldarı oy partiyalıq qızmattarda, savettik qızmattarda iştep cürüp, es‿aluʏa çíqqan. (95)

Es‿alu:ɤa çíqsá daɤı tınş cátpay mına özünŭn tu:luv‿öskön tört‿gül ḵolhozuna göçüp kelĭp, oşól cėrde bala‿ḅaqçánı uyuşturup, qız‿gelĭnderg̱e qol‿önörçŭlük iyrimdi uyŭşturup, işterdi cürg̱üzüp keldi. (96) Andaŋ giyin çótoyĕb cáqşílıq deg̱en prafessọr medisinskih nau‿ḵ, al g̱işinĭn gözü ötŭp ketti. (97) Bul gişi daɤı uḅaɤında med‿instˀitutta attın qaşqasínday ta:nımal adamdar bolɤon. (98) İsáḅayeva valentina med‿instˀituttu eçėn cíl íreḵtọrluḳ mildetin atqarıp, başqarɤan gişi, bul gişinĭn da gözü ötüp‿ketti. (99) Bul da bizdin törtgüldön çíqqan. (100) Mına aytsáq tölömüş oḵeyev, belg̱ilü ḵinorejisór. (101) Túrḵiyada elçi‿ḅolup cürüp, bolɤon cėr şárında ḵinọmọtarafiya boyunçá ba:rdıɤın qolɤo alɤan ta/nımal gişi bolɤon. (102) Andaŋ giyin daɤı belgilü: çáḅandar, belgilü halhozçúlar. (103) Esėnaliyeva büḅüqan, qıdırmışíva tursunbüvü deg̱ender emgektˀin aldıŋqılar çíqqan. (104) Andaŋ giyin cáyloḅayev düyşön aɤayíḅız, gimder bilḅeyt, cámaŋg̱ul ütürov aɤaydı, uşúl bizdˀĭn üç‿etajdu mektepti sáldırɤan. (105) Bịroq göv‿uzaḅay‿lė altmış tört cáşında düynödön ötüp‿ketti. (106) Mĭna uşúnday belgilü insándarıḅız menen bizdˀin eliḅiz ayaḅay síymıqtanat.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben Tort-Kül köyünde doğdum, büyüdüm. (2) Adım Altınçaç, soyadım Sıdıkbekova. (3) Buranın evladıyım. (4) Burada evlenip çoluk çocuklu oldum. (5) Kırk yıllık staj ile emekli oldum. (6) Dört çocuğum var. (7) Öğretmen olarak çalıştım. (8) Hayatım boyunca onun karşılığını aldım. (9) Eğitim verme konusunda onur listesine girdim. (10) Gençliğimde piyoner öncü oldum. (11) Onun sayesinde bin dokuz yüz seksen bir yılında Artek adlı öncüler kampında tatil yaptım. (12) Birçok ödüllere laik görüldüm. (13) Şimdi torunlarıma bakıcılık yapıyorum, evdeyim. (14) Şimdi ne diyebilirim, kırk yıllık yaşamımda güzel şeyleri yaşamış oldum. (15) Buraya gelin olarak geldiğim andan (itibaren), kayınvalidemden çok şey öğrendim. (16) Şimdi de kayınvalidemi hatırlıyorum, çünkü el sanatlarını, şırdakları o kadar iyi yapardı ki, benim de şimdiki hobim şırdak yapmak oldu. (17) Ara sıra şiirler yazarım. (18) Daha neler anlatırsam. (19) Ritüelleri bilirim evet. (20) Örneğin, "Çocuğun giysilerini (geceleyin)dışarıda bırakma." (21) "Eşiğe dayanma." (22) "Süpürgeyi dik koyma." (23) "Karanlıkta su (almaya) çıkma." (24) "Geceleyin başörtüsüz çıkma." (25) "Ay görür." (26) Böyle ritüellerin hepsini kullanırız şimdi, çoğunu. (27) Hatırladıkça uygularız, sonra geceleyin tırnak kesme, bazıları tırnaklarını keserler, "ben şuraya gidiyordum" diye, "o doğru değil" derim, fakat "kesmem gerekiyor" derler. (28) Sonra "Allah affetsin." deriz. (29) El sanatlarından, kırkyama yaparım. (30) Şırdak yaparım. (31) Oyma yaparım. (32) Bunun gibi ufak tefek şeyleri yapmak isterim, bazen de vakit yetmez. (33) Geceleyin yaparım. (34) Kitap okurum. (35) Fakat kitabı da çok okuyamam. (36) Gözlerime kıyamam.

Adınızın manasını anlatır mısınız?

(37) İsmimi babam koymuş, Altınçaç diye. (38) Babam eskilerdendi. (39) Bin sekiz yüz doksan yedide doğmuştu. (40) Yetmiş dokuz yılında vefat etti, seksen üç yaşındayken. (41) Babam(ın), ilk erkek çocuğu on sekiz yaşında vefat etmiş, annemi genç, yirmi iki yaş fark var, sonra benim annemle evlenmiş, sonra ben doğmuşum. (42) "Eşimle daha çok genç iken evlendim, yanlışlıkla başkaların dediğine uyar, (benden) boşanır." diye Sırt'a taşınmış. (43) Sırt'ta kışın yaşamışlar. (44) Mağarada yaşamışlar. (45) Orada, sığınakta yeri kazarak yaşam sürdürmüşler eskiden. (46)

Orada annem hamile kalmış, sonra babam rüya görürmüş: “Kapıdan sarı saçlı bir kız içeri giriyor, kapıyı açarak.” diyor. (47) Babam rüyaları yorumlamayı iyi bilen birisiydi galiba. (48) Sonra: “Galiba hanım hamile.” diye Isık-Köl (yakınlarına) getirmiş. (49) Isık-Köl’e geldikten sonra ben doğmuşum. (50) O kızın adından (dolayı) benim adımı Altınçaç koymuş (babam). (51) Altınçaç’ın mağarası var Sırt’ta. (52) Fakat ben kendim görmedim. (53) Gideceğim diyorum, gitmem gerekiyor. (54) Orada Lenin kolhozunun çobanları otururlar. (55) Çılanaç adlı yer veya Ooruk-Tam adlı yer miydi? (56) Kocamın adı Kırmançı. (57) Kırmançı olarak koymalaının sebebi, öz kayın babam harman ustabaşı olarak çalışmış. (58) O dönemlerde Kırmançı doğmuş ve bu güzel haberi vermişler, “Oğlun oldu.” diye, adını ne koyacağız derken harmandakiler: “Adı Kırmançı olsun, sen harman ustabaşısın ya, avlu dolu ekin var, adı Kırmançı olsun.” diye Kırmançı koymuşlar. (59) Öylece Kırmançı olmuş.

Şiir yazarım dediniz, bir iki satır okur musunuz?

(60) Küçük torunuma armağan ettiğim şiiri söyleyeyim.

(61) Güzel gözlü, küçük Nurayım,
Verdi seni, evimizi boş bırakmadı Allah’ım.
(62) Ömrü uzun, geleceği
geniş olsun, Anne ve
babanın nur kızı ol her
daim.
(63) Yüksekteki nur saçan kız
sen ol, Anne ve baban isim
vermiş “Nuray” diye, Uzun
zamandır beklediğimiz dilek
gerçekleşti, Şimdi ise oturuyoruz
centek [108] toyda yiyip, içip.
(64) Her zaman sağlıklı yaşa,
Geliş, herkese sevinç
saç.

[108] Centek- Yeni doğmuş bebek için yapılan kutlama yemeği. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

(65) Ailenin büyük kızı
sen ol, Kardeşlerin
bulunsun yanında.
(66) Çünkü enişte ile kızım altı senedir çocuğa hasret kaldılar, sonra "Allah verdi." diye sevinerek bu şiiri yazdım.
(67) Kayınvalidemin söylediği nasihatleri çoktur, farkına varmadığım için, zamanında (önem) vermedim, (kadıncağız) birçok şey söylemiş. (68) Örneğin, nasıl dersem: "Büyüklerin önünden geçme." (69) "Eğilerek selam ver." (70) "Kenardan yürü." (71) "Sokakta sesli kahkaha atma." (72) "Sen biriyle (sokakta) yürüyorsan, sana bakan birçok insan var, bu gibi." (73) Beşiğe yatırıp. (74) Bulamaç verip. (75) Biz böyle çok umursamıyoruz ya, unu kavurup, bulamaç verip. (76) Güzelce uyutup. (77) Birçok şey var, el işlerinin hepsi kayınvalidemin emeğidir. (78) Öğrendikten sonra devam ettim. (79) İşte öğretmek lazım, gelinlerim öğrenemiyorlar. (80) Fakat yetenekliler. (81) Öğreteceğim.

Tört-Kül hakkında anlatır mısınız?

(82) Tört-Kül bölgesi çok büyüktür. (83) Toŋ bölgesindeki üçüncü, dördüncü büyük kolhoz. (84) Eskiden kolhoz denilirdi. (85) Tört-Kül köyü dört kolhozdan, dört köyden oluşur. (86) Bundan dolayı adı Tört-Kül'dür diye düşünürüm. (87) Buradan birçok ünlü insanlar çıkmıştır. (88) Örneğin Kazakbayev İsakbek, onun çocuğu Kazakbayev Mukambet diye birisi. (89) İsakbek yöneticiydi. (90) Onun oğlu ise teknik bilimlerinde doktorasını yapmış, Karakol'da, Bişkek şehrindeki enstitü ve üniversitelerde birçok sene ders vermiş, daha sonra vefat etti. (91) Ondan sonra Asanalieviç ömrü boyu kolhozu yönetip kolhozun gelişmesine katkı sağladı. (92) Aliyev Tükeş de birçok sene yönetici olarak çalışan birisiydi. (93) Ondan sonra Edilbayeva Toktokan ablamız, Kırgız Cumhuriyeti Sovyet Birliğine kadar tanınmış şahıs. (94) O da birçok sene parti hizmetlerinde çalışıp emekli oldu. (95) Emekli olmasına rağmen boş oturmadan kedisinin doğup büyüdüğü kolhozuna taşındı, oradaki anaokulu açıp kadınlar için el sanatları kurslarını organize etmiştir. (96) Ondan sonra Çotoyev Cakşılık adlı tıp bilimi profesörü, o adam vefat etti. (97) Bu adam da zamanında tıp enstitüsünde bayağı ünlü birisiydi. (98) İsabaeva Valentina tıp enstitüsünün rektörüydü bu şahıs da vefat etti. (99) O da bizim Tört-Kül'den çıkmıştır. (100) Tölömüş Okeev, ünlü film yönetmeni. (101) Türkiye'de elçilik yaptı, birçok

yerde sinematografi açısından tanınan ünlü biriydi. (102) Ondan sonra diğer ünlü çobanlar, kolhozda çalışanlar. (103) Esenalieva Bübükan, Kıdırmışova Tursunbübü gibi öncü çalışanlar avrdı. (104) Ondan sonra Cayloobaev Düyşön ağabeyimiz, herkes bilir, Camangül Ütürov, şu bizim üç katlı okulu yapan birisi. (105) Fakat altmış dört yaşındayken vefat etti. (106) İşte böyle ünlü insanlarımızla bizim halkımız çok gurur duymaktadır.

Adı: Cılkıbay
Soy Adı: Cunuşov
Doğum Yılı: 1955
Doğum Yeri: Tört-Kül
Uruu: Tülögul
Eğitim Durumu: Mesleki Teknik
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Tört-Kül köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Tört-Kül köyü
Derleme Yapılan Tarih: Şubat 2019

IS.K:15

(1) Men cunuşóv cílqıbay, elü törtˀŭnçŭ͡cílı tuːlʏam. (2) Sírttan tuːlŭpturmun. (3) Burʏan͡súː degen cėrden. (4) Atam bˀolsó ömürbek cúnuşóvˀ degen gişi͡bolʏon. (5) Atamdın atası cúnuş, cúnuştˀŭn atası qoŋurbay, qoŋurbaydˀın atası daniyar, daniyardın atası tülöʏul. (6) Oşó tülöʏul degen bˀizdin tüpkü atalarıbız bolot. (7) Oşóndon taraʏambız da. (8) Oşó daniyar atabız da cáŋgız bolʏon͡eken anan daniyardan qoŋurbay, qoŋurbay da cáŋgız bolʏon eken. (9) A gişi cáş gezinde͡lė bizdin çóŋ atabız eki cáşqa çíqqan ubaʏında ʏaytış bolŭp qalĭptır. (10) Atabızdı enesi͡baʏıp çóŋoytqon. (11) Enesi 'tıŋ gişi͡bolʏon͡eken. (12) Cáḫşí͡baʏıp, cėtim baladay ʏılbayín dep, cáḫşí baqqan eken. (13) Erkĕ östürgön͡eken, on͡eki cáşĭnan namaz oqup, quran oqup, uşúnday tartiptü çóŋoyʏon eken cúnuş atabız̧. (14) Anan erte üylönüptür. (15) Bĭrinçi alʏan qolŭqtusúnan baldarlı͡bolʏon eken. (16) Ürkündün astˀında zaman buzulʏambı işi͡ʏılıp oşó͡gezde oːru͡güçöp, naçár orŭlar çíʏıv͡oşóndo enesi, ata emesi, ayalı anan baldarınĭn baːrı 'qaytış bolŭp qalʏan eken. (17) Anan cáŋgız ʏalĭp on͡altınçí͡cílı qrkündün maːlında el menen goşó ürkŭ̆p, oşó çóŋ atabız turpaŋgʁ getken͡eken. (18) Turpaŋgʁ barıp 'bir cíl cáşáp, oşóyáqtan anan qayra bir qara beːsi, bir qara ălaçíʏı ʏalʏan͡eken. (19) Oşól, sátınıp, sútunuv͡otŭrup, anan oşóndon el menen 'qayra ananˀ giyin qayra cáḫşí zaman gelatat dep eli͡cˀèrivizge baralı dep 'qayra tartqanda el menen çóʏu͡gelgeng͡eken. (20) Atamdın bilgen qısqaçá tarıhın aytˀĭp bereyin. (21) A͡gişi anan bou̯ ıyíq mancíl͡ataʏa gelgende bizdˀin ayíldın sáqaldu ķөküldülörü emi a͡gişide

bi̯r ‿tuɤan cóq bolsó, bir ɤındaşí ‿bolɤon eken bolɤonu. (22) Oşól bul cėtim bolsó cúnuş, bir ayal alĭp berėli dev ‿anan bizdˀĭn çóŋ eneb̲iz, qayírma deg̲en gişi ‿b̲olɤon. (23) Qutçú urŭsúnan. (24) Oşól a ‿g̲işiden erkimbay, cúmaqun, orozaqun deg̲en inĭleri ‿b̲olɤon. (25) Çóŋ enebi̯zdˀĭn. (26) Oşónun, taşk̲embaydın g̲ızı ɤayırmaɤa üylöntölü dep. (27) Özünŭn ele ayíldaş tuɤandarı mındayraˑq tuɤandarı süylöşŭp turuv ‿anan bir boruɤun, ettürö˙k boruɤun sóyup, astına tüşüv ‿anan ökö:ŋ eki ‿b̲aqır bir tuqur b̲olup üylönüv ‿alĭp oˑqat qılɤıla dep ökö˙nü üylöntˀüpˀ qoyɤon eken. (28) Oşóndon başlav ‿anan oˑqat qılışqan eken atab̲ız cúnuş oşóndoy özü qolu usta g̲işi ‿b̲olɤon. (29) Tuqumub̲uzda oşó başínda da bar ‿bolsó ‿g̲erek. (30) At cábdıqtardı, e:r çápçú a ‿g̲işi. (31) E:rdi emi a ‿g̲işi cásáɤan e:rler uşú ‿g̲üŋkü̲gö çėyin bar. (32) Uşúnçálıq qınaptap bışíq qılıp cásáɤan da. (33) Oşól e:r cázap, ötü̲g ‿ultarɤandı üyrönüv ‿alĭp oşól a ‿g̲ezde ötü̲g ‿ultarɤandar 'az bolɤon eken. (34) Oşó baldarɤa, gişĭlerg̲e ötük sötük ultarĭp berip, oşėntˀĭpˀ cürü ‿anan tirdenip, cáŋ̲şí oˑqat qılĭp k̲etken eken. (35) Anan andaŋ giyin qolqozdoşú b̲oldu. (36) Anan sóɤuştun ub̲aɤın görŭptür atab̲ız. (37) Anda ‿yin sóɤuştaŋ giyiŋki turmuştu g̲örŭptür. (38) Ulu: b̲alasí b̲olɤon turɤambek deg̲en andaŋ giyin temirb̲ek, ömürb̲ek, asámbek deg̲en tö/rt u:lu b̲olɤon. (39) Qızdarı ɤaytış bolŭp qalɤan eken. (40) Anan oşól e/ŋ ulu u:lu turɤambek deg̲en qırq birinçi ‿cílı sóɤuşqa ‿g̲etip oşyáqtan dayínsĭz̲ bolɤon da. (41) Ömür ‿b̲oyu oşól u:lŭn estep, ıylap cürŭp kettí. (42) Bala deg̲en qıyín turˀa. (43) Anan andaŋ qalɤandar aman ‿esėn uşŭyáqta cáşáp cürüp baˑrınĭn gözü ŏ̲tüp ketti. (44) Altımış, altımıştan bir az aşív ‿elė getişti alar delė. (45) Oşól anan, oşól atab̲ızdan taraɤan cúnuştun tuqumdarıb̲ız. (46) Cáŋg̲ız cúnuştan taraɤan cúnuştun tuqumu azır qudayɤa şügür, bir ayíl b̲olŭp qaldıq. (47) Nevere, sėb̲ere, qıb̲ıra, çöb̲örö boluv ‿oturup, cáŋ̲şí. (48) Oşó g̲ünü estep, bayaɤı síyínıp, quran oqup cürö̲büz da. (49) Oşónun üçünçü balası ö/mürb̲ek deg̲en bolɤon, oşó ‿g̲işĭnin tuqumu mına 'biz bolob̲uz. (50) Menĭn atam ömürb̲ek, a ‿g̲işi ömür ‿b̲oyu cílqıçí b̲olup cürüv ‿anan qaytış boldu. (51) Ömürb̲ekten cėti ‿bi̯r ‿tuˑɤambız. (52) Tört erkeg̲ üç qız. (53) Atab̲ız oşó

cáş ķezinen ışqıƅoz, qomuẓqa qızıqqan adam bolɤon. (54) Qomuz çėrtip, qomuz üyrönüp anan qomuz çápqandı üyrönüv ͡alıv ͡anan at cabdıq baːrın cázaçí, emi a ͡gişiniǐn qolŭnan göp nersė ͡gelçi. (55) Oşól mal baɤıp cáyloˑɤo çíqqanda ͡le tegeregindegi cáqın cėrdegi ɤoşŭnaların çóɤultup, oşólordun eşenin uyuştŭrup, oşŏlordʾun göŋŭ̆lün açíp, a ͡gezde degen azıqıday ķino anu ͡munu cóq ta, dividi degen. (56) An oşónŭn baːrın uyuşturup oşóndoy ͡bir ͡eldin göŋŭ̆lün açíp cürgön adam ele. (57) Anan oşól ķişinin arqasí menen anan baldarı menen, bul talant delė tuqumdan tuqumgɐ ötöt ͡ken. (58) Emǐ al ar ͡ɤanday ƅolsó ͡gerėk bizdin tuqum oşó ataƅıẓdın önörlörün alĭp ͡qalɤambız. (59) Ecėlėrimde da ͡ƅar. (60) Özümdön bir ulu ecėm bar, qalɤandarı menden giçüˑ. (61) Oşól men hudojestvʾenıy uçilişánı bütköm. (62) Azırqı çúyķov. (63) Soyuzdʾun uƅaɤında hudojnik bolŭp gөp cíl iştedim. (64) Andaŋ giyin sóyuẓ taraɤandanʾ başlap, toqsón ͡beşinçǐ ͡cíldanʾ başlap dıyqan boldum. (65) Anı da gөrdüm. (66) 'Mal çárƅaçílɤın daɤı oşíyáqtan özdöştürdük. (67) Bolɤon cėrdi alıv ͡alĭp. (68) 'Sáraydı alıv ͡alĭp. (69) Bayƅiçėm ekö·ƅüz. (70) Baldardʾın baːrın oşíyáqtan çóŋoyttuq. (71) Aˑn eːr çápqandı da üyrönüv ͡alɤam. (72) Eːr çáːp cürdüm, qomuz çáːp cürdüm. (73) Baːrın cázadım qısqası. (74) Anan negizi birinçi çápqan gomuzumdu cėtimiş beşinçi ͡cílı armiyadan cázaɤamĭnʾ. (75) Qayíŋdan cázaɤam. (76) Aˑn oşóndoŋ giyin göp cázaƅay cürgöm, andaŋ giyin tigi biyaqa gelgendeŋ giyin atam qomuzdʾu göp cázaçú oşó gişige sómdop berip, cárdamdaşíp cürçümün. (77) Anaŋ giyin azır ƅolsó oşól qomuz cázap, özümö cúmuş qılıp, bir ͡çėti biznes, qomuzdʾu cáqşílap cázap bütköndörün zaķaz bergenderge sátıv ͡iyem. (78) Azır ķöp cáqa getiv ͡atat, çėtten gelĭp da ap ͡ketişėt. (79) Muzıķalniy ışķoldor alĭp üyrönüv ͡atʾíşát, oşó ɤomuzdarımdı.

Komuzdun cazalışı cönündö aytıp beresizbi?

(80) Emǐ qomuzdʾŭn cázalışí, qomuz negizi ramatılıq nuraɤ ͡abdĭraqmanob degen ataqtuˑ qomuzçú, oşó ͡gişi da qudam bolot, menĭn giçüˑ inimdin qaynatası da. (81) Oşó ͡gişi aytıp qalçú, a ͡gişi da qomuz çápçú. (82) Anan bul qomuzdu mömö

cívaçtardan cázaş kere:k dep. (83) Anan men daʏı gövünçösün örüktön cásáçúmun murun. (84) Göp cívaştan cásáp ķördüm. (85) Dubtan, almadan cáz̲adım, anan qaraʏaydan bizdĭn 'mesnıy ʏaraʏaydan ünü 'mıqtı⁻b̲olot ta. (86) Cáŋg̲ɐqtan cázap cüröm azır oşó, cáŋg̲ɐqtıqı, örüktükü mıqtı⁻b̲olot⁻ken. (87) Oşó caz̲alışí anı qıyíp sómdoʏondoŋ giyin munun mayín çívarat. (88) Çáyrı dep qoyot ta emi. (89) Ar⁻bir ʏaraʏaydın özünŭn mayí b̲olot, oşónu çívarış kerek, oşónu qaynatat, bir, bi̯r gün geçke ʏaynat'ış ķerek ta. (90) Bir círma zagatovķa b̲olsó oşónŭ bir g̲ün geçke ʏaynatıp mayín çívarıp turuv⁻anan sómdop turuv⁻anan' giyin anan cíyíp qoyuş ķerek da. (91) Anan ulam qurʏaʏanda⁻yin eki cíldaŋ giyin çá:p baştaym da qomuz ʏılĭp. (92) Ķövünçösün ilg̲erkilerd'ĭn tehnalǫgiyasín qoldonŭp cázaymĭn'. (93) Bayaʏı instrumentter menen o:r topondov⁻alʏandaŋ giyin, gövünçösün gerki mene'n, ĭstamesķa mene'n uşúnday işteym men. (94) Anan cázav⁻atqan gişi göp cázaʏanda ekşperĭment qılıp cázaysíŋ, ar türdülüntüp, anan çė'rtip görüp anan oşól ününö cáraşá qomuzd'un dob̲uşúna cáraşá ba'⁻ʏoyŭp sátıv⁻iyem da. (95) Eŋ birinçisi oşó ma'nisi dob̲uşúnda b̲olot. (96) Qıl⁻ʏıyaq da cázadım, örüktön, ayăb̲ay cáh̲şĭ⁻b̲oldu. (97) Murun o:z̲ ʏomuz da cázaʏam. (98) Cáş kez̲de toʏuzunçú ķlas oqŭp cürg̲öndö. (99) Azır cáz̲ayín deg̲en oylor bar, biroʏ⁻azır usloviyam gelişpey⁻atat. (100) Cáz̲aym anı daʏı quday buyursá. (101) Ge:de 'süröt boyunçá iştep qoyom. (102) Z̲aķaz̲ bolŭp qalsá. (103) Cė ilhom qarmap qalsá. (104) Süröt tartıv⁻iymeyim da bar. (105) Qoldoŋ g̲elet.

Issık-Köldö caşağan uruular boyunça emne bilesiz?

(106) Issíq-Köldö cáşáʏan uru'lar b̲oyunçá qöp sáncíraʏa ʏızıqpaym. (107) Biz emi buʏudan taraʏambız̲ da. (108) Oşónŭn içinen cánaʏı tülöʏuldan taraʏambız̲. (109) A'n ata⁻cótolorun cáh̲şí b̲ilbeym. (110) Mından qarʏ⁻aķænin cánaʏı üş⁻cüz cíldıʏına ʏarata oşónun kiteb̲i çíqpadıvı, oşónu oqudum, oşó bizd'in aķæler ʏıyín çíqqan eken. (111) Oşó⁻g̲işi aldını görö⁻b̲ilg̲en 'mıqtı gişĭ eken. (112) Oşó bizdin aķælerd'ĭn sáqaldusú da. (113) 'Qarʏ⁻aķæ deg̲en. (114) Anan anı qarʏa dev⁻emne ʏoyup qoyʏon desė oşól a⁻g̲işi törölg̲öndö muruŋqu bi̯r tuʏanı qaytış bolŭp qalʏan⁻eken. (115) Anaŋ ķiyin qayra

balaluˑ ḇolɤondo, ilg̱erkiler attı tandap, anan ırımdap qoyçú. (116) Misál ç̱ün baldarı murun çárçáv anṯıp mintip qalɤan bolsó, oy mınday ele cönököy at qoyoluçú dep mĭnday bir naçárĭraːq attardı delė ɤoyo ḇerçü da, misal çün qarɤa, geː ḇirö terdik, cėldik dep da ɤoyŭp qoyŏt ken gerek bolsó. (117) Aman cürsö ḇoldu depçi. (118) Anan oşóɤo at tappay, qoşŭnalar menen oturɤanda, asmandan uçúp keliv elė ḇir 'qarɤa tündükö ɤonup qalɤan eken. (119) Anan qaq dev elė qonŭp qalɤanda atasí mĭnday ɤarasá qarɤă ŏturat deyt. (120) Anan ay bou balamdın atı 'qarɤa ḇolsún, bul qarɤa bekerĭnen gelĭp qoŋg̱on cóq. (121) Qarɤa tündükö g̱elĭp qonçú emes elė deg̱en eken atasí. (122) Anan oşonŭ menen qarɤa dev at qoyŭp qoyuptur. (123) Qarɤaɤa quday taːlam göp cáş berg̱en cüz elü cílɤa çėyin cáşáyt qarɤa deg̱en gerek bolsó dep. (124) Uşú qarɤaday ömürlü ḇolsó le boldu dep atasí ırım g̱ılıp qarɤa dev at qoyɤon ken. (125) Mınă oşól qarɤa cönŭ̆ndö oqudum, oşó g̱işi uşúl zamandı görö ḇilg̱en adam bolɤon eken. (126) Bou ḇizd'in buɤu urusú bul qırɤızstan boyunçá birinçi orus eline qoşúlɤan uşú bizd'in buɤu urusú. (127) Oşó g̱işi baːrın taldap ķelip, a g̱işi qalmaqtar menen kiyiŋki sóɤuştarına ɤatışıp qalɤan gişi eken da bu qarɤa akæ. (128) Özü baːtır anan sözmör, uşúnday anan gözü açíɤıraːq öŋdüˑ g̱işi ḇolɤon eken. (129) Batasí qata getpeg̱en gişi ḇolɤon eken. (130) Elder bata alçú ken, cánaɤı töröḇög̱ön ayaldar, uşú baldarı ölŭ̆p qalĭv atqan ayaldar, uşúndaylar g̱elĭp bata súraçú ken. (131) Anan a g̱işi bata ḇerg̱ende oşónŭn baːrı atqarılıp qalçú ken da. (132) Ag̱işi menĭ̆n oyloɤonum boyunçá uşúnçálıq pisholoq adam bolɤon eken. (133) Oşó bata súraɤanı g̱elg̱en adamdardı 'qarap turuv anan 'qanday adam ekenĭ̆n bilip qoyɤon da. (134) Anan oşóɤo cáraşá mamile ɤılat, eː bu ḇala uşúnday anan harak̲teri uşúnday neme ken, bul ayalına güŋ görsötpöy cürg̱ön neme ken, çóŋ muştum ataŋdˈın oˑzun urayín oqşóyt dep qarap turuv ele bilip qoyçú ken daɤı anan oşóɤo cáraşá sŏ̂zdörün aytĭp, aqıl naˑsátın aytıv anan 'bata ḇerg̱en eken da. (135) Oşó batasín berg̱ende tig̱i aytıv atqan sözdü tig̱inĭ̆n meˑsine ɤuyup qoyçú ken da. (136) Ştobı al g̱işinĭ̆n aytqanĭn mından

artıq turmuşúnda zaķon bolŭp qalɤan eken da. (137) Qadımkidey oşól adam 'özgörülģön, turmuşúnda. (138) Misál◡çün qızıl◡ɤamçí◡ḅolŭp ayalına gün görsötpöy cürģön qeme◡ḅolsó/, giyi·n ayalın síylap, oşóɤo cáḫşí mamèle◡ɤılıp, göŋülüŋ ģɐltırḅay deģendey. (139) Oşóndoy◡ḅolŭp qalĭv◡anan oşó bịrö·nü misál ģeltirip cázɤanı ḅar, oşól ḅala giyin töröḅöy cürģön qolŭqtusú töröp, bala◡çáqalu· ḅolɤon eken. (140) Anan gelip, astına gelip ıraːzıçílıq qılıp ketken◡eken. (141) Siẓdin bataŋızdan giyin balalu· ḅoldum üş◡tört erkek balalu·◡ḅolŭptur. (142) Oşó balaɤa sèn cönǒköy cèrdin balası emes ekensiŋ, sèn ayalıŋdın gɵŋülün ģɐltırḅay cür, ayal deģen uşŭnday◡ḅolot, naziķ bolot dep. (143) Qayn◡enesinĭn daɤı haraķterin bilip turup, sènin cáḫşí mamile ɤılbayt turḅaysíŋbı, özüŋ ayal bolsóŋ mĭnday◡ɤılɤandarıŋ tu·ra◡mes dep qayn◡enesin uyatqarıp oşónt᾽ĭp᾽ qoysó anan tiģi qarɤa aķænin sözü zaķon eken. (144) Oşóndoŋ giyin anan cánaɤılardĭn ba·rı tıyílıv◡anan gelind᾽in göŋülü ģötörülüp, anan oşóndoŋ giyin cúmşáq mamiledeŋ giyin bala ḅeret quday, bala payda◡ḅolot dep, uşúnday◡ḅir qıyín adam bolɤon eken. (145) Anan bu orusqa qoşŭla·rda tiyaqtan qıtay bizģe oŋ sánaḅayt, qıtay qılıçín ele qayrap turat biẓge. (146) Qalmaqtar ḅolsó azır bizdi birindep çáçírap ķetsè to·◡to·nŭn arasína anaŋ ķiyin qırɤızdın bu ıssíq-köldü basív◡alsáq dep qana turat◡ken da qalmaqtar. (147) Anan tiyaqtan tiģi cánaɤı qoqon ģɐndıɤı, alar daɤı oşó◡ģezde◡le íşpion, oşó◡ģezde◡le cánaɤı el buzarları göp kelçü◡ken da. (148) Anaŋ giyin 'qayraştırıp biyaqtaɤı narındıq sóltolordu bizd᾽in buɤu menen biri◡ḅirine naprotiv q᾽ılıv◡ele qayraştıra◡berçü◡ken daɤı anaŋ ķiyin bular biri◡ḅiri menen sóɤuşát. (149) Anan alsızdaŋģɐnda◡le anan basív◡alıp anı da bizdey oşólor ideyası oşóndoy◡ken, bizdi basív◡almaɤ◡ĕken qırɤızdardı. (150) Anan özünö qoqon᾽ qandıɤına qoşúv◡almaɤ◡ken. (151) Oşónun ba·rın taldap, baːrın qazaqtar cönŭndö da aytat eken. (152) Qazaqtar daɤı alar menen daɤı mınday 'síy◡ḅoluş kerek dep. (153) Anan orustan ötkön qalq cóq, orus eli, cáḫşí el, alıs bolsó daɤı oşól orus menen dos bolŭp, orusqa birģeleşip, orustun tili menen, orus menen oşó birģeleşip, bir tuɤançá cáşáşíḅız kereːk dep oşó◡ģişinin

ideyasí ˽bolɤon eken, anan oşól cürüv˽oturup işke aşíptır. (154) Cánaɤı beknaz̲ar baːtırdı oşól 'manap qılıp şáylaɤan oşó˽g̲işi ˽bolɤon eken, qarɤa ak̲æ. (155) Anan oşó borombay aqıldu qıyín çíɤaːn cig̲it bolɤon˽ken oşóndo otuz̥ta˽ken, oşóndon cürüv˽oturuv˽oşól ulam orustaɤa 'qat civeriv˽oturuv˽anan k̲iyin oşól orustar anan bizdi eŋ birinçi ɤoşqon˽eken da qısqasí. (156) Mĭn̥a oşó˽g̲işiň̲n tarcí˽maqalı cáqtı maɤa anan başqa ak̲ælerdin istoriyaların bil˽beym. (157) Azır sáncíranı göv˽aytpay˽ɤaldı. (158) Uşú sėkˀsėn, cóq cėtmiş tört, uşŭ cėtimişinçĭ˽cíldardaɤı ab̲ışqalar oşó˽g̲ez̥deg̲i sėksėˑn, cėtmişterden aşĭp qalɤan ab̲ışqalardan sáncíranı cázɤanda mıqtı˽bolmoɤ˽eken. (159) Oşólor süylöşüv˽oturɤanda uqçúmun emi, sónŭn˽sónŭn nersėlėrdi aytışçú. (160) Il̲gerki te bal˽baydˀın ub̲aɤındaɤını, cánat baˑtırdın ub̲aɤındaɤı emelėr sáncíranı aytqanda cön˽le bayaɤı azırqılar k̲inonu görüv˽atpayvı, vide͡ŏ k̲inˀo oşónu gör̲g̲öndöy oturuv˽alĭp uqçúb̲uz̥ da.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben Cunusov Cılkıbay, elli dört yılında doğdum. (2) Sırt (yaylasında) doğmuşum. (3) Burgan-Suu adlı yerde. (4) Babamın adı Ömürbek Cunuşov'du. (5) Babamın babası Cunuş, Cunuş'un babası Koŋurbay, Koŋurbay'ın babası Daniyar, Daniyar'ın babası Tülögul. (6) Tülögul bizim ilk atalarımız olur. (7) Ondan gelmişiz. (8) Daniyar atamız da yalnızmış (tek çocuk), sonra Daniyar'dan Koŋurbay, Koŋurbay da tek çocukmuş. (9) O genç iken, bizim büyük dedemiz daha iki yaşındayken vefat etmiş. (10) Atamızı büyük annesi büyütmüş. (11) Büyük annesi çevik birisiymiş. (12) İyi bakıp "Yetim çocuk gibi olmasın." diye iyi bakmış. (13) Şımarık büyütmüş, on iki yaşında namaz kılıp, Kuran okuyup böyle edepli büyümüş Cunuş atamız. (14) Sonra erken evlenmiş. (15) Birinci eşinden çocukları olmuş. (16) Ürkünden önce hayat kötüye gitmiş herhalde, o zamanları hastalık çoğalıp kötü hastalıklar ortaya çıkmış, işte o zaman anne ve babası, eşi ve çocukları hepsi vefat etmiş. (17) Sonra yalnız kalıp on altı yılında Ürkün döneminde diğer insanlarla birlikte ürkmüş, o büyük dedemiz Turpan'a gitmiş. (18) Turpan'a gidip bir sene orada yaşamış, orada bir kara kısrağı, bir siyah çadırı kalmış. (19) Her şeyi satmış, daha sonra diğer insanlarla beraber "Hayat düzeliyor, kendi topraklarımıza dönelim." diye halkla birlikte tekrardan geri dönmüş. (20) Babamın bildiği kısaca tarihi anlatayım. (21) O adam şu kutsal Mancıl-Ata'ya geldiğinde, bizim köyün saygılı yaşlıları, onun hiç kardeşi yoktu, tek bir arkadaşı olmuş. (22) "Bu Cunuş yetim, onu evlendirelim" diye bizim büyük annemiz, Kayırma adlı birisiydi. (23) Kutçu soyundan. (24) Onun Erkimbay, Cumakun, Orozakun adlı kardeşleri olmuştu. (25) Büyük annemizin. (26) "Taşkembay'ın kızı Kayırma ile evlendirelim" diye. (27) Kendi köyündeki akrabaları, uzak akrabaları bir araya gelip konuşarak, etli iki yaşındaki koçu kesip "ikiniz evlenip beraber iş yapın" diyerek ikisini evlendirirmiş. (28) Ondan itibaren beraber iş yapmışlar, Cunuş babamız da öyle usta kişi olmuş. (29) Soyumuzda, ilk başta vardır. (30) At koşumları, eyer yapardı o adam. (31) O adamın yaptığı eyerler şimdi bile var. (32) O kadar iyi, sağlam yapmış. (33) Eyer yapıp ayakkabı dikmeyi öğrenir, o dönemlerde ayakkabı dikenler yok denecek kadar azmış. (34) Çocuklara, büyüklere ayakkabı dikip böylelikle hayatı düzelmiştir. (35) Ondan sonra kolhoza geçiş başlar. (36) Savaş zamanına tanık olmuş atamız. (37) Savaştan sonraki yaşamı da görmüş. (38) Büyük oğlu Turgambek, sonra

Temirbek, Ömürbek, Asambek adlı dört oğlu olmuş. (39) Kızları ise vefat etmişler. (40) Sonra en büyük oğlu Turgambek kırk bir yılında savaşa gidip orada kaybolmuştu. (41) Ömür boyu oğlunu unutamadı, ölene kadar ağladı. (42) Evlat acısı dinmiyormuş (kolay kolay). (43) Diğer kalanları burada yaşadılar, daha sonra burada vefat ettiler. (44) Altmış, altmışı biraz geçip vefat ettiler onlar da. (45) Öyle işte, o atamızdan gelen Cunuş'un çocuklarıyız. (46) Bir tek Cunuş'tan gelen Cunuş'un kuşağı şimdi Allah'a şükür, bir köy kadar oldu. (47) Torun, torun çocuğu ve saire. (48) O günü hatırlayıp Kuran okuruz. (49) Üçüncü çocuğu Ömürbekti, onun çocukları biz oluyoruz. (50) Benim babam Ömürbek, o adam ömrü boyu yılkı çobanıydı sonra vefat etti. (51) Ömürbek'ten yedi kardeşiz. (52) Dört erkek, üç kız. (53) Babamız genç yaşından beri komuzla ilgilenenirdi. (54) Komuz çalıp komuzu öğrenir sonra kopuz yapmayı öğrenmiş, at koşumlarını da yapmayı bilirdi, elinden çok şey gelirdi. (55) Hayvanlarıyla yaylaya çıktığında etrafındaki komşularını bir araya toplayıp onları neşelendirirdi, o zamanlar şimdiki gibi sinema, DVD'ler yoktu. (56) Onların hepsini organize eder, halkı eğlendirirdi. (57) O adamın sayesinde çocukları da, bu yetenek babadan oğula geçermiş. (58) Böyle şeyler fakrlı olur, bizim sülaleye babamızdan geçmiştir. (59) Ablalarımda da var. (60) Benden büyük bir ablam var, kalanları benden küçük. (61) Ben Sanat Yüksekokulu mezunuyum. (62) Şimdiki Çuykov. (63) Sovyet döneminde uzun yıllar ressam olarak çalıştım. (64) Ondan sonra Sovyet dağıldıktan sonra, doksan beş yılından itibaren çiftçilikle uğraştım. (65) Onu da yaşadım. (66) Hayvancılığı işte burada öğrendik. (67) Birçok yerleri alıp. (68) Ahırı alıp. (69) Hanımla ikimiz. (70) Çocukların hepsini orada büyüttük. (71) Eyer yapmayı da öğrenmiştim. (72) Eyer yapardım, kopuz yapardım. (73) Hepsini yaptım kısacası. (74) İlk kopuzumu yetmiş beş yılında askerdeyken yapmıştım. (75) Kayın ağacından yapmıştım. (76) Ondan sonra pek fazla yapmadım, daha sonra buraya geldikten sonra babam çok sayıda kopuz yapardı, ona yardım ederdim. (77) Şimdi ise kopuz yapıp (bunu) meslek edindim, bir taraftan bakarsan iş (ticaret), iyice yapıp bitirdiklerimi sipariş verenlere satarım. (78) Şimdi birçok yerlere satılmaktadır, yurt dışından gelip götürüyorlar. (79) Müzik okulları satın alıp öğrenmektedirler, o (yaptığım) kopuzları.

Komuzun yapılışını anlatır mısınız?

(80) Komuzun yapılışı, rahmetli Nurak Abdırahmanov adlı ünlü kopuzcu, o adam benim dünürüm olur, benim küçük kardeşimin kayın babasıdır (kendisi). (81) O

anlatırdı, o adam da kopuz yapardı. (82) “Kopuzu meyve ağaçlarından yapmak gerekir.” diye. (83) Ben de çoğunluğunu kayısı ağacından yapardım eskiden. (84) Birçok ağaçtan yaptım. (85) Meşeden, elma (ağacından) yaptım, köknardan, bizim yerli köknardan sesi kuvvetli olur. (86) Ceviz (ağacından) yapıyorum şimdi, cevizden, kayısı ağacından çok iyi olurmuş. (87) Yapılması, onu kesip ön şeklini verdikten sonra yağını çıkartır. (88) Çayrı denilir. (89) Her bir köknarın kendi yağı olur, onu çıkartmak lazım, o kaynatılır, bir gün, uzun süre kaynatılması gerekiyor. (90) Yaklaşık yirmi parçaysa, onu bir gün boyu kaynatır yağını çıkartır, ön şekil verdikten sonra hepsini yığmak gerekir. (91) Kurumaya başladığında, iki sene sonra yapmaya başlarım kopuzu. (92) Genelde eski yöntemi kullanarak yaparım. (93) Aletlerle işi kolaylaştırdıktan sonra, çoğunluğunu keser ile iskarpela ile çalışırım ben. (94) Kopuzu yapıyor olan (usta), sürekli yapınca çeşitli deneyleri uygulayarak yapar, çeşitli şekillerde, sonra çalarsın, sesine göre, kopuzun çıkardığı sesine göre fiyatını belirler satarım. (95) İlk olarak kopuzun değeri sesinde olur. (96) Kıl kıyak[109] da yaptım, kayısıdan, çok güzel oldu. (97) Önceden ağız kopuzu da yapmıştım. (98) Genç iken, dokuzuncu sınıftayken. (99) Şimdi (de) yapayım diye düşünüyorum, fakat şartlarım uymuyor. (100) Onu da yaparım Allah nasip ederse. (101) Bazen resim yaparım. (102) Sipariş olursa. (103) Veya ilham olursa. (104) Resim de çizerim. (105) Elimden gelir. (106) Isık-Köl’de yaşayan soylar hakkında, şecere ile pek ilgilenmem. (107) Biz Bugudan geldik. (108) Onun içinden Tülögul’dan geldik. (109) Ataları hakkında pek bilmem. (110) Karga akenin üç yüz yıl döneminde kitabı çıktı ya, onu okudum, bizim ağabeyler meşhurmuş. (111) O adam bir evliya, mahir biri olmuş. (112) O bizim ağabeylerin yaşça en büyük olanıymış. (113) Karga ake diye birisi. (114) “Onun ismini neden Karga diye koymuşlar.” dedeğinde, o doğduğunda ondan büyük kardeşi vefat etmiş. (115) Ondan sonra tekrardan çocuğu olduklarında, eskiler isim seçip ritüelle isim koyarlardı. (116) Örneğin, çocukları önceden vefat ettilerse: “Basit (sıradan) bir isim koyalım.” diye böyle pek iyi olmayan isimleri verirlermiş, örneğin Karga, bazıları Terdik, Celdik diye koyarlarmış. (117) “Sağlıklı olsun.” diye. (118) Ona isim arıyormuş, komşularla otururken gökyüzünden bir karga uçup gelip tündüğe konmuş. (119) Sonra “kak” diye konduğunda babası şöyle bakmış, karga oturuyormuş. (120)

[109] Kıl kıyak- Millî telli, yaylı çalgı. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Sonra: “Bu çocuğumun ismi Karga olsun, bu karga buraya boşuna gelmemiştir.” (121) “Karga gelip tündüğe konmazdı (kolay kolay).” dermiş babası. (122) Böylece Karga diye isim vermişler. (123) “Kargaya Allah’ım uzun ömür verir, yüz elli yıla kadar yaşar.” diye. (124) “Şu karga gibi ömrü uzun olsun.” diye babası Karga ismini vermiş. (125) İşte bu Karga hakkında okudum, o adam geleceği önceden görebilen birisiymiş. (126) Şu bizim Bugu soyu, Kırgızistan çapında Rus hakimiyetine ilk giren soylardandir. (127) O adam hepsini inceleyip bu Karga ağabey sonraki Kalmaklarla olan savaşlara da katılmış. (128) Kendisi bahadır, söz ustası, evliya birisiymiş. (129) Duası her zaman kabul olanlardanmış. (130) İnsanlar hayır duası için gelirlermiş, çocuğu olamayan kadınlar, çocukları sürekli vefat eden kadınlar gelir hayır duasını isterlermiş. (131) O hayır dua edince hepsi kabul olurmuş. (132) Benim düşüncelerime göre o bir psikolog olmuştur. (133) Hayır duası için gelen insanlara bir bakıp nasıl bir insan olduğunu bilirmiş. (134) Sonra ona göre davranır: “Bu çocuğun karakteri böyleymiş, eşini burnundan getiriyormuş, büyük yumruk, babasının ağzını burnunu kırıyım.” diye bir bakışta anlarmış, ona göre nasihatini söyler hayır duasını edermiş. (135) Dua ederken de, söylediği sözleri akla sindirirmiş. (136) Onun söylediği nasihat bundan sonra bir kanun olarak kalırmış. (137) O adam değişirmiş, hayatında. (138) Örneğin eşini sürekli döven birisiyse görüşmeden sonra eşine saygı duyup ona iyi davranır gönlünü alırmış. (139) Öyle olup birini örnek olarak yazmış, çocuk sahibi olamayan birisi daha sonra çoluk çocuklu olmuş. (140) Sonra gelmiş, teşekkür etmişler. (141) “Sizin hayır duanızdan sonra çocuğumuz oldu.” diye, üç dört erkek çocuğu olmuş. (142) O yiğite: “Sen köklü ailenin çocuğusun, eşinin gönlünü kırma, kadın böyle olur, nazik olur.” diye. (143) Kayınvalidesinin de huyunu anlamış: “sen (gelinine) iyi davranmıyormuşsun, kendin de kadınsın, böyle yapman doğru değil.” diye kayınvalidesini utandırmış, Karga akenin sözü sözmüş. (144) Bundan sonra onların hepsi sona ermiş gelinin morali düzelmiş, “iyi davrandıktan sonra Allah çocuk verir, çocuk olur” diye, böyle güçlü insanmış. (145) Rusların hakimiyeti altına girmeden önce “Çin bize iyilik yapmaz.” demişler. (146) Kalmaklar ise bize: “Dağılsalar, dağlara doğru sürülür diye, Isık-Köl’ü fethedeceğiz.” diye hazırda duruyorlarmış Kalmaklar. (147) Diğer taraftan Hokand Hanlığı, o zamanlarda onlardan casus, ortalığı karıştıranlar çok olurmuş. (148) Ondan sonra buradaki Narın’daki Solto ile Bugu soylarını biri birine düşman edermiş, sonra bunlar biribiri

ile savaşırlarmış. (149) Güçsüzleşince, zayıf haldeyken fethetmek imiş onların amacı, bizi, yani Kırgızları feth edeceklermiş. (150) Sonra yerlerimizi Hokand Hanlığı'na dahil edeceklermiş. (151) Onların hepsini inceleyip Kazaklar hakkında bile anlatırmış. (152) Kazaklarla da: "Onlarla da barış içinde yaşamak gerekir." diye. (153) Sonra: "Ruslardan daha iyi halk yoktur, iyi halktır, uzak olsalar da Ruslarla dost olup, Ruslarla birleşip Rus dili ile, Ruslarla birleşerek, akraba gibi yaşamamız gerek." diye böyle bir fikri olmuş, işte bu fikir gitgide gerçekleşmiş. (154) Beknazar bahadırı Bey olarak seçmiş, Karga ağabey. (155) Borombay akıllı güçlü bir delikanlıymış, o zamanlarda otuz yaşındaymış, o Ruslara sürekli mektup göndermiş, sonra Ruslar ilk olarak biz dahil etmişler kısacası. (156) İşte bu adamın yaşam öyküsünü beğendim, diğer akelerin hikayelerini bilmiyorum. (157) Şimdi şecereyi pek anlatmıyorlar. (158) Şu seksen, hayır, yetmiş dört, yetmişli yıllarda yaşayan yaşlı adamlar, seksen, yetmiş yaşındaki yaşlılardan şecereyi yazsalardı çok iyi olurdu. (159) Onlar konuşurken dinlerdim, güzel güzel şeyleri anlatırlardı. (160) Eskiden Balbay'ın zamanındakileri, Canat bahadırın zamanındaki şecereyi anlattıklarında, şimdikiler film izliyorlar ya, biz de onları filmmiş gibi oturup dinlerdik.

Adı: Abdırahman
Soy Adı: Taytukov
Doğum Yılı: 1938
Doğum Yeri: Ceti-Öğüz
Uruu: Kuttu koco
Eğitim Durumu: Mesleki teknik
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Kiçi-Cargılçak köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Kiçi-Cargılçak köyü
Derleme Yapılan Tarih: 15 Şubat 2019

IS.K:16

(1) İslam diniĭnde bisimilla dep turuv‿anan nan‿oẓ tiyişi‿gereg‿ken. (2) Anı bismillah deb̯ey‿lė b̯iz çíp‿ele tamaqa gĭrişip ǩetiv‿atpayb̯ızb̯ı. (3) Tab̯íyʏıy nersė da emĭ al qudaydı ǩökürögüb̯üzdö, cürögüb̯üzdö saqtaşíb̯ız gerek da biz. (4) Bizdin emi uşúl, men da/ʏı taŋ‿gʁlam, uşú göldön çíqqan cėtĭ akæge. (5) Demek göldün gʁsiyeti‿b̯ar. (6) Mına oşól başqa cėrden bala akæ degen mınday kişĭlerde aytılă‿lek başqa. (7) Ceti akæ, mına sėgizinçi b̯oldu qarʏă akæ menen sėgizinçi‿b̯oldu. (8) Qarʏa akæni ǩiyin baldarı çíʏardı. (9) Kitep cázıp, toyun ötkörb̯ödüb̯ü üş‿cüz cíldıʏın ötkördü. (10) Qarʏa akæni oşól eŋ ulu:sú dev‿oşól çíʏardı. (11) Bolb̯osó men uqqandan mına sárt akæ, moyt akæ, tilekmat akæ uşúlar mou qıdır‿akæ. (12) Misálĭ moyt akænin bír aytqanı, murun göl bet ̆indegi caẖşílar manaptar, baylar özülörŭnün sö:gün tetigi anciyán tarapqa, mazarʏa alĭp‿barĭp qoydurçú eken. (13) Anan uşú moyt akæ, menĭn sö:gümdü ayaqa alĭp‿barb̯aʏıla dep, mancílʏaʏa ʏoyʏula dep, birinçi s ̆apar òşò moyt akæ sö:gün mancílʏa qoydŭrŭptur. (14) Anan oşóndo moyt akæ aytqan‿eken, oşónu el uʏup cüröt. (15) Menin sö:gümdü ʏoyup el tarav‿atqanda bir sír görösüŋör dep. (16) Anan tigi göldün ce:gi cáqında da tigi mancílı, cáqın cėr da, anan oşó el tarav‿atqanda göld ̆ün cė:gine öydö‿ʏaray bír aq‿taylaq çúrqap, bozdov‿ötkön‿eken. (17) Oşól moyt akenĭn 'tirü‿gezinde aytqan nersėsi oşól görüŋgön deyt. (18) Emĭ ʏasiyettü gişilėr bolsó‿gerek uşúnday. (19) Anan oşó moyt akæden giyi:n anan gerėk bolsó mancílʏa ʏoyuşúp, bolb̯osó anan al anciyaŋgʁ alĭp‿barʏandı toqtotup qalĭptır. (20) Darhandıq cigit bolçú

özü. (21) Anan a‿cėrge meçit sálĭp oşyėrge moldoçúluq qılçú. (22) Murda darhaŋgɐ gözü açíqtıq qılıp cürgön eme‿bolŭp. (23) Muhammet payʏambaríbız tört ayál alĭptır anan. (24) Anan emi bolot da, turmuşta ba:rı bolot bayb̆içė. (25) Azır ba:rı elė rasiyaʏa getiv‿atat.

Akeler cönündö aytıp berseŋiz?

(26) Emi ak̆ælėrdin delė göp emesin bilb̆ey‿ʏaldım. (27) Sárt‿ake b̆olsó narıŋgɐ getiv‿oşyaqtan qaytış b̆oluptur. (28) Bicėrde cóʏ‿anan bul tilekmat ak̆ænĭn mına ayíl, baldarı bícėrde ʏalĭptır. (29) Atı ʏoyulbadıvı, şalba b̆olçú murda al‿emi azır tilekmat ak̆æ atalĭp‿qaldı. (30) Anan mından ʏasiyettü gişi qıdır‿ak̆æ delė abdan qıdır ʏoldoʏon cáh̆şí gişi‿eken. (31) Oşól qıdır‿ak̆æ özünün balasína göz tiyiv‿özü öltürüv‿alʏan. (32) Murun mınday‿bir ayan berĭptir da, oşól qıdır ak̆ægge, ulu: b̆alası cah̆şí b̆alası b̆ar‿eken, sėn uşyėrden göz tiygizbey 'başqa cáqa çóŋoyt, başq‵a cáqtan össün dev‿anan al oşól başqa cáqa cib̆eripir. (33) Aʏa tuʏandarına cib̆erip cė b̆ir alıs cėrge cib̆erip, çóŋoyup, aradan cíldar ötsö‿gerek emĭ qançá cáşqa çíqqanĭn bilb̆eym, oşól qıdır ak̆æ özünün da‿bir teŋtuştarı, ayíldaştarı menen tamaʏ‿içip anan eşĭke çíʏıp oturʏanda, oşól balası gel‿atqan‿eken. (34) Bir top gişiler menen. (35) Anan oşól ba: balası özünŭn gözünö cah̆şí görünsö‿gereg‿ayăbay, astında cah̆şĭ at minip, cah̆şí ton giyip gel‿atqanda. (36) Oy, bu‿ʏaysí‿b̆ala dep bayb̆içėsinen súrap, oy öz balaŋdı ta:nıb̆ay‿ʏaldıŋbı. (37) Alda qoquy ay ye deyt. (38) Oşóndon oşóʏo gelĭp, özün balası gelip, k̆eçke cú:q başím dep turuv‿anan ölüp‿qalĭptır. (39) Anan qıdır ak̆ægge 'uʏuz‿alışpay anan qomuz menen uʏuzuşqan‿eken. (40) Qomuz çėrtiv‿oturuv‿anan oşó qıdır‿ak̆ægge balasínĭn ölgönŭn uʏuzʏan deyt. (41) Tike aytă alb̆ay oşónu. (42) Anan uşúnday qasiyettü gişĭlėr bolʏon da. (43) Mėsálı mou qara‿ʏoldoʏu bir cėrge qonoqo gelĭptir da ʏıdır‿ak̆æ. (44) Qıdır‿ak̆æ ʏonoqo gelsė azırqı qara‿ʏoldoʏu türmönŭn ordu eken. (45) Anan qoquy bul cėr tu:ra‿b̆olboyt maʏa dep get‵ĭp qalĭptır. (46) Anan oşy‵ėrden tamaʏ‿içpey

ɤoyŭptur. (47) Oşól azır da‿b̲ar deyt oşól türmönŭ̲n, azır qara‿ɤoldoɤu türmönŭ̲n oːrdu. (48) Anan qıdır‿aķænin daɤı‿b̲ir emesin aytıp cürŭ̲şöt. (49) Bir eme eːrig̲ip oturuv‿aːn cóldoşún eːrˀçitiv‿alıp balançánĭqına barıp ķeleb̲iz, iftarɤa barıp ķeleli dep, qˀıdır aķælėr tig̲i gereg̲e‿taşta turŭ̲şát ta, anan ıldıy, tömön cáqta bir teŋtuşú b̲ar‿eken da, oşóɤo baratsá anˀan üyŭ̲nö cáqındap qalɤanda görŭ̲nüptür da, an üyünö g̲irip getĭptir da al gişi. (50) Bayaqılar gel‿atqanda. (51) A qoquy bolb̲oy‿ɤaldı, tart qayra dev‿anan tig̲i bizdi‿g̲örüv‿üyünö g̲irip ķetti. (52) Anan qayra tartıp ķel‿atsá cólŭnan bir cig̲it çíɤıp, aķælėr mo͡u cármadan, nandan oːz̦ tiyg̲ile dep nan alĭp çíɤıp, cárma alıp çíɤıptır qolŭqtusú ẹkö. (53) Oşól mambet mamakeːbdin atalası eken. (54) Anan oşól qıdır‿aķæ bir ayaq cármanı içiv‿iyg̲endeŋ giyin cánĭndaɤı cóldoştoru bir ayaq cárma içiptir çóɤu elė. (55) Aːn oşóndo cáŋ̲şí b̲ata b̲eriptir qıdır‿aķæ. (56) Mına azır mambet mamakeːb toqsóndon aştı, emgiçė hirurg bolŭp‿turat. (57) Oşónŭn atasína oşóndoy bata menen, bata tiyg̲en gişi dep. (58) Emi toqsóndon aşqan vıraç, çánda da. (59) Oşóndoy qasiyettü gişĭler b̲olɤon da. (60) Anˀan emi anday qasiyettü gişlėr qalp‿baratat. (61) Qıdır‿aķæ daːna‿le on‿altınçˀĭ cílqı bo͡u qırɤızdardˀın götörŭ̲lüşündö qaçpaɤıla dep, orustardan qaçpaɤıla men g̲ɐrmap qalayín dep bul bo͡u gereg̲e‿taş cáqta azır 'aq‿súː ĭrayonŭnda, oşóndoɤu elderdi ɤarmap emetsė til‿alɤanı ɤalĭp, til‿albaɤanı ɤaçíp ķetti, cė g̲öçüp ķetken da. (62) Anan bu‿ɤanday balaķet neme dep orustun bir ofitˀsėri sáldattarın cib̲eret, atıp ķelg̲ile dep, eki sáldattı cib̲eret‿eken. (63) Anan qıdır‿aķænĭn qoldoɤonu cólb̲ors‿eken da. (64) Anan eki cólb̲orsú eki sáldattın eki cáɤınan çíqqanda al‿ɤaçíp barĭptır. (65) Sáldattar ata alb̲ay‿ɤoyduq desė anan, ķaķoy tı, ẹköŋ duraqsíŋ dev‿anan o̧fitsėr özü‿g̲elĭptir da. (66) Özü‿g̲elg̲ende cólborstu kˀörüv‿özü ɤaçíp‿ķetˀiptir. (67) Anan oşóndon el işėŋgen deyt. (68) Anan qıdır‿aķæ menen esėpteşip, anan orustar göp cólob̲oy ɤaldı al aķæg̲e. (69) A‿g̲işi bayaɤı ramanıb̥tardın üş‿cüz cíldıɤında petrobur g̲ɐ barɤan gişi da. (70) Cólb̲orstˀun balasín alĭp barɤan. (71) Padarķaɤa dep tiyáqtan bo͡u genėral gub̲ernator dep‿qoyçú, orustar başqarçú da. (72) Anan oşóndo oşól

ramanıḇtardʾın üş‿cüz cíldıɤına biyáqtan padarḵa alĭp‿barış ḵereg‿eken, cólborstun balasín. (73) Anan oşó bir çóŋ mergençini alıv‿alĭp anʾan oşóndo sėksėnden aşqan gişige emetiv‿anan teʌtigireki sárı‿cázdan arĭ‿ɤaray bir çóŋ cólḇors oşyáqta ḇolot dep barĭp, bir çánaç asmay iylėtiv‿alĭp anan bir cúma aŋdıp cátsá, anan cólḇorstun uyasín taːp. (74) Anan baya cólborstor 'ḵetkende‿yin qarap cátıp aŋdıp, bir cúma, on‿çáqtı‿gün cátışqan go aŋdıp. (75) Aːn cólḇors çíɤıp ḵetkende‿yin bayaɤı, tamaɤ‿izdep alar da çíɤat‿eken da. (76) Anan oşónŭn balasín gɐrma‿alĭp, anʾan bir çánaç asmaydı cólɤo sėːp, bizdin artıḇızdan quḇalayt dep. (77) Oşónu alĭp keliv‿anan, oşóntip petroburgɐ alĭp‿barıp, ramanıḇtardʾın emesine padarḵa‿ɤılıp ḵelgen gişi da qıdır‿aḵæ. (78) Anan bou̯ omĭskiyge çėyin temir cól bar‿ken da. (79) Al temir cól menen omĭskiydem beri çána menen alĭp‿ḵelçü‿ken. (80) At menʾen alĭp ḵelçü‿ken. (81) Anan qıdır‿aḵæni çána menen alĭp‿ḵel‿atqanda bayaqı ekĭ̈ sáldat çánanı atayí araḇa aydaɤan, çána tartqan gişĭ̈ da, anan bul emĭ̈ bir aḇışqanı emne dep, anan zaːra‿ɤılıp mınday toqoydu mınday cártılap ḵetip qalɤanda aydaɤıla çánanı, aydap taştap ḵetelĭ̈ dep, çánanı quḇalaptır da eki sáldat. (82) Anan 'eki cólḇors 'eki cáɤınan çíqqanda çána cílḇay ɤalĭşíptır. (83) Anan qıdır‿aḵæ 'bilmeksėn bolŭp ḵeliv‿oturuv‿ele, gep da, söz da aytpay‿lė, bilmeksėn bolŭp ḵeliv‿oturuv‿alɤan, cėtkirgen deyt. (84) Mına ɤasiyet qoldoɤon gişiler da. (85) Mınday çánda da, mĭna qurmancán datqanĭ̈ da qasiyeti qoldoɤon gişi, cólḇorsú ḇar bol. (86) Anan ölöːründö qurmancán datqa delė uşú baldarıma ɤalsá‿ken dep cántalaşqan eken. (87) Aytıp bayaɤı emĭ̈ çóɤŭltuv‿alıv‿elė beker gişi emes ta. (88) Meni aḇışqam batĭ̈ştı gözdöy atqa miŋgizip cėtelep getti baldarım, men emi ölöm dev‿anan bayaqı uşúl cólḇorsúm qalsá‿ken dev‿emetsė, bayaqı cólḇorsún tappay ɤalĭptır. (89) Cólḇorsúm, cólḇorsúm dep eki‿cáɤın qaranıp cátıp anan qaytış bolɤon deyt. (90) Anan al baldarĭna ɤalḇay‿ɤalĭptır da. (91) Emĭ̈ andaylar çánda eken da. (92) Turmuşta baːrı‿ḇolot.

Bu Celdeŋ ata boyunça kep salsaŋız?

(93) Cėldeŋ ataḇız mınday. (94) Men aytĭp berėyin anda. (95) Emĭ al göp söz. (96) Bizde neg̱izi, cána aytpadımbı alsėyit, tınımsėyitten taraybız dep, alsėyittᵔĭn baldarınanbız dep. (97) Alsėyittin birinçi ayalı, anan boːr deg̱en el bar. (98) Al birinçi ayalı itti g̱öp baɤıp ittin sánın cüzg̱ö cėtkirg̱en⌣eken. (99) Anan bu qara⌣mırza menen toqoç⌣mırza narındaɤı ala⌣mışíqtᵔın toːsúnan giyiktep cürüp, anan bir giyikti atayín dep, mıltıq súrav⌣atsá qara⌣mırza. (100) Atpaʌ, aḵæm dep bir ɤız çúrqap çíɤat⌣eken. (101) Anan anı atpay⌣le ɤızdı ɤarmav⌣alışát⌣eken. (102) Anan g̱ɐrmap alĭp ḵelg̱ende, aylĭna alĭp ḵelg̱endeŋ giyin, eŋ uluːsú arıq mırza⌣ken, beş mırzanĭn. (103) Anᵔan arıq mırzaɤa alĭp ḵelĭşėt⌣eken. (104) Siz alıŋız uşúnŭ desė, anan arıq mırza aytᵔĭptır, cóq teːtig̱ireki mırzaqul mırzanĭn bír balasí alsėyittĭn ayalı naçár ḇolŭp qaldı, oşóɤo alĭp⌣barıp berg̱ilė. (105) Anan a⌣g̱işini giyin müyüzdü ene dep atadı, bu başínda eki mınçálıq tompoyɤon eki müːzdün oːrdu⌣ḇar⌣eken, başínda. (106) Anan ɤasiyettü g̱işĭ eken. (107) Anan oşól alsėyitke alĭp⌣berip, ekinçi ayalı⌣ḇolot. (108) Anan alsėyit oşól g̱ezderde biz bo͡u 'qalmaqtarɤa, qıtaylarɤa ḇaş⌣iyçü ekembiz da. (109) Anan 'birden üy⌣ḇülöː ḵöçürüp barĭp, oşólorɤo ɤızmat, 'elçi ɤatarında, ɤızmat qılıv⌣anan oşyáqta cürüp ḵelişçi eken, qızmat qılĭp. (110) Anan alsėyitke, ayalı menen ciḇerėt⌣ken. (111) Oşyáqa barɤaŋg̱ɐ oşóndoy gezmet ḵelĭp qalsá⌣gerėk. (112) Anan oşó çóqtu⌣törö dep qoyçú eken. (113) Qalmaqtıŋ qanın. (114) Çóqtᵔŭ⌣törö oşóɤo ḇarɤanda alsėyittᵔĭn ayalınᵔ görüp, alsėyittᵔĭn ayalın alış⌣üçün, özünün g̱ızın, çėzinden deg̱en g̱ızın, alsėyittᵔĭn üyünö ciḇerėt⌣eken, sėn oşóndo ḇarıp qızmat qılıp, oşólordᵔŭn tilin üyröŋgünüŋ. (115) Buruttar dep qoyçú eken da, qırɤızdardı. (116) Buruttardᵔın sözün üyröŋgünüŋ. (117) Anan g̱ılızı oşóndo cürüp, bayaɤı alardᵔĭn sözün üyrönüp, emetᵔip qalɤandaŋ giyin, aːn tig̱i müyüzdü eneni alsėyittᵔĭn ayalın alış⌣üçün alsėyitti bir cáqa, alıs cáqa cúmşáyt⌣eken. (118) Anan 'anı oşėntip cúmşáp atqanda qızı uɤup, bilip, anan aytat eken. (119) Oşėntip ataːt, atamdı öltürüp, oşó alsėyitti öltürg̱ön⌣ataːt, sizdi alɤan⌣atat desė anan, sėn emĭ barıp, alsėyitke aytıptır da, sėn barıp 'ḇir tünög̱ön cėriŋen

qaçíp ǩel, men at dayardap turam, anan geteli. (120) Anan bayaɤı ǩetimiş bolŭp bir tünögön cėrde tün boyunçá ɤaçíp ǩelėt‿eken. (121) Oşónu‿menen getkende anan baya çėzincán qoşó‿getet‿eken. (122) Oşó men da getem silėr menen dep. (123) Anan bu göl ƀetine gelgendeŋ giyin çėzimcándı alsėyitke alĭp‿berip qoyot‿eken müyüzdŭ ene. (124) Alĭp berip qoyuv‿anan al kişi cú:ŋgʁnda, monçóɤo tŭşkön gezde, kişĭge görsötpöy, ba:rın üydön getiriv‿iyiv‿anan, men cú:nam silėr getkilė dep. (125) Kiçi ayalı ƀolŭp qaldı da alsėyitt᾽in çėzimcán, anan anı tıştan‿ele başqarçú eken da, üygö girgizbe, görsötpö dep, anan munu tögüp ǩel dep. (126) Gündörd᾽ün birinde oşóndoy cú:nuv‿atqanda, bolƀoy‿lė bu̯ emnesi dev‿anan bayaɤı boz‿üydün içinen şíqa:lasá, qandaydır‿bír iş‿cáq, qarın, moulardı öpkö‿borlorun görünöt eken da. (127) Oşŏlordu cú:v‿atqanın bayqayt eken. (128) A: ɤasiyettü: gişi turƀayvı dev‿anan oşóndon ulam anan bunun uşú qasiyeti cóɤoru eken dev‿anan çėzimcán oşó kiyiŋki cú:ŋgʁndarın, a‿daɤı özünün başína ɤuyup cú:nup, anan daɤı gerek bolsó içip‿qoyŭptur da. (129) Anan anı berki bayƀiçė uɤup, görŭp, ay balam beker ɤıldıŋ, sėn emĭ birdi ele töröysüŋ, tu:ƀay ɤaldıŋ a:n alsėyitten 'bir‿lė erkek bala tulat. (130) Tu:ma ƀolŭp qalat ta. (131) Tu:ma degen bir erkek bala töröp anda‿yin töröƀöy ɤalat. (132) Anan anın balası, giyin alar üylönŭp anan qara‿ɤozu, aq‿qozu, boz‿ɤozu degen üş ęrkęk bala töröyt. (133) Anan biz oşól qara‿ɤozŭdan tarayƀız. (134) Qara‿ɤozunun muruŋqu bir ayalı ƀar‿eken, ekinçi ayalı boŭ bir cáqtan eme alɤanbı, qaçánay degen gişi eken, bizd᾽in eneƀiz ekinçi ayal‿eken. (135) Birinçi ayalĭnan 'beş erkegi‿ƀar. (136) Şėrbet degen ayal‿eken, birinçi ayalĭnĭn atĭ şėrbet, beş‿erkegi anan oşól bou̯ bütqoɤuldar beş‿erkek oşó birinçi ayalĭnan. (137) Aq‿terekte turat. (138) Qu:l‿ene dep qoyçú. (139) Şėrbettin ǩünügö birden qotorup göynök ǩiygende qu:lup turat dep, qu:l ene dep qoyŭşúptur. (140) An atı şėrbet eken a‿gişĭnĭn. (141) Anan ekin᾽çisi qaçánay degen bizd᾽in eneƀiz‿eken. (142) Ekinçi ayalı. (143) Anan qançálıq güŋü da. (144) Günülük qılıp üç erkek töröyt‿eken al bu qara‿ɤozudan. (145) Ulu:sú cėldeŋ, cüdömüş anan bazarçí degen.

(146) Ulusú cėldeŋ eken. (147) Anan cėldeŋ on‿ekĭ, on‿üçkö çíʏıp, cílqı ʏaytarʏaŋgɐ cėtip qalʏan uçúrda, qaçánay eneni gündördʾün birinde cáylo:ʏo ǩöçmök bolŭşúp, cázında. (148) Anan be: sá:, cóldo ʏımız içėbiz dev‿anan bayaʏı baytal be:ni cázında, be: sá:dırıp, a:n baytal be: te:p qaçánay enebiz ölüp‿qalat‿ken. (149) Anan munun ölügün cüktöp cürөbüzbü tetigi cėrge cár gömdürüp sálʏıla dep, bír sú cėp getken arıqtın emesine alĭp‿barıp gömdürüp sálĭptır. (150) Uşúnday qa:rdu gişĭ eken şėrbet enebiz. (151) Anan belge a emĭ ilgeri, belgi ʏoyup geteli dev‿anan bayaqı getʾĭp‿baratĭp, ŭquruq sáyíp‿qoyup getken‿eken, biyerge quran oquylu dep. (152) Anan oşól bürdöp mazar bolŭp qalʏan deşėt. (153) Qaçánaydın oşól uquruq. (154) Qaçánay mazar degen mazar bar dev‿uʏam anan 'qayda ekenĭn, bịrölör aytat, bu‿tüştük cáqta dep, bịrö aytat, narındın ottuq degen ayílı‿bar da, qazaŋ‿quyʏan degen oşól cáqta degen da qabar‿uʏam. (155) Anan oşól qalppı çímbı bilbeym. (156) Anan oşól antiv‿a‿gişi ölgöndö‿yün anan baldarı cėtim gɐlat ta. (157) Üş bala cėtim gɐlat. (158) Anan ulu:sú cėldeŋ bolup, cílqı ʏaytarıp, anan gündördʾŭn birinde qara‿ʏozu abışqa gel‿atıp, cóldon bír tegerek maytoqoç ta:v‿alat. (159) Anan ta:v‿alĭp, bul bir cėrden tüşüp qalʏambı, dep eç ma:ni berbey‿lė, anăn, çėtĭnen o:z tiyeyinçi dep, çėtĭnen tiştep cėp anan qalʏanĭn üydön cėym dep baştıqa orop qoyup qoynŭna ʏatıv‿alat. (160) Anan gel‿atıp da‿birdi tiştep cėgisi‿gelet, alĭp qarasá bayaʏı tiştegen cėri bütölüp qalıptır. (161) Anan oylop, a: bul qasiyettü: nan turbaybı dev‿anan men üygö alĭp‿barĭp, baybiçėme aytıp, bala‿baqıraʏa tülö: ʏılalı dev‿anan gelĭp şėrbet enebizge aytat, ŭşúnday‿ŭşúnday nan ta:v‿aldım, mınday‿eken dep. (162) Anan goy bu baldarʏa aq boz be: soyŭp tülö: ʏılalı, ʏasiyet nan‿eken, bala‿baqıraʏa paydası tiyet dev‿anan bayaʏı sülgügʾö orop, anan boz‿üydün eki‿ʏaptalı cábıq‿baş dep‿qoyŏt da, anan içinde qo:zdolʏon emesi bar cábıq, oşónŭn arqasína ʏoyŭp‿qoyuv‿anan tülö: ʏılabız dep tʾĭşqa çíʏıp ǩetet‿eken. (163) Anan cüdömüş degen bala bayaʏı, tört, beştegi bala ʏo, oşó‿gezde cílqıdan cėldeŋ gelet‿eken. (164) Cílqı ʏaytarıp qalʏan, on‿ekibi cė on

törtkö çíʏıp qalʏan. (165) Anan bayaʏılar tülö: ʏılaḇız dep, tiǧiyaqa elǧe çóʏuluv‿atqanda anan cėldeŋ gelĭp üyǧö ǧirsė, kişĭ cóq. (166) Ay, ʏayda ǧetişti desė, bilveym bir cáqa ǧetĭşti deyt. (167) Oy men cėǧidey birdeme ḇarbı cüdeke desė, bilvėym enem tet‿cėrǧe birdeme ʏoyuv‿attı ele dep, anan bayaʏı oşėnden ǧʁrasá nan bar‿eken da. (168) An᾽an oturuv‿alĭp ayranıvı, sütüvü, çílap al nandı çóʏu cėldeŋ cėv‿alat. (169) Anan cüdömüşkö kişĭne‿ḇeret. (170) Qançá‿ḇerǧenĭn gim bilėt. (171) Nandı ḇüt cėv‿alıp getip qalat qayra. (172) Anan tiǧi be: sóyluv‿anan el çóʏulup geliv‿anan nandı tavalı desė, nan cóq. (173) Anan cüdömüş.. aytat, oy nandı gim cėdi desė, cėldeŋ avam gelĭp cėp ketti deyt. (174) Oşóndon tiǧi şėrbet enenĭn içi‿ǧüyüp, cánı‿ʏaşayíp cėldeŋdi öltürüp gelbesėŋ menin emi sána:m tımbayt. (175) Qara‿ʏozu daʏı emi al tiǧi bayḇiçėsin tilin‿alat ta. (176) Anan atıp öltürüp ǩelǧiniŋ dev‿anan cúmşá/yt. (177) Anaŋ qara‿ʏozu aḇışqa mıltıʏın alıv‿alĭp barıp, bayaʏı cílqı ʏaytarıp cátqan, bir döŋdö e:r cázdanĭp gementay dep‿qoyŏt da, çápan cámınıv‿alĭp cátsá, üst᾽ŭnön bo: çíʏıp‿turat deyt da, bu:lanıp. (178) Anan anı ata‿turʏam bolŭp ǩelip, anan özü oylonup, qapĭray bu delė menĭn tuqumŭm‿mespi, mu delė menĭn balam da, qoy dev‿anan aqılĭna gelet oqşóyt. (179) Anan aqılĭna‿ǧelip, cėldeŋdi oyʏotup, tur ḇalam dep turʏuzuv‿anan, bir ǩiyiǧ‿atıp kel dep mıltıʏın berip. (180) Anda ǩiyik ǩöp da. (181) Anan bír giyiǧ‿attırıp, anan göynögün çėçip bayaʏı giyiktin ǧʁnĭna boyóp, anan emĭ sen görümböy getkiniŋ dev‿at‿tonun berip, emĭ at menen ton menen cüröt da. (182) Anan bayaʏı cėldeŋ atanı, tŭştükö ʏaçírıp ciḇerĭptir. (183) Oşó tŭştük cáqa‿ǧetken‿eken.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) İslam dininde "Bismillah" diyerek ekmeğin tadına bakmak lazımmış. (2) Biz ise "Bismillah" demeden hemen yemeğe başlıyoruz. (3) Doğal bir şey o, Tanrıyı kalbimizde, göğsümüzde yaşatmamız gerek. (4) Bizim şu, Isık-Köl'den çıkmış "yedi ake"ye[110] hayranım. (5) Demek ki gölün bir haysiyeti var. (6) Başka yerlerde "ake" hakkında bahsedilmez. (7) Yedi ake, sekizincisi Karga ake oldu. (8) Karga akeyi daha sonra çocukları tanıttı. (9) Kitap yazıp toy verdiler, üç yüz yıl dönümü kutladılar. (10) Karga akeyi (diğer akelerin) yaşça en büyüğü diye tanıttılar. (11) Yoksa benim duyduklarımdan Sart ake, Moyt ake, Tilekmat ake bunlar, Kıdır ake. (12) Örneğin Moyt akenin söylediğinden, eskiden göl bölgesinden çıkan zenginler, beyler kendi naaşlarını Andican tarafa, mazara[111] gömdürürlermüş. (13) Sonra şu Moyt ake: "Benim cesedimi oraya götürmeyin, Mancılga'ya defnedin." diye ilk kez işte Moyt ake cesedini Mancılga'da toprağa verdirtmiştir. (14) O zaman Moyt ake demiş. (15) "Beni toprağa verdikten sonra insanlar dağılmaya başlayınca bir gizeme şahit olacaksınız." diye. (16) Mancıl'a sahile yakın ya, insanlar evlerine dağılırken gölün kıyısından yukarı doğru bağırarak koşan beyaz bir deve yavrusu görmüşler. (17) "Moyt ake hayattayken söylediği şey göründü." diyor. (18) Özel insanlar olsa gerek. (19) Moyt akeden sonra cesetleri Mancıl'a koymaya başlamışlar, Andican'a götürmeyi durdurmuşlardır. (20) Darhan'lı bir yiğitti kendisi. (21) Oraya cami yapıp mollalık yapardı. (22) Darhan'da eskiden kahin olarak tanınan birisiydi. (23) Muhammed (s.a.v.) Peygamberimizin dört eşi olmuş. (24) Olur işte, hayatta hepsi olur hanım. (25) Şimdi herkes Rusya'ya gidiyor.

Akeler hakkında anlatır mısınız?

---

[110] Ake-K.K. Yudahin'in sözlüğünde "yaşça büyük erkeklere hitap tarzı; yaşça büyük olanlara saygı ifadesi için yarıyan söz" şeklinde verilmektedir. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.1, s.12.
Ake sözcüğü daha çok Isık-Köl ağzı metinlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni Isık-Köl bölgesi şecerelerinde sık sık "yedi akeden" söz edilmesidir. Yedi ake-yedi ağabey anlamındadır. Isık-Köl halkı "ake" unvanını halkın gelecekte neler yaşayacağını görebilen, soylar arasında yaşanan münakaşa, çatışmaları adil bir şekilde çözebilen, söz ustası, itibarlı insanlara layık görürlerdi. Isık-Köl'de bu unvana yedi tane ağabey layık görülmüş olup hâlâ halk içinde anlatılmaktadır. Isık-Köl bölgesinde yaşamış olan yedi ake: Karga ake, Sart ake, Moyt ake, Sadır ake, Tilekmat ake, Karaç ake ve Kıdır ake. İskenderova Ş.A., **"Kırgız çeçender çığarmaçılığındağı "akeler" dooru",** Nauka, Novıye Tehnologii i İnovatsii Kırgızstana, 6/2016, s.2014-2107.

[111] Mazar- İbadet edilen kutsal yer. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

(26) Akeler hakkında pek çok şey bilmiyorum. (27) Sart ake Narın'a gidip orada vefat etmiş. (28) Burada yok, Tilekmat akenin çocukları burada kalmışlar. (29) İsmi verildi, eskiden Şalba idi, şimdi Tilekmat ake olarak adlandırıldı. (30) Bunlardan doğaüstü güce sahip Kıdır ake de Hızır aleyhisselamın koruduğu insanmış. (31) Kıdır ake kendi çocuğuna nazarını değdirmiş, kendisi öldürmüş çocuğunu. (32) Eskiden işaret verilmiş Kıdır akeye, büyük çocuğu, iyi çocuğu varmış, "Sen başka bir yerde büyüt, kötü gözlerden uzakta büyüt, başka bir yerde büyüsün." diyerek farklı bir yere göndermiş. (33) Akrabalarına gönderip veya uzak bir yere göndermiş, büyüyüp uzun seneler geçmiş, kaç sene geçmiş bilmiyorum, Kıdır ake kendi arkadaşları, ahbapları, köydekiler ile yemek yemişler sonra dışarı çıkıp otururken kendi çocuğu geliyormuş. (34) Birçok insanlarla. (35) Sonra kendi çocuğu gözüne çok sevimli görünmüş galiba, güzel bir ata binip, güzel bir kürk giyip gelirken. (36) "Bu hangi oğlan?" diye hanımına sormuş, (hanımı): "Kendi çocuğunu mu tanıyamadın?" (demiş). (37) "Eyvah" der. (38) Onca yol geldikten sonra kendi çocuğu gelip akşama doğru "Başım ağrıyor." demiş sonra vefat etmiş. (39) Kıdır akeye haber veremeyip kopuz ile haber vermişler. (40) Kopuz çalarak çocuğunun ölüm haberini vermişler Kıdır akeye. (41) Direk söyleyemeyip. (42) Böyle haysiyetli birileri yaşamış hayatta. (43) Burada Karakol'a bir yere misafirliğe gelmiş Kıdır ake. (44) Misafirliğe Karakol'a gelmiş, şimdiki cezaevinin yeriymiş. (45) Sonra: "Eyvah, burası bana göre değil." diye geri gitmiş. (46) Orada yemek de yememiş. (47) O şimdi de var diyorlar, Karakol'daki cezaevinin yeri. (48) Kıdır akenin diğer bir şeyini de anlatıyorlar. (49) Otururken sıkılmışlar, sonra arkadaşını almış: "Gel şunlara gidelim, iftara gidelim." diye, Kıdır akeler Kerege-Taş'ta oturuyorlarmış, aşağı tarafta bir arkadaşı varmış, ona giderken evine yaklaşınca görünmüş, sonra evine girmiş o arkadaşı(onları karşılamamış). (50) Onlar gelirken. (51) "Eyvah olmadı, geri gidelim, bizi görünce evine girdi." (demiş). (52) Geri gelirken bir yiğit karşılarına çıkıp: "Akeler, şu carmanın[112], ekmeğin tadına bakın." diyerek ekmek, carma ikram etmiş eşiyle birlikte. (53) Mambet Mamakeev'in babasıymış o. (54) Sonra Kıdır ake bir kâse carma içmiş, yanındaki yoldaşları da içmişler. (55) Sonra hayır dua etmiş Kıdır ake (onlara). (56) Mambet Mamakeev doksan yaşını geçti, hâlâ cerrah doktoru olarak çalışıyor. (57) Onun babasına öyle bir

[112] Carma-yarmadan yapılan içecek.

dua, hayır duasını almış. (58) Doksan yaşını devirmiş doctor nadir rastlar. (59) Böyle haysiyetli insanlardı. (60) Böyle özel insanlar azalıyor girgide. (61) Kıdır ake on altı yılında gerçekleşen ayaklanmada Kırgızlara "Kaçmayın, Ruslardan kaçmayın, ben durdururum." diye şurada Kerege-Taş tarafta, şimdi Ak-Suu ilçesinde, oradaki insanları durdurmaya çalışmış, kimiler dinlemiş, kalmışlar, kimileri kaçıp gitmişler. (62) "Bunlar nasıl bir bela." diye, bir Rus subayını (gözetlemeye) gönderir, "vurun onları" diye, iki tane askeri gönderirmiş. (63) Kıdır akeyi bir kaplan korurmuş. (64) İki kaplan iki askerin iki tarafından çıktığında o(nlar) kaçıp gitmişler. (65) Askerler vuramadık deyince subay: "İkiniz aptalsınız." diye kendisi gelmiş. (66) Kendisi geldiğinde kaplanı görünce kaçmış. (67) "O zaman halk inanmış." diyor. (68) Kıdır ake ile anlaşarak Ruslar uzak durmuşlar ondan. (69) Kıdır ake Romanov'ların üç yüz yıl döneminde Peterburg'a gitmiştir. (70) Kaplan yavrusunu götürmüş. (71) Hediye olarak, general vali derlerdi, Ruslar yönetirdi. (72) O zaman Romanov'ların üç yüz yıl dönemine buradan hediye götürmek gerekiyormuş, kaplan yavrusunu. (73) Büyük bir avcıyı yanına alıp seksen yaşını geçmiş, ta Sarı-Saz'ın ilerisinde kaplan var diye, bir tulum ağız tütünü hazırlatmış, bir hafta boyu beklemişler orada, kaplanın yuvasını bulup. (74) Kaplanların gitmesini beklemişler, bir hafta, yaklaşık on gün gözetlemişler. (75) Kaplan gidince, avlanmaya giderlermiş onlar da. (76) Onun yavrusunu yakalayıp bir tulum ağız tütününü yol boyu dökmüşler: "bizim peşimizden gelir" diye. (77) Onu getirip Peterburg'a götürür Romanovlar'ın töreninde hediye etmiş Kıdır ake. (78) Omskiy'e kadar giden bir demir yolu varmış. (79) O demir yol ile Omskiy'den buraya kızakla getirirmiş. (80) Atla getirirmiş. (81) Kıdır akeyi kızakla getirirken kızağı süren iki asker: "İhtiyarı (götürüp uğraşmayalım)" diye, tuvalete gitmiş (Kıdır ake), ormana girince, "Kızağı sür, bırakıp gidelim." diye kızağı sürmüşler iki asker. (82) Sonra iki kaplan iki taraftan çıkınca (korkudan) kıpırdayamamışlar. (83) "Kıdır ake haberi yokmuş gibi gelmiş, kızağa oturmuş, bir şey demeden gelip oturmuş, sonra onlar götürmüşler." diyor. (84) Haysiyetli insanlar. (85) Böyle şeyler nadir olur, Kurmancan Datka da doğaüstü güçlere sahipti, kaplan korurmuş onu. (86) Ölürken Kurmancan Datka şu çocuklarıma kalsa diye çabalamış. (87) Özel insanlardı. (88) "Beni kocam ata bindirerek batıya doğru götürdü, ben öleceğim." diye kaplanım kalsın diye gayret etmiş, (fakat) kaplanını bulamamış. (89)

“Kaplanım, kaplanım (nerede).” diye iki tarafına bakınarak vefat edermiş derler. (90) O çocuklarına kalmamış. (91) Öyle insanlar az işte. (92) Hayatta hepsi olur.

Celden ata hakkında bahseden misiniz?

(93) Celdeŋ atamız şöyle. (94) Ben anlatayım o zaman. (95) Çok uzundur. (96) Bizde genel olarak daha önce söylediğim gibi: “Alseyit, Tınımseyit’ten geliriz.” diye, “Alseyit’in çocuklarıyız.” (97) Alseyit’in birinci eşi, sonra Boor adlı halk var. (98) İlk eşi köpek yetiştirip köpeğin sayısını yüze ulaştırmış. (99) Kara Mırza ile Tokoç Mırza Narın’daki Ala Mışık dağlarında geyik avlarken bir geyiği vurayım derken tüfek istemiş Kara Mırza. (100) “Vurma ağabeyim.” diye bir kız koşarak çıkmış karşısına. (101) Onu vurmadan kızı yakalamışlar. (102) Yakalayıp getirdiklerinde, köylerine getirdikten sonra, beş Mırzanın arasından en büyüğü Arık Beymiş. (103) Arık Beye getirirlermiş. (104) “Siz alın şunu.” deyince Arık Bey şöyle demiş: “Hayır, Mırzakul Beyin bir oğlu Alseyit’in eşi kötü çıktı, onunla evlendirin.” (105) Sonra ona “boynuzlu ana” dediler, kafasında iki şu kadar kabarık şekilde boynuzun yeri varmış. (106) Kerametli biriymiş. (107) Sonra o Alseyit’in ikinci eşi olur. (108) O dönemlerde biz Kalmaklara, Çinlilerin boyunduruğu altındaymışız. (109) Onlara birer aileyi hizmet etmeleri için verirlermiş, belli bir müddet hismet edermiş orada, sonra geri dönerlermiş. (110) Alseyit’i eşi ile gönderirmiş. (111) Oraya gitme sırası gelmiştir. (112) Çoktu-Törö derlermiş. (113) Kalmakların Beylerine. (114) Çoktu-Törö’ye gittiğinde Alseyit’in eşini görüp Alseyit’in eşini almak için kendi kızı Çezinden’i Alseyit’in evine gönderirmiş: “Sen onlara gidip hizmet et, onların dilini öğren.” (diye) (115) “Burutlar” derlermiş Kırgızlara. (116) “Burutların dilini öğren.” (117) Sonra kızı orada onların dilini öğrendikten sonra boynuzlu anayı, Alseyit’in karısını almak için Alseyit’i bir yere, uzak yere gönderirmiş. (118) Onu bir yere gönderirken kızı duyup öğrenmiş, sonra (ona) söylemiş. (119) “Alseyit’i öldürmek istiyor, size alacak.” deyince, gidip Alseyit’e şöyle demiş: “Sen gittiğin yerde bir gece gecele ve tekrar kaçıp gel, ben at(ları) hazırlarım, sonra gideriz.” (demiş). (120) Sonra gittiği yerde bir gece kalmış sonra kaçıp gelmiş. (121) Onunlarla birlikte Çezincan da gidermiş. (122) “Ben de sizinle geleceğim.” diye. (123) Isık-Köl’ün bu tarafına geldikten sonra Çezimcan’ı Alseyit ile evlendirmiş boynuzlu ana. (124) (Boynuzlu ana) yıkandığında, kimseye göstermeden herkesi evden çıkartır “Ben yıkanacağım, siz gidin.” dermiş. (125) Çezincan Alseyit’in üçüncü eşi oldu ya, onu da dışarıdan yönetirmiş, “eve alma,

gösterme" diye, "Şunu gidip dök." diye. (126) Bir gün öyle yıkanırken kurala uymamış, "Nedir bu böyle?" diye boz üyün içerisine bakmış, iç organı, bağırsak bunlar akciğer, karaciğerleri görünürmüş. (128) "Kerametli biriymiş" diye, daha sonra yıkandığında onun kullandığı suyu Çezimcan kendi kafasına döker yıkanırmış, ayrıca içmiş bile o suyu. (129) Onu hanım duyup görmüş: "Hey, çocuğum, boşuna yaptın, senin tek çocuğun olacak, doğuramazsın." (demiş), sonra Alseyit'tin tek bir oğlu olmuş. (130) Biricik olur da. (131) Tuuma demek tek bir oğlan doğurur, sonra doğurmaz. (132) Sonra onun çocuğu, daha sonra onlar evlenip Kara Kozu, Ak Kozu, Boz Kozu adlı üç erkek çocuk doğurur. (133) Biz ise o Kara Kozu'dan geliyoruz. (134) Kara Kozu'nun önceki eşi varmış, ikinci eşi Kaçanay adlı biriymiş, bizim anamız ikinci eşiymiş. (135) Birinci eşinden beş erkek çocuğu var. (136) Şerbetmiş adı, birinci eşinin adı Şerbet, beş erkek işte Bütkoğuldar birinci eşinden. (137) Ak-Terek'te oturuyorlar. (138) Kuul ana derlerdi. (139) Şerbet her gün yeni elbise giydiği için değişiyor sürekli diye "Kuul ana" demişler. (140) Adı ise Şerbet'miş. (141) Sonra ikincisi Kaçanay imiş, bizim anamız. (142) İkinci eşi. (143) Ne de olsa cariyedir. (144) O üç erkek çocuğu olmuş Kara Kozu'dan. (145) Büyüğü Celdeŋ, Cüdömüş ve Bazarçı. (146) Büyüğü Celdeŋ imiş. (147) Celdeŋ on iki, on üçe çıktığında, yılkı gütebilir yaşa geldiğinde Kaçanay ana ile yaylaya taşınacaklarmış, baharda. (148) Sonra "Kısrağı sağ, yolda kımız içeceğiz." diye henüz yavrulamamış genç kısrağı sağdırırmış, sonra kısrak tepmiş Kaçanay anamızı, tepince anamız vefat etmiş. (149) Sonra bunun cesedini yük etmeyelim diyerek "Oradaki bir yere gömüverin." diye, sel bozmuş arkın yanına götürüp gömerlermiş. (150) Öyle hiddetli kadınmış Şerbet anamız. (151) İşaret, eskiden işaret koyup gidelim diye, giderken bir sırık batırarak gitmişler, "burada Fatiha okuyalım." diye. (152) Oradaki o sırık daha sonra yeşillenmiş mazara dönüşmüş derler. (153) Kaçanay'ın o sırığı. (154) "Kaçanay mezar" adlı bir mazar var diye duyuyorum, sonra nerede olduğunu, birileri: "Güney tarafta." diye, birileri(nden): "Narın'ın Ottuk adlı köyü var, Kazan Kuygan adlı, o tarafta." diye duydum. (155) O gerçek mi yalan mı bilmiyorum. (156) O anamız vefat edince çocukları yetim kalmışlar. (157) Üç çocuk yetim kalır. (158) Büyüğü Celdeŋ, atlara bakıp, günlerin birinde Kara Kozu gelirken yolda bir yuvarlak ekmek bulurmuş. (159) Bulduktan sonra, düşmüştür diye, umursamadan "Kenarından ufak bir parça alıyım." diye, kenarından ısırır yemiş, "Kalanını evde yerim." diyerek bir poşete sarar

iç cebine koyarmış. (160) Gelirken bir daha ısırmak ister, alıp baktığında "ısırdığı kısım hiç ısırılmamış (tamamlanmış)" diyor. (161) Sonra: "Bu bir kerametli ekmek." diyerek: "Eve götürür hanımıma söyleyim, çoluk çocuklara adak adayalım." diye gelir Şerbet anamıza söyler: "Böyle böyle ekmek buldum, şöyleymiş." diye. (162) Sonra: "Şu çocuklar için bir kısrağı keselim, adak adayalım, haysiyetli bir ekmekmiş, çoluk çocuğa faydası dokunur." diye bir havluya sarıp çadırın iki kenarına "cabık baş" denilir ya, onun içinde süslenmiş bir şeyi var kapalı, onun arkasına koyup: "Adak adayalım." diye dışarı çıkarlar. (163) Cüdömüş adlı çocuk, dört, beş yaşındaki çocuk galiba, tam o sırada Celdeŋ yılkıdan gelirmiş. (164) Yılkıları kendi başına otlatabilen, on iki, veya on dört yaşına gelmişti. (165) "Kurban keseceğiz." diye öbür tarafta millet toplanırken Celdeŋ eve gelmiş, kimse yok. (166) "Hey nereye gittiler?" deyince, "Bilmiyorum, bir yere gittiler." der. (167) "Atıştırabileceğim bir şey var mı Cüdeke?" deyince, "Bilmiyorum, anam oraya bir şey koyuyordu." der, orada ekmek varmış. (168) Sonra oturmuş ayranla mı, sütle mi, o ekmeği Celdeŋ yemiş. (169) Cüdömüş'e biraz verirmiş. (170) Ne kadar verdiğini kim bilir. (171) Ekmeğin hepsini bitirir ve işinin başına döner. (172) Kısrak kesilip misafirler geldiğinde ekmeğe bakmışlar, ekmek yok. (173) Sonra "Hey, ekmeği kim yedi?" deyince: "Celdeŋ abim yedi." der. (174) O anda Şerbet ana sinirlenir: "Celdeŋ'i öldürmezsen rahatlayamam." (demiş) (175) Kara Kozu da hanımını dinler. (176) "Vur öldür." diye gönderir. (177) Sonra Kara Kozu tüfeğini alır, gider, bir tepede yılkıları otlatan, eyeri kafasının altına koyarak yatan, kementay[113] derler, "kementay örtünerek yatıyormuş (Celdeŋ), (sonra bakınmış), üzerinden buhar çıkıyor" diyor. (178) Tam vuracakken düşünmüş: "Kapıray[114] bu da benim kanımdır, bu da benim çocuğumdur." diye kendine gelir galiba. (179) Kendine gelip Celdeŋ'i uyandırmış, "Kalk çocuğum." diye uyandırır: "Bir geyiği vur, getir." diyerek tüfeğini verir. (180) O zamanlar geyikler çoktu. (181) Bir geyik vurdurtup, gömleğini çıkartıp geyiğin kanına boyar, sonra: "Sen şimdi kimseye gözükmeden git." diye kürk ile atını verir. (182) Celdeŋ atayı böylece güney tarafa kaçırırmış. (183) Güney tarafa gitmiş.

[113] Kementay- Keçeden yapılan üst giyim. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[114] Kapıray- Şaşırınca, pişman olunca, üzülünce vb. durumlarda söylenen söz. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Adı: Küröş
Soy Adı: Rakımbayev
Doğum Yılı: 1951
Doğum Yeri: Kaşkar
Uruu: Kadır toğuz
Eğitim Durumu: Mesleki Teknik
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Tört-Kül köyü
Derleme Yapıldığı Yer: İşke Buluŋ köyü
Derleme Yapılan Tarih: 13 Şubat 2019

IS.K:17

(1) Men raqımbayev güröş, bír miŋ toɤuz eli_birinçĭ_cílı, on beşinçi martta qıtay cėrgesinde 'qaşqar degen şáːrda törölgöm. (2) A qĭtaydan törölŭp qalɤan sėb˙eḅim, on_altınçí cílı ürkündö çóŋ_atalarıḅız orustardan 'qaçíp, oşó qıtay cėrgesine baş_qalqalap ķetişken. (3) Oşó cėrde cáşáp qalıp atam, e atamdın bir tuˑɤandarı oşyáqtan törölüp, bir_miŋ toɤuz_cüz eli törtünçü cílı baya sávetter sáyuzuna uruqsát berĭle baştaɤanda göçüp gelgembiz. (4) Birinçi taldˀsú degen cėrge göçüp geliv_atam anan tuɤandarın izdey ḅaştap, içke_ḅuluŋ, cėti_ögüz rayonŭnda, içke_ḅuluŋ degen ayĭlda tuˑɤandarıḅız bar_ekenin uɤuşturup anan oşó içke_ḅuluŋga altımışínçí cílı göçüp ķelgembiz. (5) Oşóndon beri uşúl ayílda çóŋoyup, oqup, önüv_ösüp degendey, bala_çáqalu_ḅolup altımış sėgizge geldim. (6) Biz sėgiz ḅir_tuˑɤambız üç qız, beş erkek. (7) Ḅirö˙ ɤaza_ḅolup qaldı, qalɤandarı büt uşú cėrde turuşát, emgektenişip. (8) Özüḅüzdün uruḅuz qoŋrat elinen boloḅuz. (9) İlgerten beri qoŋrat degen ulu: ɤalqtın turpaqtarı, urpaqtarı ĕkembiz. (10) Bicėrde cėt_ögüz ĭrayonunda, tört ayílda qoŋrattan taraɤan urular cáşáşát. (11) İçke_ḅuluŋda, göpçülügü içke_ḅuluŋda çíraq degen ayílda 'cėle_döḅö anan 'cón_bulaq degen tört ayílda oşó qoŋrattar turaḅız. (12) Qalɤan qoŋrattar oş tarapta eken, qazaqstanda ḅar dev_uɤaḅız, işi_ɤılıp qoŋrattar tarap ķetken 'qalq bolot ekembiz da. (13) Emi bizdi bu ısí_kölgö apkelgen qoŋrattan çíqqan 'börü ata bolot_eken. (14) Biz al mezgilde bir miŋ cėti_cüz qançáncí_cílı dep cázılĭp cüröt, oşóndo börü ata toɤuz_torodo tŭruşqan eken. (15) Oşóndon anan qalmaqtar,

moŋgoldor g̲elip çá:p ketip, tuˑɤandarım büˑt moŋgoliyaɤa aydap ǩetkende, özü ahotqo‿b̲arıp oşó qarmalb̲ay‿ɤalat. (16) Anan oşėntiv‿aɤa‿tuˑɤandarımdı izdeym dep cönöp, qalmaqtarɤa tutquŋga tüşüp‿qalat. (17) A‿cėrde bir bayda tutqunda cürüv‿özü er gişi bolot‿eken. (18) Oşó erdig̲i menen, birinçi malaylıqta cürüv‿andaŋ giyiˑn cán‿cö:kör b̲olup oşnėtip çóŋoyup cürüp aqırı ayaɤında moŋgoldordun sėdeŋ hanbı deg̲en hanına 'ministir b̲olot‿eken, vazer bolot‿eken, asker‿b̲aşçí bolot‿eken. (19) Oşóntip cürüv‿anan cáşí cėtkende, emi men el cúrtuma qaytayín, men qarıdım dep hanına aytqanda, bolŭptur, sėnĭn emgeg̲iŋ ayăb̲ay 'zor‿b̲oldu, emi qırɤıstaŋg̲ɐ barsáŋ oş‿cėrden 'cėr tandaɤıŋ daɤı, qa:laɤan cėriŋe uruqsát beremin deg̲ende uşú göldü tandayt eken daɤı, uşú cėrdi cėrdep qalat‿eken. (20) Toɤuz‿toroˑɤo b̲arıp 'özünün tuɤandarın anan özünün dosú bolot, atı gim‿elė ataˑŋ‿görü, 'cámaŋg̲ul deg̲en, oşól cámaŋg̲uldun tuˑɤandarın qoşó‿g̲öçürö‿g̲elet. (21) Anan göçürö‿g̲elet daɤı oşó camaŋg̲uldun özünün eki balasí‿b̲olot eken birinçi ayalĭnan. (22) Anan haŋgɐ‿varat oşó özünün baldarın alĭp anan oşó cámaŋg̲uldun 'belek deg̲en ǩiçü:‿b̲alasín alıv‿alĭp barɤanda emė sėn qa:rıdıŋ, emiʌ̀ özüŋdün 'orduŋa orum basár‿ɤılıp biylike bir balaŋdı 'qoyɤun desė, emĭ menĭn baldarım giçine emereˑk, andaŋ görö mnoŭ dosúmdun balasí belekti oşó 'han g̲ılayín dev‿anan han g̲ılat eken. (23) Anan mongoliyanın hanı aytat, ey öz balaŋdı ɤoyb̲oy, emne çóçún balanı ɤoyuv‿atasíŋ desė, bul deg̲en tireɤaraq, bul deg̲en el başqara ălat, men buɤa işėnem, menĭn baldarım andayɤa cárab̲ayt dep açíɤ‿aytıv‿anan oşól belekti 'qoyŏt. (24) Oşól belek 'buɤu urusúnun emesi da, eŋ çóŋ 'hanı, ıssík‿köl b̲oyunçá. (25) Oşóndo toŋdon başlap göldö qıdırakey oturɤuzup ǩelet. (26) 'Toŋdonˀ başlap aq‿súˑ, tüp büʌ̀t oşól belekten taraɤan tuqumdar, buɤu urusú dep‿qoyŏt. (27) Emi bulardˀın arasında daɤı altı‿cėti u:ru‿b̲ar. (28) Biz daɤı buɤu urusúna ɤoşúlbayb̲ız. (29) Bizdi qoŋrˀat dep‿qoyŏt. (30) 'Dö:löstör b̲ar, aŋ‿östön deg̲en ayílda, üç ayíl bar, boz‿beşik, çóŋ‿g̲ızıl‿sú deg̲en. (31) 'Qalmaqtar‿b̲ar çėlpek, börü‿b̲aş, taşqıya deg̲en. (32) Anan sáyáqtar‿b̲ar, alar tig̲i toŋ cáqta anan göldün ar‿cáq

çėti çólpon‿ata cáqta. (33) Anan talastıqtar‿bar, qıtay degen aylıbız bar. (34) Oşó cėrde ilgeri ķöçüp ķelip qıtay uˑrusúnan eken, oşólor turup qalışqan. (35) Anan 'qıtay anan sáruː degen oşó talastıqtar, sáru urusúnan sáru degen ayíl, qıtay urusúnan qıtay degen ayílda oturŭqtaşqan. (36) Anan daʏı döːlöstördü ayttım, daʏı gimder bar‿elė. (37) Biz emi bul içke‿buluŋ aylında altımışínçí cíldan beri cáşáp, uş‿cėrde bala‿çáqalardı çóŋoytup ķelĕ ataʙız. (38) Cánıʙızda lipinķa degen ayíl, orus ayílı bar‿elė, anı orustar bayaqı emedeŋ giyin toqsóngú cíldaŋ giyin göçüp, göʙü‿getti rasiyaʏa. (39) İçke‿buluŋduq qoŋraqtar uşú lipiŋķa aylına göçüp ķelişip biyaqta oturŭqtaşíp, 'çóŋ ayíl ʙolup bărataʙız, quday buyursá. (40) Anan bizde uːʏa çíqqan ahotnik baya mergençilėr da 'bar. (41) Sírt degen örö‧nüʙüz bar, oşyáqa barıp uːʏa çíʏıp kelĭşėt. (42) Eski gişĭlerdin aytqandarı menen cáşáp ķel‿ataʙız. (43) Uşáʏ‿aytpaˑ, uˑru‿ʏılbaˑ, cámançílıq qılʙa degen, aytqan gepterin ba/rıʙız uʏup, özüʙüzdün baldar daʏı çóŋoydu alarʏa‿daʏı biz oşó eski‿gişĭlerdin aytqan naːsáttarın aytĭp, çóŋoyt˙ŭp ķel‿ataʙız. (44) Quday buyursá baldar cáɧşí. (45) Oşól aytqan naːsáttar menen çóŋoyup ķelişüˑdö. (46) Qol önörçülük boyunçá daʏı cügön örgöˑn, oşóndoy mayda önörçülŭktördö qarmaʏan adamdar baˑr. (47) Daʏı atımdın atı. (48) Men qıtayda törölgöndö, menden murda törölgön üçöː sóp‿sóˑ turuv‿ele uçúp ketĭşiptir. (49) Anan eski kişĭlėr aytqaŋ go, sėn göz‿tiyip getiv‿atat, oşón‿çün atıŋ özgör dep. (50) Anan meni degen azan çáqırıv‿aytqan atım bektursún eken. (51) Anı uqqandaŋ giyin atam qoy, ömür menen güröşŭp cürö‿ʙersin dev‿anan 'güröş dep qoyŭptur. (52) Al kiçine‿çáʏımda dalay ıylaʏam, emne güröş dep at qoyosúŋar, bölök at taʙılʙay‿ʏaldıʙı dep. (53) Anan enem ramatılıq aytıp‿qalçí, ey ʙalam uşintip aldıŋdan baldar toqtoʙoy‿ʏoyʏondo, uşintip atıŋdı özgörtüp, oşó sėnĭn atıŋdı özgörtköndöŋ giyin anan inilüˑ, qarındaştuˑ ʙolup, sėgiz bir‿tuʏan bolduŋ dev‿enem aytıp qalçíː.

Turizm cönündö aytsanız?

(54) Turizm bolsó emi cáqındanˀ beri önügüp geltat. (55) Bizdin qara‿qol şá:rıbızʏa lıja bazası açílʏan. (56) Bir on cílday bolŭp qaldı. (57) Çèt‿ölkölördön amæriķadan baştap gelişèt, rasiyadan göp gelĭşèt, qazaqstandan göp gelĭşèt. (58) Gök‿cáyíq degen cáyloˑbuz bar. (59) Aq‿sú degen ķŭrortubuz bar. (60) Mına quday buyursá bıyíl círʏalaŋgʌ daʏı lıja baza açílıp, a‿cèrge amæriķadan gele‿baştaşíptır turistter. (61) Rasiyadan murda gelçi eken, emi amæriķa, şĭvètsiyadan gelĭşèt‿eken. (62) Cèriŋer ayabay qo:z‿eken, cáhşí cèr‿eken dep telèvizordon çíʏıp maqtap qalışát. (63) Gök‿cáyíq degen cáyloˑbuzda cáyínda turizterdin bü/t‿ba:rı gelet. (64) A‿cèrde 'şárqıratma‿bar, şárqıratmaʏa barışát. (65) A‿cèrge boz‿üy tigiv‿alíp, oş‿cèrge es‿alışát. (66) Turķiyadan, araptardan gelèşèt oşó‿cèrge. (67) A‿cèrde bayaqı be:ni sá:p sütün daˑrılıqa içişèt. (68) On gün, bir ķursú. (69) Oşó‿cèrge cátıp, boz‿ŭydˀün içine tamaʏ‿aşín 'cèp, on gün es alıv‿alĭp anan ķetişèt. (70) Bıltır, murdaʏı cílı biz daʏı es‿alʏanı barʏambız, oşóndo türktördü gördüm, araptardı gördüm, 'izrailden da gelĭptir, frantsiyadan da geldi. (71) Oşó büt ele düynö‿cüzünö quday buyursá düŋgüröp gele cátabız. (72) Dö:lös, sárt aķænin sözdörünön bar. (73) 'Bir cíldarı moyt aķæ, tilekmat aķæ bolŭp bir cíyínda oturuşsá, moyt aķæ özünön giçülörgö gep sálıv‿oturup söz arasínda oy bul cálʏanda emně ölöt, emně ölböyt. (74) Emnege ayla‿bar, emnege ayla cóq dep súroˑ taştaptır deyt. (75) Anda sárt aķæ, bir ölgöŋgö ayla cóq, bir cámaŋga ayla cóq dep qalat. (76) Sárt aķæ bul cóˑbtˀun arı toluq, arı daʏı emestigin aytıp, ölgöndün aylásí tabılat, aruˑ cú:p aq‿kepindep gö:mŭp‿qoysó aylásí tabılʏanı. (77) Emi cámandın aylásí, girdü: ayaqtan aş içirbey, córʏonŭ miŋgizip, torqolu giygizip, ülpüldötüp baqsá da, sálamdı alik al‿albaʏan cádaʏalsá eşiginin aldĭna gelgen adamdın atın al‿albaʏan qoşayaqtar bolot. (78) Bul ötö‿le 'cáman, iyrisi turʏan el degende moyt aķæ, ra:zı boluşqan eken deyt. (79) Oşól‿ele oturuşta söz uçúʏun aˑrĭ ulap moyt aķæ sárt aķæden 'daʏı bir neçè súroˑ menen qayrılat, qanday‿adam 'bay‿bolot. (80) Üyünö 'qut tüşkön, peyli genen, 'qolŭ açíq, tuqumu

öskön adam bay‿b̲olot. (81) Erkek deg̲en gim, ayál deg̲en gim. (82) Erkek 'ürön, ayál 'cėr, ürön cáysíz öspöyt. (83) Bul düynödö 'gim g̲ɐrıp. (84) Intımaʏı cóq el ʏarıp. (85) Beyiş emne, tozoq emne. (86) Şáriyát cólu menen cürsöŋ, emgek menen tamandıqı, maŋday teriŋ menen adam g̲ɐtarı cáşásáŋ 'beyiş, şáriyát cólŭnan adaşsáŋ, adamçá cáşáy‿albasáŋ tozoq. (87) Qŭvˀanıç emne, qayʏı emne. (88) Qubˀanĭçtan da qayʏının bulaʏı ķöp. (89) 'Çóŋ qubˀanıç balaluˑ b̲oluˑ, 'çóŋ g̲ɐyʏı anın uçúp ketişi. (90) Duşman menen tuːʏandın ayírmasí ʏanday. (91) Güyür söz duşman, taʏ‿aytılʏan, açíq söz tuːʏan. (92) Bul cálʏanda ne sėmiz. (93) Súdan sėmiz eş‿nersė cóq. (94) Al‿emi qalʏan cándıqtˀın baːrdıʏının sėmizi da, arıʏı da ub̲aqtıluˑ. (95) Al baːrdıq cándıqa ömür tartuˑlap ene‿b̲olŭp turat súˑ. (96) Bul düynödö ne ʏorduq, ne olcó. (97) Otun olcó, sú ʏorduq. (98) Sú cóq bolsó özümdük qana emes, cán‿cánıb̲ar dă öspöyt. (99) Otun bolb̲osó adamdın cáşóːsú ötpöyt. (100) Ölüː menen tirüːnün ayírmasí ʏanday. (101) Tị̆rüˑ cürüp ölük bolʏon adam, ölüː b̲olŭp tị̆rüː cürg̲ön adam bar. (102) Bizde daʏı tülöˑ deg̲en ırımıbˀız bar. (103) Qudayʏa síyínıp, cáːn çáçíndı bersė‿ken, qudayím dep tilėp, mal sóyup, büt elib̲iz bir ayíldın eli tig̲i súːnun cėːg̲ine çíʏab̲ız daʏı mal sóyup qudayʏa cálınıp, cáːn çáçíndı berė‿g̲ör qudayím, tüşümüŋdü berė‿gör dev‿oşó qudayʏa cálĭnıp, oş‿cėrden sú çáçíşíp bir‿biribizg̲e, gün cáːsá‿ken dep. (104) Uşúnday ırım‿círımıb̲ız bar. (105) Tülöː atı. (106) Tülöːnü emi cálʏız‿ele cámg̲ıʏa emeylė, quday bayaqı qırsíq bolŭp qalʏanda daʏı tülöˑ b̲erėli dep, qoy sóyup, ökpösün alıp, oşól bayaqı qırsíqtaʏan gişinin dalısína, başína çáːp, tülöˑ ʏılab̲ız, cálınıp. (107) Cáyloˑʏo‿b̲arʏanda eski cúrt qoldosún, mına daʏı geldik dep, bir ʏoy sóyŭp, ata‿bˀabˀanın arb̲aʏına dep quran oqutup, anan oşóndoy ırımıb̲ız bar. (108) Cázında eg̲in sėb̲eːrde daʏı bayaqı birinçi sóqonu aydaʏandaŋ giyiˑn buˑday çáçáb̲ız. (109) Birinçisi çíçqan ataʏa, ekinçisi çímçíqtaʏa, üçünçüsü dıyqan babaʏa deg̲ender ırımdar‿b̲ar.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben Rakımbaev Güröş, bin dokuz yüz elli bir yılında, on beş Mart'ta, Çin'in Kaşgar şehrinde doğdum. (2) Çin'de doğmamın sebebi, on altıncı yıl, Ürkünde büyük dedelerimiz Ruslardan kaçıp Çin'e sığınmışlardır. (3) Babam orada yaşamaya başlamış, babamın kardeşleri orada doğmuş, bin dokuz yüz elli dört yılında, Sovyet Birliği izin vermeye başladığında buraya taşındık. (4) İlk Taldı-Suu'ya taşınmış babam, sonra akrabalarını aramaya başlar, Ceti-Ögüz bölgesinde İçke-Buluŋ adlı köyde akrabalarımızın yaşadığını duyar İçke-Buluŋ'a altmışlı yılları taşındık. (5) O zamandan bu yana bu köyde büyüyüp eğitim aldık, geliştik, çoluk çocuklu oldum, altmış sekiz yaşıma geldim. (6) Biz sekiz kardeşiz, üç kız, beş erkek. (7) Birisi vefat etti, kalanlar hepsi burada oturuyorlar, burada geçimini sağlıyorlar. (8) Bizim soyumuz Koŋrattır. (9) Eskiden beri Koŋrat adlı büyük halkın çocuklarıyız. (10) Burada, Ceti-Ögüz ilçesinde, dört köyde Koŋrattan soyundan gelenler yaşıyorlar. (11) Çoğunluğu İçke-Buluŋ'da, Çırak köyünde, Cele-Döbö, Çoŋ-Bulak adlı dört köyde Koŋratlar oturmaktadır. (12) Kalan Konratlar Oş taraflarda, Kazakistan'da da var diye duyuyoruz, kısacası Koŋratlar her yere dağılmışızlar. (13) Bizi Isık-Köl'e getiren Koŋrattan çıkmış Börü ataymış. (14) Biz o zamanlar, bin yedi yüz kaç yılında diye yazıyorlar, o zamanlarda Börü ata Toguz-Toro'da otururmuş. (15) Tam o sıralarda Kalmaklar, Moğollar saldırıp, akrabaların hepsi Moğolistan'a götürülür, kendisi ava gittiği için sağ kalır. (16) Öylece akrabalarımı arayacağım diye gider ve Kalmaklar tarafından kaçırılır. (17) Orada tutsakken kendisi cesur birisiymiş. (18) İşte o cesurluğuyla, ilk uşaklık yapar sonra muhafız olur, böylece itibar kazanmaya başlarken Moğolların Sedeŋ hanına vezir olurak tayın edilir, asker başçısı olurmuş. (19) Öylece yaşlanınca: "Ben kendi halkıma döneyim, ben yaşlandım." diye hana söyleyince: "Olur, senin emeğin çok büyük, şimdi Kırgızistan'a gidersen kendine bir toprak seç, istediğin yeri vereceğim." dediğinde Isık-Köl'ü seçmiş, burada kalırmış. (20) Toguz-Toro'ya gidip kendi akrabalarını, arkadaşı varmış, adı neydi ya, Camankul diye, Camankul'un akrabalarını birlikte taşır. (21) Getirir, sonra Camankul'ün birinci eşinden iki çocuğu olur. (22) Sonra hana gider, kendi çocuklarını alıp Camankul'un Belek adlı küçük çocuğunu götürür, "Sen yaşlandın artık, kendi yerine bir çocuğunu göster." deyince, "Benim çocuklar biraz küçük, onun yerine benim arkadaşımın oğlu

Belek'i han yapayım." diye onu han ilan edermiş. (23) Sonra Moğolistan'ın hanı: "Kendi çocuğunu değil, neden başkasının çocuğunu seçtin?" deyince, "Bu daha çevik, bu halkı yönetebilir, ben buna inanırım, benim çocuklarımın elinden gelmez." diye açık söyler ve Belek'i han ilan eder. (24) Belek Bugu soyunun ilk hanı, Işık-Köl boyunca. (25) Toŋ'dan itibaren sırayla yerleştirir. (26) Toŋ'dan itibaren Ak-Suu, Tüp bunlarin hepsi Belek'ten geliyorlar, Bugu soyu denilir. (27) Bunların arasında daha altı yedi soy var. (28) Biz de Bugu soyundan değiliz. (29) Bize Koŋrat derler. (30) Dölöstör yaşar Aŋ-Östön köyünde, üç köy var, Boz-Beşik, Çoŋ Kızıl-Suu diye. (31) Kalmaklar var, Çelpek, Börü-Baş, Taşkıya. (32) Sonra Sayaklar var, onlar Toŋ tarafta, gölün öbür tarafında, Çolpon-Ata tarafta. (33) Talaslılar var, Kıtay adlı köyümüz var. Eskiden oraya Kıtay soyundan taşınıp yerleşmiştir. (35) Kıtay sonra Saruu soyu Talaslılar, Saruu soyundan Saruu adlı köy var, Kıtay soyu Kıtay adlı köyde yerleşmiştir. (36) Döölösleri söyledim, daha kimler vardı? (37) Biz İçke-Buluŋ köyünde altmışlı yıldan itibaren yaşayıp burada çoluk çocukları büyütmekteyiz. (38) Yanımızda Lipinka adlı köy, Rus köyü vardı, doksanıncı yıldan sonra çoğu Rusya'ya taşındı. (39) İçke-Buluŋlu Koŋratlar Lipinka köyüne taşınıp, buraya yerleşip büyüyoruz, Allah nasip ederse. (40) Bizde avcılığa çıkan avcılar da var. (41) Sırt adlı vadimiz var, oraya avlanmak için çıkarlar. (42) Eski kişilerin dediklerine göre yaşam sürdürmekteyiz. (43) "Dedikodu yapma, hırsızlık yapma, kötülük yapma." dediklerini aklımızda tutup kendi çocuklarımız da büyüdü, biz de onlara eski atalarımızın söyledikleri nasihatleri anlatıyoruz, büyütüyoruz. (44) Allah nasip ederse çocuklar iyi. (45) Söylenen nasihatleri dikkate almaktalar. (46) El sanatları ile ilgili de dizgin yapan, öyle ufak tefek şeyleri yapan insanlar var. (47) Adımın anlamı. (48) Ben Çin'de doğduğumda, benden önce doğan üç(kardeşim) sapasağlam iken uçup gitmişler. (49) Sonra eskiler demişler galiba: "Nazar değiyor, adını değiştir." diye. (50) Benim ezanla koyulan isimim Bektursun imiş. (51) Onu duyduktan sonra babam: "Haydi, ömürle güreşmeye devam etsin." diye Küröş demişler. (52) Küçükken çok ağlarmışım, "Niye Küröş diye koydunuz?" diye, "başka isim bulunmadı mı?" diye. (53) Rahmetli anam da söylerdi: "Çocuğum, senden önceki çocuklar hepsi öldükleri için böyle ismini değiştirdik, böyle değiştirdikten sonra erkek kardeşin, kız kardeşin oldu, sekiz kardeşin var." derdi anam.

Turizm hakkında anlatır mısınız?

(54) Turizm son zamanlarda gelişmektedir. (55) Bizim Karakol şehrimizde kayak merkezi açılmıştır. (56) On seneye yaklaştı. (57) Yurt dışından, Amerika'dan bile gelirler, Rusya'dan çok gelirler, Kazakistan'dan da çok gelirler. (58) Kök-Cayık yaylamız var. (59) Ak-Suu sağlık tesisimiz var. (60) Allah izin verirse bu sene Cırgalaŋ'da da kayak merkezi açılıp oraya Amerika'dan turistler gelmeye başlamış. (61) Eskiden Rusya'dan gelirdi, şimdi Amerika, İsveç'ten geliyorlarmış. (62) "Yeriniz çok güzelmiş, iyimiş." diye televizyonda överler. (63) Kök-Cayık yaylasına yazın çok turist gelir. (64) Orada şelale var, şelaleye giderler. (65) Oraya boz üy dikerler, orada dinlenirler. (66) Türkiye'den, Arap (ülkelerinden) gelirler oralara. (67) Orada kısrağı sağıp sütünü sağlık için içerler. (68) Bir tedavi, on gün sürer. (69) Orada yatar, boz üyde yemeğini yiyip on gün dinlenir, sonra giderler. (70) Geçen sene, ondan önceki sene biz de tatile gitmiştik, o zaman Türkler vardı, Araplar vardı, İsrail'den gelmişler, Fransa'dan da gelmiş. (71) Tüm dünya tanımaya başladı, Allah'a şükür. (72) Döölös, Sart akenin dedikleri var. (73) Bir yıllar Moyt ake, Tilekmat ake ile bir toplantıda otururken, Moyt ake kendinden yaşça küçüklerle sohbet ederken laf arasında: "Hey bu yalanda ne ölür, ne ölmez?" (74) "Neye çare var, neye yok?" diye sormuş. (75) O anda Sart ake: "Ölene çare yok, kötüye çare yok" der. (76) Sart ake bu cevabın tam olmadığını söyler: "Ölene çare bulunur, yıkayıp beyaz kefene sarıp toprağa verirsen, çaresini bulmuşsundur." (77) "Şimdi ise kötü (insana) çare, kirli bulaşıktan yemek yedirmeyip, ravhana bindirip, ipek giydirip güzelce bakarsan da selamına selam ile cevap veremez, gerekirse kapısının önüne kadar gelen misafirin altındaki atını bile alamayan çöl sıçanları var." (78) "Bu çok kötüdür." deyince Moyt ake(ler) tatmin olmuşlar. (79) Aynı toplantıda sözü devam ederek Moyt ake Sart akeye birkaç şey daha sorarmış: "Nasıl bir insan zengin sayılır?" (80) "Evinde huzuru olan, cömert, eli açık, çocukları olan birisi zengindir." (81) "Erkek kimdir, kadın kimdir?" (82) "Erkek tohum, kadın toprak, tohum topraksız yetişmez." (83) "Bu dünyada kim yoksuldur?" (84) "Birlik beraberlik içinde yaşayamayan halk yoksuldur." (85) "Cennet nedir, cehennem nedir?" (86) "Şeriata uygun yaşarsan, emekle, alın terinle (kazanırsan), insan gibi yaşarsan cennettir (bu hayat), şeriat yolundan çıkarsan, insan gibi yaşayamazsan cehennemdir hayat." (87) "Sevinç nedir, kaygı nedir?" (88) "Sevinçten ziyade kaygı çoktur." (89) "Çocuğunun olması büyük sevinçtir, fakat onun vefat etmesi büyük bir kaygıdır." (90) "Düşman ile akrabanın farkı nedir?" (91) "Dedikodu

düşman, net söylenen açık söz akrabadır.” (92) “Bu yalanda ne verimli?” (93) “Sudan daha verimli hiçbir şey yoktur.” (94) Kalan canlıların şişmanlığı da, zayıflığı da geçidir. (95) “Tüm canlılara ömür verir, anadır su.” (96) “Bu dünyada istihkar nedir, ganimet nedir? (97) “Odun ganimet, su istihkardır.” (98) “Su olmazsa sadece bitki değil, canlılar da yetişmez.” (99) “Odun olmazsa insan hayatı devam edemez.” (100) “Ölü ile canlının farkı nedir?” (101) “Canlıyken ölü olan insan, ölü iken canlı olan insan var.” (102) Bizde tülöö[115] diye bir ritüel var. (103) Allah’a dua ederek “yağmur versin, Tanrım” diye dua eder hayvan keseriz, köyün tüm insanları ile beraber bir suyun kıyısına gideriz, hayvan keserek Allah’a yalvarırız: “Yağmur ver Tanrım, hasatını ver.” diye Allah’a yalvarır orada biribirimize su saçarız. (104) Böyle bir ritüelimiz var. (105) Adı tülö. (106) Tülö ritüelini sadece yağmur için değil, kaza bela yaşanırsa “tülö yapalım” diye, hayvan keser onun akciğerini alıp kaza geçirenin sırtına, kafasına vurup tülö yaparız, yalvararak. (107) Yaylaya gittiğimizde “eski curt[116] korusun, biz tekrar geldik” diye, bir koyun kesip atalarımızın ruhlarına diye Kuran okuruz, öyle bir ritüelimiz var. (108) Baharda ekin ekmeden önce ilk sabanı sürdükten sonra buğday saçarız. (109) “Birinci sıçan babaya, ikinci olarak kuşlara, üçüncü olarak çiftçiye” diye, bunun gibi ritüeller var.

[115] Tülöö-Adak adama, bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kurban kesip insanlara dağıtma veya kutsal olduğuna inanılan bir güce sunma. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[116] Curt- Göçüp gidilmiş, terk edilmiş yer, oba, yurt. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Adı: Şayırkül
Soy Adı: İsrailova
Doğum Yılı: 1967
Doğum Yeri: Şor-Bulak köyü
Uruu: Koŋur
Eğitim Durumu: Mesleki Teknik Lise
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Lipenka köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Lipenka köyü
Derleme Yapılan Tarih: 25 Ocak 2019

IS.K:18

(1) Men sizdergе, emi birinçĭ aytă‿turɤan maqalım. (2) Bizdĕ ŏşó göp ayăbay ɤoldonulăt, sėbʾebi baldarɤa çóŋ maːni‿berilet. (3) Atadan üç uːl törölöt deyt, atadʾan biyiʌk bala, ataɤa teŋ bala, atadanʾ gem bala. (4) Atadan biyik bala dep, bayaɤı maːnisi, aqıldu‿bolup atasínĭn al uːlu menen 'daŋqtanıp, cüzü cárıq bolŭp, barɤan cėrinde uşúnçálıɤ‿özünŭ̆n balası menen síymıqto‿nu aytat. (5) Al‿emi atası menen teŋ bala dʾegen, balası atasına oyundaɤıday bolup, atası balasína raːzı oşol manĭ̆ni tüşŭ̆ndüröt. (6) Al‿emi atadan gem bala degendin aqılı cóq balasínanʾ uyalıp, cėr‿araɤan mezgili aytĭlat. (7) Uşúl bayaɤı atadan gem bala degen sözdʾŭ̆n manisi uşúl. (8) Andaŋ giyiŋki bizdĭ̆n günümdük daɤı ɤoldoŋgon maqaldʾarıbız 'qız bar‿ŭ̆ydö qıl cátpayt. (9) Buĺ emnĕ ŭ̆çün, ba qız bar ŭ̆ydö, üy dayıíma taza‘, ire‘ttü bolŭp turuş‿ķerek. (10) Bul ba‘ qız degen üydün qutu‿bolɤondoŋ giyin, urɤa‘çí üydün qutu‿bolŭp turɤandaŋ giyin bul‿abdan çóŋ zor ma‘nige eːˑ. (11) Oşón‿çün üy taza‘, ķelgenʾ gişige süykümdü‘, gülüp cáynap tozuv‿alu‘ degen uşú qızdardʾın çóŋ mildeti. (12) Andaŋ ķiyin, qızɤa qırq üydön tıyuː (13) Bizde uşúl ayabay caĥşí qarmalat sėbʾebi qızdar gün tündöv‿eki‿cáqa baspay. (14) Özdörün qanday cėrde alıp cürüşkönün, ată‿enesinĭ̆n göp tarbiyasínan görüp, enelėrden aytĭlıv‿otŭrup qızdarɤa ene daɤı abdan çóŋ sábaq beret. (15) Oşón‿çün uşúl maqal bizge abdan ķöp aytĭlat. (16) Andaŋ giyiŋki maqal, ata asqa zoː, ene andanʾ aqqan bulaq. (17) Eː andaŋ giyiŋki maqalıbız, şáqıldaɤan cėŋeni 'üy çėçkende göröbüz, 'baqıldaɤan eçkini 'sú‿geçkende göröbüz. (18) Bul daɤı abdan çóŋ

maˈnisi. (19) Bayaɤı ge‿b̲irleri ozdorŭ menen süylög̲ön‿menen qoldorŭnan gelb̲esė, uşúl maqal aytılĭp qalat adamdarɤa, urɤaːçí adamg̲ɐ çíndıɤında. (20) Andanʾ kiyin uşáqçí ayal ekí ayíldı eriktirb̲eyt, oşóndoy‿lė bir ayíldı biriktirbeyt. (21) Asírandı balanı ayílçí ɤatın bildirėt. (22) Cámg̲ır menen 'cėr gög̲öröt, bata menen el gög̲öröt. (23) Cáɦşí söz cán erg̲itet, cáman söz cáŋ geyitet.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Benim sizlere ilk söyleyeceğim atasözü. (2) Bizde sık kullanılır, çünkü çocuklara çok önem verilir. (3) Babadan üç oğlan doğar diyor: "Babadan öte oğlan, baba ile eşit olan oğlan, babadan eksik oğlan." (4) Babadan öte oğlan manası şöyledir: "Oğlan akıllı olur, babasının yüzü gülüp oğlu ile gurur duyarmış." (5) Babası ile eşit olan oğlan: "babasının istediği gibi biri olur, babası oğlundan memnun olurmuş." (6) Babadan geri oğlan ise, akılı yok, (baba) oğlundan utanır, (utançtan) başını yere eğdiği zamanlara söylenir. (7) Babadan geri olan oğlanın anlamı budur. (8) Daha sonra günlük hayatımızda kullandığımız atasözleri: "Kız var evde kıl yatmaz." (9) Bu neden böyle söylenir, kız çocuğunun olduğu evde ev her zaman temiz, düzenli olması lazım. (10) Kız evin bereketi olduğundan, kadın evin bereketi olduğu için bunun büyük bir önemi vardır. (11) Bundan dolayı ev temiz tutmak, güler yüzlü karşılamak kızların büyük vazifesidir. (12) Ondan sonra: "Kıza kırk evden yasak." (13) Bizde bu çok iyi kullanılır çünkü kızlar gündüz de gece de dışarıda gezmezler. (14) Nerede nasıl davranmak gerektiğini, anne ve babasının terbiyesinden görüp, anneler kızlara anlatır, anne de terbiye verir. (15) Bundan dolayı bu atasözü çok kullanılır bizde. (16) Ondan sonraki atasözü: "Baba kocaman kaya, ana ondan akan pınardır." (17) Ondan sonraki atasözümüz: "Çok konuşan yengeyi boz üyü çözerken görelim, sürekli bağıran keçiyi sudan geçerken görelim." (18) Bunun da anlamı büyüktür. (19) Bazıları sadece konuşmayı bilir, ellerinden bir şey gelmezse, bu atasözü söylenir insanlara, kadınlara daha çok. (20) Ondan sonra: "Dedikoducu kadın iki köyün sıkılmasına izin vermez, aynı zamanda bir köyü bir araya getirtmez (sürekli kavga çıkmasına neden olur anlamında). (21) "Evlatlık çocuğu çok gezen (laf taşıyan) kadın ortaya çıkartır." (22) "Yağmurla yer yeşillenir, dua ile halk gelişir." (23) İyi söz neşelendirir, kötü söz can sıkar."

Resim 15

Adı: Burul
Soy Adı: Esenamanova
Baba Adı:
Doğum Yılı: 1955
Doğum Yeri: Kuturgu
Uruu: Sarılbagış
Eğitim Durumu: Lise
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Kuturgu köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Kuturgu köyü
Derleme Yapılan Tarih: 8 Şubat 2019

IS.K:19

(1) Men familám esėnamanova. (2) Atım burul. (3) Bir mĭŋ toɤuz elü̯beşinçi cílı narın oblast'ına ɤaraştuː narın ĭrayonŭna, azırqı narın ĭrayonu dep̯qoyot, tiyan̯şán deçi a̯gezde, cėrge̯tal aylında tuːlɤam. (4) Altmışínçí cíldarda oquɤa̯girdik, mektepke. (5) Oşónu cėtimiş ekinçi̯cílı ayaqtap, turmuşqa çíqtım. (6) Uşú Isí̯kölgö, oşóndom beri mına qırq̯üş cíldın cüzü boldu uşyaqta ısí̯köldün cėrin̯cėrdep, elin̯eldep, degendey cáŋşínaqay baldardı töröp, tarviyalap, cáşáv̯atabıːz. (7) Oşól anan balalıq degen̯emne. (8) Balalıq degen ötköŋ gez, eç̯qaçán balalıq ubaqtaɤı görgön, balalıɤ̯ubaqtaɤı uqqan sözdöːr, oquyalar eç̯qaçán esteŋ getpeyt. (9) Al gezde biz̧din ată enelėribiz̧ eski gişĭlėr boloːr̯ele. (10) Mektepte da oquçúbuz, uygö̯gelgende̯yin ată enenin sözün uq, tarbiyasín görçübüz degendey, ată enenin oşóndo qırɤızdın birdem̯bir̯ele birinçi maqalı degen qız̧ɤa 'qırq̯ü̧ydön tıyu dep̯qoyçú ele. (11) Al

qızɤa qanday cėrde qanday cürüştü, qanday süylöştü, qanday tamaqtı içişti, oşón‿ba:rın ayíldaɤı‿le apalarbız̧, cėŋelėribiz̧, ecėkelėribiz̧ eskertip, 'tıyíp, tıyçú cėrde degendey. (12) Oşón‿ba:rın esibiz̧ge salĭp östük. (13) Oşó ɤız̧qa ɤırq‿üydön tıyu degen söz oşó bizd'ĭn ata‿b'ababızdan beri ele geliv‿atqan söz eken. (14) Emi azırqı zaman anda zamandın ayírması oşóndo: dev‿oyloym. (15) Ată‿enelėr degen salt‿sananı abda/n bekem gɐrma:r‿ele, misálı oşó‿gezderde delė bala‿çáqa o:rup, tumo:lop qạlạt, mm oşó tumo:loɤom baldardı eç qanday doqturɤa ala‿çáppay‿le uydö oturŭv‿elė 'uçúq dep qoyor, uçúqtayt degen söz bolot‿elė biz̧din qırɤızda. (16) Qıçqaçtı ɤızartıp qoyuv‿ele, oşónu menen‿le üstüŋö degen bürküp‿turup 'terdetip cátqızĭp‿qoyot, oşón‿me:n sen gör, men gör erteŋ menen çúrqav‿oynop ketesiŋ, mekteb̥iŋe getesiŋ degendey, oşóndoy salttar b̥ar‿elė. (17) Anan mına gölgö geldim, qudayɤa şügür, altı‿b̥alanın enesi b̥oldum, üç qız, üç‿erkegim bar. (18) Biyaqtan daɤı beker cürgön cóqpuz, ömür‿b̥oyu qalqozd'un cúmuşún iştedik, altmış üş cáşqa çíqtım, azır oşóndo pėnsiyaɤa çíqqanıma azır eli altı cáşíb̥ızda çíqqandă‿lė b̥ir cėti‿segiz cíl b̥olŭp qaldı. (19) Azır pėnsiyanėr üydö, neb̥ere ɤarap oturɤan gezib̥iz oşól. (20) Qol önürçülüktŭ̆ em‿bayaɤı oqu:sún oqụb̥aság daɤı enelėrden görgön boyunçá cásáp cürö̱büz. (21) 'Quraq cásáym mm, işi‿ɤılĭp ayalɤa ķerektü· nersėnĭ̆n ba:rĭ‿le qoldoŋ gelet buyursá. (22) Anaŋ giyin anı gelgen‿menen azır andaydı atqarɤaŋgɐ göp şárt delė cóq bolup‿qaldı. (23) Misálı bizde 'örmök dep qoyŏt, örmöktü eneleribiz̧ uşúnçálıq cánaɤı cipterd'i türlöp boyov‿alıp cánaɤı örmök sóɤup, adırɤı‿ɤılıç dep, oşólord'un ba:rınĭ̆n azır unutuluv‿atpayvı. (24) Örmök sóqçú, alarɤa cárdam berip biz̧ da sóqçúb̥uz. (25) Boz‿üydün içiŋki cásálɤasín büt‿barı ele ɤolɤo cásálat da, giyiz cásáşçúb̥uz, cün sáb̥aşçúb̥uz. (26) Qırɤızd'ĭn işterin ba:rı oşóndo üyröŋgömbüz bala‿gezde. (27) Oşónu ulantı:p, bala‿b̥aqıraɤa sėp dayardaˑp, erkek baldarıma, qız̧tarıma degendey berçü oqattarın ba:rın‿ele öz qolum menen dayardap, berip, ar‿gimiz̧inin özünŭ̆n orduna oturɤuzup degendey. (28) Azır o̱şó baldarım cáşó: şártqa baylan'ıştu: rasiyada

cürüv‿ătat, oşólord᾽un baldarın baɤam, üydö oturam. (29) Emi ɤarɤand᾽ın enelėrdin ırım‿círımdarınan azır oşó cánaɤı balaḅız çírqırap ıylap qalsá, aştamay degem bar, aştap qoysó‿lė bala degen sėrgip qalat. (30) 'Til göz dep qoyuşát‿eken oşó tili tiyi:p cė‿bir bi̯rö:nün gözű̆ ötüp qalsá, bala ıylap qalat da, kişinikey baldar, oşónu aşta:p, bir‿az dem sálĭp qoyu:p uşúnday eme‿ɤılıp, eme‿ɤılam. (31) Irımdaym baldarımdı. (32) Emi menin qolum‿emes, umay ene, büḅü batma zu:ra enenĭ̆n qolu:, sáɤa gelgen bala, içi cámaŋgɐ getsin, aqqan sú menen getsin, aydarım cėl menen getsin degendey sözdördü aytıv‿ırımdaysíŋ da. (33) Başínan sú: tegeretip çáçmay degen bolot bizde, alıs sápardan gelgende başínan sú: aylantıp çáçílat. (34) Emĭ̆ qırɤızda degen toltura sálttar ḅar, uşú qoldonçúları azırınçá oşólor.

Makal lakap bilesizbi?

(35) Maqal‿laqaptardan bilem emĭ̆ bayaɤı sözķö, söz gelgende, sözgö 'cáraşá aytılat. (36) Misálı üydö ḅa:tır, có:do có:q dep qoyŏt, ge‿bir cánaɤı erkek baldar emerek bolot da, üyündö ɤıyín, tıştan eş nersė ɤolŭnan gelbegenderge. (37) Cáḫşí‿ɤız cáqadaɤı ɤundu:z dep‿qoyot. (38) Üyün taza‿ɤarmaɤan cáḫşínaqay ɤızdardı. (39) Cáḫşí u:l asmandaɤı cíldız dep. (40) Toltura‿le maqaldardı bilem, mĭnday söz gel‿atqanda‿le ɤoşúp ketpesė. (41) Cámandın üyündö barqı‿cóq talada qoş baraqatı‿ḅar dep‿qoyŏt. (42) Daɤı emne‿degen toltura. (43) Özümön ulu: baykemdin cóldoşú cėŋem aytar‿elė da, ŏşó oşóndo men uşú bir o/n, om‿bírdegi sėkelėk qız bolsóm gerek. (44) Baya cėŋem goynŭna cátam da geçinde, baykem sáldatqa‿get᾽ĭ̆p qaldı, cėŋemdi alĭp qoyuv‿ele. (45) Anan erteŋ menen turɤanda‿le, ay ɤız̧ sėn tündö birdeme sėzdiŋbi dep‿qalat. (46) Ay cóq cėŋe töşökö başím tiyse‿lė uqtaym da geçke oynoɤon cánım. (47) Oy tündö tünü menen meɤan taqır uyqu ḅerḅey‿ɤoydu, butuḅuzd᾽ŭn ayaɤına turuv‿alıp aylánayín ızı‿çú:, 'qadımkidey qomuz çėrt, qıyáq tartat deyt, işĕnesiŋerḅi uşúɤa. (48) Qomuz çėrt, qıyáq tartıp, uşúnçá, taŋ‿atqançá ırdap çíɤıştı deyt. (49) Bayaɤı geç, qayra ertesi geç girgende‿le e: uşú men uɤup cátayín dev‿ele dalayɤa çėyin giçine

çídaym, tiɡ cèŋem görüɡöŋgöndü göröyün, tiɡi uɤulsă uɤayín dep. (50) Eşteke cóq, men uqtap‿qalam qayra‿le cèŋem ertesi oşónŭ aytat, buɡün mintĭp alƀarstı‿basĭp anaŋ giyin ay sá/lsíɤın ay dev‿ele uşintip cèŋem aytĭp qalçú da. (51) Anan bi̯r‿ɡünü baykem sáldattan geldi. (52) Anan şópur ƀoluv‿işte̯p‿qaldı. (53) Şópurd'un oqusún oqup getken da, ɡetkiçė, anaŋ giyin cèŋem, men bolup tiɡi narın şá:rdan ayílɤa gel‿ataƀız da, cáyqı ķanĭķulda baykemderdikine cürüv‿anan ayíldı ɡözdöy gel‿ataƀız anan tiɡindey e:n cèrde qoy sáraylar bolo:r‿ele da. (54) Anaŋ giyin bir birinçi sáraydan ötüv‿anan, ekinçi sárayɤa cèteƀere:rde‿le baya sáraydın eşèɡi, al‿ɡezde malçín ba:rı cáyloɤo göçkön‿uƀaq, gişi cóq‿gez. (55) Anan‿ele cálbırttaɤan ot küyüv‿atat da, emĭ men emi daɤı ele giçir... göp bayqaƀym da, baykem cèŋemder bayqap ķel‿atat da, anaŋ giyin, ay tetiɡi sárayda ķöçpöɡön kişi ƀar‿oqşóyt, ķöçö‿lèɡ‿oqşóyt qoyçúlardan, ot küyüv‿atat dep oşẹntíp qalĭştı. (56) Anaŋ giyin baykem maşíneni burup barıp, görö‿ɡeteli gimder bar boldu‿ken emetsė çáy‿içė‿ɡeteli deɡen sıyaqtanĭp tiɡi maşíneni burup barıv‿atpayvı. (57) Anan oşóntip tiɡi azır‿le qoro:n ortosúnan ot küyüv‿atpadı‿ƀele qayda dev‿ele bayaɤı tiɡ ottun‿ordun izteşèt da. (58) Üydüm barı címcírt qaraŋɡı, anan bayaɤı ot küyüv‿atqan cèrdi bolcóldosó oşó sáray menen tiɡi qoyçú cáşaɤan üyd'ün ortosúnan güyüv‿atqan eken da emĭ bayaɤı çóŋ‿elė alo:loɤon ot bolupçú. (59) Anan oşó bayaɤı arı‿ƀasíp izdep, beri‿ƀasıp izdeşiv‿ele anan bi̯r‿uƀaqta deɡen mĭnday özdörünö cáman sezim payda‿ƀolup ketti ŏqşóyt. (60) Ay bul cön‿ot‿mes qo, bul bir cánaɤı alƀarstınĭn cáqqan otu turƀayƀı dep oşóndon qayra maşineɡe tüşkönçö‿şaşíp oşó ɤaçqanıƀızdı bilem da. (61) Bi̯roq gözdörünö eş‿nersė görümböptür, bi̯roq bayaɤı 'ottu ulap barıv‿oşól ottun cálını alıstan görünüv‿oşón barɤanĭn bir bilem da. (62) Oşól öttü ƀaşímdan kişĭnekeyimde. (63) Özüm toɤuzunçú ķĭlassta oqup cürɡön gezim ɡo deym, toɤuzunçŭ‿ķĭlasta oqup cürɡön gezim anan göçödöɡü ɤızdar menen‿le getip barataƀız, biyaɤımda da törtᵕbeş qız, biyaɤımda da tört‿beş qız. (64) Getip baratsáɤ‿ele astıƀı̯zdan bir aq‿ķöynök, eleçėk, oşó‿ɡezde

eç͡kim eleçėk taɤınçí͡mes da oşó cėtmişinçi cíldarda, bir apa gelatat da astıb̥ı̯zdan, anaŋ giyin qolunda tayaŋgɐn tayaɤı͡b̥ar. (65) Anan oşó͡gişi gelatıv͡ele baya beş͡altı ɤız şáraqtap şúraqtav͡ele cáş gezde birdemeni aytıp qatqırıp baratsaq͡kerek. (66) Anan tayaɤı menen meni͡mintip toqtotup, ortodo gel͡atqam, toqtop qaldım. (67) Berki ɤızdar mınday͡mınday turup qaldı, ay balam dedi, tetigi oşó͡gezde bir magazindin at᾽ın ayttı da, oşóndon çíqqanda senin başíŋdan ayab̥ay cárqıraɤan bir cíldız güyüp geldi. (68) Sėn uşúnuŋdu bek͡qarma, oşóreki cíldızdı uçúrb̥a, ɤaçírba geleçėkte abdan cáɧşí belgi dev͡oşėnti. (69) Anan aya'b̥ay ɤatqırıp güldük bayaɤı gempirge, anda emne bayaɤı emege ateyizimge ayab̥ay súɤarĭlıp qalɤambız da a͡gezde. (70) Tigi gempir tigintiv͡atat dev͡anı şíldıŋdav͡emetip anan mĭnday ötüp͡kettik. (71) Anan᾽ giyin qantkeni͡menen menĭn atım aytılıv͡atat da, anan aqırın arqamdı burulup qarasám oşól apa cóq, oşól apa oşóndo͡yi̯n gözümö bir da cólu görüŋgön cóq. (72) Oşól 'eleçėk giygen gempir b̥olçú oşól. (73) Oşónu b̥ir gördüm uşúl cáşó꞉mdo. (74) Oşól anaŋ giyin andam başqa taŋ gɐlıştu꞉ oquyalardan, mayda͡barattarı bir͡tov͡ele b̥olup ketti anan giyin alb̥arstı menen özüm betme͡b̥et görüşkön cóqmun. (75) Uqtum cánaɤınday özümdün bir tuɤandarımdan.

Cer suu tayıyt degen emne?

(76) Cėr sú꞉ tayıyt degen emi boureki pagodaɤa cáraşá b̥olot. (77) Cė gün qurɤaqçíl b̥olup͡qalɤanda cė ötö͡le cá꞉nçíl b̥olup qalɤanda ötöt da alçí. (78) Oşóndo delė bayaɤı ɤuday͡ta꞉laɤa síyınıv͡ele, qurɤaqçílɪɤ͡ub̥aqta cá꞉n súrayt, cá꞉nçíl ub̥aqta bayaɤı gün súrayt degendey, cárıqçílıq. (79) Oşól oşó eldin tilegi, batasí qab̥ıl bolot qadımkidey͡lė. (80) Mına azırqıɤa çėyın elė tayílıv͡ele oşó ayílda, ɤudurɤu ayílda͡delė. (81) Mal sóyot, qan çíɤarat, uru꞉ uru꞉ b̥olup, bir uru birden mal sóyŭp tilenet da, bir uru꞉ɤa birden mal sóyulat. (82) Oşónu ɤadımkidey cárdam ber dep cárdanĭp turup bata͡ɤılıp qudaydan cánaɤı súray turɤan suro꞉sún súrap, oşó tigi qab̥ıl ɤıl tilegib̥izdi tigi͡b̥u dev͡anan mal sóyulup, oşól cėrden degen sáqaldu꞉lar quran͡oqup ötköndörgö.

(83) Anan tamaɤın bolsó oşóntip taratı˙v‿elg̲e, uşúnday tülölördü berip turat. (84) Azır da berip tŭrat. (85) Mına bıyíl quday‿buyursá cázda, taqay may‿ayínda berilet da, bul cėrde, oşóndo‿le gündün qurɤaq bolo:ru cė cá:nçíl bolo:ru bilĭnip qalat. (86) Oşónu cėr‿sú tayíyt dep‿qoyot, tülö: da, qırɤızçá tülö: dep qoyot.

Dagı emne ırım círımdarıŋız bar?

(87) Irım‿círım, çóŋ eneleriḇizdin cólun cóldop, mınoɤu baldar çóçúp qalsá˙, it ürü˙p cė başqadan, bir nersėden cürög̲ü tüşüp qalɤanda, cürög̲üŋ götöröt, cáḫşínaqay‿ɤılıp. (88) Aç qarın dep qoyot, aç qarın götöröt andaŋ giyin cíldız tolɤondo dep oşó‿g̲ezde g̲götöröt. (89) Başí‿g̲özü o:rup qalɤan gişĭlerdikin teŋdep, mına azır sátırsėniya dep qoyot‿eken mına oşónu, 'teŋ menen‿le ayíqtırıp qoyçú. (90) TeӀŋ deg̲en söz bo͡ureki me:ŋdin bir cáɤına o:p getken sátırseniya dev‿atpaybvı, me:ŋ bir cáɤına o:p qalat‿ken da, oşó 'teŋdeg̲en gezde me:ŋ orduna tüşöt‿ken. (91) Oşónu teŋ dep qoyŏt‿ken qırɤızçá. (92) Anı tig̲i orusçá sátırseniya dev‿atpayvı. (93) Oşóndon qadımkidey başíŋ basílıp‿qalat. (94) Cürөŋündü g̲ötörsö, cürög̲ün orduna g̲elet.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Benim soyadım Esenamanova. (2) Adım Burul. (3) Bin dokuz yüz elli beş yılında Narın bölgesindeki, Narın ilçesine, şimdiki Narın ilçesi, eskiden Tyan Şan denilirdi, Cerge-Tal köyünde doğdum. (4) Altmışlı yıllarda okula başladık, okula. (5) Yetmiş iki yılında mezun olup evlendim. (6) Isık-Köl'e (gelin geldim), o zamandan beri kırk üç sene oluyor, Isık-Köl'ü memleket bildim, halkını halkım bildim, güzel çocukları doğurup, (onlara) terbiye vererek yaşamaktayız. (7) Öyle işte, çocukluk nedir? (8) Çocukluk geçmiş çağ, çocukluğumda gördüklerim, duyduklarım, olaylar hiçbir zaman unutulmaz. (9) O zamanlarda bizin anne ve babalarımız eskilerdendi. (10) Okulda okurduk, eve geldikten sonra anne ve babanın sözünü dinler, terbiyesini alırdık, o zamandaki Kırgızların önemli atasözü: "Kıza kırk evden yasak." derlerdi. (11) Kıza nerede nasıl davranılması gerektiğini, nasıl konuşmak gerektiğini, yemek nasıl yenmesi gerektiğini, bunların hepsini köydeki annelerimiz, yengelerimiz, ablalarımız hatırlatır, gereken yerde yasaklardı. (12) Onların hepsini aklımızda tutarak büyüdük. (13) "Kıza kırk evden yasak" sözü bizim atalarımızdan beri gelen söz imiş. (14) Şimdiki zamanla o zamanın farkı işte bunlar diye düşünüyorum. (15) Anne ve babalar geleneklere sağlam bir şekilde tutunurlardı, örneğin o zamanlarda da çocuklar hasta olurlardı, hastalanan çocukları hiçbir doktura götürmeyip, evde oturarak uçuk derlerdi, bizim Kırgızlarda. (16) Kıskaçı ateşte ısıtıp, üzerine serperek terletir ve yattırırdı, bundan sonra sabahleyin hiç bir şey olmamış gibi oyuna koşarsın, okuluna gidersin, böyle gelenekler vardı. (17) Sonra göle geldim, Allah'a şükür, altı çocuğun anası oldum, üç kız, üç erkek çocuğum var. (18) Burada da boşuna zaman geçirmedik, ömür boyu kolhoz işinde çalıştık, altmış üç yaşındayım, emekli olduğuma yedi sekiz sene oluyor, elli altı yaşımızda emekli olmuştuk. (19) Şimdi emekliyim, evde, torunlara bakıyoruz. (20) El sanatlar okulunu okumadık ama analarımızdan gördüklerimizi yapıyoruz. (21) Kırkyama yaparım, kadınların ihtiyacı olan her şeyi yaparım. (22) Ondan sonra şimdi öyle bir şey yapmak için pek şart olmuyor. (23) Örneğin bizde örgü denilir, analarımız o ipleri çeşitli renklere boyayıp örgü yaparlardı, "adırğı kılıç" diye bunların hepsi şimdi unutulmaktadır. (24) Örgü yaparlardı, onlara yardım ederek biz de yapardık. (25) Boz üyün iç parçaları hepsi elde yapılır ya, keçe yapardık, yünü dövüp kabartırdık. (26) Yöresel işlerinin hepsini öğrenmiştik çocukken. (27) Onu

devam ettirip çoluk çocuklara çeyiz hazırlasım, erkek çocuklarıma, kızlarıma verilecek eşyaların hepsini kendi ellerimle hazırlayıp verdim. (28) Şimdi çocuklarım yaşam şartlarından dolayı Rusya'dalar, onların çocuklarına bakarım, evdeyim. (29) Yaşlıların ritüellerini şimdi, çocuklarımız sürekli ağlarlarsa, aştamay diye bir ritüel var, aştamay yapılınca çocuk gerçekten rahatlar. (30) Dil göz derler, birinin dili dokunup veya nazarı değerse çocuk ağlar sürekli, küçük çocuklar, o ritüeli yapıp, süreler okuyup şey yaparım. (31) Ritüel yaparım çocuklarıma. (32) "Benim elim değil, Umay ananın eli, Bübü Batma Zuura ananın eli, sana gelen çocuk, içi kötüye gitsin, akar su ile gitsin, yel ile gitsin." diyerek yaparsın. (33) Kafasının üzerinde kâsede su gezdirmek var, uzaklardan geldiğinde kafasının üzerinden su gezdirilir sonra onu dökerler. (34) Kırgızlarda birçok gelenek var, kullanılanları şimdilik bunlar.

Atasözü, deyim bilir misiniz?

(35) Atasözü, deyimleri bilirim, konuşurken yerine göre kullanılır. (36) Örneğin: "Evde bahadır, düşmanın karşısında yok." derler, bazı erkek çocukları şey olurlar, evde böyle sözde güçlü, dışarıda hiçbir şey ellerinden gelmez. (37) "İyi kız yakaya serilen samur (kürkü)" derler. (38) Evini temiz tutan, iyi kızlara denilir. (39) "İyi oğlan gökteki yıldız" diye. (40) Çok atasözü bilirim, böyle konuşurken yeri gelince kullanılır. (41) "Kötünün evinde değeri yok, dışarıda bereketi var." derler. (42) Daha çok şey var. (43) Benden büyük olan abmin karısı, yengem söylerdi, o zaman ben on bir yaşlarındaki kız idim. (44) Geceleyin yengemin yanına yatardım, abim askerliğe gitmişti, yengemle evlendikten hemen sonra. (45) Sabah kalktığında: "Hey kız, sen geceleyin bir şey hissettin mi?" derdi. (46) "Hayır yenge.", yastığa başım değdiği an uyurdum, sabahtan akşama oynadığım için. (47) "Geceleyin beni hiç uyutmadı, yatağın sonunda durarak gürültü (yapıyorlar), bildiğin kopuz çalar, akordeon çalar." diyor, inanır mısınız buna? (48) "Kopuz, akordeon çalıp sabaha kadar şarkı söylediler." diyor. (49) Geç, bir sonraki günü tekrar gece olduğunda "Ben duyayım." diye bir süreliğine dayanırım, "Yengemin gördüklerini göreyim, onun duyduklarını duyayım." diye. (50) Hiçbir şey yok, ben uyuya kalırım tekrar, sabah yengem tekrar aynı şeyleri anlatır: "Bugün şöyle albarstı musallat oldu." derdi. (51) Bir gün abim askerden döndü. (52) Sonra şöför olarak çalışmaya başladı. (53) Şoförlüğü okup gitmişti, (askerliğe) gidene kadar, ondan sonra yengem, ben Narın şehrinden köye geliyorduk, yaz tatilini abimin evinde geçirip sonra köye geliyorduk, ıssız yerde koyun

ahırları olurdu. (54) Birinci ahırı geçtik, ikinci ahıra yaklaştığımızda, ahırın kapısı, o zamanlarda çobanlar yaylaya taşındığı zaman, kimsenin olmadığı zamanlar. (55) Sonra ateş yanıyor böyle, ben de pek fark etmedim, küçüktüm, abim ile yengem farketmişler, sonra: "Oradaki ahırda (yaylaya) henüz taşınmayan birileri var galiba, daha taşınmamışlar, ateş yanıyor." dediler. (56) Sonra abim direksiyonu çevirip: "Bir bakalım kimler varmış, olmazsa çay içelim." diye arabayı çevirdi. (57) "Daha şimdi avlunun ortasında ateş yanıyordu." diye ateş yerini aramaya başlarlar. (58) Evde sessizlik, karanlık, ateşin yandığı yeri bulmaya çalıştıklarında ahırla çobanın evinin ortası yanıyormuş, büyük alev olarak. (59) Orayı arayıp, burayı arayıp bir anda kendilerinde kötü bir his oluştu galiba. (60) "Bu basit bir ateş değil, bu albarstının yaktığı ateşmiş." diye arabaya hemen binerek kaçtığımızı biliyorum. (61) Fakat gözlerine hiçbir şey görünmemiş, fakat ateşin uzaktan göründüğü yere gittiklerini bilirim. (62) Küçükken öyle şey yaşadım. (63) Dokuzuncu sınıfta okuyordum galiba, sokakta kızlarla gidiyorduk, bu tarafımda dört beş kız, bu tarafımda da dört beş kız. (64) Giderken önümüzden beyaz elbiseli, kafasına eleçek[117] o zamanları yetmişli yıllarda kimse eleçek giymezdi, bir yaşlı kadın geliyor karşımızda (bize doğru), elinde de asası varmış. (65) O yaşlı kadın gelirken beş altı kız kahkaha atıp, bir şeyler konuşarak gidiyorduk galiba. (66) Asası ile beni böyle durdurup ortada geliyordum, durdum. (67) Diğer kızlar da şöyle durakaldılar, "Hey, çocuğum" dedi, o dönemdeki bir marketin ismini söyledi: "Oradan çıktığında senin kafanın üzerinde çok parlak bir yıldız yanıyordu." dedi. (68) "Sen bunu sağlam tut, o yıldızı uçurma, kaçırma, geleceğin için çok iyi bir işarettir." dedi. (69) Bayağı kahkaha güldük o kadının dediğine, o zamanlar ateizmin zirve yaptığı dönemlerdi. (70) O kadınla böyle alay ederek geçtik. (71) Nasılsa benden bahsediliyor ya, sonra yavaşça arkaya dönerek baktığımda o kadın yoktu, ondan sonra da hiçbir zaman gözüme görünmedi. (72) Eleçek takmış kadındı. (73) Hayatımda bir defa gördüm. (74) Başka böyle şaşırtıcı olaylardan, ufak tefek olaylar çok oldu, albarstı ile yüz yüze gelmedim. (75) Yakınlarımdan duydum.

"Yer ve su tayıt"[118] nedir?

[117] Eleçek-Kırgız kadınlarının millî başlık türü. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[118] Cer-suu tayı - yer-su tanrısına kurban vermek. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.I, s.718.

(76) “Yer su tayıt” bu havaya göre olur. (77) Kuraklık olduğunda veya aşırı yağmurlu olduğunda gerçekleşir. (78) O anda Allah’a tapınır, kuraklık olduğunda “yağmur yağsın” diye dua edilir, aşırı yağmurlu zamanda “güneş çıksın” diye dua edilir. (79) Halkın dileği, duası kabul olur. (80) Şimdiye kadar yapılıyor o köyde, Kudurgu köyünde de. (81) Hayvan keserler, kan çıkartırlar, soylar kendi içinde, bir soy bir tane hayvan kesip dua eder, her bir soy birer hayvan keser. (82) “Yardım et.” diye dua eder, Allah’tan isteyip “Dileğimi kabul et.” diye hayvan keser, orada yaşlılar Kuran okurlar. (83) Yemeği de dağıtırlar halka, böyle adaklar adanır. (84) Şimdi de yaparlar. (85) Bu sene nasipse baharda, her zaman Mayıs ayında yapılır, burada, o zaman bilinir havanın kuru veya yağmurlu olacağı. (86) Ona “cer su tayıyt” derler, Kırgızca da tülö denilir.

Daha hangi ritüelleriniz var?

(87) Ritüeller, nenelerimizin yoluna devam edip çocuklar korktuğunda, köpek havladığında veya başka bir şey olduğunda, bir şeyden korktuğunda, yürek kaldırırlar, iyi bir şekilde. (88) “Aç karın” denilir, aç karnına kaldırılır, ondan sonra “yıldız dolduğunda” diye bir zamanda kaldırılır. (89) Başı ağrıyanları denkleyip şimdi sarsıntı derler ona, bunu denkleyerek iyileştirirlerdi. (90) Denklemek demek, beynin bir tarafa kayıyormuş, denkleyince beyin yerine gelirmiş. (91) Ona Kırgızcada “teŋ” derler. (92) Rusçada sarsıntı deniliyor ya. (93) Bunu yapınca baş ağrısı geçer bildiğin. (94) Yüreğini kaldırınca, kalbin yerine gelir.

Resim 16

Adı: Kümüşay
Soy Adı: Kurmanova
Doğum Yılı: 1949
Doğum Yeri: Kuturğu
Uruu: Alseyit
Eğitim Durumu: Ortaokul terk
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Kuturğu köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Kuturğu köyü
Derleme Yapılan Tarih: 8 Şubat 2019

IS.K:20

(1) Atım gümüşáy, qurmanıvamĭn, qurmanǫvamĭn da emi men‿degen çóŋ atamd'ın familesindá, a biyaqa gelgende‿y'in babaşeva dep qotoruluv‿alʏam, cóldoşúm familesine. (2) Özüm ondu‿bütköm, sárĭ‿b'ulaq aylında, gorki ĭşkolunda. (3) Ată‿enem malçí‿boldu'. (4) Özüm on‿eki bir‿tuʏan'mın. (5) On‿eki bir‿tuʏan oşóndo, üç qız, toʏuz erkekpiz̧. (6) Baldardın 'eŋ ulusú mem‿bolom. (7) Balalıq çáʏımda bolsó ată enem menen goy baʏıştım, anan bizde ayílda degen apiyim otoçúbuz, gö:p cíl apiyim otoduq. (8) Baldar menen emelerge degen mınday sėmyası göptörgö sóldu göp bölŭp taştap qoyçú. (9) Bir‿tuʏandarĭm menen oşó apiyim otop çóŋoydum. (10) Andaŋ giyin ondu bütköndöŋ giyin özüm cirma cáşímda oşó qudurʏu aylĭna geldim, gelĭn‿bolŭp. (11) Gelgende‿le 'bir cuma ötpöy turup qalqozd'un uyun sá:p kettim. (12) Oşó qalqozd'un uyun degen círma‿beş cíl sá:dım. (13) Cėti balanĭn enesimin, üç erkek, tört

qız. (14) Baldardˀĭn baːrı öz cáyında, turmuş qurup, özünŭ̆n turmuştarın taːp ketˀişken. (15) Andaŋ giyin pènsiyaɤa çíqqandaŋ giyin qol önörçülŭ̆kö ötüp‿kettim, sámauçķamın. (16) Çóŋ enem gıyín gişi‿bolçú. (17) Ayavay degen cádaɤalsá degen terĭ̆ni aşátıp tufli da ultarçíː, ötük da tikçi, ton tikçi, tiştèp. (18) Oşón cólun‿cóldop, emĭ̆ anday qılbasám da emi şírdaɤ‿oyˀɤondu bilem, sóqmonu bilem, cóːluq sóɤom, sáyma sáydıq göbünçö, quraqtˀı‿ɤuraym, qanday bolbosún baːrın degen türlöntüp. (19) Oşó oşóntip, uşú‿boydon uşúlˀ cèrde bayaɤı mınday, bayaɤı bizde degen ene ătalar aytˀĭp qoyçú, oy bürönŭ̆n üyünö girgende mintip, qızın görüp, oy enesinˀ görüp qızın al degen emĭ̆ maqal bar da, emĭ̆ enesi qıyín, cáḫşí bolsó anan qızın gelin qılıv‿alĭ̆şát eken da emĭ̆ çíndap ķelgende. (20) Emĭ̆ oşóndoy şárttaɤa tuş bolduɤ‿anan biz delè degen bayaɤı özübüz süyüv‿özüm tiygen cóqmun distvitilna, bizdi degen ala‿ɤaçíp ķeldi. (21) Özüm cóldoşúm süygöŋ gişime barɤan cóqmun. (22) Uşú cèrde mına cèti balanĭ̆n enesi‿bolup oturup qaldıq. (23) Bizdˀin qızdar uşŭnday‿eken da, ala‿ɤaçíp ķelsè oturmay zakon eken. (24) Azırqılar oturbay‿ɤalsín. (25) Azırqı zaman başqa. (26) Süygönüm başqa‿bolçú dep gete‿vermek. (27) Oşèntˀĭpˀ çóŋoyduq mınakey. (28) Emne dev‿aytsám maqaldı, biroq çóŋ enem ayăbay qıyíŋ gişi‿bolçu. (29) Oşó mınday sözdördü aytçí da, balam, cáḫşínın qulaɤĭ̆ uqpayt, gözü‿görböyt, oşónu cáḫşí deyt dev‿aytçí. (30) Maɤa oşóndoy sözdördü aytçí. (31) Al èmne‿sèvepten uşúnday‿aytqan‿eken dev‿oyloçúmun da, bul emne üçün gözü‿görböyt anan qulaɤı uq... (32) Akazsá gözü görbösö, gözü‿görgöndü aytpasá, qulaɤı uqqandı aytpasá oşó‿gişi cáḫşí‿bolot‿ken da. (33) Anan cètelep cürüp mınday deçi da, aʌy balam, özü toqsón, sèksèŋge çíqtı ɤo, oşó‿gişi anan mintip qoyçú, aqırqı zamandı sèŋ görösüŋ go balam, biz görböy‿ɤaldıq deçi. (34) Emi aqırqı zamandı biz delè görgön cóqbuz emi çíndap, görböy‿lè turabız, men delè cètimişke çíɤıp qaldım oşó, enem cáşına geltam men delè, çóŋ‿enem cáşína barıp‿qaldım men delè. (35) Anan göʌp nersèlèrdi ayăbay üyrötkön bolçú. (36) Meni göv‿üyröttü. (37) Oşó çóŋ‿enem arqası menen çiy

sóqqondu üyröndüm. (38) Çóŋ̑nem arqası menen örmök sóqqondu üyröndüm. (39) Örmök̆ sóqçúmun bi̯roq degen oşó biȓele cúmuşún azır uşú̑güŋgö çėyin ökünöm da. (40) Örmöktü baylaɤandı bilb̯eym. (41) Oşóndo çiyge baylaçí da, erkek, urɤaçí̑ɤılıp baylav̑anan çúrqap berçimin. (42) Özüm degen oşóndo 'beş cáşímdȃle çiyge çúrqaçímın. (43) Çóŋ̑enem ayab̯ay işmeker gişi̯b̯olçú. (44) Anan to:ɤo çíɤıp, to:don gelip, to:b̯urçáq terip kelĭp anaŋ giyin ışta:p, cánaɤı çánaş cásáçí, cánaɤı uydu sá:ɤan, gönöçök cásáçí, uşúlardı cásáɤan gempir b̯olçú da. (45) Oşólord̕u qara:p and̕ayín oşólordun birö:nŭ̆ cásáɤan cóqmun, biroq bizdin ub̯aq çáqȃb̯olup ketti. (46) Qadımkidey 'qaşíq çápçí, 'tab̯aq çápçí, uşúnday işmeker gişi̯b̯olçú. (47) Bi̯roɤ̑alard̕ĭn cúmuşún qılɤan cóqmun. (48) Bi̯roq qara:p qızıqçímın. (49) A bizd̕in ub̯aɤıb̯ızda anday ujė cásálb̯ay ɤaldı da, anı uyat k̆örçü. (50) Göp nersĕler uşú üyröndüm, enem 'ayab̯ay qıyín gişi̯b̯olçú distv̕itiln̕a. (51) Oşól, oşẹnt̕ip çóŋoyduq. (52) Atam mal b̯aqçí, enem azır delė b̯ar, enem toqsóŋgo çíqtı. (53) Atam ertȇgetip qaldı. (54) Bi̯ȓtu:ɤandarım ba:rı̑b̯ar, cáh̯şí. (55) Ba:rı öz cáyínda, erkek bi̯ȓtu:ɤandarıb̯ız göb̯ürök. (56) Cáh̯şí turŭ̆şát ba:rı̑le. (57) Eŋ̑ele naçárı mem bolsóm gerek. (58) Men azır delė oşó, bul oh̯sóş men de giçi b̯alam rasiyada. (59) Bir balasín degen bir cáşqa çíqqanda taştap ketken, azırqı girgen balanı. (60) Andaŋ giyinki qızı degen mına üçtön törtkö getti, oşónu beş ayínda taştap getti. (61) Beş aylıq balanĭ̆b̯aɤıp çóŋoyttum da. (62) Oşó mına oturab̯ız uşinti:p qoyup degen. (63) Özüm azır delė qŭ̆raq quraym. (64) Azır delė birdeme ɤılam, otura albaym. (65) Tınç oturu· cóq. (66) Baldardı da baɤıp, tigini da cásáp, munu da cásáv̑ele ŏturab̯ız. (67) Có:luqtu göp sóqtum, momday có:luqtu göp sóqtum ayăb̯ay. (68) Tıvıttan. (69) İyrip, sóqmo göp sóqtum. (70) Emi alar degen zak̆az bergen gişĭler alĭp̑kelĭp beret da, sóɤup ber dep. (71) Azır emi düköndö ba:rı paydȃb̯olŭp qaldı. (72) Ba/rı̑b̯ar düköndö. (73) Bizdin tegeregib̯izde bicėrde oy̑b̯ulaq bar, bucėr degen aldayár urusú dep̑qoyot bular degen qırɤızçá, naqta qırɤız, biyaqta orus göp cóq. (74) Qalhoz, frunzada degen orus delė b̯ar, balɤarı dȃb̯ar,

qazaʏı da‿bar. (75) A cėrde baːrı‿bar biyaq cáʏıbızda. (76) Ortosúnda bizdiki delė balʏar delė bar‿bolçú. (77) Azır balʏarıbız cóq. (78) Bir ele tütün gɐldı. (79) Orus bar, qırʏız oy‿bulaqtˀın baldarı gövü gelĭp, ujė orustardˀın üylörün eːlep oşó, oşólor cáşáp qaldı azır orustar getiv‿atat.

Turistter kelebi?

(80) Turister gelveyt. (81) Biyaqa gelveyt turister. (82) Murun biz kişinekey geziбizde sárĭ‿bulaqtın aşúsúnan turister aşçí. (83) Azır biyaqtan aşpayt qo ʏudurʏu alıs oqsóyt. (84) Oşó degen tigi emeden aşqanda ıraʏıraːʏ‿oqsóyt.

Köl daʏı alısıraak ee silerden?

(85) Cóːq, bizge göl naborot cáqın. (86) Turister göp gelet. (87) Oşó gölgö barsáq cánaʏı negir baldar göp cürŭptür. (88) Bir cólŭ‿barsáq gölgö aylanayín to/ltura, baːrĭ degen, baːrıbız ele taŋ gɐla‿ʏaradıʏ aylanayín degen, ayбay qızıːq körünöt‿ken bizge, 'qap‿qara bоluv‿ele turuşsá‿le, бarıbız qudaːy dep qaldıq, bul qaydan gelgen dep. (89) Oşó degen mou qırʏıstaŋgɐ bıyíl eme gelgen turбaybı, cánareki oynoʏondor. (90) Boķus, anı‿munu oynoʏondor gelişti ʏo bir oynoştu ʏo, oşó gezekte gelip gölgö bir top es‿alıp ķetişip bizdˀin drujbaʏa.

Es aluuçu caylar bar da?

(91) Ba/r es‿alçú cáy, bizde cáђşí eŋ aqırqı pansianat. (92) Drujba degen.

Tuşoo kesüü barbı silerde?

(93) A tŭşó‿gesü бar. (94) Al sözsüz al. (95) Tŭsónu gesėбiz, baldarıбız cáŋıdan basíp‿ķel‿atqanda, qara cipti eşiv‿alĭp elde degen, maldı degen qolŭnanˀ gelgender mal sóyot, qolŭnan gelбegender tamaʏın cásáv‿alıp, baldar çúrqap, tŭşó‿geseбiz, qadimkidey. (96) Al ată eneden qalʏan sált ta. (97) Anı degen tŭşó gessė, baldar degen oşó cáђşí бolot, cólu açíq bolot dev‿oşóntiv‿aytĭşát‿ken. (98) Oşón cólŭn‿cóldoyбuz.

(99) An‿üstŭnö bicerde degen orus göp cáşáp, bizde ĭşk̲ol qudurɤuda orus ĭşk̲ol. (100) Qırɤız ĭşk̲ol cóq. (101) Orusçá oquşát. (102) Oy‿b̲ulaqtıqı delė biyaqa geliv‿oqutuv‿atĭşát. (103) Azır emne orusçá oquta b̲ız deşip. (104) Elder uşú bizdin ɤudurɤuɤ ̓a ɤızıɤat ta gövünçö.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Adım Gümüşay, Kurmanova'yım, bu dedemin soyadı(nı taşıyorum), buraya geldiğimde Babaşeva olarak kocamın soyadını almıştım. (2) Onuncu sınıfı bitirdim, Sarı-Bulak köyünde, Gorkiy okulunda. (3) Anne ve babam çobandı. (4) On iki kardeşiz. (5) On iki kardeş, üç kız, dokuz erkek. (6) Çocukların en büyüğü benim. (7) Çocukluğumda anne ve babama koyun yetiştirmeye yardım ettim, sonra bizim köyde afyonun gereksiz otlarını ayıklardık, uzun yıllar yolduk. (8) Ailesi büyük olanlara çok bırakırlardı. (9) Kardeşlerim ile beraber afyonun gereksiz otlarını yolarak büyüdüm. (10) Onuncu sınıfı bitirdikten sonra yirmi yaşımdayken Kudurgu köyüne geldim, gelin olarak. (11) Geldikten sonra daha bir hafta geçmeden kolhozun ineklerini sağmaya başladım. (12) Kolhozun ineklerini yirmi beş sene sağdım. (13) Yedi çocuğun annesiyim, üç erkek, dört kız. (14) Çocukların hepsi kendi kendine, evlendiler, kendi yollarıyla gittiler. (15) Emekli oldukta sonra el sanatlarıyla uğraşmaya başladım, kendim öğrendim. (16) Büyük annem hamaratlıydı. (17) Gerekirse deriyi işletip ayakkabı dikerdi, kürk dikerdi. (18) Onu devam ettirip o kadar iyi yapamazsam da şırdak yapmayı bilirim, dokumayı bilirim, nakış işledik çoğu zaman, kırkyama yaparım, her çeşidini. (19) Bizde anne ve babalar şöyle derlerdi: "Birisinin evine girince şöyle, kızını görüp pardon, anasını görüp kızını al diye bir atasözü var, anası güçlü, iyiyse, kızını gelin ederlermiş aslında." (20) Öyle bir şartlara rastgeldik, gerçekten de ben kendim severek evlenmedim, bizi kaçırdılar gerçeği. (21) Sevdiğim insanla evlenmedim. (22) Burada yedi çocuğun anası olduk. (23) Bizim kızlar böyleymiş, kaçırınca terk etmemek kanunmuş. (24) Şimdikiler öyle yapmazlar. (25) Şimdi zaman farklı. (26) "Sevgilim var." diye çekip giderler. (27) Öyle büyüdük işte. (28) Hangi atasözünden bahsediyim, fakat büyük annem iyi birisiydi. (29) Şöyle derdi: "Çocuğum, iyinin kulağı duymaz, gözü görmez, ona iyi denilir." derdi. (30) Bana öyle sözleri söylerdi. (31) Neden böyle söylüyor diye düşünürdüm, bu neden gözü görmez de kulağı duymaz. (32) Gözü gözleri görmezse, gördüklerini anlatmazsa, kulağıyla duyduğunu söylemezse o adam iyi olurmuş. (33) Yanındayken şöyle derdi: "Hey çocuğum", kendisi doksan, seksen yaşına gelmişti, şöyle derdi: "Ahir zamanı sen göreceksindir çocuğum, biz göremedik." derdi. 34) Ahir zamanı biz de görmedik aslında, görmüyoruz, ben de yetmiş yaşına geldim, anamın yaşına yaklaştım ben de.

(35) Çok şey öğretmişti. (36) Bana çok öğretti. (37) Büyük annemin sayesinde hasır dokumayı öğrendim. (38) Büyük annemin sayesinde örgü yapmayı öğrendim. (39) Örgü yapardım, fakat tek bir şey için bugüne kadar pişmanım. (40) Örgüyü bağlamayı bilmem. (41) O zaman hasıra bağlarlardı, eril dişil olarak bağlar sonra ben koşardım. (42) Ben daha beş yaşıdayken hasıra koşardım. (43) Büyük annem becerikli biriydi. (44) Sonra dağa çıkıp, dağdan inip kozalak toplayıp gelirdim, sonra onu tütsüleyip büyük annem tulum yapardı, könöçök[119] yapardı, böyle şeyleri yapan kadındı. (45) Onları izleyip daha sonra hiçbirini yapmadım, fakat bizim zamanda kova kullanıldı. (46) Bildiğimiz (ağaçtan) kaşık yapardı, tabak yapardı böyle becerikli birisiydi. (47) Fakat onların işini yapmadım. (48) Fakat bakar ilgilenirdim. (49) Bizim zamanımızda öyle yapılmıyordu artık, bundan utanırlardı. (50) Çok şey öğrendim, annem gerçekten çok güçlüydü. (51) Böylece büyüdük. (52) Babam hayvan yetiştirirdi, annem hayatta, doksan yaşında şu an. (53) Babam erken gitti. (54) Kardeşlerim var, iyi. (55) Herkes kendi halinde, erkek kardeşlerim çoktur. (56) Herkes iyi yaşıyor. (57) En kötüsü benim galiba. (58) Ben de aynıyım, küçük oğlum Rusya'da. (59) Bir çocuğunu daha bir yaşındayken bırakıp gitmişti, şimdiki içeri giren çocuğu. (60) Ondan sonraki kızı üç (yaşından) dört yaşına bastı, onu daha beş aylıkken bırakıp gitti. (61) Beş aylık çocuğa baktım, büyüttüm. (62) Öyle oturuyoruz işte. (63) Şimdi de kırkyama yaparım. (64) Şimdi de bir şeyler yaparım, (boş) oturamam. (65) Sakince oturmak yoktur. (66) Çocuklara bakar, onu da yapıp, bunu da yapıp yaşıyoruz işte. (67) Şal ördüm hep, böyle şalları yaptım. (68) Moherden. (69) Eğirdim, örme işini çok yaptım. (70) Onları da sipariş veren kişiler getirirdi: "örüver" diye. (71) Şimdi ise her şey var markette. (72) Her şey var markette. (73) Bizim etrafımızda burada Oy-Bulak var, burada Aldayar soyu derler, burada sadece Kırgızca, saf Kırgız, Ruslar pek yoktur burada. (74) Kolhoz, Frúnza'da Ruslar vardı, Bulgar da var, Kazaklar da var. (75) Bu tarafımızda hepsi vardır. (76) Bizim burada Bulgarlar bile vardı. (77) Şimdi yok. (78) Bir aile kaldı sadece. (79) Ruslar var, Kırgızlar, Oy-Bulak'ın çocukları gelip Rusların evlerini alıp onlar yaşıyorlar, şimdi Ruslar gidiyorlar.

Turistler gelir mi?

[119] Könöçök-Devenin tütsülenmiş derisinden yapılan küçük kova.
http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

(80) Turistler gelmez. (81) Buraya gelmezler. (82) Biz küçükken Sarı-Bulak'ın geçidinden turistler geçerlerdi. (83) Şimdi buradan geçmez galiba, Kudurgu uzak galiba. (84) Biraz uzaktır buradan.

Göl de uzaktır değil mi?

(85) Hayır, tam tersine göl yakın bize. (86) Turistler çok gelir. (87) Göle gittimizde siyahî çocuklar çoktu. (88) Bir defa gittiğimizde çoktu, hepimiz şaşıra baktık, çok tuhaf görünürmüş bizlere, simsiyah olup karşında duruyorsa Tanrım diye kalakladık, "Bu nereden geldi böyle?" diye. (89) Bu sene Kırgızistan'a şeyler gelmiş, oynayanlar gelmiş ya. (90) Boks, onu bunu oynayanlar geldi ya, o zamanlar gelip bir süre dinlendiler bizim Drujba'da.

Dinlenme tesisleri var değil mi?

(91) Var dinlenme tesisleri, en iyi tesisler bizdedir. (92) Drujba var.

Tuşoo kesmek var mıdır sizde?

(93) Tuşoo kesme var. (94) Mutlaka. (95) Tuşoo keseriz, çocuklarımız yeniden yürümeye başladıklarında, elimizle kara ipi bükeriz, elinden gelenler hayvan keserler, elinden gelmeyenler de yemek yapar, çocukları koşturur tuşoo keseriz. (96) Atalardan kalan gelenektir. (97) "Tuşoo kesildiğinde çocuklar iyi olurlar, yolu açık olur" derlermiş. (98) O yolu devam ettiriyoruz. (99) Üstelik burada Ruslar çok olup burada Kudurgu'da Rus okulları var. (100) Kırgız okul yok. (101) Rusça eğitim alırlar. (102) Oy-Bulak'tan da buraya gelip okutuyorlar. (103) "Şimdi ise Rusça eğitim vereceğiz" diye. (104) İnsanların çoğu bu bizim Kudurgu'yu tercih ederler.

Resim 17

Adı: Bolot
Soy Adı: Satıbaldiyev
Doğum Yılı: 1962
Doğum Yeri: Kaşat köyü
Uruu: Irıstay
Eğitim Durumu: Lise
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Kaşat köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Kaşat köyü
Derleme Yapılan Tarih: 11 Şubat 2019

IS.K:21

(1) Men özüm ısí‿köl rayŏnŭnda, temir ayílĭnda cáşáym. (2) Özüm miŋ toɤuz‿cˀüz altımış ekinçĭ‿cílı ąķtyavırda törölg̲öm. (3) Atam sóɤuştˀŭn veteranı b̲olçú, a enem ondu törög̲ön, ondˀŭ töröp, eki ɤız, sėg̲iz erkekpˀiz, andan azır ekö: ɤaza‿b̲olup, qalɤan sėg̲izö:b̲üz barb̲ız. (4) Qalɤan bayaɤı büt‿ba:rı üylönŭ̆p‿cáylanışqan, azır mendenˀ giyin ekö:‿b̲ar, inim bar anan qarındaşím bar. (5) Al te:tig̲i ɤarĭndaşím kiçĭ‿cárɤılçáqta turat, inim ayílda turat, atam üyündö. (6) Atam üyün oŋdov‿alıp, atanĭn cúrtun cóɤotpoy sáqtap cürö b̲üz. (7) Emĭ bizg̲e deg̲en qalɤan b̲ir‿tuɤandardˀın ba/rı‿teŋ cáh̲şĭ‿cáşăşát, cáh̲şí‿tŭruşát. (8) Men özüm ŭşúl ayílda çóŋoyup, ŭşúl ayíldan oqup, temir aylĭnan oqup, biyaqta armiyaɤa barĭp, qayra g̲elg̲ende‿yin anan uşúl ayílda‿lė şópurdˀŭn oqusún‿oqup, şópur b̲olŭp qalɤam. (9) Anan şáfĭyor bolŭp, qalqozdo malą̆ķovoz aydap süt tarttım, on‿altı cíl. (10) On‿alt‿cíl süt tartıp, qalqozdun ar cáq‿berĭ‿cáqtarı‿menen arălaşíp cürdüm. (11) Kiyin sąyuz tarqap, oşól maşĭneni maɤa

mençik qılĭp berişti. (12) Oşól maşíneni işteti̯v̯otŭrup, díyqançílĭq qılıp talada işteym. (13) Ḳartoşḳa sėḇeḇiz, bu:day sėḇeḇiz, bede çáḇaḇız, oşėntiv̯otŭrup azır ḳartoşḳa taşíym özüm maşíne menen bişḳekti ģözdöy. (14) Özüm beş̯balanĭn atasímın, men özüm gelinçėģim a ɤ̯ölöŋdön. (15) Sáyaqḇay ɤaralaebd'ın neverĕlerinen bolot. (16) A:n biz özüḇüz beş balam, üç qız, ekí erkek. (17) Eki ɤızımdı üylönttüm, turmuşqa̯ḇerdim. (18) Balamdı üylönttüm bürösün, emi ẹ́kösü ɤaldı. (19) Anan' emi alar öz̯cóldorun ta:p gel̯ătat. (20) Eŋ giçü: ɤızım ışḳoldo oquyt. (21) Emi ayílda ayta̯turɤam bolsóq, ayílda bıyíl cáḫşí, on̯sėģizinç'ĭ̯cílı cáḫşí oylor̯ḇoldu. (22) Bayaɤı qırçín cáylosúnda altmış ölkönü qonoqo̯çáqırĭşíp göçmöndör oyundarĭ̯ḇoldu. (23) Göçmöndör oyŭnu üç ḳüŋgö sózuldu qırçínda. (24) Anan çólpon̯atada daɤı üç ḳün oyŭn̯oynoldu, at çáḇış̯ḇoldu, ulaq tartĭşmay̯ḇoldu. (25) Emi tur'tsiyadan daɤı ģişĭler ģelĭşip, bizde gökbörü tart'ĭşpadıḇı, oşlor taŋ ģaɛlıştı mĭnday oyun cóɤ̯eken dep. (26) Alar vidĭyoɤo tart'ĭşíp, alar türk elĭn̯daɤı ulaqa tarttĭrışpadıḇı. (27) Ayíl cáḫşí önüktü. (28) An'an min̯özümün uru:ma ɤaraɤanda bėş̯ata ɤocóyardın neverelerinĕn boloḇuz. (29) Oşó beş̯atanĭn neverelerinĕn bolŭp biyaqta azır beş̯ata qulçá, esėntüģöl, ırıstay, esėmbay̯ḇolŭp bölŭnöḇüz, çóɤu beş̯atanĭn baldarĭnanbız da. (30) Anan beş̯atanĭn ĭçinen azır bu ɤaşát, temir aylĭnda özŭ̆ḇüzdün eliḇiz menen çóɤu̯cáşáyḇız bicėrde urula̯u:ru̯ḇolŭp. (31) Beş̯ata qocáyar, bizde azır atıɤır bar anan ırıztay, esėnbay bayaɤı sádır̯akenĭn neverelerĭ̯nen u:rularĭnaŋ qalɤambız. (32) Biz özüḇüz uşú ayílda göp u:rular̯ḇar. (33) Qarataman bar, te/ teskeyden da qarataman bar̯eken oşólordun cárĭmı biyaqta, cárĭmı teskey cáqta eken de/ţiģi cėt̯ögüz cáqtar̯eken. (34) Cárɤılçáq cáqtarda oqşóyt. (35) Anan bu cánıḇızda 'qazaq tuqumŭ dep̯qo:t, bosterinin elĭnen gelĭşken da, qazaqtardın tuqumu dep qoyŏt. (36) Qazaqtardın tuqumunan gelģen u:rular ḇar. (37) Alar qaraɤay̯ḇulaqta oşó qazaq tuqŭmu deģen u:ru̯ḇolŭp qalɤan. (38) Alar özünçŏ̯ḇir cėtĭ ata̯ḇolŭp alar özünçö̯ḇölŭnşöt. (39) Emĭ̯biz özüḇüz ayílda ar̯ģim özŭ̆ḇüzçö ɤızmat qılaḇız, özŭ̆ḇüzdün cáḫşĭnaqay toydo, özŭ̆zdün urular̯ḇolup ayíldaɤĭlar bolup anan özŭ̆zdün

ayíldaʏılar bayaʏı noːruz tamaʏıb̯ız bar. (40) Mektepke‿b̯arıp noːruz ötköröb̯üz, meçi̯tib̯iz bar, mekteb̯iz ayăb̯ay çóŋ, on‿bir cíldıq mektep, omm bir cíldıq. (41) Anan bizdĕ deg̲en ba/rı‿teŋ bayaʏı cánıb̯ızda orus‿ayíl b̯ar. (42) Orus tilĭ̯ni üyrönüv‿atĭşát, qazaq tilĭ̯n üyrönüv‿atĭşát, türk tilin üyrönüv‿atĭşát, oşól barı‿teŋ cáh̯şí. (43) Önüg̲üp qalʏan.

Turister köp kelebi?

(44) Bizge turister göp ķelét, cánaʏı göçmöndör oyŭnŭna altmış ölködön gelg̲en baya turister qa/lyra‿lė bıyíl, cílıʏa gelĭ̯p‿qalıştı. (45) Cáylo:b̯uzʏa çéyĭ̯n barĭşíp, gölüb̯üzgö gelĭ̯p es‿alĭşĭp, lıjníy bazaʏa çéyin getiv‿atĭşát ba:rı‿teŋ, mĭna azır lıjníy bazanĭn sėzonŭ‿b̯oluv‿atat. (46) Ba/rı‿teŋ cáh̯şí azır, önüg̲üv‿alĭşqan, oşól‿anan, turmuş cáh̯şí. (47) Biz bo:ŭreki çóŋ aq‿sú, kiçĭ̯ aq‿sú cánaʏı qırçín cáylosúnă b̯aratqanda çóŋ aq‿sú kiçi aq‿sú deg̲en cáyít bar, uşėliyab̯ız bar. (48) Oşyaqa atçándar turisterdi atqa bayă miŋgizip, boz‿üylör tig̲ĭ̯lip, qara‿g̲öl, cáşíl‿göl cánaʏ˜ĭ ilg̲erki aq‿keme tartılʏan˜ çíŋg̲ız aytmatıptın aq‿kemesinde uşú bizdĭ̯n qapçíʏaydan tartĭlat. (49) Qara‿g̲öldön tartĭlat. (50) Cánaʏ˜ĭ buʏu ene beşikti göldön sŭ̆züp çíʏarĭv‿atpayb̯ı, oşól oşó bizd˜ĭ̯n cáylodo. (51) Al cėrde ahota da ʏılĭsát, cáyínda elib̯iz oşyaqa‿b̯arĭp qaraʏayd˜ın arasínan tepek terişėt, qozŭ̆ʏarın, ayaqta özünçö bayaʏı malçílarĭb̯ız da g̲etet, cáylob̯uz 'çóŋ cáylo:. (52) Emĭ̯ uːʏa çíqqanda súːr ʏarmaşát, eli̯g̲‿atĭşát, giyi̯g̲‿atĭşát. (53) Emi al zapavednikter al‿cėrde göp cėrlerg̲e bayaʏ˜ tıyuː sálıŋg̲ɐn da, gövü oʏ‿attırb̯ayt, qarap‿turŭ̆şát, bolb̯oy‿lė b̯ara‿b̯erĭ̯şėt.

Eer cönündö aytıp berseŋiz?

(54) Emi eːr cönŭ̆ndö aytsám. (55) Eːr ilg̲eriː men kiçin˜ekey çáqta at minip, eşėk minip eːrdi ʏanday toquyt, ba/rın‿teŋ oşól üyrönŭ̆p‿qalʏambız biz kişĭ̯nekey çáqtaçí. (56) Azırqılar toĺqŏ maşínaʏa otŭ̆rŭ̆p‿qalĭşpadıvı. (57) Maşíneg̲e oturŭ̆v‿lė eːrdi untup baratşát. (58) Malçílar‿lė bilişėt eːrdi. (59) A ustaqan boyunçá, maldın

ustuqandarı ̮boyunçá cána cámançílıq, cáӈşílıq toylordo, qaysĭ ustuqan qayaqa bölünöt, ba/rın ̮teŋ otŭẓ taƀaqa çėyín bölŭştŭrŭp bereƀiz, cáӈşínaqay ɤılĭp. (60) Maldı sóyɤondo cáӈşí ̮sóyoƀuz, ustŭqandap. (61) Azırqılar cánaɤı stanoķ menen ̮lė geskilep ustŭqandı unutup barătşát. (62) Eski giyimderdi delė göp giyƀey ɤalĭştı. (63) İlg̲eri mo͡u sóɤuştaŋ giyin bir mo͡u ̮cėrde işėmbek deg̲en aƀışqa pĭlėŋge tüşüp, nemisterd᾽in pĭlėnĭne tŭşüp, ayaqtan pĭlėnden gelg̲endeŋ giyin bizdin sávetter sáyuzu ɤayra sóttop, oşóndo urqalim deg̲en aƀışqa özünŭn inĭleri ̮bolot, oşórekig̲e ƀarĭp, sáldat boluv ̮oşó biyaqa g̲elĭp dizėrtir ƀolŭp gelg̲ende oşól gişĭni ɤaytarıp qat berg̲en ̮eken. (64) Bo͡u qattı üygö berdiriviy dep ̮bersė al gişi berƀey ɤoyŏt ̮eken qattıçí. (65) Emĭ oşól qattı deg̲en ertesi da oşó cáta ̮berĭptir da. (66) Anan giyi:n al ̮gişi emedeŋ gelg̲endeŋ giyin, bayaɤı dĭzertir ƀolŭp dig̲i nemisterdin pĭlenĭnde cürüp, cánaɤı altın, qımbat bal᾽ŭlardı pạdzemnıy cėrlerg̲e qatqaŋg̲ɐ çėyin barĭşíp, emĭ oşóndon tu̯rü ̮ɤalĭptır. (67) Emĭ qatqandaŋ giyin nemister oşónçó sáldat qırɤanda ast᾽ĭnda tu̯rü ̮ɤalĭptır oşól aƀışqa. (68) Cámbaştarĭnda nemistin kiresi, başında nemistin kiresterin görüp ̮qaldıq. (69) Oşól gişi giyinçėreg̲ ̮le men gördüm, ŭşú mendey uƀaɤında ̮ken mo͡u pansiyanattarɤa sáqçí ̮bolup işteçi. (70) Oşól sáqçí ƀolŭp turɤan cėrĭnen bayaɤı, emesin qayaqta cüröt dev ̮oşólordon gim qaldı dep 'büt izdep ta:p uşúl aƀışqanı urdap ̮getet. (71) Oşól aƀışqa cóɤolŭp getip, anan cánĭnda ɤaçqın deg̲en aƀışqa ƀolŭp ̮qalat. (72) Qaçqın deg̲en aƀışqa tünüçündö ̮le ƀir, bir ̮uƀaqta g̲elçü ̮ken, qara ̮volga üyŭnö g̲irip qayra çíɤıp getçi ̮ken. (73) Oşól volga, ėmne volga, oşól tig̲i ̮bu dep, oşó ƀaldarı üy sálĭşíptır. (74) Qızıl girpişten üy ̮sálıp oşól g̲işi, anan görsö oşórėki rėketter síyaqtu g̲işĭler ̮eken. (75) Uşú germanĭya cáqtan aƀışqa göv ̮aqçá ƀerĭp turçú ̮ken. (76) Oşó volga aqçá apkelĭp taştap ̮ketĭp turçú ̮ken. (77) Anı gi:yinçėrek biz özüƀüz baya uɤup aƀışqalardan, oşól çín turƀayƀı dep. (78) Cánaɤı kinosúnda nemister sáldattardı büt oq ̮darınĭn ba:rın cėrdĭn ast᾽ĭna qattırĭp ̮qattırĭp turup, qırıp sálɤanda oşól aƀışqa ƀar ̮eken, oşó kino tu:ra tartĭlıptır da. (79) Azır oşól aƀışqalar ötüp ̮getti, cóq ̮qaldı. (80) Azır büt ̮ele cáştar

ɤalĭp, bilgenderiḅiz uşúl ḅolŭp qaldı, baldarı daɤı ḅar, özü oşól aḅışqanĭn baldarĭ˽ḅar, cáḫşí˽cáşăşát alar˽daɤı. (81) Cáḫşí turuşát, oşól qaçqın degen aḅışqa baːrın aytĭp˽cürçü˽le, oşón esten gɐlĭptır baːrı˽teŋ.

Sáyapkerçilik barbı?

(82) A bizde at˽taptaɤandar ḅar, bĭzd˾in ayílda cánaɤı ulaq, ulaq tartĭşát, córɤo çáḅışát, gülük cáḅışát bu çólon˽ata ipạdromgo cáqınıraːq turaḅız. (83) Oşyaqa˽ḅarıp meldeşterge qatĭşíp turŭşát baldar. (84) Ayílda bayaɤı özüḅüzd˾ŭn baldar özünçö stadiyondoruḅuz bar ulaq tarta˽turɤan, at çáptıra˽turɤan, alarɤa qadímkidey çöp bölüp˽ḅẹrgen, cėr bölüp˽ḅẹrgen, oşlorun baɤıp˽turŭşát. (85) Emi ataŋdın aytqan sözdörü esiŋdeŋ gėtpeyt˽eken da, ba/rı˽teŋ ataŋdın aytqan, eneŋdin aytqan sözdördü baːrı cáḫşí esiŋde˽ɤalat˽eken. (86) Oşónun˾ baːrı˽teŋ baya esteŋ getkis oquyalar ḅolŭp qalat˽ken. (87) Ataŋd˾ın emne aytqan sözdördün ba/rın azır özŭḅüzd˾ün baldarɤa aytıv˽ataḅız oşó sözdördü.

Çoŋ ataŋar emne aytçu ele?

(88) Çóŋ˽ataḅız emi, el menen çóːɤu cürgülö, elden bölümbögülö, quda˽söːktördü síylaɤıla, cámançílıq, cáḫşílıqtarɤa baːrına˽ḅarĭp qatışqıla deçi. (89) Emi ataḅız, eneḅiz aytqanı, ıntımaqtuː ḅolŭp cásáɤıla deçi. (90) Biz˽özüḅüz om˽bir tuːɤan ıntımaqtụ˽cáşáyḅız azır, oşó ataḅızd˾ın aytqan sözdörünŭn ba/rın cásáyḅız azır. (91) Ataḅız, eneḅiz ẹkö˽teŋ azır ötŭp˽getken. (92) Göp cíl ḅoldu, oşólor oyŭḅuzdan 'getpeyt. (93) Baːrı˽teŋ cáḫşí azırçí. (94) Özüm ḅịr˽tuːɤandarım baːrı˽teŋ büt maşine aydayḅız. (95) Mından bir ecėm˽elė muɤalim, azır pėnsiyaɤa çíɤıv˽alıştı. (96) Anan qara˽qoldo baykem bar, oşó˽gişi bayaɤı doqturd˾un oqusún˽oqup, sánepistansiyanĭn glav˽vraçí ḅolup işteyt azır qara˽qoldo. (97) A˽gişĭlėr da bala˽ḅaqĭralu:. (98) Büt neverelü˽ḅoluşqan barı˽teŋ.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben kendim Isık-Köl ilçesinde, Temir köyünde yaşıyorum. (2) Kendim bin dokuz yüz altmış iki yılında, Ekim ayında doğdum. (3) Babam savaş gazisi idi, annem ise on tane çocuğu doğurdu, iki kız, sekiz erkek, ikisi vefat etti, kalan sekizimiz hayattayız. (4) Herkes evli, benden sonra iki (kardeşim) var, erkek kardeşimle kız kardeşim. (5) Kız kardeşim Kiçi-Cargılçak'ta oturuyor, erkek kardeşim köyde, babamın evinde. (6) Babamın evin onarıp baba yurdunu koruyoruz. (7) Kardeşlerimin hepsi güzel yaşıyorlar. (8) Ben kendim bu köyde büyüyüp bu köyde eğitim aldım, Temir köyünde okuyup burada askere gittim, (askerden) döndükten sonra da bu köyde şoför okulunda okudum, şoför oldum. (9) Şoför olup kolhozda süt taşıdım, on altı sene. (10) On altı sene süt taşıyıp kolhozla sıkı irtibatta oldum. (11) Daha sonra Sovyet Birliği dağılınca o arabayı bana verdiler. (12) O arabayı çalıştırır tarımcılıkla yaylada çalışırım. (13) Patates ekiyoruz, buğday ekiyoruz, yonca biçeriz, öylece şimdi Bişkek'e patates taşıyorum araba ile. (14) Ben kendim beş çocuk babasıyım, eşim Ak-Ölöŋlü. (15) Sayakbay Karalaev'in torunlarından olur. (16) Beş çocuğumun üçü kız, ikisi erkek. (17) İki kızımı evlendirdim. (18) Oğlanlarımın birisini evlendirdim, ikisi kaldı şimdi. (19) Onlar da kendi yollarını buluyorlar. (20) En küçük kızım lisede okuyor. (21) Köyde bu sene iyi, on sekiz yılında iyi fikirler oldu. (22) Kırçın yaylasında altmış ülkeden misafir çağırılıp (Dünya) Göçebe Oyunları oldu. (23) Kırçın'da Göçebe Oyunları üç gün devam etti. (24) Sonra Çolpon-Ata'da üç gün oyunlar oynandı, at yarışı oldu, ulak tartışma[120]oyunu oldu. (25) Türkiye'den de temsilciler gelip bizde Kökbörü[121]oynadılar, onlar şaşırdılar: "Böyle oyun yokmuş." diye. (26) Onlar video çekip onlar Türk halkını da oyuna çektiler. (27) Köy iyi gelişti. (28) Benim soyuma göre, Beş ata Kocoyar'ın torunlarından oluruz. (29) Beş atanın torunlarından olup Kulca, Esentügöl, Irıstay, Esembay olarak bölünürüz, beş atanın çocuklarıyız. (30) Beş atanın içinden Kaşat, Temir köyünde kendi halkımızla yaşarız, soy soy olarak. (31) Beş ata Kocoyar, bizde şimdi Atıgır var, sonra Irıstay, Esenbay, Sadır akenin torunlarıyız. (32) Bu köyde birçok soy var. (33) Karataman var, ta kuzeyde da Karataman varmış, onların yarısı burada, yarısı kuzey tarafta, Ceti-Ögüz tarafında.

[120] Ulak tartışmay-oğlak çekişme (bir çeşit spordur). K.K. Yudahin, **a.g.e**., C.2, s.781.
[121] Kökbörü-Kırgız, Kazak vb. Türk boylarında oynanan at sporu, geleneksel oyun türü. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

(34) Cargılçak tarafta sanırım. (35) Yanımızdakilere Kazak uruğu derler, Bosteri halkından gelmişler, Kazak uruğu derler. (36) Kazak uruğundan gelenler var. (37) Onlar Karagay-Bulak'ta Kazak uruğu olarak anılmışlar. (38) Onlar ayrı bir şekilde yedi ata olarak bölünürler. (39) Köyümüzde herkes kendince hizmet ederler, törenlerde, kendimizin Nevruz yemeğimiz var. (40) Okula gidip Nevruz'u kutlarız, camimiz var, okulumuz çok büyük, on bir senelik okul, on bir senelik. (41) Yan tarafımızda Rus köyü var. (42) Rus dilini öğreniyorlar, Kazak dilini öğreniyorlar, Türk dilini öğreniyorlar, hepsi iyidir. (43) Gelişmek üzere.

Turistler çok gelir mi?

(44) Bize çok turist gelir, göçebe oyunlarına altmış ülkeden gelen turistler bu sene de geldiler. (45) Yaylamıza kadar gidip göle gelip dinlendiler, kayak merkezine kadar gidiyorlar herkes, şimdi de kayak zamanıdır. (46) Her şey iyidir şimdi, gelişmiştir, hayat iyidir. (47) Biz şu Çoŋ-Ak-Suu, Kırçın yaylasına giderken Çoŋ-Ak-Suu ve Kiçi-Ak-Suu adlı otlak var, kanyonumuz var. (48) Orada turistleri ata bindirip, boz üyler dikilip Kara-Köl, Caşıl-Köl, eski Beyaz Gemi'nin çekildiği, Cengiz Aytmatov'un Beyaz-Gemi adlı eseri bizim kanyonda çekilmiştir. (49) Kara-Köl'de çekilir. (50) Bugu ana beşiği gölden yüzerek çıkartıyor ya, işte orası bizim yaylamız. (51) Orada avcılığa çıkarlar, yazın millet oraya gidip göknarın dibindeki mantarları toplarlar, çobanlarımız da oraya gider, yaylamız büyüktür. (52) Ava gittiklerinde dağ sıçanı yakalarlar, ceylan, geyiğe avlanırlar. (53) Orası koruma alanı olduğu için çoğu yerler yasak altındadır, vurdurmazlar, gözetlerler, ona rağmen gitmeye devam ediyorlar.

Eyer hakkında anlatır mısınız?

(54) Eyer hakkına anlatırsam. (55) Ben küçükken ata binip, eşeğe binip eyeri nasıl eyerler, hepsini öğrenmiştik küçükken. (56) Şimdikiler sadece arabaya binmektedirler. (57) Arabaya binip eyeri unutuyorlar. (58) Çobanlar bilir eyeri. (59) Ustukan[122] hakkında, kötülük, toylarda hangi ustukan nereye verilir, hepsini otuz tabağa kadar ayırırız. (60) Hayvanı kestiğimizde de iyi keseriz, parça parça olarak. (61) Şimdikiler makine ile kesip et parçalamayı unutuyorlar. (62) Eski giysileri de pek giymez oldular. (63) Eskiden bu savaştan sonra burada İşembek adlı yaşlı adam tutsak olmuş, Almanların tutsaklığına, oradan geldikten sonra bizim Sovyet Birliği tekrar onu

[122] Ustukan-Saygın misafirlere ikram edilen kemikli et. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

yargılamış, Urkalim adlı yaşlı adam, kendi kardeşleriymiş, ona gidip, askerlikten kaçak olarak geldiğinde o adam mektup vermiş. (64) "Bu mektubu eve ver." diye verdiğinde onu ulaştırmamış. (65) O mektubu, ertesi gün da bakmamış ona. (66) Ondan sonra o adam şeyden geldikten sonra, asker kaçağı olup Almanların tutsaklığında zaman geçirip, altın gibi değerli mücevherleri yeraltına saklayıp ondan hayatta kalmış. (67) Sakladıktan sonra Almanlar onca askeri öldürünce altında hayatta kalmış o yaşlı adam. (68) Kalçasında Alman, haçı, kafasında Alman haçı görmüştük. (69) O adam sonradan ben gördüm, benim yaşımdayken dinlenme tesislerinde bekçi olarak çalışırdı. (70) Bekçi olarak çalıştığı yerden "Onlardan kim kaldı." diye arayıp, o yaşlı adamı bulup kaçırırlar. (71) Yaşlı adam kaybolur, yanında Kaçkın adlı yaşlı adam bulunurmuş. (72) Kaçkın adlı yaşlı adam gecenin bir vakinde gelirmiş, siyah volga evine girip tekrar çıkarmış. (73) "O volga nedir, kim o?" diye çocukları da ev inşa etmişler. (74) Kırmızı tuğladan ev kurmuş o adam, merese onlar kabadayı gibi birilermiş. (75) Almanya'dan çok para gönderirmiş o yaşlı adama. (76) İşte volgayla para getirir bırakırmış. (77) Daha sonra biz kendimiz yaşlılardan duyduk, gerçekmiş diye. (78) Filmde olduğu gibi, Alman askerleri ok, silahların hepsini yeraltına saklayıp öldürmüşlerdi, işte o ihtiyar varmış, film gerçekten esinlenmiştir. (79) Şimdi o adamlar yok, vefat ettiler. (80) Şimdi hep gençler kalıp bildiklerimiz budur, o yaşlı adamın çocukları da var, güzel yaşıyorlar. (81) İyi yaşıyorlar, Kaçkın adlı yaşlı adam hepsini anlatırdı, akılda kalmış hepsi.

At terbiyeciliği var mıdır?

(82) Bizde at terbiye edenler var, bizim köyde oğlak çekişirler, atları yarışa hazırlarlar, Çolpon-Ata'daki hipodroma yakınız biz. (83) Oraya gidip yarışlara katılırlar bizim oğlanlar. (84) Köyde ayrı stadyumlarımız var oğlak çekişme için, at yarışları için, oraya saman ayırmuşlar, ayrı bir yer verilmiştir, onlara bakarlar. (85) Babanın söyledikleri akıldan çıkmazmış, hepsini baban söylemiştir, ananın da nasihatleri hep akılda kalırmış. (86) Onların hepsi akıldan çıkmayacak olan olay olarak aklında kalırmış. (87) Babamız bize ne dediyse hepsini çocuklarımıza da söylüyoruz.

Dedeniz ne derdi size?

(88) Dedemiz: Halkla birlikte olun, onlardan ayrılmayın, dünürlere saygı duyun, kötülük olsa da, iyilik (toy, tören) olsa da katılın hepsine." derdi. (89) Babamız, anamızın söylediği: "Birlik beraberlikte yaşayın." derdi. (90) Biz on bir kardeş birlik

içerisinde yaşıyoruz şimdi, babamızın dediklerinin hepsini yaparız. (91) Babamız da, anamız da vefat etmişti. (92) Uzun yıllar geçti, onları unutamayız. (93) Şimdi her şey güzel. (94) Kardeşlerim hepimiz araba süreriz. (95) Tek bir ablam öğretmendir, şimdi emekliler. (96) Karakol'do ağabeyim var, o adam tıpı bitirdi, sıhhi ve epidemiyolojik merkezin başhekimidir Karakol'da. (97) Onlar da çoluklu çocuklular. (98) Herkesin torunları var.

Resim 17

Adı: Altımış
Soy Adı: Kocogeldiyev
Doğum Yılı: 1959
Doğum Yeri: Temir
Uruu: Sayak
Eğitim Durumu: 10.Sınıf
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Temir köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Balıkçı
Derleme Yapılan Tarih: 1 Mart 2019

IS.K:22

(1) Men qocómberdiev᾽ altĭmış talqanbayėviç. (2) Elŭ̲̆ tox̯ozunçŭ̲̆cílı temir ayílında törölg̲ömün. (3) E: temir ayílı ısí̲̆köl oblusún᾽ŭn, ısí̲̆köl rayonŭnda cáyɤaşqan. (4) E: oşól ısí̲̆köldün taɤ̯̆ortosú dep qoysó b̲olot da. (5) E: bizdin uru:nu neg̲izi şána: deyt. (6) E: şána: qalmatay uru:súna g̲iret. (7) Oşól bizdin ayílda altĭ ata ɤalmatay el cáşáyt. (8) Oşónun şána: deg̲en uru:súnan bolomun. (9) Tüvü oşól sáyaqb̥ız. (10) Biyaɤı oşól tig̲i ortŏ̲̆örüktüg̲ö çėyin sáyaqtar cáyɤaşqan. (11) E: oşó sáyaqtardın bölökbay deg̲enĭ̲nen tuqumdarınanbız. (12) E: oşól bölökbay da, oşól olcób̲ay çón̲̆çárĭq berki qorumdu, k̲ạmsómol menen anan çirkey dep qoyot, arqı k̲amink̲a oşól üç ayílda turavız oşó bölökbaydın tuqumdarı.

Köldün kaysí tarabındasínar?

(13) Ḳöldün uşú güŋgöy taravında turab̲ız da, oşól uru:b̲uz boyunaçá b̲olsó. (14) Mmm neg̲izi sáyaqtın cánaɤı cálduɤ̯̆aɤa deg̲endin, şíqmamatın k̲içü: ayalınan qudaş biy

degen bolʏon‿eken oşól, oşól çóŋ çóŋ‿atavız, oşól ķiçü: cálduʏ‿aʏanın ķiçü: ayalınan şíqmamattın tuqumdarınanbız da/. (15) Oşónun qudaş biy degen ayalınan oşól qudaş biy degen, ancáy, ıncáy degen baldarınan oşól ıncáyınanbız da, tüvübüz.

Bala keziniz kaysí ayılda öttü?

(16) Bala‿gezim men tu:lʏandan uşúl cáşķa men özüm altĭmışqa çíʏıp, bıyíl altĭmış birdin tamaʏın içiv‿atam. (17) Tu:lʏandan uşú güngö çėyn‿elė oşól ayílda turam. (18) Tu:ʏan cėrim oşó‿cėr. (19) Oşó‿cėrde turavız.

Kanday emgek menen alektenesiz?

(20) A: membi, sóyuz ubaʏında oşól çólpon‿atada cürgünçülördü taşúçú avtobazada sėksėn birinçi cíldan baştap, uşúl sóyuz uraʏaŋgʁ çėyin‿ele cürgünçülördü, el taşíp, avtobuz aydap iştedim, oşó‿cėrde şópur bolup. (21) Sóyuz uraʏandaŋ giyi:n oşól ayílda ʏalĭp iştedik, andan giyi:n maşine eskirgenden giyi:n ayílda iştedik, oşól ayílda‿lė. (22) Oşól bayaʏı cėrdi ülüşkö taratıp bergen da. (23) Oşól ülüş cėribizdi işteteviz. (24) Birin‿ekin mal ʏarmaybız.

Ülüş cėrge emne aydap emgektenesiz?

(25) Oşól ülüş cėrge başında oşól bu:day, sú:day aydaçíbız, giyi:n anan mou sú: tartış bolŭp, tigintĭp mintkendeŋ giyi:n anan mal sál bolgondon giyi:n çöp içine vıgıdnıyraq‿ĕken. (26) Anan bu:day sú:day ötö vıgadnıy da bolboy ʏalbadıbı, oşó malʏa‿lė çöv‿aydaym ķöp cíldıq çöp, oşónu alĭp anan malʏa berem, anan qıştan çíʏam oşól. (27) Çöp sátıv‿albaym, oşó.

Bala keziŋiz cönündö biraz süylöp berbeysizbi?

(28) Mmm biz bala gezde ulu: gişiler anda bayaʏı sóyuzdun güçtü: ubaʏĭ elė da, an᾽an a gişiler gözü ötüp‿ketti. (29) A gişiler da al uvaqta emi, alardın aytqan sözdörü, bizge bergen nasíyasí, nasíyat sözdörü, ülgüsü ötö çóŋ‿elė da. (30) Azırqıʏa sálıştırmalu

alarda men oyloym mĭnday, özümdün içki tөyumŭmda nuqura, özüƀüzdün qırʏızdın mentalitetin, nuqura ilgerki ƀir mĭnday qarmap ǩelgen uşúl qılımdan qılımgɐ çėyin uşúl el ʏatarı oşó bizge peredavaytetip, mĭnday eʌŋ cáƀŋśí cáqtarı menen, bizge uşú berdi dev‿esėpteym. (31) Anan emi azır sóyuz uraʏandan giyi:n ba:rı ĕle evropalaşív‿atat, evropanın madaníyatı, biri aytat amerikanın madaníyatı mĭnday, anan tigi tigindey dep bizdin özüƀüzdün nuqura ƀaylıqtarıƀız kiçine unutta‿ʏalĭp‿baratat. (32) Al emi al qaʌnçálıq deŋge:lde siŋiv‿atat bilƀeymin, menin içki tuyumumda, menin içki sėʌzimimde, bizdin özüƀüzdün ataƀaƀadan qalʏan ele tetigi nuqura, teʌtigi cėtĭ ataƀızdan ǩelĕtqan madaníyat bulardın madaníyatĭna ʏaraʏanda ötö çóŋ biyigire:k deŋge:lde dev‿oyloym da. (33) Sėƀep degende alardın birine‿biri bolʏon mamilesi, tu:ʏan uruq içindegi mamile, degele ayída, içindegi ulu:ʏa bolʏon, ǩiçü:gö ƀolʏon mamĭlĕler u'şúnçálıq mınday ƀir ǩişi súqtanta turʏan mamĭlĕler‿lė da. (34) A cėrde sėn tigindey, sėn mĭnday degen tüşünük alarda taʌqır bolʏon‿emes. (35) E: emne degen ürkün boldu giyi:n sóʏuş boldu. (36) Oşó‿cėrde bir çínı talqan bolsó da oşónŭn’ teŋ cárĭmın cėtişpegenderge berişip, bölüşüp. (37) Mĭna ƀizdin özüƀüzdün atalarıƀız‿elė, emĭ bayaʏı ar‿gim‿elė özünün ata‿ƀavasín maqtayt alƀette, emi alarda ʏolunda barĭraq ǩişiler‿le, uşúl üydön ǩişi getçi emes. (38) Uşúl bolʏon et‿aşín, bir ʏoy sóysó da oşónŭn ba:rĭn çáqırĭp elderge ƀerip, oşól elderdi uşúnday ƀir toyunup bir cáqşí ma:nayda getsė özŭ̆lörü süyünŭ̆p qalçí. (39) Ataŋ‿görü ayaƀay cáqşí, ĭrazı ƀolup ǩetişti e: uşúnday cáqşĭnaqay tamaq berdik dev‿özülörünçö mĭnday özünçö mĭnday süyünüp, barpaŋdap süylöp, cáƀŋśí ƀoldu dep uşúnday ƀir, 'berip oşól bergen‿ŭ̆çün süyünüp qalçú da. (40) Alar quƀanıp qalsá, oşól quƀantıp qoyʏonŭ üçün süyünçü da.

Oşol kezde ayttı kanday ayttaçu elener? Kurman ayt.

(41) O:y al, qurman a:yt, orozo ayt cána maulid degen da. (42) Anda din cönŭ̆ndö sóyuz ubaʏında çíndıʏında bir anĭn daʏı bir öydö, ıldíy cáqtarı ƀar da. (43) Ba:rdıq

işt̆n‿ele bir tuːrasí anan öydö ıldíy, oːş qıyışí turb̥aybı. (44) Sóyuz ub̥aɤında tig̱i quday cóq uşŭnday uşŭnday dep diŋge ötö elė çóŋ agitatsiya b̥oldu da. (45) Anan oşóndo bizdin çóŋ atalarī̆b̥ız bolb̥oy‿lė namazın oqup anan giyiːn oşóndoy ɤılıp ökmöt tıysá delė bolb̥oy anan çóɤŭlup bir üylörg̱ö barī̆p namaz okuşáːr‿lė. (46) Anan eː uşúnday cánaɤı payɤambarıvız tuːlɤan günü‿ken azır oylosóm. (47) Oşóndoy k̦ündördö cánaqınday cáqşínaqay cíttuː atırlardan k̦eb̥ezderg̱e quyup, namaz oquşúv‿anan üzüv‿üzüp berip bizg̱e alī̆p‿kelī̆p berī̆p bul mauliddiki dev‿anan cíttataːr‿elė. (48) Oşóndon üzüp üylörg̱ö barī̆p taratī̆p berçi. (49) Anan al aqsáqal k̦işiler da, baːrı namaz oqŭsát. (50) Anan uşúnday bir on, on‿beşten aşíq aqsáqaldar, alar bir ayíldın 'qutu ele, mĭnday aytqanda oşóndoy qarīlardı men azır cóqtoym da. (51) Alar ba/rdıɤ‿işke, uşúnçálıq mĭnday bütündöy, qalqozdun cúmuşúb̥uˈ, cė‿b̥olsó ayíldın içinde cúmuş oşónŭn baːrī̆na tü/zdön‿tüz k̦iylig̱işėːr‿lė alar. (52) Tüzdön‿tüz. (53) Eː misálī̆ b̥ir eki tuɤan arazdaşá‿g̱etsė, bolb̥osó b̥ir‿ekö uruşá‿g̱etsė uşúnday uşúnday, emī̆ cáşóːdo ar‿ɤanday nersėler b̥olŏt da, öydö ıldíy, birölör ŭruşá‿g̱etet, birölör tavī̆şá‿g̱etet, taːrī̆nī̆şá‿g̱etet deg̱endey. (54) Oşónu oşól aq sáqaldar geliv‿elė bütürüp qoyçú. (55) Ŏşólor geliv‿elė bütürüp qoyçú. (56) Anda oşólordon ıyb̥aː ɤılɤanın g̱ɐranız, eː k̦eː‿b̥irö:nŭ̆n balasí tentek qılī̆p qoyɤon bolsó, k̦eçinde uɤat da. (57) Anan qadımkidey qarap turuşçú. (58) Erteŋ menen baɤımdat namazı k̦ün çíqqandan giyiːn namazdarın oqu‿alıp, eşig̱inĭn astında eşėkter baylaŋg̱ɐnda ĕle uje tig̱inin ată‿enesi cüröktörü‿tˀŭşüp qalçú da. (59) Oy aqsáqaldar geldi tur, ataŋ‿g̱örü cóːp‿ber dep. (60) Anˀan a‿g̱işilerdi súraq qılī̆v‿ele qamçí menen cáza‿vuza çáːp, tıg̱intip mıntip tartipke g̱eltirī̆p qoyçú. (61) Giyiːn anan oşólor giyiːn tartipke g̱eliv‿elė tıyılī̆p qalçú. (62) Al bizdin başţan da k̦öv‿öttü. (63) Uşúl men da b̥ala g̱ezde bir toɤŭzunçú k̦laspı, onŭnçú k̦las oqup cürg̱öndö, anda cána pedpadgatovk̦a, armiyaɤa bir on‿gün, on‿beş k̦üngö alçú emes belė. (64) Anan men ayaqa mektepten barasíŋar, erteŋ sbor anan on k̦üŋgö belė, quday oşó unŭtup qaldım, bir cúma‿velė, anăn men ayaqa b̥arɤım gelvey anan

qaçíp ķetkem da. (65) Anan tüştöŋ ķiyin ķeçke maːl üygö‿gelsèm atam urŭşúp, sèn bu emne ɤılɤanıŋ, askerden gɐeçĭp. (66) Oy al cön‿ele mĭnday şbor bolçú, al asker emes dedim da. (67) Aytqanday‿le erteŋ menen bayaɤı eşèkçèn abışqalardın baːrı‿gelip, ataŋ sèn gişi bolboysúŋ, sèn‿emiten askerden gɐeçsáŋ, ilgeri sóɤuşqa barɤan uşú barĭp bir on‿günŭnö çídavay barbaym deysiŋ dep ur‿toqmoqo alĭp, men ıylap, aylamdı, uşŭnday uyat qılɤan. (68) Anan giyiːn men özüm bir‿üydün cálɤız balası elem. (69) Emĭ a‿gişlerdin gözü ötüp ķetti da. (70) Anan giyiːn oşólor esimde ɤalɤan‿oqşóyt da, bayaɤı cürögüm barı‿vir qantkenĭ‿menen uşúnday‿bir taːsir bergen oqşóyt. (71) Anan meni negizi zaķon boyunçá cálɤız bala alçú emes da askergе. (72) Anan men özüm dabravolno arız cázıp anan askergĕ‿getpedimbi. (73) Oşólordun taːsiri da. (74) Oşólordun taːsiri boldu ɤo dev‿oyloym. (75) A giyiːn tayekem geliv‿ayttı, ay sèn cálɤız balasíŋ, sèn barbay‿lè ɤoysóŋ bolot dedi. (76) Cóq, men antpeymin. (77) Sèbep degende çóŋ atamdardan uşúnday til uqqamın, mĭnday üydö cátqan bolboyt‿eken. (78) İlgeri sóɤuşqa delè barĭptır. (79) Eştekegĕ‿ɤarabay, anan alar uşúnday dep maɤa, bala gezimde oşèntip íylatqan da. (80) Oşónun taːsiri oqşóyt da. (81) Men alardın tıyɤanĭna bolboy askerge barĭp ķeldim oşól. (82) Oşónçóluq taːsir ɤaltĭrıptır da. (83) Uşúnday, osèntiv‿elè tarbiyalav‿anan qoyçú da alar. (84) Oşóndoy a‿gişilerdi azır ķöp ɤarılardı ķöröbüz, mĭnday anday taːsirlüː qarılardı ķöp görö albay, negizi ķöbünçö ele ķörö albaymın. (85) Özgöçö aqsáqaldardı bayaɤı qantkenĭ‿menen baːrdıq cèrde aq sáqaldar síy ķöröt da. (86) Emĭ bul azırqı sóyuz ubaɤından giyiːn aq sáqaldardı bular uşúnday işke paydalanıp qalıştı, uşú şáyloːnun astʾında. (87) Bolbosó cána qalqoz talanıv‿atqanda talanın astĭnda oşólor birin‿ekin birdeme ɤılĭp qoyŭv‿elè bayquştardı aldav‿elè, alardĭn sözün süylötüp anan bular bayaɤı dejurnıy çál síyaqtuː bolŭvelè, oşŏlordun bergen tamaɤın emetĭp, oşólordun sözün süylöp, oşól depŭtat şáylaɤanda dělè oşólorun sözün süylöv‿elè anan uşúnday tuːra baɤıt berbey‿elè. (88) Aytıv‿atpayımbı, alar baːrdıɤ‿işke giyligişçü dep. (89) Alar uşúl qalqozdun içinde

ɣimdin cáşósú ɤanday, eː çöp çábuː ɤanday, ɤaysí uḇaqta cėtişpey‿atat, uşú cėtişpesė bala‿ḇaqıranı çóɤultuv‿alıp qoşó cárdamdaşĭşĭp, çáçílıp qalɤanın cíynaştırıp, bala‿ḇaqĭranı abışqalar‿lė aydap barçú. (90) Bas, tur teti‿yaqta ɣalhozdun çöḇü cáːnda ɤalĭp, tigintip qalĭptır, oşónu cáyíp, süyrö menen süyröp, üymögünö ɤoşŭp bereli, traktirine ırɤıtıp bergile dep abışqalar‿lė çėçip qoyçú. (91) Anı aydaɤan ɣişi cóq. (92) Anı súraɤan ɣişi cóq. (93) Özülörü‿lė oşónŭn baːrına qızıqtar. (94) Uşúnday cápa tırmaq, uşúnday barıḇızdı aydaçú da. (95) Anan qoroːlordu cílуːlaɤanda mektev‿aydaçú. (96) Oşóndo alardı barĭp ɣözömöldögön baldar qanday dep delė ĕmetpeyt. (97) Bayaɤı alar ɣiyiŋki uḇaɤı da. (98) Anan baldardı ciḇeret, birden muɤalim qoşúp beret da. (99) Anan emĭ 'balaḇız da. (100) Bayaɤı radilke dep qoyŏt, bayaɤı sáman menen için mĭnday reyɣa menen içĭne tıqçíḇız. (101) Emi oşónu da aqsáqaldar atayín barĭp, alardı ḇarĭp gözömöldö degen eç‿kim cóq. (102) Alar özülörü‿lė eşėkterĭne minĭp barĭv‿ele ataŋ‿ozu‿rayındar mob˘u cėrde ɣemireːɣ sáyıp qoyupsúŋar, bíyaqa sálɤıla dev‿elė özülör‿lė giyligişiv‿elė. (103) Bala, balanĭn işi çála deyt. (104) Giyiːn anan mına tuːt baştalĭp‿qalsá moureki cėriŋerden qozu ɤırılat dev‿elė özülörü‿lė başqarıp intsiativanı qoldorŭna alıv‿elė barĭḇızdı uruşúp, aldaçŭsún aldap, oy aldıŋă‿geteyin, qaraçí mounŭn balasí mıqtı eken, sėn cáraḇaysíŋ ataŋ‿ozu‿rayín dev‿elė oşėntiv‿elė iştetiv‿alışçú. (105) Negizi bular oyloym muruŋqudan gɐlɤan oşól mentalitet, oşól muruŋqudan gɐlɤan bir cúɤumduː cúɤuː da. (106) Alar oşóndoy baldardı emgeke üyrötkön cáɤı‿ḇar‿elė birinçiden, ekinçiden özülörü da oşól oşóndoy baʌ/rı çóɤuː birdey cápa tırmaq iş qılĭp ɣönüp qalɤan da. (107) Anan alardın ɣöz ɤaraşí uşúnday. (108) Ayíl, eli, oşónŭn malı ɤırılĭp ɣetpesė‿ken, bolbosó tigi tigintip qalbasá‿ken, bul mintpesė‿ken degen mınday bir birimdig‿anan uşúnçalĭq mĭnday atvetstvenąst, ɤarılar oşóndoy cól görsötçü da, cóːpkerçilik bar‿ḇolçú. (109) Anan misálĭ üçün cánaɤınday eː birөːlördün qoyun, cána çávandın qoyun tölömör bolŭp qalĭptır. (110) Tigintip qalıptır, anan bir cólŭ ısíq cárma içiv‿iyip, anda cárma‿verçi emes. (111) Cárma, birinçi ḇerip ɣörüşsö qalqoz cármanı giyiːn‿ele ḇaştadı. (112)

Anan birö:lör bilbey‿lė ısíq cárma beriv‿iyip, qoyloru qırılĭp qalĭp, içi‿gö:p. (113) Murda‿giy:n berip ķörbösö anı anan giyi:n cáŋılıq boldu da. (114) Anan cárım ģoro:‿ʏoy ʏırılĭp qaldı içi‿gö:p. (115) Oşóndo aq sáqaldar geliv‿elė oşól elderdin ba:rına, ay men balançá tütündün uruq tu:ʏanĭmĭn, balançá tuş sėniki, sėniki dep turuv‿ele birö:nükü cėtmiş tütün, birö:nükü elü tütün, birö:nükü qırq tütün deģendey, anan oşól aq sáqaldardın tu:ʏandarı bar da. (116) Bir qırq baştı maʏa‿ber, círmanı maʏa‿ber, tiģi bar dev‿elė uşúl alıv‿alĭp ķetiv‿elė oşól elin çoʏŭltup turŭp, özünün aʏa tu:ʏanın, ay balançánĭ men alıp ķeldim, birden alʏĭla da baldarʏa sórpo‿şileŋ ģılĭp bergile, birden ģoy bergile, bu bayquştu emne‿ʏılasíŋar, qutqarĭp ķeteli dev‿oşėntip qutqarıp qoyçú cálpı. (117) Azır anday cóq. (118) Birĭ üçün biri uşúnday ķüyüp turçú da, anan oşėntip qoyçú. (119) Anan a‿ģişĭler ayabay süyünüp, barbalaŋdap qutulŭp qalat da ökmöttön. (120) Anan giyi:n anan bir ʏoy sóyuv‿oşó oşó aq sáqaldar, çáqırıp çáyín beriv rahmatĭn aytĭp qoyçú, oşėntiv‿elė bütüp qalçú iş.

Oşol kezde orustar bar bele silerdin ayılda?

(121) Bizdin ayílda neģizi nuqura qırʏızdar turat. (122) Anan bir‿eki tütün orus bar ele, anan giy:n giyi:n alar qaza‿boldu, giyi:n anan qırʏızdar sátıv‿alıp oşól azır qırʏız ayílı bolup qalʏambız neģizi. (123) Aa ʏoşŭna aylıbız grigoribķa da. (124) Al cėrde orus ķöbü elė. (125) Azır delė bar oşó ķöbü.

Grigoryevka emne üçün Grigoryevka bolup atalıp kalgan?

(126) Oşól ubaqta bayaʏı ilģeri nikolaydın ubaʏında stalĭfindin emesi rėformasí bolʏon eken da rassiyada. (127) Oşóndo cánaʏı oşŏ‿yaqtaʏı orustardın bir‿tobun uşúl bizdin qırʏızstanģa adeģende cánaʏı prijėvalskiy deģen emeler ģelbedi‿belė. (128) Sėmen tyanşánskiy anan giyi:n cánaʏı prijėvalskiyler. (129) Alar adeģende oşó razved qılĭp geliv‿anan bizdin cėrlerdin cáqşí ekenin anan bí‿cėrde cán baʏu cáqşí‿kenin, anan bizdin el oturuqtaşpaʏan, mal menen‿lė cürģön qalq‿elė da. (130) Anan barıp tigilerge

uşúnday informatsiya bergen oqşóyt da. (131) Anan alar uşúl rėforma ɤılıp oşóyaqtaɤılardı biyaqqa cibergen oqşóyt. (132) Oşóndo ķelgen orustar oşól. (133) Oşóndo ķelip anan oşól grigoriy degen orus cáşáɤan eken. (134) Sėmen degen cáşáp oşó sėmyonovķa bolup. (135) Oşóndo boluv˳anan oşólor ķelip anan cėr aydap a:, cėr aydap, cėr çiyip ķörbösö qırɤız balası. (136) Anan oşŏlor cėr aydap, anday mĭnday qılışíp, anan bu:day egip baq tigip degendey. (137) Anan emĭ alardın bir esėpte'n cáḫşí cáḫşí cáɤı, paydası' boldu. (138) Cáḫşí cáɤı baq tikkendi', bu:day aydaɤandı, nan östürüv˳alɤandı üyrötüştü. (139) Andan giyi:n giyi:n otŭruqttaştıq da.

Kırgızdar malçılık menen ele toodo cürçübüz da ee?

(140) To:do mal ɤarmaçí eken anan ıldıy ķüzgüsün cáqaɤa tüşŭp qıştap anan cázın, ala˳cázda qayra cáylo:ɤo çíɤıp ķetken el˳ekembiz. (141) Mĭnday oturŭqtaşqan emespiz da negizi. (142) Mĭnday bayaɤı ķöçmön qırɤız eli dep beker emes da oşól. (143) Ķöçüp qonŭp. (144) Anan bayaɤĭ cátaqçílar qalçí eken. (145) Mal sálĭ cóqtor. (146) Oşól birin˳ekin bayaɤı çöv˳aydap, anan giyi:n orustar qoşúluv˳oşŏlor menen bu:day aydap, an'an gɐyra malɤa almaştırĭp cáşáçí. (147) Anan oşóndoy boldu. (148) Bir cáḫşí cúɤuşú oşól üyrönŭp al cáḫşí boldu.

Caman cağı kaysı?

(149) Cáman cáɤı sú:lu cáḫşí ķaçĕstvenníy cėrlerdi alĭp qoyŭptur da alar. (150) Alar emĭ qantkenĭ menen tigiler cėrdin emelerin bilet da. (151) Azır dannıy vremya, azır emĭ biz dıyqançílıqtı ɤılĭp göndük da. (152) Azır bizdin ayílɤa qaraɤanda grigoryevķa anan ananyevanın cėrleri da 'genen. (153) Sú:sú da 'genen. (154) Cėrinin sápatı da cáḫşí. (155) Anan oşóndoy ɤılıp e:lev˳e:lep qoyɤon eken. (156) Anan mĭndayraq cėrlerdi bizge berip qoyup.

Orustardın emne mayramdarı bolup turat?

(157) Bizdeʙi. (158) Emĭ bizde temirĭvķada ķöp delė bilinbeyt biroq pasha deg̱enin berişėt. (159) Pasha mayramı dep cánaʏı cúmurtqa boyʏonun. (160) Qızıl gök qılĭp boyoyt qo. (161) Ge:de bayaʏı el taşíp cürg̱öndö oşól cána ananyevanun orustarı mürzögö barʏanda da uşúnday emelėrde pasájir ʙolŭp tüşüp qalʏandarı ʙolot. (162) Oşól qızıl, ķök cúmurtqa tig̱indey mınday. (163) Anan çóʏu işteşken orustar oşólor da alĭp kelĭp oşó bizde pasha boldu elė dep. (164) Ar⌣ʏanday blinçig̱in, piroķtorun, cúmurtqaların alĭp kelĭp síylap qalışçú. (165) Anan oz̭ tiyip anan a: pasha turʙaybı dep.

Siler caka turistter köp kelet ee? Alar kanday eme menen kelişet?

(166) Turisterʙi. (167) Emĭ başínan elė ķölg̱ö qızıqqan ilg̱eri sóyuz uʙaʏınan ele qızıqqandar ʙar⌣lė. (168) Biroq anda bayaʏı mamlekettin deŋge:linde pansiyanattar qurulʏan da. (169) Cáydın günü g̱işi g̱öp bolçú anda dele. (170) An emĭ sóyuz uraʏanda⌣yin emi azır bolʏonu ķireşė uvaqtısí oşól sėzon ubaʏı bolŭp qaldĭ⌣da ba:rıʙızdıqı ele. (171) Sütün alĭp barĭp sátaʙız, cúmurtqa alĭp sátavız, tig̱i bu sátaʙız. (172) Et ötköröʙüz deg̱endey. (173) Anan emi azır qudayʏa şüg̱ür. (174) Adeg̱ende kişine toŋduq qıldıq. (175) Biz özüʙüz emi andaydı sfera abslujivaniya deg̱en bizde tüşŭnük cóʏ⌣elė da. (176) İlg̱erkiler beker aytqan⌣mes uşú ķöldüktördün emesi uşúl bayaʏĭ elė mırza çálış deg̱endey. (177) Mĭnday iykemĭ⌣azıra:q qalqpız da özüʙüz⌣elė. (178) Anan turmuş üyrötöt⌣ĕken emi aqırĭndan aqırĭndan emi mĭnday iykemdü:lüķ üyrönüp, kişĭne kişĭne e cáŋıdan cáŋıdan üyrönüp kelátaʙız. (179) Çóŋ aq⌣sú: deg̱en cánaʏı ķöçmöndör oyunu bolʙoduʙu sėmyónovķada, oşól ķöçmöndör oyunu bolʏon cėr bizdin ayíl ökmötŭnö qaraştu:. (180) Anan oşól cėr eme oşó ķöçmöndör oyunu oşó bizdin cėrde boldu. (181) Anan çóŋ aq⌣sú: deg̱en cėriʙiz bar. (182) Azır grigorevskiy uşėlye dev⌣atpayʙı. (183) Oşó⌣cėrg̱e da emi azır cáştar oşó cėrden kişĭne qaracát taʙat. (184) Sėʙep deg̱ende boz üylörün tig̱ip, gelg̱en turisterdi abslujitetip tamaʏ⌣aşín sátat oşó⌣cėrden. (185) E: ar⌣ʏanday tamaqt⌝ĭn türün. (186) Şiş ķeʙeg̱in cásáp sátıv⌣atat.

(187) Qoyun bışírıp sátıv̮atat, mantĭ-sámsín, tig̱indey mındayín cásáp sátıv̮atat. (188) Qımız símızın alĭp kelĭp sátışát. (189) Aytıv̮atpayímbı oşó cána kişine iykemdü:lük emĭ emĭ üyrönüp mĭnday baştadıq. (190) Al cáɤınan bir tov̮elė cáh̨şí̮bolup qalat̮eken. (191) Sėb̥ep deg̱ende uşúl baldarın mektepke dayíndav̮alat, ƙiyim ƙeçėg̱in ta:v̮alat.

Cıldan cılga turistter köböyüp önügüü kanday bolup atat? Aldıda kanday bolot deysiz?

(192) Emĭ cíldan cílɤa, avo tig̱i, bayaɤı bul cáɤınan emi cáh̨şí elė bolot qo deg̱en oyum bar, sėb̥ep deg̱ende azır cáŋı cáŋı tipteg̱i mĭnday boz̮üylör tig̱iv̮elė anan mĭnday da:ratqana có:q mĭnday ısíq̮sú, muzdaq sú cóɤ̮elė mınday̮lė ƙelg̱inderdi emetçü da. (193) Emi azır ujė üş tört cíl boldu, tört beş cíl bolŭp qaldıb̥ı ujė arĭ̮cáɤına qadımkidey̮lė ısíq̮sú, muzdaq sú:sú menen, e: da:ratqanasín cáqşínaqay ɤılĭp, mĭnday sávremennıy öŋdöntüp, oşólordu qurup baştadı a/lstı. (194) Uşúnday ɤılıp anan ulam̮ulam bayaɤı deŋge:li götörülüp gelátat. (195) Cáh̨şí̮bolup ƙelátat quday buyursá al cáɤınan. (196) Anan emelerib̥iz b̥ar cánaɤı baldar at pattarın alĭp barĭp miŋgizip, e: sürötkö tartıp, uşúnday ɤılĭp atĭşát. (197) Neg̱izi bara̮b̥ara uşúl düynölük standartĭna aqırın aqırından gelėt oqşóyb̥uz cürüp cürüv̮oturup. (198) Geleçėkte emi uşúl aqırın̮aqırından oyloym, giyi:n giyi:n oşól emĭ buttarına turŭp daɤı daɤı arak̲et qılsá e: mĭnday mĭnday cáqşínaqay cáqşínaqay katedjder da sálĭnıp qalışí ıqtımaldulɤu b̥ar. (199) Önüg̱öt al sėb̥ep deg̱ende ƙireşė bulaq qayaqtan tüşüp tursá deme̮g̱̮önüg̱ü: b̥ar da. (200) Anan önüg̱üv̮oturup anan düynölük standartqa barat qo emĭ azır ƙişine ƙişine bayaɤı cáŋıdan qadam şiltev̮atab̥ız da. (201) Anĭn˜ ba:rı ele qaracátqa gelĭp taqalat eken. (202) Anan oşėntip boz̮üy menen baştasá emi sánuzelderin cásáp, ısíq̮sú muzdaq sú emĭ bara̮b̥ara aqırında daɤı aqçásí ƙöb̥öysö, daɤı ƙişine daɤı birdeme sálat dev̮oyloym anan. (203) Oşónŭ̮menen bir turizm cáh̨şí elė önüg̱öt. (204) Neg̱izi göldö men oyloym uşúl turizm anan cánaɤı den só:luq çíŋdo:çú uşúl nersėlerdi ƙöb̥öytsö elė oşónŭ̮menen̮lė aldıɤa cílıp ƙetet qo deg̱en işėnişteḿin. (205) Anan ökmöt aɤa̮ɤanday

ɤarayt. (206) El degen eʌ̀l da. (207) El degen qay‿cėrde mĭnday bir önügü: bolsó ǩiçine bir üy‿bülö:sün, qaracátın, muqtajdıɤın çėçip turɤan cáɧşí bolsó oşónu ǩözdöy o:yt da. (208) Oşóɤo azır o:p ǩelátat, basímdu göl, oşóɤo o:p ǩel‿átabız. (209) Cánaɤı abslujivaniya daɤı üyröŋgön a: birö‿gelip oqutqan cóq da bizdi. (210) Oşól tigindey iykemdü: boluş ǩereg‿eken. (211) Ǩĭlientin ǩöŋülün tababilş ǩereg‿eken degen nersėlerdi aqırın‿aqırından üyrönüp mĭna cáşó, turmuş özü üyrötüp ǩelátat da.

Oşol silerdin ayıl cakta orus köpbü?

(212) Aytıv‿atpayımbı, bizdin ayílda negizi bir‿da tütün orus cóq. (213) Anan biroq bizdĭn tarap o:ba negizi o:ba. (214) Bizdĭn tarap orus basímdu: bolçú, azır emĭ ǩişine sėyildep qaldı. (215) Qarım qatnaş mĭnday tıɤız ele. (216) Emi: anday qorqunuç bolboş‿çün, cóɤ‿anday bolboyt qo dev‿oyloym. (217) Sėbep degende, e: özübüz delė azır mına ǩüz ayí aş‿toy ǩö:p. (218) Eki cáqa 'barıv‿atasíz. (219) Bayaɤı síylosú, urmatto:sú bayaɤı ɤaldı. (220) Biroq bayaɤı baldar oşól emneni görsö oşónu ulayt da. (221) Biroɤ eŋ başqísí oşól biroq içki cüröktö oşólor oşėntip ǩetpesin degen sözsüz bir nersė boluş 'kerek. (222) Özŭbüzdö maqsát boluş kerek üy bülö:dö. (223) Oşó baldarıbızɤa oşónu ǩörgözüp anan tüşündürüp. (224) Aylánayín mınday ɤılsáŋ mınday bolot. (225) Tigindey ɤılsáŋ tigindey bolot. (226) E: aɤa tu:ɤan degen baʌ̀r, cėrge‿cė:k degen baʌ̀r, mınakey çóɤu cürüp, mĭnday çóɤu aralaşíp qonoɤ‿uzatqandı üyrönüp, e: qonoqo barɤanda özüŋdŭ alĭp cürgöndü üyrönüp çóɤŭ ala‿barĭp, üygö gelgenderdi, meymandardı uzattırıp, uşintiv‿elė özübüz ǩünümdük qılıv‿atqan nersėleribizdĭ elė üyrötüp, anan mĭnday oşó urup qaqpay cáqşínaqay ilgerkilerdey tüşündürŭp qoysó elė baldar oşó cílaberet anan.

Silerdin ayılda ırım cırım, tülö degender barbı? Tülö berip turasıŋarbı?

(227) O:ba. (228) Cėr sú: tayíyt, tigindey mĭnday, ırım círımdardı qılabız, obaqılĭp turabız. (229) Özgöçö moureki cėr sú: tayíyt degen bar.

Oşol emne cönündö bir az aytıp berseŋiz.

(230) Bul ilgerkilerdin tüşünügü. (231) Emĭ bul bayaʏı cá:n bolboy ʏalat, ɣe:de ʏurʏaqçíl bolŭp qalăt da. (232) Anan emĭ oşóndo bir mal sóyuv‿anan cálpı aʏa tu:ʏangʏ çóʏuluv‿alĭp anan oşól qudayʏa cálĭnıp, e: alla qurʏaqçíl ʏıla‿görbö, cá:n ber degen qayrılu: dep tüşŭnöm men özüm. (233) Qurmandıq çálıp qadımkidey, qoy sóyup anan cálpı aʏa tu:ʏan oşó bir gün belgilenet da. (234) Oşó‿günü oşól ba:rdıʏ‿elė ayíldarda, bizdĭn ayíl delė oşŏndoy. (235) Oşóndo bütündöy ba:rdıʏı oşól temirĭvk̲a, ʏalmatay urusú uşú bir güŋgö qoyob̲uz. (236) Oşógünü ar‿gim özünŭn tu:ʏandarĭ‿menen birdey oy sóyulat oşó anan ba:rĭ cálpı anan dua ʏılĭp qudaydan súranab̲ız. (237) Qurʏaq cíl boluv‿atat, cá:n ber ey allah dep. (238) Uşŭnday uşŭnday qayrĭlu: da dep tüşŭnöm. (239) İlgerkileriŋ oşónŭ‿ʏılçú. (240) B̦iroq murun cálpı üylördö b̦olŭp qalb̦adıb̦ı. (241) A murun bir ayíldın üstündögü mınday bir sú:ʏa:r‿elė. (242) Mĭnday‿b̦ir ɣişĭnekey sú: bir‿arıqçá. (243) Ba/rı büt ayíl oşól arĭqtı boylov‿oturŭp anan atayín oşó tala:ʏa oturŭp anan oşó cėrde 'bir cėrdĕ elė sóyulup bayaʏı sú: qıpqızıl b̦olŭp qalçú. (244) Tala:ʏa‿le dastorqon cáyíp büt cálpı oturuv‿elė ar cáʏĭna berĭ‿cáʏĭna oturuv‿elė anan oşól aq sáqaldar biz balab̦ız da. (245) Ɣirĭp çíʏĭv‿oynov‿elė oşól cėrde cá/lpı oturŭp, cá/lpı tamaq cėp, uzap ketçi. (246) Emĭ azır üylördö b̦olup qaldı. (247) Cá:n bolŭp qalat ɣe:de, ɣün ısíq bolŭp qalat, azır emi usloviyaʏa ʏarap qaldı.

Dagı emne degen ırım cırımdarınız bar?

(248) Muruŋqudan qalʏambı. (249) Emi oşól qaldĭ anan ayt bar. (250) Emi ayt azır delė ayt da. (251) Qaçán bolsó delė ayt. (252) Ayt mayram gılab̦ız. (253) Ayttayb̦ız. (254) Biri‿b̦irib̦izdikine barab̦ız, quran oquyb̦uz, mayram tamaq qılab̦ız degendey. (255) Oşól tu:ʏandar içinde oşó ayttap çáqırĭp tamaq bereb̦iz. (256) Quttuqtaşáb̦ız, qıdırab̦ız. (257) Cáŋşí dastorqon cásáv‿alĭp.

Azır siz emne menen alektenesiz? Üydö emne aydaysız? İşteysizbi?

(258) Emĭ men özü'm işteçümün bıltır. (259) Ozübüzdö oşól cánaʏı sálemar degen pansiyanat bar. (260) Al mençikke ötüp ķetken. (261) Oşó‿cėrdi emĭ bir arap iştetet. (262) Livandıʏ‿arap. (263) Oşóndo ahranasında on cíl iştedim. (264) On cíl oşól cėrde iştedim. (265) Anan bıltır emi vozras ķeldi ujė pensiyaʏa ạformĭtetiv‿atabız, bıyíl daķmenti getti anan bıltırtan beri, bıltır sėzondon beri üydömün. (266) Üydö oturam anan mal sál, tala palanı ʏo baldar ʏılıv‿atat. (267) ʏolŭman gelgenin barĭp tigi sú:‿pusúna cárdam berem ķişĭne ʏarmalaşíp. (268) Arĭq parıʏına cárdam berem. (269) Anan negizĭ elė boşmun. (270) Anan negizi eşikte cürgön gişi üygö‿gönö albayt ekensiŋ. (271) Üydö ubaqıt ötpöy anan azır bıyíl bir qoşŭnabız bar‿elė arĭcáqta. (272) Oşól cėŋeler. (273) Anan qoydŭn terisin mĭnday aşátat, a/yabay cáḫşí aşátçú. (274) Anan a‿gişĭnin arqasínan asílıv‿atıp oşónu üyrönüv‿aldım. (275) Anan ayabay cáḫşí aşát. (276) Quday buyursá cáḫşí. (277) Bísmílla dep. (278) Anan emi qoydun terileri azır it beker boluv‿atat. (279) Anan beker ısíraf eken. (280) Anan özüm da ubaqtım ujė ķenen bolŭp qaldı. (281) Muruŋ go cúmuşqa‿ălaqsíp cürdüm. (282) Uşúl cáşqa çėyin‿lė cúmuşta cürdüm da. (283) Anan ubaqıttı beker ötkörböyün. (284) Isíraf bolbosún dep oşónŭ üyrönüp anan bıyíl bir ekini cásádım.

Kantip casaysız? Oşonu başınan baştap aytıp berbeysizbi?

(285) Cáqşí‿ken anan anĭ‿ʏanday ʏılat. (286) Anĭ oşól cėŋem ķörgözüp bergen retsėbin bir çínı, bir çáqa sú:ʏa cílu: ʏılıp turup, bir çáqa sú:ʏa bir çínı tuz sálam, bir çínı ayna sálam anan ķiyi:n çáynıy lojķa uqsús quyup turŭp anan tigi terini çílap qoyom. (287) Çílap cá:p qoyŏm ķünös cėrge. (288) Anan bir sútķa turat. (289) Bayaʏı oşó emede. (290) Andaŋ giyi:n‿elė ertesi anan giyi:n alĭp çíʏıp alıv‿anan tigi cün cáʏın ayabay sámındap cú:p cáqşílap bayaʏı, emelerin ķetirip cáqşínaqay ʏılĭp, bir síyra sámındap çáyqap turŭp anan silkip silkip anan gölökö cėrge ilip qoyom tigi terisin, cünün sírtın gılıp. (291) Anan gʁyra ulam silkip anan oşónŭ‿menen qurʏayt. (292) Anan cánaʏı ķişĭne 'qoŋur qurʏaq bolup qalʏanda çóyom, ayabay çóyup çóyup aʏara tŭşöt çóyʏondo

apaqay bolup. (293) Oşó baːrın apaqay ɤılıp çóyup emeˬɤılam. (294) Anan qurɤaɤandan giyiːn anan oşól aɤarbay qalɤan cėrlerin iylep, ulam ulam tartıp eː iylep emeˬɤılam. (295) İşĭˬɤılıp aɤartam da toluq. (296) Andan ǩiyːin mınday taqtayɤa material sálaˬɤoyŭp bordon ayaḇay şívap turŭp 'qıram, qırɤıç menen. (297) Tiǧi cánaɤı etˬpetterin getirip. (298) Ananˬlė cáḫşí ḇolŭp qalăt sónŭn bolup.

Anan anı alışat da e? Anı menen emne kılışat?

(299) Cóɤˬemĭ men bıyíl cáŋıˬḇaştap üyröndüm. (300) Anan birˬekini cásádım anan özümö da cáqtı. (301) Bayḇiçėme da cáqtı. (302) Bılpıldap sónŭn. (303) Ecėmderǧe da görǧözöm cáḫşí bolŭp. (304) Anan birinçi ɤol emem dep uːlum maşinesin aydap sátıvˬalĭp anan oşóɤo maşĭnesine cáːp berdim altınım mo͡ureki birinçi üyröŋgön qolˬemgeǧim, maşineŋ qut bolsún dep. (305) Andan giyiːn anan uylar sóyuluvˬatat. (306) Anĭn terisi ötpöyt. (307) Anăn᾽ oşól uydun terisin daɤı cídıtıp anan 'qayíş cásáp köröyün dep qayíş cásáp atam anan. (308) Talqu deǧendi cáḫşí bile alḇay atıvˬanan ötköndö birönŭ̆n talqusún görüp ǩeldim, al çirip qalĭptır, ilǧeri cásáp cürǧön ǩişiˬken, malçí ḇolçú. (309) Anan talqusún görüvˬalĭp üygö alĭp kelĭp kişinekey ɤılĭp cásádım. (310) Anan eki tilimin cásáp ǩördüm. (311) Anan oḫşóşúp qaldı. (312) Qalɤanı turat anan. (313) Uḇaqıt cóq. (314) Emĭ quday buyursá.

Canağı boz üygö baylanat ee?

(315) Cóɤˬaɤa mĭnday cídıtıvˬalıp emetsė ḇolot. (316) Anı cídıtĭp turuvˬelė tilip emetsė ḇolot. (317) Cüǧön cásásá ḇolot, basmayíl. (318) At cábdıqtarın e. (319) Oşónu üyrönüvˬatam azır. (320) Daɤı üyrönö elekmin biroq kişine kişine oqşóşúp ǩelˬatat. (321) Beker oturɤuçá emne qılam devˬelė. (322) Anan geçkeˬlė ǩempir menen uşáqtaşá ḇersėm urŭşáˬǧeteḇiz.

Alma örük menen alek bolosunarbı?

(323) Oːḇa. (324) Bul alma, örük başínanˬelė, men bala günümönˬelė sáttım da. (325) Asnavnoyu e, biz uşúl almanı mĭnday basímduː oşól menen qaracát taḇabız da neǧizi.

(326) Anan emi bul alma, aşpurt menen sóyuz uḇaʏı ekĭ‿miŋ cílʏa çėyin barbaʏan şáːrım qalʏan cóq. (327) Bul qızıl alma menen ḳörbögön cėrim qalʏan cóq degendey. (328) Buyaʏı tigi çímkent, taşkent, taşkenden arı jeti‿sáy degen şáːrʏa çėyin bardım. (329) Biyaʏı navasibirskiy, omskiy, tomskiy tigi‿yaʏı kemerovo degen. (330) Tiyaʏı kökçö‿toː, mökçö‿toː, pavlodar, sėmipalatinsk. (331) Büt rassiya, qazaqstandın baːrın qıdırdıq uḇaʏında. (332) Anan uşúl ekimiŋinçi cílı aqırqı cólu ḇardım andan giyiːn anan íreket mĭreket degeni ḳöḇöyüp ḳetpediḇi. (333) Anan qazaqtın milisyaları aːn emĭ barḇay ʏaldım. (334) Negizi cáḫşí elė, cáḫşí iş da ḳöldüktörgö. (335) Biz emĭ ḳöḇünçö alma örük bizde cáḫşí çíʏat da. (336) Anan cáḫşí elė eme ḇolmoq bunu örkündötsö. (337) Anan emi azır cánaʏı qudaydan qorqup kiçine toqtop qalʏambız. (338) Azır emi qayra ḇaştayḇız dev‿atat. (339) Negizi bir cíldıq ḳireşėni taːv‿alsá ḇolot. (340) Ḳöḇünçö sóyuz uḇaʏında, özgöçö bou sóyuz taraʏandan giyiːn, baldar ḳiçireːg‿elė da. (341) Anan qılaːrʏa işiḇiz cóq. (342) Oşóndo uşúl alma menen‿elė rassiyaʏa ḇarıp, qazaqstaŋgɐ ḇarĭp, oşónŭ‿menen cáŋ gɐldı, oşól araḳet menen baldardı ḳiyintip, mektepke dayíndap degendey, anda mektepke da aqçá tölöşöt. (343) Oşónŭ‿menen‿lė barıv‿elė ökmöt uraʏandan giyiːn oşól kişine tıʏım tayan boldu oḫşóyt. (344) Oşónŭ‿menen çíʏıp ḳettik ahvaldan.

Atı cönünüzdü dağı bir colu aytıp koysoŋuz?

(345) Menĭn atım qocómberdiyeb altĭmış talqanbayeviç. (346) Temir ayílınĭn turʏunumun.

Çoŋ rahmat.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben Kocomberdiyev Altmış Talkanbaeviç. (2) Elli dokuz yılında, Temir köyünde dünyaya geldim. (3) Temir köyü Isık-Köl bölgesinde bulunmaktadır. (4) Isık-Köl'ün tam ortasında yer alıyor diyebiliriz. (5) Bizim soyumuza genel olarak Şaana denir. (6) Şaana Kalmatay soyuna girer. (7) Bizim köyde altı ata, Kalmatay halkı yaşar. (8) Onun Şaana soyundan geliyorum. (9) Kökü ise Sayak'a dayanır. (10) Orto Örüktük'e kadar Sayaklar yerleşmiştir. (11) Sayakların Bölökbay adlı kuşaklarındanız. (12) Olcobay, Çon Carık, Korumdu, Komsomol ile Çirkey denilir, Kaminka, o üç köyde Bölökbayın uruğudur.

Göl'ün hangi tarafında oturuyorsunuz?

(13) Gölün güney tarafında oturuyoruz, soyumuz hakkında ise. (14) Mm… Genel olarak Sayakların, Calduk aga adlı, Şıkmamat'ın eşinden Kudaş Bey adlı biri olmuş, o bizim büyük dedemiz, Calduk aganın küçük eşinden, Şıkmamat'ın kuşaklarındanız. (15) Onun Kudaş Beyin eşinden, Kudaş Bey adlı, Ancay, Incay adlı çocuklarından, Incay'dandır, kökümüz.

Çocukluğunuz hangi köyde geçti?

(16) Ben kendim altmış yaşımı doldurdum, bu sene altmış birin içindeyim. (17) Doğduğumdan beri bu köyde yaşıyorum. (18) Doğduğum yer burasıdır. (19) Burada oturuyoruz.

Ne ile ilgilenirsiniz?

(20) Ben mi, Sovyet Birliği zamanında Çolpon-Ata'da yolcuları taşıyıp seksen birinci yıldan itibaren, Sovyet Birliği dağılana kadar yolcuları taşıdım, otobüs sürüp çalıştım, orada şoför olarak. (21) Sovyet Birliği dağıldıktan sonra o köyde kaldım ve araba bozulduğunda köyde çalıştık, o köyde. (22) O yeri de paylaştırıp vermişlerdi. (23) O arazimizi çalıştırırız. (24) Hayvan yetiştiririz.

Arazinize neler ekiyorsunuz?

(25) İlk başta buğday ekerdik, daha sonra su yetmeyip hayvan olduğundan dolayı da ot daha avantajlıymış. (26) Buğday kazançlı olmamaya başladı, hayvanlara ot ekerim, birçok senelik ot, onu alıp hayvanlara veririm, kıştan çıkarım böylece. (27) Ot satın almam yani.

Çocukluğunuz hakkında anlatır mısınız?

(28) Sovyet zamanı baya güçlü zamandı, büyük insanlar da vefat ettiler. (29) O kişilerin o zamanda bize söyledikleri nasihatleri, sözleri, örneği çok büyüktü. (30) Şimdi ile karşılaştırılırsa, benim fikrime göre, onlar bizim Kırgız zihniyetimizi asırdan asırlara koruyup bize en iyi tarafları ile birlikte aktarıp vermişlerdir. (31) Sovyet dağıldıktan sonra hepsi Avrupalılaştı, Avrupa kültürü, biri diyor ki Amerika'nın kültürü diye, yavaştan bizim kendi halk zenginliklerimiz unutulmaktadır. (32) Hangi derecede etkisini gösteriyor bilmiyorum, benim kendi fikrime göre, bizim atalarımızdan gelen Kırgız kültürü bunların kültürüne göre daha yüksek seviyededir diye düşünüyorum. (33) Sebebi ise, onların arasındaki davranışlar, akraba arasında olan ilişkiler, büyüklere olan davranışlar, küçüklere olan davranışlar insanı hayran bırakan davranışlardır. (34) Orada sen böylesin, sen şöylesin gibi anlayış hiç olmamıştır. (35) Sonra Ürkün oldu, daha sonra savaş oldu. (36) O zamanları bir kâse yulaf olsa bile yoksullarla bölüşürlerdi. (37) Bizim kendi atalarımız da, herkes kendi atalarını över ki, onlar elinde biraz var olan insanlardı, bu evden insan gitmezdi. (38) Elinde olan etini, yemeğini, koyun keserse de herkesi davet eder onlara verirdi, insanlarmemnun olarak evden ayrılsalar kendileri sevinirlerdi. "Baksana, çok iyi oldu, herkes razı olarak gitti, öyle güzel bir yemek verdik." diye yemek verdiği için çok sevinirlerdi. (40) Onların sevindiğine mutlu olurlardı.

Ramazan Bayramını nasıl kutlardınız?

(41) Kurban Bayram, Ramazan Bayram, Mevlüd değil mi? (42) Aslında Sovyet zamanında din ile ilgili iyi ve kötü tarafları var. (43) Her bir işin kendi doğrusu, iyi kötü tarafı olurmuş. (44) Sovyet zamanında "Tanrı yok" diye din ile ilgili böyle bir propaganda oldu. (45) O zamanları bizim dedelerimiz, atalarımız buna rağmen namazlarını kılıp hükümet yasaklasa bile belirli evlere gidip namaz kılarlardı. (46) Şimdi böyle düşünsem, Peygamberimizin doğum günüymüş. (47) Öyle günlerde pamuğa güzel güzel kokuları serperek, namaz kılıp sonra onun parçalarını bize getirir "Mevlüdun bu" diye koklatırlardı. (48) Onun parçalarını alıp evlere dağıtırlardı. (49) Onlar saygılı insanlar, hepsi namaz kılarlar. (50) On, on beşten fazla yaşlı adamlar, onlar köyün bereketiydi, öyle yaşlıları ben şimdi özlerim, şimdi ise onları yokluyorum ben. (51) Kolhozun işi mi olur, köy içinde başka işler mi olur, onlar bir bütün gibi girişirlerdi hepsine. (52) Direk, örneğin bir iki akrabanın arasında tartışma olursa veya birileri kavga ederse, hayatta faklı şeyler olur ya, iyi kötü, biriler kavga eder, biriler

tartışır, küser ve saire. (54) Öyle olduğunda yaşlılar gelip anlaşmazlıkları sonlandırırlardı. (55) Onlar gelip son noktayı koyardı. (56) Onların yaptıklarına baksanıza, birinin çocuğu yaramazlık yapmış olur, akşam duyulur ki. (57) Olduğu gibi gözetlerlerdi. (58) Sabah namazından sonra, güneş çıktıktan sonra namazlarını kılar, kapının önünde eşekleri bağlandığında anne ve babalar korkarlardı. (59) "Yaşlılar geldi, kalk haydi, hesap ver." diye. (60) O kişileri sorgularlardı, kamçı ile ceza verirlerdi ve bir düzene getirirlerdi. (61) Sonra onlar tertipli olup düzene gelirlerdi. (62) Bizim başımızdan da çok geçti. (63) Ben çocukken, dokuzuncu sınıf mıydı, onuncu muydu, askerliğe on beş güne çağırırlardı ya ön hazırlığa. (64) Unuttum, bir hafta mıydı, okuldan "Gideceksiniz, yarın toplantı olacak." dediler, ben de gitmek istemediğimden dolayı kaçmıştım. (65) Öğleden sonra akşam gibi eve geldiğimde babam kızmıştı bana, "Sen ne yaptın böyle askerlikten kaçıp." (66) "O öyle bir şeydi, askerlik değil o." dedim ben. (67) Dediğim gibi, sabahleyin yaşlı adamlar eşeklerine binip gelmişler: "Sen insan olmazsın, şimdiden askerlikten kaçıyorsan, eskiden savaşa giderlerdi, sen on gün dayanmam diyorsun." diye dövdüler beni, ben ağladım, öyle rezil etmişlerdi. (68) O kişiler vefat etti. (70) Onlar aklımda kalmış galiba, kalbimle bir şey olmuş, öyle bir etki vermiş galiba. (71) Kanuna göre yalnız oğlanı almazlardı askerliğe. (72) Ben ise kendi isteğimle dilekçe yazarak gitmiştim askerliğe. (73) Onların verdiği etkiydi. (74) Onların etkisi diye düşünüyorum. (75) Daha sonra amcam şöyle demişti: "Sen tek oğlansın, gitmeyebilirsin." dedi. (76) Hayır, ben öyle yapmayacağım. (77) Çünkü evde yatmak olmazmış, dedemlerden dayak yemiştim. (78) Eskiden savaşa da gitmiş. (79) Hiçbir şeye bakmadan bana öyle deyip beni küçük çağımda ağlatmışlardı. (80) Onun etkisidir. (81) Ben onların yasaklamalarına rağmen askerliğe gittim. (82) O kadar etki vermiş. (83) Böyle bir şekilde onlar terbiye ederlerdi. (84) Şimdi çok yaşlılarla karşılaşırız, ama o kadar etkileyici yaşlılara rastlamadım, çoğunlukla rastlamak zor. (85) Özellikle saygılı yaşlılara, nasılsa onlar her yerde saygı görürler. (86) Sovyet zamanından sonra öyle insanları iş için kullanmaya başladılar, seçimlerden önce mesela. (87) Kolhoz dağılırken onlara bir şeyler diyerek kandırırlardı, başka birinin lafını konuşturup, onların verdiği yemeği yedirip onların sözünü söyletti, milletvekili seçilirken de onların tarafını tuttular, doğru bir yön veremediler. (88) Dediğim gibi, onlar her işe girişirlerdi. (89) Kolhozun içinde kimin yaşamı nasıldır, ot toplama nasıl gidiyor, nerede nasıl yetişmiyorlar,

yetişmiyorlarsa çoluk çocuklarını toplayıp yardım eder, dağılanı toplayıp çocukları yaşlılar gönderirlerdi. (90) "Haydi kalk, orada kolhozun otu yağmurda kalıp ıslanmış, onu toplayıp, yığın yapıp traktöre yükleyelim." diye yaşlılar sorunu çözerlerdi. (91) Onlara bu şekilde öncülük eden yoktu. (92) Onu soran kişi yoktu. (93) Kendilerinin ilgilenmesi gereken bir şeydi. (94) Hepimizi öyle gönderirlerdi. (95) Ahırları hazırladıktan sonra okula gönderirdi. (96) O zamanları "çocuklar nasıl" diye gidip gözetleyen yoktu. (97) Eski zamanlar. (98) Çocukları gönderirler, yanına bir öğretmen ile. (99) Çocuğuz ya. (100) Radilke denilir, samanla içini doldururduk. (101) Onu da aksakallar gidip "onları gözetleyin" diyen kimse de yok idi. (102) Onlar kendileri eşeklerine binip "Buraya eksik koymuşsunuz, buraya ekleyin." diye kendileri girişirlerdi. (103) "Çocuk, çocuğun işi tam olmaz." derler. (104) Sığır doğumları başladığında, "buradan kuzu doğulur" diye kendileri yönetir, inisiyatifi kendi ellerine alırlardı, kimi gerekirse azarlayıp kimi gerekirse kandırır: "Bak, bunun yavrusu güçlüymüş, senin elinden gelmez." diyerek çalıştırırlardı. (105) Genel olarak bunlar eskiden kalan zihniyettir diye düşünüyorum. (106) İlk olarak onların çocuklara emeği öğreten bir tarafı vardı, ikincisi kendileri de her işi yapmaya alışmışlardır. (107) Onların bakış açısı böyledir. (108) "Köy, köy halkının hayvanlarına bir şey olmasın, kendilerine bir şey olmasın." diye yaşlılar yol gösterirlerdi, öyle bir sorumluluk vardı. (109) Örneğin birinin koyun tazmin edilmesi gerekiyormuş. (110) Bir defasında sıcak carma vermişler, o zamanlar carma verilmezdi. (111) Kolhoz carma vermeyi daha sonra başladı, ilk defa vermeyi denediler. (112) Birileri bilmediklerinden sıcak carma vermişler, karın şişliğine neden olmuş. (113) Eskiden vermedikleri için yanıldılar. (114) Birçok koyun yok oldu öylece, karınları şişip. (115) O anda yaşlılar gelip hepsine: "Ben belirli evin akrabasıyım, bu kadar et senin." diye, birinin yetmiş evi var, birinin elli, birinin kırk ve saire, o yaşlı adamların da akrabaları var. (116) Kırk başı bana ver, yirmiyi bana ver diyerek insanları toplayıp "bu kadarı ben getirdim, birer adet alın, çocuklara çorba yaparsınız, birer koyun verin" diye genel olarak kurtarırdı durumu. (117) Şimdi öyle yoktur. (118) Birbiri için canları yanardı onların. (119) O kişiler de çok sevinir hükümetten kurtulurlardı böylece. (120) Bir koyun kesilip yaşlılar davet edilirdi, yemekle çay verilir, iş biterdi böylece.

O zamanları köyünüzde Ruslar var mıydı?

(121) Bizim köyde genel olarak Kırgızlar oturuyorlar. (122) Bir iki evde Ruslar vardı, sonra onlar vefat ettiler, daha sonra evleri Kırgızlar satın alarak şimdi Kırgız köyü olduk. (123) Komşu köyümüz ise Grigoryevka. (124) Oranın çoğu Ruslar. (125) Şimdi de var.

Grigoryevka neden böyle adlandırılmıştı?

(126) O zamanlar, Nikolay'ın çağında Stalin'in reformları olmuş Rusya'da. (127) O zaman oradaki Rusların çoğunu bizim Kırgızistan'a, ilk olarak Prjevalskiy adlı birileri gelmişti, Semiyon Tyanşanskiy, ondan sonra Prjevalksiy. (129) İlk olarak keşif amaçla gelir, bizim yerlerimizin iyi olduğunu görür, bizim halk hayvanlarla yaşam sürdüren halktı. (130) Gidip onlara böyle bilgi vermişler galiba. (131) Onlar da reform gerçekleştirip oradakileri buraya göndermiş galiba. (132) O zaman Ruslar gelmişlerdi. (133) O zamanları Grigoriy adlı bir Rus yaşamış. (134) Semen adlı biri yaşamış ve Semenovka ismini almış. (135) Onlar gelip ekin ekmişler, daha önceden Kırgızlar da yer ekmesini ve çizmesini bilmiyormuş. (136) Onlar ekin ekmişler, buğday ekmiş, ağaç dikmişler. (137) Diğer bir taraftan onların da böyle iyi tarafı, faydası olmuştur. (138) İyi tarafı ağaç dikip buğday ekmeyi, ekmek yapmayı öğrettiler. (139) Ondan sonra yerleştik işte. (140) Dağda hayvan yetiştirirmiş, sonbaharda aşağı inip kışı geçirir, yazın ve baharda ise tekrar yaylaya çıkıp yaşam sürdüren halkmışız. (141) Böyle daimi olarak bir yerde sabit hayat sürmemişler genel olarak. (142) Göçebe Kırgız halkı diye boşuna söylenmez ki. (143) Göç edip. (144) Hayvanı olmayanlar kalırmış. (145) Hayvanı yok olanlar. (146) Ot ekip daha sonra Ruslara katılmış, onlarla birlikte buğday ekip tekrar hayvanlara bakarlarmış. (147) Böyle oldu. (148) İyi tarafı onlardan öğrendikleri oldu.

Kötü tarafı nedir?

(149) Kötü tarafı da onların güzel yerleri ele geçirmeleridir. (150) Nasılsa onlar yerin şeylerini bilirler. (151) Şimdiki zamanda tarımcılığı yapa yapa alıştık. (152) Bizim köyümüze göre Grigoryevka ile Ananyevo'nun yerleri geniştir. (153) Suyu da yeterlidir. (154) Yerin kalitesi de iyi. (155) Öylece yerleşmişler. (156) Öyle, biraz kötü yerleri bize vermişler.

Ruslar hangi bayramları kutlarlar?

(157) Bizde mi? (158) Bizim Temirovka'da pek bilinmez, fakat Paskalya adlı bayramı var. (159) Paskalya bayramı diye yumurtaları boyarlar. (160) Kırmızı, mavi olarak

boyarlar. (161) Ben insanları taşırken bazen Ananyevo'nun Rus yolcularına rastlarım, mezarlığa giderlerdi. (162) Kırmızı, mavi yumurta. (163) Beraber çalıştığımız Ruslar da getirirdi, bizde paskalya bayramı oldu diye. (164) Krep, pasta, yumurtalarını getirirlerdi. (165) Paskalya bayramı diye yemeklerin tadına bakardık. (166) Turistler mi? (167) Sovyetler Birliği zamanından beri göle ilgisi olanlar var. (168) O zaman cumhuriyet seviyesindeki dinlenme tesisleri kurulmuştu. (169) Yazın insanlar çoktu. (170) Sovyet Birliği dağıldıktan sonra kazancımız yaz sezonu ve hepimize bir şeyler kazandırır. (171) Süt satarız, yumurta satarız, farklı şeyler satarız. (172) Et satarız. (173) Şimdi Allah'a şükür. (174) İlk başta biraz bu işleri başaramadık. (175) Bizim turistik hizmet gibi bir bilgimiz yoktu. (176) Eskiler boşuna dememişlerdi. (177) Bazı konularda biraz tembel halkız. (178) Hayat öğretirmiş, yavaştan öğrenmekteyiz. (179) Semenovka'daki Çon Ak-Suu'da göçebe oyunları oldu ya, göçebe oyunların olduğu yer bizim muhtarlığa ait bölgedir. (180) Göçebe oyunları bizim yerimizde oldu. (181) Çon Ak-Suu adlı yerimiz var. (182) Grigoryev kanyonu diyorlar ya. Oradan biraz para kazanırlar bizim gençlerimiz. (184) Sebebi çadırları dikip, gelen turistlere yemek yapıp satarlar. (185) Yemeklerin türlerini. (186) Şiş kebap yapıp satarlar. (187) Koyun etini pişirip satarlar, mantı ve saire satarlar. (188) Kımız satarlar. (189) Dediğim gibi işi yavaştan öğreniyorlar. (190) O taraftan baya iyi oldu. (191) Çocuklarını okula hazırlarlar böylece, giysilerine para bulurlar.

(192) Bir taraftan iyi olur diye düşünüyorum, sebebi yeni çadırlar dikilmektedir, lavabo, sıcak su, soğuk su yoktu. (193) Şimdi ise, dört beş sene oluyor galiba, sıcak ve soğuk suyu getirdiler ve lavabosunu güzelce kurup modern şekilde kurmaya başladılar. (194) Yavaştan durumlar iyiye gidiyor. (195) İyi oluyor o taraftan. (196) Çocuklar atlarını götürüp bindirirler, fotoğraf çekerler. (197) Aslında dünya standartlına geleceğiz galiba böyle yavaştan. (198) Yavaş yavaştan diye düşünürüm, sonra ayağa kalkıp biraz çaba gösterseler, güzel dinlenme tesislerin kurulma ihtimali de var. (199) Gelişir, çünkü gelir kaynağı varsa demek gelişme de vardır. (200) Gelişerek dünya standardına gelinir, şimdi biraz yavaştan adım atılmaktadır. (201) Onun hepsi gelir paraya dayanır. (202) Böylece çadır ile başlayıp sıcak ve soğuk su ile gitgide biraz parası çoğalırsa başka bir şey kurarlar diye düşünüyorum. (203) Bununla birlikte turizm alanı da gelişecektir. (204) Benim fikrime göre, gölde turizm ve sağlık ile ilgili

alanlar çoğalırsa ileri gider diye inanıyorum. (205) Hükümet buna nasıl bakar. (206) Halk halktır. (207) İnsanlar nerede gelişme olursa oraya yönelirler, biraz böyle ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için olanak olsa. (208) Şimdi ona yöneliyoruz, göl taraf ona yönelmektedir. 209) Hizmet açısından ise hiç kimse bize gelip bir şey öğretmedi. (210) Biraz esnek olmak gerektiğini. (211) Müşterinin gönlüne göre olunması gerekir gibi şeyleri hayat kendisi öğretir.

Sizin köyde Ruslar çok mudur?

(212) Dediğim gibi, bizim köyde Ruslar yoktur. (213) Fakat bizim tarafta evet, genel olarak evet. (214) Bizim tarafta Ruslar çoktu, şimdi ise nadiren görürsün. (215) Aramız da iyidir. (216) Böyle bir korkunun olmaması için, hayır, öyle olmayacaktır diye düşünüyorum. (217) Çünkü sonbaharda bizde törenler çok olur. 218) Etrafımızda olup bitenleri görüyoruz. (219) Saygı gibi şeyler kaldı. (220) Fakat çocuklar neyi görürse ona devam eder. (221) En önemlisi iç dünyalarına, kalplerinde öyle bir şey olmamalı. (222) Maksadımız olmalı, ailecek bir maksadımız olmalı. (223) Çocuklarımıza gösterip öğretmemiz lazım. (224) Şöyle yaparsan böyle olur. (225) Öyle yaparsan öyle olur. (226) Ağabey kardeş gibi şeyler var, beraber olup, misafir karşılamayı öğretip misafire gittiğinde de nasıl davranılması gerektiğini gösterip, eve gelen misafirleri karşılamayı öğret(mek lazım), vurmadan küfretmeden iyi bir şekilde eskiler gibi anlatmak lazım.

Sizin köyde örf adetler var mıdır? Tülöö yapar mısınız?

(227) Evet. (228) Cer su tayıyt[123] gibi örf adetleri yaparız. (229) Özellikle cer su tayıyt gibi bir şey var.

Az önce dediğiniz örf adet ile ilgili anlatır mısınız?

(230) Bu eskilerin anlayışıdır. (231) Yağmur olmaz, bazen kuraklık olur. (232) O zamanları bir hayvan keser akrabaları toplayıp Tanrıya yalvarırlarmış: "Tanrım, kuru etme yerimizi, yağmur ver." derler, ben öyle anlarım bunu. (233) Akrabalar toplanır bir gün belirlenir. (234) O günü tüm köylerde, bizim köyde de aynı. (235) Temirovka köyü, Kalmatay soyu bir günü belirleriz hepimiz. (236) Herkes kendi akrabalarıyla, koyun keserler, herkes dua eder ve Tanrıya yalvarır: "Kuru sene oluyor, yağmur ver Tanrım." diye. (238) Böyle bir yakarış diye düşünürüm ve eskiden böyle yapılırdı.

[123] Cer suu tayı - yer-su tanrısına kurban vermek. K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.2, s.718.

(240) Fakat şimdi her evde olmaya başladı. (241) Eskiden bir köy bir sulanırdı. (242) Ufak bir ırmakla. (243) Herkes o ırmağa gidip orada kurban kestiği için su kırmızı olurdu. (244) Yaylada sofra yapılırdı yaşlılar gelir otururdu, o zamanlar biz çocuğuz. (245) Oynayarak, orada herkes toplanarak beraber yemek yenilir dağılırdı. (246) Şimdi ise artık evlerde oluyor. (247) Yağmur olur bazen, hava sıcak olur, şimdi şartlara bakıyorlar.

Başka nasıl örf adetler var?

(248) Eskiden kalan mı? (249) Dediğim örf adet var ve Ramazan Bayramı var. (250) Ramazan Bayramı şimdi de Ramazan Bayramıdır. (251) Ne zaman olsa da Ramazan Bayramıdır. (252) Ramazan Bayramı yaparız. (253) Misafirliğe gideriz. (254) Biri birimize gideriz, Kuran okuruz, bayram yemeği yaparız. (255) Akrabalar arası misafirliğe davet edip yemek veririz. (256) Kutlarız, gezeriz. (257) Güzel bir sofra yaparız.

Şimdi ne ile ilgilenirsiniz? Bahçede bir şeyler eker misiniz? Çalışıyor musunuz?

(258) Geçen sene çalışıyordum. (259) Bizim burada Solemar adlı dinlenme tesisi var. (260) Artık özel mülkiyete geçti. (261) Orayı bir Arap çalıştırıyor. (262) Libyalı Arap. (263) Güvenlik hizmetinde on sene çalıştım. (264) On sene orada çalıştım. (265) Geçen seneden beri evdeyim, artık yaşım da geldi, emekliliğe başvurdum bu sene. (266) Evdeyim, hayvan ve tarım ve saire ile çocuklar ilgileniyor. (267) Elimden gelen bazı işlere yardım ederim. (268) Tarladaki su işlerine yardım ederim. (269) Çoğu zaman boşum. (270) Dışarıya alışan insan evde oturamazmış. (271) Evde vakit geçmez, bu sene, komşumuz var o tarafta. (272) Yengeler. (273) Koyun derisini işletir, çok iyi yapar işini. (274) Ben o kişinin peşine düşüp öğrendim. (275) Çok iyi işletir. (276) Allah'a şükür iyi. (277) "Bismillah" diyerek. (278) Koyun derileri şimdi çok ucuz oluyor. (280) Benim vaktim de bol oldu artık. (281) Eskiden işimle meşguldüm. (282) Bu yaşa kadar çalıştım. (283) Vakti boşuna geçirmeyeyim. (284) İsraf olmasın diye bunu öğrenip bu sene bir iki defa yaptım.

Nasıl yaparsanız? Onu anlatır mısınız?

(285) İyiymiş, onu böyle yapar. (286) Tarifini yengem göstermişti, bir kova ılık suya bir kâse tuz koyarım, bir kâse toz deterjan koyarım sonra bir çay kaşığı sirke koyarak deriyi bu karışım içinde bekletirim. (287) Öylece güneşli yerde bekletirim. (288) Bir gün bekletirim. (289) O şeyde. (290) Ondan sonra, bir sonraki günü çıkartıp yünlü

tarafını iyice sabunla yıkarım, güzel bir şekilde durularım sonra silkerek gölgeli yere asarım deriyi. (291) Tekrar tekrar silkerim, öylece kurur. (292) Biraz kuruduktan sonra iyice çekerim, çok çekmek lazım, çekince bembeyaz olur. (293) Her yeri bembeyaz olana kadar gererim. (294) Kuruduktan sonra beyaz olmayan yerleri iyice ovarım elimle. (295) Tamamen beyazlatırım yani. (296) Sonra tahtaya kumaş parçası sererek tebeşir sürerek aletle kazırım. (297) Etlerini yok etmek için. (298) Çok iyi hale gelir.

Onu sizden satın mı alıyorlar? Onu ne için kullanırlar?

(299) Ben bu sene yeni öğrendim. (300) Bir iki adet yaptım, kendim de çok beğendim. (301) Eşim de beğendi. (302) Çok güzel. (303) Ablalarıma da göstermiştim. (304) İlk el emeğim diye oğluma verdim, "Öğrendiğim birinci el emeğim, araban kutlu olsun." diye. (305) Şimdi de inekler kesilmektedir. (306) Onun derisi satılmaz pek. (307) İnek derisini de aynı şekilde yaparak kemer yapmaya çalıştım. (308) Kırma makinesini pek bilmeyip geçen birinin kırmasına bakıp geldim, o çürümüş, eskiden yaparmış o adam, hayvancılık yaparmış. (309) Kırmasını görüp eve getirip ufak bir parça yaptım. (310) Bir iki parçayı yaptım. (311) Sonra benzedi. (312) Kalanı duruyor. (313) Vakit yok. (314) Allah nasip ederse.

Çadıra bağlanır o değil mi?

(315) Hayır, deriyi yününden şey etse olur. (316) Deriyi yününden ayırıp şey etse olur. (317) At oyanı yapılabilir, kolan. (318) At koşumlarını. (319) Onu öğreniyorum şimdi. (320) Daha hepsini öğrenemedim fakat yavaştan benzemeye başladı. 321) Boş oturmanın yerine diye. (322) Eşimle sürekli dedikodu yaparsam kavga ederiz.

(323) Evet. (324) Çocukluğumdan beri elma, kayısı sattım. (325) Biz bu elma ile para kazanırız aslında. (326) Elma, armutla Sovyet zamanında, iki bininci yıla kadar gitmediğim şehir kalmadı. (327) Kırmızı elma ile görmediğim yer kalmadı. (328) Çimkent, Taşkent, ondan sonra Ceti-Say gibi şehirlere kadar gittim. (329) Novosibirskiy, Omskiy, Tomskiy, Kemerovo. (330) Bu taraftan Kökçö-Too, Pavlodar, Semipalatinsk. (331) Zamanında tüm Rusya ile Kazakistan'ı gezdik. (332) İki bininci yılı son defa gittim ve sonra engel olanlar oldu. (333) Kazakistanlı polisler, sonra gitmedim. (334) Genel olarak iyi, Isık-Köl'de yaşayanlar için iyi bir iş. (335) Bizde elma ile kayısı iyi yetişir. (336) Bunu geliştirirse iyi olurdu. (337) Şimdi ise Allah'tan korkarak durduk biraz. (338) Tekrar başlayacağız diyor. (339) Genelde bir senelik

gelir kazanılabilir. (340) Çoğunlukla Sovyet Birliği zamanında, birlik dağıldıktan sonra, çocuklar küçüktü. (343) O zamanları elma ile Rusya'ya ve Kazakistan'a giderdik, o şekilde çocukları giydirip okula hazırlardık, okula da para ödenir. (343) Hükümet dağıldıktan sonra biraz zor oldu. (344) O şekilde bu durumdan çıkabildik.

İsim soy isminizi tekrarlar mısınız?

(345) Benim adım Kocomberdiyev Altmış Talkanbaeviç. (346) Temir köyü sakiniyim.

Teşekkürler.

4.2. Narın Ağzı Metinleri

Resim 18

Adı: Bağım
Soyadı: Ömürbekova
Doğum Tarihi: 1953
Doğum Yeri: Koçkor /Ortok.
Soyu (Uruu) Sayak
Egitim Durumu: 10.sınıf
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yeri: Koçkor/Koçkor köyü
Derlemenin Yapıldığı Yer: Koçkor köyü
Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19 Temmuz 2018

N.K:1

(1) Ömürbekova baʏɪːm. (2) Eː cóldoşúm baːr. (3) Cóldoşúm pajárda işteçi, pènsĭyádavĭs, özüm da pènsĭyádamın. (4) İː, pèḵárníyda işteḡem. (5) Bo͡unda nan bışírĭp, ḵanditerskidĕ, uḇaʏında. (6) İː, anda͡yin pènsiyáʏa çíʏĭp, pènsiyá menen ü/ydömüːn. (7) Baldarım baːr. (8) Baldar üylöŋgön, cáylaŋgʏn, nevereler ḇar. (9) Oşlor meˈn͡le üydövüs.

Kança balaŋız bar?

(10) Beş balam baːr.

Emne iş kılışat?

(11) Baːrı‿teŋ turmuştaˑ. (12) Qızdar b̲olsó turmuştaˑ. (13) İşteşet, iː, uːlum bolsó, bir‿ele uːlum baːr, qolumdaˑ. (14) İşteşeˑt alar. (15) Eki neverem baːr. (16) Qızım baldarımdĭn. (17) Ėː oşó gelĭ̲nim baːr. (18) Gelinĭ̲min ekĭ̲‿b̲alasí b̲aːr, işteyvis, oşó⑊. (19) Ö̲züm pènsyă alam, ab̲ışqam ökövüs. (20) Gelin bolsó işteveyt. (21) Bala işteyt. (22) Mm pènsiyadavı⑊z̲, oşó⑊.

Pekarnıyda emne iş kıldıŋız?

(23) Pèk̲árníyda, bisd̲in uvaqta, k̲orjik̲ cásáçíb̲ız̲, baldarɤa. (24) İː, cána üş tíyíndıq buluçqa, lèˑpyóşk̲a, k̲orcik̲ mm, kekís büt qoçqor ɹrayonŭndaɤĭ toçk̲anĭn baːrın büt nème cásáçòb̲òz̲ da. (25) Gündöpˀ tündöv‿işteçiviz̲. (26) Azır anday cóːq, pik̲árníydĭn baˑrı mençik bolŭp ǩetken al. (27) Sayús uvaɤında a⑃yăváy iştedik biz̲. (28) Büt ışk̲olníy biz̲ abèşèt etiçib̲iz̲ da⑃, tamaqqa k̲orcik̲ berçiviz̲ bulòçk̲a berçiviz̲. (29) Anan ıstalovoylorɤo lèpyóşk̲a b̲erçiviz̲. (30) İː, anan mayrámdarda 'tort cásáçívız̲. (31) Pèróǩ cásáçívız, mayrámg̲ɐ, ɤádımkidèy. (32) Köçög̲ö alĭp çíɤıp sóˑda ɤılçívız̲. (33) Oşó, anăn giyin sayús ǩez̲ taradı, mençikkè büt ǩetti, anan bölŭ̲nüp bölŭ̲nüv‿ele anan‿le, oturŭp qaldıq.

Soyuz tarağandağı abaldı aytıp beresizbi?

(34) Sayús taraɤanda ayăvay bir tóp, toqsónŭ̲nçŭ cíldarda a⑃yáváy ɤıynaldıq. (35) Nan cóˑq, süt cóˑq, naŋg̲ɐ barab̲ıs, ekiden bölkö b̲erèt. (36) Oçèred. (37) İː, eki litirden süt alab̲ız̲. (38) Al sütüb̲üz̲ tög̲ülüp qalat. (39) Uşúnday qıyınçílıqtar b̲oldu. (40) Nan cóq. (41) Nan cóq. (42) Bölkög̲ö oçèrèdke turab̲ız̲.

Kança cıl boldu?

(43) Oşóndo toqsónŭ̲nçú cílı b̲oldu e bökö. (44) Bir cíl, eki cíl‿le b̲olŭp qaldı. (45) Ey, oşóndoy. (46) Emi az̲ır cáŋ̲şí cáşóˑ, qudayá şügüˑr. (47) Pènsiyádab̲ı⑊z. (48) Em asír pènsiyádab̲ız̲. (49) İː, anan baldardˀın g̲olun g̲ɐraybız̲. (50) Baldar işteşèːt.

Mal karaysıŋarbı?

(51) Qoldo qoʌ́y b̲ar, qoyub̲uz̲du oşó beş qoydu baɤ˯albayb̲ız̲. (52) Cėr cóˑq. (53) Ayílɤa ɤoşsóŋ, ayíldaɤı taːnıɤandar baqsá b̲aɤĭp˯berĕt, baqpasá baqpayt. (54) A çöptü sátıv˯alab̲ız̲. (55) Qoçqor içinde cėr cóq da biz̲deçi. (56) Az̲ır pĭres sátılıv˯atpayvı. (57) Pirės sátıv˯alab̲ız̲. (58) Anan qolɤo ɤarmayb̲ız̲ bir beş˯altı ɤoy. (59) Bala˯b̲aqĭra g̲elet, sóyŭp cėyviz̲. (60) Soyuv˯alab̲ız̲ qışında. (61) Oşó. (62) Mayĺayín. (63) Baɤıb̲ız̲ bar da. (64) Oşó anan ök̲mat pėnsiyáɤa çíɤardı, işiviz̲di, emetip, anan. (65) Oşó, cáşóvuz̲ cáh̲şí emĭ̈ qudaya şüg̲ür.

Emnege şığıŋız bar? Kol önörçülük, kiyiz karmap degendey.

(66) Cóːq anday cóq. (67) Asír cóq.

Ķoçkor boyunça cokpu, ce kılğan barbı?

(68) 'Bar, bar. (69) Qıyál birikmesi b̲ar, bou͡˯cėrde. (70) Büt ķiyiz̲den cásáşát. (71)Turist˺ tosóˑt. (72) Cánaɤı suv˺inirlėrdi cásáşát ayăb̲ayçí. (73) Turister ķeliv˯atpaʌ́yvı azır. (74) Turisti tosqondor ķöʌ́p̲ qoçqordo. (75) Üylörŭnö cátqıraˑt. (76) Eː, mına mocėrde qıyál birikmesi b̲ar, oş˯cėrde. (77) Cáh̲şí ayăvay, turister gelet. (78) Suv˺inirlerd˺i sátıv˯alĭşát. (79) Üylörünö cátqırışát, cáh̲şí.

Kışında emne kılasıŋar?

(80) Qışında 'biz̲ cát.. súːq bolot. (81) Nayáb̲ır, dek̲ab̲ır, yánıvar, fevlal, 'mart altı ay súːq bolot. (82) Qoçqordu b̲ilesiŋer qara şámal, qar cáːvayt. (83) Qara şáma˯lė ızıldap tŭrat. (84) İː, anan At˯başí, narındarda b̲olsó oçóyo˯ɤar tŭ̈şöt. (85) Bisd̲e b̲olsó ɤar cóq, qaqıldap cėr. (86) Qapqara b̲olovuz̲, şámal cėyt tim˯ele.

İlgerki makal-lakap ce emelerden bilesizbi? Kayneneŋer ce apaŋardın aytkandarı.

(87) Oy alardĭ˯delė unŭtup qoyduq qo. (88) Meːg̲e g̲elb̲eyt az̲ır delėçi. (89) Öz̲üvüz̲ anan i, ėmnenĭ˯b̲ileviz̲. (90) Az̲ır baş˯ĭ̈ştevey. (91) Cóːq uruşçú emes.

Kayneneŋiz birdemke üyrötüp kaldıbı?

(92) Kiyiẓ cásaɤandı üyrötŭp qaldı. (93) 'Şírdaq cázaɤandı. (94) Ćóːŋ ɡɐynenem bar‿bolçú. (95) Toqsóŋɡo çíɤıp qaza‿voldu. (96) Şírdaqtı 'şúmduq cáśáçí. (97) İː, cúːrqandardı 'ayăvay cáḫşí cáśáçí. (98) Oşólordon üyrönüp qaldım. (99) Şírdaq cáśáp qaldım baldarɤa. (100) Eː, göldölöŋ cáśáp qaldım. (101) Qırɤız ǩöldölöŋdördüçü iː, anan cúːrqandardı tiɡip, cáẓap qaldım öẓüm üylörɡöçü. (102) Üyröŋgönüm oşó da, qayn‿emden. (103) Oşó iştüˑ‿bolçú da, oşó.

Cayındaçı, cayında emne iş kılasıŋar?

(104) Cáʌyında cátavıẓ mına baldardı baɤıp qoyŭp. (105) Anday delė ısíq bolvoyt. (106) Mına eki‿ɡün ısĭsá, üç kün gün cáːyt. (107) Sálqıːn cáḫşí, cáḫşí ayăvay sálqın.

Emneler bışat?

(108) Qoçqordo baːrı‿bışát. (109) Öʌrüˑk, alma, malena, qaraɤat büt‿elė bışáʌt. (110) Pamidor, badĭraŋ büt elė bışát. (111) Aɤorotuŋ genen bolsó. (112) İː, emĭ bayă ǩiçine aɤorottor bar, oşólorɤo örüːk, alma, qaraɤat aydav‿alavıẓ. (113) Cáḫşí bışsá sátĭp cėveyviẓ. (114) İː, ǩartoşǩa bışáˑt ayavay.

Nandı emne kılasıŋar? Satıp ceysiŋerbi ce kolğo bışırasıŋarbı?

(115) 'Qolɤo‿bışírĭp cėyviẓ. (116) Undu sátıv‿alĭp, i oːba, murun qayn‿enem, çóŋ qayn‿enem bar ɡezde, gömköɡö bışírçívıẓ cánaɤı, ot cáɤĭp. (117) Anan on gömöş qaẓan barpıyɤan 'momday, anan emĭ bou cáşím ötköndöŋ giyin, gelin alɤandaŋ giyin, alardı bışíra alba‍y ɤalat‿kensiŋ. (118) Asír elekǩtriskiy pėçǩalarɤa bışírabıẓ. (119) Anĭn delė daːmı cóq bolŭp qalăt‿ken. (120) Tiɡi nandı sáɤınasíŋ. (121) Anı bolsó buzŭp sálıştı baldar. (122) Oy uvara‿volŭp, munun baːrın emneɡe cáɤasíŋ, otqo varĭp. (123) Biroq al nandar aʌyvay daːmdu da sónŭn. (124) Sóʌnŭn tim‿elė. (125) Asír pėçǩaɤa bışírĭp cėyviẓ. (126) Plitǩaɤa bışírat tamaqtı. (127) Murun qasáŋɡɐ bışírçíbıẓ. (128) Gelin ǩesḍe bis qazaŋɡɐ bışírçívıẓ büt baːrın. (129) Azır zaman başqaçá. (130) Plitǩa. (131) Nan bışírɤıç. (132) Oşólorɤo ɡöçtük.

Es alğanğa barıp turasıŋarbı, kölgö?

(133) Oːva, gölg̲ö b̥aravız̥. (134) Cóːq cáyloˑɤo b̥aralvay◡ɤaldıq. (135) Gölg̲ö, çólpon◡ataɤa gölg̲ö b̥arĭp ķeldik bıltır. (136) Oŋ gün cürüp ķeldik. (137) Mmm, bo͡u balıqçíɤa b̥aravız̥. (138) Gölg̲ö tüşüˑp, es alĭp ķeleviz̥. (139) Bala◡vaqıralardı erşitip alĭp. (140) Ösüvüsd̥ün biyaqta toqoyuvuz̥ baˑr. (141) Toqoyɤo dĕle b̥arĭp es◡alsá◡b̥olot, súː var. (142) Biyaqta çóŋ súːlarçí. (143) Baravız̥ dep baya◡g̲ünü ɤoşúnalar aytqan, aɤa dĕle barvay◡ɤaldıq. (144) Oy barsáq bolot elė. (145) Bo͡u bala◡vaqıralardı erşitiv◡alĭp. (146) Toqoydo, b̥iroq qorqosúŋ súːɤa tŭ̈şüp ķetevi dep. (147) Apasnıy da azır. (148) 'Çóŋ súː ayavay.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ömürbekova Bagım. (2) Evliyim. (3) Eşim itfaiyede çalışırdı, emekliyiz, ben de emekliyim. (4) Fırında çalışırdım. (5) Şurada ekmek yapardık, fırında, zamanında. (6) Ondan sonra emekli oldum, evdeyim. (7) Çocuklarım var. (8) Çocuklar evli, torunlar var. (9) Onlarla uğraşıyoruz, evdeyiz.

Kaç tane çocuğunuz var?

(10) Beş tane çocuğum var.

Onlar ne iş yapıyorlar?

(11) Herkes evlendi. (12) Kızlar da evli. (13) Çalışıyorlar, tek oğlum var, o da bizimle yaşıyor. (14) Onlar çalışıyorlar. (15) İki tane torunum var. (16) Çocuklarımın. (17) Gelinim var. (18) Gelinimin iki tane çocuğu var, çalışıyoruz işte. (19) Kocam ikimiz emeklilik maaşı alıyoruz. (20) Gelinim ise çalışmıyor. (21) Oğlan çalışıyor. (22) Emekliyiz işte.

Fırında ne iş yapardınız?

(23) O zamanlar çocuklar için kurabiye yapardık. (24) Üç kuruşluk poğaça, ekmek, kurabiye, kekleri tüm Koçkor bölgesine yapardık. (25) Gece gündüz çalışırdık. (26) Şimdi ise öyle bir şey yok, artık fırınlar da özelleştirildi. (27) Sovyetler döneminde biz çok çalıştık. (28) Bütün okullar için kurabiye, poğaça yapardık. (29) Bir de kantinler için de ekmek hazırlardık. (30) Bayramlarda pasta yapardık. (31) Bayramda bildiğin börek yapardık. (32) Sokakta onları satardık. (33) Sonra Sovyetler dağılınca onlar özelleştirildi.

Sovyetler dağılınca durumlar nasıldı?

(34) Sovyetler dağıldığı zaman, doksanlı yıllarda durumlar kötü idi. (35) Ekmek yok, süt yok, ekmek almaya gideriz, sadece iki tane ekmek verirlerdi. (36) Sıra olurdu. (37) İki litre süt alırdık. (38) Süt dökülürdü. (39) Böyle sıkıntılar yaşadık. (40) Ekmek yok. (41) Ekmek yok. (42) Ekmek için sıraya girerdik.

Kaç sene sürdü?

(43) Doksanlı yılı oldu değil mi Bökö? (44) Bir veya iki sene sürdü. (45) Öyle işte. (46) Şimdi ise hayat güzel, Allah'a şükür. (47) Emekliyiz. (48) Şimdi ise emekliyiz. (49) Çocuklar yardım ediyorlar (50) Çocuklar çalışırlar.

Hayvanlarınız var mı?

(51) Elimizde koyunlar var, elimizdeki beş koyuna bakamıyoruz. (52) Yer yok. (53) Köyde tanıdık varsa onlar koyunlara bakarlar. (54) Samanı satın alırız. (55) Koçkor bölgesinde yer yok denecek kadar az. (56) Şimdi ise saman balyası satıyorlar. (57) İşte onlardan satın alırız. (58) Elimizde beş altı koyun var. (59) Çocuklar geldiğinde keseriz. (60) Kış için de koyun keseriz. (61) Öyle. (62) Kutlayalım. (63) Şanslıyız. (64) Sonra zamanı gelince de emekli olduk. (65) Çok şükür durumlar iyi.

Ne gibi kabiliyetiniz var? Keçe gibi el işlerini yapar mısınız?

(66) Hayır, yok. (67) Şu an yapmıyorum.

Koçkor bölgesinde el işi yapanlar var mı?

(68) Var, var. (69) "Kıyal" adında bir küçük şirket var, burada. (70) Sadece keçeden eşyalar üretirler. (71) Turistleri ağırlarlar. (72) Hatıralık hediyeleri yaparlar. (73) Turistler geliyorlar ya. (74) Turist ağırlayanlar çok, Koçkor bölgesinde. (75) Onları evlerinde konuklarlar. (76) Burada dediğim gibi "Kıyal" şirketi var. (77) Güzel işte, turistleri gelirler, çok iyi. (78) Onlar hatıralık hediyeleri satın alırlar. (79) Turistleri kendi evlerine alırlar.

Kışın ne iş yapıyorsunuz?

(80) Kışın buralar çok soğuktur. (81) Kasım, Aralık, Ocak, Şubat, Mart aylarında soğuk olur. (82) Koçkor'u biliyorsunuzdur, kar yağmaz ama çok rüzgârlıdır. (83) Sadece rüzgârlıdır. (84) At-Başı ve Narın'da ise çok kar yağar. (85) Bizde ise kar yok. (86) Rüzgârdan yüzümüz kararır.

Kayınvalidenizden ve ya annenizden duyduğunuz atasözlerinden bilir misiniz?

(87) Ha onları da unuttuk. (88) Şu an onları hatırlamam zor. (89) Kendim bilmiyorum ki. (90) Kafa çalışmıyor şu an. (91) Hayır azarlamazdı.

Kayınvalideniz size bir şeyler öğretti mi?

(92) Keçe yapımını öğretti. (93) Şırdak[124] yapmayı öğretti. (94) Büyük kayınvalidem vardı. (95) Doksan yaşındayken vefat etti. (96) Şırdağı çok iyi yapardı. (97) Yorganı da iyi yapardı. (98) Onlardan öğrendim. (99) Çocuklara şırdak yaptım. (100) Köldölöŋ[125] yaptım. (101) Kırgız şilteleri, bir de yorgan yaptım evlere. (102) Kayınvalidemden işte bunları öğrendim. (103) Kendisi baya marifetliydi.

Yazın ne işler yaparsınız?

(104) Yazın torunlarla ilgileniriz. (105) Yazın o kadar da sıcak olmaz. (106) İki gün sıcak olursa, üç gün yağmur yağar. (107) Serindir, iyidir.

Buralarda neler yetişir?

(108) Koçkor'do her şey yetişir. (109) Erik, elma, ahududu, siyah frenk üzümü yetişir. (110) Domates, salatalık hepsi yetişir. (111) Bostan geniş olsa. (112) Küçük bostanlarımız var, orada erik, elma, siyah frenk üzümü yetiştiririz. (113) İstediğimiz gibi yetişirse dışardan satın almıyoruz. (114) Bir de patates buralarda çok iyi yetişir.

Ekmeği satın mı alırsınız yoksa kendiniz mı yapıyorsunuz?

(115) Ekmeği elde yaparız. (116) Unu satın alırız, daha önceden büyük kayınvalidem hayatta iken ekmeği dışarda gömköde[126] yapardık. (117) Kocaman on tane ekmek olurdu ve yaş ilerledikçe, gelinim olunca artık onları yapamıyorum. (118) Şimdi elektrikli fırınlarda yapıyoruz artık. (119) Tabi onun tadı diğerine benzemez. (120) Külde yapılan ekmeği özlersin. (121) Tandırı da çocuklar kaldırdılar. (122) Ateşle uğraşmamı istemediler. (123) Fakat tandır ekmeği çok lezzetlidir. (124) Müthiş lezzetlidir. (125) Şimdi ise elektrikli fırında yapıyoruz. (126) Yemeği ocakta pişiririz. (127) Daha önceden dışarda kazanda yapardık. (128) Biz gelin iken her şeyi kazanda yapardık. (129) Şimdi ise çağ başka. (130) Elektrikli ocak. (131) Elektrikli fırın. (132) Artık onları kullanıyoruz.

[124] Şırdak- nakışlarla bezenmiş olan keçe.
[125] Köldölöŋ- kuzu postlarından yapılan şilte.
[126] Kömkö-külde ekmek pişirmek için kullanılan saç, tava.

Isık-Göl'e tatile gidiyor musunuz?

(133) Evet, göle gidiyoruz. (134) Yaylaya gidemiyoruz. (135) Geçen sene göle, Çolpon-At'ya gidip geldik. (136) On gün tatil yaptık. (137) Arada Balıkçı'ya gidiyoruz. (138) Göle girer, tatilimizi yaparız. (139) Çocuklarla beraber. (140) Burada bizin orman var. (141) Ormana gidip tatil yapsa da olur, orada dere var. (142) Buradaki dere büyüktür. (143) Geçen komşular gitmek için toplandık, fakat gitmedik. (144) Gitmek lazım. (145) Çocuklarla beraber. (146) Ama ormanda dereye düşerler diye korkarsın. (147) Çok tehlikeli. (148) Dere oldukça büyük.

Resim 19

Adı: Salika
Soyadı: Bazarkulova
Doğum Yılı: 1956
Doğum Tarihi: Koçkor
Uruu: Moŋoldor
Egitim Durumu: 10.Sınıf
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Koçkor/Merkez
Derleme Yapıldığı Yer: Koçkor/Merkez
Derleme Yapıldığı Tarih: 19 Temmuz 2018

N.K:2

(1) Men bazarqulova sáliqa bír˳miŋ toɤuz elĭ altˀınçí cílı törölgöm. (2) Oşó ɤoçqor ayílında:, arsí ferma dep qoyçú ilg̲eri azır arsí ayílı˳voldu. (3) Oşóndo törölüv˳ösköm. (4) On cíldıq mektepti oş˳çénden bütköm. (5) Andaŋ giyin on cíldıq mektepti bütüp qoyŭv˳elė 'bir cíl uşúl cénde, anda bul sėh˳emes başqa cénde nan bışírɤan cénde işteg̲em. (6) Bir cíl iştedim oş˳çéndeçi. (7) Bir cíl iştev˳anan bir cíldaŋ giyin, anaŋ giyin qara˳qolɤo, al˳uvaqta k̲aperativnıy uçilíşá˳volçú azır başqá˳volŭp qaldı˳volúş kerĕk. (8) Oş˳cˀėŋgė˳varıp bir cíl oqŭp ķeldim. (9) Bir cíl oqup ķeliv˳anan baya murun bir cíl işteg̲en˳çün ķiçine bayá tacríyb̲am bar üçün, prak̲tik̲aɤa g̲elg̲ende˳lė oşó 'zavėduşiy b̲oluv˳işteg̲em da oşó, eme pik̲arníyɤaçí. (10) Andan b̲eri oşóndo cėtimiş tört, cėtimiş 'beşinçi cíldan başlap iştedim. (11) Oşóndon uşú˳vaqa çėyin iştep cüröm. (12) Uşúl bir˳elė cérde. (13) Obşipit bolçú al uvaqta, anda˳yin obşipit cóyulup ketti. (14) Mekeme cóyulɤandaŋ giyin anan arændaɤa çíqtıq. (15) Arændaɤa çíɤıp kiçinĕ

qíynaldıq. (16) Qíynalĭp, qıstalıv‿andaŋ giyin anan bir emeg̲e gelip, bir tipke gelĭp, a: arændaɤa daɤı bir on cílday işte‌dim. (17) Andaŋ giyin anan uşúl zdaniyanı mençikė çíɤarıv‿aldım. (18) Anan oşóndom beri, toqsón altınçí cílı çíɤardıq arændaɤa, anan eki‿miŋ altıvı cė ekĭ‿miŋçi cílıvı oşó mençikė çíɤardıq. (19) Tü ordu menençi, aˈn oşó oşóndom beri‿lė uş‿cėnde işte‌v‿atam. (20) Uş‿çėnden aɤardıq, uş‿çėnden gög̲ördük, baldardın 'ba:rın uş‿çėnden oquttum, çóquttum. (21) Gelin aldım, 'qız̧ berdim, uşú‿çėndençi, 'cálaŋ nandın emgeg̲i menençi. (22) Azır altĭmış üşkö çíh̲sám delė cántalaşíp mına özüŋör ḳörüv‿atasíŋar, terdep-qurɤap nan bışírıv‿elė oşól. (23) Nan deg̲en cáh̲şí nersė‿volot‿ken, nan menen‿lė cáh̲şí baldarımĭ oquttum, ulu‿b̲alam yurfak̲tˈan oquttum, qızımdı b̲olsó tınıstanıftan emeden oquttum cánaɤı pe‌dfak̲tan, mo‌u ḳiçinekey az̧ır uşú menĭ‿menen işte‌v‿atat. (24) Uşú u:lumdu b̲olsó ek̲onofak̲tan oquttum oşó anan oşó‿me:n uşintip cáşáp atab̲ız, cáh̲şí‿le nan deg̲en ayăb̲ay cáh̲sí‿volot‿ken da başqa, nandan tapqan o:qatıŋ cúɤumduˑ‿volot‿ken, qorqpoyt‿kensiŋ, taqır aqçáŋ cóq bolŭp qalsá da bir cenden bir eki müşök undu ap‿kelip turŭp baştap ḳetsėŋ ele baştap ketĕt‿kensiŋ. (25) Oşól uşúnday. (26) Cáh̲şí‿lė qudaydın qulaɤı süyünsün oşó.

Kantip casaysıŋar.

(27) Nandın, buluçk̲a cázayb̲ıs. (28) Bölkö cázáyb̲ız. (29) E: buluçk̲alarıb̲ıs azır bo emede tŭrat, azır mınday gö:p, uş‿cėnden göptürövüs. (30) Uş‿cėnden göptürüv‿anan tig̲i emeg̲e çíɤaravıs tig̲i, pėçk̲aɤa salıv‿anan bışĭravıs, azır gö:v‿atat da rastoyk̲ada turat göv‿atat gö:p anan gövöt. (31) İ:, anan lėpĭyoşk̲a çíɤaravıs mo‌urekindey, lepĭyóşk̲a, bölkö anan toylorɤo zak̲az alavıs. (32) Buluçk̲a alavıs cá piramida dep cánaɤı emelerdi, ḳe:de to:q da b̲ışírĭp b̲erevis, balĭq da b̲ışírĭp berevis işi‿ɤılsá zak̲az berg̲en elderdi na:razı‿ɤılb̲ay‿lė cázap bereviz. (33) I: oşó, e: daɤı, daɤı emne, uşúnday‿le alek boluv‿elė.

Cardam bergen kişi boldu bele ce coldoşuŋuz ekööŋüz elebi?

(34) Có:q bu işke eʎŋ birinçi cánaqı onçú k̲ĭlastı bütüv‿elė anan bayaʏı oqŭʏa ötpöy‿ʏaldım. (35) Med‿uçilişaʏa tapşírıv‿oşóʏo ötpöy‿ʏalʏandaŋ giyin‿lė bayaʏı tursám bayaʏı özümd˺ün tayecėŋem bar‿volçú. (36) Oşóndo obşėpitte işteçü da anan al‿uvaqta obşepitte işteg̲enderdi elder ayvay eme‿g̲örçü emes bele. (37) E: emneg̲e obşėpit anan al cėnde‿ʏanday dep oş, oşól taycėm 'bolvoy‿atıv‿ele, ay uşúndan iştesėŋ tim‿ele círʏaysíŋ dev‿anan bir nemeg̲e ra̲boçiy‿ʏılıv‿elė nan cú:rup, qamır cú:ruv‿anan iştep qaldım. (38) 'Anda‿yin anan bir cíldaŋ giyin barıv‿anan cánaʏını oşól. (39) 'Tayacėŋem türtkü‿voldu da neg̲iziçi. (40) Oşó g̲işi özü murun neg̲izi obşėpitte iştev‿anan ıʏın bilĭp qalʏan gişi oşó türtkŭ̲ ʏıldı. (41) İşteysiŋ depçi oşó‿men˺en‿lė tayă‿cėŋem türtküsü menen‿le k̲ettim. (42) Anan oşó‿voyunçá iştep qaldım. (43) Bıyíl qırq üş cíl b̲oldu iştegenimeçi. (44) Oşó baldarıvısd̲ın ba·rın oş‿c̲ėnde baʏıp çóŋoyttuq, östürdük, cáh̲şí‿lė. (45) Oşó baldard˺ĭn ba:rı üylönŭ̲p cáylanĭp. (46) Cánıvız̲ tımbay‿lė iştev‿atavız̲. (47) Cántalaşípçí.

Kırgızçılıkka kanday karaysız?

(48) Qırʏızçílıqtı deg̲en bizde ayăvay‿lė cát qılıp tıştaʏan da, o: eme cóq depçi. (49) Azır emĭ̆ ʏırʏızçílıqa cáh̲şı‿lė‿ʏaraym. (50) Qudaydın qulaʏı süyünsün quday dep iş qılam. (51) Nandı‿ʏarmaʏanda, quday aylánayín quday dep iş qılam oşó qırʏızçílıqa cáh̲şí‿lė ʏaraym.

Nan cönündö ırım-cırım barbı?

(52) Nan menen, cėtĭ̆ toqoç bayverdin dep oşónu cásąşát. (53) Birinçi oçėred‿leçi. (54) Quda:y dep qoqustan anĭn cüzün arĭ̆‿ʏılsín, qoqustan bir ʏırsíq bolʏondo‿leçi quday cėti toqoç bayb̲edin dep uşúnu cásăşát. (55) 'Andaŋ giyin‿lė cánaʏı baldardın başí qíyma‿volʏondo anĭ büt elė qırʏızdar cásąşát boluş k̲erek. (56) Nandı gesĭ̆p baştarına ʏoyup, gesip qıymasín toqtotuşát. (57) İ: gireneleyt, nan menen cėti cólu üzüp nandı anan girenelep eme‿ʏılĭşát qo oşó balanı, uşúnday ırımdar bilem. (58) Anan nandın göv‿elė qasiyeti b̲ar‿voluş kerek. (59) Bir cáqa cól cürŭ̲p barătsáŋ da ʏuday aylánayín nan g̲oldosún dep nan sálĭv‿alasíŋ. (60) Birinçi aylíq cė pėnsiya alsáŋ birinçi ʏoquy

nan menen oːz tiyeyin, nan dep birinçi naŋgɐ̯varasíŋ oşó. (61) Başqa eşteke alvaysíŋ da, misálı pènsiya alɤanda sözsŭzˀ nan alasíŋ. (62) Cóq degende bir nan alıp, tigi ɤoquy nan oːz tiyeli dep uşúnday, sèveb̯i men ǩöçödö bir on cílday nan sátıv̯oturdum. (63) Oşóndo görçümün da geliv̯ele bayquştar pènsiyasín alɤanda iː tigi nan ala̯geteyinçi, dev̯anan nan alıp uşintişçi da. (64) Pènsiyamdı aldım ele dev̯oşón̯çün nandın bayaqı cáh̯şí̯le qasiyeti b̯ar̯voluş kerek. (65) Men bilgenden. (66) Anan emi nan degeniŋ 'ıyíq da, qurandan da ıyíq dev̯aytışát̯ken anan ıyıɤ̯elè, oşó.

Keleçeke kanday plandarıŋız bar?

(67) Emi gelèçèkte, ulantıv̯ulantıp emi ujè altımış üşkö çíqtım men emi, ǩiçĭne qarıɤansíp baratam anan emĭ baldarıma ötkörüp beriv̯atam. (68) Geliŋge ötkörŭp beriv̯atam, ulŭma ötkörüp beriv̯atam, oşólordu üyrötüv̯atam, cánaɤı ekonofaǩtan bütkön uːlumdu uşú cènden̯lè işte, biz̯din cóluvuz̯du cóldo dev̯ele oşól e̯könü üyrötüv̯atam. (69) Anan emi menin planım̯ele oşólor iştev̯elè getsè, alardın baldarın baɤıp, neverelèrin baɤıv̯ele oturɤum geliv̯atat. (70) Aɤa delè b̯olvoy çúrqap ǩelĭp cárdam berem tigi, gesken nanın gesi̯verèm toɤoloqtoşú̯verèm, oşóndoy, oşó. (71) Men negizgi baldarɤa̯le berem go, oşŏlor işteşèt emi, oşólor ulasín emiçi. (72) Oşó, tuːra emes cásáv̯alıp iy ɤap, mintiv̯elè qoysóŋ dep. (73) Gülkülü nersèler delè ǩöv̯elè b̯olot.

Nan casap atıp unutulbagan okuya bolso aytıp berseŋiz?

(74) Nan cásáv̯atıp unutulb̯aɤan emelèr, geːde nan cásav̯atıp naŋgɐ tuz sálvay ɤoyup, cè̯b̯olsó dĭroj sálvay açívay̯ɤalɤan gündör b̯olot. (75) Uşúndayçí baya, gütüv̯oturasíŋ oturasíŋ anan tuz sálvay ɤalsáŋ açíyt, baya droj projún sálsáçí, anan̯le mına dep bışírıp, elge taratıv̯irgendeŋ giyin̯lè tuzu cóq bolŭp qalĭptır deyt, unutup qalıv̯uşúnday gündör b̯olot. (76) Geːde droj sálvay̯ɤalĭp açívay̯ɤalɤan gündör b̯olot. (77) Nandıqı emĭ tüyşügü 'ayavay̯le güştüː da. (78) Oşóndoy̯lè anan gülkülü bilb̯eym, gülkülü delè neme cóq.

Caşooŋuzda emnege ökünösüz?

(79) Emi cáşómdo delė ökümböym, qudaydın qulaʏı süyünsün. (80) Cáh̲şí‿le cáşódo cáşádıʏ‿em bayaʏı eldin baːrı bayaʏı naŋg̲ɐ bayaʏı tig̲i muqtaj bolŭp qızımçílıq bolʏon ubaqta biz emĭ nandı genen‿elė cėv‿attıq. (81) Ökünüp, uşúnday uşúl cúmuşqa emneg̲e‿g̲irdim, qıynaldım, qıstaldım dev‿aytpaym. (82) El naŋg̲ɐ cėtpey atqanda biz nandı 'genen ele cėv‿attıq. (83) Qudaydın qulaʏı süyünsün anan. (84) Emĭ ökümböym iːr, baldarım cáqşí, öz ordu menen iştev‿atĭşát. (85) Cúmuştarı menen iːr, bayk̲eŋer delė 'cáh̲şí, qoluma‿ʏol, butŭma but bolot. (86) Oşó cárdam beret. (87) A delė ujė ujė cėtimişke cáqındap qaldı. (88) Maşinesĭne sálıv‿alĭp 'taratat nandardı. (89) Oşó anan emi ökümböym, cáh̲şí‿lė qudaydın qulaʏı süyünsün. (90) Uşúʏa‿le qudayʏa tovo deym, cáh̲şí‿lė.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben Bazarkulova Salika bin dokuz yüz elli altıda dünyaya geldim. (2) Şu Koçkor'da, daha önceden Arsı denilirdi, şimdi ise Arsı köyü olarak biliniyor. (3) Orada doğdum, büyüdüm. (4) On yıllık eğitimimi orada tamamladım. (5) On yıllık eğitimi tamamladıktan sonra bir yıl burada fırında çalıştım. (6) Orada bir sene çalıştım. (7) Bir sene sonra Karakol'da, o zamanlar kooperatif okulu idi, şimdi ise adi değişmiştir. (8) Orada bir yıl eğitim aldım. (9) Bir sene eğitim aldım ve daha önce tecrübem olduğu için müdür yardımcısı olarak fırına beni aldılar. (10) Orada yetmiş dört yetmiş beşten yıldan itibaren çalıştım. (11) Bu güne kadar çalışıyorum. (12) Aynı yerde. (13) O zamanlarda gıda hizmeti endüstrisi vardı, daha sonra ortadan kalktı. (14) Orası dağıldıktan sonra kiraya verildi. (15) Kiraya verilince biraz zorlandık. (16) Zorlandık, daha sonra toparlandık ve on yıl çalıştım. (17) Daha sonra burasını kendi adıma özelleştirdim. (18) Doksan altıda satın aldık ve iki bin altı mıydı iki bin yılında mı özelleştirdik. (19) Tamamını, o zamandan beri burada çalışıyorum. (20) Burada güzel şeyler yaşadık, çocukları okuttum. (21) Gelin aldım, kızı verdim, ekmeğin sayesinde. (22) Altmış üç yaşına gelmeme rağmen gördüğünüz gibi alın terimizle ekmek pişiriyoruz, çalışıyoruz. (23) Ekmek her şeyden iyidir ve ekmek pişirerek çocuklarımı okuttum, büyük oğlum hukuk fakültesini bitirdi, kızım ise Tınıstanov Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesi'ni bitirdi ve en küçüğüm de benimle beraber çalışıyor. (24) Bu oğlumu ise İktisat Bölümünde okuttum, hayatımız bu şekilde devam ediyor ve ekmek satıp kazandığımız para da helal olurmuş, bazen parasız zamanlarda iki kap unla başlarsan devamı kendi kendine gelirmiş. (25) İşte böyle. (26) Her şey yolunda Allah'a şükür.

Ekmeği nasıl yapıyorsunuz?

(27) Ekmekin, poğaça yaparız. (28) Bölkö[127] yapıyoruz. (29) Poğaçalarımızı şu an kabarması için burada bekletiyoruz. (30) Buradan alır sonra fırına atarız, pişiririz, şimdi kabarması için bekletiyoruz. (31) Bir de bunun gibi pide, bölkö yaparız ve düğün için siparişler alırız. (32) Düğün için piramit şeklinde ekmekleri, bazen tavuk, balıkları

[127] Bölkö- Rus usulüyle pişirilmiş ekmek. K. K. Yudahin. **a.g.e.,** Cilt I. s.138

da pişiririz, sipariş verenleri elimizden gelince razı etmeye çalışıyoruz. (33) Başka ne, bunun gibi işlerle meşgulüz.

Yardım eden birisi oldu mu, yoksa eşiniz ikiniz mi kurdunuz?

(34) Bu işe onuncu sınıfı bitirdikten sonra üniversiteyi kazanamayınca başladım. (35) Sağlık Yüksek Okulu'nu kazanamadım, tam bu sırada bir yengem vardı. (36) O zamanlar ortak gıda endüstrisinde çalışırdı ve orada çalışanları halk şey görürdü. (37) Neden ortak gıda, orası nasıl derlerdi ve beni teyzem orada çalışırsan iyi olur dedi ve bu şekilde çalışmaya başladım. (38) Bir yıldan sonra öyle oldu. (39) Yengem sayesinde oldu. (40) Yengem kendisi ortak gıda endüstrisinde çalışırdı, kendisi bu işi en iyi bilenlerdendi, o vesile oldu. (41) Yengem çalış diye beni teşvik etti. (42) Ondan sonra çalışmaya başladım. (43) Bu sene çalıştığıma kırk üç yıl oldu. (44) Çocuklarımızı burada büyüttük, her şey yolunda. (45) Çocukların hepsi evlendi. (46) Durmadan çalışıyoruz işte. (47) Durmadan.

Kırgız adetlerine bakış acınız nasıl?

(48) Kırgız örf adetleri yanlış anlaşılmıştır, şey yok diye. (49) Olumludur. (50) Allah'ıma şükürler olsun, Allah'a sığınırım. (51) Ekmeği elime aldığımda Allah'ım diye alırım.

Ekmek ile ilgili inançlar bilir misiniz?

(52) Yedi ekmek ile ilgili adetler var. (53) İlk sırada. (54) Allah korusun kötü bir şey olduğunda ilk yedi ekmek pişirirler. (55) Ondan sonra çocuklarda saç dökülmesi olduğunda, bence bu adeti her Kırgız bilir. (56) Ekmeği keser, çocuğun başına değdirirler ve bu şekilde saç dökülmesini durdururlar. (57) Ekmeği yediye bölüp çocuğa nazar değdiğinde bunu yaparlar, işte bu ritüeli. (58) Ekmek kutsal bence. (59) Yola çıkarken: "Allah'ım sağ salim gidip gelelim" diye ekmek alırız. (60) Maaşımızı aldığımızda ilk ekmek alırız. (61) Başka bir şey almayız, mesela emeklilik maaşımızı aldığımızda ilk olarak ekmek alırız. (62) En azında bir tane ekmek alırız, çünkü sokakta on yıla yakın ekmek sattım. (63) O zamanlar gördüm, maaşını alanlar her şeyden önce ekmek alırlardı. (64) Emeklilik maaşımı aldım diye ve ekmek kutsaldır bence. (65) Bildiğim kadarıyla. (66) Ekmek kutsaldır ve Kur'an'da da öyle denilirmiş.

Geleceğe planlarınız nasıl?

(67) Gelecekte, işte devam ettiririz, zaten yaşım altmış üçe geldi, azıcık yaşlandım sayılır ve bu işleri çocuklarıma devrediyorum. (68) Gelinime ve İktisat Bölümü'nü bitiren oğluma devrediyorum, onlara öğretiyorum, "Burada çalış." diyorum ona. (69) Benim planım onların bu işi devam ettirmeleri, bense torunlara bakıp evde oturmak istiyorum. (70) Ona rağmen arada koşar gelir yardım ederim. (71) İşi onlara devrederim, onlar devamını getirsinler. (72) Yanlış yaptıysam keşke böyle yapmasaydım diyorum bazen. (73) Komik şeyler yaşanıyor arada.

Ekmek pişirirken yaşadığınız maceralar, anılar varsa bize anlatır mısınız?

(74) Ekmek yaparken aklımda kalan şeyler, bazen tuz eklemeyi unuturdum ya da hamurun mayasını koymayı unuttuğum günler oldu. (75) İşte bekliyorsun, tuz eklemeyi unuttum ya, yine mayasını koyduğum için kabarır hamur, ekmeği pişiriyorum, millete dağıttıktan sonra tuzunun olmadığını söylerlerdi. (76) Bazen de maya koymayı unuttuğumuz günler oldu. (77) Ekmek pişirmek kolay değil. (78) Bunun gibi komik günler de oldu ama aslında komik da değil.

Hayatınızda pişman oldunuz mu?

(79) Hayatımda pişman olmadım Allah'a şükür. (80) Hayatımız iyi idi, zamanında halkımız kötü durumdayken biz ekmeksiz kalmadık. (81) Bu işte zorlandım, çalışmasaydım, yapmasaydım diye pişmanlık duymadım. (82) Millet ekmeğini kazanmakta zorlanırken biz zorlanmadık. (83) Allah'ıma çok şükür. (84) Pişman değilim, çocuklarım da kendi işinde çalışıyorlar. (85) Kendi işinde, abin de iyi, hep yanımda, destekliyor. (86) Yardım ediyor. (87) Yaşı da yetmişe yaklaşıyor. (88) Ekmekleri arabasıyla dağıtır. (89) Hiçbir şeye pişman değilim Allah'a şükür. (90) Her şey için şükür.

Resim 20

Adı: Mariya
Soyadı: Abiyeva
Doğum Yılı: 1933
Doğum Tarihi: Tüp/Taldı-Suu
Uruu: Tokoç
Eğitim Durumu: 10.sınıf
Evlilik Durumu: Dul
Yaşadığı Yer: Koçkor/Merkez
Derleme Yapıldığı Yer: Koçkor/Merkez
Derleme Yapıldığı Tarih: 19 Temmuz 2018

N.K:3

Birinçi özüŋüzdü taanıtıp ketip anan, kaada-salt ce ırım-cırım cönündö aytıp berseŋiz.

(1) Men… emnė dep süylöym. (2) Ayírmaçílıq boldu. (3) E: oqup cürgöndö delė ķamsómol delėgat bolŭp, ıstalinaḃadqa barɤamın. (4) Taşķėŋge barɤamın. (5) E:, ırdap cürüv‿ekiyá muqambėtıb degen artister menen qoşó cürüp artiste cürgömün. (6) Azır da muzıqa ḃolsó biylev‿ırday‿ɤoyom. (7) Abiyeva mariya. (8) E:, daláy cėrdi ķördüm. (9) On eki, on‿üşt˺ün qursáq ķötördüm. (10) Birö‿ɤaytíş boldu, alto: ḃar. (11) Nevere çöḃörö ḃa˙r. (12) Alláɤa toḃo. (13) Azır mına sėksėn altın çáyín içiv‿atam. (14) Baldarım ba:rı cáḫşí. (15) İlgeri ayílda turɤanda köv‿elė ɤínaldıɤ‿e. (16) Muz götörüv‿içtik, sivet cóq. (17) Tezek terip degendėy, daláy baştan öttü. (18) Mayá şípĭrıp degendey.

Maya şıpırıp degen emne?

(19) Quːráy şípırásíŋ da. (20) Tırmạ menen şípıríp, cipkė taʏıp. (21) Şípıríp keliv‿oşónu cáʏasíŋ, muz ķötörüp ķelesiŋ, anı eritesiŋ. (22) Mına oşóndoylor öttü‿bạştan. (23) Maşáq da terip, soʏuştún uḅaʏında, maşáq terdik. (24) Eneḅisdʾin artĩnan maşáq terip, ķeçinde ap‿kelip uşálaybíẓ. (25) Nan deg̲endi bilg̲eniḅiẓ cóq. (26) 'Gramm nan görg̲önüḅüẓ cóq. (27) Cálaŋ talqan, arpa, buːday menen cáşádıq. (28) Bala g̲eẓderiḅiẓde. (29) Ataḅız sóʏuşqa g̲etti. (30) Oşól. (31) Eneḅiz ʏalıp, daláydı g̲ördük, azırqı zaman cáḫşí. (32) Cáḫşí bolʏon‿menen aqçáˑ, aqçáŋ bolsó cáḫşísíŋ, baːrı cáḫşí‿g̲öröt, aqçáŋ cóq bolsó, seni ķişi ʏaraḅayt. (33) Azırqı cáşóː, ahçá. (34) Anan emi ʏarídıq, arídıq, pensiya alaḅíẓ. (35) Pensiya menen cáşáyḅıẓ. (36) Pensiya beş miŋ alaḅıˑz. (37) Beş miŋ birdeme da oşó.

Emi oşoğo emne alasıŋar? Cetebi?

(38) Cėtpeyt, çáy alasíŋ üyg̲ö, praduķtu alasíŋ, anı‿munu bolot, baldar ḅar, nevereler ḅar. (39) Apa gelė bensiyáŋan. (40) Aʏa bereḅiẓ, qantip berḅeysiŋ. (41) Baldár şáːrdá, ķvartirada cáşáyt. (42) İː, sámaram getti. (43) Apa aqçáŋ, bensiyáŋdı qoyup g̲oy, oquʏa ḅir ʏıẓım bar, papası ölg̲ön cėtim. (44) Al getti şáːrʏa, oquːʏa. (45) Emĩ cínáym balam, cínáym, bolʏonun berėm dep men oturam. (46) Oşól balam, azır allấʏa toḅo cáşóː cáḫşí ele. (47) Baːrı elė aqçá, cálaŋ aqçá. (48) Oşól cátaḅıẓ, el cáḫşí, zaman cáḫşí, cáşóː cáḫşí elė aẓır. (49) Cáşóː cáḫşí, özüḅüzdün 'peyliḅiz cáman. (50) 'Peyil cáman. (51) Eː, pensiya cėtpėyt, oşól.

Başıŋızdan ötkön kızıktuu okuya bolsun, ce bir ayanıçtuu okuya barbı?

(52) Qanday ayánıştu oquyánı aytam. (53) Esimde ʏalʏan emne oquyám bar. (54) Cėrdin baˑrínda‿le açárçílıq boldu. (55) Talqan, cálaŋ talqan, nan cėg̲eniḅiẓ cóq, cálaŋ talqan menen cáşádıq. (56) Arpanĩ uşálap quːrup. (57) Cárʏılçáqa tartıp. (58) Sóʏuş uḅaʏında mı'na, taládan barıp maşáq terip ķelip. (58) Oşól anan, anan gövünçö ırdap, biylep sírtta‿g̲öp cürdüm.

Cakşı körösüzbü ırdap-biylegendi?

(59) Ayáb̲ay cáh̲şí g̲öröm. (60) Azır da cáh̲şí g̲öröm.

Irdap berip koyboysuzbu anda?

(61) Qoyçú aylánayín ay. (62) Emneni ırdayín aylanayín. (63) Toy tuylarda, toylordo ırdaym. (64) E: qoşóq qarayerg̲e girsin, qoy anı aytpa. (65) Qaysínısín ırdáym.

(66) A: aq sú:nun başín basálı,

alma alıp çáçálı,

qapa b̲ir bolb̲oy ʏıstar áy,

bir azʏa ǩöŋül açálı.

(67) Aq qayíŋ tüb̲ü batqaqtu:,

aq marál cünün taştaptır,

aq maráldáy ge/rilg̲en,

eki cáş toyun baştáptı:r.

(68) Ay eki cáş toyun baştáptı:r.

(69) Qız-ǩüyö: üylöŋgöndö eki cáşta. (70) Oşóndo, oşól. (71) Boldu ʏoquy.

Azırkı caştarğa kanday akıl-nasaat, emne dep aytaar eleŋiz?

(72) Azırqı cáştarʏa emne dev aytab̲ız̲. (73) 'Sámíy glavníy íymandu: b̲olʏula. (74) Íymandu: b̲olsóŋor ba:rı volot. (75) Aqıl estü: volʏula, ata eneni qaraʏıla. (76) Göp ǩöçögö cánaʏı baldardın azʏırısína girbeg̲ilė. (77) Azırqı baldar apasnıy. (78) Süyöm-güyöm dep turat daʏı, aldap só:lav alıp basá veret. (79) Mına̧ oşóʏo giyligişpeg̲ilė. (80) Oşėntiv anan qıstarʏa aqıl aytab̲ız̲. (81) Andan başqa emnė̆ aytab̲ız̲. (82) Oşól andan başqa emne deym. (83) Me:me da eşteke ǩelb̲eyt. (84) Qa:rıdıq ta balam. (85) Allaʏa tob̲o da oturam. (86) Qolumda cėsir gelin bar. (87) Balam qaytíş bolʏon. (88)

Ⱪöçödö sóːda ʏılat. (89) Emi gelet, ekö:b̲üz̲ cáşáyb̲ız̲. (90) Qıyín ele bolot eken bükö. (91) Emne ʏılab̲ıs, oşól.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

Önce kendiniz tanıtır mısınız?

(1) Şimdi… ne diyeyim. (2) Farklılıklar oldu. (3) Öğrenciyken komsomol heyeti ile Stalinabad'a gittim. (4) Taşkent'e gittim. (5) Mugambetıp gibi sanatçılarla beraber türkü söylerdim. (6) Şimdi de arada şarkı söylerim, oynayıveririm. (7) Abiyeva Mariya. (8) Bir çok yeri gezdim. (9) On iki, on üç kez hamile kaldım. (10) Bir çocuğumu kaybettim, şu an altısı hayatta. (11) Torunlarım, torunlarımın çocukları var. (12) Allah'a şükür. (13) Şimdi de seksen altı yaşındayım. (14) Çocuklarım iyiler. (15) Önceden köyde yaşarken çok zorluklar yaşadık. (16) Buz eritip su yerine içerdik, elektrik yoktu. (17) Tezek toplardık, başımızdan zor günleri geçirdik. (18) Maya[128] süpürürdük.

Maya süpürmek nedir?

(19) Kuuray[129] süpürmek. (20) Tırmıkla toplanır, iple sarılır. (21) Onu toplardık, yakmak için ve buz getirir eritirdik. (22) İşte böyle günler yaşadık. (23) Savaş zamanında başak da topladık. (24) Annelerimizle başak toplayıp getirir ve onları ovalardık. (25) Ekmek yoktu. (26) Hiç ekmek yoktu. (27) Öğütülmüş arpa, buğday yedik. (28) Çocuk iken. (29) Babamız savaşta gitti. (30) Öyle. (31) Annemizle zor zamanlar yaşadık, şimdi ise hayat daha iyi. (32) Hayat iyi diyoruz ama paran varsa sen iyisindir, paran yoksa sana kimse bakmaz. (33) Bizim bu dönemde para önemlidir. (34) Artık yaşlandık, emeklilik parasını alıyoruz. (35) Emeklilik parasıyla geçiniyoruz. (36) Beş bin som alıyorum. (37) Beş bin civarında bir şey.

Aldığınız emeklilik maaşınıza neleri alabiliyorsunuz? Aldığınız para yetiyor mu?

(38) Yetmiyor, çay alırsın, yiyecek içecek alırsın, çocuklar var, torunlar var. (39) "Anne para ver." derler. (40) Onlara veririz, nasıl vermeyim ki. (41) Çocuklar şehirde kiralık dairede oturuyorlar. (42) Samara'm gitti. (43) "Anne paranı, emeklilik maaşını bir kenara sakla.", bir kızım var, babası öldü yetim. (44) O da okula gitti, şehre. (45)

[128] Ekin biçildikten sonra tarlalarda kalan anız ve samanı toplamak. K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt 2. S.557
[129] İçi kof bir bitkidir. K. K. Yudahin. **a.g.e.,** Cilt 2, s.530

Ben bir şeyler arttırır sana veririm diyorum. (46) Öyle işte çocuğum, Allah'a şükürler olsun her şey yolunda. (47) Her şey paraya bağlı. (48) Halkımız iyi, zaman iyi. (49) Hayat iyi ama huyumuz iyi değil. (50) Huyumuz iyi değil. (51) Emeklilik para yetmiyor işte.

Hayatınızda en ilginç veya üzüntülü olaylardan anlatır mısınız?

(52) Nasıl bir olaydan bahsedeyim? (53) Hatırladığım hangi bir olay vardı. (54) Her yerde kıtlık oldu. (55) Kavut, sadece kavut yerdik, ekmek yoktu. (56) Arpayı ovalayıp kavururduk. (57) El değirmeninden geçirirdik. (58) Savaş zamanında tarladan maşak toplardık. (58) Çoğu zaman dışarda konserler verdik.

Türkü söylemeyi sever misiniz?

(59) Çok seviyorum. (60) Şimdi de seviyorum.

O zaman bize bir türkü söyler misiniz?

(61) Hayır ya. (62) Hangisini söyleyeyim. (63) Düğünlerde söylerim. (64) Ağıt yakmak kara yere batsın, onu deme. (65) Hangisini söyleyeyim?

(66) Ak su boyunda gezelim,

Elma alıp saçalım,

Kederlenmeyin kızlar hey,

Biraz da eğlenelim.

(67) Kayın ağacı etrafı bataklık,

Ak maral tüylerin dökmüş,

Ak maral gibi yürüyen

İki genç düğünlerini başlatmış.

(68) Ay iki genç düğünü başlatmış.

(69) Gelinle damat evlendiğinde iki yaş. (70) Öyle işte. (71) Tamam yeter artık.

Gençlere nasıl bir öğüt vermek istersiniz?

(72) Şimdiki gençlere ne diyeyim? (73) En önemlisi ahlaklı olsunlar. (74) Ahlaklı olursanız her şey yolunda olur. (75) Anne babanıza sahip çıkın. (76) Doğru yoldan çıkaranlardan uzak olun. (77) Şimdiki erkekler tehlikeli. (78) Kandırırlar. (79) Onlarla muhatap olmayın. (80) Böyle işte kızlarımıza öğütler veririz. (81) Onun dışında başka ne diyeyim? (82) Başka ne diyeyim? (83) Aklıma şu an başka bir şey gelmiyor. (84) Yaşlandık da ondan çocuğum. (85) Allah'a şükür diyorum. (86) Dul gelinimle birlikte yaşıyoruz. (87) Oğlum vefat etti. (88) Sokakta bir şeyler satıyor. (89) Birazdan gelecek, birlikte yaşıyoruz. (90) Bükö, biraz zor hayat. (91) Öyle işte.

Resim 21

Adı: Bolot
Soyadı: Andaşev
Doğum Yılı: 1965
Doğum Tarihi: Ak-Car/Koçkor
Uruu: Azık-Börü
Eğitim Durumu: 10.sınıf
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Ak-Car/Koçkor
Derleme Yapıldığı Yer: Ak-Car/Koçkor
Derleme Yapıldığı Tarih: 19 Temmuz 2018

N.K:4

(1) Börü azıqqa cėːn bolot da özü. (2) Bi̯roq men özüm, bisd˺in ӧz̮ü̮büsd˺ün uruɤuu̯buzçú ne̯gizi naq börülördön boloo̯us da. (3) Bis teti̯gi bul cėːn az̮ıqtardan ĕmes, naq börülördön boloo̯uz özü ne̯giziçi. (4) Anan börü.

Anan üniveristetti bütürdüŋüz bele?

(5) Cóˑq, bütkön emesmĭ̯n. (6) Onçú k̲lastı elė bütür̲göm.

Üy-bülööŋüz bar e?

(7) Bir, tört uːlum bar. (8) Ayálım, tört uːlum bar.

Bügün kançası?

(9) On toɤuzu ɤo.

Emi özüŋüzdü birinçi taanıtıp ketseŋiz.

(10) Men andaşív bolot moldaliyeviç. (11) Bír míŋ toɤuz altĭmış beşinçi‿cílı, ot˺uz̯ birinçi avg̲usta uşúl cėrde törölg̲öm. (12) Mm, atam molda:lı, çóŋ atam abdılda, andan arqı andaş, andaş çóŋ atam, andaş çóŋ atamda‿yín olcóvolot, olcóvolotton ǩiyin, ayú:ke, anan ayú:ke uşú tüştük cáqtan ǩelg̲en eken, özü börü da mm, oşóndoy. (13) E:, oşėrde öskömün, oşėrde çóŋoyɤom genedeyimen beri, ata‿b˺avamın ba:rı uşúl ayílda öskön. (14) E: çóŋ atam uşúl azıɤ‿elin el ɤılɤan, azıɤ‿elin çóɤultŭp, 'miŋ tütüŋgö toptoɤon, toptop 'bir boluş el ɤılɤan. (15) Azıqtın oşó birinçi boluşú, al ma:lda oşól orus şáylaɤan boluş dep qoyot‿ken, valasnoy boluş dep, orus şáylaɤan eken oşó, valasnoy boluş bolŭp şáylanıp, andaŋ ǩiyin anan ǩiyin özünün inisi mamırbayɤa ötkörŭ̆p berip, anan eki‿miŋ, toɤuz cüz̯ 'cėtinçĭ‿cílı sėksėn cáşínda ɤaytış bolŭptur. (16) Söŋ‿köldö qoyulɤan, e: gümbözü b̯a:r. (17) Toyu öttü, azıqtar toyun ötkördü. (18) E: qoçqordun sėntırında. (19) Oşól emi bizde azıq dep qoyŏt. (20) Tört tamg̲ɐ azıq dep qoyŏt. (21) Tört tamg̲ɐ azıq, azıqtın 'tört balasínĭn baldarı cáşáyt bi‿cėrde başqa uru cóq, başqa uru cóq d̯a. (22) 'Eŋ ulu:sú bayg̲üçük, anan bıçman. (23) Anan bıçman andaŋ giyin qozuɤuna, anan törtŭ̆nçüsü uşú b̯izdi börü dep qoyot oşó, öydŏ̆‿cáq betin, öydö cáq beti börü, bul azıqtın 'qızının baldarıb̯ız̯. (24) Azıqtın qızının baldarı dep qoyŏt börünü. (25) E: uşúl, murun oşól, azıɤ‿eli çáçírandı el b̯olŭp, emeg̲e çėyin çóɤulɤuçáqtı cánaɤíntip andaş çóŋ atam çóɤulɤuçáqtı azıɤ‿eli uşú sárıb̯aɤış, sáyaq, buɤu, sóltolord˺un arasínda çáçírandı el b̯olup cürg̲ön eken. (26) Anan 'miŋ tütüŋgö toltŭrup, miŋ tütüŋgö tolb̯oy te at‿başída bizdin tuɤandar, pag̲raniç e:, qara‿b̯uluːŋ, e: oşóndoy cėrlerde bizdin azıq tu:ɤandar b̯ar, oşėrden anan 'cüz tütün azıq, tu:ɤandardan 'cüz tütün bayg̲üçüg̲‿urusúnan ǩöçürüp ǩelip, anan oşėrg̲e‿ɤılıv‿anan miŋ tütün g̲ılıv‿anan azıɤ‿u:lu elin öz̯ünçö 'bir uru: el ɤılɤan da. (27) Bir uru· miŋ tütün, adeg̲ende boluş bolvoy cana 'miŋ başí, 'cüz başí deg̲en, cúrt başí dep şáyĺánıv‿anaŋ 'giyi:n boluştuqa canaɤı al ma:lda boluştuq çíɤa eleg̲‿eken, anan ǩiyin cánaɤıday boluş bolŭp anan valast˺noy b̯olup adeg̲ende orus şáylap, anda‿yin anan boluştuɤun ötkörg̲ön

oşėrde. (28) Anan özü ɣiyinçėre:k cánaʏı inisĭne‿veriv‿anan özü eme‿ʏılʏan. (29) Emi azıʏ‿uru:súnun neg̱iz̦ɣi azıʏ‿uru:súnun uyutqusú dep qoyŏt uşúl ayíldı. (30) Uşúl ayílda azıqtan başqa uru: çóq. (31) Emi bizge bölüŋgön 'çėk bar, 'cėriḇiz bar. (32) Azıqt˺ĭn ceri dep. (33) Mına biyáʏı tetig̱i orto‿toqoydun oyunan báştap cánaqı quaqının qoqtŭsú ḇoluv‿atpayḇı, oşóndon g̱ırdap qızıl‿ompoldun g̱ırı anan boyáqta aŋginin g̱ırı dep qoyŏt, aŋginin qırınan ıldıy tŭşüp, anan bou‿cėrde bisd̦e tig̱i toqtosún‿aral deg̱en bar, oşól aral, súçėk qılıv‿anan, sö:ktün g̱ırı, sö:ktün g̱ırĭnan qızarttın beline tŭşürŭp, qızarttın belinen çá:r‿arçá, gilemçė anan cálʏız‿qaraʏay deg̱enden tüşürüp, ɣöldü cė:ktetiv‿anan 'qayra beri‿ʏaray cė:ktetip oturuv‿'aq‿taş, aq‿taştan g̱ırdatıv‿anan tölöktüŋ g̱ırı anan bou‿cėrde ɣök‿cárdın üst˺ŭndö çálay deg̱en cer ḇar, oşóndon tüşürüp ɣeliv‿anan 'mıqandın sú:súnan ɣiyrip, 'qayra alĭp barıv‿anan cánaʏı quaqının oyunan 'qoşúp anan oşó bisɣe 'azıqqa tiyg̱en cėr, oşėr. (34) Uşėrde mal, mülküḇüz̦ menen cáḫşínaqay genen, söŋ‿köldö da oşó cáman‿eçki deg̱en cėrde ataḇızd˺ın gümbözü, bisd̦in cėr neg̱izi oşėr. (35) Anan baya sáyuz̦d˺ŭn ma:lında ɣiyin anan aralaşíp ɣetpedivi. (36) Aralaşíp ɣetkendeŋ giyin anan oşóndoy‿volŭp tig̱i, oturŭqtaşíp çóʏu elė cáşáp qalʏambız. (37) Emi azıʏ‿u:rusú, bul özü azıqtı neg̱izĭnen azıq, bul e:rçip ɣelg̱en bala dep qoyot. (38) E: çėrikti:, sóltonu: mm uşúlardı e:rçip ɣelg̱en bala, azıʏın götörüv‿e:rçip ɣelg̱en bala‿ḇolʏonduqtan munu azıq dep qoyʏon. (39) Azıqt˺ın çín atı, öz atı, abdúrahman, abdúrahman bolot da. (40) Azıqtın çín atı. (41) Anan oşóndŏy‿voluv‿anan sárıbaʏış elĭn arasında azıʏ‿özünçö miŋ tütün bolup anan bir uru: el boluv‿anan cáşáp qalʏambız̦. (42) Azıqtın özünün bölüŋgön cėri‿var, e: azıqtan neçėndeg̱en, menmen deg̱en qıyín çíqqan adamdar ḇar. (43) E: ɣöp adamdar ḇar, emi attarın ɣöḇün elė bilem emi, attarı oşó azıqtan çíqqan az̦ır cánaʏı bisd̦e, silerde sėn ta:nıysíŋ g̱o ʏızım cánaʏı aqbar rısqulub bar‿mespi cázu:çú, cázu:çúlar sóyuz̦unun nemesiḇi. (44) Oşól gişi azıq. (45) Mmm ɣöɣöḇay mambetaliyeḇ 'azıq. (46) İ mına uşúlar ba:rı azıq. (47) Azıqtın 'ɣöptög̱ön cig̱itteri ḇar. (48) Mm cáqşí emeleri ḇar. (49)

Anan emi emne deyḇiz emi uşúl azıqtˀın, azıɤ˳uru:súnŭn neg̱iẓki uşú cėrdeg̱en cėriḇiẓ e:ŋ uyutqusú dep qoyot başqa cáqtaɤılar, uşúl aq˳cár áyílı, uşyerde cáşáyḇıẓ. (50) Azıqtˀın tört balası. (51) E: daɤı emnenĭ aytayín. (52) Súro: súraḇasáŋ anan men asnavnoyun ayttım e:.

(53) Atam, altĭmış sėg̱izinçĭ˳cílı qaytış bolɤon, men üş cáşímda, andaŋ ƙiyin, oşyėrde cürg̱ön çóŋ atalarım e:, daɤı atalarıḇıẓ bar˳volçú. (54) Mına bıltır üş˳cíl, tört cíl ḇoldu. (55) Daɤı˳bir balĭqçída aɤaḇıẓ turat elė, a˳g̱işi ɤaytíş ḇoldu. (56) Oşólor aytıp qalat ele, emĭ bul bisdˀĭn el çóɤu birimdiktü:˳volup i, anan mĭnday bir˳el ḇolup, emĭ cėrdĭn cáḫşísında, uş˳cėrde cáşáp turuşqan anan, ĕmneni aytıp beresiŋ dev˳anan apaman da súrayt elėm, anan cánaɤı çóŋ atalarıman súrasám, aytat elė da. (57) Ey balam ataŋ aytçí dėyt. (58) Emne dev˳aytçí elė apa desem, dünüyö, dünüyö deḇe, dünüyö uşúnçálıq cáman bolot˳ĕken, dünüyö çóɤultqan uşúnçálıq cáman nersė ḇolot eken. (59) An emneg̱e desė aytçú˳ken, ürkündö sėg̱iẓ cáşá:r, toɤuz cáşá:r bala elėm dev˳áytçí eken. (60) Ürkündö sėg̱iẓ, toɤuz cáşá:r bala elėm dev˳áytçí eken. (61) Anan oşó ürküŋgö ürktük dev˳aytát. (62) Ürküŋgö ürktük, ürküŋgö g̱etip barătaḇıẓ, ürkköndöy delė ḇolɤon cóqpuẓ e: oşó ƙeçinde barɤan cėriḇiẓge bozüy tig̱ilĭp, mal sóyulup, tamaq cėp qalat elėk, bịroq cóldoɤu adamdardı g̱örüp uşúnçálıq ze:niŋ ƙeyiyt elė dev˳áytát. (63) Emneg̱e desė, cö˳varatqanı˳volot deyt, e: cóldo ölüp qalɤanı ḇolot deyt. (64) Ar˳ɤáysí mına mo͡ureki at˳başínın berĭ˳cáɤında, cána qızıl˳bel deg̱en bel bar emespi, oşól belde, arqı cánaɤĭ toponŭn belinde, sózulmanĭn belinde, uşú itter ƙök cóm bolŭp, ƙösḍörü 'ɤıpqızıl bolŭp, sėmirip deyt, kişinĭn etin cėv˳atıp. (65) Anan cáş baldardı tandap cėp, cáşírá:qtarın cėp oşėntip, uşúndáy˳ɤılıp cėp, itter ƙök cón bolŭp anan ar˳ɤáysí cėrde mındáy çúŋqurlarda astˀĭna ƙiyiẓ sálıp, üstünö ƙiyiẓ cá:p, ortosúna çára˳ɤoyup ƙetken mĭnday aylásí cóq bayă tıştap ƙetkender deyt. (66) Anan cánaɤıday ürküp baratqan elder ḇayquştar, birö:ndö malı˳var, bürö:ndö malı cóq, cö'sü˳var anan, artˀĭnda eptep süyrölüp ƙetip baratsá ƙöḇünçö gelin, qıs˳gelinder, ayál ƙişĭlėrdi itter ɤadımkidey˳lė e:rçip barıv˳ĕlė, butŭnan tartĭp cíɤıp, 'cėp, uşintiv˳anan itter ƙöçö' cóldu ɤarata itter

oşóndŏy‿volŭp, 'qarışqır deyt, eː cėp teg̲erektep, 'qorqpoy g̲işiden oşėntip bardĭq, anan oşėntip bardıq. (67) Ürküŋgö ürküp bardıq, biz ürkköndöy delė b̥olɤon cóqpuz̥, uruːbuz̥ menen cáɧşí b̥ardıq, malıbısd̥ı aydap cánaɤıntip ƙeçinde boz‿üy tig̲ilĭp emeg̲e cátíp. (68) Anan 'qara‿ɤaːpır, sárı‿ɤapırɤa‿ɤaraɤanda adilettüːrög̲‿eken dep qoyoːr‿lė. (69) Emneg̲e dedim men, çóŋ ataman, çóŋ atam, tolŭp turɤan bala‿lem deyt, cılqı aydadım dėyt qazıɤul çóŋ atamçí. (70) Emĭ tolŭp turɤan bala bir otuz̥qa çíɤıp qalɤan cig̲it da, cíyírma‿veşten öydöröːk. (71) Anan cílqı aydadım deyt, cílqı aydap barataƀız deyt. (72) Anan uşú cóldon 'qaraqçílar ɤadímkidey tosúp, tartıv‿alɤaŋg̲ɐ araƙėt qılat deyt. (73) Anan uquruq menen g̲uƀalav‿aydap anan oşẹntiv‿alĭp bardıq deyt. (74) Anan barsáq oşó qıtaydĭn ıstarçínı bolot eken deyt. (75) Istarçín dep qoyŏt eken cánaɤı, milĭysá ɤo ƙevetesi. (76) Anan cánĭnda qotormoçúsú‿volot‿ken dėyt, uyɤurdan deyt. (77) Anan tozŭp toqtotŭp, qaydan emne‿bˀolŭp ƙeltásıŋar dep oşėntĕt eken. (78) Anan sárı‿ɤaˑpırıŋ emnĕ‿volŭp, qara ɤapırıŋ emne bolŭp adilet eken deym men. (79) Desėm áytat bayquş, 'çáːtır tig̲ip deyt, anan, 'çáyqana uyuşturup, çáy b̥erip, bayáɤˀı arıp ƙel‿atqan antip‿mĭntip ƙel‿atqan elderg̲e çáy b̥erip anan uşintĭp tozuv‿aldı deyt. (80) Anan tozuv‿alĭp, anan oşėntiv‿anan, sėn balançá‿cˀèrg̲e, sėn balançă‿cˀèrg̲e, bíyáqa g̲et, sėn tiyáqa g̲et dep bölüştürŭv‿anan otŭruqtaştı deyt. (81) Aˑn çóŋ apaƀís aqıldu:‿g̲işi eken şáːrkül deg̲en, şáːrkül törög̲eldinĭn neƀeresi da, oşó‿g̲işi, oşó‿ɤıtaydın bir ıstarçínĭna eme‿ɤılıv‿anan, bir qımqap çėpken cáːp oşėntsė, oşó‿g̲işi mınday súːlu özöndü, mĭnday súːsú‿var özöndü cáɧşí cėrg̲e oturuqtaşíp bis cáɧşí cėrg̲e oturduq. (82) Qıtay oşėntip tozuv‿alĭp oturɤuz̥du bisd̥i deyt elė. (83) Anan oşėntiv‿anan bir cíldan aşíɤıraːq turuv‿anan qayra, tig̲i orus padışásí ɤulaptır, cáŋı biylig̲‿ornoptur, sóvet ökmötü ornoptur deg̲enĭnen anan bir cárım cílçá turuv‿anan qayra‿g̲eldik. (84) 'Qayra‿g̲el‿atqanda da daɤı uşúnçálıɤ‿el ɤıynaldı, cöː‿cálaŋ, 'cėtpey antip mintiv‿ayăƀay ɤıynaldı deyt. (85) Anan silerçi desėm, bis uşú qáyra‿g̲el‿atqanda‿le

bi̯roq baya alĭp barɤan maldan, anday‿mĭndaydan g̲ɐlɤan cóq, alparɤan maldan az‿az elė miŋgen atıb̯ız̯, bir‿eki uy ɤaldı. (86) Anan ög̲üz̯ cö:‿cálaŋdav‿anan tamaɤ‿aştan ayăb̯ay ɤıynaldıq. (87) Tamaɤ‿aşíb̯ız, ķiyim ķeçėb̯iz uşúnday‿voldu. (88) Anan men sáɤa dünüyönün boɤun aytıp bereyin deçi‿ken, emneg̲e desė, uşú artınıp barɤan altınıb̯ız̯, tay tuyáq, cánaɤıday birdeme‿sirdeme, söykö, şáķeķ uşúndaylár b̯ar da, oşólordu, oşŏndoy altındardan deyt monday bir qoç uştap bereb̯iz deyt uyɤurɤa, bersėk, eki put un, bir put talqan beret deyt. (89) Bir put unuŋ on‿altı g̲il‿eken. (90) Otus‿eki g̲il un, on altı g̲il talqan beret deyt. (91) Qarasáŋ, anan oşŏlordu alıv‿alıv‿anan eptev‿anan aɤılĭp buɤulup biyáqa g̲eldik deyt. (92) Anan biyáqa‿g̲elg̲endeŋ giyin anan görbög̲önüb̯üz gör b̯oldu, anan 'qaştıq eki cáqá deyt. (93) Eki cáqá qaştıq deyt. (94) Qulaqtın balasĭsíŋ, quyruqtun balasĭsíŋ dep, ayílda cánaɤıday ar‿ɤandaylar, bul balançá‿volɤon, bul tükünçö‿volɤon, báydĭn balasí‿volɤon dep aytıp, cázıp, cásma‿vilg̲ender, oşėntiv‿anan 'qaçíp, oşėntip cürdük. (95) Anan 'on‿bir cíl oşó göldö cáşádım dev‿atçĭ‿ken atam. (96) Sárıb̯aydın qara‿ɤoy‿ɤoro:sú deg̲en bar eken, sárıb̯ay deg̲en, cánaɤı sán cílqılu: sárıb̯ay deg̲en menĭn çóŋ tayátam da, oşónün g̲oro:súnda om‿bir cíl cílqı ferma‿volŭp oşyėrde cáşáv‿anan 'qırq altınçí‿cílıvı, qırq cėtinçi‿cílı cánaɤı bir uqas çíɤıptır. (97) Stalin uqaz̯ çíɤıptır, qulaq quyruq cóq deg̲en anan sóɤuştaŋ giyinçi anan oşóndo‿g̲eldim dev‿aytçí eken. (98) Anan cána dünüyönün boqtuɤun uşúndan bil b̯alam, dünüyö deve, cánıŋdı cáh̲şí b̯aq, uşú bir ɤoç altın eki put un, bir put talqan boldu b̯alam, cánıŋdı cáh̲şí‿vaq, dünüyö deve, den só:luqtan ötö:r eç nersė cóɤ‿eken dep, oşėntiv‿aytçi‿ken. (99) Anan cána qıtaydĭn tozuv‿alɤanın qara‿ɤa:pır adilėttü: eken, qara‿ɤa:pır b̯ayquş tig̲i 'qalıs eken dep. (100) Alar qara‿ɤa:pır, sárı‿ɤa:pır dep. (101) Orustu sárı‿ɤapır dep, qıtáydı ɤara‿ɤa:pır dep oşėntiv‿anan cánaɤıday‿ɤılıp, anan geldi:k. (102) Ķel‿atqanda ɤıynaldıq, baratqanda ɤıynalɤan delė cóqpuz̯ ķöp anan kel‿átqanda‿ɤıynaldıɤ‿ayab̯ay. (103) Anan ķiyin ķelip da bi‿cėrde cóqçúluq bolŭp, açárçílıq bolŭp, dalay sónun sónun nemelėr, tig̲i baldar

deyt, só:nun só:nun baldar, só:nun só:nun gişilėr, içine qan cügürüv‿elė, gözü aŋtarılĭp, mo‿umday sú:‿versėŋ cútălbay uşintiv‿elė ɣöpçülügü öldü deyt. (104) Gempir, ʏarı‿ʏartaŋdar, gör ʏazqaŋgɐ mümkünçülügübüz bolboy‿ʏaldı deyt. (105) To:do öydö bo‿u cóʏorŭ‿cáqta, to: da anan eptev‿elė cárdĭn tüvünö gö:mp, türtüp gö:mp, antip mintiv‿anan uşintip qalʏan ɣündörübüz boldu. (106) Quday andáy gündön alıs qılsín sádaʏăŋ geteyin dep. (107) Mına azĭr círʏal zaman emespi, cáŋşĭ zaman emespi, cáŋşí bolboduбu dev‿oşėntçi‿ken. (108) Anan ɣiyin anan uşú bizdin elė qayra, andaŋ kiyin anan çóʏuluşúp qayrá eki‿cáqta tu:ʏandar, ɣöbünçösü çüygö o:p ɣetiptir, anda‿yin cána otŭs, círma toʏuz, otŭzunçú cíldarı özülörü bi‿cėrde cáşáv‿atqan maˈlda, qazaqta açárçílıq bolŭp 'qazaq ɣeldi deyt ayăbay. (109) Bo‿ul ayílda delė bisdin qazaʏ‿apalarıbız bar‿bolçú qalĭp‿qalʏan. (110) Qazaʏ‿o:p ɣelĭp, qazaq basíp deyt. (111) Bu narĭn, goçqordun ba:rın qazaq basíp. (112) Biyáʏın cúmgɐlʏa çėyin, miyáʏın gölgö çėyin qazaʏ‿aralav‿açárçílıqtaçí, i: círmá toʏuz, otŭzunçú cíldarı. (113) Anan al qazaʏıŋ az ɣelgensip cánaʏı ʏulaq quyruqtˈun tuqumu dep, cánaʏıday baydĭn, anday‿mĭndaydĭn baldarınĭn ba:rın qu:ʏungɐ alĭp, tigi 'qamap, uşintiv‿anan görbögönübüz ɣör bolʏon ayăbay. (114) Anan 'antiv‿anan alardĭn ba:rĭnan gutuluv‿otŭs tört, otŭs‿altınçí‿cíldar, otŭs cėtĭnçĭ cíldar dalay ata‿babalarıbıs atılıp ɣetˈĭpˈtir, menin çóŋ atam barıp cánaʏı e: bişkekte cánaʏı azırqı sirk turbayvı. (115) Oşyˈer ɣöp mürzö‿volçú deyt. (116) Sirk, cána sirk turʏan çerçi. (117) Mınday cáynaʏan‿lė mürzö‿ken oşyĕrge atılĭp, atamdı cánaʏı orus töşökö orop gö:mp, ataŋ atıĺdı dev‿anan atam bayquş ɣöldöŋ geliv‿anan áşsá oşó orus töşökö orop gö:mptür deyt. (118) Sáqal‿paqalĭnın ba:rı ösŭp ɣetˈĭpˈtir deyt. (119) Açíp qarav‿anan qayra gör ʏazıp gö:mp ɣetkem dev‿aytçí atam. (120) Otŭs‿altĭn‿cílı atılĭptır menĭn atam otŭs‿altı, çóŋ atam da. (121) Cánaʏı cėr ɣöp mürzö‿ken cánaʏı sirk turbayvı. (122) Sirk turʏan, narĭn ırestoranı turʏan cėrlėr, oşyėrdˈĭn ba:rı ɣöp mürzö‿volçú deyt ilgeri. (123) Anan ɣiyin 'bazar boldu deyt a‿cėr. (124) Bazardaŋ giyin anan cánaʏı sirk sálĭnıv‿anan

neme sálĭndı deyt, narın ırestorançí. (125) Oşèntiv‿anan görbögönü gör b̥olŭp, i: a/nan ǩiyin anan 'sóɤuş baştalĭptır. (126) İ: qara, anan sóɤuş baştalıp sóɤuşqa bayquş bayaɤı ɤırqqa çèyiŋkiler, qırq beşke çèyiŋkilerdin ba:rın alĭp ǩetĭp cálaŋ elè cáş baldar te:msèlèp bayquş, at minçisi at minip, cö: cürçüsü cö: cürüv‿anan egin aydap, bu:rusún menen egin aydap, ǩörbögöndörü gör bolup, anısí aydasá çíqpay‿ɤalĭp, çála‿b̥ula çíɤıp, anan attın boɤunun arasíndaɤı cánaɤı arpanı terip uşálap, 'tazalap, i at bayquş cèyt deyt, attın tigi ɤardınan erib̥ey tigi boɤunŭn arasínda ɤalat deyt bu:day, arpalar. (127) Anan oşónu tazalap, oşónu çóɤultuv‿anan mınday‿ɤılışíp, anan mınçálıq qılıv‿anı cú:p, taz̥alav‿anan cárɤılçáqa tartıv‿anan cárɤılçáqtı tigi qımıran dep ǩiçine süt qoşúp, bir qaz̥an sú:ɤa bir çáy çínı süt qoşúp, anan qımıran dep içiv‿anan, oşó qımırandı içkende da 'círɤáp qalçúb̥uz̥ deyt. (128) Qarab̥aysíŋbı, círɤav‿oşondoy‿voldu deyt. (129) Anan oşèntip cürüv‿anan ǩiyin anan cána hŭrúşóbdun ma:lında elü‿ɤançáncĭ‿cílı. (130) Elĭ altınç‿ĭ‿cílı hŭrúşóbdun ma:lında daɤı ayăb̥ay cügörü nan cèdik deyt, biroɤ‿anda muruŋquday bolb̥oy cügörü nan cèdik deyt. (131) Açárçílıq, cóqçúluq boldŭ deyt, hŭrúşóbdun ma:lında. (132) Anan ıstalin gelgendeŋ giyin anan eme tigi brèjnev ǩelb̥edivi, ǩelgende‿yin cánaɤıday cáşó: oŋolup, pènsiya b̥erip, aylıq berip, bisdin boŭ cèrde qoçqor sápqoz degen cèrde cánaɤıday tigi özünçö cánaɤı plèmenoy sápqoz qılıv‿anan cánaɤıday aq‿qoy apkelsè eldin ba:rı çóçqodon tigi eme çóçqonŭn tuqumŭn apkelĭşiptir dep baqpáy elder. (133) İ: mitis qoydu baqpáy anan çóçqonŭn tuqŭmŭ‿mes, momday sónun qoy‿eken deşiv‿anan bou bizde, asírqı gel‿atqanda qoçqor sápqoz turb̥ayvı. (134) Qara‿to: dep, oşó qara‿to:, bou cèrde çèkildek degen sèmiz‿bel degen ayíldardı anan oşóndoy cánaɤıday aq‿qoydu baqtırıp anan çekildeke uzu:n üy sálĭp anan mınday ar birine mĭnday eşik qılĭp ạbşèjitiya da desè, obşèjitiŋ menen gɐra cèrge‿gir, ba:rı çóɤu cáşáyt eken deşip, ob̥şit degen bul şümşüg‿eken ayál erkegiŋ çóɤulŭp cáşáy‿veret eken, bir eşikten çíɤıp, bir eşikten girip deşiv‿anan oşól cèr sápqoz b̥oluv‿oşóyerden anan giyi:n anan cánaɤı 'aḫçánı‿görgönbüs dev‿aytçú.

(135) Aӈçánı ilgeri. (136) Aӈçánı görgözüv‿anan aӈçá‿veriv‿anan aqçánĭn oːrduna, aqçáŋdı giyiːn alasíŋ dep 'sáyím berip. (137) 'Sáyím dep qoyçú bilesiŋerbi. (138) Sáyím degen bar‿volçú, momday‿bolʏon sáyím dep. (139) Oşóndoydu çóʏultuv‿anan zayím alĭp, anan zayímıvızdı ötkörüv‿aqçá alĭp, anan sóːda‿ʏılsáq tim elė quvˀanıp deyt. (140) Tim elė aqçánı‿görüv‿alĭp anan giyiːn cáná orustŭn rubli çíʏıp, tıyíndar çíqqanda, tim elė bir tıyíndıqtardı 'qatıp tim elė. (141) Uşintiv‿aqçá çóʏultuv‿anan oşóndoy‿gündör ötkön balam. (142) Azır tim elė círʏal zaman, círʏal cáşóː deçi, biroʏ‿ölŭŋdü göröyün mınakey orusqa atıŋdı aytpa, bamiliyaŋdı aytpa orusqa, ataŋ atĭn, bamiliyaŋı aytsáŋ gɐmap ķetet dep çóŋ apalarım bayquştár. (143) Oşėntet elė. (144) Anan oşėntiv‿anan oşóndoːy gündördö ötkön. (145) Çóŋ apamdar aytçí, görbögönübüz gör bolʏon balam. (146) Mmm, uşintip, sóʏonçóʏubuz, tamanıbız mobu 'cárılıp deyt, 'cárılĭp, cárılĭp butubusḍa eşteke giyim cóq, cárılĭp deyt, eçki teri orŏp deyt, 'qoy teri orŏp. (147) Uşintiv‿orop, monday çárıq qılĭp baylap, giygeŋge giymibiz cóq deyt. (148) Eptev‿elė mata, qalʏan gutqandı cáːv‿elė ayáldár, uşintip, i teri şím, cárʏaq, cárʏaq şímı‿var gişi abdan cáӈşí, al ʏolunda‿var kişi deyt. (149) Cárʏaq şímdı uşálap cánaʏıday sónŭn gılĭp giygenderçi. (150) Oşėntiv‿oşóndoy gündördü ötkörgömbüs deyt. (151) Ayabay ʏıyĭnçílĭqtardı ötközgömbüs deyt çóŋ apamdar. (152) Bir çóŋ apam aytçí, zeyne degen çóŋ apam. (153) Öldü al, toʌqsón ɪː törtŭnçˀŭ‿cílı öldü. (154) Oşól çóŋ apam aytçí. (155) Toqsón törtŭnçü‿cílı öldü al aytçí, ürkündö 'qara dalı qız elem men deçi. (156) Qara dalĭ dev‿al maːlda ķüyöːgö tiybegen qısdı qara dalı dep qoyot ḍa. (157) Qara dalı ʏız‿elem men ükündö, oşóndo apam, atamdar boluv‿ürktüg‿anan eŋ giçüː inim beşiktĕ elė deyt. (158) Oşónu deyt, iynime sálĭp, apam ulam emizet deyt, ulam maʏa beret deyt, iynime sálĭp 'qıtayʏa götörŭp barʏam dev‿aytçí. (159) Beşigi menen götörüp barıʌp, oşó ulam íʌylaʏanda apam emizet deyt, ayáʏında süt çıqpáy apamdan, eştėke ʏılbay, anan işi‿ʏılsá eptev‿elė emiẓip, basílʏa emetkende otura‿ʏalĭp emiziv‿oşėntip, 'elden gɐlbay,

'cántalaşív˯oturŭp, qıtayɤa˯varĭp, 'qayrá qıtaydan gelĭptir. (160) Mına oşóndoy˯g̲ündör b̲olŭptur. (161) İ, cáşó:nu eme˯lė ölüŋdü˯g̲öröyün it menen qarĭşqır sürdü. (162) 'Qarĭşqır menen it sürdü. (163) Cóndoru g̲öpķök bolŭp, ķösdörü ɤıpqízıl b̲olŭp. (164) Cálaŋ gişinĭn etin cėv˯atĭp, sėmirip dep. (165) Cánaɤı arqı toponŭn belindevi, toponŭn beli deg̲en bir bel b̲ar eken, oşól belde deyt apam, çóŋ apam aytçí, 'şíɤıraɤan elė sö:k bolŭp qalɤan dep. (166) Sö:k, i adamdár. (167) Artta süyrölüp ķėlátqan emeni qadímkidey˯lė it keliv˯elė butunan tartĭp cíɤıv˯elė 'cėçi deyt. (168) Anı acíratqandı˯ɤoy deyt, 'qaraɤaŋg̲ɐ emeb̲is kelçi emes deyt. (169) Tig̲i meni cėp qoyb̲osó˯ken dep ıldamdap cönöysüŋ deyt. (170) Bir tuɤanıŋdı cėyt eken da artıŋda kelátqan alsíz̧, anı˯ɤaraɤandın ordŭna ķeteli dep. (171) Anan astĭna tüşüv˯anan uşintip ķetken ķündörüvüs bolɤon. (172) Ölŭŋdü˯g̲öröyün orustun qılbaɤanı barb̲ı dep. (173) Orus qara cėrg̲e˯g̲irsin dev˯anan uşintiv˯ayáb̲ay ayta:r˯lė. (174) Anan mına oşóndoy˯g̲ündördü ötkörŭptür. (175) Ķi/yin bayquştár anan cánaɤıntip ķelişiv˯anan eki cáqa tentig̲endin ba:rı 'qaçíp, çüydö tig̲i cóq deg̲ende eme˯volot˯ken, cáşílçá cėmiş bolot eken, gök˯sáq bolot˯eken, çüyg̲ö˯varıp cáşáylı dep, çüyg̲ö tentip, anan cána biste asírqı tig̲i almalú: deg̲en, emenĭn öydö cáɤında, almalu:, 'qamsạmol, andan öydö cánaɤı qara˯döb̲ö deg̲en cėr bar emespi. (176) Oşó cėrlėrde bisḍin tu:ɤandar b̲ar. (177) Om˯bir˯cílɤa deg̲enderde, oşyáqqa 'qalĭp qalışqan bayquştár. (178) Emneg̲e dev˯oşėntsėm, emí biyáqta qış, cás ķeç ķelet, qışında sú:q bolot. (179) Cás ķeçire:k ķelet, tiyáqta gök˯sáq, oy˯terėk çíɤat eken, gök˯sáq bolŏt eken. (180) Ķök˯sáq cėyb̲is, oşyáq menen eptĕp cám baɤab̲ıs dep dalaylar oşíyáqa˯g̲etip, oşyáqta˯ɤalɤan da. (181) Anan oşóndoy b̲olŭp, ürkündün ma:lında o:y, körb̲ög̲önüb̲üs ķör bolɤon balam. (182) Azır círɤál zaman, nandı˯ɤaraçí dep. (183) Dev˯anan nandı ɤop˯ɤoyuşúp pėçķaɤa bışírat só:nun gılĭp, qıpqız̧íl ɤılĭp bíşírıp qop˯qoyuv˯anan, nandı ɤaraçí mına, nandan cėsėŋ emi dep. (184) Al ma:lda peyil g̲enen eken. (185) Qançá b̲ịr üylör çóɤuluv˯alĭp, tandırɤá nan cá:v˯elė anan, qáymaqtı apkelip malıp cėv˯elė, círɤap máydı süyköp

cėv‿elė, tarap ketçi emes belek. (186) Azır anday‿bolbоy atpaybı. (187) Mına oşóndoy gündör ötŭptür biste. (188) Ata‿babalarıbıs báyquştar oşėntiv‿íylap, bul turmuşqa arman gılbaʏıla, şügürçülük qılʏıla, bul turmuşqa 'miŋ merteþe şügürçülük qılʏıla balam dep oşėntip. (189) Oşólor aytát‿le. (190) Oşó çóŋ apam báyquş, oşó çóŋ apăm mm, eŋ, oşó çóŋ apăm oturat elė mĭnday. (191) Oşóndo oşó çóŋ apam bir sėksėnden ötüp qalʏan, anan an öydŏ‿cáʏıná tigi çóŋ atam otŭrat elė, al toqsóndon ötüp qalʏan. (192) Anan me/n 'ilenindi gördüm, ilenin menen 'qol alíşív‿uçúráştĭm. (193) İlenin meŋ guraqtu eken dep qanım degen çóŋ apam báyquş. (194) Az cüz om‿birge çíʏıv‿öldü. (195) Al oşėntip, men uçúraştım dep. (196) İle/nindi gördüm men dep qoyor ele. (197) İlenindi qayaqtan ķörgönŭn bilþeym. (198) Qaːrĭp qalʏan da tişi cóq. (199) Anan emĭ tişi cóq báyquştunçú. (200) 'Ķepkenedey‿volŭp qalʏan ayábayçí. (201) Anan barĭv‿uçúrăşíp emetsėŋ eː, dev‿anan menin atam ölgönü ʏaçán, eː balanĭn balassíŋbı dep qoyor‿lė báyquş. (202) Cüz om‿birge çíqtı bíyíl deyt elė, oşóndo, sėksėnçi cíldarı. (203) Cánaʏı men aytpádımbı cána görgöskön cėrler, oşóndon cánaʏı así degen cėr þar, cánaʏı telegey degen bisḍin apaþıs. (204) Telegey degen oşól kişinĭn, oşól kişi turʏan cėrden, telegeydin turʏan cėrinen báştáp, telegeydin cáyloːsú degen bar, telegeydin 'qonuşú‿var sónun. (205) Telegeydin, iː telegeydin. (206) Bisḍe bou‿cėrde qurʏaʏ‿içke degendin başínda telegeydin qonuşú, telegeydin cáyloːsú degen þar, oşó cėrde telegeydin cáşáv‿ötkön cėrleri‿var sónun. (207) İː oşó cėrlerde, anan oşó telegey apaþız, negizi asídan bolʏon da. (208) 'Qıstarı þar‿lė, baldarı bar‿lė. (209) Bilþeym alar qanday ekenĭn. (210) Kiyin özü erkek barþı cóqpu bilþeym. (211) Qıstarı þar. (212) Anan oşėntiv‿anan oşóndon beri emi anan oşėntip cáşáp qalʏambız̧. (213) Emi oşó arsída, qoçqor sápqozunda bo‿cėrde çėkildek degen ayílda aznovnoy oşó bisḍin 'azíqtar cáşáyt da ķöpçülügü. (214) Azíq urusúnan cáşáşát. (215) Oşóndoy emi, oşóndoy‿ʏılĭp sárıbaʏış, sólto, buʏu uruːdan bölünŭp çíʏıv‿özünçö bir þoluş el bolʏon eldin tuqumuþuz uşúl azıq urusú.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Börü Azık soyuna yeğen olur. (2) Fakat ben bizim uruğumuz hakiki Börü'dür. (3) Biz normalde yeğen olan Azık soyundan değil, hakiki Börü soyundanız. (4) Sonra Börü.

Üniversiteyi tamamlamış mıydınız?

(5) Hayır, bitiremedim. (6) Sadece lise onucu sınıfı tamamladım.

Aileniz var mı?

(7) Dört oğlum var. (8) Eşim ve dört oğlum var.

Bugün ayın kaçı?

(9) On dokuzu galiba.

Kendinizi tanıtır mısınız?

(10) Ben Andaşov Bolot Moldaliyeviç. (11) Bin dokuz yüz altmış beşinci yılı otuz bir Ağustos'ta burada doğdum. (12) Babam Moldaalı, dedem Abdılda, sonra Andaş, sonra Olcobolot, Olcovolot'tan sonra Ayuke, Ayuke de güneyden gelmiş, kendisi Börü. (13) Burada büyüdüm küçüklüğümden beri, atalarımız da buralıydılar. (14) Dedem Azık halkını, bir araya getirdi, topladı ve bin aileden oluşan bir boluş[130] yaptı. (15) Azıktın ilk boluşuydu, o zamanlarda Ruslar tarafından seçilmiş ve daha sonra dedem kardeşi Mamırbay'ga devretmiş görevini ve iki bin dokuz yüz yedi yılında seksen yaşındayken vefat etmiş. (16) Soŋ-Köl'e defnetmişler. (17) Toy yaptılar Azıklar. (18) Koçkor'un merkezinde. (19) Bize Azık derler. (20) Dört harften oluşan Azık derler. (21) Dört harf, Azık'n dört çocuğu otururlar buralarda, başka uruk yok burada. (22) Büyük olanı Bayküçük, sonra Bıçman. (23) Bıçman'dan sonra Kozukuna, sonra dördüncü olarak bize Börü derler, yukarı tarafı, Azık'ın kızının çocuklarıyız biz. (24) Azık'ın kızının çocukları derler Börü'lere. (25) Daha önce Azık halkı dağınık yaşarmış ve Sarıbagış, Bugu, Solto'lor arasında karışık yaşarlar derler, dedem bunları bir araya toplayana

[130] Boluş- 1. Rusçadan "volost"tan geliyor, nahiye demektir 2. nahiye müdürü (burada nahiye müdürü anlamında). K.K. Yudahin, **a.g.e.,** C.1, s.128.

kadar. (26) Aile sayısını bine çıkartmaya çalışmış, bine çıkmayınca At-Başı, Pagraniç ve Kara-Buluŋ gibi ilçelerde bizim Azık soyundan olan akrabalarımız vardı, oradan yüz aile Azık'tan, yüz aile Bayküçük'ten alıp buraya getirmiş. (27) Bir uruk bin aileden oluşuyor da, önceden nahiye değil bin başı, yüz başı, yurt başı olarak seçilirdi ve daha sonra Ruslar tarafından nahiye seçilirdi. (28) Daha sonra işini kardeşine devretmişti. (29) Bu köye Azık uruğunun çekirdeği derler. (30) Bu köyde Azık dışında başka uruk yok. (31) Bize bölünmüş yerlerimiz vardır. (32) Azık'ın yeri derler. (33) Orto Tokoy'dan başlayarak Kuakı'nın dağderesi, Kızıl Ompol, Angin'in yeri derler şurada, oranın aşağı kısmı, bizin burada Toktosun aralı derler, sonra Aral, Suuçek, Suuçekten sonra Sööktün Kırı, daha sonra Kızart gelir, sonra Çaar, Gilemçe, Calgız Karagay, Ak Taş, Tölöktün Kırı, Kök Car'ın üst tarafındaki Çalay, Mıkan, sonra Kuakı'ya düşer ve bu yerlerin tümü Azık'a aittir. (34) Burada mal mülklerimizle beraber geniş yerde, Soŋ-Köl'ün Caman Eçki adlı yerinde bizim atamızın türbesi var ve aslında orası da bizim sayılır. (35) Sovyetler döneminde karıştı. (36) Bu karışıklıktan sonra herkes yerleşik hayata geçtik ve birlikte yaşamaya başladık. (37) Azık, genelde dışarıdan gelen çocuk olarak bilinir. (38) Çerik, Soltolor ile beraber yiyeceği ile birlikte geldiği için dışardan gelen Azık derler. (39) Azıkın kendi ismi Abdurahman'dır. (40) Azıkın kendi ismi. (41) Sarbagış soyu ile birlikte Azık bin aileden oluşan uruk olarak burada ikamet etmeye başlamışızdır. (42) Azıka verilmiş yerler vardır ve Azıkın içinden çıkan aydınlar da vardır. (43) Çok sayıda var onlardan, isimlerini çoğunu bilirim, sen de tanırsın kızım yazar Akbar Rıskulov'u, Yazarlar Komitesi Üyesi olan. (44) O yazar da Azıktan. (45) Kököbay Mambetaliyev de Azıktan. (46) Bunların hepsi Azıktan geliyor. (47) Azıkın birçok yiğitleri vardır. (48) İyi şeyleri var. (49) Azık ile ilgili bunlar, Azık uruğunun en önemli yerleşim yeri Ak-Car köyüdür. (50) Azıkın dört çocuğu. (51) Başka ne anlatıyım? (52) En önemlisini ben anlattım, şimdi sen soru sor istersen.

(53) Babam altmış sekizinci yılı vefat etti ve ben o zaman üç yaşındaydım ve büyükbabalarım da bu yerden. (54) Geçen sene üç, dört sene oldu. (55) Balıkçı'da bir abimiz vardı o da vefat etti. (56) Onlar derdi, halkımız birlik ve beraberlik içinde yaşarlardı, bunu annem ve dedelerime sorduğumda anlatırlardı. (57) "Çocuğum baban derdi." diyor. (58) Ne derdi diye sorduğumda: "Servet, servet deme, servet iyi bir şey

değil.” (59) “Niye?” diye sorduğunda: “Ürkün’de[131] sekiz dokuz yaşındaydım.” derdi. (60) “Ürkün’de sekiz dokuz yaşındaydım.” dermiş. (61) “O isyanda kaçtık.” derdi. (62) “O telaşta kaçtık, çok da zorlanmadık, gece konukladığımız yerde çadırımızı dikerdik, hayvan kesilir yemek yerdik fakat yoldaki gördüğümüz fakir insanların haline çok acırdık.” diye anlatırdı. (63) Niye dediğimizde; “Onca yolu yaya yürüyenleri vardı, yolda ölenler de oldu.” derdi. (64) At-Başı’nın bu tarafındaki Kızıl-Bel var ya, Topo’nun ve Sozulma’nın olduğu orada kurtların gözleri kıpkırmızı ve semiz olurlardı, insan eti yemekten. (65) Çocuklara sardırırlarmış, köpekler de insan eti yemekten semirmişler, bazıları ölen cesetleri çukur kazıp bırakıp üstünü keçi ile örter giderlermiş. (66) Telaşla kaçan milletin bazılarının hayvanları vardı, bazılarının yoktu, halsiz yaya giden genç kızlar ve kadınlara kurtlar saldırırmış. (67) “Biz de kaçtık, fakat korkmadık, varlıklı soydan olduğumuz için zorluk çekmedik.” (68) “Kara kâfir sarı kâfire göre adaletliymiş” derdi. (69) “Neden öyle?” diye sordum ben, dedem: “Gençtim, yılkı sürüsünden sorumluydum.” derdi, Kazıgul dedem. (70) Yani yirmi beşi geçmiş otuz yaşlarında gayet güçlü birisiydi. (71) “Sonra yılkıları yolda güttüm, kaçtığımız yere kadar onları götürdüm.” derdi. (72) Yolda soyguncularla karşılaşırdık, onlar yılkılarımızı elimizden almaya çalışırlardı. (73) “Her şeye rağmen onları ukurukla[132] kovalayarak atları götürdük.” derdi. (74) “Çin’e geldiğimizde onların orada ıstarçını[133] vardı.” (75) Istarçın derlermiş ona, polis sanırım. (76) Yanında da tercümanı varmış, Uygur’muş tercümanı. (77) Sonra onları durdurur ve nereden geldiklerini sormuşlar. (78) Sonra “Kara kâfir ile sarı kâfirin nasıl adaletliymiş.” dedim ben. (79) Dediğimde: “Kara kâfir bize çadır kurdu, yol yorgunluğu çeken yolculara çay hazırladı, onlara çay ikram etti.” dedi. (80) Karşıladıktan sonra “Sen oraya geç, o buraya geçsin diye bizi yerleştirdi.” derdi. (81) Babaannem Şaarkül çok akıllı birisiymiş, Şaarkül Törögeldi’nin torunudur, Çinlilerin o muhtarına kaptan hediye etmiş ve o muhtar da onları dereli güzel yere yerleştirmiş. (82) “Çinliler bu şekilde karşıladı ve yerleştirdi.” derdi. (83) Bir seneden fazla kaldık oralarda, Rus padişahı

[131] Telaş, panik, kargaşalık; intizamsız bir şekilde kütle halinde kaçış. Gerek konuşma dilinde, gerekse edebiyatta, 1916 yılında gaddarca tenkil edilmiş olan Kırgız isyanının sonu ve Kırgızların Çin’e kaçması “ürkün” tesmiye edilmektedir. K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt. 2, s.796.
[132] Sürüden bir atı yakalamak için üzerinde ilmekli kemendi olan uzun sırık. K. K. Yudahin. **a.g.e.,** Cilt 2, s.781.
[133] Köy muhtarı. K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt 2, s.360

tahtan indirilmiş yeni Sovyet hükümet kurulmuş haberini alınca geri döndük. (84) Geri dönüşte de halk çok zorlandı. (85) Peki siz ne yaptınız diye sorduğumda: "Geri dönüşte mal mülkümüz kalmamıştı, elimizde bir iki hayvanla döndük." diye cevap verdi. (86) "Yayaydık, yemek konusunda da çok zorlandık." (87) "Yiyecek içecek, giysilerimiz kalmamıştı." (88) "Ben sana servetin değerini anlatıyım derdi." diyor, "niye?" diye sorduğunda: "Götürdüğümüz mal varlığımız, onca altınlar, yüzükler ve küpeler var ya onlardan bir avuç Uygur'a verirsek bize ancak bir put un verirdi" diyor. (89) Bir put un on altı kilo yaparmış. (90) Otuz iki kilo un, on altı kilo kavut vermişler (onca mücevher için). (91) Baksana, "Onları alıp buraya zar zor geldik." derdi (dedem). (92) "Buraya gelince asıl zorluklar başladı, herkes her tarafa kaçtı." diyor. (93) "Hepimiz kaçtık." diyor. (94) "Zengin çocuğu." diye suçlamalar başladı, okuma yazma bilenler ele vermeye başladı bizi, biz de her tarafa kaçtık." (95) "On bir yıl gölde yaşadım." dermiş babam. (96) Sarıbay'ın koyun ağılı varmış, o adam "Sayısız yılkısı olan Sarıbay" benim büyük dedem olur, onunla on bir yıl kalmış, yılkı çiftliği varmış ve kırk altı, kırk yedi yılında o ferman çıkmış. (97) Stalin karar çıkmış (çıkarmış), "zenginler yok" (zenginler rahat bırakılsın fermanı) emri, "Sonra savaştan sonra geldim." dermiş. (98) "Servetin değerli olmadığını bil çocuğum." dermiş, "En önemlisi kendine iyi bak, gördün mü, bir avuç altın iki put un ve bir put kavuta denk geldi, mal mülküm peşinden koşma çocuğum, sağlıktan ötürü bir şey yok." dermiş. (99) Bir de Çinlilerin onları karşıladıklarını: "Kara kâfir sarı kâfire göre adaletliymiş." dermiş. (100) Onlar kara kâfir ve sarı kâfir diye. (101) "Ruslara-sarı kâfir, Çinlilere-kara kâfir" diye. (102) "Daha çok geri dönüşte zorlandık, giderken pek zorlanmadık, geri dönüşte çok zorlandık." (103) "Geldikten sonra burada kıtlık başladı." diyor, "Gencecik çocuklar, büyükler açlıktan öldüler." derdi. (104) "Yaşlıların mezar kazmaya bile halleri kalmamışlardı." diyor. (105) "Dağda, şurada yukarıda, dağda biliyorsun, zor, küçük çukur kazıp, üstüne taşları atarak cesetleri gömdüğümüz oldu." (106) "Allah böyle günler bir daha yaşatmasın kurban olduğum." derdi. (107) "Şimdi ise zaman güzel." derdi. (108) "Daha sonra şu bizim tekrardan, sonra bir araya gelmişler dağılmış olan akrabalar, onların çoğu Çüy'e yerleşmişlerdi, daha sonra otuz, yirmi dokuzlu, otuzlu yıllarında birlikte yaşarlarken Kazaklarda kıtlık yaşanmış ve onlar buraya kadar kaçıp geldiler" diyor. (109) Buradaki köyde Kazak anneler vardı, yerleşmiş (evlenmiş) olanlar. (110) Kazaklar gelmişler, basmışlardı. (111) Bu Narın'la

Koçkor'u Kazaklar başmıştı. (112) Burası Cumgal'a kadar, öbür tarafı göle (Isık-Köl) kadar, Kazaklar yerleşmişti, kıtlık yüzünden, yirmi dokuz, otuzlu yıllarda. (113) Bir taftan Kazakların, bir taraftan "kulakların çoluk çocuğu" diye hepsini sürgüne, hapishaneye gönderip öyle çok zor günler yaşandı. (114) O şekilde onlardan kurtuldular, otuz dört, otuz altılı yıllarında, otuz yedide bir sürü atalarımız kurşuna dizilmiş, benim dedem gidip (gitmiş) o Bişkek'te sirk var ya. (115) "Orası mezar doluydu." diyor. (116) Şu sirkin olduğu yer. (117) Kurşuna dizilenlerin cesediyle doluymuş orası, babamı (dedesi) Rus döşeğine sararak defnetmişler, "Baban öldü." demişler, babam gölden gelmiş ve cesedi açmış, açtığında Rus döşeğinde sarılıymış. (118) "Sakalları uzamıştı." dedi. (119) "Açtım ve sonra geri kapattım." diye anlatırdı babam. (120) Otuz altı yılında kurşuna dizilmiş benim babam, yani dedem. (121) Sirkin olduğu yer mezara doluymuş o zamanlar. (122) Sirkin olduğu yer, Narın lokantasının olduğu yer, oraların hepsi önceden mezardı derdi. (123) Daha sonra pazara dönüşmüş orası. (124) Pazardan sonra sirk yapılmış, daha sonra Narın lokanta olmuş. (125) Epey zor günler geçirmişler, daha sonra savaş başlamış. (126) Savaş başlamış, savaşa kırk yaşına, kırk beş yaşına kadarki erkekler çağırılmış, çocuklar sadece (kalmışlar) bazıları atla bazıları yaya ekin ekip, sabanla ekip çok zorlanmışlar, bazen ektikleri olmamış, sonra at tezeğindeki arpaları toplayıp, temizleyip "at onu yiyor" diyor, "atın midesindeki erimeyen arpalar tezeğinde kalıyor" diyor, buğday, arpalar. (127) Onları temizleyip, toplayıp sonra şu kadar yapar (diyor), onları temizleyip el değirmeni ile döverek ona az süt ekleyip bir kazan suya bir kâse süt ekleyip, "kımıran" diye içmiş, "bu kımıranı içince kendimize geliriz" derdi. (128) Bakın, onunla karnını doyururlarmış. (129) Öyle, sonra Hruşev'in zamanında, elli kaçıncı senesinde. (130) "Elli altı yılında Hruşev'in zamanında mısır ekmeği çok yedik." derdi, "Ama eskisi gibi değil." derdi. (131) "Kıtlık oldu." derdi, Hruşyev zamanında. (132) Sonra Stalin geldikten sonra, şey Brejnev geldi ya, o geldikten sonra hayat düzeldi, emeklilik maaşı almaya başladık, bizim şurada Koçkor sovhozunda, ayrı bir "aynı cinsten olan hayvanlar sovhozu" kurmuşlar, sonra beyaz koyun geldiğinde herkes "Domuz cinsiden getirdiler." diye koyuna bakmamışlardı. (133) Melez koyunlara bakmayıp sonra "Bu domuz cinsi değil, iyi koyun cinsi." diye, burada, (yol kenarında) Koçkor sovhozu bulunuyor ya. (134) Kara-Too diye, o Kara-Too şurada Çekildek diye Semiz-Bel köylerinde o beyaz cinsten olan koyunları

besleyip sonra Çekildek'e uzun evler yaptırıp (tek katlı lojmanlar) sonra herkes: "Lojmanların yere batsın, herkes iç içe yaşıyor, kadın, erkek aynı kapıdan girip çıkıyorlar, iç içe yaşıyorlar." diye, sonra orası sovhoz oldu, sonra "İlk parayı orada gördük." derdi. (135) Eskiden parayı. (136) Parayı gördük ve para yerine paranı daha sonra alırsın diye ödünç verirdi. (137) İstikraz derdi bilir misiniz? (138) Şunun gibiydi istikraz para. (139) "Onları toplayıp sonra istikraz alırdık, sonra onu verir yerine para alırdık, sonra alış veriş yapıp sevinirdik" derdi. (140) "Sonra parayı görüp, daha sonra Rusların rublesi çıkıp demir parası çıktığında onları saklardık." (141) "Böyle para biriktirir ve böyle günlerimiz geçti oğlum." (142) "Şimdi ise hayat güzel, fakat lanet olası şu Ruslara ismini söyleme, soyadını söyleme, baba ismin, soyadını söylersen hapse atarlar." derdi babaannem. (143) Öyle derdi. (144) İşte böyle günleri geçti. (145) Babaannem "Başımızdan çok şey geçti." derdi. (146) "Ayak topuklarımız çatlardı, ayaklarımızda bir şey yoktu (ayakkabı), keçinin, koyunun derisini sarardık." derdi. (147) "Sarıp bu şekilde ve giyecek bir şey yoktu." diyor. (148) "Zar zor, ufak tefek şeylerden, kalan parçalardan kadınlar kullanırdı ve deri pantolon vardı, onu giyen adamların durumu iyi sayılırdı." (149) "Deriden yapılan pantolonu ovalayıp yumuşatır giyerdi." (150) "Böyle günleri başımızdan geçirdik." derdi. (151) "Çok zor günleri başımızdan geçirdik." derdi babaannem. (152) Bir babaennem derdi, Zeyne diye babaanne. (153) O doksan dört yılında vefat etti. (154) Bu babaannem derdi. (155) Doksan dördüncü yılı vefat etti, o derdi: "Ürkünde evde kalmış kızdım." derdi. (156) O zamanlar evde kalmış kızlara "kara dalı" derlerdi. (157) "Ürkünde, o zamanlar annem babam ile kaçtık ve en küçük kardeşim beşikteydi." diyor. (158) Onu diyor, "Omzuma asardım, annem alır emzirirdi." diyor, "Sonra tekrar bana verirdi, omzuma alıp Çin'e kadar götürdüm." derdi. (159) Beşiği ile beraber götürdüm, ağladığı zaman emzirirdi annem, sonra süt çıkmayınca, bir şey kalmayınca zar zor, herkesten geride kalmadan Çin'e kadar ulaşmış sonra tekrar buraya gelmişler. (160) Böyle günleri başlarından geçirmişler. (161) "O zamanlar hayatı köpeklerle kurtlar yaşadı." (162) "Köpekler ile kurtların hayatıydı." (163) Semirmiş, gözleri kıpkırmızıydı. (164) Hep insanların etini yiyerek semirmişlerdi. (165) Topo'nun yerinde, Topo'nun yeri var, orada diyor annem, babaannem derdi, "Orası kemiklerle dolu." derdi. (166) Kemik, insanlar (ın). (167) "En sonda halsiz sürüklenerek gelmekte olan insanları köpekler ayaklarından alır, devirir yerlerdi." derdi. (168) Onlara yardım etmek değil dönüp

bakmaya bile güçleri kalmamış. (169) “Bana da saldırmasın” diye çabuk yürümeye çalışırlarmış. (170) Hâlsiz arkada gelen akrabalara saldırırmış, onlara yardım etmek yerine yola devam ederlermiş. (171) Yola devam eder ve böyle günleri başlarından geçirmişler. (172) “Rusların yapmadıkları kalmadı.” derdi. (173) “Rusların kara yere batsın.” derdi. (174) Başlarından böyle günleri geçirmişler. (175) Daha sonra zavallılar her tarafa dağılmışlar, Çüy’de yeşillik çok, bolluk var diye Çüy’de yaşayalım diye, Çüy’e varmışlar, sonra bizde Almaluu diye, Kamsomol, onun yukarısında Kara-Döbö var ya. (176) İşte oralarda bizim akrabalar var. (177) On Bir Cılğa köyünde kalmışlar, yerleşmişler. (178) “Niye?” diye sorduğumda, “burada kış, yaz geç gelir, kışın soğuktur.” (179) “Yaz geç gelir, orada yeşillik, sebzeler yetişirmiş.” (180) “Karnımızı yeşilliklerle doyurabiliriz.” diye oralara yerleşmişler. (181) Ürkün zamanında başımızdan çok zor günler geçti çocuğum. (182) “Şimdi ise hayat güzel, şu ekmeğe bakar mısın?” diye. (183) Derdi ve tandırda kıpkırmızı ekmek pişirir ve “Ekmekten yesene.” derdi. (184) O zamanlar insanlar cömert idi. (185) Birkaç aile toplanır tandırda ekmek yaparlardı, kaymak getirir bandıra bandıra yerler, teryağdan sürür yer sonra dağılırdık. (186) Şimdi ise öyle şeyler yok. (187) Böyle günler geçmiş bize. (188) Atalarımız bu hayata şükür edin, bin bir kere şükür ederin çocuğum derdi. (189) Derdi onlar. (190) Babaannem şöyle otururdu. (191) O zamanlar babaannem seksen yaşını geçmişti ve üst tarafında dedem otururdu, o da doksan yaşını geçmişti. (192) “Ben Lenin’i gördüm, onun elini sıktım.” (193) “Lenin benim yaşlarımdaymış.” derdi Kanım babaannem. (194) Yüz on bir yaşında hayatını kaybetti. (195) “Ben selamlaştım onunla.” derdi. (196) “Lenin’i gördüm ben.” derdi hep. (197) Lenin’i nerden gördüğünü bilmem. (198) İyice yaşlanmıştı, dişleri de kalmamıştı. (199) Dişleri kalmamıştı zavallı onun. (200) Çok küçülmüştü kendisi. (201) Selamlaşmaya gittiğimizde benim babam çoktan ölmüştü, “Sen oğlumun oğlusun değil mi?” derdi. (202) Yüz on bire geldi, o zamanlar seksenli yıllardı. (203) Daha önce söylediğim yerler, Arsı diye yer var, Telegey bizim anamız. (204) Telegey’in oturduğu yerden, Telegey’in yaylası var, Telegey’in güzel yurdu var. (205) Telegey’in eve Telegey’in. (206) Bizim burada Kurgak-İçke’de Telegey’in yurdu, Telegey’in yaylası var, orada Telegey’in yaşadığı güzel yerler var. (207) Oralarda Telegey anamız, aslında Arsı’lıymış. (208) Kızları vardı, çocukları vardı. (209) Onların nasıl olduğunu bilmiyorum. (210) Erkek oğlu var mı yok mu bilmiyorum. (211) Kızları var. (212) O

zamandan bu zamanda böyle yaşamışız. (213) Arsı'da Koçkor sovhozunda Çekildek köyünde genelde Azık'lar yaşıyorlar. (214) Azık uruğu yaşıyor. (215) Sarıbagış, Solto, Bugu uruğundan ayrılarak kendince bir nahiye olmuş bu Azık soyu.

Resim 22

Adı: Nasipkan
Soyadı: Tükbaşeva
Doğum Yılı: 1958
Doğum Tarihi: Kazarman
Uruu: Tınımseyit/Uranhay
Eğitim Durumu: 10.sınıf
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Miŋ-Bulak/Narın
Derleme Yapıldığı Yer: Miŋ-Bulak/Narın
Derleme Yapıldığı Tarih: 10 Temmuz 2018

N.K:5

(1) Men özüm atım nasipqan. (2) Uşúl ayílda', Min‿bulaɤ‿aylïn örnög‿ayílında cáşá'ym. (3) Bèş balam ba:r. (4) Ba'rı üylönŭp cáylanïp, özd̥örü menen özd̥örü qudaya şügür cáh̥şí. (5) Öz̥üvüz bolsó pènsiyạnerviz̥ avışqam ökövüz̥ neverelerdi baɤıp oturavız̥ üydö. (6) Gelin‿u'l işteyt, uşúl ayíldın tüyşügü menen. (7) Gelinim muɤalim.

Emneden mugalim?

(8) Naçálniy k̲ïlass, sávaq beret. (9) Uşŭyerde mektepte, bo‿cèrde.

Künümdük caşoodo emne menen alektenesiŋer?

(10) Günümdük cáşódo mal menen alekteneviz̥. (11) Mal‿çárbaçílıɤı menen cáşáyvız̥.

Bodo mal karmaysınarbı?

(12) Bodo mal ɤarmayvıẓ. (13) Uylar b̲ar, ɤoylor b̲aˑr. (14) Oşón‿menen‿le cáşáyvıẓ.

Uzçuluk kılam dediŋiz, emnelerdi cásaysız, şırdaktan tışkarı?

(15) Oşó şírdaq cáśap cürövüẓ. (16) Özüvüẓ ǩiyiẓin cáśap, civin iyrip, öẓüvüz dayardap, baˑrı öẓüvüẓdn̆ qoluvuẓdan çíɤat.

Bir şırdaktın casalışın aytıp beresizbi?

(17) Bir şírdaqtʾın cásálışín emi qoydu‿ɤırqıv‿alıp cünün sávayvıˑẓ. (18) Tazalav‿alıp turuv‿anı qırçíp turuv‿anan çiyg̲e sálavıˑẓ. (19) Baldardĭ çóɤultuv‿alıp tepkilėteviˑẓ. (20) Anan ǩiyiz bolŭp çíɤat, anı tazaláp, cáh̲şínaqay ɤılĭp turŭv‿anan qayra boyov‿alĭp anan cánaɤınday oyuv‿alıp şírdaq cáśayvıẓ. (21) Anın cip-şúların özüvüẓ qoluvuẓdan çíɤat, baːrın öẓüvüẓ qol menen iyrip cásayvıẓ, cipterinin baˑrın.

Bir şırdak cásaş üçün kança ubakıt ketet?

(22) Bir cíl uvaqıt ǩetet.

Uşuğa çeyin kança şırdak casadıŋız?

(23) Emĭ göv‿ele, qıstarɤa, beş ǩısqa sėp berdim anan. (24) Köv‿elė cásádım.

Baldarıŋar emne iş kılat?

(25) Bir ele erkek balam bar, oşó gelin uːlum qolumdaˑ. (26) Balam bolsó traǩtir menen alektenet. (27) Tehnikasí vaˑr, çöp çávat. (28) Oqat qılat oşėntip.

Kızdarıŋızçí?

(29) K̲ısd̲arım üylü‿cáyluˑ, ar ǩimisi ar qaysí cėrde. (30) Sóˑda sátıqta cŭrüşöt. (31) Azır cáşóˑ oşóndoy b̲olup qalvadıvı.

Toy-topurğa barganda eski ırım-cırım bolsun, ürp-adat bolsun, kılıp atasıŋarbı?

(32) Toy‿topurda ötköndö‿le mına, bisdʾín, menĭn kiçinekey neverėm, uːlumdun balası sádiǩe b̲arçí ele, cázında noˑruẓ mayramda, uşúl noˑruẓda çíqırıştı. (33) Barıp bala

beşikke sálıv‿ırım‿círım cásádıq, beşik toy, beşĭkti cázav‿alĭp balanı bölödü·g‿ırım‿círımdarín ayttı·q. (34) Balavısd̯ın bo:sú bek bolsún, ată‿enesi menen birge volsún, el cúrtu menen bolsú·n dep ırım‿círımdarıvısd̯ı aytıv‿anan balanı beşikke bölödü ɤılıp, toyuvusd̯u b̯erip, nevereleri b̯iz̯ke batavısd̯ı b̯eriv‿anan gʁyra ɤayttıɤ‿oşó.

Başka ırım-cırım bilesizbi? Misalı siz özüŋüz kiyiz işteri menen alektenet ekensiz, misalı boz üygö tuz baylap koyuu degen nerseler bar eken.

(35) Boz̯ üygö, boz̯ üygö bisd̯in atalarıvız̯, boureki emege taş baylap qoyçú, taş, tündükö taştı baylap sálaŋdatĭp mĭnday‿ɤılıp.

Emne üçün anday?

(36) Şáma:ldan sáqtayt al, ar‿ɤanday qırsíqtardan sáqtayt. (37) Ba· boz̯ üydün tövösün mĭnday ıldıyra:q basíp, cėl alĭp ǩet᾽ĭp, şáma:l alĭp ǩetpesin dep. (38) İ: qar cilikti, sö:ktü mülcüv‿ilip qõyot, baldar, bala‿vaqıram aman bolsún, erkek baldarıvız̯ qa:rlu·‿volsún, dev‿oşóndoy ma:nide ilip qoyuşçú. (39) Qar cilikti oşóndoy ma·nide. (40) Anan ustŭqandı bergende daɤı, ustuqan tartqanda oşól qar cilikti baldarɤa b̯eriş ǩerek da. (41) Anı qısd̯ar alb̯ayt. (42) Qıstar töş cėyt biste. (43) Töş tartĭlat, qudaɤıylarɤa ɤuymulçáq tartĭlat, qudalarɤa cámbaş tartĭlat. (44) Biz̯din narında‿b̯olsó oşó baştı‿b̯olsó ǩiçürö·k baldarɤa beret, bir ciligin goşŭp cė‿b̯ir dalısín goşŭp, uşúnday ǩiçire:k qonoq baldarɤa beret da. (45) Qonoqo gelgen baldardĭn ǩiçire:gine b̯eret, sáqaldusúna, ar cėrde ar‿ɤanday‿ken, bisd̯e oşóndoy, narında. (46) Oşó, oşóndoy.

Siz kantip turmuşka çıktıŋız ele? Oşol cönündö aytıp beresizbi?

(47) Emĭ, süylöşüv‿ĕle üylönüp ǩelgembiz̯. (48) Bala‿çáqalu· volduq, qudayɤ᾽a şügür. (49) Nevereleriviz̯ çóŋoyuv‿atat. (50) Azır oşó neverelerd᾽in tüyşügün tartıp, ŏşólor cáh̯şí‿b̯olsó‿ken, at‿enesi menen birge b̯olsó‿ken dep tilėgin tilev‿oturavız̯. (51) Qa·rılıqtın emesin, azır uşú gesd̯e 'çáyn içiv‿oturavız̯ da qısqasí. (52) Mınday‿volɤon

gelĭnderiviz̦ tekildep çáy verip turăt, mına bu delė g̲elĭnim. (53) Bis da aytavız̦, gelĭnderiviz̦di, misaĺ ̲çün men getip baratqanda gelinder cüg̲ünöt, a꞉n alqayvız̦ anı, quday tileg̲iŋi b̥ersin, ömürlü ̲vol, baqtı̣lu˙ ̲vol dep alqayb̥ız̦. (54) Uşú gelĭnderiviz̦ cüg̲ünöt bisk̦e azır, uşú gelĭnderiviz̦. (55) Basíp çay ̲ɤuyup.

Başka alkoonun kanday türlörün bilesiz?

(56) Bu tast̥arqondo oturɤanda da, bata ɤılɤanda delĕ emi.

Meyli oşónu dele aytıp berip koyuŋuzçu.

(57) Emi úşú tastarqonuvuz̦ cáh̲şílıqa cáyílsín, aman esėn bolsún. (58) El cúrt amam bolsún. (59) El içinde baldarıvız amam bolsú˙n. (60) Gelinderiviz íymandu꞉ ̲volsú˙n. (61) Baldarıvız uyattu꞉ ̲volsún dev ̲alqayvız̦.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben kendi ismim Nasipkan. (2) Bu köyde, Miŋ-Bulak köyün(ün) Örnök köyünde oturuyorum. (3) Beş çocuğum var. (4) Herkes evlenip kendi hayatlarına devam ediyorlar çok şükür. (5) Emekliyiz, kocam ikimiz evde torunlara bakıyoruz. (6) Gelin ve oğlan çalışıyor, bu köy işleriyle (meşgulüz). (7) Gelinim öğretmen.

Ne öğretmeni?

(8) İlkokul öğretmeni, ders veriyor. (9) Burada okulda, burada.

Gündüzleri ne iş yaparsınız?

(10) Günlük hayatta hayvancılıkla uğraşırız. (11) Hayvancılık yaparak geçiniriz.

Büyükbaş hayvanlarınız var mı?

(12) Büyükbaş hayvanlarımız var. (13) İnekler var, koyunlar var. (14) Onlara bakarız.

El işleri yaparım dediniz. Ne gibi el işleri yapıyorsunuz, şırdak dışında?

(15) Şırdak yapıyoruz. (16) Kendimiz keçesini yapar, ipini hazırlarız, kendimiz hazırlayıp hepsini kendi ellerimizle yaparız.

Bir şırdak nasıl yapılır? Bize anlatır mısınız?

(17) Bir şırdağın yapılması, önce koynu kırkarız, sonra yününü kabartırız. (18) Temizledikten sonra hasıra serilir. (19) Çocukları toplarız ve onlar ile birlikte ayaklarımızla döveriz. (20) Daha sonra keçe olduktan sonra onu temizleriz, sonra güzelce boyarız, sonra onu oyup şırdak yaparız. (21) Onun iplerini de kendi ellerimizle yaparız, hepsini kendimiz yaparız, iplerinin tümünü.

Bir şırdağı yapmak için kaç sene lazım?

(22) Bir sene.

Bu zamana kadar kaç tane şırdak yaptınız?

(23) Birçok, kızlara, beş kıza çeyiz hazırladım. (24) Epey (şırdak) yaptım.

Çocuklarınız ne iş yapıyorlar?

(25) Sadece bir tane oğlum var, gelinim ve oğlum bizimle yaşıyorlar. (26) Oğlumun ise traktörü var. (27) Tarım makineleri var, saman biçer. (28) Çalışıyor öyle.

Peki kızlarınız?

(29) Kızlarım evli barklı, herkes farklı yerlerde oturuyorlar. (30) Ticaretle uğraşırlar. (31) Şimdi hayat öyledir.

Toylarda eskiden kalmış gelenek görenekleri, örf adetleri uyguluyor musunuz?

(32) Geçenlerde, bu bizim, benim küçük torunum, oğlumun çocuğu kreşe gidiyordu, baharda nevruz bayramında davet ettiler. (33) Çocuğu beşiğe yatırdık, ritüelleri, adetlerimizi yaptık, beşik toy, beşiği yaptık, ona çocuğu yatırdık, ırım cırımlarımızı[134] uyguladık. (34) "Torunumuzun bağcığı sağlam olsun[135], anne babalı büyütsün, halk arasın da sağ salim olsun." diyerek çocuğu beşiğe yatırdık, toyu yaptık, torunlarımıza hayırlı dualarımızı ettik ve geldik.

Başka ırım cırım bilir misiniz? Mesela siz keçe işleriyle uğraşırmışsınız, çadıra tuz bağlamak diye bir adet varmış.

(35) Çadıra, çadıra bizim atalarımız şuraya taş bağlarlardı, taş, tündüğe[136] taşı bağlar, sarkıtırdı şöyle.

Neden bağlardı?

(36) Fırtınadan korur o, her çeşit kazadan korur. (37) Çadırın tepesini aşağıya çeker ve yel, rüzgâr uçurmasın diye. (38) Evet ilikli kemiği, kemiğini kemirir asarlar, çocuklar, "çocuklarım sağlıklı olsun, erkek çocuklarımız güçlü olsun" dileğiyle asarlar. (39) İlikli kemiğini işte bu anlamda (asarlar). (40) Ustukanı[137] verirken de o ilikli kemiği erkek çocuklara vermek lazım. (41) O kızlara verilmez. (42) Kızlara göğüs kısmı

[134] ırım cırım- her çeşit bâtıl itikatlar ve alâmetler, hurafeler. K.K. Yudahin, **a.g.e,** C.1, s.358.
[135] beşik boosu bek bolsun-bebekleri ilk kez beşiğe yatırırken söylenen dilek, dua.
[136] tündük- obanın, uuk'ların üst uçlarıyla tutulan, yukarıdaki ahşap dairesi. K.K. Yudahin, **a.g.e,** C.2, s.771.
[137] usutukan- saygın misafirlere ikram edilen kemikli et. (çevrimiçi sözlük) http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

verilir bizde. (43) Göğüs verilir, gelinin annesine kuyruk sokumu takdim edilir, babasına ise kalça kemiği verilir. (44) Bizim Narın'da ise koyun kafasını küçük çocuklara verirler, bir kemikle birlikte ya da bir kürek kemiği ile yaşı küçük misafir çocuklara verirler. (45) Misafirliğe gelen küçük çocuğa verilir, en büyüğüne (misafirliğe gelen çocukların yaş olarak en büyüğüne), her bölgede farklı farklı ikram ediliyormuş, bizde bu şekilde, Narın'da. (46) Öyle işte.

Siz nasıl evlendiniz? Bize anlatabilir misiniz?

(47) Şimdi, çıkıyorduk, sonra evlendik. (48) Çocuklarımız oldu Allah'a şükür. (49) Torunlarımız büyüyor. (50) Şimdi de torunlarımızla uğraşıyoruz, "Onlar iyi olsunlar, anne babalarıyla beraber sağ salim olsunlar" diye dua ediyoruz. (51) Yaşlılığın şeyini, şimdi tadını çıkarıyoruz, kısacası. (52) Bunun gibi gelinlerimiz çay veriyorlar (bize), bu da gelinim sayılır. (53) Biz de deriz, gelinlerimizi, mesela ben yolda giderken gelinlerimiz eğilip selam verirler, biz de dua ederiz ona, "Allah'ım dilediğini versin, ömrün uzun olsun, bahtın açılsın." diye hayırlı dualarımızı ederiz. (54) Bu gelinlerimiz eğilip selam verirler bugünlerde, bu gelinlerimiz. (55) Çay doldururlar (gelip).

Başka hangi hayırlı duaları biliyorsunuz?

(56) Bu sofrada otururken de dua ederiz.

Tamam, onları bize söyler misiniz?

(57) "Soframız hep güzel günlerde kurulsun, sağlıklı hayatınız olsun." (58) "Halkımız sağ salim olsun." (59) "Halk içinde çocuklarımız sağ olsunlar." (60) "Gelinlerimiz imanlı olsun." (61) "Çocuklarımız ahlaklı olsun." diye hayırlı dualar ederiz.

Resim 23

Adı: Aman
Soy Adı: İsmayilakunov
Doğum Tarihi: Narın/Taşpaşat
Doğum Yılı: 1968
Doğum Yeri: Narın/merkez
Uruu: Moŋoldor
Eğitim Durumu: Mesleki-teknik lise
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yeri: Narın/merkez
DerlemeYapıldığı Yer: Narın/Miŋ-Bulak köyü
Derleme Yapıldığı Tarih: 12 Temmuz 2018

N.K:6

(1) Narın şáːrında törölgöm, negizi cėrgiligim narındʾın öydʾӧ cáɤındaɤı azırqı taşpaşát ayílĭnan boloḇuz̭, tüpkü cėribiz. (2) Uruˑbuz̭ moŋoldor. (3) Moŋoldordŭn içinen tülöḇay, tülöḇaydʾın içinen çáyíş bolŭp bölünöḇüz. (4) Negizi narında, ata‿bʾabʾam cáşáp qalıp, uşú narındıq bolŭp qalɤam özüm. (5) Narındı praḳtig‿uçilişánı bütürgöm. (6) Azırqı gesĭpte, azır aydoˑçú‿ḇolup iştev‿atam. (7) Sėmiyam baˑr, ayálım baˑr, beş balanĭn atasímın. (8) Gelin uːlum baˑr degendey. (9) Oşól anan turmuşqa ḇaylanıştu montʾip iştep cüröḇüz cóldo. (10) Emi ạhotaɤa onçú ḳĭlastı bütkön kesderde oşól, on, om‿birdi bütüp, armiyaɤa ḳeteːrde, uşúl ayáş‿atam bar‿volçú, tetigi arpanın içke degen emesinde cáylaçú. (11) Oşó‿gişĭnin balası ạhotnik bolçú, oşó menen çóɤŭ ạhotaɤa çíqçúḇuz. (12) Giyike çíqçúḇuz, cáyínda súːrɤa çíɤıp,

uşŭnday eme‿ʏılĭp cürdüm, anan˺ ǩiyiŋki cíldarda çíʏa‿lekmin çíndıʏında. (13) Azır ayavay eme‿volup qalḇadıvı, çíʏış qıyín bolŭp qalḇadıbı.

Tegerektegi ayıldar boyunça anan ulamıştar boyunça aytıp berseŋiz?

(14) Siẓ aytĭp ǩetiv‿atpaysíẓbı, dövölü dep. (15) Al dövölünn̆ŭn oşól cánaqı qırman üyüp qoyʏonsúp mĭnday ḇaratqanda oşól ayíldın çėkesinde oşŏndoy görn̆ünüp turat ta, oşón‿çün döḇöl dev‿atalıp qalʏan da. (16) Anĭn ar‿cáʏında qayíŋdı deǧen cėr ḇar. (17) Qayíŋdıdı da oşól mem bilǧenden, ilǧeri bir şáhtı ḇolʏon‿ken, sóʏuş uçúrunda, oşól cėrden altĭn çíqçú‿ken. (18) Anan oşól altındˀı alĭp anan bir üç‿le aḇışqa ḇilçü‿ken başqasín nemetpeptir, albaptır. (19) Anan oşól cánaqı pleŋge tüşkön nemisterdi apkelip iştetiv‿anan sóʏuş bütö:rdö cárdırıv‿iyiptir uşúl, şáhtın içinde qalʏan dep cürn̆üşöt ta. (20) Men bilǧen ulamış oşó da. (21) Anan taḇıldın taşí dep qoyˀŏt, arı‿cáqta, anan qalmaʏ‿aşú˙ dep qo˙t, buʏulu törǧö aşqanda oşól qalmaʏ‿aşú˙ deǧem bar. (22) Oşól men nemetkenden.

Kitep cazıp atam dediŋiz, emne boyunça cazıp atasız?

(23) Ey al uşúl ǩitep bul oşó ată‿enemdin, çóŋ‿ata, çóŋ‿enelerdin ötüp ǩetken emeleri ḇoyunçá. (24) Qaysiyqta törölǧön, ǧʁnday‿ḇolʏon, oşól‿ḇoyunçá, azırqıʏa çėyiŋki emelėrin cáẓıp kel‿tam da emi, ḇir‿tuʏandarın baya nemeler aytılḇay‿ʏalḇasín depçi. (25) Öẓümçö mınday eme cásíp qoyom, esteǧende ulam ulap‿ulap, uvaqıt bolʏondo, oturʏanda, eriŋgende.

Moŋoldor çogulup turat eken, kurultay ötközüp turat eken, katıştınızbı oşogo?

(26) Bir cólqusúnda qatıştım, anda‿yin bara‿lekmin, uvaqıt cóʏ‿oşó cúmuş. (27) O:ḇa, boldu‿ḇoldu, bar‿alḇay ʏaldım oşóʏo. (28) Cúmuş bolup.

Siz caşagan Narında köbünçö emne menen alektenişet?

(29) Men cáşáʏan cėrde emi ǩövünçösün oşól emi azır ar‿ʏanday emĭ̆ cúmuştar. (30) Öydö cáqta, şá:rdın baş cáʏında turam. (31) Ǩirpiç quyup sátışíp, oşó menen

alektenişėt. (32) Emĭ azırqı eme‿menen çíndıʏında bar ayírmasí. (33) Öttö‿le ǩöp. (34) Ortodo bir qıynaldıq. (35) Baʻyʾ sáyus taraʏan ǩesḑe. (36) Qíynalıştar boldu anan, azırqı qayra cáḫşí kişĭne önüǧŭp kel‿taḇıẕ. (37) Daʏı önüksökpü deǧen oydoḇuẕ. (38) Anan oşól.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Narın şehrinde dünyaya geldim, asıl memleketim Narın'ın yukarı tarafındaki şimdiki Taşpaşat köyü, atalarımın memleketi. (2) Moŋol soyundanız. (3) Moŋolların içinden Tülöbay, Tülöbay'ın içinden Çayış olarak bölünürüz. (4) Aslında atalarım Narın'da yaşamışlar, e ben de Narınlı oldum artık. (5) Narın'ı uygulamalı okulunu bitirdim. (6) Şu anki mesleğim, şimdi şoför olarak çalışıyorum. (7) Ailem var, eşim var, beş çocuğun babasıyım. (8) Gelin, oğlum var. (9) Hayat işte, yaşamak için çalışıyoruz, yollarda. (10) Avcılığa onuncu sınıfı bitirdiğimde, on, on biri bitirip, askere giderken babamın arkadaşı vardı, Arpa'nın İçke denen yerinde yaşardı. (11) O adamın oğlu avcıydı, onunla beraber avcılığa çıkardık. (12) Geyik, dağ sıçanı yazın avlayıp bunlarla uğraştım, son zamanlarda avcılığa çıkamadım gerçeği. (13) Şimdi çok şey oldu, çıkmak çok zor oldu artık.

Buradaki köyler ile ilgili ve efsaneler ile ilgili anlatır mısınız?

(14) Siz daha önce dediniz ya, "Döbölü" diye. (15) O Döbölü'nün işte harman (ekin) yığılmış gibi şöyle giderken köyün çevresinde (uzaktan) o şekilde gözüküyor, bu yüzden Döbölü denilir. (16) Onun ilerisinde Kayıŋdı diye bir yer var. (17) Kayıŋdı da işte benim bildiğim kadarıyla eskinden (orada) maden ocağı varmış, savaş zamanında, oradan altın çıkarmış. (18) Sonra o altını alıp sadece üç yaşlı adamın biliyormuş, başkasın almamış. (19) "Sonra esir düşen Almanları getirir çalıştırmışlar ve savaş bitmeden önce orasını patlatmışlar, oranın içinde kalmışlar." derler. (20) Benim bildiğim efsane budur. (21) "Tabıldı'nın Taşı" derler, ileride, sonra "Kalmak Geçidi" derler, Bugulu yaylasını geçince Kalmak geçidi var. (22) İşte benim bildiklerim.

Kitap üzerinde çalışıyorum dediniz, nasıl bir kitap yazıyorsunuz?

(23) He o kitap şu anne babamın, babaannem dedemlerin geçmişi ile ilgilidir. (24) Nerede doğmuş, nasıl birisiydi, bunlarla ilgili ve bu zamana şeylerini yazıyorum, kardeşlerin unutulup gitmesinde diye yazıyorum. (25) Kendimce şey yazarım, hatırladıkça, devam ettirip zamanım olduğunda, sıkıldığımda yazıyorum.

Mongollar toplanır kurultay yapıyorlarmış, siz katıldınız mı?

(26) Bir kere katıldım, sonra gidemedim, zamanım yoktu iş güç. (27) Evet, oldu (kurultay) gidemedim ona. (28) İşim vardı.

Narın'da genellikle ne iş yaparlar?

(29) Benim oturduğum yerde genelde farklı işlerle meşguller. (30) Yukarıda, şehrin üst tarafında oturuyorum. (31) Tuğla yapar satarlar, öyle iş yaparlar. (32) Şimdiki zamana göre gerçi farklılıklar var. (33) Epey fark var. (34) Bir ara zorlandık. (35) Sovyetler dağılınca. (36) Zorluklar yaşandı ve şimdi ise gelişiyoruz. (37) Daha da gelişelim istiyoruz. (38) Öyle işte.

Resim 24

Adı: Narınkül
Soyadı: Boşkoyeva
Doğum Tarihi:1961
Doğum Yeri: Cerge-Tal/Narın
Soyu: (Uruu) Töböy
Egitim Durumu: 10.sınıf
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yeri: Ak-Talaa/Narın
Derlemenin Yapıldığı Yer: Narın
Derlemenin Yapıldığı Tarih: 10 Temmuz 2018

N.K:7

(1) Familyamdı aytambı?

İi, birinçi özüŋüzdü taanıştırıp ketseŋiz.

(2) İ:, boşqoyeva narıŋkül şáḵırdinovna, bir‿miŋ toɤuz altĭmış birinçi cílı tu:lɤam. (3) Eli sėg̱izdemin. (4) Pėnsiyanermin, ba:tır enemin. (5) Sėg̱iz balam bar. (6) Sėg̱iz balamdın törtö: turmuşqa çíqqan, üçö: bir‿ɤız a̰zır ustudent. (7) Ekĭ erkek balam bar, ulu:sú mına bul u:l, om bir, cáŋı ǒquɤa ötközüv‿atam. (8) Ḵiçüsü toɤuzunçú ḵlas oquyt. (9) Cóldoşúm aşíralib mederḇek, al dele pėnsiyaner. (10) Ayílda ḇolsó díyqan çárva, ḵartòşḵa aydayvız̰, çöp çá:p, uşŭlar menen‿le alekteneviz. (11) Oşól, çáqan ayíl al ḵaĺzavod eli üç dep qoyŏt.

Kança kişi caşayt?

(12) Bir üş cüz‿elü tütün cáşáyt qo, e: üş‿cüz elü.

Kışı kanday, ce cıluu elebi?

(13) Có·q, qatu:‿volot, e: qatu: sú:q bolot, qar ɤalıŋ tüşöt. (14) Beş ayday süröt qoʃ. (15) Yanvardan baş, cóq noyavırdan, dek̲avırdan baştasá, martqa deyre, aprelg̲e deyre ɤar b̲olot. (16) A bıyíl delė erteli‿g̲eç sú:q boluv‿attı. (17) Isíɤanı g̲öp bolsó bir tört beş‿elė g̲üm boldu, 'ölö ısíɤanı. (18) Qırq gradusk̲a çėyin barıv‿atat oqşóyt.

Üydö emne kılasıŋar?

(19) Erteŋ menen turɤandan başta‿ele, üy tiriçilik da, 'uy sá:yvı:z̭, ekĭ uy sá:ym azır. (20) Maldardı b̲olsó to:ɤo‿g̲etirg̲embiz̭. (21) Oşól, k̲eçke b̲olsó tireki çöp tartat, oşólorɤo tamaq cásáp berem, çöp cíyavız̭, cóldoşúm bar. (22) A delė elü‿toɤuz̭da, a delė pėnsiyaner, díyqan çárb̲avız̭ da. (23) Ayíldaɤ‿elė ösüvüz̭tün‿ele, nemelėriviz̭ menen‿lė, mal tiriçilik.

Ayılda köbünçö kaysı uruular caşayt?

(24) Ayílda emi, misál‿çün men özüm tövöy urusúnanmın iş‿ɤılsá. (25) Anan a‿cėrde, cóldoşúm delė, tövöy urusúnan, anan içinen bölŭnöt da. (26) Men misal‿çün sátı u:lu dep qoyŏt, 'özümdü. (27) A cóldoşúmdu‿b̲olsó muh᾽it dep qoyŏt. (28) Anan muh᾽ittin içinen ormotoy urusú dep qoyŏt. (29) Bisd᾽in ayíl ar‿ɤoşqon. (30) İ:, ar ɤoşqon, misál‿çün ormotoylor b̲ar, moyuttar b̲ar, qarab̲aş deg̲ender b̲ar. (31) Çėrtkilėr b̲ar, o:va qırɤızdar‿lė da ba:rı elė. (32) 'Oppoqşóş‿elė, i: cön‿lė bölüŋgön da uru:ɤa.

Şaarğa barıp turasızbı?

(33) Barĭp turam bişkeke, k̲ıstar b̲ar. (34) Barĭp turam.

Kol önörçülük boyunça birdemkeler kılasıŋarbı?

(35) Munŭ mag̲azinden sátıv‿alɤam. (36) Qol önörçülük, murun cáşíra:q kez̭imde neme cána terme teri·p, çiy çírmaçímın. (37) Anan azır b̲olsó cázab̲aym, davlenye‿volup o:rup. (38) E: davleniye‿volup mınday nemelerdi cázavaym da. (39) Antpĕsė ba:rın ele cásáçúvuz̭, şírda·q, ala‿g̲iyiz, çiy çírmap, terme terip, oşėntiv‿le atçúmun, oşó.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Soyismimi mi söyleyeyim?

Evet, önce kendinizi tanıtır mısınız?

(2) Boşkoyeva Narınkül Şakırdinovna (baba adı Şakirdin), bin dokuz yüz altmış bir yılında doğdum. (3) Elli sekiz yaşındayım. (4) Emekliyim, batır[138] anayım. (5) Sekiz çocuğum var. (6) Sekiz çocuğumdan dördü evli ve üçü bir kızım şu anda öğrencidir. (7) İki oğlum var, en büyüğü bu, on bir, daha yeni üniversiteye kaydoluyor. (8) En küçüğü lise dokuza gidiyor. (9) Eşim Aşıraliyev Mederbek, o da emekli. (10) Köyde tarımcılıkla (uğraşırız), patates ekeriz, saman biçip onlarla uğraşıyoruz. (11) İşte, küçük köy burası, Kalzavod elli üç derler.

Nüfusu kaç?

(12) Üç yüz elli aile oturuyor, üç yüz elli.

Kışın havalar nasıl? Yoksa ılık mı?

(13) Yok, (kışın) çetin, çok soğuk olur, kar kalın yağar. (14) Beş ay sürüyor sanki. (15) Ocak'tan baş…, yok Kasım'dan, Aralık'tan başlayan Mart, Nisan'a kadar kar olur. (16) Bu sene de sabah akşamları havalar soğuk. (17) Dört beş gündür ısındı. (18) Kırk dereceye kadar artıyor galiba.

Evde ne işle meşgulsünüz?

(19) Sabah kalkınca ev işleriyle (uğraşırım), inek sağıyoruz, iki tane inek sağıyorum bu aralar. (20) Hayvanları ise yaylaya gönderdik. (21) İşte gün boyu saman topluyor, onların yemeğini yaparım, saman biçiyoruz, eşim var. (22) Elli dokuz yaşında, o da emekli, tarımcılıkla uğraşırız. (23) Köy hayatı işte, hayvancılık uğraşırız.

Bu köyde genellikle hangi soylar yaşıyorlar?

[138] baatır ene- yedi ve daha fazla çocuğu doğuran, onları sağlıklı, ahlaklı ve terbiyeli büyüten annelere layık görülen bir ödüldür. (çevrim içi)
http://www.president.kg/ru/kyrgyzstan/gosudarstvennye_nagrady (18.11.2021)

(24) Köyde işte, ben mesela Töböy soyundan geliyorum. (25) Eşim da Tövöy soyundan, bunlar kendi aralarında bölünüyorlar. (26) Beni mesela onun içinden Satı oğlu derler kendimi. (27) Eşimi ise "Muhit" derler. (28) Sonra Muhitin içinden "Ormotoy" derler. (29) Bizim köyde her çeşit soydan var. (30) Evet her karışık, mesela Ormotoylor var, Moyutlar var, Karabaşlar var. (31) Çertkiler var, evet hepsi Kırgızlar, hepsi. (32) Herkes aynı, sadece soy olarak bölünmüşler.

Şehre gidip geliyor musunuz?

(33) Evet, gidip geliyorum Bişkek'e, kızlar var. (34) Gidip geliyorum (arada).

El işleri yapıyor musunuz?

(35) Bunu dükkândan satın aldım. (36) El işleri, önceden gençken terme[139] yapardık, hasır sarardık. (37) Şimdi ise yapamıyorum, tansiyonum var. (38) Tansiyondan dolayı yapamıyorum. (39) Yoksa hepsini yapardık, şırdak, ala kiyiz[140], çiy sarıp terme yapardık, uğraşırdım.

[139] Terme- el tezgâhında bez dokuma türü. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[140] Ala kiyiz- renkli yünlerden yapılan milli keçe halı. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Resim 25

Adı: Altmış
Soyadı: Mambetisayev
Doğum Yılı: 1945
Doğum Yeri: Döbölü
Uruu: Moŋoldov
Eğitim Durumu: Üniversite terk
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yeri: Döbölü
Derleme Yaptığı Yer: Döbölü
Derleme Yaptığı Tarih: 09 Temmuz 2018

N.K:8

(1) Men mambetisáyev altımışmın, qırq beşinçˀ ̮cílí tuˑlɤam. (2) Uşŭl döb̲ölü aylĭnda tulɤamĭnˀ. (3) Anan uşúl altımış sėg̲izinçˀ ̮cílı armiyádan ķelg̲en cílı, ķamsámol ķamitetinn̆ sėkrėtárí b̲olŭp şáyláně̆p uş ̮cˀèrde, anda sėg̲iz cíl iştedim. (4) Anan ayíldıq ķeŋeştin törɤasí b̲olŭp ekn̆ cárím cíl işteg̲ende ̮yin 'cėtimiş sėg̲izinçi cílı partiyalĭq ķamítetˀin sėkrėtárí ̮ɤlĭp qotorŭşqan. (5) Өşęntiv ̮anan qalqoz tarɤıçáqtı uşúĺ ayílda iştev ̮anan sėlsėvet boldum. (6) Ayáɤı uşúl eki ̮miŋ onŭnçú ̮cílí, ayíl ökmötünün başçísí b̲olŭv ̮iştev ̮anan pėnsiyaɤa çíɤíp kettim oşó ̮menen. (7) Azır pėnsiyadab̲ız̲. (8) Qısqaçá uşúnday.

Baldarıŋız cönündö aytsaŋız.

(9) Baldarım bolsó, 'tört qız, bir uːlum bar. (10) Mmm, neverelėr b̲ar. (11) On bir neverelü, bir çöb̲örölüː ̮volduq. (12) Azır өşėntip, uşú cėrde cáşáp atab̲ız̲.

Narın oblastındağı uruular boyunça bir bilgiŋiz barbı?

(13) Narın oblusúnda neg̃izinen üç k̲ılan cáşáyt, üç uruq. (14) Moŋoldor, tınımsėyit, sárbáɤíş. (15) Bul arqı bisd̯in bet maŋdayíb̯ız̯dáɤı jdanıb dep qoyçú, azır üçnur ayílí da. (16) Üçnura dep qõyot. (17) Andan arı emgekçil. (18) E: k̲úybúşúb̯, miŋ‿bulaq dep qoyŏt. (19) Anan ottuq degen ayíldar, on‿arçá degen ayíldar b̯ar. (20) Uşúnŭn ba'rı tınımseyitter bolot bular. (21) A biz̯din berki teskey cáqta b̯olsó cálaŋ moŋoldor, mınday başqa uluttardan cóq taqır, uruqtardan. (22) Cáláŋ¯ moŋoldor cáşáyb̯ız̯ da. (23) Anan emĭ sárbáɤışтar b̯olsó cáŋĭ‿taláp qalqozu ilgerkiçė, muruŋqu, cėrge‿tal dep qoy¯ŏt, e: anan ıldıy cáɤında cálɤız̯‿terėk degen ayíl b̯ar, oşólor sárb̯aɤışтár. (24) Negizinen uşúl üç uruq cáşáyt da úş‿cėrde. (25) A'n‿emi arasında bayáqı qísmatqa baylánıştu' k̲elgen çėrikterden ba'r, mm, cėtigeːn, töb̯ö:y degen ar ɤoşqon, ar‿ɤanday elder b̯ar, cáşáyt. (26) Em oşónŭn k̲öpçülügü elė birine‿biri siŋĭp k̲etken da. (27) Cána töb̯öy, cėtigender oşó sárbaɤışтar menen çoɤŭ‿b̯olŭp, bular oşólor menen cáşáp qalışqan da bular. (28) Anan sárbaɤış dep cürüşçü murun, anan emĭ asír ulam emetken sáyín, bayaqı egemendü:lük bolup e:, ar‿gim öz̯ cėt‿atasín ta:nıp, ɵşẹntkenden beri anan tigi töb̯öy öz̯ünçö b̯ölnüp çíqtı, e: ar‿ɤaysí uru'lar ɵşẹnt¯ip bölünüp k̲etişti da qísqasí.

Ceti ata boyunça, Kırgızdarda ceti atanın maanisi kanday?

(29) Biz̯ emi, cėt‿ata biz̯de mınday b̯olot. (30) Emi bisti na:lı enebisd̯en taralɤan ekenbiz̯. (31) Atab̯ız̯, dayír degen köködayír dep qoyŏt, bizdin tüpkü atab̯ızdan k̲ödayír. (32) Anan k̲ödödön bis ekembiz̯, dayír b̯olsó ta:rınıp, emege getip qalĭptır, tigi almataɤa‿getip qalĭptır. (33) Emi bayáqı, bisd¯in atab̯ız̯ k̲içüsü eken. (34) E:, dayír b̯olsó ulu:sú eken anan qasiyeti‿b̯ar k̲işi eken da, bayá atab̯ız̯ öltürö:rdö qaçíptır. (35) Ekö: qaçíŋp anan sárb̯aɤışтarɤa b̯arɤan eken. (36) Mou tınımsėyit, sárbaɤışтardın tüpküsü oşól taɤay biydin emesine b̯arıp qalışát, anan oş‿cėrge barɤanda anan emĭ alardı, qaçíp barɤan baldardı üygö‿girgiz̯mek bele. (37) Eşikte cátat da bir çómgo

oronup cátsá‿gerek. (38) Anan oşóndo 'bürö:nŭn üst˥ünön şám ǩüyüp turăt deyt mınday. (39) Anan ė: dep na:lı ene oşóndo ǩüyö:gö çíqpaɤan qara dalí ḇolŭp turɤan qız eken, anan tigi eneḇiz aytát, uşú balada eme ḇar eke:n, qasiyet bar eken. (40) Anan tigi inilerine aytat da, tigi emė uşúl balaɤa‿le maɤa nike ɤıyíp qoyɤula dep. (41) Öşẹntiv‿anan tigi qasiyeti bar bisḍin ǩiçüsünö baş baylap qoyɤondo‿yun, ulusú ta'rınat da, maɤa tiyḇey anan tigi inime tiyiv‿alat dev‿anan tigi ta:rĭnıp ǩet˥ĭp qalɤan eken. (42) Qazahstanda cál ayíl dev‿atpayḇı oşól bisḍin tuɤan, atalarıḇız bolot, tüpküsü moŋoldor. (43) Anan eme bar asír tigi, legenda ḇar oşó azırqı prėzdent nazarbayėb da moŋoldor dev‿aytĭşát. (44) Oşól dayírdĭn tuqumŭnan bolɤon dep aytışát eken da emi anı ayáqtan tastıqtalıv‿atqandır. (45) Anan oşól biẓdin ataḇıẓtan, bizdi ulu ɤíyra eme tigi qíyra dep qoyot, moŋoldordun içinençi. (46) Ulu‿ɤíyra, bala‿ɤíyra anan orto‿ɤíyra degen. (47) Üç ɤíyradan taralıptırḇız biẓ, anan bögönök dep qoyŏt. (48) Bögönöktördön qara‿tuqum tigi‿ḇular ḇolŭp tarap ketĭşėt. (49) Anan ɵşól üç atanĭn bala‿ɤíyrasí muruŋqu lenin qalqozu dövölü ayíldıq keŋeşi uşúl teskey, narındın teskeyi büt oşó bala‿ɤíyralar turaḇız. (50) I:, anan noɤoy degen oşól beş balasí bar eken. (51) Beş balasínĭn 'eŋ giçüsü noɤoy eken, noɤoydon qalçá‿tötöy dep qoyŏt, e: tötöy öydökü ayíldá cáşáyt, ǩálĭnde, qalçásí uşúl döḇölüdö çáşáyḇız. (52) Büt qalçánĭn tuqumu, qalçádan ėki ḇalá bolɤon eken, qaraç, qoŋqoç degen. (53) Qoŋqoşton biẓpiẓ, qaraştán ıldíyqı ayíldá cámámbay, cáyíl dep qoyot eki ata. (54) A:, berki qoŋqoştón bolsó baqtıvay moldo dep eki atadan taralaḇız. (55) Baqtıvay moldodon bular. (56) Köçönŭn astí biyáq cáɤı. (57) E:, moldodon biẓpiẓ. (58) Moldonŭn eki‿ḇalasí ḇar‿ken. (59) Moldo, qaçqınçí moldo degen. (60) Anan oşól qaçqınçídan özünçö bu‿cėrde oşó çóɤŭ‿cáşăşát uşúl ayílda. (61) E: moldodon, eme tigi namaẓ u:lu dep qoyŏt, qáçqınçí namaẓtan biẓpiẓ. (62) Gíde ta qırq‿ekĭ, qırq üş tütümbüẓ. (63) Anda‿yin cürüv‿oturuv‿anan öẓüḇüzdün ataḇız. (64) Menin atam, çóŋ atam biçėl, anan mambetĭsá, anan mambetĭsádan men.

Demek alıs cakka ketpetirsiŋer da?

(65) İː, bayáqı çóɤulɤanda, anan emi, biz emĭ bayaɤı sáyuz̥ kez̥de mınday emeg̲e qarşí b̥olçú da, uruqa bölŭ̆nüş, uruqtarɤá, uru·larɤa bölünüş deg̲en, eme⌣lė da. (66) Anan sáyus taraɤanda⌣yín oşól, birinçi ɤurultaydı biz̥ uşúl, oşóndo sáyus taray⌣lėk kez̥ bolçú, 'qandáy ɤılĭp ötköröb̥üz̥ dep anan men uşú tig̲i cáll⌣abadda qurortto cáttım elė anan ıradyonu ɤoysóm, sáru deg̲en urular te ısík⌣köldö da sáruː anan talasta da var da, oşól sáruːlar çóɤulup qurultay ötkŏ̆züş˺k˺ön eken. (67) Anan bizde qalnazarǫb qayíp deg̲en başqarma b̥olçú, depŭtat bolŭp cürg̲ön k̲işi, depŭtat boldu a⌣g̲işi g̲iyin. (68) Anan a⌣g̲işini ayttıɤ ay b̥ayke uşintip, sáru·lar moŋoldor urusún çóɤultup qurultay ötŭ̆şŭ̆ptür, biz̥ da moŋoldordu çóɤultpaylıvı dep ɵşẹntsėm a⌣g̲işi bir çėti⌣ɤorqtŭ oqşóyt, baya sáyus bar da anda k̲amŭnistik partyá g̲ete⌣lėk. (69) Anan işí⌣ɤılıp asėyin deg̲en, ak̲ademik aseyin deyt, bişkekte turat, uşúl ayíldan, bisd̥in tuɤandar b̥olot. (70) Oşól ökөːb̥üz anan tig̲i⌣g̲işĭnin cánın qoyb̥óy⌣atıv⌣anan ötkörö⌣turɤam bolduq qurultaydı. (71) Anan moŋoldorlordu izildey b̥aştadıq. (72) At⌣başínıqı⌣volsó belgilüː. (73) Ildíy cáqta cám⌣bulaq deg̲en ayíl b̥ar, mmm, anan em ısí⌣köldö qáy cėrde b̥ar, çüydö ɤáy cėrde b̥ar, talasta işi⌣ɤılĭp, qırɤız̥tandın 'bolɤon cėrinde bar eken moŋoldorlor. (74) Anan oşónun baːrın tismesin eptév⌣izdep cürüv⌣anan, taːv⌣alĭp, anan toqsón birin⌣cílı cíyírma b̥eşinçi iyúl b̥oluş kerek, toqsón birinç˺⌣cílí, anan oşó k̲álinĭ̆ŋge ötölü dep, anan bir şílto·⌣ɤılbasáq, anda emĭ partiyá g̲üçündö, tu·ra⌣mes bolŭp qalat elė da. (75) Anan dürb̥ölöŋ mambetŏp deg̲en biz̥de atomşik, qıyín, k̲üştüː⌣g̲işi⌣b̥olɤon anan oşó⌣g̲işinin naːmın mektepke bereb̥iz̥ dep. (76) Anan oşóɤo şílto:lop çíqırıp, anan 'bolɤon qırɤız̥tan boyunçá tuɤandardĭ çíqırıp, a·n oşóndon beri anan baylánış bolŭp qaldı da. (77) Anan ekinçi ɤurultaydı emede ötkög̲ömbüz neme tig̲i keg̲etide, tolqo moŋoldorlor. (78) Çáy súŋg̲en, quyɤan qıstar da moŋoldor b̥oldu. (79) Büt, başqa uruː qoşqon cóqpuz̥ da. (80) Anan öşẹntiv⌣anan, cáqşí pılandar tüz̥kömbüz̥, mm ıştap tüz̥ölü. (81) Eldin uçótun taqtap çíɤálı, anan oquːɤa ötçülör b̥ar, oquv˺atqandar b̥ar, qanday cárdamdar bolsó

berėli dep, uşúnday pılandar tüsülgön. (82) Anan gıqı çípı bạştáldı. (83) Oşó menen büt toqtop qaldı. (84) Anan uşúl, baya günü oşól, bıltır ötkön cílı, ala‿buqalıqtar çíqırıp, uşú moŋoldorlordu çíqırıp, üş‿cüz, tört˥ cüzdöy gişi bạrĭp, oşŏ‿yáqta bolŭp kelişken. (85) Bıyíl anan biske gelişti. (86) Emdigi cílí at‿başíɤá gelişėt, úşintip qıdırışíp, tuɤandaşálı dedik. (87) Aʻn emĭ bisḍin mınday ökmöttün, prėzdenttin sáyasátĭna‿ɤarşí eşteke 'cóq. (88) E, biz̧ oşó eldin birimdigin, biriktireli, oşlordŭ çóɤultup, ıntımaqta bạololŭ degen elė maqsátta. (89) Bir mezgilderde bisḍe, mınday bolçú da, tüştüktögülördü, sárttardı sögüv‿ele, cámaŋ görçübüz̧. (90) Anan men uqçŭm teː mırzake degende elė bar moŋoldor dev‿uqçúbuz. (91) Akạzıvıyítsá moŋoldor büt qırɤız̧tandın baːrlıq, tüştük cáqtaɤı baːrlıɤ‿ırayondordo bar eken da moŋoldorlor. (92) Anan oşól murdaʻ‿günü, narqı günü ķelĭp cán‿bulaqa, ıldıyqı cán‿bulaq ayílında bạoluştu, ayaqa‿ɤonuştu. (93) Anĭn ertesi bisḍi, biz̧ cáqa gelĭp eː cėrlerin ķörüştü. (94) Üylörgö bölüp, qonoqtov‿ayăbạy, anan ķöçö‿günü uzatıv‿iydik. (95) Anan oşó menen cáḫşí bạolŭp ķetişti. (96) Uşúnday bisḍin moŋoldor urubuz̧, azır ıntımaqa gelĭp, ayttı oşó cánaqı, bizd'in prėzdentibiz̧ aytpadıbı, tündük, tüştük dep bölgöndördü qatuʻ güröşöm dep. (97) A çíndıɤında emi qantip tündük, tüştük dep bölŭnöbüz̧. (98) Tuːɤandar tetigi tüştüktö 'ar bir ırayondo bạar‿eken. (99) Keː‿birki ayíldár bạar‿eken, moŋoldor degen ayíldar bạar‿eken. (100) Anan emi al tuːɤandardı bạölüp sálĭp, bis biyaqtan, emi alaqanday qırɤız̧ eli bạolsó, bölünö‿turɤan eçtekebiz̧ cóq, ıntımaq boluş ķerek, ıntımaq bar cėrde, ırís bar deyt. (101) Oşėntip, ıntımaqtaşíp, ıntımaqa çíqırıp, өşẹnttig‿anan emdigi cíldan báştav‿emi mınday dep süylöştük, oşól başqa uruʻlardan daɤı öküldör çíqıralı dedik. (102) Emĭ misál‿çün oşto ar‿ɤanday urular bạar da, andan da birden ala‿gelsė, biz̧de cánaɤı moŋoldor, sárbaɤış, tınımsėyit, tigi‿bu degen urular bạar, oşólordon da çíqıra‿gelĭşsė anan qoşúluv‿anan, mına tuɤandar birimdikti qılbạasáq bolbạoyt. (103) Birimdik, ıntımaq bar cėrde ırıs bolot, bereke bạolot, tuɤançílıq bolot, çír

bolboyt dev‿anăn oşól, ıntımaqa çíqırıv‿atabız̧ ba'rdıɤ‿eldi. (104) Anan bizdin ǩeleçèktegi maqsátıbız̧ uşúl, eç qanday sáyasátqa, ökmöttün tigi‿bu eç qanday qarşí pikir eç bir eme bolboyt. (105) Biz̧ uşúl ökmöttün sayasát'ın qoldoş kerèk, mm cárdam 'beriş kerek, cánaqıday bölünüp cárnıp, tu'ra‿mes qılɤandardı toqtotuş kerek, tıyíp. (106) Ǩörvödükpü, eki irevolyutsiya boldu, ekö:ndö‿teŋ emneni gördük. (107) Qırɤız eli...nin cèrindey cèr cóq eş‿cèrde. (108) Köl desè ǩölü‿bar, ken desè keni‿bar, sú desè sú:ɤa‿bay, to' desè to'sú‿bar. (109) Ba:rlıq cárátılış baylíq uşúnçálıq qırɤız̧tanda uşúnday cáǧşí şárt tüz̧ülgön eken. (110) Uşúnu sáqtay albay momŭntip acólorubuz cáǧşí bolboy, momŭntip elibiz̧ qıynalıv‿atat da. (111) Bolbosó bisḑin qırɤız eli, şivètsáriyádan da artıq cáşámaq. (112) Turister gelmek, bisḑi turister elè círɤatıp ǩetmek, mına ǩörüv‿atpaysíŋarvı, pirodanı. (113) Biz de oşó turister gelsè gelişèt dep bou‿cèrge baq tiktik, ceti‿cüz tüp baq bar mou‿cèrde, qaraɤaylár bar, üç türlü, sásna' anan özüvüz̧tün qaraɤay mest'nıy. (114) Arçá bar tal mm, işi‿ɤılıp ar‿ɤanday tigiv‿atabız̧ biyáqa anan, egerde oşó mamıleket tınç bolŭp cáǧşí bolsó, oşól turisterdi tosúv‿alıp, anan úş‿cèrge bu daɤı sèmeyníy büdjetkè ǩöv‿elè aqçá, payda ǩirgizetkèn da. (115) Oşóndoy ɤılsáqpı degen aráǩetter boluv‿atat azır emi. (116) Turmuş qalp‿aytqanĭ‿menen bolobu, aqırındıq menen bara‿bara oŋolup ǩel‿átat eldin turmuşú. (117) Mal ǩöböydü, cána eldin peyili oŋolboy‿atat da ǩiçine. (118) Bolbosó azır murun uşú qalhoz kez̧de otuz̧‿eki, otuz̧, qırqqa çèyin barçı qoy, qoydun başí, bodo mal, cílqılar bolsó, bir cárım miŋ, eki, uy delè bir cárım miŋ, ekige çèyin barĭp, mamılekettik planda et, sü't, cündü atqaríp cátçúbuz̧. (119) Anan emi oşóndoy bayá qalhoz taraɤan kez̧de talap, emi uşúnday talo:ŋgo tüştü, maldın barın bölüv‿aldı, cèrdin barın bölüv‿aldı. (120) Bir çárcáyít uqmuş bolup, el qıyín bolup qaldĭ da, 'èmne‿ɤıla:rın bilbey‿ɤaldı. (121) Anăn emi aqırındıq menen bayaɤı emege tŭşüp, tartipke tüşüp, è:, mal gütü'p, cèrlerin öz̧döştürüp ayda'p, araǩet qılĭp qaldı da. (122) Tolǩo biz̧de bir cáman cèri uşú cánaqı dıyqan çárbaları, öndürgön praduqsiyalardı ötkörgöŋgö eme‿bolboy‿atat da. (123) Mına etti dalè bayaɤı daldalçílar, ortomçú alĭp‿sáta'rlar, ba:nı tüşüröt. (124)

Bazarda başqa gişĭ‿cóɤ‿oşól alıp sáta:rlar. (125) Men misál‿çün cėtimiş bersėm, cürüv‿oturŭp elügö tüşŭröt. (126) Qoydu delė, uydŭ delė uşintip tüşürüp tüşürüv‿alıv‿elė, orto‿cėrde‿lė cánáqı alıp sáta:rlar bayív‿atat da. (127) Bolḇosó uşŭnu, mamıleket emege alıp, ilgeri zagatovşikter ḇolçú. (128) Oşónun malın alĭp, aqçásın berip, sóydurup, başqa mamıleketterge sátsá, etti delė, süttü delė, cündü delė bolot da. (129) Anday cóq boluv‿atat da. (130) Aˑn oşóndon qıynalıv‿atat da el ötkörö alḇayt. (131) Maldı östürsöŋ anı sáta albaysíŋ cáḫşí ḇa:da, ḳartoşḳanı östürsöŋ, anı sáta alḇaysíŋ, bizdin cėrge ḳartoşḳa, çėsnoˑḳ, sábizdėr cáḫşĭ‿çíɤat. (132) Piyaz çíqpayt sú:ɤuraq da kiçine. (133) Aş qáḇáq, patisón degen ar‿ɤanday malina, ḳŭlubniḳalar cáqşí çíɤat ayăḇay. (134) Qaraɤat, ke:de örüktör da cáḫşí çíɤıp qalat. (135) Aˑn almanĭn daɤı mınday cáḫşí sórttorun alĭp kelĭp tiksė, alma da tŭşüm berip qalışí mümkün da. (136) Emi ge:de bizde bayaqı ḳüldöp qalɤan kesde qar cá:p qoyot da anan üşüp ḳetet da. (137) Anday bolḇoɤon cíldarda cáḫşínaqay tüşüm berėt. (138) Anan oşó mamleket ḳiçine oşól, ayíl çárḇasína ḳöp ḳöŋül burḇay‿ɤalĭp, ḳiçine aqsáp qaldı da. (139) Tehniqalardĭn baˑrı eski. (140) Qolunan ḳelgender birin ekin alıv‿atat, emi al cėtişsiz bolot‿ken da. (141) Anan alayín desė, mına men delė alayín deym, dahod cėtpeyt, qımbat ötö. (142) Bizdiˑn úşúl teskeˑy muruŋqu ilenin ḳalhozu dep qoyˀŏt, cėti ayíldan turçú da, oşó ar‿bir ayílda birden başqarma, öz‿özünçö ḳalhoz boluv‿uyuşúlɤanda da adev‿uyuşúlɤanda. (143) Anan cürüp cürüv‿anan ekige ḇölüp, eki ḳalhoz qılɤan, ḳalinin, lenin dep qoyɤon. (144) Anan altımış‿üçünçü‿cílı qayra ba:rın çóɤultŭp turup, uḳripnit‿etip anan ilenin ḳalhozu dep baˑrın biriktirip ḳalhoz qılıp qoyɤon da. (145) Anan negizi dövölü ayíl ökmötü, dövölü ayílı dev‿atalat. (146) Dövölü sėlsėveti dep. (147) Anan dövölü ḇolŭp qalɤanı mou cėrde üş‿dövö‿var. (148) Dövölü dep qoyŏt anan taş‿dövö anˀan qızıl‿dövö dep qoyŏt. (149) Mınday üş cėrge cáyɤaşqan da, üş dövö. (150) Anan mou dövölünü aytıp qoyŏt, az çíqsáŋızdar ḳörösŭzdör. (151) Bul qızıl eken da baya ilgeri qızıl dep qoyçú cána bu:daydı, arpanı sápırɤanda, anda ɤol menen sápırçú da, emne menen sápırsá delė, baˑ sápırɤanda uçqundarı ıldıy cáɤına

uçúp ǩetet, taştar berĭ̯cáʏında ʏalat, aʻn ortosúna eg̲in tŭ̯şöt da. (152) Aʻn oşóndo baʻ basqınçí g̲el̯atqanda tig̲i neme̯ʏılĭp tŭrup, topuraʏ̯aylantıp qoyʏon da. (153) Azır qarasáŋıẓdar, sürötkö tartıv̯alsáŋıẓdar b̲olot. (154) Oşól mĭnday da baʻ ilg̲erki arpa biẓ ǩörüp qaldıq d̯a, arpa̯sápırʏandaʏı uçqunu tiyaqta baʻ ulam córoptov̯alĭp turup, tiyaʏı mayda/ mĭnday dömpök, berĭ̯cáʏı taştarı̯var. (155) Berĭ̯cáʏı ırʏıtqanda baʻ taşí berĭ̯cáqa̯ʏalĭp, oːr da, arpasí ortoʏo tŭ̯şüp, uçqundarı arı uçúp ǩetçü da şámaʻl menen. (156) Aʻn oşól tig̲i oşóndoy̯b̲oluv̯anan tig̲i emetilip, arpa, buːday, qıẓıldı tig̲i emeg̲e aylantıp qoyʏon da, topraqa, basqınçí g̲el̯atqan keẓde. (157) Aʻn oşó̯menen dövölü ayíldıq keŋeşi̯volŭp, uşú teskey büt dövölü̯volŭp óşóndoy atalıp qalʏan da, dövölü dep. (158) Aʻn emi murun tetig̲i ķalhoz deg̲ende keŋeʻş, anda baya keŋeːş tŭ̯ẓülüp cáŋıdan i anan alıʻş, anan bi̯cėrde ölü, andan öydö̯varʏanda sėg̲izinçi mart dep qoyçú, töʻ̯cáylo dep qoyçú, andan arı barʏanda, qayíŋdı dep qoyˀŏt, andan arqısín taş̯paşát dep qoyŏt. (159) Anan eki narın dep qoyŏt da, oşó menen oşóndoy atalçú da. (160) Anan anın baːrı cürüv̯oturup orustáşíp ketpedikpi ǩiyin. (161) İlenin, ķalinin, b̲oroşilib, kiríp dep oşėntip, cálaŋ orustardın emelėrinin atĭnan qoyulup qalʏan da. (162) Aʻn eg̲emendüːlük bolʏondo̯yįn anan qayra attarına özgörü ǩeldi. (163) B̲oroşilib, ortoq delip qaldı, ortoʏ̯ayíl ökmötü̯volŭp qaldı, ortoʏ̯ayílı̯volup qaldı. (164) Emelėri qayíŋdıʻ, taş̯paşáʻt, eki narıːn dev̯oşóndoy atalıp qaldı. (165) Aʻn eki ayíl bolsó, bayaqı biriktirg̲en keẓde cóyulup, alardı a̯cėrg̲e tam sáldırb̲ay, ǩöçürüp ǩelĭ̯p, seg̲izinçi mart deg̲endi alĭp ǩelip bu̯cėrg̲e dövölüg̲ö alĭp ǩelip qoyuştu. (166) Arqı kiríp deg̲enderdi cóyup berki taş̯paşát, b̲oroşilibke alıp ǩöçürüp ǩelişken da. (167) Oşėntip eki ayíl cóyulup ǩetken. (168) Çóʏultqan ǩeẓde. (169) Aʻn emi arqı öyüẓdü̯volsó ıjdanıb dep qoyçú, ıjdanıb da orustun atı da. (170) Bulardıqı iyri̯sú, teː ayaʏınan başta ʏanda, orto̯sáz dep qoyŏt. (171) Andan beri aq̯qıya dep qoyŏt. (172) Anan bay̯ʏazaq deçü. (173) Anan çėt̯nura, orto̯nura, aq̯buluŋ, iyri̯sú deg̲en attar b̲ar da b̲ulardın.

Süylöö reçi boyunça Ak-Talaa menen Narın arasında ayırma barbı?

(174) Có süylöː reçi menen mınday ayírma cóq. (175) Misál‿çün oştuqta mınday emetip ǩetet qo, ilayín, bilayín dep qoşúp, özbekterge arlaşíp ǩetet. (176) A bizden daːna qırʏızçá. (177) Eç bir qoşmo eştekesi cóq. (178) Misál‿çün talasta qazaqtar ǩelatır, baratırın qoşúv‿alat. (179) Ǩöl menen çüy bolsó, bayˀ orustar ayaqa ǩöp muruŋ gelip, bular ǩiçine orusçálaşíp, orusçá ǩöp qoşót da. (180) A bizdin naˑrında anday orus ta bolʏon emes da, nuqura da, qırʏızdın özün süylöyt. (181) Anan ǩeːde biz delė qoşúp ǩetebiz, ǩeː‿bir cėrine, anda‿sánda qoşúp ǩetebiz da. (182) Bir momday taş döbö payda‿bolŭp qalʏan da, özü elė, bu taŋ‿qalas ta, biz daʏı oşó ıyíq ǩörüp, üstŭnö ǩöp çíqpaybız. (183) Anan buʏa delė ǩöp çíqpayt elderçi. (184) Anan qızıl‿dövö dep qoyŏt özünçö‿le, arqı öyüzdö cár bar, anan biz oşóndon alĭp ǩelip qoyʏombu deybiz da. (185) Anan ilgeri arıq çáːp, mınday ʏılıv‿oşó, tübünön arıq çáːv‿ötüp, anan bir cėrinen súː‿girip ǩetiptir da. (186) Aˑn brigadir bolup, emne‿boldu dep bir uquruq sóylotsó, uquruq boylovoy‿ʏoydu deyt. (187) Zınaçit anın tüvü qandaydír bir eme‿voluş ǩerek da, muzey cė birdeme‿voluş ǩerek da. (188) Munu emĭ cánaqı arheologdor ǩelip, qazıp ǩörsö birdeme çíʏışí mümkün da. (189) Aˑn biroq baya biz çóposúnan alĭp ǩelip, bu cána sport plaşádǩalarʏa sáldırʏanda, kişĭnin söːktörüː, ar‿ʏanday buyumdar çíqqan da, aˑn oşó‿voyunçá‿lė qızıqqan eç kim cóq. (190) Qızıqpay ʏalıştı oşó‿voyunçá‿lė.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben Mambetisayev Altmış'ım, kırk beş doğumluyum. (2) Döbölü köyünde dünyaya geldim. (3) Altmış sekizde askerden geldiğim yılı komsomol komitesinin sekreteri olarak seçildim burada, orada sekiz yıl çalıştım. (4) Sonra köy sovyeti başkanı olarak iki yıl çalıştıktan sonra yetmiş sekiz yılında parti komitesinin sekreterliğine seçtiler. (5) Dolayısıyla Kolhoz dağılana dek bu köyde çalıştım sonra köy soyvetinde (başkan) oldum. (6) Son olarak iki bin onda köy muhtarı olarak çalıştım daha sonra oradan emekliliğe ayrıldım. (7) Şu anda emekliyiz. (8) Kısacası böyle.

Çocuklarınız hakkında anlatır mısınız?

(9) Çocuklarımsa dört kız, bir oğlum var. (10) Torunlar var. (11) On bir torunum ve bir torunumun çocuğu var. (12) Şimdi de burada hayatımıza devam ediyoruz.

Narın bölgesinde yaşayan soylarla ilgili bilginiz var mı?

(13) Narın bölgesinde genel olarak üç soy yaşıyor. (14) Moŋol, Tınımseyit, Sarıbagış. (15) Bu bizim karşı tarafta Jdanov derlerdi, şimdi ise Üç-Nura köyü. (16) Üç-Nura derler. (17) Sonra Emekçil. (18) Kuybuşev, Miŋ-Bulak derler. (19) Sonra Ottuk köyü, On-Arça köyü var. (20) Buralarda hep Tınımseyitter yaşıyorlar. (21) Bizim bu kuzey tarafında ise hepsi Moŋollor, onun dışında başka ırk yok, soylardan yok. (22) Sadece Moŋollar yaşıyoruz. (23) Sarıbağışlarsa eski adı Canı-Talap kolhozu, daha sonraki adı Cerge-Tal, onun aşağı tarafında Calgız-Terek köyü var, işte bunlar Sarıbagış soyundan. (24) Genelde bu üç uruk oturuyor buralarda. (25) Aralarında tayinleri buralara çıkmış olan Çeriklerden, Cetigenden, Töböyler gibi farklı soylardan var. (26) Çoğunluğu birbiriyle karışmış. (27) Töböy ve Cetigenler Sarıbagışlarla birlikte yaşayıp bunlar onlarla karışmışlar. (28) Sarbagış derlerdi önceleri, şimdi ise zaman geçtikçe egemenlik oldu, herkes kendi yedi atasını öğrenip Töböy kendince ayrıldı, böyle soylar kendi kendince ayrıldılar.

Kırgızlarda yedi ata ile ilgili neleri bilirsiniz?

(29) Biz, yeti ata bizde şöyledir. (30) Bizi Naalı anamızdan dağılmışız. (31) Atamız Dayır, Köködayır derler, bizim esas atamız Köködayır. (32) Kökö'dön biziz, Dayır ise küsmüş, şeye Almata'ya gitmiş. (33) Bizim atamız en küçüğüymüş. (34) Dayır ise en büyükleriymiş ve haysiyetli birisiymiş, atamız onu öldürmeye kalktığında kaçmış. (35) İkisi kaçmışlar, Sarbagışlara sığınırlar. (36) Tınımseyit, Sarıbagışların esas (ataları) olan Tagay Bey'e gelirler oraya varınca onları, kaçak gelenleri eve almazlar ki. (37) Dışarda gecelerler, bir çomu[141] örtünüp yatmışlar (sanırım). (38) Sonra bakmışlar, birisinin üzerinde ışık parlıyormuş böyle. (39) Sonra "hee" demiş, o zamanlar Naalı ana evde kalmış kızdı ve anamız demiş ki "Bu çocukta şey varmış, haysiyet varmış." diye. (40) Sonra kardeşlerine demiş: "Benim nikâhımı bu çocukla kıyın.". (41) Küçük olanı ile evlendikten sonra büyük olanı onlara küser, "Benimle değil kardeşimle evlendi." diye orasını terk etmiş. (42) Kazakistan'da Cal köyü derler, orada yaşayanlar bizim akrabalar sayılır, onların kökü Moŋollardan geliyor. (43) Bir rivayet var, şimdiki cumhurbaşkanı Nazarbayev'in Moŋollardan geldiğini söylüyorlar. (44) O Dayırın neslinden geldiğini söylerler, şimdi de orada araştırılıyor olabilir. (45) Bizim atamızdan, bizim Ulu Kıyra, şey Kıyra derler, Mongolun içinden. (46) Ulu Kıyra, Bala Kıyra ve Orto Kıyra diye (47) Üç Kıyradan geliyoruz biz, sonra Bögönök derler. (48) Bögönökten Kara Tukum ve diğerleri gelir. (49) Bu üç atanın Bala Kıyra'sı önceden Lenin kolhozu olan Dövölü köy sovyeti, bu kuzey, Narın'ın kuzeyinde tamamen Bala Kıyra yaşıyorlar. (50) Bir de Nogoy diye beş çocuğu varmış. (51) Beş çocuğun en küçüğü Nogoy'muş, Nogoy'dan Kalça, Tötöy derler, Tötöy üst taraftaki köyde Kalinin'de, Kalçası da bu Döbölü'de oturuyorlar. (52) Hepsi Kalça'dan, Kalça'nın iki çocuğu varmış, Karaç ve Koŋkoç. (53) Konkoç'tan biziz, Karaç'tan aşağıdaki köyden Camambay ve Cayıl derler iki ata. (54) Konkoç'tan ise Baktıbay Moldo diye iki atadan gelmişiz. (55) Baktıbay Molladan bunlar. (56) Sokağın alt tarafı, bu tarafı. (57) Moldo'dan biziz. (58) Moldo'nun iki çocuğu varmış. (59) Moldo, Kaçkınçı Moldo diye. (60) Kaçkınçı'dan gelenler ayrı bu köyde oturuyorlar. (61) Moldo'dan şey Namaz oğlu derler ve Kaçkınçı Namaz'dan biziz. (62) Kırk iki, kırk üç aileyiz. (63) Ondan sonra kendi atamız. (64) Benim atam Biçel, sonra Mambetisa, Mambetisa'dan ben.

[141] Çom- Keçeden teyelleyerek yapılmış eyer. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Demek uzaklara gitmemişsiniz?

(65) Biz şey, Sovyet döneminde böyle şeye karşı idiler, soya bölünmek, soylara bölünmek gibi. (66) Sonra Sovyet dağılınca ilk kurultayı biz, o zamanlar Sovyet daha dağılmamıştı, "nasıl yaparız?" diye sonra ben şu Calal-Abad'da kaplıcadayken radyoyu açtığımda Sarular (soy adı) Isık Köl'de var, Talas'ta da var, işte onlar toplanmışlar kurultay yapmışlar. (67) Bizde Kaynazarov Kayıp o zamanlar yönetici idi ve sonra milletvekiliydi, milletvekili oldu sonradan. (68) Sonra ona: "Abi Saru soyu Moŋolları toplamışlar, kurultay yapmışlar, biz de Moŋolları toplayalım." dedim, deyince o adam sanki korktu gibi, çünkü o zamanlar Sovyet dönemi, komünist partisi hâlâ vardı. (69) Aseyin isimli akademik birisi, akademik Aseyin derler, Bişkek'te oturuyor, bu köyden, o da bizim akrabalar olur (kendisi). (70) İkimiz onu ikna ettik ve kurultayı yapmaya karar verdik. (71) Sonra Moŋolları araştırmaya başladık. (72) At-Başı'nınki belliydi. (73) Aşağıda Cam-Bulak diye köy var, Isık- Köl'ün neresinde var, Çüy'ün neresinde, Talas'ta, yani Kırgızistan'ın her tarafında varmış Moŋollar. (74) Sonra onların hepsinin listesini araştırarak bulduk, sonra doksan bir, Temmuz'un yirmi beşiydi sanırım, doksan birde, Kalinin'de yapalım diye, bahane uydurmazsak, parti hâlâ gücündeydi, sonra yanlış anlaşılırdı. (75) Dürbölŋ Mambetov diye bizim buranın atom fiziği uzmanı, güçlü birisiydi, "O adamın namını okula verelim." diye. (76) İşte bunu bahaneler ederek çağırdık, tüm Kırgızistan'daki akrabaları çağırdık, o günden bugüne irtibatımız var. (77) İkinci kurultayı Kegeti'de gerçekleştirdik, sadece Moŋollar (vardı). (78) Çayları hazırlayıp getiren kızlar da Mongollardı. (79) Herkes, başka soy temsilcilerinden almadık. (80) Dolayısıyla güzel planlar yaptık. (81) "Halk sayısına bakalım, (onlar arasında) üniversite kazanacak olanlar var, eğitim alanlar var, elimizden gelen yardımı edelim" diye bunun gibi planlar yapılmıştı. (82) Sonra karışıklık başladı. (83) Dolayısıyla her şey durdu. (84) Geçen gün işte, geçen sene Ala-Bukalıklılar davet ettiler, bu Moŋolları çağırdı, yaklaşık üç yüz, dört yüz kişi gidip geldi. (85) Bu sene de bize geldiler. (86) Seneye At-Başı'ya gelirler ve "Her sene (birbirimizi) gezerek akrabalarla sıkı irtibatta olalım." dedik. (87) Bizim hükümete karşı, cumhurbaşkanının siyasetine her hangi bir şey yok. (88) Maksadımız halkın birliği, birlik, beraberlik sağlayalım. (89) Bir zamanlar bizde şöyleydi, güneylileri, Sartları sevmezdik. (90) Ben (güneyde) sadece Mırzake'de Moŋolların olduğunu

duymuştum. (91) Meğerse Kırgızistan'ın tüm bölgelerinde Moŋollar varmış. (92) Geçen gün, Can-Bulak'a aşağıdaki Can-Bulak köyünde (misafirlikte) oldular, konukladılar. (93) Ertesi gün bizi, bizim buralara geldiler, buraları gördüler. (94) (Onları) evlerimizde iyice misafir ettik sonra daha dün onları uğurladık. (95) Memnun oldular. (96) Bizim Moŋollar böyle, şimdi birlik içindeyiz, dedi işte, cumhurbaşkanımız dedi ya, "Kuzey, güney diye ayrımcılık yapanlarla iyi mücadele ederim." diye. (97) Hakikaten kuzey, güney diye bölünmek olmaz. (98) (Bizim) akrabalardan güneyin her ilçesinde varmış. (99) Bazı köyler varmış, Moŋollar diye köyler varmış. (100) Şimdi o akrabalara ayrımcılık muamelesi yaparsak biz buradan, Kırgızlar zaten az, birbirimize ayrımcılık yapmayalım, birlik olmalıyız birlik var yerde rızık var derler. (101) Öyle birlik içinde, (herkesi) beraberliğe çağırdık, seneye şöyle anlaştık: "diğer soylardan da temsilcileri davet edelim." dedik. (102) Mesela Oş bölgesinde farklı soylar var, onlardan da birer getirirlerse, bizde Mongollar, Sarıbagış, Tınımseyit ve başka soylar var, onları da davet ederlerse, bir araya toplanarak birlik ve beraberlik içinde yaşamazsak olmaz. (103) "Birlik, beraberlik olan yerde bereket var, akrabalık olur, kavga olmaz." diye herkesi işte beraberliğe çağırıyoruz. (104) Bizim gelecek için maksadımız şu: siyasete, hükümetin her hangi bir karşı fikir, her hangi bir şey olmaz. (105) Biz hükümetin siyasetini desteklememiz lazım, yardım etmek lazım, ayrımcılık, yanlış yapanları durdurmak lazım, yasaklayıp. (106) Gördük işte, iki kez devrim oldu, ikisinde de neler gördük. (107) Kırgız halkının toprağı kadar (kıymetli) toprak yok hiçbir yerde. (108) Gölü var, madeni var, suyu var, dağları var. (109) Bütün doğa zenginlikleri o kadar, Kırgızistan'da bu kadar güzel şartlar var. (110) Bunları koruyamıyor, başkanlarımız iyi olmadığı için halk zorluklar çekiyor. (111) Yoksa bizim Kırgızistan İsviçre'den da iyi hayat yaşardı. (112) Turistler gelirdi, biz sadece turistler sayesinde düzelirdik, işte doğayı görüyorsunuz.(113) Biz de turistler gelirlerse diye buraya fidan diktik, yedi yüz ağaç var burada, köknar var, üç çeşit, çam ağcı ve yerli köknar (var). (114) Ardıç ağacı var, her çeşit ağaçları dikiyoruz, buraya devletimiz sükûnet içinde yaşarsa turistleri karşılarız sonra buraya, bu da aile bütçesine epey para, faydası dokunur. (115) Böyle işleri ilerletmek için çaba sarf ediyoruz şimdi. (116) Hayat gerçeğini söylersem, yavaştan düzeliyor, halkın yaşamı. (117) Hayvan çoğaldı, ama halkın huyu düzelmiyor. (118) Olmazsa şimdi, önceden kolhoz zamanında koyun sayısı otuz iki, otuz, kırka kadar idi, koyun sayısı, büyük baş hayvan,

yılkılar ise bin beş yüz, iki (bin), inek de bin beş yüz, ikiye (bin) kadar ulaştırarak et, süt ve yünleri devlet çapındaki plana göre ile dolduruyorduk. (119) Kolhoz dağılınca talan ettiler, hayvanların hepsini kendi aralarında bölüştürdüler, yerleri pay ettiler. (120) Her şey karıştı ve halk ne yapacağını şaşırdı. (121) Sonra halk yavaştan bir şeye girip, düzene girip hayvanla uğraşmaya, tarımcılıkla uğraşmaya başladılar. (122) Bizde bir kötü tarafı şu, tarımcılığı, elde ettiğimiz ürünleri pazarlamada sıkıntılar yaşıyoruz. (123) Eti hâlâ aracılar, alıp satanlar fiyatını düşürüyorlar. (124) Pazarda başka kişi yok, sadece bu aracılar var. (125) Ben meselâ yetmiş verirsem, gittikçe elliye düşürürler. (126) Koyunu da, ineği de bu şekilde ucuz alıyorlar ve ortadaki aracılar zengin oluyorlar. (127) Önceleri devlet şeye alıp eskiden tedarikçi vardı. (128) Onun hayvanını alır, parasını verir, kestirip başka devletlere satarsa, eti, sütü, yününü, olmaz mıydı. (129) Öyle şeyler yok. (130) İşte bundan dolayı halk satmakta zorlanıyor. (131) Hayvanları besliyorsun ama satamıyorsun iyi fiyata, patatesi yetiştiriyorsun ama satamıyorsun, bizim burada patates, sarımsak, havuç iyi yetişir. (132) Soğan yetişmez, biraz soğuk (burası). (133) Kabak, sakız kabağı, ahududu, çilek bunlar iyi yetişir. (134) Frenk üzümü, bazen kayısı iyi meyve veriyor. (135) Elmanın da güzel cinslerinden getirip dikerse meyvesini verebilir. (136) Bazen bizim buralara meyveler tam çiçek açmaya başladığında kar yağıverince donuyor. (137) Tam bu mevsimde kar yağmazsa iyi meyve veriyor. (138) Devlet biraz işte, tarıma önem vermediği için durum biraz zayıf da. (139) Tarım teknik aletlerinin hepsi eski. (140) İmkânı olanlar azar azar kendileri alıyorlar, o da yetmiyormuş. (141) Almak isteriz, ben de meselâ almak isterim ama durum müsaade etmiyor, pahalı epey. (142) Bizim (burasına) kuzey önceden Lenin kolhozu(ydu), yedi köyden oluşuyordu, işte her bir köyde birer muhtar, ayrı ayrı kolhoz olarak kurulmuştu. (143) Sonra ikiye bölüp iki kolhoz kurulmuştu: Kalinin ve Lenin. (144) Sonra altmış üç yılında tekrardan hepsini bir araya getirip hepsini Lenin kolhozu altında birleştirdiler. (145) Sonra Dövölü köy muhtarlığı, Dövölü köyü olarak adlandırılır. (146) Dövölü köy sovyeti diye. (147) Döbölü olarak bilinmesinin nedeni şurada üç Döbö var. (148) Döbölü derler, Taş-Döbö ve Kızıl-Döbö. (149) Üç tepe, üç ayrı tarafta yerleşmiş. (150) Şu Döbölü'ye şey diyorlar, birazdan çıktığınızda görürsünüz. (151) Bu kırmızıymış eskiden kırmızı diyorlardı, buğday, arpayı elleriyle savurduğunda, o zamanlar el ile savururlarmış, savurduklarında kepekler aşağıya uçarlar, taşlar ise bu tarafında kalırmış, ortasına ise

ekinler yığılıyormuş. (152) Haydutlar gelirken şey yaparak toprağa dönüştürürlermiş. (153) Şimdi bakarsanız, resmini de çekebilirsiniz. (154) Şöyle işte, eskiden arpa, biz görürdük, arpaları savururken kepekleri öbür tarafta, (tekrar toplar) diğer tarafı ufak tepe, bu tarafında taşlat olurdu. (155) Bu tarafı attığımızda, taş burada kalır, ağır ya, arpası ortaya düşerdi, kepekleri ise uçar giderdi, rüzgâr ile. (156) İşte öyle arpa, buğdayı, kırmızıyı şey, toprağa (dönüştürürdü), haydutlar gelirken. (157) Dolayısıyla Dövölü köy sovyeti olarak güneyin tümü Döbölü olarak adlandırılmıştır. (158) Daha önceden kolhoz dediğimizde Sovyet, o zamanlar Sovyet daha yeni olmuştu, Alış, burada ölü, onun yukarısında Segizinçi Mart derlerdi, Töö-Cayloo derlerdi, onun ilerisinde Kayıŋdı derler, ondan sonraki Taşpaşat derler. (159) Sonra İki Narın derler, öyle adlandırırlardı. (160) Daha sonra Ruslaştık biz. (161) Lenin, Kalinin, Voroşilov, Kirov diye, sadece Rus isimlerinden koydular. (162) Egemenlik kazandıktan sonra tekrardan isimler değişti. (163) Voroşilov-Ortok ismini, Ortok muhtarlığı Ortok köy muhtarlığı oldu. (164) Kayıŋdı, Taşpaşat, İki Narın olarak adlandırıldı. (165) İki köy ise birleştirildiği zamanda kaldırıldı, ev yaptırmadılar, (onları) taşıdılar, Sekizinci Mart'ı Döbölü'ye taşıdılar. (166) Kirov'u kaldırdılar ve Tapaşat, Voroşilov'a taşıdılar. (167) O şekilde iki köyü kaldırılmışlardı. (168) Toplandıkları zaman. (169) Diğer tarafa Jdanov derlerdi, bu da Rus ismi. (170) Bunlarınki İyri-Suu, sondan başlayınca Orto-Saz derler. (171) Onun daha ilerisine Ak-Kıya derler. (172) Sonra Bay-Kazak derlerdi. (173) Sonra Çet-Nura, Orto-Nura, Ak-Buluŋ, İyri-Su gibi (köy) isimleri var bunların.

Ak-Talaa ile Narın bölgelerinin konuşma dili aralarında fark var mı?

(174) Hayır, konuşma dilinde pek fark yok. (175) Mesela Oş bölgesinde "ilayın, bilaın" diye eklerler (onlar) Özbekler ile karışmıştır. (176) Bizde tam Kırgızca (konuşurlar). (177) Hiçbir ekleme falan yok. (178) Mesela Talas'ta Kazaklar "kelatır, baratır"ı eklerler. (179) Isık-Köl ile Çüy ise zamanında Ruslar çok gelmiştir, (bu yüzden) onlar azıcık Ruslaşmış, konuşmalarında Rusça kelimeleri çok kullanırlar. (180) Bizim Narın'da Ruslar (pek) yoktu, hakiki, öz Kırgızca konuşurlar. (181) Bazen biz de kullanıyoruz, bazı yerlerde ekleriz (Rusça). (182) Burada kendi kendine taş tepe oluşmuştur, kendi kendine, şaşırırsın, biz de onu kutsal tutup tepesine tırmanmıyoruz. (183) Buna pek fazla tırmanmıyor halk. (184) Kızıl Döbö derler, diğer tarafta uçurum

var, biz de oradan getirmiştir diye düşünüyoruz. (185) Eskiden birisi ark yapmış, şöyle, dibine ark yapmış, şu şekilde, bir tarafından su girmiş. (186) Ekip başı ile "ne olmuş" diye bir sırığı soktuğumuzda sırık girmedi diyor. (187) Demek onun dibi eskiden bir şeymiş, müze ya da başka bir şey vardı. (188) Bunu arkeolog ekipleri gelip kazarlarsa bir şeyler çıkabilir belki. (189) Köyde spor alanı yapmak için oradan toprak getirdiğimizde insan kemikleri, çeşitli eşyalar çıkmıştı, o günden bugüne onunla ilgilenen kimse olmadı. (190) Ondan sonra kimse ilgilenmedi.

Adı: Kımbat
Soyadı: İbrayeva
Doğum Tarihi: 1965
Doğum Yeri: At-Başı /Kara-Suu
Soyu (Uruu) Özük/Sarıbağış
Egitim Durumu: Mesleki teknik
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yeri: At-Başı/Taldı-Suu
Derlemenin Yapıldığı Tarih: 07 Temmuz 2018

N.K:9

(1) E: kítep boyunçá süylöyvüs da mındayçá aytqanda. (2) A'n bular çérik cáʏı, mĭnday başqaçáraq süylöyt. (3) Naprimer bis taştek degendi, bular daʏara 'deşèt. (4) İlgiç dep ilgeri mında:y neme götörçü elek qo eki çáqa sú. (5) Anı apkköç deşèt. (6) İ: ilip kötörgöndü, bu men güyögö tiygen cáq da, çérikter aytat. (7) Mm a sárıbaʏışтar biz ilgiç dep aytavıs da, eki cáʏına ilip sú götörgömbüs. (8) Mm daʏı emnelerdi aytat. (9) Türtüp civerdi degendi, türtüv‿iydi ʏo, bularʏa iterip civerdi deşèt da. (10) 'Talastıqtar da uşintiv‿aytat da. (11) Mm daʏı emne degen sözdör bar. (12) Göv‿ele ayírmaçílıqtar bar da.

Özüŋüzdü birinçi taanıtsaŋız.

(13) Men ibrayíva ʏımbat, bir miŋ toʏuz altımış beşinçi tu:lʏam. (14) Mm, narın oblasína qaraşát, at‿başí ĭrayonunun e: sèlo qara‿sú aylında, kedey dıyqandın üy‿bülösündö‿le tu:lʏam. (15) Ata‿enem mal baʏıp, apam sá:n sá:çú. (16) Apam eŋ aldıŋqı sá:nçí bolup, mm cóʏorqu keŋeşke çèyinki dèpŭtat bolʏon uvaʏında, cáhşí pèrsánalníy pènsiyaʏa çíqqan. (17) Ökmöt taravĭnan üy salĭnıp berilgen. (18) Maşina alʏan, padarka alışqan da, mınday síylıqa, ataqtu adam bolʏon da. (19) A atam bolsó sóʏuştun veteranı, e: an daʏı muʏalim bolʏo:n, ilgeri muʏalim cóʏ‿uçúrunda. (20) Andan' giyin ferma boluv‿işteген. (21) Anaŋ giyin uyçú bolʏon da kiyinçère:k. (22) Oşól anan men özüm, sèksèn ekinçi cílı ondu‿vütüp, anan bişkektegi sóda tehnikumuna ötüp, al cáqtı bütköm. (23) Anan bişkekte iştedim. (24) Prądąvolstvenníy

maɡazinderde. (25) İ andaŋ giyin ayílda, gelip özümd᷾ün ayílda iştedim. (26) Smėşánnıy düköndörçü mĭnday, baˑrdıq tavar arálaş, arálaş dükön deçü‿velė ilɡeri. (27) Anan al cáqtan güyögö çíqtım. (28) Bu emeɡe taldı‿súɤa, aːn bul cáqta bufetterde iştedim birinçi cúmuş cóɤ‿aˑndaŋ giyin anan maɡaziŋge iştep cürdüm da. (29) Aˑndaŋ giyin sáyus quladı, díyqan çárb̲aɤa taradıq. (30) Aːn üyɡö oturmaːy, anan sóˑdaçílıq qılıp baştadıq, mĭnday k̲ą̣mersánt. (31) Oşól azırqı uçúrda, bişkekte işteym, çástníy sádikte şėfpovor b̲olup iştev‿atam da. (32) Ayílɤa mınday cáyínda ɡelip es alĭp k̲ętip turavıs.

Negizi kayakta caşaysız turuktuu bolup?

(33) Turuqtu eki cáɤında teŋ da, pastayanna emes da. (34) Mınday emede cúmuşta bişkekke ɡelevis, cáyínda bul cáqa ɡelevis. (35) Ėki‿ɤıs bir uːlum baːr, uːlum üylöŋgön. (36) Mm eki neverėm baːr. (37) Qızım medak̲ademiyanı bütüv‿atat. (38) Bir ɤızım türk litsėyde oquyt. (39) Onŭnçú k̲lastı bütüv‿ataːt. (40) Mm, oşól, oşól nevere, gelinder.

Coldoşuŋuzçu?

(41) Cóldoşúm çóɤu ele cürövüz̧ da, men ɡɐyaqa‿varsám al oşáyaqa‿varat. (42) Al palėtehte törtünçü qursúna çėyin oquɤan. (43) Anda‿yin nezak̲onçėníy vışíy, bütpöy qalɤan da. (44) En‿atasí qarɤam bolup üydö. (45) Baqqaŋɡɐ tuˑra‿ɡelet. (46) Azırqı uçúrda fermer, díyqançílıq menen eme, alek bolot da. (47) Eː oşól emelėrdi, özü cáɧşí emetet. (48) Maldardı asíl tuqum ɡılıp, cėrdi özdöştürü b̲oyunçá işterdi alĭp barat da. (49) Oşól oşėntip, oşóndoy cáşóvus.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Kitaptaki gibi konuşuyoruz, başka deyişle. (2) Çerikler biraz farklı konuşurlar. (3) Mesela biz "taştek" deriz, bunlar da "dağara" derler. (4) İlgiç[142] diye eskiden şöyle şey taşırdık ya, iki kova su. (5) Ona "apköç" derler. (6) Evet (çengele) asarak taşımayı, bu benim evlendiğim Çerik soyunda öyle derler. (7) Sargabışlar, biz "ilgiç" deriz, iki tarafına su asarak taşırdık. (8) Başka neleri anlatıyor. (9) "İttiverdi" kelimesini, ütüverdi, bunlara "iterip çiverdi" derler. (10) Talaslılar da bu şekilde derler. (11) Başka hangi kelimeler var? (12) Birçok farklılıklar var.

Önce kendinizdi tanıtır mısınız?

(13) Ben İbrayeva Kımbat, bin dokuz yüz altmış beş yılında dünyaya geldim. (14) Narın bölgesinin At-Başı ilinin Kara-Su köyünde, yoksul ailede doğdum. (15) Annem ve babam hayvancılıkla uğraşırdı, annem inek sağırdı. (16) Annem uzman sağıcılardan idi ve zamanında meclis üyesi olarak çalışmıştır, özel emekli maaşı almıştır. (17) Devlet tarafından ev verilmişti. (18) Hediye olarak araba verilmişti (onlara), ödüle, ünlü birisiydi. (19) Babam ise İkinci Dünya Savaşı gazisi ve öğretmen idi, zor zamanlarda. (20) Daha sonra çiftçi olarak çalıştı. (21) Sonra inek baktı. (22) Seksen iki yılında onuncu sınıfı bitirip sonra Bişkek'teki Ticaret Okulu'na başladım, sonra orayı bitirdim. (23) Sonra Bişkek'te çalıştım. (24) Markette. (25) Daha sonra köyde, (köye) döndüm kendim köyümde çalıştım. (26) Karışık marketlerde, her ürünün bulunduğu karışık market denilir miydi eskiden. (27) Orada evlendim. (28) Taldı-Su'ya, burada büfede çalıştım, iş yokken, daha sonra markette çalıştım. (29) Daha sonra Sovyet dağıldı ve herkes çiftçiliğe döndü. (30) Evde oturduk, sonra ticaret yapmaya başladık. (31) Şu an Bişkek'te çalışıyorum, özel kreşte aşçı başı olarak çalışıyorum. (32) Köye yazın tatil için geliyoruz.

Devamlı olarak nerede oturuyorsunuz?

(33) Her iki tarafta devamlı değil. (34) Bişkek'te çalışıyoruz, yazın da tatilde köye geliyoruz. (35) İki kız bir oğlum var, oğlan evli. (36) İki tane torunum var. (37) Kızım

[142] İlgiç/apkiç- f. su taşırken omuzlara konulan eğri sırık. K.K. Yudahin, **a.g.k**e, C.I, s.37.

Tıp Fakültesi'ni bitiriyor bu sene. (38) Bir kızım Türk lisesinde okuyor. (39) Lise onuncu sınıfı bitirdi. (40) Torun, gelinler (var).

Eşiniz peki?

(41) Eşim her zaman benim yanımda, nereye gidersem o da benimle gelir. (42) Eşim Politeknik Üniversitesi'ni dördüncü sınıfına kadar tamamladı. (43) Tamamlanmamış yüksek, eğitimini tamamlayamadı. (44) Anne babası yaşlıydı. (45) Onlara bakmak zorunda kaldı. (46) Şu anda hayvanları var, çiftçilikle uğraşıyor. (47) Öyle şeyleri, kendisi iyi (anlıyor). (48) Hayvanların cinsleri ile ilgili çalışmalar yapar, tarımcılığı geliştirmekle meşgul. (49) Hayatımız öyle işte.

Resim 26

Adı: Cumamüdün
Soyadı: Sultanaliyev
Doğum Yılı: 1948
Doğum Yeri: At- Başı
Uruu: Moŋoldor
Eğitim Durumu: Mesleki teknik lise
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: At Başı/Merkez
DerlemeninYapıldığı Yer: At Başı/Merkez
DerlemeninYapıldığı Tarih: 07 Temmuz 2018

N.K:10

(1) Cėtimiş cáştamın.

Kança cıldan beri uşu At-Başıda caşaysız?

(2) 'Başınan beri uşúl at‿başída törölüv‿at‿başída iştep kele cátam. (3) On birinçi ķīlas só'da tarmaʏın büttüm. (4) Só'da tarmaʏında, aqot cáʏında, to:lordu‿ʏıdırıp, cáratīlıştı‿ʏorʏop, mm qayb̲erenderdi‿ʏorʏop, oşónŭ menen pėnsiyaʏa çíqtım. (5) Cóldoşúm bar, cėti‿b̲alanı tarb̲iyálav‿östürdüm. (6) Bir ʏısím evropada, bir ʏısím masķıvada, cáḫşĩ cėrde işteşėt, quday qut qılsín. (7) Cáşó' azırınçá cáḫşí elė, ĕmne dev‿aytu:ʏa‿volot. (8) Ökmöttü, ay altı miliyo/ın gişini, bir ķişi tarb̲iyálaş deg̲en qıyín. (9) Oşóndoy‿b̲olsó da tarb̲iyálav‿atat. (10) Pĭrezdentke ıra:síb̲ıs, qolunan ķelg̲en cúmuşún cásáv‿atat. (11) E: imne deş kerėk, altı miliyon kişi emes, altı kişini başqará

alb̲ay atqan üy-bülölör bar, çíndıʏında, tuːrab̲ı. (12) İştėv‿atĭşát, k̲arupsiyánı b̲olsó, tuzaq qoyuv‿atat, qarmaʏanĭn qarmav‿atat, emi oşónu tölöp bersė‿ken, tölöb̲öy, sótqo cėtkende qutqarıv‿iysė anda ʏuday‿urdu anda.

Siz prizdent bolsoŋuz emne kılat eleŋiz?

(13) Men prezdent bolsóm, taq sóːrombayday bolmoqmun, oşónŭn cólŭn cóldomoqmun.

Emne caŋılıktar kirgizet eleŋiz?

(14) Önüg̲ü üçün eldin círʏalçílıʏın g̲ʊramaqmın. (15) Eldin círʏalçílıʏın oylomoqmun. (16) İçkėn cėg̲enderdi talqalayt bolçúmun tim elė. (17) Ak̲æsine ʏarab̲ay, bir tŭʏanıma ʏarab̲ay talqalayt bolçúmun. (18) Emne cönündö.

Bee baylap, at çapkan cönündö.

(19) Emi, cíldan cílʏa mına önüg̲üp kėl‿átat, eldin turmuşú oŋolŭp qaldı, özüŋüsd̥ör k̲örüv‿atasĭzd̥ar, ayíldardı ʏıdırıv‿atsáŋar, eldin turmuşú ayáb̲ay oŋoldu. (20) Mınak̲ėy, mo͡ŭnday sáyását gazetălardı alab̲ız̥. (21) Moːmındaylárdı, moːndaylárdı alıp turŭv‿oquyb̲uz̥. (22) Meːn taqay oqup turam, mına mĭnday fab̲ula deg̲en gezit alam, aziya deg̲en gezit alam. (23) Ėː, ʏab̲ardar bolŭp turam, baʏıt deg̲en gezittĭ̆ alam. (24) Sáyasát emne boluv‿atat munu qarap turam. (25) Sáyasát dep, eld᾽in cáşó·sún qaráym, qoldon k̲elişinçė salımĭmdı ʏoşóm, tu·ra‿mes cėr cásálıv‿atsá aytam cóʏoru cáqa. (26) Qat menen bolsó da aytám eː tüs‿epir, radyó b̲olsó da aytám. (27) K̲emçilikterdi aytíp turám men taqay oşóndoy.

Negizi emenge kızığıp, emne iş kılçı eleŋiz? Tokoyçuluktan başka?

(28) Só·da, sátıq tig̲i, k̲ą̣perativnıy tehnik̲um deg̲en bolʏon ilg̲eri sóyus mezgilĭ̆nde. (29) Oşónu bütüp anan oşóndo iştėdim uşúl ayíldá iştedim. (30) Zavsk̲lad boldu:m, andaŋ k̲iyin anan to‿táştı aralap k̲öröyünçü dep, cárátılĭ̆ştı qorʏoː cáʏına barıp,

cáratılıştı ɤorɤoduːm. (31) Bĭraķaniyėr deg̱en bolot bisḍe, orusçá aytqanda, bĭraķaniyėrlerdi ɤarmadıq, tartipķe sáldıq, oşól oşėntiv⸡işтep kelė cátaḇıẓ. (32) Quday den⸡sóːluq bersin dep cėti⸡ḇalanı tarḇiyálaːp. (33) Sáyásáttan mintiːp, araláşíp qoyoḇuẓ. (34) Ķöçög̱ö ķeleḇiẓ, qımız alaḇıẓ birtĭkėden, pėnsiyanėr emne⸡ɤılat, bayḇiçėm ekөḇüẓ, gezit oquyḇuẓ, qımıstan içėḇiẓ.

Kışında emne kılasızdar?

(35) Qışında emne ɤılaḇıẓ. (36) Qışında otton cáɤaḇíẓ, eː birin-sėrin mal bar, maldı ɤaraybıẓ. (37) Bodo mal ɤarmaybıẓ, anan birtĭkė ɤoy. (38) Qoy qarmaybıẓ oːva. (39) Ayálım pėnsiyá alat, özüm pėnsiyá alam, eː baldar cárdam berip turat. (40) Buyursá cáşóː emne dev⸡aytam, cáşóː cáh̨şí elė, cáman dev⸡aytpaym. (41) Eldin barı azır cėtişip ķel⸡atat. (42) At⸡başını telėden, radĭyodon ķöv⸡aytpáyt, antķeni öz oˈqatıḇıẓdı özüḇüẓ qılaḇıẓ, at⸡başí, quday ɤut qılsín. (43) Cėriḇiẓ cáh̨şí, eliḇiẓ cáh̨şí, tınç qorqpoy cáşáyḇıẓ. (44) Súˈ g̱el⸡átat, anan tig̱i g̱el⸡átat anan bu g̱el⸡átat deḇeyḇiẓ. (45) Súːdan prablemaḇıẓ 'cóq.

Bobu At-Başının tegeregindegi ayıldar cönündö aytıp beresizbi?

(46) Cíyírma bir ayíl⸡ḇar, teg̱ereg̱inde, 'cíyírma ḇir ayíl ḇar. (47) Alar ösḍörü menen özẓü cáşáyt. (48) Eː, eç kimge mınday, arıẓdambayt. (49) Öz oːqattarín özẓü qılat, mal menen. (50) 'Ķöpçülüg̱ü mal menen. (51) Bilg̱enderin aytayín, aq⸡muẓ ayílı⸡ḇar, aq⸡moyun aylı⸡var, özẓgörüş bar, taldı⸡súˈ⸡var, açá⸡ɤayíŋdı⸡var, balşėvik bar, ķalinin, terėk⸡sú deg̱en bar, pagraniç deg̱en bar, ķöv⸡ayíldar ḇar. (52) Bir adam arpaɤa⸡varĭptır da. (53) Anan atın ottotuv⸡alayín dep, baya atın ottotuːp uqtap qalĭptır da, uqtap qalsá, atı qaçíp cönöptür. (54) Bayaɤĭ anı quvalav⸡oturŭp, uşú çėş döḇөg̱ö ķelĭptir. (55) Çėş döḇөg̱ö ķelg̱ende baya attı qarmav⸡alĭp turuv⸡anan sóyup turup başín tayaqa sáyíp qoyŭptur dev⸡aytılat. (56) Oşón⸡çün attın başí dep. (57) Sárt ķeçüˈ dep qoyŏt, çėş⸡dövönü, ilgeri oş⸡cėrden qıtayɤa ötçü⸡ken. (58) Qıtayɤa, oşqo, cálla⸡badqa oşó⸡cėrden ötçü⸡ken sóːdag̱erlėr. (59) Anan uşú cėr sárt ķeçüˈ dep qoyçú⸡ken. (60) Uşŭ

cėr cánaɤı taş◡ĭraḇattaɤı neme, tiḡi oşó só:daḡerlėrdin cólu dep qoyŏt eken. (61) Emi azır qarap ķörsöŋör taş◡raḇattı qanday qurɤanın, taŋ◡qalat, adam balası taŋ◡qalat. (62) Gileyḡen gileyḡen taştar menen, ķördüŋörḇü özüŋüz̥dör. (63) Erteŋ barasíŋarvı, mėni e:rçitiv◡alsáŋar aytıp bermekmin ķöp nersėni. (64) Em çóʌŋ çóʌŋ taştan quraɤan da. (65) Taş ıravat, taş ıravat, qanday adam ḡurdu eken, taştaŋ ḡurap dep azırqı mezḡilde eldin 'ba:rı taŋ qalat. (66) Çóʌŋ bir eķ◡cüz̥, üş◡cüz̥ ķilaḡramdıq taştardĭ alparıp tŭrup, ķirpiştey ɤılıp turup quraɤan da.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Yetmiş yaşındayım.

Kaç yıldır At Başı'da yaşıyorsunuz?

(2) At-Başı'da doğdum, At-Başı'da çalışmaya devam ediyorum. (3) On birinci sınıf ticareti okulunu bitirdim (4) Ticarette, avcılık alanında, dağları gezdim, doğayı koruyup kayberenleri[143] korudum ve sonra emekli oldum. (5) Eşim var, yedi çocuğu büyüttüm. (6) Bir kızım Avrupa'da, bir kızım Moskova'da, güzel yerlerde çalışıyorlar, Allah'a şükür. (7) Hayatımız şimdilik iyi, başka ne demeliyim. (8) Hükümeti, hey altı milyon insanı tek bir kişinin yönetmesi çok zor. (9) Ona rağmen yönetiyor. (10) Cumhurbaşkanımızdan memnunuz, elinden geldiğini yapıyor. (11) Ne diyebiliriz, altı milyon kişi değil altı kişiyi yönetemeyen aileler var, doğru mu? (12) Çalışıyorlar, rüşveti ise tuzak kuruyorlar, alanları cezalandırıyorlar, şimdi onu geri ödese, ödemeden mahkemeye gelince aklarlarsa o zaman Allah affetmez.

Siz cumhurbaşkanı olsaydınız neler yapardınız?

(13) Ben cumhurbaşkanı olursam tam Soorombay gibi olurdum, onun yolundan giderdim.

Ne gibi yenilikler yapardınız?

(14) Gelişmemiz için halkın durumuna dikkat ederdim. (15) Halk huzurunu düşünürdüm. (16) (Millet) parasını yiyenleri cezalandırırdım. (17) Dayısına bakmazdım, kardeşim olmasına rağmen cezalandırırdım. (18) Ne ile ilgili?

Kısraklara nasıl bakıyorsunuz? Atlarla ilgili anlatır mısınız?

(19) Zaman geçtikçe durumlar iyiye gidiyor, hayatı gelişiyor, siz de görüyorsunuz, köyleri geziyorsunuz, hayat baya gelişiyor. (20) Bunun gibi siyasi gazeteleri alıyoruz. (21) Bunları okuyoruz. (22) Ben devamlı okuyorum, Fabula gazetesini alıyorum,

[143] Kayberen-kayıp eren (bk.kayıp)=dağlı geviş getiren hayvanların hamisi, bu gibi hayvanların umumi adı. K. K. Yudahin. 'Kırgız Sözlüğü'. Cilt II. Ankara. 1998. 4. Baskı. S.419. S.421

Aziya gazetesini alırım. (23) Haberdarım, Bakıt gazetesini alıyorum. (24) Siyasette neler oluyor takip ediyorum. (25) Siyaset diye, olan bitenden haberdar oluyorum ve elimden gelen yardımı veriyorum, yanlış bir şeyler oluyorsa üst makama iletmeye çalışırım. (26) Mektup ile olsa da iletirim ve canlı yayın ve ya radyoda da söylerim ben bunları. (27) Hataları söylüyorum ben hep.

Ormancılık dışında başka ne işleri yaptınız?

(28) Ticaret, Sovyet döneminde kooperatif okulu vardı. (29) Mezun olduktan sonra köyde çalıştım. (30) Depo müdürü oldum, daha sonra dağları merak ettim, doğayı koruma gibi işlerle uğraştım. (31) Burada kaçak avcılar var, Rusçası, onları yakaladık, düzene soktuk, bu şekilde işimize devam ediyoruz. (32) "Allah sağlığımızı versin." diye, çocuklarımızı büyüttük. (33) Siyasete bu şekilde (bazen) karışabiliyoruz. (34) Sokağa çıkarız, kımız alırız azıcık, emekli başka ne iş yapar, eşim ikimiz gazete okur, kımız içeriz.

Kışın ne işler yapıyorsunuz?

(35) Kışın ne iş yapıyoruz? (36) Kışın soba yakıyoruz, elimizde biraz hayvan var, onlara bakıyoruz. (37) Bir iki büyükbaş hayvan ve koyunlar var. (38) Koyunlar var, evet. (39) Eşim emeklilik maaşı alıyor, kendim alıyorum, çocuklar da yardım ediyorlar. (40) Başka ne diyeyim, durumumuz kötü değil. (41) Halkımızın durumu gittikçe gelişiyor. (42) At-Başı'yı televizyonda ve radyoda çok konuşulmuyor çünkü kendi işimize bakıyoruz, At-Başı, Allah'a şükür. (43) Topraklarımız iyi, milletimiz iyi, korkmadan hayatımıza devam ediyoruz. (44) Su geliyor, şu geliyor, o geliyor demiyoruz. (45) Su problemi yaşamıyoruz.

At-Başı'nn etrafındaki köylerden bahseder misiniz?

(46) Yirmi bir köy var, etrafında yirmi bir tane köy var. (47) Kendilerince hayatına devam ediyorlar. (48) Hiç kimseye şikâyeti yok. (49) Hayvancılıkla geçiniyorlar. (50) Çoğu hayvancılıkla geçiniyorlar. (51) Bildiklerimi söyleyeyim: Ak-Muz köyü, Ak-Moyun köyü, Özgörüş, Taldı-Su, Açа-Kayıŋdı, Bolşevik, Kalinin, Terek-Su, Pagraniç köyü var, birçok köy var. (52) Bir adam arpaya gitmiş. (53) Atını otlatmak istemiş ve uyuya kalmış, sonra atı kaçmış. (54) Yakalamak için peşinden koşmuş ve Çeş-

Döbö'ye kadar gelmiş. (55) "Çeş-Döbö'ye gelince oradan atını yakalamış ve onu kesmiş, başını ise kazağa geçirmiş ve oraya dikmiş." derler. (56) O yüzden "atın başı" derler. (57) Sart geçidi derler Çeş-Döbö'yü, eskiden oradan geçerlermiş Çin'e. (58) Çin'e, Oş'a, Calal-Abad'a bu geçitten geçerlermiş tüccarlar. (59) O yüzden Sart-Geçü derlermiş. (60) Bu yer Taş Rabat'taki şey, tüccarların yolu derlermiş. (61) Şimdi de baksanıza Taş Rabat'ı, nasıl yaptığını, şaşırırsın, insanoğlu şaşırır. (62) Kocaman, kocaman taşlarla, gördünüz mü? (63) Yarın oraya gidecek misiniz? beni de yanınıza alırsanız birçok şey anlatabilirdim. (64) Büyük taşlarla yapılmıştır. (65) "Taş Rabat, Taş Rabat nasıl birisi yaptı seni, taşlardan kurarak." diye bu zamana kadar insanlar şaşırırlar. (66) Kocaman iki yüz, üç yüz kilolu taşları götürmüşler, tuğla gibi şekillendirip yapmışlar.

Resim 26

Adı: Orozbek
Soyadı: Takırbaşov
Doğum Yılı:1964
Doğum Yeri: At-Başı/Taldı-Suu
Uruu: Çerik-Moylı-Baş
Eğitim Durumu: Üniversite terk
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Taldı-Suu
Derlemenin Yapıldığı Yer: Bosoğo
Derlemenin Yapıldığı Tarih: 07 Temmuz 2018

N.K:11

Birinçi özüŋüzdü taanıtıp ketseŋiz. Uruular boyunça emne bilesiz?

(1) Men taqırb̥aşėb orozb̥ek qasímaliyeviç. (2) Taldĭ̵sú aylında tu:lɤamĭnˀ. (3) Uru:m çėrik. (4) Çėriktˀin içinen maylu̵b̥áş. (5) Maylu̵b̥áştardı bayá çėrikterdin tig̱i nemesi̵b̥ar ɤo, matáy deg̱en biyçi. (6) Oşól oşólordŭn tuqumu̵b̥olom da.

Matay Biy degen kim bolğon?

(7) Matáy̵b̥iy deg̱en çėrikterdˀin on̵toɤuz̥unçú̵ɤılımdaɤı, on sėg̱iz, on̵toɤuzunçú ɤılımdaɤı biyi b̥olɤon da. (8) Matay b̥iydi çėriktĭ̵n ilivoyu matay̵atab̥ız̥ dep bilişėt ta. (9) Bul mataydın bir cáɧşí cėri, ötö bilgiç, ɣörarman mĭnday, ɣözü açíqtay̵b̥olɤon ɣişi̵volɤon da. (10) Anan bayaɤı rassiyá qırɤıstandı bayaɤı qırɤız̥daɤa ɣelip

baştávadıvı, bir miŋ sėgiz̭ cˀüz̭ qançáçĭ̯cíldarı. (11) Oşó gelip baştaɤanda, bul at̯başí örö:nŭ̆ndö büt nemesi menen tigi cána qızíl̯belden beri at̯başí cánaɤı qáşqardın tegeretesi te hotan degen cėrge çėyin büt çėrikterdˀĭ̆n cėri b̯olɤon da. (12) Anan ķiyin tsin imperiyasí menen rasyá imperiyasí oşó̯gesterde tigi çėg̯ara̯völüp qalɤan da. (13) Çėg̯ará bölgöndö oşól matay ataby̆zd̯ˀĭn balasí baz̭arqul cánaɤı aq̯sáydam beri, toru̯ɤarttan berki cėrdi ɤayra biyáqa acíratıp qalɤaŋgɐ emgek siŋirgen da. (14) Anan oşóndon báştap bul, at̯başí örö:nü büt çėrikt̯ˀin cėri̯volɤon. (15) An oşól rassiyá ķelgenden báştap, sárbaɤış uru:ları gelgen biske, anan moŋoldor uruˑları.

Sarıbağış uruusu kaydan kelişti ele?

(16) Sárbaɤış uru:ları qoçqo:r, tetigi nemelėrden, ķemin̯sėminden ķelişken da sárbaɤıştár. (17) Bŭ̯̯cėrge oturuqtaşív̯anan sárbaɤıştár cėr súraɤanda mo͡u at̯başínĭ̆n ıldíy cáɤınĭ̆n at̯başí daríyásí menen cánaɤı anan biyáqta ɤara̯ɤoyun degen daríya̯var tiyáqtaŋ ķelgençi ökö:nŭ̆n ortosúndaɤı cėrdi b̯erişken çėrikter, oşó bisd̯ˀin matáy̯ataby̆zçí. (18) Uş̯̯̆çėrdi alɤıla, antķeni ujė tigi çėg̯ará b̯ölŭ̆nüp qalɤan tiyáqaçí. (19) Çėrikter beri ķöçüp qonu:ɤa mümkünçülük bolb̯oy̯ɤalɤan. (20) Cáyítı biyáqta, qışto:sú tiyáqta da qaşqár cáqçí. (21) Anan qaşqár cánaɤı qaqşá:l̯to: degem bar, qaqşá:l̯to: tismegi degençi, bul cánaɤı ala̯to:doɤu 'eŋ çó/ŋ altĭ̯̆cüs qançá ķílometır, e:ŋ usún to:̯ɤırqasí da. (22) Qaqşá:l̯to:, çėrik to: dep da esėptelĭ̆net. (23) Oşól çėrikter b̯olsó mına at̯başí, mo͡u qızıl̯bėlden tarta, nár̯cáɤı qaşqardın öydö cáɤı, anan hotan degen cėrge çėyiŋki, anan biyáɤı tekeske çėyiŋki tekes nemelerge tigi, buɤularɤa tiyėşėlü̯volɤon. (24) Oşól cėrdin, terĭ̆toriya, çóŋ terĭ̆toriyanı e:lėp turɤan qalq da, uru:. (25) Çėrik degen emĭ̆ bayáɤı, çėrü: dep çėg̯araçí mındáy, có:kėr degen söz̭ da. (26) Qırɤız̭dĭ̆n mındayínçá aytqanda, çėt cėrdegi qorɤop turɤan cėri da. (27) Anan biz̭din baya çėrikter cönŭ̆ndö aytíşát emĭ̆, ar̯ɤandáy versiyánı aytíp, taɤay̯b̯iydin balasí, i:, tigi neme̯ɤılat, tigi asírav̯alɤan, sáyáqtardı depçi. (28) Emi andáy da b̯olɤon. (29)

Andan muruŋqu eldėr b̲olɤon da çėrikterçi. (30) Anan bayáɤı ge:‿b̲irö bilb̲eyt. (31) Bayáɤı ösünn̲ün nemesin. (32) Anan men delė isildeym ösümçü, öz̲üm tig̲ini oquym, munu oquym, menn̲in versiyálarım bar da. (33) Menin versiyálarım boyunçá çėrik oşóndon beri te: qırɤısd̲ın oşó çėɤ‿aránı qorɤop turɤan. (34) Al emes cánaɤı bist’in tig̲i türktör cürb̲öybü az̲ırqı, oşólor ıstambuldu alıp nemetkende, e:ŋ birinçi cánaɤı spėtsnazı çėrikter b̲olɤon. (35) Cánaɤı nemėni alɤaŋg̲ɐçí, k̲anstantina̤poĺduçú, stambuĺduçú. (36) Oşó çėrik, oşó örük dep da ɤoyuşát‿ken. (37) Cánaɤı cárdamdaş i:, antk̲ėni men k̲öp k̲itepten da oqudum, murat ací deg̲endin da g̲iteb̲ini oqudum. (38) Bisd̲i misálı orustar, tu:ra‿mes tarıhtardı oqutqan da misálı. (39) Polovetster anan peçėnekter orustardın öt’ün̲ alıp turb̲adıvı. (40) Polovetsterin̲ bolsó ɤıpçáqtar, tevetey g̲iyg̲ender, tala:lıqtar, peçėnekter, to:luqtar, aq‿qalpaq k̲iyg̲ender. (41) İmenno oşó peçėnekter oşólor barıp, cánaɤı evropanı baɤıntpadıvı biyaɤınançí. (42) Tiyáɤınan bolsó tig̲ĭ‿ɤıpçáqtár, tevetey g̲iyg̲en dep atilla evropanı çáptí. (43) Biyáɤınan bolsó bisd’in aq qalpaqtár çá:p, cánaɤı türktör, türktör az̲ír min̲ cílqı tarıhın, bayá asír neme osmon imperiyásína nemetėt da andan arqısín barı‿b̲ir qırɤızɤa taqáp qoyvoduvu ösülörçü. (44) Anan oşól bisd̲in uru:lar cönn̲ündö aytsám oşól anan, emĭ bayáɤı nemelėr bar da. (45) Enisėylik qırɤı·z anday‿mınday deg̲ender, boluv‿atışpayvı, anan anday‿mındayɤa bisd̲e misálı çėrikter eniseyg̲e eç qanday tiyeşėsi cóq da misálı, izildönn̲ün neg̲izindeçi. (46) Mestníy, uşúl cánaɤı çėrikterdi cánaɤı ak̲ádemik̲ bartóĺd üçkö‿völgön. (47) Orustun oqumuştu:sú b̤iroq nemis bolɤon da. (48) Ak̲ademik̲ bartoĺd, üç çóŋ qaşqarlıqtar, fėrganalıqtar anan biyáq bo͡u cėti‿sú:luqtar depçi. (49) Anan moŭ arqalıqtar deg̲en nemelėr, cána bisd̲ĭn arqalıq dev‿atışpayvı asír. (50) Arqalıq dev‿atpayvı oştúqtar dev‿atpayvızvı alar fėrganalıqtar. (51) Fėrgansk̲iy qırɤız̲ anan qaşqársk̲iy qırgız̲, qaşqarskiy qırɤısína çėrik menėn çóŋ‿baɤış uru·ları anan oşyáqta birdeme qıpçáq deg̲en urular k̲iret. (52) Oşó qaşqárlıqta bisd̲iki. (53) A tig̲i içkiliktėr cánaɤı oş cáqtaɤılar oşól ferganalıq qırɤısd̲ár. (54) Anan biyáqta sáribaɤış, sayáq anday‿mındaylar bular bolsó cánaɤı arqalıq bolŭp qalíştı da asír. (55) Anan

uruˑlar cönŭndö aytsám, anan oşól bisḍin çėrikter, qıtayda eʎŋ çóŋ ekiˍcˇüz qançá miŋ qırɤızḍˇın içinen eŋ ḳöp uruː çėrikter da. (56) Cánaɤı cusúp mamay baːrı elė çėrik da, ɤıyíndaríçí. (57) Anan bisḍiki bayáɤı bisḍe aytışát cánaɤı aqırqı ḡesḍerde cánaɤı men nemelerḡe ɤoşúl cánaɤı, ḳövünçösün cánaqı qalmaqtaşqan, cėˍvolḇosó cánaɤı ḳiyin musúlman bolo alḇay cürüp, çíɤış türk qaɤanatı deḡender musúluman emes bolɤon da, anan enisėy cáqtan gelḡender, oşóndoy, uşúndaylar qırɤızḍ eç qaçán musúlman bolɤon emes, anan emneˍɤılɤan deḡenderḡe men qoşúlvaym da. (58) Emi al misálı arˍɤanday da uruˑlardın baˑrı, baːrdıɤın cálpı cónŭnan men aytam tiḡi, qırɤızḍtın baːrı uşúndáy bolɤon dep aytuːɤa mümkünˇ bolḇoyt da. (59) Qırɤızḍˇın içinen da ar türdü uruˑlar menen cúːruluşúp qırɤızḍ bolɤondor ḇar da. (60) Anan oşól tiḡi bisḍin çėrikter ḇolsó eçáq cánaɤı uyɤurlar ɤaçán qaḇıl alsá antḳėni sásėdder büt uyɤur ḇolɤon da. (61) Qoşúnalar. (62) Oşól uvaqtaˍle qavılˍalɤan anan qasímaːlı cántöşübdˇün ḳiteḇinde ḇar oşól, tiyaqa ḇaratqanda, ḇayaɤı ürkündöçü, qaraːn çíqsá bis eşteke bilḇeyḇis deyt. (63) Musúlmançá ḳömüːnüçü, anan alıstan qaraːn çíqsá ayavay tileçiḇizḍ deyt tiḡi çėrik bolsóˍken cė uyɤur ḇolsóˍken depçi. (64) İː 'arˍḇiri cánaɤı cánásáɤa nemetip, nemetkendi biḷişçü da. (65) İː anan bisḍe cánaɤı çeḡˍara bölŭnüp qalɤandaˍyín orustar bisḍi cánaɤı nemeden dinden acírattı. (66) Anan prarasiskiy anan neme ḇoldu anan, bisḍen qıtaydan ḳelḡende alar ḇolsó arapçá nemetet anan bu diniy qat sáḇatı anan, sávattuːluɤu cáɤınan bisḍen aldıda ḇolçú da. (67) İː, bisḍin çėrikterçi, neḡizi elėçi.

Kıtayğa kaçıp baratkanda bir gündük okuya ukkanıŋız barbı?

(68) İː anı uqqanım cóq. (69) Anı oşól cánaɤı ḳitevinen elė oquɤam. (70) Anan bisḍin çėrikter eç qaçán qıtayɤaˍɤaçqan emes. (71) Qıtayɤaˍɤaçqandarı mınday ɤaçqan da. (72) Bir başqá sėvepter menen ḡɐçqan da. (73) On altınçíˍcíl emes, misálı, buˍcėrden orustardan ḡɐçqanı ḇolɤon, bayaɤı cön elėçi. (74) Bayáɤı sávetter soyusúnan arˍɤanday qaçíşqan da. (75) Misálı menin delė tuːɤandarımdın içinen eki tuqumu asír da ḇar da. (76) Bịrönükü, anan geːˍḇịrö, anan geldi. (77) Oşó ekĭ atanĭn baldarı ḳiyiŋki kesḍerde

sávet biyliginen qaçíşqan. (78) Antkėni tigiler ujė reprėsiya baştálʏanda oşóndonˀ qaçíp ketişken. (79) Anan cánaʏı ǩötörülüştön qaçqan cánaʏı qasıbek da ǩötörülüşkö ʏatışqan da. (80) Qasíbėk daʏı, qazalçí degen da çėrik da, aq çúvaʏ˳uru:súnan. (81) Anan al daʏı oşól cánaʏı rassiyáʏa ʏarmalıp, oşóndon da qosʏoloŋçúlar, azır çėrikter cána ala˳buqa ráyonunda, şú at˳başí ırayonŭnday elė ǩöp cáşáyt. (82) Toʏuz ayíldaçí. (83) Aq çúvaʏ˳uruˑsŭ. (84) Alar da qosʏoloŋdon qaçíp barışqan. (85) Anan cánaʏı qalmaqtár nemetkende bisd̥iki uşyaqtaʏılardın ǩövü tetigi özbekistan, fėrgana oşáyaqtı gösd̥öy cánaʏı asírqı oşó ala˳buqa, çártaq degen cánaʏı özbekistandın terĭtoriyálarına qaçíp ketişken da. (86) Qaçíp qayra ǩelişken. (87) A bu eçáq bul cėrdi e:legen el da. (88) Emi ar˳ʏanday sėvepter menen ǩetişken da qırʏısd̥ar, birdėmeden birdėme bolup. (89) Oşól bayáʏı isildep ǩörsök, oşóndoy˳elė da, ar˳bir cánaʏı oşyaqtan beri gel˳átqanda, tigi cánaʏı aşú:nun narĭ˳cáʏında bir eki ayíl çėrik, beri tüşköndö˳yün bir eki ayíl çėrik. (90) Uşúnday boluşqán da, bayáʏı ǩet˳albay ʏalıp cė oş˳cėrde nemetĭp qalĭp, oşóndoy boluşqandarı bar. (91) Anan qara˳sú ırayonŭnda cánaʏı sábay ayíl ökmötündö bar, alar anciyangɐ mal aydaʏanda atayí cánaʏı ǩöçürüp barılʏan da oş˳d̥erden. (92) Bayáʏı mal˳sál nemetip, elderdi biyaqtı nemetkende, bis só:dagerire:k bolʏon da çėrikter. (93) Anan moureki uşúl qısíl˳beldėn baştáp, cánaʏı acíbek ba:tır degen çíqqan. (94) Al cánaʏı uşú˳cėrden baştáp ǩervendi, oşól hotangɐ çėyin usátqan. (95) Cókerlėri menen oşó acíbek ba:tır depçi. (96) Anăn oşóndoy nemeleri bar da anan bayáʏı tarıhta ǩe˳bi̥rönŭn. (97) Asír mınday˳voluv˳atpayvı. (98) Kimdˀin aqçási ǩöp bolsó elė ba:tır. (99) Ba:tır emes bolsó˳lė ba:tır. (100) Anan balánçá ba:tır, tükünçö ba:tır dey˳berėt da. (101) Anan çínıʏı ba:tır degen başqa da. (102) Anan oşól, ar gimisi nemetpeyt anan bisd̥e de oşó nemetkėnder bar. (103) Oşó uru:lardan da başqa cú:ruluşqan. (104) Uyʏurdan baʏıv˳alʏan baldar baˑr. (105) Anday mĭnday. (106) Uşúnday bayáʏı arasındaçí çėrikterdin. (107) Anan cánaʏı neme˳voluv˳atpayvısbı tigi asír cá 'tarim daríyasí emne degender bar qıtaydaçí. (108) Oşólordun cė:gindegi, ilgerki manas, cáŋıl mırzanĭn eli bar ʏo, noyʏut degen uru:lar ʏırʏızd̥ˀĭn. (109)

Uşúnday uru:nŭn barı uyɤur b̥olup ketti da. (110) Uyɤur dep nemesi. (111) Uyɤurlar delė bayáɤı giyin payda b̥oldu toɤuz̥ ögüs. (112) Anan uyɤur menen qırɤız̥ ekönŭn tili da, dini da öŋü da ba:rı oqşóş bolɤon da. (113) Qıtaylár ɤana ösünün duşmanın, ösünün duşmanı menen gɐna talqala degen prinsip qoldonuşqan. (114) Bölüp, bölüp başqar degen k̥anfutsiydin nemesi b̥ar da. (115) Qançálıq bölsöŋ oŋoyura:q başqarasíŋ. (116) Anan bisd̥in oşó cána murát acínın k̥itevi_var. (117) Silėr nemetsėŋer cánaɤı ösü ulutu qumıq. (118) Eme k̥afk̥astıq qırɤısd̥ar dep qoysóŋ bolot. (119) Cánaqı qaraçáy, qumıq, balqar degender oşó bisd˘ĭn türk eldü: anan biske artıqçá qaraçáy da:na elė bisd̥ėy süylöyt da. (120) Hak̥as da al kiyiŋki tigi, cóq hak̥astar aqırqı sib̥irdegi qalɤan qırɤısdardın qal... nemesi. (121) Antk̥ėni qıtaylár hegas deçü da anan hak̥as bolup ketti da. (122) Anan oşól, uru·lardan nemetsėk, emi anan qırɤıstanda bolɤon narın ob̥lasında negisinen mou at_başí rayonunda negiski üç uru: b̥ar. (123) Çėrik, mestniy anan kiyiŋki mou moŋoldor, moŋoldor mou at_başının sú:sú menen narqı narın sú:sú tiginin ortosúndaɤı cėr berilgen da giyin. (124) Ösünçö boluştuq cánaɤı anan oşól cėr moŋoldorɤo tiyeşelü: cėr. (125) İ: anan at_başínĭn sú:sú narı k̥epteşkė giret ɤo, anan biyaɤında qaraqoyun dep nar cáqtan gelet emesp˘i oşól sú: sáríbaɤıştárɤa b̥erilgen biroq pagraniç çėrikter elė da. (126) Sáríbaɤışqa b̥erilgen menen qız̥ıl_tu: ayílı azıq sáríbaɤışqa eç qanday tiyeşėsi cóq.

(127) At_başínĭn elderin ayt˘ĭp bereyinçi e:ŋ birinçi. (128) Díyqan, qara_sú, qara_b̥uluŋ üçö· 'çista sárĭbaɤış. (129) İ: cánaɤı neme_volsó canaɤı qısíl_tu:, azıq, pagranişte b̥olsó qara_sáqal degen uru:_var, törttön biriçi, çėrikterdin arasíndaçí. (130) Alar adigine dep te:tigi adigine taqay depçi. (131) Asírqı prizdentter adiginelėr da. (132) Oşólor cė börü_sörü, börü_córu degender. (133) Oşólordon k̥elip qalɤan k̥işiler, anan biske k̥öçüp k̥eliv_antip mintiv_anan cínalışta qara sáqalçán bu gimder dev_anan oşėntiş_kėn da. (134) Anan, qara_sáqal uru:sú b̥ar. (135) Anan oşól paɤraniçten baştap, uşúl bisd̥in taldı_sú degen berĭ_cáɤ_öyüzçü, taldı_súɤa çėyin 'polnıy çėrik, arasında mayda_b̥arat,

birin-sėrin uruːlar b̥ar cánaʏı baːsís deg̱ender. (136) Emi az sánda, bèş‿on tütündön. (137) Antk̲eni baˑsístar teːtig̱i súzaqtín teg̱eretesi cána, cálal‿ab̥addın teg̱eretesi da. (138) Alar andam beri‿g̱elip, anan nemeg̱e taraşíp qazarmaŋg̱ʁ, anan tig̱i mo͡u aq‿talaːnın ıldıyqı başí, cánaʏı ak̲imaliyevçi, oşólor baːsís da. (139) Anan beri‿cáʏında çóro sáyaqtar deg̱em bar, aq‿talaːdaçí andan beːri g̱elsèk, oşól cánaʏı nemeni aytıp bütöyünçü, uşúlar büt çėrik da, ber‿cáʏıçí. (140) Anan aq‿mus, aq‿moyun, birlikte delė çėrikter b̥ar, bisd̥in muruŋqu, menin atalarım, çóŋ atalarımın mürsösü büt ele oşól aq‿musta da. (141) Tolqo k̲iyin bayá cėr‿berg̱ende oşó beri cáqa k̲öçüp çíʏışqan da. (142) Anan al cėrde, oşól uruː-uruːlar b̥olsó súː menen bölüşkön da. (143) Narın súːʏa çėyin. (144) Narın súːnun narqı b̥etinde tınımsėyit deg̱en cána iyri‿sú, ĭjdanob, pĭjdanıp, kúybúşėb deg̱endin baːrı tınımsėyit. (145) Tınımsėyitiŋ delė cána buʏunun bir türü da. (146) Buʏudan bölünüp çíqqançí k̲öldüktör. (147) Mm anda‿yín tig̱i andan ıldíy b̥arsá sárbaʏışтár da b̥ar, cánaʏı cáŋı‿talap, anday‿mĭnday uçqun‿puçqun deg̱en cėrdeçi, qulanaq deg̱enderde. (148) Oşól anan aq‿talaːʏa g̱irsèk, aq‿talaːnın oşó çíʏış cáʏı büt neme, oşó çóro, çórolór dep qoyot, sayáqtın içindeg̱i çóro. (149) Batış cáʏı bolsó, baːsístar. (150) Antk̲eni tig̱i k̲ög̱art arqıluː aşíp kelg̱en nemelėr da. (151) Oşólordun baːrı biske çėyin taradı da. (152) Anan daʏı oşó narın oblasínan 'eŋ glavnıy uruˑlar oşó da. (153) Anan cúmg̱ʁl bolsó eses, súper sáyáq, çistíy sayáqtar i. (154) Ayáqta da çėrik uruːsúnan bar, birin sėrin. (155) Anan tig̱i qoçqordo b̥olsó, batış cáʏında oşó sayáqtar, çíʏış cáʏında sárbaʏışтár neg̱isinençi. (156) Anan qoçqordo da oşó bistin çėrikter b̥ar. (157) Qırq toʏusún‿cílı tiyáqtan g̱ʁçíp k̲elg̱enderdi bayáʏı mamıleket mantış menen qara‿moynoq deg̱endėçi, cáŋı‿tuːʏan deşip anı tig̱i, biyáq uruqsáːt berg̱en emes d̥a. (158) Oşó oşólordu aytıv‿atam. (159) Có oşónŭ aytĭp kelátam bularʏa, söstü adaştırb̥ay tur. (160) Mantış menen qara‿moynoqto b̥ar anan, k̲övü k̲öçüp keldi. (161) Anan sárbaʏış anan bisd̥en oşó çėrikterdin uruː có adaşíp

ǩetiv‿atpayímbı, an ösüm paryátk̲amdı busúlup qalam da. (162) Anan tetig̲i dax̟ı çėrig̲‿uru:sú nemede, özb̲ek᾽istandın çėg̲‿arasında cánax̟ı örüktü emnė deg̲en uru:lar. (163) Anan mmm, oşól tig̲i, ala‿b̲uqada anan bo͡u nemede, emne dep qoyot, 'ösgöndö, oşólordo bar da, anan oşólordu nemetsėk, andan narı g̲etsėk, çüydög̲ü uru:lar b̲olsó tig̲i sárbax̟ıştár da. (164) Çóŋ kemin i, kemindeçi.

Köldöçü?

(165) Ǩöldün öyd‿cáx̟ı neme bux̟u, aq‿sú cáq bux̟u, cánax̟ı nemeden baştav‿elėçi, bökömbay nemelerdençi. (166) Anan bux̟u narqı öyüs, berki öyüs elė bux̟u bolup anan tig̲i ortodo, narqı öyüstö dax̟ı marsk̲oy sáyaq deg̲ender b̲ar. (167) Marsk̲oy emi, ǩöldük sáyáq deg̲en sös da. (168) Ǩöldük sáyaq, anan ǩöldük sáyaqtardan oşó narqı öyüs cánax̟ı çólpon‿ata emnelėr büt ‿elė sáyaq. (169) Anan ber cáx̟ındax̟ı cánax̟ı toŋ ırayon delė tig̲i nemeg̲e çėyin bökömbayx̟a çėyin sáyax̟‿andan arı ujė qayra bux̟u b̲olo‿b̲aştayt. (170) At‿başída, cėt‿ög̲üstö çėrikter b̲ar. (171) Tilekmat ak̲æ dep cürb̲öyvü, oşól çėrik cána şálb̲ay asír tilekmat bolvoduvu. (172) Cėt‿ög̲üsd̥ög̲ü, anan cánax̟ı cėt‿ög̲üs deg̲en ayíl cánax̟ı, cėt‿ög̲üs qurorttun teg̲eretesinde çėrikter cáşáyt. (173) Emi alar cánax̟ı tekester, tig̲indeyinen barıp, tekes arqulu: ǩöldüktör menen gelsė‿g̲erek da. (174) Anan çėrig̲‿ayílı deg̲em bar, eki x̟almax̟‿ayílınĭn ortosúndaçí çėrik deg̲en ayíl b̲ar. (175) Oşól çėrikter oş‿cėrde cáşayt, ǩöldö da cáşăşát da. (176) Anan beri cáqta oşól, tig̲i anan cánax̟ı göldün ıldíy cáx̟ında cánax̟ı ottuq, cánax̟ı ax̟‿ölöŋ deg̲ender b̲ar x̟o. (177) A ortodo sáyaq bolup ǩeliv‿elė, cána bökömbaydan ötköndö‿yin qayra ax̟‿ölöŋ menen ottuq, arıq tuqumu deg̲en bux̟ular, cánax̟ı sayaqbay x̟aralayıbdarçí. (178) Oşól narqı cáx̟ı b̲olso, büt elė oşól sáyaqtar, marsqoy. (179) Emi oşó narqı g̲öz̲ büt cánax̟ı nemeg̲e çólpon‿ata cáqtar büt cánax̟ı sáyaqtar, i: anan tig̲i öydö cáx̟ı, tüp ırayonu bux̟u da. (180) Bux̟u uru:sú, bux̟ular, ǩöl menen cánax̟ı tekėsti ux̟asíŋar da, ilg̲eri tig̲i qıtaydax̟ıçí, tekės bux̟unŭn cėri. (181) Prostǫ çėg̲‿ara bölg̲öndö,

ar‿ɤanday b̥ölŭ̈nüp qalɤan da uru:lar. (182) Bisd̥in ele çègˌara qıtayda toltura cèrivis bar da mındayçá aytqanda. (183) Tekèsten ıldíy nemetkende, aq çiyovadan dev‿atpayvı asír, cána qaqşá:l, qaşqar çèrikter. (184) Qaşqardın tigi tegeretesi anan negisinen çíɤış cáɤı, anan tiyáɤı tigi nemege çèyin çèriktin cèri. (185) A: qaşqardın ıldíy cáɤı, uluçát emne dev atpayvı, alar cánaɤı erkeş tamgɐ tuştaş cáqtar çóŋ‿baɤış degen uru: b̥ar qırɤız̥dardıqı. (186) Alarɤa tiyeşelü da. (187) Oşól anan, çüydö b̥olsó oşól, mm tigi başĭnan sáríbaɤış ǩiret da anda‿yín ortodo bayáɤı sóltolor b̥ar.

Emnege Moŋoldor dep koyğon? Mongoldordon keldi bele?

(188) Cóq, emi bul mınday, moŋol daɤı emès, mĭnday ǩöv‿elè çèçmelev‿emi ar‿ɤanday versiyálardı tigi neme‿ɤılĭp cürüşöt da bularçí, tigi bayáɤı taŋu:lapçí. (189) Ar‿gimisi ösünŭ̈n tüşünügü, emĭ bayáɤıçí, nemesi isildö:lörünö ɤaraɤandaçí. (190) Emi bul bayáɤı çíŋqıs qan qırɤıstardı baspadıvı, qırɤıstardı, orto aziyanı basıp ǩirgende, çáɤatay degen emesin, ulús qılıp uş‿çèrge başçí‿ɤılɤanda orto aziyanĭn elin başqarasíŋ depçi. (191) Anan oşól kesterde moŋgol uru:larınan ǩelĭp turup tigi neme b̥olo‿b̥aştáşqan da. (192) Moŋgol uru:ları başqarat da. (193) A b̥iroq alar ujè bisd̥in menen arɤındaşíp, ösünün tilin bilb̥ey türk eli, türk tildü:. (194) Misálı biz türk tildü:b̥üz̥ da, qırɤız̥ tili dep delè aytpayt da, türk dilinde süylöyt depçi. (195) Antǩeni izildö:lördün cíyíntıɤında delè, taza türk dilinde süylögön qırɤız̥. (196) Mahmut qaşqarinin ǩiteb̥inde delè oşól qırɤız̥ taza türk dilinde süylöyt, tili b̥uru dev‿atpayb̥ızb̥ı, ançá‿mınçá buru, al cána özb̥ekter b̥urulup, a qırɤız̥ burulɤan emes da. (197) Moŋgol degen da başqa söz̥, moɤulstan dep bölgön biyaqtıçı. (198) Moɤulstan dep, oşól bayaɤı ilgerki bayaɤı tarıhta qalɤan da, moɤul deşip. (199) Anan aɤa dĕle versiya cóq. (200) Anan moɤoldordun çíqqanĭn neme dep da‿ɤalışát da, bayaɤı qarap tursáŋ menin izildö:mö‿ɤaraɤanda çèrikter menen ta'qay çóɤu cáşáyt da. (201) Oşqo‿vardım qara‿ɤulcáɤa, tigi nemede daɤı, büt‿elè oşó, biyaɤında çèrik, biyaɤında moɤoldor

cáşáyt‿ken. (202) Ẹmn‿üçün ẹkö:nü oşónŭ bịroq çėçmelėy‿lekmin da. (203) Oşól mınday çóʏu cáşáyt‿ken. (204) Bịroʏ‿alar moŋgoldun uru:sú emes ọa. (205) Prosto bayaʏı qanday dėsėm, ǩe:‿bịrö˙ aytĭp qalat oşól, na:l dep, tigi taʏaydın qısíçí, moŋol degen cánaʏı bir nemesi bar‿eken, dor degençi. (206) Anan tigi oşól 'qalmaʏ‿oşól maŋgol tildü: dep qalışát. (207) Oşonŭn nemesine ǩüyö:gö bẹrip qalʏan, tiginde na:l degen nemesinĕnçi. (208) Anan moŋol'dor bolup qalʏan dep daʏı ar‿ʏanday versiyalardı aytat. (209) Anan bịroq qarap tursáŋ anday delė nemeleri cóq ta bayaʏı qırʏızọdın nemelerinde.

Koçkordo kaysı uruu köp caşayt?

(210) Qoçqordo sárbaʏış, mm anan ıldıyqı başında oşól, nemelėr bar da, sáyaqtar. (211) Negisĭnen sárbaʏış, qoçqordo da. (212) Qoçqor menen ǩemin sárbaʏıştın ceri da.

Narında köp uruu kaysı bolup sanalat?

(213) E:ŋ ǩöp basímdu: uru: menin oyumçá, sáyaʏ‿ele bọluş kerek da. (214) Narın obọlastında, antkẹni tigi özülörü súper sáyaq, qoçqor 'polnıy sáyaq ta. (215) Emi pąşti toqsón gɐnçá prasėnti. (216) Anan mou aq‿tala: ırayonu aytıv‿atpayímbı tigi çórolor dep.

At-Başı, Koçkor, Narın oblastarında söóktü koyuu boyunça özgöçölüktör barbı?

(217) Özgöçölüktörü delė, oqşoş‿ele gete‿beret. (218) Bịroq ançá mınçá özgöçölüktör bar da. (219) Emĭ bayaʏı ırım‿círımında/, ançá‿mınçásíndaçí, a:n i: al‿emes mou içinde‿le. (220) Cáydı qazʏanı:n oşól, qoyu:ları oqşoş‿ele da negizinençi. (221) A:n oqşoş‿ele bọlup ǩetet. (222) Anan birtĭke birtĭke cána ustuqandaʏanda, anday‿mındaylarda neme bar da, ayírma bar da. (223) Barı‿bir bir uru:, özülöründö da, ge:‿bir sözdöründö ayírma‿volot. (224) Misálı uş‿cˀerde turuv‿ele menin ayalım sárba, alardın sözü başqa ge:‿bir sözdö atalıştarıçí, bisọdiki başqa. (225) Misálı taştek dep

qoyoḇuz biz̥. (226) Bizde oşó cánaʏı tazikti. (227) Taştek deyt, çerikter büt. (228) Anan men nemelėrden da súradım oşól, apköç deg̱en bar, cánaʏı mĭnday ilg̱i, sú:nu g̱ötörg̱ön neme ḇar ʏo. (229) Anı eç kim aytpayt. (230) Biz̥ apköç deyḇiz̥, uyʏurlar apköş deyt anan bisḍin ala‿ḇuqalıqtardı súradım. (231) Alar da bisḍey‿le süylöp öz̥ tilin unutpaptır da. (232) Mındayçá aytqanda anan, oşól emĭ ar‿ḇir cėrde neme‿ḇar da. (233) Misálı qazaḫstanda, a tig̱i talasta tig̱i qazaqtˀĭn ta:sirinde birin sėrin aralaşma söz̥dör ḇar. (234) İ: anda mınday, tig̱i oşto ḇolsó özḇekter menen. (235) Anan bisḍe ḇolsó uyʏurlar menen nemetken nemeler bar da. (236) Atam aʃyavay‿ʏatu: ḇilçü da. (237) Büt ata teg̱inen beri sürüştürçü, bi̦roʏ‿eç ǩim cáz̥ıp qalḇay, nemetip qaldı. (238) Üçüngü ḵĭlastı‿vütkön. (239) Arapçáçí, üçüngü ḵlastı bütüp turup, ösümünˀ atam. (240) Üçüngü ḵılasstı bütüp, orusçá tamg̱ʁnı, ǩöḇöytü:, bölü:dön beri‿vilçi. (241) Uşúnçálıʏ‿aqıldu: adam bolʏon. (242) Anan kĭşilerdin, men silerg̱e da aytˀĭp bereyin, bay cönündö i: cánaʏı nemelėr cönŭ̆ndö da var. (243) Ata bay dep emnĕ üçün atı qalʏan desė, matėriyaldıq baylıʏı menen qalʏan‿emes deyt. (244) Balam başí bay ḇolçú depçi. (245) Başí baydı, bay deçi depçi. (246) E: al emi az̥ır me:si işteyt dep, misálı bayaʏı intelektu‿aldıq deŋge:li ḇay deg̱en söz̥ da. (247) Anan oşól adamdar, oşó eldi da ḇaşqarıp, antip‿mintĭp, cánaʏı çóŋ ataḇız̥dı aytıv‿atpayímbı, bolḇosó emĭ, bayaʏı aqılı cóʏura:q bolsó sárbaʏıştı ǩirg̱iz̥beym dev‿anı menen sóʏuşúv‿antip mintmek da. (248) Ba:rına cėr, toltura, biz̥dĭn at‿başínın cėri qırʏıstan boyunçá on prasėnt tüz̥öt, qırʏıstan boyunçá. (249) Qırʏıstan cüz toqsón sėg̱iz miŋ bolsó, at‿başí rayonŭn terĭtoriyasí on toʏuz miŋ birdeme. (250) Qırʏıstandın on pr̥atsėnt terĭtoriyasín tüz̥öt, e:ŋ çóŋ ırayon da. (251) Ötö ele g̱öp terĭtoriyasíçí. (252) Anan ba:rdıq terĭtoriya baʻrına cėtet deg̱en da alçí. (253) İç ǩüydülük cóʏ‿andaçí. (254) Anan uşúnçálıq bayaʏı, mınday, diplamat adam bolʏon da. (255) Anan tig̱iler menen uruşturḇayt, ar birö:nŭ̆n nemesine özsünçö có:p berip. (256) Cánaʏınday ǩe:‿ḇirö dö:kürsüp, ǩeliv‿alıp qıyínsínıp, oşŏlordˀun ba:rına eç qanday neme ʏılʏan‿mes. (257) Aqıldu:luq menen neme ʏılʏan da, mamile ʏılʏan da. (258) Oşóndoy adam üçün eme tarıhta‿ʏalʏan da. (259) Anan ǩe:‿ḇirö:

bayaʏı nemeḇiz, ösüḇüsd˺ün nemeḇisdi ösüḇüs maqtav˳ele anan, bul baːtır anan, bis mintip anan tiḡintip depçi.

Nakıl sözdördön bilesibi?

(260) Naqıl söẓdörü oşól da, misálı oşó naqıl söẓdörü bayaʏı prinsip tutup cánaʏı eldin baːrına misálı nemeḇis cóq deḡen síyaqtuːçú. (261) Canaʏı qanday desèm, baːrına cètişèt. (262) Andaŋ görö mĭnday 'tınş cáşáylı depçi. (263) Qançálıq tınç bolsó, cánaʏı uruːçúlduq sóʏuştardan baːtır bolʏondordu delè men cáqtıră˳verbeym. (264) Misálı çèrik sárbaʏıştı çáːp ĕmne˳ʏıldı deḡençi. (265) Al delè baːtır emes da. (266) Antḵeni izildöːlörḡö tayansáq, ar˳ḇir tört˳cüz cílda qırʏıẓ eki esè qısqarıp turçú da, sóʏuştançí. (267) 'Eŋ sóʏuştun gılavnıy öẓüvüzdün iç ára sóʏuştan ḡırılıp turʏan da. (268) İːˌ anan biẓdin nemeni, bular bilişken da, cánaʏı qıtaylarçí. (269) Tiḡinde da bisḍin cánaʏı ḵörö alḇastıʏıḇısḍı, cánaʏı men aytĭp ḵel˳atpayímbı, eki˳cʾüẓ birinçi bette ḇar, oş˳cèrde dasḵanaĺna cázılʏan da. (270) Bisḍin oşól aytqan, oşól˳le cèke˳le ʏırʏız emes bisḍin cánaʏı bir tuˑʏan elderçi. (271) Uşúlarda cánaʏı ḵör˳alḇastıq anday mınday. (272) Gör˳alḇastıq, enenĭn emçèḡinen, tüyüldüktön berilet deḡen. (273) Antḵeni oşóndoy tarḇiya ḇolot da. (274) Anan temirdin datınˋday ḇolup eç qaçán çíqpay ḡel˳atat depçi. (275) Anan uşúl nemeḇiẓdi bilip qoyup, biẓdin bayaʏı aŋ sèzimizdi qıtaylar bilgen anan qıyal córuʏubuẓdu büt tŭşünüp turup bular bölö˳ḇaştaşqan. (276) Bölḡöndö daʏı emne˳ʏılʏan misálı, birinçi elè prinsip biẓ cánaʏı uyʏurlardı talqalapbıẓ dep maqtanıv˳atpayḇıẓḇı. (277) Aẓır uyʏurlardı cánçív˳atĭprtır dep süyünüv˳ataḇıẓ da. (278) An tuˑra˳mes da antḵeni özüŋdün tuːʏanıŋdı ḡörö alḇastıq ta misálıçí. (279) Asándı üsön gör˳alḇayt. (280) Asán menen üsön, asánı uluːsú˳volsó, üsönü ḵiçüːsü da. (281) Qıtay mĭnday prinsip cásáʏan misálı tsin imperiyasín çíʏarıp ar˳ʏanday birdemelerdi neme˳ʏılıp, menin iẓildöːm boyunçá, çíʏarat daʏı, bayaʏı síylayt, sèn biyaqtı ḇaşqar, sèn biyaqtı, mint dep turup, asánĭna uluːsúna polḵovniḵ, tiḡinĭ̆sine general mayor ḇerip qoyot. (282) Anan 'qayra tıravit˳ete˳ḇaştayt. (283) Sen mintip

depçi. (284) Anan çáɤımçíldıq sáyasát, anan ẹkö bir‿biri menen sóɤuşát, qıtaylar tınş cáşáyt. (285) Anan i:, oşón‿çün bizden oşóndoy cánaɤı eŋ birinçi, bayaɤı murat acínın ǩiteb̥inde tigi bisd̥en qorqup sáldırɤan birinçi cáh̨şí cánaɤı nemenin sáldırɤandın tarıhınçí, ǩöçmöndördön qorqup sáldırɤan dev‿atpayb̥ı tigi, ulu:‿ɤıtay sèpilinçi. (286) Al neme dep çèçmeleg̲en, qıtaylar biyaqta cáşó:doŋ görö tig̲iler menen cáşáɤan cáh̨şí dep qaçá‿vaştaşqanda sáldırɤan depçi. (287) Antk̲eni al‿g̲ezde cáh̨şí‿b̥olɤon da. (288) Bisdeçi, cáşó:. (289) Bayaɤı cürüv‿oturup cánaɤı naqıl söz̥dör b̥ar da ǩöv‿eleçi. (290) Cèt‿ata cönǖndö da aytıp bereyin. (291) Atam aytĭp qalçú, cètĭ atanı emi, ata, ceti ata tig̲i nemetkendeçi. (292) Cètĭ atanı deg̲en qırɤız̥dar bayaɤı genetik̲anı cáh̨şí tüşüngön. (293) Cètinçi ata bütüp, sèg̲izinçi ata ötköndö, qıs alışqan tu:ɤaŋg̲ɐ aylantqan da. (294) Antk̲eni biyalog̲iyada da büt genetik̲a büt oşóndoy da. (295) Neme gen buz̥ulat. (296) Oşón‿çün oşóndon birinçi‿iret andan, ekinçi‿iret qırɤız̥ ǩöçmön bolɤonduqtan, misálı tu:ɤandarıb̥ız̥ sóɤuştan mĭntip nemetsè, bul ayíldı çápsá bul boz̥‿ǘy biyáqa, tig̲i boz̥‿ǘy tiyáqa‿ɤaçát da. (297) Oşóndo sèn ösüŋd˺ün cètĭ ataŋdı bilsèŋ anan sèn giyin bayaɤı 'sluçáynıy ɤuda bolb̥oş gerek̲ da. (298) Oşón‿çün cánaɤı cètĭ atanĭn 'ba:rdıɤın bilg̲en da. (299) Bul bölü: üçün emes dep atam aytqan. (300) Bul cánaɤını biliş‿ǔçün nemetilg̲en. (301) Azırqı şümşüktör cánaɤı emĭ depǔtat bolu üçün cè prèzdent bolǔp bölü· üçün‿le ar‿ɤanday nersèlerdi cásáv‿atpayvı. (302) Anan bis bölüŋgöŋgö‿le ɤıyímbıs d̥a. (303) Anan cètĭ atanı oşóndoy dep. (304) Anan men çóŋ atam taqır b̥aş da. (305) Bir elè b̥alasí b̥olɤon. (306) An˺an men taqırbaşíb desèm ele eldim ba:rı ɤatqırıp, ǩe:‿b̥irö. (307) Taqırb̥aş, al tük baş, taqır b̥aş deg̲en al başqa ma:nide ɤoyɤon balam dep qoyçú. (308) Altımış cáşínda araŋ çóŋ atasín qısín baɤıv‿alĭp oturup, baldarın baɤıv‿oturup, araŋ balalu:‿volɤon da. (309) Çóŋ çóŋ atamçí. (310) Anan taqır ele baş, 'taqır elè b̥aş deg̲en ma:nide da. (311) Cánaɤı me:lü· b̥olsún deg̲ençi. (312) 'Taqır ele baş deg̲en ma:nide i:, neme‿ɤılɤan, anan özü bay‿g̲işi bolɤon. (313) A: mobu cèrde çóŋ atab̥ız̥çí. (314) Bayaɤı elderdi baqqan da ilg̲erki qardıŋ açsá qaluɤulduquna

b̲ar depçi. (315) Emi oşól bayaʏı cáh̲şí adamdardˀın emeleri da, bayaʏı bay‿volsó daʏı, bayaʏı maqtançílıʏ‿emes, bayaʏı eldi baqqan da. (316) Qardıŋ açsá, qaluʏulduquna b̲ar dep, qaluʏul cárma deg̲en bolʏon. (317) Anan cásında ʏoy töldötköndö ʏursáʏı açqanda, anday mındaylardın baːrı oşó mo‿u aq‿musdˀun ber‿cáʏında talaːʏa ʏoy tuːdurʏanda. (318) Tig̲i eldin baːrı‿varʏan anan k̲üsündö ösü tandap cána, irikterdi büt sóydurup, toŋdurup qoyŏt, tuş qılıpçí. (319) Anan cásında civiy‿vaştaʏanda oşónu, k̲eˑçke qaynatıp, anan talqandan g̲oşúp anan arpa, anan bayaʏı elder sáqmal, elder bayaʏı anday mınday, baya cárdı-cálçínın baːrı qub̲anıp, oşóndon taʌ/maʏ‿içişçü da. (320) Oşón el baʏıp nemeteli deg̲en da. (321) Anan tört cíl tig̲i qaşqardan oquʏan. (322) Çėrikter neg̲iz̥i bilimdüˑ b̲oluşqanda. (323) Qaşqarda bayaʏı uyʏur moldolor k̲üçtüː b̲olʏon da bisd̥e moldoluçúluq. (324) Anan oşáyaqqa tört cíl oqutuv‿andan arı büttü dep toqtotup, cálʏız̥ balam bolsó bolot depçi. (325) Anan k̲itev‿oquv‿ele oturçú eken taqırb̲aş. (326) Dünüyög̲ö ömürü‿ʏız̥ıqqan emes. (327) Antk̲eni qısíqtırb̲ay aytqan, dünüyö k̲işini buz̥at deg̲en. (328) Anan malı dele‿ʏalʏan anı birin‿sėrin bayaʏı tuːʏandar baʏıv‿antip mintiv‿elė, anan cámbı anday‿mĭnday altın, k̲ümüştörü‿var eken. (329) Anan bul dünüyö buz̥at, cálʏıs balam bolsó, gereg̲i cóq, bul adamdı busát dep oş‿yaqta bir cėrg̲e 'eç k̲imge k̲örsöttürb̲öy, boyaqtaʏı arçá-parçánın nemesine k̲ömdürüp sálʏan deyt. (330) Gereg̲i cóq depçi. (331) Anan oşólordu misálı ʏılʏanĭna men misálı síymıqtanĭp qalam da.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

Önce kendinizi tanıtır mısınız? Uruklarla ilgili neleri bilirsiniz?

(1) Ben Tairbaşov Orozbek Kasımaliyeviç (baba adı: Kasımalı). (2) Taldı-Su köyünde dünyaya geldim. (3) Çerik soyundan geliyorum. (4) Çerik soyunun içinden Mayluu Baş. (5) Mayluu Başlar Çeriklerin şeyi, Matay Bey vardı. (6) Onların neslindenim.

Matay Bey kimdir?

(7) Matay Bey, Çeriklerin on dokuzuncu asırdaki, on sekiz, on dokuzuncu asırdaki Bey'i idi. (8) Matay Bey'i bütün Çerik soyundan olanlar atamız diye bilirler. (9) Matay Bey bilgili, ileri görüşlü bir insan olmuştur. (10) Rusya Kırgızistan'a gelmeye başladığında, bin sekiz yüz kaçıncı yılları. (11) İşte gelmeye başladıklarında bu At-Başı vadisinde bütün şeyi ile Kızıl Bel'den buraya At-Başı, Kaşkar'ın etrafı ta Hotan'a kadar Çeriklerin toprakları idi. (12) Sonra Tsin imparatorluğu ile Rus Çarlığı o dönemlerde sınırları paylaşmışlardı. (13) Sınırları paylaştırdıklarında Matay atamızın oğlu Bazarkul, Ak-Say'dan buraya Torugart'tan bu tarafını tekrardan bu (bizim tarafa) topraklara almada emek vermiştir. (14) O zamandan itibaren bu At-Başı toprakları tamamen Çeriklerin yeri olmuştur. (15) Rusya gelmeye başladığından itibaren Sarıbagış soyu geldi bize, sonra Moŋollar.

Sarıbagış soyu nereden geldi?

(16) Sarıbagış soyu Koçkor, şu şeyden, Kemin'den gelmişler, Sarıbağışlar. (17) Buraya yerleştikten sonra Sarıbagışlar (buralardan) toprak istediklerinde şu At-Başı aşağı tarafının nehri ile burada Kara-Koyun denen nehir var oradan gelen, ikisinin (iki nehrin) ortasındaki yeri vermişlerdir Çerikler, işte bizim Matay atamız. (18) "Burayı alın." çünkü artık öbür sınırlar onlara verilmiştir. (19) Çeriklerin buralara taşınmaya fırsatı olmamıştı. (20) Yayla yeri burada, kışlağı orası, Kaşkar tarafında. (21) Kaşkar şu Kaşkal-Too var, Kakşal-Too dizmeği diye, bu Ala-Too'daki en büyük altı yüz kaç kilometre uzun dağ sırası. (22) Kaşkal-Too, Çerki Too diye de geçiyor. (23) O Çerikler, At-Başı, Kızıl Bel'den başlayıp öbür tarafı Kaşkar'ın yukarı tarafı, Hotan denen yere kadarki, burası ise Tekes'e kadar şeyler, Bugular'a aitti. (24) O toprakların, alan, büyük bir alanı kapsayan halk da, soy. (25) Çerik (kelimesi) "çerüü" diye sınır

karakolunda görevli asker, yani asker demektir. (26) Kırgızın başka deyişle "sınırını koruyan yeri." (27) Çerikler hakkında her çeşit bilgiler var, Tağay Bey'in oğlu, şey yapıyor, evlatlık etmiştir, Sayakları diye. (28) Öyle de olmuştur. (29) Eski millet idi Çerikler. (30) Bazıları bilmiyorlar. (31) Kendi şeyini. (32) Kendim da araştırıyorum, kendim bunu okuyorum, kendi varsayımlarım var. (33) Benim varsayımıma göre Çerik o zamandan beri Kırgızların sınırını korumuştur. (34) Sadece o değil, şu bizim Türkler var ya şimdiki, onlar İstanbul'u aldıklarında en birinci özel kuvvet askerleri Çerikler olmuş. (35) Konstantinopol'i, İstanbul'u. (36) Çeriklere Örük da derlermiş. (37) Yardımlaş, çünkü ben birçok kitaptan okudum, Murat Acı'nın kitabını da okudum. (38) Bize meselâ Ruslar yanlış tarihi okutmuş, meselâ. (39) Polovetsler ve Peçenekler Rusları (iyice) burnundan getiriyorlardı ya. (40) Polovetsler bunlar Kıpçaklardır, tebetey[144] giyenler, boz kırda yaşayanlar, Peçenekler dağda yaşayanlar, beyaz kalpak giyenleridir. (41) İşte Peçenekler gidip bir yandan Avrupa'yı da ele geçirmişler. (42) Diğer taraftan Kıpçaklar, tebetey giyen diye, Atilla Avrupa'yı ele geçirir. (43) Buradan bizim ak kalpaklılar, şu Türkler, Türkler şimdi binlerce yıllık tarihin, şey Osman İmparatorluğu'na, ondan öncekisin Kırgızlar ile ilgili dediler kendileri. (44) Bizin soylarla ilgili anlatacaklarım bunlar, şeyler var da. (45) Yenisey Kırgızları diyorlar ya, bizde meselâ Çerikler ile Yenisey ile bir alakası yoktur, araştırmaya göre. (46) Yerli, bu Çerikleri Akademik Bartold üç gruba ayırmıştır. (47) Rus araştırmacısı, fakat (kendisi) bir Almandı. (48) Akademik Bartold üç büyük: "Kaşkarlılar, Ferganalılar sonra Ceti-Suulululular." diye. (49) Sonra şu Arkalıklılar, şimdi biz "Arkalık" diyoruz ya. (50) "Arkalık" diyorlar ya, "Oşlular" diyorlar ya, onlar Ferganalılar. (51) Ferganalı Kırgızları ve Kaşkarlı Kırgızları, Kaşkarlı Kırgızlara: Çerik ile Çoŋ-Bağış soyları ve bir şey Kıpçakları soyları girer. (52) İşte Kaşkarlılar bizimdir. (53) Oş taraftaki İçkilikler, onlar Freganalı Kırgızlar. (54) Burada Sarbagış, Sayak ve diğerler soylar Arkalık oldular. (55) Uruklarla ilgili anlatmak gerekirse, bizim Çerikler, Çin'de en çok iki yüz kaç bin Kırgızların içinden en çok olanı (soy) Çeriklerdir. (56) Cusup Mamay da Çeriktendir. (57) Bizde diyorlar, "son zamanlarda, çoğu Kalmaklaşmış, ya da daha sonra Müslüman olamayanlar, Doğu Türk Kağanlığı

[144] Tebetey- Erkek için tilki, kunduz vb. derisinden yapılan başlık. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

diyenler Müslüman değillerdi, Yenisey taraftan gelenler, onlar Kırgız hiçbir zaman Müslüman olmadılar, falan filan" diyenlere ben katılmam. (58) Farklı da soyların hepsi var, ben genelleyerek söylüyorum, Kırgızların tümü böyle olmuş demek mümkün değil. (59) Kırgızlar arasında her çeşit soylarla karışarak Kırgız olanlar da var. (60) Bizim Çerikler çoktan, Uygurlar ne zaman kabullendiyse çünkü komşuların hepsi Uygurlar idi. (61) Komşular. (62) O zamanlar kabul etmişler, Kasımalı Cantöşev'in kitabında yazıyor, oraya giderken Ürkünde, "Karanlıkta karşımıza birisi çıkarsa biz hiçbir şey bilmiyoruz." diyor. (63) "Müslüman şartlarında gömmeyi ve uzaktan birisini görünce dua ederdik." diyor, Çerik ya da Uygur olsun diye. (64) Her biri cenazeye şey yapmayı bilirlerdi. (65) Sınırlar belli olduktan sonra Ruslar bizi dinden çıkarttı. (66) Sonra Rusya'ya bağlı oldu, bizden Çin'den dönenler, onlarsa Arapça, dinî okuma yazma, okuryazarlıkları ile bizden daha ileridelerdi. (67) Bizim Çerikler, genel olarak.

Çin'e kaçanlardan duyduğunuz bir günlük olaylardan anlatır mısınız?

(68) Duymadım. (69) Onu sadece kitabından okudum. (70) Bizim Çerikler hiçbir zaman Çin'e kaçmamışlardır. (71) Çin'e kaçanlar şu şekilde kaçmışlar. (72) Başka bir sebeplerden dolayı kaçmışlar. (73) On altılı yıl değil, meselâ, Ruslardan kaçan vardı, öylesine. (74) Sovyetler döneminden, çeşitli (sebeplerden). (75) Meselâ benim akrabalarımdan iki nesil şimdi de var. (76) Birisininki, bazıları, geldi. (77) İki atanın çocukları son zamanlarda Sovyet hâkimiyetinden kaçmışlar. (78) Çünkü diğerleri Kızıl Terör başladığında kaçmışlardır. (79) Sonra Devrimden kaçtılar, Kazıbek da devrime katılmıştı. (80) Kazıbek da, gazel yazan Kazıbek de Çerik, Ak-Çubak uruğundan. (81) O da Ruslara tutuklanır, ondan devrimciler, şimdi Çerikler Ala-Buka ilçesinde, bu At-Başı ilindeki gibi çoktur. (82) Tokuz köyde. (83) Ak-Çubak boyu. (84) Onlar da isyandan kaçmışlardı. (85) Kalmaklar şey yaptığında bizim buradakilerin çoğu Özbekistan, Fergana oralara doğru şimdiki Ala-Buka, Çartak diye Özbekistan'ın sınırlarına kaçmışlar. (86) Kaçıp tekrar geri dönmüşlerdi. (87) Buradakiler ise çoktan yerleşmişler. (88) Her türlü sebeplerden dolayı gitmişler Kırgızlar. (89) Araştırdığımıza göre öyle, oradan gelirken geçidin öbür tarafındaki bir, iki köy Çerik, aşağıya inince bir, iki köy Çeriklerindir. (90) Böyle olmuş, gidemeyip orada (yerleşmişler) öyle olmuş. (91) Bir de Kara-Su ilçesinin Sabay köyünde var,

onlar Andijan'a hayvanları götürürken göç etmişler oradan. (92) Hayvanlarla, milleti buradan şey yaptıklarında, biz tüccardı Çerikler. (93) Bu Kızıl-Bel'den başlayıp Acıbek bahadır çıkmış. (94) O buradan başlayan kervanları Hotan'a kadar refakat etmiştir. (95) Askerleriyle beraber, Acıbek bahadır. (96) Öyle şeyler (birileri) var, tarihte. (97) Şimdi şöyle oluyor. (98) Kimin parası çoksa o kahraman. (99) Kahraman değilse de kahraman (yapıyorlar). (100) Sonra "Şu kahraman, bu kahraman." diyorlar. (101) Gerçek kahraman başkadır. (102) Öyle işte, herkes şey yapmaz. (103) Boylar da birbirleriyle karışmışlar. (104) Uygurdan evlatlık çocuklar var. (105) Şöyle böyle. (106) Çerikler arasında. (107) Tarim nehri var Çin'de. (108) Onun kenarında evvelki Manas, Caŋıl Mırza'nın halkı var ya, Kırgızların Noygut soyundan olanlar. (109) Bunun gibi soylar Uygurlarla karıştı. (110) Uygur diye. (111) Uygurlar sonradan ortaya çıktılar, Toguz Ögüz. (112) Uygur ile Kırgızın dili, dini ve siması benziyordu. (113) Sadece Çinliler "Kendi düşmanın kendi düşmanı ile yok et." prensibini kullanmışlardır. (114) "Parçalara bölüp yönet." diye Confucius'un şeyi var. (115) Ne kadar parçalara bölersen o kadar iyi yönetirsin. (116) Bizde Murat acının kitabı var. (117) Aslında kendisi bir Kumık. (118) Şey Kafkaslı Kırgızlar diyebiliriz. (119) Şu Karaçay, Kumık, Balkar diyenler, bizim Türklerden ve bize, özellikle Karaçaylar tam bizim gibi konuşurlar. (120) Hakaslar daha sonraki, yok Hakaslar Sibirya'da kalan son Kırgızlar. (121) Çinliler "Hegas" derlerdi ve daha sonra Hakas oldular. (122) Kırgızistan'da Narın ilinde esas olarak bu At-Başı ilçesinde üç soy yaşıyor. (123) Çerik yerli, sonra bu Moŋollar, Moŋollar(a) şu At-Başı'nın nehri ile Narın nehrinin ortasındaki yerler verilmişti. (124) Ayrı boluşluk, işte orası Moŋollara ait yer. (125) At-Başı'nın suyu kayalık vadiye giriyor ya, bu tarafta Kara-Koyun o taraftan geliyor ya, işte o ırmak Sarıbagışlara verilmişti fakat Pagraniç Çeriklerin. (126) Sarıbağışlara verilmesine rağmen Kızıl-Tuu köyü Azık, Sarıbağışlarla alakası yok.

(127) At-Başı'nın halkı ile ilgili anlatayım ilk önce. (128) Dıykan, Kara-Su, Kara-Buluŋ bu üçünde sadece Sarbagışlar yaşıyor. (129) Kızıl-Tuu, Azık, Pagraniç'te ise Kara Sakal adlı boy var, dörtten biri, Çeriklerin arasında. (130) Onlar Adıgine diye, Adigine, Tagay. (131) Şu anki cumhurbaşkanı Adıgine soyundandır. (132) Onlar Börü, Börü-Coru diyenler. (133) Onlardan gelen kişiler, bizim buraya taşındılar sonra bir toplantıda kara sakallılar kimler demişler. (134) İşte Kara Sakal soyu var. (135)

Pagraniç'ten başlayarak şu bizim Taldı-Suu suyun bu tarafı, Talı-Suu'ya kadar tamamen Çerikler, aralarında başka ufak tefek boylardan var Baasıs gibi. (136) Çok az sayıda, beş, on aile. (137) Çünkü Basıslar Suzak'ın etrafı, Calal-Abad etrafı. (138) Onlar ondan beri gelerek Kazarman'a dağılmışlar, Ak-Talaa'nın aşağı başı, şu Akımaliyeviç var ya, işte o Basıslardan geliyor. (139) Onun bu tarafında Çoro, Sayaklar var, Ak-Talaa'da, ondan bu tarafa gelirsek, şeyi anlatmayı bitireyim, bunlar hepsi Çerikler. (140) Sonra Ak-Muz, Ak-Moyun'da, Birlik'te de Çerikler var, bizim önceki, benim atalarımın, dedelerimin mezarları hepsi Ak-Mus'ta. (141) Daha sonraları yer verildiğinde bu tarafa göç etmişler. (142) Soylar ırmağı esas alarak paylaşmışlar yerleri. (143) Narın nehrine kadar. (144) Narın nehrinin diğer tarafında Tınımseyitler, şu İyri-Suu, Jdanov, Kuybuşev'de Tınımseyitler oturuyorlar. (145) Tımınseyitler de Bugunun bir kolu da. (146) Bugudan ayrı düşen Isık-Köllüler. (147) Daha sonra aşağı doğru gidince Sarbagışlar var, Caŋı-Talap, Uçkun, Kulanaklar'da da onlar oturuyor. (148) Ak Talaa'nın doğu tarafı hepsi şey Çoro, Çorolor derler, Şayakların içindeki. (149) Batı tarafı ise Basıslar. (150) Çünkü (onlar) Kögart üzerinden gelmişler. (151) Onların hepsi bize kadar dağıldılar. (152) Narın bölgesinin en önemli soyları onlar. (153) Cumgal ise süper Sayaklardır, hakiki Sayaklar. (154) Arasında çok az Çeriklerden de var. (155) Koçkor'da ise batı tarafında Sayaklar, doğu tarafında Sarıbagışlar (oturuyorlar) genel olarak. (156) Koçkor'da da bizim Çerikler var. (157) Kırk dokuz yılında öbür taraftan kaçıp gelenleri, devlet Mantış ile Kara Moynok diyenler, yeni akrabalar diye, onu şey burası izin vermemişti. (158) Onları diyorum. (159) Hayır, onları anlatıyorum bunlara, şaşırtma. (160) Mantış ile Kara Moynok'ta var, çoğu buraya göç ettiler. (161) Sonra Sarıbagış, Çeriklerin soy, hayır şaşırıyorum, kendi sıramı bozulur. (162) Çerik soyu, Özbekistan sınırında Örüktü boyu. (163) Ala-Buka'da sonra şu şeyde, ne derlerdi, Özgön'de var, ondan sonrası Çüy'deki soylardan ise, şey Sarıbagışlar var. (164) Çon Kemin, Kemin'de var.

Isık-Köl'de var mı?

(165) Isık-Köl'ün yukarı tarafı Bugu, Ak-Su tarafı Bugu, şu şeyden başlayıp Bökömbay'dan. (166) Sonra Bugu diğer taraf, bu taraf Buğudur, ortada, diğer tarafta

da marskoy[145] Sayak var. (167) Morskoy yani Isık-Köllü demektir. (168) Isık-Köllü Sayak, onlardan öbür taraf, Çolpon-Ata bunların tümü Sayaklar. (169) Sonra bu tarafı Toŋ ilçesi de, şeye kadar Bökömbay'a kadar Sayak, ondan sonra tekrar Bugular başlar. (170) At-Başı'da, Ceti-Ögüz'de Çerikler var. (171) Tilekmat ake diyorlar ya, o Çerik, Şalbay şimdi Tilekmat oldu ya. (172) Ceti-Ögüz'deki sonra Ceti-Ögüz adlı köy, Ceti-Ögüz kaplıcasının etrafında da Çerikler yaşıyor. (173) Onlar Tekes üzeri Isık-Köllüler ile beraber gelmiş olabilirler. (174) Çerik köyü var, iki Kalmak köyünün ortasında Çerik köyü var. (175) İşte Çerikler orada yaşıyorlar, Isık-Köl'de de oturuyorlar, Çerikler. (176) Isık-Köl'ün aşağı tarafında Ottuk, Ak-Ölöŋ diye (köyler) var ya. (177) Ortada Sayaklar, daha sonra Bökömbay'dan sonra Ak-Ölöŋ ve Ottuk bunlar Arık boyundan Bugular, Sayakbay Karalayev de (oradandır). (178) Diğer tarafı ise hepsi Sayaklar marskoy. (179) Çolpon-Ata tarafında hep Sayaklar yaşıyorlar, yukarı tarafı Tüp ilçesi Bugu'dan geliyor. (180) Bugu soyu, Bugular Isık-Köl ile Tekesi duymuşsunuzdur, eski Çin'deki, Tekes Bugunun yeridir. (181) Zamanında sınırları belirlerken rastgele paylaşılmış, soylar. (182) Bizim Çin'de epey topraklarımız var açıkçası. (183) Tekes'in aşağı tarafı şimdiki Ak-Çiyova, Kakşaal, Kaşkar (bunlar) Çerikler. (184) Kaşkar'ın etrafı ve aslında doğu tarafı Çeriklerin yeri. (185) Kaşkar'ın aşağı tarafı Uluçat, Erke-Tamga'a bağlı olan yerde Çoŋ Bagış soyu var Kırgızlarda. (186) Onlara ait. (187) Çüy'de ise mm Sarıbagış giriyor, daha sonra ortada Soltolor var.

Neden Moŋol adını almışlar? Moğollardan mı gelmişler?

(188) Hayır, bu şimdi şöyle, Moŋol da değil, farklı varyantlarını söylüyorlar. (189) Her birinin kendi araştırmalarına ve görüşlerine göre. (190) Cengiz Han Kırgızları işgal etti ya, Kırgızları, Orta Asya'yı işgal ettiğinde Çağatay'ı buraya ulus yapıp lider ilân etti, "Orta Asya'yı yönetirsin." diye. (191) O zamanlar Moğol soylarından gelip yerleşmişler, şey olmaya başladı. (192) Moğol soyları yönetir. (193) Fakat bizimle karışıp, kendi dilini bilmeden Türk halkı, Türk dilinde konuşanlar. (194) Meselâ bizim dilimiz Türkçe, Kırgız dili demiyorlar, "Türk dilinde söylüyor." diye.(195) Çünkü araştırmalar sonucu gerçek Türk dilinde konuşanlar Kırgızlardır. (196) Mahmut

[145] Morskoy- Isık-Köllü Sayak demektir.

Kaşgarlının kitabında da Kırgızlar gerçek Türkçe konuşurlar, dili başka diyoruz ya, onlar Özbeklerin değişmiş, Kırgızların değişmemiş. (197) Moğol farklı kelime, Moğolistan diye ayırmışlar burayı. (198) Moğolistan diye, tarihte kalmış, "Moğol" diye. (199) Onun versiyonu yok. (200) Moğolların ortaya çıktığına dair şey diyorlar, benim kendi araştırmalarıma göre onlar Çeriklerle her zaman beraber yaşamışlar. (201) Oş'a gittim, Kara-Kulca'ya ve bu tarafında Çerikler, diğer tarafında Moğollar yaşıyorlar. (202) Nedenini hâlâ çözemedim. (203) Beraber oturuyorlarmış. (204) Fakat onlar Moğolların soyundan değiller. (205) Nasıl dersem, bazıları diyorlar, Naal diye Tağay'ın kızı olan, Moŋol diye şeyi varmış, dor denen. (206) Sonra bu Kalmak Moğol dilinde konuşan birisi derler. (207) Onun şeyi ile evlendirmiş. (208) Bu şekilde Moŋol olmuşlar diyorlar. (209) Ama bakarsan öyle şeyler yok Kırgızlarda.

Koçkor'da daha çok hangi uruklar yaşıyor?

(210) Koçkor'da Sarıbagış, aşağı tarafında Sayaklar var. (211) Aslında Sarıbagış Koçkor'da. (212) Koçkor ve Kemin Sarıbagışların toprağı.

Narın bölgesinde daha çok hangi soy yaşıyor?

(213) Daha çok sayıda yaşayan soy bence Sayaklar. (214) Narın bölgesinde super Sayaklar yaşıyor, Koçkor komple Sayaklar. (215) Yüzde doksanı. (216) Dedim ya Ak-Talaa ilçesinde Çorolor yaşıyorlar.

At-Başı, Koçkor, Narın bölgelerinde cenaze törenlerinde farklılıklar var mı?

(217) Farklılıkları yok gibi, benziyor. (218) Fakat bazı farklılıkları var. (219) Bazı ırım-cırımda ve içinde de. (220) Mezarı kazma ve defnetme işleri benziyor. (221) Birbirine benziyor. (222) Koyunu kemiklerini ayırmada, bölmede azıcık farklılıklar var. (223) İster istemez bir soy da, bazı kelimelerde farklılıklar olabilir. (224) Meselâ, benim eşim Sarba, onların bazı kelimeleri faklı, bizde de farklı. (225) Meselâ "taştek" (leğen) diyoruz biz. (226) Bizde işte o taziği (leğeni). (227) Çeriklerin tümü "taştek" diyoruz. (228) Ben soruşturdum, "apköç" var, su taşırken omuzlara konulan eğri sırık şey var ya. (229) Onu hiç kimse söylemez. (230) Biz apköç diyoruz, Uygurlar "apköş" diyorlar, ben Ala-Bukalılara sordum. (231) Onlarda bizim gibi dilin unutmamışlar. (232) Her bir yerde kendilerinin şeyi var. (233) Mesela, Kazakistan'da, Talas'ta

Kazakistan'ın etkisinden dolayı bazı kelimeler karışmış. (234) Oş'ta ise Özbeklerle. (235) Bizde is Uygurlarla şey olanlar var. (236) Babam çok iyi bilirdi. (237) Soyunu araştırırdı, fakat kimse kayda almadı. (238) İlkokul üç mezunu. (239) Arapça, üçüncü sınıfı bitirmiş öz babam. (240) Üçüncü sınıfı bitirip Kiril alfabesini, çarpma ve bölmeyi bilirdi. (241) Çok zeki bir adamdı. (242) Sonra insanların, ben size de anlatayım, zengin hakkında, şeyler hakkında da var. (243) "Ata bay ismi nerden gelmiş?" dediğinde, "maddi zenginliğiyle bilinmemiş." (244) "Oğlum zekiydi." diye. (245) "Kafası zengine, zengin." derlerdi. (246) Şimdi ise "Kafası çalışıyor." diye entelektüel açıdan zengin birisi demektir. (247) İşte o insanlar, milleti yönetip şu dedemi dedim ya, eğer akılsız olsaydı "Sarıbagışı içeri almayacağız." diye karışıklık çıkarırdı. (248) Herkese yeterli kadar yer var, bizim At-Başı'nın yeri Kırgızistan'ın yüzde onunu kaplıyor. (249) Kırgızistan yüz doksan sekiz bin ise At-Başı ili on dokuz bin bir şey yapıyor. (250) Kırgızistan'ın yüzde onunu kaplıyor ve en büyük bölge olarak geçiyor. (251) Alan epey büyüktür. (252) O da: "Herkese yetecek." demiş. (253) Kıskançlık yoktu onda. (254) Diplomat birisiydi. (255) Diğerleri ile münakaşa ettirtmiyor, herkesin (sorununu) şeyi çözmüş. (256) Bazıları, kendilerini çokbilmiş sananlara kendilerine, hiç aldırış etmemiştir. (257) Aklını kullanarak davranmıştır. (258) O yüzden bu adam tarihte ün yapmıştır. (259) Bazıları kendi şeylerimizi överiz, "bu kahramandı, şunu yaptı, biz şöyle yaptık" diye.

Özlü sözler bilir misiniz?

(260) Özlü sözler şunlar da, meselâ özlü kelimeleri prensip tutarak halka yok demek gibi. (261) Nasıl dersem, yani her şeye yetişir. (262) "Onun yerine barış içinde yaşayalım" diye. (263) Ne kadar barış içinde yaşarsak, soy savaşlardan kahraman olanları ben sevmem. (264) Meselâ "Çerik Sarıbagışı yağmaladı." gibi diyenleri. (265) Aslında bu kahramanlık değil. (266) Çünkü araştırmalara göre her dört yüz senede, savaştan dolayı Kırgızlar iki kat azalıyordu. (267) Bunun en önemlisi iç ara çatışmada ölürlerdi. (268) Bir de Çinliler bizim şeyimizi biliyorlardı. (269) Bizim kıskançlığımızı, ben anlatıyorum ya, iki yüzüncü sayfada var ve orada her şey yazılmış. (270) Bizim işte söylemiş, tek Kırgız değil, diğer akrabalar. (271) Bunlarda kıskançlık onlar bunlar. (272) "Kıskançlık ananın memesinden, göbeğinden gelir." derler. (273) Çünkü öyle terbiye verirler. (274) Sonra demirin paslanması gibi çıkmaz

olur. (275) Bizim bu şeyimizi, bizim huyumuzu, suyumuzu Çinliler bilmiş ve ona göre bizi bölmeye başlamıştır. (276) Bölmüş derken nasıl bölmüş, ilk prensip, "biz Uygurları ezdik" diyoruz ya. (277) Şu anda "Uygurlara eziyet ediyorlarmış" diye seviniyoruz. (278) Böyle dememiz yanlış, çünkü kendi akrabamızı kıskanıyorsun meselâ. (279) Asan'ı Üsön kıskanıyor. (280) Asan ile Üsön, Asan büyüğü ise Üsön ise küçüğü. (281) Çinliler şöyle prensiple yapmışlar, meselâ Tsin İmparatorluğu'nu çıkartır her hangi şeyleri şey yapıp benim araştırmalarıma göre bir şeyler düşünürler, "Sen burasını yönet, sen şurayı." diye Asan'a büyüğüne albaylığı diğerine ise binbaşı rütbesini verir. (282) Sonra (onları) birbirine karşı koymaya başlar. (283) "Sen şöyle yaptın." diye. (284) Sonra ikisi birbiriyle savaşır, Çinliler rahat yaşarlar. (285) O yüzden bizden ilk, Murat Hacı'nın kitabında var, bizden korkarak saldırmış diyor büyük Çin seddini. (286) O şöyle çözümlemiş: "Çinliler burada yaşamaktansa onlarla yaşamak daha iyi" diye kaçmaya başladıklarında (bu duvarı) kurmuşlar. (287) Çünkü o zamanlar iyiydi. (288) Hayat bizde. (289) Özlü sözler çoktur. (290) Yedi ata ile ilgili anlatayım. (291) Babam derdi, yedi atayı, yedi ata şey da. (292) Yedi atayı, Kırgızlar genetiği iyi anlamışlar. (293) Yedi atadan sonra sekizinci ataya geçince birbirleriyle kız alıp verişmişlerdir, akraba olmuşlar. (294) Çünkü Biyolojide, genetikte de böyledir. (295) Genetik bozulur. (296) Birincisi bundan dolayı, ikincisi ise, Kırgızlar bir göçmen halk olduğundan meselâ akrabalarımız savaşta şey yaparsa bu köyü ele geçirirse bu çadır bu tarafa diğer çadır öbür tarafa kaçar. (297) Kendi yedi atanı bilirsen ileride dünürlükte sıkıntı yaşamazsın. (298) O yüzden yedi atayı bilmişler. (299) "Bu ayrımcılık yapmak için değil." demişti babam. (300) Bu işte bilmek için idi. (301) Şimdiki uyanıklar milletvekili olmak için veya cumhurbaşkanı olmak her şeyi yapıyorlar. (302) Biz ayrımcılık yapmak konusunda iyiyiz. (303) "Yedi atayı" öyle demiş. (304) Benim dedem "takır baş" (saçı olmayana denilir) idi. (305) Tek çocuğu olmuştu. (306) Ben Takırbaşev dediğimde herkes kahkaha gülüyorlar, bazıları. (307) "Takır baş farklı manada" derdi babam. (308) Altmış yaşında dedesinin kızın evlatlık etmiş ve o zaman çocuk sahibi olmuş. (309) Büyük dedem. (310) Aslında takır baş, "saçı olmayan" demektir. (311) "Akıllı olsun" diye. (312) Saçı yok manada ve kendisi zengin birisiymiş. (313) Buradaki dedemiz. (314) Halkın karnını doyururmuş, "Karnın açsa Kalıgul'a git." diye. (315) Övünmek gibi olmasın ama iyi insanlarmış ve halka yardım etmiş. (316) "Karnın açsa Kalığul'a git." diye, Kalıgul carma diye birisi

varmış. (317) Yazın koyunların yavrulama döneminde karnı acıkınca, herkes Ak-Muz'un bu tarafına gidip tarlada koyularını yavrulatmış. (318) Herkes (ona) gitmiş, sonbaharda kendisi seçip iriklerini[146] hepsini keser dondururdu. (319) Yazın erimeye başladığında iyice kaynatarak kavut katarmış, arpa, millet gelir, fakir fukaranın hepsi sevinerek gelir onda karınlarını doyururlarmış. (320) O yüzden milletin karnını doyurup demişler. (321) Dört yıl Kaşkar'da eğitim almış. (322) Aslında Çerikler eğitimlidir. (323) Kaşkar'da o zamanlarda Uygur mollaları çok eğitimliymiş, bizde mollalar. (324) Orada dört yıl eğitim almış ve "yalnız oğlum" diye okuluna son vermiş. (325) Takırbaş sürekli kitap okurmuş. (326) Hayatı boyunca mal mülkte gözü olmamış. (327) "Çünkü zenginlik insanı bozar." dermiş. (328) Hayvanlarını kalmış azar azar, ona akrabaları bakmış, altın, gümüşleri de varmış. (329) "Mal mülk insani bozar" diye, "tek oğlum" var diye oralarda bir yere servetini hiç kimseye göstermeden ardıç ağaçların dibine gömdürmüş diyorlar. (330) "Lazım değil" diye. (331) Onun yaptıklarından ben gurur duyuyorum.

[146] İrik-İğdış edilmiş üç yaş ve üzerindeki koyun.

Resim 27

Adı: Cumakül
Soyadı: Döölötbakova
Doğum Tarihi:1936
Doğum Yeri: At-Başı/Özgörüş.
Soyu (Uruu) Moğoldar
Egitim Durumu: 8.sınıf
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yeri: At- Başı
Derlemenin Yapıldığı Yer: At Başı
Derlemenin Yapıldığı Tarih: 06 Temmuz 2018

N.K:12

(1) Ösümbü, ösüm ösḫörüştün, aytıv‿atpadım belė, oşól ayíldın, oşó menĭn atamdardın uluˈ ɤısí‿volçúmuːn. (2) Eː, anan baːrdıɤı‿le ɤaytış bolŭp ḫetti:, mınaḫey men delė qaraçí, sėksėn üçkö çíqqanŋgɐ çėyin bir tuːɤandarım 'bar‿volçú, daɤı‿le ḇar, deg̱endey. (3) Anan asírınçá uşú ös sėmiyam men ösümçö‿le cáşáv‿atam. (4) Büt bardıɤı. (5) Eː tig̱i ɤuda‿sö:g̱üm baːr, geliŋ-qısím baːr deg̱endey, cėrg̱e‿cė:g̱im, ayíl‿apam bar, turmuşúm ıras‿elė, cáman delė‿mes.

Koşunalar menen katışasıŋarbı?

(6) Apėy ayăvay ɤatışám, tim‿ėleçi, çáy‿ĭçişėvis, ıntımaɤız 'bar. (7) Toy‿poyɤo‿varavıs. (8) Racávıs bar deg̱endey. (9) Tatınaqay‿lemin, oşó. (10) Apa,

apa‿le dep turat, men apa deg̲ende çúrqav‿ele b̲ara‿ɤalam. (11) Anan avışqa b̲ara alb̲ayt, ustuqanĭn ap‿kelĭp berem.

Caş keziŋizde emne işter casaçu eleŋiz?

(12) Ay men cáş k̦esimde, emne dˀev‿aytsám bolot, şírdaq şírçúmun, cásáçúmuʌn. (13) Alarım bar volçú, ar‿vir ɤısdarıma şírdaqtarımdı verdim. (14) Anaŋ k̦iyin k̦iyin anan, emnĕ dev‿aytsám bolot. (15) Ar‿g̲im ös şártı meˑnˀ boldu anan, cáşóˑsú baldar, ösüp k̦etti, önüp k̦etti deg̲endey‿lė. (16) Cáh̦şí‿le, ıras elemin. (17) Oşó turmuştarıvıs ıras, cáh̦şí, cáman‿emes.

Ogorodko emne aydaysıŋar?

(18) Oy, ɤoquy günüg̲ö‿le tıtıv‿atam men, qartüşkö aydayvıs, sávís aydayvıs, anan piyas aydayvıs, piyas çíqpayt. (19) Aɤorŏd sóɤorŏd bar oşó menˀen‿lė arak̦ettenem. (20) Anan nevĕrelerim bar, alardı cėtelev‿alıp, cürü cürü, gelė‿g̲oy, bara‿ɤoy deg̲en‿le, uşúnday‿lė.

Kış kündörü kanday ötöt?

(21) Ay i deçi, qış k̦ündörü paravoy deg̲en bolvoduvu. (22) Anan erteden geçke ot güyŭp turat, gelin erte tursá al cáɤıp qoyŏt, turb̲asá men cáɤıp qoyŏm. (23) Cá k̦i̯çü uːlumdun töʌrt balasí‿var, e̯k̦ö sutudent, e̯kö qolumda, anan oşól oşó‿meːn cáşáv‿atam.

Toylorɤo barasıŋarda ee?

(24) Oy, oy, oy toydon g̲ol boşóvoyt aylanayín. (25) Oy pėnsiya alam, cėtpey‿ɤalat. (26) Çíndıɤında elėçi, aɤa‿buɤa desė‿lė, mına, gömür tüşŭrüş k̦erek, otŭn alış k̦erek, eː, anın barı bar da barı.

Emne toylor bolup atat? Murunkuğa karaɤanda, azır kanday ötöt? Cáŋı nerse barbı?

(27) Ay iː deçi, emiçi, aş ķöp bolsó ʏaːda g̲öp deg̲endey. (28) Muruŋqu uvaqtarda bir b̲aştıq götörüv‿ele b̲arçívís, emi aylánayín pak̲et tolmoyunçá bar‿alvayvıs. (29) Anı andan˺ daʏı ķanvert deg̲en bir balyaː‿var. (30) Toltura, mına uşúndan bir̆ine birin sálıv‿elė çíndıʏında‿lė, cėtpey da ʏalat çíndıʏında, tig̲i aqçávısçí. (31) Mına ab̲ışqa e̬kövüsdükü cėtet. (32) On, om‿beş miŋ deg̲endey, oşól aydın ayaʏı, çíndıʏındaçí qalp aytqan˺ menen bolovu, anan oşól, uşúnday‿lė oşó‿meːn cürövüs. (33) Anan barış ķerek, geliş ķerek. (34) Aʏa 'da b̲arış kerek, aʏa da ķeliş ķerek deg̲endey.

Katışış kerek e?

(35) Anan emne, anan emne, men da g̲elin alam, men da ʏıs berem, a da ʏıs beret. (36) Al‿paravıs, alp‿kelevis deg̲endey.

Bu caktarda emne degen ayıldar bar?

(37) Cóq, cóq uşú bisd˺in göçö misál‿çün cóq, eşteke cóq, işker mınday emetken. (38) Mınday bisd̬in artıvısd̬a cig̲it bar, qol önör menen cásaʏan, cóq, cóq, al tig̲i cíʏaç usta, mına bisd˺in artıvısd̬a. (39) Andan başqa bisd̬in ayílda anday cóq. (40) Ar‿g̲imivis‿le ös üyüb̲üsd̬ö‿le dıpıldav‿atavıs deg̲ele.

Kün attarın kantip aytasıŋar?

(41) Cóq birinçi, ekinçi̬ üçünçü g̲ün. (42) Cúma, işėmbi, anı̆ tolŭq bilevis.

Bilgen comoktoruŋuz barbı, ce mınday anekdottoruŋar.

(43) Amėy ʏoquy. (44) Emne desėm bolŏt, eː baldarım oːrup‿sóːrup qalʏanda emdeym, alastaym, anan tamaq-tumaq oˑruʏan teːtiyaqtaʏı baldarım da g̲elet. (45) Tig̲i tamaʏımdı ırımdap qoyçú, eː anan tamaʏımdı götörŭp qoyçú dep. (46) Anan ançá‿mĭnçá tig̲i nemem bar ösümdün, şíʏım. (47) Anan tamaʏın götörüp qoy tü-tü-tü, av-av dep qoysóm ösüvüsd̬ün baldarım ayıʏĭp qalat, turŭp ķetet. (48) Anan söːl çíqqaŋg̲ʁ uşúnday menĭn ırımım bar.

Sööl çıkkanda emne kılıp ketiresiz?

(49) Sö:l çíqqaŋgɐ, menĭn ösümdün tigi duvˀam bar. (50) Dua aytam, mınday cip baylaym. (51) İ:, oşól cip menen ar˯vir tigi sö:ldü duva˯ʏılĭp anan oşó menen baylaym. (52) Belim bar da, duva˯ʏılıv˯anan, orov˯orov anan başí ķözdön tegeretip, tegeretiv˯anan oşó ʏırq küŋgö çeyin dep, oşó˯me:n ar bir cérge ösümdün emem boyunçá gö:mp qoyŏm. (53) Oşóndoŋ giyi:n anan ķö:p ķöp tigi sö:ldü ayíqtırdım. (54) Giyin tim˯eleçi tigi 'uşúnçá apa dep ķelgen ķündör ḅoldu.

Duaŋızdı aytıp bere alasızbı?

(55) Aytpaym. (56) Bolḅoyt, bolḅoyt, içimde da. (57) İçimen uşúndayím 'bar. (58) E:, anan tamaq ķötöröm.

Tamak kötöröm degen kanday?

(59) E:, oşó, oşó. (60) Anan ösüm elė, cáman cálpayˀʏan gempirmin. (61) Irımĭm oşól andan başqa emne dev˯aytayín emi.

Canaʏında töröbögön ayaldardı ırım kıla alasıŋanrbı?

(62) Cóq, cóq, cóq. (63) Aʏa duvam cˀète alvayt. (64) Anı ʏalp˯elė birönŭn uvalĭna˯ʏalĭp emne˯geregi˯var. (65) Ķeregi cóq. (66) Anan qa:lomdu aytam. (67) Tilegimdi aytam, ömürŭŋ ber, töröp ķet tigi˯ḅu dep. (68) Ay berki eşikti cá:p qoyçú.

Emne ır bilesiz? Caş keziŋizde ırdap cürgön ırlarıŋızdan ırdap bere alasızbı?

(69) Ame:y ʏoquy. (70) Oşónŭn barın ayt... ėstey˯alvaym go.

(71) Emnĕ dev˯aytasám ḅolot ay abışqa emi, atanı ʏatı gün ay, i:, sónun ırlarım bar ele.

Bul cakta askerge uzatuu bolup turabı?

(72) Menĭn baldarım delė evaʏ˯elė usátıp ķetken anan giyin ar˯gim ösḍörü˯me:n ösḍörü ḅolot qo. (73) Anan bilveym, oşó.

Beşikke saluu degenge bardıŋızbı? Kiçinekey balanı beşikke saldıŋızbı?

(74) Bar, bar, qoytur birtike estep ⱪettim.

(75) Çóːqusú b̲iyik mus tördöːn,

çóyuluv‿uçqan quş ⱪördüːm.

(76) Çóyulɤan gelin meːn elėːm,

çóŋ ene da b̲olupösⱪördüːm.

(77) Qayqısí b̲iyik ay mus tördöːn,

qayqıv‿elė uçqan quş ⱪörg̲öːm.

(78) Qayrattuː gelin meːn‿elėm,

men bek da b̲olupösⱪörg̲öm.

(79) Uşúnday otur, uşúndaːy,

Uçásıíŋ a toːnun quşúndaːy.

(80) Qayír‿elė b̲olup art cáɤı,

qısd̲arım, qarısám‿ele bolsún... dep qoyoyunbu, i daɤı.

(81) Qoquy, ⱪörkömdüː‿lė bisd̲in at‿başíː,

kök tireg̲en asqasíː,

telėg̲eyi teptег̲iz ay,

cėrcėmişten a başqasí. (82) Boldu da anan emi.

Emi canaɤı beşikke salɤandı aytıp berbeysizbi?

(83) Çáqırat, taptaqır‿le çáqırat. (84) Ay birinçiçi, beşikti cáşayvıs. (85) Ⱪövünçö arçá‿b̲eşik. (86) Anan emi arçá‿b̲eşig̲i cóɤ‿elė, ustalardın beşig̲i. (87) Anan olpoɤu

sálĭnaːt. (88) Eː, anan töşöktör sálĭnaːt. (89) Attarívı. (90) Tiɡi beşiktin sálıŋɡɐnda ösününˀ emesi da, tiɡi, cúˈrqanı, andaŋ giyin anan ɻköp sálĭnat, qalıŋ, cásd̥ıɤı sálĭnat. (91) Eː emenĭ̯n arˌɤay cėrine tiɡi, kültüktŭ̯n eki cáɤına tört beş deɡen tiɡi nemesi sálĭnat. (92) Emesi b̥ar da, tiɡi çüpüröktörü. (93) Eː, súˌvolŭp qalb̥asˌçün. (94) İː, aylanayín quday, asír çüpürök ɻköp da. (95) Anan baːrdıɤın bolɤonŭn cásáyvıs. (96) ɻkültükkö sálavıs. (97) ɻkültüktŭ̯n üstünö tiɡi eme sálĭnat, tiɡi çümök. (98) Erkek balanĭ̆qı b̥aşqa, qısd̥ıqı b̥aşqa. (99) B̥aşqa, b̥aşqa, erkektiki mınday emesiˌvolot tiɡi, ösünçö, qısd̥ıqı ösünçö. (100) Al sálĭnat, anıqı sálĭnat. (101) Aˈn cásd̥ıɤı, b̥aːrdıɤıˌvar. (102) Büt̯ˌelė büt. (103) Timˌelė uqmuştay ɤıyín da asírçí. (104) Anan tiɡi üstŭ̯nö cúrqan cávılat. (105) Mmm, şėyşėp cávılat, anın üstˀŭ̯nö anan tiɡi, eme b̥olɤondoçú, tiɡi bayaɤı. (106) Büt̯köndöŋ giyin anan ɤırq töşök dep qoyŏt, eː anan anĭ̆n üstŭ̯nö, emnĕ dep qoysóm, baya cüɡündürdün üstŭ̯nö, cüɡündürövüs da, cúːrqan cávılat. (107) Müşök şüşök cávılat. (108) Uyqusú ɡöp bolsún, ençilüˌvolsúːn mm dep ilɡerki uşúndayˌvolçú. (109) Uşúnday emĭ̯ anısí cóɤˌelė, üstüŋküsün cáppayˌlė, tiɡi az̥ír, tatĭ̆naqayˌlė, pilėtˌsilėt b̥irdemke cáːp qoyuvˌatpayvız̥vı. (110) Murun oşóndoyˌvolçú, qap cápçúvus qap. (111) Müşök cápçú, uyqusú uşúˌmenen toltŭraˌvolsún dep. (112) Qurcúndun üstünö uyqusú ɡöp bolsún dep. (113) Cávulçú, an emkiler bilvey müşök emneˌkenin, qurcún emneˌkenin bilveyˌdelė qalvadıŋarvı. (114) Aːn oşól uşúnday ırımdar oşóndoyˌvolçú. (115) Anan çükö ökçöçüvüs. (116) Çükönüçü tiɡi, oŋ, sol ɤılĭ̆p törttön törttön, çükönü mintip tiɡi, beşikte mınday ökçöyt, oŋ, oŋ sól, sól. (117) Anan oşól, oŋ, sól tiɡi ɻkültŭ̯kö tüşŏ̯t iː. (118) Aːn oŋ boldu, sól b̥oldu devˌanan ırım uşúnday b̥olçú. (119) Aytılát tilek deɡen, uşúˌveşikten gögör, uşúˌb̥eşikten tiɡi 'ös, 'ön. (120) Qıs bolsó, baqtıluˌvol, erkek bolsó ömürlüːˌvol dep. (121) Eː, uşúl b̥eşik menen çóŋoy devˌanan betinen beş öːp, anan síla/p, baya gempirler oşėntip. (122) Taqayˌlė cüröm men. (123) Oşėntevis anan oŋ, oŋ dep, sól, sól dep tiɡi çükölör tüşŏ̯t tiɡi gültükö tüşŏ̯t.

(124) Bıçáq, tiɡi_bu ba:rdıʏı ırım círım bar da. (125) Anan oşèntiv_anan bölöp, anan balanĭ betiněn ö:p anan, gelĭnderdi cüɡündürɡöndö anan, emevisḍi aytavıs da, qa:lovusḍu. (126) Ömürlü_vol baqtılu_vol, er-ásámat bol, el_ʏorʏo, cèr ʏorʏo dep. (127) Qıs bolsó baqtılu_vol, ömürlü_vol, barʏan cèriŋen bar ta:p, altındarım dev_anan betinen ö:p uşintevis, anan emne_ʏılavıs anan.

Anan silerdi ıraazı kılıp emne beret?

(128) Ay tiɡi, oşóndoçú, baya beşike sálʏanda, qolŭvusqa_lè có:luq baylayt. (129) Cóq qoluvusʏa baylap qoyot. (130) Oşó bis bölöp berevis. (131) Bis bölöp berevis. (132) Anan bölöp berĭp ba:rın cápqandaŋ giyin ɻelindi çíqıravıs. (133) Anan ɻelin ɻelet anan, ɻelindi, beşikti maylap, anan eşikke çíʏĭp, qayra üç tiyaqa cüɡünüp anan, ba:rıvısḍan bata alĭp çíʏıp ɻetet.

Tigi şaarʏa barıp turasıŋarbı?

(134) Şá:rʏa varam, ɻölɡö_varam, ɻöldö hısím bar. (135) Cánaʏı al ɻöldöɡü hısím deɡen barĭp ɻeliv_atavıs. (136) Alar da ɻelĭp turat deɡendey, baḳuvayĭm, anan biyaqta ʏısím bar, barsám ɻelveym, ɻelsèm genen deɡendey.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Kendim mi, kendim Özgörüş'ün dediğim gibi, bu köydeki babamın en büyük kızıydım. (2) Herkes rahmetli oldu, bak ben bile seksen üç yaşıma kadar kardeşlerim vardı ve şimdi de var. (3) Şimdi ise ailemle beraber yaşıyorum. (4) Herkes. (5) Dünürlerim var, gelinim, kızlarım var, akrabalarım var, hayatımız iyi çok şükür.

Komşularla aranız nasıl?

(6) Komşularımla aram çok iyi, çaya gelirler. (7) Düğünlere gideriz. (8) Komşularla gün yaparız. (9) İyiyim. (10) Sürekli anne, anne diye davet ederler, (bense) koşarak giderim. (11) Kocam gidemez ve onun ustukanını ben getirir veririm.

Gençliğinizde ne işler yaptınız?

(12) Gençliğimde ne dersem, şırdak yapardım. (13) Onlar vardı, kızlarıma birer şırdak verdim. (14) Daha sonra başka ne diyeyim? (15) Herkes kendi hayatıyla, çocuklarımın büyüdüler. (16) Şükür, iyiyim. (17) Hayatımız iyi, kötü değil.

Bostana neleri ektiniz?

(18) Her gün uğraşıyorum ben, patates ekeriz, havuç ekeriz, sonra soğan ekiyoruz, soğan yetişmiyor. (19) Bahçe işleriyle uğraşırım. (20)Torunlarım var ve onlarla ilgileniyorum.

Kış günleri nasıl geçer?

(21) Artık kalorifer var. (22) Sabahtan akşama kadar yanıyor, gelin erken kalkarsa o yakıyor, kalkmazsa ben yakıyorum. (23) Küçük oğlumun dört çocuğu var, ikisi üniversite öğrencisi, ikisi bizimle, o şekilde yaşıyoruz.

Düğünlere gidiyor musunuz?

(24) Düğün dernek çok. (25) Emeklilik maaşı alıyorum ve o da yetmiyor. (26) Gerçeği bir ona bir buna, hem kömür almamız gerek.

Ne gibi düğünler oluyor? Eskiye göre şimdi nasıl? Yenilikler var mı?

(27) "Düğün dernek çoksa merasim çok." dedikleri gibi. (28) Eskiden bir poşetle giderdik, şimdi ise poşeti doldurmadan gidemezsin. (29) Bir de zarf denen belâ var.

(30) Çok, bir oraya bir buraya, açıkçası para yetmiyor. (31) Kocam ikimizin yetiyor. (32) On, on beş bin, ay sonu ve yalan söylemeyim böyle işte. (33) Gitmek lazım, gelmeleri lazım. (34) Ona da gitmek var, ona da gitmek lazım.

Görüşmek lazım değil mi?

(35) Tabi ki, ben de gelin alırım, ben de kız veriri, o da kız verir. (36) Getiririz, götürürüz.

Buralarda hangi köyler var?

(37) Hayır hayır, mesela şu bizim sokak, bir şey yok, işçi şey yapan. (38) Bizim alt sokakta bir delikanlı var, el sanatları ile uğraşan, o marangoz, bizim bu aşağı tarafta oturuyor. (39) Bizim köyde onun dışında başka yok. (40) Hepimiz kendi işlerimizle meşgulüz.

Haftanın günlerini sayabilir misiniz?

(41) Hayır, birinci, ikinci gün. (42) Cuma, cumartesi, bunları tam biliyoruz.

Bildiğiniz masal veya fıkralar var mı?

(43) Hadi ya. (44) Nasıl dersem, çocuklarım hastalandığında onları üfürükçü ilaçlarla tedavi ederim, ardıç dumanıyla tütsülerim, boğazları ağrıyan çocuklarım da gelir. (45) "Boğazımı tedavi eder misin?" diye gelirler. (46) Kendimin ufak tefek şeylerim var, yeteneğim. (47) Sonra boğazına "tfu-tfu-tfu, av-av" diye kendi tedavimi yaparım, bizim çocuklar iyileşiyorlar. (48) Bir de siğilleri de tedavi ederim.

Siğili nasıl tedavi ediyorsunuz?

(49) Siğile karşı benim kendi duam var. (50) Dua okurum, ip bağlarım. (51) Duamı okurum ve onu iple bağlarım. (52) Dua okuyup iple sararım, sonra başının üstünde gezdirip, kırk güne kadar, sonra kendi şeyime göre toprağa gömerim. (53) Ondan sonra bir sürü siğil tedavi ettim. (54) Sonra bana "apa" diye gelenler çok oldu.

Dualarınızı söyler misiniz?

(55) Söylemem. (56) Olmaz, olmaz, onu sadece ben bilirim. (57) İçinden söylerim, böyle şeyim var benim. (58) Bir de tamak kötöröm[147].

Tamak kötörüü nasıl?

(59) Öyle, öyle. (60) Kendim, işte yaşlandım. (61) Irımım böyle, onun dışında başka ne diyeyim?

Çocuk sahibi olamayan kadınlara ne gibi tedavi uyguluyorsunuz?

(62) Hayır, hayır, hayır. (63) On benim duam yeterli değil. (64) Onun için vebalini almak istemem. (65) Gerek yok. (66) Dileklerimi söylerim. (67) Dileğimi söylerim: "Ömrün uzun olsun, çocuk sahibi ol." diye. (68) O kapıyı kapatır mısın?

Türkü biliyor musunuz? Gençliğinizde söylediğiniz türküler var mı?

(69) Aman. (70) Hepsini hatırlayamam ki. (71) Nasıl dersem beyim, çok güzel türküler vardı.

Burada asker uğurlaması var mı?

(72) Benim çocuklarım çoktan askerliğini yaptı ve burada artık herkes kendi aralarında yapıyorlar. (73) Başka bilmiyorum.

Çocuğu beşiğe yatırma geleneğinde bulundunuz mu? Küçük bebeği beşiğe yatırdınız mı?

(74) Var, var, dur bir şey aklıma geldi.

(75) Zirvesi yüksek buzlu dağda, yavaşça uçan kuş gördüm.

(76) Nazlı gelin idim ben, artık bir nene oldum, değiştim.

(77) Çukuru derin buzlu dağda, yavaşça uçan kuş gördüm.

(78) Sabırlı gelin idim ben,…. değiştim.

(79) Böyle otur, böyle, uçuyorsun dağ kuşu gibi.

[147] Tamak kötörüü/-apapta- es. (sahte tabipler usuliyle) boğazdaki şişi tedavi etmek. K.K. Yudahin, **a.g.e.**, C.1., s.37.

(80) Sonu hayırlı olsun, kızlarım, yaşlanırsam… diyeyim, daha.

(81) Aman, çok güzeldir bizim At-Başı, çok yüksektir kayası,

Kusursuz hey, meyve sebzeden başkası. (82) Yeter da.

Çocuğu beşiğe yatırma geleneğinden bahseder misiniz?

(83) Çağırırlar. (84) Önce beşik yapılır. (85) Daha çok ardıç ağacından beşik yaparlar. (86) Ardıç ağacından değil ustaların diğer beşiği da var. (87) Sonra olpok'u[148] döşeriz. (88) Sonra döşeği koyarız. (89) İsimleri mi? (90) Beşiğin kendi şeyi var, döşeği, sonra yastığı koyulur. (91) Sonra kültük'ün[149] iki tarafına dört beş tane şeyi koyulur. (92) Şeyleri var da, bezleri. (93) Islanmaması için. (94) Allah'a şükür şimdi bez çoktur. (95) Hepsini yaparız. (96) Kültük'e koyarız. (97) Kültük'ün üstüne şey koyulur, çümök[150]. (98) Erkek çocuğu için farklı, kız çocuğu için farklı. (99) Farklı, farklı, erkek çocuğun böyle olur, ayrı, kız çocuğun ayrı olur. (100) Onu yerleştiririz. (101) Yastığı her şeyi var. (102) Hepsi. (103) Müthiş oluyor şimdi (bunlar). (104) Üstüne yorgan örtülür. (105) Onun üzerine çarşaf serilir, onun üstüne şey olduğunda şey. (106) Bittikten sonra kırk döşek diyorlar, üstüne nasıl dersem, (annesi elinde beşikle) eğilir, yorgan örtülür. (107) Çuval örtülür. (108) İyi (bol) uyusun, zengin olsun diye eskiden dualar ederdi. (109) Böyle işte, artık onlar yok, üstüne sadece hazır battaniye örterler. (110) Eskiden öyleydi, çuval öterlerdi. (111) Çuval örterlerdi, uykusu çuval dolu çok olsun diye. (112) Heybenin üzerinde uykusu çok olsun diye. (113) Şimdikiler çuvalın, heybenin ne olduğunu artık bilmiyorlar. (114) Böyle işte bunun gibi adetlerimiz var. (115) Sonra âşık kemiğini ökçeriz[151]. (116) Âşık kemiğini yani, dört kere sağ, sol yaparak, aşık kemiğini şöyle, beşikte şöyle ökçerler, sağ, sağ, sol, sol. (117) İşte sağ sol ve şey kültüğe düşer. (118) Sağ oldu, sol oldu diye ritüeli yapılırdı. (119) Dilekler söylenir: "Şu beşikte büyü, yolun açık olsun." diye. (120) Kız ise "Mutlu ol, erkek ise ömürlü olsun." diye dua ederiz. (121) Beşikle beraber büyü derler ve yanağından beş

[148] Olpok- Şilte, çocuk beşiğine serilen ve koyunyünü ile doldurulmuş olan küçük şilte. K. K. Yudahin. **a.g.e.,** Cilt 2, s. 590.
[149] Kültük-Pisliklerin akması için çocuk beşiğinin altına konulan teneke, kutu, çömlek yahut bir parça keçe gibi şey. K. K. Yudahin. **a.g.e.,** Cilt 2, s.536.
[150] Çümök/şimek-Sübek, bazı yerlerde beşikteki çocukların bacakları arasına yerleştirilen sidik şişesi veya sidiği bir kaba akıtacak boru. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[151] Ökçö- (aşık oynarken) vuracak aşığını alçı üzerine düşecek tarzda atmak. K. K. Yudahin, **a.g.e.,** C.2, S.607.

kere öpüp başından okşarlar yaşlı kadınlar. (122) Her zaman giderim. (123) Öyle işte, sağ, sağ sonra sol, sol diye, âşık kemiği kültüğe düşer. (124) Bıçak ve başka örf adetler var. (125) Bu şekilde çocuğu beşiğe yatırırız, çocuğun yanağından öperiz, gelin beşiğe yatırılan çocuğu eline alarak eğilir ve bu sırada biz dileklerimizi, dualarımızı dile getiririz. (126) "Ömrü uzun olsun, mutlu olsun, halkı, toraklarımızı koruyan er yiğit olsun." diye. (127) Kızsa "Mutlu olsun, ömürlü olsun, gittiğin yerde bahtın açık olsun." diye yanağından öperiz.

Sizlere teşekkür amaçlı ne gibi hediyeler verirler?

(128) Çocuğu beşiğe yatırırken kolumuza yazma bağlarlar. (129) Hayır, kolumuza bağlarlar. (130) İşte biz yatırırız. (131) Biz yatırırız. (132) Beşiğe yatırıp beşiğin üzerin kapattıktan sonra gelini çağırırız. (133) Gelin içeri girer, gelini ve beşiği yağ ile sürdükten sonra odadan çıkar ve tekrar içeri girer ve üç kere o tarafa eğilir, biz de dualarımızı ederiz.

Şehre gidip geliyor musunuz?

(134) Şehre gidiyorum, Isık-Köl'e giderim, orada kızım var. (135) Isık-Köl'deki kızıma gidip geliyoruz. (136) Onlar da bize gelirler, Bakıvayım, burada kızım var, gidersem gelmem, gelirsem rahat dediği gibi.

Resim 28

Adı: Seyilkan
Soyadı: Abdıcaparova
Doğum Tarihi: 1923
Doğum Yeri: At-Başı/Başkayıŋdı.
Soyu (Uruu) Duban/ Çeriktin içinen
Egitim Durumu: 9.sınıf
Evlilik Durumu: Dul
Yaşadığı Yeri: At- Başı/Bosogo
DerlemeninYapıldığıYer: At Başı/Bosoğo
Derlemenin Yapıldığı Tarih: 06. Temmuz 2018

N.K:13

(1) Ay emi˳ɤanday˳ɤılamın. (2) Esimdi˳ɤantip cíyamın. (3) E:ŋ ele şayír cürçʉ̈ elem men, o:ruɤa bel aldırıp turamın, qısd̥arım. (4) Cáɤábí, cáqpáyb̥í'.

(5) Ⱪöv˳eleŋ adam cüröt qo, ⱪelişimdi çíndáçí. (6) Barqıŋa: cètsè b̥ilinet, qoyçú adamdın arsán qımbátí, e:.

Kança caşka çıktınız?

(7) Ya, toqsón cètidemin. (8) È:, toqsón cètí cáştámın.

Abışkaŋızdın atı kim ele? Emne iş kılçu ele?

(9) Ab̥ışqámín átí cápár deg̲en bóĺçú, baş˳qayıŋdılıq bóĺçú, 'çóŋ ustá˳voĺçú aptab̥áz̥ádá işteçü. (10) Anan oşó˳g̲işinin ayálı b̥oĺom men. (11) Tig̲i baĺanın çóŋ ápásí b̥oĺom.

(12) 'Çóŋ ustá‿voĺçú ilgeri, aptaḇázádá, ırtısta işteçü, quĺmambetup cápár deg̱en, oşónŭn áyálı ḇolom men. (13) Anan oşónun baĺásínın baĺası mob˺u baĺam.

Emne sancıra, comoktordu bilesiz? Aytıp berbeysizbi?

(14) Cómoqtuvu.

Ce koşok bilesizbi?

(15) Ya, a: ɤoquy qoşóqtuvu, qoşóqtu...

(16) Aĺtından menin dárḇásám, açíĺdí dá cávıĺdı,

ardáqtu: menin baĺam ķözu̯ü açĭq ķetip qávıĺdı.

(17) Bir balam, uşú ḇaĺanĭn atası qazá‿voĺdu.

(18) Ay tiyet emĭ bataḇí.

(19) Aĺtındáy‿volɤon cúmaḇeg̱im,

ay tiyg̱is cérg̱e cátáḇí.

(20) Ķül/ŋ qíyadan bátáḇí.

ķümüştöy ḇolɤon cúmaḇeg̱im,

emĭ ķün tiyg̱is cérg̱e cátáḇí dep cátqızıp qoydum tiyaqa oşó.

Anan apa, ilgerkidey toy bolup turabı? Toygo barıp turasınarbı?

(21) Emneg̱e bárám baĺam toyɤo. (22) Mintip basá aĺbásám toy‿poyɤo. (23) Basá aĺbáy‿ɤaĺbádımbí. (24) Baĺdárdın qoĺundá ḇoĺup.

Sizdi, kiçinekey baldardı beşikke salğanga çakırışabı? Barıp ımırkaylardı beşikke salıp berip atasızbı? En akırkı colu kaçan bardınız ele?

(25) Ay ătáŋ, qançá cíl ḇoĺdu. (26) Ösüḇüsd˺ün ayílɤa bárçúḇuu̯ anan emi beşik toy delė qaĺḇádıvı. (27) Cáştar ḇárıv‿átát, a men básá aĺbáym da.

Kanday ırım-cırım bilesiz?

(28) Ya, membi, men özümdün törkünümdö, özüm enem ırım-círım baĺdárdın cürögün götörө̆ʏoyom, baĺdárdın emesi b̥oĺsó, üylöp-süylө̆ym. (29) Girene̯sirene girse emete̯ʏoyom ánán oşónu qoĺdonup cür dep qırʏızçá tábıtqa b̥ársám áytív̯oşèntti. (30) Ösüm da qırʏızçá tábıtqa b̥árıp cürb̥ödümbü. (31) Anán anı ǩe:de ʏoldonup, ǩe:de qolum tiysè̯lè baĺdar cáqşí̯voĺup qalat. (32) Anán oşónu táştáb̥ay ırımdap ćür dep ǩözü açíqtar da oşèntken anan ösüm ǩöŋülˀüm ǩelgen cóʏ̯ırımdáváym. (33) Ǩe:de baĺdar ayíldáqıĺar geĺse emetip qoyom. (34) Oşó. (35) Anan beşik toylorʏo ǩe:de, ilgeri b̥arçúmun. (36) Anda maʏa ǩeliŋiz, ıstıqan içiŋiz, mint deçi, emĭ balam emi,

“toyuŋ toyʏo uĺansín,

toy b̥ergen baĺam qubˀánsín,

uşúndáy círʏaĺ turmuştá,

emĭ içpey ʏantip turaĺam dev̯anan içè̯ʏoyçúmun mintip.

(37) To:ltura̯ʏuyup ǩeseni,

toĺuʏu mènen içèli,

bir támçísín gɐltırb̥ay,

mína toy bergen baĺanın 'toyu üçün içeli. (38) Qısd̥ár alʏı:laʃ dep içip qoyçúmun.

Kança balaŋız bar?

(39) Qançá baĺaŋ bar.

(40) Cètö:, aĺto:...baĺdárím aĺto: ánán, baĺdárím baĺdárí̯var. (41) Bi̯rö: qaza̯vólŭp qaĺdı. (42) Oşó báĺdárímĭn baĺdárí̯vár, qudaya şügür. (43) Baĺamĭn qoĺunda cürö:m, cátá:m, turá:m. (44) Em boyʏo cètip tura:m, tiyáqtan qab̥ar bolsó, povuske ǩelsè ǩetsembi dep turam. (45) Üyüm dayár tiyáqtá, oşoĺ. (46) Emĭ ǩeleçègi ǩenen bolŭp, baĺdáríma ömür b̥ersè b̥oĺdu. (47) Qıstárím uşúl.

(48) 'Baq-dáráqtár büldösün,

ba:rı teg̲iz̲ bürdösün,

uşúndáy círɤál turmuştá,

qıstár oynoy aĺb̲áy gülö aĺb̲áy,

emnĕ ɤılĭp cürösüŋör.

(49) Oynop, oynov‿aĺɤıĺa,

k̲ülüp, k̲ülüv‿aĺɤıĺa,

cáşíl k̲öldŭn boyunda,

cáşíl-álá ördög̲üŋ,

cáş ekende qoşúĺɤan,

cáyma g̲ökül mölmölüm.

(50) ɤısíl köldün boyundá,

qızıĺ‿aĺa ördög̲üŋ,

qız ekende qoşúĺɤan,

qıyma g̲ökül mölmölüŋ.

(51) Oynop oynov‿aĺɤıĺa,

omuraŋ qaĺat buĺ düynö,

külüp, külüv‿aĺɤıĺa,

k̲ümüröŋ ɤalat bul düynö.

(52) Birö áyttí,

beĺiŋ içke taĺ çíb̲ıq,

cėte aĺb̥ádım taĺpınıp,

sėn üçün ölsöm meylimçi,

tapánçá menen atınıp dep cig̲itter írdáptır.

(53) Anan gɨynoɤo b̥árdım beşimde,

belėt aĺdım kençimde,

'qançáĺıq oynop-ǩülsöm da,

qadırıŋ turat içimde dep.

(54) Bisd̥in ayíl aq‿táştá.

poşto:çúdán qat táştá,

ǩim oynob̥oyt,

ǩim ǩülb̥öyt,

qánı súyuq cáş‿çáqtá.

Abdan cakşı, Barakelde! Daɤı emne bilesiz?

(55) Qaysí söz̲dördön aytám. (56) İlg̲eri uruştun ádep baştaĺɤanĩn aytíp bereyimbi.

İii, ooba.

(57) Oşól uruştun báştálɤanı qırq birinçi cílı báştaĺdı. (58) Anḍa men cáŋıdan turmuşqá çíɤıp qaĺɤan kesėg̲im. (59) Ay an mındáy çóŋ ıradíyo b̥ar, tetig̲indey ıstalda, báş‿qáyíŋdídá. (60) Anĩ baqıĺdátıp qõyup‿qoydu. (61) Baĺançá cėrde baştaĺıv‿atat, nemis qu:p kėl‿atat, baĺançá cėrdė tu... (62) 'Eŋ ayaɤı másǩĩvádán boĺŭp büttü ɤo. (63) Uruş oşó cėrdėn büttü. (64) Anán baĺdárdı, toɤuz̲unçú ǩlástí oquv‿átqán baĺdárdí ǩurugom apketti, ǩlástán. (65) Saĺdatǩa. (66) Sávaq oquv‿atqan ǩesėg̲i. (67) Aĺĭp ketti cánaqı dayír bár mạ baş‿qáyíŋdídáɤí, oşó dá ǩetken, oşól elė amáŋ ǩeldi. (68) Aĺĭp ǩetti, báldárdí ǩŭrugom elė apketti. (69) Aĺpárív‿ĕle bu voyiŋqamátqá aĺĭp ǩetip. (70) B̲a͡u cėrde voyiŋqamát bár‿b̥olçú. (71) Sáĺdát bár boĺçú. (72) Sáĺdáttın attárí b̥ár‿volçú.

(73) Báɤuv‿atqán kez̥ek. (74) Orus er, şile:m, ɣök tumaʌ/q baĺdárɤa, mıntıq dáyár. (75) Eşteke bilb̥eg̱en baĺdárdı ápárív‿ele uruşqá saĺdı. (76) 'Beş ɣündö‿lė birden qará‿ɤaɤaz ɣeldi dep iyláɤan elė el. (77) Uɤuzuv‿attí. (78) Ìylav‿attí. (79) Uɤuzuv‿attí. (80) Oşó g̱etkenderden biri dá ɣelg̱en cóq. (81) Ɣetti. (82) 'Andáŋ kiyin anan voyiŋk̲ámatqa toptodu. (83) Ɣöçönn̲ün içindeki voyóŋqamat turb̥áybí. (84) Oşó cėrg̱e. (85) Toptov‿anan baldárdı, 'şilem ɣiygizip, oqutu:p, mıntıq ɣötörtü/p, üyrötö‿váştádí. (86) Anán oş‿cėrden anan apɣetiv‿attí. (87) Ɣelg̱endė enė̆‿ata 'iyláp, ɣün tün birdey 'iyĺap, usátıv‿iyĺap, uşúndáy cá:mán bolup usáp ɣetçü. (88) Az̥ır baĺdár bárív‿elė oynop ɣeliv‿atpáyb̥í. (89) Uruştun ɣüçü qıyín. (90) A oşėntip cürüv‿oturuv‿ánán ab̥ışqa ɣempirler ele‿ɤaldıq. (91) Arpă orob̥uz̥, sóqoɤo mineb̥is. (92) Attáríb̥íz̥ baspayt, qu:rayb̥íz̥. (93) Trak̲tir 'cóq. (94) Qol mĕnen, sóqo mĕnen aydáyt eg̱indi. (95) Ɣombáyín cóq, emneni. (96) Eşteke cóq. (97) Attín ɣüçü mĕnen, adámdín ɣüçü mĕnen çöp çáb̥ílat, egin çáb̥ílat. (98) Çėg̱irtke çíɤıp eg̱in bíşqándá qíyát, anĭ oquçúlár teret. (99) Uşúndáy ɣündördö bolduq. (100) Áyăváy. (101) Açqaçílıq boĺdu, öydö-tömön boĺduq. (102) Anán oşėntiv‿oturup, qara cáb̥írɤádáy sámilót ɣelet. (103) Báy˥áqıdan qorqov˥uz̥. (104) Oq táştáyt dep. (105) Cán degen qıyín turá. (106) Qorɤolop, qorqup. (107) Anán getip qálát. (108) Çėg̱irtke ɣelip eg̱indin başín qíyíp sálát. (109) Aní‿vaĺdar teret. (110) Qırmaŋg̱ɐ sálab̥íz. (111) Uşúnday ɣündör öttü. (112) Ɣöv‿öttü. (113) Andan ɣiyin ele anan uruş báştaĺĭp 'büttü dep qaĺdı. (114) O quday dev‿anan báyáqı bataliyoŋg̱o dep 'bisd̥i, öspürümdön oqutup bisd̥i daɤı dayárĺadı sáĺdatqa. (115) Anda gelin kesėg̱ib̥is. (116) Oqu: oquttu. (117) Mmm 'mıntıq ɣötörttü. (118) Cá granat deg̱en emeni ˌɪɤˌɪttırdı. (119) Betteştirdi, mĭndáy bo:rub̥us mĕnen cíldírtıp. (120) Bisd̥i da dáyárĺav‿atat. (121) Barasíŋar dep. (122) Anan ab̥ışqa ɣempirler ɤalĭp, baĺdar ɤalıp, dayárĺav‿anĭ dele g̱öndük, üyröndük. (123) A˙n üyrönüp bütüp, baĺdardı oqu:ɤa aĺĭp, oşėntip cürüp uruş bütü/p. (124) Ɣörbög̱ön asábíb̥ís ɣör b̥oldu. (125) Ɣög̱‿eşeke cėm boldu. (126) Ɣiyg̱enib̥iz 'cün boldu, qalqozdun qoyun baɤışát. (127) Sáldatqa qolqap,

baypaq dayárĺaybíz. (128) Aní sáĺabíz. (129) E: may‿sáyíbísdı tütüŋgö sálat. (130) Sáĺdat deybiz. (131) Oşėntiv‿anan uruş bütüp, baĺdar ǩelip, quday cálɤap elibis el boluv‿anan oŋolup, andam beri oŋolŭp ǩelátsá qımbatçílıqa sáĺıp tıştadı. (132) Anán emi ǩöröbüz̧ da, ǩörüv‿atpaybızbı aldıŋa ǧeteyin. (133) Emi baĺa‿çáqa aman bolsún, el‿cúrt tínçílíq bolsún. (134) Mamtíp ǩögörüp, mamtíp cėr cáynáp, eǧin‿teǧin mamtíp bálá‿çáqá mĕnen qudaya şügür. (135) Toqçúluq, eme cáqşí elė emĭ qımbat elė. (136) Aman bolɤula aylánayín. (137) Ǩeleçėǧiŋer ǩenen bolŭp. (138) Biri‿biriŋerǧe uşŭnday bolɤon cáqşí bolot anan bis ǩörgöndör dalay ǩöründü.

(139) Ǩötörǧönüm çóŋ çálɤı,

sánáɤanım ǩöp qayɤı,

alısqa ǧetken baykebis

ǩėlsė gün bárbí dep dá cürdük.

(140) Ǩombayin çábat eǧindi,

traǩtir aydayt cėriŋdi,

sú: quyɤanda ǩör emi

súpsáyɤan súlu: ǧelindi dev‿anan traǩtir çíɤıp, ǩombayin ǩelǧende anan oşėntiv‿ırdaşíp.

(141) ÇáĺɤınI alıp qoluma,

şiltedim sóldun oŋuna,

aman bolsó ǧele:rsiŋ,

tu:lup öskön qalqıŋá dep sáĺdáttár ǧetkende dep írdáp cürdük. (142) Aɤalarıbız ǩetti. (143) Aǩæleribiz ǩetti. (144) Tįrü: ǩelǧen cóӀq. (145) Tu:ɤan uruqtardan. (146) Oşól emi qudayá şügür emi. (147) Óşentiv‿elė tınçílıq bolsó boldu emi. (148) Ötkön öttü,

ɣetken ɣetti. (149) Anán ökünöʙüs, qalaʙıs, ötköndü ɤaydan taʙaʙıs, ötkörüv‿iyip ömürdü emi, qarısɤa ɣimden alaʙız. (150) Cóq ta, cóʌq. (151) Emi ömürüŋör usún bolsún. (152) Baĺa‿çáɤıŋar artta ɣet˺ip baratat. (153) Ösüŋör ulɤayíp ɣel‿atasíŋar. (154) Cáşqa cáş qoşúlup, aman bolɤula aylanayín uşúl menin cómoɤum.

(155) Qa꞉laɤan taqır emesmin, qayran ömür, cáş kesėk, qarmatpay ɠetti elėsiŋ dep, emi có꞉q.

(156) Qılçáyíp arttı ɤarasám, gelgensiptir qa꞉rılıq, mına oturduq bis da sárıɤıp, oturaʙıs mintip zárıɤıp.

(157) Qılayíp ɣündün çíɤışí, qısárıp ɣündün batışí, ötüp kete꞉r bilimbey, ömürüŋdün cáştıɤı.

(158) Ömürüŋdün cáştıɤı ɣetiv‿atavı.

(159) Qançáda‿lėŋ, emi qançáɤa ɠeldiŋ.

(160) Büttü ırdın ayáɤı, ırdın barı mınavu dep.

(161) Ayíp ɣörʙöɠülö qísḍár, sáqaldu꞉nun aytqan sözün, cómoɤumun ayáɤı.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Hey, şimdi ne yapayım? (2) Nasıl hatırlayım. (3) Her daim neşeliydim ben, hastalığa baş eğmiş gibiyim, kızlarım. (4) Beğenir misiniz, beğenmez misiniz? (5) Birçok insan var, gelişimi tasdikle. (6) Değerini bildiğinde anlarsın, insanların kalitesini değil mi?

Kaç yaşındasınız?

(7) Efendim? Doksan yedi. (8) Doksan yedi yaşındayım.

Kocanızın ismi neydi? Ne iş yapardı?

(9) Kocamın ismi Capar idi ve Baş-Kayıŋdılıydı, büyük ustaydı, oto nakliyat ve tamir işletmesinde çalışırdı. (10) O adamın eşiyim ben. (11) Şu oğlanın babaannesiyim. (12) Eskiden büyük usta idi, Kulmambetov Capar, Irtış'ta çalışırdı ve ben onun eşiyim. (13) Onun çocuğunun çocuğu şu çocuk.

Şecere veya masal biliyor musunuz? Bize anlatır mısınız?

(14) Masal mı?

Veya ağıt biliyorsanız

(15) Efendim, aman Tanrım ağıt mı? Ağıtlardan…

(16) "Altın kaplı darbazam[152], açıldı sonra kapandı,

Muhterem benim çocuğum bu hayatta rahat yüzü görmeden gitti[153]."

(17) "Bir oğlum, şu çocuğun babası vefat etti."

(18) "Ay parlar fakat iner mi?"

(19) "Altın gibi Cumabek oğlum, karanlık yerde yatar mı?"

(20) "Güneş yamaçtan iner mi?"

[152] Darbaza-Avlu, bahçe kapısı. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php
[153] Közü açık ötüü-bu hayatta rahat yüzü görmeden ölmek, dileğine kavuşamadan ölmek. C. Osmonova, K. Konkobayev, Ş. Caparov, **a.g.e.,** s.443.

Gümüş gibi Cumabek oğlum, güneşsiz yerde yatar mı?" diye (ağlayarak) oğlumu yere verdim.

Teyze eskisi gibi düğünler oluyor mu? Düğünlere gidiyor musunuz?

(21) Düğünlere niye gideyim çocuğum? (22) Şu ayaklarımdan dolayı gidemem düğünlere. (23) Yürüyemiyorum artık. (24) Çocuklarla beraber oturuyorum.

Sizi bebekleri beşiğe koyma merasimi için çağırıyorlar mı? En son ne zaman gittiniz?

(25) Kaç sene geçti? (26) Kendi köyümüze giderdik, şimdi ise çocuğu beşiğe yatırma geleneğini uygulayanlar kalmadı. (27) Gençler gidiyorlar, ben ise yürüyemem.

Ne gibi ırım cırım[154] biliyorsunuz?

(28) Ben mi, kendi memleketimde, çocukları arada tedavi ederim, çocuklar şeyse (cürök kötörüp) bir şeyler yaparım. (29) Nazara karşı bir şeyler yaparım, bunları uygulamamı tabip bana söylemişti. (30) Kendim de tabibe giderdim. (31) Bazen uygularım, elim değdiği zaman çocuklar iyileşiverir. (32) "Bu kabiliyetini bırakma." demişlerdi falcılar ama ben kendim yapmak istemedim. (33) Bazen köydeki çocukları getirdiklerinde şey yaparım. (34) Öyle. (35) Beşik toyuna eskiden giderdim. (36) "Bize gelin, misafirimiz olun." derlerdi, ben de: "Toylarınızın hep devamı gelsin, toy yapan oğlum sevinsin, Böyle bir güzel zamanda içmeden nasıl durayım, diye içiverirdim."

(37) "Kâseyi dolduralım, hepsini içelim,

Bir damla bile bırakmadan,

Toy sahibi için içelim."

(38) "Kızlar kadehi kaldıralım" diye içiverirdim.

Kaç tane çocuğunuz var?

(39) Kaç tane çocuğun var? (40) Yedi, altı, altı tane çocuğum var ve torunlarım var. (41) Birisi rahmetli oldu. (42) Torunlarım var çok şükür. (43) Oğlumun evinde

[154] Irım -1. Ritüel, geleneksel halk inançları. 2. Şifa amaçlı uygulana gelen ritüeller. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

kalıyorum, yatarım, kalkarım. (44) Zamanım geldi, diğer taraftan haber gelirse, davetiye gelirse giderim belki. (45) Orada evim hazır. (46) Artık çocuklarımın geleceği parlak olsun ve uzun ömürler versin. (47) Böyle kızlarım işte.

(48) "Bağ bahçe tomurcuklansın, tümü tomurcuklansın,

Böyle güzel zamanda, kızlar neden eğlenmiyorsunuz?"

(49) "Eğlenin, gülün her zaman,

Yeşil gölün kenarında, yeşil benekli olur ördeğin,

Gençliğimde kavuştuğum, güzel kâküllü dilberim."

(50) "Kızıl gölün kenarında, kızıl benekli olur ördeğin, genç kız iken kavuştuğum, süslü kâküllü dilberim."

(51) "Oynayın, oynayın, bu dünya kimseye kalmaz,

Gülün, eğlenin bu dünya geçicidir."

(52) Birisi şöyle dedi: "Belin ince dal (gibi), ulaşamadım çırpınıp, Senin için ölürsem razıyım, tabanca ile vurulup." demişler delikanlılar.

(53) "Sinemaya gittim akşamleyin, bilet aldım gençken,

Ne kadar eğlenirsem eğleneyim, unutamadım değerini" diye.

(54) "Bizim köy Ak-Taş'ta, posta ile mektup gönder,

Kim eğlenmez, kim gülmez, enerji dolu genç iken."

Çok güzel maşallah! Başka neler biliyorsunuz?

(55) Hangisini söyleyeyim? (56) Eskiden savaşın nasıl başladığını anlatayım mı?

Evet, olur.

(57) Savaş kırk bir yılında başladı. (58) O zamanlar ben yeni evlenmiştim. (59) Büyük bir radyo vardı, şunun gibi masada, Baş-Kayıŋdı'da. (60) Onu yüksek seste koyduk. (61) "Şu yerde başlıyor, Almanlar arkamızdan kovalıyor, şu yerde falan…" (62) En son Moskova'da bitti. (63) Savaş orada son buldu. (64) Çocukları, dokuzuncu sınıfta

okuyan çocukları komple götürdü. (65) Askerliğe. (66) Onlar dersteydiler. (67) Baş-Kayıŋdıdaki Dayır da savaşa gitti ve sadece o dönebildi. (68) Götürdüler, çocukların tümünü götürdüler. (69) Asker alma merkezine götürdüler. (70) Burada asker alma merkezi vardı. (71) Asker vardı. (72) Asker atları vardı. (73) Onlara bakım yapılıyordu. (74) Rus eyeri, kask, deriden yapılan mavi kulaklı şapka, silah hazırdı. (75) Hiçbir şey bilmeyen çocukları savaşa soktular. (76) "Beş günde bir şehit haberi geldi." diye ağlayanlar olurdu. (77) Şehit haberi geliyordu. (78) Ağlıyorlardı. (79) Şehit haberi geliyordu. (80) Gidenlerden biri de dönmedi. (81) Gitti. (82) Sonra asker alma merkezine topladı. (83) Şu sokaktaki asker şubesini gördünüz mü? (84) Oraya. (85) Çocukları toplayıp sonra kask giydirirdiler, silah kullanmayı öğretirlerdi. (86) Sonra oradan götürdüler. (87) Anne babaları gece gündüz ağlayıp onları uğurlarken ağlıyorlardı, böyle kötü şekilde giderlerdi. (88) Şimdiki çocuklar askere zorlanmadan gidip geliyorlar. (89) Savaş kötüdür. (90) Daha sonra köyde sadece yaşlılar kaldık. (91) Arpa ekerdik ve sabana binerdik. (92) Atlarımız yürümüyor, zorlanırdık. (93) Traktör yoktu. (94) Ekini el ve ya saban ile ekerdik. (95) Biçerdöver de yoktu. (96) Hiçbir şey yoktu. (97) Atın gücüyle, insanın yardımıyla ot biçilirdi, ekin toplanırdı. (98) Ekin zamanında çekirgeler yayılırdı, keserlerdi, onları öğrenciler toplardı. (99) Böyle günleri gördük. (100) Çok. (101) Kıtlık oldu, değişik şeyler yaşandı. (102) Gökte uçaklar uçardı. (103) Onlardan korkardık. (104) "Bizi vururlar" diye. (105) Ölmekten korktuk. (106) Korkudan emekledik. (107) Sonra giderdi (uçaklar). (108) Çekirgeler ekinlere zarar verirdi. (109) Onları çocuklar toplarlardı. (110) Kırman'a[155] toplardık. (111) Böyle günleri geçirdik. (112) Çok geçirdik. (113) Daha sonra savaş başlayıp bitti haberini aldık. (114) Sonra bizi tabura aldılar, savaşa hazırladılar. (115) O zamanlar gelindim. (116) Eğitim aldık. (117) Silah aldık elimize. (118) El bombasını kullanmayı öğretti. (119) Yüzleştirdi, bizi yere yatırıp emeklettirirdi. (120) Bizi de hazırlıyorlar. (121) "Gideceksiniz" diye. (122) Yaşlılar ve çocuklar kaldı, bizi de hazırladılar ve ona da alıştık, öğrendik. (123) Öğrendikten sonra çocukları okula aldılar ve sonra savaş da bitti. (124) Çok zor günleri gördük. (125) Kök eşeke cem

[155] Kırman- Harman dövmek için daire şeklinde yapılan sert ve düz mahal, ekin demetleri yığılan yer. K. K. Yudahin. **a.g.e.,** Cilt 2, s. 460.

boldu[156]. (126) Giydiğimiz yündü, kolhozun hayvanlarına bakıyorduk. (127) Askerlere eldiven, çorap hazırlardık. (128) Onları gönderirdik. (129) Tereyağları ailelere verirdi (?). (130) Askerleri düşünürdük. (131) Böylece savaş bitti, çocuklar döndü ve çok şükür halkın durumu iyiye gitti derken daha sonraları her şeyin fiyatı arttı. (132) Görüyoruz ya, her şeyi görüyoruz çocuğum. (133) Çocuklarımız sağ salim olsun, halk arasında barış olsun. (134) Böyle ekinlerimiz bol, çocuklarımızla, Allah'a çok şükür. (135) Gönençli hayat, her şey pahalı ama hayatımız iyi. (136) Sağ salim olun. (137) Geleceğiniz parlak olsun. (138) Birbirinizle böyle olmak iyidir ve bizim yaşadıklarımız çok.

(139) "Elimde büyük tırpan, çok üzüntülüyüm, uzağa giden abimiz, dönecek mi acaba?" diye söylenirdik.

(140) "Biçerdöver keser buğdayı, traktör eker yeri, su dökerken izle, güzel gelini" diye sonra traktör, biçerdöver ilk geldiğinde böyle söyledik.

(141) "Tırpanı aldım ekime, sağa ve sola salladım, İnşallah sağ salim dönersin, memleketine." diye de şarkılar söyledik. (142) Abilerimiz gitti. (143) Ağalarımız gitti. (144) Canlı dönmediler. (145) Akrabalarımızdan. (146) Allah'a şükür. (147) Barış içinde yaşayalım, yeter. (148) Geçmiş gitti. (149) Sonra pişman oluruz, kalırız, geçeni geri getiremeyiz, hayatı ihmal ederek kimden borca isteriz. (150) Yok, yok. (151) Çok yaşayın. (152) Çocukluğunuz geçti. (153) Yaşlanıyorsunuz. (154) Yaş ilerliyor, ömrünüz uzun olsun işte benim masalım. (155) Sevgili gençlik ve ömür, durmadan geçiverdi diye, yok şimdi. (156) Dönüp arkama baktığımda, yaşlılık gelmiş gibi, oturuyoruz işte, üzülüyoruz. (157) Güneşin doğması, tekrar batması, işte böyle fark edilmeden geçer gençlik, ömürler. (158) gençliğin geçiyor mu? (159) Kaç yaşındaydın, kaç yaşına geldin şimdi? (160) Sonu buydu şiirimin, hepsi bu kadar. (161) Kusuruna bakmayın kızlar, yaşlının dediklerine, işte masalımın sonu.

[156] Kök eşeke cem boldu-bu deyimin Türkçedeki karşılığı, mavi eşek kadar değerimiz olmadı anlamında.

Resim 29

Adı: Batiyna
Soyadı: Birimkulova
Doğum Yılı: 1955
Doğum Tarihi: Ak-Talaa
Uruu: Baysoğur
Eğitim Durumu: Sağlık Yüksekokulu
Yaşadığı Yer: Ak-Talaa/Koŋorçok
Evlilik Durumu: Evli
Derleme Yepıldığı Yer: Ak-Talaa
Derlemenin Yapıldığı Tarih: 03 Mayıs 2020

N.K:14

(1) İlgeriː ötkön zamanda, bir abışqa‿gempir bolŭptur. (2) Alardın bir cálʏıs uːlu, bir tüp almasí‿var‿eken. (3) Abışqa ķempir oşól almanı cėgen sáyín cáşárıp turçú‿ken. (4) Bayaʏı alma‿vışqanda‿le bir günü ele alma uːrdala‿baştaptır. (5) Anan abışqa‿gempir sársánaː‿volup, bul almanı‿ʏaytaralı, uːru‿geliv‿atat deyt‿ken. (6) Birinçi‿günü abışqa‿ʏaytaríp cátat eken. (7) Qaytarıp cátıp taŋgʁ cúːq uqtap ķetip, baː almanı daʏı uːrdatıv‿iyişėt‿ken. (8) Gim urdaʏanı belgisiz. (9) Ekinçi‿günü gempiri‿ʏaytarap eken. (10) gempiri da oşóntip uqtap qalıv‿almanı uːrdatıv‿iyet eken. (11) Anan balası aytat‿eken, bügün meŋ gʁytarıp cátayín dep. (12) Balası almanın tübünö cátıp, mıntıʏın alıv‿alĭp, taŋ‿atqançá göz irmebey cátıp, baː almanı‿ʏaytarat‿ken. (13) Baː taŋgʁ‿cúːq bolŭp, taŋ‿aʏarıp ķele atqanda‿le, ķüːldögön şámal boluv‿ele, burqan

şárqan tŭşüv‿ele baqqa‿le b̥ir cáltıraɤan‿le‿b̥ir quş ǩelip qonot‿ken. (14) Ba: bala qarav‿alıv‿ele, o:zu açílıv‿ele, qarav‿ele cát᾽ĭp qalat‿ken. (15) Bayă almanı cėp quş, 'çóʌŋ g̥uş, cáltıraɤan, anaŋ giyin ele bir ma:lda tig̥i tiştev‿alıp çėŋgelderine emetiv‿alĭp anan uçúp ǩetet‿ken. (16) Bala atpay‿le taŋ‿g̥ɐlıv‿ele qalat‿ken da anan, erteŋ menen turɤanda‿le ată‿enesi, e ɤoquy sėn da almanı u·rdatqan turb̥aysíŋbı desė‿le, anan aytat‿ken, có:ɤ‿ata, apa almanı men tig̥i tündö g̥ördüm, bir cáltıraɤan g̥uş ǩelip cėp ǩetti. (17) Men oşól ɤuştu ta:p ǩelem. (18) Siler emi aman‿esėn cáşáp turɤula dep, bala tig̥i atın minip, cól azıɤın alıv‿alĭp, mıntıɤın alıv‿alĭp, quştu iz̥dep cönöyt‿ken. (19) Oşóndon quştu iz̥dep baratsá‿le anan tig̥i uzaq cüröt‿ken, tamaɤ‿aşí qalb̥ay çárçáyt‿ĕken. (20) Anan bir ayrılış cólɤo‿g̥elsė‿le b̥ir ekí ayrılış cólɤo cóluɤat‿ken. (21) Oŋ cáqa‿g̥etsėŋ özüŋ ölösün, sól cáqa‿g̥etsėŋ atıŋ ölöt deg̥en cázu:nu‿g̥örŭp, qoy, öz̥üm ölg̥öndöŋ ǩörö atım ölsün dev‿anaŋ giyin sól cáɤına tüşsö‿lė bayaɤı baratsá‿le aç qarışqırlar çíɤıp, ba: talap, oşóndon bala atın tıştap qaçíp qutulat‿ken. (22) Anan batarıv‿le bír aq sáqaldu· ab̥ışqa cóluɤup, payda‿volup qalat‿ken. (23) E b̥alam, sėn qayda‿varatasíŋ deyt‿ken. (24) Men bir uşintip cáltıraɤan quştu iz̥dep baratam ata, biz̥din bir tüp almab̥ız bar‿le oşónu cėv‿ata‿nem cáşárıp, cáh̥sí‿volup turçú ele, oşól almab̥ız̥dı u:rdap ǩetiv‿atat deyt‿ken. (25) A: balam, sėn anda altın quştu iz̥dep cürg̥ön turb̥aysíŋbı, anı sėn oŋoy menen tappaysíŋ, uşúl cóldon öydö‿g̥ete‿versėŋ, tüz̥ g̥ete‿b̥ersėŋ, qurquraq zo: deg̥en bar, oşóɤo tuş bolosúŋ. (26) Anın tüb̥ündö çínar terek bar, oşól çínar tereke çíɤıp qarap tursáŋ altıŋ g̥uş azır basív‿atat, oşól ub̥aqta‿g̥elet, oşóndo có:luɤasíŋ. (27) Emi anı qíyínçílıq menen qarmaysíŋ balam dep, zamatta ab̥ışqa cóq bolŭp ǩetet‿ken. (28) Bala oşóndon çímırqanıp bayaɤı barıv‿anan bayaɤı qurquraq zo:nŭn tüvünö‿varıp, çínar terektin tüvünö cėtip, eptep çínar tereke çíɤıp qarasá, altıŋ g̥uştun uyasında cúmurtqalar turat deyt. (29) Bayaɤı almanı urdaɤanday‿b̥oluv‿ele, b̥urqan şárqan şámal bolŭp ǩeliv‿ele bay᾽aɤı sülküldötüv‿ele çínar terektin başína bayaɤı cáltıraɤan quş kelip qonup qalat‿ken. (30) Oşóndon bala cürög̥ü tüşüv‿ele

mıntıʏın dayardav◡elė anan ata◡turʏan bolŭp qalat eken, oşóndo anan altıŋ g̲uş süylöyt eke/n, ay adam balası sėn bul cėrg̲e qantip ķeldiŋ. (31) Buyáqa oŋoy menen adam ķele alb̲ayt. (32) Sėn meni atqan menen payda cóq. (33) Andaŋ görö men sáʏa muştumday altın bereyin. (34) Oşónu menen tig̲i ömürüŋdün aqırına deyrė cáşáysíŋ dev◡anan oşėntet◡ken daʏı bay'aʏı altıŋ g̲uş balaʏa altın beret◡ken muştumday. (35) Anan altıŋ g̲uşqa ıra:zçílıʏın aytıp bala üyünö◡g̲elsė, ata◡nesi ʏa:rıp, apasínĭn göz̭ü g̲örb̲öy, balasín íylap, cóqtop cürüv◡'ayăb̲ay cáman qıynalışqan bolot eken. (36) Bayaʏı geliv◡anan balası◡g̲elip ab̲ışqa◡g̲empir círʏap qu:nap cátıp qalışát◡ken, oşėntip.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Bir varmış bir yokmuş yaşlı bir karı koca yaşamış. (2) Onların tek oğlu ve bir elma ağacı varmış. (3) Yaşlı karı koca elmayı yedikçe genleşiyorlarmış. (4) Elma olgunlaşmaya başlayınca çalınmaya başlamış. (5) Yaşlı karı koca kaygılanmaya başlamış: "Bu elmayı nöbetleşe koruyalım, hırsız geliyor." demişler. (6) İlk günü ihtiyar nöbet tutmuş. (7) Nöbet tutarken sabaha doğru uyuya kalmış tam bu sırada elmayı çaldırırlar. (8) Kimin çaldığı bilinmiyormuş. (9) İkinci günü de karısı nöbet tutmuş. (10) Karısı da uyuya kalmış ve elma gene çalınmış. (11) Sonra oğlu: "Bugün ben nöbet tutayım." demiş. (12) Oğlu sabaha kadar uyumamış, elmanın dibinde, elinde silahla nöbet tutmuş. (13) Sabaha yakın, şafak sökmeye başlayınca rüzgâr başlamış, gürültü olmuş ve elma ağacına parlak bir kuş konmuş. (14) Oğlan şaşkın bir şekilde ona bakakalmış. (15) Kuş elmayı yemiş, büyük ve parlak kuşmuş, elmayı ısırarak pençeleriyle tutmuş ve uçup gitmiş. (16) Oğlan şaşırıp kalmış, sabah anne babası ona: "Sen de mi elmayı çaldırdın." dediklerinde oğlan: "Hayır anne, baba ben elmayı gece gördüm, parlak bir kuş geldi yedi gitti." der. (17) "Ben o kuşu bulacağım." (18) "Siz ben yokken kendinize iyi bakın." der, oğlan atını binmiş erzakını, silahını almış ve kuşun peşine düşmüş. (19) Kuşu aramaya giderken uzun yol kateder, yiyeceği tükenir, çok yorulmuş. (20) Yolda iki ayrı yolla gelmiş. (21) "Sağ yolu seçersen ölürsün, sol yolu seçersen atın ölür." yazısını görürmüş ve kendim ölmektense atım ölsün diye sol taraftaki yolu seçmiş, bu yolda giderken önüne aç kurtlar çıkmış, çocuk ise atını bırakıp kaçmış. (22) Yolda giderken aksakallı bir adam birden bire karşısına çıkıvermiş. (23) "Oğlum sen nereye gidiyorsun?" demiş. (24) "Ben bir parlak kuşu arıyorum ata, bizim bir tane elma ağacımız vardı, o elmayı yediğinde anne babam gençleşirdi, işte bizim elmayı çalıyor." demiş. (25) "Oğlum sen o zaman altın kuşu arıyormuşsun, onu sen kolay kolay bulamazsın, bu yol ile yukarı düz devam edersen Kurkurak kaya diye var, ona rastlarsın." (26) "Onun dibinde bir çınar ağacı var, o çınar ağacına tırman, daha sonra yukarıda takip edersen altın kuş şimdi yumurtlama zamanında, o zaman gelir, tam sırada karşılaşırsın." (27) "Fakat onun yakalanması çok zor." der ve bir anda gözden kaybolur. (28) Oğlan nihayet Kurkurak kayasına ulaşır, zar zor çınara ağacına tırmanır ve altın kuşun yuvasındaki yumurtaları görür. (29) Elmasını çalarken başlayan rüzgâr yine başlamış ve altın kuş çınar ağacına gelip

konmuş. (30) Tam o sırada oğlan korkarak elindeki silahı hazırlar ve nişan alır, bu sırada altın kuş ona: “İnsanoğlu, sen buraya nasıl geldin?” (31) Buraya kimse kolay kolay gelemez.” (32) “Sen beni öldürürsen fayda etmez ki.” (33) Onun yerine ben sana bir yumruk kadar altın vereyim.” (34) “Onunla (altınla) ömrünün sonuna kadar geçinirsin.” demiş ve oğlana bir yumruk büyüklüğünde altın vermiş. (35) Altın kuşa teşekkür etmiş ve evine dönmüş, evine geldiğinde anne ve babası çok yaşlanmıştı, annesinin gözleri kör olmuştu. (36) Oğlu geri döndüğü için çok sevinmişler ve güzel hayat sürmüşler.

Resim 30

Adı: Aytbek
Soyadı: Çekişov
Doğum Yılı: 1949
Doğum Yeri: Cumgal
Uruu: Sayak-Kuman-Koco
Eğitim Durumu: 10.sınıf
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Cumgal köyü
Derleme Yaptığı Yer: Cumgal köyü/Cumgal
Derleme Yaptığı Tarih: 10 Temmuz 2018

N.K:15

Alğaç özünüz cönündö aytsanız?

(1) Özüm öşól elĭ ekinçˀ cílı onŭnçú iyunda, ŭşúl ayílda, anda kısílˀtu: qalqozu bolçú, cúmgɐl ırayonŭ, uşŭˀcérde törölgöm. (2) Tu:lup, elĭˀtoɤusúnçˀcílı birinçi kĭlaskа girip, altmış toɤuzunçˀcílı onduˀvütköm. (3) Oşónŭˀmenen eki cíl armiyadaˀvoldum. (4) A: gelgendeˀyin maşĭnastrayitelniy tehnikumgɐ tapşírıp, oşól ubaqta frunze şá:rına, anaˀyin oquɤum gelvey, orusçáˀvolçú, ɤıynalıp çíɤĭp getkem da. (5) Bir cíl oquvayˀlė çíɤıp getkem, sėmestırdan. (6) Oşól andanˀ giyin armiyada ekiˀcíl bolŭp, gelĭp qoçqor ırayonan şáfórluq qurstuˀvütüp, i: pŭlüs tigi cárdamçí dükөŋgö, univermakda cárdamçíˀboluvˀiştedim. (7) Andaŋ giyiˈn bul bayviçėm üylönŭp, ökövüz baş qoşúp, bu narında peduçilişásında oquçú. (8) Anan mıcérde ıres dep qoyŏt.

(9) Pesḵe ɤaraçú da ıres eleḵtromanṭer eme, rayoníy eleḵtrosėt. (10) Oşónd᾽ŏ ĭştep turuv‿anan narıŋg̱ɐ üylöŋgöndö‿yün, ökövüz̭ üylöŋgöndö‿yün narıŋg̱ɐ perevoḍ menen getkem. (11) Oşó menen on cíl narında turdum. (12) Bala çáqalu:‿volduq deg̱endey. (13) Narından üç balam töröldü. (14) Törtö˙ töröldü. (15) Narında turɤanda gorsėtke depŭtat boldum. (16) Mmm gorsėtke depŭtat bolŭp, partiyaɤa öttüm ayaqtan. (17) Ya, om'ey gorsávetḵe. (18) Gorgeŋeşke da. (19) Anan neme g̱e, partĭyaɤa öttüm al uvaqta lenĭndik partiya deçü da, ḵamụnisttik partiya dep. (20) Oşó partiyaɤa ötüp, a‿cėrde on cíl işṭep, ĭşi‿ɤılıp iştedik, cáḫşí nemetip, a:n on cílda‿yin turmuş şártqa baylanıştu biyaqa‿g̱eldik. (21) Gelĭp bí‿cėrden nemede quruluş brig̱adasíndă işṭep cürüv‿and᾽a‿yin qalqozdun uşúl bir brig̱ada palevod qılıp qoyŏ‿verişti, palevod, aylıq cáz̭ɤaŋg̱ɐ da, emgekçilerg̱e. (22) Oşón‿menen üş‿cíl iştedim, üş cíldaŋ giyin diplómu cóq dep qayra tüşŭrüp sálıştı. (23) Bez̭ diplóm dep. (24) Oşón‿menen cáy çárbaɤa taraɤandaŋ giyin o:stŏ iştedim, gidrotehnik bolŭp. (25) Anda‿b᾽ir on cíl işteg̱endeŋ giyin nemede iştedim, naloḵo g̱irdim. (26) Naloḵto beş cíl iştedim. (27) Ayíl ökmötŭn nalog̱unda. (28) Anda‿yin sıpada buɤalter boldum. (29) İnjiner ḇoldum, işi‿ɤılıp oşó menen pėnsiyaɤa çíqtıq. (30) Diplómu cóq dep ḵiçine qodulaştı da meni. (31) Aʻn baldarım bolsó, beş cáman balam bar, erkek bir ɤız̭. (32) Eki ɤısím bar ḇolçú, ulu ɤısím qaytış bolŭp qalɤan. (33) Beş balam teŋ, eŋ giçüʻsü bıyíl om‿birdi bütüv‿ada oquv‿atat. (34) Qoy ḇaldarım emĭ siler bir eki‿varaq qaɤaz bolvosó bolvoyt ‿ken dep, turmuş qanday ḇolot dep, ulu‿ḇalam padpalḵovniḵ. (35) Padpalḵovniḵ, çėg̱‿arada işteyt. (36) Masḵvadan aḵademiyanı bütüp ḵelg̱en. (37) Anda‿yiŋki ḇalam strayitėlniy injiner. (38) Anda‿yiŋki u:lum naloḵtu ḇütkön. (39) Anda‿yiŋki u:lum da naloḵtu ḇütkön. (40) Qısím bolsó tarıhçí. (41) Neme narın tıvsında işteyt qazır, qavarçí‿ḇolup. (42) Kiçü ḇalam oşó bıyíl om‿birdi bütüv‿atat. (43) Neverelerimin aldı ondu ḇütüp, ulu:sú ujė araḇaevada mejd᾽unarodnıy cúrnalisḵada oquyt. (44) Mmm oşól cáman baldarıvız̭ menen, bayviçėm bolsó muɤalim. (45) Naçálníy ḵĭlas. (46) Oşónt᾽ĭp᾽ pensiyaɤa çíɤıp tĭriçilik qılıv‿atavız̭, baldardĭn baldarın baɤĭp. (47) Ekĭ‿g̱elnim, tört gelĭnim bar, eki

gelĭnim, bịrö˙ ulusú cúrnalisti‿vütkön. (48) Mmm batk̲ende cėtĭ‿cíl iştep gelişti. (49) Batk̲en gazet˒ĭnde iştedi gelĭnim. (50) Anda‿yiŋki gelĭnim manas univ˒ersitet˒ĭnde ek̲onom fak̲tă işteyt. (51) Mmm oşól, eki‿g̲içü gelĭnim bolsó bürö parik˒mahirdi bụ̈tkön. (52) Bịrö za‿oçníy oquyt anan. (53) Oşól ösüm cönŭ̈ndö uşúl anan baldar˒ıbız̧ del˒ĕ uşúl.

Uruk tuuğanıŋar cönündö aytıp berseŋiz?

(54) Eme bisd̲ĭn uruq tuɤanıvıs bolsó bis sáyaq dep qoyŏt. (55) Bul sáyaq, çėkir sáyaq dep, sáyaqtar ekĭg˒e‿bölŭ̈nöt. (56) Bisd̲e şák̲ir moldo dep qoy˒ŏt, şák̲ir moldo oşó çėkir moldo deg̲en‿ken da. (57) Oşól çėkir sáyaqtan bis oşól qurmang̲ocó‿ɤul çíɤaç bolŭp bölünövüs, cúmg̲ɐl içi. (58) Aq‿tala˙lıqtar da, taylaq ba˙tırlar da sáyaqtar. (59) Bular sáyaqtar da, alar şíqmamat, ıman çóro dep bölŭ̈nöt. (60) A bis bolsó qurmaŋg̲ocóɤul, tüg̲ölsáy ayílı de qoy˒ŏt, oşóndon öydö ɤurmaŋg̲ocóvuz. (61) Qurmaŋg̲ocónŭn içinen oşó qurmaŋg̲ocódon bis, menin ata‿teg̲im, maŋlıq dep qoy˒ŏt, maŋlıqtan oşó cáqşívay, cáqşívaydan anan geldivek, geldivekten anan tig̲i baytüg̲öl, baytüg̲öldön anan medet tarayt. (62) Medet oşól qoqon qandıɤına b̲arĭp, tündük qırɤıstan boyunçá qırɤız̧ ölkösünön da, qoqon qandıɤında, oşóndo datqa deg̲en na:mdı alɤan. (63) Uşúl çölköm da, narın, medet datqa dep. (64) Oşól b̲oyunçá medettin altı‿b̲alasí‿b̲olɤon. (65) Avaq, du:lat, alaşá, alvan, ayttaq, atavek dep. (66) Aytaqtan g̲uyruçúɤ‿atavız̧. (67) Mem bolsó avaɤınanmın. (68) Oşó altı b̲alanĭn bịrönön tarayvız̧ da. (69) Emĭ quday eme versė bisd̲in uşú uqum tuqum bay˒ă, aqqan cėrden sú˙ aɤat deyt, oşó çíɤıp turat. (70) Üç törtö˙ çíqpasá birden gemiveyt. (71) Gen˒ prök̲uror b˒olɤon murdaɤı şárşėnalib de oşó bisd̲in uruqtan bolçú. (72) Du:lat, medet dep. (73) Asambek şárşėnalib deg̲en gen prök̲uror bolŭptur. (74) Çíɤıptır anan quyruçúqtu ösüŋör bilesiŋer da. (75) Al ɤanday gişi ekenĭn. (76) Oşól bisd˒in ata teg̲ivis uşúl anan. (77) Çóŋ sáncíralardan emi b̲ul ilgerkĭ ulamış boyunçá, datqa da bisd˒in ataɤıs, tig̲i datqanı k̲öp neme‿ɤılıv‿aytışát, anan qoldoɤonu, cólb̲ors, qaraçá:r qavılan deşėt‿ken. (78) Anan mo‿u rısqulvekt˒in beş

qamanı dev‿atpayvı, toqtoɤuldaɤı. (79) Oşól beş qamand’ın enesi bisd’in ecèviƶ bolot. (80) Bul medet datqanın qısí‿volot. (81) Cánaɤĭ asáŋgʁlıy gerimbayèbdın ataları. (82) Oşól ecèviƶ bisḍin medet atabızɤa aş bergende ösünçö üy tigip, oşól ecèviƶ, anan giyin geteˑrde oşól aɤalarınĭqına da girip qoyvopur. (83) Geteːrinde gülŭnön beri çíɤarıp ķetken‿ken da. (84) Törkündörümö tıştavaym. (85) Oşóndo oşó cánaɤı bir ataɤıst’ın qoldoˑçúsú oşól ecèvisḍi eːrçip ķetiv‿anan beş bala törölŭv’‿atpayvı. (86) Aːn bul ķişinin emĭ bayaɤı ulamış da emi. (87) Gim görüp ķelgen cè uɤup ķel, bi̯roq ilgerten gʁlɤan gep ta bu, birinen biri ötüp, ilgerkiler bir cásmavıƶ cóq bolsó daɤı, oːs‿moːs emetip ķetken da. (88) Aːn oşól ecèvist’ĭn günüsü b̯ar‿ĕken, giyiŋki oşól tigi ırısqulb̯ektin giyiŋki alɤan toqolu da emĭ bayb̯içè. (89) Oşól gişi daɤı, al gişi daɤı, sátķevis cè sátılɤan belè, çüylükpü cè toqtoɤulduqpu, al da datqanın ɤısí eken. (90) Eː oşó‿gişi bisd’ĭn ecèvisķe aytıpır da, siƶ da datqanın qısísíƶ, men da datqanın qısímın. (91) Bir mınday eː qasiyetivisti ķörsötüşpöylüvü dep. (92) Anan bisd’in ecèvis da cáşáp qalɤan gişi eken, qoy b̯alam, sèn cáşsíŋ, mem bolsó ɤaˑrıdım. (93) Egер bir‿b̯irbiriviske, beker cèrdĭn tuqŭm‿mespis, anan birivisti birivis neme ɤılsáq, birivis mayíp bolŭp qalavıƶ, qoy desè bolvoy‿ɤoyupur, ķörsötüŋüzçü ecè dep. (94) Anˀan cáş neme ķörsöt siŋdim dev‿oşèntip bolvostur emĭ ķörsöt dĕsè, bul ayaqa súːnu‿ɤuyup turŭp üylögöndö bor‿volŭp qatıp qalıpır, súː ti‿gişĭnikiçi, berki günüsünükü. (95) Aːn ecè emĭ siz ķörsötüŋüz depir da. (96) Qoy siŋdim ķörsötpöyl‿e qoyŏyŭn desè, eː ecè men delè ķörsötpödümb’ü, siƶ ķörsötüŋüƶ dev‿anan tura ɤalıp ecèviƶ, çèpkenĭn mintkende qara çáːr cílan sóylop çíqqan eken da cèŋinen. (97) Anan qo/quˑy cálaŋqıçíŋdı tarta‿gör ecè depir. (98) Oşón‿meːn al günüsü cürögŭ tüşüp ķöpkö cètpey‿lè ɤaytış bolŭp qalĭpır. (99) Aːn oşóndoy bisd’in qasiyetter b̯ar deyt anan emi al görüp bilip ķelgen gişi cóq da. (100) Negizi balb̯aq baːtır degendi uɤup cürösüŋörvü. (101) Balbaq baːtır, musúp, balbaq, baytügöl, aːlıvek, narvoto, toqtovolot degen bir tuɤan da, cána geldivek 'biy degendin baldarı b̯olɤon. (102) Qoçqordo arsí degen cèrdi‿b̯ilesiŋervi. (103) Arsí dep cá ɤoçqordun sèntri cánaɤı turvayvı tigi sèntrd’ín

biyaɤında ǩiçkiy ayíl‿var. (104) Qara‿to: dep qoy’ŏt, oşónŭn ar‿cáɤı arsí dep qo't. (105) Oşó geldivek degen atavıẓd’ın bayviçèsi eken arsí degen. (106) Ösü mınday aqılman eme‿gişi ɤo, mınday elge alımdu: degen, oşónu ba cáylo'don tüşköndö ɤoşŭna‿ɤoloŋdoru, gembaɤaldar anan arsí bayviçègе b̥arıp sür cèyviẓ, qosŭ‿sóydurup cèyviẓ dep barışçí eken. (107) Oşó menen arsí dev‿atalĭp qalípır tigi cèr. (108) Oşó arsínın baldarı törölüv‿atat da cánaɤı balasí baytügöldön, baytügöldön anan bisd’in atavıẓ medet törölüv‿atpayvı. (109) Anan medetten anan tigi quyruçúq ta. (110) Bisd’in oşóndoy anan ançá mınçă çóŋ sáncíra delè men bile‿verbeym göv‿anaŋ‿giyin bayaɤı oquɤan neme‿voyunçá, uqqanım anda sánda. (111) Anan ɤuyruçúq atavıẓd’ın tigi bul oluya gişi b̥olɤon da. (112) Buĺ mına bıyíl mo͡u ölgön günŭnö birinçi mayda qaytış bolɤon bul gişĭçi, oşónun qaytış bolɤon günŭndö biẓ tigi bı‿cèrdegi bala‿vaqırasí, çövörölörü var bı‿cèrdeçi ösünŭn. (113) Píryamo͡y çövörösü da. (114) Oşólor b̥olŭp uyuşturŭp, ba tu'ɤambıẓ da, bir uruq. (115) Anan giyin tu'lɤan gündö muzey b̥ar da bı‿cèrdeçi. (116) Gör‿leksiŋervi. (117) Muzeyin gelip görsöŋör b̥olot. (118) Oşóɤo burç uyuşturduq ösünçöçü. (119) Oşó burçqa cánaɤı ɤuyruçúq atavısd̥ĭn batasínan tu'lɤan baldarın, oşónŭn baldarınan çíqırdıq da. (120) Súsámırdan geldi, qoçqordoŋ geldi, cúmgʁl içinde ǩöb̥ürö:k’‿ken, cánaɤı bisd’in deputat bala var biyaqta tigi gim degen aftandil qulb̥araqıb degen, oşónŭn atasí yú/ldus eken. (121) Atı da. (122) A bis oyloçúvuẓ bu yúldus emne b̥ul başqa ulutpu depçi, görsö oşónŭn atasína bata b̥ergen‿ĕken da. (123) Yúldust’un atasína qulb̥araqa b̥ata‿b̥eripir da, bisd̥in uɤuşúb̥usqa‿ɤarɤanda. (124) Tigi narı, toqtoɤul taraptan gel‿atqan cè narı miŋ‿quş, qavaq taraptan gel‿atqan oşól bul çáyeḵtin narı başína cètkende e: yúldus, geç uşú‿ɤıştıŋ günü ĕken da. (125) A'n oşól tigi qulb̥araq e: eşĭke çíɤıp sárayd’ın üstündö nemege çöp sálĭp turɤan eken. (126) Maldarına çöp sálıv‿anan quyruçúq atavıẓ ǩelĭv‿elè pĭryamoy oşó‿gişinikine ɤayrılıpır. (127) O: qulb̥araq, gel ɤuke, gel, sènikine tünöyün dep gel‿atam dev‿anan oş‿cèrge cátĭp qalıv‿anan erteŋ menen çíɤıv‿aytqan

eken turɤanda‿yin, qulƀaraq balaɤa çúqaq bolŭp cürgön‿kensiŋ, başţan gem bolŭp. (128) Sáɤa qudaydan bir ƀala tilep bereyin. (129) Emdigi cílı uşúl uvaqta bir erkek balalu‿volosúŋ, biroq ısmın qırɤısd'ın ısmın goyvo, atın goyvo depir da. (130) Qırɤısçá at qoyvo e: tatarçá ısím goy depír. (131) Anan oşó‿gişi giyi'n aytqanday‿lė anan bír cílda‿yin balalu' ƀolŭpur, tigi‿gişi erkek balalu ƀolŭp, anan yi̯ldu̯s dep qoyupur. (132) Oşó qulƀaraqob aftandil yi̯ldu̯sóviç da ösü, qazır oşó deputat cóɤorqu sa̯vetke. (133) Anan bis yi̯ldus desė, yi̯ldusóviç dese‿lė bul tatarƀı dep, a görsö oşóndon eken da. (134) Oşŏlordu uyuşturŭp anan al gişige daɤı, iʌ cánaɤı mamaķe'b degen bar‿mespi, vraç hirurg. (135) Oşó‿gişi daɤı uşú ɤuyruçúɤ‿atanĭn batasínan bütüpür. (136) Anan buɤa bisḍin tigi ƀalanı civergembis, anan al gişi oşól uvaqtan qayaqtan bir delėgatsiya gelĭp, cóluɤ‿albay ɤaldım dep. (137) Anan süröttörün oşól batadan bütkön ataların sürötü ƀolsó, atalarınıqın aldırdıq anan göpçülügü emĭ baldarı ɤaldı da. (138) Al batadan tilegen baldar ķösŭ ötüp ķetti da göpçülügü. (139) Anan bi̯rö' var‿ken mou̯ ɤoçqordo. (140) Elü cėtinçi‿cílqı‿ken. (141) Bi̯roɤ‿oşónŭn atasína bisd'in atavıs, qırqınç'ĭ‿cílı qa̯za‿ƀoldu da, quyruçúɤ‿ata, birinçi mayda ɤa̯za‿ƀoldu. (142) Tigi ƀalaɤa, atasína, tigi ƀalanın atasína qırqınç'ĭ‿cílı sóɤuşd'un aldında ɤo, on cėtĭ cílda‿yin erkek balalu bolosúŋ dep bata‿ƀeripir. (143) Oşól tigi ƀala on cėti, a̯mey elĭ‿cėtĭnçĭ‿cílı törölüv‿atpayvı. (144) Oşó ƀala ösü‿geldi. (145) Ösü gelip gelinçėgi e̯kö'‿gelip, b'i‿cėrge birdeme, sirdeme ırımın qılĭp berişti, çėpken sėpken cá:p tigi quyruçúɤ‿atavıza̯d'ın çövörösünö. (146) Anan uşúndaylar e: bis sánap nemetiv‿otur'sá emĭ uqpaɤandarıvıza̯ da ƀar da. (147) Daɤı oşó bıyíl daɤı sürüştürölü dev‿atavıs. (148) Ulam súraştırıpçí, ar‿gimden súraştĭrıp. (149) A'n e'lü ķişige bata‿bergen oşóndoy. (150) Oşó bata tilegende uş‿cėrden‿le bir eki üç gişi bala‿ƀaqırasí ƀar aza̯ır. (151) Anan mou̯ ɤuyruçúq dep qısárt ayílınan bi̯rö' giyin ele gös‿ötüp ketti, quyruçúq degen attaɤı‿gişi ƀolçú da. (152) E'ki murdu mınday cóɤ‿eken. (153) Oşó‿gişĭnin atasína bata

bergende, a daʏı oşó barıp qalĭv⌣anan başqa çúqaʏ⌣ekensiŋ, sáʏa bata berip, atasínın atı cúmaş belė uşúnday gişi⌣ken, anan oşó gişige bata beripir. (154) Cúmaşbay sáʏa erkek bala bata súrap bereyin quday taladan, emi delė erkek balalu⌣bolosúŋ. (155) Biroq atın goyvo. (156) Men ösüm gelip qoyŏm depir da, tigi gişiçi quyruçúʏ⌣ata. (157) Aːn oşó⌣boydon tigi⌣gişi bayaʏı erkek balalu⌣bolup, süyünöt da, ǩim bolsó⌣lė süyünöt da. (158) Süyüŋgön boyunçá ʏuyruçúq atanın aytqanĭn unŭtup qalĭp, anan ösü atın gop⌣qoyupur. (159) Cė al uvaqta quyruçúʏ⌣ata toqtoçú emes⌣ken da üyünö. (160) Tiyaq biyaqa⌣getip qalʏambı cėr⌣ʏıdırıp. (161) Anan quyruçúq, quqenin⌣le atın gop⌣goyŏyun dep, quyruçúq qop⌣goyupur. (162) Anan bayaʏˀı beşike sálıv⌣atqan uvaqta quyruçúʏ⌣atavıẓ barıp qalıpır. (163) A/y cúmaş, alĭp⌣çíq balanı, atın goyŏyun. (164) Aytpadım belė bayaʏı atın ösüm goyom desė, quqe ǩeçirip qoyuŋuzçú, ısímdı ösüm⌣elė ʏoyup qoydum⌣elė, sisḍin atıŋıẓdı desė, aq quday atqır, bolvoy⌣ʏalvadıvĭ emi, bir müçösü gem bolup qaldı depir. (165) Anan oşóndon bu ǩiçine murdu menen süylöçü eken. (166) Biroq quyruçúq degen at menen cürdü da giyin delė. (167) Oşólordun bala⌣baqırası, eki⌣ʏısí bı⌣cėrde bisḍe, turmuşta. (168) Eki ʏısí egis qıstarı, egiz bala çíqqan bíyerden. (169) Oşól oşóndoy bata menen bütkön quyruçúʏ⌣atabızḍˀın oşó göp nemeleri bar da, emi al gişini geːde bayaʏı qasímaːlı bektenıb degen cásqan. (170) Oquv⌣anan oquvaʏanıŋardı bilveym, soyuẓ⌣ubaʏında da, esır ubaʏında. (171) Göldük cásúçú⌣bolçú, qasímaːlı bektenıb degen. (172) Oşól qandaydır bir ǩo/mik qılıp qoyʏon da. (173) Tigi quyruçúqtuçú. (174) Şút dep qoyˀŏt qo orusçá, tigi bır neme ʏılıp, iː şútnik dep. (175) A negisi bul gişi oluya çálış biroq pĭryamoy, tüs aytqan gişi da. (176) Cánaʏınday eldi da betĭne aytıv⌣anan, şíldıŋdap, oşón⌣çün cánaʏı çúquʏanday söẓ tapqan, 'manastı aytçí⌣ken bu⌣gişi. (177) Mmm gürösköda tüşçü eken. (178) İşi⌣ʏılıp balbangʁ da tüşüp, aylasí getkende ʏaravaysíŋbı, amaldu: ⌣gişi da. (179) Tigi topuraqtı ala⌣ʏoyup baya gürösüv⌣atqanda, cėŋilipˀ

baratqanda, ǩel‿atqan ǩözünö çáçív‿iyip, alaqsíp qalɤanda ǩötörüb çá:p alçí‿ken da. (180) Uşúnday gişi eken da. (181) Uşúl cánaɤı bul ǩomik deşip daɤı çíɤıv‿anan giyi'n anan bul bisḑe erǩa'lı öskönaliyeb deḡem˺ bar. (182) Bi‿cėrden bír eli‿sėḡizinç˺ǐ‿cílqı, cását da. (183) Qırɤız̧ cáz̧çúlar sóyusúnŭn müçösü. (184) Oşó ḇala eki cíl, eki ḡitep oşól eldi ɤıdırıp isildep cürüp cásíp çíqtı da. (185) Emĭ buĺ gişiniǹn aytıv‿otursá göp nemesi ḇar emi. (186) Bul beker gişi emes da. (187) Beker ḡişi emes bul. (188) Mu: cėr‿lė mına quday ta:la uşúl ayíldı aytqan‿ĕken, qırqın‿cílı oşó sóɤuşt˺un aldında, qırq birinç˺ǐ‿cílı sóɤuş başталıv‿atpayvı, oşó sóɤuş başталɤıçá 'tört cólu aytqan eken. (189) Bír on cíl murda' andan beş cíl murda', anan 'sóɤuşt˺un aldında 'qırqınç˺ĭ‿cílı da aytqan eken da. (190) Az̧ kündö bir a'lamat kelet qo, a'lamat kelet. (191) Eldin başína qıyínçílĭqtar tüşöt dev‿aytqan eken. (192) Sóɤuş bolo:run bilḡen‿eken da bul ḡişi. (193) Anan oşó ɤırqınçí‿cílı birinçi mayda bir gün murda at miniv‿alıv‿anan uşú ösünün ta:nış, tu'ɤan, bayaɤı córo‿cóldoştorun ɤıdırıpır da. (194) 'Ȯ:y balançá men alısqa ḡetip baratam, sáparɤa. (195) O: bayaɤı ɤuyruçúqt˺un bir tamaşásí dep oşėntçi‿ken. (196) Oy qayaqa quke desė, alıs, alıs, qayra gelḇeym dep. (197) Anan ǩe'‿ḇir 'o:y ɤuke qayaqa alıs bolɤonu, masǩıva. (198) Oy masǩö'dön da alıs. (199) Gelḇeym ḡɐyra‿ɤayrılĭp dev‿oşóntip qıdırıp, ekį ḡün qıdırıp, anan üçünçü ḡünü deḡen qoştoşúv‿anan, namaz̧ oqup cėtqen cėrĭnen mürt ǩetipir da. (200) Bilḡen da bul ḡişiler quday ta:la, emĭ qasır delė cánaɤı çíɤıv‿atpayvı ǩe:‿vir adamdar. (201) Bular ḇir çánda ḡelçü adamdar da. (202) A:n oşól quyruçúɤ‿ata oşóndoy göp, qanday dev‿aytsám tiḡi, aldın ala bilçü eken bu‿ḡişi. (203) Anan cánaɤı baldar, i anan bí‿cerden bir gişiniǹn erke ḇalası ḇar‿ken otŭz̧‿ekinçĭ‿cílı tu'lɤan. (204) Em al ḡişi atası teŋtuş ɤo quyruçúɤ‿ata menen. (205) Anan al balasín söḡönök qılıp üyrötüpür tiḡi‿ḡişi. (206) 'Şírddıratıv‿elė sökçü eken de eldi. (207) Ay açke me momposúy ḇerem, 'sök dese‿le, gim bolsó‿le söḡüp cátıp qalçú eken. (208) Bir ḡünü tamaşálaşív‿oturŭv‿anan quyruçúɤ‿atavız̧ɤa tiḡi teŋtuş asán deḡen gişi anan aytıpır, sėni ɤuke delė sėni gişi söḡöbü. (209) Meni

gişi sökpöyt depir. (210) Söktürüp bereyin, eç kim sögö alb̲ayt asáke desė, có:q men söktüröm. (211) Emi meyli emi söktür. (212) Anan bayaʏı teŋtuştar çóʏulup, söktürsöm emne ʏılasíŋ. (213) Emi sáʏa bir irik sóyup bereyin, sėn söktürsöŋ emne ʏılasíŋ, men bolʏon irig̲imdi sóyŏm dep. (214) Boluptur dep bayaʏı telė teŋtuştar meldeşkende anan oşóndo balasín çükö oynov‿atqan, tig̲i oyno:q bala ʏo, oynop cürg̲ön balanı çíqırıp, ay aşke bas beri, mou g̲işini 'sökçü depir da. (215) Quyruçúqtu g̲örsötpöyvü. (216) Quyruçúqtu qarav‿alıv‿elė 'baqırıv‿atasínĭn eteg̲ine g̲ire‿ʏaçíptır, qaravaysíŋbı emi oşó. (217) A/ly 'sök dep tig̲i g̲işi balasín süyröyt deyt. (218) 'Sök desė tig̲i tırışív‿atasínĭn eteg̲ine cármaşív‿ílylayt deyt. (219) Sökpöym 'qaravayt deyt quyruçúqtu. (220) Emi balasín uruşúv‿anan emetkende, ey boldu asáke, balanı uruşpa dev‿anan, balanı alıv‿alıp, ge/lė‿g̲oy dev‿erkelet˘ĭp, e: aman bol balam, göp cáşá dep, göp bala‿çáqalu‿b̲ol dep. (221) Giyin‿elė öldü oşól, o̲tŭz‿ĕkinçi cílqı‿b̲olçú. (222) Ondoy balalu b̲oldu, b̥iroq emi al gişi, i: ulu‿b̲alası biyaqta vĭraç qaz̥ır. (223) Bir b̲alası rayondo glávĭraç. (224) Qaravaysíŋbı anan emi qa'yra erkeletip, a 'ʏayra íylab̲ay, ʏayra astĭna‿varıp oturupur al b̲ala. (225) Emĭ oşóndo‿b̲ir ösünün çíʏarʏan bír biyotok̲ dep qoyot qo. (226) Oşóndoy b̲ir bale' nemesi b̲ar ʏo energiyası. (227) Uşúnday ʏasiyetteri b̲ar‿ken quyruçúʏ‿atavısd̥ın. (228) Oşól anan. (229) Anan bisd̥in bayaʏı cálpı sáyaq bu buʏu misálı ata‿teg̲i var da. (230) Sóltolor, buʏular dev‿atpayvı. (231) Bul sárbaʏıştar dep, tınımsėyit dep bölŭnöt qo bular. (232) A bisd̥in çėkir sáyaq, sáyaqtar neg̲iz̥i qayaqtan ǩelg̲eni belgisĭz. (233) Bir sáncíra‿voyunçá üç bir tu'ʏan bolupur da. (234) Şák̲ir moldo anan da‿b̲ir moldosú ẹkö‿ken. (235) Anan uşú tüştük oş taraptan gel‿átışqambı anan ẹkö tet k̲ısíl‿ordo qaz̥aḫstaŋg̲ɐ qalĭp‿qalʏan deyt. (236) An bu‿g̲işi bisd̥in sáyaq çėkir şák̲ir moldo da. (237) Anan oşón‿üçün çėkir sáyaq dev‿atalıv‿atpayvızb̲ı. (238) Oşó biyaqtan geliv‿anan bi‿cėrge şák̲ir moldo boluv‿anan, şák̲ir atı öçüv‿elė anan çėkir sáyaq bolup qalʏan da. (239) Anan oşóndon men toçno bilb̲eym anan bul ıman çórolor moʏu sáyaqtar, aq‿tala'lıq sáyaqtar, toʏuz‿toroluq sáyaqtar. (240) Toqtoʏulda da sáyaq bar, bular çėkir sáyaq menen g̲ɐnday nemete:rin

men ɣöp nemete alvaym. (241) Oşól anan emi nemetkenderim oşól anan. (242) Aldaʏıŋı öçürçü.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

Öncelikle kendinizi tanıtır mısınız?

(1) Kendim elli iki yılında, on Temmuz'da şu köyde, o zamanlar Kızıl-Tuu kolhozu idi, Cumgal ilçesi, işte burada dünyaya geldim. (2) Doğdum, elli dokuzda birinci sınıfa girdim ve altmış dokuz yılında da onuncu sınıfı tamamladım. (3) İki sene askerlik yaptım. (4) Geldikten sonra Frunze'deki Makine Yapımı Yüksekokulu'nu kazandım, okumak istemedim, Rusça olduğu için, zorlandım, sonra devam etmedim. (5) Bir yıl bile okumadım, bıraktım ilk dönemde. (6) İki sene askerliğimi yaptım sonra Koçkor'daki şoförlük kursunu bitirdim artı aynı zamanda büyük mağazada yardımcı olarak çalıştım. (7) Sonra bu eşim(ile) evlendim, (o zamanlar) eşim Pedagoji Okulu'nda okuyordu. (8) Burada RES[157] var. (9) PES'e[158] bağlıydı, bölge elektrik şebekeleri, elektrikçi şey, bölgesel elektrik şebeke. (10) Orada çalıştım ve daha sonra evlenince Narın'a tayinim çıktı. (11) Narın'da on sene kaldım. (12) Çoluğumuz çocuğumuz oldu. (13) Narın'da otururken üç tane çocuğumuz oldu. (14) Dört tane. (15) Narın'da iken belediye meclisinde çalıştım. (16) Belediye meclisine geçtikten sonra partiye üye oldum. (17) Pardon, hayır belediye meclisine. (18) Belediye sovyetine. (19) Daha sonra partiye üye oldum, o zamanlar Lenin Partisi denilirdi, Komünist Partisi. (20) İşte o partiye geçtim orada on sene çalıştım, iyi şey yapıp sonra hayat şartlarından dolayı buraya taşındık. (21) Buraya taşındıktan sonra inşaat ekibinde çalıştım, daha sonra beni polevod[159] olarak işe aldılar, işçilerin maaşını yazmak için. (22) Orada üç sene çalıştım, üç yıl sonra elimde diplomam olmadığı için işten çıkardılar. (23) "Diploması yok" diye. (24) Sonra Oş'ta hidrolik mühendisi olarak çalıştım. (25) Orada yaklaşık on sene çalıştıktan sonra Vergi Dairesi'nde çalıştım. (26) Vergi Dairesi'nde beş sene çalıştım. (27) Köy muhtarlığına bağlı Vergi Dairesi'nde. (28) Sonra muhasebeci olarak çalıştım. (29) Mühendis oldum, sonra da emekli oldum. (30) "Diploması yok" diye biraz beni küçümsediler. (31) Beş tane çocuğum var, bir tanesi kız. (32) İki tane kızım vardı, büyük olanı vefat etti. (33) Beş tane çocuğum, en küçüğü bu sene liseyi bitirdi, şu an okuyor. (34) Ellerinde diploması olsun dedim,

[157] RES- Rayonnıye elektriçeskiye seti. Bölge elektrik şebekeleri
[158] PES- Prilivnaya elektrostansiya. Hidroelektrik santrali.
[159] polevod-tarla tarımı ile uğraşan

hayat nasıl olur bilmiyoruz, en büyük oğlum yarbay. (35) Yarbay, sınırda çalışıyor. (36) Moskova'daki akademiyi bitirdi. (37) Sonraki oğlum inşaat mühendisi. (38) Ondan sonraki oğlum da iktisat bölümünü bitirdi. (39) Sonraki oğlum da aynı bölümü bitirdi. (40) Kızım ise tarihçi. (41) Narın'da TV'da çalışıyor, haber sunucusu olarak. (42) En küçük oğlum ise bu sene liseyi bitiriyor. (43) Torunlarımın büyüğü liseyi bitirdi, büyük olanı Arabaev Üniversitesi'nde Uluslararası Gazetecilik'te okuyor. (44) Öyle işte, çocuklarımızla, eşim ise öğretmen. (45) İlkokul öğretmeni. (46) Şu an emekliyiz ve torunlarla vakit geçiriyoruz. (47) İki gelinim, dört gelinim var, iki gelinim, birisi gazetecilik bölümünden mezun. (48) Batken bölgesinde yedi yıl çalıştılar. (49) Gelinim Batken Gazetesi'nde çalıştı. (50) Sonraki gelinim de Manas Üniversitesi'nde İktisat bölümünde çalışıyor. (51) Bir gelinim de kuaförlük kursunu bitirdi. (52) Birisi de uzaktan eğitim alıyor. (53) Kendim ve çocuklarım ile ilgili bunlar.

Uruklarla, akrabalarla ilgili anlatır mısınız?

(54) Biz Sayak soyundanız. (55) Bu Sayak, Çekir, Sayak diye ikiye ayrılıyorlar. (56) Bizde onu Şakir molla derler, aslında Şakir Molla, "Çekir Molla" demekmiş. (57) Cumgal ili Çekir Sayak arasından da Kurman Koco, Kulcığaç olarak bölünür. (58) Ak-Talaalılar, Taylak Baatırlar da Sayak soyundan geliyorlar. (59) Bunlar Sayaklar, onlar ise Sıkmamat, Iman Çoro olarak ikiye ayrılırlar. (60) Bizi Kurmankocoğul, Tügöldü-Say köyü derler, onun yukarı tarafı Kırmankcoguldur. (61) Kurmankoconun içinden biz, benim atalarım, Maŋlık derler, Maŋlıktan Cakşıbay, Cakşıbay'dan Keldibek, Keldibek'ten Baytügöl, Baytügöl'den sonra Medet geliyor. (62) Medet Hokand Hanlığı'na gidip kuzey Kırgızistan'dan, (tüm) Kırgız ülkesinden, Hokand Hanlığı'nda, datka[160] unvanını almıştırtır. (63) Bu bölgeyi de "Medet Datka" derler. (64) Medet'in altı çocuğu olmuş. (65) Avak, Duulat, Alaşa, Attak ve Atabek diye. (66) Aytak'tan Kuyruçuk atamız (geliyor). (67) Ben ise Avak'tan geliyorum. (68) Şu altı oğlanın birinden geliyoruz. (69) Bizim soy şey, "Akkan cerden suu ağat."[161] derler, bizim soydan da aydınlar çıkmış. (70) Üç, dört tane çıkmamış olsa da bir tane çıkar. (71) Daha önceki başsavcı Şarşenaliyev de bizim soydan çıkmış. (72) Duulat, Medet diye.

[160] Hokan ve Buhara hanlıklarında albay rütbesiyle eşit olan mertebe. 2. Datka unvanı taşıyan insan. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

[161] Akkan cerden suu ağat- harfiyen: su aktığı arktan akar. K.K. Yudahin. **a.g.e**., C.1. s.44.

(73) Asanbek Şarşenaliyev diye bir başsavcı varmış. (74) Kuyruçuk'u siz kendiniz de bilirsiniz. (75) Nasıl bir insan olduğunu. (76) Bizim ata babalarımız işte bu. (77) En büyük şecerelerden biri, efsanelere göre, datka da bizim atamız, datkayı şey derler, kaplan, kara benekli kaplan, derlermiş. (78) Toktogul'da Ruskulbek'in Beş Kaman[162] oğlu (beş oğlu) diyor ya. (79) İşte bu Beş Kaman'ın anaları bizim ablamız olur. (80) Medet Datka'nın kızıdır. (81) Asankaalı Kerimbayev'in atalarıdır. (82) Sözünü ettiğim ablamız Medet atamıza yoğ aşı verdiğinde, kendince çadır dikip, o ablamız, giderken abilerine veda etmemiş. (83) Giderken her şeyini götürmüş (külünü dahi bırakmamış). (84) Öz akrabalarıma bir şey bırakmam (diye). (85) İşte o zaman atamızın bir koruyucusu ablamızla gelmiş, işte beş tane çocuk olmuş. (86) Bu kişinin, yani efsane da bu. (87) Bazıları görmüş bazıları duymuş, fakat eskiden kalmış söylenti da, nesilden nesle geçip eskiden yazı olmamasına rağmen sözlü olarak (geçmiş). (88) Sonra o ablamızın cariyesi varmış, Rıskulbek'in ikinci eşi da bu kadın. (89) O adam da Satılgan idi galiba, Çüylü ya da Toktogullu muydu, o da datkanın kızıymış. (90) O kadın ablamıza demiş ki: "Siz de datkanın kızısınız, ben de datkanın kızıyım." (91) "Kendi haysiyetlerimizi gösterelim." demiş. (92) Bizim ablamızın yaşı büyükmüş ve demiş: "Hayır çocuğum, sen gençsin, ben ise yaşlandım." (93) "İkimizin de haysiyetimiz var, birbirimizi şey yaparsak birimiz sakat kalırız." demesine rağmen "Göster abla." diye ısrar etmiş. (94) Genç olana "Hadi göster kardeşim." deyince (öbürü) bir kaba suyu doldurup üfleyince o kap tebeşire dönüşüvermiş, su diğerin, cariyenin. (95) Sonra "Abla şimdi siz gösterin." demiş. (96) "Yok kardeşim ben en iyisi göstermeyim." deyince, "Abla ben gösterdim, siz de gösterin." (demiş), (tam o sırada) ablamız yerinden kalkarak kaftanını şöyle yaptığında içinden benekli yılan çıkıvermiş. (97) "Aman abla bu korkunç şeyini kaldır." demiş. (98) Daha sonra çok geçmeden cariyesi korkudan ölmüş. (99) Öyle işte bizim böyle haysiyetimiz var diyorlar, tabi onu bizzat gören, bilen birisi yok. (100) Balbak bahadırı hiç duymuş muydunuz? (101) Balbak bahadır Musup, Balbak Baytügöl, Aalıbek, Narboto, Toktobolot bunlar kardeşler da, Keldibek Bey'in çocuklarıydı. (102) Koçkor'un Arsı köyünü biliyor musunuz? (103) Arsı Koçkor'un merkezindeki bu tarafındaki küçük bir köy. (104) Kara-Too derler, onun arka tarafına Arsı derler. (105) Arsı bu Keldibek atamızın karısıymış. (106)

[162] Kaman- yabani domuz

Kendisi bilge birisiymiş, yayladan dönen komşuları, fakir fukaralar: “Arsı anneye gidip pastırma yeriz, kuzu yeriz.” diye giderlermiş. (107) Bundan dolayı orası Arsı diye bilinirmiş. (108) İşte Arsı’nın çocukları doğuyor, oğlu Baytügöl’den, Baytügöl’den de bizim atamız Medet dünyaya gelmiş. (109) Medet’ten Kuyruçuk doğuyor. (110) Bizim öyle işte ve kendim o kadar şecere bilmem, okuduklarıma, duyduklarıma dayanarak arada (anlatırım). (111) Kuyruçuk atamız kendisi evliya idi. (112) Bu sene onun ölüm yıldönümüne, bir Mayıs’ta vefat etmişti, ölümünün yıl dönümünde, biz ve buradaki onun çocukları, torunlarının çocukları var burada kendisinin. (113) Öz torunları. (114) Onlarla hep beraber düzenleyerek, akrabayız ya, bir boydanız. (115) Doğum gününde burada (onun) müze(si) var. (116) Görmediniz mi? (117) Müzesini ziyaret edebilirsiniz. (118) Orada bir köşe düzenledik. (119) O köşeye Kuyruçuk’un hayır duasıyla dünyaya gelmiş çocukları davet etik. (120) Susamır’dan, Koçkor’dan geldiler, Cumgal’da çokmuş, milletvekili olan var, şu Aftandil Kulbarakov diye, onun babası Yulduzmuş. (121) İsmi. (122) Bu Yulduz başka ırktan sanmıştık, meğer onun babasına da hayır dua etmiş. (123) Duyduğumuza göre Yuldus’un babasına, Kulbarak’a hayır dua etmiş. (124) Toktogul taraftan gelirken, ya da Miŋ-Kuş, Karavan taraftan gelirken Çayek’in bu başına geldiğinde Yuldus, kış günleriymiş. (125) Kulbarak dışarı çıkmış, kapalı ahırın üstünde şeye saman koyuyormuş. (126) Hayvanlarına saman veriyormuş, (tam o sırada) Kuyruçuk atamız doğrudan o adamın evine uğramış. (127) “O, Kulbarak” demiş Kuyruçuk, “Gel Kuke, gel.”, “Bu gece sende kalmayı düşünüyorum.” demiş ve orada gecelemiş, sabah erkenden kalkınca: “Kulbarak, çocuğun olmuyormuş.” (128) “Senin için Allah’a dua ediyim.” (demiş). (129) Bir sonraki sene bu zamanlarda erkek çocuğun olacak fakat Kırgızca isim verme.” demiş. (130) “İsmini, Tatar isimlerinden seç.” demiş. (131) Adamın dediği gibi bir sene sonra erkek çocuğu olmuş ve adını da Yulduz koymuş. (132) Kulbarakov Aftandil Yulduvoviç (baba adı) kendisi, şu ana mecliste milletvekili olarak çalışıyor. (133) Yuldus, Yuldusoviç denildiğinde Tatar sanmıştık, doğrusu anlattığım gibiymiş. (134) Bunları düzenledik ve bir de Mamakeev var, doktor, cerrah (olan). (135) Bu adam da Kuyruçuk’un hayır duasıyla dünyaya gelmiş. (136) Biz ona buradan bir çocuk göndermiştik, tam o günü bir yerden delegasyon gelmiş, “görüşemedim” diye. (137) Resimlerini, hayır dua vesilesiyle dünyaya gelenlerin babalarının resmi olursa, babalarınkini istedik, çoğu çocukları kalmış. (138) Bu hayır

duayla dünyaya gelenlerin birçoğu vefat etmiş. (139) Bu Koçkor'da bir tane varmış. (140) Elli yedi doğumluymuş. (141) Fakat onun babasına, bizim atamız Kuyruçuk (bin dokuz yüz) kırkta, bir Mayıs'ta vefat etti. (142) Adama yani babasına (bin dokuz yüz) kırklı yılında, savaştan hemen önce galiba, "On yedi yıl sonra erkek çocuğun olacak." diye hayır duasını etmiş. (143) Sonra on yedi, hayır elli yedi yılında dünyaya gelmiş. (144) O çocuk kendisi geldi. (145) Eşi ile birlikte geldiler, burada bir şeyler yaptılar, adet gereği, cepken hediye ettiler, Kuyruçuk atanın torunlarının çocuğuna. (146) Bizim duymadıklarımız da var. (147) "Bu sene de araştıralım." diyoruz. (148) "Sürekli bilenlere soralım, araştıralım (diye)." (149) Elli kişiye hayır duasını etmiş. (150) Onların arasından burada da iki, üç kişinin çocukları var. (151) Burada Kuyruçuk diye birisi, Kızart köyünden birisi vefat etti, Kuyruçuk ismini taşıyan birisiydi. (152) İki burnu şöyle yokmuş. (153) O adamın babası için de hayır dua etmiş, o da işte evine gitmiş ve "Çocuğun yokmuş, senin için Allah'a dua ediyim.", babasının adı Cumaş idi galiba, onun için dua etmiş işte. (154) "Cumaşbay senin için Allah'a duamı edeyim (erkek çocuk için), geç de olsa erkek evladın olacak." (155) "Fakat adını koyma." (156) "Ben kendim gelir adını koyarım." demiş Kuyruçuk ata. (157) Daha sonra adamın gerçekten erkek evladı olmuş ve çok sevinmiş, herkes sevinir böyle bir durumda. (158) Kuyruçuk atanın dediklerini unutmuş ve çocuğuna isim vermiş. (159) O zamanlar Kuyruçuk ata daimi olarak bir yerde bulunmuyormuş. (160) Bir orada bir burada hep gezmiş her halde. (161) "Kuyruçuk, yani Kuke'nin adını koyayım." diye "Kuyruçuk" diye adını koymuş. (162) Çocuğu tam beşiğe yatırma zamanında Kuyruçuk atamız gelmiş. (163) "Hey, Cumaş, çocuğu getir, adını koyayım." (164) "Sana söylemiştim ya, adını kendim koyarım diye" deyince: "Kuke, beni affedin, çocuğun adını kendim koydum, sizin adınızı verdim." demiş, deyince: "Ak Kuday atkır[163], olmadı, bedeninin bir kısmı eksik olacak." demiş. (165) Bundan dolayı çocuk sonra burnu ile konuşurmuş. (166) Ama hep Kuyruçuk ismiyle kaldı. (167) Onların çocukları, iki tane kızı burada evlendi. (168) İkiz kızları, ikizler oldu burada. (169) Kuyruçuk atamız böyle çok şeyi var, bazen onun hakkında Kasımaalı Bektebov diye birisi yazmıştı. (170) Okuyup, okumadığınızı bilmiyorum, Sovyet döneminde, esir

[163] Kuday atkır- Birisine memnuniyetsizliğini, hoş olmayan hareketini bildirmek için söylenen deyim. C. Osmonova, K. Konkobayev, Ş. Caparov, **a.g.e.,** s.488.

döneminde. (171) Kasımaalı Bektenov Isık-Köllü bir yazardı. (172) Bu adam (Kuyruçuk'u) komik olarak göstermiş. (173) Kuyruçuk'u. (174) Şut (soytarı) derler ya Rusçada, şey şutnik (soytarı). (175) Aslında bu adam bir evliya idi, fakat açık sözlüydü. (176) İnsanların yüzüne söylermiş, dalga geçer gibi, bu yüzden söz ustası, "Manas" destanını anlatırmış. (177) Güreş da yaparmış. (178) Yani güreşe de çıkarmış, çaresiz kaldığında bakar mısın çıkar yolunu bulabilen birisiymiş. (179) Güreş sırasında yenileceği zaman toprağı eline alarak karşıdakinin gözüne atarmış ve onu yenermiş. (180) Böyle birisiymiş. (181) Bu yüzden de "komik" diye ona, daha sonra bu Erkaalı Öskönaliyev diye birisi var. (182) Buralı, elli sekiz doğumlu, yazıyor. (183) Kırgız Yazarlar Komitesi'nin üyesi. (184) Bu adam iki yıl halkı gezerek araştırma yaptı ve kitap yazdı. (185) Bu adam hakkında çok şey var. (186) Bu adam sıradan birisi değildi. (187) Sıradan birisi değildi. (188) Bu köyü demiş ki, (bin dokuz yüz)kırk yılında, savaştan hemen önce, kırk bir yılında savaş başlıyor ya, savaş başlamadan önce dört kere söylemiş. (189) On yıl önce, beş yıl önce ve savaş başlamadan önce (bin dokuz yüz) kırk yılında da söylemiş. (190) "Çok yakında bir felaket olacak felaket." (191) "Millet zor günler yaşayacak." demiş. (192) Savaşın olacağını önceden bilmiş bu şahıs. (193) (bin dokuz yüz) kırkta, bir Mayıs'ta, bir gün öncesinden, atına binmiş ve tanıdıklarını, akrabalarını ve dostlarını gezmiş. (194) "Hey ben uzun sefere çıkıyorum." (195) (Oradakiler) Kuyruçuk'un sıradaki şakası sanmışlar. (196) "Kuke nereye?" dediklerinde: "Çok uzaklara, geri dönmeyeceğim." demiş. (197) Bazıları: "Kuke, en uzak olan Moskova mı?" (198) "Masköö'dön da uzakta." (199) "Geri dönmeyeceğim." demiş ve iki gün herkesi gezmiş ve üçüncü günü namaz okurken aniden vefat etmiş. (200) Bu adam bilmiş, şimdi de bazı insanlar çıkıyor. (201) Böyle bir insanlar çok nadir olur. (202) Kuyruçuk ata öyleydi, nasıl dersem, olacakları önceden hissedermiş. (203) Burada birisinin çok şımarık çocuğu varmış, otuz iki doğumlu. (204) Onun babası Kuyruçuk ata ile arkadaşmış. (205) Adam oğluna küfürler öğretmiş. (206) Herkese küfür edermiş. (207) "Açke sana şeker vereceğim, hadi küfür et." derse kim rastgelirse küfürler yağdırırmış. (208) Günlerden bir gün Kuyruçuk'a arkadaşı Asan şöyle demiş: "Kuke sana kimse küfür ediyor mu?" (209) "Bana kimse küfür etmez." demiş. (210) "Sana küfür etmelerini sağlayım mı?" demiş, "Bana kimse küfür edemez." demiş (Kuyruçuk), "Hayır ben sağlarım." demiş. (211) "Neyse, hadi yap bakalım." demiş. (212) Arkadaşları toplanmış ve "başarırsam ne

verirsin?" demiş. (213) "Sana bir irik[164] keserim." demiş, "Sen başarırsan ne yaparsın?", "Ben bütün iriklerimi keserim." diye. (214) "Tamamdır o zaman." diye arkadaşlar müsabakaya girmişler, (o sırada) çocuk âşık kemiği oynuyordu, oyundaki çocuğu çağırmışlar ve: "Aşke gel buraya, şu adama küfür et." demiş. (215) Kuyruçuk'a işaret ederek. (216) Kuyruçuk'a bakar bakmaz çocuk ağlamaya başlamış ve babasının arkasına saklanmış, baksana şuna. (217) "Hadi küfür et." diye çocuğu ona sürüklemiş. (218) Öyle yapınca çocuk ağlayarak babasının arkasına saklanırmış. (219) "Küfür etmem.", Kuyruçuk'un tarafına bile bakmamış. (220) Çocuğu (babası) azarlamış, o sırada "Tamam Asake, çocuğa kızma." demiş, sonra çocuğa: "Gel oğlum." diye onu sevmiş, "Ömrün uzun olsun, çocuğun çok olsun." diye. (221) Otuz ikinci doğumluydu, daha birkaç sene önce vefat etti. (222) On tane çocuğu oldu onun ve büyük oğlanı burada doktordur. (223) Birisi de bölge hastanesinde başhekim. (224) Şimdi bakar mısınız, çocuğu alıp sevmiş, çocuk da ağlamayı kesmiş, gitmiş adamın yanına oturmuş. (225) Adamda, kendisinde bir biyoelektrik derler ya (vardır). (226) Adamın öyle bir enerjisi olabilir. (227) Böyle haysiyetliymiş, Kuyruçuk atamız. (228) Öyle işte. (229) Bizim Sayak genelde, meselâ bu Bugu soyunun kökeni var. (230) Soltolor, Bugular diyorlar ya. (231) Sarıbagış, Tınımseyit diye ayrılırlar. (232) Bizim Çekir Sayak ise nereden geldikleri belli değil. (233) Bir şecereye göre üç kardeş varmış. (234) Şakir molla ve bir tane molla daha varmış. (235) Oş'tan güney taraftan geliyorlarmış galiba, sonra Kazakistan'ın Kızıl-Orda'dasına yerleşmişler (kalmışlar). (236) Bu bizim Sayak Çekir, Şakir Molla'dır. (237) Dolayısıyla Çekir Sayak olarak adlandırılmışız. (238) Buraya gelmiş ve Şakir molla olmuş, daha sonra Şakir adı unutulmuş, Çekir Sayak olarak kalmış. (239) Ben tam olarak bilmiyorum ama İman Çorolar, bu Sayaklar, Ak-Talaalı Sayaklar, Toguz-Torolu Sayaklar. (240) Toktogul'da da Sayaklar var, bu Çekir Sayaklar ile nasıl şeyler ben bilemem. (241) Benim şey yaptıklarım bunlar. (242) Şunu kapatsana.

[164] İrik- İğdış edilmiş üç yaş ve üzerindeki koyun. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

Resim 31

Adı: Mahabat
Soyadı: Abdıldayeva
Doğum Tarihi: 1976
Doğum Yeri: Narın /Miŋ-Bulak
Soyu: **(**Uruu) Tınımseyit
Egitim Durumu: Mesleki teknik
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yeri: Kuyruçuk/Cumgal
Derlemenin Yapıldığı Yer: Kuyruçuk
DerlemeninYapıldığıTarih: 10 Temmuz 2018

N.K:16

(1) Atım mahaḃat, familam abdıldaeva. (2) Uşúl cúmgʁl elǐne turmuşqa çíɤıv ̮uşúl cáqta cáşáp ķel ̮atqanıma cí/rma cíl ḃoldu. (3) Özüm naríndıqmĭn. (4) Círma cíldan beri ɤaray ̮le uşúl cėrde só·da men ̀en ̮le ̮geltam. (5) Bazarda çíɤıp só·da ɤılçímın, anan emǐ magazin menen. (6) Eki· erkek, bir ɤızım bar. (7) Üç balam bar. (8) Cóldoşúm bar. (9) Cóldoşúm maşĭna aydap, sprinter menen liniyada el menen işteşĭp işteyt. (10) Çáyeķ-bişķeķ dep qattayt. (11) Ösüm bolsó magazinde, ayíldın turmuşún bilesĭster da. (12) Bayaɤĭ ̮le ķünümdük sistema menen cáşámay.

Köbünçö bul ayılda emne kılışát?

(13) Mal çárḃaçílıq. (14) Cėr aydayvıs, mal çárḃaçílıq. (15) Bịroq biyaqta ötö bışíqçílıɤ ̮emes da oşón ̮çün basímdu:vus mal çárḃaçílıq menen da.

Kışı kanday bolot? Ayabay katuubu ce ança emespi?

(16) Ayavay delė‿mes. (17) Ö'tö delė ayávay‿mes bi̯roq cáh̯şí‿lė emĭ qış.

Başka emne işter menen alektenesiz?

(18) Bul ecė almaq bele. (19) Meyli taştap᾽ qoy. (20) İşi‿ʏılĭp özüŋör aytıp qoyʏula. (21) Mına mo͡u bir ʏızım bar, moŭ‿ʏız. (22) Men ne͟gizi özüm balĭqçídaʏı indústrú͡alníy tehni͟kumdu b̯ütköm. (23) Gesivim muʏalim. (24) Bi̯roq turmuşt᾽un ıŋ͟gʙyína cáraşá‿lė işteve‿ʏaldım da. (25) Oşó turmuşqa çíʏĭp, cóldoşúm ökövüz̧ baş qoşqondon᾽ beri‿ʏaray‿lė uşúl cėrde só·da ʏılĭp, só·da menen alekteniv‿elė gel‿tavız̧ da. (26) Cėr işteteve͡is, mal çárb̯açílıʏıvıs menen ana mına ayli biroq özümdŭn gesivim muʏalim bolmoq. (27) Eŋ‿elė cáh̯şí ͟görüp ayăvay işteym dev‿eŋsė͟gen gesivim bolçú. (28) Biroq turmuştun emesine cáraşá işte͡y‿alvay‿ʏaldım. (29) İşó ʏızıl diplom menen bütköm. (30) Oşó anan qançá cíldan beri ʏaray‿lė ȯşintip só·da menen gel‿atam. (31) Men bolʏon asnavnoy‿ʏılʏan qızmatım. (32) Azır uşúl uvaqta ayíldıq sa̯vetk̯e depŭtatmĭn.

Ayılda emne iş çaralar kılasıŋar?

(33) Ķöv‿elė iş çáralar volot. (34) Azır iş çáranı aytsám, men aytĭp ķetkim geliv‿atat. (35) Bizde eme‿var, uşúl ayíl quyruçúʏ‿ayílĭ da, oşó quyruçúʏ‿atanĭn cönŭ̈ndö ma꞉lımatıŋar bolsó ͟gerek. (36) Oşó quyruçúʏ‿ata cönŭ̈ndö ma꞉lımat qoşúmçá da cíynasáŋar siler͟ge da cáh̯şĭ‿b̯oluş kerek da. (37) Oşó quyruçúʏ‿atanın çövörösü uyuşturʏan quyruçúʏ‿oluya atĭndaʏı qo꞉mduq fond̯ fond̯ub̯uz bar. (38) Oşól fond̯ menen da iş alparam men. (39) Al fond̯qo da müçömün. (40) Ayíl deŋge꞉linde, özüvüsd̯ŭn deŋge꞉livisķe cáraşá oşól fond̯ menen iş alparıp göptö͟gön mera̯priyatiyalardı ötkörövüz̧. (41) Qayrımdu꞉luq işterin alparavız̧. (42) Emĭ anı muh̯taj bolʏon üy‿b̯ülö·lör͟gö ʏayrılışávız̧ de͟gendey. (43) Eki cáqa· azır mo͡u mektep deŋge꞉linde serevnavaniyalar uyuşúlup, alimpiyadalar uyuşúlup eki cáqa çíʏıv‿atqan baldardı oşól fond̯᾽un atĭnan qarcílayvız̧ mümkünçülü͟güvüz̧kö cáraşá, az bolsó daʏı. (44) Muzey ba·r. (45) E꞉ quyruçúq bulaq dep ıldíy cáqtan gel‿atsáŋar oşól bulaqtı delė

gördüŋör b̥oluş kerek, atavısdˀın naːmında bulaq bar. (46) Emˀĭ astıda ǩöːp işterivis bar, maqsáttarıvız̥. (47) Bi̥roq kiçineden işke aşíp ǩel̆tat. (48) Aːn bir otuz qırq payízı işk̲e aştı desėm bolot, bi̥roq tiǧi eme volsó daɤı aldıda ǩöp maqsáttarıvız aşá̆lek da işk̲e. (49) Uyuşqanıvız̥qa, fond̥ˀun açílɤanĭna eki cíldan aştı. (50) Anan birinçi may̆sayín atanın ölǧön günŭnö ɤarata sėremonya otkörövüs. (51) Eskerü· geçėsi dep mal sóyup elge, k̲ansėrt uyuşturup, sporttuɤ̆oyundardı uyuşturŭp, meldeşterdi uyuşturŭp eldin deŋgeːlinde. (52) Bıyíl bıltırqĭɤăɤaraɤanda gövüröːk cáh̨şí deŋgeːlde ötkördük sevevi atanĭn batasínan cáralɤan baldardın burçú deǧen burç uyuşúlup anan uşú rėspuvlik̲alıq maştapta oşól emenin batadan bütkön baldardın tuqumdarín cínaɤaŋǧɐ aráket qıldıq. (53) Ondon aşíq, on ekidey gişinin tuqumdarı ǧelip eme ɤılíştı da. (54) Telėvideniyaɤa tartıldıq narıŋǧɐ, narındaŋ gelip tartıp ǩetiştiˑ. (55) A bulda bolsó bisd̥in ösüvˀüstün ǩiçinekey b̥olsó da ɤılɤan emgegivistin az̥ qançá b̥olsó da rėk̲lama bolot elǧe dep qalavız̥ anan oşóʌ̆. (56) Aː emede̥volsó ayíl deŋgeːlinde̥volsó oşó aytıv̆atpayímbı ayíldıq deŋgeːlde ayíldıq sávetk̲e depŭtatmĭn. (57) Qoːmduɤ̆işterǧe, ar̆ɤanday iş çáralarɤa ak̲tivnıy qatışíp, el arasínda ǩevim sözüm ötöt deǧendey. (58) Eː emem bar. (59) Cáh̨şí emĭ ayavay uqmuş bolŭp bayíp ǩetpesėk daɤˀĭ, bayaɤı başqa cáqtan ayílɤ̆alĭp işteveǧendeŋ giyin sóˑda menen, elǧe qısmat qılıv̆atavıs da. (60) Tapqan aqçávıs el üçün bolsó, özüvüz̥ üçün bolsó daɤı cázav̆atqan qısmatıvız̥ el üçün da. (61) El menen işteşĭp ǩeltavıs. (62) Cėr işteteviz̥, cėr aydayvız̥. (63) Bir az̥ malıvız̥ bar, mal menen oşól.

Bul cakta emne ösöt? Emneni iştetesiŋer?

(64) Asnavnoy buːday, arpălė. (65) K̲artoşk̲a. (66) Anan giyiʌ̆nçėreːk emelerdi cáşílçálardı özdöştürŭp ǩel̆atışát. (67) Biz cáqta bışpayt dev̆elė, ǩöp aydaçí emespiz̥. (68) Bisd̥en ıldíyraːq sėntır çáyek̲te rayondˀun sėntrında cėmişter ǩövüröːk bışát. (69) A bizde bışpayt dep ǩöp gişi ɤarap östürçü̆mes b̥iroq qarap bışírsá, cáh̨şínaqay eme̥ɤılsá bolot̆ken. (70) Bizdeʌ̆ emelėr bar, praæk̲ti menen işteǧen oşó cáşílçá oːn

jènşina degen eme var ʏo, ayaldardı cándandı̣ru voyunçá bir qorʏo: fond̥ bar. (71) Oşól praʏrammanın negizinde bizdin ayílda cá:laŋ ayal cóldoştordon tŭzülgön top, cáşílçálardı östürüşüp, eki cíldan beri_ʏaray bisde ayílʏa magazin baş sáyín qardarlaʏa özüvüzd̥'ün ayíldın elin, mestnıy özdörünŭn östürgön pamidor, badıraŋ, perètster menen qamsíz qılʏaŋgʁ cètişĭp qaldıq da. (72) Cáh̨şí cètişkendik dev_oyloym men munu daʏı. (73) Özüvüzdün ayíl içindegilèr, misálı malina degenderdi, qaraʏa:t degenderdi, gövünçö sírttan sátıv_albayvız̥ d̥a. (74) Özüvüz̥ biri_viriviz̥den misálı, birö:dö qaraʏat bar, e barıvız̥ alavıs degen síyaqtu·. (75) Pamĭdor, badıraŋdardı bizdiki bışá_lèk. (76) Azır bis misálĭ magazinde duŋgʁndard̥'ín alĭp ķelgenderdin sírttan ķelgen, çüydön ķelgenderdi sátıv_atavız̥. (77) A b̥izidiki bışíp baştaʏan uvaqta ujè ķeç ķüzgö çèyin sírttan ķelgen cáşílçálardı_mes, uşú bisd̥in ösüvüsd̥'ün ayíldaʏı ecèkelerdin östürgön pamidor, badıraŋdarın sátĭp qalavız̥. (78) Bul oşó ayíl deŋge:linde daʏı cáqşí ķörŭnüş dev_oyloym da munu daʏı. (79) Cáh̨şí cètişkendik. (80) Anan uşúl ayílda bazar b̥olot. (81) Bizde ayíldarda, ar_ʏaysí ayíldarda bazar b̥olot degen tüşünügüŋör bolsó_gerek. (82) Silerde ma:lımat bar_volsó gerek da. (83) A bişķeķtegidey, sèntırdaʏıday b̥olŭp 'gün sáyín bazar cóq da bul cáqta. (84) A bizde rayondun deŋge:linde uşú cúmgʁl rayonŭn biriktirgen çóŋ bazar, uşúl bizdĭn ayílda. (85) Bu art cáqa to:nŭn tüvünö cáŋı bazar sálĭnıp bizdin, maʏa qaynaʏa b̥olŭp qalat, bir rahat degen bayķe sponsór b̥olup, el üçün dep, emesi menen usloviyasí menen cáh̨şínaqay_ʏılĭp bazar sálĭp berdi, çó:ŋ, te/ltigi toqmoqtuqu síyaqtu: deŋge:lde, biroq andan bir az kiçine ıldıyra:q bolsó_gerek. (86) Mal menen gelgen ķamersánttar te: talastan, qazahstandan beri_ʏaray ķamersánttar ķelişèt. (87) Cóldun sástayaniyasín bolsó ķördüŋör da. (88) Uşúl cóldon çíqpay cáşáp cürgön cumgʁl eline cön_elè bir eme altındambı cè emneden bir orden taʏış ķerek da. (89) Oştuqtar uşúl cáqa bir sluçáyna ķelĭp qalʏan bolsó, cóluŋardı dep turŭp sártçásínan sögünüp, ķe:_vir sárttar

menen uruşám men uşúl cėrde. (90) Cóldun boyunda ⱪöp kişi menen eme‿ɤılam da. (91) A: biste ⱱolsó el ayăvay gumandu·. (92) Men özümdün cėke ɡöz ɤaraşímda elder emeɡe ɡöŋgön da, özün‿özü baqqaŋɡɐ göŋgön. (93) Misálı oş tarap, bayaɤı cáman ⱪörvöy‿lė ɤoyuşsún, biroɤ‿alar ökmöttön talap qılĭp, peyilderine cáraşá ar nersenin başínan çíɤıv‿anan ökmöttön talap qılĭp anan, uşúl cóldu eɡer oştuqtar cáşáɤam bolsó emdiɡiçė aɤ‿üydü basív‿alışmaq. (94) Andayɤa barvay, eşteke ɤılⱱay gumandu· boluv‿elė, cáⱨşínaqay ⱱoluv‿elė o:qatıvıẓdı ɤılĭp ⱪelatavıẓ. (95) Cóldoşúm maşĭna aydayt, sprinter menen tört beş cíl bolŭp bartat. (96) Bir maşĭnasín cálaŋ uşúl cóldun cámanĭn ayínan talqalap qayra ekĭnçisin aldı. (97) Emĭ cól sálıŋɡıçáqtı bul maşĭnaŋ talqalambay ɤoyo‿tursá‿ken dev‿atam. (98) Daɤı bir maşĭna alam devey. (99) Oşó, ayíl deŋge:linde daɤı ayta turɤan qanday nemelėr bar. (100) Cáⱨşí‿lė ɡörünüştör ⱱar. (101) Mından men özüm círma cíldam beri cáşáp ⱪel‿tam dev‿atpayımbı. (102) Bizdin özüvüzdün ayíldın eli bayaɤı emi özüŋö özüŋdün eliŋ cáⱨşí ɡörünöt deɡen síyaqtu· ayílımdı maqtaɤanday ⱱolvoyun, biroq bizdin ayíldın eli, uşú cúmɡɐldın elė başqa başqa ayíldarına‿ɤaraɤanda ayavay sivilizovannıy da. (103) Sírttan gelɡen kişiɡe tiyişmey có:q misálı. (104) Qızartqa ⱱarsáŋar, qızart'ın eli apasnıy. (105) Alar sírttan ⱪelɡen kişiɡe tiyişėt. (106) A biz cáqta anday‿mes. (107) El ayavay mınday tüşünüktü·‿volŭp qaldı da. (108) An üst'ünö mou bazar bolɤoŋɡo daɤı, misálı, bazardĭn eŋ elė kiçinekey cönököy üy ⱱülö üçün paydasí cóq deɡende bir çėlek maqsímın bir aẓ piraşⱪisin alĭp çíɤĭp bazardan bazarɤa bala‿vaqırasína tamaɤ‿aş ta:p iştev‿alışát da. (109) Eŋ‿ele, eŋ cönököy ⱪörünüşü. (110) Bolvosó azır uşúl tapta bazar menen qançálaɤan elder iş menen qamsíẓ boluv‿atĭşát. (111) Bazardın ire:tke ɡeltiriv‿elė uşúl baya ɡünü ma:lımat alsám, ire:tke ɡeltirip işteɡen boyunçá bir‿elė nidelyada bir‿ele bazar bar bolsó oşól bazar altı cėti sá:ttay‿lė uⱱaqıt bolot. (112) Oşól uⱱaqıtta ⱱir on‿eki, on‿üç kişi bazardan bazarɤa raşót beş‿c'üs, alt‿c'üs sómdon aylíq ta:v‿alışát‿ken. (113) Bul delė göp cáⱨşí nersė da. (114) Elderd'in ba:rı azır ösüp qaldı.

(115) Tamdardın barın cáŋırtıp sálıp, muruŋquɤa ɤaraɤanda ayăvay ösüş bar da. (116) Bazar cáŋı/ açílıp men cáŋı gelin bolŭp ǩelgen ǩesḑerde eldin baːrı maldarın sátıv‿iyip, malĭ cóq qalɤan uvaqtar bolɤon. (117) Azır bilèt elder. (118) Misálı bir çóŋ malĭn sátsá anı kiçinekeyge almaştırıp, ordun turɤuzŭp qoyŭv‿anan ortodon tüşkön aqçásín paydalangɐŋgɐ el göŋgön. (119) Bazardan bazarɤa mal alĭp, sátıp orto cóldo payda görgön ķamersánttarıvız̧ da toltura. (120) Eme başqa ayíldarɤa sálıştırmaluː türdö mekteḇiviz cáḫşí deŋgeːlde. (121) Misálı, cílda, on cíldıq círma cíldıq degenderdin baːrı‿teŋ mektepte miɤalimdergе‿lè toyɤuzup, altın ǩümüşķö bölöp qoyŭp ǩete‿ḇerişçè‿lè. (122) Bir beş cílɤa cáqındap bartat. (123) Oşóndoy on cíldıq, círma cíldıqtardın arasínda da 'cáḫşí sáːmalıqtar da payda‿voldu. (124) Ayíl üçün bir iş qılıp bereviz degen. (125) Misálı mou arķanı cáŋırtıştı. (126) Bıyílqı on cíldıqtar cáŋırttı oqşóyt. (127) Meçitti cáŋırtıp sálĭp beriˑp, aylánasín tosúp agrajdeniyaların cásáp beriˑp, bıyílqı círma cíldıqtar mektepin astın sóː/nun gılıp naves qılĭp tozup, bişkektikindey ɤılıp mintip siveti menen ötüp turɤan, cázuːsúnan beri ɤoyup sonun gılıp qoyuştu. (128) Ķantorloruvuz̧ cáḫşí deŋgeːlde, baya eldin öŋü da. (129) Ķantor misálı aparatta daɤı cáḫşí qızmatkerlèr işteşèt elge qızmat qılĭşíp. (130) Cè/ men özümö oşóndoy sèzilevi, uşúl cèrde cáşáɤan üçün işi‿ɤılıp başqa ayíldarɤa‿ɤaraɤanda bizdin ayíldın deŋgeːli ayavay cáḫşí. (131) Maqtana alam da ayta alam. (132) Göp mınday nersèlerdi, misálĭ başqa cáqtar, moɤu çèt cáqtaɤı ayíldarda anday situ̯ásiyalar cóq. (133) Dajè aparattın daɤı ķantoru cóq ayíl bar. (134) A bizde evro cázalɤasí menen, parovoy atapleniyasí menen cáḫşínaqay emevis bar, ķantoravıs bar. (135) Mında azır aqsáv‿atqan temavıs ķŭlub masèlesi çèçilvey turat. (136) İː anan sádigiviz̧dĭn emesi pamíşèniyasí eme da, ǩiçinekey. (137) Oşónu qayra daɤı oşó iştev‿atqan aparatta baldar, mou bis siyaqtu çóŋuraːq baş ǩötörgön adamdar araķet qılĭp praɤramalardı ötkörüp, prayektilerd᾽in negizinde cáŋırtıp sálɤaŋgɐ araķet qılıv‿atĭşát. (138) Biroɤ‿emi oşól işke aşálḇay‿atat da. (139) İşke aşíp ǩetsè sádigiḇiz oŋolup qalsá da cáḫşí ḇolmoq. (140) Anan eŋ cáḫşí ǩörünüşüvüs kel‿atqanda

bayqadıŋar b̲olũş kerek, zaprafk̲a açíldı. (141) Zaprafk̲a cáŋı, üç ķün bolũp qaldı may‿ʏuyʏanĩna. (142) Cáŋı sálınĩp büttü oşó bazardı sálʏan maʏa ʏaynaʏa bolũp qalat dev‿atpayímbı. (143) Ottorbaeb̲ rahat deg̲en bayke, özü elė cön‿lė mınday‿lė eç qanday mamlekettik qızmatta işteveg̲en‿elė işker. (144) Bişkekte cáşáp qançá bir cíldam beri‿ʏaray özü bayaʏı buttan turup eme‿ʏılʏan eken. (145) Sástayaniyasín elg̲e daʏı paydam tiysin deg̲en manide cáḫşínaqay‿ʏılĩp bazar salĩp berip qoydu. (146) Eldin barı razı. (147) Tapqan aqçásí özü üçün boluv‿atat, a özü üçün bolʏonũ‿menen emgeg̲i, işi elg̲e‿ʏızmat qılıv‿atat da. (148) A zaprafk̲anı da sáldı, a: zaprafk̲a menen daʏı ayvay síymıqtanıv‿atavıs. (149) Zaprafk̲avız bar bisd᾽in dep. (150) Emĭ gaz almaştıra turʏan sėntır da açílʏan‿tat buyursá. (151) Cáḫşe‿lė emi buyursá anan.

Bul ayılda calaŋ gana Sayaktar caşaybı ce başkalar barbı?

(152) Asnavnom büt‿elė sáyaqtarvız. (153) Balĩqçí síyaqtu mınday sírttan ķelg̲ender cóq. (154) Büt‿elė özüvüzd᾽ün el. (155) Anan sáyaʏ‿içinde da uru᾽larʏa bölünöt.

Bul cerde kanday, orus çalış süylöşöbü ce nakta kırgızça süylögöngö araket kılışabı?

(156) Bizde menin göz‿ʏaraşímda naqta‿lė qırʏısçá til menen süylöyvüz. (157) A: biroq oştuqtar bizdi orustaşíp ketkensiŋer deşėt. (158) Anan naqay qırʏızpıs bis dep qoyʏondo güyösüŋ. (159) Naqay qırʏız‿mes siler 'arʏındaşíp ķetkensiŋer dep... (160) Oşqo, leylėke turmuşqa çíqqan ecėm bar, qaynecėm bar. (161) Anan al qayn‿ecėmdin bayaʏı toy sóy bolʏon sáyín᾽ barıv‿atıp, oştuqtardĩn psihalog̲iyasín ayăvay cáḫşí bilem da. (162) Anan alar aman‿lė boluşsún. (163) Cáşó deŋge:li cáḫşí, biroq elinin psihalogiyasí eŋ ele başqaçá da bisḍikine ʏaraʏanda. (164) Topuq qılvayt eli uşúnday. (165) A bis cáqta topuq‿qılat mına. (166) Cėŋil, cö/nököy‿lė eş nersėni aytpay‿lė mına cóldo unçúqpay cáşáv‿atqan uşúl có/ldo unçúqpay cáşáv‿atqan elg̲e‿lė orden taʏış ķerek da. (167) A᾽ çóŋdor g̲elet. (168) Misálı eme primer da gelet. (169) Prėzdentike ʏoyŭv‿atışqanda da ķelişti. (170) Geliv‿elė atat. (171) Bịroʏ‿alar cánaʏı cóltandavas

daŋqayɤan maşinalardı miniv‿alıp gelişėt‿ken. (172) Alardan bul cóldun cáh̨şí cáman deŋge:li bilimbeyt. (173) Ge:de vertolót menen gelĭp get‿ĭp qalat. (174) Özdörü ķöz̭ü menen görbögöndö‿yün eldin ünün uɤuş qıyín da. (175) Qarapayím eldin ünün aralaşíp, gözü menen ķörgöndö anan tüşünöt. (176) Biylik bolvosó tüşümböyt da. (177) Cáh̨şí emĭ buyursá.

Sözünüzdü cıyıntıktap berseniz.

(178) Sözümdü emne dep cíyíntıqtasám emĭ. (179) Cáh̨şí:, cumgɐldın elin men misálı nusqalu:, uyutqulu: el dep bilem. (180) Bizden medet datqa çíqqan. (181) Medet datqanın bis 'da:na mou qızım eme cėtinçi çövörösü. (182) Qızımdın cėtinçi, menin baldarımdın cėtinçi atası 'da:na 'tegi medet datqa da. (183) Medet datqanı bilester, quyruçúɤ‿atanĭn tuqumdarıvı'z̭ misálı. (184) Síymıqtana ayta‿gete turɤan, ösüv‿öŋgön cáh̨şí el. (185) Misálı, başqa‿gişige ziyanıvız̭tı tiygizpey, özüvüz menen özüv‵üs oqat qılɤaŋgɐ arakęt qılavız̭. (186) Cáh̨şí‿l'e emĭ buyursá. (187) Silerge delė rahmat. (188) İşiŋerge iygilik. (189) Cáman cėrlerin alĭp tışta qısqart‵ĭp. (190) Cána ı: degen cėrlerdi, boldu.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Adım Mahabat, soyadım Abdıldaeva. (2) Cumgal ilçesine gelin olarak geleli ve burada oturalı yirmi yıl oldu. (3) Kendim Narınlıyım. (4) Yirmi yıldır burada ticaretle uğraşıyorum. (5) Pazarda çalıştım daha önceden, şimdi de küçük market işletiyorum. (6) İki oğlum, bir kızım var. (7) Üç tane çocuğum var. (8) Kocam var. (9) Eşim şoförlük yapıyor, minibüsü var. (10) Çayek-Bişkek arası çalışıyor. (11) Ben ise markette, köy hayatını biliyorsunuzdur, dükkânımla uğraşırım. (12) Günlük hayat işte.

Köyde daha çok ne iş yapıyorlar?

(13) Hayvancılıkla (geçiniyorlar). (14) Tarla işleriyle ve hayvancılıkla. (15) Fakat burada hava şartlarından dolayı daha çok hayvancılıkla geçiniyorlar.

Kışın nasıl? Çok soğuk oluyor mu?

(16) O kadar da soğuk değil. (17) Çok soğuk değil, fakat idare eder.

Başka ne iş yapıyorsunuz?

(18) Bu abla alacak mıydı? (19) Tamam, bırak. (20) Kendiniz bir şekilde iletin. (21) Şu kız benim kızım. (22) Ben aslında Balıkçı şehrindeki Endüstri Meslek Okulu'nu bitirdim. (23) Mesleğim öğretmen. (24) Bazı hayat şartlarından ötürü çalışamadım. (25) Evlenip eşimle evlendiğimiz günden bu yana burada ticaretle uğraşıyoruz. (26) Toprakla uğraşırız, hayvanlarımız var, aslında mesleğim öğretmenlikti. (27) Çok sevdiğim, (çalışma) hayalini kurduğum bir meslekti. (28) Ama bazı şartlardan dolayı mesleğimi yapamadım. (29) Üstelik derece ile mezun olmuştum. (30) Senelerdir ticaret yapıyorum. (31) Benim en önemli işim işte budur. (32) Şu anda köy kurulunda milletvekiliyim.

Köyde ne gibi etkinlikler oluyor?

(33) Birçok etkinlik oluyor. (34) Bazı faaliyetleri anlatmak istiyorum. (35) Bizde şey var, bu köy Kuyruçuk köyüdür, Kuyruçuk ata hakkında bilginiz vardır. (36) Kuyruçuk hakkında bilgi toplarsanız sizin için da iyi olur. (37) Kuyruçuk atamızın torununun çocukları tarafından düzenlenmiş "Kuyruçuk oluya" adında bir vakfımız var. (38) Bu

vakıfla birlikte bazı işleri yapıyorum. (39) Vakıfta üyeyim aynı zamanda. (40) Köy çapında, kendi çapımıza göre bu vakıfla bazı etkinlikler yapıyoruz. (41) Hayırseverlik işlerimiz var. (42) Gerçekten yardıma ihtiyacı olan ailelere yardım ederiz. (43) Okulumuzda gerçekleşen olimpiyatlara, dışarıya (yarış için) çıkan çocuklarımıza vakıf olarak bazı masraflarını karşılıyoruz, az da olsa. (44) Müze var. (45) Kuyruçuk adında pınar var, onu görmüş olabilirsiniz, atamızın adını taşıyan pınar var. (46) Önümüzde yapılması gereken birçok işler var, hedeflerimiz var. (47) Yavaş yavaş hedefine ulaşıyor. (48) Yüzde otuz, yüzde kırkını gerçekleştirdik diyebilirim, önümüzde daha yapılması gereken işler var. (49) Bu vakıf iki senedir çalışıyor. (50) Her sene bir Mayıs'ta atamızın ölüm yıl dönümünde anma töreni düzenleniyor. (51) Anma töreni diye hayvan kesilir, konser düzenlenir, (milli) spor oyunları düzenlenir, köy çapında. (52) Bu sene geçen seneye göre daha da geniş çapta oldu, atamızın hayır duasından dünyaya gelen çocuklar tarafından Kuyruçuk'a adanmış köşe yapıldı, tüm Kırgızistan çapında, işte hayır dua vesilesi ile dünyaya gelenleri ve onların akrabalarını bir araya getirmeye çalıştık. (53) Ondan fazla, on iki civarında şahsın nesli geldi, Narın'dan (gazeteciler) geldiler. (54) Narın TV'sine (video) çektiler, Narın'dan geldiler çekim için. (55) Bu da bizim az da olsa emeğimiz, az da olsa reklam olur. (56) Köy çapında ise dedim ya daha önceden, işte köy konseyine üyeyim. (57) Böyle etkinliklere aktif bir şekilde katılırım, halk arasında değerim var. (58) Şeyim var. (59) Çok aşırı zengin olamazsak da, başka bir yerden maaş almazsak da, esnaflık, millete hizmet ediyoruz. (60) Kazandığımız para halk içinse, kendimiz içinse, yaptığımız işler millet içindir. (61) Halkımızla birlikte çalışıyoruz. (62) Toprakla uğraşıyoruz. (63) Az çok hayvanlarımız var, onlarla uğraşıyoruz.

Buralarda neleri ekersiniz? Neler yetişir?

(64) Temel olarak arpa ve buğday. (65) Patates. (66) Son zamanlarda yeşillikleri de yetiştirmeye başladık. (67) Buralarda yetişmez diye ekmezdik. (68) Aşağı tarafta yani Çayek'te sebzeler daha iyi yetişir. (69) "Burada yetişmez." diye birçok insan ekmezdi, fakat iyi bakılırsa gayet iyi yetişiyormuş. (70) Bizde şey var, proje ile çalışan, işte

yeşilliklerle, "OON jenşina"[165] (kadın) adındaki vakıf var ya, kadınları destekleme ile ilgili vakıf var. (71) Bu proje kapsamında bizim köyde sadece kadınlardan oluşan grup, yeşillikleri yetiştirip iki senedir bizde, köye marketler kendi müşterilerine kendilerimizin yetiştirdiği domates, salatalık, biber gibi sebzeleri satmaya başladılar. (72) Ben bu işi iyi bir gelişme/başarı diyebilirim. (73) Mesela bizim köy ahududu, siyah frenk üzümü gibi meyveleri dışardan satın almıyoruz. (74) Kendimiz birbirimizin meselâ birisinde frenk üzümü var (diyelim), hepimiz ondan alırız. (75) Domates ve salatalıkların daha zamanı gelmedi. (76) Şimdi bizim bu markette Dunganlardan getirilen, dışarıdan gelen, Çüy'den getirdiklerimizi satıyoruz. (77) Bizim sebzeler olmaya başladığı zaman, sonbaharın son aylarına kadar dışarıdan gelenleri değil, kendi köyümüzdeki ablalarımızın yetiştirdiği domates, salatalıkları satmaya başlarız. (78) Bu da köy çapında iyi bir gelişme diyebilirim. (79) İyi bir gelişme. (80) Bu köyde pazar günleri var. (81) Bizde köylerde, çeşitli köylerde pazarlar kurulduğunu biliyorsunuzdur. (82) Sizin haberiniz vardır. (83) Bişkek'teki gibi her gün pazar açılmıyor. (84) Bizde ilçe çapında tüm Cumgal'ı birleştiren pazar bu köyde kurulur. (85)Arka tarafta, şu dağın eteğinde yeni pazar yeri inşa edilip, bizim, benim kayın birader oluyor kendisi, Rahat diye abi destekleyici oldu, halk için diye, bütün şartları ile pazar yeri yaptırdı, büyük, Tokmok'taki pazar gibi, fakat ondan biraz küçük. (86) Hayvan alım satımını yapanlar, tüccarlar ta Kazakistan'dan, Talas'tan buraya gelirler. (87) Yolların durumunu kendiniz gördünüz. (88) Bu yolun hâline şikâyet etmeden yaşayan Cumgal halkına bir altın mı, gümüş mü bir madalya verilmesi gerekiyor. (89) Oş'luların yolu buraya düşerse, çoktan Sartça küfür ederlerdi, ben bazen gelen Sartlarla kavga ederim. (90) Yol üzerinde birçok insanlarla şey yaptım (sohbet ederim). (91) Bizde insanlar hümanisttir. (92) Bence insanlar şeye alışık, kendini kendilerine sahip çıkıyorlar. (93) Meselâ Oş taraf, yanlış anlamasınlar ama onlar sürekli devletten talep edeler, yapılmasını devletten beklerler, eğer burada onlar yaşıyorlar olsaydı çoktan hükümeti(beyaz evi) başmış olurlardı. (94) Öyle şeyleri yapmadan, sabırla, gayet iyi bir şekilde hayatımıza devam ediyoruz. (95) Eşim şoförlük yapıyor, minibüsle, dört beş senedir. (96) Şu berbat yollar yüzünden birinci arabasını bozdu, şimdi ikincisini aldı. (97) Yol düzelene kadar bu arabası bozulmasa

[165] ООН Женщина-Birleşmiş Milletler Kadın Birimi

bari diye dua ediyorum. (98) Başka araba alırım demesin da. (99) Öyle işte, köy çapında daha neleri anlatabilirim. (100) Gelişmeler var. (101) Dedim ya burada yirmi yıldır yaşıyorum. (102) Övünmek gibi olmasın ama bizim köy, herkese kendininki güzel gözükür derler, bizim köy sakinleri, diğer Cumgal ilinin köy sakinlerine göre daha da gelişmiş sayılır. (103) Meselâ dışardan gelen misafirlere iyi davranırlar. (104) Kızart'ın halkı biraz tehlikelidir. (105) Onlar dışardan gelenleri sorgularlar (musallat olurlar). (106) Bizim buralarda öyle değil. (107) Halk anlayışlıdır. (108) Üsteli pazar günleri, meselâ küçük bir aile için faydası, bir kova maksımını[166] ve böreğin satıp bir pazardan diğer pazara kadar yetecek para kazanabiliyorlar. (109) En basitlerinden biridir. (110) Pazar sayesinde birçok insan iş sahibi oluyorlar. (111) Pazarı düzene sokma (işi), geçen gün bir bilgiye göre, pazarın içini düzene sokma(temizlik) işi bir haftada bir pazar kurulursa o pazar altı, yedi saat çalışırmış. (112) Bu zaman içerisinde on iki, on üç kişi bu pazardan öbür pazara kadar hesaplarsak beş yüz, altı yüz som kazanabiliyormuş. (113) Bu da iyi bir iştir. (114) Halkın durumu iyiye gidiyor. (115) Evlerini yenileyebiliyorlar, artık durumlar eskisine göre daha iyidir. (116) Ben yeni gelin olarak geldiğim zamanlarda halk hayvanlarının tümünü satmışlardı ve ellerinde bir şey kalmamıştı. (117) Şimdi halk biliyor. (118) Meselâ bir büyükbaş hayvanını satarsa onun yerine iki küçükbaş hayvan alırlar ve kalan parasını harcamaya alıştılar. (119) Pazardan hayvan alım satımını yapan tüccarlar az değildir. (120) Diğer köylere göre bizim okulumuz da iyi durumda. (121) Meselâ, her sene mezun olduklarına on veya yirmi sene olan eski mezunlarımız önceden öğretmenlerini doyururlardı, onlara altın, gümüş ve başka hediyeleri alırlardı. (122) Beş sene olmak üzere. (123) Onlar arasında da artık güzel faaliyetler yapılıyor. (124) Köy için faydalı olalım diyenler de var. (125) Meselâ şu girişi yeniden yaptırttılar. (126) On yıl önce mezun olanlar bu sene yenilediler galiba. (127) Camiyi yenilediler, etrafını da yaptılar, yirmi sene önce mezun olan mezunlarımız okulumuzun etrafını güzelce çevirdiler, Bişkek'teki gibi ışıklandırma şeklinde yaptılar. (128) Kantoramız[167] da iyi durumda, halkın yüzüdür. (129) Orada da halk için çalışanlarımız var. (130) Ya da benim için mi öyle geliyor ama bizim köyün durumu diğerlerine göre iyi. (131) Övünebilirim. (132) Bunun gibi

[166] Ezilmiş arpadan maltsız olarak yapılmış içki (alkolsüz). K. K. Yudahin. **a.g.e.,** Cilt 2, s. 550.
[167] Yazıhane, büro, idarehane. K. K. Yudahin. **a.g.e.,** Cilt 2, s. 400.

şeyleri meselâ diğer köylerde görmezsin. (133) Hatta onlarda kantor bile yok. (134) Bizim ise tadilatı iyi ve kaloriferli kantorumuz var. (135) Sadece şu ana kadar çözülmemiş meselemiz kulüp meselesidir. (136) Bir de kreşimiz küçük. (137) Bu kantorda çalışanlar projeler hazırlayarak bu işleri de çözmeye çalışıyorlar. (138) Fakat daha başarılı olamadı. (139) Kreş sorunu çözülürse iyi olurdu. (140) Köye girişte fark etmişsinizdir, benzin istasyonu açıldı. (141) Benzin istasyonu yeni, daha üç gündür çalışıyor. (142) Yeni bitti, pazarı yapan kayınbiraderim var demiştim. (143) Ottorbayev Rahat, kendisi devlet memuru değil, kendi başına bir iş adamı. (144) Bişkek'te birkaç yıl yaşamış, kendisi çok işleri başarmış. (145) Durumu iyi olduğu için halka faydam dokunsun diye pazarı yaptı. (146) Halk ondan razı. (147) Kazandığı parası kendisi içinse, yaptığı işler halk için. (148) Benzin istasyonunu yaptı ve çok gurur duyuyoruz. (149) Benzin istasyonumuz var diye. (150) Şimdi ise gaz değiştirme istasyonu merkezde açılacak. (151) Her şey iyi gidiyor.

Bu köyde Sayaklar dışında başka uruklar var mı?

(152) Genellikle Sayaklar yaşıyoruz. (153) Balıkçı gibi dışardan gelen kimse yok. (154) Neredeyse tümü bizden. (155) Sayaklar kendi içinde de uruklara bölünür.

Buralarda sadece Kırgızca mı konuşuluyor?

(156) Benim bildiğim kadarıyla sadece Kırgızca konuşuyorlar. (157) Bize Oşlular "Ruslaşmışsınız" derler. (158) Biz hakiki Kırgızız diyorlar kendilerine. (159) Tam Kırgız değilsiniz, siz karışmışsınız diye… (160) Oş'a, Leylek'e gelin olan bir ablam var, eşimin ablası (görümcem). (161) Düğünlere gidip geliyoruz ve orada yaşayan halkın psikolojisini artık öğrendim sayılır. (162) Diyecek sözüm yok (onlara). (163) Durumları iyi fakat halkı bize göre farklı. (164) Halkı şükür etmeyi bilmez. (165) Bizde şükretmeyi biliyorlar. (166) Sakin, hiçbir şey söylemeden (isyan etmeden) bu yollara katlanıp yaşadıkları için (halka) madalyon takmaları lazım. (167) Hükümeti yönetenler geliyorlar. (168) Meselâ bakanlıktan geliyorlar. (169) Cumhurbaşkanı seçimlerinde de geldiler. (170) Geliyorlar. (171) Fakat onlar şu büyük arazi arabaları ile gelirler. (172) O arabalarda yolun iyi kötüsü bilinmez. (173) Bazen de helikopterle gelirler. (174) Kendi gözleriyle görmedikten sonra halkı anlamazlar. (175) Sıradan

halkın durumunu ancak kendi gözleriyle görünce anlarlar. (176) Devlet ise anlamaz ki. (177) İyiyiz çok şükür.

Son olarak ne demek isterdiniz.

(178) Son olarak ne dersem? (179) İyi, Cumgal halkını örnek alınması gereken millet olarak biliyorum. (180) Bizden Medet Datka çıkmıştır. (181) Benim kızım Medet Datka'nın yedinci kuşağıdır. (182) Benim çocuklarımın yedinci atası Medet Datka'dır. (183) Medet Datka'yı biliyorsunuz, Kuyruçuk atanın neslinden geliyoruz. (184) Gurur duyabileceğim bir millettir. (185) Başka insanlara zararımız yok, kendi ayaklarımız üzerinde durmaya çalışan milletiz. (186) Çok şükür. (187) Sizlere de teşekkür ediyorum. (188) Başarılar dilerim. (189) Kötü olanları sil. (190) "ii" diye konuştuklarımı.

Resim 32

Adı: Toktokan
Soyadı: Cükülünova
Doğum Yılı: 1949
Doğum Yeri: Cumgal /Cumgal
Soyu (uruu): Sayak-Kuman-Koco
Eğitim Durumu: 10.sınıf
Evlilik Durumu: Evli
Yaşadığı Yer: Cumgal köyü
Derleme Yaptığı Yer: Cumgal köyü/Cumgal
Derleme Yaptığı Tarih: 11 Temmuz 2018

N.K:17

(1) Súroː ˯veresiŋbi emi.

Birinçi özüŋüzdü taanıtsaŋız.

(2) Eː ösüm bir miŋ toɤuz ˯cüz qırq toɤuzunçŭ ˯cílí törölg̲öːm, uşúl ayílda. (3) Uşúl ayíldan oqudum, uşúl ayíldan onçú k̲lástı, mektepti 'bütürdüm. (4) Oşóndon uşú cėrde ˯lė turmuş qurup qaĺĭp qaĺıv ˯elė, anan kiyin işłep, bala ˯vaqçáda, cíyírma 'beş cíl povo̯r b̯olup iştedím. (5) Anan pėnsiyaɤa çíqtıɤ ˯aːndaŋ k̲iyin anan, oşó al k̲ėz̯deg̲i cáşó beyqut eken da. (6) Beyqut cáşóːdo cáşádıq, bisd̯in bala k̲esib̯iz̯. (7) Andaŋ k̲iyin anan díyqan çárb̯aɤa taradıɤ ˯anan ele ar ˯gimib̯iz ar ˯ɤanday oˑqat qılıp, qolub̯uz̯dan k̲elg̲en oqattı ɤılıp qaldıq. (8) Oşóndoy cáşó, oşó mál menen, iː anan emi baldar çóŋoydu.

Kança balaŋız bar?

(9) Üç, eki ˯ɤız̯, bir erkeg̲im bar. (10) Qısd̯arım muɤalim, bölök cáqta, k̲öldö, uːlum qolumda, díyqan çárb̯a, mal menen elė, mal elė b̯aɤat. (11) Oşó, oşó menen göndük

ėmi, ar gimiʙiz öʒ aldıʙızçá oˑqat qılɤaŋgɐ. (12) Ayíl bolsó ayíl, caɧşí, eːŋ birinçi uşú cumgɐl örönŭndö birinçi uyuşúlɤan sápɧoz eken, 'ayaʙay caɧşí sápɧoz bolçú, ilgeʌrten elė, qazır delė cáɧşí buyursá cáɧşí, cáşó cáɧşí. (13) Ėldˀin baˑrı tekşi, anday delė 'taqır elė naçárˬvolŭp qalɤan cóq. (14) Barıvıʒ elė cáɧşíʙıʒ. (15) İştesėk cáqşíʙıʒ da baˑrıʙıʒ elė. (16) Oşól, oşóndoy cáşó:.

Bul cakta köbünçö emne menen alektenişet?

(17) Mal menen, mal, bodo, qoˑy, mal. (18) Malɤa toyut oşól. (19) Andanˀ başqa ösŭ delė cáɧşí ʙışpayt. (20) Arpa, buːday elė bayă. (21) Mal baɤışát.

Başka ösümdük bışpayt da e?

(22) Cóq, beldˀin tüvüˬʙoluvˬanday bíşpayt.

Mınday sanat-nasıyat bolsun caştarɤa ce, bir makal lakap bolsun bilesizbi?

(23) Emĭ baldarɤa, baˑ aqıl cáştan, asíl táştán degendey, baldarıʙız aqıldu:ˬʙolŭvˬelė, íymandu:ˬʙoluvˬelė, ös oqattarın ösʒörü tıŋ qılsá elė oşól. (24) Gim emgek qılsá, tĭşteyt da. (25) Qançá ķöp i, iştesė, tişteyt. (26) Oşėntip baldarıʙız çóŋoyup, balaˬbaqırasín baɤıp cáşávˬataʙıʒ. (27) Cáşó caɧşí, ötö cáman emes cáɧşí, cámandayˬversėk bolʙoyt.

Anan mobureki Cumgal rayonunun Cumgal ayılı eken da, birinçi ayıl eken. Uşul cerde daɤı kaysıl ayıldar bar.

(28) Bisʒĭki mına cúmgɐl, dosqul ayílı dep ķiyinösķörgön. (29) Murun cúmgɐl sápqozu ʙolçú. (30) Dosqul ayílíˬʙul ayíl. (31) Mındaŋ giyin qısárt ayílı. (32) İlgeri ělė qısárt bolçú. (33) Aˑndaˬyin qısílˬtuˑ degen baysáq amey, ɤaysí. (34) Qıʒılˬtuˑ elėbi. (35) Anan tügölˬsáy, andaˬyin díyqan, andaˬyin tigi bayzaɤˬayílı, andaˬyin çáyeķ.

Uşul ayıldaɤının barı Sayaktarbı?

(36) Sáyaq, daːna sáyaq. (37) Büt˛elė sáyaqtar íː. (38) Bir öŋçöyˬlė.

Çöp daarılar cönündö bilesizbi?

(39) Bilgenden erbasin degen bar to:do, erbasin. (40) İşki orʏandarʏa 'aybay cáɦşí, emi ösüvüs qoldonobus anan, mınday cásáp, terivˬalıp, mınday, aşqasánıŋ o:ruʏanda çáyˬʏatarı içsèk bolot e:. (41) E, başqa, mamırı, al davleniyáʏa cáɦşí. (42) Gö/p, gövˬelė bisd̥in oqtorqoy cáylo·do 'göp çöptˀün türü. (43) Íya, adraşman bisd̥e delė adraşman, barı elė bar, gövˬelė.

Uşunday çöp casaʏan barbı?

(44) Cóq, cóq, cóq anday cóq. (45) Eme bar, cánaʏı mĭyata degem bar. (46) İşĭ qılıp bar gövˬelė, göp. (47) Emĭ bayaʏı ösübüs qoldonggon elė da. (48) İt murun göp, gövˬelė cáɦşí. (49) Çöptˀŭn türüˬvar.

Anan toylor, ayılda toylor bat battan bolup turabı?

(50) Emĭ mınday ortoʏo sálıvˬanday delė toyˬʏılbaybıs. (51) Ba üyübüsd̥ö gelin alsáq, qız bersèk, tŭşó: gessèk, beşik toy, ar gimibiz elė üyübüsd̥ön, alıbısqa cáraşá berebiz. (52) Anday delė ortoʏo cóq.

Bala keziŋizdeki ırım-cırım bolsun, ürp adat, azır oşolor koldonulup atabı?

(53) Qoldonuvˬelė atabız d̥emĭ, qırʏızd̥ıqın unŭtpaybız d̥a. (54) Bis delė emi cėtimişke çíqtıq. (55) Esivisd̥e qaldı da. (56) Ataˬenebisd̥en ǩörgöndörübüs. (57) Misálı emi beşik toydo, beşik toy ʏılıp, balanı beşikke sálıp, ırımdap, balanı beşikke çükösün sálıp, qíçqaş sálıvˬalıp, oŋ, oŋ, de dep, gelinderdi cügüntüp, gelin gelgende cügüntüp, có:luʏun sálıp, tuşó: geskende balanĭn eki but˒un tuşávˬanı ǩestirip, baldardı çúrqatıpvˬuşú, uşúndayˬlė, bar, bar. (58) Anı tĭştavaybıs ʏo qırʏıs bolʏondoˬyįn.

Narın til özgöçölügü menen Cumgal ayırmalanabı?

(59) Ayírmalambayt. (60) 'Oppoqşóş. (61) Da:na qırʏızçá süylöybüs da biz̥. (62) Eştekeˬʏoşpoy. (63) Naqta süylöybüs.

Başka emi caştarʏa akıl nasaatıŋızdı aytıp koyboysuzbu?

(64) Emĭ gelin menen qayn◡ene tetiǧi ilǧerteden gel◡atqan gelin menen qayn◡enĭn ösünün mĭnday emesi var da. (65) 'Gönŭp delė ɤaldıq, ösüḇüsḍün sált-sánaḇıs. (66) Emi gelin menen qayn◡ene, qıs enedey, uşúnday◡lė, cáḫşí elė, gelin menen qayn◡ene. (67) Baldarɤa emneni aytaḇıs. (68) Baldar ímandu: bolsún, tartiptü: ḇolsún, işterman bolsún. (69) Ös o:qatına ösü tıŋ bolsún. (70) Geleçėk mına baldardıqı, qanday qılam desė ɤolŭnan gelet. (71) İşteyin desė, işteyt, cásáyín desė cásáyt. (72) Mo͡oureki araqtan alıs boluv◡elė, ímandu: ḇolsó◡lė qalɤanı caḫşí elė, caḫşí.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Soru soracak mısın?

Önce kendinizi tanıtır mısınız?

(2) Kendim bin dokuz yüz kırk dokuz yılında doğdum, bu köyde. (3) Bu köyde okudum, bu köyde onuncu sınıfı tamamladım, okulu bitirdim. (4) Burada evlendim, daha sonra çalıştım, kreşte, yirmi beş yıl aşçılık yaptım. (5) Sonra emekli oldum, o zamanlar hayat huzurlu idi. (6) Bizim çocukluğumuz huzurluydu. (7) Sonra çiftçiliğe geçtik ve herkes kendi hayatına devam etti, elimizden geldiği kadar ayakta kalmaya çalıştık. (8) Öyle işte, hayvancılıkla uğraşırız, çocuklar artık büyüdü.

Kaç tane çocuğunuz var?

(9) Üç, iki kızım, bir oğlum var. (10) Kızlarım öğretmen, başka yerlerde (oturuyorlar), Issık-Köl'de, oğlum burada, çiftçilik yapar, hayvanları var. (11) Alıştık artık, herkes kendince hayatına devam ediyor. (12) Köy ise köy iyi, Cumgal bölgesinde ilk sovhoz burada kurulmuş, (eskiden) iyi sovhoz idi, şimdi da iyi, hayatımız iyi. (13) Halkın durumu kötü değil. (14) Herkes iyi. (15) Herkes çalışırsa hayat iyiye gider tabi. (16) Öyle işte hayatımız.

Buralarda daha çok ne iş yaparlar?

(17) Hayvancılıkla (uğraşıyoruz), küçükbaş, büyükbaş hayvanlarla. (18) Sonra hayvanların kışlık yiyeceklerini hazırlarız. (19) Onun dışında, buralarda fazla bir şey yetişmez. (20) Arpa, buğday her zamanki gibi. (21) Hayvan besliyorlar.

Başka yeşillikler buralarda yetişmez mi?

(22) Hayır, buralarda pek bir şey yetişmiyor.

Gençlere ne gibi nasihatte bulunmak istersiniz ya da bildiğiniz atasözleri var mı?

(23) "Gençlere demek istediğim şu, akıl baştan, asıl taştan"[168] dedikleri gibi çocuklarımız akıllı, imanlı olsunlar, kendi ayakları üzerinde durabilsinler. (24) İnsan emek verirse karşılığını alır. (25) Ne kadar çok çalışırsa o kadar emeğinin karşılığını alır. (26) Çocuklarımız büyüdü ve onların çocuklarına biz bakıyoruz. (27) Hayat iyi, kötü değil, kötü demek olmaz.

[168] Akıl baştan, asıl taştan- ağaç yaş iken eğilir, yani zekâ, akıllılık gençlerden çıkar, mücevher, değerli taşlar ise, taşlardan çıkar demektir.

Bu köy Cumgal bölgesinin ilk köyüymüş değil mi. Buralarda başka hangi köyler var?

(28) Bizim bu köy Cumgal, daha sonra Doskul köyü olarak değiştirilmiş. (29) Daha önceden Cumgal sovhozu idi. (30) Burası Doskul köyü. (31) Bu köyden sonra Kızart köyü var. (32) İlk baştan Kızart köyü olarak bilinirdi. (33) Sonra Kızıl-Tuu köyü, pardon Bayzak, hayır yanılıyorum, hangisiydi? (34) Kızıl-Tuu'muydu? (35) Sonra Tügöl-Say köyü, sonra Dıykan, Bayzak ve daha sonra Çayek var.

Bu köylerde oturanların tümü Sayaklar mı?

(36) Sayak, sadece Sayaklar yaşıyor. (37) Hepsi Sayaklar. (38) Aynı.

Bitkisel ilaçlardan bilir misiniz?

(39) Benim bildiklerimden erbasin[169] var, dağlarda yetişir. (40) İç organlarına iyi gelirmiş, kendimiz kullanıyoruz, dağdan toplayıp mide ağrısında çay gibi demleyip içeriz. (41) Başka, mamırı[170] var, bu da tansiyon için iyidir. (42) Birçok çeşit var, bizim Oktorgoy yaylasında çok çeşitleri var. (43) Adıraşman[171] bizde de var, birçok şey var.

Bu bitkilerden toplayıp ilaç yapanlar var mı?

(44) Hayır, öyle birisi yok. (45) Şey var, nane var. (46) Birçok şey var yani. (47) Bizim kullandıklarımız çoğunlukla. (48) Kuşburnu çok. (49) Bitkilerin birçok çeşitleri var.

Köyde düğünler sık sık yapılıyor mu?

(50) Beraber toplanıp yaptığımız düğünleri pek yapmıyoruz. (51) Gelin alırsak, kız verirsek, tuşoo[172] kesmek, beşik toy, herkes kendi aralarında ufak tefek düğünlerini yaparlar. (52) Toplu bir şekilde yaptığımız düğünler pek yok.

Çocukluğunuzda yapılan örf adetler bu günlerde yapılıyor mu?

(53) Evet, kullanılıyor, Kırgızlara ait olanları unutturmuyoruz. (54) Biz de yetmiş yaşına geldik. (55) Bildiklerimiz vardır. (56) Anne babalarımızdan gördüklerimiz. (57) Meselâ, beşik toyu, beşik toy yapıp, çocuğu beşiğe yatırıp örf adetlere göre uygulamaları yapar, çükö[173]sün koyarız, kıçkaç[174]ı koyarız, "sağ sağ" diye, gelinler

[169] Erbasin/gornıy kolokolçik- Dağ çan çiçeği bitkisi. https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/bellflower
[170] Mamırı- Bir otun adıdır. K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt 2, s.551
[171] Adraşman-Yabani sedefotu, pehanummalahar (sahte tabiblerin tedavi usullerinde tütsüleme ve haşlama suretinde kullandıkları bir nevi ot). K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt 1, s.9
[172] Tuşoo kesüü-Kösteklemek; köstek; tuşoo kırktır: (yeni yürümeye başlayan çocuğun) kösteğini kesmek (merasim). K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt 2, s.763
[173] Çükö-Âşık (koyunun yahut keçinin diz kemiği). K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt 1, s..289
[174] Kıçkaç-Demirci kerpeteni. K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt 2, s..449

eğilip, yazmasını takarlar, tuşoo kesilirken çocuğun iki ayağına ip bağlanır ve çocukları koşturur, ilk gelen çocuk ipini keser, bunlar var. (58) Bir Kırgız olarak bu örf adetleri bırakmayacağız.

Narın bölgesi Cumgal'dan dil acısından farklılık gösterir mi?

(59) Hayır, farklılık yok. (60) Konuşmalar aynı. (61) Tam Kırgızca konuşuruz biz. (62) Başka dili karıştırmadan. (63) Tam Kırgızca konuşuruz.

Son olarak gençlere vermek istediğiniz öğütleriniz var mı?

(64) Ta eskiden beri gelen gelin ile kayınvalide arasında şey var da. (65) Alıştık bile, kendi örf adetlerimize. (66) Gelin ile kaynana, kız ile anne gibi, gelin ile kaynana arası iyi. (67) Çocuklarımıza ne deriz? (68) Çocuklarımız imanlı olsunlar, terbiyeli olsunlar, çalışkan olsunlar. (69) Kendi ayakları üzerinde durabilsinler. (70) Gelecek çocuklarımızın ne yapmak isterlerse elinden her şey gelir. (71) Çalışmak isterse çalışabilirler, iyi bir hayat elde etmek isterse elde ederler. (72) İçkiden uzak olsunlar, imanlı olsa her şeyi güzel olur.

Resim 33

Adı: Kencebübü
Soyadı: Bekturova
Doğum Tarihi: 1955
Doğum Yeri: Cumgal /Kızart
Soyu (Uruu) Sayak
Egitim Durumu: Mesleki teknik
Evlilik Durumu: Dul
Yaşadığı Yeri: Cumgal/Kuyruçuk köyü
Derlemenin Yapıldığı Yer: Cumgal/Kuyruçuk
Derlemenin Yapıldığı Tarih:11 Temmuz 2018

N.K:18

(1) Men uşú quyruçúq aylının turɤunu bolom. (2) Bekturova gencėbübü. (3) Oşól ayílda cáşáp ķel‿atam. (4) Baldarım ba·r, üy bülöm ba·r, ôç balam bar, eki ɤız, bir u·lum bar. (5) Baldarım, qısd̯arım turmuşta. (6) U:lum bolsó üydö, dıyqan çárbası menen azırınçá özünün o·qat ķeçėsi menen turat ta. (7) Có·ɤorqu bilimdü:, uşúnday, emi bis emi ayílda ėmne, dıyqançílıq çárba boyunçá‿le alektenebiz̯. (8) Negizkisi cáşó: turmuşúbuz̯. (9) Mal ɤarmaybız̯, anan üydögü ‿le̯ ayal o·qattar. (10) Oşólor menen erteden ķeçke ubaqıt ötöt.

Misalı bir kündük caşooŋuzdu aytıp beresizbi? Kançalarda turasıŋar?

(11) Có·q, erte‿le turabız̯, men misálı sá:t beşte turam. (12) Uy sá:v‿antip mintkiçė oşó altı‿bolŭp qalat.

Kança uy saaysız?

(13) Bir üç úy sá:ym azır, anan neme‿ʏılıp anan süt tartaʙıẓ. (14) A:nı bışíraʙıẓ, anaŋ kiyin anı ʏayra uyutaʙıẓ, qaymaʏın alaʙıẓ deg̲endey, uşúnday. (15) Gereldéŋ geçke.

Satasıŋarbı anan?

(16) Emi mayín sátavıẓ.

Kançadan satasız?

(17) Emi mayín bir üş‿çüz sómdon bir litirin. (18) Sárı maydın ba:sí uşúnday. (19) Anın süsmösün sátaʙıẓ. (20) Süsmö ʏılaʙıẓ mınakey oşó. (21) Óşó menen alekteneʙiẓ anan.

Süzmödön emne produktılardı casaysıŋar?

(22) Süsmödön bis emi tig̲i qurut ele cásáyʙıẓ baldarʏa. (23) Anan süsmö quyup baldarʏa bereʙiẓ óşó. (24) Anan bi‿cérg̲e bazarʏa ötköröm. (25) Basárdan basárʏa boluşúnçá baẓarʏa ötköröm da oşó. (26) Baldarʏa k̲içine bir praduk̲tıʏa k̲içine cárdam da. (27) Andan başqa delé neme cóq.

Ayıl apada toy toropo degen bolobu? Toylorgo barasızdarbı?

(28) Bolot. (29) Toy toropo k̲öp bisd᾽in ayílda. (30) Beşik toy deg̲en bolo'ʏt. (31) Tŭşó toy deg̲en bolo'ʏt. (32) Sünöt toyu bolot baldard᾽ın. (33) Toy deg̲en neg̲iẓi k̲öp ayílda.

Abısınıŋızdar barbı?

(34) Bar, aʙısíndarım. (35) E/lki, üç aʙısínım bar. (36) Bi̯rö'‿ʏaytış bolŭp qaldı. (37) Caɧşí eleʙiẓ. (38) Anan qalʏandarı cáɧşí, cüröt.

Kantip turmuşka çıktıŋız ele? Ala kaçıp ketti bele?

(39) Emĭ men mag̲azindĕ işteg̲em ilg̲eri. (40) Anan mag᾽azinde iştep, moreki çáyek̲e raypoʏo atçótqo ʙarçi̯ʙıẓ da neg̲izi. (41) Anán oşól uçúrda cóldoşúm deg̲en oşó raypodo işteçi. (42) Bug′altır ʙolŭp, an oşóreki men éç qanday süylöşkön cóqmun. (43) Oşó raypodoʏŭlar‿le cánaʏı glavnıy buʏaltır başqarmasí bug′altılard᾽ın ba:rı

birigiv‿alıv‿ele anan teŋ tuştarı uşúlardın ba'rı birigiv‿alıv‿ele ala‿ɤaçíp ķelişken. (44) An'an men èç qanday delè ta:nışqan delè emesmin. (45) Süylöşkön delè emesmin. (46) Oşẹntip ķeliv‿elè ķelin boluv‿oturŭp qaldıq.

Cön ele oturup kaldıŋız bı?

(47) O:va, oturduq, çátaq sáldıq biroɤ‿emĭ eç ķim eş cáqa çíɤarbayt eken. (48) Oturup qaldıɤ‿ayla cóq.

Ökünböysüzbü uşul caka kelip turmuş kurup kalganıŋızga?

(49) Ökümböym. (50) Baldarım bar. (51) ɤudayɤa şügür. (52) Cáşó: caẖşí‿lè. (53) Ötö delè cáman emes. (54) Ötö delè elden aşíp ķetken eme cóq. (55) Qudayɤa şügür. (56) El qatarıbıs da. (57) Oşó cóldoşúm toqsón beşinçĭ cílı qaytış bolŭp qaldı. (58) Emi andam beri oşóreki baldarımdı ösüm arqalap ķelem da.

Anan bogu tegerek çettegi ayıldar boyunça informasiyaŋız barbı?

(59) Có‿uşú cumgɐldı dele bile albayt‿kemmin, anan bul özübüzdün bul ayíl bolsó moreki emi ayta‿bereyin, bisd'in qayın‿atalar bolot. (60) Quyruçúɤ‿atabız̧. (61) Qaynatalar bolot, ayta‿bereyin. (62) Oşó‿gişinĭn na:mında‿ɤoyulɤan. (63) Bu‿gişi ayávay olĭya‿gişi bolɤon. (64) Ataqtu' gişi‿bolɤon. (65) Moreki qırɤıstan emes başqa cáqa çèyin ilgerten beri oşó‿gişi mınday ataɤı çíqqan. (66) Qu:dul cáɤınan daɤı, sösmör cáɤınan daɤı. (67) Oşóndoy‿lè olúyalıq da cáɤı bolɤon. (68) Dalay dalay gişiler al‿gişin nemesinen, batasínan balalu‿boluşqan. (69) Uşúnday olya gişi‿bolɤon. (70) Oşó üçün, oşó‿gişĭnin atınan goyulup qalɤan. (71) Bul bisd̨in ayíldan bolot a‿gişi. (72) Özüvüz̧d'ün qaynatalarıbız̧ bolot.

Kol önörçülük boyunça emnelerdi bilesiz?

(73) Qol önörçülük boyunçá men özüm şírdaɤ‿oyom, oymoçúluq cáɤım bar da. (74) Oymonu oyom, qudayɤa şügür oyom. (75) Şírdaɤ‿oyom. (76) Ala giyisd̨erdi oyup cürgöm. (77) Men uşú oymoçúluqtu cèti, sè/gizinçi ķlastan başlap oydum da. (78)

Enebiẓ cásáçí. (79) Oşó eneme cárdam berip, cün sávap, anan giyiẓ cásáp, andan sírtqarı oşèreki oy dep anan enem türtkü berip oşó enem arqılu 'oyup qalɤam da. (80) Sègizinçi klastan˳le başтadım da oymonu. (81) Anan oşóndon uşú˳geske çèyin oyom azır, ayíl apanĭn ba'rı gelip şírdaɤ˳oydurat. (82) Ķörsötmölörgö barıp cüröm. (83) Sáymaçílıq daɤı cáɤım bar. (84) Sáymalarım bar üydö. (85) Balgarskiy sáyma, ani şivege cánaɤı gergiçke sáyílɤan şivege menen sáymalar bar. (86) Uşú balgarskiydi, şivege sáymanı, anan cánaɤı çíraş sáymanı sáyíp qaldım. (87) Uşúnun ba'rın bilem da. (88) Emi şírdaqtın çèrik şírdaq dep qoy'ŏt, cálpı şírdaq dep qoyot. (89) Çèrik şírdaq bolsó cánaɤı, tört çárçí˳ɤılıp bölŭp bölüv˳alıv˳anaŋ kiyin oyup, türlü ɤılıp, anan cásáyt ta. (90) Ortosúna bir dalavaç ķetet. (91) Anan cálpı şírdaq bolso, ortosún ele oyuv˳alat, cálpı ɤılıp, ekĭ ele türü bolot anĭn. (92) Ortosún elè oyup anan çèt sálıp oşónu cálpı şírdaq deyviẓ bis. (93) Oymoçúluq cáɤım bar. (94) Anan emi ırçílıq delè cáɤım bar, anaŋ ķiyin ırdap cüröm. (95) Moreki tigi şáyír apalarɤa bayaɤı ötkön cílı neme bolboduvu mĭnday şáyír apalardın ķörgösmö nemesi mĭnday, oşóɤo qatıştıq, bisḍin ayíldan. (96) Irdadıq. (97) Irdap qatıştıq, on bir, on˳eki ayal bolup qatıştıq. (98) Rayon' boyunçá üçünçü daracádaɤı diplom alıp ķeldik. (99) Rayon boyunçá. (100) Anan sírtqa çíɤa albaytabız çíndıɤında emi bayaɤı bisḍi mınday cètektep cáḫşí sponsórlor gereg˳eken. (101) Cáḫşí cètekçi kereg˳eken. (102) Alıp çíɤış kereg˳eken da. (103) Bisḍi mınday uyuşturup. (104) Anday bol˳albaytabıẓ da.

Bir kuplet sozup koyboysuzbu?

(105) Sózup qoyoyŭn emi maqa e. (106) Emi bisḍin emi bayaɤı cáşíbıẓqa tu:ralu˳lle oşó ırdap cürgön ırımdı aytıp qoyŏyun.

(107) Alçáday cüzüŋ ört etke:n, apaŋdan başqa ay öppögö:n.

(108) Ala cáz sáyɤan çírpıqta:y anda sèn om˳beş cáşta˳le:ŋ,

(109) Anda sèn om˳beş anda men om˳beş anda biẓ om beş cáşta˳le:k.

(110) Acárıŋ cürög örttögö:n, aytalam qantip söz mene:n

(111) Asmanda ayday toluqşú:p anda sėn cirma cáşta‿le:ŋ

(112) Anda sėn cirma, anda men ci/rma, anda biz̦ cirma cáşta‿le:k.

(113) Ulam bir alɤa şáşábız̦, ulɤayíp bara cátabı:z̦.

(114) Aymonçóq süyküm baldarɤa azır biz̦ ata apabı:z̦.

Emi mınday camgır menen cer kögöröt, bata menen el kögöröt deyt emespi. Biraz bata berip koyboysuzbu? Antkeni sizdin bataŋız...

(115) Bisd̦in emi qayın‿atabız̦ oşó qu:dul ata emi, oba oşó qu:dul atabıs ayílda cáh̦şí da oşól atanın na:mında turup, el cúrt bala‿baqıranïn ba:rına quday baq‿ta:lay bersin. (116) Íyman bersin. (117) Ḳeleçėg̲in bersin. (118) Elg̲e bersin, el içinde biz̦g̲e bersin. (119) Baldarıbız̦ baqtılu‿bolsún. (120) Íymandu· bolsún. (121) Özüŋör daɤı den sóluqta bolup, baqtılu‿bolɤula.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Ben şu Kuyruçuk köyünde oturuyorum. (2) Bekturova Kencebübü. (3) (Yıllardır) bu köyde oturuyorum. (4) Çocuklarım var, ailem var, üç çocuğum var, iki kız, bir oğlum var. (5) Çocuklarım, kızlarım evli. (6) Oğlum bizimle, kendisi tarımla geçimini sağlıyor. (7) Üniversite mezunu, öyle, biz de köyde tarım çiftçilikle uğraşıyoruz. (8) Bu bizim hayatımız. (9) Hayvanlarımız var, günlük işlerle uğraşıyoruz. (10) Onlarla sabahtan akşama kadar uğraşırız.

Bir günlük hayatınızdan bahseder misiniz? Saat kaç gibi kalkıyorsunuz?

(11) Hayır, erken kalkıyoruz, ben meselâ saat beşte kalkarım. (12) İnekleri sağar, sonra o iş bu iş derken saat altı olur.

Kaç tane inek sağıyorsunuz?

(13) Şu anda üç tane inek sağıyorum, sütün kaymağını (makineden çekerek) alırız. (14) Sütleri daha sonra pişiririz, sonra yoğurt yaparız, kaymağını alırız, böyle işte. (15) Sabahtan akşama kadar böyle.

Satıyor musunuz?

(16) Tereyağını satarız.

Kaç paraya satıyorsunuz?

(17) Tereyağın bir litresini üç yüz somdan satarız. (18) Tereyağın fiyatı öyledir. (19) Daha süzmö[175] yapar satarız. (20) Süzmö yaparız. (21) İşte bunlarla uğraşıp dururuz.

Süzmöden başka neleri yaparsınız?

(22) Süzmeden sadece kurut[176] yaparız, çocuklar için. (23) Süzme yapıp çocuklara veririz. (24) Buradaki pazara satarız. (25) Pazarda satarım. (26) Çocukların yiyecek içeceklerine biraz yardım ediyorum. (27) Onun dışında başka bir şey yok.

Köyde düğünler yapılıyor mu? Düğünlere gidiyor musunuz?

(28) Yapılıyor. (29) Bizim köyde düğünler çok yapılıyor. (30) Beşik toy yapılır. (31) Tuşoo toylar yapılır. (32) Sünnet düğünleri yapılır. (33) Köyde düğünler aslında çok yapılır.

Eltileriniz var mı?

[175] Süzmö-Peynir. K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt 2, s..675

[176] Kurut-Suyu sıkılmış ve kurutulmuş kesmikten yapılan kürecikler, kurut. K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt 2, s.526

(34) Var, eltilerim var. (35) İki, üç eltim var. (36) Birisi vefat etti. (37) İyiyiz. (38) Diğerleri ise iyiler.

Nasıl evlendiniz? Sizi kaçırdılar mı yoksa?

(39) Zamanında markette çalışırdım. (40) Markette çalışırken Çayek'e rapor için giderdik. (41) O zamanlar eşim raypoda[177]orada çalışırdı. (42) Muhasebeci olarak biz çıkmadık onunla. (43) Orada çalışanlar beraber, onun arkadaşlarıyla beraber beni kaçırdılar. (44) Ben onunla daha önceden tanışmadım. (45) Hiç konuşmadık. (46) O şekilde gelin oldum buraya.

Karşılık vermediniz mi?

(47) Evet, kaldım, bağırdım çağırdım ama kimse beni çıkarmadı. (48) Yapacak bir şey yok deyip kaldım sonra.

Burada yaşadığınıza, buranın gelini olduğunuz için pişman mısınız?

(49) Hayır, pişman değilim. (50) Çocuklarım var. (51) Allah'a şükür. (52) Hayatımız iyi, şükürler olsun. (53) Kötü değil. (54) Pek fazla ileri gidenler yok. (55) Allah'a şükür. (56) Herkes gibi. (57) Eşimi doksan beşte vefat etti. (58) O zamandan beri çocuklarıma kendin baktım büyüttüm.

Etrafınızdaki köyleri biliyor musunuz?

(59) Hayır Cumgal'ı pek bilmiyorum, bizim köy ise şimdi şöyle, bu bizim köy kayınpeder, şimdi ismini (izninizle söyleyeyim).[178] (60) Kuyruçuk atamız. (61) Kayınpederin ataları olur kendisi, söyleyim bari. (62) O adamın adını taşıyor burası. (63) Bu adam zamanında bir evliya idi. (64) Mümtaz bir insandı. (65) Eskiden beri sadece Kırgızistan çapında değil başka ülkelere de ismi duyulmuştur. (66) Mizahçı ve aynı zamanda söz ustası idi. (67) Aynı zamanda evliya idi. (68) Birçok insan onun hayır duası vesilesiyle çocuk sahibi olmuştur. (69) Böyle keramete sahip bir insandı. (70) Bu yüzden köyün ismini vermişler. (71) Bu köy işte o şahsın memleketidir. (72) Bizim kayınpeder kendisi.

El işlerinden neleri biliyorsunuz?

[177] Raypo-Rayonnıy Potrebitelskiy Kooperativ. Bölgesel Tüketim Kooperativi.

[178] Kırgızlarda gelin kayın pederine ve diğer kayınlarına isimleri ile hitap etmezler. Saygısızlık olarak algılanır. Kaynak kişi bu yüzden Kuyruçuk köyünü anlatırken kayın babalarının ataları olan Kuyruçuk atanın adını söylemekte çekindi.

(73) El işlerinden ben kendim şırdak[179] yaparım, oymacılık yaparım. (74) Oyma oyarım, çok şükür iyi oyarım. (75) Şırdak oyarım. (76) Ala kiyiz[180] yaparım. (77) Ben oyma işlerini yedinci, sekizinci sınıftan beri yapıyorum. (78) Annem yapardı. (79) Anneme yardım ederdim, yün temizlerdim sonra keçe yapıp, onun dışında annem oyma yapmamı isterdi, bu şekilde öğrendim. (80) Daha sekizinci sınıftayken yapmaya başladım. (81) Bu zamana kadar oyma işleri yapıyorum, köydekiler bana gelir oyma yaptırırlar. (82) Sergilere katılırım. (83) Nakış işlerini de yaparım. (84) Evde nakışlarım var. (85) Bulgar nakşı, onu şibege[181] ile yapılan nakışlar da var. (86) Bulgar şibege nakşını ve çıraş nakşını yapardım. (87) Bunların hepsini bilirim. (88) Şırdak, çerik şırdak derler, genel şırdak derler. (89) Çerik şırdağı kare şeklinde oyma yapıp sonra renkli bir şekilde yapılır. (90) Ortasına da dalavaç gelir. (91) Genel şırdak ise sadece ortası oyulur ve genel şekilde, onun iki türü var. (92) Ortasını oyup sonra kenarlarının üstüne iple geçilir ve buna biz genel şırdak deriz. (93) Oymacılık yaparım. (94) Birde türkü söylerim. (95) Geçen sene yarışma oldu, ona katıldık köyden, bizim köyden "neşeli anneler" grubuna katıldık, sergide yer aldık. (96) Türkü söyledik. (97) On bir, on iki tane kadın katıldık. (98) İller arası üçüncülüğü aldık. (99) İlçe çapında. (100) Daha başka yerlere gidemiyoruz, bizi destekleyen birisine ihtiyacımız var. (101) İyi bir yönetici lazımmış. (102) Yönetici onları daha yüksek yerlere çıkarması gerek. (103) Bizi grup halinde çalıştırmak için. (104) Öyle olamıyoruz.

Biraz türkü söyleyebilir misiniz?

(105) Tamam, söyleyeyim. (106) Şimdi yaşımıza göre söylediğimiz türkülerden birini söyleyeyim.

(107) Kiraz gibi (kırmızı) yüzünü, annenden başka öpmemiş.

(108) Erken baharda dikilmiş fidan gibi, o zaman sen daha on beş yaşındaydın.

(109) O zaman sen, o zaman sen on beş yaşındaydın.

(110) Cemalin kalbimi yakıyor, kelimelerle nasıl anlatırım.

(111) Gökyüzündeki yıldız gibi, o zaman sen daha yirmi yaşındaydın.

---

[179] Şırdak-'tekimat' denilen ve nakışlarla bezenmiş olan keçe. K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt 2, s.687

[180] Ala kiyiz- Renkli yünlerden yapılan millî keçe halı. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

[181] Şibege-Biz, tığ, katı bir şeyi dikerken iğne geçirecek yeri delmek için kullanılan, çelikten yapılmış, sivri uçlu ve ağaç saplı araç. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

(112) O zaman sen yirmi, ben de yirmi, ikimiz de yirmi yaşındaydık.

(113) Büyümeye acele ederiz, yaşlanmaya başladık.

(114) Şimdiyse sevimli çocuklarımızın anne babasıyız.

Şimdi ise "Yağmur yağarsa toprak yeşerir, Dua ile halk gelişir." derler ya, hayırlı dualarınızı eder misiniz?

(115) Bizim kayınpeder mizahçı birisiydi ve köyümüzün ismi de onun ismini taşıyor, halkımıza, çoluk çocuğumuza Allah'ım baht versin. (116) İman versin. (117) Geleceği parlak olsun. (118) Halka versin, halk içinde bize de versin. (119) Çocuklarımızın bahtı açık olsun. (120) İmanlı olsunlar. (121) Size de sağlık versin ve bahtınız daim açık osun.

Resim 34

Adı: Tölögön
Soyadı: Seydakmatov
Doğum Yılı: 1937
Doğum Tarihi: Cumgal/Kızart
Soyu (Uruu): Sayak
Eğitim Durumu: 10.sınıf
Evlilik Durumu: Dul
Yaşadığı Yer: Cumgal/Cumgal köyü
Derleme Yapıldığı Yer: Cumgal/Cumgal köyü
Derleme Yapıldığı Tarih: 11 Temmuz 2018

N.K:19

(1) Seydaqmatıb̯ tölög̲ön. (2) E: ırespubliḵanın aqsáqaldar sáyusúnun müçösümün. (3) Ordeni̯var. (4) Sèksèn birdemin azır. (5) Otuz sèg̲izinçi cílmın. (6) Cáŋ̯arıɤ̯aylínda tu:lɤam.

Sayak uruusunansınarbı?

(7) O:va, cúmg̲ɐl ırayonu qız̯art sápqozu cáŋ̯arıq ayílı. (8) Ata̯enem oşó qalqozçú̯volup cürg̲ön e: qalqoz̯qo atam qalqoz̯qo başqarma̯volɤon bayaɤı qalqoz̯toşturu˙ uçúrunda. (9) Oşóndo anan tetig̲i qayíndarına baram dep, qayíndarı tig̲i ḵirgiziya qalqozu cáqta, oşó tetig̲i sèlhosívıy stafḵanın cánĭnda, oşónu b̯oyaqta neme deg̲en e: gĭlemçè deg̲eni̯var, oşónu aşív̯arı tig̲i tölök sápqoz̯u dep qoyŏt. (10) Oşól

arqılu atçán eki ĭnisi menen baratıp, eki ĭnisi menen oşó qayíndarına b̥arıp ǩelem dep baratsá, cóldon basmaçílar qol sálıv‿a‿gezde bayaʏı qalqoz̥doşturu ub̥aʏında maldı qalqoz̥doştŭrup, elden cínav‿alçú da. (11) Anan oşóʏo qatĭşí, oşóndo eme menĭn atam ösü qatu· ǩişi eken. (12) E: mınday çestnıy ayab̥ay, eme adilet gişi eken da. (13) Anan bayína ʏarab̥ay anın mansáb̥ına ʏarab̥ay anan bayaʏı mal çóʏult desė, artelge mal çóʏultqanda anan oşóndo basmaçílar qörö alb̥ay, anan oş‿cėrden atamdı basmaçílar öltürüp, berki inisi menen. (14) Anan apkelip biyerge ʏoydu. (15) Atamdı men bilb̥eym, qanday gişi ekenĭn. (16) Apamdıŋ golunda çónoyuv‿elė, apam özü qazaqtın gısí deşėt anan men cáh̨şí b̥ilb̥eym, giyin bir mĭnoureki bo:mdun qapçíʏayínda temir cóldo iştegen bir tayĕk̥elerim menen qatışíp cürçümün. (17) Anan al tayĕk̥elerim, tayĕk̥em men bir top cílı barb̥ay‿ʏaldım anan qayaqa ǩetiv‿emne‿ʏılʏanĭn bilb̥eym. (18) Emi oşó menĭn tayĕk̥elerim izdep cüröt deyt, meni, anan tab̥a alışpay baya‿günü kelĭp sürötkö tartıp, bou u:lum súṛav‿atat degenĭnen sürötkö tartıp, qolu‿b̥aşíman öydö anan tartıp ǩetken anan emne cíyíntıq çíqqanın bilb̥eym anı.

Kança balanız bar?

(19) Toʏuz balam bar. (20) Toʏuz balanĭn ulu:sú elü toʏuzda. (21) Üylü· cáylu·, bişkekte turat, kesib̥i şáfyór. (22) A: andaŋ giyiŋki ʏızım biyėrde turmuşta uşúl, sápqoz̥qo turmuşqa çíqqan. (23) E: andaŋ giyiŋki ʏızım daʏı uşúl sápqozdo, andaŋ giyiŋki ʏızım daʏı oşó sápqozto, andaŋ giyiŋki u:lum bişkekte turat. (24) Cánaʏı eski talçóq dep qoyob̥u, eski talçóqto bir beş‿altı cúmuşçúsú b̥ar. (25) Oşó tseh başçísí ʏo. (26) Svarşig‿özü. (27) Oşónun, oşól cėrde anan. (28) Andaŋ giyiŋki u:lum biyerde. (29) Tigi diŋge‿verilgen ǩişi özü, sáqalın¬ qoyʏon momday menikinen da çóŋ sáqalı. (30) Bou meçitte imam bolçú, ǩiyiŋki gündördö anan özü bala‿b̥aqıralu·. (31) Tört beş, tört balasí b̥ar. (32) Daʏı muruŋqu ayalĭnan bir e̥kö· b̥ar. (33) Üçö·, cėti‿b̥alasí bar. (34) Al eme‿le cáŋı ele gelip maʏa tamaq cásáp berip qoyup ǩetti. (35) Anan al baldardĭn enesi b̥olsó, on ekinçĭ‿çílı qaza‿b̥olʏon. (36) Buʏaltır b̥olŭp iştep cürgön özü. (37) A:

mem bolsó, muɤalim boluv‿işteр cürdüm, cáŋ‿arıq mekteв̮inde, armiyadan ķelg̱endeŋ giyin altımış beşinçi‿cílɤa çėyin, altımış ekinçĭ̯ cíldan, cáŋ‿arıqta öndürüştüg̱‿oquˑ‿в̮oyunçá muɤalim bolup cürdüm. (38) Ag̱este öndürüştüg̱‿oqu: deg̱en bar‿в̮olçú. (39) Traķtirdi oqutçú, maşĭ̯neni oqutçú, men özüm traķtirdi в̮ütköm, şópur deg̱ende pravam bar‿в̮olçú. (40) A:n oşón‿menen turup altımış beşinçi cílı rayķom ķamsámoluna alıp ķetti, çáyeķe, altımış beşinçĭ̯‿cílı bul neme bölŭ̱nüp qaldı rayon, qoçqor ırayonŭnan cúmg̱ʁl ırayonu. (41) A:n rayķom ķamsámolunda bir top cíl işteр, cėtmiş birinçi ̥cílɤa çėyin iştedim. (42) Miŋ toɤuz cėtmiş birinçĭ̯‿cílɤa çėyin. (43) Miŋ toɤuz cėtmiş birinçi ̥cílı avg‾us ayínda oşó cúmuştu ötkörüp berip tetig̱i anda vışş́aya almatinsķaya partiynaya şķola deg̱en bar‿в̮olçú, oşóɤo rayķom partiya ciв̮erdi, oşól cėtmiş beşinçĭ̯‿cílɤa çėyin oqup, anı‿vüttüm. (44) A:n voyennıy cáɤınan bolsó mladşiy lėytėnant deg̱en na:m bar, armiyada cürüp, oşó zvaniya в̮erg̱en. (45) Adeg̱ende efireytar, anaŋ giyin mıladşiy sėrjánt anan sėrjánt anan zab ķlub boluv‿işteр cürdüm da armiyada děle. (46) Pisár в̮olup, zab ķlub bolup, a:n emĭ̯ bayaɤı armiyada oşó qalıstıq bar, ar‿g̱imdin cöndömünö cáraşá emetet‿eken, anan oşónu mėnen ķeliv‿ele cána cáŋ‿arıqta muɤalim bolup qaldım gelip. (47) Ayerden bir cíldıq ķamsámol, ķamsámolsķaya şķolanı в̮ütköm. (48) An oşól daķment bar‿в̮olçú anan ķamsạmolɤo oşól arqıluˑ alıp ķetti ɤo. (49) Cėtmiş birinçĭ̯‿cílɤa çėyin ķamsámoldo iştedim. (50) Zav‿sėķtor uçóta‿voldum. (51) E: mektepterg̱e в̮ölüm başçísí в̮oldum.

Kançançı cılga çeyin mektepte iştediniz?

(52) A: altımış beşinçi‿cíldan cėtmiş birinçĭ̯‿cílɤa çėyin. (53) Zav‿orķ otdel в̮oldum, uyuşturu bölüm başçísí. (54) Andaŋ giyin anan bir qırsíq bolup, bu adamda birin‿biri ķörö alв̮astıq, qızmatçílarda. (55) Anan but tosmoy deg̱ender bolot‿ĕmespi. (56) A:n oşól biyerde, uş‿cėrde bir ovılprafsáyusda işteg̱en ķişi в̮ar‿в̮olçú, atın daɤı, familasín unŭtup qaldım. (57) Anday‿g̱işilerdin familasín estep da cürв̮öyt turв̮aysíŋbı. (58)

Anan oşónŭ͡menen al ʏırsíq bolŭp qalıv͡andaŋ giyin anan ʁesilip ʁettim. (59) Bir cíl ʁesiv͡iydi. (60) Oşólor. (61) Bolboʏon şílto·lordu nemetip, andaŋ geldim, anan ʁeliv͡ele anan çáḇan boldum. (62) Bir miŋ toʏuz cüz̥ toqsón üçünçŭ͡cílʏa çėyin çáḇan boldum ɡo. (63) Toqsón üçünçŭ͡cíldan uşú͡ɡüŋgö çėyin pėnsiyanermin. (64) Oşól anan baldardın baːrı, toʏuz balam bar. (65) Toʏuz balam törtö· erkek bolçú, alardın baːrın üylönttüm, cáylanttım. (66) Mına uşúl cėrɡe gelɡenime qırq üş cíl ḇoldu. (67) Qırq üş cíldam beri uşúl cėrde cáşáym. (68) Qıstar ḇolsó turmuş ʁüttü, azır neḇere çöḇörö deɡender ʁöḇöydü, emĭ bayaʏı qırʏızçá aytqanda alardı sánap bolḇoyt͡eken. (69) ʁöv͡ele. (70) Buyursá ömür ḇersė, uluː ḇalam şáːrda turat. (71) Şáfyór oz̥ü. (72) Çáyeʁte bir tamı͡var. (73) Çáyeʁte turçú. (74) Andaŋ giyin şáːrʏa͡ɡetti. (75) Şáːrda daʏı eki tamı͡var. (76) Uluː ḇalamdın balası üylöndü. (77) Anın üş balası ḇar. (78) Eː qıstardıqı daʏı emi bo͡u andaŋ giyiŋki uːlum cánaʏı tsehte işteyt dev͡atpayímbı, anĭn daʏı baldarı çóŋ bolŭp qaldı. (79) Bir balası cánaʏı yúridiçiskiydi ḇüttü. (80) İşi͡ʏılıp bütüp andan emne dep qoyot daʏı biz̥din tilçė aytqanda, ataŋ͡görü aspirantura͡mes, emne bir deme tura dep qoyot eken. (81) Anı oqup, andan oquv͡anı da ḇüttü. (82) Emi oşól uquq taːnuː ḇoyunçá oşól͡le ösünün işteɡen emesinde qalıp mıʏalim bolom deɡen tileɡi͡var. (83) Oşó anan daʏı sáncíradan emne.

Kızart belin aşıp keldik biz. Uşunun kanday ulamıştarı bar? Emne üçün Kızart dep atalıp kalgan?

(84) Qızart dev͡atalıp qalʏanı, ilɡeri qıs alışíp, qıs berişçü turḇayvı. (85) Aːn oşóndo bir súːsámırlıq kişi oşó nemeni, çüy taraptambı qıs cáqtırıp qalĭp quda tüşŭşüp barıp, anan alĭp ʁel͡atqanda uşú qızarttın belinde qırq qıs dep qoyŏt, qızarttın belinde, aːn bayaʏı qıstar usátçú turḇayḇı tiɡi, ʁelinder, qıstar usátçú͡ken da ilɡerki sált boyunçá. (86) Anan qatuː boroːn bolŭp uraʏan dep qoyŏt, cá şámaldın 'eŋ ʁüştüːsün. (87) Uraʏan dep qoyŏt. (88) Oşól uraʏaŋɡɐ uçúrap qalĭp qırq qıs oş͡cėrde içinde ḇir toŋ giyɡen qıs bar eken. (89) Oşó toŋ giyɡen qıs amaŋ ɡɐlat daʏı, qalʏandarı oş͡cėrden súːqa toŋup

ölüp qalat‿eken. (90) Oşónu qırq qıs oş‿cėrde qaza‿volŭptur. (91) Anan qırq qıstın ölgön cėri dep qızart dep qoyŭptur da. (92) Qızarttın belin oşó. (93) Qırq qıstın emesi degen bar oş‿cėrde. (94) Qızarttın beli oşól. (95) Qırq qıstın atĭnan qoyulʏan eken. (96) Qızart dep, qıs degen qıs ta, anan qırq qıstın sö:ktörün artıp ķetet eken da. (97) Ar‿bir ata enesi‿var tu:lʏan cėrine‿ʏoyulat ta anan. (98) Qıs art dev‿anaŋ ķiyin oşóndon qalʏan eken.

Başka ayıldar cönündö barbı? Misalı emnege Cumgal dep atalıp kalgan?

(99) Cúmgɐl dep, ilgeri biyerde, cúmgɐldın borḃoru çáyeķ. (100) Anan ķerḃender ḃolçú eken da, gervender cürçü eken. (101) Te: andicˀandaŋ gelip, tö:lör menen qıdırıp cürüşkön‿eken. (102) Anan oşólor gelip, ataŋ‿görü sónun cėr‿eken. (103) Çáy ege‿turʏan cėr‿eken dep aytqan eken da. (104) Anan oşóndon çáyeķ bolŭp qalĭptır. (105) A:n cúmgɐl degen emi bu, qanday dev‿aytsám bolot, oşó çáyeķtˀin atˀınan cúmgɐl dev‿atap qoyʏoŋ go oşó. (106) İlgeri eme aytqan turḃayvı, oşól eme degen bar, ataŋ‿görü ayye, asáŋgɐyʏı degen sínçí gişi ḃolʏon eken. (107) A:n oşól aytıp qoçqordu, e: tigi at‿başı tıyaq‿biyaqtın ba:rın aytıp ķeliv‿anan, bu cúmgɐl, cúmgɐl cėri eger cáḫşílap ķütüv‿alsá, malʏa cáy, qışqısín, cáyqısín sálqın, qışqısín cílu:, cáḫşí‿cėr‿eken dep oşó sín bergen eken. (108) Eger cáḫşílap ķütö alḃasá qu:raʏan cėri uşúl. (109) Cáḫşí‿gütsö abdan cáḫşí cėr degen eken. (110) Oşól cúmgɐl e: cúmgɐl dev‿ele çáyeķtin atĭnan ele qop‿qoysó‿gerek.

Caştarga akıl nasaat beresizbi? Emne dep aytaar eleniz azırkı caştarga?

(111) Emi cáştar degen, azırqı tehniķanın öskön, tehniķa ösüp ķetti. (112) Boŭ̆ sáyus boyunçá muruŋqu sávet do:runda, do:runa sálıştırʏanda yaponiya tehniķa cáʏınan ķúştü: emes ḃele. (113) Cánaʏı elekṭrạvıçislitelniy maşine, anan‿giyin tigi‿ḃulardˀın ba:rınan giyin mĭnoureki sótķa motķa degenderdin ba:rı ele oşó çíʏıştan çíʏıv‿atpaybı.

(114) Anan azır qıtay ösüp ǩetti. (115) Çíɤış qalqı mıqtı͡ɤalq, yaponiya çíɤış mo͡u qıtay͡ɤalqı özü neme͡voyunçá düynö͡voyunçá͡vir tört derjávanın mıqtı derjávası uşú ameriǩa, indǐya eː qıtay, uşúl üçöː aytat eken da oşólor. (116) Eg̲er üçö˙ biriksė oşó indǐya, qıtay, ameriǩa anan esır (SSR) muruŋqu, 'törtö˙ biriksė düynödö tınştıq bolot deg̲en eken. (117) Anan emi cáh̲şí azır baːrı͡teŋ qıtay menen mamıleketterdin baːrı͡teŋ ele dostoşúv͡atat, qatışív͡atat, eː qızmattaştıq dep, eǩọnomiǩasí͡voyunçá, sátsiyaldıɤ͡aḅal ḅoyunçá, gumanitar cáq, bilim boyunçá cálpısínan alɤanda bilim boyunçá, biri menen biri ḅaylanışta͡voluv͡atat. (118) Anan͡le oşó tınştıq bolot qo. (119) Tınştıq bolot. (120) Anan emne cönǔndö aytıv͡attɤ͡ele.

Baldarga akıl naasatınızdı aytıp koyunuzçu.

(121) İː aqıl nasáːtpı, anan oşól tehniǩaɤa girip ǩetpedikpi. (122) Azır büt elė canaɤı planşėtti g̲ötörüp qaldı, momınday sótǩanı͡g̲ötörüp qaldı. (123) Anan canaɤı sílamayíŋardı g̲ötörüp qaldıŋar. (124) Andan büt baːrın ǩörsötöt͡eken. (125) Anan emi oşóɤo ḅeriliv͡elė azırqı baldar mınoɤureki çárḅaçílıqqa ɤaraḅay͡ɤaldı. (126) Cė͡volḅosó bu qırɤıstan ösü aɤrardıq mamıleǩet da. (127) Aɤrardıq. (128) Díyqançílıq menen oːqat qılat. (129) Ayíl çárḅa, mal çárḅası, ayíl çárḅası, uşúlar ösüv͡önüg̲üp ǩel͡atat. (130) Bu baldar uşúɤa qızıqsá azırqı cáştar, aɤranom deg̲en bilim alsá, zo˙tehniǩ deg̲en bilim alsá, veterinar deg̲en bilim alsá. (131) Eː al ǩöpçülüg̲ü ele yuris bolup ǩetti azır, eǩanomis bolup, anan mınoɤureki baldar baːrın nemet̆ip turuv͡ele canaɤı qırɤıs tilin bis mamılekettik til dev͡atpayḅızvı, mına uşúnu tambasá. (132) Uşúl baldardan, cáştarɤa ayta turɤan naz̥áːt da. (133) Ösünün tilin cóɤotsó, til cóɤolsó, ulut cóɤolot. (134) Büt elė orustaşíp ǩetsė, cė͡volḅosó mınoɤu aŋglis tilin biliş ǩerek, eː bul oşó düynödö oːrçunduː til da. (135) Orus tilin biliş kerek, anan qırɤız̥ tilin, ösünün tilin uşú üş tildi cáh̲şí ḅilsė anan baldar andaŋ giyin canaɤı yurist da ḅolot, eǩanạmis ḍa ḅolot, veterinar da ḅolot, zoːtehnik da ḅolot, arɤranom da ḅolot. (136) Mına uşúyaɤın emetiv͡atam. (137) Andaŋ giyiŋki aytıla͡turɤan naz̥áːt. (138) Azır canaɤı ösünö ösü ɤara͡sánap uː içiv͡alıv͡ölg̲ön, eː etaj̆tan sėkirip ǩetiv͡ölgön, anan emǐ bayaɤı eː şáriyat

söẓdö uyat cóq, süyü: ḳọneşnạ ḅolot, urɤaçí menen erkektin ortosúnda. (139) Anan biri tiǧi oşól süygönṵnö cėtpey˳ɤalıp, cėtpey˳ɤalsá başqa ǧişi alĭp ḳetsė, mu:nuv˳ölüp qalıv˳atat. (140) Mına uşúl súyitsid dep qoyŏt, súyitsid deǧen dart cáḅı̣şı̣p qaldı da, azırqı cáştarɤa. (141) Anan mınau azırqı cáştar cána aytıv˳atpayímbı, çárḅaçílıqqa taqır qaraḅay˳ɤaldı. (142) Büt ele moɤu tehniḳa menen momunu ḳötörüv˳alıv˳ele, oşónu menen süylöşüv˳ele e: cánaɤı neme deyḅiẓ da a: ba:rın ḳörsötkön nemeni emne dep qoyçú ele. (143) Ataŋ˳görü ay˳e:. (144) Tilimin elė uçúnda turat emi cáḫşí. (145) Oşólorɤo berilip ḳetiv˳ele nemedeŋ görüv˳atpaysíŋarvı. (146) Tiǧi cánaɤı sílamayíŋardı sílap qoyup. (147) Oşóndoylorɤo berilip ḳetip taqır çárḅaçílıqa qaraḅay a: birin biri tonop ḳetü, an uşúlar ḳörö alḅastıq, uşú ḳörö alḅastıqtı toqtotsó cáştar. (148) Birin˳biri ḳörö alḅasá, mına misál˳çün sėnin balam cáḫşí iştep ḳetsėŋ oşónu görö alḅay da˳ḅi̦rö çíɤat daɤı artıŋdan cámandıɤ˳istep, cámandıɤ˳istev˳ele munun kösün tazalaş gerek deǧen ma:nide nemetip qoyup atpayḅı but tosúp atpayḅı. (149) Mına uşúl ḳörö alḅastıqtı qoysó, ḳörö alḅastıq deǧendi. (150) Ar˳ḅir adam ösü cáşó:súnda men uşúnday˳ḅir cáḫşí cáşáp, ömürdü cáḫşí ötkörsöm eken deyt. (151) Ömürdü cáḫşí ötkörüp, baldarımdı cáḫşí tarḅiyalap, baldarımdı oqutup, erezeǧe cėtkirip anan emetsėm deyt. (152) Emi aɤa cánaɤınday tosqo:lduqtar bolup atpayḅı. (153) Bi̦rö bayíp ḳetsė, bi̦rö bir cüz qoy ḳütsö, ay menin qoyum cóq. (154) A bul bayíp ḳetti, u:ru˳ɤıldı anan emne dep anĭn üstṵnön cámandıɤ˳isteyt. (155) Ḳörö alḅastıq da, ḳörö alḅastıqtı cóyuş ḳerek. (156) Anan cáştar cönököy boluş ḳerek, prastoy. (157) Ḳep cánaɤı modanı quḅalaɤanda emes, ösünö cáraşíqtu ele tatınaqay giyimdi giyip, çít bólsó delė, çiy˳ḅarqıt bolsó delė tatınaqay cáraşíqtu: giyim giysė. (158) An bul mınoɤureki cáştar azır bu qırɤıstanda din ḳüç alıp qaldı. (159) Mektepterdin, ilǧerki ḳluḅtardın o:rduna meçit sálınıv˳ele, mına moɤul bistin meçit ḳluḅtun o:rdu˳volçú, bul ısportqo qızıɤış ḳerek baldar. (160) Isport azır cáḫşí, mına tiǧi gim só:rombay cė:nbekob abdan qamqor gişi eken, mına bişkekte tiǧi şáhmat aḳademiyasín açív˳atat. (161) İşi˳ɤılıp oşól cáştardı alaqsíta turɤan cálaŋ ele boɤul neme menen alaqsíḅay, oşóndoy mekemelerdi, ısport, e: manoɤureki bilárdnıy açíp qoysó cėke˳le anda˳mes ayíl ɤışтaqta e:

qo:mduʏ ̮işterg̲e qatışsá, qo:mduʏ ̮iş adamdı tarb̲iyalayt. (162) Ba:rdıq kösün açát. (163) Oşól. (164) Qo:mduʏ ̮işke ǩöp qatışíş ǩerek. (165) Ayta ̮versė göv ̮elė.

Cıyıntıktap koysoŋuz.

(166) İşi ̮ʏılıp aytıv ̮atpayímbı, mınoʏureki no:ruz mayramında bir ge̯zitten oqquʏanım bar ele, no:ru̯ cönǔndö cá̯zılʏan. (167) Ulu: no:ru̯ gele ̮ver, toqçúluqtu, molçúluqtu b̲ere ̮g̲ör. (168) Başíb̲ızʏa to:doy baqıt ornotup, íyman qoştop, qut uyalap, cámandıqtı cáqşílıqtar cėŋe ̮g̲ör deyt. (169) Cáqşílıq menen cėŋiş gerek da. (170) Al misal ̮çün birö:dön alasáŋ bolsó alasámdı ber dev ̮ele anı ur toqmoqo sálʏan da bolb̲oyt. (171) Tatınaqay süylöşüp, mo‿unday dev ̮ele. (172) Oşól bul qarıyalar nasá:tçí ̮voluş ǩerek. (173) Mına silerg̲e oqşóʏondorʏo cáqşí söztördü aytıp, cánaʏı cámandıqtı cáqşílıqtar cóyo ̮g̲ör deg̲en oşól. (174) A: aqsáqaldardın aytqan naza:tın atqarıp, naza:tı boyunçá aqırın, ǩişinede:n ǩişineden sílap síypap, anan oŋoş kerek. (175) Cámandıq sĭrazı ele cóyula ̮ʏoyb̲oyt.

Türkiye Türkçesine Aktarımı

(1) Seydakmatov Tölögön. (2) Ee, (Kırgız) Cumhuriyeti Aksakallar Birliği'nin üyesiyim. (3) Madalyam var. (4) Şu an seksen bir yaşındayım. (5) Otuz sekiz doğumluyum. (6) Çoŋ-Arık köyünde dünyaya geldim.

Sayak soyundan mı geliyorsunuz?

(7) Evet, Cumgal ilçesi, Kızart sovhozunun Çoŋ-Arık köyündenim. (8) Anne babam kolhozda çalışırdı, o zamanlar babam kolhoz başkanıydı, kolhoz döneminde. (9) O zamanlar "kayınları tarafa gideceğim" diye, kayınları Kirgizya kolhozu tarafta, Kilemçe denen şey var, onu geçtikten sonra Tölök sofhozu var. (10) İki kardeşi ile atla giderken, bu iki kardeşi ile "kayınlarını ziyaret ederim" diye giderken yolda saldırıya uğrarmış, o zamanlar hayvanları ortak kolhoz için toplarlardı. (11) Sonra öyle oldu ve benim babam çok sert birisiymiş. (12) Çok dürüst ve adaletli birisiydi. (13) Zengin olmasın rağmen, makamına rağmen halktan hayvan topla derler, işte hayvan toplarken basmacılar[182] tarafından öldürülür, iki kardeşi ile. (14) Sonra buraya getirilip defnedildi. (15) Babamı tanıyamadım, nasıl birisi olduğunu bilmiyorum. (16) Annemin elinde büyüdüm, annemin bir Kazak kızı olduğunu söylerle ben bilmiyorum, Boom'da, demir yolunda çalışan dayımla bir zamanlar irtibattaydım. (17) Oradaki dayımla daha sonra irtibatım kesildi ve şu anda nerede olduğunu bilmiyorum. (18) Dayım beni aradığını duydum, birkaç gün öncesinden geldiler resimlerimi çektiler, oğlum soruyor diye resmimi çekip gittiler, elime kadar, daha sonra nasıl bir sonuç olduğunu bilmiyorum.

Kaç tane çocuğunuz var?

(19) Dokuz çocuğum var. (20) Dokuz çocuğumun en büyüğü elli dokuz yaşında. (21) Evli, Bişkek'te oturuyor, şoförlük yapıyor. (22) Sonraki kızım burada evlendi, bu köyde. (23) Ee, bir sonraki kızım da burada evlendi, bir sonraki kızım da burada evli, sonraki oğlum Bişkek'te oturuyor. (24) Eski Talçok mu diyorlar, orada onun beş altı işçisi var. (25) Tekstilde müdür sanırım. (26) Kendisi kaynakçıdır. (27) O orada. (28) Sonraki oğlum burada oturuyor. (29) Kendisi dindar birisi, sakalını uzattı, benimkinden de uzun. (30) Buradaki camide imam idi, çoluk çocuklu. (31) Dört beş,

[182] Basmacı, Sovyetlerin kuruluş yıllarında Orta Asya'da komünistlere direniş göstererek, saldırı ve soygun yapan grup üyesi. http://sozduk.manas.edu.kg/index.php

dört çocuğu var. (32) Önceki eşinden de iki çocuğu var. (33) Üç, yedi çocuğu var. (34) Az önce gelip bana yemek yapıp sonra gitti. (35) Bu çocuklarının annesi ise on iki yılında vefat etti. (36) Muhasebeci olarak çalışırdı. (37) Ben ise öğretmen olarak çalıştım, Çoŋ-Arık okulunda, askerden döndükten sonra, altmış beş yılına kadar, altmış iki yılından, Çoŋ-Arık'ta sanayi okulunda öğretmen olarak çalıştım. (38) O zamanlar sanayi okulu vardı. (39) Traktörü okuturdu, makineleri, ben ise traktörü okudum, şoför, ehliyetim vardı. (40) Daha sonra altmış beş yılında il komitesine aldılar, Çayek'e, altmış beşte bu il ayrılmıştı, Koçkor ilçesinden ayrı olarak Cumgal ilçesi. (41) Orada birkaç yıl çalıştım, yetmiş bir yılına kadar çalıştım. (42) Bin dokuz yüz yetmiş bir yılına kadar. (43) Bin dokuz yüz yetmiş birde, Ağustos ayında istifa etim ve o zamanlar Almatı Parti Yüksek Okulu vardı, beni oraya gönderdi, yetmiş beş yılına kadar orada okudum ve mezun oldum. (44) Askerdeyken teğmen rütbesini almıştım. (45) Önce onbaşı, sonra uzman çavuş, daha sonra çavuş, sonra da kulüp başkanı olarak da çalıştım. (46) Yazı işlerinde, kulüp başkanı olarak askerde adalet var, herkes kendinin yapabileceği işinde şey yaparlardı, sonra döndüğümde Çoŋ-Arık köyünde öğretmen oldum. (47) Oradan da bir yıllık komsomol, komsomol okulunu bitirdim. (48) Evraklarım vardı ve beni o yüzden komsomola işe aldılar. (49) Yetmiş bir yılına kadar komsomolda çalıştım. (50) Nüfus kaydı sektörü başkanı olarak çalıştım. (51) Okullarda da müdür olarak çalıştım.

Kaçıncı yıla kadar okulda çalıştınız?

(52) Altmış beş yılından yetmiş bir yılına kadar çalıştım. (53) Organizasyon bölüm başkanı olarak, organize bölümünde çalıştım. (54) Daha sonra bir kaza geçirdim, insanlarda birbirini çekmezlik var, çalışanlar arasında. (55) Birbirinin işine engel oluyorlar. (56) Burada bölgesel sendikada çalışan bir adam vardı, isim, soy ismin unuttum. (57) Onun gibi insanların ismini bile hatırlamak zor. (58) Talihsizlik yaşandıktan sonra beni hapse attılar. (59) Bir sene içerde yattım. (60) Onlar (beni içeri attılar). (61) Saçma sapan bahanelerle, daha sonra çıktım ve gelince de çobanlık yaptım. (62) Bin dokuz yüz doksan üçe kadar çobanlık yaptım. (63) Doksan üç yılından bu yana emekliyim. (64) Öyle işte, çocuklarım var, dokuz tane. (65) Dokuz çocuğumdan dördü erkek, herkesi evlendirdim. (66) Buraya geldiğime kırk üç yıl oldu. (67) Kırk üç yıldır burada oturuyorum. (68) Kızlarım ise evlendiler, torunlar çoğaldı, bizim dilde onları saymakla olmaz. (69) Çok. (70) Allah'ım ömür versin, büyük oğlum

şehirde oturuyor. (71) Kendisi şoför. (72) Çayek'te evi var. (73) Daha önce Çayek'te oturuyordu. (74) Daha sonra şehre taşındı. (75) Şehirde de iki tane evi var. (76) Büyük oğlumun çocuğu evlendi. (77) Onun üç tane çocuğu var. (78) Kızlardan sonraki oğlum tekstilde çalışır demiştim ya, onun da çocukları artık büyüdü. (79) Bir tanesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. (80) Onu şey derler, bizim dilimizde, doktora değil bir şey derlemiş ona. (81) Onu da okudu, mezun oldu. (82) Hukuk Fakültesi'ni bitirdi ve orada kalıp hocalık yapmayı düşünüyor. (83) Şecereler hakkında neyi anlatıyım.

Biz Kızart geçidinden geçtik gelirken. Onunla ilgili efsane bilir misiniz? Neden Kızart ismini vermişler?

(84) Kızart demelerinin sebebi, daha önceleri kız alıp vermişlerdir birbiriyle. (85) O zamanlar Susamırlı birisi, Çüy taraftan bir kızı beğenmiş ve onu istemeye gitmişler, kızı götürürken Kızart geçidinde, kırk kız derler, Kızart'ın yaylasında, eskiden gelini kızlar uğurlarmış, gelinler, gelenek göreneklere göre. (86) Fırtına olmuş, en şiddetlisi. (87) Tornado derler. (88) İşte o tornadoya yakalanmışlar, kırk kız fırtınada kalmış, arasında kürk giyen bir kız varmış. (89) Sadece kürk giyen kız sağ kalmış, diğerleri ise donarak ölmüşler. (90) Kırk kız orada can vermişler. (91) İşte kırk kızın can verdiği yere de Kızart ismini vermişler. (92) Kızart geçidine. (93) "Kırk kızın anısı." diye bir yer var orada. (94) Kızart geçidi orası. (95) Kırk kızın adına verilmiştir. (96) Kızart diye, "kız" demek bildiğimiz "kız", sonra kırk kızın cesedini götürmüşler. (97) Her birinin anne babası doğdukları yere götürmüşler. (98) Dolayısıyla Kızart denilmiş.

Başka köylerle ilgili efsaneler var mı? Meselâ Cumgal ismi nereden gelmiş?

(99) Cumgal diye, önceden Cumgal'ın başkenti Çayek'ti. (100) Kervanlar varmış, kervanlar geçermiş buralardan. (101) Ta Andijan'dan beri gelirlermiş, develerle gezerlermiş. (102) Onlar gelmişler ve "Ataŋdın körü![183] Çok güzel yermiş!" (diye beğenmişler). (103) Çay yetiştirilebilecek yer demişler. (104) Dolayısıyla "Çay+ek" olmuş. (105) Şimdi Cumgal ise, bunu nasıl dersem, Çayek'ten geliyor galiba. (106) Eskiden birisi demiş, şey var, ataŋ görü ya, Asankaygı adında bir sınçı[184] adam varmış. (107) O kişi Koçkor'u, daha sonra At-Başı'yı oraları buraları söylemiş ve Cumgal'ı

[183] Ataŋdın körü- (kelime kelimesine) Vay babanın mezarı! Pişman olduklarında, hoşnut olmadıklarında veya beğenmediklerinde kullanılan deyim. Yalnız kaynak kişi bu cümlede tam tersine şaşırma, hayran kalma anlamında kullanmıştır.

[184] Sınçı-İnsanların savaşçılık hassalarını, atların yürüklük sıfatlarını anlayan uzman; 2. At tanıyan kimse; 3. Tenkitçi; ehlihibre. K. K. Yudahin, **a.g.e.,** Cilt 2, s.650

da, iyi bir şekilde bakım yapılırsa (sahip çıkılırsa), hayvanlara iyi bir otluk yer olacağını, kışın ve yazın serin güzel bir yer olduğunu söylemiş. (108) Eğer sahip çıkamazsalar kötü olur. (109) İyi bakım yapılırsa iyi otluk yer olacağını söylemiş. (110) Cumgal, Cumgal diye Çayek'in adından verilmiş galiba.

Gençlere ne demek isterdiniz?

(111) Şimdi gençler, teknoloji gelişti, baya gelişti. (112) Sovyetler dönemiyle kıyasladığımızda, o zamanlar Japon teknolojisi öndeydi. (113) Bilgisayar, daha sonra şu cep telefonları, her şey şu doğuda üretiliyor. (114) Şimdi ise Çin ileride. (115) Doğu halkı sağlam, Japon ve Çin halkı dünya çapında dört büyük güç arasında yer alan Amerika, Hindistan, Çin, bu üçü derlermiş. (116) Eğer üçü bir araya gelirse, Hindistan, Çin ve SSCB önceki, bu dördü bir araya gelirse dünyada barış olacağını söylerlermiş. (117) Şimdi de durumlar iyi, Çin ile diğer ülkeler arasında dostluk var, ekonomik durumu, sosyal durumu, yardımlaşmalar, bilim alanında durumlar iyi. (118) Barış olacak gibi. (119) Barış olacak. (120) Başka nelerden bahsediyorduk?

Şimdiki gençlere vermek istediğiniz nasihatler nedir?

(121) Nasihat mi, teknoloji (konusuna) saptık. (122) Şimdikiler tablet kullanıyorlar, böyle bir akıllı telefonu kullanıyorlar. (123) Birde şu şeyi taşıyorsunuz artık. (124) Oradan da her şeyi gösteriyormuş. (125) Gençler kendilerini onlara kaptırdılar ve tarla işlerinden uzaklaştılar. (126) Kırgızistan yoksa bir tarım ülkesidir. (127) Tarımsal. (128) Çiftçilikle geçinirler. (129) Tarımcılık, hayvancılık, bunlar gittikçe gelişiyor. (130) Şimdiki gençler bunlara ilgi gösterseler, tarımcılık eğitimi, veterinerlik eğitimi almaları gerekir. (131) Çoğu hukuk okuyorlar, iktisadi eğitimini alıyorlar, Kırgız dilini resmi dil diyoruz, bunu gençler reddetmemeleri lazım. (132) Bu da benim gençlere vermek istediğim nasihatlerdendir. (133) Ana dilini unuturlarsa ulusunu da unutmuş, kaybetmiş olurlar. (134) Tamamen Rus diline geçerse ya da İngiliz dilin de bilmek lazım, bu dil dünyaca kullanılan bir dil. (135) Rus dilin de bilmek lazım ve kendi Kırgız dilini, şu üç dili bilmek lazım, gençler daha sonra hukukçu da olur, iktisatçı da olur, veteriner de olur, tarım teknisyeni ve tarım uzmanı da olur. (136) Şu tarafını şey yapıyorum onlara. (137) Bir sonraki demek istediğim nasihat. (138) Bugünlerde kendine zarar verenler var, zehir içip ölenler var, kendini yüksekten aşağı atıp ölenler var, şeriatta denilen şeyler var, utanmak olmaz, aşk, elbette aşk, sevgi var ama kadın ile erkeğin arasında olur öyle şeyler. (139) Aşkına kavuşamayanlar, başkalarına

kaptırıp kendilerini asanlar var. (140) İntihar derler buna, intihar denen hastalık ortaya çıktı şimdiki gençlerde. (141) Şimdiki gençler dediğim gibi tarım ve çiftçilikle uğraşmayı bıraktılar. (142) Herkes şu teknoloji şunları elinde taşıyorlar ve şununlar iletişime geçerler, şey deriz ya biz, her şeyi gösteren şeye ne deniliyordu? (143) Ne deniliyordu ya. (144) Hatırlayamıyorum, unuttum. (145) Kendilerini ona kaptırmışlar. (146) Şöyle eliyle dokunuyorlar ya. (147) Onlara kendilerini kaptırmışlar ve tarım, çiftçiliği unuttular, birbirini soymak, birbirini çekmezlik, şu kıskançlığı bırakmaları lazım gençlerin. (148) Birbirini çekemez olurlarsa meselâ senin oğlun başarılıysa onu çekemezler ve arkasından kötü konuşurlar, ilerlemesine engel olurlar, ortadan kaldırmak isterler. (149) Şu çekmezliği bırakmaları lazım. (150) Her bir insan kendi hayatıyla ilgilenmeli ve hayatımı iyi geçireyim der. (151) "Hayatını güzel yaşamaya, çocuklarına güzel terbiye verip, çocuklarını okutup sonra şey yapsa." der. (152) Buna işte bunun gibi engeller oluyor. (153) Birisi zengin olduğu zaman, birisinin yüz koyunu olduğu zaman, benim koyunlarım yok derler. (154) "Bu zengin oldu, onları" çaldı diye arkandan konuşurlar. (155) Çekmezlik da bu, bunu yapmamak lazım. (156) Gençler mütevazı olmalı. (157) Modanın peşine düşmemeli, kendine yakışır bir şekilde giyinmeli, basma kumaş, kadife de olsa kendilerine yakışır şekilde giyseler. (158) Şimdiki gençler, şu anda Kırgızistan'da din konusu baya ilerledi. (159) Okul ve kulüplerin yerine camiler yapılıyor, bizim şu cami daha önce kulüp idi, çocuklar spor ile de meşgul olmalılar. (160) Spor iyidir, Sooronba Ceenbekov çok düşünceli birisiymiş, Bişkek'te Satranç Akademisi'ni düzenliyor. (161) Gençleri bir şekilde bir şeylerle ilgilenmeleri için, sadece şu şeyle meşgul olmaması gerek, spor alanları, bilardo salonları açılması gerek ve köy ve kasabalarda çeşitli etkinliklere katılmaları lazım, bu etkinlikler insana ders verir. (162) Herkesin ufku açılır. (163) Öyle işte. (164) Her çeşit etkinliklere katılmaları lazım. (165) Söyleyecek birçok şey var.

Sonuç olarak?

(166) Daha önce dediğim gibi şu Nevruz bayramında bir gazeteden okumuştum, Nevruz hakkında yazılmış. (167) "Ulu Nevruz gelsin, bolluk bereket getirsin." (168) "Başımıza baht konsun, iman olsun, kötülük olmasın iyi güzel şeyler olsun." (169) İyilik her zaman kazanç getirir. (170) Meselâ birisine borç verdiysen onu geri almak için adamı dövmekle olmaz. (171) Anlaşarak almak lazım. (172) Yaşlılar gençlere nasihatlerini söylemeleri gerek. (173) Sizin gibilere güzel şeyleri söylemek ve

kötülüğü her zaman iyilik yener demek budur. (174) Aksakallıların dediği nasihatleri dinlemek ve yerine getirmek gerek, yavaş yavaş düzeltmek gerek. (175) Kötüler hemen düzelmezler.

SONUÇ

Kırgızistan'ın Isık-Köl ili; kuzeydoğuda Kazakistan, güneyde Çin, kuzeybatıda Kırgızistan'ın Çüy bölgesi ve güneybatıda Narın bölgeleri ile komşuluk eder. Bir dağlık bölge olarak bilinen Narın bölgesi; doğusundan Isık-Köl, kuzeyinden Çüy, batısından Calal-Abad ve Oş, güneyinden ise Çin ile sınırdaş bulunmaktadır.

Isık-Köl ve Narın bölgeleri Türk tarihinde ticari ve kültür açısından önemli coğrafi merkezlerdendi. Ayrıca tarihi süreç içinde bu bölgelerde çeşitli toplumlar hayatlarını sürdürmüş, çeşitli şehirler kurulmuş daha sonra bu şehirler savaş nedeni ile yıkıma maruz kalmıştır. Tarihleri çok eskiye dayanan Isık-Köl ve Narın bölgeleri bugün de Kırgızistan'ın önemli tarihi bölgelerindendir. Birbirine sınırdaş bulunan bu iki bölge, yine kuzey bölgelerinden olan Talas ve Kırgızistan'ın güneyinde yerleşen Oş bölgeleri gibi başka ülke sınırları ile toprak paylaşmamaktadırlar. Bundan dolayı her iki bölge ağız ve alt ağızları dil açısından büyük bir farklılık göstermemektedir.

Derleme sırasında Isık-Köl ve Narın ağzı konuşanların neredeyse % 99'unun kendi ana dilinde rahat bir şekilde konuşabildikleri hatta günlük konuşmalarında az sayıda kelimelerle sınırlı kalmayıp zengin kelime dağarcığına sahip oldukları gözlemlenmiştir. Bazen kaynak kişilerin günlük yaşam, yerel kültür faaliyetler ve geçmiş konularının yanı sıra türlü ağıt, şiir ve masal, şecere gibi halk edebiyatı unsurlarını da anlattıkları kaydedilmiştir. Kadın kaynak kişilerinin ise eskiden beri devam edegelen el sanatları (şırdak ve ala kiyiz yapımı, boz üyün baştan sona yapılması) konusunda sınırsız bilgi sahipleri oldukları da derlenen metinlerde apaçık görülmüştür. Her iki bölgedeki köy ve kasaba sakinleri kendi soylarını, şecereleri ve yedi ceddini ezbere bildikleri kaydedilmiştir. Bu Isık-Köl ve Narın ağızları konuşurlarının evvelden beri devam edegelen paha biçilmez sözlü edebiyatını devam ettirdikleri anlamına gelmektedir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi ağızların, bir halkın dilini, edebiyatını ve tarihini araştırmak için başvurulabilecek en önemli ana kaynaklar olduğunu bu çalışmayla bir kere daha kanıtlamış olduk.

Isık-Köl ağızları, Balıkçı, Toŋ, Ceti-Ögüz, Karakol, Tüp, Ananyevo, Çolpon-Ata merkez ağızları ve alt ağızlarından oluşurken Narın ağızları, Koçkor, Narın, At-Başı, Cumgal, Ak-Talaa ağız ve alt ağızlarından oluşmaktadır. Koçkor ili Isık-Köl ile

Narın bölgelerinin sınırında yerleştiği için köprü ağız görevini üstlenmektedir.

Çolpon-Ata, Ananyevo bölgelerinde ise ağız özelliklerinin zayıfladığını görebiliriz. Adı geçen ağızlar daha çok Rusçanın ve Standart dilin etkisi altında kaldığı hissedilir. Bunun sebebi, bu bölgelerin bir turistik merkez olduğundan kaynaklanabilir.

Narın bölgesi bir kırsal bölge olduğundan turistlerin ve ülke içi göçlerin az tercih ettiği bir monoetnik coğrafi konum iken, Isık-Köl bunun tam aksine turistik bir bölgedir. Araştırma esnasında bu iki bölgenin ağızları her ne kadar Standart dile benzerlik göstermelerine rağmen kendilerine özgü fonetik ve morfo-fonolojik özellikler içerdiği tespit edilmiştir.

Söz konusu ağızların dil özelliklerinin fonetik ve morfo-fonolojik açılarından incelenmesi sonucu elde ettiğimiz bulguları şu başlıklar altında özetleyebiliriz:

Betimleyici Ses Bilgisi

Eş zamanlı karşılaştırmalı metotla araştırdığımız bu bölümde Standart Kırgız Türkçesinden farklı olarak Isık-Köl ve Narın ağızlarında boğumlanma açısından *uzun ünlüler, yarı uzun ve kısa* ünlüler mevcuttur. Ayrıca her iki ağızda uzun ünlüler bolca kullanılmaktadır. Bunun nedeni yukarıda da bahsettiğimiz gibi Isık-Köl ve Narın ağzı konuşurlarının neredeyse tümünün halk edebiyatı unsurlarını günlük hayatlarında yaşatmalarıdır. Genelde kadın kaynak kişilerinin konuşma sırasında çeşitli şiir, ağıt ve atasözlerini katarak sohbeti zenginleştirdikleri de oldu. Ağız konuşurlarının bu farklılığı, özellikle şiirsel konuşmaları bu ağızlarda uzun ünlülerin aktif bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Genelde çeşitli ses olayları sonucu ortaya çıkan dolaylı uzun ünlülerin yanı sıra aslı uzun ünlüler de sıklıkla kullanıldığı görülür.

Isık-Köl ve Narın ağızlarında çeşitli ses etkileşimi nedeniyle Standart Kırgız Türkçesinde bulunmayan normalden daha açık telaffuz edilen [æ] ve boğaz [g̱] ünsüzünden sonra gelen arka dil (en arkada) [ɐ] sesleri sıkça kullanıldığı gözlenir.

Ünsüz sesler açısından Isık-Köl ve Narın ağızları farklılıklar göstermektedir. Her iki bölgede de b-v arası, sızıcılaşmış [b̯] alt sesi mevcuttur. Bu alt ses, genelde

patlamalı, çift dudak /b/ ünsünün iki ünlü arasında yer almasıyla ortaya çıkmaktadır. Nar. [a͟bışqa] (N.K:13-89) “ihtiyar”, [çíb̲ıq] (N.K:13-51) “çubuk”.

Standart Kırgız Türkçesinde bulunmayan diğer seslerden biri de patlamalı [d̥] sesidir. Derlediğimiz Narın ağzı metinlerinde genelde kelime içi ve sonunda sızıcı [z] yerine tonsuz, sızıcı [s] sesinin kullanılmaktadır. İşte bu tonsuz [s] sesinden sonra gelen [d] ünsüzü yarı tonsuzlaşarak [d̥] sesine gelişmektedir. Nar**.** [bisd̥e] (N.K:15-56) “bizim burada”, [bisd̥in] (N.K:8-42) “bizim”.

Her iki metinde kalın ünlü ile hece kurmuş ince [Í] ünsüzü mevcuttur. Fakat bu olay sistemli bir şekilde korunmayıp daha çok 70 yaş üstü kaynak kişilerde görülmektedir.

Isık-Köl ve Narın ağızlarının en tipik özelliklerinden biri de kelime başındaki tonsuz /k/ ünsüzünün tonlu /g/ ünsüzüne değişmesidir. Bazı durumlarda komşuluk ettiği ünlü veya ünsüzlerin etkisi ile yarı tonlulaşarak [ķ] k-g arası bir sese dönüşür. Bu husus hem Isık-Köl hem Narın ağzı metinlerinde görülmektedir.

Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde iki ünlü arasında veya [l], [r], [y] ünsüzlerinden sonra yer alan ön damak /g/ ünsüzünün orta damak /g̲/ ünsüzüne geliştiği gözlenir. Bu durum daha çok kelime içinde gözlemlenir. Nar. [g̲öp] (N.K:12-27) “çok”; Isık**.** [belg̲i̥lü] (IS.K:14-87) “ünlü”.

Tarihî-Karşılaştırmalı Ses Bilgisi

Art zamanlı tarihî-karşılaştırmalı bir yöntemle incelemeye çalıştığımız bu bölümde, Isık-Köl ve Narın ağızlarında tespit edilen ünlü ve ünsüzleri Eski Türkçede mevcut olan ünlü ve ünsüz sistemi ile karşılaştırmaya çalıştık. Eski Türkçedeki bazı özellikler bugün genelde Isık-Köl ve Narın ağızlarında korunmaktadır.

Eski Türkçedeki uzun ünlüler, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde çoğu zaman kısalmaya uğrarken bazen uzunluğunu aynen koruduğunu görebiliriz. Eski Türkçede kapalı olarak bilinen /ė:/, /i:/ ünlüleri, Isık-Köl ve Narın ağızlarında normal boğumlanan /e/ sesine tekabül etmektedir.

Eski Türkçedeki normal, arka dil ünlüsü olan /a/ sesi, Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerde [c], [ç], [s], [ş], ve bazen de [y], [l], [m], [n] ünsüzlerinin etkisi ile yarı

incelmeye uğramaktadır. Bu sesin uğradığı diğer bir değişiklik de boğaz [ɡ] ünsüzünün etkisiyle normalden daha kalın [ɐ] sesine dönüşmesidir. Isık. [ɡɐl-] (IS.K:1-119) "kal"; Nar. [ɡɐl-] (N.K:4-85) "kal", [ɡɐra] (N.K:4-134) "kara".

Eski Türkçede kelime içi konumundaki düz, ince /e/ ünlüsü bazen benzeşme sonucu yuvarlak /ö/ ünlüsüne dönüşme eğilimi göstermektedir.

Eski Türkçede kelime başı konumundaki yuvarlak, ince /ö/ ünlüsü çoğu durumda özelliğini korurken bazen dar, yuvarlak /ü/ ünlüsüne gelişmektedir: ET. öğren- "öğrenmek" > Nar. [üyrön-] (N.K:13-121) "a.a"; Isık. [üyrön-] (IS.K:20-37) "a.a".

Isık-Köl ve Narın ağızlarında tonsuz, patlamalı /t/ ünsüzü her konumda Eski Türkçede olduğu gibi tonsuzdur.

Eski Türkçede çift-dudak /b/ ünsüzü kelime başında çoğu durumda konurken bazen /n/ ünsüzünün etkisi ile çift-dudak /m/ ünsüzüne dönüşür. ET. ben "ben" > Nar. [men] (N.K:3-1) "a.a"; Isık. [men] (IS.K:11-3) "a.a". ET. burun "burun" > Nar. [murun] (N.K:17-48) "a.a"; Isık. [murdu] (IS.K:2-405) "a.a".

Kelime başında genizsil /n/ ünsüzü Narın ağızlarında genelde korunurken Isık-Köl ağzında bazı durumlarda düştüğü görülür.

Eski Türkçedeki sızıcı /s/ ünsüzü Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında diş eti damak ünsüzü olan /ç/ ünsüzüne, bazen de diş-eti ön damak /ş/ ünsüzüne dönüşmektedir: ET. saç- "saçmak" > Isık. [çáç-] (IS.K:7-24) "a.a"; Nar. [çáç-] (N.K:15-179). ET. sipir- "süpürmek" > Isık. [şıpır-] (IS.K:9-298) "a.a"; Nar. [şípır-] (N.K:3-19) "a.a".

Fonolojik Süreçler

Standart Kırgız Türkçesinde olduğu gibi Isık-Köl ve Narın ağızlarında da kalınlık-incelik uyumu vardır. Ancak bazı birleşik kelimelerde, iki kelimenin kaynaşması durumunda ve alıntı kelimelerde bu uyumun bozulduğu görülür. Genelde hızlı konuşma nedeniyle ünsüz/ünlü düşmesi veya hece düşmesiyle iki kelimenin kaynaşması meydana gelir. Bu durum kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına sebep olmaktadır. [başçísí̯ken] (IS.K:6-236) "önderleriymiş" (<başçısı+eken); [aɡişi]

(IS.K:15-132) “o adam” (<al kişi); [anda‿yiŋki] (N.K:15-37) “daha sonraki” (<andan giyinki).

Bir sesin her yönden bir başkasına benzeşmesi, ona dönüşmesi olayı olan ünlülerdeki tüm benzeşme olayı Standart dilin yanı sıra Isık-Köl ve Narın ağızlarında bolca görülür. Genelde standart dilde ve Isık-Köl, Narın ağızlarında *yuvarlak-geniş, düz-dar ve yuvarlak-geniş* ünlüleri arasında karşımıza çıkar. ET. oŋal-/oŋul- > Nar. oŋol-; Isık. oŋol- “düzelmek”; ET. konak/konuk > Isık. qonok; Nar. qonok “misafir”.

Ünlü düzleşmesi

u > ı

Eski Türkçede kelime başında, kelime ortasında ve sonunda bulunan dar, yuvarlak /u/, /ü/ ünlüleri ilerleyici benzeşme sonucu düzleşerek /ı/, /i/ ünlülerine gelişir. ET. a:ltun “altın” > Isık. [altın] (IS.K:21-66) “a.a”; Nar. [altın] (N.K:11-328) “a.a”. ET. yaruq “parlak, aydınlık” > Isık. [cárıq] (IS.K:6-316) “şafak”.

Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde alıntı kelimelerdeki düz ünlülerin yuvarlaklaşma olayı genelde ilerleyici ve gerileyici benzeşme sonucu gelişir. [müşökö] (IS.K:8-115) “çuvala” < Rus. мешо́к; [dükөŋgö] (N.K:15-6) “dükkana” < Ar. دكان ; [povuske] (N.K:13-44) “davetiye”< Rus. пове́стка.

Kelime başında ünlü düşmesi

a-, e- > ø

Bazen Eski Türkçe kelimelerin başındaki ünlüler düşerek kullanılır.

ET. [aŋaru:/ıŋaru:/ınaru:] “öteye” > Nar. [narı] (N.K:11-125) “a.a”. ET. emäs “değil” > Isık. [mes] (IS.K:19-60) “a.a”.

Standart Kırgız Türkçesi ve Isık-Köl, Narın ağızlarında ünsüzlerin tüm benzeşmesi genelde yapım eki ve çekim eklerin kelime tabanına eklenmesiyle gelişir. Hem Kırgız Türkçesinde hem Isık-Köl ve Narın ağızlarında ses uyumlarının güçlü olması nedeniyle ekler çok şekillidir. Sonu tonsuzla biten kelimeler tonsuzla, tonlu ünsüzle ve ünlü ile biten kelimeler de tonlu ile başlayan ek alırlar. Isık-Köl ve Narın ağzı metinlerinde ünsüz tüm benzeşmeleri dişeti ünsüzü olan /l/ ile başlayan yapım ve çekim eklerinde karşımıza çıkmaktadır. Bazen de dişeti /n/ ünsüzü ile başlayan hâl eklerinde görülür. ET. ot+la- “otlamak”> Nar. [otto-] (N.K:10-53) “a.a”.

Isık-Köl ağzı

Bir yanal, akıcı ve tonlu ses olan /l/ sesinin [ŋ] alt sesi, kelime içinde sadece Isık-Köl ağzı metinlerinde karşımıza çıkar. Standart Kırgız Türkçesindeki [cálʏız] "yalnız" kelimesi Isık-Köl ağzı metinlerinde [cáŋgız] şeklinde görülmektedir.

Isık-Köl ağızları metinlerinde arka damak /q/ ünsüzü bazen genizsil /n/, /ŋ/ ünsüzlerinin tesirinden dolayı boğaz /ɡ/ sesine gelişir. Bu değişim genelde Isık-Köl ağzında görülür.

Yuvarlak-geniş /ö/ ünlüsünün hem ilk hecede hem daha sonraki hecelerde tespit edemediğimiz nedenlerden dolayı ö-o arası /ɵ/ yarı kalın şekilde kullanıldığı görülür. Bu tür örnekler Isık-Köl ağzı metinlerinde gözlenir. [ekɵb̥üz] (IS.K:10-86) "ikimiz"< [ekööbüz]; [gərünöt̬ĕken] (IS.K:11-179) "görünüyormuş"< [görünöt eken]; [gɵp] (IS.K:15-63) "çok"< [göp]; [gərdüm] (IS.K:15-65) "gördüm"< [gördüm].

Narın ağzı

[d̥] alt sesi genelde **Narın** ağızları metinlerinde görülür. Bunun sebebi de, kelime içi ve sonunda sızıcı [z] yerine tonsuz, sızıcı [s] sesinin kullanılmasıdır. İşte bu tonsuz [s] sesinden sonra gelen [d] ünsüzü yarı tonsuzlaşarak [d̥] sesine gelişmektedir.

Narın ağızlarında kelime başında /n/ ünsüzü genelde korunmaktadır. **Nar. [narı]** (N.K:11-125) "öteye"; **[neme]** (N.K:11-256) "şey".

Narın ağızlarında kelime içi ve sonunda sızıcı, tonlu /z/ sesi yerine genelde sızıcı, tonsuz /s/ sesi kullanılmaktadır. **Nar. [ös]** (N.K:12-15) "öz", **[mus]** (N.K:12-77) "buz", **[oːs]** (N.K:15-87) "ağız".

Eski Türkçe *kot- koymak* fiilindeki /o/ ünlüsü Narın ağzında konuşma hızından dolayı normalden daha kısa telaffuz edildiği görülür: **Nar.** [qŏyup] (N.K:13-59) "koyarak", [ilip qŏyot] (N.K:5-38) "asar", [dep qŏyot] (N.K:8-16) "der".

Sonuç olarak Kuzey ağızlarından olan Isık-Köl ve Narın ağızları Standart Kırgız Türkçesinden azımsanmayacak kadar fonetik ve fono-morfolojik farklılıklar

içermektedir. Ayrıca Isık-Köl'ün Toŋ ve Ceti-Ögüz ağızları, Narın bölgesinin ise Koçkor, Cumgal ve At-Başı ağızlarında bu özellikleri net bir şekilde görebiliriz. Bugüne dek yapılan çalışmaların tümü genelde eş zamanlı karşılaştırmalı bir araştırmalar olduğu için art zamanlı tarihî-karşılaştırmalı metotla incelenmiş olan bu çalışmamız diğer çalışmalardan farkını ortaya koymaktadır. Bu inceleme bundan sonra yapılacak olan diyalektolojik araştırmalar için küçük bir ışık olacağına inanıyoruz.

KAYNAKÇA

Abdubaliyev, İbragim: **Kırgız Tilinin Morfologiyası**, Bişkek, 2008.

Abduldayev, E.: **Kırgız Govorloru,** Frunze, 1966

Akar, Ali: "Ağız sözlükleri: yöntem ve sorunlar 1,", **Turkish Studies, İnternational Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.** Volum 4/4, Summer. 2009, s.1-11.

Akın, Cüneyt: **Calal-Abad Merkez Ağzı,** Ankara, 2014.

Akın, Cüneyt: **Kırgızcanın Ağızları,** Ankara, 2014.

Akmatova, Aygül: "Modern Dönem Kırgız Uurukları ve Kırgız Diyalekt Coğrafyası," Turkish Studies, **İnternational Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.** Volum 3/3, Spring. 2008, s.8-36.

Aksan, Doğan: **Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim),** C.II, Ankara, TDK, 1980.

Aksan, Doğan: **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını,** Ankara, 2010.

Aksan, Doğan: **Türkiye Türkçesi Gelişmeli Sesbilimi,** Ankara, TDK Yay., 1978.

Alimov, Rysbek: "Kırgızcanın İçkilik Ağızlar Grubu Üzerine," **Türklük Bilimi Araştırmaları**, C.XXX, 2011, s.23-40.

Alimova, Cıldız: "Kırgız Türkçesinde Asli Ünlü Uzunlukları," **Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları**, Vol.2/2, Spring 2007, s. 28-40.

Arat, Reşit, R.: Türk Şiveşerinin Tasnifi, **Türkiyat Mecmuası,** C.X, 1953, İstanbul, s.59-139

Asanaliyev, Üsenbek: **Tungus-Mancur, Mongol, Bayırkı Türk cana Kırgız Tilinin Kee Bir Leksikalık Parallelderi**, Bişkek, 2004 (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi)

Atabay, Neşe, Özel, Sevgi, Çam, Ayfer, Pirali, Neval: **Türkiye Türkçesi Gelişmeli Sesbilimi,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1978.

Bakinova, G: **Isık-Köl Govorlorunun Materiyaldarınan,** Frunze, Kırgız SSR İlimder Akademiyasının basması, 1955.

Bakinova, G: **Diyalektologiyalık Materiyaldardı Cıynoo Boyunça Spravoçnik,** Frunze, 1955.

Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, Ankara, TDK Yay., 1998.

Bartold, Vasiliy, V.: **Kırgız cana Kırgızdardın Tarıhı Boyunça Tandalgan Emgekter**, Bişkek, "Aybek", 1997.

Baskakov, Nikolay, A.: **İstoriko-Tipologiçeskaya Fonologiya Tyurskih Yazıkov,** Moskova, 1975.

Batmanov, İgor, A.: **Kratkoe vvedeniye v izuçeniye kirgizskogo yazıka**, Frunze, 1947.

Batmanov, İgor, A.: **Severnıye Diyalektı Kigizskogo Yazıka,** Frunze, Kirgizgosizdat, 1938.

Baytok, Aysel: "Kırgız Türkçesinin Diyalektleri Üzerine," **Diyalektolog-Ağız Araştırmalar Dergisi,** C.X, 2015, s.35-58.

Buran, Ahmet: "Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler", **II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Kayseri, 10-12 Nisan 2006.

Buran, Ahmet, Alkaya, Ercan, Özeren, Mehmet: **Çağdaş Türk Yazı Dilleri 4 Kuzeydoğu Grubu,** Ankara, 2014.

Buran, Ahmet, Alkaya, Ercan: **Çağdaş Türk Lehçeleri,** Ankara, 2015.

Büyüköztürk, Şener, Kılıç Çakmak, Ebru, Akgün, Özcan E., Karadeniz, Şirin, Demirel, Funda: **Bilimsel Araştırma Yöntemleri,** Ankara, 2014.

Caparov, Şerali, Sıdıkova Tolgonay: **Azırkı Kırgız Tilinin Fonetikası,** 2. bs., Bişkek, MTMİ, 2013.

Caparov, Şerali, Sıdıkova Tolgonay: **Kırız Tilinin Dialektologiyası,** Bişkek, 2013.

Clauson, Sir G: **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish,** Oxford, 1972.

Ceylan, Emine Yılmaz: Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü**, Türk Dilleri Araştırmaları,** Ankara**,** 1991, s.151-165.

Coşkun, Mustafa, Volkan: **Türkçenin Sesbilgisi**, İstanbul, 2016

Cumakunova, Gülzura: **Türkçö-Kırgızça Sözdük,** Bişkek, Kırgız-Türk Manas Universitetinin Basılmaları:74, 2005

Demir, Nurettin: "Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi", **Dursun Yıldırım Armağanı,** Ed. Metin Özarslan/Özkul Çobanoğlu, Ankara, 1998, s. 171-180.

Demir, Nurettin: **Ankara Örneğinde Ağızların Belgelenmesi,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.

Demircan, Ömer: **Türkçenin Ses Dizimi,** İstanbul, 2001.

Demircan, Ömer: **Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni: Türkiye Türkçesinde Sesler,** Ankara, Türk Dili Kurumları Yayınları, 1979.

Dıykanov, Karboz: **Kırgız Tilinin Tarihinan: Cogorku Okuu Cayları Üçün,** Frunze, Mektep, 1980.

Dıykanbayeva, Mayramgül: **Kırgızlarda Atalar Kültü,** Konya, 2016.

Eckmann, Janos: **Çağatayca El Kitabı,** çev: Günay Karaağaç, Ankara, Akçağ, 2003.

Eckmann, Janos: **Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar,** Yay. Haz. Osman F. Sertkaya, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.

Ekici, Metin: **Halk bilgisi (Folklore) Derleme ve İnceleme Yöntemleri,** Ankara, 2004.

Emet, Erkin: **Doğu Türkistan Uygur Ağızları,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2008.

Ercilasun, Ahmet, B.: **Kars İli Ağızları (Ses Bilgisi), Gazi Üniversitesi Yayınları,** Ankara, 1983.

Ercilasun, Ahmet B.: "Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri," **Ağız Araştırmalar Birliği Şöleni**, Ankara, TDK Yay., 1999, s.43-61.

Ercilasun, Ahmet B.: **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi,** Ankara, 2017.

Ercilasun, Ahmet B., Akkoyunlu, Ziya: **Kaşgarlı Mahmud Divanu Lugâti't-Türk,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.

Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, 2013.

Gabain, von A.: **Eski Türkçenin Grameri**, çev: Mehmet Akalın, Ankara, TDK Yay., 2000.

Gemalmaz, Efrasiyap: **Erzurum İli Ağızları** (İnceleme-Metinler,Sözlük ve Dizinler), Erzurum, Atatürk Üni. Yay., 1978.

Gülensoy, Tuncer: "Türk Fonetik Transkripsiyonu Üzerine", DTCF **Türkoloji Dergisi**, C.VIII, 1979, s. 160-190.

Gülensoy, Tuncer: **Kırgız Türkçesi Grameri (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi),** İstanbul, 2016.

Gülsevin, Gürer: **Uşak İli Ağızları,** (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük), Ankara, TDK Yay., 2002.

Güner Dilek, Figen: **Güney Sibirya Altay Türkçesi Ağızları (Karşılaştırmalı Ses Bilgisi)**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.

Gürsoy-Naskali, Emine: **Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.

İnan, Abdülkadir: Kazak ve Kırgız Yazı Dillerinde Dudak Benzeşmesi (Labial Attraksiyon) Meselesi, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı** - Belleten, C.12, 1964, s. 67-76

Ilgın, Ali: **Tarihî Karşılaştırmalı Tofa (Karagas) Türkçesi (Biçim Bilgisi),** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.

İmanaliyev, Sıdık: **Narın Oblusunun Tarıhı,** Bişkek, Biyiktik, 2010. (çevrimiçi http://neb.kg/index.php/ky/region-ky/narynskaya-oblast-ky/item/529-naryn-oblusunun-tarykhy 24.01.2-022)

İmer, Kâmile, Kocaman, Ahmet, Özsoy Sumru, A.: **Dilbilim Sözlüğü**, 1.bs., İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2011.

İsakov, Abdrasul: **Kırgız-Moğol İlişkileri (IX.-XV. Yüzyıllar),** Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2017.

İskenderova, Ş: "Kırgız çeçender çığarmaçılığındağı "akeler" dooru", **Nauka, Novıye Tehnologii i İnovatsii Kırgızstana,** 6/2016, s.2014-2107.

Karahan, Leyla: **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014**.**

Karasayev, Husain: **Kamus Naama,** Bişkek, Şam,1996.

Karasayev, Husain: **Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdügü,** Bişkek, Maml. til. c-a entsiklopediya borboru, Bişkek, 2009.

Karasayev, Husain: "Kırgız Orfografiyasının Tarıhınan", **Tyurkologiçeskiye İssledovaniye, Sbornik Statiyey Posveşennıy 80-letiyu Akademika Konstantina Kuzmiça Yudahina**, Frunze, 1970, s.73-100

Karaağaç, Günay: **Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.

Kasapoğlu Çengel, Hülya: **Kırgız Türkçesi Gramer (Ses ve Şekil Bilgisi)**, Ankara, Akçağ, 2005.

Kılıç, Ensar: "Türk Lehçelerindeki /b-/>/m-/ Değişmesinin Fonetik Açıdan İncelenmesi," **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,** Vol.20/1, Yaz 2020, s. 59-96.

Kılıç, Filiz: **Aral-Hazar Grubu Kıpçak Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Ses Bilgisi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1997.

Killi Yılmaz, Gülsüm: **Hakas Türkçesinin Ağızları**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2002.

Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi),** Ankara, TDK Yay., 2003.

Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimler Sözlüğü,** Ankara, TDK Yay., 2010.

Kudaybergenov, S, Tursunov Askar: **Kırgız Adabiy Tilinin Gramatikası (Fonetika cana Morfologiya),** Frunze, İlim, 1980.

Kulamshaev, Kalmamat: **Kırgız Türkçesinde Çekim Edatları,** Bişkek, 2011.

Mukambayev, Ceembay: **Kırgız Tilinin Diyalektologiyalık Sözdügü,** Edit**.** Kadıralı Konkobayev**,** Bişkek, 2009.

Nadel'ayev, V., Nasilov D.M., Tenişev E. R., Şçerbak, A. M.: **Drevnetyurskiy Slovar,** Leningrad, Nauka, 1969**.**

Ölmez, Mehmet: "Fuyu Kırgızcası ve Fuyu Kırgızcasında Geçmiş Biçimleri", **Sibirische Studien,** Vol.1. S.1. 2006, s. 117-124

Ölmez, Mehmet: "Fu-yü Kırgızcası ve Akrabaları," **Türk Dilleri Araştırmaları,** Vol.11, 2001, s. 137-152.

Pekacar, Çetin: **Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri Ağzı,** G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora tezi, Ankara, 1995.

Pekacar, Çetin, Güner Dilek, Figen: "Uluslararası Fonetik Alfabe ve Türkiye'de Ağız Araştırmaları," **Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı**, 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa, Türk Dil Kurumu Yayınları: 989, s. 575-589.

Ploskih, V. Mihayloviç, Kudaybergenov, S.K: "Ranniye Kırgızskiye Pismennıye Dokumenty", **İzvestiya Akademiya Nauk Kırgıziskoy SSSR**, No:4, 1968, s.78-82.

Polat, Kemal: **Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar,** Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.

Selen, Nevin: **Söyleyiş Ses Bilimi, Akustik Ses Bilimi ve Türkiye Türkçesi,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979.

Sevortyan, E. Vladimiroviç vd.: **Etimologiçeskiy Slovar Tyurskih Yazıkov: Obşetyurskie i Mejtyurskie Osnovı Na Bukvı "K", "Ķ".** Moskova, 1997.

Seydakmatov, K: **Kırgız Tilinin Kıskaça Etimologiyalık Sözdügü,** Frunze, İlim, 1988.

Şçerbak, A. M.: **Sravnitelnaya Fonetika Tyurskih Yazıkov,** Leningrad, İzdatelstvo "Nauka" Leningradskoe Otdelenie, 1970.

Tan, Ali: **Kırgız Türkçesinde Tasvir Fiilleri,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010.

Tekin, Talat: **Orhon Türkçesi Grameri,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016.

Tekin, Talat: **Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler,** Ankara, 1995.

Tekin, Talat, Ölmez, Mehmet: **Türk Dilleri,** İstanbul, 1999.

Tenişev, Edgem, R: **Sravnitel'no-İstorçiçeskaya Grammatika Tyurskih Yazıkov-Morfologiya,** Moskova, 1988.

Tenişev, Edgem, R: **Eski Kırgızca,** çev: Moldaliyev Nürgül, Orazbayev, Mayrambek, **"**Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi", 2014, 37.sayı, S.51-90

Toparlı, Recep, Vural, Hanifi, Karaatlı, Recep: **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.

Turgunbayev, Caştegin: **Kırgız Türkçesinde Sıfat-Fiil Ekleri,** Ankara, TDK, 2004.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul, Dergâh Yay., 1982.

Thomsen, V.: **Orhon Yazıtları Araştırmaları,** çev: Vedat Köken, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Vardar, Berke: **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Multilingual, 2002.

Wilkens, J: **Eski Uygurcanın El Sözlüğü, Eski Uygurca-Almanca-Türkçe,** Universitätsverlag Göttingen, 2021.

Yalçın, Süleyman K.: **Çağdaş Türk Lehçelerinde Ünlüler,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.

Yıldırım, Zeynep: **İran Sahası Göklen ve Nohur Türkmen Ağızları,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.

Yudahin, Konstantin, K.: **Kırgız Sözlüğü,** I-II cilt, çev: Abdullah Taymas, Ankara, 1994.
Yunusaliyev, Bolot: **Tandalgan Emgekter,** Frunze, İlim, 1985.

EKLER

EK 1: Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Harflerin IPA Karşılıkları ve Ses Tanımları

ÜNLÜLER		
ISIK-KÖL VE NARIN	IPA KARŞILIĞI	SES DEĞERİ
a	ɑ	Geniş, arka, düz (postdorsal)
aː	ɑː	Geniş, arka, düz, uzun
aˑ	ɑˑ	Geniş, arka, düz, yarı uzun
á	a	Geniş, düz, orta dil
ă	ă	Geniş, düz, arka dil, kısa
a̯	ɑ̯	Arka dil, yarı yuvarlak a-o arası,
áː	ɑ́ː	Geniş, düz, yari ince a-e arası, uzun
ɐ	ɐ	Geniş, düz, en arkada
e	ɛ	Yarı geniş, ön dil, düz
æ	æ	Geniş ön dil, düz,
eː	eː	Yarı geniş, ön dil, düz, uzun
eˑ	eˑ	Yarı geniş, ön dil, düz, yarı uzun
ĕ	ĕ	Yarı geniş, ön ön dil, düz, kısa
ė	e	Yarı dar e-i arası, ön dil, düz
ėː	eː	Yarı dar e-i arası, ön dil, düz, uzun
e̯	e̯	Yarı dar, ön dil, yarı yuvarlak e-ö arası
ɪ	ɯ	Dar, arka dil, düz
ɪː	ɪː	Dar, arka dil, düz, uzun
í	ɨ	Yarı dar, düz, orta dil, ɪ-i arası
ĭ	ɯ̆	Dar, arka dil, düz, kısa
ɪ̯	ɪ̯	Dar, arka dil, yarı yuvarlak ɪ-u arası
i	i	Dar, ön dil, düz
iː	ɯː	Dar, ön dil, düz, uzun
ĭ	ĭ	Dar, ön dil, düz, kısa
i̯	i̯	Dar, ön dil, yarı yuvarlak i-ü arası
o	ɔ	Yarı geniş, arka dil, yuvarlak
oː	ɔː	Yarı geniş, arka dil, yuvarlak, uzun
óː	ɞ ː	Yarı ince, yuvarlak, orta dil, uzun
oˑ	ɔˑ	Yarı ince, arka, yuvarlak, yarı uzun
ó	ɞ	Yarı geniş, orta dil, yuvarlak, o-ö arası
ȯ	o	Yarı kapalı, yuvarlak, o-u arası
ŏ	ŏ	Yarı geniş, arka dil, yuvarlak, kısa
o̯	ɔ̯	Geniş, arka dil , o-a arası, yarı düz
ö	œ	Yarı açık, ön dil, yuvarlak
öː	œː	Yarı açık, ön dil, yuvarlak, uzun
öˑ	œˑ	Yarı açık, ön dil, yarı uzun
ŏ	œ̆	Yarı açık, ön dil, kısa
ɵ	ɵ	Yarı açık, orta dil, yuvarlak, ö-o arası
ȏ	ø	Yarı kapalı, orta dil, yuvarlak, ö-ü arası
ö̯	œ̯	Yarı açık, ön dil, yarı düz, ö-e arası

u	u	Dar, arka dil, yuvarlak
uː	uː	Dar, arka dil, yuvarlak, uzun
uˑ	uˑ	Dar, arka dil, yuvarlak, yarı uzun
úː	ʉː	Dar, orta dil, yarı ince, uzun
ú	ʉ	Dar, orta dil, yuvarlak, yarı ince, u-ü arası
ŭ	ŭ	Dar, arka dil, yuvarlak, kısa
u̯	u̯	Dar, arka dil, yarı düz, u-ı arası
ü	y	Dar, ön dil, yuvarlak
üː	yː	Dar, ön dil, yuvarlak, uzun
üˑ	üˑ	Dar, ön dil, yuvarlak, yarı uzun
ŭ̈	ŭ̈	Dar, ön dil, yuvarlak, kısa
ü̯	ü̯	Dar, ön dil, yarı düz, ü-i arası
ˈ	ˈ	Birincil vurgu
ˊ	ˊ	Ünlü tonlarda yükselme

Tablo 0.2. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünlülerin IPA Karşılıkları ve Ses Tanımları.

ÜNSÜZLER		
ISIK-KÖL VE NARIN	IPA KARŞILIĞI	SES DEĞERİ
b	b	Tonlu, çift dudak, patlamalı
b̯	b͡β	Tonlu, çift dudak, b-v arası ünsüzü
c	d͡ʒ	Tonlu, ön damak-diş eti yarı kapantılı
ç̯	t͡ɕ	Yarı tonsuz c-ç arası, ön damak
j	ʒ	Tonlu, diş eti-ön damak
ç	ʧ	Tonsuz, ön damak-diş eti yarı kapantılı
d	d	Tonlu, diş eti, patlamalı
d̯	d͡z̪	Yarı tonsuz d-t arası, diş eti, patlamalı
f	f	Tonsuz, diş-dudak, sızıcı
f̯	f̯	Yarı tonlu, f-v arası, diş-dudak, sızıcı
g	ɟ	Tonlu, ön damak, patlamalı
ɤ	ɣ	Arka damak g'sı; tonlu, sızıcı
g̑	ɟʸ	Tonlu, orta damak, patlamalı
g̱	k	Tonlu, boğaz g'si, küçük dil, patlamalı
gʹ	G	Kalın ünlü hecede ince boğumlanan g
h	h	Tonsuz, gırtlak, sızıcı
h̯	χ	Sızıcı h
k	c	Tonsuz, ön damak, patlamalı
q	q	Tonsuz, arka damak, patlamalı
k̑	cʸ	Tonsuz, orta damak patlamalı
k̯	ç	Orta damak, k-g arası, yarı tonlu
l	l	Tonlu, diş eti, yanal akıcı

ĺ	ɭ	Ön damak l'si, (yalnız kalın ünlülerle hece kurduğu zaman), tonlu, diş eti, yanal akıcı
m	m	Tonlu, çift dudak, genizli
n	n	Tonlu, diş eti, genizli
ŋ	ŋ	Tonlu, arka damak, genizli
p	p	Tonsuz, çift dudak, patlamalı
ɒ	ɒ	p-b arası, yarı tonlu, çift dudak, patlamalı
r	ɾ	Tonlu, diş eti, titrek
r̲	ɽ	Tonlu, dil ucu kıvrık, peltek
s	s	Tonsuz, diş eti, sızıcı
ş	ʂ	s-z arası, yarı tonlu, sızıcı
s̲	θ	Tonsuz, dil ucu, dişler arası, sızıcı, peltek
ş	ʃ	Tonsuz, diş eti ardı, sızıcı
t	t	Tonsuz, diş eti, patlamalı
ʇ	ʇ	t-d arası, yarı tonlu, diş eti, patlamalı
v	v	Tonlu, diş eti, sızıcı
y	j	Tonlu, ön damak, akıcı
z	z	Tonlu, diş eti, sızıcı
z̲	ð	Peltek z, tonlu, diş ucu, dişler arası, sızıcı
z̥	z̥	z-s arası, yarı tonsuz, sızıcı
ˀ	ˀ	Ünsüzlerde belirsizlik işareti
‿	‿	Ulama işareti

Tablo 0.3. Isık-Köl ve Narın Ağızlarındaki Ünsüzlerin IPA Karşılıkları ve Ses Tanımları Tablosu.

ÖZGEÇMİŞ

Gülmira Moldosultanova, İlkokulu Sayakbay Karalayev ilkokulunda, ortaokul ve liseyi de Sayakbay Karalayev okulunda tamamladı. Önce Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi Kırgız Dili ve Edebiyatı Fakiltesi, Türkoloji Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. Daha sonra Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesinin Türkoloji bölümünde yüksek lisans eğitimini aldı. 2022 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü'nde doktora programını tamamladı.